

ધીર મવ સુરાસુરેન્દ્ર મહિતો, ધીર ધુધા સધિતા ।
 ધીરેણામિદત સ્વકર્મેનિષયોઃ, ધીરાય નિત્ય મમા ॥
 ધીરાત્તોષમિદં પ્રવૃત્તમતુર્લે, ધીરસ્ય ધીરે તપા ।
 ધીરે ધી પ્રતિ ક્ષીતિ કાંતિ નિચય ધી ધીરમર્ત્ત વિશ ॥

સત્સગનો મહિમા

મયણે પાપે ય વિદ્યાણે પદ્મપ્પાણે ય સંજમે ।
 અપ્પણ્ણ નદે સ્થેય યોગ્ગણે મક્કિન્નિયા મિદ્ધા ॥૧॥

ઉપાસના અવજી ગત વિદ્યાન પ્રત્યાખ્યાન સુખ,
 અનાત્રય તથ કમનાદ અધિપત્યુ સિદ્ધિ. (૧)

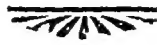
સત્યગોની પદ્યુપાસનાનું ફળ અવજી છે
 અવજીનું ફળ ગત છે
 ગતનું ફળ વિદ્યાન છે
 વિદ્યાનનું ફળ પ્રત્યાખ્યાન ૧
 પ્રત્યાખ્યાનનું ફળ સુખ ૧
 સુખનું ફળ અનાત્રય છે
 અનાત્રયનું ફળ તથા છે
 તથાનું ફળ કમનાદ ૧
 કમનાદનું ફળ નિકમ પદ્યુ છે અને
 ના પપણાનું ફળ સિદ્ધિ-અનન્દ-અમરપદ્યુ ૧

—ભગવતી સુત સ્લોક ૨ ઉદ ૫

= મુ ૬ મુ જરયાન -
 એકુનાન બાનાથ હ મટેતા,
 નનજી પ માર પ્રિ પ્રિસ
 રાજકોટ [સોરા]

શ્રી જૈન ધર્મપ્રેમી

સુસુક્ષ્મ વાંચકોને નમ્ર સૂચન

મહાનુભાવો,

આજે આ ગ્રંથ શ્રી જૈન સમાજ સમક્ષ મૂકતાં અમારું મન વ્રણું જ પ્રપ્રુલ્લિત થાય છે તે સાથે સાથે વાંચકોને અમારી નમ્ર વિનંતિ છે કે આ ગ્રંથને લક્ષપૂર્વક વાંચજો, તેમાં છપાએલા વિષયોને વિવેકથી વિચારજો અને ધર્માર્થને તમારા હૃદયમાં સ્થાન આપજો એ પ્રમાણે કરશો તો તમે નિતિ, વિવેક, ધ્યાન, જ્ઞાન સહયુક્ત અને આત્મ કલ્યાણ પામી શકશો.

આપને એ તો ખ્યાલ હશે જ કે ધણી અદ્યક્ષાનીઓ નહિ વાંચવા યોગ્ય વાચન વાંચીને કિંમતી સમય વિના કારણ ગુમાવે છે હલકાં વાંચનથી અવળા માર્ગે ચડી જવાનો ભય છે. આવા વાંચનથી આ ભવમાં અપકીર્તિ પામે છે, અને પરભવમાં નીચ ગતિએ જાય છે.

ભાષા જ્ઞાનના પુસ્તકોની પેઠે આ ગ્રંથ રતન પઠન કરવા માટે નથો પરંતુ મનન કરી હૃદયમાં ઉતારી તેનો લાભ લેવા માટે છે કે જેથી કરીને ભવોભવમાં તમારું દિત થશે શ્રી ભગવાનનાં કહેલા સિદ્ધિતો એમાં દર્શાવ્યા છે

તમે આ ગ્રંથનો વિનય, વિવેક અને ભાવથી લાભ ઉઠાવજો વિનય અને વિવેક એ ધર્મના મૂળ હેતુઓ છે

આપને ખીજ એક આ પણ લલામણ છે કે, જેઓને વાચતાં આવડતું ન હોય અને તેઓનો ઈચ્છા હોય, તો આ ગ્રંથ તેમને વાંચી સભાગાવીને અવશ્ય લાભ લેવરાવશે

આપને આ ગ્રંથમાંથી જે કંઈ ન સમજાય તે સુવિચક્ષણ જ્ઞાની પામેથી સમજવાની ઇતેન્દ્રી રાખજો

આટલું કરવા પછી તમારા આત્માનું દિત જરૂર થશે તમે જ્ઞાનને પામે, શાંતિ અને દિવ્ય આનંદ અનુભવો પરોપકારી, દયાળુ, ક્ષમાવાન, વિવેકી અને શુદ્ધિશાળી થાઓ, એવી પરમકૃપાળુ પરમાત્મા પાસે અમારી નમ્ર મંગલણી છે, આટલું કહી અમે વિરમીએ છીએ

લિ આત્મ બધુ,
દુર્લભ શામળ વીરાણી

મહાવૃત્તાવે

નીચેના ધર્મ કૃષ્ટી કરવામાં ઉપયોગી ઉપકરણો અને ધાર્મિક પુસ્તકો પકડતર કિંમત કરતાં બધી કિંમતે ખાપવામાં આવશે તો નેજાને જરૂરત હેમ તેમણે નીચે જતાવેલ સ્થળેથી મેળવી લેવા અથવા પોસ્ટથી મંગાવી લેવા.

વિષય	મૂળ કિંમત	બધી કિંમત
શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ.	૧-૦૦	૩-૦૦
શ્રી જૈન ગાનસાગર	૩-૦૦	૧-૮૦
શ્રી જમ ખાન અને સમજાવમાળા	૨-૦૦	૧-૦૦
શ્રી સ્તિહિના સેવાલ	૧-૦૦	૮-૦૦
શ્રી નવતત્ત્વ અને જીવ વિચાર	-૮-	-૪-
શ્રી પ્રતિક્રમણ સૂત્ર	-૬-	૩-
શ્રી સમર્થવિક સૂત્ર	-૨-	-૧-
કટાસણ	૧ ૧૨-૦	૧૪
મળા (નવકાવળા) આંદોની	૧ ૧૪-૦	૧૫
મળા (નવકાવળા) મુખ્યની	૧-૦૦	-૮-૦૦
મુકપતિ		અમુલ્ય

(પોસ્ટલ ખર્ચ અલગ થશે)

સ્થળ—
 વિવાન પરા જેરી ન ૬
 રાજકોટ

{ શ્રી સામજી વેલજી વીરાણી અને
 શ્રી કાવીબાઈ વીરાણી સમારક ટ્રસ્ટ.

ઉપરના ધાર્મિક પ્રકારાનો તથા ઉપકરણો બધી કિંમતે
 મેળવવાના સ્થળો.

- ૧ શ્રી સામજી વેલજી વીરાણી તથા શ્રી કાવીબાઈ વીરાણી સમારક ટ્રસ્ટ
 ૬ વિવાનપરા—રાજકોટ.
- ૨ સ્થા. જૈન મેદા સપ્ત જોષીસ, પનેસ રો. નવી પોંધતળા—રાજકોટ.
- ૩ શ્રી કે. ડી. વીરાણી ૨૨૪ મેડી જ નર ૧૫ માલે—મુ. બાઈ ૨.
- ૪ ૬ મેપલ ધોળજીભાઈ જૈન ૫૫ રવાનક ૧૭ અંધવાડા નીરનામ—મુ. બાઈ ન -૪.
- ૫ શ્રી કાવીબાઈ વીરાણી જૈન સ્થા. ઉપામ, વીમેનારમે—મુ. બાઈ

નિવેદન

ત્રી જૈન ધર્મના અમર્ય ત્રિકાનોના તત્ત્વોનું જ્ઞાન અને દ્વનન જૈન ધર્મ પ્રેમી સમાજને દુર્લભ હતા કારણ કે તે સિદ્ધાંતોના અથો માગધી ભાષામાં લખાએલ છે.

જૈનધર્માંનુયાયી મહાનુભાવોને આ તત્ત્વજ્ઞાન સુલ્લભ થાય અને ત્રી જૈન સમાજ એ તત્ત્વજ્ઞાનને પામે, તેને જીવનમાં ઉનારી જીવન ઉધર્મ બનાવી શકે એ ગુણ હેતુથી જૈન સુત્રોનું જીવનભર પરિશીલન કરી તે વિવિધ મૌલિક સુત્રો તથા અંથોનો જ્ઞાન લાભ જૈન સમાજને નુલભ અને તે શુભાનુયથી જૈન ધર્મના આજીવન આરાધક અને પરિશીલનકાર એ પૂજ્ય ત્રી અમોલખનકપિજી મહાજાને અનેક ધાર્મિક અથો નિર્માણ કર્યા છે જૈન ધર્મના સારરૂપ ગણાતા અથ “ત્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ” ની પણ હિન્દી ભાષામાં રચના કરેલ છે આ અપૂર્વ તત્ત્વ અથનો લાભ ગુજરાતી ભાષામાં જૈન સમાજ મેળવી શકે એ આશયથી તે હિન્દી અથનો ગુજરાતીમાં અનુવાદ ત્રી જવેગ્યદ જાદવજી કામદાર પામે કરાવી ગંધુન સંથે વર્ગો પહેલાં તે પ્રકટ કરેલ. પ્રથમાવૃત્તિમાં દેટનોડ ભાગ છાટી ત્રીથો દત્તો તે પણ આમાં ઉમેરવામાં આવ્યો છે

આ અથ પ્રકટ કરતાજ તેનું મુલ્યાંકન જૈન ધર્મ પ્રેમી ભાષજોએ કર્યું જોટલું જ નહિ પણ અથની માંગ હમેશા વધતી ચાતી તેથી અથની નવી આવૃત્તિ છપાવવાનો નિર્ધાર કરી છપાવવાનો પ્રબધ કર્યો નતી આવૃત્તિના મોએકરૂપાનાં છપાયાં હતાં તે દગ્ધાન મળ અનુવાદક ત્રી જવેગ્યદ જાદવજી કામદાર ગજકોટ આવતાં તેમની સાથે આ અથ પરત્વે ચર્ચાઓ કરી જોટલું જ નહિ પણ જે આવૃત્તિ પરથી નવી આવૃત્તિ તૈયાર થઈ ગઈ હતી તે તેમને ખતાવવામાં આવી આ આવૃત્તિમાં માગધી તેમજ ગુજરાતી ભાષા દોષ હોવા વિષેના તેમના મતવ્યથી, તે દોષ નિવાગવા અર્થેની તેમજો તત્ત્વગતા પણ ખતાવી આ ગીતે બીજી આવૃત્તિમાં રહી ગયેલ સધળા ભાષા દોષ નિવારી તથા નવો સુધાંગ વધારો કરી પ્રથમ આવૃત્તિને શુદ્ધ ખતાવવા ત્રી જવેગ્યદ જાદવજી કામદારે તથા આ દ્વીતિય આવૃત્તિને ડો ત્રી જોન કે ગાંધીએ નિરચાર્ય બાવે પોતાની મેવા આપી ભાષા શુદ્ધિ તથા સશોધન માટે જે જહેમત ઉઠાવી છે અને અંથને શુદ્ધ સ્વરૂપે જૈન સમાજ સમક્ષ મુકવાની અમોને સરજતા કરી આપી છે તે બદલ તેઓત્રાનો જેટલો આભાર માનીએ તેટલો ઓછો જ છે

૧૮૮૭

આવા અન્નંડ અથની અવિરન પણે માગ અવાર નવાર ત્રી રચા જૈન સમાજને રહ્યા કરતી પરંતુ સમાજના સુમુષ્ટ મહાનુભાવોને કાંઈક ભારે કિંમત ખચી આ અંથ વસાવવાનું સૌ કોઈને પ્રલોભન ન થાય એ સ્વભાવિક છે અને તેથી કરી આવા અથો

સચ્ચી કિમતે મળી છે તે તેનો લાભ સૌ કોઈ વખતે પ્રમાણમાં લીએ. આ કારણને
જાને જાને જાણારા સ્વ. પૂ. પિતામહીના જે ખરા જાત કરવાના ધવલ જાને જાણારા
હતી તેમજ તેઓથીના સુવના હતી તે પ્રમાણે જા? જા મેં "શી જૈન તત્ત્વ
પ્રકાશ તથા શી રથા, જૈન યાન સમુદ્ર, શી ધર્મજ્ઞાન જાને સમજાવમાળા, શી
સિદ્ધના સોપાન, શી નવવત્સ, શી પ્રતિકમણ સુત્ર, શી સામાયિક સુત્ર, જેવા બીજા
ધર્મિક પુસ્તકો જાને ધાર્મિક ઉપદેશો અર્થે કિમતે જાણીને તેઓથીની છપ્પા જાને
જાવવાને માન જાણીને જાણીને સુપૂર્ણ જાનક થાય છે

પોતાના અંતરમાં ચિરંતન પ્રકાશી રહેલ ધર્મ યાનની જ્ઞેત દ્વારા જાણારા
જીવનમાં જશુ ધર્મયાનનો જાતના પ્રજ્ઞાત્યાર જાણારા મર્માનુરાગી સ્વ. પૂ. પિતામહી
યામજી વેલજી વીરાણીએ જીવનજર પ્રેરણા મેળવેલા જૈન ધર્મના અપૂર્વ મેથ શી જૈન
તત્ત્વ પ્રકાશથી જાત્મિક કથાજીવકરી જાત્યરૂણી સંદેહિત થાય છે ધર્મ જાવનાથી
જા મેથ જૈન ધર્મ પ્રેમી જાણીને સમજા સમજર રજૂ કરવાના જાણને પ્રાપ્ત થયેલ શુભ
જાવજર બાજ જાણારી જાવને કૃતકૃત્ય માનીએ છીએ

શી જાત્ય મધુ
કૃતકૃત્ય શામજી વીરાણી.

પ્રસ્તાવના

આજથી લગભગ ૨૦-૨૫ વર્ષ પહેલાં કે જ્યારે સ્થાનકવાસી જૈનના સાહિત્યા-કાશમાં ગાઢ અજ્ઞાન-અધિકાર ફેલાયેલો હતો અને ક્યાંય જ્ઞાનકિરણ પ્રકાશતું જોવામાં આવતું ન હતું, ત્યારે સાહિત્યક્ષેત્રમાં એક જ તેજસ્વી તારો ચમક્યો હતો અને તેણે સાહિત્ય-આકાશમાં જ્ઞાનપ્રકાશ ફેલાવ્યો હતો તે તેજસ્વી તારો બીજું કોઈ નહિ પરંતુ સ્વ પૂજ્યશ્રી અમોલબ્રહ્મચર્ય મહારાજ હતા.

‘પદ્મ નાળં તદ્દો દયા’ — આ ભગવદ્વાક્યને જીવનમાં મૂર્ત સ્વરૂપ આપવા માટે પૂજ્યશ્રીએ સક્રિય પ્રયત્ન કર્યો હતો અને દિવસ રાત જ્ઞાનની આરાધના અને ઉપાસના કરવામાં જ પ્રયત્નશીલ રહ્યા હતા. પરિણામે સમાજક્ષેત્રમાં જ્ઞાનનો જન્મર પ્રકાશ તેમના હાથે થયો હતો. આ જ્ઞાનગંગાના પવિત્ર જળમાં સ્નાન કરી અનેક ભાવિક જનો નિર્મળ બની શુદ્ધ અને પવિત્ર થયા હતા અને થાય છે.

સ્વ પૂજ્યશ્રીએ સ્થા જૈન સાહિત્ય-ક્ષેત્રમાં હાલના જમાનામાં ઉત્તમ રીતે પ્રવચન પ્રભાવના કરી હતી. ૨૫ વર્ષ સુધી જ્ઞાનની સતત ઉપાસના કરવાના પરિણામે જ પૂજ્યશ્રી જૈન સાહિત્યને સમૃદ્ધ બનાવી શક્યા હતા.

આગમવાણીએ ભગવદ્વાણી છે જનવાણીનો એક શબ્દ પણ ભાવિકજન હૃદયમાં ઉતારે તો આત્માનું કલ્યાણ કરી શકે પરંતુ જનસાધારણ ભગવદ્વાણીને સમજી શકે એવી ભાષામાં સુલભ ન હોવાથી પૂજ્યશ્રીએ આગમવાણીને હિન્દી ભાષામાં ઉતારવાનો નિશ્ચય કર્યો અને આગમવાણીનો સરળ હિન્દી-ભાષામાં અનુવાદ કરી ભગવદ્વાણીનો પ્રચાર કર્યો. આ પ્રમાણે પૂજ્યશ્રીએ આગમાનુવાદ કરી આગમેનો ઉદ્ધાર કર્યો અને જૈન ધર્મનો પ્રચાર કર્યો.

પૂજ્યશ્રી જ્ઞાનોપાસના કરવામાં ફેટલા બરા સતર્ક અને પ્રયત્નશીલ હતા તે તેમની સાહિત્યિક પ્રવૃત્તિ ઉપરથી જ સહેજે જાણી શકાય છે તેમણે બત્રીશ આમોનો મૂળ તથા હિન્દી-ભાષાતર ખૂબ જ પરિશ્રમપૂર્વક કાઢેલું હતું અને ત્રણ વર્ષ જેટલા સ્વદેશ સમયમાં છપાવીને તૈયાર કરી સમાજના ચરણે આગમ બત્રીશીની અમૂલ્ય ભેટ ધરી હતી.

બત્રીશ આગમેનો હિન્દી અનુવાદ કરવાની સાથે જ પૂજ્યશ્રીએ બીજા લગભગ જનોપયોગી ધાર્મિક ૬૯ પુસ્તકોનું સંપાદન કર્યું હતું. આ પ્રમાણે કુલ તેમણે ૧૦૧ પુસ્તકોની સુદર રચના કરી સમાજ સમક્ષ સાહિત્યનો ફાલ ધર્યો હતો. આ પુસ્તકોમાંથી અનેક પુસ્તકોના તો બિન્ન બિન્ન ભાષામાં અનુવાદ થયા છે અને અનેક આશ્રિતો પણ પ્રસિદ્ધ થયા પામી છે. પૂજ્યશ્રીએ લખેલાં બધાં પુસ્તકોની કુલ ૧૬૫૬૫૦ પ્રતો પ્રકાશિત થયા પામી છે.

આ પુસ્તક પ્રકાશનની મુખ્ય વિશેષતા તો એ છે કે, આ પુસ્તકો પ્રાય. બધાં જ જ્ઞાન-પ્રભાવનાની દ્રષ્ટિએ અમૂલ્યજ વહેતવામાં આવ્યાં હતાં. પૂજ્યશ્રીની જ્ઞાનસેવા

દ્યનવિશુદ્ધિ ચારિત્રવિશુદ્ધિ નમ્રતા જ્યારે સદૃશ્યોપી પ્રભાવિત થઈ અનેક શ્રીમાન્
ધીમાન્ સદ્મરથો તેમના પરમાનુયાયીઓ બન્યા હતા તેમના પરમાનુયાયીઓમાં રાજ
મહાદુર ધનવીર મુખર્જી સહાયજી જ્ઞાપાપ્રસાદજી રમણદાસુર શ્રી જમનાલાલજી રામ
લાલજી હાંમતી, શ્રી સુજનમજી ધોધા, પૃથ્વીરાજજી દુધિયા જ્યારે મુખ્ય છે શ્રી
ધનવીર જ્ઞાપાપ્રસાદજીએ તે સ્ત્રી જત્રોથી તથા બીજા અંગે જ્ઞાપાવીને અમૂલ્ય વર્દેઓ
હતાં અને એ રીતે ગાનનો પ્રચાર થયો હતો. રચાનકવાસી સમાજમાં ગાનની જાત્રી
પ્રભવના કરવામાં શ્રી જ્ઞાપાપ્રસાદજી અનેક રચા હતા. જાને પણ અનેક લેખો તે
સ્ત્રીગાનનો લાભ લે છે અને જાપગોદારક પૂજ્યશ્રી જમોદાસજી તથા જાગમ-
પ્રચારક શ્રી જ્ઞાપાપ્રસાદજીની રમૂતિ તાજ કરી તેમની ગાનોપાસનાની પ્રશસ્તિ કરે છે

શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ એ પૂજ્યશ્રી જ્ઞાનેશ્વરજીના મહારાજની એક અમૂલ્ય કૃતિ છે. તેમના અગ્રણ્ય પરિશ્રમનું આ સુદર ફલ છે. પૂજ્યશ્રીએ આ પુસ્તકમાં સ્વ સમર્થિત્વનું તત્ત્વોદ્દેશન કરી આ પુસ્તકને જૈન ધર્મની Reference Book બનાવી દીધી છે. જૈનધર્મના સંદેશમાં સપૂર્ણ પરિચય આપનાર ટોચ પુસ્તક હોય તે આ એક જ પુસ્તક છે એમ કહીએ તો તેમાં કંઈ ખોટું નથી. આપણને એ જાણીને આશ્ચર્ય થાય કે આ નૃસિંહ પુસ્તક પૂજ્યશ્રીએ કેવળ ત્રણ જ માસમાં એકલા દાદે સમાપ્ત કર્યું હતું અને પુસ્તકની સુદર સંસ્કરના કરી પોતાની અપૂર્વ જ્ઞાનસંહિત તથા અવરિષ્ટન લેખનશક્તિને સુદર પરિચય આપ્યો છે. આ અમરત્વ કેન્દ્રે જોઈ સેકિયપોઝી છે તે તો તેની ! દર્માં ચાર ચાર આદતિઓ પ્રકાશિત થઈ ચૂકી છે તે ઉપરથી જ અનુમાન કરી શકાય છે.

પૂજ્યપોનો જન ડેહો ગુણાનુવાદ કરવામાં આવે તેલકા જોઈતા / છે તેમનું
 જીવન જ એવું છે ન જન ગુણોત્તરની વિશિષ્ટિ હતી કે તેમના ભક્તે જીવનનો જન
 વિશે ગુણાનુવાદ કરવો તે સરળ રીતે કરવા મનાવવા જેવી પદ્ધતિ છે એવો મને
 ખુશ્ક વિસ્વાસના ભાવથી જન પૂજ્યપોનો વિશેષ ગુણાનુવાદ ન કરતાં મો જન તરવ
 પ્રકાર મમ વિષ / મોગે જનુમિનિય કરવો ઉચિત માને છે

[illegible]

विष्णोः णमा विष्णोः संज्ञयाण च भाष्यम् ।

भगवत्पदमगा नरा प्रणुमिन् मुण्ड म ॥ ३० म० २०-१

[illegible]

પરમેષ્ઠિ-અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, આ પાંચ પવિત્ર પદ વિષે ખૂબજ સૂક્ષ્મતાપૂર્વક વિવેચન કરેલ છે. નરકાર મંત્રને ચૌદપૂર્વનો જે સાર કહેવામાં આવ્યો છે તે પચપરમેષ્ઠિનું ગુણવર્ણન વાંચતાં ખ્યાલ આવે છે અને નવકારમંત્રનો કેવો મહિમા છે તે પણ સમજી શકાય છે આ પ્રથમ ખંડમાં પચપરમેષ્ઠિનું ગુણવર્ણન કરતાં લોકલોકવિચાર, કાળવિચાર, સૂત્રવિચાર, આદિ અનેક તાત્ત્વિક વિષયો ઉપર જે સપ્રમાણ વિશદ વિવેચન કર્યું છે તે ખરેખર શાસ્ત્રવિચારની દ્રષ્ટિએ ખાસ વિચારણીય અને ચિંતનીય છે આ પ્રથમ ખંડમાં પૂજ્યશ્રીએ પોતાના સૂત્રજ્ઞાનના અનુભવનો નિર્ચય તારવ્યો છે એમ કહીએ તો તેમાં જરાપણ ખોટું નથી.

દ્વિતીય ખંડમાં ધર્મપ્રાપ્તિ વિષે વિવેચન કરવામાં આવેલ છે ધર્મ-પ્રાપ્તિના પ્રથમ પ્રકરણમાં મનુષ્યત્વ, શાસ્ત્રશ્રવણ, ધર્મશ્રદ્ધા, અને સંયમમાં પરાક્રમ આ ચાર દુર્લભાંગોનું વિશદ વર્ણન કરવામાં આવેલ છે બીજું પ્રકરણ સૂત્રધર્મ વિષયક છે આ સૂત્રધર્મમાં જ્ઞાન મહાત્મ્ય, નવતત્ત્વ, સપ્તભગી, સ્વાદ્વાદરવરૂપ, પ્રમાણ-સ્વરૂપ, જ્ઞાનભેદ, ગુણ-સ્થાન, ક્રમારોહણ લેશ્યાવિચાર આદિ જ્ઞેનધર્મના પ્રાણભૂત સિદ્ધાન્તો ઉપર પ્રકાશ પાડવામાં આવેલ છે ત્રીજા ચોથા પ્રકરણમાં મિથ્યાત્વ તથા સમ્યક્ત્વનો વિષય છે આ પ્રકરણોમાં મિથ્યાત્વ તથા સમ્યક્ત્વ વિષે ખૂબજ સૂક્ષ્મતા પૂર્વક વિવેચન કરવામાં આવેલ છે. પાંચમા પ્રકરણમાં શ્રાવકાચાર વિષે વિચાર કરતાં શ્રાવકનાં બાર વ્રત વિષે સ્કુટ વિવેચન કરવામાં આવેલ છે અંતિમ પ્રકરણમાં અન્ત-શુદ્ધિ કેવી રીતે થાય ? તે માટે શું કરવું જોઈએ ? તે વિષે ઉપાયો બતાવવામાં આવ્યા છે

આ પ્રમાણે સૂત્રસાગરને આ પુસ્તકરૂપી ગાગરમાં ભરી દેવાનો પૂજ્યશ્રીએ સફળ પ્રયત્ન કર્યો છે આ પુસ્તકમાં કયા વિષય વિષે વિચાર કરવામાં આવ્યો નથી એ કહેવું જ મુશ્કેલ છે. પૂજ્યશ્રીએ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના વીશમાં અધ્યયની પ્રથમ ગાથાનો જ વિસ્તાર કરી જ્ઞેન તત્ત્વ પ્રકાશની સુદર સંકલના કરી છે એક ગાથાનો અર્થ સમજાવવા પૂજ્યશ્રીએ પોતાની અગાધ જ્ઞાનશક્તિનો ફેટલો બધો વ્યય કર્યો છે તે પાઠકોને માટે ખાસ વિચારણીય છે

સહૃદયમાં કહીએ તો ‘ જ્ઞેન તત્ત્વ પ્રકાશ ’ એ જ્ઞેન ધર્મની જ્ઞાનગીતા છે આ જ્ઞાનગીતાનું જેટલું પારાયણ-સ્વાધ્યાય, વિચાર વિનિમય કરવામાં આવશે તેટલું ધર્મામૃત-જ્ઞાનામૃત મળતું જશે આ ધર્મામૃતનું રસપાન કરી પ્રત્યેક વ્યક્તિ પોતાના જીવનને ધર્મમય બનાવી સિદ્ધ શુદ્ધ અને મુક્ત થાય એજ હાર્દિક અભિલાષા અને શુભાષા છે.

જ્ઞેન ગુરુકૃપા, રાજકોટ.

અષાઢ પૂર્ણિમા, સં ૧૯૮૫

જીવેચંદ જાદવજી કામદાર

વિજ્ઞાપિ

સુસ પાઠક બલ ! શ્રી જિનવરેન્દ્ર કાગવાને પ્રમથેલા અને શ્રી ગણેશ
 મહારાજે જુલેલા સુત્રોનાં તથા પૂર્વાચાર્યદ્વારા પ્રવર્તિત પ્રધાના
 અવલે બનથી વિદ્વાનોની સમ્મતિપૂર્વક તથા નિજ મત્યનુસાર
 આ " શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ " પ્રધાની રચના કરવામાં પ્ર
 જે શ્રમ લીધો છે તે કેવળ મારા જ્ઞાનધર્મનું કર્તવ્ય બજાવવા
 તથા લાભાત્માગ્રાને લાભ પહોંચાડવાને અરે ઉપકારક
 દ્રષ્ટિથી જ સાદસ કર્યું છે, નહિ કે મારી વિદ્વતા
 બતાવવા કેમકે હું વિદ્વાન હોવાનો દાવો કરતો
 નથી. એટલા અરે મારા આશયને લક્ષમાં
 રાખી, આ પ્રધાન મારા હૃદયરચપત્તાવી
 જે કંઈ થયો રહી ગયા હોય તેને બાજુ
 પર રાખી મને લક્ષમાં આપજા. અને
 તેમાં કહેલા સદ્બોધ અને સદ્ગુણોના
 ગુણાનુશાળી બની માત્ર ગુણોને જ
 જલ્દન કરજો. એટલી જ
 મારી તમ વિનંતિ છે

શમળમ

વિગાપુ ચિમ્પિકમ્ ?

હિમચલુ

મમોત્તમ પ્રવિ

શ્રી શામલ વલ્લ વીરાણી

સ્વ. ધર્માનુરાગી પૂજ્ય

માનુશ્રી શ્રી કલ્પીભાઈ વીરાગી

સાહિત્ય-સેવા

નં.	પુસ્તકનું નામ	પ્રત	નં.	પુસ્તકનું નામ	પ્રત
૧ થી ૩૦	૧૧ અંગ, ૧૨ ઉપાંગ, ૧ નદી ૧ અનુયોગદ્વાર, ૪ હેદસૂત્ર અને ૧ આવશ્યકસૂત્ર એ ૩૦ આગમો તેમાં આચારાંગતી ૧૧૦૦ અને શેષ ૨૯ સૂત્રોની દરેકની ૧૧૨૫ પ્રતોના હિસાબે કુલ પ્રતો	૩૩૭૨૫	૫૨	બીમસેન હરિમેન	૧૦૦૦
૩૧	શ્રી દશગૈકાલિક સૂત્ર	૧૫૦૦	૫૩	લક્ષ્મીપતિ શેઠ	૧૦૦૦
૩૨	શ્રી ઉત્તમગ્રંથપત્ર સૂત્ર	૧૫૦૦	૫૪	સિંહલ કુમાર	૧૦૦૦
૩૩	શ્રી જૈનતત્ત્વ પ્રકાશ (ચાર આવૃત્તિ) ૭૦૦૦		૫૫	વીરાંગદ મુનિ	૧૦૦૦
૩૪	શ્રી પરમાત્મ માર્ગ દર્શક	૧૦૦૦	૫૬	સ વેગસુધા	૧૦૦૦
૩૫	શ્રી મુક્તિ સોપાન	૧૦૦૦	૫૭	મર્ગિસતી ચરિત્ર	૧૦૦૦
૩૬	ધ્યાનકલ્પતર (એ આવૃત્તિ)	૨૭૦૦	૫૮	જીવનસુધી ચરિત્ર	૧૦૦૦
૩૭	ધર્મતત્ત્વ સંગ્રહ (ત્રણ આવૃત્તિ) ૪૫૦૦		૫૯	મગ્ગકેષા અગ્નિ	૧૦૦૦
૩૮	સદ્ધર્મબોધ (હિન્દી આવૃત્તિ) ૨૦૦૦		૬૦	આવશ્યક (સાથ)	૧૫૦૦
,,	(મરાઠી આવૃત્તિ ૭)	૧૧૦૦૦	૬૧	આવશ્યક (મૂળ)	૧૫૦૦
,,	(કાનડી આવૃત્તિ ૨)	૩૦૦૦	૬૨	આત્મહિત બોધ	૧૫૦૦
,,	(ઉર્દૂ આવૃત્તિ)	૨૦૦૦	૬૩	સુબોધ સંગ્રહ	૧૦૦૦
૩૯	શાસ્ત્રોદ્ધાર-મીમાંસા	૧૧૨૫	૬૪	પચીસબોલ-અધ્યુદયક	૧૨૫૦
૪૦	સાચી સવસગી	૨૦૦	૬૫	છ કાયોનો થોકડો	૧૦૦૦
૪૧	તત્ત્વનિષ્ણય	૨૦૦૦	૬૬	ચોવીસ કાળોનો થોકડો	૫૦૦
૪૨	અધોદ્ધાર કથાગાર	૧૦૦૦	૬૭	શ્રાવકના ચાર પ્રત	૨૦૦૦
૪૩	જૈનમૂલ્યસુધા	૧૦૦૦	૬૮	ધર્મફલ પ્રતોત્તરી	૧૦૦૦૦
૪૪	શ્રી કેવલઋષિજી જીવન	૧૧૦૦	૬૯	જૈન શિશુબોધિની	૧૦૦૦
૪૫	શ્રી ઋષભદેવ ચરિત્ર	૧૦૦૦	૭૦	સદા-સ્મરણ (એ આવૃત્તિ)	૧૨૦૦૦
૪૬	,, ગાંતિનાથ ચરિત્ર	૧૦૦૦	૭૧	જૈન મગલપાઠ	૧૦૦૦
૪૭	,, મદનશેઠ ચરિત્ર	૧૦૦૦	૭૨	જૈન પ્રાત સ્મરણ	૧૦૦૦
૪૮	,, ચંદ્રસેન લીલાવતી	૧૨૦૦	૭૩	જૈન પ્રાત પાઠ	૫૦૦
૪૯	,, જયસેન-વિજયસેન	૧૦૦૦	૭૪	નિત્ય-સ્મરણ	૨૦૦૦
૫૦	,, વીરસેન કુસુમશ્રી	૧૦૦૦	૭૫	નિત્ય-પઠન	૫૦૦
૫૧	જિનદાસ સુગુણી	૧૦૦૦	૭૬	શાસ્ત્ર-સ્વાધ્યાય (એ આવૃત્તિ)	૧૫૦૦
			૭૭	લકનામર (સાથ-હિન્દી)	૨૦૦૦
			૭૮	યુરોપમાં જૈનધર્મ	૫૦૦
			૭૯	તીર્થ કર પચકલ્યાણ	૧૦૦૦
			૮૦	ગૃહ-આલોચણ	૧૦૦૦

ન	પુસ્તકનું નામ	પ્રત	ન	પુસ્તકનું નામ	પ્રત
૮૧	શ્રી કેવલાનન્દ જ્ઞાત્યશિ (ચાર આશ્રિતિ)	૪૫	૬૧	જૈનસાધુ (મરાઠી)	૧૫
૮૨	મનોહરચંદ્ર બેનારસિ	૧ •	૬૨	શ્રી મેંમનાથ ચરિત્ર	૧
૮૩	જૈન સુમોધ વીરાચિ	૧	૬૩	શાશ્વત ચરિત્ર	૧
૮૪	જૈન સુમોધ રત્નાચિ	૧	૬૪	જૈન જલેશ-બોધ	૧૨
૮૫	જૈનામૃત-સુમોધમણા	૧	૬૫	સુશાન્તી પ્રેમ	૧૨૫
૮૬	માલક-નિત્ય-સ્મરણ	૧	૬૬	સ્વચર્ય મુનિપુત્ર	૫
૮૭	શ્રી મણીનાથ-ચરિત્ર	૨ •	૬૭	સાગ પદી	૧
૮૮	શ્રી શીવજી રુખનું ચરિત્ર	૧	૬૮	જલના બોધ	૨
૮૯	શ્રી મહાવીર ચરિત્ર	૧	૬૯	જનમોલ મેઘી	૧
૯૦	શ્રી સુખસાધન	૧	૧	સુવર્ણ પુષ્પ	૧
			૧૦૧	સમગ્ર સુવર્ણ	૫

ઉપરુક્ત બધાં પુસ્તકોની કુલ પ્રા. ૧૬૫૪૫) થાય છે આ પુસ્તકોમાંનાં અનેક પુસ્તકોના સિન્ધુભિન્ન ભાષામાં અનુવાદ થયેલ છે આ પ્રમાણે પૂર્વજોએ જૈન સંપત્તિની અમુલ્ય સેવા કરી છે

આ ૩૫મા આવેશા વિગ્રોની યાદી

૧	સ્વ શ્રી શામજી વેલજી વીરાજી	
૨	" " શ્રી કાલીનાથ વીરાજી	
૩	મે ઈલિય, તે ઈલિય જીવે	૫૬ ૨
૪	ચક્રચિન્દ્ર જીવે	" "
૫	પર્યોદય જીવે	"
૬	પાણીના એક બિંદુમાં જીવે	"
૭	સેવાધાર (નકશો)	૩૬
૮	સુવર્ણ મેઘ પત્ર	" ૪૬
૯	અરી દોષનો નકશો	૬૪

વિષયાનુક્રમણિકા

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ	નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	પ્રવેશિકા-મગલાચરણ, ગ્રંથનો મૂળ પાથો	૧	૨૫	સિદ્ધ સ્થાનના પ્રશ્નોત્તર	૩૪
	પ્રથમ ખંડ		૨૬	લોકાલોકનું વર્ણન	૩૪
૨	બે પ્રકારના સિદ્ધનું સ્વરૂપ	૧	૨૭	નોટમાં-રજ્ય પ્રમાણ, યોજન પ્રમાણ	૩૫
	પ્રકરણ ૧૬-અરિહંતના ગુણ		૨૮	અધોલોક નરકનું વર્ણન	૩૬
૩	તીર્થંકર ગોત્ર ઉપાજન કરવાના ૨૦ બોલ	૧	૨૯	પરમાધામીકૃત વેદના	૩૯
૪	અરિહંતના ૧૨ ગુણો	૪	૩૦	દશ પ્રકારની ક્ષેત્રવેદના	૪૧
૫	અરિહંતના ૩૪ અતિશય	૫	૩૧	ભવનપતિ દેવનું વર્ણન	૪૨
૬	અરિહંતની વાણીના ૩૫ ગુણો	૬	૩૨	મધ્ય લોકનું વર્ણન	૪૪
૭	અરિહંત ૧૮ દોશ રહિત હોય છે	૭	૩૩	મનુષ્ય લોક અને મેરૂ પર્વતનું વર્ણન	૪૭
૮	અરિહંતને નમોદયુષ્ય	૮	૩૪	જૂબૂદીપનું વર્ણન	૪૮
૯	દશ કર્મભૂમિના ત્રણ કાળના તીર્થંકરોની યોગીશી-૭૨૦ તીર્થંકરોના નામો	૧૧	૩૫	કાલચક્રનું વર્ણન	૪૯
૧૦	જૂબૂદીપ ભરત ક્ષેત્રના વર્તમાનના ૨૪ તીર્થંકરોના નામાદી	૧૨	૩૬	પંદર કુલકરો	૫૧
૧૧	વર્તમાન યોગીશીના ૧૨ બોલનો યત્ર ૧૬		૩૭	નોટમાં ૪ કુળ, ૩૬ જાતિ, પુરુષની	
૧૨	અનાગત યોગીશીના પૂર્વ ભવ	૧૮	૩૮	કળા, સ્ત્રીની ૬૪ કળા, ૧૮ પર	
૧૩	જૂબૂદીપ ઐરવતના ૭૨તીર્થંકર	૧૯	૩૯	લિપિ, ૧૪ વિદ્યા	૫૨
૧૪	પૂર્વ ધાતકીખંડ ભરતના ૭૨ જિન	૨૦	૪૦	ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિ	૫૩
૧૫	પૂર્વ ધા ઐરવતના ૭૨	૨૧	૪૦	કામદેવ, રૂદ્ર અને નારદના નામો	૫૭
૧૬	પૂર્વ પુષ્કરાર્ધ ભરતના ૭૨	૨૨	૪૧	પાચમા આરાના ૩૦ બોલ	૫૭
૧૭	પશ્ચિમ ધા ઐરવતના ૭૨	૨૩	૪૨	છટ્ટા આરાના ૬૫ ખર્ચ વર્ણન	૫૮
૧૮	પૂર્વ પુષ્કરાર્ધ ભરતના ૭૨	૨૪	૪૩	ઉત્સર્પિણી કાળનું વર્ણન	૫૯
૧૯	પૂર્વ પુષ્કરાર્ધ ઐરવતના ૭૨	૨૫	૪૪	મેરૂથી દક્ષિણ ઉત્તરના ક્ષેત્રો, નદીઓ	૬૦
૨૦	પશ્ચિમ પુ ભરતના ૭૨	૨૬		પર્વતો, દ્રહ વગેરેનું વર્ણન	
૨૧	પશ્ચિમ પુ ઐરવતના ૭૨	૨૭	૪૫	નોટમાં-દક્ષિણ ઉત્તરના લાખ	૬૩
૨૨	પ ચ મહાવિદેહના ૧૬૦ તીર્થંકરોના નામ	૨૮		યોજનનો હિસાબ	
૨૩	વીશ વિહરમાન તીર્થંકર	૩૦	૪૬	મહાવિદેહનું વર્ણન-૩૩ ક્ષેત્ર	૬૪
૨૪	નોટમાં ૧૬૮૦ જિનની સખ્યા	૩૨	૪૭	નોટમાં પૂર્વ પશ્ચિમના લાખ	૬૬
				યોજનનો હિસાબ	
			૪૮	લવણ સમુદ્ર ૫૬ અંતરદીપ	૬૭
			૪૯	ચાર પાતાલ કળાશા	૬૭
			૫૦	ધાતકીખંડ, કલોદધ અને પુષ્કરદીપ	૬૮

નંબર	વિવર	પૃષ્ઠ	નંબર	વિવર	પૃષ્ઠ
૫૧	અવેશિય ગ્રંથ	૭	૮૩	ચાર કપાળના નિમ્નક્રમો	૧૧૬
૫૨	નોટખા-ગ્રંથ નક્ષત્રોનાં નામ	૭૨	૮૪	ચાર કપાળના ૫૨ કાંધા	૧૧૬
૫૩	ઉપવેશિક-૧૨ દેવલોક	૭૩	૮૫	આત્માનાં ૩૬ કુલધારક કોષ	૧૨૧
૫૪	ધર્મી ગ્રંથોનો યત્ર	૭૬	૮૬	આત્માનાં ૮ સપ્તા	૧૨૨
૫૫	નવ પ્રવેશક પાંચ અનુવર્તિ વિમાન	૭૮	૮૭	ચાર વિવર	૧૨૪
૫૬	ધનાગર ૩૪૩ રજીયુ	૭૯		પ્રકરણ ચોથુ ઉપાધ્યાય	
૫૭	સિદ્ધ કવચાનુ વર્ણન	૮	૮૮	વિનીત અવિનીતનાં લક્ષણ	૧૨૫
	પ્રકરણ ત્રીજુ આત્માનાં		૮૯	ઉપાધ્યાયના ૨૫ કુલ	૧૨૬
૫૮	આત્માના ૩૬ કુલો	૮૪	૯૦	દાસ્યાંચ સત	૧૨૬
૫૯	૫૩ મહાક્ષત્ર પંચાંગ-ગાંધીના		૯૧	દ્વિતિયા અને ૧૪ પૂ	૧૩૭
	૮ આત્મા	૮૪	૯૨	ચાર કુલ	૧૩૮
૬	નોટ-ગ્રંથિક ઉત્કર્ષિક કુલ		૯૩	નોટખા-પરદેશી રાગની કથા	૧૩૯
	૩૪ અસંખ્ય	૮૮	૯૪	ચાર ઉત્કર્ષ	૧૪૦
૬૧	નોટ-૩૩ અસંખ્ય	૮૯			
૬૨	કલ્પના ૮ આત્મા	૯	૯૫	ચાર મુલક	૧૪૬
			૯૬	નદી સ્વર્ગ ૭૨ સ્વર્ગનાં નામ	૧૫૧
૬૩	ચારિત્રના ૮ આત્મા	૯૧	૯૭	કલ્પ સિતરી	૧૫૨
૬૪	પાંચ સમિતિ ૩ કુલ	૯૧	૯૮	ચાર કાળના કથા સંકિત	૧૫૩
૬૫	નોટ-આકારના ૬૬ કોષ	૯૨	૯૯	અભિમંદના ૪ પ્રકાર	૧૫૪
૬૬	તપાચાર બે પ્રકારના વપ	૯૩	૧	ચરણ સિતરી	૧૫૫
૬૭	અનુવર્તિ વપના વિવિધ પ્રકાર	૯૬	૧.૧	કલ્પ પ્રકારનો સાધુનો ધર્મ	૧૫૫
૬૮	ઉત્કર્ષી તપ	૯૭	૧.૨	કોષના કુલ અને કાળના કુલ	૧૫૫
૬૯	કલ્પાચારી તપ	૯૮	૧.૩	કોષના કુલ-સ વેળાના કુલ	૧૫૬
૭	૨૬ પરિવ્રાજ તપ	૯૯	૧.૪	કલ્પના કુલ-સરજતલા કુલ	૧૫૬
૭૧	પ્રતિસંધીનતા તપ	૧	૧.૫	માનના કુલ-નમિતલા કુલ	૧૭
૭૨	પ્રાચીન તપ	૧.૨	૧.૬	ધર્મના કુલ-અનુવર્તના કુલ	૧૭૧
૭૩	વિવર તપ	૧.૩	૧.૭	અનુવર્તના કુલ-અનુવર્તના કુલ	૧૭૩
૭૪	વેળા અને ૧ પ્રકાર	૧.૪	૧.૮	સવર્ગના કુલ	૧૭૩
૭૫	આવશ્ય તપ	૧.૪	૧.૯	તપનું મહત્ત્વ	૧૭૫
૭૬	૧૦૮૦૦થી અધિક વપના ૫૩૦	૧.૫	૧૧	ગાંધી મહાત્મ-ગાંધીની કલ્પ	૧૭૫
૭૭	આન તપના ૪૮ પ્રકાર	૧.૮	૧૧૧	વિવરના કુલ-અનુવર્તના કુલ	૧૭૬
૭૮	મુલક તપ	૧૧	૧૧૨	સવર પ્રકારનો સવર	૧૭૬
૭	૧૦૮-આ કલ્પનાની પ્રવૃત્તિ	૧૧	૧૧૩	આ પ્રકારના	૧૮૨
૮	પાંચાંગ	૧૧૨	૧૧૪	ઉપાધ્યાયના ૧૬ ઉપમા	૧૮૫
૮૧	પાંચ કલ્પિતગ્રંથ	૧૧૩		પ્રકરણ ૫ મુ-સાધુના મુલ	
૮૨	અનુવર્તનાં નવ વાં	૧૧૫	૧૧૫	ચાર પ્રકારનાં સાધુનાં નામ	૧૮૭

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ	નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૧૧૬	સાધુજીના ૨૭ ગ્રંથ	૧૮૮	૧૪૮	શુદ્ધ શ્રદ્ધાની ફલભતા	૨૨૯
૧૧૭	બાવીશ પરિસહ	૧૯૦	૧૪૯	શુદ્ધ સ્પર્શનાની ફલભતા	૨૩૧
૧૧૮	બાવન અનાયરણ	૧૯૨	૧૫૦	દશ બોલની ફલભતા	૨૩૨
૧૧૯	વીશ અસમાધિ દોષ	૧૯૩	પ્રકરણ બીજું—સૂત્રધર્મ		
૧૨૦	એકવીશ સખળા દોષ	૧૯૪	૧૫૧	ગોન મહાત્મ્ય	૨૩૩
૧૨૧	બત્રીશ યોગ સમ્રહ	૧૯૪	૧૫૨	નવતત્ત્વના નામ સૂત્રથી	૨૩૩
૧૨૨	છ પ્રકારના નિમ્રથ	૧૯૬	૧૫૩	જીવતત્ત્વ	૨૩૪
૧૨૩	અવદનીય સાધુ	૧૯૭	૧૫૪	જીવના ૧૪ તથા ૫૬૩ બેદ	૨૩૫
૧૨૪	સાધુની ૮૪ ઉપમા	૧૯૮	૧૫૫	નારકીના ૧૪ બેદ	૨૩૬
૧૨૫	સાધુની ૩૨ ઉપમા	૨૦૨	૧૫૬	તિર્થયાના ૪૮ બેદ	૨૩૬
૧૨૬	અતિમ મગલાયરણ	૨૦૫	૧૫૭	મનુષ્યના ૩૦૩ બેદ	૨૪૧
દ્વિતીય ખંડ			૧૫૮	દેવતાના ૧૯૮ બેદ	૨૪૨
૧૨૭	મૂળ ગાથાનો ઉત્તરાર્ધ સાથે ૨૦૬		૧૫૯	અજીવતત્ત્વ તેના બેદ	૨૪૨
પ્રકરણ પહેલું ધર્મની પ્રાપ્તિ			૧૬૦	પુણ્યતત્ત્વ તેના બેદ	૨૪૫
૧૨૮	ધર્મપ્રાપ્તિના ફલભતા	૨૦૮	૧૬૧	પાપતત્ત્વ તેના બેદ	૨૪૬
૧૨૯	પુણ્ય પરિવર્તન	૨૦૯	૧૬૨	આશ્રિતતત્ત્વ તેના બેદ	૨૪૭
૧૩૦	નોટ-દ્રવ્યાદિની સૂક્ષ્મતા	૨૧૧	૧૬૩	પચીશ પ્રકારની ક્રિયા	૨૪૮
૧૩૧	મનુષ્યભવની ફલભતા	૨૧૨	૧૬૪	સવરતત્ત્વ તેના બેદ	૨૫૪
૧૩૨	જ્ઞાતિ કુલકોટીનો હિસાબ	૨૧૩	૧૬૫	નિર્જરા અને બધતત્ત્વ	૨૫૫
૧૩૩	આર્યક્ષેત્રની ફલભતા	૨૧૫	૧૬૬	પ્રકૃતિમધ ૮ કર્મની પ્રકૃતિ	૨૫૬
૧૩૪	૨૫૫ આર્ય દેશ	૨૧૫	૧૬૭	સ્થિતિમધ ૮ કર્મની સ્થિતિ	૨૬૧
૧૩૫	ઉત્તમ કુળની ફલભતા	૨૧૬	૧૬૮	અનુભાગ અને પ્રદેશમધ	૨૬૧
૧૩૬	નીચ ઉચ કુળનાં લક્ષણ	૨૧૭	૧૬૯	મોક્ષતત્ત્વ મોક્ષનાં ૪ સાધન	૨૬૩
૧૩૭	દીર્ઘાયુષ્યની ફલભતા	૨૧૮	૧૭૦	નવતત્ત્વની ચર્ચા	૨૬૩
૧૩૮	મો વર્ષના સુખનો હિસાબ	૨૧૮	૧૭૧	સાતનયનું સ્વરૂપ	૨૬૪
૧૩૯	પૃથ્વી ઇન્દ્રિયની ફલભતા	૨૨૦	૧૭૨	સાતનય પર દષ્ટાંત	૨૬૮
૧૪૦	નિરોગી શરીરની ,,	૨૨૦	૧૭૩	નવતત્ત્વ ઉપર સાતનય	૨૭૦
૧૪૧	સદ્યુર સમાગમની ,,	૨૨૦	૧૭૪	નોટ-શબ્દભગની સમજણ	૨૭૧
૧૪૨	સદ્વક્તાના ૨૫ ગુણ	૨૨૨	૧૭૫	ચાર નિક્ષેપ	૨૭૫
૧૪૩	સદ્યુર સગથી ૧૦ ગુણોની પ્રાપ્તિ	૨૨૩	૧૭૬	નવ તત્ત્વ પર ચાર નિક્ષેપ	૨૭૭
૧૪૪	શાસ્ત્રશ્રવણની ફલભતા	૨૨૪	૧૭૭	નોટ-પાત્ર ભવનું સ્વરૂપ	૨૭૭
૧૪૫	શ્રોતાના ગુણો	૨૨૫	૧૭૮	ચાર પ્રમાણ	૨૭૯
૧૪૬	શ્રોતાના ગુણદોષના છપ્પા	૨૨૭	૧૭૯	પાત્ર ઇન્દ્રિયોના વિષય	૨૭૯
૧૪૭	ચોદ પ્રકારના શ્રોતા	૨૨૮	૧૮૦	પાત્ર ગોચરનું વિસ્તૃત વર્ણન	૨૮૦

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ	નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૧૮૧	નોટ-અવધિવાનોનો ફોન કાળ	૨૮૩	૨૧૧		--
	અને વિષય		૨૧૨	હિમગર પ્રચોથી જીમોલ્ક સિદ્ધિ	૩૨૬
૧૮૨	નવતત્વ ઉપર ૪ પ્રમાણ	૨૮૬		પ્રતિબંધનિષેધ, વચ્ચે અને પોત્તુ	
૧૮૩	૭ લેખનો પત્ર	૨૮૬		લેવા ચોખ	
૧૮૪	ઓફ ડેવરમાનક સંયોગ	૨૬	૨૧૩	ધર્મને અધર્મ સરળે લો મિથ્યાત્વ	૩૩
૧૮૫	ગાંધીનાં આલમ્બકતા	૨૬૨			
	પ્રકરણ ત્રીજું - મિથ્યાત્વ		૨૧૪	અધર્મને ધર્મ	૩૩૧
૧૮૬	મિથ્યાત્વના ૨૫ પ્રકાર	૨૬૪	૨૧૫	સાધુને અસાધુ	૩૩૨
૧૮૭	અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ	૨૬૪	૨૧૬	અસાધુ અને સાધુ	૩૩૩
૧૮૮	અનુભવગ્રહિક મિથ્યાત્વ	૨૬૫	૨૧૭	છવને અછવ	૩૩૩
૧૮૯	અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ	૨૬૭	૨૧૮	અછવને છવ	૩૪
૧૯૦	આંતરિક મિથ્યાત્વ	૨૬૮	૨૧૯	સનમાર્મને ઉ માર્મ	૩૩૪
૧૯૧	અનુભવ મિથ્યાત્વ	૨૬૮	૨૨૦	ઉ માર્મને સ માર્મ	૩૩૬
૧૯૨	લૌકિક મિથ્યાત્વ	૨૬૯	૨૨૧	નોટ-કેરી નમરકાર	૩૩૬
૧૯૩	સૌંદર્ય મિથ્યાત્વ	૩	૨૨૨	ફોને સરળે લો મિથ્યાત્વ	૩૩૬
૧૯૪	કુમારચરિક મિથ્યાત્વ	૩ ૧	૨૨૩	અરુચિને ફરી	૩૩૬
૧૯૫	સુશ્રુત દુષ્ટવચન મિથ્યાત્વ	૩ ૨	૨૨૪	અવિનય અને અસાનના મિથ્યાત્વ	૩૩૬
૧૯૬	પાપ દીના ૩૬૩ બેડ અને	૩ ૩	૨૨૫	અસ્થિ અને અનાન મિથ્યાત્વ	૩૩૬
	પાંચ અમવાસનું સ્વરૂપ		૨૨૬	અસાન મિથ્યાત્વ	૩૪
૧૯૭	કિંવાદીનું સ્વરૂપ	૩ ૭	૨૨૭	અરિતધર્મ	૩૪૧
૧૯૮	અધિવાદીનું સ્વરૂપ	૩ ૮		પ્રકરણ ચોથું - સમ્બંધત્વ	
૧૯૯	અસાનવાદીનું સ્વરૂપ	૩ ૮	૨૨૮	અમ્બકૃત્વ પ્રાકૃત્ય	૩૪૧
૨	વિનંતવાદીનું સ્વરૂપ	૩ ૯	૨૨૯	અમ્બકૃત્વની કુળ ભના	૩૪૨
૨ ૧	હિંસક કર્મનો શાશ્વત પ્રમાણથી		૨૩૦	અમ્બકૃત્વના ૭ પ્રકાર	૩૪૩
	નિષેધ	૩૧	૨૩૧	નોટ-અનતાનુગ ધીનો ખુલાસો	૩૪૪
૨ ૨	વનસ્પતિની હિંસાનો નિષેધ	૩૧૨	૨૩૨	અમ્બકૃત્વના પાંચ પ્રકાર	૩૪૫
૨ ૩	સુશ્રુતવેદી હિંસાનો નિષેધ	૩૧૩	૨૩૩	નિષેધ અને અવદાર સમ્બંધિત	૩૪૬
૨ ૪	એકલ્લી મત વિષે	૩૧૫	૨૩૪	અવદાર સમ્બંધિતના ૬૭ મોજ	૩૫
૨ ૫	ન્યુનાધિક વિપરીત મિથ્યાત્વ	૩૧૬	૨૩૫	અર મહા	૩૫
૨ ૬	સુશ્રુત ત્વ વિષે કિલ્લ કિલ્લ મત	૩૧૬	૨૩૬	ત્રણ શિવ વેરવાનું દર્શાવ	૩૫૩
૨ ૭	સુશ્રુત ત્વ અન્ન પ્રયોગથી	૩૧૭	૨૩૭	છઠ્ઠા પ્રકારનો વિનય	૩૫૪
૨ ૮	સાક્ષી નિન્દન	૩૨૪	૨૩૮	ત્રણ શુદ્ધતા	૩૫૫
૨ ૯	અત્યુચ્ચ મિત્ર સાથે નથી	૩૨૭	૨૩૯	પાંચ દુષ્ટ	૩૫૫
૨૧	મુકપતિ મુખપર અભિવાન		૨૪૦	નોટ-ધર્મની ૧૬ કળા	૩૫૭
	અનંક પ્રમાણ	૩૨૮	૨૪૧	જીવાઈ સત્યસુસાર કરવાની કળ	૩૫૯

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ	નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૨૪૨	અકામ કષ્ટનું ક્ષણ	૩૫૯	૨૭૨	શ્રાવકની વ્યાખ્યા	૩૯૫
૨૪૩	અગ્નિ તપનું ક્ષણ	૩૬૦	૨૭૩	હાણાંગ સૂત્રથી શ્રાવકના પ્રકાર	૩૯૬
૨૪૪	સન્યાસીના આચાર અને ક્ષણ	૩૬૦	૨૭૪	શ્રાવકના ૨૧ ગુણ	૩૯૭
૨૪૫	નોટ-સાંખ્ય મતની ઉત્પત્તિ	૩૬૧	૨૭૫	નોટ-સપ્ત દુર્વ્યસનોનું પરિણામ	૩૯૮
૨૪૬	અંબડ સન્યાસીનું વૃત્તાંત	૩૬૨	૨૭૬	નોટ-૩ જાણના ગુણનો બદલો	૪૦૧
૨૪૭	નિન્દવોનિ ગતિ	૩૬૩		વાળવો મુશ્કેલ	
૨૪૮	પશુ પક્ષ પ્રત પાળી દેવ થાય	૩૬૩	૨૭૭	શ્રાવકના ૨૧ લક્ષણ	૪૦૨
૨૪૯	સુશ્રાવકના આચાર અને ક્ષણ	૩૬૪	૨૭૮	શ્રાવકના ૧૨ વ્રત અને ૫ અભ્યુવ્રત	૪૦૩
૨૫૦	સુસાધુના આચાર અને ક્ષણ	૩૬૫	૨૭૯	ત્રસ જીવનો રક્ષાના ઉપાય	૪૦૪
૨૫૧	સમકિતના ૪-૫ અતિચાર	૩૬૫	૨૮૦	નોટ-રાત્રિભોજનનું પાપ	૪૦૫
૨૫૨	સમકિતના ૫ લક્ષણ	૩૬૫	૨૮૧	અભ્યુગળ પાણી પીવાનું પાપ	૪૦૫
૨૫૩	નોટ ભિક્ષુકનું સ્વપ્ન	૩૬૭	૨૮૨	સ્થાવરનો રક્ષાનો બોધ	૪૦૭
૨૫૪	નોટ-ધર્માલમ્બનાચાર્ય	૩૬૮	૨૮૩	શ્રાવકની સવા વસો દયા	૪૦૯
૨૫૫	નોટ-મહુકજી શ્રાવક	૩૬૯	૨૮૪	પહેલા વ્રતના ૫ અતિચાર	૪૧૦
૨૫૬	જૈનધર્મની પ્રાચીનતા વિષે વેદ પુરાણોના પ્રમાણો	૩૭૦	૨૮૫	નોટ-અતિક્રમ આદિના અર્થ	૪૧૦
૨૫૭	સાધુ ૫૦૦૦ વર્ષ પહેલાં પશુ મુખે મુહુપત્તિ બાધતા હતા	૩૭૧	૨૮૬	બીજું અભ્યુવ્રત-સ્થુલ મૃષાવાદ	૪૧૪
૨૫૮	પુરાણમાં કહેલા ગોતમઋષિ તે મહાવીરના શિષ્ય હતા	૩૭૧	૨૮૭	બીજા વ્રતના ૫ અતિચાર	૪૧૭
૨૫૯	સમકિતના ૫ બ્રૂષણ	૩૭૩	૨૮૮	નોટ-ભાષાના ૮ ગુણ	૪૧૯
૨૬૦	સાચા તીર્થનું સ્વરૂપ	૩૭૪	૨૮૯	જૂઠું બોલવાનાં ૧૪ કારણ	૪૨૦
૨૬૧	ધર્મમાં આત્માને સ્થિર કરવાનો બોધ	૩૭૬	૨૯૦	ત્રીજું અભ્યુવ્રતનું-ચોરીત્યાગ	૪૨૧
૨૬૨	સમકિતીની ૮ પ્રભાવના	૩૭૮	૨૯૧	પાપ પ્રકારની મોટી ચોરી	૪૨૨
૨૬૩	જૈનો મંદિરા માંસભોગી ન જ હોય	૩૭૯	૨૯૨	ત્રીજા વ્રતના ૫ અતિચાર	૪૨૩
૨૬૪	સમકિતીની ૬ વ્રતના	૩૮૩	૨૯૩	નોટ-ચોરીની ૧૮ પ્રસુતી	૪૨૪
૨૬૫	જ આચાર અને જ છી ડી	૩૮૪	૨૯૪	નોટ-વેપારમાં બેસસેળનું પાપ	૪૨૫
૨૬૬	સમકિતીની જ ભાવના	૩૮૫	૨૯૫	ચોથું અભ્યુવ્રત-સ્વસ્ત્રી સંતોષ	૪૨૬
૨૬૭	જ સ્થાનકનું અસ્તિત્વ	૩૮૬	૨૯૬	મૈથુનમાં લાખો જીવોની હિંસા	૪૨૭
૨૬૮	સમકિતીની ૧૦ રૂચિ	૩૯૦	૨૯૭	ચોથા વ્રતના ૫ અતિચાર	૪૨૮
૨૬૯	સમકિતીને હિતશિક્ષા	૩૯૧	૨૯૮	પાંચમું અભ્યુવ્રત-પરિગ્રહ પરિભાણ	૪૩૧
૨૭૦	સમકિતનું ક્ષણ	૩૯૩	૨૯૯	પાંચમાં વ્રતના ૫ અતિચાર	૪૩૫
૨૭૧	શ્રાવકના ગ્રંથો	૩૯૪	૩૦૦	નોટ-પરિગ્રહથી ધર્મ પશુ થાય	૪૩૫
			૩૦૧	ત્રણ ગુણવ્રત-જુઠું દિશિ પરિભાણ વ્રત	૪૩૭
			૩૦૨	જૂઠું વ્રતના ૫ અતિચાર	૪૩૮

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ	નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૩૩	સાનમુ ભોજોપભોજ પરિચાણ		૩૨૮	નારમા મતના ૫ અતિચાર	૪૧૭
૩૪	મન	૪૩૮	૩૨૯	આવકની ૧૧ પ્રતિમા	૪૧૯
૩૦૪	જીસ વસ્તુની મર્યાદોનો ભોધ	૪૩૯	૩૩૦	સાચા આવકની લક્ષણ	૪૭૧
૩૫	જાતીય અસ્તવ્ય	૪૪	પ્રકરણ છઠ્ઠું અર્થાત્તમ શુદ્ધિ		
૩૬	નોન-પ્રાસંગિકવસ્તુનું મહત્વાય	૪૪૧	૩૩૧	મૃત્યુના ૧૭ પ્રકાર	૪૭૨
૩૭	જાતીય અનતકાલ	૪૪૨	૩૩૨	મૃત્યુના મુખ્ય બે પ્રકાર	૪૭૩
૩૮	સાનમા મતના વીર્ય અતિચાર	૪૪૩	૩૩૩	સામારી સંચારો	૪૭૪
૩૯	૫૪૨ કથોરાન અર્થ સ્થિતિ	૪૪૪	૩૩૪	અણુમારી સંચારો-સંદેખન	૪૭૫
૪૦	આમુ અન્ય ૬૬ વિરચણ મન	૪૪૭	૩૩૫	સંચારોનો ચિન્હિ	૪૭૫
૪૦૧	આકામા મતના ૫ અતિચાર	૪૪૯	૩૩૬	નોન-મૃત્યુ પરીક્ષા લક્ષણ	૪૭૫
૪૦૨	ચાર દિશામન	૪૫૧	૩૩૭	સંદેખનાના ૫ અતિચાર	૪૭૬
૪૦૩	નવમુ સામાર્થિક મન	૪૫૧	૩૩૮	સમર્થિતમૃત્યુવિગ્નાના મહાન	
૪૦૪	નોન-મુદ્ધવસ્તુનું પ્રમાણ	૪૫૨	શેષભોત્પત્તક ૩ આવના		
૪૦૫	૫૫૩ પાંચ પ્રકારના રેષ	૪૫૨	૩૩૯	સંચારો વિવિધ પ્રકોત્તર	૪૮૫
૪૦૬	નવમા મતના ૫ અતિચાર તથા		૩૪૦	સમર્થિતમૃત્યુવિચિતિ ૪ ખાન	૪૮૬
	૩૨ દેશ	૪૫૪	૩૪૧	રેષવિત્તિમાં ઉપલ્પનાનું કારણ	૪૮૭
૪૦૭	સામાર્થિક વિવ પ્રકોત્તર	૪૫૫	૩૪૨	મેસના અનત મુખ્ય	૪૮૭
૪૦૮	સામાર્થિકનું ફળ	૪૫૬	૩૪૩	ઉપલ્પકાર	૪૮૮
૪૦૯	૬૬મુ દેશવિચિતિ મત	૪૫૭	૩૪૪	આનંદ મર્યાદ	૪૮૮
૪૧	સત્તર નિયમ	૪૫૭	૩૪૫	મર્યાદ સ્તોત્રમ	૪૮૯
૪૧૧	૬૧૫૫અનન્ત	૪૫૮	૩૪૬	સાતિનાથ સ્વામીનો ૭૬	૪૮૯
૪૧૨	૬૬ પ્રત્યાખ્યાન	૪૫૮	૩૪૭	શ્રી મોનથ સ્વામીનો ૭૬	૪૯૦
૪૧૩	૬૬મા મતના ૫ અતિચાર	૪૬	૩૪૮	શ્રી ચિત્રામણી પાંચ નામનો	
૪૧૪	અભિચારમુ પેગમન	૪૬૧		૭૬	૪૯૧
૪૧૫	પાત્રમનના ૧૮ દેશ અને		૪૪૯	આયુરવેદના પ્રારભ	૪૯૨
	૫ અતિચાર	૪૬૩	૪૫૦	શ્રી જગદ્ગણિનો અભિચાર	૪૯૫
૪૧૬	પેગમનનું ફળ	૪૬૪	૪૫૧	અતારી મન	૪૯૬
૪૧૭	૫૫૫ અર્થ અભિચાર મન	૪૬૫	૪૫૨	૫૫૫ખાણ પાત્રનાં માટેનું	
			૧૫૫૭ ૩૧૫૭		
					૪૯૭

પોતાના હૃદયની ચિરંતન પ્રકાશતી

ધર્મ જ્ઞાન-જ્યોતે

અસારા જીવનમાં પણ ધર્મના તેજ પાથરનાર

સ્વ. પૂ. પિતાશ્રી

પૂ. શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી

તેમજ

સ્વ. પૂ. માતૃશ્રી

પૂ. શ્રી કડવીબાઈ વીરાણીને

શ્રી જૈન ધર્મસાર

શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ

સ મ પ્તે

લિ. ૦ છોડ

હલંભજી શામજી વીરાણી

ના વંદન

જીવન-વિકાસના સાધનો

અત્તારિ પરમેશ્વરિ, દુસ્તદાણીદઃ કંતુણા ।
માણુસત્ સુર્ધ મદા સંજ્ઞમમ્મિ ય ધીરિયં ॥૧॥

આ સંસારમાં પ્રાપ્તિરેને તીર્થેની માર વસ્તુઓ (જે જીવન-વિકાસના સાધનો છે તે) મળવા બાદિ દુર્લભ છે—

મુખ્યત્વે, ધર્મમંત્રવત્ત ધર્મમંત્રકા સવમમાં ૧૨૭મ (૧)

—ઉત્તરાખ્યવન સ્ત ૩/૧-૪

ॐ

કામ-વિજય

અપમેસસોક્ષ્ણા યદુકાલકુક્ષ્ણા
પગામદુક્ષ્ણા અગિગામસોક્ષ્ણા ।
સંસારમીક્ષ્ણસ્ત વિપક્ષમૂયા
જાણી અજરઘાણ ડ કામમેશ્વરા ૧૩૩

કામમેશ્વરે કાલ માત્ર મુખ આપનારા અને બહુ કાળ સુધી
દુખ આપનારા છે. જેમાં કોઈ મુખ અને મહત્ત્વ દુખ હોય તેને
મુખ ૨૫ કેમ આવી સંસારના કામમેશ્વરે મુક્તિમાયના યત્ર ૨૫
છે અને જનશૈલીની આજુ છે (૭)

—ઉત્તરાખ્યવન સ્ત ૧૪/૧૩

શુદ્ધિ - પત્રક

પાના નં.	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૫	૩૫	૩ ક્ષાપક. ૪ ક્ષાપક.	૩ ક્ષાપક ૪ ક્ષાપક
૫	૩૬	-	૧૧ વીતરાગ પણ, ૧૨ નિર્ભય પણ
૬	૧૮	‘લોગ નાહણુ’	‘લોગનાહણુ’
૧૧	૧૮	સંવદરિસીણુ	સંવદરિસીણુ
૧૩	૨૩	સાધુઓ	સાધુઓ
૩૦	૩૫	ઠવરતમા	ઠરિવતમા
૩૦	૩૬	ઠવરતમા	ઠરિવતમા
૩૩	૧	ઓઝું	ઓઝું
૩૫	૫	લોકનો	લોકનો
૩૬	૨૮	તેથ	તેમ
૪૭	૬	ઉપરના ૬૦૦ યોજનમા દ્રીપ	દ્રીપોને ૩૨૧ નીચાણુમાં સમુદ્રો છે
૪૭	૬	-	ઉપરના ૬૦૦ જોજનમાં
૪૭	૩૩	જાડું	જાડું (ઉચું)
૪૮	૩	નાથનો	નામનો
૪૮	૧૧	નિગમ	નિમગ
૪૯	૧૫	ચોરેની	ચારેની
૫૦	૨૮	યુગલના	યુગલના
૫૫	૨૬	અનાય	અનાય
૫૬	૧૩	પેછી	પેછી
૫૬	૧૮	પ્રત	વૃત
૫૬	૧૬	સરમે	વરમે
૮૦	૮	‘શુદ્ધિઓદ્ધિ’	‘શુદ્ધિઓદ્ધિ’
૮૦	૨૧	સામાન્ય કેવળા	૪ સામાન્ય કેવળા
૮૪	૨૧	પ. કાયા	કાયા
૮૭	૨૪	મૃગ	મૃગ છે.
૮૯	૨૦	અર	ગુર
૮૯	૩૦	દિવચન	દિવચન
૮૯	૩૩	ઉત્તકર્ષ	૮ ઉત્તકર્ષ
૯૨	૫	ભવથી	ભાવથી
૯૨	૨૯	૨૦ અજીવ	૨૦ જાદવાજીવ
૯૭	૧૬	ભોગવવાની	ભોગવવાની
૯૮	૬	દાનાને	દાનાને

પાના નં.	પદ્ધતિ	અનુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૨	૩	વિકલ	વિવિકલ
૧૨	૧૨	આ પામે	આપે
૧૨	૩૪	કુરતાપી	કુરતાપી
૧૩	૩	આપના	અપના
૧૩	૧૩	ભીળ	૨
૧૮	૧	૩ અમપાત	૩ અમુવાત
૧૬	૩	રાનતપી	રાનતપ
૧૬	૩	અવ	અવહે
૧૧	૧૧	એક	એકસ
૧૧૫	૨૧	૨ વી કહાં	૨ ત્વી કહાં
૧૧૭	૨૨	૪ અર્થ	૪ લેઅર્થ
૧૪૪	૩૧	રાખસકીના	રાખસકીના
૧૫૧	૨૫	પ્રારિત	પ્રારિત
૧૫૧	૨૭	વિવાદ	વિવદાત
૧૫૧	૨૮	ગ્રહોત્પત્તિ	ગ્રહોત્પત્તિ
૧૫૧	૩૩	દશ વર્ગસિક	દશીર્ગસિક
૧૫૨	૭	પન્ના	પના
૧૫૨	૮	તદુભવેવર્ણિય,	તદુભવેવર્ણિય
૧૫૪	૩૧	વળન	વળા
૧૫૭	૬	દેવોદ	દેવોદ
૧૧૪	૩૩	અટકના	અટકના
૧૧૫	૬	પ્રકાશત	પ્રકાશત
૧૧૮	૧૨	કમાસ ?	કમાસ છે ?
૧૧૮	૩૪	રાઈ	right
૧૮૩	૧	અક્રમેવળી	અક્રમેવળી
૧૮૩	૧	વિક્રમેવળી	વિક્રમેવળી
૧૬	૧૬	અવર્ણ	અવર્ણ
૧૬	૨૫	૬ સપ્તમ	૬ સપ્તમ
૧૬૨	૧	ભોખે	ભોખે
૧૬૫	૧૬	નળ	મળ
૧૬૬	૮	અસેવના	અસેવના
૧૬૬	૨૮	ઉત્તમ	ઉત્તર
૧૬૮	૩૫	મયદ	મદ

પાના ના	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨૦૨	૩	એકક	એકકા
૨૧૧	૩	દશકોડ	દશકોડમોડ
૨૧૧	૧૯	કરી	કરીને
૨૧૧	૩૩	કાળસાથી	કાળસૌથી
૨૨૫	૧૯	મદ્યુરનો	મદ્યુરનો
૨૧૪	૧૦	ગદિવા	ગદિત
૨૪૪	૨૫	દુગુગળ	પુગુગળ
૨૪૪	૨૯	વર્ગે	વર્ણ
૨૪૫	૧૭	પ્રદગ્ગો	પ્રદગ્ગો
૨૪૫	૩૧	(નોકાના ગોળા જેવું શરીર છતાં તોનમાં હનકું પુત્ર જેવું તથા મહુ મહુ નહીં એવું શરીર હોય)	(પોતાનું શરીર હલકું કે ભારે લ જે નહી તે આ કમથી)
૨૪૮	૫	શુચિ	મુન
૨૪૮	૬	(તૃણમાત્ર	(મોય અને તૃણમાત્ર
૨૫૫	૧	ફ, બેદ	પ૭ બેદ
૨૫૫	૪	અરિત	અ રતિ
૨૫૭	૧૩	રનેરૂપવાન	અરૂપવાન
૨૫૮	૪	પયણેણુ	વયણેણું
૨૫૮	૧૭	'કાયુતુયાએ'	કાયુતુયાએ'
૨૬૯	૨	ગ્રાહણુ	ગ્રાહણુ
૨૬૯	૧૧	પ્રસુએ	પ્રભુએ
૨૭૪	૯	એવભાવને	એવાભાવને
૨૭૫	૩	નિરાવરણ	નિરાવરણુ
૨૭૭	૧૫	કાળની વર્તની	કાળની વર્તના
૨૭૭	૨૨	ભવની	ભાવની
૨૮૧	૨૨	ત,નિશ્ચિત	શ્રુતનિશ્ચિત
૨૮૨	૧૪	એપર્થવસિત	અપર્થવસિત
૨૮૩	૧૫	સમુદ્	સમુદ્
૨૮૪	૩૦	યો	યોજન
૨૮૫	૨૭	બગલાથી	બાલાથી
૨૮૮	૩૧	સયમ	અસંયમ
૨૮૯	૧૯	આર્તરાંદ	આર્તરોંદ
૨૯૦	૨૮	૨ સ્વાદન	૨ સારવાદન

પાના નાં	૫ ક્રમ	અર્થ	શુદ્ધ
૨૬૨	૪	રાખવામાં	રાખમાં
૨૬૨	૫	જાડા	જાડા
૨૬૩	૧૦	જાજાનો	જાજાનો
૨૬૩	૨૮	ઝોડું	ઝોડું
૨૬૪	૧૪	૪૨	૫૭
૨૬૫	૭	ધનવાત વિદ્યન	ધનવાત વિદ્યન નવા કાનની વિદ્યન
૨૬૬	૧	જોડો	જોડો
૨૭૪	૧૬	જાડા	જાડા
૨૭૫	૧૬	સમત	સમત
૨૭૬	૧૧	જુ	જુ
૨૭૭	૨૬	કોડીનાનો	કોડીનાનો
૨૭૮	૩	મધ સમત	મધ સમત
૨૭૯	૧૬	સને	સને
૨૮૦	૬	કુચ	કુચ
૨૮૧	૨૧	વાળી, વાળી	વાળી વાળી
૨૮૨	૨૧	કોડી	કોડી સુ
૨૮૩	૩	મટાણ	મટાણ
૨૮૪	૧૮	૨ જુ	૨૫ જુ
૨૮૫	૩	જોડા	જોડા જોડા
૨૮૬	૧૬	મધ	મધ
૨૮૭	૧૬	મધ	મધ
૨૮૮	૩૩	૨૫૦ સિદ્ધિ	૨૫૦ સિદ્ધિ
૨૮૯	૩૪	૨૫૦ સિદ્ધિ	૨૫૦ સિદ્ધિ
૨૯૦	૧૫	માનવાળા	માનવાળા
૨૯૧	૨૫	સમત	સમત
૨૯૨	૧	સમત	સમત
૨૯૩	૨૫	મધ	મધ
૨૯૪	૨૭	જોડા	જોડા
૨૯૫	૨	શુદ્ધિ	શુદ્ધિ
૨૯૬	૩	નિમજ્જિ	નિમજ્જિ
૨૯૭	૬	કોડી	કોડી
૨૯૮	૩૧	વધનનો	વધનનો
૨૯૯	૧૬	જોડા	જોડા

પાના નાં.	પંકતિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૩૩૫	૩૦	પ.થનો	પંથનો
૩૩૬	૨૮	સૂખી	લૂખી
૩૩૬	૩૩	સૂખી	લૂખી નોંધ:- પણ માગ નમસ્કાર પ્રમોદભાવવાળો હોવાથી ભાવથી રક્ષ નથી.
૩૩૯	૫	પ્રવનો કેને	પ્રવત્ કેને
૩૪૦	૫	દેચ્છ	ધેરાછ
૩૪૦	૧૩	યુદ્ધ પાપ,	યુન્ય પાપ
૩૪૦	૧૯	પ્રકૃતિથીએ	પ્રકૃતિથી પણ
૩૪૦	૩૩	પંછમ કાળમાં	પચમ કાળમાં
૩૪૩	૩૨	કરણાં	કરણુમાં
૩૪૪	૨૮	સમકિત	સમકીતી
૩૪૫	૨૪	ગુણુમ્થાને	ગુણુરથાને
૩૪૫	૩૨	કરતાં	કરતા
૩૪૬	૨૧	સમકિનતી	સમકિતની
૩૪૭	૭	જીવાની	જીવોને
૩૪૮	૨૦	સમકિનતી	સમકિતી
૩૪૮	૨૯	જોડાનાર	જોડનાર
૩૫૧	૨૧	આ ફુલાદક	આલ્હાદક
૩૫૨	૬	ધર્મેન્દ્રીયના	કર્મેન્દ્રીયના
૩૫૨	૧૧	માનવાળા	માનવાવાળા
૩૫૫	૩	આરંભ	આરંભ
૩૫૬	૨૩	દૂષણના	દૂષણ
૩૬૦	૩	તેત	તેત
૩૬૦	૩૧	પંચેદ્રિયા	પચેન્દ્રીયના
૩૬૦	૩૨	વાપ	પાપ
૩૬૦	૩૪	હાથનો	હાથીનો
૩૬૧	૭	ધર્મ	ધર્મ
૩૬૧	૨૨	ત્રેકોણ	ત્રીકોણ
૩૬૧	૨૫	વૈયાવૃત્ય	વૈયાવૃત્ય
૩૬૫	૬	ઝોટ	ઝોટો
૩૭૩	૧૦	ભાગ	ભાગ
૩૭૩	૧૨	સાસત્રી	સામત્રી

પાના નં.	પ્રકૃતિ	અણુક	શુદ્ધ
૩૮૨	૧૬	સત્રવા	સત્રવા
૩૮૩	૩૩	જળ ઝોપાળ	જળ ઝોપાળ
૩૮૫	૨૬	સમકિતીમાં	સમકિતીમાં
૩૮૬	૧	છેતા	છેતા
૩૮૬	૧	ઉપયોગ	ઉપયોગ
૩૮૬	૧૩	મુના કમ	મુના કમ
૩૯	૩૨	પ્રવર્તીવવાળી	પ્રવર્તીવવાળી
૪	૧	મુપસંપ્રકત	મુપસંપ્રકત
૪	૩	રાત્ર દિવ	રાત્ર દિવ
૪ ૬	૧૧	ત્રાસ	ત્રાસ
૪૧	૮	સિંચોને	સિંચોને
૪૧	૩૧	આમેત્વાળી	આમે વજાળી
૪૧૬	૩૨	અપર્યાદિ	અપર્યાદિ
૪૧૬	૧	પાત્રાલિક	પ્રમાલ્યોપેત
૪૨૧	૨	ધુર	ધુમ
૪૨૩	૨૩	નજરચૂકથી	નજરચૂકથી
૪૨૭	■	દેવાત્પતિ	દોડોત્પતિ
૪૩	૨૬	રક્ષ	રક્ષ
૪૩૪	૧૭	કદિદિપિ	કદાપિ
૪૩૬	૧	અતિચાર	અતિચારથી
૪૩૭	૨૬	માટે	માટે
૪૩૭	૩૧	(એ ૪ સત્વ)	(એ ૪ સત્વ)
૪૨૮	૨૩	સ્વચ	સ્વચનાં અંતે
૪૩૫	૧	લાક્ષ	લાક્ષ
૪૩૫	૩	અણા	અણા
૪૩૫	૧૩	નિધી છન	નિધ છન
૪૪૬	૨	દશ	દશ
૪૪૬	૬	છવેાનુ	છવેાનુ
૪૪૮	૧૪	આદમાત્રે	આદમાત્રે
૪૪૮	૨૬	સામા	સામા
૪૪૮	૩૪	કરાવવામાં	કરાવવામાં
૪૫૧	૧૨	વિશુદ્ધ પદ્ધતિની ●પાસના	પદ્ધતિ વિશુદ્ધની ઉપાસના
૪૫૪	૨૫	સદસ્સાકાર	સદસ્સાકાર

પાના નાં.	પંકતિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪૫૫	૩	દુરુડિદાણે	દુરુપડિદાણે
૪૬૧	૧૦	સયમથી	સયમથી
૪૬૨	૨૯	વડીનીતનું	વડીનીતનું
૪૬૩	૨૨	આપ્યારો	આપ્યારો
૪૬૪	૧૩	સિન્નસંચારએ	સિન્નસંચારએ
૪૬૮	૨૬	કરવાવમરણોનુખ	કરવા અને મરણોનુખ
૪૬૯	૩૪	અસંખ્યનર્મ	અસંખ્યાતર્મ
૪૭૦	૩૦	શ્રેષ્ઠ	શ્રેષ્ઠ
૪૭૧	૨૩	શગીનો	શગીરનો
૪૭૨	૨૬	પાવજીવ	પાવજીવ
૪૭૩	૧૭	અક્ષાની	અક્ષાની
૪૭૩	૩૧	અગમનના	આગમનના
૪૭૭	૧૦	ગુફા અ	ગુફા આદિ
૧૮૬	૧૬		અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્ય, અનંત આત્મિક સુખ
૪૯૨	૧૩	જોગીશ	જોગીશ
૪૯૭	૨૦	હુવા	હુવા
૪૯૭	૧	તારીખ ૫	તારીખ ૧
૪૯૭	૨	,, ૧	તારીખ ૫

શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ

પ્રવેશિકા.

સિદ્ધાણં નમો કિચ્ચા, સંજયાણં ચ માવઓ ।

અત્યઘસ્મંગદ્ તચ્ચ, અણુસદ્દીં સુણેહ મે ॥ શ્રી ઉત્તરાધ્યયન્ સૂત્ર અ. ૨૦

અર્થ—‘સિદ્ધ’—(અરિહંત, સિધ્ધ, અને ‘સંપતિ’ (આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ) ને વિશુદ્ધ બાવથી નમસ્કાર કરીને, યથાર્થ—સત્ય, સર્વ અર્થની સિદ્ધિ કરનારો એવો જે આચરણીય ધર્મ છે તેનું સ્વરૂપ અનુક્રમે કહું છું. અહો ભવ્યજીવો! એને મન, વચન અને કાયા રૂપ ત્રણે યોગેને સ્થિર કરી શ્રવણ કરો।

પ્રથમ ખંડ

‘સિદ્ધાણં નમો કિચ્ચા’

વિશેષાર્થ—સિધ્ધ ભગવાન બે પ્રકારના હોય છે (૧) ભાષક (અર્થાત્ બોલતી સિદ્ધ) એટલે કે અરિહંત ભગવાન જેમકે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૯મા અધ્યયનમાં નમિરાજપિંને સંસાર અવસ્થામાં “ભગ્ન સરિત્તુ ભયવ ” “એટલે કે ભગવાને જાતિનું સ્મરણ કયું” એમ કહીને ભગવંત રૂપે સંબોધ્યા છે અને ઉક્ત સૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં મૃગાપુત્રને માટે “યુવરાયા દમ્ભીસરે” એ પદ મૂકીને યુવરાજ પદ ભોગવનાં જ તેમને દમ્ભીશ્વર-ઝંખીશ્વર કહ્યા છે એજ પ્રમાણે અરિહંત ભગવાન પણ ભવિષ્યકાળમાં સિદ્ધ થનાર છે તેથી તેમને પણ સિદ્ધ કહ્યા છે અને (૨) સર્વ કાર્ય સિદ્ધ કરી સકલ કર્મ રૂપ કલંકને ખપાવી નિજાત્મ સ્વરૂપી સન્નિધાનન્દ પદને પ્રાપ્ત થયા છે તેમને અભાષક સિદ્ધ કહેલ છે. એ બન્ને સિદ્ધ ભગવાનનું સત્ત્વિસ્તૃત વર્ણન આગળનાં પ્રકરણોમાં ક્રમથી કરવામાં આવશે “કરવા માંડયું” તે કયું” તે અપેક્ષાથી પણ અરિહંતને સિદ્ધ કહેવાય

પ્રકરણ પહેલું.

‘અરિહંત.’

અરિહંતના બે ભેદ: ૧ તિર્થંકર, ૨ સામાન્ય કેવળી ભગવાન જે ચૈતન્ય (જીવ) પહેલાના ત્રીજા ભવમાં નિર્મન બોલો પૈકી કાષ્ઠપણ બોલોનું યથાર્થરૂપે આરાધન કરે છે તે આગળના ત્રીજા ભવમાં તિર્થંકર પદને પ્રાપ્ત કરે છે.

તીર્થંકર ગાત્ર ઉપાર્જન કરવાના ૨૦ બોલ.

ગાથા—અરિહંત સિદ્ધ પવયણે, ગુરુ થેરે બહુસ્સુપ તવસ્સીસુ

વચ્છલયા ય તેસિં, અભિક્ખ નાણોવગયે ॥૧॥

द सण धिणय आघस्सय थ सीलव्वण निरय्यारे
 सणलघ सय थियाप जेयायज्जे समाहीय ॥२॥

मपुष्यणागदणे, सुयमती पययणे प्यभाषणाय
पयहि कारणेहि, तिथ्ययत्तं सहर जीवो ॥३॥

અર્થ—(૧) અરિહત (૨) સિદ્ધ (૩) પ્રવચન (શાખ) (૪) સુર (૫) રથવિર (૬) (૬) મદુસૂત્રી-પંડિત (૭) તપસ્વી એ સાતેનાં સુલુકીતન કરવાથી (૮) યાનમાં વારવર ઉપયોગ કરવાવાથી (૯) દોષરહિત નિર્મલ અપ્રમુદ્ધતા આરાધનથી (૧૦) સુર અગિ પૂર્વ જ્ઞાનોના વિનય કરવાથી (૧૧) દેવસી, રાપરી પાશ્વિક ઔપાસી અને સવરસરી એમ પાંચે કાલ સામર્થ્યક અગિ છ આવસ્થક ક્રિયાઓના કરવાથી (૧૨) સ્ત્રીમળ સદાચાર્યો વિન પ્રત્યાખ્યાન દોષ રહિત પાત્રન કરવાથી (૧૩) નિરુદ્ધિ-ગૌરાત્મકતા સદૈવ રાખવાથી (૧૪) ભાગ અને આત્મનિર (સુખ) તપશ્ચર્યા કરવાથી (૧૫) સુપ્રાવરને યાન દેવાથી (૧૬) સુર, રાત્રી, તપસ્વી રહ અને નવરસિદ્ધિ એ સત્ત્વ વધાદત્ત સેવાશક્તિ કરવાથી (૧૭) સમર્થકિત્ત રાખવાથી-સુખ કરવાથી (૧૮) અપૂર્વ-નિત્ય નવો યાનાભાસ કરવાથી (૧૯) ધણા સાર સુકાર પૂર્વક ચિત્તેશ્વર કમવાનનાં વચનો ઉપર શ્રદ્ધા રાખવાથી તથા (૨) તન મન અને ધનથી તૈનધર્મની ઉન્નતિ કરવાથી. આ ૨ કલ્પઓપદિથી દોષપણ એક કલ્પવર્તુ પાત્રન કરનાર પ્રાણી તીર્થેશ્વર મેલનું ઉપાખાન કરે છે તે તે દરમ્યાન દેવના અવવા નારકીનેતાં એક જગ કરીને ત્રીગળ અવમાં તીર્થેશ્વર અરિહત પદને પ્રાપ્ત થાય છે

નિધિ ૧૨ જાને પ્રાપ્ત કરનારો જ્ઞાતિયા અનુભવોગના ૧૫ કમજોરિનાં સેવકો, બ્યાવ રેલમાં ઉત્તમ નિમજ કુટુંબો અર્થે કુટુંબ અને જ્ઞાતિયો જોડાણ માન સાથે લઈને પાનાતી રૂબે ઉત્તમ જ્ઞાતિયો ત્યારે અનુભવો ૧૪ ઉત્તમ રવખાં લઈ ૭ સવાનર મહિના પૂર્વે મતાં અન્નવચ્ચે

* નોંધ—સામેય ૧૫૧ અરિ અર્થાત સત્તુના નાથ કરવાથી અરિદ ત ઝેવત છે સર-
નરેન્દ્રના પૂજનીય દેવાથી અ ના અને (૩) કર્મા કરના નાથ કરવાથી 'આરદન્ત ઝેવત છે

† ૧૯૫૧ મહારાજ તથા પ્રજાક સંસ્થાની જેમ નારાયણી આપીને

* ૧૪ સ્થાનોના નામ : ૧ ગિરણ ૬ સ્ટી ૨ ધોતી જગદ ૩ સાદુલ સિદ
 ૪ ૫ મી દેવી ૬ ગુજરી બે માયા ૭ પૂજા ચદમા ૮ સુવં ૯ કિન્દ ૧૦ મલ ૬ જી
 ૧૧ ૧ ૧૬ સોના ૧૨ કાર સમુદ ૧૩ દેવ વિપાલ ૧૪ કનોનો લમો મને
 ૧૫ તિમ જામની જાણા નાકી જાવના તીર્થ ૧૬ ની માયા ૧૭ મા સ્વપ દેવિપાલને
 ૧૮ ને સાવરિ દેવ ગુણ ભુમે ૯

ઉત્તમ યોગ હોય ત્યારે પ્રભુ જન્મન ધારણ કરે છે. તે સમયે છપ્પન કુમારિકા* દેવીઓ ત્યાં આવીને જન્મમહોત્સવ ઉજવે છે. અને ચૌસઠ ધન્દ્રાદિ દેવ મેરૂ પર્વતના પાંડગવનમાં લઈ જઈને ધુમધામથી જન્મમહોત્સવ કરે છે. આ રિવાજ ધન્દ્રોમાં પરંપરાથી આવ્યો આવે છે. પછી તીર્થ કરના પિતા જન્મમહોત્સવ કરી ઉત્તમ નામકરણસંસ્કાર કરે છે. તે તીર્થ કર બાલકોડા કરી યૌવનાવસ્થા પ્રાપ્ત કર્યા બાદ જો ભોગાવલી કર્મોદય હોય તો ઉત્તમ સ્ત્રીથી લગ્ન કરીને શુભ-રક્ષવૃત્તિથી ભોગ ભોગવે છે અને દીક્ષા ધારણ કર્યા પહેલાં નિત્યપ્રતિ એક કોઠ આઠ લાખ એટલે કે એક વર્ષમાં ત્રણ અબજ અને ૮૮ કરોડ સોનામહોરનું દાન દે છે. આ ઉદારતાનું જોનોએ પણ અનુકરણ કરવું જોઈએ.

ત્યાર બાદ ૯ લોકાન્તિક દેવ, દેવલોકથી આવીને ચેતવણી આપે છે ત્યારે આરંભ અને પરિગ્રહનો નવ પ્રકારે ત્યાગ કરીને દીક્ષા અંગીકાર કરે છે કે તરતજ ચોથા મન.પર્વવ્રજાનની

+ ૧. અવતરતું એ અવનકલ્યાણ ૨ જન્મને જન્મકલ્યાણ ૩. દીક્ષાને દીક્ષા કલ્યાણ ૪ દેવલજ્ઞાનની ઉત્પત્તિને જ્ઞાનકલ્યાણ અને ૫. મોક્ષકલ્યાણ કહે છે

છપ્પન કુમારિકાનાં નામો ૧. ભોગંકરા ૨. ભોગવતી ૩. સુભોગા ૪. ભોગ-મલિની ૫ સુવત્સા ૬. વત્સામત્રા ૭. પુષ્પમાલા ૮. આનિન્દિતા (આ આઠ નીચેના લોકમાં રહેનારી છે) ૯. મેધકરા ૧૦. મેધવતી ૧૧. સુમેધા ૧૨. મેધમલિની ૧૩ તોયધરા ૧૪ વિચિત્રા ૧૫ વારીષેણા ૧૬. બલાહકા, (આ આઠ ઉર્વ લોકમાં રહેનારી છે.) ૧૭ નન્દા-તરા ૧૮. નંદા ૧૯ આનંદા ૨૦ નંદીવર્ધના ૨૧. વિજ્યા ૨૨ વજ્યંતી ૨૩ જ્યંતી ૨૪. અપરાજિતા (એ ૮ પુર્વ રચકપર રહેનારી છે) ૨૫ સમાહારા ૨૬. સુપ્રદતા ૨૭ સુપ્રજુહા ૨૮ યશો-ધરા ૨૯ લક્ષ્મીવતી ૩૦ શેષવતી ૩૧ ચિત્રગુપ્તા ૩૨. વસુધરા (આઠ દક્ષિણ રચકપર રહેનારી છે) ૩૩ ધલાદેવી ૩૪. સુરાદેવી ૩૫. પૃથ્વી ૩૬. પદ્માવતી ૩૭. એકનાશા ૩૮ નવમિકા ૩૯ ભદ્રા ૪૦ સીતા (આ આઠ પશ્ચિમરચક પર રહેનારી છે) ૪૧ અલંબુસા ૪૨. મિત્રેશી ૪૩ પુન્ડરિકા ૪૪. વાણ્ણી ૪૫ હાસા ૪૬. સર્વપ્રભા ૪૭. શ્રીભદ્રી ૪૮. સર્વભદ્રા (આ આઠ ઉત્તર રચક ઉપર રહેનારી છે) ૪૯ ચિત્રા ૫૦. ચિત્રકરા ૫૧ શતેરા ૫૨. વસુદામિની (આ ચારે વિદિશા રચકની રહેનારી છે ૫૩ રૂપા ૫૪. રૂપાસિકા ૫૫. સુરૂપા અને ૫૬ રૂપવતી (આ ચારે વિદિશા રચકની રહેનારી છે) આ પ્રમાણે ૫૬ કુમારી છે

† ૬૪ ધન્દ્ર-૧૦ ભવનપતિ દેવોના ૨૦ ધન્દ્ર, ૧૬ વાણુવ્યંતર દેવના ૩૨ ધન્દ્ર, જ્યોતિષીના ૨ ધન્દ્ર, અને ૧૨ દેવલોકના ૧૦. ધન્દ્ર, એમ ૬૪ ધન્દ્રો થયા એમનાં નામો મીબ પ્રકરણમાં આવશે

× ૯ ભાગા (પ્રકાર) ૧ મનથી કરે નહિ ૨ મનથી કરાવે નહિ ૩ મનથી (શુર) કર-તાને ભણું જાણે નહિ ૪ વચનથી કરે નહિ ૫. વચનથી કરાવે નહિ ૬. વચનથી કરનાને અનુમોદે નહિ ૭ કાયાથી કરે નહિ ૮ કાયાથી કરાવે નહિ ૯ કાયાથી કરતાને રૂકું જાણે નહિ આ નવ પ્રકારે પાપનો પૂર્ણ રીતે ત્યાગ થાય છે

પ્રતિ થાય છે પછી જોઈ જાય તો મુખી ઉપસાવરચાર્યા બ વિચરે છે ત્યારે તમા પ્રકારના
 પૂર્વ ક્રમ સંપાદ્ય હેલ તો દેવ, દાનવ, (પૃથ્વી) માનવ સુખથી અનેક પ્રકારના ઉપસર્જોદ્ધ પ્રાપ્ત
 થાય છે તે ઉપસર્જો સમગ્રપૂર્વક સકલ કરે છે અનેક પ્રકારની કુશર તપશ્ચર્યા કરીને મનમુક્તિ
 આરંભેના ક્ષય કરે છે પદેર્શા દર્શન મોહનીય અને મારિય મોહનીય કર્મોના ક્ષય થવાથી
 જનનત અણુક્રમક વધાબ્યાત મરિયધારી બને છે અને મોહનીય કર્મોના સર્વથા ક્ષય
 થતાં બ રાનાવરણીય દર્શનાવરણીય અને અતરણ એ ત્રણે કર્મો અત્યુદ્ધર્તમાં ક્ષય પામે છે
 ૧ રાનાવરણીય કર્મના ક્ષયથી જનનત દેવલગ્ન પ્રાપ્ત થાય છે ૨ દર્શનાવરણીય કર્મના
 ક્ષય થવાથી જનનત દેવલદર્શન પ્રાપ્ત થાય છે

૩ અતરણ કર્મના ક્ષય થવાથી જનનત દાન-સન્ધિ લાભસન્ધિ, ભોક્ષસન્ધિ,
 ઉપસર્જ સન્ધિ અને જનનતવીરસન્ધિ પ્રાપ્તિ થાય છે, જેથી તેઓ જનનત
 સન્ધિશાળી થાય છે તેમ ૧ વેદનીય, ૨ આયુષ્ય, ૩ નામ, ૪ ગ્રામ એ ચારે
 કર્મો દોષોથી મુક્તિ નિરૂપર [ઉત્પન્ન કરવાની સક્રિય રીતે] બની જાય છે અને
 તે આયુષ્ય કર્મના ક્ષયથી સાચેજ ક્ષય પામે છે

ઉપરોક્ત ચારે મનમુક્તિઓના ક્ષય કરવાથી જ નિર્ધાર પડતી પ્રતિ થાય છે તે
 અરિહન સરવાળ ૧૨ ગ્રુહ, ૩૪ અવિત્ત અને ૩૫ વાણીના ગ્રુહ કરીને સક્રિય અને ૧૮
 દેવ સક્રિય હેલ છે જેનું સંવિચાર વધુને આર્જક કરવામાં આવે છે

ગુણોની અપેક્ષાએ સામાન્ય દેવોની સમવાન [અરિહ તો] અને નિર્ધાર કરવામાં છે
 પણ તિર્થંકરમાં ૮ પ્રતિકાર ૩૪ અનિસર, ૩૫ પ્રકારની વાણી અને ૧ ૮ ઉત્તમ લક્ષણોની
 વિશિષ્ટતા છે

અરિહ તના ૧૨ ગ્રુહો

૧. જન તણ ૨. જનત દર્શન ૩. જનત મરિય ૪. જનત તપ ૫. જનત નલરીય
 ૬. જનત લલક સમ્યક્ત્વ ૭. વૃક્ષપત્ર નારાય સકલન ૮. સમ્યક્ત્વરસ સરવાળ ૯
 ચોત્રીસ અવિત્ત ૧ પાત્રીસ વાણીના ગ્રુહો ૧૧. એક હગ્ગર બાહ ઉત્તમ લક્ષણના મારક
 હાર અને ૧૨. ચોત્રીસ કર્મોના પૂર્ણનીય આ ૧૨૬ ગ્રુહોથી મુક્ત અરિહ ત સમવાન હેલ છે

કુદર્થ ઉપસર્જ શરૂ થવા પછી દેવલ ગામ પ્રાપ્ત કરે છે
 અરિહ તના બળ (સક્રિય) નું પરિણામ-૨૦ સિદ્ધાન્ત બળ એક અષ્ટાષ્ટ પક્ષીમાં
 ૧ અષ્ટાષ્ટ બળ ૧ નલદેવમાં ૨ નલદેવનું બળ એક વાસુદેવમાં, ૨ વાસુદેવનું
 બળ એક મહાવર્ધમાં, ૧ ૦૦ મહાવર્ધનું બળ એક દેવનામાં ૧ દેવનાનું બળ
 એક કર્મમાં એવા અનેક પ્રકારી મળીને પણ અરિહ તની દ્વયથી અરિહ તને પણ ન હલાવી શકે
 કુદર્થના અરિહ તના ૧૨ ગ્રુહો આ પ્રમાણે પણ કહે છે—જનનત મુદ્ધપ-૧.
 જનત ગામ ૨ જનત દર્શન ૩ જનત મરિય ૪ જનત તપ અને બધ
 પ્રતિકાર-૧ જોશ ૨ ક્રિયાસન ૩, તથા ૭૪ ૪ ચોસા જેઠ અમરની ૫. પ્રમા-
 મદ ૬. અરેન પુષ્પની રૂપિ ૭. દિવ્યધર્મ ૮. અતરિશમાં સામગ્રાર દેહ પ્રેમી વાગ
 એમ મળીને પણ ૧૨ ગ્રુહો થાય છે આ પ્રતિકાર વાસ્તવીક રીતે આશીર્વાદ ગ્રુહો નથી.
 પણ નિર્ધાર નામ કર્મના ઉદયથી એક પ્રકારના ખાસ અનિસર રહે છે

૭ જેમમાં અન્યમાનમાંથી વધારે હેલ છે અથવા પરિહ નહીં જાય તેમ હેલ છે
 ત્યાં દેવનાઓ સમાવરણની અમોહિત રચના રહે છે તે આ પ્રમાણે હેલ છે પદેર્શા મારિયો

અરિહંત ભગવાનના ૩૪ અતિશય.

૧ મગ્નકાદિ વગેરે અંગોના વાળ મર્યાદાથી વધારે (ખરામ લાગે તેમ) વધે નહિ.
 ૨ રજમેલ વિ અશુભ લેપ શરીરને ચોટ નહિ ૩ લોહી, માંસ ગાયના દૂધ કરતા પણ વધારે
 ઉજ્જવલ અને મીઠાં હોય ૪ યાસોચ્છ્રાસમાં પદ્મકલ્પમથી પણ વધારે સુગંધ આવે ૫.
 આહાર અને વિહાર, ચર્મચક્ષુવાળા છવો ન જોઈ શકે પણ અવધિત્વાનવાળા જોઈ શકે ૬.
 ધર્મચક્ર આકાશમાં ગરગરાહટ ધ્વનિ કરે તો જ્યારે ભગવાન આવે ત્યારે, આગળ આવે અને
 જ્યારે ભગવાન ચોભે ત્યારે તે પણ ચોભે છે ૭ લાંબી લાંબી મોતીઓની ઝલરવાળા
 એકના ઉપર એક એમ ત્રણ છત્રો ભગવાનના મરતક ઉપર આકાશમાં દેખાય છે. ૮ ગાયનું
 દૂધ અને કમલના તંતુઓથી પણ અતિ ઉજ્જવળ વળવાળા રત્નજડિત દડ્યુકત ચામર
 ભગવાનની બંને બાજુ નજરે પડે. ૯ સ્ફટિક રત્ન સમાન નિર્મલ દેહીખમાન સિંહના રક્ષતા
 સસ્થાનવાળા, અનેક રત્નોથી જડેલા, અધકારના નાશક, પાદ પીઠિયાયુકત સિંહાસન દેખાય
 છે ૧૦ રત્નજડિત ચાલનાવાળી ઘણી ઉચી અનેક નાની નાની ધ્વજાઓના સમુદાયથી
 પરિવેષિત ઇન્દ્રધ્વજ ભગવાનની આગળ આગળ દેખાય છે. ૧૧. અનેક શાખા ઉપર શાખા,
 પત્ર, યુલ અને મુગધી છાંયડીવાળું ધ્વજપતાકાઓથી સુશોભિત અશોકદક્ષ ભગવાન ઉપર
 ઘાસા કરતું, તેમનાથી ખાર ગણું ઉચું દેખાય છે ૧૨ શરદ ઋતુના જાજવદમાન સૂર્યથી
 પણ અત્યધિક તેજવાળું અધકારનું નાશક પ્રભામંડલું અરિહંતની પાછળ

હું પ્રથમાં લખ્યું છે કે પ્રભામંડલના પ્રભાવથી ચારે દિશાઓમાં તીર્થ કરના જુદાં જુદાં
 મુખ દેખાય છે જેથી શ્રોતા એમ સમજે છે કે ભગવાન અમારી જ સામે જોઈ રહ્યા છે.
 બ્રહ્માને ચતુર્મુખી કહેવાનું એજ કારણ જણાય છે

કોટ જેના ઉપર સોનાના કાગરા કરે છે, તેની મધ્યમાં ૧૩૦૦ ધનુષ્યની છેટાઈ મૂકીને બીજો
 કોટ સોનાનો બનાવી, રત્નોના કાગરા બનાવે છે. તેની અંદર વળી ૧૩૦૦ ધનુષ્યની
 જગા છેડીને ત્રીજો કોટ રત્નોનો બનાવી મણિરત્નોનાં કાગરાં કરે છે, તેના મધ્ય ભાગમાં
 તીર્થ કર ભગવાન અષ્ટપ્રતિહાય યુકત વિરાજે છે. તીર્થ કરથી ઈશાન ખુણામાં ૧. શ્રાવક ૨.
 શ્રાવિકા અને ૩ ગૈર્ભાનિક દેવો બેસે છે અગ્નિ કોણમાં ૪ સાધુ ૫ સાધવી અને ૬.
 વૈભાનિક દેવોની દેવીઓ બેસે છે વાયવ્યકોણમાં ૭ ભુવનપતિ દેવ ૮ વાયુચંદ્ર દેવ અને
 ૯ જ્યોતીષી દેવો બેસે છે. નૈઋત્યકોણમાં ૧૦ ભુવનપતિની દેવીઓ ૧૧. વાયુચંદ્ર દેવી
 અને ૧૨ જ્યોતીષીની દેવીઓ બેસે છે એમ ૧૨ પ્રકારની પરિવદ બરાબ છે (કેટલાક
 જાતિના દેવ ૪ જાતિની દેવગના અને મનુષ્ય, મનુષ્યણી, નિર્ઘ, તિર્ઘણી એમ ૧૨ જાતની
 પરિવદ પણ કહે છે) સમવસરણના પ્રથમ કોટમાં ચડવાના ૧૦૦૦૦ પગથિયાં અને બીજા
 અને ત્રીજા કોટમાં ૫-૫ હજાર પગથિયાં હોય છે એમ કુલે ૨૦ હજાર પગથિયાં એક એક
 હાથ છંટે હોય છે ૪ હાથનો એક ધનુષ્ય ૨૦૦૦ ધનુષ્યનો એક ગાઉ એ હિસાબે ૨૧ ગાઉનું
 ઉચું સમવસરણ હોય છે પરંતુ તીર્થ કરના અતિશયને લીધે અને ચડનારના ભ્રમંગથી
 ચડતાં ચડતાં કોઈ પણ થાકતું નથી એવો ઈગંબર મતના શાસ્ત્રોમાં ઉદ્દેશ્ય છે, તત્ત્વ દેવળી
 ગમ્ય સામાન્ય દેવળી અરિહંત ભગવાનના ૧૨ ગુણ - ૧ દેવળ જ્ઞાન ૨ દેવળ દર્શન ૩
 ક્ષાપક સમકિત ૪ ક્ષાપક યથાખ્યાત ચારિત્ર ૫ અવેદી પણ ૬ થી ૧૨ અનંત દાન-લાભ-
 ભોગ-ઉપભોગ-વીર્યની લખી

દેખાત છે ૧૩ અરિદ તત્ત્વો ત્યાં ત્યાં વિહાર કરતા થકા વિચરે છે ત્યાં ત્યાં પૃથ્વી ખાડા ટેકરા
 નિર્મિત થયાત જની જગ છે શીતશઠગર્ભ ઉપ્પન્ના અને ઉષ્ણશઠગર્ભ શીતગતની જેમ જગ
 મુખરતા રે જગત છે ૧૬ મહ મહ શીતગ મુખથી વાયુ અગ્નિવાનથી એક યોજન ચાર
 ત્રૈ પ્રતરે છે જેથી અગ્નિમારક વસ્તુઓ ફર થઈ જાય છે ૧૭ ગ્રીણી ગ્રીણી અને મુખથી
 અગ્નિ પાત્રોની ગટિ અગ્નિવાનથી ચારે જાણુએ એક યોજન છૂંધી થાય છે જેથી પુગ દમ્ભ
 જાત છે ૧૮ દેવતાઓએ જનાવેમાં અગ્નિ રૂપેની રીથણ મુખીની રૂપિ અગ્નિવાનની ચારે
 જાણુમાં એક યોજન મુખી થાય છે ૧૯ અગ્નિવાન (જાગર) વસ્તુ મહ રસ અને રસદંતે
 નાથ થાય છે ૨ મગ્નિવાન (પ્રિયકારી) વસ્તુ, મધ, રસ અને રસદંતે ઉદ્ભવ થાય છે ૨૧
 અગ્નિવાનની ચારે જાણુએ એક યોજન મુખી રહેલી પરિવહ જાગર વ્યાખ્યાન સંભળે છે અને
 વ્યાખ્યાન જનાવે પ્રિય થાય છે ૨૨ અગ્નિવાન વ્યાખ્યાન અર્ધમાસીકુ એટલે કે મધ્ય દેશની
 અને જો ન દેશની મિમિન આગમાં ફરમાવે છે ૨૩ જાગર દેશનાં તેમજ જનાવ દેશનાં મનુષ્ય,
 પશુ, પક્ષી અને અજાત (સાધર્મ) વગેરે જનાવ અગ્નિવાનની આગ સમ ૭ છે ૨૪ અગ્નિવાન
 વ્યાખ્યાન સંભળવાથી જાગર વેર (જુ) સિદ્ધ અને જાગરમાં દોષ છે તેમજ અગ્નિવાન
 જે નાથ થાય છે ૨૫ અગ્નિવાનને દેશનાં જ યતલિયાની અગ્નિવાનની પેતાના અગ્નિવાનને
 પાત્રો નમ જાય છે ૨૬ અગ્નિવાનની પાત્રે વાદી રિવાદી વાદ કરવા આવે છે તો પશુ તે
 ઉગર જાગરમાં અગ્નિવાન જાય છે ૨૭ અગ્નિવાનની ચારે જાણુએ ૨૫-૨૫ યોજન મુખી
 રહેલી (ત્રીક, કુપારિક) વિ. ઉપ જો થયા નથી ૨૮ કાતેય કે રહેજાદિની બીજાની થતી
 નથી ૨૯ સ્વરેશના રાજા કે મેનતા ઉપરનો થતા નથી ૩૦ પરરેશના રાજા કે સેનાના
 ઉપરનો થતા નથી ૩૧ અગ્નિવાન (નકુળ વરસતું) પશુ થતી નથી તેમજ ૩૨. અગ્નિવાન
 (નકુળ ન વરસતું) પશુ થતી નથી ૩૩. કુર્મિષ કે કુર્માય પાયા નથી ૩૪. જ્યાં ઉપ વેદ
 બોધારીઓ કે પુરના અગ્નિવાન ત્યાં જો અગ્નિવાન જાય તો તે જ કુર્મિષ જાય અગ્નિવાન
 થાય છે આ ૩૪ અગ્નિવાન મહિમા ૪ અગ્નિવાન જ થતી જ દોષ ૧૫ દેવજાતના થકા જાત
 થાય છે આને જાગરના ૧૫ દેવજાતના કરેલા માનવામાં આવે છે વાસ્તવિક રીતે પ્રવચના
 ઉપરથી ૨૫ ઉપ ૭ તે અગ્નિવાન રૂપે મનુષ્ય તત્ત્વ રેવણી અગ્નિ.

અગ્નિવાનની વાણીના ૩૫ ગુણો.

૧. સરસપુલ વચન બોલે ૨. એક જો ત્યાં રહેલી પરિવહ સારી રીતે સંભળી
 દો એવા ઉગ્મ જાગરો બોલે ૩. જે ઉગ્મ ઉગ્મિ ઉગ્મિવાદિન સાર્થ અને માનવામાં
 વચન નહ ૪. મનવાની જેમ અગ્નિવાનની વાણી સારી તેમજ અજાત માંથી અરેલી છે
 ૫. મહ અને નમ જનાવમાં વાણી રહેતી થતી જાય છે ૬. જે યાત્રા કે વિદ્યત
 અગ્નિવાનને જાગર રિવાદિ રીતે તેમ અગ્નિવાનની વાણીમાં પશુ (Thundering tone)
 રહેતી રહેતી ૭. અગ્નિવાન વચન બોલે જો અને મધ ૭માં રિવાદ થાય છે ૮
 અગ્નિવાન વાત ૧ રાજ અને ૩ રાજ, મધ (Harmonious tone) નીચગથી જેમ સર્વ
 જાગર ૧૨ અને મધ રીજા ૧૨ નાથીન થકા જાય છે તેમ જાત પશુ નાથીન

૬ મુદ્દ "મનુષ્ય જ જ અગ્નિવાનનાં માગાર અગ્નિવાનનાં" ઉપગાર જુવ

યથ જાય છે ૮ ભગવાનના વચનો અર્થ રૂપે હોય છે. જેમાં શબ્દ થોડા અને અર્થ વિસ્તૃત હોય છે ૯ ભગવાનના વચનો પરસ્પર વિરોધરહિત હોય છે પહેલાં “અહિંસા પરમો વર્મ” કહીને પછી “ધર્મર્થે હિંસા કરવામાં દોષ નહિ” એવા વિરોધી વચનો કદી બોલત નથી ૧૦, ચાલુ અર્થને પૂર્ણ કર્યા બાદ બીજા અર્થને ચક્રણ કરે એમ જૂદા જૂદા અર્થો કહે પણ ગડબડ કરે નહિ ૧૧ એટલું સ્પષ્ટતાથી કહે કે શ્રોતાઓને જરાય પણ સંશય ન થાય ૧૨ મહા બુદ્ધિશાળી પુરૂષો પણ ભગવાનના વચનમાં જરાય દોષ ન કાઢી શકે એવાં નિર્દોષ વચનો બોલે ૧૩, જેમને સાંભળતા જ શ્રોતાઓનાં મન એકાગ્ર થઈ જાય અર્થાત મનોનુ (મન ગમતાં) લાગે એવાં વચનો બોલે. ૧૪ ઘણી જ વિવક્ષણુતા પૂર્વક દેશકાળને અનુસરીને બોલે ૧૫. પ્રાસંગિક વચનોથી અર્થનો વિસ્તાર તો કરે પણ આડી અવળી વ્યર્થ વાતો કહીને સમય પસાર ન કરે ૧૬ જીવાદિ નવ પદાર્થના સ્વરૂપને પ્રકાશિત કરતાં સાર સારને કહે, અસારને છોડી દે. ૧૭ સાસારિક ક્રિયા અને નિરસાર બાબતોને સંક્ષેપથી જ કહે ૧૮. દરેક બાબત કયા રૂપે એટલી સ્પષ્ટતાથી કહે કે નાનું બાળક પણ સહેલાઈથી વસ્તુને સમજી શકે ૧૯. આત્મપ્રશંસા અને પરનિંદા ન કરે. પાપની નિંદા કરે પણ પાપીની નિંદા ન કરે ૨૦ ક્રુધ અને સાકરથી પણ વધારે મધુરતા ભગવાનની વાણિમા હોવાથી શ્રોતા વ્યાખ્યાન મૂકી જવા ન ઈચ્છે ૨૧. કાઈનાં પણ ગુપ્ત રહસ્યો પ્રગટ થાય તેવા માર્મિક વચનો ન કહે ૨૨ યોગ્યતાથી વધારે ગુણાનુવાદ કરી, કાઈની પણ ખુશામન ન કરે, પણ યોગ્યતાનુસાર વખાણ કરે. ૨૩. જેથી ઉપકાર થાય અને આત્મકલ્યાણ થાય એવા સાર્થક ધર્મનું પ્રતિપાદન કરે ૨૪ અર્થને છેદીભેદીને અનર્થ ન કરે ૨૫ વ્યાકરણના નિયમાનુસાર શુદ્ધ વચન કહે ૨૬ બહુ ઉચ્ચ સ્વરથી કે એકદમ ધીમા અવાજથી કે ઘણી શીઘ્રતાથી ન બોલે પણ મધ્યમ સ્વરથી વચનનું કહે ૨૭ શ્રોતાગણ પ્રભુની વાણી સાંભળી અચ્ચ બો પામી જાય અને કહી ઉઠે કે “આહો! પ્રભુની કહેવાની ગંકિન અને વાક્યાતુરી આશ્ચર્યકારી છે” ૨૮. એટલા હર્ષથી કહે કે શ્રોતા એના યથાર્થ રસનો અનુભવ કરી શકે. ૨૯ વ્યાખ્યાન દરમ્યાન વિચિત્રાન્તિ લીધા વગર વિવરણરહિત કહે ૩૦ શ્રોતા જે કાંઈ પ્રશ્ન મનમાં ધારીને આવ્યો હોય એનું સમાધાન પૂછ્યા વગર જ થઈ જાય ૩૧ એક વચનની અપેક્ષાથી મીઠું વચન કહે અને જે કાંઈ કહે તે શ્રોતાના હૃદયમાં ઠસી જાય. ૩૨. અર્થ, પદ, વર્ણ, વાક્ય બધું જ, જૂદું જૂદું કહે ૩૩ એટલા સાત્ત્વિક વચનો કહે કે ઇદ્રાદિ મહા પ્રતાપીઓથી પણ ક્ષુબ્ધ ન બને. ૩૪ પ્રચલિત અર્થનો સિદ્ધિ જ્યાં મુઘી ન થાય ત્યાં સુધી બીજો અર્થ ન કાઢે. એક કથનના નિશ્ચય અને દૃઢતા પછી બીજો અર્થ બતાવે અને ૩૫ વ્યાખ્યાન દેતાં ગમે તેટલો કાળ વ્યતીત થઈ જાય પણ ભગવાન કદી પણ થાકે નહિ પણ ઉત્સાહ વધતો જ જાય

અરિહંત ૧૮ દોષ રહિત હોય છે (તે નિમ્ન પ્રકારે)

૧ ‘મિથ્યાત્વ’—જે વસ્તુ જેની છે તેવી ન માનો તેથી ભિલટી સ્વીકાર કરે તે મિથ્યાત્વ કહેવાય છે અરિહંત અનંત ક્ષાયક સમ્યક્ત્વો હોવાથી આ દોષથી રહિત થાય છે, તેથી જગત્પાત્ર આથી વ્યાકરણની આવશ્યકતાનો ખ્યાલ આવે છે અશુદ્ધ વાણીથી કહેલાં હિતકારી વચનો પણ શ્રોતાનાં હૃદય પર અસરકારક નથી નિવડતાં, એટલે વક્તાઓને માટે વ્યાકરણનો અભ્યાસ જરૂરી છે.

પદ્ય નેવા છે તેવાજ અરિક્ત પ્રકારે છે ૨ 'અગ્નિ-વસ્તુનું અભિવ્યક્ત અથવા વિપરીત
 ભાવપૂર્ણ તે અગ્નિ છે અરિક્ત કેવલગ્નિ હોવાથી સર્વ સોમસોક અથવા ચરાચર પદાર્થો
 વચામ સ્વામ જાણે છે અને જુએ છે ૩ 'મહા-પોતાના ગુણોનો અર્થ તે મહા અરિક્ત ત સ્વ
 ગુણસમ્પન્ન હોવાથી કિચિત્ માત્ર પણ મહા કરતા નથી કહેવન પણ છે કે 'અધુરો ધો
 ઇશ્વર' અર્થાત્ મહા ન કરે તો એજ સ પૂણ્ય તાત્પર્ય મિત્તે છે તથા "વિનયવત અથવા ત ક્રોધ
 નહિ કિરિકા સીત નખાવે" અર્થાત્ અરિક્ત ત વિનયના સાચર હોવા છતાં પણ કોઈની આજ્ઞા સમુત્તા
 જતાવતા નથી. કેમને નમતા નથી ૪ કોષ-અરિક્ત ત ક્ષમાના સાચર અને જ્ઞાના આચર હોવ
 છે ૫ માયા-કપટ અરિક્ત ત તે બહુજ સરસ સ્વભાવી હોવ છે ૬ ભોક્ષ-હન્ય, વખ્યાથી રહિત
 છે અરિક્ત ત પ્રાપ્ત થયેલી મહાનમરિક્તો ત્યાજ કરી સાધુ થાય છે અને વચર ક્ષમ્યએ અતિશયથી
 મહાત્મ્યક પ્રાપ્ત થાય છે તેથી તેઓ મહાસતોથી હોવ છે ૭ 'રૂપિ-આનંદ પુણી, મનોહર વસ્તુની
 પ્રાપ્તથી થાય છે અરિક્ત ત તે અચેત્, અજ્ઞાથી વીતરાગી હોવાથી ભેદ માત્ર પણ હવ' પામતા
 નથી. ૮ અરિક્ત-અમર-નતા તે અમરોદય વસ્તુની પ્રાપ્તિથી થાય છે અરિક્ત ત સમસાથી હોવાથી
 કેલપણ દુઃખ પ્રસન્નથી દુઃખી થતા નથી ૯ 'નિદ્રા-અરિક્ત તના ક્ષતિપરણીત અર્થોના નાશ
 થઈ રૂપિ હોવાથી નિરતાર અમર રહે છે ૧ શોક-ચિન્તાને રહે છે અરિક્ત તને ત્રિશક્તિના
 ગાતા હોવાથી કેલ પણ વસ્તુ માટે આશય' કે શોક થવોજ નથી. ૧૧ અરિક્ત-ખેડુ જેવડું
 અરિક્ત ત નિસ્પૃહ હોવાથી કદિ કિચિત્ માત્ર પણ ખેડુ નોતરતા નથી અર્થાત્ વચન પશ્ચાત્
 નથી એકાન્ત સત્યનું પ્રતિપાદન કરે છે ૧૨ ચેતી-અરિક્તની આદા વચર વસ્તુને પ્રકલ્પ
 કરે તે ચેતી. અરિક્ત ત ઇચ્છાશક્તિ હોવાથી અરિક્તની આદા વચર કદી પણ કેલ વસ્તુને પ્રકલ્પ
 કરતા નથી. ૧૩ 'અકર-છા' પોતાથી વધારે ગુણોને નોંધ ઇર્ષા થાય છે પણ અરિક્ત તથી
 વધારે ગુણી કેલ હોવ નથી પણ ચેતીના જેવો કેલ થાય તો પામ રૂપિ પેદાની પ્રતિષ્ઠા
 વધારે તે પણ અરિક્ત ત જ્ઞાનાત્મા થાય કરતા નથી ૧૪ 'ભવ ગ્રીક (૧) ઇશ્વરોક્ત્ય તે
 મનુષ્યનો (૨) પરમેશ્વર તે દેવતા અને તિવ'ચનો (૩) આદાનમ્પ તે મનુષ્યનો (૪)
 અકરમનમ્પ (૫) અપરિવિશમ્પ (૧) મૃત્યુશય અને (૨) પુનરુત્થાન અરિક્ત ત આનંદમય
 હોવાથી આ આનંદ અરિક્ત છે કેમની ગ્રીક કેમની નથી ૧૫ 'કિસા-ઇશ્વરના જીવનો માત્ર
 કરેલો મહાત્મ્ય અરિક્ત ત ત્રણ સ્થાવર સ્વ જીવોનો કિસાથી નિરતર હોવ છે તથા બીજોને
 પણ અરિક્ત સાનો જ ઉપદેશ કરે છે, તથા કિસાનાં કિયોને શુદ્ધ પણ ભાવના નથી ૧૬
 'પ્રેમ' અરિક્ત તે સરીર, સ્વગ્ન, મન અને રસેકનો ત્યાજ કરી દીધા હોવાથી વડક તેમજ
 નિદાં જર પણ સમસાજ રાજે છે તેથી પૂજક પર સદૃશ થઈને તેનું કાલ' સિદ્ધ કરતા નથી
 અને અવિતર કરનાર ઉપર કુચિત થઈને કુલજ પણ હોતા નથી સ્વૈવસમમાત્રી રહે છે ૧૭
 કોમ-અરિક્ત ત સ્વ પ્રકારનો કીમ્બા થાય છે ગર્મ બળધનું રાસ ખેલવેલ, રાતની કરી
 પ્રવચ રચવો ઇત્યાદિ ભોજોપભોજની સામગ્રીની દિસક દિસાથી જે અરિક્ત તને પ્રસન્ન કરવા
 હજી છે તે મૂળ છે ૧૮ કારણ કેલ અપૂર વસ્તુને નિરખીને હસનું આવે છે, અરિક્ત ત
 અપૂર હોવાથી કેલ પણ વસ્તુ તેમનાથી જાની નથી તેથી કેલ પણ વસ્તુ કે વચન તેમના માટે
 અપૂર નથી કે જેથી તેમને હસનું આવે

આ પ્રમાણે અગ્નિ અરિક્ત ત ૧૮ હોવાથી સ્વમા રહિત

અરિક્ત તને નમોત્સુક (નમોસ્તુ નમસ્કાર)

ઉપર પ્રમાણે અનંતમત ગુણના પારકે 'અરિક્ત તાણુ' ચાર મન પ્રતિકે કમ' તથા
 કમોત્પાદક રમ્પેશથી યજુના નામ કરનાર છે 'ભગવત્તાણુ' ભસ્મપ્રણાના નામક તથા ૧૨

ગુણના ધારક છે ‘આધિગરાણુ’ શ્રુતધર્મ અને ચારિત્રધર્મના આદિના કર્તા છે. (પ્રથમ ધર્મની સ્થાપના અરિહંત કરે છે, ગણધર આચાર્યાદિ આગળ ચલાવે છે). ‘તિથયરાણુ’ xસાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકા રૂપ ચાર તીર્થના કર્તા અરિહંત હોવાથી તે તીર્થકરક હેવાય છે. ‘સયં સંબુદ્ધાણુ’ ભગવાન પ્રથમથી જ (જન્મથી જ) અવધિતાની હોવાથી ગુરના ઉપદેશ વગર સ્વયમેવ પ્રતિબોધિત હોય છે અને પોતાની મેળેજ દીક્ષા ધારણ કરે છે. ‘પુરિસોત્તમાણુ’ ૧૦૦૮ ઉત્તમ લક્ષણાદિ ગુણોથી યુક્ત હોવાને લીધે જગતના સર્વ પુરુષોમા પરમેત્તમ પુરુષ ભગવાન હોય છે. ‘પુરિસસિંહાણુ’ જેમ સિંહ શરવીર, નિડર થઇને વનચરોને ક્ષોભિત કરે છે તેમ ભગવાન પણ સંસારરૂપી વનમા નિડર થઇ પાપાડિયોને ક્ષોભિત કરતા વિચરે છે ‘પુરિસવર પુંડરિયાણુ’ જેમ પુંડરિક કમલ, કીચડ અને પાણીથી અળગુ રહીને પણ રૂપ અને સુગંધથી અનુપમ હોય છે તેમ ભગવાન પણ કામ રૂપી કીચડ અને ભોગરૂપી પાણીથી અળગા રહીને મહાન દિવ્ય રૂપ અને મહાયશ રૂપી સુગંધથી અનુપમ હોય છે. ‘પુરિસવર-ગંધ હૃત્થીણુ’ જેમ ગંધ હસ્તી ચતુરંગિણી સેનામા શ્રેષ્ઠ અને પોતાના શરીરની ગંધથી સામેની યેનાને પરાજીત કરે છે, અસ્ત્રશસ્ત્રના પ્રહારની દરકાર વગર શત્રુસૈન્યનું દમન કરતો આગળ વધતો ચાલ્યો જાય છે એજ પ્રમાણે ભગવાન પણ ચતુર્વિધ સંધર્મા શ્રેષ્ઠ સદુપદેશ-રૂપી પરાક્રમથી, યશરૂપી ગંધથી પાપાડિયોને નસાડે છે પાપાડિયો તરફથી થતા પરિષદ ઉપસર્ગની જરાય ચિંતા વગર મુક્તિપંથમાં આગળ વધતા ચાલ્યા જાય છે ‘લોગુત્તમાણુ’ વ્યાવહારિક અને નૈશ્વરિક સપત્તિમા સર્વ લોકનાં સર્વ પ્રાણીઓમાં ભગવાન જ સર્વ શ્રેષ્ઠ છે ‘લોગ નાહુણુ’ અપ્રાપ્ત ગુણની પ્રાપ્તિ, પ્રાપ્ત ગુણના રક્ષક હોવાથી સર્વ લોકના નાથ ભગવાન જ હોય છે. ‘લોગહિયાણુ’ ઉપદેશ અને પ્રવૃત્તિદ્વારા ભગવાન જ સર્વ લોકના હિતકર્તા છે ‘લોગપદ્મવાણુ’ પ્રદીપની માફક ભવ્ય જીવોના હૃદયરૂપી જીવનમાં રહેલા મિથ્યાત્વરૂપી ઘોર અંધકારનો નાશ કરી, જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશથી સત્યાસત્ય, ધર્માધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ દર્શાવનાર

*ભગ શબ્દના ૧૪ અર્થ થાય છે — ૧ જ્ઞાનવંત ૨. મહાત્મ્યવત ૩. યશસ્વી ૪. વૈરાગ્યવત ૫ મુક્તાત્મા, નિર્વોલી ૬. રૂપવત ૭. વીર્યવંત ૮ પ્રયત્નવંત ૯ સુસુક્ષ્મ ૧૦. શ્રીમત અતિશયોથી યુક્ત ૧૧. ધર્મવંત ૧૨ ઐશ્વર્યવંત

ભગ શબ્દના આ બાર અર્થો અરિહંતને લાગુ પડે છે પણ સૂર્ય અને ચોનિ એ બે અર્થો લાગુ નથી પડતા

xસંસારથી પાર ઉતારે તે તીર્થ કહેવાય છે ગ્રામ, ઘર, પવંત, નદી, વિ. સંસારથી પાર નથી ઉતારતા તેથી પ્રભુએ ઉક્ત ચાર તીર્થો બતાવ્યાં છે.

કુગાથા—જહા પડમ જલો જાયં નોવલિપ્પદ વારિણા

एवं अलिप्प कामेयं तं वयं वुवन्ति माहणं ॥ उत. अ. २५ ॥

જેમ કમલ કીચડમા પેદા થઇ અને જલમા મોડું થઇને પણ ફરી કીચડ અને પાણીમાં લિપ્ત થતુ નથી તેમજ મહાત્મા પણ કામરૂપ કીચડમા ‘ઉત્પન્ન થઇ ભોગરૂપ પાણીથી વૃદ્ધિગત થવા છતા કામ ભોગોનો ત્યાગ કરી ફરી તેમાં લિપ્ત થતા નથી

અત્યંત જ સોહાગ્રાસ સાચા પ્રદીપ છે 'લોગાવજ્ઞેયગણેશ' સ્ત્રીની પોંડે જન્મ સમયમાં તેમ જ જન્મગતિ થયા બાદ સર્વ સોહાગ્રા પ્રકાશકર્તા હોવાથી તથા લોકના સર્વસ્વ ગુણ પર્ણાનો અન્ન જીવને પ્રકાશકર્તા હોવાથી અત્યંત જ સર્વ પ્રકાશક સાચા સ્ત્રી છે (આજ્ઞાના સ્ત્રીનો અર્થ દેહાત્મક સમજાવે છે.)

દષ્ટાન્ત—પરદેશ જતાં કોઈ તબક્કા પુરુષને રસ્તામાં ચોરા રસ્તો શુધાવીને ભય ઠર બાવીમાં લઈ જતા અને ધન લૂટીને તેની બાંધો ઉપર ખાંચે બાંધી તેને ઝાડે બાંધી આત્મ રક્ષા જોવામાં લેના પરમ સૌભાગ્યના ઉભયથી કોઈ ધકારાળ પોતાની ચતુરચ્છે સેના સહિત શિકારને જાય તે જગતમાં આખો તેના ઉપર રજા દર્શાવનાં રાજાએ અભીષેક ન થવા કશું, જેમ તેને અભયદાન આપ્યું બાંધીનો પાંડો બોલી ચતુરદાન દીધું પ્રચલિત રહ્યો જવાનો માત્ર બનારી માત્રદાન દીધું પહેલાંવાલા સાથે સેનાના આખી ટરણ દીધું ઉપજીવકા પાંડે દ્રવ્ય આપી દાન આપ્યું ફરી આ પ્રમાણે ન સપડાઈ જવા ઉપદેશ આપી બોધદાન આપ્યું અને ઇશ માટે પહેલાંવાલે.

જાવાણ—ચાનાદિ ચતુરવ્ર ગુણ રૂપી ધનશાળી જીવરૂપી મુશ્કેલીને સહારરૂપી અટવીમાં કમરૂપી ચોર રસ્તો શુધાવીને લઈ જતા ચાનાદિ દ્રવ્યને હરી લઈને અટાનરૂપી પાંડો બાંધી મન્નવરૂપી વૃક્ષથી બાંધી દીધો ત્યારે તીથ કર રૂપ મહારાજ ચતુરવિધ સંપત્તિ સેનાથી ધેરાધેરા પાપ રૂપી ક્રોધના શિકાર માટે સહારરૂપી મહા અટવીમાં વિચરતા હુ ખી જીવો ઉપર જ્યાં લાગીને 'માહ્યો માહ્યો' અર્થાત્ ન મારો ન મારો જેમ જ્વાલમ ઉપદેશ આપીને અત્યંત બાંધે છે આ પ્રમાણે જન્મના સર્વ જીવોને સાથે અભેદી મુક્ત કરનાર અભય દાતા અત્યંત જ છે 'શ્વેતશુ કથાણુ ચાનરૂપી નેત્ર ઉપર જ બાંધેલ ચાનાવરણ' કમરૂપી પાંડોને દૂર કરી ચાત્રવ ચતુરના દાનાર અત્યંત જ છે 'કમરૂપી અનુદયાણુ અનુદયાણુ' સ માત્રને અનુદયા સહારરૂપી વનમાં અટકતાં પ્રણીઓને મોક્ષ માર્ગના દર્શાવનાર અત્યંત જ છે 'શરણુકથાણુ' આર જાતના દુઃખથી ત્રાસિત પ્રણીને ચાનરૂપી મુશ્કેલીના ટરણરૂપ અત્યંત જ છે 'જીવકથાણુ મોક્ષસ્થાન સુધી પહેલાંવાલા સવપર ઉપજીવકાના દાનાર અત્યંત જ છે 'પેદિદિશાણુ' પ્રણી સહારરૂપી મોક્ષ માર્ગમાં ફરી ન સપડા અને સીધો સિદ્ધિજીતને પ્રાપ્ત કરે એવા સર્વોપમા દાતા પણ અત્યંત જ છે 'કમરૂપી અનુદયાણુ અનુદયાણુ' પતિના જીવોને દુષ્ટિમાં પડ્યા જવાથી મુક્ત અને ચારિત્ર ધમના દાનાર અત્યંત જ છે 'કમરૂપી અનુદયાણુ' એક યોજનાના સમવસરણ પ્રદેશમાં રહેલી ૧૨ પ્રકારની પરિવેગને સ્વાદાદિપ થયાથ થયેને આજ્ઞાના વડે દર્શાવનાર અત્યંત જ છે 'કમરૂપી નાથગણ' ચતુરવિધ સંપત્તિ રક્ષક અને નાથક અત્યંત જ છે 'કમરૂપી સારદીણુ' ધમ રૂપી રજ ઉપર બેસી આરે તીથને ઉ માત્રથી પાછા વળી જ માટે ચાત્રવનાર સાચા ચારથી અત્યંત જ છે તથા આરે સંપત્તિ નિરિધનાપૂરક મોક્ષ નમરમાં દોડી જનાર ધમસાથવા પણ અત્યંત જ દોષ છે.

દષ્ટાન્ત—એક મોટા સાયવદ્ર સર્વ માર્ગનો અનુકાર પરિવરસદિન કિરપુર જતાં દોડ માત્રમાં જારીઓને કશું અડો લોડા. આચર્ય મરૂમિમાં પાણી અને ઝાડ વિનાનાં

જંગલને પસાર કરતાં દુ ખ આવી પડે તેને સમભાવે સહન કરતા આગળ વધતા રહેજો. જંગલમાં એક સુદર આગ છે. તેને જોવા માત્રથી મહાદુઃખ ઉદ્ભવે છે અને તેમાં જનાર તો પ્રાણમુક્ત થઈ જાય છે, માટે તે જાણુ દૃષ્ટિ પણ ન ફેકતાં સીધા રસ્તે ચાલતા ચાલતા વન પસાર કરજો. આગળ સુખપ્રદ આગ આવશે.” એ સાર્થ વાહકો ઉપદેશ જોણે ન સાંભળ્યો તેઓ ક્ષુધાતૃપાથી વ્યાકુળ બની તે બગીચામાં ગયા અને કિમ્પાક વૃક્ષના અતિ મિષ્ટ ફળોના ચાખવાથી વીછીના ડંખ કરતા પણ વધારે વેદનાથી પીડાઈને અકાળ મૃત્યુને પ્રાપ્ત થયાં અને જેઓએ સાર્થ વાહની આજ્ઞા માન્ય કરી તેઓ અટવીને પાર કરીને ઉપવનમાં જઈ પરમ સુખી બન્યા.

ભાવાર્થ-સાર્થ વાહ તે અરિહંત ભગવાન, સાથેનો પરિવાર તે ચાર સંઘ, અટવી તે યુવાવસ્થા, અટવીમાહેનો આગ તે સ્ત્રી જેઓએ અરિહંતની આજ્ઞા ભગ કરી તે દુ ખી થયા અને પાલન કરી તેઓ મોક્ષરૂપી ઉપવનને વિષે પહોંચી સુખી થયા.

‘અપરિહય વર જ્ઞાણુ ઠંસણુધરાણુ’ બીજીથી ધાત ન થાય એવા કેલવજ્ઞાન અને કેવલદર્શનના ધણી ‘વિયદ્વજ્ઞઉમણુ’-જ્ઞાનરથ અવસ્થાથી જેઓ નિવૃત્ત થયા છે, કર્મના આવરણથી ભગવાનના આત્મ પ્રદેશ મુક્ત થઈ ગયા છે, ‘જિજ્ઞાણુ જવયાણુ’ અરિહંત ભગવાને પોતે કર્મશત્રુઓને જીત્યા છે અને પોતાના અનુયાયીઓને પણ જીતવાનો માર્ગ બતાવ્યો છે. ‘તિન્નાણુ તારયાણુ’-દુસ્તર સ મારસાગરને ભગવાન પોતે ત્યાં છે અને અનુયાયીઓને તાર્યા છે ‘મુત્તાણુ ભાયગાણુ’-રાગદ્રેષથી ઉપતપ્ન થયેલા કર્મબંધનથી ભગવાન મુક્ત થયા છે છૂટ્યા છે અને પોતાના અનુયાયીઓને પણ તે બંધનથી મુક્ત કરે છે. છોડાવે છે. ‘સવ્યન્નુણુ સવ્વદરિસીણુ’-સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી સુક્ષ્મ બાહર ત્રસ સ્થાવર, કૃત્રિમ, અકૃત્રિમ નિત્ય અનિત્ય ઇત્યાદિ જગતના સર્વ પદાર્થોને જ્ઞાનથી જાણે છે દર્શનથી જુએ છે

આ તો અરિહંતના ગુણોનું ચત્કિચિત્ત વર્ણન કર્યું પરંતુ આવા અનન્તાનન્ન ગુણોના ધારક અરિહંત ભગવાન હોય છે

૬૨૧ કર્મભૂમિક્ષેત્રના ત્રણ કાલના તીર્થંકરોની ચોવીશી
(કુલ તીર્થંકર ૭૨૦) નાં નામો

જ શુદ્ધીપ ભરતક્ષેત્રના ભુતકાળના ૨૪ તીર્થંકરોનાં નામ (૧) શ્રી કેલવજ્ઞાનીજી (૨) શ્રી નિર્વાણીજી (૩) શ્રી સાગરજી (૪) શ્રી મહાયજી (૫) શ્રી વિમલપ્રભુજી (૬) સર્વાનુ-ભૂતિજી (૭) શ્રી શ્રીધરજી (૮) શ્રી દત્તજી (૯) શ્રી દામોદરજી (૧૦) શ્રી સુતેજી (૧૧) શ્રી સ્વામીનાથજી (૧૨) શ્રી મુનિમુવ્રતજી (૧૩) શ્રી સમિતિજીનજી (૧૪) શ્રી શિવગતિજી (૧૫) શ્રી અસ્તાગજી (૧૬) શ્રી નમીશ્વરજી (૧૭) શ્રી અનિલનાથજી (૧૮) શ્રી યશોધરજી (૧૯) શ્રી કૃતાયજી (૨૦) શ્રી જ્ઞાનેશ્વરજી (૨૧) શ્રી શુદ્ધમતીજી (૨૨) શ્રી શિવશંકરજી (૨૩) શ્રી સ્યાન્દનનાથજી (૨૪) શ્રી સમપ્રાતજી

જાણીપ સરતમેત્રના વત્ર માનના ૨૪ તીર્થંકરોના નામાર્કિ

૧ જૂનકાવની ઉત્સર્પીણીની ચેતીશીના ખંતિય (૨૪મા) તીર્થંકરના મેણે ક્ષા મુદ્ ૧૬૮

લાખપૂર્વ, ૭૭૨ અને ૫૩૬૦ નુન ૧૮૬ કોઠાકોટી સાગરોપમ જાણીપ જૂમી (સરદીના ખેતરના કિનારે)માં નાભીકુચરની પત્ની મરદેવીની કુક્ષિથી વત્રમાન ચેતીશીના પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી કપલદેવજી (શ્રી આદિનાથજી)નો જ મ ધરેલ એમના સરીરનો વણુ' સોના જેવો પીણા ૪૫મ (જગદ)નું લક્ષણ દેહમાન ૫ ધનુષ્યનું, આયુષ્ય ૮૪ લાખ પૂર્વનું હવુ જેમાં ૮૩ લાખ પૂર્વ મુકવાસમાં રજા, એક લાખ પૂર્વ સવમ પાળીને ત્રીજા આરતી ૩ વર્ષ અને ૮૧ માસ જાણી કર્તા ત્યારે ૧ હળર સાયુઓ સાથે મેણે પધાર્યા

૨ અમેળ્યા નરનીના જિતસત્તુ રાજની વિન્ધાદેવી રાણીની કુક્ષિથી બીજા તીર્થંકર શ્રી અજિતનાથ સ્વામીનો જ મ ધરેલ એમનું સરીર સુવણુ' જેવું પીણું લક્ષણ, દેહમાન ૪૫ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૭૨ લાખ પૂર્વનું હવુ જેમાં ૭૨ લાખ પૂર્વ મુકવાસમાં રજા એક લાખ પૂર્વ સવમ પાળીને એક હળર સાયુઓ સાથે મેણે ક્ષા, પદેશ તિર્થંકર અને બીજા તિર્થંકરના નિર્વાણનું અતર ૫ લાખ કોઠ સાગર ૭

૩ માતરિન નરનીના જિતસરી રાજની રાણી સેનાદેવીની કુક્ષિએ ત્રીજા તીર્થંકર શ્રી સભવાનાથજીનો જ મ ધરેલ એમના સરીરનો ૨૩ વણુ સુવણુ' જેવો પીણા હાથીનું લક્ષણ ૪ ધનુષ્યનું દેહમાન અને ૬ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હવુ જેમાં ૫૬ લાખ પૂર્વ મુકવાસમાં પસાર થઈ એક લાખ પૂર્વ સવમ પાળી એક હળર સાયુઓ સાથે મેણે પધાર્યા બીજા અને ત્રી ન તિર્થંકરના નિર્વાણનું અતર ૩ લાખ કોઠ સાગર ૭

૪ ૧ લાખ કોઠ સાગરનું અતર ત્રીજા અને ચોથા તિર્થંકરના નિર્વાણનું ૭ વનિના નરનીના સવર રાજની સિદ્ધાથ રાણીથી ચોથા તીર્થંકર શ્રી અભિનંદનજીનો જ મ ધરેલ એમનું સરીર સુવણુ' જેવું પીણું લક્ષણ કપિ (વાંસા)નું દેહમાન ૩૫ ધનુષ્યનું આયુષ્ય ૫ લાખ પૂર્વનું હવુ જેમાં ૪૨ લાખ પૂર્વ મુકવાસમાં રજા એક લાખ પૂર્વ સવમ પાળી એક હળર સાયુઓની સાથે મેણે ક્ષા.

૫ કમનપુર નરના મેધરથ રાજની રાણી સુમત્રા દેવીથી પાંચમા તીર્થંકર શ્રી સુમત્રિનાથજીનો જ મ ધરેલ એમના સરીરનો વણુ' સુવણુ' જેવો પીણા

જૂ પડેમે આરો ૪ કોઠાકોટી સાગરોપમનો, બીજો આરો ત્રણ કોઠાકોટી સાગરોપમનો ત્રીજા આરો મે કોઠાકોટી સાગરોપમનો આ પ્રમાણે ૬ કોઠાકોટી સાગરોપમ ઉત્સર્પિણી કાળના એમ ૭ આરત્ય કુચ મળી ૧૮ કો ાકોટી સાગરોપમ મુખી તીર્થંકર ઉત્પન્ન થયાનો ઉત્કથો આરો ૭

× કોટની સખ્યને કોટથી ગુણનાં ૭ સખ્યા આવે તેને કો ાકોટ કહે છે

+ તે ૧ખને ગણે ૧૨માં નહેતાં

+ લક્ષણ એટલે ચિન્દ દે ૫માં દે ૫ છે અને કોઈ ળાતી ઉપર દોષ છે એમ ૫૫ કહે છે

લાખ ૫૬ ૬ ૨ ૧૨ ને એક કો થી ગુણીએ ત્યારે (૭ ૫૬

૧૮૮૧ ૧૦૭ ૨૬ ૫૩ ૫૧ ૧

)

૧૬૨૫ કૌંચ પક્ષીનું, દેહ પ્રમાણ ૩૦૦ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૪૦ લાખ પૂર્વનું હતું. ૩૯ લાખ પૂર્વ ગૃહવાસમાં રહ્યા બાદ એક લાખ પૂર્વ સંયમ પાળી એક હજાર સાધુઓ સાથે મોક્ષે ગયા ૪થા અને પમા તિર્થકરોના નિર્વાણનું અંતર ૯ લાખ કોડ સાગર છે

૫ પમા અને ૬ઠ્ઠા તિર્થકરોના નિર્વાણનું અંતર ૯૦ હજાર કોડ સાગર છે કૌસંખી નગરીના શ્રીધર રાજની સુસીમા રાણીની કુક્ષિથી છઠ્ઠા તિર્થકર શ્રી પદ્મપ્રભજીનો જન્મ થયો એમના શરીરનો વર્ણ માણેક જેવો લાલ, પદ્મકમલનું લક્ષણ, દેહપ્રમાણ ૨૫૦ ધનુષ્યનું, આયુષ્ય ૩૦ લાખ પૂર્વનું જેમાં ૨૯ લાખ પૂર્વ ગૃહવાસમાં રહ્યા. એક લાખ પૂર્વ સંયમ પાળીને એક હજાર સાધુ સાથે મોક્ષે ગયા

૭. ૬ઠ્ઠા અને ૭મા તિર્થકરોના નિર્વાણનું અંતર ૯ હજાર કોડ સાગર છે વારાણસી નગરીના રાજ પ્રતિષ્ઠાની રાણી પૃથ્વી દેવીથી ૭મા તિર્થકર શ્રી સુપાર્શ્વનાથજીનો જન્મ થયો એમના શરીરનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો પીળો, સ્વસ્તિકનું લક્ષણ, દેહમાન ૨૦૦ ધનુષ્યનું, આયુષ્ય ૨૦ લક્ષ પૂર્વનું હતું જેમાં ૧૯ લાખ પૂર્વ ગૃહવાસમાં રહ્યા એક લાખ પૂર્વ સંયમ પાળીને એક હજાર સાધુઓ સાથે મૃકિતએ પહોચ્યા

૮ ૭મા અને ૮મા તિર્થકરોના નિર્વાણનું અંતર ૯૦૦ કોડ સાગર છે ચંદ્રપુરી નગરીના મહાસેન રાજની રાણી લક્ષ્મણા દેવીથી ૮મા તિર્થકર શ્રી ચંદ્રપ્રભજી સ્વામીનો જન્મ થયો દેહવર્ણ હીરા જેવો સફેદ, લક્ષણ ચંદ્રમાનું, દેહમાન ૧૫૦ ધનુષ્યનું, આયુષ્ય ૧૦ લાખ પૂર્વનું જેમાં ૯ લાખ પૂર્વ ગૃહવાસમાં રહ્યા. એક લાખ પૂર્વ સંયમ પાળી એક હજાર સાધુઓ સાથે મોક્ષે ગયા

૯ ૮ મા અને નવમા તિર્થકરોના નિર્વાણનું અંતર ૯૦ કોડ સાગર છે કાકંદી નગરીના સુગ્રીવ રાજની રામાદેવી રાણીથી નવમા તિર્થકર શ્રી સુવિધિનાથ સ્વામીનો જન્મ થયો એમના શરીરનો રંગ હીરા જેવો સફેદ, મગરમચ્છનું લક્ષણ, દેહમાન ૧૦૦ ધનુષ્યનું, આયુષ્ય ૨ લાખ પૂર્વનું હતું જેમાં એક લાખ પૂર્વ ગૃહવાસમાં રહ્યા. એક લાખ પૂર્વ સંયમ પાળીને એક હજાર સાધુઓ સાથે મોક્ષે ગયા

૧૦ ૯મા અને ૧૦મા તિર્થકરોના નિર્વાણનું અંતર ૯ કોડ સાગર છે ભદ્રિહાસ નગરીના દ્વંદ્વરથ રાજની નંદાદેવી રાણીથી દસમા તિર્થકર શ્રી શીતલનાથજીનો જન્મ થયો જેમના દેહનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો પીળો, શ્રીવત્સ સ્વસ્તિકનું લક્ષણ, દેહમાન ૯૦ ધનુષ્ય, આયુષ્ય એક લાખ પૂર્વનું હતું જેમાં પોણા લાખ પૂર્વ ગૃહવાસમાં રહ્યા પા લક્ષ પૂર્વ સંયમ પાળીને એક હજાર સાધુઓની સાથે મુક્ત થયા

૧૧ ૧૦ મા અને ૧૧ મા તિર્થકરોના નિર્વાણનું અંતર એક કરોડ કોડ સાગરમાં સો સાગર અને ૬૬ લાખ વર્ષ ઓછા એટલું છે સિ હપુર નગરીના વિષ્ણુ રાજની વિષ્ણુ દેવી રાણીથી અગિયારમા તિર્થકર શ્રી શ્રેયાસનાથ સ્વામીનો જન્મ થયો એમના શરીરનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો પીળો, ગેઝાનું લક્ષણ દેહ પ્રમાણ ૮૦ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૮૪ લાખ વર્ષનું હતું. જેમાં ૬૩ લાખ વર્ષ તેઓએ ગૃહવાસમાં વિતાવ્યા, ૨૧ લાખ વર્ષ સંયમ પાળી એક હજાર સાધુઓ સાથે મોક્ષે ગયા

૧૨ ૧૧મા અને ૧૨મા તિર્થકરોના નિર્વાણનું અંતર ૫૪ સાગર છે. ચંપાપુરી નગરીના વસુપૂજ્ય રાજની જ્યા દેવી રાણીથી ૧૨મા તિર્થકર શ્રી વાસુપૂજ્યજીનો જન્મ થયો એમના શરીરનો વર્ણ માણેક જેવો રાતો, પાંચાનું લક્ષણ, દેહમાન ૭૦ ધનુષ્યનું, આયુષ્ય ૭૨ લાખ વર્ષનું હતું. જેમાં ૧૮ લાખ વર્ષ ગૃહવાસમાં રહ્યા, ૫૪ લાખ વર્ષ સંયમ પાળ્યો ૬૦૦ સાધુઓની સાથે મોક્ષે ગયા.

૧૩ ૧૨મા અને ૧૩મા તિથિ કરોના નિર્વાણનું અંતર ૩૦ સાગર કપિલપુર નગરના કૃતવર્મ રાજાને ત્યાં રથમાં દેવી રાણીની ૧૩મા તિથિ કર મો વિમલનાથજીનો જ મ થયો. એમના સ્તરીરનો વણ સુવર્ણ જેવો પીળો વસ્ત્રનું લક્ષણ દેહમાન ૬ ધનુષ્યનું આયુષ્ય ૬ લાખ વર્ષનું હતું જેમાં ૪૫ લાખ વર્ષ ગૃહવાસમાં રહ્યા. ૧૫ લાખ વર્ષ સવમ પાળી ૬ સાધુઓ સાથે મુક્ત થયા.

૧૪ અયોધ્યા નગરીના સિદ્ધસેન રાજાની સુવસા રાણીથી ૧૪મા તીર્થ કર મો અનંતાનાથજીનો જ મ થયા એમના સ્તરીરનો વણ સુવર્ણ જેવો પીળો, સકરા પક્ષીનું લક્ષણ દેહમાન ૫ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૩ લાખ વર્ષનું હતું જેમાં ૨૨૫ લાખ વર્ષ સુધી મૃદવાસમાં રહી ૭૫ લાખ વર્ષ સવમ પાળી ૭ સાધુઓ સાથે મેણે પહોંચ્યા. ૧૩મા અને ૧૪મા તિથિ કરોના નિર્વાણનું અંતર ૬ સાગર છે.

૧૫ રત્નપુરીના કાલુ રાજાની સુવસા રાણીની કુક્ષિએ ૧૫મા તીર્થ કર મો ધર્મનાથજીનો જ મ થયો. એમના સ્તરીરનો રત્ન સેના જેવો પીળો હલો, વજ્રનું લક્ષણ દેહમાન ૪૫ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૧ લાખ વર્ષનું હતું તેમાં ૬ લાખ વર્ષ ગૃહવાસમાં રહ્યા પછી એક લાખ વર્ષ સવમ પાળી ૮ સાધુઓ સાથે મુક્ત થયા. ૧૪મા અને ૧૫મા તિથિ કરોના નિર્વાણનું અંતર ૪ સાગર છે.

૧૬ ૧૫મા અને ૧૬મા તિથિ કરોના નિર્વાણનું અંતર ૩ સાગરમાં પોણા પાંચ ઝોળો છે દસ્તિપુરના રાજા વિમલસેનની અમિરા રાણીથી ૧૬મા તીર્થ કર મો શાન્તિનાથજીનો જ મ થયો. એમના સ્તરીરનો વણ પણ સુવર્ણ જેવો પીળો, મૃગનું લક્ષણ, દેહમાન ૪ ધનુષ્ય અને આયુષ્ય એક લાખ વર્ષનું હતું જેમાં ૭૫ હજાર વર્ષ ગૃહવાસમાં રહી અને ૨૫ વર્ષ સવમ પાળી ૬ સાધુઓ સાથે મેણે પહોંચ્યા.

૧૭ ૧૬મા અને ૧૭મા તિથિ કરોના નિર્વાણનું અંતર અધ પાંચ છે અજપુર નગરના મુર રાજાની શ્રીદેવી રાણીથી ૧૭મા તીર્થ કર મો કુશુનાથજીનો જ મ થયો. એમના સ્તરીરનો વણ સુવર્ણ જેવો પીળો, નકરાનું લક્ષણ દેહમાન ૩૫ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૬૫ હજાર વર્ષનું હતું જેમાંથી ૭૫ હજાર વર્ષ ગૃહવાસમાં રહ્યા અને ૨૩૫ હજાર વર્ષ સવમ પાળી એક હજાર સાધુઓ સાથે મેણે ગયા.

૧૮ ૧૭મા અને ૧૮મા તિથિ કરોના નિર્વાણનું અંતર ૫૫ પચોપચમાં એક હજાર મેક વર્ષ ઝોળા હતું દસ્તિપુર સુધ્ધ ન રાજાની દેવીરાણીથી ૧૮મા તીર્થ કર મો અરદનાથજીનો જ મ થયો. એમના સ્તરીરનો વણ સુવર્ણ જેવો પીળો નન્દાવત સ્વરિતકનું લક્ષણ દેહમાન ૩ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૮૪ હજાર વર્ષનું હતું જેમાંથી ૬૩ હજાર વર્ષ મૃદવાસમાં રહી ૨૧ હજાર વર્ષ સવમ પાળી એક હજાર સાધુઓ સાથે મેણે ગયા.

૧૯ ૧૮મા અને ૧૯મા તિથિ કરોના નિર્વાણનું અંતર એક હજાર કોઠ વર્ષ છે ત્રિવિધા નગરીના કુમ રાજાની રામાવતી રાણીથી ૧૯મા તીર્થ કર મો પ્રક્ષિનાથજીનો જ મ થયો. એમના સ્તરીરનો વણ પાંચ જેવો લીલા કુશ (પદ્મ)નું લક્ષણ દેહમાન ૨૫ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૫૫ હજાર વર્ષનું હતું જેમાં ૨૫ વર્ષ ગૃહવાસમાં રહી ૫૪૬ વર્ષ સવમ પાળી ૫ સાધુઓ અને ૫ સાધવીઓ સાથે મોગે ગયા.

૨ ૧૯મા અને ૨૦મા તિથિ કરોના નિર્વાણનું અંતર ૫૪ લાખ વર્ષ છે રાજગૃહી નગરીના મુખિય રાજાની જમાવતી રાણીથી ૨૦મા તીર્થ કર મો

મુનિસુવ્રત સ્વામીજીનો જન્મ થયો એમના શરીરનો વર્ણ લીલમ જેવો શ્યામ, કાચખાનું લક્ષણ, દેહમાન ૨૦ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૩૦ હજાર વર્ષનું હતું જેમાં ૨૨૧ હજાર વર્ષ ગૃહવાસમા રહી ૭૧ હજાર વર્ષ સંયમ પાળી એક હજાર સાધુઓ સાથે મોક્ષે ગયા

૨૧ ૨૦મા અને ૨૧મા તિર્થંકરોના નિર્વાણનું અંતર ૬ લાખ વર્ષ છે મથુરા નગરીના વિજય રાજની વિપ્રાદેવી રાણીથી ૨૧મા તિર્થંકર શ્રી નેમિનાથજીનો જન્મ થયો. એમના શરીરનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો પીળો, નીલોત્પલ કમળનું લક્ષણ, દેહમાન ૧૫ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૧૦ હજાર વર્ષનું હતું. જેમા ૯ હજાર વર્ષ ગૃહવાસમા રહી એક હજાર વર્ષ સંયમ પાળી એક હજાર સાધુઓ સાથે મોક્ષે ગયા

૨૨ ૨૧મા અને ૨૨મા તિર્થંકરોના નિર્વાણનું અંતર ૫ લાખ વર્ષ છે. સૌરીપુર નગરના સમુદ્રવિજય રાજની શિવાદેવી રાણીથી ૨૨મા તિર્થંકર શ્રી અરિષ્ટનેમિનાથજીનો જન્મ થયો એમના શરીરનો વર્ણ લીલમ જેવો શ્યામ, શખનું લક્ષણ, દેહ પ્રમાણ ૧૦ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય એક હજાર વર્ષનું હતું જેમાં ૩૦૦ વર્ષ ગૃહવાસમા રહી ૭૦૦ વર્ષ સંયમ પાળી ૫૩૬ સાધુઓની સાથે મોક્ષે ગયા

૨૩ વારાણસી નગરીના અશ્વમેન રાજની વામાદેવી રાણીથી ૨૩મા તિર્થંકર શ્રી પાશ્વનાથજીનો જન્મ થયો હતો એમના શરીરનો વર્ણ પન્ના જેવો લીલો, સર્પનું લક્ષણ, દેહમાન ૯ હાથનું અને આયુષ્ય ૧૦૦ વર્ષનું હતું જેમાં ૩૦ વર્ષ ગૃહવાસમા રહી ૭૦ વર્ષ સંયમ પાળી એક હજાર સાધુઓ સાથે મોક્ષે ગયા. ૮૩૭૫૦ વર્ષ ૨૨ મા તથા ૨૩મા તિર્થંકરોના નિર્વાણનું અંતર કહેવાય છે પરંતુ જો ૨૨ મા અને ૨૩મા તિર્થંકરોના નિર્વાણનું આંતર ૫૭૭૫૦ વર્ષ લખ્યે તો ચોથા આરાનો કાળ ૧ કોઠકોડ સાગરમા ૪૨૦૦૦ વર્ષ ઉણા તેનો મેળ બરાબર મળી જાય છે. ૧લા તિર્થંકરના નિર્વાણનું અને છેલ્લા તિર્થંકરના નિર્વાણનું આંતર પણ તેટલું જ છે, કારણ કે ૧ લા તિર્થંકરના નિર્વાણ પછી ૩ વર્ષ અને ૮૧ માસે ચોથો આરો બેસે છે અને છેલ્લા તિર્થંકરના નિર્વાણ પછી ૩ વર્ષ અને ૮૧ માસે પાંચમો આરો બેસે છે.

૨૪ ૨૩મા અને ૨૪મા તિર્થંકરોના નિર્વાણનું અંતર ૨૫૦ વર્ષ છે ક્ષત્રિયકુંડ નગરના સિદ્ધાર્થ રાજની રાણી ત્રિશયાદેવીની કુક્ષિથી ૨૪મા તિર્થંકર શ્રી મહાવીરસ્વામીનો જન્મ થયો હતો એમના શરીરનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો પીળો, સિંહનું લક્ષણ દેહમાન ૭ હાથનું અને આયુષ્ય ૭૨ વર્ષનું હતું જેમાં ૩૦ વર્ષ ગૃહવાસમા રહી અને ૪૨ વર્ષ સંયમ પાળી ચોથા આરાનાં ૩ વર્ષ ૮૧ મહિના બાકી રહ્યા ત્યારે એકલા જ મોક્ષે પધાર્યા

આઠ તિર્થંકર શ્રી ઋષભદેવના જન્મથી લઈને આન્તમ તિર્થંકર શ્રી મહાવીર સુધીનું આંતર એક કોડકોડીથી કંઈક વધારેમાં ૪૨ હજાર વર્ષ ઓછાનું બાજુનું.

ઉપરોક્ત વર્તમાન ચોવીશીનું આંતર શાસ્ત્રવત છે. ભૂતકાળમા અનંત ચોવીશી આટલા જ આંતરાથી થઈ છે અને ભવિષ્યકાળમાં પણ એટલા જ અંતરથી અનંત ચોવીશી થશે બધાય તિર્થંકરોનું દેહમાન, આયુષ્ય ઉપર કહેલ વર્તમાન ચોવીશી મુજબ બાજુનું વિરોધતા એવી જ છે કે અવસર્પિણીકાળમાં પ્રથમથી અન્તિમ તિર્થંકર સુધી ઉપરોક્ત પ્રમાણે ક્રમ ચાલે છે અને ઉત્સર્પિણીમા અન્તિમ તિર્થંકરથી પ્રથમ તિર્થંકર સુધીનો એવો ઉત્તરો ક્રમ ચાલે છે

જ્યુદ્ધીય કક્ષિણ ભરતકોત્રના વર્તમાન કાલમા થયેલા

તીર્થંકરોના નામ	ગણધર	કેવલમાની	મન પર્યવ માની	અવધિમાની	ચોટ પૂર્વ ધર
શ્રી નાગભદ્રેવ સ્વામી	૮૪	૨	૧૩૫	૬	૪૭૫
શ્રી અગ્નિતનાય	૬૫	૨૨	૧૨૫ ૦	૮૪	૩૭૨
શ્રી સ ભવનાથ	૧ ૨	૧૫	૧૨૧૫	૬૬	૨૧૫
શ્રી અશ્વિન દત્ત	૧૧૧	૧૪	૧૧૬૫	૬૮	૧૫
શ્રી મુખતિનાથ	૧	૧૩	૧ ૪૫	૧૧	૨૪
શ્રી પદ્મપ્રભા	૧ ૭	૧૨	૧ ૩	૧	૨૩
શ્રી મુખામ્વ નાથ	૬૫	૧૧	૬૧૫	૬	૨ ૩
શ્રી ચ દ્રવ્ય	૬૩	૧	૮	૮	૨
શ્રી સુવિધિનાથ	૮૮	૭૫	૭૫	૮૪	૧૫
શ્રી શીતળનાથ	૮૨	૭	૭૫	૭૨	૧૪૦
શ્રી શ્રેષ્ઠાસનાથ	૭૭	૬૫	૬	૬	૧૩
શ્રી વાસુપૂર્ણ	૬૬	૬	૬૫	૫૪	૧૨
શ્રી વિમળનાથ	૫૭	૫૫	૫૫	૪૮	૧૧
શ્રી અનંતનાથ	૫	૫	૫	૪૩	૧
શ્રી ધમ નાથ	૪૩	૪૫	૪૫	૩૬	૬
શ્રી શાન્તિનાથ	૩૬	૪૩	૪	૩	૮
શ્રી કુ યુનાથ	૩૫	૩૨	૪૩૪	૨૫	૬૭
શ્રી અસ્નાથ	૩૩	૧૮	૨૫૫૧	૨૬	૬૧
શ્રી મસ્તિનાથ	૨૮	૨૨	૧૭૫	૨૨	૬૬૮
શ્રી મુનિસુવ્રત	૧૮	૧૮	૧૫	૧૮	૫
શ્રી નમિનાથ	૧૭	૧૬	૧૨૫	૧૬	૪૫
શ્રી નેમિનાથ	૧૧	૧૫	૧	૧૫	૪
શ્રી પાપ નાથ	૧	૧	૭૫	૧	૩૫
શ્રી મહાવીર સ્વામી	૧૧	૭	૫	૭	૩

૨૪ તીર્થ'દરોના ગણધર્મ આદિ પરિવારનો કોઠો

વેકિય લખિધવંત	ચર્ચાવાદી વિજય	સાધુ	સાધ્વી	આવક	આવિકા
૨૦૬૦૦	૧૨૬૫૦	૮૪૦૦૦	૩૦૦૦૦૦	૩૫૦૦૦૦	૫૫૪૦૦૦
૨૦૪૦૦	૧૨૪૦૦	૧૦૦૦૦૦	૩૩૦૦૦૦	૨૯૮૦૦૦	૫૪૫૦૦૦
૧૯૮૦૦	૧૨૦૦૦	૨૦૦૦૦૦	૩૩૬૦૦૦	૨૯૩૦૦૦	૬૩૬૦૦૦
૧૯૦૦૦	૧૧૦૦૦	૩૦૦૦૦૦	૬૩૦૦૦૦	૨૮૮૦૦૦	૫૨૭૦૦૦
૧૮૪૦૦	૧૦૪૦૦	૩૨૦૦૦૦	૫૩૦૦૦૦	૨૮૧૦૦૦	૫૧૬૦૦૦
૧૬૧૦૮	૯૬૦૦	૩૩૦૦૦૦	૪૨૦૦૦૦	૨૭૬૦૦૦	૫૦૫૦૦૦
૧૫૩૦૦	૮૪૦૦	૩૦૦૦૦૦	૪૩૦૦૦૦	૨૫૭૦૦૦	૪૯૩૦૦૦
૧૪૦૦૦	૭૬૦૦	૨૫૦૦૦૦	૩૮૦૦૦૦	૨૫૦૦૦૦	૪૭૯૦૦૦
૧૩૦૦૦	૬૦૦૦	૨૦૦૦૦૦	૧૨૦૦૦૦	૨૨૯૦૦૦	૪૭૧૦૦૦
૧૨૦૦૦	૫૮૦૦	૧૦૦૦૦૦	૧૦૬૦૦૦	૨૮૯૦૦૦	૪૫૮૦૦૦
૧૧૦૦૦	૫૦૦૦	૮૪૦૦૦	૧૦૩૦૦૦	૨૭૯૦૦૦	૪૪૮૦૦૦
૧૦૦૦૦	૪૭૦૦	૭૨૦૦૦	૧૦૦૦૦૦	૨૧૫૦૦૦	૪૩૬૦૦૦
૯૦૦૦	૩૬૦૦	૬૮૦૦૦	૧૦૦૮૦૦	૨૦૮૦૦૦	૪૨૪૦૦૦
૮૦૦૦	૩૨૦૦	૬૬૦૦૦	૬૨૦૦૦	૨૦૬૦૦૦	૪૧૪૦૦૦
૭૦૦૦	૨૮૦૦	૬૪૦૦૦	૬૨૪૦૦	૨૦૪૦૦૦	૪૧૩૦૦૦
૬૦૦૦	૨૪૦૦	૬૨૦૦૦	૬૧૬૦૦	૧૯૦૦૦૦	૩૯૦૦૦૦
૫૧૦૦	૨૦૦૦	૬૦૦૦૦	૬૦૬૦૦	૧૭૯૦૦૦	૩૮૧૦૦૦
૭૩૦૦	૧૬૦૦	૫૦૦૦૦	૬૦૦૦૦	૧૮૪૦૦૦	૩૭૨૦૦૦
૨૯૦૦	૧૪૦૦	૪૦૦૦૦	૫૫૦૦૦	૧૮૩૦૦૦	૩૭૦૦૦૦
૨૦૦૦	૧૨૦૦	૩૦૦૦૦	૫૦૦૦૦	૧૭૨૦૦૦	૩૫૦૦૦૦
૫૦૦૦	૧૦૦૦	૨૦૦૦૦	૪૧૦૦૦	૧૭૦૦૦૦	૩૪૮૦૦૦
૧૫૦૦	૮૦૦	૧૮૦૦૦	૪૦૦૦૦	૧૬૯૦૦૦	૩૩૬૦૦૦
૧૧૦૦	૬૦૦	૧૬૦૦૦	૩૮૦૦૦	૧૬૪૦૦૦	૩૩૯૦૦૦
૭૦૦	૪૦૦	૧૪૦૦૦	૩૬૦૦૦	૧૫૯૦૦૦	૩૧૮૦૦૦

જ બુદ્ધીપના ક્ષિણ ભરતકોટની (ભવિષ્યની) આવતી
શાવીસીના ૨૪ તિર્થંકરોના નામ

તિર્થંકરનું નામ	કોનો જીવ ?	હાલ કયા છે ?
૧મા શ્રી પદનાભજી	મેણીકરાજ	૧લી નરક
૨મા " સુરદેવજી	મુખાચંજી	દેવલોક
૩મા મુખાચંજી	જીભરાજ	,
૪મા , સ્વપ્રકાશજી	પોતીજી અણુચાર	"
૫મા " સર્વાનુભૂતિજી	દ્વાયુઆવક	,
૬મા , દેવમુતજી	કાંતિ કમ્ભ	
૭મા , ઉદ્ભવાચજી	જાંખઆવક	,
૮મા પેદાશજી	આન આવક	,
૯મા પોદિશજી	મુન આવક	"
૧૦મા " કલકિર્તિજી	કલકઆવક	"
૧૧મા , કુનિસુતતજી	દેવકીજી	૧ દેવલોક
૧૨મા " અમમનાજી	શ્રી કૃષ્ણ	ત્રીજી નરક
૧૩મા " નિકપાલજી	સાવકી	"
૧૪મા " નિધુશાહજી	જળકદ્દજી	દેવલોક
૧૫મા મિત્રકુમજી	રોહીણી	"
૧૬મા નિર્મળજી	મુલસા	"
૧૭મા " સમાધિનાથજી	વેવતી	"
૧૮મા સવરનાથજી	સવતીજીકઆવક	"
૧૯મા જનકીકજી	કણ્ઠ	!
૨૦મા " યશોધરજી	ખીયાપન	અ તરદેવ
૨૧મા " વિજયજી	નારદ	દેવલોક
૨૨મા " મર્સિમદજી	જાળડ	
૨૩મા " દેવચંદ્રજી	જામર	
૨૪મા " જનતરીયજી	સ્વાતિશુદ્ધિજી	

૮મા, ૯મા, તથા ૧ મા તિર્થંકરો માર્કશિક જાને મહાવર્તની પડવી પામશે
અન્ય સ્થળે* ૧૫મા શ્રી નિર્મળજી તે મુલસાનો જીવ હાલ તે દેવલોકમાં. ૧૬મા શ્રી
મિત્રકુમજી તે રોહીણીનો જીવ હાલ દેવલોકમાં. ૧૯મા શ્રી યશોધરજી તે ખીયાપનનો જીવ.
૨૦મા શ્રી વિજયજી તે કર્કનો જીવ. ૨૧મા શ્રી મર્સિદેવજી મર્સિનારનો જીવ હાલ દેવલોકમાં.
૨૨મા શ્રી દેવચંદ્રજી તે જાળડનો જીવ હાલ તે દેવલોકમાં. ૨૩મા શ્રી જનતરીયજી તે
જામરનો જીવ. ૨૪મા શ્રી કદ્દરજી તે સવતકજીનો જીવ.

જા પ્રમાણે ક્યાંક ક્યાંક જુદાં છે મારે તેનું પદાનુસાર હાલ કેવળી ગમ્ય માનવું

જંબુદ્વીપ ઐશ્વત ક્ષેત્રના ૭૨ તીર્થંકરોનાં નામો

ભુતકાલના ૨૪.

વર્તમાનકાલના ૨૪.

ભવિષ્યકાલના ૨૪.

૧ શ્રી પંચરૂપજી	શ્રી બાલચંદ્રજી	શ્રી સિદ્ધાર્થજી
૨ „ જિનધરજી	„ સુવ્રતજી	„ વિમલસેનજી
૩ „ સંપ્રતકજી	„ અગ્નિસેનજી	„ જયધોષજી
૪ „ ઉરમતજી	„ નંદસેનજી	„ આનંદસેનજી
૫ „ આદિર્ણયજી	„ દત્તજી	„ સુરમંગલજી
૬ „ અભિન દનજી	„ વ્રતધરજી	„ વજ્રધરજી
૭ „ રત્નસેનજી	„ સોમચંદ્રજી	„ નિર્વાણજી
૮ „ રામેશ્વરજી	„ ધૃતિધીરજી	„ ધર્મદિજી
૯ „ રગોજીતજી	„ શાન્તિપહોયજી	„ સિદ્ધસેનજી
૧૦ „ વિનપાસજી	„ શિવમતિજી	„ મહાસેનજી
૧૧ „ આરોવસજી	„ શ્રેયાસેજી	„ રવિમિત્રજી
૧૨ „ શુભધ્યાનજી	„ સુતજલજી	„ શાન્તિસેનજી
૧૩ „ વિપ્રદત્તજી	„ શ્રેયસેનજી	„ ચંદ્રદેવજી
૧૪ „ કુંવારજી	„ ઉપશાન્તજી	„ મહાચંદ્રજી
૧૫ „ સવંસહેલજી	„ સત્યસેનજી	„ સુતાંજનજી
૧૬ „ પરભંજનજી	„ અનંતવીર્યજી	„ નિકરણજી
૧૭ „ સૌભાગ્યજી	„ પાશ્વનાથજી	„ સુવ્રતજી
૧૮ „ દિવાકરજી	„ અભિધાનજી	„ જિનેન્દ્રજી
૧૯ „ વૃત્તવિન્દુજી	„ મરુદેવજી	„ સુપાશ્વનાથજી
૨૦ „ સિદ્ધકાન્તજી	„ શ્રીધરજી	„ સુઘૌશલ્યજી
૨૧ „ જ્ઞાનસરીજી	„ શ્રીકંઠજી	„ અનંતજી
૨૨ „ કલ્પદ્રુમજી	„ અગ્નિપ્રભજી	„ વિમલપ્રભજી
૨૩ „ તીર્થંકરજી	„ અગ્નિદત્તજી	„ અમૃતસેનજી
૨૪ „ અક્ષપ્રભુજી	„ વીરસેનજી	„ અગ્નિદત્તજી

પૂર્વ ખાતલીખ ૬ બારતદ્યોતના ૭૨ તીર્થ કરેના નામે

સુતકાલના ૨૪	વર્તમાન કાલના ૨૪	ભવિષ્યકાલના ૨૪
૧ શ્રી રત્નપ્રભજી	શ્રી યુગાદિદેવજી	શ્રી સિદ્ધનાથજી
૨ અમિનદેવજી	સિદ્ધદેવજી	„ સમક્ષિતજી
૩ „ સુભવજી	„ મહાસેનજી	„ જિનેન્દ્રનાથજી
૪ „ અક્ષયજી	પરમાજી	„ સુપેનનાથજી
૫ ચંદ્રનાથજી	„ વરસેનજી	„ સર્વસ્વામીજી
૬ શુભકરજી	સમુદરાજી	„ સુનિનાથજી
૭ તત્ત્વનાથજી	„ ભુદરાજી	„ સુવિદજી
૮ સુભનાથજી	વિદીતજી	„ અર્ધનાથજી
૯ „ પુરંદરજી	„ આભવજી	„ અક્ષરજી
૧૦ „ સ્વામીદેવજી	અક્ષયજી	પરવનાથજી
૧૧ દેવદત્તજી	અમરકેપજી	આકાશુરજી
૧૨ વાસુદત્તજી	પ્રેમનાથજી	આનનાથજી
૧૩ શ્રેયનાથજી	પદ્માનન્દજી	કર્પાગિનેશજી
૧૪ વિશ્વકેપજી	પ્રિયકરજી	સુવરનાથજી
૧૫ વામદેવજી	સુહૃતજી	શુચિનાથજી
૧૬ પ્રતિભોધજી	ભક્તસેનજી	આત્માનાથજી
૧૭ સિદ્ધાન્તજી	મુનિચંદ્રજી	રવિપ્રભજી
૧૮ „ અમલપ્રભજી	પદ્મમુહિતજી	ચંદ્રપ્રભજી
૧૯ સુકમજી	અગ્નિજી	સુનંદજી
૨૦ „ દેવેન્દ્રજી	બલુધરજી	સુકરચુનાથજી
૨૧ પ્રજનાથજી	સર્વા ગદેવજી	„ સુકેમજી
૨૨ વિશ્વનાથજી	અઠાદત્તજી	અનુમાજી
૨૩ શ્રેયનાથજી	ધન્વન્તરજી	ધર્મનાથજી
૨૪ ત્રયોત્કલજી	દયાનાથજી	સરસ્વતનાથજી

પૂર્વધાતકીખંડ એરવત દેત્રના ૭૨ તીર્થકરેનાં નામો.

ભુતકાલના ૨૪.	વર્તમાન કાલના ૨૪.	ભવિષ્યકાલના ૨૪.
૧ શ્રી ઋષભનાથજી	શ્રી વિશ્વચન્દ્રજી	શ્રી રત્નકોપજી
૨ „ પ્રાએમિત્રજી	„ કપિલજી	„ ચક્રેનજી
૩ „ સાતિનાથજી	„ ઋષભજી	„ ઋષુનાથજી
૪ „ સુમધનિનજી	„ પ્રયાતેજી	„ પરમેશ્વરજી
૫ „ અકુનિનજી	„ પ્રશમજી	„ સુમુકિતજી
૬ „ અતીતાનિનજી	„ વિશમગિજી	„ મુહતજી
૭ „ કલમેણુજી	„ ચારિત્રનાથજી	„ નાકેશજી
૮ „ સર્વનિનજી	„ પ્રભાદિયજી	„ પ્રશસ્તજી
૯ „ પ્રભુદનાથજી	„ મ જીજી	„ નિરાહારજી
૧૦ „ પ્રનિનજી	„ પિતવાસજી	„ અમર્તિજી
૧૧ „ સૌધર્માનિનજી	„ સુરેગપૂજ્યજી	„ દયાવરજી
૧૨ „ તમોધરિપુજી	„ દયાનાથજી	„ મેતીગ ધજી
૧૩ „ વજ્રનિનજી	„ સહઅજી	„ અરહનાથજી
૧૪ „ પ્રભુદમેનજી	„ નિનસિંહજી	„ સહઅચિતજી
૧૫ „ પ્રઅંધજી	„ રેકનાથજી	„ દેવનાથજી
૧૬ „ અનિતનિનજી	„ બાહુનિનજી	„ દયાદીપજી
૧૭ „ પ્રમુખીનિનજી	„ યમાજી	„ પુષ્પનાથજી
૧૮ „ પદ્યોપમજી	„ અન્નેગિજી	„ નરનાથજી
૧૯ „ અકોપનિનજી	„ અભોગિજી	„ નગ્ગાધનાથજી
૨૦ „ નિષ્ઠાન્તજી	„ કામરિપુજી	„ તપાધિકજી
૨૧ „ મૃગનાભિજી	„ અરણીબાહુજી	„ દશાનનજી
૨૨ „ દેવનિનજી	„ તમનાથજી	„ અરણુકજી
૨૩ „ પ્રાયજનજી	„ ગર્ભાંજી	„ દશાનિકજી
૨૪ „ શિવનાથજી	„ એકરાજજી	„ ભૌતિકજી

પૂર્વ ક્ષાત્રીજ ૬ સરતક્ષેત્રના ૭૨ તીર્થ કર્શના નામો

સ્તુતકાલના ૨૪	વર્તમાન કાલના ૨૪	ભવિષ્યકાલના ૨૪
૧ શ્રી રત્નપ્રભજી	શ્રી મુખાદિવજી	શ્રી સિદ્ધનાથજી
૨ , અમિતદેવજી	સિદ્ધદેવજી	, સમકિતજી
૩ , સુભવજી	મહાસેનજી	, જિનેન્દ્રનાથજી
૪ , આત્મકજી	, પરમાર્થજી	, સંપન્નાથજી
૫ ચંદ્રનાથજી	, વરસેનજી	, સુવર્ણવામીજી
૬ શુભકરજી	સમુદાયજી	મુનિનાથજી
૭ તત્ત્વનાથજી	, બુદ્ધરાજજી	, સુવિદજી
૮ મુક્તિનાથજી	ઉદ્ધીતજી	, અર્ધતનાથજી
૯ પુરુષજી	, આત્મવજી	, અદ્વૈતાન્તિજી
૧૦ , સ્વામીદેવજી	અકાશજી	પરવનાથજી
૧૧ દેવદત્તજી	અગ્રકંપજી	આકાશપુત્રજી
૧૨ વાસુદત્તજી	પ્રેમનાથજી	ધ્યાનનાથજી
૧૩ શ્રેયનાથજી	પદ્માનન્દજી	કર્પુરજિનેશજી
૧૪ વિશ્વરૂપજી	ત્રિવિકરજી	સવરનાથજી
૧૫ તપતેજજી	સુરૂતજી	શુચિનાથજી
૧૬ પ્રતિભોજજી	ભદ્રસેનજી	આત્મનાથજી
૧૭ સિદ્ધાર્થજી	મુનિચંદ્રજી	શિવપ્રભજી
૧૮ અમલપ્રભજી	પદ્મમુદિતજી	ચંદ્રપ્રભજી
૧૯ સુવમજી	વજ્રવજ્રજી	મુનિજી
૨૦ દેવેન્દ્રજી	મણિધરજી	સુકરણનાથજી
૨૧ પ્રવનાથજી	સર્વાચરજી	, મુકેશજી
૨૨ વિશ્વનાથજી	અદ્વૈતજી	અનુમાતજી
૨૩ શ્રેયર્થજી	ધન્વન્તરજી	પાશનાથજી
૨૪ ચપતેજકાલજી	અનાથજી	સરસ્વતનાથજી

પર્વધાતકીખંડ ઐરવત ક્ષેત્રના ૭૨ તીર્થ'કર્ષેનાં નામો.

ભુતકાલના ૨૪.

વર્તમાન કાલના ૨૪.

ભવિષ્યકાલના ૨૪.

૧ શ્રી ઋષભનાથજી

શ્રી વિશ્વચન્દ્રજી

શ્રી રત્નદોષજી

૨ „ પ્રાગ્ભિન્નજી

„ કપિજી

„ ચક્રિનજી

૩ „ સાતિનાથજી

„ ઋષભજી

„ ઋષુનાથજી

૪ „ સુમધ્વજિનજી

„ પ્રયાતેજી

„ પરમેશ્વરજી

૫ „ અકુન્દજિનજી

„ પ્રશમજી

„ સુસુકિનજી

૬ „ અતીતાન્નિનજી

„ વિશર્માગિજી

„ મુહુતજી

૭ „ ક્ષત્રમેજી

„ ચારિત્રનાથજી

„ નાકેશજી

૮ „ સર્વજિનજી

„ પ્રભાદિત્યજી

„ પ્રશસ્તજી

૯ „ પ્રભુદનાથજી

„ મણુકજી

„ નિરાહારજી

૧૦ „ પ્રવ્રજિનજી

„ પિતવાસજી

„ અમર્તિજી

૧૧ „ સૌધર્માન્નિનજી

„ સુરેશપૂજ્યજી

„ દયાવરજી

૧૨ „ તમોધરિપુજી

„ દયાનાથજી

„ સેતીગધજી

૧૩ „ વન્દજિનજી

„ સહઅભુજી

„ અરહનાથજી

૧૪ „ પ્રભુદમેનજી

„ જિનસિંહજી

„ સહઅચિતજી

૧૫ „ પ્રમધજી

„ રેકનાથજી

„ દેવનાથજી

૧૬ „ અન્નિતજિનજી

„ બાહુજિનજી

„ દયાદોષજી

૧૭ „ પ્રમુખીજિનજી

„ યમાલજી

„ પુષ્પનાથજી

૧૮ „ પર્યોપમજી

„ અન્નેગિજી

„ નરનાથજી

૧૯ „ અકોપજિનજી

„ અભોગિજી

„ નગ્નાધનાથજી

૨૦ „ નિષ્ઠાન્તજી

„ કામરિપુજી

„ તપાધિકજી

૨૧ „ મૃગનાભિજી

„ અરણીબાહુજી

„ દશાનનજી

૨૨ „ દેવજિનજી

„ તમનાશજી

„ અરણુકજી

૨૩ „ પ્રાયજી

„ ગર્ભાનીજી

„ દશાનિકજી

૨૪ „ શિવનાથજી

„ એકરાજી

„ ભૌતિકજી

પૂર્વ પુષ્કરાર્ધ ભગતમેત્રના ૭૨ તીર્થકરેના નામો

ભુતકાસના ૨૪

- ૧ શ્રી વસ્ત્રામીજી
- ૨ „ ચંદ્રવંજી
- ૩ „ સુવસ્ત્રામીજી
- ૪ પુષ્પજી
- ૫ „ સ્વામસ્ત્રામીજી
- ૬ „ અવભોધજી
- ૭ વિક્રમજી
- ૮ નિષદજી
- ૯ „ કરાવજી
- ૧૦ પ્રતીજી
- ૧૧ નિર્વાણજી
- ૧૨ ધર્મદેવજી
- ૧૩ ચક્રધરજી
- ૧૪ કૃતેન્જી
- ૧૫ „ સ્વયંભૂજી
- ૧૬ „ વિમલદિવ્યજી
- ૧૭ „ દેવપ્રમજી
- ૧૮ ધરમેન્જી
- ૧૯ સત્ત્વામીજી
- ૨૦ „ ઉત્સામજી
- ૨૧ સિદ્ધાસજી
- ૨૨ ધર્મોપદેશજી
- ૨૩ શ્રેયસ્વામીજી
- ૨૪ „ દરિદ્રજી

વર્તમાનકાસના ૨૪

- શ્રી પશ્ચિમજિનજી
- „ પુષ્પદતજી
- „ અન્નન્તજી
- „ સુચરિત્રજી
- સિદ્ધાન્તજી
- નદકજી
- „ પદ્મપત્રજી
- „ ઉત્તનાભજી
- રક્તોપવજી
- કૃપાસજી
- પોદસજી
- „ સિધિધર્મજી
- અશ્વમેજી
- સ્વામીનાથજી
- ભોમીસજી
- સર્વાર્થસિદ્ધજી
- મેથાનજી
- નદીવરજી
- દ્વંદ્વનાથજી
- અધિકભાગજી
- „ સ્વાનિઝજી
- „ નદસ્વામીજી
- કૃપાસજી
- વારોચનજી

ભવિષ્યકાસના ૨૪

- શ્રી વીરાજી
- „ વિજયપ્રભુજી
- „ મહાભૂમેન્દ્રજી
- „ ચિતામણીજી
- અશોકજી
- „ દ્વિભૂમેન્દ્રજી
- ઉપવાસજી
- પદ્મચંદ્રજી
- „ ભોધોન્જી
- કિતલીમજી
- ઉત્તરકલ્કજી
- „ અપરિકલ્કજી
- દેવલ્યજી
- „ નરીજી
- „ અનોપજી
- નરિન્દ્રજી
- નિશેઠજી
- „ અપ્રકરજી
- પુરંદરજી
- જીમેન્જી
- વિશ્વનાથજી
- „ તીર્થજી
- અરકજિનેન્દ્રજી
- „ અર્ધજિનેન્દ્રજી

પદ્ધિમ ધાતકીજી'ઠ ઘીરવ ૧ ક્ષેત્રના ૭૨ તીર્થ'કંદે નાં નામો.

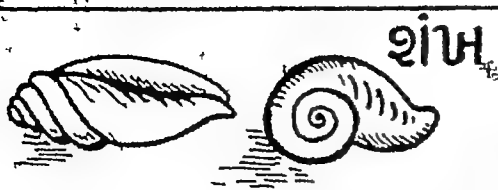
ભુતકાલના ૨૮.	વતેગાનકાલના ૨૪.	ભવિષ્યકાલના ૨૪.
૧ ની ગમે.છ	ત્રી ઔગાદિન.છ	ત્રી સુગભવ.છ
૨ , જિતગદ્ધન.છ	, નિનરમાખી.છ	, પદ્મુનાથ.છ
૩ , અતીર્થ.છ	, સિમિનેન્દ.છ	, પૂરનાસ.છ
૪ , પ્રત્યક્ષ.છ	, નિગિધાન.છ	, સોંધ્ય.છ
૫ , નિગદ્ધ.છ	, પાપક.છ	, ગાગીનિન.છ
૬ , ધુવાની.છ	, મહિક.છ	, ત્રિવિ-મથ
૭ , વદમાન.છ	, પ્રદર.છ	, નામિદ.છ
૮ , અનેન્દ.છ	, મન્નમિંદ.છ	, મૃગવતુ.છ
૯ , સખાન.છ	, હરના.છ	, એમેવ.છ
૧૦ , અપકાંતિ.છ	, અદ્ધપાવે.છ	, સધાસાર.છ
૧૧ , હરીદા.છ	, અન્નપ્રોધ.છ	, અપ્પાપમલ.છ
૧૨ , બાહુવામી.છ	, નિનાયા.છ	, વિવિધનિન.છ
૧૩ , ભાગચ.છ	, જીવીભુતિક.છ	, જિકમથ
૧૪ , રૂને.છ	, અપ'વ.છ	, માનધાતા.છ
૧૫ , પાવપનિ.છ	, સુવણ.છ	, અવસેન.છ
૧૬ , વિમોપિન.છ	, અન્નનિદ.છ	, વિદ્યાધર.છ
૧૭ , અન્નપ્રી.છ	, હરીવાસ.છ	, સલોભન.છ
૧૮ , આમદૂત.છ	, ત્રયયાની.છ	, મૌનવિધાન.છ
૧૯ , અરિતસ પન્ન.છ	, ધ'દેવ.છ	, પોહરીક.છ
૨૦ , પગિનામ.છ	, ધર્મ'અદ.છ	, ચિત્રણ.છ
૨૧ , ધર્મે.છ	, નદીનાથ.છ	, મમણુન્નદ્ધિ.છ
૨૨ , કળોનિન.છ	, પાવન.છ	, સર્વકાલ.છ
૨૩ , નીતિનાથ.છ	, પાસર્વનાથ.છ	, હુરાસર.છ
૨૪ , કોશિક.છ	, ચિત્રવામી.છ	, નુન્યાગ.છ

પૂર્વ પુષ્કાર્ણી ભરતદેવના ૭૨ તીર્થ કરેના નામો.

ભુતકાલના ૨૪	વર્તમાનકાલના ૨૪	ભવિષ્યકાલના ૨૪
૧ ઓ મનાકાવળ	ઓ ભગ નાથજી	ઓ વસ તપવળજી
૨ સુરસ્વામીજી	પ્રભાસજી	, પ્રિયજનમતજી
૩ નિરભાજી	સુરસ્વામીજી	કીર્તિજી
૪ „ પ્રથ પદાવળ	„ ભારતિજી	, સત્તાભાવજી
૫ „ પૃથ્વીપતિજી	દ્વિનાથજી	„ પરબદ્ધજી
૬ „ ચારિત્રનાથજી	„ વિજયકૃતજી	„ જ્યોત્સ્વીજી
૭ „ રત્નજી	„ જ્યોત્સ્વીનાથજી	„ પ્રભાધરજી
૮ „ સુભોધકાવળ	પ્રભોધનાથજી	„ જિનાવળ
૯ „ છુલ્લજી	તપોમીધિજી	„ ભદ્રસત્તજી
૧૦ „ બેતાવસકાવળજી	પાવકાવળજી	, પ્રમદમપ્રસન્નજી
૧૧ ત્રિમુખજી	ત્રિપુરજી	„ જુમપ્રભજી
૧૨ , મુનિબોધકજી	, શોકતાવળજી	„ ચેત્સ્વામીજી
૧૩ , ભતરેવામીજી	ઓવાધજી	„ કલ્યાણપ્રકાશજી
૧૪ ધર્માધીજી	„ મનોહરજી	„ મ ૩૬જી
૧૫ ધરણીજી	„ શુભકમળજી	„ મહાવળજી
૧૬ „ પ્રભાદેવજી	ધરેસ્વામીજી	વેળોજી
૧૭ „ જાન દેવજી	„ જ્યોત્સ્વીજી	દિવ્યજ્યોતિજી
૧૮ „ જાન દેવજી	ધમ જીજી	„ પ્રભોધજી
૧૯ „ સવ તીર્થજી	પ્રસાદજી	જ્યોત્સ્વીજી
૨૦ નિરખમાજી	„ પ્રભાપૂર્વાકજી	જ્યોત્સ્વીજી
૨૧ કુન્દરજી	જ્યોત્સ્વીજી	„ દિવ્યજી
૨૨ વિકારજી	„ સકેતપ્રભજી	„ જીતસ્વામીજી
૨૩ ધરણીધરાજી	ચાંચેજી	વિધાનજી
૨૪ „ ચિદમ્બરજી	„ જાનજી	નિ ૩૫ જી

• બે ઈન્દ્રિય જીવો •

શંખ

કોડા

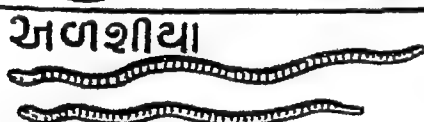
મોટા કરમીયા

જળો

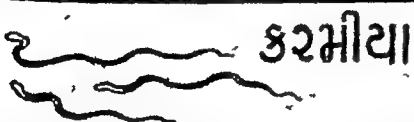
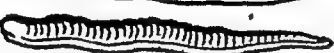
ચંદનક

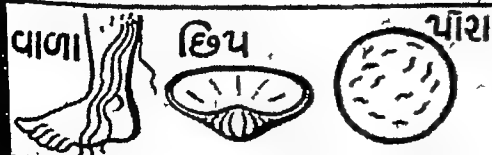
અળશીયા

લાકડાનાં કીડાં

કરમીયા

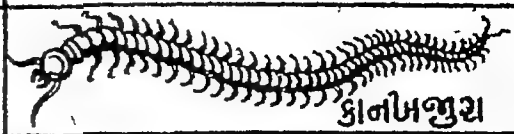

વાળા

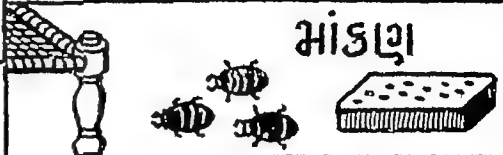
છિપ

પોરા

• તે ઈન્દ્રિય જીવો •

કીનખજુચ

માંકણ

લીંખ

કીડી

ઉધેધ

મંકોડા

ઈયળ

સવા

ગીંગોડા

વિષ્ટાના કીડા

છાણના કીડા

ધનેડા

કચવા

ખાંડની ઈયળ

ભરવાડ (ઝૂમેલ)

ચાંચડ

+ ધવળ, વિષ્ટાના કીડા, છાણના કીડા, ધનેડા, કચવા, ખાંડની ધવળ આ બધા જે ઇન્દ્રિય જીવો છે માટે તે સુખ વાંચવું
 & આખી ચૌરેન્દ્રિય જીવ છે માટે તે સુખ વાંચવું

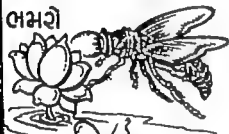
પ્રતિરિંદ્રિય જીવો

વીછી

ભગાઈ

ભમરો

ભમરી

તીડ

માખી

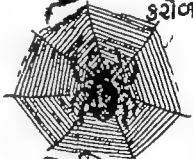

સંસ

મરછર

કસારી

કરોબીયો

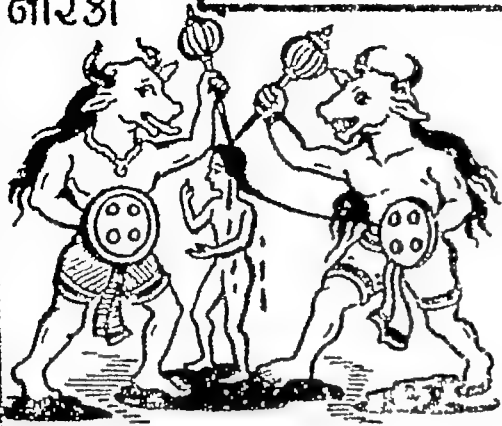
ખડમાંકડી

પતંગીયુ

પંચોદિય જીવો

નારકી

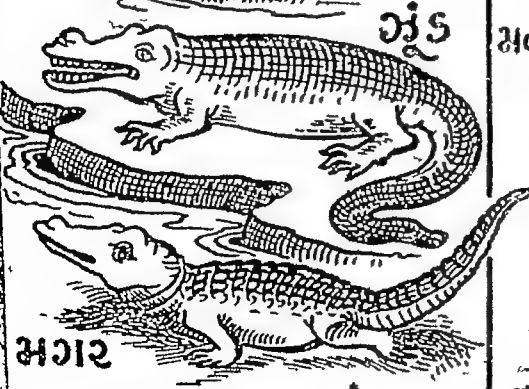
ગાય (ચતુષ્પદ)

(જલચર)
સુસુમાર
મરચ

કાયળો

મગર

સર્પ (ઉરઃપરિસર્પ)

ગોળીયો (ભૂજપરિસર્પ)

પોપર (ખેચર) ચામાચીડીયું

મનુષ્ય

દેવ

‘સિંધ પદાર્થ’ વિજ્ઞાન’ નામનું પુસ્તક અલ્પજ્ઞાનક ગવર્નમેન્ટ પ્રેસમાં છપાવેલ છે જેમાં કેપ્ટન રોક્રોફ્ટીએ દુરળીનથી એક પાણીના ટીપામાં ૩૬૪૫૦ જીવો હાલતા આલતા જોયા તેનું આ ચિત્ર છે

નોટ.—જીવરના જળમિટ્ટના ચિત્રમાં જતાવેલા જીવોત્રસ જીવ છે પાણીના જીવો તે જળરૂપજ છે તથી તેની અણતરી થઈ શકે તર્હી એક ટીપામાં ત્રસજીવો ૩૬૪૫૦ હોય એમ પ્રત્યક્ષ છે તે સર્વજ્ઞના હોવા મુજબ પાણીના જીવો પણ અસંખ્યાતા હોઈ શકે, એમ સિદ્ધ થાય છે

પૂર્વ પુષ્કરાર્ધ ઐરવતક્ષેત્રના ૭૨ તીર્થકરેનાં નામો.

ભુતકાલના ૨૪.

વાર્માન કાલના ૨૪.

ભવિષ્યકાલના ૨૪.

૧ શ્રી કાન્તનાથજી

શ્રી શંકરજી

શ્રી યશોધરજી

૨ „ ઉપાદેવજી

„ અડવાસજી

„ સુકૃતજી

૩ „ આદિત્યદેવજી

„ નગનાથજી

„ અવિદ્યોપજી

૪ „ અસ્થાનકજી

„ નગનાદ્રિપજી

„ નિર્વાણજી

૫ „ પ્રભાચંદ્રજી

„ નૃપપાંડવજી

„ વૃતવસજી

૬ „ વેણુકાથજી

„ સ્વપ્નભોધજી

„ અતીરાજજી

૭ „ ત્રિભાનુજી

„ તપોધનજી

„ વિશ્વજ્ઞિનનાથજી

૮ „ બ્રહ્મનબ્રહ્મનાથજી

„ પુષ્પકેતજી

„ અભુર્નનાથજી

૯ „ ભણુંગજી

„ ધર્મકાથજી

„ તપેશ્વરજી

૧૦ „ અવિરોધનાથજી

„ વીતરાગજી

„ શરીરકાથજી

૧૧ „ અપાપજી

„ ચંદ્રકીર્તિજી

„ મહીશાયજી

૧૨ „ લોકંતરજી

„ અનુકંતજી

„ સુગ્રીવજી

૧૩ „ જરાધીરજી

„ ઉદ્યોતકૃતજી

„ દંડપ્રધાયજી

૧૪ „ ભોધકજી

„ તમોવાસજી

„ દયાનિતાયજી

૧૫ „ સુમરનાથજી

„ મધુનાથજી

„ અવસરાયજી

૧૬ „ પ્રભાદિત્યજી

„ મરદેવજી

„ તુવરાયજી

૧૭ „ વચ્છલજી

„ દયામયજી

„ સર્વસીલજી

૧૮ „ જિનાલયજી

„ વૃષભેશ્વરજી

„ પ્રતિભતકજી

૧૯ „ તુષારનાથજી

„ શીતલતનજી

„ જીતેન્દ્રજી

૨૦ „ સુવનસ્વમીજી

„ વિશ્વનાથજી

„ તપોદ્યોતજી

૨૧ „ સુકુમાયજી

„ મહાપ્રાયજી

„ રત્નકિરણજી

૨૨ „ દેવાધિદેવજી

„ ન દનાયજી

„ લજ્જાનાથજી

૨૩ „ અકારમજી

„ તમોનિભયજી

„ દિવ્યસામજી

૨૪ „ વિનનાથજી

„ બ્રહ્મનાથજી

„ સુપ્રસાદજી

પશ્ચિમ પુષ્કારાર્ધદ્વીપ લાસતક્ષિત્રના ૭૨ તીર્થ કરાના નામ.

ભુતકાલના ૨૪

વર્તમાનકાલના ૨૪

ભવિષ્યકાલના ૨૪

૧ શ્રી પદ્મચંદ્ર

શ્રી સર્વોચ્ચ

શ્રી પ્રભાવચંદ્ર

૨ „ રતનચરીરચંદ્ર

„ વિદ્યુતપ્રભાચંદ્ર

„ વિનયચંદ્ર

૩ „ જ્વલેચંદ્ર

પદ્મકંઠચંદ્ર

સુભાવચંદ્ર

૪ „ સિદ્ધાચંદ્ર

„ જલનાથચંદ્ર

„ ક્ષિત્તચંદ્ર

૫ „ કાલકાનાથચંદ્ર

„ શૈલીશ્વરચંદ્ર

„ જાન તતેચંદ્ર

૬ „ હરિચંદ્ર

સુવચનચંદ્ર

„ ધનકંઠચંદ્ર

૭ „ સુશ્રુતિચંદ્ર

„ ચલપિત્તચંદ્ર

„ પોત્તચંદ્ર

૮ „ પત્રકાચંદ્ર

કુમ્ભકંઠચંદ્ર

„ જિનાકંઠચંદ્ર

૯ „ જ્વલનાથચંદ્ર

પ્રત્યાચંદ્ર

„ પાશ્વનાથચંદ્ર

૧૦ „ કૃષ્ણાચંદ્ર

નીમેશચંદ્ર

„ સુનિસિન્ધુચંદ્ર

૧૧ „ સુનિશ્ચયચંદ્ર

„ પાપકંઠચંદ્ર

„ અસ્તિચંદ્ર

૧૨ „ રાજાચંદ્ર

સુકિતચંદ્ર

„ જાનકંઠચંદ્ર

૧૩ „ વિશ્વવાચચંદ્ર

અવકાશચંદ્ર

„ દુર્વાચચંદ્ર

૧૪ „ જ્ઞાનકંઠચંદ્ર

જયચંદ્ર

„ નારાયણચંદ્ર

૧૫ „ રવિરાશીચંદ્ર

અક્ષયચંદ્ર

„ પરસ્પરેશચંદ્ર

૧૬ „ સોમકંઠચંદ્ર

સુસન્નિતચંદ્ર

„ શૂપતચંદ્ર

૧૭ „ અવસ્થાચંદ્ર

„ મહાસિન્ધુચંદ્ર

„ સુદંતચંદ્ર

૧૮ „ મેઘનાથચંદ્ર

„ અવધરાચંદ્ર

„ અવબીરુચંદ્ર

૧૯ „ અમ્બિકાચંદ્ર

„ જાતકંઠચંદ્ર

„ નંદચંદ્ર

૨૦ „ અનુચાચંદ્ર

અશ્વધિપચંદ્ર

„ અર વામચંદ્ર

૨૧ „ સુભનાથચંદ્ર

„ અભિષેકચંદ્ર

„ વાસવચંદ્ર

૨૨ „ રામચંદ્ર

„ અનીલચંદ્ર

„ પરવાસચંદ્ર

૨૩ „ પ્રસિદ્ધનાથચંદ્ર

„ વીરરાચંદ્ર

„ પ્રભાસિવાચંદ્ર

૨૪ „ જિન સ્વામીચંદ્ર

„ રાગદમચંદ્ર

„ અરેચંદ્ર

પશ્ચિમ પુષ્કરાર્ધદ્વીપ ઐરવતક્ષેત્રના ૭૨ તીર્થસ્થાનોનાં નામો,

ભુતકાલના ૨૪.

વર્તમાનકાલના ૨૪.

ભવિષ્યકાલના ૨૪.

૧ શ્રી ઉપગાંતજી

શ્રી ગગદેયજી

શ્રી આદેશજી

૨ „ કાશ્યપજી

„ મલ્લિવાસજી

„ વૃદ્ધમાયજી

૩ „ પુર્વાસજી

„ ભીમજી

„ વિનયાનદજી

૪ „ સુદરજી

„ દયાનાથજી

„ મુનિભર્તજી

૫ „ ગૌવરજી

„ ભદ્રનાથજી

„ ઇન્દ્રકાયજી

૬ „ ત્રિવિક્રમજી

„ સ્વામીજિનજી

„ ચંદ્રદેવજી

૭ „ નરસિંહજી

„ હનકનાથજી

„ દંજદતજી

૮ „ ભરવાસજી

„ નદબોધજી

„ વસ્તુબોધજી

૯ „ પરમસૌમ્યજી

„ રૂપવિજયજી

„ સુકિતગતિજી

૧૦ „ સુખદાવરજી

„ વળ્લુનાભજી

„ ધર્મબોધજી

૧૧ „ અપાયજિનજી

„ સંતોષજી

„ દેવાગજી

૧૨ „ વિપિધાયજી

„ સુધર્મજી

„ મરિચજી

૧૩ „ સિદ્ધિક્ષિનજી

„ કૃતેશ્વરજી

„ જીવનાથજી

૧૪ „ માધાગ્રિયજી

„ વીરચંદ્રજી

„ જસોધરજી

૧૫ „ અશ્વપાયજી

„ સિદ્ધાનંદજી

„ ગૌતમજી

૧૬ „ વિદ્યાધરજી

„ સ્વચંદનાથજી

„ નભીસુધાજી

૧૭ „ સુલોચનજી

„ કૌપજી

„ પ્રબોધકજી

૧૮ „ મુનિદ્વીપજી

„ અમુકામુકજી

„ સદાનિકજી

૧૯ „ પુન્ડરિકજી

„ ધર્મધામજી

„ ચરિત્રનાથજી

૨૦ „ ચિત્રગણજી

„ શુકલસૈનજી

„ સદાનંદજી

૨૧ „ મતધન્વજી

„ ક્ષેમકરજી

„ વેદરથજી

૨૨ „ શ્રવકજી

„ દયાસ્વામીજી

„ સુધાનંદજી

૨૩ „ સુરસ્વાયજી

„ કીર્તિસાયજી

„ જ્યોતિર્મૂર્તિજી

૨૪ „ પુન્યાગજી

„ શુભકરજી

„ સુરારાધજી

શ્રી અણતનાથજીના વારામાં બીરાજતા
પાંચ મહાવિરેહ સેવના ૧૬૦ તીર્થ કરેલાના નામ.
જ્યેષ્ઠદીપના મહાવિરેહના, જાતકીજી ૬ દીપના, પૂર્વ-માતકીજી ૬ દીપના પશ્ચિમ

ક્રમ	મહાવિરેહના ક્રમ.	મહાવિરેહના ક્રમ
૧ શ્રી જ્યેષ્ઠદીપ	શ્રી વીરચંદ્ર	શ્રી કંત
૨ " કંતજી	, વત્સસેન	" ભૂમિપતિ
૩ " જ્યેષ્ઠીપતિ	, નયકાન્ત	" મેરુદંત
૪ " જાધર	" કુન્દરેણ	" સુમિત્ર
૫ " વિદ્યાધર	મહાધર	" સેનાધર
૬ " પ્રિયકંઠ	" મેઘકંઠ	" પ્રભાત
૭ " અમરધર	, સુચંક	" પદ્માકર
૮ " શ્રી કુંજનાથ	" સુનિમિત્ર	" મહાધિપ
૯ " અનંતજી	વિભવચંદ્ર	" અદ્રપથ
૧૦ " સુસુપ્ત	અભિમંજી	ભૂમિપાલ
૧૧ " પદ્મનાથ	, કુન્દરતપ	" સુમતિસેન
૧૨ " જયધર	વસુદીપ	" જાતિજયુત
૧૩ " સુધાધિપ	મહાશ્વનાથ	" તીર્થધર
૧૪ " વરદંત	વનદેવ	" શક્તિમંત્ર
૧૫ " ચંદ્રીવંત	અલકુત	" અમરચંદ્ર
૧૬ " મહાકેલ	" અમૃતવંશન	" સુધાધિનાથ
૧૭ " અમરોદંત	" પીથિમેન્દ્ર	" સુનિચંદ્ર
૧૮ " અરુણવાસ	" રેવાકિત	" મહેન્દ્ર
૧૯ " હરિકંઠ	" કમ્પટાજી	" ચંદ્રકંઠ
૨૦ " રામચંદ્ર	" નયનાકિત	" જ્યેષ્ઠધર
૨૧ " શક્તિદેવ	" વિદ્યાપતિ	" દેવેન્દ્ર
૨૨ " અલતકેન્દ્ર	સુધાધર	" સુવનાથ
૨૩ " અજેન્દ્ર	" શાન્તનાથ	" નારાયણ
૨૪ " સામરચંદ્ર	" પ્રભાજન	" કપિનાથ
૨૫ " મહેશ્વર	" વિદિધનાથ	" પ્રભાકર
૨૬ " જ્યેષ્ઠીચંદ્ર	" જયપ્રભુ	" જિનરક્ષિત
૨૭ " સવરનાથ	, મહાજીમ	" સુશ્વનાથ
૨૮ " જીર્ણમન્ત્ર	" અધિપાલ	" ગીરનાથ
૨૯ " નેપથ્ય	કેન્દ્રદંત	" જીવેતનાથ
૩૦ " અણતપ	" મહાવીર	" વજ્રધર
૩૧ " મહીધર	" સુતાન	" સદાધર
૩૨ " રાજેન્દ્ર	" તીર્થધર	" અરોહણ

પુષ્કરાધી દીપના પૂર્વ

મહાવિદેહના ૩૨.

- ૧ શ્રી મેઘવાહનજી
- ૨ „ જીવરક્ષકજી
- ૩ , મહાપુરુષજી
- ૪ „ પાપહરજી
- ૫ „ મૃગાંકજી
- ૬ „ મુરસિહજી
- ૭ , જગતપૂજ્યજી
- ૮ , સુમતિનાથજી
- ૯ „ મહામહેન્દ્રજી
- ૧૦ „ અમરભૂતિજી
- ૧૧ „ કુમારચંદ્રજી
- ૧૨ „ વીરસેનજી
- ૧૩ „ રમણનાથજી
- ૧૪ „ સ્વયંભુનાથજી
- ૧૫ „ અચક્ષનાથજી
- ૧૬ „ મહરેદુજી
- ૧૭ , સિદ્ધાર્થનાથજી
- ૧૮ , સદ્ગુણજી
- ૧૯ „ વિજયદેવજી
- ૨૦ , નરસિંહનાથજી
- ૨૧ , સીતાનંદજી
- ૨૨ „ વૃંદાવરજી
- ૨૩ „ ચંદ્રતપજી
- ૨૪ , ચંદ્રગુપ્તજી
- ૨૫ „ દ્વંદ્વચનાથજી
- ૨૬ „ મહાવશજી
- ૨૭ „ ઉષ્માકજી
- ૨૮ „ પ્રદ્યુમ્નજી
- ૨૯ „ મહાતેજજી
- ૩૦ „ પુષ્પદેવજી
- ૩૧ „ કામદેવજી
- ૩૨ „ સમરેદુજી

પુષ્કરાધી દીપના પશ્ચિમ

મહાવિદેહના ૩૨.

- શ્રી પ્રસન્નચંદ્રજી
- „ મહાસેનજી
- „ વજ્રનાથજી
- „ સુવર્ણબાહુજી
- „ કુરંગિન્દ્રજી
- „ વજ્રવીરજી
- „ વિમલચંદ્રજી
- „ યશોધરજી
- „ મહાજલજી
- „ વજ્રસેનજી
- „ વિમલજોધજી
- „ ભીમનાથજી
- „ મેઘપ્રભજી
- „ ભદ્રગુપ્તજી
- „ સુદર્શસિંહજી
- „ સૂર્યનાથજી
- „ હરિશ્ચંદ્રજી
- „ પ્રતિભાધારજી
- „ પ્રતિશ્રેયજી
- „ પ્રતિસેણજી
- „ કનકદેવજી
- „ અજિતવીરજી
- „ ક્ષાત્રુભિન્નજી
- „ અક્ષયજી
- „ હિતકરજી
- „ વરુણદત્તજી
- „ યશકીર્તિજી
- „ નાગેન્દ્રકીર્તિજી
- „ મહીકૃતઅક્ષજી
- „ મહેન્દ્રજી
- „ વૃદ્ધમાનજી
- „ સુરેન્દ્રદત્તજી

ક્રી આ જ છુદીપના ભરણેત્રમાં પતમાનકાગના બીજા તીર્થ'કર શ્રી જાનિતપાલના સમયમાં થયેલા ઉત્કૃષ્ટ ૧૭ તીર્થ'કરોનાં નામ કર્વાતેમાંથી ૧૬ તીર્થ'કર તેા નીચમ જેવા સ્વામ વણુના થયા ૩૮ પના જેવા લીધા વર્ણુના થયા, ૩ માત્રેક જેવા લામ વણુના થયા ૩ સુવણુ' જેવા પીંગા રંગના અને ૫ દીરા જેવા સફેદ રંગના થયા એમ સંચકારનું કથન છે

પતમાનકાસમા પચ્ચમહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ૨૦ તીર્થ'કરો છે

પ્રથમ તીર્થ'કર શ્રી સીમધર સ્વામીજી જ છુદીપના મુદ્દન મેર પવતથી પૂર્વ દિશાના મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૮ શ્રી પુષ્કાલતી નામની વિજયની પુદ્ગરિકાવળી નક્કીના મેધાસ રાજાની સ્ત્રી રાણીની કુક્ષિએ ઉત્પન્ન થયા એમને દેવતાનું લક્ષણ છે અને આનું નામ રાજાવળી

૨ શ્રી મુજમલિ સ્વામીજી જ છુદીપના મુદ્દન મેર પવતથી પશ્ચિમ દિશાના મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૨૫ શ્રી વિપ્રાવિજયની વિજયાનક્કીના મુસદ રાજાની સુતારા રાણીથી થયા એમને નક્કરનું લક્ષણ છે અને આનું નામ પ્રિયમલા

૩ શ્રી જાકુ સ્વામીજી જ છુદીપના મુદ્દન મેરથી પૂર્વના મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૬ શ્રી વચ્ચ વિજયની મુસીમાં નક્કીના મુખીવ રાજાની વિજ્યાદેવી રાણીથી થયા, લક્ષણ પૂર્ણ આનું નામ મેહનલ

૪ શ્રી મુખાકુ સ્વામીજી જ છુદીપના મુદ્દન મેર પવતથી પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૨૪મી સલીલાતી વિજયની વિતશીકા નક્કીના નિપથ રાજાની વિજયા રાણીથી થયા મહા (વાંચા)નું ચિન્હ અને આનું નામ કિર્ણવાલ

૫ શ્રી મુજલ સ્વામીજી પૂર્વધાતકીખડ દીપના વિજય મેરથી પૂર્વ દિશા મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૮મી પુષ્કાલતી વિજયની પુદ્ગરિકાવળી નક્કીના દેવસેન રાજાની દેવસેના રાણીથી થયા, એમનું ચિન્હ સ્તનું અને આનું નામ જયસેના

૬ શ્રી સ્વપ્રકાશ સ્વામીજી પૂર્વધાતકીખડ દીપના વિજય મેરથી પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૨૫મી વિપ્રા વિજયની વિજયા નક્કીના ચિત્રજીવન રાજાની સુચક્ષા રાણીથી થયા લક્ષણ અક્ષનું અને નામ વીરસેના

૭ શ્રી ઝવજાલન સ્વામીજી પૂર્વધાતકીખડ દીપના વિજય મેરથી પૂર્વના મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૬મી વચ્ચ વિજયની મુસીમાં નક્કીના કીર્તિરાજાની વીરસેના રાણીથી થયા લક્ષણ ચિહનું અને આનું નામ જયતી

૮ શ્રી જાનતવીર્જ સ્વામીજી પૂર્વધાતકીખડ દીપના વિજય મેરથી પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૨૪મી નલિનાતી વિજયની વીતશીકા નક્કીના મેધરાજાની મચ્છા રાણીથી થયા લક્ષણ જાકરનું અને આનું નામ વિજયવતી

ક્રી ઉત્કૃષ્ટ ૧૭ તીર્થ'કરોનો મેળ આવી જાય તેની રીતે જાણ છે - ૫ જરતના, ૫ ધરવતના, ૧૬ મહાવિદેહના કુલ ૧૭ જ્યારે ઉત્કૃષ્ટ તીર્થ'કરો તીર્થ'કર ૫૬માં હેલ ત્યારે આ પ્રમણે હેલ છે દરેક જરતમાં એક દરેક ધરતમાં એક મહાવિદેહના દરેક વિજયમાં એક જ્યારે જરત ધરતમાં તીર્થ'કર ન હોય અને મહાવિદેહમાં ઉત્કૃષ્ટ હેલ તેા ૧૬ હેલ જ્યારે જરત ધરતમાં તીર્થ'કર ન હોય અને મહાવિદેહમાં જન્ય પદે હેલ તેા ૧ તીર્થ'કર હેલ જેમ જ્યારે છે

૯. શ્રી સુરપ્રભ સ્વામીજી પશ્ચિમધાતકીખંડ દ્વીપના અચલમેરૂથી પૂર્વ દિશાના મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૮મી પુષ્કલાવતી વિજયની પુંડરીકગણી નગરીના નાગ રાજની ભદ્રારાણીથી થયા. તેમને સૂર્યનું લક્ષણ છે અને સ્ત્રીનું નામ નિર્મલા.

૧૦. શ્રી વિશાલપ્રભ સ્વામીજી પશ્ચિમધાતકીખંડ દ્વીપના અચલમેરૂથી પશ્ચિમના મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ૨૫ મી વિપ્રાવિજયની વિજયા નગરીના વિજય રાજની વિજયાદેવી રાણીથી થયા. લક્ષણ ચંદ્રમાનુ અને સ્ત્રીનું નામ નંદસેના.

૧૧ શ્રી વજ્રધર સ્વામીજી પશ્ચિમધાતકીખંડ દ્વીપના અચલમેરૂથી પૂર્વના મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૯મી વચ્છવિજયની સુસીમા નગરીના પદ્મરથ રાજની સરસ્વતી રાણીથી થયા. એમને વૃષભનું લક્ષણ છે, અને સ્ત્રીનું નામ વિજયાદેવી.

૧૨. શ્રી ચદ્રાનન સ્વામીજી પશ્ચિમધાતકીખંડ દ્વીપના અચલમેરૂથી પશ્ચિમ મહાવિદેહની ૨૪ મી સલીલાવતી વિજયની વીતશોકા નગરીના વાદ્મિક રાજની પદ્માવતી રાણીથી થયા. એમને વૃષભનું લક્ષણ છે, અને સ્ત્રીનું નામ લીલાવતી.

૧૩ શ્રી ચંદ્રમાહુ સ્વામીજી પૂર્વ પુષ્કરાધ દ્વીપના મંદિર મેરૂથી પૂર્વ મહાવિદેહની ૮ મી પુષ્કલાવતી વિજયની પુંડરીકગણી નગરીના દેવકર રાજની યશોજ્જ્વલ રેણુકા રાણીથી થયા તેમને પદ્મકમલનું લક્ષણ છે, અને સ્ત્રીનું નામ સુધરાદેવી.

૧૪ શ્રી ભુજંગદેવ સ્વામીજી પૂર્વ પુષ્કરાધ દ્વીપના મંદિર મેરૂથી પશ્ચિમ મહાવિદેહની ૨૫ મી વિપ્રાવિજયની વિજયનગરીના કુલસેન રાજની યશોજ્જ્વલા રાણીથી થયા એમને ચંદ્રમાનુ લક્ષણ છે, અને સ્ત્રીનું નામ ભદ્રાવતી.

૧૫ શ્રી ધ્રુવર સ્વામીજી પૂર્વ પુષ્કરાધ દ્વીપના મંદિર મેરૂથી પૂર્વ મહાવિદેહની ૯મી વચ્છવિજયની સુસીમા નગરીના મહાપલ રાજની મહિમાવતી રાણીથી થયા એમને પદ્મકમલનું લક્ષણ છે, અને સ્ત્રીનું નામ ગર્વસેના.

૧૬. શ્રી નેમપ્રભુ સ્વામીજી પૂર્વ પુષ્કરાધ દ્વીપના મંદિર મેરૂથી પશ્ચિમ મહાવિદેહની ૨૪મી સલીલાવતી વિજયની વીતશોકા નગરીના વીરસેન રાજની સેનાદેવી રાણીથી થયા એમને સૂર્યનું લક્ષણ છે, અને સ્ત્રીનું નામ મોહનાદેવી.

૧૭ શ્રી વીરસેન સ્વામીજી પશ્ચિમ પુષ્કરાધ દ્વીપના વિદ્યુતમાલી મેરૂથી પૂર્વ મહાવિદેહની ૮મી પુષ્કલાવતી વિજયની પુંડરીકગણી નગરીના ભૂમિપાલ રાજની બાનુર્માત રાણીથી થયા. એમને વૃષભનું લક્ષણ છે, સ્ત્રીનું નામ રાજસેના.

૧૮. શ્રી મહાભદ્ર સ્વામીજી પશ્ચિમ પુષ્કરાધ દ્વીપના વિદ્યુતમાલી મેરૂથી પશ્ચિમ મહાવિદેહની ૨૫મી વિપ્રાવિજયની વિજયા નગરીના દેવસેન રાજની ઉમાદેવી રાણીથી થયા. એમને હાથીનું લક્ષણ છે, અને સ્ત્રીનું નામ સૂર્યકાંતા.

૧૯ શ્રી દેવમેન (દેવયશ) સ્વામીજી પુષ્કરાધ દ્વીપના વિદ્યુતમાલી મેરૂથી પૂર્વ મહાવિદેહની ૯મી વચ્છવિજયની સુસીમા નગરીના સર્વાનુભૂતિ રાજની ગંગાદેવી રાણીથી થયા એમને ચંદ્રમાનુ લક્ષણ છે, અને સ્ત્રીનું નામ પદ્માવતી.

૨ શ્રી અનિતવીર (અણતસેન) સ્વામીજી પશ્ચિમ પુષ્કરાધી દીપના વિદ્યુતમાલી મેરથી પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની રાખી સહીલાવલી (વજ્રની વીતરી)ના નક્ષત્રીના રાજપાલ રાખતી કનની રાણીથી થયા. એમને લક્ષણ સ્વસ્તિકનું છે, અને ખોનું નામ રત્નમાયા.

ઉપરુક્ત વીરો વિરકમાન તીર્થંકરોના જન્મ જ છુદીપના અસત્કેત્રમાં, સત્તરમા શ્રી કુચુનાથજીના નિર્વાણ થયા બાદ એક જ સમયમાં થયા અને વીરમા શ્રી મુનિશ્રવત્કનના નિર્વાણ થયા બાદ વીરો તીર્થંકરોએ એકી સાથે દીક્ષા અગ્રીકાર કરી અને વીરો ત્રિથંકરોએ પ્રક્રિયા મુધી જન્મરસ રહીને કેવલગાની થયા અને વીરોજી અવિખ્યાસની ચોલીકીના છત્ર તીર્થંકર શ્રી ઉદયનાથજીના મેક્ષ થયા બાદ એકી સાથે મેક્ષા નરો. એ વિરોજી વિરકમાન તીર્થંકરોનું દેહમાન ૫ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૮૪ લાખ પૂર્વનું છે જેમાં ૮૩ લાખ પૂર્વ ચૂકવાસમાં રહ્યા અને એક લાખ પૂર સમય પાળી મેક્ષા પધારણે એ વીરોજી વતમાન તીર્થંકરોના ૮૪-૮૪ અણુધરો છે. હસ હસ લાખ કેવલગાની છે એક એક અળજ સાધુઓ છે અને એક એક અળજ સાધ્વીઓ છે એમ બધાવના કુલે મળી બે કોઠ કેવલગાની બે હળર કોઠ સાધુ અને બે હળર કોઠ સાધ્વીઓની સખ્યા છે એ વીરો તીર્થંકર જે સમયે મેક્ષ પધારણે તેજ સમયે બીજા વિખ્યામાં ને ને તીર્થંકરો જીવન થયા હશે તે દીક્ષા મેક્ષ કરી તીર્થંકરપદ પ્રાપ્ત કરશે એ ક્રમ અનર્ધિ કાચથી ચાલ્યો. આવે છે અને અણજ પણ અનતા કાળ મુધી ચાલશે, અચોત જન્મ-ન (ઓજામાં એ જા) ૨ તીર્થંકરોથી તે ઓજા અને ઉત્કૃષ્ટ (વધારેમાં વધારે) ૧૬ તીર્થંકરથી વધારે અવિખ્યામાં કદી પણ થશે નહિ એમ અનતા તીર્થંકર જ્ઞાતકાચમાં થઈ થયા. ૨ વર્તમાનકાચમાં છે અને અનતા તીર્થંકર અવિખ્યાસમાં થશે. અનના ધરવતના સર્વે તીર્થંકરોનું અધ્યક્ષ આયુષ્ય ૭૨ વર્ષનું, એથી એણે દેવજ નહિ, અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ૮૪ લાખ પૂર્વનું, એથી વધારે પણ ન જ થાય. સર્વે તીર્થંકરોનું દેહમાન અધ્યક્ષ

† અધ્યક્ષ ૨ તીર્થંકરોથી કદી પણ ઓજા દેવ જ નહિ એટલે વર્તમાનના ૨ તીર્થંકરોના મેક્ષ થયા બાદ એ જ વખતે બીજા વીર તીર્થંકરપદને પ્રાપ્ત થયા જ નોંધએ આ દિશાએ એક તીર્થંકર ચૂકવાસમાં એક લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય પૂરુ કરે ત્યારે બીજા ક્ષેત્રમાં બીજા તીર્થંકરનો જન્મ થઈ જ નવો નોંધએ અને તે પણ એક લાખ પૂર્વના થાય ત્યારે અન્ય ક્ષેત્રમાં ત્રીજા તીર્થંકરનો જ ન પણ થઈ જ નવો નોંધએ. આ પ્રમાણે કોઈ એક લાખ પૂર્વના આયુષ્યગણા, કોઈ બે લાખ પૂર્વના આયુષ્યગણા એ જ પ્રમાણે કોઈ ૮૩ લાખ પૂર્વના આયુષ્યગણા એમ એક એક તીર્થંકરની પાછળ ૮૩-૮૩ તીર્થંકર ચૂકવાસમાં રહે છે અને એક તીર્થંકરપદ ભોજવતા દેવ છે જ્યારે ચોરસીમાં મેક્ષ માથવા જન્મ ત્યારે ૮૩મા અન્ય ક્ષેત્રમાં તીર્થંકરપદને પ્રાપ્ત કરે છે અને કોઈ અન્ય ક્ષેત્રમાં એક તીર્થંકરનો જન્મ થાય છે એમ એક એક તીર્થંકર પાછળ ૮૩-૮૩ તીર્થંકરો ચૂકવાસમાં દેવથી ૨ તીર્થંકરની પાછળ ૮૩x૨ કુલે ૧૬૬ તીર્થંકર ચૂકવાસમાં અને ૨ તીર્થંકર પદ ભોજવતા દેવ એમ ૧૬૮ તીર્થંકર ઓજામાં ઓજા એક જ વખતે દેવજ નોંધએ અપદ્ધા તીર્થંકર દોરા છતાં પણ ક્યારેય તેઓ ૫૨૨૫૨ થયેલા નથી. એ રીત અનર્ધિ કાચથી ચાલી આવે છે અને અવિખ્યામાં પણ અનતાકાચ મુધી એજ રીત ચાલતી રહેશે.

૭ હાથનું હોય છે. એથી ઓઝું ન જ હોય. ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦ ધનુષ્યનુ એથી વધારે પણ ન થાય * સર્વે તીર્થ કરોના શરીર રજ, મેઘ, પરસેવો, કફ, શ્લેષ્મ (નાકનો મેઘ) કાગરેખા આદિ દુર્લક્ષણો અને તિલ, મસા આદિ દુર્ગંધોથી રહિત અને ચન્દ્ર, સૂર્ય, ક્ષત્ર, કુંભ પર્વત, મગર, સાગર, ચક્ર, શંખ સ્વસ્તિક વગેરે ૧૦૦૮ ઉત્તમોત્તમ લક્ષણોથી અલંકૃત સૂર્ય-સમા પ્રકાશક, નિર્ધુમ અગ્નિ માદક તેજસ્વી અને અતિ મનોહર હોય છે.

શ્લોક-(વસંતતિલકા છંદ).

સ્ત્રીणां शतानि शतशो जनयन्ति पुत्रान्
नान्या सुत त्वदुपमं जननी प्रसूता
सर्वा दिशो दधति भानि सहस्र रश्मि
प्राच्येव दिग्जनयति स्फुरदंशुजालम्

અર્થ—જેમ ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારાઓને જન્મ આપનારી તો અનેક દિશાઓ છે, પરંતુ સૂર્યને જન્મ આપનારી માત્ર પૂર્વ દિશા જ છે તે જ પ્રમાણે પુત્રનો પ્રસવ કરનારી અનેક માતાઓ વિશ્વમા છે, પણ તીર્થ કર સમા પુત્રરત્ન પેદા કરનાર તો માત્ર એક તીર્થ કરની જ માતા હોય છે અન્ય કોઈ પણ સ્ત્રી આવા પુત્રરત્નને જન્મ નથી આપી શકતી એટલે કે આ જગતમાં તીર્થ કર તુલ્ય બીજું કોઈ હોતું જ નથી

આવા અનંતાનંત ગુણોના ધારક, સકળપાપોના નાશક, આખલ વિશ્વના સુધારક, નરેન્દ્ર, સુરેન્દ્ર, મુનીન્દ્ર, વ ત્રિજગતના વહનીય, પૂજનીય અરિહંત ભગવાન મહાપુરુષ હોય છે.

આર્ચા છંદ —

तित्थयरा मे पसीयन्तु, कित्थियवंदिय महिया
जे ष लोगस्स उत्तमा सिद्धा आरुग्गवोहिलामं
समाहिवरमुत्तमंदितु ॥

જે સર્વલોકમાં ઉત્તમ, સિદ્ધસ્થાનને પ્રાપ્ત થનાર તીર્થ કર ભગવાન છે તેમની હું વચન થકી કીર્તિ ગાઉં છું. કાયા થકી વહના-નમસ્કાર કરું છું, મન થકી પૂજ-મહિમા કરું છું અહો તીર્થ કર ભગવાન ! મુજપર પ્રસન્ન થઈને રોગરહિત સમકિત અને ઉત્તમ, પ્રધાન સમાધિ મને અપાળુ કરો

શાસ્ત્રોદ્ધારક બાલ બ્રહ્મચારી ઋષિ સંપ્રદાયાર્થ
સ્વ. મુનિશ્રી અમોલખઋષિજી મહારાજદ્વારા વિરચિત

‘ શ્રી જૈન તત્ત્વપ્રકાશ ’ નું ‘ અરિહંતસ્તવ ’ નામક

પ્રથમ અધ્યયન સમાપ્ત.

† શાસ્ત્રમાં જીવોની અવગાહના (દેહપ્રમાણ) નું જે પ્રમાણ બતાવ્યું છે તે આ વર્તમાન પાંચમા આરોના ૧૦૫૦૦ વર્ષ પસાર થશે, એટલે કે પાંચમો આરો અર્ધો વ્યતિત થઈ જશે ત્યારે જે મનુષ્ય હશે તેમના હાથના પ્રમાણથી કહેવામાં આવ્યું છે એજ માપથી ઉક્ત તીર્થ કરોનું દેહપ્રમાણ બાજુનું અને એમ તો તીર્થ કરો પોતપોતાની આંગળીના પ્રમાણથી ૧૦૮ આંગળ ઉંચા હોય છે.

* મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સર્વ તિર્થ કરોનું ૮૪ લાખ પૂર્વ આયુષ્ય અને ૫૦૦ ધનુષ્ય દેહમાન હોય છે.

પ્રકરણ બીજું

“સિદ્ધ”

સિદ્ધમયત્તમરુચ્યમર્જતમવશ્યમમધ્યાવાહ
અપુષ્પરાવિષિ, સિદ્ધિગદ નામધેય ॥

અર્થ—‘સિદ્ધ’ ન્યા થીત, ઉચ્ચ કૃષ્ણ, પિત્તાસા આદિ તથા હર દુઃખહર, સર્વ
વ. ડોહપણ પ્રકારના ઉપદ્રવ નથી તથા ‘અવશ’ ન્યા કદી પણ કલન ચલન નહોતો અર્થાત
ને અવશ છે તથા અરણ્ય ન્યા ડોહ પ્રકારના રોગની ઉત્પત્તિ નથી ‘અણુત’ ને
અતરરક્તિ છે અકબળ ૭ કુપરક્તિ છે તથા અવ્યભાક ન્યા સત્તરીક (રત્નકરિ)
માનસિક (શોકકરિ) આપા પીડા નથી ‘અપુષ્પરાવિષિ’ ન્યા પહેલ્યા પછી પ્રાણીને જીવન
રમાં આવી ફરી અમૃત (જન્મ મરણ) કર્તુ પડતુ નહોતું નિરામય પરમાત્મ પરમ-
કુળનું ધામ ને સોભા અમર્યા છે તેને સિદ્ધમતિ અથવા મેદા કહે છે અને ત્યાં
૭ પરમક્રમા રહે છે તેને સિદ્ધ અવવાન કહે છે

પ્રશ્ન-માધા.—

કહિં પરિહયા સિદ્ધા કહિં સિષ્ય પતિક્રિયા ।
કહિં લેલી ચરિતાણ, કરણગણુસિજ્જદ ॥

અર્થ—અહો અવન! સિદ્ધ અવવાન ક્યા જઈ લેત્યા છે ? ક્યા જઈ સિદ્ધ
અવવાન રિચર થયા છે ? સિદ્ધ અવવાને થરીર ક્યા હોયુ છે ? અને સિદ્ધ અવવાન ક્યા
જઈ સિદ્ધ થયા છે ?

ઉત્તર-માધા.—મહોપ પરિહયા સિદ્ધા કોમગ્ગેય પતિક્રિયા ।

હદ લેલી, ચરિતાણ, તરણ ગતુણ સિજ્જદ કરુ ઉવવત્ સમ

અર્થ—હે સિષ્ય ! અદોષ કાર્ત્યા સિદ્ધ અવવાન શામેષ છે અને લોભા અમ-
ભાવમાં જઈને સિદ્ધ અવવાન રિચરથે રહેલા છે અને ને સિદ્ધ અવવાન થયા છે તેમણે આ
લોભમાં રહેતો ત્યાગ કર્યો છે અને લોભના અમર્યાને જઈને સિદ્ધ થયા છે

ઉપરના કથનના નજીવાળો એ પ્રશ્ન કહેવો સ્વાભાવિક છે કે ને લોભના અમર્યાનામાં
સિદ્ધ છે તે લોક શું છે અને કેવા આકારવાળા છે ?

લોભાલોભનું વર્ણન

લોભ રુદ્ધ કુદ્ધ પાત્રથી જન્મે છે નેતો અથ જોતું થાય છે અર્થાત ને
તેવામાં આવે છે તેને લોભ કહેવા અને તેના પ્રતિપક્ષી અર્થાત ૭ ન જોઈ શકાય તેને
અલોભ કહેવાત છે અંગ્રેજીમાં Look એપે જોતું થાય ॥ અને અર્ધ પ્રાચીને તે
મગ્ગો આવે છે

અલોક અનતાનંત, અપરંપાર, અખંડ, અમૂર્તિક, દેવળ આકાશસ્થિતકાય (પોદાણ) મય છે અને જેમ કોઈ વિશાળ સ્થાનમાં શીકું લટકાવ્યું હોય તેમ અલોકના મધ્યમાં લોક રહેલો છે. વિવાહપ્રગ્નપ્તિ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે જેમ જમીન ઉપર એક કોડિયું બંધું રાખીને એના ઉપર ખીલું સુલકું કોડિયું મુકાય અને વળી એના ઉપર ત્રીજું બલકું કોડિયું મુકવાથી જેવો આકાર અને તેવો આકાર આ લોકોનો છે આ લોક નીચે તો ૭ રજ્જુ* પહોળો છે, ત્યાંથી ઉપરની બાજુ અનુક્રમથી પ્રદેશ પ્રદેશ ઓછા થતા થતા સાત રજ્જુ ઉપર આવે ત્યાં (બન્ને કોડિયાના સંધિ ભાગમાં) એક રજ્જુ પહોળો રહી ગયો છે આગળ ક્રમથી વધતા વધતાં (ખીજ અને ત્રીજા કોડિયાના સંધિસ્થાને) ૩ા રજ્જુ ઉપર આવે ત્યારે પાંચ રજ્જુ પહોળો છે અને આગળ ક્રમશઃ ઘટતાં ઘટતા (ત્રીજા કોડિયાના ઉપરના અંતના છેડે) ૩ા રજ્જુ આવે ત્યાં એક રજ્જુ પહોળો છે એમ સંપૂર્ણ લોક નીચેથી ઉપર સુધી સીધો ૧૪ રજ્જુનો લાંબો અને ધનાકારના માપથી ૩૪૩ ધન રજ્જુ પ્રમાણ થાય છે [અર્થાત્ સંપૂર્ણ લોકના વિષમ સ્થાનને સમ કરવાથી ૭ રજ્જુ લાંબો, ૭ રજ્જુ પહોળો અને ૭ રજ્જુ જડો થાય છે એ પ્રમાણે ધનાકારમાં $7 \times 7 \times 7 = 343$ રજ્જુ થાય છે. અર્થાત્ એક રજ્જુ લાંબા, એક રજ્જુ પહોળા અને એક રજ્જુ જડા એવા ખંડની કલ્પના કરીએ તો લોકના એવા ૩૪૩ ખંડ (કટકા) થઈ શકે]

જેમ ધરના મધ્ય ભાગમાં થાભલો બિલો હોય છે, તેમ લોકના મધ્ય ભાગમાં એક રજ્જુ પહોળી અને ૧૪ રજ્જુ નીચેથી ઉપર સુધી લાંબી ત્રસનાલ છે ત્રસનાલની અંદર ત્રસ અને સ્થાવર બન્ને પ્રકારના જીવ છે. બાકીના લોકનો ભાગ દેવળ સ્થાવર જીવોથી ભરાયેલો છે

એ લોકના ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવ્યા છે અધો (નીચો) લોક, મધ્ય (વચ્ચે) લોક, ઉર્ધ્વ (ઉંચો) લોક, એમાં પહેલા અધોલોકનું વર્ણન કરવામાં આવશે

✓ * રજ્જુ પ્રમાણ ૩,૮૧,૨૭,૯૭૦ એટલા મણના વજનને એક ભાર કહે છે એવા ૧૦૦૦ ભાર લોહા ગોળાને કોઈ દેવતા ઉપરથી નીચે નાખે ત્યારે તે ગોળો ૬ માસ, ૬ દિવસ, ૬ પ્રહર અને ૬ ઘડીમાં જોટલું ક્ષેત્ર પસાર કરી નીચે ફાંચે તેટલા ક્ષેત્રને એક રજ્જુ કહેવો જોઈએ.

+ ત્રસનાલની બહાર ત્રસજીવ ત્રણ કારણોથી રહી શકે છે (૧) કોઈ ત્રસજીવે ત્રસનાલની બહાર સ્થાવરજીવમાં ઉત્પન્ન થવાનું આયુષ્ય બાધ્યુ તે મારણાન્તિક સમુદ્ધાત કરે ત્યારે આત્મપ્રદેશા ત્રસનાલની બહાર પ્રસરે ત્યારે (૨) ત્રસનું આયુ બાંધી વિગ્રહ ગતિથી સ્થાવર નાડીમાં તીર્થો જાય અને વક્રગતિથી ખીજે અથવા ત્રીજે સમય ત્રસ નાડીમાં ઉત્પન્ન થાય ત્યારે, (૩) દેવલી દેવળ સમુદ્ધાત કરતી વખતે ૪ થા અથવા ૫ મા સમયે સર્વલોકમાં પ્રદેશ ફેલાવે ત્યારે

અધોલોકનું વધુન. (નરકનું વર્ણન.)

સોલની નીચે અધોલોકની ઉપર આતરણની નાજ એક રબજી હિમી અને ૪૬ રબજી પનાકાર વિસ્તારમાં ઊભી માથવલી (તમતમા પ્રકાશ) નામનું નરક છે એમાં ૧૮ ચોળા નીચે પૃસ્તીપિંડ છે એમાંથી ૫૨૫ હળાર ચોળા ઉપર તેમજ નીચે ઊડીને વચમાં ૩ હળાર ચોળાની પોષાર છે, તેમાં એક પાથડો (અહા જેવી જમ્યા) છે જેમાં કાજ મકામક, રૂદ, મકમક અને અપર્ધક નામક પાંચ નરકવાસ (નેરકજા) ઈ(નરકના છવો)ને રહેવાની રચના છે જેમાં અસંખ્યાન કુસિયો અને અસંખ્યાત નેરકજા છે જેમનું ૫ ધનુષ્યનું દેહમાન અને જમન ૨૨ સાતરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ ૩૩ સાતરોપમનું આયુષ્ય છે

એ ઊમા નરકની હલ (સીમા) ઉપર એક રબજી હિમી અને ૪ રબજી પનાકાર વિસ્તારમાં ઊંચ મયા (તમપ્રકાશ) નામનું નરક છે જેમાં ૧૧૬ ચોળાનો પૃસ્તીપિંડ છે એમાંથી ૧ ચોળા નીચે અને ૧ ચોળા ઉપર ઊડીને વચમાં ૧૧૪ ચોળાની પોષાર છે જેમાં ૩ પાથકા અને બે આતરા છે જેમાં પ્રત્યેક પાથકો ૩ ચોળાનો છે, અને પ્રત્યેક આતરા ૫૨૫ ચોળાનો છે આતરા તો ખાલી છે અને પ્રત્યેક પાથકાના મધ્યની ૧ ચોળાની પોષારમાં હલકલપ નરકવાસ છે જેમાં અસંખ્યાત કુસિયો અને અસંખ્યાત નેરકજા રહે છે જેમનું ૨૫ ધનુષ્યનું દેહમાન અને જમન સાતરોપમ ઉત્કૃષ્ટ ૨૨ સાતરોપમનું આયુષ્ય છે

એ રૂદા (નરકની હલ ઉપર એક રબજી હિમી અને ૩૪ રબજી પનાકાર વિસ્તારમાં પાંચમું રૂદા (કુલપ્રકાશ) નામક નરક છે જેમાં ૧૧૮ ચોળાનો પૃસ્તીપિંડ છે એમાંથી એક હળાર ચોળા ઉપર અને એક હળાર ચોળા નીચે ઊડીને વચમાં ૧૧૬ ચોળાનો પોષાર કાજ છે જેમાં ૫ પાથકા અને ૪ આતરા છે પ્રત્યેક પાથકો ૩ ચોળાનો અને પ્રત્યેક આતરા ૫૨૫ ચોળાનો છે આતરા તો ખાલી છે પ્રત્યેક પાથકાના મધ્યની ૧ ચોળાની પોષારમાં ૩ નરકવાસ છે જેમાં અસંખ્યાત કુસિયો અને અસંખ્યાત નેરકજા (નારકીના છવો) છે જેમનું ૧૨૫ ધનુષ્યનું દેહમાન અને જમન ૧ સાતરોપમ ઉત્કૃષ્ટ ૧૭ સાતરોપમનું આયુષ્ય છે

એ પાંચમા નરકની હલ ઉપર એક રબજી હિમી અને ૨૮ રબજી પનાકાર વિસ્તારમાં ચોથું અજના (પકપ્રકાશ) નામનું નરક છે જેમાં ૧૨ ચોળાનો પૃસ્તીપિંડ છે

ઈગ્રેમ મકાનના માળ હોય છે તેમ નરકના માળ હોય છે અને બે માળ વચ્ચેનો કાજ આતરા કહેવાય છે અને મળાની વચમાં જે જમીન હોય છે તે પ્રમલ્લે આતરાના વચમાં પિંડ હોય છે અને તે પાથકા કહેવાય છે આ જમણ પાથકા ૩-૩ હળાર ચોળાના નામ અને અસંખ્યાત ચોળાના લાંબા પહોળા હોય છે એમાંથી ૧ ચોળા ઉપર અને ૧ ચોળા નીચેનો કાજ ઊડીને વચમાં ૧ ચોળાના પોષા હોય છે એમાં નરકવાસ છે જેમાં નેરકજા નારકીના છવો રહે છે

શ્રી જીન તત્ત્વ પ્રકાશ

એમાંથી ૧૦૦૦ યોજન ઉપર અને ૧૦૦૦ યોજન નીચેનો ભાગ છોડીને મધ્યમાં ૧,૧૮૦૦૦ યોજનનો પોલાર ભાગ છે. જેમાં ૭ પાથડા અને ૬ આંતરા છે જેમાં પ્રત્યેક પાથડો ૩૦૦૦ યોજનનો છે અને પ્રત્યેક આંતરો ૧૬૧૬૬ યોજનનો છે બધાય આંતરા ખાલી છે અને પ્રત્યેક પાથડાના મધ્યની ૧૦૦૦ યોજનની પોલારમાં ૧૦,૦૦૦૦૦ નર્કવાસ છે. જેમાં અસંખ્યાત કુંભિયો અને અસંખ્યાત નારકીનાં જીવો છે. જેમનું દેહમાન ૬૨૥ ધનુષ્યનુ અને આયુષ્ય જ્ઞધન્ય ૭ સાગરોપમનુ, ઉત્કૃષ્ટ ૧૦ સાગરોપમનુ છે.

આ ચોથા નરકની સીમા ઉપર એક રજ્જુ ઊંચું અને ૨૨ રજ્જુ ધનાકાર વિસ્તારમાં ત્રીજું 'સીલા' (વાલુ પ્રજા) નામનું નરક છે. જેમાં ૧,૨૮૦૦૦ યોજનનો પૃથ્વીપિંડ છે. એમાંથી ૧૦૦૦ યોજન નીચે અને ૧૦૦૦ યોજન ઉપર છોડીને વચમાં ૧૨૬૦૦૦ યોજનની પોલાર છે જેમાં ૮ પાથડા અને ૮ આંતરા છે તેમાં પ્રત્યેક પાથડો ૩૦૦૦ યોજનનો છે અને પ્રત્યેક આંતરો ૧૨૩૭૫ યોજનનો છે બધા આંતરા ખાલી છે. અને પ્રત્યેક પાથડાના મધ્યની ૧૦૦૦ યોજનની પોલારમાં ૧૫૦૦૦૦૦ નરકવાસ છે. જેમાં અસંખ્યાત કુંભિયો અને અસંખ્યાત નારકીનાં જીવો છે. જેમનું દેહમાન ૩૧૧ ધનુષ્યનુ અને આયુષ્ય જ્ઞધન્ય ૩ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ ૭ સાગરોપમનુ છે.

એ ત્રીજા નરકની સીમા ઉપર એક રજ્જુ ઊંચું અને સોળ રજ્જુ ધનાકાર વિસ્તારમાં મીજું 'વંસા' (શર્કરાપ્રજા) નામનું નરક છે જેમાં ૧૩૨૦૦૦ યોજનનું પૃથ્વીપિંડ છે જેમાંથી ૧૦૦૦ યોજન નીચે અને ૧૦૦૦ યોજન ઉપર છોડીને વચમાં ૧૩૦,૦૦૦ યોજનની પોલાર છે. જેમાં ૧૧ પાથડા અને ૧૦ આંતરા છે એમાં પ્રત્યેક પાથડો ૩૦૦૦ યોજનનો છે અને પ્રત્યેક આંતરો ૮૭૦૦ યોજનનો છે બધાય આંતરા તો ખાલી છે. અને પ્રત્યેક પાથડાના મધ્યની ૧૦૦૦ યોજનની પોલારમાં ૨૫૦૦૦૦ નરકવાસ છે જેમાં અસંખ્યાત કુંભિયો અને અસંખ્યાત નરકવાસ છે જેમનું દેહમાન ૧૫૧૧ ધનુષ્ય અને ૧૨ અંગુલનુ અને આયુષ્ય જ્ઞધન્ય ૧ સાગર ઉત્કૃષ્ટ ૩ સાગરોપમનુ છે

એ બીજા નરકની હદ ઉપર એક રજ્જુ ઊંચું અને ૧૦ રજ્જુ ધનાકાર વિસ્તારમાં પહેલું 'વમા' (રત્નપ્રજા) નામનું નરક છે જેમાં કાળા કાચલા જેવા રત્ન છે એવો પ્રથમનો રત્નકાંડ એક હજાર યોજનનો છે કુલ ૧૬ કાંડ છે તે સર્વ મળી ૧૬૦૦૦ યોજનનું ખરકાંડ છે. ૮૦૦૦૦ યોજનનું અપમહુલકાંડ છે અને ૮૪૦૦૦ યોજનનું પકમહુલકાંડ છે એમ બધો મળીને કુલે ૧,૮૦,૦૦૦ યોજનનો પૃથ્વીપિંડ છે એમાંથી એક હજાર યોજન નીચે અને એક હજાર યોજન ઉપર છોડીને મધ્યમાં ૧,૭૮૦૦૦ યોજનની પોલાર છે જેમાં ૧૩ પાથડા અને ૧૨ આંતરા છે પ્રત્યેક પાથડો ૩૦૦૦ યોજનનો છે, અને આંતરો ૧૧૫૮૩૬ યોજનનો છે એક ઉપરનો અને એક નીચેનો આંતરો ખાલી છે બાકીનાં મધ્યના ૧૦ આંતરાઓમાં અસુરકુમાર આદિ ૧૦ જાતિના ભુવનપતિ દેવો રહે છે પ્રત્યેક પાથડાની મધ્યમાં એક હજાર યોજનનું પોલાર છે જેમાં ૩૦,૦૦,૦૦૦ નરકવાસ છે જેમાં અસંખ્યાત કુંભિયો અને અસંખ્યાત નારકીનાં જીવો છે. જેમનું દેહમાન ૭૧૧ ધનુષ્ય અને ૬ આંગળી અને આયુષ્ય જ્ઞધન્ય ૧૦૦૦૦ વર્ષનું ઉત્કૃષ્ટ ૧ સાગરોપમનુ છે.

આ સાત નરકોના બધા મળી ૪૯ પાશકા અને ૪૨ જાતના તથા ૮૪ નરકવાસો છે. બધા નરકવાસ અદરથી ઝોળાકાર અને વહારથી ચોખ્ખાકાર પત્થરની રસ્ત વાળા, મહાદુર્ગંધવાળા અને હળસે વીંછિયોના ડખથી પશુ અધિક દુઃખ સ્પર્શવાળા છે. સાતમા નરકનું અપઘ્નક નામનું નરકવાસ ૧ યોજનનું લાંબુ પહોળું અને ઝોળાકાર છે. અને પ્રથમ નરકનો સીમત નામે નરકવાસ ૪૫ લાખ યોજન લાંબો, પહેલો ઝોળાકાર છે. બાકી બધા નરકવાસ અસખ્યાત યોજનના લાંબા પહોળા છે, તથા તથા હળસે યોજનના બિંદુ છે. જેમાં એક હળસે યોજન ઉપર અને એક હળસે યોજન નીચે ઊઠીને મખમાં એક હળસે યોજનની પોશમાં નરકના છવો રહે છે.

પ્રત્યેક નરકના નીચે બૂદા બુદા ઝોલાધ' (બધવશ્ચકાકાર) છે. પહેલુ ઝોલાધ ધનોદ્રિષ્ટિ (ભમેલા પાણી)નું. યોજનનું છે. એના નીચે બીજુ ઝોલાધ' ધનવાત (ભમેલી હવા)નું તેનાથી અસખ્યાત મજુ વધારે છે. એના નીચે અસખ્યાત જોજન તનવાત છે. તેની નીચે અસખ્યાત જોજન આકાર. ૭૫ પારા ઉપર પત્થર અને હવામાં વાયુવાન રહે છે. તેમ ઉપરના ૪ ઝોલાધ ના આધારે ૭ નરક રહેલા છે.

૧ રત્નપ્રકા નરક કળા રત્નના કપ કરે રત્નોથી વ્યાપ્ત છે. ૨ સ્ફટિકપ્રકા નરક કાચા અને ભરછીથી પણ વધારે તીક્ષ્ણ કાંકરાઓથી ભરપૂર છે. ૩ વાલુકાપ્રકા કાચુ જાડી રેતી કરતાં પણ વધારે ઉષ્ણ રેતીથી ભરપૂર છે. ૪ પદ્મપ્રકા નરક માંસ, લોહી, પદ્મ વગેરેના કીમડથી ભરેલી છે. ૫. પુમપ્રકા નરક રાષ્ટ્ર મર્યાના પુમમાંથી પણ વધારે દિવ્યા પુમમાંથી વ્યાપ્ત છે. ૬ તમપ્રકા નરક ધીર અધાર મળ છે. ૭. તમસ્વપ્રકા મહાન ધીર અધિકારથી વ્યાપ્ત છે.

નરકવસથી બીજામાં ઉપર નિશ્ચયાત આકારનાં ચેદન સ્થાનો (નારકી છવોને ઉત્પન્ન થવાની જગ્યા) છે. ત્યાં પાળી પ્રાણીઓ ઉત્પન્ન થઈને (૧) ત્યાં રહેલા અશુભ પ્રદુષકોનો અધાર ચક્રણ કરી આકારપર્વાતિ પ્રાપ્ત કરે છે. (૨) તેથી વૈશિષ્ઠી કરી પ્રાપ્ત થવાથી કરી પર્વાતને પ્રાપ્ત કરે છે. (૩) પછી કરીથી હિન્દિયોનો આકાર જનવાથી હિન્દિય પર્વાત પ્રાપ્ત કરે છે. (૪) પછી હિન્દિયો વડે વાયુને લેતાં અને ઊઠાતાં હેવાથી આગેન્દ્રવ્યાસ પર્વાત પ્રાપ્ત કરે છે. (૫) પછી મન કાળ પર્વાતને સાથે જ નાંધીને ઇન્દ્ર પર્વાતથી ગુપ્ત થઈ નિશ્ચની નીચે રહેલી કુમિયોમાં નીચે માંધુ અને ઉપર પત્થર કરીને પડે છે. તે કુમિયો ચાર પ્રકારની રહેલ છે. (૧) ઉડના જગા જેવી વાંછી (૨) ધી તેમ વગેરેના કરવાળા જેવી ઉપરથી પહોળા અને નીચેથી સાંકડી (૩) ડબ્બા જેવી ઉપરથી નીચે સુધી એકજ સરખી.

પ્રસવપ્રકાર સત્તા ૫ મા અખપનમાં "મહોમિરોફતુ ડયવેર યુગ" અર્થાત નરકમાં ઉત્પન્ન થતાં છવો નીચે માંધા કરીને પડે છે. એમ કેટલુ છે અને એ ૧ પ્રમાણે પ્રશ્ન આકરણ સત્તા ૫ જગા આશવદારમાં પણ કશું છે. જેથી જણાય છે કે નારકી છવેનું ઉત્પત્તિસ્થાન નરકનાકના ઉપરના નિમોમાં હોવું નેહજી. આનો વિશિષ્ટ સ્પષ્ટ પ્રુવાસો તિવર મનના મયોમાં કે ચાક કુખિમાં ઉત્પત્તિસ્થાન માને છે.

(૪) અશીષુના ડાડવા જેવી, પેટ પહોળું અને મોઢું સાંકડું અને અંદર ચારે બાજુ તીક્ષ્ણ ધારવાળી. આમાંથી ફાઇ પણ એક કુંભમાં પડ્યા પછી નારકી જીવોનું શરીર પુષ્કાય છે જેથી કુંભમાં ફસાઇને તીક્ષ્ણ ધાર વાગવાથી અતિ દુખી થઈ પોકાર કરે છે ત્યારે પરમાધર્મી (યમ) દેવો તેને ચીપિયાથી જોતી કાઢે છે. ત્યારે તેના શરીરના કટકા કટકા થઇ જાય છે ત્યારે તેમને ધણું દુખ થાય છે પણ મરતા નથી જેમકે કરેલા કર્મને ભોગવ્યા વિના છુટકારો મળતો નથી જેમ વિખરાયેલ પારો મળી જાય છે તેમ તે નારકીના શરીરના કકડા મળીને ફરી જેમ હવું તેમ બની જાય છે

૧૫ જાતિના પરમાધર્મી દેવો દ્વારા દેવાતાં દુખો.

તે નારકી જીવો જ્યારે ભૂખ તરસથી વ્યાકુળ થઇ ભોજન પાણીની યાચના કરે છે ત્યારે જેમ ફેરીને ઘોળીને નરમ કરે તેમ ‘અખ’ નામના પરમાધર્મી નારકી જીવોને મદન કરી તેમની નસોને દીલી કરી નિર્જલ બનાવી દે છે જેમ ફેરીનો રસ કાઢી ગોટવો ને છોતર ફેકી દે છે તેમ ‘અગરસ’ નામના પરમાધર્મી દેવો નારકીના શરીરને લોહી, માસ હાડકાં, ચામડી વ. પુદ્ગલોને ભૂંડાં કરી ફેકી દે છે. જેમ સિપાઇ ચોરને મારે છે તેમ ‘શ્યામ’ નામના પરમાધર્મી નારકી જીવોને મારે છે જેમ સિહ, કુતરા બિલાડાં વ પોતાના ભક્ષને પકડી ચિરફાડ કરી માંસ કાઢે છે તે જ પ્રમાણે ‘સખન’ નામના પરમાધર્મી દેવો નારકીઓના શરીરને ચિરફાડ કરીને માંસ જેવાં પુદ્ગલો કાઢે છે. જેમ દેવીના ભુવા બકરા વ ને ત્રિશૂલથી છેદે છે, શળાથી ભેદે છે. તેમ ‘ફ’ નામના પરમાધર્મી દેવો નારકીનું છેદન ભેન કરે છે. જેમ કસાઇ લોહી માસના કકડા કકડા કરે છે તેમ ‘મહાફ’ નામના પરમાધર્મી દેવો નારકીનાં શરીરના કકડા કકડા કરે છે. જેમ કંદાઇ ગરમ તેલમાં પુરી ભજ્યા વ તળે છે તેમ ‘કાલ’ નામના પરમાધર્મી દેવો નારકીનાં માંસને કાપી કાપીને તેલમાં તળીને ખવરાવે છે જેમ મરેલાં જનવરોનું માંસ પક્ષીઓ છુદી છુદીને ખાય છે તેમ ‘મહાકાલ’ નામના પરમાધર્મી દેવો ચિપિયા વડે માંસ છુદી છુદીને તેને જ ખવરાવે છે જેમ વીર પુરૂષ સગ્રામમાં તલવારથી શત્રુઓનો સંહાર કરે છે તેમ ‘અસિપિત્ર’ નામના પરમાધર્મી દેવો તલવારથી નારકીનાં શરીરના તલ તલ જેવા કકડા કરે છે ૧૦ જેમ શિકારી ધનુષ્ય તાણી બાણથી પશુના શરીરને ભેદે છે તેમ ‘ધનુષ્ય’ નામના પરમાધર્મી દેવ ધનુષ્ય બાણથી નારકીને છેદે છે જેમ ગ્રહસ્થી લીધુને કાપી મસાલો ભરી બરણીમાં અથાણું કરે છે તેમ ‘કુંભ’ નામના પરમાધર્મી દેવ નારકીના શરીરને કાપી મસાલો ભરી કુંભમાં નાખે છે. જેમ ભાડજીને ગરમ રેતીથી ચણા વગેરે ભુજે છે તેમ ‘વાલુ’ નામના પરમાધર્મી નારકીને ગરમ રેતમાં ભુજે છે. (સેફ) જેમ ઘોળી વચ્ચેને ઘોવે છે તેમ ‘વૈતરણી’ નામક પરમાધર્મી દેવ નારકીને વૈતરણી નદીની શિલાઓ ઉપર પછાડી પછાડીને ધ્રુવે છે, નિચોવે છે જેમ શોખીનો બગીચા-ઓની હવા ખાય છે તેમ ‘અરસ્વર’ નામના પરમાધર્મી દેવ વૈક્રિયથી બનાવેલા શાલ્મલી વૃક્ષના વનમાં નારકીને બેસાડી હવા ચલાવે છે. જેથી તે તલવાર અને લાલાની ધાર જેવા તીક્ષ્ણ પત્તાઓ નારકીનાં શરીર પર પડતા જ અગ કપાઈ પડે છે એમ આખા શરીરનું છેદન-ભેદન કરે છે અને ગોવાળીઓ બકરાને વાડામાં ઠાંસી ઠાંસીને ભરે છે તેમ ‘મહાધોષ’ નામના પરમાધર્મી દેવો મહા અધકારથી વ્યાપ્ત સાંકડા ફાંદામાં નારકીના જીવોને ઠાંસી ઠાંસીને ભરે છે.

જે માંસહારી પ્રાણી નરકમાં ઉત્પન્ન થતાં છે તેમના સરીસૃં માંસ શ્રિપિયાથી કાપી કાપી તેમમાં તળીને રેતમાં સેકીને તે જ છવોને અવરાવતાં પરમાધમી દેવો કહે છે, "તુ માંસ ભક્ષણમાં ક્ષુબ્ધ હોતો એટલે તુ આને પણ પચાડ કર । તારે આને પણ ખાનું જ નોંધજે" મરણના કરનાર તથા વગર ગોળે પાણી પીનાર નારકીના મેહામાં તાંબુ, સીમુ, વગેરે રસ ઉકાળીને રેસતા કહે છે કે હો ! આ પીઓ ! આ પણ પચુ મળેદાર છે " વેશ્યા અને પરસ્ત્રીચમન કરનારને તપાવી સાથ કરેલા સોજાના ચાંબાના સાથે નજાકારથી નાથ કરાવીને, "અરે કુબ્ધ ! તને પરમો સારી લાગતી હતી તો હવે કેમ રહે છે ? કુમારે" આલનાર તથા કુમારે જન્વાનો ઉપર દેનારને આગથી ઝખમચના અવાજા ઉપર ગલાવે છે જનવરો અને મુખ્યો ઉપર વધારે ભાર લાદનારને કુબેરોમાં કાંટા કાંકરલાગા રસ્તામાં લાખો દન વળનની ચાકી ખેંચાવે છે ઉપર તક્ષિણ ધારવાળા ચાણુકનો પ્રકાર કરે છે કૂવા તળાવ, નદી વગેરેના પાણીમાં કીડા મસ્તી કરનારને તથા અનન્ય પાણી કામમાં લાવનારને પાણી નકાલુ ઢેળનારને વૈતરણી નહીના ઉચ્છ અને તક્ષિણધાર પાણીમાં નાખી તેના સરીસૃં છિન્નિલિલ કરે છે સાપ, વીછી પશુ, ખરી વગેરેના માંસનારોને વધેવ સાપ વીછી સિંહ, વગેરે સ્વરૂપ ધારણ કરી ચીરી નાંખે છે તક્ષિણ એવીશા કબોથી તેમને ત્રાંસ આપે છે વૃક્ષઉલ્લ કરનારના સરીસૃં ઉલ્લ કરે છે માતા પિતા વગેરે અને છૂંદોને સત્તા પહેંચાડનારના સરીસૃં ભાંગાથી ભેલ કરે છે દયા ચેરી કરનારોને જ્યાં પહોંડોથી પહોંડે છે "મોતેન્દ્રિય પ્રિય" રાત સુત્રિણીના અલ્પન શાખીનોના કાનમાં ઉકળના સીસાનો રસ નાંખે છે, અશુરિન્દ્રિયના વિષવમાં આસક્ત રહેનારોની આંખો તક્ષિણ ચળાથી ફેડી નાંખે છે મસ્તેન્દ્રિયમાં આસક્ત રહેલા છવોને તીખો રાત મર્યાનો પુખાડો મુખારે છે છમ્મથી ચાકી, નિદા કરનારના મેહામાં કદાર મારે છે એમ કેટલાંકને પાણીમાં પીણે છે અગ્નિમાં બાળે છે હવામાં ઉડાડે છે એમ પૂત કૃત્ય અનુસાર અનેક પ્રકારના મહા કૃત્યોથી કુખી કરે છે તે નારકી છવો આ કુખોથી વમરાઇને પાણી જ દીનતાથી જન્મે હાથોની રસે આજીવોને મેહામાં નાખી પવમાં પડી પ્રાણ નાશ કરે છે હવે જામે એવા પાપો નરક કરીએ અમને ન મારો અમને ન મારો " પણ એ ઠણ્ઠામય લગ્નદાથી પરમાધમીને ત્યાં જ દયા આપવી નથી એમની પ્રાણના ઉપર ત્યાં ભક્ષણ આપ્યા વગર તેમના કબરની મરકરી કરતાં તેમને વિદ્યા કુખે આપે છે

અર્થાત્ જે પ્રથમ ઉત્પન્ન થાય છે કે (૧) નારકીને પરમાધમી કેમ કુખ આપે છે ? (૨) અને પરમાધમીને તે પાપ લાગે છે કે નહિ ?

ઉત્તર—જેમ કેટલાક નિદા સોડ સિંહાર એવવામાં કાથી, ગેપા, પાપા, ઘેડા કુતરાં વગેરેને સજાવામાં આનંદ માને છે તેવી જ રીતે પરમાધમી દેવો નારકી છવોને કુખ દેવામાં આનંદ માને છે અગ્નિ પાણી, વનસ્પતિ અદિ છવોની જેમી પાત થાવ તેવા આનંદ તપના પ્રભાવથી પરમાધમી દેવો થાવ છે અને તે પરમાધમી દેવો નારકી છવોને સત્તા પહેંચાડવામાં જ આનંદ માને છે અને પાત તે ? કરે તે જથ્થાને લાગે છે આપા પાપના મોતથી જ તે દેવો મીને નકરા, મર્યા વગેરે મોતિયાં ઉત્પન્ન થઈ આપુ પૂત થતાં પહેલાં જ મરી જાય છે

એ પ્રકારની પરમાધર્મી કૃત વેદના તો ત્રીજા નરક સુધી જ છે. ચોથાથી સાતમા નરક સુધી અન્યોન્ય કૃત વેદના હોય છે જેમ નવા કુતરાના આવવાથી બધાં કુતરાઓ તેના ઉપર તૂટી પડે છે, તેને ત્રાસ પહોંચાડે છે તેમ ચોથા પાંચમા નરકમા એક નારકીનો જીવ બીજા જીવોને દુઃખ દે છે. તેમને મહા ક્ષામાના ઉપજાવે છે એટલે કે તેઓ પરસ્પરમાં દુઃખ દીધાં કરે તે. એ વખતે જે સમ્યગ્દષ્ટિ જીવો હોય છે તે પૂર્વ કર્મનો ઉદયભાવ જાણીને સમભાવપૂર્વક દુઃખ સહન કરે છે બીજાને દુઃખ આપતા નથી અને જે મિથ્યા દષ્ટિ હોય છે તે પરસ્પર લાતો અને ઘોસો મારે છે. વૈક્રિય શસ્ત્ર બનાવીને પરસ્પર પ્રહાર કરે છે, મારામારી કરે છે. અને છઠ્ઠા સાતમા નરકના જીવો જાણુના કીડા જેવા વજ્રમય મુખવાળા કંથવાનાં રૂપ બનાવીને પરસ્પર એક બીજાનાં શરીરમાં આરપાર નીકળી જાય છે. આખા શરીરમાં ચાળણી જેવાં છિદ્ર કરીને મહા ભયંકર પરિતાપ ઉપજાવે છે આ પ્રમાણે મહાદુઃખ ભોગવે છે.

૧૦ પ્રકારની ક્ષેત્ર વેદના.

૧ અનંત ક્ષુધા—જગતમાં જેટલા ખાદ્ય પદાર્થ છે એ બધા એક જ નારકી જીવને દષ્ટ દેવામાં આવે તો પણ તેની તૃપ્તિ ન થાય એવા ક્ષુધાતુર તેઓ સદા હોય છે.
૨ અનંત તૃષ્ણા—બધા સમુદ્રનું પાણી એક જ નારકી જીવને દેવાય તો પણ તેની તૃષ્ણા શાન્ત ન થાય એવા તરસ્યા તેઓ હોય છે.
૩ અનંત શીત—લાખ મણુ લોહાનો ગોળો નરકની શીત યોનિમાં મૂકવામાં આવે તો તે શીતળતાના પ્રભાવે તેના અણુઓ છૂટાં પડી રાખ જેવા બની જાય એવી તીવ્ર ત્યાં ટાઢ હોય છે. જે કોષ ત્યાંના નારકી જીવને ઉપાડીને હિમાલયના બરફમાં મૂકી દે તો તે તેને ધણાજ આરામનું સ્થળ સમજે એવી શરદી ત્યાં હંમેશા રહે છે
૪ અનંત તાપ—નરકના ઉષ્ણ યોનિસ્થાનમાં લાખ મણુ લોહાનો ગોળો મૂકતાંજ તે પિગળીને પાણી થઇ જાય અને જે કોષ તે નારકી જીવને ત્યાંથી ઉપાડી બળતી ભઠ્ઠીમાં મૂકી દે તો તેને ધણાજ આરામનું સ્થાન સમજે એવી ગરમી ત્યાં સદૈવ રહ્યા કરે છે
૫ અનંત મહાજ્વર—નારકીના શરીરમાં હંમેશાં ધણો તાવ ભર્યો રહે છે જેથી શરીર મળ્યું કરે છે
૬ અનંત ખુજલી—નારકી જીવો હંમેશાં શરીર ખસ્યાં જ કરે છે
૭ અનંત રોગ—જલોદર, ભગંદર, ઉધરસ, શ્વાસ વ. ૧૬ મહારોગો અને ૫,૬૮,૯૯,૫૮૫ પ્રકારના નાના નાના રોગો નારકીના શરીરમાં સદા પ્રગટ રહ્યા કરે છે અને
૮ અનંત અનાશ્રય—નારકી જીવને કોષપણુ કોષ જાતનો આશરો કે મદદ આપનાર હોતો નથી.
૯ અનંત શોક—નારકી જીવો સત ચિતાગ્રસ્ત રહ્યા કરે છે. અને
૧૦ અનંત ભય—જ્યાં કરોડો સૂર્ય મળીને પણ પ્રકાશ ન કરી શકે એવું અધકારમય નરકનું સ્થાન છે એટલે જે તો નર્ક (ન=નથી, અર્ક=સૂર્ય) નામ છે વળી નારકીઓનાં શરીર પણ કાળાં મહા ભયંકર છે. ચારે બાજુ મારફૂટ હાહાકાર હોય છે એ કારણથી નારકી જીવો પ્રતિક્ષણ ભયથી વ્યાકુળ બની રહે છે આ ૧૦ પ્રકારની વેદનાને સાતે નરકના જીવો પ્રતિક્ષણ અનુભવી રહ્યા હોય છે આખાના મટકાર જેટલો વખત પણ આરામ નથી

પ્રશ્ન—આવા મહાદુઃખપ્રદ નરકમાં કયા પાપોદયથી જીવ જાય છે ?

ઉત્તર—અમર્યામ સૂત્રના ખેલા મુત્ત સંધના ૫ માં અખ્યનમાં અર્થ છે કે —

તિષ્ઠ્ય તસે પાણિણો યાધને ય ઝે દ્વિસતિ માયસુદ્ધ પશુન્ન
એ દુસપ દોઈ અવત્તહારી, જ સિક્કલતિ સેય ધિયસ ફિં જિ
પાગમી પાણે વહુર્ણ તિયાતી અનિષ્ઠતે યાતમુલેતિ વાલે
ધિ હોયિ સ ગચ્છતિ ઈતકાલે અહોસિર કહ્હુ ઉલેહ તુમ્મ ૫૫૧

અર્થાત્—જે પ્રાણી પોતાના મુખને મારે ત્રસ (ભેદન્દ્રિય, તેજન્દ્રિય અથર્દન્દ્રિય, ૫ ચેન્દ્રિય) અને સ્થાવર (પૃથ્વી પાણી અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ) ના છવોને નિર્લક્ષ્યતા આવથી કિં સા કરે છે અને તો છે મ્હણ કરવા યોગ્ય તિષ્ઠા—વન—પ્રત્યાખ્યાન આદિ—ને મ્હણ કરવો નથી. કિં સાદિ પાપ કર્યોને પુરુષકારી જાતવવાની જાણતા કરે છે કે પાપકાર્ય માર ક્ષમાથી નિવૃત્ત થવો નથી તે જ્ઞાની મરણ થયા બાદ નીચું માયુ કરીને અપકારમય મહાભય કર નકર્યાતમાં જાય છે અને મ્હાદુ જ પામે છે

અવનપતિ કેવનું વર્ણન

પૂર્વ કથિત ખેલા નરકના ૧૨ જાતનાં અસખ્યાત યોજન લાંબા પહેળા છે અને ૧૧૫૮૩ યોજન ઊંચા છે જેના બે વિભાગ છે (૧) દક્ષિણ. (૨) ઉત્તર ૧૨ જાતનાંમાં એક ઉપરનું અને એક નીચેનું એમ બે જાતનાં ખાલી પડ્યા છે અને વચ્ચે ૧ જાતનાં જુદી જુદી જાતના ૧ અવનપત્તી દેવો છે છે અને તે દસ વિભાગોમાંથી ઉપરના ખેલા વિભાગમાં અમુરકુમાર જાતના દેવો રહે છે જેના દક્ષિણ વિભાગમાં ૪૪ લાખ અવનો છે જેના અમરેન્દ્રજ મહિષ છે અમરેન્દ્રજના ૬૪ સામાનિક દેવ, ૨૫૬ અક્ષરમહાક દેવ, ૬ અગ્નિમહિની (મુખ્ય) ઈન્દ્રલિંગો અને એક એક ઈન્દ્રાણીને ૬—૬ હજારનો પરિવાર, ૭ અલિંગા (સેના)* ૩ પરિવહ—૧ આભ્યન્તર પરિવહ ૨૪ દેવો ૨ મધ્ય પરિવહ ૨૮ દેવો ૩ બહિર પરિવહ ૩૨ દેવો છે અને તે જ પ્રમાણે આભ્યન્તર પરિવહની ૩૫ દેવીઓ, મધ્ય પરિવહની ૩ દેવીઓ અને બહિર પરિવહની ૨૫ દેવીઓ પણ છે દેવતાઓનું આકુખ જાન્ય ૧ વપનું ઉત્કેષ્ટ ૧ સારોપનનું એકની દેવીઓનું આકુખ જાન્ય ૧ વપનું ઉત્કેષ્ટ ૩૫ પથોપનનું છે ઉત્તરના વિભાગમાં ૪ લાખ અવન છે જેના મહિષ અમેન્દ્રજ છે અમેન્દ્રજના ૬ સામાનિક દેવો, ૨૪ અક્ષરમહાક દેવો, ૬ અગ્નિમહિની (મુખ્ય) ઈન્દ્રલિંગો છે અને એક એકને ૬—૬ હજારનો પરિવાર છે ૭ અલિંગા એટલે કે સેના છે ૩ પરિવહ—૧ આભ્યન્તર પરિવહ ૨૦૦ દેવો, ૨ મધ્ય પરિવહ ૨૪ દેવો, ૩ બહિર પરિવહ ૨૮ દેવો છે તે જ પ્રમાણે આભ્યન્તર પરિવહની ૪૫૦ દેવી મધ્ય પરિવહની ૪ દેવી અને બહિર

* સાન સેના—૧ ગર્ભરની ૨ તારકની ૩ અમ્બની ૪ હાથીની ૫ રથની ૬ પેશની અને ૭ બેસની આ સાન પ્રકારની સેના છે

પરિપત્ની ૩૫૦ દેવી છે. એ દેવતાઓનું આયુષ્ય જ્ઞાન્ય ૧૦,૦૦૦ વર્ષથી કંઈક અધિક ઉત્કૃષ્ટ ૧ સાગરોપમથી કંઈક અધિક છે અને એમની દેવીઓનું આયુષ્ય જ્ઞાન્ય ૩૦,૦૦૦ વર્ષથી કંઈક અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ ૪૥૫ પદ્યોપમનું છે.

પંદર જાતના પરમાધામિ દેવ અસુરકુમારમાં ભળ્યા

બીજા આંતરામા નાગકુમાર જાતિના દેવો વસે છે. જેમના દક્ષિણના વિભાગમાં ૪૪ લાખ ભુવન છે જેના ધરણેન્દ્રજી માલિક છે અને ઉત્તર વિભાગમાં ૪૦ લાખ ભુવન છે જેમના ભૂતેન્દ્રજી માલિક છે. ત્રીજા આંતરામા સુવર્ણકુમાર નામના દેવો રહે છે. એમના દક્ષિણ વિભાગમાં ૩૮ લાખ ભવનો છે જેના વેણુધન્દ્ર છે અને ઉત્તર વિભાગમાં ૩૪ લાખ ભુવન છે જેમના માલિક વેણુદેવ છે એથા આંતરામાં વિદ્યુતકુમાર જાતિના દેવતા રહે છે દક્ષિણના ૪૮ હરિકાંત છે અને ઉત્તરના હરિશેખરેન્દ્ર છે પાંચમા આંતરામા અગ્નિકુમાર જાતિના દેવતા રહે છે દક્ષિણના અગ્નિ શેખરેન્દ્ર છે અને ઉત્તરના અગ્નિ માણવેન્દ્ર છે છઠ્ઠા આંતરામાં દ્વીપકુમાર જાતિના દેવતા રહે છે દક્ષિણના પૂરણેન્દ્ર છે અને ઉત્તરના વિષ્ણુધન્દ્ર છે. સાતમા આંતરામા ઉદધિકુમાર જાતિના દેવો રહે છે. દક્ષિણના જનકાન્તેન્દ્ર છે ઉત્તરના જલપ્રભેન્દ્ર છે. આઠમા આંતરામા દિશાકુમાર જાતિના દેવો રહે છે. દક્ષિણના અમીતેન્દ્ર છે. અને ઉત્તરના અમિતવહેનેન્દ્ર છે નવમા આંતરામાં વાયુકુમાર જાતિના દેવો રહે છે. દક્ષિણના બલવહેન્દ્ર છે અને ઉત્તરના પ્રભજનેન્દ્ર છે અને દસમા આંતરામા સ્તનિતકુમાર જાતિના દેવો રહે છે જેના દક્ષિણ દિશામાં ઘોષેન્દ્ર છે અને ઉત્તર દિશાના મહાઘોષેન્દ્ર છે એમાં એથા વિદ્યુતકુમારથી સ્તનિતકુમાર સુધી દક્ષિણ વિભાગમાં પ્રત્યેકના જૂદા જૂદા ૪૦—૪૦ લાખ અને ઉત્તરમાં ૩૬—૩૬ લાખ ભવનો છે. બીજા નાગકુમારથી તે દસમા સ્તનિતકુમાર સુધીના દેવોને નવનિકાય (નવજાતિ) ના દેવો કહે છે દક્ષિણના નવનિકાયના બધા ધન્દ્રોને જૂદા જૂદા ૬—૬ હજાર સામાનિક દેવો છે. ૨૪—૨૪ ચોવીસ ચોવીસ હજાર આત્મરક્ષક દેવો છે ૫—૫ અગ્રમહિષી ધન્દ્રાણીઓ છે અને એક એકને ૫—૫ હજારનો પરિવાર છે. સાત સાત અણિકા છે ત્રણ ત્રણ પરિષદો છે. આખ્યંતર પરિષદના ૬૦,૦૦૦ દેવો, મધ્ય પરિષદના ૭૦,૦૦૦ દેવો, બહિર પરિષદના ૮૦,૦૦૦ દેવો છે અને તે જ પ્રમાણે આખ્યંતર પરિષદની ૧૭૫ દેવીઓ, મધ્ય પરિષદની ૧૫૦ દેવીઓ અને બાહિર પરિષદની ૧૨૫ દેવીઓ છે એ નવજાતિના દેવતાઓનું આયુષ્ય જ્ઞાન્ય ૧૦૦૦૦ વર્ષનું ઉત્કૃષ્ટ ૧૥૫ પદ્યોપમનું છે. અને દેવીનું આયુષ્ય જ્ઞાન્ય ૧૦,૦૦૦ વર્ષનું, ઉત્કૃષ્ટ પોણા પદ્યનું છે અને ઉત્તરના નવનિકાયના બધાય ધન્દ્રને પણ જૂદા જૂદા ૬—૬ હજાર સામાનિક દેવો છે, ૨૪—૨૪ હજાર આત્મરક્ષક દેવો છે ૫-૫ અગ્રમહિષી ધન્દ્રાણીઓ છે એક એકને ૫—૫ હજારનો પરિવાર છે ૭ અણિકા (સેના) છે. ૩ પરિષદો છે. ૧ આખ્યંતર પરિષદના ૫૦,૦૦૦ દેવો, મધ્ય પરિષદના ૬૦,૦૦૦ દેવો, બાહિર પરિષદના ૭૦,૦૦૦ દેવો છે તેજ પ્રમાણે આખ્યંતર પરિષદની ૨૨૫ દેવીઓ, મધ્ય પરિષદની ૨૦૦ દેવીઓ, બાહિર પરિષદની ૧૭૫ દેવીઓ છે. નવેય જાતિના દેવતાઓનું આયુષ્ય જ્ઞાન્ય તો ૧૦,૦૦૦ વર્ષથી કંઈક અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ ૨ પદ્યોપમમાં થોડુંક ઓછું છે. દેવીઓનું આયુષ્ય જ્ઞાન્ય ૧૦,૦૦૦ વર્ષથી અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ એક પદ્યોપમમાં કંઈક ઓછું છે. દસેય આંતરાના દક્ષિણ દિશાના બધાં મળીને કુલે ૪૦૬૦૦૦૦૦ ભવનો હોય છે અને ઉત્તર

વિશાળતા મધ્ય મળીને કુલ ભવન ૩,૬૬ ફેલ છે એમાંથી નાનામાં નાનું ભવન તો જલ્દીપ પ્રમાણે (એક સાળ ચોળાનું) છે મધ્ય ભવન જાડી દીપ પ્રમાણે (૪૫ સાળ ચોળાનું) છે અને મોટામાં મોટું ભવન જસ પ્પ દીપ સમુદ્ર પ્રમાણે (જસ પ્પાત ચોળાનું) છે જ્યાં ભવનો જરૂરી ચોખ ઘાસ નકાતથી ગોળાકાર રત્ન નક્કિ મકા પ્રકાશવળા અને સર્વ દુષ્ણ સામગ્રીઓથી પરિપૂર્ણ છે સ પ્પાત ચોળાના ભવનમાં સ પ્પાત દેવ દેવી અને જસ પ્પાત ચોળાના ભવનમાં જસ પ્પાત દેવ દેવીઓ રહે છે કુમારો (નાળા)ની નેચ દોઢ કરતા ફેલાયી કુમારો ઢહેવાલ છે

ભવનમાંથી દેવની જાતિ	શરીરવર્ણ	વસ્ત્રવર્ણ †	મુકુટનું ચિન્હ કિ
૧ જમ્બુકુમાર	કૃષ્ણ	લાલ	મુકામણી
૨ નલ્લિકુમાર	શ્વેદ	લીલો	નાચ્યેશુ
૩ કુવર્ણકુમાર	સેતરી	શ્વેદ	ભરડ
૪ વિદ્યુતકુમાર	રાતો	લીલો	વજ્ર
૫ જ્વાળકુમાર	"	"	કંચક
૬ દીપકુમાર	"	"	સિંહ
૭ હાલિકુમાર	શ્વેદ	"	ધોળા
૮ રિકાકુમાર	સેતરી	શ્વેદ	હાથી
૯ વાયુકુમાર	લીલો	સુવાળી	મચર
૧ સ્થાનિકુમાર	સેતરી	શ્વેદ	સરખમ્મ

† જ્યા રંગોના વસ્ત્ર પહેરવાનો શોખ વધારે છે

કિ આ ચિન્હ દેવતાઓના મુકુટમાં ફેલ છે એથી એમની જાતિનો પરિચય થાય છે

આ સાતમાં નરકની તીથેત્ર ચરમાન્તથી તે પહેલી રત્નપ્રમા પુસ્તીની ઉપર મોઝા મધ્ય આઠમ્હાન્તર સુધીનું ૭ રત્નસુ ઉઘા અને ૧૩૬ રત્નસુ પનાકાતપાળા અપોમોમ્હુ વજ્રપ સપ્તક ધનુ

મદ્ય (તીર્થ) સેવનું વર્ણન.

પૃથ્વી જનાવેથી રત્નપ્રમાની ઉપરનું ૧૦ ચોળાનું પુસ્તી પિંડ છે એમાંથી ૧૦ ચાળા તીથે અને ૧ ચોળા ઉપર ઊડીને મધ્યમાં ૮ ચોળાની પોષાર છે જેમાં જસ પ્પાત નચર છે એમાં ૮ જાતિના અતર દેવો રહે છે ૭થો (૧) પિશાય (૨) ભૂત (૩) ૧૧ (૪) રામસ (૫) કિન્નર (૬) કિપુર (૭) મદોરમ (૮) વાપવ' ને ૧૦ ચોળાનો પિંડ ઊડેલ તેમાંથી ૧ ચોળા ઉપર અને ૧ ચોળા તીથે ઊડીને વધમાં ૮ ચોળાની પોષાર છે તેમાં પણ જસ પ્પાત નચર છે તેમાં પણ ૮ જાતિના વાજુઅતર દેવો વસે છે તેમનાં નામો ૧ જાજુપન્ની ૨ વાજુપન્ની ૩ ઇસીપાર્થ ૪ જુજ્જાર્થ ૫ મનિય ૬ મકાકાલિ ૭ કેદક ૮ ૧૫ મદોલ.

એ ૮૦૦ યોજનની તથા ૮૦ યોજનની પોલારમાં જે અસંખ્યાત વ્યતરનાં અને અસંખ્યાત વાણ્યવ્યતરનાં નગરો છે તે નાનાં તો ભરતક્ષેત્રનાં પ્રમાણનાં એટલે કે ૫૨૬ યોજનથી કંઈક વિશેષ છે અને મધ્યમ નગરો મહાવિદેવ ક્ષેત્ર પ્રમાણે (૩૩૬૮૪ યોજનથી કંઈક વિશેષ) છે અને મોટામાં મોટા જંશુક્રીપ પ્રમાણે (એક લાખ) યોજનના છે.

એ ૮૦૦ યોજનની ૮૦ યોજનની પોલારમાં પણ બે વિભાગ છે

(૧) દક્ષિણ અને (૨) ઉત્તર જેમાં વસનારા ૧૬ જાતના વ્યતર અને વાણ્યવ્યતર દેવોની એક એક જાતિ ઉપર બળ્બે ધંદ્રો છે. એમ ૧૬ જાતિના ૩૨ ધંદ્રો છે જેમનાં નામો યત્રમાં છે. એ એક એક ધંદ્રને ચાર ચાર હજાર સામાનિક દેવો છે, ૧૬-૧૬ હજાર આત્મરક્ષક દેવો છે. ૪-૪ અમહમહિષી ધંદ્રાણીઓ છે પ્રત્યેક ધંદ્રાણીને હજાર હજાર દેવીને પરિવાર છે. ૭ અણિકા છે. ૩ પરિપદા (૧) આબ્યતર પરિપદના ૮૦૦૦ દેવો મધ્ય પરિપદના ૧૦૦૦૦ દેવો બાહિર પરિપદના ૧૨૦૦૦ દેવો છે. એ સોળ જાતના દેવોનું જથ્થા આખું ૧૦૦૦૦ વર્ષનું અને ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્લોપમનું છે. જેમની દેવીઓએ આયુષ્ય જથ્થા ૧૦૦૦૦ વર્ષનું ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્લોપમનું છે. વ્યંતર અને વાણ્યવ્યંતર દેવ ચચળ સ્વભાવવાળા, મનોહર નગરમાં દેવીઓની સાથે નૃત્ય ગાયન કરતાં મોગ ભોગવતાં પૂર્વોપાનિત પુણ્યનાં કૃત્ય અનુભવતાં વિચેરે છે વનમાં ફરવાથી વધારે આનંદ માનતાં હોવાથી વાણ્યવ્યંતર દેવ કહેવાય છે.

૮૦૦ યોજનાના પ્રથમ પ્રતરના ૮ ભાગના વ્ય તર રહેલો કોડ			૮૦૦ યોજનાના બીજા પ્રતરના ૮ ભાગના વાક્ય તર રહેલો કોડ			બાકીના પ્રતરના રહેલોના ચારીર વર્ણ અને સુક્રિટ ચિન્હ	
નમો	દશિષુ દિશાના	ચિતર દિશાના	૮ વાક્ય તર	દશિષુ દિશાના	ચિતર દિશાના	દશીરવર્ણ	સુક્રિટ ચિન્હ
૧ પિપ્પલ	કોને	મહાકોને	૬ બાપપની	કાનિહિતે	મગકોને	મો	ક્રિષ વર્ણ
૨ કા	કોને	ક્રિતે	૧ પાપપની	પાને	વિષાને		કાલી વર્ણ
૩ વર્ણ	પુષ્કે	મીકાને	૧૧ ક્રીવા	ક્રીને	ક્રીપને	,	વર્ણ
૪ રાકે	કોને	મહાકોને	૧૨ કાપા	કાને	મોકાને	સે	પાલી વર્ણ
૫ કિનાર	કિને	કિપને	૧૩ કો	કપને	વિષાને	લી	કાલી વર્ણ
૬ કિપુર	કપને	મહાકોને	૧૪ કાકો	કાને	કાસકિને	સે	ચ વર્ણ
૭ પોલ	કાકોને	મહાકોને	૧૫ કા	કને	મોકને	મો	ના વર્ણ
૮ ના	કીતલીને	કીતલીને	૧૬ પાપ	પાને	પાપને	"	ટી વર્ણ

સુદર્શન મેરુ પર્વત

: ૧૦૦૦૦૦ યોજન ઉંચો છે

પંડગવનમાં તીર્થંકરોના
જન્મ-મહોત્સ દર્શનો કરે છે :

બધા જયોતિષીઓ મેરુની
પ્રદક્ષિણા હંમેશા કરે છે :

- ☉ શનિ ૩ યોજન
- ★ મંગળ ૩ યોજન
- ★ બૃહસ્પતિ ૩ યોજન
- ★ શુક્ર ૩ યોજન
- ★ બુધ ૪ યોજન
- **** ગક્રાત્ર ૪ યોજન

● નિત્ય રાહુ

● ચંદ્ર ૮૦ યોજન

● પૂર્વ રાહુ

☀ સૂર્ય
૧૦ યોજન

★ કેતુ

● તારામંડળ
૭૯૦ યોજન
ગંદગવન ૫૦૦
યોજન

ભદ્રશાલ વન
પૂર્વ પશ્ચિમ
૨૨૦૦૦ યોજન

● લાગુ

તલિયામાં ૧૨ યોજન,
મધ્યમાં ૮ યોજન, અતમા
૧૦૪ યોજન પહોળી પૃથ્વી
(લાલા) રત્નમય શેક ચૂલિકા -

૪૯૪ યોજન પહોળુ પડગવન

૧૦૦૦ યોજન
પહોળુ પંડગવન

સોમનસ વનથી
૨૫૦૦૦ યોજન ઉચર
૩૬૦૦૦ યોજન
પંડગવન

૪૨૯૨ યોજન પહોળુ
સોમનસ વન

૫૦૦ યોજન પહોળુ
સોમનસ વન

૯૯૫૪૬ યોજન પહોળુ
ગંદગવન

સમભૂમિપર ૧૦૦૦૦ યોજન પહોળુ
ભદ્રશાલવન

ભૂમિ અંદર ૧૦૦૯૦ $\frac{૧૦}{૧૧}$
યોજન પહોળુ

- ☉ શનિ ૩ યોજન
- ★ મંગળ ૩ યોજન
- ★ બૃહસ્પતિ ૩ યોજન
- ★ શુક્ર ૩ યોજન
- ★ બુધ ૪ યોજન
- **** ગક્રાત્ર ૪ યોજન
- ચંદ્ર ૮૦ યોજન
- રાહુ
- સૂર્ય ૧૦ યોજન
- ★ કેતુ
- તારામંડળ
૫૦૦ યોજન
ગંદગવન

ઉત્તર દક્ષિણ
૨૫૦ યોજન
પહોળુ

જીવોએ જરૂર ધર્મારાધન કરવું જોઈએ તે અભિયોગી શ્રેણીથી ૫ યોજન ઉપર, ૧૦ યોજન પહોળું અને ૫૫૫૫૫૫ લાંબુ ગૈતાદ્ય પર્વતનું શિખર છે. અહિયાં ૬૧ યોજનની ઊંચી જૂદી જૂદી નવ કુંગરીઓ છે ત્યાં મહાન્નદિના ઘણી ગૈતાદ્ય પર્વતના માલિક "ગૈતાદ્યગિરિ કુમાર" દેવતાનો વાસ છે.

ભરતક્ષેત્રની મધ્યમાં ગૈતાદ્યગિરિના આવવાથી દક્ષિણાર્ધ ભરત અને ઉત્તરાર્ધ ભરત એવા બે વિભાગો થઈ ગયા છે, અને ભરતની ઉત્તરની સીમાનો કર્તા સુલ્લહિમવંત પર્વત છે. જેના મધ્યની પદ્મદ્રહ્મની પૂર્વ અને પશ્ચિમના દ્વારથી નીકળેલી ગંગા અને સિંધુ નદી ગૈતાદ્ય પર્વતની નીચેથી નીકળીને લવણ સમુદ્રમાં જઈને મળવાથી ભરતક્ષેત્રના ૬ વિભાગ થઈ ગયા છે જેને 'પટ્ટખંડ' (૬ વિભાગ) કહે છે.

જંબુદ્વીપના પૂર્વ દિશાના વિજયદ્વારના નીચેના નાળાથી લવણ સમુદ્રનું પાણી ભરત ક્ષેત્રમાં આવવાથી નવ યોજન વિસ્તારવાળી ખાડી છે. જેના કિનારા ઉપર ત્રણ દેવસ્થાન છે. ૧. પૂર્વમાં માગધ ૨ મધ્યમાં વરદામ અને ૩. પશ્ચિમમાં પ્રભાસ છે. એ તટ (કિનારા) ઉપર હોવાથી તીર્થ કહેવાય છે

ગંગા નદીથી પશ્ચિમે, સિંધુ નદીની પૂર્વે, લવણની ખાડીથી ઉત્તરે અને ગૈતાદ્ય પર્વતની દક્ષિણે એમ ચોરેની મધ્યમાં ૧૧૪૮ $\frac{૧}{૪}$ યોજનનાં અંતરે ૧૨ યોજન લાંબી અને ૯ યોજન પહોળી અયોધ્યા નગરી છે †

કાલચક્રનું વર્ણન.

ભરતક્ષેત્રમાં ૨૦ કોડકોડ સાગરોપમનું કાળચક્ર (૧૨ આરાવાળું) સદા ફરતું રહે છે. જે કાળમાં પ્રત્યેક સમય શુભ પુદ્ગલો (સુખો)ની ન્યૂનતા અને અશુભ પુદ્ગલો (દુઃખો)ની વૃદ્ધિ થાય તેને અવસર્પિણી કાળ કહે છે. અને અશુભ પુદ્ગલોની ન્યૂનતા અને શુભ પુદ્ગલોની વૃદ્ધિ થાય તેને ઉત્સર્પિણી કાળ કહે છે તે બન્ને કાળના ૬-૬ આરા હોય છે. તેમાંથી અહિયાં પહેલા અવસર્પિણી કાળના ૬ આરાનું વર્ણન કરે છે.

૧. ચાર કોડકોડી સાગરોપમના પહેલા 'સુખમા સુખમ' (એકાન્ત સુખ, નામક આરામાં મનુષ્યદેહ પ્રમાણુ ૩ ગાઉનું હોય છે આયુષ્ય ૩ પદ્યોપમનું હોય છે. તેમના શરીરમાં ૨૫૬ પાંસળાઓ હોય છે અને તેઓ વજ્રાક્ષપલ નારાય સહનન તથા સમચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન વાળા હોય છે. મહાસ્વરૂપવાન સરળ સ્વભાવી હોય છે અને સ્ત્રી પુરૂષના યુગલરૂપે સાથે જ આવનરે છે તેમની ઇચ્છાઓ ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષો પૂર્ણ કરે છે તે કલ્પવૃક્ષનાં નામો આ પ્રમાણે છે — ૧. 'મતંગવૃક્ષ' થી સુધરાં ફળો મળે છે. ૨. 'ભિગાવૃક્ષ' થી સુવર્ણ રત્નનાં વાસણો મળે છે ૩ 'તુલિંગાવૃક્ષ' ૪૯ જાતિનાં વાજિત્રોના મનોહર નાદ સંભળાવે છે. ૪ 'જ્યોતિવૃક્ષ' રાત્રિમાં સ્વર્ગ સમાન પ્રકાશ કરે છે ૫ 'દીપવૃક્ષ' દીપકની જેમ પ્રકાશ

† અયોધ્યા નગરીના સ્થાને જમીનમાં શાશ્વતુ વજ્રમય સ્વસ્તિકનું ચિન્હ અંકિત છે. કર્મભૂમિની ઉત્પત્તિના સમયે ઇન્દ્ર મહારાજ તે જ સ્થળે નગર વસાવે છે તેમ વૃદ્ધ પુરુષોનું કથન છે.

જાણીયું વર્ણન.

પૃથ્વી ઉપર મેંની ચારે બાજુ ફરતો જાણીના બાકાર વાળો પૃથ્વી ખંધિય અને ઉત્તરી દક્ષિણ સુધી ૧ ચોળનનો લાંબો પહોળો ત્રણ જણીય નાથનો શીષ છે એમાં મેં પવંતથી ૪૫૦ • ચોળજુ દક્ષિણ દિશામાં વિભવદારની બાજુ 'કારત' નામનું છેત છે તે વિભવદારથી યુક્તિભવત પવંત સુધી સીધુ પરફરું ચોળ પહોળુ છે. બાકારતરેય મખમાં ૧૦૭૨ ફેરે ચોળ (૧૨ કલાક) ની છબ્બાવાળો, ઉત્તર દક્ષિણમાં ૫૦ ચોળ પહોળો, ૨૫ ચોળ જીયો, ચુમિમાં ૬૧ ચોળ ઊંડો રપાનો વૈતાલમ નામનો પવત છે આ પવંતમાં ૫ ચોળ લાંબી (બારબાર) ૧૨ ચોળ પહોળી અને ૮ ચોળ જીંની મહા બાકારથી બાપત બે ઝૂકા છે એકલો પૃથ્માં ખડકપાત ઝૂકા અને બીજી પશ્ચિમ તમસ ઝૂકા આ ઝૂકાના મખમાં બી તમથી નીકળેલી અને ૩-૩ ચોળ કુર બાંને વસ અને સિધુ નદીમાં જઈ મળનારી ઉમ્મ જલા અને બીજી નિચળ જલા કુ નાથની બે નદીઓ છે

પૃથ્વીથી ૧ ચોળ ઉપર વૈતાલમ પરંત ઉપર ૧ ચોળ પહોળી અને વૈતાલમ પવત જેટલી લાંબી બે ; વિલાધર મેણી ઉ મ દક્ષિણની મેણીમાં વળન વલ્લસ વ. ૫૦ સ્પરો છે અને ઉત્તરની મેણીમાં રજનુપર ચક્રવાસ પ્રમુખ ૬ નજર છે જેમાં શેકિયી પ્રપિ, વળતરિમિની વ. હળથી વિલાએને સિદ્ધ કરનારા વિલાધરા (મુખ) રહે છે ત્યાંથી ૧૦ ચોળ ઉપર એવા મકારની માજી પજુ બે બાંધેલો દેવેલી મેણી છે ત્યાં ખોજા દેવસોના ઠોંગળના ફરપાજ પૂવ દિશાના અગ્નિ સેત્ર મકારાજ દક્ષિણ દિશાના ત્રિવિધ મ મકારાજ ખંધિય દિશાના અગ્નિ વરણ મકારાજ અને ઉપર દિશાના ચાલિ વેમવળ મકારાજના બાપાધારક (૧) જાનરશકે 'વાલુનુ લકા' (૨) પાણીના રશકે 'વાલુનુ લકા' (૩) સુવણ વ. પાણીના રશકે 'લવણુ લકા' (૪) મકાન રશકે 'સવણુ લકા' (૫) વળના રશકે 'વલળુ લકા' (૬) ફલ રશકે 'ફલણુ લકા' (૭) ટુલના રશકે 'પુલળુ લકા' (૮) ફલપુલના રશકે 'ફલપુલણુ લકા' (૯) પાણીભાજના રશકે 'અવિતળુ લકા' અને બીજા ધાન વ. ના રશકે 'બીજળુ લકા' એ ૧ જાંતિના દેવતાએના બાપાજ છે આ દેવો પેાપેતાના નામ પ્રમણીની વરણએની વાણતર દેવેથી રક્ષ કરવા નિષિતે મલે મલ (સવાર, જપેર અને સાંજ) માં ચાકી કરવા નીકળે છે આ મલે કાવમો મુખાગિમી

* આ ચારે સિસા પાંચસે-પાંચસે જાળનની લાંબી અને જાડીસે-જાડીયે ચોળનની પહોળી છે અને એ ૬એ સિદ્ધાસેના પાંચસે-પાંચસે ખુખના લાંબા પહોળા અને જાડીસે જાડીસે ખુખના ઊંચા છે

કુ એક ચોળનના ૧૬યા કામને એક કલા કહે છે

× ઉમરજલા નદીમાં સજીવ, નિજ વ રાઈ પજુ વસુ પડી જાવ તેને મજુ વખત ફેરવીને જદાર ફેરી દે છે નિયમજલા નદીમાં પડેલી વસુને મજુ વખત ફેરવીને પાતાલમાં બેસાડી દે છે,

દિવસ સુધી પાલન થયા બાદ તેઓ પોને સ્વાવલંબી બની સુખપૂર્વક વિચરે છે. બાકી બધું પહેલા આરા નેમ બાથુ આ ત્રણે આરાનાં નિયંત્ર પંચેન્દ્રિયો પણ યુગલિયા જ હોય છે

ત્રીજા આરાના ત્રણ વિભાગમાંથી પહેલા બે વિભાગમાં જ ઉપર સુખ્ય રચના રહે છે. બ્યારે ૧૬, ૧૬, ૧૬, ૧૬, ૧૬, ૧૬, ૧૬, ૧૬, ૧૬, ૧૬, ૧૬, ૧૬, (છાસડ લાખ કોડ, છાસડ હજાર કોડ, છાસડ સો કોડ, છાસડ કોડ, છાસડ લાખ, છાસડ હજાર, છાસડ સો છાસડ) સાગરોપમ ત્રીજા આરાના વ્યતીત થઈ જાય છે ત્યારે કાલ સ્વભાવના પ્રભાવે કલ્પવૃક્ષોથી પૂર્ણ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ ન થવાથી તે યુગલ મનુષ્યોમાં પરસ્પર વાદવિવાદ અને કલેશ શરૂ થાય છે. જાણે તેને શાત કરવા જ અનુક્રમથી ૧૫ કુલકરો (વિદ્વદ્-પ્રતાપી પુરુષો) મનુષ્યોની ઉત્પત્તિ થાય છે * પ્રથમના પાંચ કુલકરો સુધી હકાર દંડ, પછીના પાંચ કુલકરો સુધી 'મકાર' દંડ અને બાકીના પાંચ કુલકરો સુધી ધિકકાર દંડની નીતિ ચાલે છે. અર્થાત્ જુગલિયાં પરસ્પર લડે ત્યારે "હ" "મા" "ધિકક" શબ્દો કહેવાથી તેઓ શરમાઈ શાન્ત થઈ જાય છે. અહીંયાં સુધી તો અસિ (નોકરી કરી) મસિ (વ્યાપાર કરી) કૃષિ (ખેતી કરીને) થી આજીવકા કરવાની જરૂર ન હોવાથી આ અકર્મ ભૂમિ કહેવાય છે અને જોડાડે ઉત્પન્ન થવાથી અને જોડાડે રહેવાથી આ 'જુગલિયા' કહેવાય છે પછી ત્રીજા આરાનાં બ્યારે ૮૪ લાખ પૂર્વ ૩ વર્ષ અને ૮૧ માસ બાકી રહે છે ત્યારે પહેલા અયોધ્યા નગરના સ્થાને ૧૫મા કુલકરથી પહેલા તીર્થંકર ઉત્પન્ન થાય છે કાલના પ્રભાવે બ્યારે કલ્પવૃક્ષોથી કેાઇ પણ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થતી નથી ત્યારે હુધાથી પીડિત મનુષ્યને વ્યાકુળ થતા જોઇ તીર્થંકર ભગવાન તેમના ઉપર દયા લાવી સ્વભાવથી ઉત્પન્ન થયેલાં ૨૪ પ્રકારના ધાન્ય મેવા વ તે મનુષ્યોને ખતાવે છે કાન્યુ ધાન ખાવાથી તેમનું પેટ ફુ જે છે એમ જાણીને અરણી કાષ્ટથી અગ્નિ ઉત્પન્ન કરી તેમાં શેકવાનું કહે છે જોળાં મનુષ્યો અગ્નિથી ધાન્ય બળતુ જોઇ કહે છે કે તેનુંજ પેટ નથી ભરાતુ તો તે અમને શું આપશે? ત્યારે તીર્થંકર પહેલા કુભારની સ્થાપના કરી વાસણ ખનાવતાં શીખવે છે પછી ૪ કુલA ૧૮ શ્રેણીB ૧૮ શ્રેણીC એમ ૩૬ જાતિઓ સ્થપાય છે. પુરુષની ૭૨ કલાD, ૧૮ લિપીE, સ્ત્રીની ૬૪ કલાF, ૬૪ લિપાG વ ખતાવે છે પછી જિતા-

* પહેલાના કુલકરનું એક પથ્યોપમના ૧૦મા ભાગનું, બીજાનું એક પથ્યોપમના ૧૦૦મા ભાગનું ત્રીજાનું એક પથ્યોપમના હજારમા ભાગનું, ૪થાનું ૧૦ હજારમા ભાગનું, પાંચમાનું લાખમા ભાગનું, છઠ્ઠાનું દસ લાખમા ભાગનું, સાતમાનું કરોડમા ભાગનું, ૮માનું ૧૦ કરોડમા ભાગનું, ૯માનું ૧૦૦ કરોડમા ભાગનું, ૧૦માનું હજાર કરોડમા ભાગનું, ૧૧માનું ૧૦ હજાર કરોડમા ભાગનું, ૧૨માનું એક લાખ કરોડમા ભાગનું, ૧૩માનું ૧૦ લાખ કરોડમા ભાગનું, ૧૪માનું કોડાકોડમા ભાગનું અને ૧૫માનું ૮૪ લાખપૂર્વનું આયુષ્ય હોય છે એમ પદમપુરાણ દિગ્મરના ગ્રંથમાં લખ્યું છે.

A ચારકુલ—૧ કાટવાલ ન્યાયાધીશ વ નું 'ઉમકુલ' ૨ 'ગુરસ્થાની ઉચ્ચ પુરુષોનું' મોગ કુલ ૩ મંત્રીઓનું રાજકુલ ૪ પ્રજાનું ક્ષત્રિય કુલ

B. C ક્ષત્રિય કુલની ૧૮ શ્રેણી અને ૧૮ પ્રશ્રેણી એમ ૩૬ જાતિ —

કરે છે ૧. 'ચિત્તચાલક' થી મુગધી ફોનોનાં છુપણ પ્રાપ્ત થાય છે ૭. ચિત્તચાલક થી ૧૮ નવતાં મનોમંત્રો બોળ્યા મળે છે ૮. મનોવેગા વૃક્ષથી મુગધુ' સ્તનાં આશુખ્યો મળે છે ૬. 'ચિત્ત ચારા' વૃક્ષ ૪૧ માળાના મહેલ જેવા મધ્ય ભવ છે અને ૧. 'અભિવચન' વૃક્ષથી ઉત્તરેષ્ઠમ વળો પ્રાપ્ત થાય છે ખજેલા આરાના પુરોનો તથા તથા દિવસ પછી આહારની ધ્યાન થાય છે ત્યારે શરીર પ્રમાણે ૬ કલ્પવૃક્ષનાં ફળ તથા મદી વ નો આહાર કરે છે તે સમયમાં માછી પણ સાકર જેવી તથા હોય છે પ્રથમ આરાનાં બીપુરનાં આશુખ્યા ૧ મહિના બાકી રહે છે ત્યારે મુગધણી એક પુત્રપુત્રીના નોમનો પ્રસવ કરે છે ૬. તે બાળક બાળિકા ૪૬ દિવસ સુધી પાતનપેલણ થયા બાદ પોતે હોલિયાર અને સ્વાલમળી થઈ મુખોપમેશનો અનુભવ કરતાં વિચરે છે તેમના માતૃખિના એક તો છીંક આવતાં જ અને બીજાને બચાવ્યાં આપતાં જ મુગધ પાળી દેવચરિતાં * ભવ છે શ્વેતધિખિત દેવ તે મુગધના મૃતક શરીરને ક્ષીર સમુદ્રમાં ફેંકી દે છે

૨ આ પ્રમાણે પ્રથમ આરાની પૂર્ણતા થતાં જ તથા કોમકોટી સાચરોપમનો મુગધા' (દેવસ મુગ) નામક બીજા આરાના આરમ્ભ થાય છે તે વખતે ખજેલાં કરતાં વધુ' જંમ, રસ અને રપ્થ'ની ઉત્તમતામાં અનતમણી બીનતા થાય છે આશુખ્ય પણ અનુક્રમે ધટતાં ધટતાં ૨ પચોપમનું અને દેહપ્રમાણ મે ગાઉનું મધ ભવ છે પાંજગીઓ પણ ૧૨૮ રહી ભવ છે આહારની ૨-૨ દિવસે ધ્યાન થયા કરે છે ત્યારે ફલફલ કે માની વ નો આહાર છે છે અને માછીનો સ્વાદ ખાંડ જેવો જ રહી ભવ છે મૃત્યુને ૧ માસ બાકી રહે છે ત્યારે મુગધણી એક પુત્રપુત્રીને પ્રસવે છે ૧૪ દિવસ સુધી તેમની પ્રતિપાલના થયા બાદ તેઓ સ્વાલમળી થઈ મુખોપમેશ કરતાં વિચરે છે બાકી ભવ પહેલા આરા માફક ભવનું

૩ એમ બીજો આરા 'પૂણ' થતાં જ ને કોમકોટી સાચરોપમનો ત્રીજો 'મુગધા કુખ' (મુગ પણ કુખ ક્રાંત) નામનો આરા શરૂ થાય છે ત્યારે ખજેલાંથી વધુ' જંમ રસ રપ્થ' વ ની ઉત્તમતામાં અનતમણી ન્યૂનતા થાય છે અનુક્રમે ધટતાં ધટતાં દેહપ્રમાણ એક માઉનું અને આશુખ્ય એક પચોપમનું રહી ભવ છે ૧૪ પાંજગીઓ રહે છે એક દિવસના આંતરે આહારની ધ્યાન થાય છે ત્યારે તે જ પ્રમાણે આહાર કરે છે પૃથ્વીનો સ્વાદ બોળા જેવો રહી ભવ છે મરવાના ૧ માસ પહેલાં મુગધણી પુત્રપુત્રીના નોમનો ભવ આવે છે તેમનું ૭૬

૬ પહેલા આરામાં ઉવેરના ઘણા નેરસો, બીજામાં બેર નેરસો અને ત્રીજા આરામાં બાળગા નેરસો આહાર મુગધ અનુભવ કરે છે એમ પ્રમાણ કરે છે

૬ બ્યારે મુગધના આશુખ્યા ૧૫ માસ બાકી રહે છે ત્યારે મુગધણી બાળને પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે મુગધને ને મેઘનીય કોઈક લીજ હોવાથી તેઓને સજમ થાય છે અને શ્રી મમધારણ કરે છે ત્યાં સુધી જાત બદલની માફક જ રહે છે આ પવિત્રતાને લીધે જ મુગધની એક દિગ્ગતિ જ રહી છે એમ ૧૬ પુરોનો કહે છે

* પુત્રનું ૭૬ આશુખ્ય અનુભવ કરતાં હોય છે તેટલું બચવા એથી ક્રાંત એક આશુખ્ય દેવધર્મમાં આવે છે

ત્રીજા આરામાં એ જ અરસામાં ઉત્તમ રાજકુલમાં તીર્થ કર સમાન પણ કંઈક મંદ ૧૪ સ્વપ્ન પોતાના માતૃશ્રીને આપી ચક્રવર્તી મહારાજ જન્ન ધારણ કરે છે એમનું દેહમાન પણ ૫૦૦ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૮૪ લાખ પૂર્વનું હોય છે. ૪૦ લાખ અષ્ટાપદના બલના ધારક હોય છે યુવાસ્થા પ્રાપ્ત થતાં, પહેલા તો માંડનિક રાજ્ય થઈ પછી ૧૩ તેલા કરી ભગતક્ષેત્રના ફોએ ખંડના એક છત્ર રાજ્યકર્તા ચક્રવર્તી થઈ જાય છે.

ચક્રવર્તી મહારાજની ઝડિ

સાત એકેન્દ્રિ (પૃથ્વીકાયમ) રત્ન—૧ ચક્રરત્ન—સેનાની આગળ આગળ આકાશમાં ગડગડાટ શબ્દ કરતું ચાલે છે છ ખડ જીતવાનો રસ્તો બતાવે છે. ૨ ‘છત્રરત્ન’ સેના ઉપર ૧૨ ચોજન લાંબા અને ૯ ચોજન પહોળા છત્રરૂપ બની જાય છે. અને ઠડ, તાપ, વાયુ વગેરેથી રક્ષા કરે છે ૩ ‘દડરત્ન’ વિષમ સ્થાને સમ કરી રસ્તો સાફ સડક જેવો કરી દે છે. અને વૈતાલ્ય પર્વતની બન્ને ગુફાનાં દ્વાર ખુલ્લા કરે છે. (આ ત્રણેય રત્ન ચાર ચાર

૧ સ્ત્રીની ૬૪ કલા-નૃત્ય ૨, ચિત્ર ૩. ઔચિત્ય ૪. વાદિત્ર ૫. મંત્ર ૬ જંત્ર ૭ જ્ઞાન ૮ વિજ્ઞાન ૯. દલ ૧૦. જલરથબન ૧૧ ગીતગાન ૧૨ તાલમાન ૧૩. મેઘવૃષ્ટિ ૧૪. ક્ષલાકૃષ્ટિ ૧૫ આકારગોપન (રૂપ સંતાડવું) ૧૬ ધર્મ વિચાર ૧૭ ધર્મનીતિ ૧૮ શકુનવિચાર ૧૯ ક્રિયાકલ્પ ૨૦ આરામ રોપણ ૨૧ સંસ્કૃત જલ્પ ૨૨ પ્રસાદનીતિ ૨૩ સુર્વણ વૃદ્ધિ ૨૪ સુગંધી તેલ કરવું ૨૫. લીલા (માયા) રચવી ૨૬ હાથી ઘોડાની પગિક્ષા ૨૭. સ્ત્રીપુરુષના લક્ષણનું જ્ઞાન ૨૮. કામ ક્રિયા ૨૯ લિપિજેદન ૩૦ તાત્કાલિક શુદ્ધિ ૩૧. વસ્તુસિદ્ધિ ૩૨ વૈદિક ક્રિયા ૩૩ સુર્વણ રત્ન શુદ્ધિ ૩૪ કુલ ભ્રમ ૩૫ સારી શ્રમ ૩૬ અજન યોગ ૩૭. ચૂર્ણ યોગ ૩૮ હસ્તપટ્ટતા ૩૯ વચનપટ્ટતા ૪૦. ભોજનવિધિ ૪૧. વાણિજ્યવિધિ ૪૨ કાવ્યશક્તિ ૪૩. વ્યાકરણ ૪૪ શાલીખંડન ૪૫. સુખમડન ૪૬. કથાકથન ૪૭ કુલમાલાગુથન ૪૮ શૃંગાર સજ્જા ૪૯ સર્વ ભાષા જ્ઞાન ૫૦ અભિધાન જ્ઞાન ૫૧. આભારણુ વિધિ ૫૨. ભૂત્ય ઉપચાર ૫૩ ગૃહાચાર ૫૪ સચય કરવું ૫૫ નિરાકરણ ૫૬ ધાન્ય રંધવું ૫૭ કૌશલ્ય ૫૮ વીણાનાદ ૫૯ ચિત્રકાવ્ય ૬૦ અક વિચાર ૬૧ સત્યસાધન ૬૨ લોકવ્યવહાર ૬૩ અત્યક્ષરી ૬૪ પ્રશ્ન પહેલી

લોકોત્તર ૧૪ વિદ્યા—૧ ગણિતાનુયોગ ૨. કરણાનુયોગ ૩ ચરણાનુયોગ ૪ દ્રવ્યાનુયોગ. ૫ શિક્ષાકલ્પ ૬ વ્યાકરણ ૭ જલ્પવિદ્યા ૮ અલકાર ૯ જ્યોતિષ ૧૦ નિયુક્ત ૧૧. ઇતિહાસ ૧૨. શાસ્ત્ર ૧૩ મીર્માસા અને ૧૪ ન્યાય

લૌકિક ૧૪ વિદ્યા—૧ બ્રહ્મ ૨. ચાતુરી ૩ બલ ૪. વાહન ૫ દેશના ૬. બાહુ ૭ જલતરણ ૮. રસાયન ૯. ગાયન ૧૦ વાદ્ય ૧૧. વ્યાકરણ ૧૨. વેદ ૧૩ જ્યોતિષ ૧૪. વૈદિક.

ઉપરના ૪ કુલ, ૩૬ જાતિ (કોમ), ૭૨ તથા ૬૪ કક્ષા, ૧૮ લિપિ, ૧૪ વિદ્યા અનાદિ કાળથી ચાલી આવે છે અને અનંતકાલ સુધી એવી જ રહેશે પરંતુ કાલપ્રભાવથી ભરત અરવત ક્ષેત્રમાં લોપ થતી જાય છે, મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં તો સદા બની રહે છે.

આર મુજબ સ્વર્ગથી મન્દ્ર જ્ઞાનીને યજ્ઞા આઠ ગરૂપ'ક તે તીથ' કરનો રાજ્યશિષેઃ કી રાજ્ય જનાવે છે લગ્નોત્સવ પ્રસન્ને પાણી મઠ્ઠણ કરાવે છે જેમ જેમ કુટુંબ વૃદ્ધિ થાય છે તેમ તેમ આમ ગરૂપ'કની વૃદ્ધિ થતી જાય છે એમ કારત્યેજની વજુ જ્ઞાનાકી થતી જાય છે પછી તીથ'કર રાજ્યશિષેઃ સિદ્ધિનો ત્યાગ કરી સવમ લઈ, તપશ્ચર્યા કરી, ધન્યાશ્રી મળી શકે કરી જેવગરમ પ્રાપ્ત કરી તીથ'કરની સ્થાપના કરે છે ધર્મની વૃદ્ધિ કરી આગુણ પૂણ' કરી મેલે જાય છે

૧ કુભાર (કુભાર) ૨. માળી ૩ જેહૂત ૪ વણાટ કામ કરનાર ૫. ચિત્રાર ૬ સુદીપર ૭ ક્ષત્ર ૮ મલપાન વેશારી ૯ તમોશી ૧ બની ૧૧ જોવાળીઆ ૧૨ સુધાર ૧૩ વેશી વાંચી ૧૪ ધોખી ૧૫ કદેઈ ૧૬ કળમ ૧૭ કકાર ૧૮ નખાર ૧૯ સીક્ષત ૨ સમુદી ૨૧ મળી ૨૨ કુદીપર ૨૩ કમદી ૨૪ રજારી ૨૫ દોરી ૨૬ પટેલ ૨૭ કદવા ૨૮ જામુળ ૨૯ સોની ૩ ચમાર ૩૧ ચુનારા ૩૨ માળી ૩૩ ચિત્ર ૩૪ સિદ્ધીપર ૩૫. કસરા ૩૬ વણીયા.

૭. પ્રાણી ૭૨ ક્રમા—૧ કોબન ૨. ચક્ષિત ૩ રૂપ બદલવા ૪ તૃણ (નાચ) ૫ સમીત ૬ વાક ૭ વાણ ૮ બસરી ૯ નરકશક્ત ૧ નારીશક્ત ૧૧ મનશક્ત ૧૨. જાનશક્ત ૧૩ કલશક્ત ૧૪ રત્નપરીક્ષા ૧૫ પ્રાણુર્વાહ ૧૬ મત્રવાદ ૧૭. કવિત ૧૮ તર્કશક્ત ૧૯ નીતિશક્ત ૨ ધર્મશક્ત ૨૧ જ્યોતિષશક્ત ૨૨ જોડશક્ત ૨૩. વટશક્ત ૨૪ ચેત્તશક્ત ૨૫, રસાન ૨૬ જાન ૨૭ રવનશક્ત ૨૮ કન્દ્ર જાન ૨૯ જેતીયાદી કામ' ૩ વક્ષ વિધિ ૩૧ જુગાર ૩૨ વ્યાપાર ૩૩ રાજસેવા ૩૪ કૌન વિચાર ૩૫ વાયુ સ્થાન ૩૬ જ્ઞાન સ્થાન ૩૭ મેષ વૃષ્ટિ ૩૮ વિરોધન ૩૯ કાન ૪ ઉર્ધ્વ' જમન ૪૧ સુવજુ સિદ્ધ ૪૨. રૂપસિદ્ધિ ૪૩ યદન'ધન ૪૪ પત્રકેન ૪૫. મય કેન ૪૬ લોભચાર ૪૭ લોભજન ૪૮ રૂજ જ્ઞાન ૪૯ જ્ઞાનચાર ૫૦ જ્ઞાનચાર (જો ન લાગે ત્યાં જનારી દેવા) ૫ મારગન્યન ૫૧ ચિત્રક્રમા ૫૨ મામ વસાવતું ૫૩ મનસુદ ૫૪ રથસુદ ૫૫ મરુસુદ ૫૬ કૃષિસુદ ૫૭ વાજસુદ ૫૮ મુષ્ણિસુદ ૫૯ જાકુસુદ ૬ કડુસુદ ૬૧. સ્ત્રીસુદ ૬૨ સપ્તમેહન ૬૩ જ્ઞાતર મન ૬૪ મત્રવિધિ ૬૫. તર્કવિધિ ૬૬ મત્રવિધિ ૬૭ રીષપાઠવિધિ ૬૮ સુચર્ય'પાઠવિધિ ૬૯ જામન ૭ મારન (મારી નાજવા, જેલન કરવાનો વિધિ) ૭૧. સ્થાન (સ્થાપિત કરી દેવા) ૭૨ સજીવનચેતના પેદા કરવી

૮. ત્રિપિ ૧૮ પ્રકારનો ૧ કલ્પત્રિપિ ૨ જુનત્રિપિ ૩ વ્યવિપિ ૪ રાક્ષસત્રિપિ ૫. જનની ત્રિપિ ૬ ત્રણ ત્રિપિ ૭ કિરલી ત્રિપિ ૮ કાવિદી ત્રિપિ ૯ સંધવી ત્રિપિ ૧ માથવી ત્રિપિ ૧૧ કનદી ત્રિપિ ૧૨ નાચરી ત્રિપિ ૧૩ સાદી ત્રિપિ ૧૪ ફારસી ત્રિપિ ૧૫ જ્ઞાનિ પિપી ત્રિપિ ૧૬ ચામુડી ત્રિપિ ૧૭ મુશ્વેવ ત્રિપિ ૧૮ ઉડી ત્રિપિ. જાતાર તે ત્રિપિયે દેશમેરે જાનેઃ જાતારી જની મધ છે ૭૫મે માધવી, જરી ચોડી, ગાદલી તેમચી, જાનવાની, સેતારી માળી જોડણી ચુરસાળી, સિદ્ધલી, દારી, કારી દગમોરી ખરસી માધવી મદાપેદિ ૫. ૫.

ત્રીજા આરામાં એ જ અરસામાં ઉત્તમ રાજકુલમાં તીર્થ કર સમાન પણ કંઈક મદ ૧૪ સ્વપ્ન પોતાના માતૃશ્રીને આપી ચક્રવર્તી મહારાજ જન્મ ધારણ કરે છે એમનું દેહમાન પણ ૫૦૦ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૮૪ લાખ પૂર્વનું હોય છે. ૪૦ લાખ અષ્ટાપદના બલના ધારક હોય છે. યુવાસ્થા પ્રાપ્ત થતાં, પહેલાં તે માંડનિક રાજ થઈ પછી ૧૩ તેલા કરી ભગતક્ષેત્રના ફો એ ખંડના એક છત્ર રાજ્યકર્તા ચક્રવર્તી થઈ જાય છે.

ચક્રવર્તી મહારાજની ઋદ્ધિ

સાત ઓદ્દિન્દ્રિ (પૃથ્વીકાયમ) રત્ન—૧ ચક્રરત્ન—સેનાની આગળ આગળ આકાશમાં ગણગણ શબ્દ કરતું ચાલે છે છ ખંડ જીતવાનો રસ્તો બતાવે છે. ૨ ‘છત્રરત્ન’ સેના ઉપર ૧૨ યોજન લાંબા અને ૯ યોજન પહોળા છત્રરૂપ બની જાય છે. અને ઠંડ, તાપ, વાયુ વગેરેથી રક્ષા કરે છે ૩ ‘દડરત્ન’ વિષમ સ્થાને સમ કરી રસ્તો સાફ સડક જેવો કરી દે છે. અને વૈતાલ્ય પવંતની બંને ગુફાના દાર ખુદ્દા કરે છે. (આ ત્રણેય રત્ન ચાર ચાર

૫ સ્ત્રીની ૬૪ કલા-નૃત્ય ૨, ચિત્ર ૩. ઔચિત્ય ૪. વાદિત્ર ૫. મત્ર ૬ જંત્ર ૭ જ્ઞાન ૮ વિજ્ઞાન ૯. દલ ૧૦. જલસ્થાન ૧૧. ગીતગાન ૧૨ તાલમાન ૧૩ મેઘવૃષ્ટિ ૧૪ ફલાફલિ ૧૫ આકારગોપન (રૂપ સંતાડવું) ૧૬ ધર્મ વિચાર ૧૭ ધર્મનીતિ ૧૮ શકુનવિચાર ૧૯ ક્રિયાકલ્પ ૨૦ આરામ રોપણ ૨૧ સંસ્કૃત જલ્પ ૨૨. પ્રસાદનીતિ ૨૩ સુવર્ણ વૃદ્ધિ ૨૪ સુગંધી તેલ કરવું ૨૫. લીલા (માયા) રચવી ૨૬ હાથી ઘોડાની પગિક્ષા ૨૭ સ્ત્રીપુરુષના લક્ષણનું જ્ઞાન ૨૮. કામ ક્રિયા ૨૯ લિપિજ્ઞેદન ૩૦ તાત્કાલિક શુદ્ધિ ૩૧ વસ્તુસિદ્ધિ ૩૨ વૈદિક ક્રિયા ૩૩ સુવર્ણ રત્ન શુદ્ધિ ૩૪ કુલ ભ્રમ ૩૫ સારી શ્રમ ૩૬ અજન યોગ ૩૭. ચૂર્ણ યોગ ૩૮ હસ્તપદુતા ૩૯ વચનપદુતા ૪૦. ભોજનવિધિ ૪૧ વાણિજ્યવિધિ ૪૨ કાવ્યશક્તિ ૪૩. વ્યાકરણ ૪૪ શાલીખંડન ૪૫. મુખમંડન ૪૬. કથાકથન ૪૭ કુલમાલાગુચન ૪૮ શૃંગાર સજ્જા ૪૯ સર્વ ભાષા જ્ઞાન ૫૦ અભિધાન જ્ઞાન ૫૧. આભારણુ વિધિ ૫૨ ભૂત્ય ઉપચાર ૫૩ ગૃહાચાર ૫૪ સચય કરવું ૫૫ નિરાકરણ ૫૬ ધાન્ય રાંધવું ૫૭ કેશગુચન ૫૮ વીણાનાદ ૫૯ ચિત્રગત્રાદ ૬૦ અક વિચાર ૬૧ સત્યસાધન ૬૨ લોકવ્યવહાર ૬૩ અત્યક્ષરી ૬૪ અશ્ર પહેલી

લોકોત્તર ૧૪ વિદ્યા—૧ ગણિતાનુયોગ ૨. કરણાનુયોગ ૩ ચરણાનુયોગ ૪. દ્રવ્યાનુયોગ. ૫ શિક્ષાકલ્પ ૬ વ્યાકરણ ૭ છદ્ધિવિદ્યા ૮ અલંકાર ૯. જ્યોતિષ ૧૦ નિયુક્ત ૧૧. ઇતિહાસ ૧૨ શાસ્ત્ર ૧૩ મીર્માસા અને ૧૪ ન્યાય

લૌકિક ૧૪ વિદ્યા—૧ બ્રહ્મ ૨. ચાતુરી ૩ બલ ૪. વાહન ૫ દેશના ૬. બાહુ ૭. જલતરણ ૮ રસાયન ૯. ગાયન ૧૦ વાદ ૧૧. વ્યાકરણ ૧૨ વેદ ૧૩ જ્યોતિષ ૧૪. વૈદિક.

ઉપરના ૪ કુલ, ૩૬ જાતિ (કામ), ૭૨ તથા ૬૪ કલા, ૧૮. લિપિ, ૧૪ વિદ્યા અનાદિ કાળથી ચાલી આવે છે. અને અનંતકાલ સુધી એવી જ રહેશે પરંતુ કાલપ્રભાવથી ભરત અરવત ક્ષેત્રમા લોપ થતી જાય છે, મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં તે સદા બની રહે છે.

હાથ લાંબા હોય છે) ૪ 'અમરલ' ૫૦ જાંઝળ લાંબુ ૧૬ જાંઝળ પહોળું, જ્યોત્સના જાંઝળ જાડું જાતિ તીક્ષ્ણ ખાસવાળું હોય છે અને હજારો ગાંઠો દૂર રહેતાં ચતુર્ન પશુ માંથી છેદી નાંખે છે (જા. ચારેય રત્ન જાનુધરાણામાં ઉત્પન્ન થાય છે ૫. 'મંચિરલ' ચર જાંઝળ લાંબુ અને બે જાંઝળ પહોળું હોય છે તેને જ્યોત્સના મૂળવાળી ચંદ્રમાની જેમ ૧૨ ચોળા પ્રકાશ કરે છે અને હાથીના મસ્તકે આધિવાળી સવારને કોઈ પણ પ્રકારની નીક રહેતી નથી.

૬ કમ્પીરલ જ્યોત્સનાવાળી ચાર ચાર જાંઝળ લાંબું પહોળું સેનાની જેલ સ્થાન ૬ તળિયા ૮ ખુણા અને ૧૨ હાંધિવાળાં અને વળામાં ૮ સેનાના જેલો હોય છે એનાથી વૈતલ્લય પવત્તી જન્મે શ્રાવણમાં એક એક ચોળાનાં જાંઝળ ૫ મનુષ્યનાં જોળાકાર ૪૬ મળે છે તેનો ચંદ્રમા સમાન પ્રકાશ જ્યાંસુધી ચંદ્રવતી છેલ્લા રહે ત્યાં સુધી રહે છે ૭ 'અમરલ' બે હાથનું લાંબુ હોય છે ૧૨ ચોળા લાંબી અને ૬ ચોળા પહોળી નાલ (કોડી) ૬૫ ચંદ્ર જાળ છે તેમાં ચંદ્રવતી ની સેના સવાર થઈ વચ્ચેથી પેલી મધ્ય નદીઓથી પાર થઈ જાય છે (જા. ત્રણેય રત્નો લક્ષ્મી સમર્થ ઉત્પન્ન થાય છે)

સાત પંચેન્દ્રિય રત્ન—૧ સેનાપતિરત્ન-વચ્ચા જન્મે 'અ' હોવા ચંદ્રવતી છેલ્લે છે અને ચારે ખુણાના ચારે અંક સેનાપતિ છેલ્લે છે વૈતલ્લય પવત્તી શ્રાવણમાં દાર ૬૬ જાંઝળી જોણે છે અને મેન્દ્રોનો પરાજય કરે છે ૨ ચાણપતિ ચંદ્રરત્નને પુસ્ત્રીના જાંઝળે જાળી તેના ઉપર ૨૪ પ્રકારનું ખાલ અને જાંઝળ જાળી મેવા, મસમ્મા, લાક જાંઝળ વ. શિવના પ્રથમ જોરમાં વાવે છે તે જાંઝળ પહોરમાં પાકી જાય છે અને તે જાંઝળ પહોરમાં તેમજ કરી ચંદ્રવતીને 'અમરલી' દે છે ૩. નકાશ (સુવાર) રત્ન ચુકતી માંમાં ૧૨ ચોળા લાંબા અને ૬ ચોળા પહોળા, ૪૨ માળના મહેસો, પોષપણા, રથચળા મુદ્દચળા, પાંચાળા, જાળર વ. જાંઝળ સામગ્રીથી પરિપૂર્ણ નગર વસાવી દે છે જેમાં માથે જતા ચંદ્રવતી સપરિવાર નિવાસ કરે છે ૪ પુરોહિતરત્ન શુભ ચુકત જતાવે છે હાથેમાં વ. (ચાંદ્રિકા) જાળ (વધ મહ વ.) રવળ જાળનું દૂરકેવુ વ. નાં ફળ કહે છે શાંતિપાઠ કરે, જાંઝળ છે (જા. ચારે રત્ન ચંદ્રવતીનાં નગરમાં હોય છે) ૫. સીરલ-(શ્રી દેવી) વૈતલ્લય પવત્તી ઉપર મંચિરલ મંચિક વિદ્યાધરની પુત્રી હોય છે મહારાજવતી અને સદા કુમારિકા જેમ કુર્વત રહે છે એનું દેહમાલ ચંદ્રવતીથી ચાર જાંઝળ જોણું હોય છે એ પુત્ર પ્રસવ કરતી નથી પણ કેઈ વખતે મુખાદ્ય પ્રસવે છે ૬ અમરલ (કમ્પાચર મોડો) પૂજારીથી કુળ સુધી ૧૮ જાંઝળ લાંબા, પુરથી કાન સુધી ૮ જાંઝળ લિંગો, શંકુમરમાં પારેલા રવળે પહોંચાણનારો, સરતામાં વિલ્લય પ્રધાન કરનાર હોય છે અને ૭ 'અમરલ' (હાથી) માં-ગતીથી જમણે લિંગો હોય છે મહા સોભાજ્યથી જાળમાં અને જાંઝળ સુદર હોય છે (જા. મોડો અને હાથી જન્મે વૈતલ્લય પવત્તીનાં મૂળમાં ઉત્પન્ન થાય છે જા. જાંઝળ રત્નો ચંદ્રવતી મહારાજનાં હોય છે)

નવેન્દ્રિય—૧ 'નેસર્પનિધિ'થી ગ્રામ્યક વિસાવવાની સેનાનો પમાર નાજવાથી સામગ્રી અને વિધિ પ્રાપ્ત થાય છે ૨. પદ્મનિધિ થી વૈત્ત માળનાં ઉપકરણ પ્રાપ્ત થાય છે.

૩ 'પિંગલનિધિ' થી મનુષ્ય, પશુનાં બધી જાતનાં આલ્સુપણોની પ્રાપ્તિ થાય છે ૪ 'સવ્ય રથનિધિ' થી ચક્રવર્તીનાં ૧૪ રત્નો તથા સર્વે જાતનાં રત્ન, ઝવેરાતની પ્રાપ્તિ થાય છે. ૫. 'મહાપલ્લનિધિ' થી બધી જાતનાં વસ્ત્રોની તથા વસ્ત્રોને રંગવા ધોવાની વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે. ૬. 'કાલનિધિ' થી અષ્ટાંગ નિમિત્તનાં ધૃતિહાસનાં તથા કુંભકારાદિ કર્મના શિષ્ય-શાસ્ત્ર પ્રાપ્તિ થાય છે. ૭. 'મહાકાલનિધિ' થી સોનું વ બધી જાતની ધાતુનાં વાસણો તથા રોકડા ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે ૮ 'માણુવડ મહાનિધિ' થી બધી જાતના અસ્ત્રશસ્ત્ર વ. ની પ્રાપ્તિ થાય છે ૯ 'શંખનિધિ' થી ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષના સાધન બતાવનાર શાસ્ત્રની તથા પ્રાકૃતિ, સંસ્કૃત, અપભ્રંશ, સંકીર્ણ, ગદ્યપદ્યમય શાસ્ત્રોની તથા બધી જાતના વાઙ્મંત્રોની પ્રાપ્તિ થાય છે આ ૯ મહાનિધિ પેટીની જેમ ૧૨ યોજન લાંબી, ૯ યોજન પહોળી, ૮ યોજન ઉચી, ૮ પૈડાવાળી, જ્યાં સમુદ્રની સાથે ગંગા નદી મળી છે ત્યાં રહે છે. જ્યારે ચક્રવર્તી અષ્ટમ તપ (તેજો) કરીને તેનું આરાધન કરે છે ત્યારે ત્યાંથી નીકળી ચક્રવર્તીના પગમાં નીચે આવીને રહે છે એમાંથી દ્રવ્યમય વસ્તુ તો સાક્ષાત્ નીકળે છે અને કર્મરૂપ (કાર્ય કરવા રૂપ) વસ્તુને બતાવતી વિધિઓના પુસ્તકો નીકળે છે. જેને વાંચીને ઈષ્ટ અર્થની સિદ્ધિ કરી શકાય છે. ચક્રવર્તીનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયા બાદ તથા દીક્ષા લીધા બાદ બધા સાધનો પોતપોતાને સ્થાને ચાલ્યા જાય છે

એ ૧૪ રત્ન અને ૯ નિધિ માટે એક હજાર દેવતા નિયુક્ત હોય છે તે દેવો ના આ બધું કાર્ય કરે છે.

પરચુરણ ઋદ્ધિ ચક્રવર્તી મહારાજના ૨૦૦૦ આત્મરક્ષક દેવ હોય છે જ એ ખંડના ૩૨૦૦૦ દેશોમાં (૨૧૦૦૦૦૦ ગાઉમાં) રાજ્ય હોય છે ૩૨૦૦૦ મુકુટનંધ રાજ સેવક હોય છે ૬૪૦૦૦૦ B રાણીઓ હોય છે. ૮૪૦૦૦૦૦ હાથી, ૮૪૦૦૦૦૦ ઘોડા, ૮૪૦૦૦૦૦ રથ, ૮૬૦૦૦૦૦૦ પગવાળા સૈનિક, ૩૨૦૦૦ નૃત્યકાર, ૧૬૦૦૦ રાજધાની ૧૬૦૦૦ દીપ, ૯૯૦૦૦ દ્રોણમુખ, ૯૬૦૦૦૦૦ ગ્રામ, ૪૯૦૦૦ બાગ, ૧૪૦૦૦ મહામંત્રી, ૧૬૦૦૦ મહેન્દ્ર રાજ સેવક, ૧૬૦૦૦ રત્નાગર, ૨૦૦૦૦ સોના ચાંદીના બાંડાર, ૪૮૦૦૦ પાટણુ ૩૦૦૦૦૦૦૦ ગૌકંઠ D ૩૬૦ બોજન બનાવનાર રસોઈયા નોકર, ૨૬૦૦૦૦૦ અગમર્દક, ૯૯૦૦૦૦૦૦૦ દાસ

A પુરુષ ૨૮, સ્ત્રીઓ ૩૨, એમ ૬૦ મનુષ્યનું એક કુળ, એમ ૧૦૦૦૦ કુલનું એક ગામ, ૩૦૦૦૦ ગામનો એક દેશ હોય છે. ૫ આનાર્થ ખંડમાં એવા એવા ૫૩૩૬ દેશ છે અને મધ્યના આર્ષ ખંડમાં ૫૩૨૦ દેશ હોય છે એમ બધા મળી ૩૨૦૦૦ દેશોમાં ૩૧૯૭૪૧ દેશ તો આનાર્ષ હોય છે અને કુલ ૨૫૧ દેશ આર્ષ હોય છે

B કેટલાએક ૧૯૨૦૦૦ સ્ત્રી હોવાનું કહે છે અને એમ બતાવે છે કે એક રાજ્યકન્યા સાથે એક પ્રધાનની પુત્રી અને એક પુરોહિતની પુત્રી આવે છે એ હિસાબે ૬૪૦૦૦ રાણીઓ હોય તો $૬૪૦૦૦ \times ૩ = ૧૯૨૦૦૦$ સ્ત્રીઓ થક જાય છે.

કાચ લાંબા હોય છે) ૪ 'અમરલ' ૫ જાગિય લાણી ૧૬ જાગિય પહેણ, બીજી જાગિય ૧૫ જાગિય તીક્ષણ ધારવાળું હોય છે અને હળવે આઠે દૂર રહેતાં ચતુર્નું પણ માથું છોડી નાંખે છે (જા ચારેય રત્ન અમુખચાળામાં ઉત્પન્ન થાય છે ૫ 'મહિરલ' આ જાગિય લાણી અને બે જાગિય પહેણ હોય છે તેને ઉંચે મૂકવાથી ચદ્રમાની જેમ ૧૨ ચોળા પ્રકાશ કરે છે અને કાચીના મસ્તકે અધિવાથી સવારને કોઈ પણ પ્રકારની પીક રહેતી નથી.

૬ કમ્પીરલ જ્યે ભાજીથી ચાર ચાર જાગિય લાણી પહેણ સેનાની જેલ સજ્જાન ૬ તળિયા, ૮ ખુણા અને ૧૨ કાંધિયાવાળું અને વળનમાં ૮ સેનાના જેમ હોય છે સેનાથી વૈતલ્ય પવત્તી બન્ને ગ્રહાઓમાં એક એક ચોળાના આંતરે ૧૦ ધનુષનાં ચોળાકાર ૪૬ મળ કરે છે તેનો ચદ્રમા સમાન પ્રકાશ અંશુધી ચાવતી' છવે રહે ત્યાં સુધી રહે છે ૭ 'અમરલ' બે કાચનું લાણી હોય છે ૧૨ ચોળા લાંબી અને ૬ ચોળા પહેણ નાવ (કાચી) ૧૫ થઈ જાય છે તેમાં ચાવતીની સેના સવાર થઈ મનસ્વિજી જેવી મહા નદીઓથી પાર થઈ જાય છે (જા પ્રલેપ રત્નો લક્ષ્મી ભક્ષ્યમાં ઉત્પન્ન થાય છે)

સાત પચેન્દ્રિય રત્ન—૧ સેનાપતિરત્ન-વચ્ચા બન્ને અંડા વેા ચાવતી' છવે છે અને ચારે ખુણાના ચારે અંક સેનાપતિ છવે છે વૈતલ્ય પવત્તી ગ્રહમાં દાર ૬૬ પ્રકારથી બોધે છે અને ગ્રેન્ડેન્ડો જરાબ કરે છે ૨. ચાષપતિ અમરલને પૃસ્તીના બાકારે બનથી તેના ઉપર ૨૪ પ્રકારનું ધાન્ય અને બીજી જાતના મેવા, મસાલા, લાકેડાં ૫. સ્વિસ્ત્ર પ્રથમ પહેરમાં વાગે છે તે બીજા પહેરમાં પાકી જાય છે અને તે ત્રીજા પહેરમાં તેજ કરી ચાવતીને ખવડાવી દે છે ૩. નકાશ (ધુધર) રત્ન ચુકું' માંમાં ૧૨ ચોળા લાંબા અને ૬ ચોળા પહેણ, ૪૨ માળના મહેલો, ગોપચાળા, રમચાળા, પુદ્ગલા, પાંચાળા, જાળર ૫. બીજી સાયમોથી પરિપૂર્ણ નગર વસાવી દે છે જેમાં માંમે' જતાં ચાવતી સપરિવાર નિવાસ કરે છે ૪ પુરોહિતરત્ન યુગ ચુકું જતાવે છે કાચેમા ૫. (ચાકુડી) જાળ (તમ્ર મસ ૫) સ્વપ્ન જાનનું દૂરકતુ ૫ નાં ફળ કરે છે કાંતિપદ કરે, જાય કરે છે (જા ચારે રત્ન ચાવતીના નગરમાં હોય છે) ૫. સોસન-(મો દેવી) વૈતલ્ય પવત્તી ઉપર મહિના માસિક વિધાપરની પુત્રી હોય છે મહારાવવતી અને સદા કુમારિકા જેમ કુર્ચવ રહે છે એનું દેહમાલ ચાવતીથી ચાર જાગિય જોડા હોય છે એ પુત્ર પ્રસવ કરતી નથી પણ કોઈ વખતે મુકાદમ પ્રસવે છે ૬ અમરલ (કમ્પાષત મોડો) પૂઠીથી યુગ છુટી ૧ ૮ જાગિય લાંબા, પુસ્તી કાન સુધી ૮ જાગિય જિમ્મો સંજીવનમાં ખારેલા સ્થાને પદોઆનારો, ભક્તમાં વિભવ પ્રદાન કરનાર હોય છે અને ૭ 'અમરલ' (કાચી) ચાવતીથી નમત્રો જિમ્મો હોય છે મહા સોશામણીય કાંઈક અને કાંતિ છુટા હોય છે (જા મોડો અને કાચી બન્ને વૈતલ્ય પવત્તીના મળમાં ઉત્પન્ન થાય છે જા નર્મ રત્ને ચાવતી' ચદારા નાં હોય છે)

નર્મરત્ન—૧ નિસર્પનિધિથી પ્રાગર્થિ વસાવવાની સેનાનો પદ્ય નાખવાથી સામથી અને વિધિ પ્રાપ્ત થાય છે ૨. પૂર્વનિધિ થી વેાળ માખનાં ઉપકરણ પ્રાપ્ત થાય છે

B ફેટલાએક ૧૯૨૦૦૦ સ્ત્રી હોવાનું કહે છે અને એમ બતાવે છે કે એક રાજ્યકન્યા સાથે એક પ્રધાનની પુત્રી અને એક પુરોહિતની પુત્રી આવે છે એ હિસાબે ૬૪૦૦૦ રાણીઓ હોય તો $૬૪૦૦૦ \times ૩ = ૧૯૨૦૦૦$ સ્ત્રીઓ થઈ જાય છે.

દાસી, ૬૬૦૦ ૦૦ અન્નરક્ષક ૩ સભ સભા, ૩ ૦૦ ૦ વસી ૮ ૦૦ પમિત,
 ૬૪ મેતાલીસ મળના મહેસેલ ૪ ૦ મણુ અન્ન નિત્ય લાગે, ૧ ૦૦ મણુ
 મીઠુ રોજ લાગે ૭૨ મણુ હીન મિલ્ય કામ આવે. વ. ધણી ત્રાદિ છે તેને ત્યામીને સવન
 એ તેા મોક્ષ કે સ્વપ્નમાં જન્મ અને જો રાજ્ય કરના જ મુલ્ય પામે તેા નરકમાં જન્મ છે ૯

આ આત્મા સાધુસાધ્વી કાલક્રમવિષ્ણુ કેવલરાત્રી પણ હોય છે અને નરક તથા
 મુખ્ય દેવ અને મોક્ષ એમ પાંચે ગતિમાં જનાર જીવેા હોય છે

૪ આ પ્રધાણે ત્રીજે આરા પૂર્ણ ચર્તાજ એક સાચોપગમાં ૪૨૦૦ વર્ષ એજો
 દુષ્કામ દુષ્કામ (દુષ્કામ ધણુ સુખ શોક) નામનો એજો આરા લાગે છે ત્યારે પહેલાંની
 અવેશાએ વણુ પાંચ, રસ સ્પર્શ વ. ના પુદ્ગલોની અનતરંગી ન્યૂનતા થતી જાય છે
 અનુક્રમે પદ્મતા પદ્મતા દેહપ્રાણ ૫ ધનુષ્યુ અને આધુષ્ય એક ક્રીડ પૂર્વર્ણ સ્ત્રી જાય છે
 સ્વિસર્માં એક વખત મોજનની છમ્મજ થાય છે અને ૬ સંધ્યર્ણ ૬ સસ્માનવાળા તથા ૭
 ઝનિઓમાં જનારા મુખ્ય હોય છે ૨૩ તીર્થંકર ૧૧ આકવર્ણી ૬ જલદેવ, ૬ પ્રતિવાસુદેવ
 પણ આ જ આત્મા થાય છે

વાસુદેવ—પૂર્વ અવમાં નિમંજ તપ સવધનું પાલન કરી નિપજ્ઞ કરે છે અને
 ત્રાવી આધુષ્ય પૂર્ણ કરી વચમાં એક અવ સ્વર્ગ કે નરકનો કરીને ઉત્તમ કુલમાં ચત્રાને ૭
 ઉત્તમ સ્વપ્ન આપતાની સાથે જ જન્મ મેલજ કરે છે શુભ મુકુતમાં જન્મ પ્રાપ્ત કરી
 મુધવચ્ચાને પ્રાપ્ત કરી રાજપદ મેલજ કરે છે વાસુદેવપદની પ્રાપ્તિના સમયે ૭ રત્ન ઉત્પન્ન
 થાય છે ૧ મુક્તન આ ૨ અમેય તથવા ૩ કીમુદી જ્યાં ૪ મુલ્યપ્રમા ૫ મુખ્ય—
 અમેય પાણ (સકિત) ૬ કેરમય મણિ અને ૭ મહારમ ૨ અષ્ટાવધુન જા એમના
 શરીરમાં હોય છે એમના પહેલાં પ્રતિવાસુદેવ ઉત્પન્ન થાય છે તે ઉક્ષિપ્ત અરવના પણ
 ખાનું રાજ્ય કરે છે પછી વાસુદેવ તેને મારીને તેના રાજ્યના અધિકારી બને છે અર્થાત્
 એમનું તણ ખ માં એક જ રાજ્ય હોય છે

૮ જે ત્યાં જાણકારકીર્તિમાનકેવ હોય છે તેવા અમલી સમક્ષ સ્થિત કુલિવાણ
 જાણકારી દુઘાન પદ્મમાં હોય છે ૯ ૯૯ હજાર ગાયેનું એક આકુષ કહેવાય ૯ ઉપર કહેલી
 ચાત્રતિની ત્રાદિ અથવા અસત્યેત્રમાં હોય છે

૧ વજ્રકપમનારાય સદનન— જેનું સ્ત્રીત્વધારણ એટલે કે હામકાઓ હામકાઓ
 સધિઓ અને ઉપરનું ૫૩ વ. વળાં હોય છે ૧ કાપમનારાય સદનન. જેના હામકાં અને
 સધિની ખીલીઓ તેા વળાં હોય અને હામકાંના ઉપરનું ૫૩ સાધારણ હોય ૩ જેને પ્રિય
 (ખીલી) તેા વળાં હોય અને હામકાં તથા ૫૩ સાધારણ હોય તે નારાય સદનન. ૪ જેના
 હામકાં ખીલી આરપાર ન એક હોય અમીજ ખેસી હોય તે અર્ધ નારાય સદનન ૫ જે
 હામકાંની સંધિમાં ખીલી ન હોય ૬૪૧ ૫૬ મજનૂત હોય તે કીલીકા સદનન અને ૬ જેના
 હામકાં સ્ત્રી સ્ત્રી હોય, આપમથી નધાયેક હોય તેનું નામ 'સિવાત સદનન. સંધ્યર્ણ—એટલે
 હામકાં જન્મ-જન્મ નારાય એટલે સધિ.

બળદેવ—દરેક વાસુદેવના મિત્ર સહાયક અને મોટાભાઈને સ્થાને ઝોફેક બળદેવ હોય છે, ધણે ભાગે બાપ એક અને મા જુદી જુદી હોય છે ૬૩ સત્તાકા પુરુષોમાં ૨૪ તીર્થંકર, ૧૨ ચક્રિત, ૯ વાસુદેવ ૯ બળદેવ ૯ પ્રતિવાસુદેવ. ગઈ ચોવિસિમાં નીચે મુજબ અનુક્રમે બળદેવ થયા છે.

૯ બળદેવ—૧. અંચલ, ૨. વિજય, ૩ ભદ્ર, ૪. સુપ્રભ, ૫. સુદર્શન, ૬ આનંદ, ૭. નંદન, ૮. રામચંદ, ૯ બળભદ્ર, બળદેવ-વાસુદેવના મરણ પછી દિક્ષા લઈ મોક્ષ અથવા દેવલોકે જાય.

૨૪ કામદેવ ૧૧ રૂદ્ર, નારદ જે વર્તમાનકાળમાં થયા છે તેમના નામો*

૨૪. કામદેવ—૧ બાહુબલ, ૨, અમૃતતેજ, ૩, શ્રીધર, ૪ દશાનભદ્ર, ૫. પ્રસન્નચંદ્ર ૬. ચંદ્રવર્ણ, ૭ અગ્નિયુક્તિ ૮. સનતકુમાર, ૯ શ્રી વચ્છરાજ, ૧૦. કંકભ્રમ, ૧૧ મેઘવર્ણ ૧૨ શાન્તિનાથ, ૧૩, કુંથુનાથ, ૧૪, અરનાથ, ૧૫. વિજયરાજ, ૧૬ શ્રીચંદ્ર, ૧૭ નલરાજ, ૧૮. હનુમાન, ૧૯ બનીરાજ, ૨૦. વમુદેવ, ૨૧ પદ્મન, ૨૨ નાગકુમાર, ૨૩. શ્રીકુમાર, ૨૪. જંબુ સ્વામી

૧૧ રૂદ્ર—૧ ભીમ, ૨. જયતિસત્ય, ૩ રૂદ્રાય, ૪. વિશ્વાનલ, ૫ સુપ્રતિષ્ઠ, ૬ અચલ, ૭ પોંડરિક, ૮. અજીતધર, ૯ અજીતનાભી, ૧૦. પીકા અને ૧૧. સત્યકી

૯ નારદ—૧ ભીમ, ૨ મહાભીમ, ૩ રૂદ્ર, ૪ મહારૂદ્ર, ૫. કાળ ૬ મહાકાળ, ૭. ચતુર્મુખ, ૮ નર્કવદન, ૯ કચ્છુલ

ચોથા આરાનાં ૩ વર્ષ અને ૮૥ મહાના બાકી રહે છે ત્યારે ૨૪મા તીર્થંકર મોક્ષે પધારે છે.

૫ ઉપર પ્રમાણે ચોથો આરો પૂર્ણ થતાં જ ૨૧૦૦૦ વર્ષનો “કુખમ” નામે પાંચમો આરો બેસે છે, ત્યારે પ્રથમની અગેક્ષાએ વર્ણાદિક પર્વાયોની અનંતગુણ હીનતા થાય છે. ક્રમથી ઘટતાં ઘટતાં ૧૨૫ વર્ષનું આયુષ્ય, ૭ હાથનું દેહમાન, તથા ૧૬ પાંસળી રહે છે દિવસમાં બે વખત આહારની ઇચ્છા ઉપજે છે.

પાંચમા આરામા ૧૦ બોલોનો અભાવ હોય છે. ૧ કેવળ જ્ઞાન ૨. મનપર્થવજ્ઞાન, ૩. પરમઅવધિજ્ઞાન, ૪ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર ૫ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર ૬. યથાખ્યાત ચારિત્ર, ૭ પુણાકલ્પિ ૮ આહારક શરીર ૯ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ ૧૦ જીનકલ્પી સાધુ, અને નીચેના ૩૦ બોલમા ફેરફાર થઈ જાય છે. ૧. શહેર ગામડાં જેવાં થઈ જાય ૨ ગામડાં સ્મશાન જેવાં બની જાય ૩ સુકુનોત્પન્ન દાસ દાસી થાય ૪. રાજાઓ યમ જેવા કુર થઈ જાય, ૫. કુલીન સ્ત્રી દુરાચારિણી થાય, ૬ પિતાની આજ્ઞા પુત્ર ન પાળે, ૭. શિષ્ય ગુરૂની નિંદા કરે, ૮ કુશીલ મનુષ્યો સુખી થાય, ૯ સુશીલ મનુષ્યો દુઃખી થાય, ૧૦. સાપ, વીંછી, ડાંસ, માંકણ આદિ હુદ્ર જીવોની ઉત્પત્તિ અધિક થાય, ૧૧. દુષ્કાળ ધણા પડે, ૧૨ બ્રાહ્મણ લોભી બને, ૧૩ હિંસાધર્મ પ્રવર્તકોની સખ્યા વધે. ૧૪ એક મતમાંથી

* આ નામો દિગમ્બર મતના “સુદષ્ટતરંગિણી” નામના ગ્રંથમાં છે.

૧ ચોથા આરામાં જન્મેલાને પાંચમા આરામાં કેવળજ્ઞાન ઉપજે, પણ પાંચમા આરામાં જન્મેલાને કેવળજ્ઞાન ઉપજે નહિ

૨ સમ્પૂર્ણ લોક અને લોક જેવડા અસખ્ય ખંડ અલોકમાં હોત તેા તે પણ દેખવાની શક્તિ જેમાં હોય તે પરમઅવધિજ્ઞાન. આ જ્ઞાન પાંચમાં આરામાં હોતું નથી.

જાનેક મત મતાંતર ચાલે, ૧૫ મિથ્યાત્વની વૃદ્ધિ થાય, ૧૬ દેવતાનાં ઇચ્છન કુલંક થાય,
 ૧૭ વૈતક્ષ્ણ્ય પર્વતના વિલાપરેખા વિલાનો પ્રકાશ ઝેરછા થાય, ૧૮ રૂપ વચેરે જરથ
 વસ્તુઓનું જાત પડી જાય. ૧૯ પશુઓ અજ્ઞાપ્રાપ્ત થાય, ૨૦ પાપ ઝિંજોની પૂળ વધે,
 ૨૧ સાધુઓને આતુષાંશ કરવા જેવાં જેવાં થોડાં પડી જાય. ૨૨, સાધુઓની ૧૨ જાને જાતોની
 ૧૧ પ્રતિપાત્તા ખારક રહે નહિ ૨૩ યુર તિખને ભણાવે નહિ, ૨૪ સિખ અવિનીતાએથી
 થાય, ૨૫ અધર્મી કદાચ્છદી ધૂતી જ્વાળાજ, ટટાખોર એવા મનુષ્યોનો વધારો હોય ૨૬
 મર્માત્મા સુશીલ સરળ સ્વભાવવાળાં મનુષ્ય થોડાં હોય, ૨૭ ઉત્સવ પ્રપંથ સોહોને જમમાં
 ફસાવનાર એવાં મનુષ્યો પશ્ચીમના નામ ધરાવે, ૨૮ જ્ઞાત્યાર્યો જાણક જાણક સંપ્રદાય સ્થાપી
 જાણસ્થાપના પર-ઉત્થાપના કરે ૨૯ ઝેરિય રાજ પછા થાય જાને ૩ દોષોનો ધમગ્રિય
 ધડો જાય. આ પ્રમાણે કમસ. હાનિ થતાં થતાં પાંચમા જ્ઞાતના ઉચ્છેદા સ્વિસે કોઈનું
 જ્ઞાતન અજાતમાન થાય છે ત્યારે ઈન્દ્ર જાકાજવાણી કહે છે કે 'હે! સોહો! મારે જો
 જારો મેઝવનો છે મદિ સારધાન થાએ. ધર્મકરણી કરવી હોય તે કરી દો.' આ
 સાંજીને ઉત્તમ મર્માત્મા મનુષ્ય કહો તે મમતવને ત્યાગી જનજનમત (સંધારો) ધારણ કરી
 સમાધિય જાનશે પછી મહાસવનક વાજરો વણો તેને હાથે વૈતક્ષ્ણ્ય પર્વત, ત્રાણકૂટ કવચ
 સમુદ્રની આદી, જંગમ જાને સિધુ નદી એ પાંચ સિવાયતા જાધા પર્વત સિંહલ, મહેષ, ધર
 પુરી-નૂરીને જાળીનદોસા જાળ જશે x પહેલે પહેલે જૈન ધર્મ વિચરેલ જશે બીજે પહેલે કાંક
 પાપદીના મત વિચરેલ જશે, ત્રીજે પહેલે રાજનીતિ જાને થોડે પહેલે જાણ્ત જાનિયલ
 વિચરેલ જશે

૧ ઉપર પ્રમાણે પાંચમો જ્ઞારો પૂર્ણ થાય છે જાને ૨૧ વર્ષનો કુ ખામાંકુ જમ
 નામનો જો જારો મેસે છે આ સમયે જાતલેજના અધિષ્ઠત દેવ પાંચમા જ્ઞારાનાં નામ પામત
 મનુષ્યોમાંથી બીજા રૂપે કેટલાક મનુષ્યોને હાલી અગ્નિસિધુ નદીનાં નિજમાં મૂકી કે છે
 વૈતક્ષ્ણ્ય પર્વતથી ઉત્તર જાને ઈસિજે અગ્નિસિધુ નદીના સાપસામા જિનારા પર જા નિસે છે
 તેની કુજ સખ્યા ૭૨ છે જાને જાકે નિજમાં ત્રણ ત્રણ માળ હોય છે તેમાં મનુષ્યોને મૂકી
 જાને છે પાંચમા જ્ઞારાની અપેક્ષાએ છૂટા જ્ઞારામાં વણારિ પ્રદુલ્લ પર્વાથેની ઉત્તમત.જ
 જાનનમુણી હાનિ થાય છે કમસ પડતાં ધડતાં ૨ વર્ષનું જાપુષ્પ, ૧ હાંમનું દેહમાન જાને
 જાણે પંચગ્ય રહે છે જાકારની ધમ્મ જામર્ગસિ હોય છે ગમે તેટલું જાલ તેખણ વણિ
 થવી નથી. જ્ઞા જ્ઞારામાં સ્વિસનો તાપ જાને રાત્રિની ઠંડી જ્ઞતિ પ્રમથ હોવાથી મનુષ્યો
 નિજની જકાર નીકળી જઈતાં નથી, પરંતુ સવાર સાંજ બે થી જકાર નીકળે છે અગ્નિસિધુ
 નદી સર્પાકારે વાંકાનૂળી જ્ઞતિએ વહેતી હોય છે જામાના પિંડાના બે ત્રીજા વચ્ચે જાતર રહે
 તેટલો પહેલો જાને પૂઝાની પરી ફરે તેટલો જીડાં જે નદીજોનો પ્રવાહ રહે છે તેમાં મચ્છ
 મચ્છ હોય છે તેમને તે નિજવાણી મનુષ્યો પકડીને નદીની રેતીમાં ઠાડી છડિ નિજમાં નાસી
 જાય છે તે મચ્છમચ્છ ઉમ તાપ જાને સખ્ત ઠંડોના ચોજે જાકાર જાય છે પછી જ્ઞારો
 બીજા વાર તે મનુષ્યો જકાર જાવે છે ત્યારે રેતીમાંથી તે મચ્છમચ્છ જકાર મારી લે છે જાને

x સિંહજર મર્મામાં જાવસપિ વીકાળ પચટલી વખતે સાત સ્વિસની વૃદ્ધિ થાય છે તે
 વૃદ્ધિનાં નામ જા પ્રમાણે છે ૧. પવન ૨. શીન, ૩ શારજળ, ૪ ઝેર ૫. વમ્બીન ૬
 વાચુરજા જાને ૭. ધૂમકાદિ

તેના ઉપર બધા એક સામટા તરી પડે છે. અને એકમીજ કનેથી જુટવીને ખાઇ જાય છે. મૃતક મનુષ્યની ખોપરીમા પાણી લાવીને પીએ છે અને એ મર્યાદકના હાડ, ચામ વગેરેનું બક્ષણ કરીને જનવરો જીવન નિર્વાહ કરે છે. છઠ્ઠા આરાનાંમનુષ્યો દીન, હીન, દુર્બળ, દુર્ગંધી, રોગીષ્ટ, અપત્રિ. નમ્ર, આચાર-વિચારરહિત અને માતા, ખેન, પુત્રી આદિની સાથે ગમન કરવાવાળા હોય છે. ૭ વર્ષની સ્ત્રી છોકરાં જાણે છે કૂતરી કે જુગલ્લીની પેઠે ઘણાં બાળકોને જન્મ આપનારી અને મહાક્રોધેથી હોય છે ધર્મ કે પુણ્યરહિત અને કેવળ દુ.ખમાં જ આયુષ્ય પૂર્ણ કરી તેઓ નર્ક તિર્થગતિમા આત્મા જાય છે

આ દશ કોઠાકોડ સાગરોપમ પ્રમાણુ અવસર્પિણી કાળનું વર્ણન સમાપ્ત થયું

ઉત્સર્પિણી કાળનું વર્ણન

૧. ઉત્સર્પિણી કાળનો પહેલો “દુ.ખમાં દુઃખમ” નામનો આરો ૨૧૦૦૦ વર્ષનો આપાદ વદિ ૧ના દિવસે બેસે છે તે અવસર્પિણી કાળના છઠ્ઠા આરા સમાન જાણવો. ફરક એટલો કે આ આરામાં પ્રતિસમય આયુષ્ય દેહમાન આદિની કમશ વૃદ્ધિ થતી જાય છે

૨ પેઢી ઉત્સર્પિણી કાળનો “દુ.ખમાં” નામનો બીજો આરો ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, તે પણ અપાદ વદિ ૧ના દિવસે બેસે છે. ત્યારે ભરતશ્વેત્રમા સર્વત્ર પાંચ પ્રકારની વૃષ્ટિ થાય છે. ૧ આકાશ મેઘથી આચ્છાદિત થઈ વીજળી અને ગર્જના સાથે ‘પુષ્કર’ નામનો વરસાદ સાત અહોરાત્રી પર્વત સતત વરસે છે, જેથી ધરતીની ઉષ્ણતા દૂર થાય છે. ૨ પછી “ક્ષીર” નામનો દૂધ જેવો વરસાદ સાત અહોરાત્રી વરસે છે, તેથી સઘળી દુર્ગંધ દૂર થાય છે. ૩ પછી સાત દિવસ વરસાદ બંધ રહે છે X ત્યાર બાદ ૩ ‘ઘ્રત’ નામનો ઘી જેવો વરસાદ સાત અહોરાત્રી સરસે છે. તેથી પૃથ્વીમાં સિંગ્ધતા (ચીકણાઈ) અવિ છે ૪ પછી ‘અમૃત’ નામનો અમૃત જેવો વરસાદ સાત દિવસરાત વરસવાથી ૨૪ પ્રકારનાં ધાન્ય વગેરે સર્વ વનસ્પતિના અંકુરો જમીનમાંથી ઊગી નીકળે છે. પછી ૭ દિવસ વરસાદ બંધ રહીને ૫. “રસ” નામનો શેરડીના રસ જેવો X વરસાદ ૭ અહોરાત્રી વરસે છે. આથી ઉક્ત વનસ્પતિમાં પાંચે રસની ઉત્પત્તિ થવા પામે છે તે વખતે તે બિલવાસી મનુષ્યો લીલા લહેર દેખી આશ્ચર્ય ચકિત થઈ બહાર આવે છે પાંદડાંના હલવાથી પુનઃ ડરીને બિજામાં પેસી જાય છે અંદર દુર્ગંધથી ગભરાઇને વળી મહાર આવે છે પછી નીડર બની વૃક્ષોની પાસે આવે છે અને ફલાદિનો આહાર કરે છે આ ખોરાક તેમને અતિ સ્વાદિષ્ટ લાગવાથી માંસાહારનો પરિત્યાગ કરે છે અને ફેટલાંક મનુષ્યો મળીને એવો ઠરાવ કરે છે કે “હવે પછી જે માંસાહાર કરે તેનો ઝોછાયો પણ ન લેવો” એ પ્રમાણે જાતિવિભાગ થઈ જાય છે અને બધા રીતરિવાજ પાંચમાં આરા (વર્તમાન કાલ) જેવા થઈ જાય છે

X વચ્ચે બે સપ્તાહ વૃષ્ટિ બંધ રહેવાનું લખ્યું છે તે ગ્રથથી જાણવું

X પાંચ સપ્તાહ વરસાદના અને બે સપ્તાહ ખુલ્લા મળી ૭ સપ્તાહના ૭x૭=૪૯ દિવસ અપાદ વદિ ૧ થી બહરવા સુદિ ૫ સુધી થાય છે બ્યવહારમાં તે દિવસે જ સંવત્સરનો આરંભ થતો હોવાથી આપાદી પૂર્ણિમા પછી ૪૯-૫૦મે દિવસે સંવત્સરી મહાપર્વની આરાધના થાય છે, આ પ્રમાણે સંવત્સરી પર્વ પણ અનાદિથી છે અને અનતકાળપર્યાંત રહેશે

અનેક મત મતાંતર યાત્રે, ૧૫ ત્રિશ્વત્વની વૃદ્ધિ થાય ૧૬ દેવતાનાં ઈશન કુલંક થાય, ૧૭ વૈતલ્ય પતત્યા વિદ્યાધરેલી વિદ્યાનો પ્રભાવ ઝોલો થાય, ૧૮ દુષ્ઠ વજેરે સરથ વસ્તુઓનું સત્ત્વ ધરી ભય ૧૯ પશુઓ અગ્નિપ્રાણી થાય, ૨૦ પાપ ડિઓની પૂળ વધે ૨૧ સાધુઓને યાત્રાધર્મ કરવા જેવાં છેત્રા ધરી ભય ૨૨ સાધુઓની ૧૨ અને ધાત્રોની ૧૧ પ્રતિમતા ધારક રહે નહિ ૨૩ અરુ સિમ્બને બણાવે નહિ, ૨૪ સિમ્બ અવિનીતકેશી થાય, ૨૫ અધર્મી કલાકેલી ધૂર્ત કામાન્ન, ટટાખેર એવા મનુષ્યોનો વધારો હોય ૨૬ ધર્માત્મા, સુશીલ, સરથ સ્વભાવવાળાં મનુષ્ય ધર્મી હોય, ૨૭ ઉત્તર પ્રદેશ સોશીને બ્રમર્મ ફાલવનાર જેવાં મનુષ્યો ધર્મી અને નામ ધરાવે, ૨૮ જાત્રાઓ અલગ અલગ સપ્રદાય સ્થાપી આવસ્થાના પર-ઉત્થાપના કરે ૨૯ મેષ્ઠ રામ પશુ થાય અને ૩ સોશીનો ધમત્રિય પદત્રો ભય જા પ્રભાવે ક્રમસ કાળિ મતાં મતાં પાંચમા આરાના ઉપદ્રા સ્વિસે કોનુનું આસન ચઢાવમાન થાય છે ત્યારે ઈન્દ્ર બાહસરાણી કહે છે કે હૈ સોશી! મારે જોઈ આરો મેસવાનો છે મારે સાવધાન થાજો. ધર્મકરણી કરવી હોય તે કરી શો જા સાંભળીને ઉત્તમ ધર્માત્મા મનુષ્ય કહી તે મક્તવને ત્યાંથી જનસનમત (સમારો) ધારણ કરી સમાધિરથ નાસી પછી ગદાસવન*ક વાગરો વાસી તેને લીધે વૈતલ્ય પર્વત, કપશ્વરુ* કવલ સમુદ્રની ખાદી, મંચા અને સિંધુ નદી એ પાંચ સિવાવના ભધા પર્વત, કિશ્ક, મહેષ ૫૧ ટુગી-નૂગીને જમીનદોસ્ત થઈ જાય x પહેરે પહેરે જૈન ધર્મ વિરુદ્ધ થઈ, મીજે પહેરે ગંધ પામીના મત વિરુદ્ધ થઈ, ત્રીજે પહેરે રાજનીતિ અને ચોથે પહેરે નાસ્ત અન્નિયમ વિરુદ્ધ થઈ

૬ ઉપર પ્રમણે પાંચમે આરો પૂર્વ થાય છે અને ૨૧ વર્ણનો કુખ્યાકુખ્ય નામનો છો આરો મેસે છે જા સમયે હરવણેવના અપિષ્ઠત દેવ પાંચમા આરાનાં નાસ પામનાં મનુષ્યોમાંથી મીજ રપે રેટલક મનુષ્યોને કાલી મંચસિંધુ નદીનાં નિઘર્મા મૂકી દે છે વૈતલ્ય પતત્યા ઉપર અને કાલિજે ગચ્છસિંધુ નદીના સાવસામા કિનારા પર જા નિશા છે તેની કુલ સખ્યા ૭૨ છે અને જીક નિઘર્મા ત્રણ ત્રણ મળા હોય છે તેમાં મનુષ્યોને મૂકી આવે છે પાંચમા આરાનો અપેક્ષાએ જા આરામાં વણાદિ ધુદ્ધવ પર્વાવેલી ઉત્તમત્તમ જનનકુણી કાળિ થાય છે કનક ધર્મા ધર્તનાં ૨ વર્ણનું આયુષ્ય, ૧ કાલનું દેકમાન અને જા પાંચમી રહે છે આકારની ઇચ્છા અમર્મકિત હોય છે મરે તેમનું ખાલ તેમજ વસિ થઈ નથી જન્મ આરામાં સ્વિસને તાપ અને રત્તિની કાલી જતિ પ્રમથ હોવાથી મનુષ્યો નિજની જ્ઞાત નીકળી શકતાં નથી, પરંતુ સ્વત્ત સાંભ એ ધરી જ્ઞાત નીકળે છે ગચ્છસિંધુ નદી સર્પાગરે વાંકીજૂળી જતિએ વહેતી હોય છે ગદ્યાનાં પદાંનાં એ ચીલા વચ્ચે જતાર રહે તેટલો પહેલો અને પદમની ખરી કુને તેટલો જીડાં એ નદીઓનો પ્રવહ રહે છે તેમાં મચ્છ કચ્છ હોય છે તેમને તે નિજવારો મનુષ્યો પકડીને નદીની રેલીમાં છટી કઈ નિઘર્મા નાસી જાય છે તે મચ્છકચ્છ ઉપર તાપ અને સખત કાંડનાં મોજે જાઈ જાય છે પછી જ્યારે જીંછ વાર તે મનુષ્યો જ્ઞાત આવે છે ત્યારે રેલીમાંથી તે મચ્છકચ્છ જ્ઞાત મહી લે છે અને

x કિશ્કર મંચામાં અપસર્પિણીકળ પપટલી વખતે સપ્ત સ્વિસનો રૂદિ થાય છે તે રૂદિયાં નામ જા પ્રમણે છે: ૧. પંચન, ૨. શીત, ૩. સારબળ, ૪. ઝેર ૫. વચ્છિનિ ૬. વાહુરળ અને ૭. મૂષ્કાદિ

તેના ઉપર બધા એક સામટા તૂટી પડે છે. અને એકમીનું કનેથી છુટવીને ખાઇ જાય છે. મૃતક મનુષ્યની ખોપરીમાં પાણી લાવીને પીએ છે અને એ મચ્છાદિકનાં હાડ, ચામ વગેરેનું બક્ષણ કરીને જનવરો જીવન નિર્વાહ કરે છે જહા આરાનાંમનુષ્યો દીન, હીન, દુર્બળ, દુર્ગંધી, રોગીષ્ટ, અપત્રિ. નમ્ર, આચાર- વિચારરહિત અને માતા, બેન, પુત્રી આદિની સાથે ગમન કરવાવાળા હોય છે. છ વર્ષની સ્ત્રી છોકરાં જાણે છે કૂતરી કે છુંડણીની પેઠે ધણાં બાળકોને જન્મ આપનારી અને મહાકચેશી હોય છે ધર્મ કે પુણ્યરહિત અને કેવળ દુ ખર્માં જ આયુષ્ય પૂર્ણ કરી તેઓ નકર તિર્થંત્ર ગતિમાં ચાલ્યાં જાય છે

આ દશ ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમ પ્રમાણુ અવસર્પિણી કાળનું વર્ણન સમાપ્ત થયું.

ઉત્સર્પિણી કાળનું વર્ણન

૧ ઉત્સર્પિણી કાળનો પહેલો “ દુ ખર્માં દુઃખર્માં ” નામનો આરો ૨૧૦૦૦ વર્ષનો આપાદ વદિ ૧ના દિવસે બેસે છે. તે અવસર્પિણી કાળના જહા આરા સમાન જાણુવો. ફરક એટલો કે આ આરામાં પ્રતિસમય આયુષ્ય દેહમાન આદિની કમશ વૃદ્ધિ થતી જાય છે

૨ પેછી ઉત્સર્પિણી કાળનો “ દુ ખર્માં ” નામનો બીજો આરો ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, તે પણ અપાદ વદિ ૧ના દિવસે બેસે છે. ત્યારે ભરતક્ષેત્રમાં સર્વત્ર પાંચ પ્રકારની વૃષ્ટિ થાય છે. ૧ આકાશ મેઘથી આચ્છાદિત થઈ વીજળી અને ગજના સાથે ‘પુષ્કર’ નામનો વરસાદ માત્ર અહોરાત્રી પર્વત સતત વરસે છે, જેથી ધરતીની ઉષ્ણતા દૂર થાય છે. ૨ પછી ‘ક્ષીર’ નામનો દૂધ જેવો વરસાદ સાત અહોરાત્રી વરસે છે, તેથી સઘળી દુર્ગંધ દૂર થાય છે. ૩ પછી સાત દિવસ વરસાદ બંધ રહે છે X ત્યાર બાદ ૩ ‘ ઘ્રત ’ નામનો ઘી જેવો વરસાદ સાત અહોરાત્રી સરસે છે. તેથી પૃથ્વીમાં રિનગ્ધતા (ચીકણાઇ) અવિ છે ૪ પછી ‘અમૃત’ નામનો અમૃત જેવો વરસાદ સાત દિવસરાત વરસવાથી ૨૪ પ્રકારનાં ધાન્ય વગેરે સર્વ વનસ્પતિના-અંકુરો જમીનમાંથી ઊગી નીકળે છે. પછી ૭ દિવસ વરસાદ બંધ રહીને ૫. ‘રસ’ નામનો શેરડીના રસ જેવો X વરસાદ ૭ અહોરાત્રી વરસે છે. આથી ઉક્ત વનસ્પતિમાં પાંચે રસની ઉત્પત્તિ થવા પામે છે તે વખતે તે બિલવાસી મનુષ્યો લીલા લહેર દેખી આશ્ચર્ય ચકિત થઈ બહાર આવે છે પાંદડાંના હલવાથી પુનઃ કરીને બિલમાં પેસી જાય છે અંદર દુર્ગંધથી ગભરાઇને વળી બહાર આવે છે. પછી નીડર બની વૃક્ષોની પાસે આવે છે અને ક્ષલાદિનો આહાર કરે છે આ ખોરાક તેમને અતિ સ્વાદિષ્ટ લાગવાથી માંસાહારનો પરિત્યાગ કરે છે અને કેટલાંક મનુષ્યો મળીને એવો ઠરાવ કરે છે કે “હવે પછી જે માંસાહાર કરે તેનો જોછાયો પણ ન લેવો ” એ પ્રમાણે જાતિવિભાગ થઇ જાય છે અને બધા રીતરિવાજ પાંચમાં આરા (વર્તમાન કાલ) જેવા થઇ જાય છે

X વચ્ચે બે સપ્તાહ વૃષ્ટિ બંધ રહેવાનું લખ્યું છે તે ગ્રંથથી જાણુવુ.

X પાંચ સપ્તાહ વરસાદના અને બે સપ્તાહ ખુલ્લા મળી ૭ સપ્તાહના ૭X૭=૪૯ દિવસ અપાદ વદિ ૧ થી બદરવા સુદિ ૫ સુધી થાય છે વ્યવહારમાં તે દિવસે જ સંવત્સરનો આરંભ થતો હોવાથી આપાદી પૂર્ણિમા પછી ૪૯-૫૦મે દિવસે સંવત્સરી મહાપર્વની આરાધના થાય છે. આ પ્રમાણે સંવત્સરી પર્વ પણ અનાદિથી છે અને અનંતકાળપર્યાંત રહેશે

૩ પછી 'કુખમાં મુખ્ય' નામે ત્રીજો ખારો મેસે છે તે એક કોમકોઠ સત્તરમાં
૪૨ વર્ષે ઊભો નજીવેલ તે અવસર્પિણી કાળના ચોથા ખારા સરખો નજીવેલ આ ખારો
મેલ પછી ૩ વર્ષ અને ૮૫ મહિના વીત્યા બાદ પ્રથમ તીર્થ કરેલો જન્મ થાય છે આમ પ્રથમ
પ્રકરણમાં જ્યાં પ્રમાણેના ખારો જનુક્રમે આ ખારામાં ૨૩ તીર્થ કરે, ૧૧ ચક્રવર્તી & નળે
& વસ્તુદેવ, & પ્રતિવાસુદેવ પ્રમુખ થાય છે વર્ણાદિ શુભ પદ્ધતિની દિનાદિ વૃદ્ધિ થતી રહે છે

૪ પછી 'મુખમાં કુખમાં' નામનો ચોથો ખારો એ કોમકોઠી સત્તરોપમનો મેસે
છે તેના ૮૪ સાપ પૂર્વ ૩ વર્ષ અને ૮૫ મહિના થવા બાદ ચોતીસમાં તીર્થ કરે મેસે
પદ્ધતિ છે ખારમાં ચક્રવર્તી આમુખ પૂર્ણ કરે છે ત્યારબાદ કોઠ પૂર્વ કાળ વીતે અવસર્પિણી
ઉત્પત્તિ થવા મડિ છે તેનાથી અનુખ અને પદ્મોની છંછા પૂર્ણ થાય છે ત્યારે તે બોલો
નધા કામધંધા છોડી દે છે સુચરિત્વ ઉત્પન્ન થવા મડિ છે બાદ અર્ચન અને ધર્મ વિચાર
નળ છે આમ ત્રીજા ખાખમાં સપર્ગા અકર્મ બુધિર્થ જની નળ છે વર્ણાદિ શુભ પદ્ધતિની
વૃદ્ધિ થતી રહે છે

૫ પછી 'મુખમાં' નામનો પાંચમો ખારો ત્રણ કોમકોઠી સત્તરોપમનો મેસે છે,
તેનું સપ્તશ્રુ વર્ણન અવસર્પિણી કાળના બીજા ખારા સમાન નજીવું વર્ણાદિ શુભ પદ્ધતિની
વૃદ્ધિ થતી રહે છે

૬ પછી 'મુખમાં મુખમાં' નામનો છઠ્ઠો ખારો ૪ કોમકોઠી સત્તરનો મેસે છે તે અવ-
સર્પિણી કાળના પહેલા ખારા જેવો નજીવેલ. વર્ણાદિ શુભ પદ્ધતિની અનત્યુલ્લ વૃદ્ધિ થતી મેસે છે

૭ કોમકોઠી સત્તરોપમનો અવસર્પિણી કાળ પૂર્ણ થવા બાદ પુનઃ ઉત્સર્પિણી કાળ
લાવે છે એમ વીસ કોમકોઠી સત્તરોપમનું એક કાળચક્ર ભરત ભીસ્વત ક્ષેત્રમાં જનાદિ કાળથી
૬૨૭ રહે છે અને જનત કાળ પર્વત ૬૨૭ જ રહેશે. ઇતિ કાલચક્ર.

૭ મુકુટથી પશ્ચિમમાં સિમુકુટથી પૂર્વમાં સુલદિમવત પર્વતના દક્ષિણના નિત્યના
ઉત્તરાર્ધ ભરતક્ષેત્રમાં ૮ યોજન ઉંચો, ૨ યોજન ઊંડો, મુખમાં ૮ યોજન, વચ્ચે ૧ યોજન
અને ઉપર ૪ યોજન પહેલો, ઝોળાકાર કાચભૂટ નામે પર્વત છે. ચક્રવર્તી મહારાજ ૭ ખંડ
સામ્યા નીકળે છે ત્યારે આ કાચભૂટ પર પોતાનું નામ લખે છે.

૭ જીહ્વિપતી ઉપર ડિલાલા અપરદીનત નામના દારની બહાર ભરત ક્ષેત્ર જેનું ૭ ભીસ્વત
ક્ષેત્ર છે તેની મધ્યમાં વહેતી નદિમાં નામ રક્ત્યા અને રક્તવતી છે

મેઠ પર્વતની દક્ષિણે ભરતક્ષેત્રનો મર્ષાક કરનાર સુલદિમવત નામે પર્વત છે તે ૧
યોજન ઉંચો, ૨૫ યોજન જાંબીનમાં, ૨૪૬૩૨ યોજન લાંબો અને ૧ પરફુટ યોજના પહેલો
છે તે પોતા સુવલ્લ મથ છે તેની ઉપર ૧૧ પૂટ (૨કરી) છે તે પશ્ચિમે પાંચમે યોજન ઉંચો
છે અને પર્વતની મધ્યમાં ૧ યોજન લાંબો ૫ યોજન પહેલો અને ૧ યોજન ઊંડો
છે તેની ઉપર ૫૫ ૬ નામે કુટ છે ૭માં રત્નમથ કમળ છે તેના પર શીરેની સર્પરિત્ત રહે છે આ
પરમદમાંથી ૩ નદી નીકળી છે:— ૧ ગંગા અને ૨ સિમુ નદી ભરતક્ષેત્રમાં મધ્ય મોટ મોટ
દાબર નદીના પરિવારથી પૂર અને પશ્ચિમના લગ્ન સમુદ્રમાં જઈને મળી છે ૩ રેલિના નદી
ઉનામી નામ દેમરવ ક્ષેત્રમાં મધ્ય ૨૮૦ નદીઓના પરિવાર સહ પશ્ચિમના લગ્ન સમુદ્રમાં
જઈને મળી રે

મેરૂ પર્વતની ઉત્તરમાં ઐરવત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરનાર ‘શિખરી’ પર્વત છે તે સુલ્લહિમવત સરખો જ જાણવો. તેના પર પદ્મદ્રહ જેવો જ “પુઝરિક” નામે દ્રહ છે તેમા રત્નમય કમળો પર લક્ષ્મીદેવી સપરિવાર રહે છે. આમાંથી પણ ત્રણ નદીઓ નીકળી છે ૧. રકના અને ૨. રકતવતી નદી ઉત્તર દિશાએ ઐરવત ક્ષેત્રમા થઇ ચોદ ચોદ હજાર નદીઓના પરિવારથી પૂર્વ અને પશ્ચિમના લવણ સમુદ્રમા જઈ મળી છે. અને ૩ ‘સુવણ’ કુલા’ નદી દક્ષિણ તરફ હૈરણ્યવત ક્ષેત્રમા થઈ ૨૮૦૦૦ નદીઓના પરિવારથી પૂર્વના લવણ સમુદ્રમાં જઈ મળી છે.

મેરૂની દક્ષિણે સુલ્લહિમવત પર્વતની પાસે પૂર્વ પશ્ચિમ ૩૭૬૭૬૬ યોજન ઉત્તરના કિનારા તરફ લાણુ, ઉત્તર દક્ષિણ ૨૧૦૫૬૬ યોજન પહોળા “હેમવય” ક્ષેત્ર છે. આમા રહેનારા યુગલિક મનુષ્યોના શરીર સોના જેવાં પીળાં ચમકે છે. અહીં સર્વદા ત્રીજા આરાના પ્રથમ ભાગ જેવી રચના રહે છે. આ ક્ષેત્રના મધ્યમા ‘રોહિતા’ અને ‘રોહિત સા’ નદીની વચ્ચે ૧૦૦૦ યોજન ઊંચો અને ૧૦૦૦ યોજન પહોળો “શબ્દપાતિ નામનો વૃત્ત (ગોળ) ગૈતાલય પર્વત છે.

મેરૂ પર્વતની ઉત્તરે શિખરી પર્વતની પાસે હેમવય ક્ષેત્ર જેવું જ ‘હૈરણ્યવત’ ક્ષેત્ર છે, તેમા રહેનારા યુગલિક મનુષ્યોના શરીર ચાંદી જેવા ધ્રુવે ચળકતાં હોય છે. તેની મધ્યમા “શબ્દપાતિક” ગૈતાલય જેવોજ “વિકટપાતિક” નામે વૃત્ત ગૈતાલય પર્વત છે.

મેરૂની દક્ષિણે અને હેમવત ક્ષેત્રની પાસે ઉત્તરમાં ૨૦૦ યોજન ઊંચો, ૫૦ યોજન જમીનમાં, પૂર્વ પશ્ચિમ ૫૩૯૩૬૬ યોજન લાંબો, ઉત્તર દક્ષિણ ૪૨૧૦૬૬ યોજન પહોળો “મહાહિમવત” પર્વત પીળા સુવણનો છે તે ઉપર પાંચસો પાંચસો યોજનના ઊંચા ૮ કુટ છે અને તેની મધ્યમા ૨૦૦૦ યોજન લાંબો, ૧૦૦૦ યોજન પહોળો અને ૧૦ યોજન ઊંડો મહાપદ્મ નામે દ્રહ છે તેમા રત્નમય કમળો પર “હી” દેવી સપરિવાર રહે છે આ દ્રહમાંથી બે નદીઓ નીકળી છે ૧ “રોહિત સા” નદી તે દક્ષિણ તરફ હેમવય ક્ષેત્રની મધ્યમાં થઈ ૨૮૦૦૦ નદીઓના પરિવાર સહિત પૂર્વના લવણ સમુદ્રમા જઈ મળે છે, અને ૨ ‘હરિકેતા’ નદી તે ઉત્તર તરફ હરિવાસ ક્ષેત્રની મધ્યમાં થઈ ૫૬૦૦૦ નદીઓના પરિવારથી પશ્ચિમના લવણ સમુદ્રમાં મળે છે

મેરૂ પર્વતની ઉત્તરમાં “હૈરણ્યવત” ક્ષેત્રની પાસે ‘મહાહિમવત’ પર્વતના જેવોજ “રૂપી” પર્વત રૂપાનો છે. તેની મધ્યમાં “મહાપદ્મદ્રહ” ના જેવોજ “મહાપુઝરિક” દ્રહ છે તેમા રત્નમય કમળો પર “બુદ્ધિ” દેવી સપરિવાર રહે છે આમાંથી બે નદીઓ નીકળી છે ૧. ‘રૂપકળા’ નદી ઉત્તર તરફ હૈરણ્યવત ક્ષેત્રની મધ્યમાં થઈ ૨૮૦૦૦ નદીઓના પરિવારથી પશ્ચિમના લવણ સમુદ્રમાં મળી છે અને ૨. ‘નરકંતા’ નદી દક્ષિણ તરફ રમ્યકવાસ ક્ષેત્રની મધ્યમાં થઈ ૫૬૦૦૦ નદીના પરિવારથી પૂર્વના લવણ સમુદ્રમાં મળી છે

મેરૂ પર્વતની દક્ષિણે દિશામાં મહાહિમવત પર્વતની ઉત્તર તરફ પૂર્વ પશ્ચિમ ૭૩૯૧૬૬ યોજન લાણુ અને ઉત્તર દક્ષિણ ૮૪૨૧૬૬ યોજન પહોળા “હરિવાસ” ક્ષેત્ર છે એમાંના યુગલ મનુષ્યના શરીર પન્ના જેવા લીલા ચળકતા હોય છે. અહીં સર્વદા બીજા આરાના જેવી રચના હોય છે તેના મધ્યમાં “વિકટપાતિ” વૃત્ત ગૈતાલય પર્વત છે.

મેરની ઉત્તરમાં અને રૂપી પર્વતની દક્ષિણે "હરિવાસ" ક્ષેત્ર જેવું જ રમ્યતાસ "ક્ષેત્ર" છે. અહીંના કુત્તર મનુષ્યનાં શરીર પશ્ચાત્ રમણીય છે. આ ક્ષેત્રની મધ્યમાં "મધ્યપત્તી" નામે રૂપ વૈતાલ્ય પર્વત છે.

મેર પર્વતનો દક્ષિણમાં અને હરિવાસ ક્ષેત્રની નજીક ઉત્તરમાં "નિવધ" નામનો પર્વત મળે છે. જેનો લાસ સુવર્ણમય છે. તે ધરતીથી ૪ યોજન ઊંચો અને ૧ યોજન જમીનમાં છે. પૂર્વ પશ્ચિમ ૬૪૧૫૬૮૬ યોજન લાંબો અને ઉત્તર દક્ષિણ ૧૬૮૪૨ યોજન પહોળો છે. તેના ઉપર ૬ કૂદ છે. તેની મધ્યમાં ૪ યોજન લાંબો ૨ યોજન પહોળો અને ૧ યોજન ઊંડો "ત્રિચિત્ત" નામે કૂદ છે. તેની મધ્યમાં રત્નમય કમળો ઉપર "કર્તિ દેવી" સુપરિવાર રહે છે. આ કૂદમાંથી બે નદીઓ નીકળી છે. ૧ 'હરિસલીલા' તે દક્ષિણ તરફ હરિવાસ ક્ષેત્રની મધ્યમાં થઈ પડે. નદીઓના પરિવારથી પૂર્વનાં લવણ સમુદ્રમાં મળે છે. અને ૨ 'સીવોદા' નદી ઉત્તર તરફ 'દેવકુર' ક્ષેત્રના ચિત્ત વિચિત્ત પર્વતની મધ્યમાં થઈ ૧. નિવધ, ૨ દેવકુર ૩ સુર, ૪ સુલસ અને ૫ વિમ્બલ એ પાંચે કૂદના મધ્યમાં થઈ કલ્પદાસ વનમાં થઈને મેર પર્વતથી ૬ યોજન દુર વિદ્યુત્પલ 'વનવત' પર્વતની નીચેથી પશ્ચિમ તરફ વળીને પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના બે લાલ કસ્ટી, એક એક વિભવમંથી ૨૮ નદીઓને સાથે લઈ સર્વ મળીને ૫૭૨ નદીઓના પરિવારથી પરિવ્રજ થઈ પશ્ચિમના લવણ સમુદ્રમાં જઈ મળે છે.

નિવધ પર્વતની પાસે ઉત્તરમાં ૩ ૨ ૬ યોજન લાંબા, નિવધ પર્વતની ૪ યોજન ઊંચા ૫ યોજન પહોળા અને આજગ જતાં કમલ ઊંચામાં શક્તિ પામતાં અને પહેલકમાં ધરતી ધરતી મેર પર્વતની પાસે ૫ યોજન ઊંચા અને અસંખ્યના અસખ્યતમાં લાલ નેત્રમાં પહેલો હાથીધરના જેવા વાંઘા જેવા બે વનવત છે. ૧: પૂર્વમાં રૂપા જેવો ક્ષેત્ર વર્ણનો સોમનસ અને જીર્ણે પશ્ચિમમાં તત્ત સુવર્ણ જેવો રૂપ વર્ણનો વિદ્યુત્પલ નામે વનવત પર્વત છે. તે જળને જરત પર જલમ અમય છે અને ૬ કૂદ છે.

મેર પર્વતની ઉત્તર દિશામાં અને રમ્યતાસ ક્ષેત્રની પાસે દક્ષિણમાં નિવધ પર્વતના જેવો જ નીલમ જેા લીલા રંગનો "નીલવત" નામે પર્વત છે. તેના ઉપર ૬ કૂદ છે. મધ્યમાં ત્રિચિત્ત કૂદના જેવા જ કસ્ટી કૂદ છે. તેમાં રત્નમય કમળો પર "કર્તિદેવી" ૫

• આ જોઈ કૂદની પાસે કસ્ટી કસ્ટી પૂર્વમાં અને કસ્ટી કસ્ટી પશ્ચિમમાં એક એક વીસ વીસ જરત છે. પાંચ કૂદના સર્વ મળીને ૧૬ જરત દક્ષિણમાં અને ૧ જરત ઉત્તરમાં છે.

• કૂદની મધ્યમાં કમળ ૫૨ રહેનારી સુવનપતિ જ્યોતિની દેવીઓ ૧ પત્નોપમના આકુષ્ઠ વાળા દેવ છે. તેના ૪ સામાનિક દેવ ૧૬ આત્મચરક દેવ, ૮ અન્નચર પરિવ્રજના દેવ છે. ૧૦ મધ્ય પરિવ્રજના દેવ છે. ૧૨ બોદિર પરિવ્રજના દેવ છે. સાત અજિનાના નામક દેવ છે. ૪ મહાત્મી દેવી અને ૧૨ અભિયોગી દેવ છે. આ મધ્યને રહેવાને માટે અજગ અજગ રત્નમય કમળો છે. એને ૧ ૮ જુલુ પાસુ કસ્ટીમાં કમળો છે. એક જગ મળી ૧૨ ૫ ૧૨ કમળ જેા ઉપર રત્નમય સુવન છે. તેમાં દેવ દેવીએ રહા છે.

અપરિવાર નિવાસ કરે છે આ દ્રવ્યમાંથી જે નદીઓ નીકળી છે. ૧. “નાગીકતા” નદી ઉત્તર તરફ રમ્યગૃવાસ ક્ષેત્રની મધ્યમાં થઈ ૫૬૦૦૦ નદીઓના પરિવારથી પશ્ચિમ દિશાના લવણ સમુદ્રમાં જઈ મળે છે અને ૨. ગીતા નદી દક્ષિણ તરફ ઉત્તરકુર ક્ષેત્ર તથા ઝમક સમક પર્વતની મધ્યમાં થઈને તેમજ ૧ નીલવત ૨ ઉત્તમકુર. ૩. ચદ્ર, ૪. ઝોરવત અને ૫. માલ્યવંત એ પાંચ દ્રવ્યોની મધ્યમાંથી પસાર થઈ, ભદ્રગાય વનમાં મધ્યમાં વહેતી મેરથી જે યોજન દૂર માલ્યવંત ગજદતનો નીચે થઈ, પૂર્વ દિશા તરફ વળી મહાવિન્દ્ર ક્ષેત્રના જે વિભાગ કરતી પૂર્વોક્ત પ્રકારે ૫૩૨૦૦૦ નદીઓના પરિવારથી પરિવૃદ્ધિ થઈ પૂર્વ દિશાના સમુદ્રમાં જઈ મળે છે.

ઉક્ત નીલવંત પર્વતની પશ્ચિમ દક્ષિણમાં આગળ કલા તેવા જે ગજદંતા છે તેના નામ: ૧ પૂર્વમાં પન્નાના જેવા લીલા વર્ણનો “માલ્યવંત” અને પશ્ચિમમાં સોના જેવા પીળા વર્ણનો “ગધમાદન” નામે, એમ જે ગજદંત પર્વત છે

મેર પર્વતની દક્ષિણે અને નિપથ પર્વત નજીક ઉત્તરે ત્રિધુતપ્રસ અને સોમનસ એ જે ગજદંતા પર્વતની મધ્યમાં ૧૧૮૪૨૪૬૬ યોજન પહોળી અને ૫૩૦૦૦ યોજન લાંબી અર્ધ ચંદ્રાકાર દેવકુર નામે ક્ષેત્ર છે આમાં સર્વદા પહેલા આરા જેની રચના રહે છે દેવકુર ક્ષેત્રમાં ૮૧ યોજન ઉચ્ચ રત્નમય “શાલમલી” નામે વૃક્ષ છે, તેમાં મહાઋદ્ધિનો ધારક “ગરુડ” નામનો દેવ રહે છે

મેર પર્વતની ઉત્તરમાં અને નીલવંત પર્વત નજીક દક્ષિણમાં બન્ને ગજદંતા પર્વતની વચ્ચે દેવકુર ક્ષેત્રના જેવું જ ‘ઉત્તરકુર’ ક્ષેત્ર છે ત્યાં શાલમલી વૃક્ષના જેવું જ ‘જમ્બૂ’ નામે વૃક્ષ છે તે ઉપર જમ્બૂદ્વીપનો માલિક મહાઋદ્ધિધારક “અપાદી” નામનો દેવ રહે છે.

† મેર પર્વતથી દક્ષિણ અને ઉત્તરના એક લાખ યોજનનો હિસાબ —

ક્ષેત્ર	યોજન	ક્ષેત્ર	યોજન
મેર પર્વત . . .	૧૦૦૦	૩૫ પર્વત . . .	૪૨૧૦૪૬
દક્ષિણનું ભદ્રશાલ વન . . .	૨૫૦	હેમવય ક્ષેત્ર .. .	૨૧૦૫૪૬
ઉત્તરનું ભદ્રશાલ વન .. .	૨૫૦	હિરણ્યવય ક્ષેત્ર .. .	૨૧૦૫૪૬
દેવકુર ક્ષેત્ર ...	૧૧૮૪૨૪૬	ચુલ્લહિમવત પર્વત . . .	૧૦૫૨૪૬
ઉત્તરકુર ક્ષેત્ર	૧૧૮૪૨૪૬	શિખરી પર્વત . . .	૧૦૫૨૪૬
નિપથ પર્વત . . .	૧૬૮૪૨૪૬	ભરત ક્ષેત્ર	૫૨૬૪૬
નીલવત પર્વત	૧૬૮૪૨૪૬	ઝોરવત ક્ષેત્ર ...	૫૨૬૪૬
હરિવાસ ક્ષેત્ર ...	૮૪૨૧૪૬		
રમ્યગૃવાસ ક્ષેત્ર . . .	૮૪૨૧૪૬		
મહાહિમવંત પર્વત . . .	૪૨૧૦૪૬		

કુલ યોજન ૧૦૦૦૦૦

મહાવિરદ દેવનું વર્ણન

મેર જાતથી પૂર્ અને પશ્ચિમમાં મેર કાશાશ વન અને વિશ્વ એ બધાને સર્વ
જનન ૧ • મોળા લાંબુ ઉત્તર દક્ષિણમાં નિશ્ચ અને નીચરત પર્વતની મધ્યમાં
૨૩૮૪૫૬ મોળા જેણે મ વિરદ દેવ છે આમાં પૂર્વોક્ત મોળા આરા જેની રમય
કરેવ દેવ છે

મહાવિરદની મધ્યમાં મેર પર્વત આવવાથી તેના એ વિભાજ થઇ મધ્ય છે ૧.
પૂર્ મહાવિરદ ૨ પશ્ચિમ મહાવિરદ- પૂર્ મહાવિરદની મધ્યમાં સીના અને પશ્ચિમ
મહાવિરદની મધ્યમાં સીના નદી વરેની હોવાથી પુન તેના એ એ વિભાજ થઇ -એ રીતે
મ વિરદ દેવના ૪ વિભાજ થાય છે તે ૧૧૦ વિભાજમાં આઠ આઠ વિશ્વ છે એટલે
એક મહાવિરદમાં ૮૪૮=૩૨ વિશ્વ છે

મેર જાતથી પૂર્માં અને પશ્ચિમમાં જાતીય જાતીય દળાર મોળાનું કાશાશ વન છે
તેની પામે નીચરત જાતની દીને મિત્રકુટ વગાશ જાતની પશ્ચિમે મોળાવત મળાવ
જાતની પૂર્ અને સીના મળાવતની ઉત્તર ૧૧૫૬૨૬૨ મોળા ઉત્તર દક્ષિણ લાંબી અને
૨૨૨૨૨ મોળા પૂર્ પશ્ચિમ જેણે પડેની "૩૨૦" નામે વિશ્વ છે આ વિશ્વની
મધ્યમાં પૂર્ પશ્ચિમ વિશ્વ ૭૨૩૦ નામે ૨૨ મોળા લાંબા ૫ મોળા પહોળા ભવ
દેવના વેશ ૫ જાત ૭૨૦ વેશ ૫ જાત છે તેની ઉત્તર દક્ષિણની જાને મધ્યમે ૫
વિવધતા ૫૫ નજા છે આ ૧૦૪૫ જાતની ઉત્તરમાં નીચરત પર્વતના નિર્ગમમાં ૮
જાતન ક્રિયો "જામકુટ" છે તે ઉત્તર ૩૨૦ વિશ્વના યાત્રી નામક્રિય કરે છે આ
જામકુટની પૂર્માં "મયા" નામનો ૩૩ છે અને પશ્ચિમમાં સિધુ નામે ૩૩ છે આ ને
૩૩ ૧૦ જાતન લાંબા જેણા અને મેળાકાર છે આ જાને ૩૩માંથી મયા અને સિધુ
નદી નીકળે જાતની જાને ગુણોત્તરી નીચે મર્ધ મોર દળાર નદીઓના પશ્ચિમથી સીધા
નદીમાં જામ મા છે આથી ૩૨૦ વિશ્વના ૭ જાત થઇ જાય છે મેળાકાર જાતની દક્ષિણે
અને મર્ધકપુ નદી એ ને નદીઓનો મધ્યમાં "હેમા" નામની નદી (રાજધાની)
છે આ નદીમાં કાવના મોરની જેણા ને ૩૨૦ જાતના જાતની થાય છે તે ૭ જાત
૧૦૪૫ છે આ ૩૨૦ વિશ્વની ૫ મે ઉત્તર દક્ષિણમાં ૧૧૫ ૨૬ મોળા લાંબા નીચરત
જાતની ૫ મે જાત ૪ જાત ક્રિયો અને જાતન જાત ૩૫૫ રદિ જાતનો સીધા નદી
૫ મે ૫ જાત ક્રિયા મિત્રકુટ નામે જાત (વિશ્વની દરેક કાવના) જાત છે તે ૭
૫ ૪ ૧૮ છે જાતી નજા નીજા ૫૫૫ નામે વિશ્વ છે તે ૩૨૦ વિશ્વ ૭૦૫ ને
૨૫૫ ૭૫૫ નામે જાતની છે તેની ૫ મે નીચરત જાતની નજા ૫૫૫
૩૫૫ નીકળે જાત ૫૫૫ જાત ૧૨૫ જાત જેણે અને ૨૫ મોળા જાતી નદી
૫૫ ૫૫ ૫૫ નામે નદી છે તે ૫ નદીમાં જાતે જાતી છે તેની ૫ મે પૂર્માં ૩૨૦
વિશ્વના ૭૦૫ ને ૫૫૫ વિશ્વ છે તે ૨૫૫ ની જાતિયા છે તેની ૫ મે
મિત્રકુટ જાત ૫૫૫ "મયા" ૫૫૫ જાત છે તેની નજા ૫૫૫ "૩૨૦"
વિશ્વ છે તેમાં જાતિયા ૫૫૫ ની ૩૨૦ વિશ્વની ૫ મે ૫૫૫ ની નદી ને

૧ની છે.
 કે. તેમાં
 'પુ'ર
 ૧ત છે.
 કે. તેની
 ૧ નદી
 યોજન

' વનના
 ૧૭ છે.
 ૧૭૫૧ની
 સુવંશા,
 ૧ી પાસે
 ૧ી પાસે
 . ૭ ,

જણતા
૩૩૬૮૪
સરેવ હે

પૂર્વે મ્હ
મ્હાવિરો
મ્હાવિરો
એક મ્હ

તેની ખા
ખતની
૨૨૧૨૪
મખમા
છેવના વે
વિચાખરે
મેળાનું
સપ્તકુદ
કુદ ૬
નદી નીક
નદીમાં
ખને ગગ
૭ ખા
શબ્દ કરે
ખતની
ખાસે પ
પર ૪ હા
તેમાં ' છે
કુ ૪થી ન
મ્હની મા
વિચાખના
મિચકુદ વ
વિચાખ ૭

“દહવતી” નદી છે, તેની પાસે પાંચમી ‘આવર્ત’ વિજય છે તેમાં ‘ખડગી’ રાજ્યધાની છે. તેની પાસે ‘નલીનકુટ’ વક્ષકાર પર્વત છે તેની પામે છઠી ‘મગલાવતી’ વિજય છે. તેમાં ‘મન્દૂસા’ રાજ્યધાની છે તેની પામે ‘પઠાવતી’ નદી છે તેની પામે સાતમી ‘પુષ્કર’ વિજય છે જેમાં ‘ઝોપધી’ રાજ્યધાની છે. તેની પામે ઝોક ‘ઝેલકુટ’ વક્ષકાર પર્વત છે તેની પામે આઠમી ‘પુષ્કલાવતી’ વિજય છે. જેની ‘પુંડરગિણી’ રાજ્યધાની છે. તેની પાસે પૂર્વમાં વિજય જેટલુ (૧૬૫૮૨૪૬ ચોજન) ઉત્તર દક્ષિણ લાંબુ, દક્ષિણમાં સીતા નદી પાસે ૨૬૨૨ ચોજન પહોળું; ઉત્તરમાં ક્રમે ક્રમે ઘટતુ. નીલવંત પર્વતની પાસે ૬૬ ચોજન પહોળું ‘સીતામુખ’ નામે વન છે તેની પામે પૂર્વમાં જ ખૂદીપનુ વિજય દાર છે.

જમ્બૂદીપના વિજયદ્વારની અદર, સીતા નદીની દક્ષિણે ઉકત ‘સીતામુખ’ વનના જેવું જ ખીલું ‘મીતામુખ’ વન છે અને તે નિપથ પર્વત પાસે ૬૬ ચોજન પહોળું છે. તેની પાસે મેરૂ પર્વત તરફ પશ્ચિમમાં નવમી ‘વિત્સા’ નામે વિજય છે તેની રાજ્યધાની ‘સુસિમા’ છે તેની પાસે ‘ત્રિકુટ’ વક્ષકાર પર્વત છે તેની પામે દશમી ‘સુવત્સા’, વિજય છે તેની ‘કુડલા’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ‘તમતીરા’ નદી છે તેની પાસે અગ્ધારમી ‘મહાવત્સ’ વિજય છે જેમાં ‘અપરાજિતા’ રાજ્યધાની છે. તેની પાસે ‘વેશ્રમણુ’ વક્ષકાર પર્વત છે તેની પાસે ધારમી ‘વત્સવતી’ વિજય છે. જેમાં ‘પ્રભંકરા’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ‘મતાતરી’ નદી છે તેની પામે તેરમી ‘રમ્ય’ વિજય છે જેમાં ‘અંકાવર્ષ’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ‘અજન’ વક્ષકાર પર્વત છે. તેની પાસે ચૌદમી ‘રમ્યક’ વિજય છે જેમાં ‘પદ્માવતી’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ‘ઉન્મતાનીરા’ નદી છે. તેની પાસે પંદમી ‘રમણી’ વિજય છે જેમાં ‘શુભા’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ‘માતજનકુટ’ વક્ષકાર પર્વત છે તેની પામે મોળમી ‘મગલાવતી’ વિજય છે જેમાં ‘રત્નસચયા’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ૨૨૦૦૦ ચોજનનું અદ્રશાલ વન છે આ મેરૂ પર્વતથી પૂર્વ દિશાના મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૧૬ વિજયનું વર્ણન થયું.

મેરૂથી પશ્ચિમે, નિપથ પર્વતની ઉત્તરે અને સીતોદા નદીની દક્ષિણે વિધન ગજદંતા પર્વતની પાસે સત્તારમી ‘પદ્મ’ વિજય છે જેમાં ‘અશ્વપુરી’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ‘અંકાવતી’ વક્ષકાર પર્વત છે તેની પાસે અઢારમી ‘સુપદ્મ’ વિજય છે. જેમાં ‘સહપુરા’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ક્ષીરોદા નદી છે તેની પાસે ઓગણીશમી ‘મહાપદ્મ’ વિજય છે જેમાં મહાપુરા રાજ્યધાની છે તેની પામે ‘પદ્માવતી’ વક્ષકાર પર્વત છે તેની પાસે વીશમી ‘પદ્માવતી’ વિજય છે જેમાં ‘વિજયપુરા’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ‘સીતશ્રોતા’ નદી છે તેની પાસે એકવીશમી ‘શંખ’ વિજય છે જેમાં ‘અપરાજિતા’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ‘અસીવિપ’ વક્ષકાર પર્વત છે તેની પાસે બાવીશમી ‘કુમુદ’ વિજય છે. જેમાં ‘અરજા’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ‘અતરવાહિની’ નદી છે તેની પાસે ત્રેવીશમી ‘નલીન’ વિજય છે જેમાં ‘અશોકા’ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ‘સુખવાહ’ વક્ષકાર પર્વત છે, તેની પાસે ચોવીશમી ‘સલીલાવતી’ વિજય* છે જેમાં ‘વીતશોકા’ રાજ્યધાની છે. તેની પાસે સીતામુખ વન જેનું જ ‘સીતોદામુખ’ વન છે અને તેની પાસે જમ્બૂદીપનું પશ્ચિમનું ‘જયન્ત’ દાર છે.

* સલીલાવતી વિજય ક્રમશઃ નીચી ઉતરતી મધ્યમાં ૧૦૦૦ ચોજન ઉડી છે.

જર્જત દ્વારની બહાર સીતાદા નદીની કિનારમાં પણ તેવું જ 'સીતાદામુખ' વન છે તેની પાસે પૂર્વમાં મેરની તરફ પચીસમી 'વખા' વિજય છે જેમાં 'વિજયા' રાજ્યધાની છે તેની પાસે ચક્રકૂટ વક્ષઃકર પર્વત છે તેની પાસે છત્રીશમી સુવપ્રા વિજય છે તેમાં વૈજયન્તી રાજ્યધાની છે તેની પાસે લેખીમાલિની નદી છે તેની પાસે સ્ત્રીનારીશ્વરી 'મહાલપ્રા' વિજય છે જેમાં જયન્તી રાજ્યધાની છે તેની પાસે 'ચક્રકૂટ વક્ષઃકર પર્વત' છે તેની પાસે જાણીશ્વરી 'વપ્રાવતી' વિજય છે જેમાં 'અપરશક્તિ' રાજ્યધાની છે તેની પાસે હેન માલતી નદી છે તેની પાસે જોગલ્લુત્રીશ્વરી 'વજ્ર વિજય' છે જેમાં 'અશ્વત્થ' રાજ્યધાની છે તેની પાસે 'નાલકૂટ વક્ષઃકર પર્વત' છે તેની પાસે ત્રીશમી સુવજ્ર વિજય છે જેમાં અશ્વત્થ રાજ્યધાની છે તેની પાસે ચળીરમાલિની નદી છે તેની પાસે જોગલ્લુત્રીશ્વરી 'અધિષ્ઠા' વિજય છે તેમાં જયવખા રાજ્યધાની છે તેની પાસે દેવકૂટ વક્ષઃકર પર્વત છે તેની પાસે જાણીશ્વરી 'અધિષ્ઠાવતી' વિજય છે તેમાં જાણીશ્વરી રાજ્યધાની છે તેની પાસે મેરનું જલદાસ વન અને મધમાદન મનવત પર્વત છે

કુલ ૬૫૦ વિજયના જેવી જ જાણીશ્વરી વિજય જાણીશ્વરી ચિત્રકૂટ પર્વતના જેવા જર્જ વક્ષઃકર પર્વતો જાણીશ્વરી માયાપતિ નદી સમાન સપથા નદીઓ જાણીશ્વરી આ પૂર્વ પશ્ચિમ ક્ષેત્રના ૧ લાખ ચોક્કસ પૂર્વ મથા ૬

જાણીશ્વરીને હરવો જાણીશ્વરીને જાણ છે તે ૮ ચોક્કસ છે એ ૭, નીચે ૧૨ ચોક્કસ મથમાં ૮ ચોક્કસ અને ઉપર ૪ ચોક્કસ પડેલો છે અને ધૈરાણમાં ૩૧૬૨૨૭ ચોક્કસ ૩ ગામ ૧૨૮ ખુખ અને ૧૩૧ જાણીશ્વરી ૬૬૬ અધિષ્ઠા છે તેની આર વિજય ૪ હરવાળ છે તે ૧૨૬ ગામ ચોક્કસ છે અને ૪ ચોક્કસ પડેલો છે તેમાં નામ : ૧ પૂર્વમાં વિજયદ્વાર, ૨ ધૈરાણ વૈજયન્તદ્વાર, અને ૩ પશ્ચિમમાં જયન્તદ્વાર, ૪ ઉત્તરમાં અપરશક્તિ દ્વાર છે

કૃતિ જાણીશ્વરી પૂર્વ વજ્રન સમાપ્ત

૬ મેર જાણીશ્વરી પૂર્વ પશ્ચિમો ૧ લાખ ચોક્કસનો દિસાલ :-

મેર મેર વિજય ૨૧૨૨૩ ચોક્કસની છે તો ૧૬ વિજયના	ચોક્કસ	૨૧૪૦૧
મેર મેર વખા ૫ ચોક્કસ તો ૮ વખાવના	.. ચોક્કસ ..	૪
મેર મેર જાણીશ્વરી ૧૨૫ ચોક્કસની તો ૧ નદીના	ચોક્કસ	૭૫
મેર મેર સીતાદામુખ વન ૨૬૨૨ ચોક્કસ તો ૨ વનના	ચોક્કસ	૫૮૪૪
મેર મેર જલદાસ વન ૨૨ ચોક્કસ તો ૨ વનના	ચોક્કસ	૪૪
મથમાં મેર જાણીશ્વરી ..	.. ચોક્કસ ..	૧૦

લવણ સમુદ્રનું વર્ણન

જમ્બૂદ્વીપના જગતીની બહાર લવણ (ચુડી) ને આકારે ચોતરફ ફરતો ૨૦૦૦૦ યોજન પહોળો લવણ સમુદ્ર છે, તે કાંઠા ઉપર તો વાલાત્ર જેટલો જ ઊંડો છે પરંતુ જેમ જેમ આગળ વધીએ તેમ તેમ ક્રમશઃ ઊંડાઈમાં વધતાં વધતાં ૯૫૦૦૦ યોજન જાંઘએ ત્યારે મધ્યમાં ૧૦૦૦ યોજનની પહોળાઈમાં ૧૦૦૦ યોજન ઊંડો છે. અને ૯૬૦૦૦ યોજનથી આગળ જતાં અનુક્રમે ઊંડાઈમાં ઘટતાં ઘટતાં ધાતકીખંડ દ્વીપ વાલાત્ર જેટલો ઊંડો રહી જાય છે.

પૂર્વોક્ત જમ્બૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રની ઉત્તરે આવેલા ‘ચુલ્લહિમવંત’ પર્વતને પૂર્વ પશ્ચિમ બંને બાજુ હાથીદંત જેવી વાંકી બપ્ખે દાઢાઓ લવણ સમુદ્રમાં ગઈ છે. એ ચારે દાઢા પર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે. જગતીના ક્રાંટથી ૩૦૦ યોજન જાંઘએ ત્યારે ૩૦૦ યોજન લાંબાપહોળા ૧ રૂચક, ૨ અભાષિક, ગૌષાણિક અને ૪ લંગૂટી આ નામના ચાર દ્વીપ છે, તેથી આગળ ૪૦૦ યોજન જાંઘએ ત્યાં ૪૦૦ યોજન લાંબાપહોળા ૧ હયકણ્ડ, ૨ ગજકણ્ડ ૩ ગોકણ્ડ અને ૪. સકુલીકણ્ડ એ ૪ દ્વીપ છે તેથી આગળ ૫૦૦ યોજન જાંઘએ ત્યાં ૫૦૦ યોજનના લાંબાપહોળા, ૧. આદર્શ મુખ, ૨. મેઢમુખ, ૩. અયોમુખ ૪ ગોમુખ એ ચાર દ્વીપ છે તેથી આગળ ૬૦૦ યોજન જાંઘએ ત્યાં ૬૦૦ યોજન લાંબાપહોળા, ૧, હયમુખ, ૨ ગયમુખ, ૩ હરિમુખ અને ૪. વ્યાઘ્રમુખ એ ચાર દ્વીપ છે તેથી આગળ ૭૦૦ યોજન જાંઘએ ત્યાં ૭૦૦ યોજન લાંબાપહોળા, ૧. અશ્વકણ્ડ, ૨. સિહકણ્ડ ૩. અકણ્ડ અને ૪. કણ્ડપાંડિરણ એ ચાર દ્વીપ છે તેથી આગળ ૮૦૦ યોજન જાંઘએ ત્યાં ૮૦૦ યોજન લાંબાપહોળા, ૧ ઉદગમુખ, ૨ મેઘમુખ ૩ વિઘ્નતમુખ અને ૪ વિઙ્ગુદંત એ ચાર દ્વીપ છે તેથી આગળ ૯૦૦ યોજન જાંઘએ ત્યાં ૯૦૦ યોજન લાંબાપહોળા, ૧. ધનદંત, ૨. લજ્જદંત, ૩ ચુદ્ધદંત અને ૪. શુદ્ધિદંત એ નામના ચાર દ્વીપ છે

ચુલ્લહિમવતની પેઠેજ ઐરવત ક્ષેત્રની મર્યાદા કરનાર શિખરી પર્વતની ૪ દાઢાઓ પર પણ ઉપયુક્ત નામના ૨૮ અંતરદ્વીપ છે. બંને મળી ૫૬ અંતરદ્વીપ છે* તેમાં પદ્મોપમના અસંખ્યાતમા ભાગનું આયુષ્ય અને ૮૦૦ ધનુષ્યના દેહમાનવાળા યુગલ મનુષ્યો રહે છે આ છપન અંતરદ્વીપમાં ત્રીજા આરા જેવી રચના સદૈવ હોય છે. ત્યાંના મનુષ્યો પણ મરીને દેવગતિમાં જાય છે

જમ્બૂદ્વીપના ચારે દારોથી પંચાણ્ડ પંચાણ્ડ હજાર યોજન દૂર લવણ સમુદ્રમાં જાંઘએ ત્યાં વજ્રરત્નના ૪ પાતાલ કલશા આવે છે તે ૧ લાખ યોજનના ઊંડા છે ૧૦૦૦૦ યોજન વચ્ચે પહોળા છે. ૧૦૦૦ યોજન તળીએ અને ૧૦૦૦ યોજન મોઢા પાસે પહોળા છે. ૧૦૦ યોજનની જાડી ઠીકરી છે તેના નામ પૂર્વમાં વલયમુખ ૨ દક્ષિણમાં ક્રેતુ, ૩. પશ્ચિમમાં ચૂપ ૪. ઉત્તરમાં ઇશ્વર એક એક કલશના ત્રણ ત્રણ કાડ (વિભાગ) છે પથમ કાંડમાં ૩૩૩૩૩૩૩ યોજનમાં વાયુ, બીજા ૩૩૩૩૩૩૩ યોજનમાં વાયુ અને પાણી બંને સાથે અને ત્રીજા

* જીર્વાભિગમ સૂત્રમાં દાઢાઓનાં નામ ન હો. ૧થી ક્રાંધ અર્થાત્ કહે છે કે ચુલ્લહિમવત અને શિખરી પર્વતના બંને ખુણાથી લવણ સમુદ્રમાં ઉપયુક્ત અંતરથી અલગ અલગ જેટ છે તેથી તેને અંતરદ્વીપ કહે છે

૩૩૩૩૩ યોજનમાં એકસુ પાણી લાગુ છે આ ચારે ક્ષણની મુખના ચારે ખાતરામાં વજન-
રતનમ નાના ક્ષણની ૬-૬ પદ્ધતિઓ છે. પહેલી પદ્ધતિમાં ૨૧૫, બીજીમાં ૨૧૬ ત્રીજીમાં
૨૧૭, ચોથીમાં ૨૧૮ પાંચમીમાં ૨૧૯ છઠ્ઠીમાં ૨૨ સપ્તમીમાં ૨૨૧, આઠમીમાં ૨૨૨
અને નવમીમાં ૨૨૩ ક્ષણ છે આ નાના ક્ષણ ૧૦ યોજન લોક વચ્ચે ૧ યોજન
પહેળા અને તળાએ તથા મોગીએ ૧ યોજન પહેળા ૭ તેની ઠીકરી ૧ યોજન નહીં છે
તે પ્રયેક ક્ષણના ત્રણ કંડ છે તેમાં ૩૩૩ યોજન ઝાંઝેરામાં વાણુ ૩૩૩ યોજન ઝાંઝેરામાં
પાણી અને વાણુ તેમજ ૩૩૩ યોજન ઝાંઝેરામાં ફક્ત પાણી લાગે છે નાના મોટા ક્ષણ ત્રણ
કુલ ૭૮૮૮ છે આ ક્ષણના નીચેના કંડનો વાણુ જ્યારે યુગ્મપ્રાન થાય છે ત્યારે ઉપરના
કંડમાંથી પાણી ઉછળી નીચે દર્શાવેલા જ્વાળામાં પાણી બે ઠોસ ઉપર ચડી જાય છે આઠમ
અને પાંચમીને દ્વિસ પાણી વિશેષ ઉછળે છે જેથી સમુદ્રમાં ભરતી આવે છે આ ક્ષણ ૫૨
૧૭૪૦ નાનકુમાર જાતિના દેવ સોનાના કડગાથી પાણીને જ્યારે છે તેને વેશધર દેવ છે
છે સવજ સમુદ્રની મખમાં ૧ યોજનની પહેળાઈમાં ૧૬ યોજન ઉંચે દમમાળા છે
અર્ધાંત્ર સમુદ્રની વચ્ચે જાય ૧૬ યોજનની ઉંચી અને ૧ યોજનની નીચી જેવી
પાણીની દીવાસ છે જમ્બુદ્વીપ અને ધાતકીખડમાં રહેલા તીર્થંકર સાધુ, સાધવી, માતા
આદિના સમ્પ્રદાય આદિ ઉચ્ચ પુરોના તપ, સવય મમ પુવવના અતિશયથી સમુદ્ર પહોં
કરી પણ માળ મૂક્યું નથી.

જમ્બુદ્વીપના ચારે દાર અને ચારે વિશિષ્ટામાં બેતાલીસ હજાર યોજન ઉપર
૧૩૨૧ યોજન ઈચ્છા નીચે ૧ ૨૨ યોજન પહેળા ઉપર ૪૨૪ યોજન પહેળા ૮ પવતો છે
+ તે ઉપર વેશધર દેવોના આવાસ છે તેમાં તેઓ સપરિવાર વસે છે આ ઠેકાણે ૧
યોજનનો ચૌમદ્વીપ છે જેમાં સવજ સમુદ્રનો મધિક સુસ્થિત દેવ સપરિવાર રહે છે

સવજ સમુદ્રની ચારે તરફ વીરગાએસો ચાર સાળ યોજન પહેળા ધાતકીખડ
નામે દ્વીપ છે તેની મખમાં ૫ યોજન ઈચ્છા ધાતકીખડની પહેળાઈ જેટલા લાંબા
ઉપર દક્ષિણ દારથી નીકળેલાં બે ઇંચુકાર પવત છે તેણે ધાતકીખડ દ્વીપના ૧ પૂર્વ
ધાતકીખડ અને ૨ પશ્ચિમ ધાતકીખડ એવા બે વિભાજ કર્યા છે જન્મે વિભાજમાં એક
એક મેર પવત છે તે જન્મે મેર ૮૪ હજાર યોજન ઈચ્છા અને ભૂમિ પર ૬૪૦ યોજન
પહેળા છે ઉપર ચડ્યાં નહન વનમાં ૬૨૫ યોજન શોમનસ વનમાં ૩૮ યોજન અને
શિખર પર ૧ યોજન પહેળા છે પૂર્વ ધાતકીખડના મખમાં વિજય નામનો અને પશ્ચિમ
ધાતકીખડના મખમાં અચલ નામનો મેર છે સમ ભૂમિ પર અદસાસ વન છે ત્યાંથી નહન
વન ૫ યોજન ઉંચું છે અને શોમનસ વન ૫૫૫ યોજન ઉંચું છે અને ત્યાંથી ૨૮
યોજન ઈંચું પડત વન છે ત્યાં ધાતકીખડમાં ઉત્પલ ઘટા તીથ કરોને જમ્બુદ્વીપકે માલ છે

+ પૂર્વમાં શિશૂમ પવત દક્ષિણમાં ઉદકમાસ પવત પશ્ચિમમાં સખ પવત ઉત્તરમાં
દક્ષીમ પવત, એ ચાર પવત પર રહેવાવાગા દેવોને વેશધર નાચરાળ કહે છે અને ઇલન
પૂર્વમાં કોટક પવત અનિષ્ટુનામાં વિદ્યુનપ્રમ પવત નેમપ્રપૂજામાં દેસાસ પવત, વાલખ
પૂજામાં આજુપ્રમ પવત ૮ એ ચાર પવત પર રહેવારા દેવોને અલ્પવેશધર નાચરાળ કહે છે

જમ્બૂદ્વીપમાં કલા પ્રમાણે તેથી બમણી સંખ્યામાં ક્ષેત્ર, પર્વત, દ્રહ, નદી, મહાવિદેહ ક્ષેત્ર આદિ બધા પદાર્થો છે તે શાશ્વત છે. ધાતકીખંડની ચોતરફ 'પન્નવરવોદકા' છે

ધાતકીખંડ દ્વીપની ચારે તરફ વીટળાએલો ૮ લાખ યોજનનો પહોળો અને ઓઠિથી સામા કાઠા સુધી એક સરખો ૧૦૦૦ યોજન જડો કાનોદધિ નામે સમુદ્ર છે તેનો પાણીનો સ્વાદ સાધારણ પાણીના જેવો છે તેમા બે ગૌતમદ્વીપ અને ૧૦૮ ચંદ્રમાં સ્થાના દ્વીપ છે.

કાનોદધિ સમુદ્રની ચારે તરફ વીટળાએલો ૧૬ લાખ યોજનનો પહોળો 'પુષ્કરદ્વીપ' છે. તેની મધ્યમાં ૧૭૨૧ યોજન જિયો મૂળમાં ૧૦૨૨ યોજન પહોળો અને શિખરમાં ૪૨૪ યોજન પહોળો વલયાકારે (કંકણને આકારે) માનુષ્યોત્તર નામે પર્વત છે તેણે પુષ્કરદ્વીપના બે ભાગ કર્યા છે માનુષ્યોત્તર પર્વતની અંદરના અર્ધા ભાગમાં જ મનુષ્યની વસ્તી છે બહાર મનુષ્ય વસતા નથી એટલા માટે તે માનુષ્યોત્તર કહેવાય છે ધાતકીખંડ દ્વીપ જેવા જ આ અર્ધા પુષ્કરદ્વીપમાં મધ્ય ભાગે બે ઇક્ષુકાર પર્વત છે. તેથી તેના પશ્ચિમ અને પશ્ચિમ પુષ્કરાધા એવા બે ભાગ પડી ગયા છે ધાતકીખંડના જેવા અને જેટલા જ જગ્યા અને પહોળા બેમેર પર્વત આમા પશુ છે ૧ પૂર્વ પુષ્કરાધામાં 'મન્દિર' મેર અને ૨. પશ્ચિમ પુષ્કરાધામાં 'વિદ્યુત્ત્રાલી' મેર છે આ સિવાય બધા શાશ્વત પદાર્થ ધાતકીખંડ પેઠે જાણવા.

ઉપર પ્રમાણે ૧ લાખ યોજનનો જમ્બૂદ્વીપ, બન્ને બાજુ થઇને ૪ લાખ યોજનનો કવણુ સમુદ્ર, બન્ને બાજુનો ૮ લાખ યોજનનો ધાતકીખંડ, બન્ને બાજુ ૧૬ લાખ યોજનનો કાનોદધિ સમુદ્ર અને બન્ને બાજુ થઇને ૧૬ લાખ યોજનનો અર્ધ પુષ્કરદ્વીપ એ સર્વ મળી ૪૫ લાખ યોજનના અઢી દ્વીપ અને બે સમુદ્ર છે. તેમાં ૭૯૨૨૮૧૬૨, ૫૧૪૨૨૬૪૩, ૩૭૫૯૩૫૪, ૩૯૫૦૩૩૧* મનુષ્યો હોય છે એટલા માટે એને મનુષ્ય લોક કહે છે. અઢી દ્વીપની બહાર ૧. મનુષ્યોત્પત્તિ, ૨. બાહર અગ્નિકાય, ૩. દ્રહ, ૪ નદી, ૫ ગર્ગરવ, ૬. વિદ્યુત, ૭ વાદળા, ૮ વરસાદ, ૯ ખાડા અને ૧૦ દુષ્કાળ, એ દશ વસ્તુ હોતી નથી માનુષ્યોત્તર પર્વતની બહારના પુષ્કરાધા દ્વીપમા દેવોનાં તથા તિર્થ આદિનાં નિવાસસ્થાન છે.

પુષ્કરદ્વીપની ચોમેર વીટળાએલો ૩૨ લાખ યોજન પહોળો 'પુષ્કર સમુદ્ર' છે તે મધ્યે એક દ્વીપ અને એક સમુદ્ર એમ અનુક્રમે એકેકથી બમણી પહોળાઇના ચોમેર વીટળાએલા છે. ૩ દ્વીપ અને એક સમુદ્રનું વર્ણન ઉપર વિસ્તારથી કહ્યું છે અને આગળના નામ સમુદાયે

* અઢી દ્વીપમાં ૨૯ અંકે મનુષ્યની સંખ્યા કહી છે, પરંતુ ક્ષેત્રફળના હિસાબે તેટલી સંખ્યા સમાય નહિ એમ પણ અભિપ્રાય છે તેથી કોઇ કહે છે કે ગર્ભાવાસમાં ઉત્કૃષ્ટ ૯ લાખ સગી મનુષ્ય ઉપજે તે બધાની સંખ્યા ગણી હશે કોઇ કહે છે. ભગવાન અજીતનાથને વારે આ સંખ્યા હતી અઢી દ્વીપમાં જેટલું મનુષ્યનું આયુષ્ય તે પ્રમાણે હાથી અને સિંહનું આયુષ્ય, મનુષ્યના ચોથા ભાગનું ઘોડાનું આયુષ્ય, અને આઠમા ભાગનું ઘેટાં, બકરા અને શીયાળનું આયુષ્ય, પાંચમા ભાગનું ગાય, બેસ, ઉંટ અને ગધેડાનું આયુષ્ય અને દશમા ભાગનું કુતરાનું આયુષ્ય જાણવું

જ્યેષ્ઠામાં જાને ૭ મો વાણીવરદીપ, ૬ ૮ મો વાણોદધિ સમુદ્ર, ૬ મો ક્ષીત્વરદીપ,
 ૧૦ મો ક્ષીરોદધિ સમુદ્ર, ૧૧ મો ક્રુત્તવરદીપ, ૧૨ મો ક્રુતોદધિ સમુદ્ર, ૧૩ મો ઇન્દ્રવરદીપ,
 ૧૪ મો ઇન્દ્રવર સમુદ્ર, ૧૫ મો નદીસ્વરદીપ, ૧૬ મો નદીવર સમુદ્ર ૧૭ મો જ્ઞાણદીપ,
 ૧૮ મો જ્ઞાણોદધિ સમુદ્ર ૧૯ મો જ્ઞાણવરદીપ, ૨૦ મો જ્ઞાણવરોદધિ સમુદ્ર ૨૧ મો
 જ્ઞાણવરભાસદીપ ૨૨ મો જ્ઞાણવરભાસ સમુદ્ર ૨૩ મો કૃષ્ણદીપ, ૨૪ મો કૃષ્ણોદધિ
 સમુદ્ર ૨૫ મો કૃષ્ણવરદીપ ૨૬ મો કૃષ્ણવરોદધિ સમુદ્ર, ૨૭ મો રચકદીપ ૨૮ મો રચોદધિ
 સમુદ્ર, ૨૯ મો રચકવરદીપ, ૩૦ મો રચકવરોદધિ સમુદ્ર, ૩૧ મો રચકવરભાસદીપ, ૩૨ મો
 રચકવરભાસ સમુદ્ર, ૩૩ મો કારદીપ ૩૪ મો કારોદધિ સમુદ્ર, જ્યાં પ્રમથો એક એક નામના
 મણુ દીપ જાને ત્રણ સમુદ્ર, જ્યેષ્ઠા, ધાવત સ્ત્રાવરભાસદીપ, સ્ત્રાવરભાસોદધિ સમુદ્ર, જાજ્ઞ
 જર્તા દેવદીપ દેવોદધિ સમુદ્ર નાજદીપ, નાજોદધિ સમુદ્ર વક્ષદીપ વક્ષસમુદ્ર જ્ઞાન દીપ જ્યાં
 સમુદ્ર સ્વર્ણશરમણદીપ, સ્વર્ણશરમણ સમુદ્ર જ્યાં પ્રમથો એક એકને ક્રતા અસંખ્યાતા દીપ
 જાને અસંખ્યાતા સમુદ્ર, ૭ મધાનો વિસ્તાર એક કોટીની જમણે જમણે ૭૨૫૦ અસંખ્યાતા દીપ
 નેટથો પહેલો સ્વર્ણશરમણ સમુદ્ર ૭ તેનાથી ૧૨ યોગના ૭૨૫૦ અસંખ્યાતા ૭ જાને ઉપર
 અત્યંતિવચ્ચથી ૧૧૧૧ યોગના હર અસંખ્યાતા રહેશે ૭

અત્યંતિવચ્ચ મહત્ત્વ

જન્મદીપના સુદર્શન મેર પવતની નજીક સમજીમિથી ૭૬ યોગના ઉપર તારામળા ૭
 અર્ધી માલ કાંઈ પહેળાં જાને પા માલ ૭ થી તારાનાં વિમાન ૭ અન્ય પહેળપમો અર્ધમે
 જામ જાને ઉત્કૃષ્ટ પા પશ્વનું તારા દેવનું જાણુષ ૭ જાને નયન પશ્વનો અર્ધમે જામ
 જાને ઉત્કૃષ્ટ પશ્વના અર્ધ જામ અર્ધે તારાની દેવીએનું જાણુષ ૭ તારાનાં
 વિમાનને ૨ દેવો ઉપાડે ૭ તારામળના ૧ યોગના ઉપર સ્ત્રાનું વિમાન ૭ તે રૂંક
 યોગના કાંઈ પહેળું તથા રૂંક યોગના કાંઈ અર્ધ સ્ત્રામ ૭ સ્ત્રા વિમાનવત્તી દેવનું નયન
 પા પશ્વનું, ઉત્કૃષ્ટ ૧ પશ્વોપમ જાને ૧ વર્ણનું જાણુષ ૭ તેની દેવીએનું નયન પા
 પશ્વનું, ઉત્કૃષ્ટ અર્ધ પશ્વ ને ૧ વર્ણનું જાણુષ ૭ સ્ત્રાનાં વિમાનને ૧૬ દેવો ઉપાડે ૭

ફિલ્લુ સમુદ્રમાં નીચક જેવું પાણી, ક્ષોદધિમાં સાધારણ પાણી જેવું પાણી, વાણી સમુદ્રમાં
 અત્યંત જેવું પાણી, ક્ષીર સમુદ્રમાં દૂધ જેવું પાણી, ધત સમુદ્રમાં થી જેવું પાણી, જાને
 અસંખ્યાતા સમુદ્રોમાં ઇન્દ્રવર જ્યેષ્ઠા પાણીનો સ્વાદ ૭ નદીસ્વરદીપમાં ત્રણે અર્ધમાંસીના કિસે
 દેવતા તીર્થકર્યાનાં પચકભાણુ અર્ધિ શુભ સ્વિસોમાં અર્ધ સ્વિસનો અર્ધાર્ધ મહોત્સવ કર ૭
 રચકદીપ સુધી /ધમારણુ મુનિ જામ ૭ રચકદીપની મધ્યમાં વજાત્રાકાર રચક પવત ૭ તે
 ઉપર ૪ કિશકુમારી દેવી રહે ૭ ૮ નંદન વત્તા જાને ૮ મળદતા પર્વત પર એક સ્વ
 મળી ૫૬ કિષ કુમારિકા ૭ અર્ધી ઉદાર જાણરોપમ અર્ધાર ૨૫ કેમકોદી ઉદાર પશ્વોપમતા
 નેટથા જામ જામ તેટલા (અસંખ્યાતા) દીપ સમુદ્ર ૭ તથા જાણરમાં સુપ્રજાત (સારી)
 વર્ણુએનું નેટથા નામ ૭ તે જ એક એક નામના અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા દીપ સમુદ્ર ૭
 જાણ નામના ત્રણ અસંખ્યાતા દીપ ૭

સૂર્યના વિમાનથી ૮૦ યોજન* ઉપર ચંદ્રમાના વિમાન છે તે. પૃથ્વી યોજન લાંબુ પહોળું* અને પૃથ્વી યોજન જાંચું* સ્ફટિક રત્નમય છે. ૬ ચંદ્ર વિમાનવાસી દેવોનું જલન્ય પા પદ્યનું, ઉત્કૃષ્ટ એક પદ્યોપમ અને ૧ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય છે તેમની દેવીઓનું જલન્ય પા પદ્યનું, ઉત્કૃષ્ટ અર્ધા પદ્યોપમ અને ૫૦ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય છે ચંદ્રવિમાનને પણ ૧૬૦૦૦ દેવો ઉપાડે છે ચંદ્રવિમાનથી ૪ યોજન ઉપર 'નક્ષત્રમાળા' છે તેના વિમાન પાંચે રત્નમય છે. તે એક એક ગાઉનાં લાંબાપહોળા અને અર્ધા ગાઉનાં જાંચાં છે નક્ષત્ર વિમાનવાસી દેવોનું જલન્ય પા પદ્યોપમનું, ઉત્કૃષ્ટ અર્ધા પદ્યોપમનું આયુષ્ય છે. અને તેની દેવીઓનું જલન્ય પા પદ્યોપમ ઉત્કૃષ્ટ પા પદ્યોપમથી ઝાઝેરું આયુષ્ય છે નક્ષત્રના વિમાનને ૪૦૦૦ દેવતાઓ ઉપાડે છે નક્ષત્રમાળની ઉપર (૪ યોજન) જાયે 'ગ્રહમાલ' છે ગ્રહનાં વિમાનો પણ પાંચે વર્ષુનાં રત્નમય છે ગ્રહનાં વિમાન બપ્પે કાશનાં લાંબાપહોળાં અને એક કાશનાં જાંચાં છે. ગ્રહવિમાનવાસી દેવોનું આયુષ્ય જલન્ય પા પદ્યોપમનું ઉત્કૃષ્ટ અર્ધા પદ્યોપમનું છે. ગ્રહનાં વિમાનને ૮૦૦૦ દેવો ઉપાડે છે, + ગ્રહમાળથી ૪ યોજન જાયે લીલા રત્નમય 'ભુવ' નો તારો છે. ત્યાંથી ૩ યોજન જાયે સ્ફટિક રત્નમય 'શુક્ર' નો તારો છે ત્યાંથી ૩ યોજન જાયે પીળા રત્નનો 'બૃહસ્પતિ' નામે તારો છે. ત્યાંથી ૩ યોજન જાયે રક્ત રત્નમય 'મંગળ' નો તારો છે. ત્યાંથી ૩ યોજન જાયે જાંચુનદ રત્નમય 'શનિ' નામે તારો છે. આ ચારનાં આયુષ્ય તથા વિમાનવાહક દેવો ગ્રહમાળમાં કહ્યા મુજબ જાણવા. ઉપર પ્રમાણે સર્વ જ્યોતિષ્ય ચક્ર સમભૂમિથી ૮૦૦ યોજનની જાંચાઇ સુધીમાં ત્રીજા લોકમાં છે. જમ્બુદીપના મેરૂ પર્વતથી ૧૧૨૧ યોજન ચોતરફ દૂર રહી જ્યોતિષક વિમાનો ફરતાં રહે છે

જમ્બુદીપમાં ૨ ચંદ્ર ૨ સૂર્ય, લવણ સમુદ્રમાં ૪ ચંદ્ર, ૪ સૂર્ય, ધાતકીખંડમાં ૧૨ ચંદ્ર, ૧૨ સૂર્ય કાલોદધિ સમુદ્રમાં ૪૨ ચંદ્ર, ૪૨ સૂર્ય, પુષ્કરાર્ધદીપમાં ૭૨ ચંદ્ર, ૭૨ સૂર્ય

* ચંદ્ર સૂર્યાદિ જ્યોતિષીના વિમાનોના યોજન, કાશ વગેરે બધુ માપ શાશ્વત જાણવું, અર્થાત્ ૪૦૦૦ અશાશ્વતા કાશનો એક શાશ્વતો યોજન થાય છે

x સૂર્યના વિમાનોથી ૧ યોજન નીચે કેટલું વિમાન છે અને ચંદ્રમાના વિમાનથી ૧ યોજન નીચે રાહુનું વિમાન છે

૬ હિમયર મતના મિથ્યાખડન સૂત્રમાં લખ્યું છે કે, ચંદ્રમાનું વિમાન સામાન્યપણે ૧૮૦૦ કાશ પહોળું છે, સૂર્યનું વિમાન ૧૬૦૦ કાશ પહોળું છે, અને ગ્રહ નક્ષત્ર તારાનાં વિમાન જલન્ય ૧૨૫ કાશ, ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦ કાશ પહોળાં છે તેવી જ રીતે ૧૬૦૦૦૦૦ કાશ સૂર્યનું વિમાન અને ૧૭૬૦૦૦૦ ચંદ્રમાનું વિમાન સમભૂતળથી જાયે છે

+ જ્યોતિષીના વિમાનવાહક દેવો જોટલા કહ્યા છે તેના ચાર વિભાગ કરવા જેમાં ૧ વિભાગ પૂર્વ દિશામાં સિંહ રૂપે, બીજો દક્ષિણમાં હસ્તી રૂપે, ત્રીજો પશ્ચિમમાં મેલ રૂપે અને ચોથો વિભાગ ઉત્તર દિશામાં ઘોડાના રૂપે વિમાન ઉઠાવી ફરતો રહે છે.

જોમ જાદી દોપની બહાર બધા મળી ૧૩૨ ચદ્ર અને ૧૩૨ સ્પર્ પાંચે મેષ પર્વતની ચાર તરફ સદૈવ ફરતા રહે છે, જાદી દોપનો બહાર અસખ્યાત ચદ્ર, અસખ્યાત સ્પર્ સદા સ્થિત રહે છે જાદી દોપની બહાર ચદ્રસૂત્રાદિ જ્યોતિષીનાં વિમાનોની લગાઈ પહેળાઈ અને ઘેરાઈ અદરના કરતાં અર્ધાં જાણવાં જાની દોપની અદરના જ્યોતિષીનાં વિમાનો અર્ધાં જોવાં (જોડું) ફળના આધારે નીચેથી જાળ અને ઉપર સમતલ છે અને જાદી દોપની બહારનાં જ્યોતિષીનાં વિમાનો ઇંટના આકારે (લગાઈ વધારે અને પહેળાઈ જોડી) છે બહારનાં વિમાનોનો પ્રકાશ પણ ચદ્ર હોય છે જોડે ઉદય થતાં સૂર્ય ચદ્રના જેવું તેઓનું તેજ હોય છે જાદી દોપનો અદરના જ્યોતિષી ફરતા રહેવાથી રાત્રિદિવસ આદિ સમય પથરો થવા કરે છે અને તેનાથી આલંકાર કુલુત્તર આદિ કાગળ પ્રમાણ થઈ શકે છે અને બહારના જ્યોતિષી સ્થિત રહેવાથી જ્યાં રાત્રી ત્યાં રાત્રિ અને દિવસ ત્યાં દિવસ કાવય રહે છે

૧ સર્વ જ્યોતિષીના ઇંદ્ર ચદ્રમા અને સૂર્ય છે પ્રત્યેક ચદ્રસૂત્રની સાથે ૮૮ મંદ્ર, ૭

† અસખ્યાત દોષ સમુદયા ચદ્રસૂત્રની વિમાનનું પ્રમાણ નીચેના ક્રિસામે છે પાતળીખંડમાં ૧૩ ચદ્ર ૧૨ સ્પર્ કલા છે તેને ત્રણ ઝુલ્લા કરવા ૧૨×૩૦૩૬ થયા તેમાં જાદીદોષના ૨ સ્પર્ અને લવણસમુદયા ૪ મળી ૬ ઉમેરતાં ૪૨ થયા, જો પ્રમાણે ૪૨ ચદ્ર ૪૨ સ્પર્ કાંધેદાંધિ સમુદયા છે પછી કાંધેદાંધિના ૪૨ ને ત્રણે ઝુલ્લા ૧૨૬ થયાં તેમાં જાદીદોષના ૨ લવણના ૪ અને પાતળીખંડના ૧૨ જોમ જોમ ૧૮ ભેગવતાં કુલ ૧૪૪ થયા. જો પ્રમાણે ૧૪૪ ચદ્રમા, ૧૪૪ સ્પર્ પુષ્કરદોષમાં છે તેમાંથી ૭૨ માત્રજ્યોતર પવતના અદર અને ૭૨ માત્રજ્યોતરની બહાર છે જો જ પ્રમાણે આજ્ઞા કમલ, ત્રિશૂલા કરતા જ્યાં અને પાછળના દોષ સમુદયા ભેગવતાં જુલુ આ રીતે કરેક દોષ સમુદયા ચદ્રસૂત્રનું પ્રમાણ જાણી શકાય છે જાદી દોષની બહાર ચદ્રસૂત્ર વચ્ચે ૧ જોજનનું અંતર છે અને ચદ્ર ચદ્ર તમા સૂર્ય સ્પર્ વચ્ચે ૧ લાખ જોજનનું અંતર છે જો રીતે સર્વ સ્થાનમાં જાણી શકું

* ૮૮ મંદ્રોના નામ- ૧ અચારક ૨ વિકાચક ૩ લેહિતાક, ૪ સ્તંભર, ૫ આધુનિક ૬ પ્રધુનિક ૭ કલ્પ, ૮ કલ્પક ૯ કલ્પકલ્પ ૧ કલ્પવિતાની ૧૧ કલ્પકાની ૧૨ સોય ૧૩ સંકિત ૧૪ અખસત ૧૫ કાળોત્પત ૧૬ કલ્પક ૧૭ અજક ૧૮ કુલક, ૧૯ કુલક ૨૦ સખનામ, ૨૧ સખવલ્ ૨૨ કૈલ ૨૩ કૈલનામ ૨૪ કૈલવલ્, ૨૫ નીલા, ૨૬ નીલામાસ, ૨૭ કૈલ, ૨૮ કૈલાપમાસ, ૨૯ ભરમ ૩ ભરમરાસ, ૩૧ તિથ ૩૨ તિથપુષ્પવલ્ ૩૩ કૈ ૩૪ કૈવલ્ ૩૫ કાપ, ૩૬ ભપ્, ૩૭ ઇંદ્રાગ્રી, ૩૮ પુષ્કોદ્, ૩૯ દરિ, ૪૦ પિત્રક ૪૧. શુક ૪૨ શુક ૪૩ જુલુસ્થિત ૪૪ શાક ૪૫ અચરત ૪૬ માણવક, ૪૭ કાળરપક ૪૮ કુલક ૪૯ પ્રધુખ ૫૦ વિકટ, ૫૧ વિવખાજ્જ ૫૨ પ્રાકપ ૫૩ જવલ ૫૪ અરણ ૫૫ અનિલ ૫૬ કાળ, ૫૭ મહાકાળ, ૫૮ સ્વસ્તિક ૫૯ સોવસ્તિક ૬૦ રૂદમાનક ૬૧ પાશ્વમોક ૬૨ નિલોક ૬૩ રવપ્રમ ૬૪ આભાસ, ૬૫ પ્રમાણ, ૬૬ અપરકર ૬૭ સંમકર ૬૮ આમકર, ૬૯ પ્રમાણ ૭૦ જર / ૭૧ વિર / ૭૨ અશોક ૭૩ તશોક ૭૪ વિમલ ૭૫ વિનલ, ૭૬ વિવલ, ૭૭ વિલલ ૭૮ લાલ ૭૯ મુન, ૮૦ અનિલ, ૮૧ જોજાદી ૮૨ દિનદી ૮૩ કરી, ૮૪ કરીક ૮૫ રાન, ૮૬ અચલ ૮૭ પુષ્કોદ્, અને ૮૮ ભાગોદ

૨૮ નક્ષત્ર x અને ઇસક હજાર નવસો પંચોતેર કોડકોડ તારા છે પ્રત્યેક જ્યોતિષીના માલિકને ૪ અગ્રમહિષી (ધદ્રાણી) છે પ્રત્યેક અગ્રમહિષીને ચાર ચાર હજાર દેવીઓનો પરિવાર હોય છે ચાર હજાર સામાનિક દેવ છે ૧૬૦૦૦ આત્મરક્ષક દેવ છે. આખ્યંતર પરિપક્વતા ૮૦૦૦ દેવ છે મધ્ય પરિપક્વતા ૧૦૦૦૦ દેવ છે અને બાહ્ય પરિપક્વતા ૧૨૦૦૦૦ દેવ છે ૭ પ્રકારની (આણિકા) સેના છે બીજો પણ ઘણો પરિવાર છે પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યોના ક્ષણો ભોગરી રહ્યા છે ઉપર પ્રમાણે ૯૦૦ યોજન ઉપર અને ૯૦૦ યોજન નીચે એમ કુલ ૧૮૦૦ યોજનમાં તિરછો લોક છે તેનું વર્ણન સમ્પૂર્ણ થયું. મેર પર્વતે ત્રણ લોક સ્પર્શ્યા છે તે ૧૦૦ યોજન અધોલોકમાં, ૧૮૦૦ યોજન તિરછા લોકમાં અને ૯૮૧૦૦ યોજન ઉર્ધ્વલોકમાં છે

ઉર્ધ્વ (ઊંચા) લોકનું વર્ણન.

શનિશ્વરના વિમાનની ધ્વજાથી ૧૧ રાજ ઉપર ૧૬૧૧ ધનરજ્જુ જેટલા વિસ્તારમાં ધનોદધિના આધારપર લગડાને આધારે જન્મજૂતા મેર પર્વતથી દક્ષિણ દિશામાં પહેલું 'સુધર્મ' અને ઉત્તર દિશામાં બીજું 'ધશાન' દેવલોક છે આ બન્ને દેવલોકમાં ૧૩-૧૩ પ્રતર છે ‡ જેમાં પાંચસો પાંચસો યોજનના ઊંચા અને ૨૭૦૦ યોજનના ભોમિતળિયાવાળા પહેલા દેવલોકમાં ૩૨ લાખ વિમાન છે અને બીજા દેવલોકમાં ૨૮ લાખ વિમાન છે પહેલા દેવલોકના ધદ્રાણી નામ ગદ્ગદ છે તેને આઠ અગ્રમહિષી છે. અને બીજા દેવલોકના ધશાનેદ્રને પણ આઠ અગ્રમહિષી છે પ્રત્યેક ધદ્રાણીને સોળ સોળ હજાર દેવીઓનો પરિવાર છે પહેલા દેવલોકના દેવતાનું જઘન્ય ૧ પદ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૨ સાગરોપમનું આયુષ્ય છે તેની પરિગ્રહિતા દેવીનું જઘન્ય ૧ પદ્યોપમનું અને ઉત્કૃષ્ટ ૭ પદ્યોપમનું આયુષ્ય છે બીજા દેવલોકના દેવોનું જઘન્ય ૧ પદ્યોપમ ઝાઝેરું ઉત્કૃષ્ટ ૨ સાગરોપમ ઝાઝેરું આયુષ્ય છે તેની પરિગ્રહિતા દેવીનું જઘન્ય ૧ પદ્યોપમ ઝાઝેરું અને ઉત્કૃષ્ટ ૯ પદ્યોપમ ઝાઝેરું આયુષ્ય છે. અહિંથી ઉપરના દેવલોકમાં દેવીઓ ઉત્પન્ન થતી નથી

ઉપરના બન્ને દેવલોકનો એક રાજ ઉપર ૧૬૧૧ ધનરજ્જુ વિસ્તારમાં ધનવાતને આધારે દક્ષિણ દિશામાં ત્રીજું 'સનતકુમાર' અને ઉત્તરમાં ચોથું 'માહેન્દ્ર' દેવલોક છે. બન્નેમાં બાર બાર પ્રતર છે તેમાં ૬૦૦ યોજન ઊંચા અને ૨૬૦૦ યોજન ભૂમિતલવાળા ત્રીજામાં ૧૨ લાખ અને ચોથામાં ૮ લાખ વિમાન છે ત્રીજા દેવલોકના દેવોનું જઘન્ય ૨ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ ૭ સાગરોપમનું અને ચોથા દેવલોકના દેવોનું જઘન્ય ૨ સાગરોપમ ઝાઝેરું અને ઉત્કૃષ્ટ ૭ સાગરોપમ ઝાઝેરું આયુષ્ય છે

x ૨૮ નક્ષત્રોના નામ — ૧ અભિય, ૨ શ્રવણ, ૩ ધનિષ્ઠા, ૪ શતભિષા, ૫. પૂર્વાભાદ્રપદ, ૬ ઉત્તરાભાદ્રપદ, ૭ રેવતી, ૮ અશ્વિની, ૯ ભરણી, ૧૦ કૃતિક, ૧૧ રોહિણી ૧૨ મૃગશિર, ૧૩ આરદ્રા, ૧૪ પુનર્વસુ, ૧૫. પુષ્ય, ૧૬. અશ્વિણ, ૧૭. મઘા, ૧૮ પૂર્વાશ્વિની, ૧૯ ઉત્તરાશ્વિની, ૨૦ હસ્તા, ૨૧. ચિત્રા, ૨૨ સ્વાત, ૨૩ વિશાખા, ૨૪. અનુરાધા ૨૫ જ્યેષ્ઠા, ૨૬ મૂળ, ૨૭ પૂર્વાષાઢા અને ૨૮. ઉત્તરાષાઢા

‡ જેમ મકાનમાં માળ (મજલા) હોય તેમ દેવલોકમાં પ્રતર છે જેમ માળની અંદર ચોરણ હોય છે તેમ દેવલોકમાં વિમાન હોય છે

ઉક્ત જન્મે દેવમોક્ષી અર્ધી રાજ ઉપર ૧૮૧૧ ધનરજ્યુના વિસ્તારમાં મેર જવંત પર નરામર મખર્માં ધનવાનના આધારે પાંચમુ અક્ષયોક દેવમોક્ષ છે તેમાં ૭ પ્રતર છે તેમાં ૭ મોક્ષન ઊંચા તથા ૨૫૦ મોક્ષન ભૂમિતલવર્ણા ચાર લાખ વિમાન છે અદિના દેવેનું જન્મન સાચરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૧ સાચરોપમ આશુભ્ય છે

પાંચમા દેવમોક્ષના મોળ અરિષ્ટ નામે પ્રતરની પાસે દક્ષિણ દિશામાં ત્રસનાકની અર પૂર્વી પરિણામ ૧૫ કાળા રત્નો અખાડાના આધારે નવ કૃષ્ણરાણુ છે તેમાં ૪ દિશાએ ચાર ૪ વિદિશાએ ચાર અને એક મખર્માં એક નવ x વિમાન છે તેમાં સોશનિક ભતિના દેવા રહે છે તેમના નામ—૧ ઇયાન ડેલ્લમાં 'અચી વિમાન છે તેમાં સારસ્વત દેવ રહે છે ૨ પૂર્વમાં અર્ચિમાંથી વિમાન છે તેમાં આક્ષિપ દેવ રહે છે એ જ ને દેવાના છે દેવોના પરિવાર છે ૩ અર્ચિમાંથી 'વરોચન વિમાન છે તેમાં 'વદ્ધિ દેવ રહે છે ૪ દક્ષિણમાં પ્રમકર વિમાન છે તેમાં વરણુ દેવ રહે છે આ જ ને દેવોનો ૧૪ દેવોનો પરિવાર છે ૫ નેત્રલ્લોચમાં 'ચક્રાલ વિમાન છે તેમાં ઝડોતાલા દેવ રહે છે ૬ પશ્ચિમમાં સ્પર્શ વિમાન છે તેમાં દુર્વેન દેવ રહે છે એ જન્મેનો છે દેવોનો પરિવાર છે ૭ વાલ્મ ડેલ્લમાં ટકાલ વિમાન છે તેમાં અખાનાથ દેવ રહે છે ૮ ઉપર દિશામાં મુદ્રિત વિમાન છે તેમાં અમિદેવ રહે છે અને ૯ સ્વની મખર્માં 'રિધાલ વિમાન છે તેમાં અરિષ્ટ દેવ રહે છે આ ત્રણેનો ૬૦ દેવોનો પરિવાર છે આ નવ દેવના સમક્ષિની દેવ છે અને તીર્થ કરોને દીક્ષા લેવાને અવસર તેમને ચેતવણી આપે છે ધેમા ન જન્મમાં મેલ્લ પ્રાપ્ત કરવાવાળા છે મોક (ત્રસનાથ) ના કિનારા પર સ્થેવવાળા દેવાથી સોશનિક કહેવાય છે

ઉક્ત પાંચમા દેવમોક્ષી અર્ધી રાજ ઉપર ૧૮૧૧ ધનરજ્યુના વિસ્તારમાં ધનચંબ અને મનેત્વિના આધાર પર ૭૫ લાંબક દેવમોક્ષ છે તેમાં ૫ પ્રતર છે તેમાં ૭ મોક્ષન ઊંચા અને ૨૫ મોક્ષન ભૂમિતલવર્ણા ૫ હાર વિમાન છે પાંચમા દેવમોક્ષના દેવનું જન્મન ૧ સાચરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૪ સાચરોપમનું આશુભ્ય છે

છઠ્ઠા દેવમોક્ષી ૧ રાજ ઉપર ૭૫ ધનરજ્યુ વિસ્તારમાં ધનચાલ અને મનેત્વિના આધારે આઠમુ મદાશુક દેવમોક્ષ છે તેમાં ૪ પ્રતર છે ૮ મોક્ષન ઊંચા અને ૨૪ મોક્ષન ભૂમિતલવર્ણા ૪ હાર વિમાન છે અદિના દેવેનું જન્મન ૧૪ સાચરોપમનું અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૭ સાચરોપમનું આશુભ્ય છે

સત્રમા દેવમોક્ષી ૧ રાજ ઉપર ૭૫ ધનરજ્યુ વિસ્તારમાં ધનચાલ અને મનેત્વિના આધારે આઠમુ સદસ્ચાર દેવમોક્ષ છે તેમાં ૪ પ્રતર છે અને ૮ મોક્ષન ઊંચા તથા ૨૪ મોક્ષન ભૂમિતલવર્ણા ૪ વિમાન છે અદિના દેવેનું જન્મન ૧૭ સાચરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૮ સાચરોપમનું આશુભ્ય છે

x અક્ષ ખ્યાનમાં આજુબર સમુદમાંથી ૧૩૨૧ મોક્ષન પડી બી ત સમાન અને અપ કારમન " તપરકાલ નીકળીને ઉપર ચ ની ચાર દેવતાકેને પેદગમાં તાઇ પાંચમા દેવમોક્ષના મોળ પ્રતર પામે પેળી છે તે સમુ માં ની નિકળના એક એક પ્રેલની દેવ છે ઉપર જતાં પ્રેલ પ્રેલ એક એક પ્રેલ વપતાં પાંચમા દેવતાકે અક્ષ ખ્યાન જોખન બની દેવ છે

આઠમા દેવલોકથી ૧૧ ગજ ઊંચે ૧૨૦૦ ધનરજ્જુ વિસ્તારમાં મેરૂથી દક્ષિણ બાજુ નવમું 'આણત' અને ઉત્તર તરફ દશમું 'પ્રાણત' દેવલોક છે અને દેવલોક લગડાને આકાર છે અને તેમાં ચાર ચાર પ્રતર છે તેમાં ૯૦૦ યોજન ઊંચા અને ૨૩૦૦ યોજન ભૂમિતલવાળા અને તેના મળી ૪૦૦ વિમાન છે, નવમા દેવલોકના દેવાનું જવન્ય ૧૮ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૯ સાગરોપમનું આયુષ્ય છે અને દશમા દેવલોકના દેવાનું જવન્ય ૧૯ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૦ સાગરોપમનું આયુષ્ય છે

નવમા દશમા દેવલોકથી અર્ધો ગજ ઊંચે ૧૦૦૦ ધનરજ્જુ વિસ્તારમાં મેરૂથી દક્ષિણ દિશામાં ૧૧ મું 'આણત' અને ઉત્તર દિશામાં બારમું 'અન્યુત' દેવલોક છે અને તેમાં ચાર ચાર પ્રતર છે તેમાં ૧૦૦૦ યોજન ઊંચા અને ૨૨૦૦ યોજનના ભૂમિતલવાળા અને તેના મળી ૩૦૦ વિમાન છે અગિયારમા દેવલોકના દેવાનું જવન્ય ૨૦ સાગરોપમનું અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૧ ૨૧ સાગરોપમનું તથા બારમા દેવલોકના દેવાનું જવન્ય ૨૧ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૨ સાગરોપમનું આયુષ્ય છે

પહેલાં સુધર્મા દેવલોકમાં 'અપરિચ્છિતા' (વેશ્યા જેવી) દેવીઓના ૬ લાખ વિમાન છે તેમાં રહેનારી દેવીઓનું જવન્ય ૧ પલ્યોપમ ઉત્કૃષ્ટ ૫૦ પલ્યોપમનું આયુષ્ય છે તેમાંથી એક પલ્યોપમના આયુષ્યવાળી દેવીઓ ૪ પહેલા દેવલોકના દેવાના ઉપભોગમાં આવે છે એક પલ્યોપમથી એક સમય અધિકથી તે ૧૦ પલ્યોપમના આયુષ્યવાળી દેવીઓ ત્રીજા દેવલોકના દેવાને ભોગ યોગ્ય હોય છે ૧૦ પલ્યોપમથી સમયાધિક ૨૦ પલ્યોપમ સુધી આયુષ્યવાળી દેવી પાંચમા દેવલોકના દેવાને ભોગ યોગ્ય, ૨૦ પલ્યોપમ સમયાધિકથી ૩૦ પલ્યોપમ સુધીના આયુષ્યવાળી દેવીઓ સાતમા દેવલોકના દેવાને ભોગ યોગ્ય હોય છે ૩૦ પલ્યોપમથી એક સમયાધિકથી ૪૦ પલ્યોપમના આયુષ્યવાળી નવમા દેવલોકના દેવાને ભોગ યોગ્ય હોય છે ૪૦ પલ્યોપમથી એક સમયાધિક અને ૫૦ પલ્યોપમ સુધીના આયુષ્યવાળી દેવીઓ ૧૧ મા દેવલોકના દેવાને ભોગ યોગ્ય હોય છે બીજા દેવલોકમાં અપરિચ્છિતા દેવીઓનાં ૪ લાખ વિમાન છે. તેમાં રહેનારી દેવીઓનું જવન્ય ૧ પલ્યોપમ ઝાઝેર અને ઉત્કૃષ્ટ ૫૫ પલ્યનું આયુષ્ય છે જેમાંથી એક પલ્ય ઝાઝેરાના આયુષ્યવાળી દેવીઓ ૪ બીજા દેવલોકના દેવાના ઉપભોગમાં આવે છે એક પલ્યોપમ ઝાઝેરાથી સમયાધિકથી તે ૧૫ પલ્યોપમ સુધીની ચોથા દેવલોકે, ૧૫ થી ૨૫ પલ્યોપમ સુધીની છઠ્ઠા દેવલોકે, ૨૫ થી ૩૫ આઠમા દેવલોકે ૩૫ થી ૪૫ દશમા દેવલોકે અને ૪૫ થી ૫૫ પલ્યોપમ સુધીની બારમા દેવલોકે વસતા દેવાને ઉપભોગમાં આવે છે પહેલા, મીઠા દેવલોકના દેવા મનુષ્યની પેઠે કામભોગ સેવે છે ત્રીજા, ચોથા દેવલોકના દેવા દેવીના સ્પર્શ માત્રથી તૃપ્ત થાય છે પાંચમા, છઠ્ઠા દેવલોકના દેવા દેવીના વિષયજનક શબ્દ સાંભળી તૃપ્ત થાય છે સાતમા, આઠમા દેવલોકના દેવા દેવીનાં અંગોપાંગના નિરીક્ષણથી (૩૫થી) ૯૫ તૃપ્ત થાય છે અહિં સુધી પહેલા બીજા દેવ લોકની અપરિચ્છિતા દેવીઓને દેવતા તેડાવે છે નવમા, દશમા, અગિયારમા અને બારમા દેવલોકના દેવ સ્વસ્થાનકે રહી ભોગની ઇચ્છા કરે છે તે વખતે પહેલા, બીજા દેવલોકમાં રહેલી તેમને ભોગ યોગ્ય દેવીનું મન તેમના તરફ આકર્ષાય છે દેવ અવધિજાનથી તેના વિકારી મનનું અવલોકન કરીને જ તૃપ્ત

નવમ નાગરવેલના પાન હજારે ગાઉ દૂર લઈ જવામાં આવે પણ અહિં તેની વેનને કંઈ નુકશાન પહોંચતી દૂર રહેતું પાન ખરાબ થઈ જાય છે તેમજ બારમા દેવલોકના દેવ દૂર રહેતા છતાં પણ બીજા દેવલોકની દેવીના સાથે માનસિક ભોગ વિચાર માત્ર (by Thought Power) થી કરી શકે છે

દેવમોહના નામ	ઈદના નામ	સામર્થનિક દેવ	આત્મચરણ દેવ	અભ્યતર પરિવર્તના દેવ	મધ્ય પરિવર્તના દેવ	બાહ્ય પરિવર્તના દેવ	ચિન્હ	ક્રમ
૧ મુખમ	સોનેન્દ્ર	૮૪	૪૩૬	૧૨	૧૪ •	૧૬	મુખ	૭૬૫
૨ ઇચ્છાનેન્દ્ર	દશાનેન્દ્ર	૮	૪૨	૧	૧૨	૧૪	મહિષ	૭૭
૩ જનતકુમાર	સનતકુમારેન્દ્ર	૭૨	૩	૮	૧	૧૨	અવરજ	૬
૪ માલેન્દ્ર	માલેન્દ્રેન્દ્ર	૭	૨૮ •	૬	૮ •	૧	સિદ્ધ	૬૭
૫ બ્રહ્મલોક	બ્રહ્મ	૬	૨૪ •	૪	૬	૮ •	બ્રહ્મ	૫૭
૬ લાલક	લાલકેન્દ્ર	૫	૨	૨	૪	૬	ક્રોડ	૫૮
૭ મહારુક	મહારુકેન્દ્ર	૪	૧૬	૧	૨ •	૩	અમ	૫૯
૮ સહજાર	સહજારેન્દ્ર	૩	૧૨	૫	૧	૨	બાધી	૪
૯ આશુત	બન્નેનો } એક	૧	૮	૨૫	૫	૧	સપ્ત	૪૦
૧૦ પ્રાશુત	પ્રાશુતેન્દ્ર						વેડા	
૧૧ આરણ્ય	બન્નેનો } એક	૧	૪	૧૨૫	૨૫	૫	રૂપક	
૧૨ અન્યુત	અન્યુતેન્દ્ર						સદ્ધ	૩

કર્મ જન્ય છે આરમા દેવમોહથી ઉપરના દેવોને જોય ઇચ્છા જતી નથી.

આ એક ઉદને ૭ પ્રકારની આશુકા (સેના) છે ૧ મધ્ય ૨ નાટક ૩ હસ્તી ૪ ઘોડા ૫ રથ ૬ પાવણ ૭ રૂપક.

જેમ જલિ રાજાએ વમરવ હોય છે તેમ ૬૪ કરોને સામર્થનિક દેવ હોય છે પુરુષિતની સમાન પ્રત્યેક કરોને ૧૩૩ ત્રણતિશક દેવો હોય છે અગરજક સમાન અગરજક દેવો હોય છે સમાજકાર મતીની પેઠે આભ્યતર પરિવર્તના દેવ હોય છે તેઓ ઈદ નજારે જોવાને છે ત્યારે જ જન્ય છે કામદારો સમાન મેષ કામ કરનાર મધ્ય પરિવર્તના દેવો હોય છે તેઓ ઈદના તેમ જ્યાં પણ જન્ય અને અણુતેડાંયા પણ જન્ય કિ કરતી પેઠે સપર્ગા કામ કરનારા બાહ્ય પરિવર્તના દેવો હોય છે તેઓ અણુનેડાળા આને છે અને પોતપોતાના કવર્મા તત્ત્વર રહે છે દારપણ સમાન ૪ મોહપણ દેવ હોય છે સેના સમાન સાન અણુકાના દેવ હોય છે તેઓ પોતપોતાના અધિકાર પ્રમાણે ઢાળી ઘોડા રથ પાવણ આદિનાં રૂપ જનાથી વધાર્યા રીતે ઈદના કામમાં

આવે છે. ગંધર્વોની અણિકાના દેવ મધુર ગાનતાન કરે છે નાટક અણિકાના દેવ મનોરમ નૃત્ય કરે છે આભિયોગિક દેવ ઇન્દ્રના આદેશથી કાર્ય કરવામાં તત્પર રહે છે અને પ્રકીર્ણ દેવ વિમાનોમાં રહેનારા પ્રભુ સમાન હોય છે. દરેક ઇન્દ્રોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય હોય છે આ પ્રમાણે દેવતા પૂર્વોપાન્નિત પુણ્યના ફળ ભોગવતા થકા સુખથી કાલાનિક્રમણ કરે છે

જેમ મનુષ્યમાં ચંડાલ આદિ નીચ જાતિના મનુષ્ય હોય છે તેમ દેવોમાં કુરૂપ, અશુભ, ક્રિય કરનારા મિથ્યાત્વી અને અજ્ઞાની “કિલ્વિષી” નામે દેવો ત્રણ પ્રકારના હોય છે પહેલા બીજા દેવલોકમાં ૩ પદ્યોપમના આયુષ્યવાળા, ત્રીજામાં ૩ સાગરના આયુષ્યવાળા અને છઠ્ઠા દેવલોકમાં ૧૩ સાગરના આયુષ્યવાળા કિલ્વિષી હોય છે તેઓ અનુક્રમે ત્રણ પલિયા, ત્રણ સાગરિયા અને તેર સાગરિયા કહેવાય છે દેવ ગુરૂ ધર્મની નિદા કરનાર અને તપ સંયમની ચોરી કરનારા મરીને કિલ્વિષી દેવ થાય છે,

સંખ્યાત યોજનના દેવસ્થાનમાં સખ્યાતી અને અસંખ્યાત યોજનના દેવસ્થાનમાં અસખ્યાતી દેવોને ઉત્પન્ન થવાની “ઉત્પાત શય્યા” છે તે ઉપર દેવદ્રુષ્ય (વસ્ત્ર) ૬ કાયેલું રહે છે તેમાં પુણ્યાત્માઓ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે તે શય્યા અગર નાખેલી રાટલીની પેઠે પુલે છે ત્યારે નિકટવર્તી દેવો ઘંટનાદ કરે છે ત્યારે તેના તાબાનાં બધા વિમાનોમાં ઘંટનાદ થાય છે આથી દેવદેવીઓ ઉત્પાત શય્યા પામે એકઠા થઇ જાય છે, અને જ્યેષ્ઠવિધી વિમાન ગળવી મૂકે છે અતમુહુર્તમાં તે દેવ આહારાદિ પાત્રે પર્યાપ્તિથી પર્યાપ્ત થઈ, તરણ વયવાળા જેવું શરીર ધારણ કરી તથા દેવદ્રુષ્ય ધારણ કરી બેઠા થાય છે. ત્યારે દેવો પ્રશ્ન કરે છે કે આપે શ્વા દાન દીર્ઘા ? શા પુણ્ય કર્યા ? કે અમારા નાથ થયા ? ત્યારે તે અર્વાધિજ્ઞાનથી પૂર્ણ જન્મનું અવલોકન કરી કહે છે કે હું મારા સ્વજન મિત્રોને જરા સૂચન કરી આવું એમ કહી તૈયાર થાય છે, ત્યારે તે દેવદેવીઓ કહે છે કે ત્યાં જઇને આપ અહિંની શી વાત કરશો ? જરા એક મુહુર્ત માત્ર નાટક તો જોતા જાઓ ત્યારે નૃત્યકાર અણિકાના દેવ જમણી ભુજાથી ૧૦૮ કુવરો તથા હામી ભુજાથી ૧૦૮ કુમારીકાઓ કાઢીને ૩૨ પ્રકારનું નાટક કરે છે, અને ગંધર્વોની અણિકાના દેવ ૪૯ જાતનાં વાજાત્રોની સાથે ૬ રાગ, ૩૬ રાગણીના મધુર સ્વરથી આલાપ કરે છે તેમાં તો અહિંનાં બે હજાર વર્ષ વીતી જાય છે તે દેવ ત્યાંના સુખમાં લુપ્ત થઇ પૂર્વોપાન્નિત પુણ્યના ફળો ભોગવવામાં તક્ષીન થઇ જાય છે

અગિયારમા બારમા દેવલોકથી ૨ રાજ ઉપર અને ૮ ધનરજી વિસ્તારમાં ગાગર બેઠાને આકારે ઉપરાઉપર આકાશને આધારે ‘નવ ઐવેયક’ છે તેની ત્રણ ત્રિકમાં ૯ પ્રતર છે પહેલી ત્રિકમાં ૧ ભદ્ર, ૨ સુભદ્ર, ૩ સુજાત આ ત્રણ ઐવેયક છે ત્રણેનાં ૧૧૧ વિમાન છે બીજી ત્રિકમાં ૪ સુમાનસ, ૫ નુદર્શન ૬. પ્રિયદર્શન એ ઐવેયક છે તેમાં ૧૦૭ વિમાન છે ત્રીજી ત્રિકમાં ૭ આમોહ, ૮ સુપ્રતિભદ્ર, ૯ યશોધર એ ત્રણ ઐવેયક છે ત્રણેનાં ૧૦૦ વિમાન છે આ બધાં વિમાન ૧૦૦૦ યોજન ઊંચાં છે. અને ૨૨૦૦ યોજનના ભૂમિતલ છે અહિંના દેવોનું બે હાથનું દેહમાન છે આયુષ્ય પહેલી ઐવેયકમાં જન્મ્ય ૨૨ સાગરોપમ ઉત્કૃષ્ટ ૨૩ સાગરોપમ છે, બીજામાં જન્મ્ય ૨૩ ઉત્કૃષ્ટ ૨૪, ત્રીજામાં જન્મ્ય ૨૪ ઉત્કૃષ્ટ ૨૫, ચોથીમાં જન્મ્ય ૨૫ ઉત્કૃષ્ટ ૨૬, પાંચમીમાં જન્મ્ય ૨૬ ઉત્કૃષ્ટ ૨૭, છઠ્ઠીમાં જન્મ્ય ૨૭ ઉત્કૃષ્ટ ૨૮ સાતમીમાં જન્મ્ય ૨૮ ઉત્કૃષ્ટ ૨૯, આઠમીમાં જન્મ્ય ૨૯ ઉત્કૃષ્ટ ૩૦, નવમીમાં જન્મ્ય ૩૦ ઉત્કૃષ્ટ ૩૧ સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય છે

सिद्धिः सम्भवान्तर्गु पक्षेन

ઉક્ત સિદ્ધ યેવર્થા ૧૫ પ્રકારે સિદ્ધ થયા છે ૧ તીર્થ'કર સિદ્ધ થયા તે 'તીર્થ'કર સિદ્ધ ૨ જ્ઞાન-કેવળી સિદ્ધ થયા તે "જ્ઞાની"કર સિદ્ધ ૩, તિર્થ'કર-યજ્ઞનન્દ સાધુ, સાધવી આવક આવિકા સિદ્ધ થયા તે "તીર્થ'સિદ્ધા" ૪ તીર્થ'ની સ્થાપના થયા પહેલાં સિદ્ધ થયા તથા તિર્થ' વિગ્રહ થયા પછી સિદ્ધ થયા તે 'જ્ઞાની' સિદ્ધ ૫. જ્ઞાનિયમરજ્ઞાદિ જ્ઞાનથી ગુરુ વિના સ્વયં દીક્ષા ખાણુ કરી સિદ્ધ થયા તે 'સ્વયંજીવિદા' ૬ વૃક્ષ વૃક્ષ સ્થાપના વિશેષ રીતોદિને જોઈ જ્ઞાનિયમદિ જ્ઞાનથી પ્રેરિત થઈ સ્વયંમેવ દીક્ષા લઈ સિદ્ધ થયા તે પ્રત્યેક જીવ સિદ્ધ ૭ જ્ઞાનમોહિના પ્રવિભેદથી દીક્ષા લઈ સિદ્ધ થયા તે સુવિભેદિ સિદ્ધ ૮ વેદ વિકારનો કાવ કરી ક્રમ સ્ત્રીના અવસ્થા સ્વીકારી સિદ્ધ થયા તે 'ઓક્ષિત સિદ્ધા' ૯ તેવીજ રીતે પુરુષશ્રિયથી સિદ્ધ થયા તે 'પુરુષશ્રિય સિદ્ધા' ૧૦ તેવીજ રીતે નપુસંગ મિત્રથી સિદ્ધ થયા "નપુસંગશ્રિય સિદ્ધા" ૧૧ મુદગ્ધિ રતેદરક અદિ સાધુનો જે ખાણુ કરી સિદ્ધ થયા તે સ્વશ્રિય સિદ્ધા" ૧૨ કોઈ જ્ઞાન વેને કુ કર તપશ્ચિ કરી વિભક્તાની સાથ પછી ૧૩ જ્ઞાનનો અનુશાસી થઈ જ્ઞાન મટાડી અવધિગાની સાથ અને પછી વિશુદ્ધ પરિણામે અર્થા પરમજ્ઞાપિ અને પછી કેવળજ્ઞાન પામે અને જ્ઞાન જ્ઞાન દોષથી વેગ પડેલા કરવા પહેલાં સિદ્ધ થાય તે જ્ઞાનશ્રિય સિદ્ધા ૧૩ મુદગ્ધિ જ્ઞાન જ્ઞાનજ્ઞાન કર્યા વિશુદ્ધ પરિણામથી રહિ થયા કેવળજ્ઞાન સાથ અને જ્ઞાન જ્ઞાન દોષથી મુનિવેગ ખાણુ કર્યા પહેલાં મોટું જ્ઞાન તે "મુદગ્ધિય સિદ્ધા" ૧૪ એક સમયમાં ૧ સિદ્ધ થાય તે 'એક સિદ્ધા ૧૫ એક સમયમાં બેથી ત્રીણે ૧૦૮ સિદ્ધ થાય તે અનેક સિદ્ધા"

બીજા પક્ષે ૧૪ પ્રકારે સિદ્ધ થાય છે ૧ તીથની પ્રતિમા એક સમવર્તમાં ૧ હ સિદ્ધ થાય ૨. તીથના નિરંજનમાં એક સમવર્તમાં ૧ સિદ્ધ થાય, ૩ એક સમવર્તમાં તીથને ૨૦ સિદ્ધ થાય, સામાન્ય ડેરગી ૧ હ સિદ્ધ થાય, ૫. રસપુલ ૧ હ ૬ પ્રત્યેક પુલ ૧૦ સિદ્ધ થાય ૭. શૂદ્ર વેશિકા ૧ હ સિદ્ધ થાય, ૮ રસિમ પક્ષ ૧ હ સિદ્ધ થાય ૯ અન્વહિત્રી ૧ સિદ્ધ થાય ૧ મુદ્રિત ૪ સિદ્ધ થાય ૧૧ રસિમ ૨ સિદ્ધ થાય ૧૨ ડ્રાઈવિંગ ૧ હ સિદ્ધ થાય ૧૩ નયુઅક ક્રિમે એક સમવર્તમાં ૧ સિદ્ધ થાય અને ૧૪ બધા એક જ પ્રકારે એક સમવર્તમાં ૧ હ સિદ્ધ થાય.

૧૦૧ જાત અધિગ-પદે ૧૦ બી ન ત્રીજા નરકના નીકળ્યા એક સમયમાં ૧ સિદ્ધ થાય
 એક નરકના નીકળ્યા ૪ સિદ્ધ થાય પૂર્ણ થાગીના નીકળ્યા ૪ સિદ્ધ થાય, વનરવંદિયા
 નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય, પચ્ચત્તિ મમ ૮ નિર્મલ નિર્મલગ્ની તથા યજ્ઞવત્તા યજ્ઞવત્તા ૧
 દિવસ થઈ, મનુ ૧૦, તા ગાવેશ ૨ દિવસ થાય જુરવપતિ ૧૧ જના અને જલેતિતીક
 નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય જુરવપતિ ૧૧ જના નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય જલેતિતીક
 નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય ૧૧ નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય ૧૧ નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય ૧૧ નીકળ્યા ૧
 નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય ૧૧ નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય ૧૧ નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય ૧૧ નીકળ્યા ૧
 નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય ૧૧ નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય ૧૧ નીકળ્યા ૧ સિદ્ધ થાય ૧૧ નીકળ્યા ૧

જા. દરબારમાં જાણીને કુટુંબમાં દીની ગરમીના જાણનામાં તેણે વિરોધ
કર્યો. જાણીને વિદેશમાં મોકલવામાં આવ્યો અને તેણે વિદેશમાં જીવે.

ક્ષેત્ર અશ્રિત જાયા લોકમાં ૪ સિદ્ધ થાય, નીચા લોકમાં ૨૦ સિદ્ધ થાય, નિરંજા લોકમાં ૧૦૮ સિદ્ધ થાય, સમુદ્રમાં* ૨, નદી પ્રમુખ સરોવરમાં ૩, ત્રેત્યેક વિજયમાં અલગ અલગ ૨૦ સિદ્ધ થાય, (તો પણ ૧૦૮ થી અધિક એક સમયમાં સિદ્ધ ન જ થાય) મેરુ પર્વત પર ભદ્રશાલવન, નંદનવન, સોમનસ વનમાં ૪, પડગવનમાં ૨, અકર્મભૂમિનાં ક્ષેત્રમાં ૧૦, કર્મભૂમિનાં ક્ષેત્રમાં ૧૦૮, પહેલા મીઠા અને પાંચમા છઠ્ઠા અરમાં ૧૦, ત્રીજા ચોથા અરમાં એક સમયમાં ૧૦૮ સિદ્ધ થાય x

અવગાહના આશ્રિત—જન્ય બે હાથની અવગાહનાવાળા એક સમયમાં ૪ સિદ્ધ થાય, મધ્યમ અવગાહનાવાળા ૧૦૮ અને ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦ ધનુષ્યની અવગાહનાવાળા એક સમયમાં ૨ સિદ્ધ થાય

સિદ્ધ કેવી રીતે થાય?—અઠી દ્વીપમાં રહેલા, ૧૫ કર્મભૂમિનાં ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલાં મનુષ્યો કે જેમણે આઠે કર્મ ક્ષય કર્યાં હોય તે ઔદરિક, તેમજ કામંભુ શરીરને સર્વથા ત્યાગીને જેમ એરંડાનું બીજ ઉપરનું પડ તૂટવાથી ઉછળે છે તેમ જીવ શરીર વિસુક્ત થવાથી મોક્ષ સુધી પહોંચે છે જેમ પથરથી બાંધેલ તુબકુ* પાણીમાં ડૂબેલું હોય તે બધન છૂટવાથી પાણીની ઉપલી સપાટીએ પહોંચે છે તેમ કર્મબધન છૂટવાથી ઉર્ધ્વ ગમન કરી જીવ સિદ્ધ ક્ષેત્રમાં સમશ્રેણિએ એક સમયમાત્રમાં પહોંચે છે. જેટલા આકાશ પ્રદેશને તે જીવે અવગાહા હોય તે સિવાયના અન્ય શ્રેણીના આકાશ પ્રદેશોને સ્પર્શ્યાં વિના વાંકી ગતિ રહિત સીધા મોક્ષમાં જાય છે.

સંસારાવસ્થામાં દૂધ અને પાણીની પેઠે આત્મપ્રદેશ અને કર્મપ્રદેશ મળેલા હોય છે. જ્યારે સિદ્ધાવસ્થામાં પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે કર્મપ્રદેશ ભિન્ન થઈ જાય છે અને કેવળ આત્મપ્રદેશ જ રહે છે. તે વનસ્પતિની જાય છે ત્યારે અહીંના શરીરથી ત્રીજો ભાગ કર્મ સિદ્ધાવસ્થામાં આત્મપ્રદેશની અવગાહના રહે છે જેમકે અહીંથી ૫૦૦ ધનુષ્યની અવગાહનાવાળા શિદ્ધ થયા છે તેમની ૩૩૩ ધનુષ્ય, ૩૨ અગુણની અવગાહના રહે છે જે સાત હાથના શરીરવાળા સિદ્ધ થયા છે તેમની ૪ હાથ અને ૧૬ અગુણની અવગાહના છે. અને જે બે હાથના વામન સંસ્થાનવાળા સિદ્ધ થયા છે તેમની ૧ હાથ ૮ અગુણની અવગાહના છે. આ કુ કર્મ અવગાહના આત્મપ્રદેશોનો ૧૪મા ગુણસ્થાનમાં ધન બનવાથી થાય કે તરત સિદ્ધિ ગતિ ગમન થાય છે.

સિદ્ધિના ૮ ગુણ —૧ પાંચ પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષય થવાથી અનંત કેવળ-જ્ઞાન ગુણ પ્રગટ થયો છે જેથી સર્વ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવને જાણે છે ૨ નવ પ્રકારનાં દર્શનાવરણીય કર્મોનો ક્ષય થવાથી અનંત કેવળદર્શન ગુણ પ્રગટ થયો છે જેથી સર્વ દ્રવ્યો દેખે છે ૩. બન્ને પ્રકારનું વેદનીય કર્મ ક્ષય થવાથી નિરાગ્રાધ (બ્યાધિ વેદના રહિત) થયા છે. ૪ બે પ્રકારના મોહનીય કર્મોનો ક્ષય થવાથી ક્ષાયક સમકિત અને સર્વ ગુણોની સ્થિરતા પામ્યા છે. ૫ ચાર પ્રકારના આયુષ્ય કર્મ ક્ષય થવાથી અનંતરમર થયા છે. ૬. બે પ્રકારના નામ કર્મ ક્ષય થવાથી અમૂર્ત (નિરાકાર) થયા છે ૭ બે પ્રકારનાં ગોત્રકર્મ ક્ષય થવાથી અખેડ (અપ લક્ષ્ય રહિત) અ ચુર લઘુ થયા છે પાંચ પ્રકારનાં અંતરાય કર્મ ક્ષય થવાથી અનંત શક્તિવંત થયા

* સમુદ્ર, નદી અકર્મભૂમિનાં ક્ષેત્રો કે પર્વતોમાં કાષ્ઠ હરણુ કરી નાંખે તે ત્યાં કેવળ-જ્ઞાન પામીને મોક્ષ જઈ શકે છે

x ઉપર સિદ્ધિ હોવાની જે સખ્યા દર્શાવી છે તે એક સમય આશ્રી જાણવી.

પ્રકરણ ત્રીજું

“આચાર”

આચાર એટલે આચરવા યોગ્ય આચરવા યોગ્ય વતન એ જ હોય છે કે જેની સુખની પ્રાપ્તિ થઈ શકે. સુખપ્રાપ્તિની કારણભૂત પાંચ પદાર્થો છે ૧ યોગ, ૨ ઇન્દ્રિય, ૩ ચારિત્ર, ૪ વપ અને ૫ વીર્ય આ પાંચ આચારનું જેઓ સમગ્ર પ્રકારે આચરે છે તે આચાર્ય કહેવાય છે આચાર્યશ્રી ૩૬ શુભ્રાના ધારક હોય છે

આચાર્યશ્રીના ૩૬ શુભ્ર

માયા— પશ્ચિદિય સંચરણો, તદ્દ નચવિદ્દ વેમચેર ગુણિધરો ।
 ચરવિદ્દ કસાય મુક્તો, હદ મહારસ ગુણેર્દિ સંગુતો ॥ ૧ ॥
 પંચ મહાધ્વય ગુતો, પંચવિદ્યાયાર પાલખ સમત્યો ।
 પંચ સમદ્દ ઠિ ગુતો, હદ છતીસ ગુણેર્દિ શુદ્ધ મન્ન ॥ ૨ ॥

અર્થ—૫ મહાવ્રત ૫ આચાર ૫ સમિતિ, ૪ ગુણિધર ૫ ઇન્દ્રિય વગેરે ૬ વામ વિશુદ્ધ અક્ષય્ય પાંચ અને ૪ ક્ષમાને ત્યાજે એ ૩૬ શુભ્રાની ગુણ તે આચાર્યશ્રી છે

પ્રથમ મહાવ્રત

જેમું મહાવ્રત ‘સમ્ય પાળાવવાવાચો વેરમણ’ અર્થાત પ્રાણીવધથી સર્વથા પ્રકારે નિવર્તે પ્રાણને ધારણ કરે તે પ્રાણી તે પ્રાણ ૧ પ્રકારના છે ૧ શીતેન્દ્રિયમગ્રાણ ૨ ચક્ષુરિન્દ્રિયમગ્રાણ ૩ શ્રોત્રેન્દ્રિયમગ્રાણ ૪ રસેન્દ્રિયમગ્રાણ, ૫ રસેન્દ્રિયમગ્રાણ, ૬ મનમગ્રાણ, ૭ વચનમગ્રાણ, ૮ કલમગ્રાણ ૯ આસેન્દ્રિયમગ્રાણ, ૧ આયુષ્મગ્રાણ, આ ૧૦ પ્રાણીમાંથી કેવળ ૨૫૨૦ દિવ ધારણ કરવાવાળા પૃથ્વી પાણી, અગ્નિ, વાયુ વનસ્પતિ આ પાંચ રસાવરમાં ૪ પ્રાણ હોય છે ૧ રસેન્દ્રિય, ૨ કલમગ્રાણ ૩ આસેન્દ્રિય ૪ આયુષ્મગ્રાણ ૫ કાષા અને યુગ્મવાળા સજ છીપાદિ એકદિવ છવાને ૬ પ્રાણ હોય છે પૂર્વોક્ત ૪માં રસેન્દ્રિય અને વચનમગ્રાણ એ બે પ્રાણ વર્ષા કાષા યુગ્મ અને નાકવાળા તેકદિવ છવાે જી, માથા વચેરેને ૭ પ્રાણ હોય છે શ્રોત્રેન્દ્રિય વધી કાષા યુગ્મ નાક અને જાંબવાળા ચોરેન્દ્રિય છવાને ૮ પ્રાણ હોય છે ૭ પૂર્વોક્ત અને ૮ યુ ચક્ષુરિન્દ્રિયમગ્રાણ કાષા, યુગ્મ નાક જાંબ અને કન વાળા અક્ષરી ૧ ચેરિત્ર છવાે ૬ પ્રાણ હોય છે પૂર્વોક્ત ૮ અને ૬ યુ શ્રોત્રેન્દ્રિયમગ્રાણ મનવાળા સરી

પાંચ આચારનું વિસ્તૃત વર્ણન આ જ પ્રકરણમાં આગળ કર્યું છે જે અહીં રહીને ત દિવિ તિતવાને મદ્ય કરે છે તે ઇન્દ્રિય છે એટલા માટે પાંચમું રસેન્દ્રિયમગ્રાણ તે શીત ઉત્કૃષ્ટિ રસાવરમાં અને આયુ કલમગ્રાણ તે કલ્પશીમાં રેખાનું શરીર નજરનું

† તેના જગ (આપા)થી ટપ કાપ માં પ્રવર્તે કરી શકે તેને જગ્યાનું કહે છે

x ૭ મ નાસિનાના સંયોગ વિના સમ્યક્ષ મ હૃત્યન્ન થાય છે તેને કન નથી તેનું તે અક્ષરી કહેવાય છે

પંચેદ્રિય જીવોને ૧૦ પ્રાણ હોય છે પૂર્વોક્ત ૯ તથા ૧૦ મું મનોમલપ્રાણ આ સર્વ પ્રાણીઓની હિંસાનો ત્રિવિધ ત્રિવિધ ત્યાગ કરે.

‘ આ પહેલા મહાવ્રતની ૫ ભાવના.— જમીનને જોયા કે પ્રમાણ્યા વિના ચાલે નહિ, તે ‘ ધરિયા સમિધ ભાવણા ’ ૨. જે ધર્મ કરે તેને જહું જાણે, પાપ કરે તેના ઉપર દયા લાવે, શત્રુમિત્ર પર તથા ધર્મી, અધર્મી પર સમભાવ રાખે તે ‘ મણુ પરિણુધ ભાવણા, ’ ૩. હિંસક, સદોષ, અયોગ્ય વચન ન બોલે તે ‘ વત્તિ પરિણુધ ભાવણા ’ ૪. ભંડોપકરણ, વસ્ત્ર પાત્રાદિ પ્રમાણોપેત-પરિમિત અને યતનાથી ગ્રહણ કરે અને રાખે તે ‘ આયાણુ ભંડ મતનિક્ષેવણા સમિધ ભાવણા ’ અને ૫. વસ્ત્ર, પાત્ર, ખાનપાનાદિ કોઈ પણ વસ્તુને દષ્ટિથી જોયા વિના તથા રજેહરણાદિથી પ્રમાણ્યા વિના ઉપયોગમા ન લે તે ‘ અલોય પાણુ બોયણુ ભાવણા ’ †

પહેલા મહાવ્રતના ૩૬ ભાંગા-૧ પ્રાણુડી, ૨ ભૂત, ૩ જીવ અને ૪ સર્વ એ ચારની હિંસા ૯ ક્રોટિએ ન કરે, એમ ૯×૪=૩૬ ભાંગા થાય છે કેટલાક ૧ સૂક્ષ્મ, ‡ ૨ ખાદર + ૩ ત્રસ અને ૪. સ્થાવર આ ચારની હિંસા ૯. ક્રોટિએ ન કરે એ રીતે ૩૬ ભાંગા કહે છે એ ૩૬ પ્રકારે હિંસા ૧ દિવસે, ૨ રાત્રે, ૩ એકલો રહીને, ૪ પરિષદમાં રહીને, ૫ નિદ્રાવસ્થામા, કે ૬ જાગ્રતાવસ્થામા એમ છ પ્રકારે નહિ એટલે ૩૬×૬=૨૧૬ ભાંગા પહેલા મહાવ્રતના થતા કેટલાક ૪૮૬ ભાંગા કહે છે તે આ પ્રમાણે ૧ પૃથ્વી, ૨. પાણી, ૩. અગ્નિ ૪ વાયુ, ૫ વનસ્પતિ ૬. બેધ દ્રિય, ૭ તે ઇદ્રિય, ૮ ચક્રિદ્રિય અને ૯. પચેદ્રિય એમ ૯ ને નવક્રોટિએ ગુણતા ૮૧ થાય અને એ ૮૧ ને દિવસ, રાત્રિ વગેરે ૬ બોલોની સાથે ગુણતા ૪૮૬ થાય.

૨ જી મહાવ્રત.—સૂત્ર “ સન્વાઓ મુસાવાઓ વેરમણ ” અર્થાત ક્રોધ લોભ, ભય, અને હાસ્યને વશ થઈને કદાપિ ત્રિવિધ ત્રિવિધ જૂઠું બોલે નહિ, ત્રીજા મહાવ્રતની ૫ ભાવના ૧ કોઈ જીવને ખૂસ ન લાગે કોઈને દુઃખ ન થાય, કોઈનો પણ ધાત ન થાય એવું નિર્દોષ, મધુર, સત્ય, તથ્ય, પથ્ય, વચન (with deliberation) પહેલા વિચાર કરીને પછી બોલે તે આશુવીધ ભાસી ભાવણા ’ ૨ ક્રોધને વશ થવાથી જૂઠું બોલી જવાય છે એટલા માટે

* ત્રિવિધ ત્રિવિધને માટે જીવો પૃષ્ઠ ૩ ની નોટ

† આચારાગ સૂત્રના ૨૪મા અધ્યયન પ્રમાણે આ ભાવના કહી છે

‡ પ્રાણુ વિદેહે દ્રિય, ભૂત=વનસ્પતિ, જીવ=પચેદ્રિય અને સર્વ=પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, અને વાયુકાય

‡ જે દષ્ટિથી દેખાય નહિ, વજ્રમય ભીંતમાથી નીકળી જાય, અને કોઈના માર્યા મરે નહિ-આયુષ્ય પૂર્ણ થયે જ મરે ને સૂક્ષ્મ જીવ તે ૩૪૩ ધનરજ્જી પ્રમાણુ લોકમાં સર્વત્ર ઠસો-ઠસો ભરેલા છે

+ જે પ્રત્યક્ષ દેખાય છે, ખીજના મારવાથી મરે અને લોકના દેશ વિભાગમાં છે તે ખાદર જીવ, બે ઇદ્રિયાદિ ૪ ત્રસ જીવ અને પૃથ્વી આદિ ૫ સ્થાવર જીવ.

પ્રકરણ ત્રીજું

“આચાર્ય”

આચાર એટલે આચરવા શોખ આચરવા શોખ વતન એ જ હોય છે કે એના સુખની પ્રાપ્તિ થઇ શકે સુખપ્રાપ્તિના કારણથી પાંચ પદાર્થ છે ૧ યાન ૨ ક્ષત્ર ૩ ચારિત્ર, ૪ તપ અને ૫ વીર્ય આ પાંચ આચારનું નેઓ સમગ્ર પ્રકારે આચરે છે તે આચાર્ય કહેવાય છે આચાર્ય એ એક ગુણોના ધારક હોય છે

આચાર્યશબ્દ એક શુભ

શાયા:— પંચિન્દ્રિય સંવરણો, તદ્દ મયવિહ વૈમચેર ગુણિધરો ।
 ચરવિહ કસાય મુક્તો, રહ મહારસ ગુણેર્હિ સમુત્તો ॥ ૧ ॥
 વય મહાવ્યય ગુતો પેષવિહારાર પાલળ સમત્તો ।
 પંચ સમહ તિ ગુતો રહ છતીસ ગુણેર્હિ શુભ મજ્જ ॥ ૨ ॥

અર્થ:—૧ મહામત ૫ આચાર્ય, ૫ સમિતિ ૩ ગુણિસંહિત, ૫ ધર્મિય વય કરે ૬ વય વિશુદ્ધ અદ્વયમ શામે અને ૪ ક્ષત્રવને ત્યાગે, એ એક શુભોપી સુક્ત તે આચાર્ય છે

પંચ મહામત

પહેલું મહામત ‘સમ્યક પાપ્યાદવાયામો જીરમણ’ અર્થાત પ્રાણીવધથી સર્વથા પ્રત્યેક તિવ તે પ્રાણને ખારણ કરે તે પ્રાણી તે પ્રાણ ૧ પ્રકારના છે ૧ શીતેન્દ્રિયનસપ્રાણ, ૨ કષ્ટેન્દ્રિયનસપ્રાણ ૩ પ્રાણેન્દ્રિયનસપ્રાણ ૪ રસેન્દ્રિયનસપ્રાણ, ૫ રસેન્દ્રિયનસપ્રાણ, ૬ મનસપ્રાણ, ૭ વચનસપ્રાણ ૮ કલ્પનસપ્રાણ ૯ આસોન્દ્રિયનસપ્રાણ, ૧ આશુભ-નસપ્રાણ આ ૯૫ પ્રાણોમાંથી કેવળ ૨૫થી દિવ ખારણ કરવાવાળા પૃથ્વી પાણી અગ્નિ, વાયુ, વસ્તુત્તિ આ પાંચ રસાભરમાં ૪ પ્રાણ હોય છે ૧ રસેન્દ્રિય, ૨ કલ્પન, ૩ આસોન્દ્રિય ૪ આશુભનસપ્રાણ ૫ કાષ્ઠ અને સુખવાળા કાળ છીપાડિ એકદિવ છતાં ૬ પ્રાણ હોય છે પુરોક્ત ૪માં રસેન્દ્રિય અને વચનમળ એ બે પ્રાણ વખતે કાળા સુખ અને નાશવાળા તેકદિવ છતાં જુ આઠ વચરને ૭ પ્રાણ હોય છે પ્રાણેન્દ્રિય વધી કાળા સુખ, નાશ અને જીવવાળા શીતેન્દ્રિય છતાં ૮ પ્રાણ હોય છે ૭ પુરોક્ત અને ૮ સુ મધુસ્તેન્દ્રિયનસપ્રાણ કાળા સુખ, નાશ જાળ અને કાળ વાળા અસચી ૯ રસેન્દ્રિય છતાં ૬ પ્રાણ હોય છે પુરોક્ત ૮ અને ૬ સુ શીતેન્દ્રિયનસપ્રાણ મનવાળા સચી

પાંચ આચારનું વિસ્તૃત વર્ણન આ જ પ્રકરણમાં આપ્યું હતું છે ને જાન રહીત શાસ્ત્રી રિષેશને મહાણ કરે છે તે ધર્મિય છે એટલા માટે પાંચમું રસેન્દ્રિયનસપ્રાણ તે શીતેન્દ્રિય રેવત્યાગ અને આશુ કલ્પનસપ્રાણ તે રસેન્દ્રિયનાં કાળા સચીર નાણવું

† એના નળ (આધાર)થી કવ કાળમાં પ્રવૃત્તિ કરી શકે તેને નાશવાળું કહે છે

x ને મતાધિવાતા સમોચ વિના સમ્યક્ધર્મ કલ્પન થાય છે તેને ખા નથી હોય તે નાશથી કહેવાય છે

આર્યા:— ચંદેસુ નિમ્મલયરા, આદ્ધચ્ચેસુ અહિયં પયાસયરા ।
સાગર વર ગંભીરા, સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ દિસંતુ ॥

અર્થ:— અહો ! ચંદ્ર થકી નિર્મલ, સૂર્ય થકી અધિક પ્રકાશ કરનાર, સમુદ્ર સમાન ગંભીર

સિદ્ધ ભગવન્ત ! મને સિદ્ધ સ્વરૂપનું દર્શન દો

એવા અનેકાનેક શુદ્ધ ગુણાત્મક સિદ્ધ ભગવંતને મારી ત્રિકરણ શુદ્ધથી ત્રિકાલ વદના હો
શાસ્ત્રોદ્ધારક બાલપ્રતાપારી ઋષિ સમ્પ્રદાયાચાર્ય સ્વ. સુનિશ્રી અમોલખન્નપિણ્ડ
મહારાજ દ્વારા વિરચિત “ શ્રી જ્ઞેન તત્ત્વ પ્રકાશ ” નું સિદ્ધસ્તવ નામક
બીજી પ્રકરણ સમાપ્ત

સંજયાળં ભાવઓ. *

ભાવાર્થ:— ‘યનિ’ શબ્દમાં યમ્ ધાતુ છે તેનો અર્થ ‘કાષ્ટમાં રાખવું’ (To
Restrain) એવો થાય છે યતિ શબ્દને સમ્ ઉપસર્ગ લગાડવાથી ‘સયતિ’ શબ્દ બને છે.
તેનો અર્થ ‘સ્વય આત્માન જયતીતિ સંયતિ’ અર્થાત્ સ્વવશે કરી પોતાના આત્માને જીને-
પાપચરણથી રોકે તે સયતિ કહેવાય છે કેમ કે નરકાદિ ચતુર્ગતિમાં પરાધીનતાથી અનંત
વાર સ્વઆત્મા વશ કરાય છે — ૧ નરકમાં પ્રત્યેક ભવમા જવન્ય ૧૦૦૦૦ વર્ષ ઉત્કૃષ્ટ ૩૩
સાગરોપમ પર્યંત અનંત ક્ષુધા, શીત, તાપ, રોગ, શોક, તાડન આદિ દુઃખ જીવ ખમે છે.
૨ તિથિચગતિમાં પરાધીનતાથી વનવાસમાં તથા નિર્દય જનોના વશ પડીને નરક સમાન અનંત
દુઃખ ભોગવે છે ૩ મનુષ્યપણામાં દારિદ્રાવસ્થામાં રોગાવસ્થામાં, કારાવસામાં પરાધીનપણે
નરક સદશ દુઃખાનુભવ કરે છે. ૪ દેવતાના ભવમા પણ આભિયોગાદી દેવપણે ઉત્પન્ન થઈ
નૃત્ય માનાદિ કરે છે દેવ થઈ પણનુ રૂપ ધારણ કરી પણના કામ કરે છે વજ્ર પ્રહારાદિ કષ્ટ
સહન કરે છે પરંતુ તે સંયતિ કહેવાતા નથી કારણકે લઘ્વે વિ પીઠિ કુન્વદ્દ સે દ્વ
ચાર્હિત્તિ ભુચ્ચદ્દ’ એ દશ વૈકલ્પિક સૂત્રના કથનાનુસાર તો જે પ્રાપ્ત કામભોગના પદાર્થોને
પીઠ દે છે— ત્યાગે છે તે જ સંયતિ કહેવાય છે એવા સંયતિ ત્રણ પ્રકારના હોય છે,
૧ આચાર્યજી, ૨ ઉપાધ્યાયજી, ૩ સાધુજી, હવે પૃથક્ પૃથક્ પ્રકરણદ્વારા આ ત્રણેના
ગુણોનું વર્ણન કરવામા આવશે

*પ્રવેશિકામાં કહેલી આ ગાથાનું બીજી પદ છે પ્રથમ પદના અર્થ રૂપે બે પ્રકરણ
થયાં. હવે બીજી પદના અર્થ રૂપ આગળના ત્રણ પદ કહેવાશે આ પદનો પરમાર્થ એ છે કે,
શાસ્ત્ર પ્રરૂપક શ્રી તીર્થંકર ભગવાન પોતાનાથી સામાન્ય પદ ધારક આચાર્યાદિને પ્રત્યક્ષ નમન
નહિ કરતા હોવાથી ભાવઓ અર્થાત્ ભાવથી નમન કરતાં કહ્યા છે, તથા શાસ્ત્ર ગૂંથણ કરતાં
ગણધરથી પણ તે જ પ્રકારે અર્થની યોજના કરવી ઘટે છે

જાતાર વ સૂત્ર પ્રથમ મુતરકથે, પાંચમા અધ્યાયના છઠ્ઠા ઉદેશમાં શ્રી સ્વયં
વશુને નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે.—

ગાથા—સખ્યે સરા નિયદૃતિ સક્તા મત્ય ન ચિચ્ચર
મદ તત્ય જ ગાહિયા, ઓપ અપ્પરદ્વાપસસ સ્તેયથે ।

સૂત્ર—સે જ હીદે, જ હસ્તે જ તંસેજ પઝરસે, જ પરિમદ્ધલે જ માદતંસે, જ કિન્ને
જ મીલે, જ છોદિયદે, જ હાકિ, જ શુક્કિલે, જ સુરમિગમ્મે, જ પુરમિગમ્મે
જ તિષ્ઠે, જ કહ્મપ, જ કસાપ, જ અંધિલે, જ મહુરે, જ કપ્પલદે, જ મરઝ
જ ગુરુપ, જ છહુપ, જ સીપ, જ ડળ્હે, જ નિચ્ચે, જ સુક્કસે, જ કાડ, જ ઘં
જ સંગે જ રત્તી, જ પુરિસે, જ અઘાહા પરિપ્પે, સળ્લે ડલ્લમા જ વિચ્ચા
અરુવીસસા અપયસસ પવવરિય, સે જ સદે, જ રુદ્ધે જ ગંધે, જ રસે,
ફાસે રુદ્ધે તાવંતિ તિલેમિ ॥

અર્થ—સિદ્ધની અવસ્થાનું વશુ ન કરવાને કેટલું વશુ સખ્ય સમય નથી કેમ
કરના ત્યાં પહેલ્યની નથી અતિ વશુ ત્યાં પહેલ્યની નથી. કેવળ સમૂહવું યાગસ
અથવા ત્યાં છે મુક્તિસ્થાનમાં રહેવા છવ રીધ' (લાંબા) નથી. હ્રસ્વ (ટૂંકા) નથી કે
નથી ત્રિશ્વણાકાર નથી ચતુશ્વણાકાર નથી કલ્પાકાર નથી, તેઓ કાળ નથી, શી
નથી, રતા નથી, પીળા નથી. ધોળા નથી, સુરખી નથી, દુરખી નથી તીખા નથી, ક
નથી અપચ્ચા નથી ખાટા નથી મીઠા નથી ખારે નથી દલકા નથી થીત નથી
નથી સિન્ધ્ય નથી રક્ત નથી કલ્પ નથી સુક્રપાર નથી તેઓ ઓ નથી પુરુષ ન
નપુસક નથી જામ હોવાથી મુક્ત શ્રવેભે મદ કેટલું વશુ પ્રકારની ભવમા જ નથી કે
અપી અને અપચ્ચ છે એટલે તેઓનું વશુ ન કરવાને કેટલું વશુ સખ્ય, રપ મંથ, રસ, રવશ
સંધિ જ નથી જ્યાં પ્રમાણે અનુપમ અર્થ, નિરામય સત્ ચિત્ત અનરપ શ્રી ૨૦
છે અલ્પામર સ્તોત્રકાર એ છે ૩—

ત્વામધ્યયં વિષ્ણુ મહિસ્ત્યમસંકલ્પમાર્થ
પ્રજ્ઞાવમીશ્વર મર્મત મનહ્ચકેતુમ્
યોગીશ્વરં ચિદિત ધોગ મનેકમેક,
કાલસ્વરૂપ મમકે પ્રચલ્લિત સમ્પત્તિ તિરકારી

અર્થ—અહો પ્રભો! જાણ સિચર એક સ્વભાવી હોવાથી અપ્પમ છે પરમ અપ્પમ
મુક્ત હોવાથી વિષ્ણુ છે, જેની કરના ન મદ રકે એવા અમિત્ય છે. મુલુ વાચક ના
પથીય તથા પ્રદેશ કરી અપ્પમ છે. અર્ધ રક્તિ છે, સવર હોવાથી 'અધ' છે, અ
અપમ મુક્ત હોવાથી 'અધર' છે, અત રક્તિ અને અનંત સુલુ મુક્ત હોવાથી 'અનંત' છે
કેતુમ્હની સખાન કાયદેના નામ કરનાર હોવાથી 'અનંત કેતુ' છે, યાન, રક્ત, અરિમ
ચેત્તરવના યાતા હોવાથી 'અનેક' છે. સવનું એક જાતનાપ હોવાથી એક છે, અપ
દેવરપ મદ રક્તિ હોવાથી અપમ છે. જ્યાં પ્રમાણે સત પુરુષ અપ્પમ ૨૦૨૫ અપ
કદી સખાને છે.

પંચેદ્રિય જીવને ૧૦ પ્રાણ હોય છે પૂર્વોક્ત ૯ તથા ૧૦ મું મનોબલપ્રાણ આ સર્વ પ્રાણીઓની હિંસાનો ત્રિવિધ ત્રિવિધ ત્યાગ કરે

‘ આ પહેલા મહાવ્રતની ૫ ભાવના.— જમીનને જોયા કે પ્રમાણ્યા વિના ચાલે નહિ, તે ‘ ધરિયા સમિષ્ઠ ભાવણા ’ ૨ જે ધર્મ કરે તેને બહુ જાણે, પાપ કરે તેના ઉપર દયા લાવે, શત્રુમિત્ર પર તથા ધર્મી, અધર્મી પર સમભાવ રાખે તે ‘ મણુ પરિણુષ્ઠ ભાવણા, ’ ૩. હિંસક, સદોષ, અયોગ્ય વચન ન બોલે તે ‘ વત્તિ પરિણુષ્ઠ ભાવણા ’ ૪. ભંડોપકરણ, વસ્ત્ર પાત્રાદિ પ્રમાણપેત-પરિમિત અને યતનાથી ગ્રહણ કરે અને રાખે તે ‘ આચાર્ય ભંડ મતનિક્ષેપણા સમિષ્ઠ ભાવણા ’ અને ૫. વસ્ત્ર, પાત્ર, ખાનપાનાદિ કોઈ પણ વસ્તુને દૃષ્ટિથી જોયા વિના તથા રજેહરણાદિથી પ્રમાણ્યા વિના ઉપયોગમા ન લે તે ‘ અજોષ પાણુ ભોયણુ ભાવણા ’ †

પહેલા મહાવ્રતના ૩૬ ભાગા-૧ પ્રાણુડી, ૨ ભૂત, ૩ જીવ અને ૪ સત્ત્વ એ ચારની હિંસા ૯ કોટિએ ન કરે, એમ $૯ \times ૪ = ૩૬$ ભાગા થાય છે કેટલાક ૧ સૂક્ષ્મ, † ૨. બાદર + ૩ ત્રસ અને ૪. સ્થાવર આ ચારની હિંસા ૯. કોટિએ ન કરે એ રીતે ૩૬ ભાગા કહે છે એ ૩૬ પ્રકારે હિંસા ૧ દિવસે, ૨ રાત્રે, ૩ એકલો રહીને, ૪ પરિણુષ્ઠ રહીને, ૫ નિદ્રાવસ્થામા, કે ૬ જાગ્રતાવસ્થામા એમ છ પ્રકારે નહિ એટલે $૩૬ \times ૬ = ૨૧૬$ ભાગા પહેલા મહાવ્રતના થતા કેટલાક ૪૮૬ ભાગા કહે છે તે આ પ્રમાણે ૧ પૃથ્વી, ૨. પાણી, ૩. અગ્નિ ૪ વાયુ, ૫ વનસ્પતિ ‡, એષ્ઠ દ્રિય, ૭ તે ઇદ્રિય, ૮ ચઉરિંદ્રિય અને ૯. પંચેદ્રિય એમ ૯ ને નવ કોટિએ ગુણતાં ૮૧ થાય અને એ ૮૧ ને દિવસ, રાત્રિ વગેરે ૬ બોલોની સાથે ગુણતાં ૪૮૬ થાય.

૨ જી મહાવ્રત:—સૂત્ર “ સન્વાઓ મુસાવાઓ વેરમણ ” અર્થાત્ ક્રોધ લોભ, ભય, અને હારયને વશ થઈને કદાપિ ત્રિવિધ ત્રિવિધ જૂઠું બોલે નહિ, જીજ્ઞ મહાવ્રતની ૫ ભાવના ૧ કોઈ જીવને ખૂંદ ન લાગે કોઈને દુઃખ ન થાય, કોઈનો પણ ધાત ન થાય એવું નિર્દોષ, મધુર, સત્ય, તથ્ય, પથ્ય, વચન (with deliberation) પહેલાં વિચાર કરીને પછી બોલે તે ‘ અણુવીષ્ઠ ભાસી ભાવણા ’ ૨ કોઈને વશ થવાથી જૂઠું બોલી જવાય છે એટલા માટે

* ત્રિવિધ ત્રિવિધને માટે જીવો પૃષ્ઠ ૩ ની નોટ

† આચાર્ય સૂત્રના ૨૪મા અધ્યયન પ્રમાણે આ ભાવના કહી છે

ડી પ્રાણુ વિદેસેદ્રિય, ભૂત=વનસ્પતિ, જીવ=પંચેદ્રિય અને સત્ત્વ=પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, અને વાયુકાય.

‡ જે દૃષ્ટિથી દેખાય નહિ, વજ્રમય બીંતમાંથી નીકળી જાય, અને કોઈના માર્યા મરે નહિ-આયુષ્ય પૂર્ણ થયે જ મરે ને સૂક્ષ્મ જીવ તે ૩૪૩ ધનરજજી પ્રમાણુ લોકમાં સંવત્ર ઈસા-ઈસ લેરેલા છે.

+ જે પ્રત્યક્ષ દેખાય છે, બીજાના મારવાથી મરે અને લોકના દેશ વિભાગમાં છે તે બાદર જીવ, એ ઇદ્રિયાદિ ૪ ત્રસ જીવ અને પૃથ્વી આદિ ૫ સ્થાવર જીવ.

પ્રકરણ ત્રીજું

“આચાર્ય”

1

‘આચાર્ય એટલે આચરવા યોગ્ય. આચરવા યોગ્ય વતન એ જ હોય છે કે જોનાથી મુખની પ્રાપ્તિ થકી શો મુખપ્રાપ્તિના કારણજન્ય પાંચ પદાર્થ છે ૧ યોગ્ય, ૨ જ્ઞાન, ૩ ચારિત્ર, ૪ તપ અને ૫, પીય આ પાંચ આચાર્યને જોના સમગ્ર પ્રકારે આચર્ય કરે છે તે આચાર્ય કહેવાય છે આચાર્યશ્રી ૩૬ શ્લોકના ધારક હોય છે

આચાર્યશ્રીના ૩૬ શ્લોક

ગાથા— પશ્ચિવિય સંચરણો સહ નવચિહ વેમચેર ગુણિધરો ।
 ચરચિહ કસાય મુક્તો, હહ મહારસ ગુણેર્હિ સજુષ્તો ॥ ૧ ॥
 પંચ મહાવ્યય મુક્તો, પંચવિહાયાર પાલુજ સમત્યો ।
 પંચ સમાદિ શુક્તો, હહ છતીસ ગુણેર્હિ ગુરુ મજ્જ ॥ ૨ ॥

અર્થ—૫ મહાવત ૫ આચાર્ય ૫ સમિતિ, ૩ ગુણિસંહિત ૫ છદિવ વશ કરે, ૬ વાક વિદ્યુદ્ધ બ્રહ્મચર પાલે અને ૪ કાવચને તાલે, એ ૩૬ શ્લોકથી મુક્ત તે આચાર્યશ્રી છે

પાંચ મહાવત

પ્રક્રેમ મહાન્ત ‘સમ્ય પાળાદવાયામો વેરમણ’ અર્થાત પ્રાણીવધથી સર્વથા પ્રતી નિર્વે પ્રાણને ધારણ કરે તે પ્રાણી તે પ્રાણ ૧ પ્રકારના છે ૧ બીલેન્દ્રિયનગ્રાણ, ૨ ચક્ષુ રિન્દ્રિયનગ્રાણ ૩ શ્રાવ્યેન્દ્રિયનગ્રાણ ૪ રસેન્દ્રિયનગ્રાણ, ૫ રસેન્દ્રિયનગ્રાણ, ૬ મનનગ્રાણ, ૭ વચનનગ્રાણ, ૮ કાવચનગ્રાણ ૯ આસોન્દ્રિયનગ્રાણ, ૧ આકુષ્ઠ-નગ્રાણ, આ ૯૦ પ્રાણીમાંથી કેવળ ૨૫થી દિવ ધારણ કરવાવાળા પૃથ્વી પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ આ પાંચ રચાવરમાં ૪ પ્રાણ હોય છે ૧ ૨૫થી દિવ, ૨ કાવચ ૩ આસોન્દ્રિય ૪ આકુષ્ઠનગ્રાણ ૫ કાચ અને ગ્રુખવાળા ૬ ન છીવાદિ બેઝદિવ છવેને ૬ પ્રાણ હોય છે પુરોહિત ૪માં રસેન્દ્રિય અને વચનનગ્રાણ એ બે પ્રાણ વખા કલા ગ્રુખ, અને નાકવાળા તેષદિવ છવે બૂ, માકક વચેરને ૭ પ્રાણ હોય છે શ્રાવ્યેન્દ્રિય વધી કલા ગ્રુખ નાક અને આંખવાળા ચોરેન્દ્રિય છવેને ૮ પ્રાણ હોય છે પૂરોહિત અને ૮ મુ અગ્નિન્દ્રિયનગ્રાણ કાચ, ગ્રુખ, નાક આંખ અને કાન વાળા અસગી ૫ ચેરિય છવેમાં ૯ પ્રાણ હોય છે પૂરોહિત ૮ અને ૬મુ બીલેન્દ્રિયનગ્રાણ, મનવાળા સગી

પાંચ આચાર્યનું વિસ્તૃત વર્ણન આ જ પ્રકરણમાં આમળ કમુ છે જે જલ રહીને ૬ હરિ તિપેને મદલ કરે છે તે છદિવ છે એટલા મરિ પાંચમુ ૨૫થી દિવનગ્રાણ તે યોગ્ય ઉપરિ વેરવાળા અને આમુ કાવચનગ્રાણ તે પ્રત્યક્ષમાં દેખાતુ ચરીર નજરુ

• ૧ના જગ (આપા)થી ૬૫ કાલમાં પ્રગતિ કરી શી તેને નગ્રાણ કરે છે

• ૨ મનાપિત્તા સચોવ રિના સમુદ્ધિ થ કાવચ થાય છે તેને મન નથી હેતુ તે અસગી કહેવાય છે

૨ સ્ત્રીનાં ગુપ્ત અંગોપાંગ વિકાર દષ્ટિથી જીએ નહિ તે 'નો શિંગગથે ઇતીણુ માણોહરાઈ' ઈંદ્યાઈ' અલોચેતએ નિજાઇતએ ભાવણા' ૩ ગૃહસ્થાશ્રમમાં ભોગવેલા કામભોગોને સંભારે નહિ તે 'જો શિંગગથે ઇતીણુ પુવ્વરાયાર્ધ પુવ્વકિલિયાઈ' સુમરિતએ ભાવણા'. ૪ મર્યાદા (ભૂખ)થી અધિક તથા કામોત્તેજક સરસ આહાર સદૈવ ભોગવે નહિ તે 'પણિઅ ભત્ત પાણુ ભોયણુ ભોઈ' ભાવણા' અને ૫ જે મકાનમાં સ્ત્રી, પશુ, પડગ (નપુ સક) રહેતાં હોય ત્યાં રહે નહિ તે 'જો શિંગગથે ઇતીણુ પશુ પડગ સંસતાર્ધ સયણાસણાઈ' સેવિતએ ભાવણા' સ્ત્રી, પશુ, પડગ એ ત્રણને ૯ ક્રાંટિએ ગુણવાથી ૨૭ ભાગા ચોથા મહાવ્રતના છે.

૫ મું મહાવ્રત—સૂત્ર 'સર્વ' પરિગ્રહાઓ વેરમણું' અર્થાત્ ૧ અદ્ય, ૨ બહુ ૩ નાના ૪ મોટા, ૫ સચિત્ત અને ૬. અચિત્ત પરિગ્રહનો× ત્રિવિધે ત્રિવિધે ત્યાગ કરે પાંચમા મહાવ્રતની ૫ ભાવના. ૧. શબ્દ, ૨ રૂપ, ૩. ગંધ, ૪ રસ અને ૫. સ્પર્શ. એ પાંચે મનોરૂ મળવાથી રાગ ન કરે અને અમનોરૂ મળવાથી દ્વેષ ન કરે, નારાજ ન થાય. ઉકત અદ્ય, બહુ વગેરે ૬ ને ૯ ક્રાંટિએ ગુણવાથી ૫૪ ભાગા પાંચમા મહાવ્રતના થાય છે અને તે ૫૪ ને દ્વિસે આદિ ૬ એ ગુણતાં ૩૨૪ ભાગા થાય છે.

૫મું આચાર

જ્ઞાનચાર—જ્ઞ=જાણવું એ ધાતુપરથી જ્ઞાન શબ્દ બન્યો છે જ્ઞાન વિના ઇન્દ્રિયાત્મની સિદ્ધિ ન હોય તેથી જ્ઞાન આચરણીય છે. આચાર્યજી પોતે જ્ઞાનસપત્ર હોય છે અને અન્યને જ્ઞાનવાન બનાવવા પ્રયત્ન કરે છે શ્રી તીર્થકર પ્રણિત અને ગણધર રચિત દ્વાદશાંગી શાસ્ત્રોને તેઓ નિમ્નોક્ત ૮ દોષ રહિત પોતે બચે છે અને બીજાને બચાવે છે.

જ્ઞાનના ૮ આચાર

કાલે વિણય વહુમાણે, ઉવહાણે તહ અણિપહવણે ।
વંજણ અત્ય તદુભય, અઢવિહો નાણમાયારો ॥ ૧ ॥

“ મૂલમેય મહસ્મસ્ત, મહાદોસસમુસ્સયં ।

તમ્હા મેહુણ સંસર્ગં, નિર્ગંથા વજ્જયંતિ જં ॥ દશવૈકલિક અધ્ય ૬ ગા. ૧૭

અર્થ—મૈથુનનું સેવન મહા અનર્થનું મૂળ ૯ લાખ સસી મનુષ્ય અને અસખ્યાત અસસી મનુષ્યની ધાતરૂપ મહાદોષનું સ્થાન અને પાંચે મહાવ્રતોનું ધાતક છે. એટલા માટે નિયત મુનિઓ મૈથુનની ઇચ્છા થાય તેવા સસર્ગ-પરિચયનો ત્યાગ કરે છે

× શ્રી દશ વૈકલિકના છઠ્ઠા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, સયમ પાળવા અને લજ્જાનું રક્ષણ કરવા જે વસ્ત્ર, પાત્ર, કબલ, રત્નોહરણાદિ સાધુ રાખે છે તે પરિગ્રહરૂપ નથી, પણ ધર્મોપકરણ છે પરંતુ વસ્ત્રાદિ પર મમત્વ ભાવ રાખે તો તે પરિગ્રહ કહેવાય છે. ઉપધિ તો બાણુએ રહી પણ શરીર પરનું મમત્વ તે પણ પરિગ્રહ છે.

કેષાદ્ય સમયે મોન રહે, કાયા ધરણ કરે તે ૩૯ પરિગ્નલુપ્ત બાવણા ૩. ભોજને વર પશુ બુદ્ધિ મોહી જવાય છે તેથી ભોજોદ્યમાં મોસે નહિ સતોષ ધારણ કરે તે ૪ બેઠ પરિગ્નલુપ્ત બાવણા ૪ ભરને વર પશુ બુદ્ધિ મોહાય છે તેથી ભોજોદ્યમાં મોસે નહિ, ધૈર્ય ધારણ કરે તે ૫ ભર પરિગ્નલુપ્ત બાવણા અને ૫ કારણને વર બુદ્ધિ મોહાય છે તેથી કારણોદ્યમાં પશુ મોન ધારણ કરે તે કાસ પરિગ્નલુપ્ત બાવણા ૧. ક્રોધ, ૨ લોભ, ૩ મદ્ય અને ૪ કારણ એ ચારને ૬ કોટિએ યુક્તવાથી ૨૬ કાર્યા ત્રીણ મહાક્તના થાય છે અને તે ૩૬ ને સ્વિસ રત્નિ વચેરે ૬ એ યુક્તવાથી ૨૧૬ કાર્યા ત્રીણ મહાક્તના થાય છે.

૪૭ મહામત - સુત "સર્વ્ય મરિજાણામો ચેરમણ" અર્થાત્ જામ, નસર કે જગજામાં ૧. અપ (શેડી કે શેડા મૂલવાળી) વસ્તુ, ૨. બહુ (બહુ કે બધા મૂલવાળી) વસ્તુ, ૩. અણુ (નાની) વસ્તુ, ૪ સ્પૃશ (મેટી) વસ્તુ, ૫. સચિત, (મનુષ્ય વસ્તુ ખસે ધાન્યાદિ સજીવ) વસ્તુ ૬ અચિત (વસ્તુ પાત્રાદિ નિજીવ) વસ્તુ તેના પ્રાચિન્ની અપ્રાપ્ત ત્રિવિધ ત્રિવિધ મહણ કરે નહિ સર્વથા પ્રકારે ચોરી કરે નહિ. આ ત્રીણ મહાક્તની ૫ ભાવના ૧ નિરોધ રચનાને તેના પ્રાચિન્ની કે નોકરની અપ્રાપ્તી મહણ કરે તે મિહચ્છન્ન ભવિત બાવણા ૨. યુર આદિ ભ્રમેષ પુરોની અપ્રાપ્તિના આકાર વચ્ચેરે ભોલવે નહિ તે અણુલુ વિશુ પાણુ ભેટી બાવણા ૩ સર્વ દ્રવ્ય સ્વેદશાળની મર્વાદ્યુક્ત યુક્તસ્થની અપ્રાપ્ત મહણ કરે તે ૪૭૯ સિદ્ધિચક્રિસિતિ બાવણા ૪ સચિત સિદ્ધિદિ અચિત વસ્તુ, મિત્ર ઉપકરણુક્ત સિદ્ધિદિ વારવાર અપ્રાપ્તિ મર્વાદ્યુક્ત મહણ કરે તે ૪૭૯ વા ૪૭૯ દિસા અભિમણુ બાવણા અને ૫ એક સ્થાનમાં સર્વે રત્નેનારા સ્વધમ્માજોના વચ્ચે પાત્રાદિ વેદની અપ્રાપ્તિ મહણ કરે તે અણુલીપ્ત મિતોચ્છન્ન ભવિત બાવણા તથા યુર ૫૬ રાત્રી તપસ્વી યાત્રી અને નવ દીક્ષિતની વૈભવમય કરે, ૪૫૫ કન ૧ અપ ૨. બહુ, ૩ નાની ૪ મેટી ૫. સચિત અને ૬ અચિત એ ૬ ને નવે યુક્તવાથી ૫૪ કાર્યા ત્રીણ મહાક્તના થાય છે અને તે ૫૪ ને સ્વિસે રત્નિએ અર્ધ ૬ એ યુક્તવાથી ૫૪×૬=૩૨૪ કાર્યા ત્રીણ મહાક્તના થાય છે.

બીજી રીતે પણ અદત ૪ પ્રકારના કલા છે ૧ સ્વામી અદત (જોઈ વસ્તુ અન્ય મહાન તેના પ્રાચિન્ની અપ્રાપ્તિ વિના અગ્રીકાર કરે તે) ૨. છવ અદત (જોઈ પશુ છવ પેટાને ચારવની અપ્રાપ્તિ અપ્રાપ્તિ નથી તેથી છવકિસા કરી તે) ૩ તીર્થ કર અદત (તીર્થ કર અન્ય વાનની અપ્રાપ્તિ ઉત્સાહ કરીને વિપરીત વેષ કે આચાર સેવે કે પ્રાપ્તે તે) અને ૪ હાર અદત (સુવર્ણિકની અપ્રાપ્તિ અન્ય કરે તે) આ ચાર પ્રકારના અદતનો ત્યાગ કરે.

૪૮ મહામત - સુત 'સર્વ્ય મરિજાણામો ચેરમણ' અર્થાત્ સર્વથા પ્રકારે મૃત્યુની વિરમણુ સાધુએ રેવી મનુષ્યની કે તિર્થચક્રીની સાથે અને સાખીએ રેવ, મનુષ્ય કે તિર્થચક્રી સાથે ત્રિવિધ ત્રિવિધ મૃત્યુ સેવનનો ત્યાગ કરવો એવા મહાક્તનો ૫ ભાવના - ૧ ક્રોધ કારણમય, વિદ્યા, સુચારની કલા કહે નહિ તે નો ધર્મીયુ કલા કહે ધર્મને કારણ.

+ વનપ્રિ 'નજન સ્થાનમાં અપ્રાપ્તિ અપ્રાપ્તિના અભાવે નિમગ્ની વસ્તુ કોઈની અપ્રાપ્તિ મહણ કરી કલા છે.

૨ સ્ત્રીનાં ગુપ્ત અંગોપાંગ વિકાર દૃષ્ટિથી જુએ નહિ તે ‘નો શિંગથે ઇત્યીણ માણોહરાઈ’
ઈદ્યાઈ’ અલોએતએ નિજાઈતએ ભાવણા’ ૩ ગૃહસ્થાશ્રમમાં ભોગવેલા કામભોગોને સંભારે
નહિ તે ‘જો શિંગથે ઇત્યીણ પુવ્વગયાઈ’ પુવ્વકિલિયાઈ’ સુમરિતએ ભાવણા’. ૪. મર્યાદા
(બ્રૂખ)થી અધિક તથા કામોત્તેજક સરસ આહાર સદૈવ ભોગવે નહિ તે ‘પણિઅ ભત્ત પાણ
ભોયણ ભોઈ’ ભાવણા’ અને ૫ જે મકાનમાં સ્ત્રી, પશુ, પડગ (નપુ સક) રહેતા હોય ત્યાં રહે
નહિ તે ‘જો શિંગથે ઇત્યી પશુ પડગ સસતાઈ’ સયણાસણાઈ’ સેવિતએ ભાવણા’ સ્ત્રી,
પશુ, પડગ એ ત્રણને ૯ કાટિએ ગુણવાથી ૨૭ ભાંગા ચોથા મહાવ્રતના છે :

૫ મું મહાવ્રત—સૂત્ર ‘સવ્વં પરિગ્ગહાએ વેરમણું’ અર્થાત્ ૧ અદ્ય,
૨ બહુ ૩ નાના ૪ મોટા, ૫ સચિત્ત અને ૬ અચિત્ત પરિગ્રહનો× ત્રિવિધે ત્રિવિધે ત્યાગ કરે
પાંચમા મહાવ્રતની ૫ ભાવના. ૧. શબ્દ, ૨ રૂપ, ૩. ગંધ, ૪ રસ અને ૫ સ્પર્શ. એ પાંચે
મનોરૂ મળવાથી રાગ ન કરે અને અમનોરૂ મળવાથી દ્વેષ ન કરે, નારાજ ન થાય. ઉક્ત
અદ્ય, બહુ વગેરે ૬ ને ૯ કાટિએ ગુણવાથી ૫૪ ભાંગા પાંચમા મહાવ્રતના થાય છે અને તે
૫૪ ને દિવસે આદિ ૬ એ ગુણુતાં ૩૨૪ ભાંગા થાય છે *

૫*આચાર

જ્ઞાનચાર—જ્ઞાનજીવુ એ ધાતુપરથી જ્ઞાન શબ્દ બન્યો છે જ્ઞાન વિના ઇસિતાર્થની
સિદ્ધિ ન હોય તેથી જ્ઞાન આચરણીય છે. આચાર્યજી પોતે જ્ઞાનસપત્ર હોય છે અને અન્યને
જ્ઞાનવાન બનાવવા પ્રયત્ન કરે છે શ્રી તીર્થ* કર પ્રણિત અને ગણધર રચિત દ્વાદશાંગી શાસ્ત્રોને
તેઓ નિમ્નોક્ત / દોષ રહિત પોતે બણે છે અને બીજાને બણાવે છે.

જ્ઞાનના ૮ આચાર

કાલે વિણવ વહુમાણે, ઉવહાણે તહ અણિહવણે ।
વંજણ અત્ય તદુમણ, અઠ્ઠવિહો નાણમાયારો ॥ ? ॥

* મૂલમેય મહસ્મસ્સ, મહાદોસસમુસ્સયં ।

તમ્હા મેહુણ સંસગ્ગં, નિગ્ગંથા વજ્જયંતિ ણં ॥ દશવૈકલિક અધ્ય ૬ ગા. ૧૭

અર્થ—મૈથુનનું સેવન મહા અનર્થનું મૂળ ૯ લાખ સરી મનુષ્ય અને અસખ્યાત
અસરી મનુષ્યની ધાતરૂપ મહાદોષનું સ્થાન અને પાંચે મહાવ્રતોનું ધાતક છે. એટલા માટે
નિમ્ન મુનિઓ મૈથુનની ઇચ્છા થાય તેવા સસર્ગ-પરિચયનો ત્યાગ કરે છે

× શ્રી દશ વૈકલિકના છઠ્ઠા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, સયમ પાળવા અને લજ્જાનું
રક્ષણ કરવા જે વસ્ત્ર, પાત્ર, કબલ, રજોહરણાદિ સાધુ રાખે છે તે પરિગ્રહરૂપ નથી, પણ
ધર્મોપકરણ છે પરંતુ વસ્ત્રાદિ પર મમત્વ ભાવ રાખે તો તે પરિગ્રહ કહેવાય છે. ઉપધિ તો
બાણુએ રહી પણ શરીર પરનું મમત્વ તે પણ પરિગ્રહ છે.

અર્થ—જાહે-દિવસના અને રાત્રિના પહેલા અને છેલ્લા ૪ પહેરમાં કલિક સૂત્ર 'અન્ન કાગમાં ઉલ્કાલિક સૂત્ર x ૩૪ અસન્નગ્રામ * ટાળીને વચ્ચેથી કાઢે શાસ્ત્ર પાન ૨. વિણવ જિનશાસનનું મૂળ વિનય છે એટલા માટે યાત્રીની આગમાં રહીને તેમને આજ્ઞા વચ્ચે, પાત્ર સ્થાન આદિની વચ્ચેથી કાઢા ઉપજાવે તેઓ યાત્રાનો પ્રકાશ કરે 'તેલત પ્રમથ 'છ' કલ્પાદિ વચ્ચેથી આશરપૂર્વક તેમના વચ્ચેનો સ્વીકાર કરે. યાત્રાના સાધન પુસ્તકોનીયે અગર અપવિત્ર સ્થાને ન રાખે આ વિનયપૂર્વક મહત્વ કરેલું યાત્રા કુશળ *

x ૩૨ સૂત્રમાં ૧૧ અગ ૭ ઉપાધિ (જન્મદૂષિપ પ્રગમિ મદ પ્રગમિ અને નિરિવાચકિ પચક) ૪ ઉત્સુત અને ૧ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર એ ૨૩ સૂત્ર કલિક છે બાકીનાં ૫ ઉપાધિ * ૬ મૂળ સૂત્ર ઉલ્કાલિક છે અને ૩૨ મુ આવસ્થક સૂત્ર નોકલિક નોકલિક છે અર્થ આવસ્થક અણુવામાં કોઈ પ્રકારના સમયનો આધ નથી.

* ૩૪ અસન્નગ્રામ—૧ ઉલ્કાપાત-તારા ખરે તો એક મુદ્દત અસ્વાખ્યા, ૨ મિલકપ્રાત અને સંખ્યાકાલે લાલ રંગના વાળ રહે ત્યાં સુધી અસ્વાખ્યા ૩ અનિત-અર્થ મેધમજાના થાય તો એક મુદ્દત અસ્વાખ્યા ૪ વિદુત-અર્થે વિનળી થાય તો એક મુદ્દત અસ્વાખ્યા (આદ્યાથી સ્વર્ગત નક્ષત્રપર્વત અનિત, વિદુતની અસ્વાખ્યા અણુપ્રતી નથી. ૫ નિર્માન-કાશ થાય તો ૮ પહેર અસ્વાખ્યા. ૬ નાથમદ-શુભ પક્ષની ૧-૨-૩ કે મણુ રાત્રિમાં મદ્રમ રહે ત્યાં સુધી અસ્વાખ્યા ૭ અવલિત-વાદ્યામાં મનુષ્ય પશુ પિંડ મદિનાં ચિન્હ દેખાય ત્યાં સુધી અસ્વાખ્યા ૮ ધૂમિક-કાગા રંગનો ધુમસ પડે ત્યાં સુધી અસ્વાખ્યા ૯ મદિકા-એત રંગનો ધુમસ-મેધરંગ પડે ત્યાં સુધી અસ્વાખ્યા ૧ રત્ને વૃષ્ટિ-આકાશમાં ધુળના ઝોટા ઝોટા દેખાય ત્યાં સુધી અસ્વાખ્યા ૧૧ ત્રાંસ માંસ કલિક આવતાં સુધી અસ્વાખ્યા ૧૨ શોણિત-રેકન દેખાવામાં આવે ત્યાં સુધી અસ્વાખ્યા ૧૩ અરિષ-હાડાં દેખાય ત્યાં સુધી અસ્વાખ્યા ૧૪ અશુભિ-વિષા દેખાય કે વાલ અર્થે તારથી તે દૂર થતાં સુધી અસ્વાખ્યા ૧૫ રમસાન-રમસાનથી ચીતારક સો હાથ સુધે અસ્વાખ્યા ૧૬ રામરણ-રામ ચેતર્ણ, નયરસી, સમપતિનું મૃત્યુ થતાં તેની હાલ રહેતાં સુધી અસ્વાખ્યા ૧૭ રાભ્ય સમાય-રાભ્યો વચ્ચે મુલ આવતું દેખ ત્યાં તે આવતું સુધી અસ્વાખ્યા ૧૮ મદમદણ ૧૯ અમદણ (અન્ને મદણ અમાસ દેખ તો ૧૨ પહેરનાં અને ૩૫ દેખ તો ૩૫ સમયનું અસ્વાખ્યા) ૨ વર્ષાન-૫ ચેદિયનું કહેવર પશુ દેખ ત્યાંથી ચીતારક ૧ હાથ પર્વત અસ્વાખ્યા ૨૧ અપિત શુક્રા પૂર્ણિમા ૨૨ આશી વ ૧ ૨૩ કલિક સુદિ ૧૫. ૨૪ કલિક વ ૧ ૨૫ ચેત્ર સુદ ૧૫ ૨૬ ચેત્ર વ ૧. ૨૭ અગા સુદ ૧૫ ૨૮ અગા વ ૧ ૨૯ કાર્તિક સુદ ૧૫ ૩ કાર્તિક વ ૧ (આ આદિ ૧૧૫ રાત્રી ૧ દેવોનું મનમગ્નન અધિક દોષથી અશુભ ઉચ્ચાર થતાં કાલ્ય વિધિ પ્રાપ્ત થાય તેથી કામ્યનો સ્વાખ્યા ન કરવો.) ૩૧ પ્રાન કાગ, ૩૨ અપાદનકાગ, ૩૩ સંખ્યાકાગ ૩૪ અપ રલિ. ઉપ ૩૪ અસન્નગ્રામમાં શાસ્ત્ર અપવાથી તીલ કરની આગામી અમનો દેવ લાગે છે એટલા માટે ૩૪ અસ્વાખ્યા વજ્ર ને કાઢાવવન કરવું

ચિરસ્થાયી થાય છે. ૩. વહુમાણે જ્ઞાનદાતાનો બહુ આદર કરે અને ૩૩ અશાતના ડું ટાળે ૪ ઉવહાણે શાસ્ત્રપઠન કરતાં પહેલાં અને કરી રહ્યા પછી ઉપધાન (આર્થિક અર્થ આદિ તપ) વિધિસહ કરે ૫ ણિણહવાણે જ્ઞાનદાતા વિદ્યાગુરુ નાના હોય અથવા અતિ પ્રસિદ્ધ ન હોય તો પણ તેમના ગુણને છુપાવે નહિ અર્થાત્ પોતાના વિદ્યાગુરુ તરીકે અન્ય કોઈ પ્રસિદ્ધ વ્યક્તિનું નામ ન આપે ૬. વંજણે શાસ્ત્રના વ્યંજન, સ્વર, ગાથા, અક્ષર, પદ અનુસ્વાર, વિસર્ગ, વિગ કાલાદિક ભણે. અર્થાત્ વ્યાકરણો x જાતા હોય ન્યૂનાધિક કે વિપરીત પ્રશ્નણ કરે નહિ ૭ અત્ય શાસ્ત્રના યથાતથ અર્થ કરે પણ મન કલ્પિત અર્થ કરે નહિ અને ૮ તદુમ્મય મૂળપાઠ અને અર્થ શુદ્ધ અને સત્ય ભણે, ભણાવે, સાંભળે અને સંભળાવે

§ તેત્રીશ અશાતના — ૧-૨-૩ ગુર્વાદિક વડિલોની આગળ, પાછળ કે બરાબર અડકીને બેસે. ૪-૫-૬ આગળ પાછળ અને બરાબર બેઠો રહે ૭-૮-૯ આગળ પાછળ અને બરાબર ચાલે ૧૦ ગુરુની પહેલાં શુચિ કરે ૧૧ ગુરુની પહેલાં ધરિયાવહી પ્રતિક્રમે ૧૨ ગુરુ સાથે વાર્તાલાપ કરનાર પ્રત્યે શિષ્ય પ્રથમ વાર્તાલાપ કરે. ૧૩ રાત્રિએ ગુરુ પૂછે કે કેણુ ભગે છે ત્યારે ભગતાં છતાં ઉત્તર ન આપે. ૧૪. ગોચરીનાં અશનાદિ પ્રથમ ગુરુ કને લાવવા ભેદએ અને ગુરુ સમીપ ગોચરી આલોવવી ભેદએ તે બીજા પાસે પ્રથમ આલોવે ૧૫. તે પ્રમાણે બીજાને પ્રથમ દેખાડે ૧૬ તે પ્રમાણે બીજાને પ્રથમ નિમત્રે. ૧૭ ગુરુને પૂછ્યા વિના અન્યને પોતાની ઇચ્છાનુસાર આહારાદિ આપે. ૧૮. ગુરુને નિમત્રણ નહિ કરતાં પોતે મનોરુ આહાર ભોગવે. ૧૯ ગુરુના બોલાવવા છતાં ઉત્તર ન આપે ૨૦ ગુરુ બોલાવે ત્યારે તેની સામા થઈ “મને જ દેખ્યો છે? બીજા કોઈને કેમ બોલાવતા નથી” વગેરે અનુચિત વચન બોલે. ૨૧ ગુરુને આસન પર બેઠા બેઠાં ઉત્તર આપે ૨૨. માથું ધુણાવી “શુ કહ્યો છો” એમ ગુરુને કહે. ૨૩ ગુરુ આદેશ કરે ત્યારે કહે કે “આપ કરી લો” ૨૪ ઋતુ સેવા કરવાનો ઉપદેશ આપે ત્યારે જવાબ આપે કે “તમે કરો” ૨૫ ગુરુ ધર્મકથા કહે ત્યારે પોતે અનુમોદના ન કરે ૨૬ ગુરુ વ્યાખ્યાન કરે ત્યારે “તમને સાંભરતું નથી, આનો અર્થ આ છે” એમ કહે, ૨૭ ગુરુ કથા કહેના હોય ત્યારે તેને છેદી પોતે બોલે. ૨૮. ગુરુ દેશના દેતા હોય ત્યારે કહે કે “ભિક્ષાદિકનો અવસર થયો છે” એમ કહી ગુરુની પરિપદાનો ભગ કરે. ૨૯ ગુરુની પરિપદા બેઠી હોય ત્યારે બે ત્રણ વાર તેની તે જ કથા પોતે કહ્યા કરે ૩૦ ગુરુની શય્યા સંસ્તારકને પગ વડે સધદી કરે ૩૧ ગુરુની શય્યામાં બેસે, સૂવે કે બેઠો રહે. ૩૨. ગુરુ કરતાં પોતાનું આસન જાંચુ રાખે અને ૩૩ ગુરુની બરાબર પોતાનું આસન રાખે. આ તેત્રીશ અશાતના દશાશ્રુતસ્કંધ સૂત્રમાં છે.

x આચાર્ય સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના ત્રીજા અધ્યયનમાં સાધુએ ૧૬ પ્રકારના વચનના યોગ થતુ એમ કહ્યું છે ૧. એકવચન-ઘટ પટ, મનુષ્ય, ઇલાદિ, ૨ દ્વિવચન-ઘટૌ, પટૌ, મનુષ્યૌ આદિ, ૩ બહુવચન-ઘટા પટા મનુષ્યા વગેરે ૪ સ્ત્રીવચન-નદી નારી વગેરે, ૫. પુરુષ વચન-દેવ, નર વગેરે, ૬ નપુ સકં વચન-કમલ મુખ ઇલાદિ, ૭ અધ્યાત્મિક વચન-મનમાં હોય તે મુખથી બોલે, ઉત્કર્ષ વચન ગુણાનુવાદ, ૮ અપકર્ષ વચન-અવર્ણવાદ; ૧૦ ઉત્કર્ષ અપકર્ષ-પ્રથમ ગુણાનુવાદ અને પછી અવર્ણવાદ જેમકે સાકર મીઠી છે પણ શરદી કરે છે; ૧૧ અપકર્ષ ઉત્કર્ષ વચન-પહેલાં અવર્ણવાદ પછી ગુણાનુવાદ જેમકે લીમડો કડવો છે પણ આરોગ્યપદ છે, ૧૨, ભૂતકાળ વચન-કર્ચુ, આશુ, લીધુ, વગેરે, ૧૩ વર્તમાનકાળ વચન-કરે છે,

ગાનના આચારમાંથી વિરુદ્ધ, બહુમાંથી અને અલ્પિયકવલે ભેટાં, સાધુએ ૩ (રીક્ષાચાપ કે વચિના ચાપ કે ઉપાખ્યાય) પાસેથીજ સુત ગાનનો અભ્યાસ કરવો એ સંબંધિત થાય છે

દર્શનના ૮ અધ્યાયાર

દર્શનાધ્યાય—પદાર્થના જાત હવેમાં દેખવા તેને દર્શન કહે છે દર્શનના બે પ્રકાર છે ૧ સત્ય પદાર્થનું સ્વરૂપ, અને અસત્ય પદાર્થનું અસત્ય સ્વરૂપ એ મને પદાર્થનું ભેદ સ્વરૂપ હોય તેવોજ જાણ હવેમાં દર્શાય તે સમ્યક્દર્શન અને ૨ જેમ કમળના રેણુઓ એવે પદાર્થને પણ પીગા દેએ છે તેમ અસત્યને સત્ય અને સત્યને અસત્ય ને દર્શાવે તે “મિથ્યાદર્શન” આત્મચંદ્રને મિથ્યાદર્શનનો ક્ષય થયો હોય છે અને સમ્યક્દર્શનના નીચે જન્માવેશ ૮ દોષોથી તેઓ પાવે દૂર રહે છે અને ખીલના દોષો ઉઘાડે છે

ગાયા—તિસ્સંકિમ્મ નિક્ક સિમ્મ, નિચિત્તિગિચ્છા અમૂહવિદ્ધિ મ ।

ઉચ્ચૂહ ધિરીકરણે, વચ્છહ વ્યમાયણે મહુ ॥ ૨ ॥

અર્થ—તિસ્સંકિમ્મ પેદાની અવ્યયતાથી સાબની જેમ વાત સમજમાં ન આવે તો તેમાં શંકા કરે નહિ કાણ કે કારણ પાણી જેમ આચરમાં સમાય નહિ તેમ અનંતરૂપી પ્રચિત મૂલન તત્ત્વમાંને આવણી અને સુદિ પહેલે નહિ પરંતુ જેમ મુક્તવાન સ્ત્રોતી કિમ્મત નિષ્કાસ કરેલી કરી આવે ત્યારે તેની પર વિશ્વાસ બેસે છે તેવી જ રીતે નિભવના પર પ્રવૃત્તિ રાખવી ધીરતાજ અવ્યાન કદિ પણ નિર્લસિક કે અસત્ય પ્રણે નહિ તેઓએ અનત કેવળ ગાનમાં ને જાણ હોય તે જ પ્રકારના છે એવો વિશ્વાસ રાખે, ૨ નિક્કસિમ્મ અન્ય મનાવજાનીનાં ચાન, તાન, ભોજ, વિશાસ મહિમા, પૂજા, ચમત્કાર આદિ આમનાર ભેદની તે મતનો રસીકાર કરવાની અભિધાના કરે નહિ તથા એમ પણ કહે નહિ કે આપણા કર્મોએ જેનું હોત તો કીકે થાત. મિથ્યા દોષથી આત્મઅવત્ય મરુ નથી. જાણીએ તર ત્યાજ અને અકલ્પ દમનથી જ અપણ થાય છે ૩ નિચિત્તિગિચ્છા અને તપ, સવર્ધક કર્મોચરણ કરતાં કરતાં આદ્યો દીધ કાળ પીલો છતાં આજ પર્વત તેનું કશું ફળ હિએમ્મર ન થયુ તો હવે શુ થવનું હવે, ન માણ આ કષ્ટનું કશું ફળ હશે કે નહિ આ પ્રમાણે કરણીના ફળમાં સદેહ કાપિ ન કરવે, જેમ મેલ્ય ક્ષેત્રમાં વાવેશુ ખીજ જમિના યોગથી કાળાતરે ફળદાયી નીવડે છે તેમ આકરણ ક્ષેત્રમાં વાવેશુ કરણી ફળ ખીજ શુભ પરિણામરૂપ અમરગિથી વચાચેજ કાલે પરિપકવ થઈ અવશ્ય ફલદાયી નીવડે છે કરણી કદાપિ વાંચણી હોતી નથી જેની દર મહા રાજવી ૪ અમૂહવિદ્ધી—જેમ મૂઠ મનુષ્ય એળ, એળ સેશુ પીણ સરખાં થાને છે તેમ ભોળાં મનુષ્યો બધા ધમ કમાન માને છે પરંતુ જિનેશ્વરિત ક્ષામય કુ પરમ ધમની નારભરી ૧૦ પણ આવે છે તે છે વગેરે ૧૪ અવિખલગ વચન—કરીત આપીત લખત વગેરે ૧૫ પ્રત્યક્ વચન—આ છે ૧૬ પરીક્ષ વચન—તે છે આમાંથી અર્થ જેનું વચન બોલવા મેલ્ય હોય ત્યાં તેનું જ વચન બેસે.

કે આત્મગ પ્રતિજ્ઞાસાનિ પરેણાં ન સમાચરેત્—જે પોતાને જુદા થાવનું હોય તે ખીજા પ્રે પે પણ ન આચારવું.

મર્ત કરી શકે નહિ આવેા સર્વોત્કૃષ્ટ ધર્મ મને પ્રાપ્ત થયો છે એ મારો અહોભાગ્ય છે. આરી દૃઢ શ્રદ્ધા રાખવી ૫ **ઉવવૂહ**—સમ્યક્ત્વી અને સાધર્મિકતા અદ્ય ગુણની પણ શુદ્ધ મનથી પ્રશસા તથા ગૈયાવૃત્ત્ય કરી તેને ઉત્સાહી કરવો. ૬. **ચિરીકરણે** કૌર્ષ સાધર્મિકતુ મન ઉપસર્ગ પ્રાપ્ત થવાથી અથવા અન્યદર્શનીના સંસર્ગથી સત્ય ધર્મથી વિચલિત થયું હોય તો તેને સ્વયં ઉપદેશ આપીને ગતસમાગમ કરાવીને, યથોચિત સાહાય્ય દ્વારા શાતા પમાડીને તેને ધર્મમાં સ્થિર કરવો, દૃઢ શ્રદ્ધાવત બનાવવો. ૭. **વચ્છલ્લ**—ગાય જેમ વાહરૂ પર પ્રીતિ રાખે છે તેમ સાધર્મિક પ્રતિ પ્રીતિ રાખવી. રાગીને ઔષધોપચારથી વૃદ્ધ, જ્ઞાની બાલ અને તપસ્વીને આહાર, વસ્ત્રાદિ ઇચ્છિત પદાર્થથી શાતા ઉપજાવી વાતસલ્ય કરે, ધર્મમાં પ્રેમની વૃદ્ધિ કરે. ૮. **પમાવણે**—યદ્યપિ જૈન ધર્મ પોતાના ગુણોથી સ્વયં પ્રભાવક છે, તેપણુ દુષ્કર ક્રિયા, વ્રતાચરણ, અભિગ્રહ, કવિત્વશક્તિ, અવધાન, સદ્બોધાદિ દ્વારા સદ્ધર્મને વિશેષ પ્રદીપ્ત કરે આ બધા સદ્ગુણોનો સ્વીકાર આચાર્યજી સ્વયં કરે છે અને બીજાને કરાવે છે

ચારિત્રના ૮ આચાર

૩. **ચારિત્રાચાર**—કોધાદિ ચારે કષાયોથી અથવા નરકાદિ ચાર ગતિથી છોડાવી આત્માને મોક્ષગતિ પ્રાપ્ત કરાવે તે ચારિત્રાચાર. શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિમાં ગમન કરાવે તે ચારિત્રાચાર

ગાથા:—પણિદ્વાળ જોગ જુતો, પચ સમિદ્ધિં તિદ્ધિં ગુત્તિદ્ધિં ।

પસ ચરિત્તાચારો, અદ્વિદ્ધિ હોદ્ધ નાયજ્વા ॥ ૩ ॥

અર્થ:—૧. ધર્મ સમિતિ—યતના પૂર્વક ચાલે તેના ૪ પ્રકાર ૧ **આલંબન**—ધર્મ-સમિતિવંત સાધુને જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનું જ અવલંબન છે ૨ **કાલ**—રાત્રે માર્ગાંતિકમણુ કરવાથી ત્રસ સ્થાવર જીવોની તથા રાત્રિમાં સદૈવ વરસી રહેલા સૂક્ષ્મ પાણીની રક્ષા થઈ શકતી નથી તેથી સાધુ સૂચારિત પહેલા મકાન, વૃક્ષાદિ જે આશ્રયસ્થાન મળે ત્યાં રહી નય રાત્રે લઘુશ્વકાદિ માટે ગમનાગમન કરવાનો પ્રસંગ પડે ત્યારે વસ્ત્રથી શરીરનું આચ્છાદન કરી, રંજો-હરણથી ભૂમિનું પ્રમાર્જન કરતો થકો દિવસે જોઈ રાખેલા સ્થાનમાં જઈ તત્કાલ સ્વસ્થાનમાં આવી જાય ૩ **માર્ગ**—ઉન્માર્ગમાં ઉધઈ, કીડીનાં દર, અને અસ્પૃશ્ય ભૂમિમાં સચિતપણુ તેમજ કાંટા કાકરા હોવાથી જીવહિંસા થાય અને શરીરને બાધા પહોંચે તેથી ઉન્માર્ગમાં ગમના-ગમન ન કરે ૪ **યતના**—યતના ચાર પ્રકારે થાય છે. ૧. દ્રવ્યથી નીચી દષ્ટિ રાખી ચાલે, ૨ ક્ષેત્રથી દેહ પ્રમાણે (૧ ધનુષ્ય) આગળ જોતો ચાલે, ૩ કાળથી દિવસે જોઈને અને રાત્રે પોંજીને ચાલે, અને ૪ ભાવથી રસ્તે ચાલતાં નીચે પ્રમાણે ૧૦ જોત વળે (રસ્તે ચાલતાં બીજાં કામ કરવાથી ઉપયોગ—શૂન્યતાને લીધે બરામર યતના જળવાતી નથી) ૧. **શબ્દ**—વાર્તાલાપ કરે નહીં, સાંભળે નહીં ૨ **રૂપ**—શુભાર, તમશાદિ જુએ નહી ૩ **ગંધ**—કોઈ વસ્તુ સૂંધે નહી ૪ **રસ**—કોઈ વસ્તુ ચાખે નહીં ૫ **સ્પર્શ**—દોમળ, કઠણુ કે શીત ઉષ્ણાદિ સ્થાનમાં પરિણામ સ્થિર રાખે ૬ **વાચના**—પઠન કરે નહીં ૭. **પૃચ્છના**—પ્રશ્ન પૂછે નહીં ૮ **પરિવર્તના**—શિખેલું ફરી જોખે નહી. ૯ **અનુપ્રેક્ષા**—સહારે નહીં. ૧૦ **ધર્મિકથા**—ઉપદેશ કરે નહી

૨. સામા સમિતિ જ્ઞાનાપૂર્વક એસે તેના ૪ પ્રકાર ૧ દ્રવ્યથી-કર્મ, કોર, ઉદ્ધારી, બેધારી, દ્વિ સકે પાયાકારી સવય, મિથ્ર ક્રોધકારક માનકારક, મત્તાધરક, લેખકારક, રાજકારક દેવકારક, અપ્રતીતકારી અને વિક્રમા એ ૧૬ પ્રકારથી ભાષા એસે નહીં ૨ ફેરથી રસ્તે અલ્પતા વર્તાવાય કરે નહીં ૩ કાળથી પહેલે રાત્રિ વીત્યા પછી ઉચ્ચ સ્વરે એસે નહીં ૪ ભાવથી-દેવ કાલ ઇચિત સત્ત્વ તથા પરમ વચન એસે.

૩ એવણા સમિતિ-૧ સમા (સ્થાનક) ૨ આહાર, ૩ વસ્ત્ર ૪ પાત્ર નિર્દોષ પ્રદણ કરે તેના ૪ ભેદ ૧ દ્રવ્યથી-૪૨ તમા ૬૧૬ દોષરહિત સત્ત્વાદિ આરે વસ્તુ એસે. ૨ ફેરથી-આનપાનાદિક વસ્તુ એ કોસથી વધુ દૂર લઇ જઈ એસે નહીં ૩ કાળથી પહેલે પહેલે લાવેલ આનપાનાદિક ચોષા પહેલેમાં એસે નહીં અને ૪ ભાવથી-સચ્ચાઈ માલસતા ૪ દોષો વર્જીને આહારાદિ એસેલે આહાર વસ્ત્ર પાત્રાદિ પર મમ્મત્વ રાખે નહીં સમય પર નિર્દોષ ને મહે તેનાથી સતોત્ર માને અને સત્ત્વોક્ત ક્રિયા સમય પર સમાચરે.

૬૬૬ ટોલ-૧ આહારક્રમ-સમુચ્ચયે સાધુ મહે જનાવેલ જાતે તે આપકર્મ ૨ હૃદયસિંચ-એક સાધુને ઉદેશીને જનાવેલ તે ઉદેશીક ૩ પુરકર્મ-પ્રકરમ નિમિત્તે અનેલા આહારમાં સાધુ નિમિત્તે જનાવેલા આહારમાંથી એક કલ્પ જલુ પડી ગયો હેલ તો તે પલ લેવો કર્યે નહીં ૪ નિસિરજજહ-પ્રકરમ અને સાધુ મહે ભેજુ જનાવે તે મિથ્ર. ૫. કષ્ટવા-આ ચીજ તો સાધુને જ આપીલ એમ સ્થાપન કરી રાખે ૬ પાહુડિયા-કામે સાધુજ પ્રાચરી કરવા પધારણે તો કામે મહેમનેને પલ જમાડીલ એમ કહી દે ૭ પાઠર-દીપક આદિથી અધારમાં પ્રકાશ કરીને જાતે. ૮ કૌયગઢ-સાધુ મહે વેચાણ લખી જાતે તે. ૯ પામીચે-ઉધાર લાવીને જાતે. ૧૦ પરિયદ-બીજની પાસે બંધ જાડ કરીને જાતે. ૧૧ અમિહલે-સ્થાનકમાં કે રસ્તામાં સાધુ લાવીને જાતે. ૧૨ મીજ-માડી લાખ પહેરે ખરણ કે સીધીનુ મોડું બધ ક્યુ હેલ તે સાધુને મહે જોલીને જાતે. ૧૩ માહોહલ ઉપરથી નીચે લાવીને જાતે. ૧૪ અલિહલે-સળળ બલિત નિર્જળની પાસેથી છીનવીને જાતે. ૧૫ અલિસિહલે-મુશિક કે ભાગીદારની આઘા વિના જાતે. ૧૬ અસ્ત્રોચરે સાધુને જ વર્તા સંભગી લેટમાં લેટ, ઘણમાં ઘણ કલ્પાદિ અધિક ભેજવી દે. આ ૧૬ ટોલ ઉદયમનના તે કદિકે સરાગી મનુષ્ય કાન દેવતા ઉત્સાહથી લગાડે છે પણ મુનિ તેને કમ નમન્ય લેલ જાણી કહે કે-અહો જાણુઅમાન! અને આ કર્યે નહીં ૧૭ પાઈ-પ્રકરમનાં જાણીને રમાડીને મુનિ આહાર ભે તે પાત્રીકમ આશો ખલયવ માં રાકકિ ઉપર ૧૮ મુઈ-આર્ચાતરે કે મુર્ચાતરે સરેશ પહોંચાડીને ભે. ૧૯ નિમિષ-જન કવિબની વાત સભગાતીને કે સ્વપ્ન સામુદિકનાં ફળ મનાવીને ભે. ૨૦ અલિજ-જાતિ કે સમાધ મતાવીને ભે. ૨૧ અલિમગ-ભિશુકની પેઠે દીનતા કરીને ભે. ૨૨ તિગિષ્ઠ જીવધાપચારાદિ મતાવીને ભે. ૨૩ કાહ-કામ કરીને ભે. ૨૪ માજ અભિમાન કરીને ભે. ૨૫ માયા-કપલ કરીને ભે. ૨૬ લોહ લોહ-કામ કરીને ભે. ૨૭ પુલ્લ પલ્લ સંયમે-ધન લીધા પહેલાં કે પછી કામદારનાં મુચનુવા કરે. ૨૮ વિરજ વિદ્યા પ્રકારથી ૩૫ નહીંને ભે. ૨૯ મંત્ર-અતર સાધુ, વીછી અર્પના મત્ર ગમ્મા, વસીકરણ સ્થાનક મત્ર કરીને ભે. ૩૦ મુન્ને-પામકારક મુર્ચા કરી આપીને કે કરવાની વિધિ ક્રિયાવીને ભે. ૩૧ જોગે-તત્રવિદ્યા, ઉદગમ જાદિ તમમ્મા મતાવીને ભે.

૪ “આદાન ભંડમત્ત નિક્ષેપણા સમિતિ” —યતનાપૂર્વક બંડોપકરણ ગ્રહણ કરે, સ્થાપિત કરે, તે બંડોપકરણ બે પ્રકારના હોય છે. ૧ સાધુને સદૈવ ઉપયોગમાં આવે જેવા કે રત્નેહરણ્ય, મુખવસ્ત્રિદિ તેને ઉગ્ગહિક કહે છે અને ૨ પ્રયોજનથી કામમાં આવે તે પાટ-પાટલા વગેરે તે ઉવગહિક કહેવાય છે સાધુને ઉપકરણ સંબંધી શાસ્ત્રમાં આ પ્રમાણે આદા છે,

૩૨. મૂલકમ્મ-ગર્ભધારણ, ગર્ભપાત, સ્થાન આદિ પ્રયોગ બતાવીને લે આ ૧૭ થી ૩૨ મુધીના ૧૬ દોષ ઉત્પાદના તે રસના લોહુપી સાધુ લગાવે છે. ૩૩ સક્કિય-આધાકમી આદિ દોષની શકા પડવા છતાં લે. ૩૪ મરિચ્ચે-સચિત્ત પાણી આદિ હાથની રેખામાં કિંચિત્માત્ર હોય તેના હાથથી લે. ૩૫ નિક્કિત્ત-સચિત્ત પૃથ્વી, પાણી અગર કીડીનાં દર ઉપર રાખેલી વસ્તુ લે ૩૬ પેહિણ સચિત્ત વસ્તુની નીચે અચિત્ત વસ્તુ રાખી હોય તે લે ૩૭ સારહિય-સચિત્ત વસ્તુની મધ્યમાં રાખેલી અચિત્ત વસ્તુ લે. ૩૮ દાયગો-અતિ વૃદ્ધ નાનું બાળક, નડુંસક, બીમાર ખસતો દદી, સ્તનપાન કરાવતી માતા, સાત મહિના થયા પછીની ગર્ભવતી સ્ત્રી આદિ અયોગ્ય દાતાના હાથથી લે. ૩૯ મિથ્ર-ચણાના ઝોળા, ઘઉં, બાજરી, જીવાર કે મકાઈનો પોંક છત્યાદિ મિથ્ર વસ્તુ લે. ૪૦ અપ્રણિત-તાણું ધોવાણુ, તરતની વારેલી ચટણી (પૂરા જીવ ચળ્યા ન હોય) એક મુહુર્ત વીત્યા અગાઉ લે ૪૧ લિત્ત-તરતનું લીંપેલ હોય તે ઉપર ગમનારમન કરે ૪૨ છઙ્ગ-ઢોળતાં કે વેરતાં થકા વહોરાવેલું લે. આ ૧૦ દોષ સાધુ અને જૈનસ્થ બન્ને મળીને લગાવે ૪૩ સજોયણા-ભિક્ષા લઈ સ્થાનકે આવ્યા બાદ દૂધ છે. માટે સાકર લાવો એ રીતે સ્વાદ નિમિત્તે સયોગ મેળવે તે ૪૪ પમાણે-પ્રમાણથી અધિક લાવવું કે ખાવું તે ૪૫ ફગાલ-સ્વાદુ આહારની પ્રશંસા કરે તો અંગારે એટલે ફાલસા જેવો સયમ બને ૪૬ ખુમ્મ-ખેસ્વાદ આહારની નિંદા કરે તો ધુમ્મ જેવો સંયમ બને ૪૭ કારણે-સાધુ, ૧ ક્ષુધા વેદનીય ઉપશમાવવા ૨. ગુર્વાદિની વૈયાવચ્ચ કરવા, ૩. ધર્માસમિતિનું પાલન કરવા આખની રક્ષા માટે, ૪ સયમનો નિર્વાહ કરવા, ૫ પ્રાણી રક્ષા કરવા, પ્રતિજ્ઞાનાદિ ક્રિયા કરવા અને ૬. ધર્મધ્યાન કરવા એ છ કારણે આહાર કરે અને ૧ રોગોત્પત્તિ થયે, ૨ ઉપસર્ગ આવ્યે, ૩ બ્રહ્મચર્યામાં દૃઢ રહેવા, ૪ જીવરક્ષા કરવા, ૫. તપ કરવા, ૬ અનશન કરવા, એ છ કારણે આહારનો ત્યાગ કરે, વિના કારણ આહાર કરે તે દોષ આ પાંચ મંડલના દોષ તે આહાર કરતી વેળા લગાવે ૪૮ ઉગ્ગાહ કવાહ-દાર ખોલાવીને લે તે દોષ. ૪૯ મહી પહુહિઆહ-દેવદેવીને ચડાવવા કરેલ આહાર ને ૫૦ વલિપાહુહિઆય-બલિ બાકુળા ઉછાળવા કરેલ આહાર લે ૫૧ અદિદ્ધ-બી ત કે કપડાંને અતરે રહેલી ન દેખાતી વસ્તુ લે ૫૨ ઠવણા પાહુહિઆય-સાધુને માટે સ્થાપના કરી રાખેલી વસ્તુ લે ૫૩ પરિયા-પ્રથમ નીરસ આહાર આવ્યો હોય તે પરડી દે અને બીજો સારો આહાર લાવે ૫૪ દાણઢા-આહારાદિને દાન દેવા માટે બનાવેલ આહાર લે ૫૫. પુણ્ણઢા-મૃત મનુષ્યની પાછળ પુણ્યાર્થે બનાવેલ આહાર લે. ૫૬ સમણઢા-શાક્યાદિ શ્રમણ, બાવા, જોગીને અર્થે બનેલો આહાર લે ૫૭ વળીમગઢા-દાનશાળા (સદાવ્રત) નું લે ૫૮ નિયાગ-નિત્ય એક જ ઘેરથી લે ૫૯ સેજ્જાંતર-જેની આદા લઈ મકાનમાં ઉતરે તેના ઘરનું લે ૬૦ રાયપિંડ-માંસ, મદિરા, માખણ, મધ આદિ કામોત્તેજક આહાર કે ગ્રોષધ લે ૬૧ કિમિચ્છ-કારણ વિના મનોરથ ચીજ લાવે કે ખાય ૬૨ સઘઢ-માટી, પાણી, અગ્નિ, વનસ્પતિ આદિ સચિત્તનો સંધદો

૧ કાષ્ઠ ૨ વૃક્ષમૂળ અને ૩ માટીનું એ ત્રણ પ્રકારનાં પાત્ર બાદર, પાણી, ઔષધિ પ્રદણ કરવા મટે રાખે તેથી જીવની કિંમત ન થાય તેવો ઉપાય, અનાદી કે રક્તનો રંગદસ્તુ સ્વપ્ન બાદિનું પ્રમાણ ન કરવા મટે રાખે. આચાર્ય સૂત્રમાં કહ્યું છે કે છીંક મૂત્રાણ અને અસ્ત્ર

મધ્યે છે. અપ્યમોયજે-ખાતું થાય અને નાખી દેવું ઝીંકુ એવું છે ૧૪ પરદહ્વી-વેશ, બીજ, આંધ્રાદિ નીચ કુળને બાદર છે ૧૫ મામણ-જેણે મના કરી હેલ કે અમારે ત્યાં ખાતું નથી તેના ધરતો બાદર છે. ૧૬ પુષ્યકર્મ પચ્છાકર્મ મૂલસ્થ બાદર વહેરાણા પહેલાં કે પછી સચિત પાણીથી દસ્તપ્રસાદનાદિ હેલ લગાવે ત્યાંથી છે ૧૭ અધિપત્ત અભિચારિણી સ્ત્રી કે ભત્રીજાદાર મૂંઝા એવા અડતીતકારી ધરતો બાદર છે. (આ પદર હેલ દક્ષ ધર્મિયો કહ્યો છે) ૧૮ સુચાર્પિષ્ઠ સામુદાયી નારુકુળની ગેયરી ન કરે, પરંતુ સ્વભાવિની જ કિંમત છે તે હેલ. ૧૯ પરીણાહી યાત્રિ બાદિ પત્રત જન્મવા બેઠી હેલ તેને ઝોળ ઝીને છે. (આ બે હેલ ઉત્તરાશ્વત્થમાં કહ્યો છે) ૨૦ પાણ્યમસ-મહેમાનોને મટે બનાવેલો બાદર તેઓ જન્મ પહેલાં છે. ૨૧ મસ-જળચર, સ્વચર, એયાર્દિ જીવોનું માંસ છે. ૨૨ સઙ્ગી સર્વ જાતિ કિંવા શામને જમાડવા ભોજન કનું હેલ તે ક્ષે ૨૩ ઝણ્ણ-દાર પર કિખારી ઉભો હેલ તેને ઝોળ ઝીને છે. ૨૪ સાગારચયના મૂલસ્થનું કંઈ કામ કરી આપવાનું વચન બાપોને છે. (આ પત્ર હેલ સ્થાનાય સૂત્રમાં કહ્યો છે) ૨૫ કાકાદક્ષત મુખોપ પહેલાં કે સ્નાંત પછી છે. ૨૬ માળાદક્ષત તીર્થ-ધરતી બાદાતું ઉલ્લખન કરીને સેવવા ભોજવે જેમ પહેલાં પહેરાતું લાવેલું ચોખા પહેરમાં ભોજવે ૨૭ મમ્માદક્ષત-માથની મર્ધાંકા (મે તાહની) ૨૮ રાત જઈ ભોજવે. ૨૯ અક્ષય-જે આખરણ કરે તેના ધરતું છે. ૩૦ કલારમત-અડતીનું ઉલ્લખન કરીને બાવેલ તેને મટે બનાવેલું છે ૩૧ કુમિષ્ઠમત કુખળ પીઠિ કોઠા મટે બનાવેલું છે. ૩૨ ગિલાખમત રોગી કે વહને મટે બનાવેલું છે. વાલ્કિયામત-અતિથિ પ્રસન્ને મરીમો મટે બનાવેલું હેલ તે છે ૩૩ રચદોષ પ્રુષ્ઠ રાખવાથી સચિત રજ મરી મળ હેલ તે છે (આ ત્રણ હેલ આચાર્ય સૂત્રમાં છે) ૩૪ રચતદોષ-જેના વજ્ર મધ, રજ રજ મળી બના હેલ તે છે ૩૫ સયગાહી-મૂલસ્થના ધરમાંથી પોતાને કાઢે જાતીને છે. (મૂલસ્થની બાદાથી પાણી ભેલાની મના નથી) ૩૬ વાર્ધિય-ધર બદાર લેલા રાખે જન્મ જાતીને જાપે તે છે. ૩૭ મોરજ-શનતના સુખાનુવાદ કરીને છે ૩૮ વાલ્કા-જાણીને મટે બનાવ્યું હેલ તે તેના ખાવા પહેલાં છે. (આ પ હેલ પણ આખરમાં છે.) ૩૯ શુભિચ્છીનું જલ પતી મટે બનાવેલું તેના ખાવા પહેલાં છે. ૪૦ કિતી રાત્ર ધતા છે ૪૧ એક પોઠારીને છે. ૪૨ અઢધિમત અટવી પવતાદિનાના નાકા પર શનતના હેલ ત્યાંથી લાવે. ૪૩ અતિથ્યમત-મૂલસ્થ કિખા કરી લાખો હેલ તેની પાસેથી છે વાસત્યામત-જામ્બ રમુદ સાધુનો વેષ પહેરી બાહ્યવિકા કરવો હેલ તેની પાસેથી છે ૪૪ કુર્માશ્મત-જ્યોત્ષ્ણ, કુર્મેશ્વરીય એક વજેર છે. ૪૫ સાગારીયનિસ્સીયા-મૂલસ્થની સકાલથી બાદર પાણી બાદિ પ્રાપ્ત કરે. (આ હ હેલ નિશીથ સૂત્રમાં કહ્યો છે) અને ૪૬ પરિવાંસય કિંમતીને ખાવના મટે પણ વખતથી સમરી રાખેલ હેલ તે કિમુક ન લઈ જાય અને પછી સાધુને જાપે તે સાધુ છે તે હેલ (આ હેલ નિશીથ તથા મૂલસ્થ જ નેમાં કહ્યો છે) ૪૭ મુક્ત ૪૮ દોષો રહિત બાદર, પણ પાત્ર સખાદિ પ્રદણ કરીને સાધુઓએ સખ તપનો નિર્વાક કરવો જોઈએ.

અધ્યાસથી જીવહિંસા થાય છે, તેથી વસ્ત્રનાં આઠ પડની મુખવસ્ત્રિકા દોરા સહિત મુખ પર અહોનિશ બાંધી રાખે, બિન સૂતર, રેશમ અને શણની શ્વેત રંગની અને પ્રમાણોપેત (માપસર) વસ્ત્રની ૩ ચાદર (ઝોઢવા માટે) રાખે, એક ચોત્રપટો (પહેરવા માટે) ઠારાખે, એક બિજાનાનુ વસ્ત્ર રાખે, એક ગુચ્છક (ગુચ્છો) વસ્ત્ર, પાત્ર તથા શરીર પર રહેતા જીવોનું પ્રમાજન કરવા રાખે. ખાળ, ગટર વગેરેમા લઘુનીતિ (પેશાળ) કરવાથી દુર્ગંધ ઉત્પન્ન થાય રોગાદિ ઉપજે, એવી રોગનો પણ ડર રહે તેની સાથે સમુચ્છિમ મનુષ્ય જીવની હીંસા થાય તેથી એક પાત્રમાં લઘુનીત કરી એકાંત જગ્યામાં છૂડે છૂડે પરકી દે ભિક્ષા લાવવાનાં પાત્ર રાખવાની ઝોળી, પાણી ગળવાનું ગળણું, પાત્ર સાફ કરવાનું કપડુ વગેરે ઉપકરણો સાધુ સદૈવ પાસે રાખે છે. અને ખપ પડે ત્યારે પાટ, પાટલા, પરાળ (ધઉં કે ચાવલનાં છોતરાં) ગૃહસ્થને ત્યાંથી ચાચી લાવે છે, અને કામ પ્રત્યે પાછા આપે છે. ઉક્ત ઉપકરણોને ૧. દ્રવ્યથી—યતનાથી ગ્રહણ કરે, યતનાથી રાખે, બિન જરૂરી બગાડ કે નાશ ન કરે ૨ ક્ષેત્રથી ગૃહસ્થના ધરમાં રાખીને ગ્રામાનુચામ વિહાર કરે નહી, કારણ કે પ્રતિબદ્ધ થવાય છે અને પ્રતિજેષ્મનના પ્રમાદનો દોષ લાગે છે. ૩. કાલથી—પ્રાતઃકાળ અને સંધ્યાકાળ બન્ને વખત બધાં વસ્ત્ર, પાત્ર અને ઉપકરણોનું પ્રતિજેષ્મન કરે. પડિજેહણ કરતાં વાત કરે નહી આમતેમ જીએ નહી, પ્રતિજેષ્મન કરેલ વસ્ત્રાદિ પ્રતિજેષ્મ્યા વિનાનાં વસ્ત્રાદિ સાથે ભેળવી દે નહીં પ્રથમ મુહપતિ, પછી ગુચ્છો, ચોત્રપટો, ચાદર, રજોહરણ વગેરેની ક્રમશઃ પ્રતિજેષ્મના કરે અને ૪. ભાવથી—ઉપયોગ સહિત ઉપકરણો વાપરે ઉત્તરાધ્યન સૂત્રના ૨૩ મા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે : 'પચ્ચયત્ય' ચ લોગસ્સ ' અર્થાત્ સાધુના વેષથી લોકોને પ્રતીતિ થાય છે કે આ સાધુ છે, એટલા માટે વસ્ત્રાદિ ધારણ કરવાની જરૂર છે નહિ કે અભિમાન કિવા દેહમમત્વને કારણે.

૫ રિહાવણિયા સમિતિ—'ઉચ્ચાર' વડીનીત, ' પાસવણુ ' લઘુનીત ' ખેલ ' બળખો ' જન '—મેલ ' સંધાણુ '—લીટ વગેરેને ૧. દ્રવ્યથી—યતનાપૂર્વક પરકે જ્યાં જીવજંતુ ન હોય, ધ્રો, બીજ વગેરે ન હોય ત્યાં જનતાથી નાંખે ૨. ક્ષેત્રથી—જેનો માલિકીની તે જમીન હોય તેની આજ્ઞા લે, અગર માલિક ન હોય અને જગ્યા અપ્રતીતકારી કેરેશ ઉત્પન્ન કરાવવાવાળી ન હોય તો ત્યા શકેદ્રજીની * આજ્ઞા લઈને પરકે ૩ કાલથી—દિવસે સારી રીતે જોઈને અને રાત્રે દિવસે જોઈ રાખેલી નિરવદ્ય જગ્યામા પરકે ૪ ભાવથી—શુદ્ધ ઉપયોગ યુક્ત યતનાપૂર્વક પરકે જતી વખતે ' આવશ્યહિ ' (હું આવશ્યક કામે જાઉ છું) કહે પરકેતી વખતે માલિકની આજ્ઞા છે એટલ માટે ' અણુગણુહ મેમિ ઉગ્ગહ ' કહે પરકયા પછી આ વસ્તુથી

† પ્રતિજેષ્મનના ૨૫ પ્રકાર - વસનહ ૩ વિભાગ કરી પ્રત્યેક વિભાગની ઉપર નીચે અને મધ્યમા એમ ૩ ઠેકાણે દૃષ્ટિથી દેખે એ ૩x૩=૯ અખોડા થયા એ જ પ્રમાણે વસ્ત્રની શ્રીજ બાજુ જીએ તો ૬ ખખોડા એમ ૧૮ થયા. તેમા જીવની શંકા પડે તો આગળના ૩ અને પાછળના ૩ એમ ૬ વિભાગની ગુચ્છાથી પ્રમાજન કરે એ ૭ પુરીલા એ ૨૪ પ્રકાર થાય, અને ૨૫ મો પ્રકાર શુદ્ધ ઉપયોગ રાખવો તે.

* દક્ષિણાધર્મ લોકના માલિક શકેદ્ર, ભગવાન મહાવીરને કહી ગયા છે કે: સાધુ આદિ ચારે તીર્થને નિરવદ્ય કામમાં મારી માલિકીની જગ્યાનો ઉપયોગ કરવાની મારી આજ્ઞા છે.

કરે મારે કંઈ પ્રયોજન નથી એટલા માટે વેદસરેક શબ્દ ૩ વાર કહે. સ્વપાતી પણ આવતા નિસીદિ શબ્દ ૩ વાર કહે. પણ ક્યાંવધી પદિકાએ આ ૫ સંમિતિ થઈ

૬-૭-૮ મનોગુપ્તિ, વચ્ચનગુપ્તિ, કાયગુપ્તિ.—મન વચન અને કાયા એ ત્રણે એવા પ્રભવ સજ છે કે ધણીવાર મહાપાતાથી વિચાર, ઉપચાર અને આચાર વડે છવ નિરર્થક કમન થઈ શકે છે એટલા માટે તેને ૧ કારક-પરિતાપ ઉપભવવાનો વિચાર ૨ કારક-પરિતાપ ઉપભવવાની સામગ્રી એકથી કરવાનો વિચાર અને ૩ કારક-છવ કાયા ભૂલ કરવાનો વિચાર એ ત્રણે પ્રકારના વિચારથી મનનો નિમગ્ન કરી ધમધમનમાં મનને જોડે તે મનોગુપ્તિ ૨. વચ્ચનગુપ્તિ-ઉક્ત ત્રણ પ્રકારના સદૌષ વ્યવહારથી વચ્ચનનો નિમગ્ન કરે. (મોક્ષને આવસરે શીખુ નિરોધ સાથે પથ, તથા મોક્ષે) ૩ કાયગુપ્તિ ઉક્ત ત્રણે પ્રકારના આચારોથી કાયાનો નિમગ્ન કરી તથા, સ્વચારિ સ્વભાવમાં કાયાને જોડે એ ત્રણ ગુપ્તિ થઈ એક ૫ સંમિતિ અને ૩ ગુપ્તિ એ અરિત્રાચારના આઠ ગુણ છે આચાર્યજી તેના દિપતે દૂર કરી કલેષ પાતળ પોતે કરે અને મીળ પાસે કરાવે.

તપના ૧૩ અધ્યાય

૪ તપાચાર.—જેવી રીતે માટી મિમિતા સુવર્ણાદિ ધાતુને અગ્નિમાં તપાવવાથી તે ધાતુ માટીથી છૂટી પડી પોતાનું અસલી રૂપ ખાતુ કરી શકે છે તેવી રીતે કમરૂપ મેષ્ટી અગ્નિમાં છવ તપાવ્યા રૂપ અગ્નિના પ્રયોગથી શુદ્ધ થઈ નિર્મલ રૂપને પ્રાપ્ત કરે છે એ ઉત્તરત્ત્વન તથા શ્રી ઉવવાઈ સુવર્ણ તપના જોડે નીચે પ્રમાણે કલા છે.

ગાયત્રી - સો તવો હુચિદો હુતો વાહિરમ્મ સયો ત્વા ।

વાહિર હુચિદો હુતો, પચ અમ્મ તવો તવો ॥ ૧ ॥

અગસણ મુળોપરિયા, મિલાપરિયા વ રસ પરિભામા ।

કાયકિલસો સછીળયા થ વચ્ચો તવો હોદ ॥ ૨ ॥

પાપામિછલ વિળમો લેયાવચ તહેવ સગ્ગામો ।

લાળ થ વિવસ્સગો, પસો અમ્મ તવો તવો ॥ ૩ ॥

અર્થ - તપના એ પ્રકાર ૧ નાશ અને ૨. અભ્યતર તેમાં બાજ તપ ૭ પ્રકાર તેમ ૮ અભ્યતર તપ ૫ તપ ૭ પ્રકારના કલા છે ૧ અગસણ ૨. હિલ્લમ્મી, ૩. મિલાપરી, ૪ રસપરિભામા, ૫. કાયકિલસ, અને ૬ પ્રતિસલીનના આ ૭ પ્રકારના તપને નાશ અર્થે પ્રવચ્ચ તપ કલા છે અને ૧. પ્રાર્થન ૨ વિનય ૩ વેવારત્ત, ૪ સ્વાખ્યા, ૫ ખ્યાન અને ૬ કુત્સય આ ૭ પ્રકારના તપને અભ્યતર (દુઃખ) તપ કલા છે બધા તપ કરતાં આખર તપમાં કમની નિર્મલ અધિક થાય છે આ બારે તપનું સવિસ્તૃત વર્ણન આ નીચે કરવાઈ આવે છે

૧ અનશન તપ ૧ અસણ અગ ૨ પાણ-પાણી, ૩ ખાખ-મેરી કુખરી, ૪ સાધન-કુખરસ. આ ચાર પ્રકારના અભ્યતર તપ કરવો તેનું નામ અગસણ. તેના ને

બેદ છે: ૧ ઇતરિય-અમુક મર્યાદિત કાલ માટે તપ કરવો તે, ૨ અવકલિયા-જાવજીવ તપ કરે તે ઇતરિય તપના ૬ પ્રકાર-૧ શ્રેણિ તપ, ૨ પ્રતર તપ, ૩ ઘત તપ, ૪. વર્ગ તપ, ૫. વર્ગાવર્ગ તપ, ૬ પ્રકીર્ણ તપ ૧ ચોથ ભક્ત (૧ ઉપવાસ) છઠ્ઠ ભક્ત (૨ ઉપવાસ . અઠમ ભક્ત (૩ ઉપવાસ) એમ ક્રમર ચઢતા ચઢતાં પક્ષ, માસ, દ્વિમાસ યાવત છ મહિનાના ઉપવાસ (છ મહિનાથી અધિક ઉપવાસ થઈ શકતા નથી) આવો તપ કરે તે શ્રેણિ તપ

—પ્રતર તપ—			
૧	૨	૩	૪
૨	૩	૪	૧
૩	૪	૧	૨
૪	૧	૨	૩

જાળુના કોઠામાં જતાગ્યા પ્રમાણે ૧ ઉપવાસ, પછી છટ, પછી અઠમ, પછી ચાર ઉપવાસ, પછી છટ પછી અઠમ એ પ્રમાણે તપ કરે તે પ્રતર તપ. ૨. એ જ પ્રકાર $૧૬ \times ૪ = ૬૪$ જાનાનું કોષ્ટ કરતાં ચક્ર આવે તે પ્રમાણે તપ કરે તે ઘત તપ. ૩ એ જ રીતે $૬૪ \times ૬૪ = ૪૦૯૬$ કોઠાના ચક્ર પ્રમાણે તપ કરે તે વર્ગ તપ ૪ એ જ પ્રમાણે $૪૦૯૬ \times ૪૦૯૬ = ૧૬૭૭૭૨૧૬$ કોઠાના ચક્ર પ્રમાણે તપ કરે તે વર્ગાવર્ગ તપ અને કનકાવલી તપ⁺ રતનાવલી^૨ તપ, મુક્તાવલી^૩ તપ એકાવલી^૪ તપ જ્યૃષ્ઠિસહદીગ ૫ તપ, લઘુસિહદીગ ૬ તપ, ગુણુરતન

સવત્સર^૫ તપ. વજ્ર મધ્ય પ્રતિમા^૬ તપ, જવ મધ્ય પ્રતિમા^૭ તપ, સર્વતો ભદ્ર^૮ પ્રતિમા તપ, મહાભદ્ર પ્રતિમા^૯ તપ, ભદ્રપ્રતિમા^{૧૦} તપ, આયમિલ^{૧૧} વર્ધમાન^{૧૨} તપ ઇત્યાદિ પ્રકારના તપ કરે, તે પ્રકીર્ણ તપ, આ ઇતરિય તપના ૬ બેદ કહ્યા, અને આયુષ્યનો અત નજીક આવ્યો જાણી અથવા મરણાંત ઉત્સર્ગ પ્રસંગે જાવજીવનો તપ કરે ને અવકલિયા તપ. તેના બે બેદ ૧ ભત પ્રત્યાખ્યાન તે જીવનપર્યંત ચારે આહાર ભોગવવાની બધી અને ૨, પોદાપગમન-ચારે આહાર તથા શરીર બધાનો ત્યાગ કરી વૃક્ષની શાખા સમાન હલન-ચલન રહિત એક જ આસને યાવજીવન રહે તે પોદાપગમન તપ-આમ બે પ્રકારના સંચારા હોય છે

૨. ઉણોદરી તપ—આહાર, ઉપધિ તથા કષાય કમી કરે તે ઉણોદરી તપ તેના બે પ્રકાર—૧ દ્રવ્ય અને ૨ ભાવ દ્રવ્યથી ઉણોદરીના ૩ પ્રકાર-૧ વસ્ત્ર પાત્ર કમ રાખે તે ઉપકરણ ઉણોદરી તેથી સમત્વ ધરે, જ્ઞાનધ્યાનમાં વૃદ્ધિ થાય, નુખે વિહાર થાય. ૨ પુરુષનો ૩૨ ગ્રાસ (કવલ) નો આહાર તેમાં ૮ ગ્રાસ લઈ સતોષ માને તે પોદાન ઉણોદરી, ૧૬ ગ્રાસ લે તે અર્ધ ઉણોદરી ૨૪ ગ્રાસ લે તે પાદ ઉણોદરી, ૩૨ ગ્રાસ લે તે કિંચિત્ ઉણોદરી, આહાર ઓછો લેવાથી પ્રમાદ ધરે છે ઇચ્છા નિરોધની ટેવ પડે છે, શરીર નીરોગી રહે છે, સુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે ઇત્યાદિ અનેક ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય ૨ ભાવ ઉણોદરી-ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, અપલતાદિ દોષો કમી કરે

* કનકાવલી આદિ તપનું સ્વરૂપ પૃષ્ઠ ૧૦૫ પરના ચંત્રોથી જાણવું
+ એક આયમિલ કરી એક ઉપવાસ કરે, બે આયમિલ કરી એક ઉપવાસ કરે, ત્રણ આયમિલ કરી એક ઉપવાસ કરે, એમ ક્રમશઃ આયમિલની વૃદ્ધિ કરે. મધ્યમાં એક એક ઉપવાસ કરે, યાવત ૧૦૦ અયમિલ કરી ૧ ઉપવાસ કરે તે આયમિલ વર્ધમાન તપ આ તપમાં ૧૪-વર્ષ લાગે છે

૩. બિદ્યાચર્યા તથા—પણી પરથી થોડો બાહ્યર લાગીને સયમ નિવરે. જેમ જા
ઉપરથી થોડું થોડું પાણી ખાઈ પેતાનો નિર્વાહ કરે છે તેમ સાધુ પણ ગૌરવી કરે છે એ
દેશરેકલિલના પ્રથમ અધ્યયનમાં કથ્યું છે કે —

ગાથા :—યય ચ વિષિ લક્ષ્મણમો, જ ય કોહ ઉચ્ચહમ્મહ ।

અહાગહેસુ રીયંતે, પુણ્યેસુ મમરો જહા ॥૪॥

અર્થ—જેમ ચંદ્રચોએ પોતાના આગમ અંદે જનાવેલ જગ્યામાં જાતે જાણ
પુણ્યને વિચિત્રતા દુષ્ટ દેવો નથી. જાને અનેક રૂપોમાંથી થોડો થોડો રસ મહત્ત્વ ખીરે
પોતાના આત્માને તૃપ્ત કરે છે તે જ પ્રમાણે સાધુ પણ ચંદ્રચોએ પોતાના કે પોતાના
કુદૃષ્ટીજનો અંદે નીપળવેલા બાહ્યરમાંથી જાણને સંતોષ ન પડે તેમ થોડો થોડો નિર્ધો
બાહ્યર પણી પરથીથી લઈ સંતોષ માને છે

શિખાચર્યા તપના ૪ પ્રકાર છે—૧ ક્ષયથી, ક્ષેત્રથી ૩ કાસથી અને ૪ ભવથી
૧ ક્ષયથી ૨૬ પ્રકારનો અભિધા. ૧ ઉદ્ધિગત ચરમે વાસણમાંથી વસ્તુ કાઢીને જાણે તે ક્ષેત્ર
૨ નિદ્ધિગત ચરમે વાસણમાં વસ્તુ નાખતાં કે તે ક્ષેત્રી ઉદ્ધિગત ૩ નિદ્ધિગત ચરમે વસ્તુ
બહાર કાઢીને પાછી બહાર નાખતાં કે તે ક્ષેત્રી ૪ નિદ્ધિગત ઉદ્ધિગત ચરમે—વાસણમાં
નાખી પાછી કાઢી વખતે કે તે ક્ષેત્રી ૫ વટીલજાણી ચરમે જીભને આપતાં મખમાં કે તે
ક્ષેત્રી ૬ સમ્પરિજ્ઞામાં ચરમે જીભને કોળે કોળ તેની મખમાં કે તે ક્ષેત્રી ૭ ઉચ્ચિત્તે ચરમે
જીભને દેવા લઈ જતો કોળ ને કે તે ક્ષેત્રી ૮ અવચિત્તે ચરમે—જીભને દેવા માટે કાવળે
કોળ જાને જાણે તે ક્ષેત્રી ૯ ઉચ્ચિત્ત અવચિત્ત ચરમે—કોળને દેવા જાને પાછા ફરતાં
જાણે તે ક્ષેત્રી ૧૦ અવચિત્ત ઉચ્ચિત્તે ચરમે જીભનું લઈને પાછું દેવા જતાં કે તે ક્ષેત્રી
૧૧ સસં ચરમે—જાણી કાઢે કે તે ક્ષેત્રી ૧૨ અસસં ચરમે ખાલી કાઢે કે તે ક્ષેત્રી
૧૩ તજળએ સસં ચરમે—વસ્તુ કાપમાં કોળ તે કે તે ક્ષેત્રી ૧૪ અજાએ ચરમે
અજાન કુગથી ક્ષેત્રી ૧૫ જોત્ત ચરમે—નિના જોત્તે કે તે ક્ષેત્રી ૧૬ ક્ષિ લાભને જોત્તી
વસ્તુ કે ૧૭ અક્ષિ લાભને—નિના દેખાતી વસ્તુ કે ૧૮ પુદ્ગલાભને અમુક ક્ષેત્રી ૧૯
પૂજીને જાણે તે ક્ષેત્રી ૨૦ અપુદ્ગલાભને—વસ્તુ પૂજે કે તે ક્ષેત્રી ૨૧ ભિક્ષુગ્રાહને
નિધ કરીને કે ત્યાંથી ક્ષેત્રી ૨૨ અભિક્ષુગ્રાહને—સુગુન કરીને જાણે ત્યાંથી ક્ષેત્રી ૨૩
અન્નદ્રિષ્ટાએ જુ ખાઈ બાહ્યર છે. ૨૪ ઉચ્ચિત્તે ચરમે જોત્ત કરતા કોળ તેમાંથી કે
તે ક્ષેત્રી ૨૫ પરિમિત પિંડ વર્તિએ સારો આત્મર છે. ૨૬ સુવસણી—ચોક્કસ કરીને છે
૨૭ સખાતોએ—વસ્તુની કે માપની અમુકી કરીને છે ૨૮ ક્ષેત્રથી—બિદ્યાચર્યાના આ
પ્રકારનો અભિધા ૧ પીટીએ ચાર ખૂણાના ચારે ધરથી છે. ૨ અધરપીટીએ—
ને ખૂણે જાણે ને ધરથી છે ૩ પ્રામુરો ગીમુત્ર જેવા વાંઘા એક પર બા લખ્યાં
એક પર સાચી લખ્યાં એ રીતે છે. ૪ પતંગીએ—પતંગ આપ તેમ ઉડે તે રીતે દર
દરેક પરની યોચની કરે. ૫ અવ્યતર સંજાવતે—પર્યા નીચેના પરથી પછી ઉપરના
પરથી છે. ૬ વ્યાદિત સંજાવતે—અથવા ઉપરના પરથી પછી નીચેના પરથી છે. ૭ મમલે
જાતી વખતે છે. ૮ વળતાં ન છે. ૯ આગમણે—જાતી ન છે. વળતાં છે. ૩ કાગથી—
શિખાચર્યાના અનેક પ્રકારના અભિધા ૭૫૦—પ્રથમ પ્ર રત્ન લાવેલ ત્રી ન પ્રકારમાં જોત્તે

પ્રકરણ ૩ જી' આચાર્ય

ખીજ પ્રહરમાં લાવેલુ ચોથા પ્રહરમાં ભોગવે. ખીજ પ્રહરનું ત્રીજામાં ભોગવે એમ ઘડી વગેરેના અભિગ્રહ કરે અને ૮ ભાવથી-ભાવથી પણ ભિક્ષાચર્યાના અનેક પ્રકાર જેમ કે બધી વસ્તુ અલગ અલગ લાવે અને એકઠી કરીને ખાય. ઇચ્છિત વસ્તુનો ત્યાગ કરે, આહાર કરતા મમત્વ ન કરે રુક્ષવૃત્તિ રાખે ઇત્યાદિ.

૪ રસ પરિત્યાગ—જીભને સ્વાદિષ્ટ લાગે, બલવૃદ્ધિ થાય એવી વસ્તુઓનો ત્યાગ કરે તે રસપરિત્યાગ તપ રસનો લોલુપી રોગી બને છે માટે લોલુપતા ત્યાગવી આ તપના ૧૪ પ્રકાર ૧ નીવિગત્તે-દૂધ, દહી, ઘી, તેલ, મીઠાઈ એ પાંચ વિગત ત્યાગે ૨ પ્લિગ્નેરસ પરિચયગ્ને-ધારે ઘી વગેરે ન લે. ૩ આયમસિત્થભોગ્યે ઓસામણમાંથી દાણા ખાય ૪ અરસ આહારે રસ મશાલા રહિત આહાર લે ૫ વિરસ આહારે-જીનું ધાન્ય રાંધેલુ લે. ૬ અત આહારે-શેકેલા ચણા, અડદના બાકલા વગેરે લે ૭ પંત આહારે-દાઢા, વાસી આહાર લે ૮ લુકખ આહારે-લુકખો આહાર લે ૯ તુચ્છ આહારે-નિસાર, મળેલુ સત્વરરહિત લે ૧૦ અરસ, ૧૧ વિરસ, ૧૨. અત, ૧૩ પ્રાત અને ૧૪ લુકખ આહારથી સયમનો નિર્વાહ કરે

૫ કાયકલેશ તપ-સ્વેચ્છાએ, સ્વાધીનપણે, નિર્જરા અથે' કાયાને કષ્ટ દે તે કાયકલેશ તપ તેના અનેક પ્રકાર—કાયોત્સર્ગ કરી ઉભા રહે તે 'કાયોત્સર્ગ' કાયોત્સર્ગ કર્યા વિના ઉભો રહે તે 'કાયોત્સર્ગ', બન્ને ઢીચણ વચ્ચે શરીર ઝુકાવી કાયોત્સર્ગ કરે તે 'ઉચ્છાસણિએ' અને 'પડિમાઠાએ' તે સાધુની ૧૨ પડિમા (પ્રતિજ્ઞા) ધારણ કરે—૧. પેલી પ્રતિજ્ઞામાં એક મહિના સુધી એક * દાત આહારની એક દાત પાણીની લે ૨ મીઠા પ્રતિજ્ઞામાં બે મહિના સુધી બે દાત આહારની બે દાત પાણીની લે ૩ ત્રીજી પ્રતિજ્ઞામાં ત્રણ મહિના સુધી ત્રણ દાત આહારની ત્રણ દાત પાણીની લે ૪ ચોથી પ્રતિજ્ઞામાં ચાર મહિના સુધી ચાર દાત આહારની ચાર દાત પાણીની લે ૫ પાંચમી પ્રતિજ્ઞામાં પાંચ મહિના સુધી પાંચ દાત આહારની પાંચ દાત પાણીની લે ૬. છઠી પ્રતિજ્ઞામાં છ મહિના સુધી છ દાત આહારની છ દાત પાણીની લે ૭. સાતમી પ્રતિજ્ઞામાં સાત મહિના સુધી સાત દાત આહારની સાત દાત પાણીની લે ૮ આઠમી પ્રતિજ્ઞામાં ૭ દિન સુધી એકાંતર ચોવિહારા ઉપવાસ કરે, દિવસે સૂર્યની આતાપના લે રાત્રે વસ્ત્ર રહિત રહે, રાત્રિના ચત્તો અથવા એકજ પડખાબેર સૂઈ રહે. અગર કાઉત્સર્ગમાં બેસી રહે આ ત્રણ પૌષ્ટી કાષ્ટ પણ એક આસને સ્થિર રહે દેવ, મનુષ્ય, તિર્થ'ચના ઉપસર્ગ આવે તો સહન કરે પણ ચક્રિત થાય નહીં ૯ નવમી પ્રતિજ્ઞા પણ આઠમી જેવી જાણવી એટલુ વિશેષ કે રાત્રે દંડાસન, (ઉભો રહે) કે લગડાસન, (પગની એડી અને માથાનુ શિખાસ્થાન જમીનને લગાડી આખુ શરીર કમાનની પેઠે અધ્ધર રાખે) કે ઉચ્છુકુ આસન (મનને છુટણુ વચ્ચે શીર ઝુકાવીને રહે) એ ત્રણમાંથી કાષ્ટ પણ એક આસને આખી રાત રહે ૧૦ દશમી પ્રતિજ્ઞા પણ આઠમી જેવી જાણવી વિશેષમાં ગોદાહાસન,

* સાધુએ વહેરાવતી વખતે એક વખતે જેટલું અનાદિ પાતરામાં પડે તે આહારની એક દાત અને પાણીની ધાર ખડિત ન થાય ત્યાસુધી પાણીની એક દાત ગણાય છે. અભિગ્રહ હોય તેથી વધુ દાત ન લેવાય, ઓછી લે તો હરકત નહીં

(માત્ર દોઢવા બેસે તેમ રહે) વીરાસન (ખુરશી ઉપર બેઠા પછી ખુરશી લઈ લીધી તેમ બેસે એજ સ્થિતિમાં રહે તે) શીર્ષાસન (માથુ નીચે બેસે પણ ઉપર) આ ૩ માંથી ૧માં એક બાસને રાત્રિ પૂર્ણ કરે. ૧૧ અભિમારમી પ્રતિષ્ઠામાં છઠ્ઠા કરે બીજો દિવસે ગામ નજાર આઠે પહોર કાપોત્સચ્ચ કરી ઊભા રહે બેસે ૧૨ નારમી પ્રતિષ્ઠામાં આઠમ (તેજો) કરે ત્રીજો દિવસે મદાકાશ (ભાગ કર) રમણનામાં એકજ વસ્તુ પર બાચક દષ્ટિ રમણી કાશરસચ્ચ કરે દેવ, મનુષ્ય, નિર્મલ સર્વોપી ઉપસચ્ચ આવે તે સમજાવે સહે આમાંથી કામ નક્ષિત થઈ જાય તે ૧ વિક્ષના (ઉ મા) પ્રાત્ર થાય ૨ દીપકાશપચ્ચ રહે તેવો રામ ઉત્પન્ન થાય બેસે ૩ તિનપ્રણીત થમથી બ્રહ્મ થાય બેસે ને નિશચ રહે તે ૧ અવધિતાન ૨ મનપચ્ચ માન બેસે ૩ કેવળગાન આ વચ્ચમાંથી કાશપચ્ચ એક થાન ઉપજે આ નાર પ્રતિષ્ઠા ઉપરોત્ત સોચ કરવો, પ્રામાનુપ્રામ વિચારવું, શીત તાપ સહવા, અરજ અલગી નહીં મેઘ ઉત્તરવો નહીં દત્તપદિ કપ્પ સહે તે કાશમેશ તપ્પ

પ્રતિસ્થાપિતતા તપ-વેના ૪ ભેદ. ૧ રામદાસ ઉત્પત્ત યાજ તેવા સ્વયંથી કામને
 રૂપથી આખને રૂપથી નામને રસથી શ્રુતિને અને રસથી શરીરને રાજી રાખે હરિયેના નિવશો
 સત્ય પ્રાપ્ત કરતાં મનને વિકારી ન કરે તે હરિ પ્રતિસ્થાપિતતા તપ ૨. કીધતો સુખાથી ગામને
 વિનવથી માણતો સરજનાથી અને ભીમનો સતેરાથી નિમઠ કરે તે કલ્પ પ્રતિસ્થાપિતતા તપ
 ૩ અસત્ય અને મિથ્ય મનોચેષ્ટનો નિમઠ કરી સત્ય અને અવકાર મન પ્રવર્તાવે અસત્ય અને

[illegible]

મિત્ર વચનને ત્યાગ કરી સત્ય અને વ્યવહાર વચન પ્રવર્તાવે, ઔદારિક, ઔદારિક મિત્ર, † વૈદ્ય, વૈદ્ય મિત્ર, આહારક, આહારક મિત્ર, અને કાર્મણ કાયયોગ એ સાત કાયયોગમાંથી અશુભને છાડી ગુભ પ્રવર્તાવે તે 'યોગ પ્રતિસંલીનતા તપ'. અને ૪ વાડી, બગીચા, ઉદ્યાન,

વશ, વ્યાપારાદિમાં જૂઠું ખોલે. ૫. રાગ અસત્ય-રાગને વશ સ્ત્રી આદિથી જૂઠું ખોલે † દ્રેષ અસત્ય-દ્રેષને વશ ખોડું આળ ચડાવે ૭. લય અસત્ય-ત્રકને લીધે ચોર વગેરે જૂઠું ખોલે ૮ હારય અસત્ય-મશકરી કરતા જૂઠું ખોલે આખ્યાયિકા અસત્ય-વ્યાખ્યાનાદિમાં વધારીને વાત કરે ૧૦ શકા અસત્ય-સશય વશ શાહુકારને પણ ચોર કહે ઉપર પ્રમાણે કોધાદી દુગુણોને વશ ખોલાયેલાં વચનો અસત્ય કહેવાય છે. મિત્ર ભાષના ૧૦ પ્રકાર-૧ આ જ દશ જન્મ્યા એમ કહે પરંતુ ન્યૂતાધિક હોય ને ઉત્પન્ન મિત્ર ૨ આ જ દશ મર્્યા તે વિગત મિત્ર ૩. આ જ દશ જન્મ્યા, દશ મર્્યા તે ઉભય મિત્ર. ૪. કીડાનો જથ્થો જોઈ કહે સર્વ જીવ છે તેમાં કોઈક મરેલ પણ હોય તે જીવ મિત્ર ૫. ધણા મરેલા જોઈ કહે બધા મરી ગયા તે અજીવ મિત્ર † ઉક્ત બંને વાત સાથે કહે તે જીવાજીવ મિત્ર. ૭ પ્રત્યેક વનરૂપિને અનંત કાય કહે તે અનંત મિત્ર. ૮. અનંતકાયને પ્રત્યેક કહે તે પરિત મિત્ર ૯. સધ્યા સમયને રાત્રિ કહે તે કાલ મિત્ર ૧૦ રોહાને બપોર કહે તે અધ્યા મિત્ર હવે સાચુ પણ નહીં ને ખોડું પણ નહિ એવી વ્યવહાર ભાષાના ૧૨ પ્રકાર-૧ હે દેવદત્ત † ઇત્યાદિ નામે સંખોધન કરે, દેવદત્ત જીવનુ નામ નથી કલ્પિત નામ છે, છતાં ખોલાય છે તે આમંત્રણી ૨ તમે આમ કરો ઇત્યાદી આજ્ઞા કરે તે અજ્ઞાપના ૩ અમુક મને આપો ઇત્યાદી યાચના કરે તે યાચની ૪, આ કેમ થયું † ઇત્યાદિ પ્રશ્ન પૂછે તે પૂછની. ૫. પાપ કરશે તે દુઃખી થશે એમ કહે તે પ્રજાપતી. † આ કૃત્ય હું નહિ કરે એમ કહે તે પ્રત્યાખ્યાની. ૭ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કહે ઇચ્છાનુસાર કરો તે ઇચ્છાનુલોભા ૮ અર્થ સમજ્યા વિના કહે તમારી મરજી તે અનભિગૃહિતા ૯ અર્થ સમજી અથવા ગભરાઈને કહે હવે શું કરે † તે અભિગૃહિતા ૧૦ કોઈ કહે સિધવ લવ ત્યારે વિચારે કે થોડો પુરૂષ, વસ્ત્ર અને નિમક એ ચારને સિધવ કહે છે હવે શું લઈ જાઉં † તે સશયકારિણી. ૧૧ આ એનો પિતાજી છે એવા રૂપૃ અર્થવાણી ભાષા ખોલે તે વ્યાકૃત અને ૧૨ બચ્ચાને ડરાવવા માટે કહે કે હાઉં આબુ † પણ હાઉં શું † આવી ભાષા ખોલે તે અવ્યાકૃત આ ચાર ભાષાના ૪૨ પ્રકાર કહ્યા તેમાંથી અસત્ય અને મિત્ર ભાષાના ૨૦ પ્રકાર છોડીને સત્ય અને વ્યવહાર ભાષાના ૨૨ પ્રકારની ભાષા પ્રયોજન નિમિત્ત યથોચિત ખોલે

* ૧ હાડ, માંસ વગેરે સાત ધાતુનું પુતળું-મનુષ્ય તિર્યચનું શરીર તે ઔદારિક યોગ ૨. ઔદારિક શરીર પૂર્ણપણે નિષ્પન્ન ન થતા સુધી અન્ય શરીરનું મિત્રપણું રહે તે ઔદારિક મિત્રયોગ ૩ વિવિધ રૂપોને (વિક્રિયાને) ધારણ કરી શકે એટલે નાનું મોટું, એક અનેક રૂપે થઈ શકે તેવું દેવ, નારકીનું શરીર તે વૈક્રિય યોગ. ૪. વૈક્રિય શરીર પૂર્ણ નિષ્પન્ન ન થતા સુધી વૈક્રિય મિત્ર યોગ. ૫ ચૌદ પૂર્વધારી મુનિરાજ સશય ઉત્પન્ન થતા આહારક સમુદ્ધાત કરી એક હાથનું પુતળું બનાવી તીર્થંકર કે કેવળી પાસે મોકલે તે આહારક યોગ † આહારક શરીર કરતી કે સમાતી વખતે પૂર્ણ ન થતા સુધી આહાર મિત્ર કાય યોગ અને ૭, એક શરીર છોડી બીજા શરીરમાં જતાં વળાવીઆતી પેટે સાથે રહે તે 'કાર્મણકાય યોગ' આ સાત કાયના યોગમાંથી ૫માં જેટલા યોગ હોય તેટલાને ઉન્માર્ગે જતાં રોકે અને સન્માર્ગે પ્રવર્તાવે તે યોગપ્રતિસંલીનતા તપ.

દેવચાલ પરજ, ધર્મશાળા જોડ કુશલ હવેની ઉપાખ્ય પોષધશાલા, ખાલી જોડર, સ્નાન સ્નાન ગ્રામ રાજસમારથાન, છત્રી સ્થાન, વૃક્ષની નીચે એ ૧૮ પ્રકારનાં સ્થાનમાં બધાં જી, પશુ નપુ સકે ન રહેતાં હોય ત્યાં એક ત્રિજા આિ મશામિત કાળ રહે તે 'વિકત સ્થાન' પ્રતિસચિનતા તપ. એ ૭ પ્રકારનાં જાણ તપ. હવે ૭ પ્રકારનાં જાણતર તપ તે નીચે પ્રમાણે

૭ પ્રાયશ્ચિત્ત તપ—પાપના પર્માર્થનું ઉદ્ધન કરે તે પ્રાયશ્ચિત્ત તપ. પાપ ૧ પ્રકારે લાગે ૧ કલ્પ (કામ) વશ ૨ પ્રમાણવશ, ૩ અધ્યાનવશ ૪ ક્ષુધાતર પણે ૫. ક્ષય પર્મા ૬ સ્વપ્નવશ ૭ ઉ મતપણે. ૮ કમથી ૯ દ્રેપથી અને ૧ પરીક્ષા કરવાને. ઉકન ૧ પ્રકારે લાગેલાં દોષોની અવિનીન શિષ્ય ૧ પ્રકારે જાણેલના કરે. ૧ કોષ કરીને ૨ પ્રાયશ્ચિત્તના કોટા પછીને ૩ બીજા દેખી તથા દોષ તેજુ જુ કહી શેષ છુપાવે ૪ નિદાના કમથી નાના નાના દોષ કહે ૫ નાના દોષોને નિર્માલ્ય સમજી મોટા મોટા જુ ગણે છે ૬ કષ્ટક સમગ્રજ કલ્ક ન સમગ્રજ એમ કમન મોટા કરી કહે, ૭ પ્રસસા અથે લોહોને સજાવાનીને કહે ૮ પલાની સમુખ રહે ૯ પ્રાયશ્ચિત્તની વિધિના અગ્રણ્ય હોય તેની સમુખ કહે ૧ હળવું પ્રાયશ્ચિત્ત આ પાપે એવી છાજથી સદોનીની સમુખ કહે. હવે વિનોત શિષ્ય ૧ ગુણોનો ધારક હોય તે શુદ્ધ જાણેલના કરે છે. ૧. સ્વપ્નશુદ્ધ પાપથી ૨ ઉત્તમ જાનિવત ૩ ઉત્તમ કુશવત ૪ વિનયવત ૫ રાજવત, ૬ રાજવત ૭ અરિવત, ૮ ક્ષમાવત વેરાવત ૯ છતોદિષ અને ૧ પાપનો પચાસ કરનાર નીચેના ૧ ગુણોનો ધારક પ્રાયશ્ચિત્ત આપી રહે છે ૧ શુદ્ધાચારી ૨ શુદ્ધ અચ્છરિ ૩ પ્રાયશ્ચિત્તની વિધિને જાણ ૪ શુદ્ધ અદારવત ૫. સર્વજન દૂર કરી પૂજાવળા ૬ શુદ્ધ કરવામાં સમર્થ ૭ સંજોગ્ય દોષ જોઈને કહે નહીં તેવો મળીર ૮ દેલીના કુખથી દોષ કળુસ કરાવી પ્રાયશ્ચિત્ત આપનાર, ૯ સાનમાં સમ ૭ તેવો વિચક્ષણ અને ૧ જેને પ્રાયશ્ચિત્ત આપે તેની સંજિને જાણ. ૧ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત—૧ પોતાને મટિ અથવા આત્મનું ઉપાખ્ય સ્થવિર તપસ્વી રાખી રૂઢ નામક સમુદે મટિ આદાર જોઈય, વચ્ચે પાપાદિ દેવા અથવા જોઈ કામ પ્રસજે બહાર નપ અને પાકો. ગુરુ સમીપ આવે તે જમ્યાન જે જે અતિક્રમ ધરા દોષ તે બધા ગુરુ આદિ મેટરના સમીપ કહેવાથી અનવપણે બાજેલા દોષોથી શુદ્ધ થવાય તે જાણેલના પ્રાયશ્ચિત્ત ૨. વિદારમાં આદારમાં પ્રતિજ્ઞાનમાં, નેત્રવામાં, માથવામાં અગ્રણ્ય જે દોષ સાગ્યા હોય તેની પ્રતિક્રમથી નિરુત્તિ થાય તે પ્રતિક્રમ પ્રાયશ્ચિત્ત ૩ જી ન પ્રાયશ્ચિત્તમાં કહેતાં કામેમાં ઉપયોગ સદિત દોષ સજાવા દોષ તે શુરુ આદિ સમજી કહીને મિથ્યાકૃત આદિથી શુદ્ધ થાય તે તદુલ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત ૪ અશુદ્ધ અકળપનીય તથા તજુ પગેથી વધારે વચ્ચન રહેલો આદાર પરથી દેવાથી શુદ્ધ થાય તે વિશેષ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૫ કુસ્ત્રમકલનું પાપ કાપોલકમ કરવાથી દૂર થાય તે કાપોલકમ પ્રાયશ્ચિત્ત ૬ પૃથિઆદિ સચિત્તા સપદનું પાપ આપ નિમ ઉપવાસદિ તપ કરવાથી દૂર થાય તે તપ પ્રાયશ્ચિત્ત ૭ અપવાદ માત્ર સેવન કરે કારખરકાત્ જમ્યું છુટીને દોષ સજાએ તે પાપ દિન અદિને ઉઠ કરે એટલે દી ગાળા સમયમાંથી કમી કરે તે ઉદ પ્રાયશ્ચિત્ત ૮ આદારી જાણી છુટીને દિ સા કરે જુદું ખોસે ચારી કરે ધયુન સેવે ધાતુ પાસે રાખે, રાત્રિ જોગળ કરે તેને મીઠ વચ્ચન કીત્રા આવે તે મૂલ પ્રાયશ્ચિત્ત ૯ ૭ જોઈ કરના રી પોતાના કે પરાના છત્રી પર તાકા ૧૦ દિ અદિને પ્રદાર કરે, રત્ન પાત કરે તેને સ પ્રદારથી અગ્રજ રાખી તેને એ ૮ રચન પર ખમી રહેતુ વચેરે કુપર તપ કરાવી કરો દી ૧૧ ૨, તે અનુચિત પ્રાયશ્ચિત્ત અને ૧ પ્રચન ઉપાયક ઉચ્ચ પ્રાયક સાધીનું મન અન કરનાર એવો

વેપ પરિવર્તન કરાવી જ્ઞાન્ય છ માસ ઉત્કૃષ્ટ ખાર વર્ષ પર્વત સમપ્રાપ્યથી અલગ રાખી દુષ્કર તપ કરાવી ગ્રામાનુયામ ફેરવીને ખીજ વખત દીક્ષા આપે તે 'પારંચિયપ્રાયશ્ચિત્તે'. (છેલ્લા બે પ્રાયશ્ચિત્ત આ કાળમાં આવતાં નથી.)

૮. વિનય તપ-ગુરુ આદિ વડિયોનાં, વયોવૃદ્ધ, ગુણવૃદ્ધનાં સત્કાર, સન્માન કરે તે વિનય તપ. તેના ૭ પ્રકાર—૧. જ્ઞાન વિનય, ૨ દર્શન વિનય, ૩ ચારિત્ર વિનય, ૪. મન વિનય, ૫. વચન વિનય, ૬. કાયા વિનય, ૭ લોક વ્યવહાર વિનય તેમાં જ્ઞાન વિનયના ૫ પ્રકાર—૧. ઉત્પાતિકી* આદિ બુદ્ધિના ધારક તે 'મતિજ્ઞાની,' ૨ નિર્મળ ઉપયોગી-શાસ્ત્રજ્ઞ તે 'શ્રુતજ્ઞાની,' ૩ મર્યાદામાં રહેલા રૂપી દ્રવ્યોને જાણે તે 'અવધિજ્ઞાની' ૪. અઢી દ્વીપમાં રહેલા સંસી પંચેન્દ્રિયના મનોગત ભાવને જાણે તે 'મન પર્યવજ્ઞાની' અને ૫. સર્વ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવને જાણે તે 'કેવળજ્ઞાની'. આ પાંચ જ્ઞાનીનો વિનય કરે તે જ્ઞાન વિનય ૨. દર્શન વિનયના બે પ્રકાર—૧ શુદ્ધ શ્રદ્ધાવંત આવે તેને સત્કાર દે આસનથી આમત્રણ કરે, જોયા સ્થાને બેસાડે, વદના ગુણાનુવાદ કરે, નમસ્કાર કરે, પોતાની પાસે ઉત્તમ વસ્તુ હોય તે તેને સમર્પણ કરે, યથાશક્તિ યથોચિત્ત સેવાભક્તિ કરે તે શુભ્રપા અને ખીજ અનાશાતના વિનયના ૪૫ પ્રકાર—૧. અમુક અરિહંતાના નામ સ્મરણથી દુર્મ કે ઉપદ્રવ થાય, ધન, સ્ત્રી, પુત્રનો, વિયોગ થાય તથા શત્રુનો નાશ થાય છત્યાદિ કહે તે 'અરિહંત આશાતના' ૨ જૈન ધર્મમાં રતનાં, તિલકાદિ કષ્ટ અવલગન નથી તે સારું નહીં એમ કહે તે 'અરહિત પ્રણીત ધર્મની આશાતના' ૩ પાંચ આચારના પાત્રક, દીક્ષા શિક્ષાના દાતા આચાર્યજી વયમાં કે બુદ્ધિમાં ન્યૂત હોય તે કારણે તેમનો વિનય ન સાચવે તે 'આચાર્ય આશાતના' ૪ દ્વાદશાંગી શાસ્ત્રના પાઠી, સ્વસમય પરસમયના જાણુ અને શુદ્ધ સંયમના પાત્રણહારના અવણુવાદ બોલે, સત્કાર સન્માન ન કરે તે 'ઉપાધ્યાય આશાતના' ૫ એજ પ્રમાણે વયસ્થવિર (૬૦ વર્ષની ઉંમરના) દીક્ષા સ્થવિર (૨૦ વર્ષની દીક્ષાવાલા) અને જ્ઞાન સ્થવિર (સ્થાનાંગ સમવાયાંગ સૂત્રના રહસ્યના જાણુ) એ ત્રણે સ્થવિરોની અશાતના કરે તે 'સ્થવિર આશાતના' ૬. એક ગુરૂના અનેક શિષ્યો પરસ્પર આશાતના કરે તે 'કુલ આશાતના' ૭ સપ્રદાયના સાધુ પરસ્પર આશાતના કરે તે 'ગણ આશાતના' ૮ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા રૂપ ચતુર્વિધ સંધની આશાતના કરે તે 'સવ આશાતના' ૯ શાસ્ત્રોક્ત શુદ્ધ ક્રિયા કરનારની આશાતના કરે તે 'ક્રિયાવતની આશાતના' ૧૦ એકજ મડવમાં આહાર કરવાવાળાની આશાતના કરે તે 'સંભોગીની આશાતના' અને ૧૧ થી ૧૫ મતિજ્ઞાની, શ્રુતજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, મન પર્યવજ્ઞાની અને કેવળજ્ઞાની એ પાંચ જ્ઞાનીના ગુણુ જોળવે તે 'પાંચ જ્ઞાની આશાતના'. આ ૧૫ ની ૧. આશાતના વળે, ૨ આ ૧૫ ની પ્રેમપૂર્વક ભક્તિ કરે અને ૩ આ ૧૫ નાં ગુણુકીર્તન કરે એમ ૧૫x૩=૪૫ ભેદ આશાતના વિનયના જાણુવા ૩. ચારિત્ર વિનયના ૫ પ્રકાર—૧ સામાયિક (સમ્+આય+ઠ્ઠક=સમભાવ રૂપ લાભમાં પ્રવર્તક), મન, વચન, કાયાના યોગેને સાવધ (પાપકારી) કાર્યથી ત્રિવિધે રોકે તે 'સામાયિક ચારિત્રી' ૨ છેદાપસ્થાપન છેદ+અપસ્થાપન-પહેલા અને છેલ્લા તીર્થ કરના સાધુઓને જ્ઞાન્ય ૭ મે દિવસે, મધ્યમ ૪

* ૧. નવી વાત ઉપજે, હાજર જવામીપણુ વગેરે ઉત્પાતિકી, ૨ વિનયથી પ્રાપ્ત થાય તે વૈનિકી, ૩ કામ કરતાં વધે તે કાર્મિકી અને ૪ વય વધતાં વધે તે પારિણમિકી બુદ્ધિ.

મહિને અને ઉપર ૬ મહિને મહાત્મારાપણ કરે તથા મહા દેશીને પુન મહાત્મારાપણ કરે તે
'ઉદાપરમાન ચારિત્રી' ૩ પરિકાર વિશુદ્ધિ ૬ વાની વચવાળા ૬ પુણ દીક્ષા છે ૬ પૂવ પૂર્વ
અને ૧ મા પૂવની ત્રીજી આચાર વધુ સુધી યાત્રા કરાવે ૧ વર્ષની દીક્ષા થયા મા
તીર્થ કરના અથવા પૂવના પરિકાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રીના મુખથી પરિકાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રી અર્થ
કરે ઉપવાસમાં ૧-૨-૩ ઉપવાસ શીતકાળમાં ૨-૩ ૪ ઉપવાસ, વર્ષાકાળમાં ૩ ૪ ૧
ઉપવાસ એ રીતે ૪ પુણ તપ કરે ૪ તેમની વૈધાયન્ય કરે અને ૧ વ્યાખ્યાન વાંચે ૭ મંત્ર
પૂર્ણ થયે તપ કરનારા વૈધાયન્ય કરે જીવાન્ય કરનારા તપ કરે, ૧ વ્યાખ્યાન કે પુન ૭
મહિના પૂર્ણ થયા બાદ વ્યાખ્યાન વાંચવાવાળા તપ કરે અને આઠે તેમની ભક્તિ કરે એમ
૧૮ મહિના આ ચારિત્રીનું પાલન કરે તેણે જય અને શુભ એ ત્રણ ભેદના ૯ પરિકારે તે
પરિકાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રી ૪ સૂત્ર-સપરાય-સૂત્ર-કોચત-સપરાય ક્ષાય ક્ષય સૂત્ર
સ્થાનવર્તી જીવને અત્યુદ્ધત માત્ર સન્નિવસનો પરિજિવ લોક રહે તે 'સૂત્ર સપરાય
ચારિત્રી' ૫ વ્યાખ્યાન સવચ દેવે જે રીતે કર્યું છે તેમ મૂળગ્રન્થ-મહાત્માના ઉત્તમગ્રન્થ-
સમિતિ મુદ્દિ આદિમાં કિયિવ દેવ ન લગાડે વીતરાજના કથનાનુસાર વીતરાજ ક્ષાયથી ચારિત્રી
પાળે તે વ્યાખ્યાન ચારિત્રી આ ચારિત્રીવાળાને અત્યુદ્ધતમાં જીવનમાંની પ્રાપ્તિ થાય છે
આ પાંચે ચારિત્રીવાળાનો જીવન કરે તે ચારિત્રી વિનય ૪ અપ્રસન્ન, કંઈક કોર, ઉદ્ધ,
લેલ પરિતાપહારી એવા વિચાર ધાર્માં ન આવવા કે અને પ્રસન્ન હોયના ક્ષાય, રોગી
વિચાર કરે તે 'મન વિનય' ૫ કંઈક, કોર ઉદ્ધ લેલ પરિતાપહારી ક્ષાય કે વચનેચાર
ન કરે અને પ્રસન્ન વચનોચાર કરે તે વચન વિનય ૬ મનનાચાર કરતાં ઉભા રહેના,
ભેદના સ્વર્થ સ્વ હિંસાને અપ્રસન્ન કાર્યોથી રાહી પ્રસન્ન કામમાં પ્રવર્તીને તે કાલ વિત્ત
અને ૭ મે લોક વ્યવહાર વિનય તેના ૭ પ્રકાર—૧ ગુરુની આજ્ઞામાં વતે ૨ ગુણાધિ
સ્વધર્મની આજ્ઞામાં વતે ૩ સ્વધર્મનું કાલ કરે ૪ ઉપકારીનો ઉપકાર માને ૫ અન્યની
ચિંતા રાજવાનો ઉપાલ કરે ૬ દેશકામને ઉચિત પ્રવૃત્તિ કરે ૭ વચસંસ્કાર નિષ્કામતાપૂર્વક
અર્પણે પ્રિય થાએ તેવાં સર્વ કામ કરે

૬ ભૈશવન્ય તપના ૧૦ પ્રકાર— ૧ આચાર, ૨ ઉપવાસ, ૩ સિન્ધ ૪
ગ્યાની (શાંતી) ૫ તપસ્વી ૬ સ્થવિર ૭ સ્વધર્મી ક્રમ (ગ્રામીણ) ૮ મધુ (સમ્રાજ્યની
સાધુ) અને ૧ સમ (તીર્થ) આ છત્રે આકાર વચ માત્ર બોધપાપચાર આદિ ભેદને તે
ભાવો આપે ૫૫ અપી આદિ કરે તે ભૈશવન્ય તપ

૧૦ સન્નિવસ તપના ૫ પ્રકાર—૧ ગીતાય-નિવસીને પ્રસન્ન કરી તેની પાસે
શાન્તાવચાસ કરે તે વાચના, ૨ સત્યાયમાં સત્ય પડે તો જરાપણ શરમ રાખ્યા વિના વિનય-
પૂર્વક પ્રશ્નોત્તર કરી સંદેહની નિવૃત્તિ કરે તે પૂચ્છના ૩ સંદેહ રહિત મઠણ કરેલા યાત્રને
વારવાર થાકે જેથી યાત્ર નિષ્ફળ થાય, સ્થરજીવિત વધે તે પરિવ્રજ્યા ૪ પુનરાવૃત્તિ કરતાં
પોષટની પેઠે યાત્ર ચિત્ત ન રાખે પણ તેના અથ પરમાથ પ્રતિ દીપ ઉપચોચ રાખે તે
'અનુપ્રેક્ષા' આથી સુદિની જલિ અને મહાનિર્જરા થાય છે અને ૫ લીલ ચાર પ્રકારના નિષ્ક
નિષ્કદેવ પ્રાપ્ત કરેલા યાત્રાનો લાભ ભોળાને પણ આપે અર્થાત્ પરિવ્રજ્યા ઉપદેશ કે તે મમકર્મા
જેથી યાત્રાની ઉન્નતિ, મમજલિ આદિ મહા ઉપકાર થાય તે પાંચ પ્રકારના સ્વાખ્યા તપ

કેનકાવશી તપની એક પરિ-
પાટીમા તપના દિવસ ૪૩૪
અને પારણ્યા ૮૮ તેના માસ
૧૭, દિ ૧૨ થાય છે ચાર
પરિપાટીનાં ૫ વર્ષ ૬ માસ
૧૮ દિવસ લાગે છે.

રતનાવધી તપની એક પરિ-
પાટીમાં તપના દિન ૩૮૪
અને પારણા ૮૮ તેના માસ
૧૫, દિન ૨૨ થાય છે. ચાર
પરિપાટીનાં ૫ વર્ષ ૨ માસ
૨૮ દિવસ થાય છે

એકાવલી તપની એક પરિ-
પાટીના તપના દિવસ ૩૩૪
અને પારણા ૮૮ તેના માસ
૧૪, દિવસ ૨ થાય છે ચાર
પરિપાટીનાં ૪ વર્ષ ૮ માસ
૮ દિવસ લાગે છે

મુકતાવલી તપ		મુકતાવલી કીઠા		લમુસિ કીઠા		વળ મધ્ય પ્રતિમા
૧	૨	૧	૨	૧	૨	
૧	૨	૧	૨	૧	૨	મુદી એકમે એક માસ લે
૨	૨	૨	૨	૨	૨	પછી નિવ એક એક માસ
૩	૩	૩	૩	૩	૩	વધતાં જમાવાત્સનાં સિમે
૪	૪	૪	૪	૪	૪	૪૬ માસ ખાલ, વધિ ૧૮
૫	૫	૫	૫	૫	૫	વાના સિમે ચૌદ માસ ખાલ
૬	૬	૬	૬	૬	૬	એમ વધતાં પૂર્ણિમાને
૭	૭	૭	૭	૭	૭	ઉપવાસ કરે તે વળ મધ્ય
૮	૮	૮	૮	૮	૮	પ્રતિમા
૯	૯	૯	૯	૯	૯	
૧૦	૧૦	૧૦	૧૦	૧૦	૧૦	
૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	
૧૨	૧૨	૧૨	૧૨	૧૨	૧૨	
૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	
૧૪	૧૪	૧૪	૧૪	૧૪	૧૪	
૧૫	૧૫	૧૫	૧૫	૧૫	૧૫	
૧૬	૧૬	૧૬	૧૬	૧૬	૧૬	
૧૭	૧૭	૧૭	૧૭	૧૭	૧૭	
૧૮	૧૮	૧૮	૧૮	૧૮	૧૮	
૧૯	૧૯	૧૯	૧૯	૧૯	૧૯	
૨૦	૨૦	૨૦	૨૦	૨૦	૨૦	
૨૧	૨૧	૨૧	૨૧	૨૧	૨૧	
૨૨	૨૨	૨૨	૨૨	૨૨	૨૨	
૨૩	૨૩	૨૩	૨૩	૨૩	૨૩	
૨૪	૨૪	૨૪	૨૪	૨૪	૨૪	
૨૫	૨૫	૨૫	૨૫	૨૫	૨૫	
૨૬	૨૬	૨૬	૨૬	૨૬	૨૬	
૨૭	૨૭	૨૭	૨૭	૨૭	૨૭	
૨૮	૨૮	૨૮	૨૮	૨૮	૨૮	
૨૯	૨૯	૨૯	૨૯	૨૯	૨૯	
૩૦	૩૦	૩૦	૩૦	૩૦	૩૦	
૩૧	૩૧	૩૧	૩૧	૩૧	૩૧	
૩૨	૩૨	૩૨	૩૨	૩૨	૩૨	
૩૩	૩૩	૩૩	૩૩	૩૩	૩૩	
૩૪	૩૪	૩૪	૩૪	૩૪	૩૪	
૩૫	૩૫	૩૫	૩૫	૩૫	૩૫	
૩૬	૩૬	૩૬	૩૬	૩૬	૩૬	
૩૭	૩૭	૩૭	૩૭	૩૭	૩૭	
૩૮	૩૮	૩૮	૩૮	૩૮	૩૮	
૩૯	૩૯	૩૯	૩૯	૩૯	૩૯	
૪૦	૪૦	૪૦	૪૦	૪૦	૪૦	
૪૧	૪૧	૪૧	૪૧	૪૧	૪૧	
૪૨	૪૨	૪૨	૪૨	૪૨	૪૨	
૪૩	૪૩	૪૩	૪૩	૪૩	૪૩	
૪૪	૪૪	૪૪	૪૪	૪૪	૪૪	
૪૫	૪૫	૪૫	૪૫	૪૫	૪૫	
૪૬	૪૬	૪૬	૪૬	૪૬	૪૬	
૪૭	૪૭	૪૭	૪૭	૪૭	૪૭	
૪૮	૪૮	૪૮	૪૮	૪૮	૪૮	
૪૯	૪૯	૪૯	૪૯	૪૯	૪૯	
૫૦	૫૦	૫૦	૫૦	૫૦	૫૦	
૫૧	૫૧	૫૧	૫૧	૫૧	૫૧	
૫૨	૫૨	૫૨	૫૨	૫૨	૫૨	
૫૩	૫૩	૫૩	૫૩	૫૩	૫૩	
૫૪	૫૪	૫૪	૫૪	૫૪	૫૪	
૫૫	૫૫	૫૫	૫૫	૫૫	૫૫	
૫૬	૫૬	૫૬	૫૬	૫૬	૫૬	
૫૭	૫૭	૫૭	૫૭	૫૭	૫૭	
૫૮	૫૮	૫૮	૫૮	૫૮	૫૮	
૫૯	૫૯	૫૯	૫૯	૫૯	૫૯	
૬૦	૬૦	૬૦	૬૦	૬૦	૬૦	
૬૧	૬૧	૬૧	૬૧	૬૧	૬૧	
૬૨	૬૨	૬૨	૬૨	૬૨	૬૨	
૬૩	૬૩	૬૩	૬૩	૬૩	૬૩	
૬૪	૬૪	૬૪	૬૪	૬૪	૬૪	
૬૫	૬૫	૬૫	૬૫	૬૫	૬૫	
૬૬	૬૬	૬૬	૬૬	૬૬	૬૬	
૬૭	૬૭	૬૭	૬૭	૬૭	૬૭	
૬૮	૬૮	૬૮	૬૮	૬૮	૬૮	
૬૯	૬૯	૬૯	૬૯	૬૯	૬૯	
૭૦	૭૦	૭૦	૭૦	૭૦	૭૦	
૭૧	૭૧	૭૧	૭૧	૭૧	૭૧	
૭૨	૭૨	૭૨	૭૨	૭૨	૭૨	
૭૩	૭૩	૭૩	૭૩	૭૩	૭૩	
૭૪	૭૪	૭૪	૭૪	૭૪	૭૪	
૭૫	૭૫	૭૫	૭૫	૭૫	૭૫	
૭૬	૭૬	૭૬	૭૬	૭૬	૭૬	
૭૭	૭૭	૭૭	૭૭	૭૭	૭૭	
૭૮	૭૮	૭૮	૭૮	૭૮	૭૮	
૭૯	૭૯	૭૯	૭૯	૭૯	૭૯	
૮૦	૮૦	૮૦	૮૦	૮૦	૮૦	
૮૧	૮૧	૮૧	૮૧	૮૧	૮૧	
૮૨	૮૨	૮૨	૮૨	૮૨	૮૨	
૮૩	૮૩	૮૩	૮૩	૮૩	૮૩	
૮૪	૮૪	૮૪	૮૪	૮૪	૮૪	
૮૫	૮૫	૮૫	૮૫	૮૫	૮૫	
૮૬	૮૬	૮૬	૮૬	૮૬	૮૬	
૮૭	૮૭	૮૭	૮૭	૮૭	૮૭	
૮૮	૮૮	૮૮	૮૮	૮૮	૮૮	
૮૯	૮૯	૮૯	૮૯	૮૯	૮૯	
૯૦	૯૦	૯૦	૯૦	૯૦	૯૦	
૯૧	૯૧	૯૧	૯૧	૯૧	૯૧	
૯૨	૯૨	૯૨	૯૨	૯૨	૯૨	
૯૩	૯૩	૯૩	૯૩	૯૩	૯૩	
૯૪	૯૪	૯૪	૯૪	૯૪	૯૪	
૯૫	૯૫	૯૫	૯૫	૯૫	૯૫	
૯૬	૯૬	૯૬	૯૬	૯૬	૯૬	
૯૭	૯૭	૯૭	૯૭	૯૭	૯૭	
૯૮	૯૮	૯૮	૯૮	૯૮	૯૮	
૯૯	૯૯	૯૯	૯૯	૯૯	૯૯	
૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	

મુકતાવલી તપની એક મુકતાવલી કીઠા તપના લમુસિ કીઠા તપના
 પરિપાટીના તપના દિવસ ૪૬૭ પારખી દિવસ ૧૫૪ પારખી
 દિવસ ૩ પારખી ૧૧ તેના મદિયા ૧૮ ૩૩ સર્વ માસ ૧
 દિવસ ૧ તેનું પૂર દિન ૧૮ માસ છે મારે દિન ૭ મારે મેળિયા
 એક વર્ષ માસ ૭ મળિ ૧ વર્ષ ૨ ૨ વર્ષ ૨૮ દિવસ
 માર પરીપાટી ૪ મદિયા ૧૨ દિવસમાં માને છે
 વર્ષમાં પૂર્ણ માસ છે માસ છે

સર્વતો ભદ્ર પ્રતિમા								મહાભદ્ર પ્રતિમા								ભદ્ર પ્રતિમા તપ					
૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧		૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭		૧	૨	૩	૪	૫	
૮	૯	૧૦	૧૧	૫	૬	૭		૪	૫	૬	૭	૧	૨	૩		૩	૪	૫	૧	૨	
૧૧	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦		૭	૧	૨	૩	૪	૫	૬		૫	૧	૨	૩	૪	
૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૫	૬		૩	૪	૫	૬	૭	૧	૨		૨	૩	૪	૫	૧	
૧૦	૧૧	૫	૬	૭	૮	૯		૬	૭	૧	૨	૩	૪	૫		૪	૫	૧	૨	૩	
૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૫		૨	૩	૪	૫	૬	૭	૧							
૯	૧૦	૧૧	૫	૬	૭	૮		૫	૬	૭	૧	૨	૩	૪							

સર્વતો ભદ્ર પ્રતિમા તપના દિવસ ૩૯૨ પારણા ૪૯ સર્વ મળી ૪૪૧ દિવસે તે તપ પૂર્ણ થાય તેમાં ૧૪ મહિના ૨૧ દિવસ લાગે

મહાભદ્ર પ્રતિમા તપના દિવસ ૧૯૬ પારણા ૪૯ સર્વ મળી ૨૪૫ દિન, આઠ માસ અને પાંચ દિવસે આ તપ પૂર્ણ થાય છે

ભદ્ર પ્રતિમા તપના દિવસ ૭૫ પારણા ૨૫ બધા મળી દિવસ ૧૦૦ એ તપ ૩ મહિના અને ૧૦ દિવસે પૂર્ણ થાય છે.

તપ દિન	ગુણરત્ન સંવતસર તપ								પારણાના દિન સર્વ દિન	
૩૨	૧૬	૧૬							૨	૩૪
૩૦	૧૫	૧૫							૨	૩૨
૨૮	૧૪	૧૪							૨	૩૦
૨૬	૧૩	૧૩							૨	૨૮
૨૪	૧૨	૧૨							૨	૨૬
૩૩	૧૧	૧૧	૧૧						૩	૩૬
૩૦	૧૦	૧૦	૧૦						૩	૩૩
૨૭	૯	૯	૯						૩	૩૦
૨૪	૮	૮	૮						૩	૨૭
૨૧	૭	૭	૭						૩	૨૪
૨૪	૬	૬	૬	૬					૪	૨૮
૨૫	૫	૫	૫	૫	૫				૫	૩૦
૨૪	૪	૪	૪	૪	૪	૪			૬	૩૦
૨૪	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩		૮	૩૨
૨૦	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૧૦	૩૦
૧૬	૧	૧	૧	૧	૧	૧	૧	૧	૧૬	૩૨

ઉપર્યુક્ત તપનું નામ શ્રી ઉવવાઈ સૂત્રમા છે અને તે તપમાંથી કેટલાક તપ કરનારના નામ પણ અતગઢ સૂત્રમા છે ઉક્ત તપની ૪ પરિપાટી કરવામા આવે છે અર્થાત્ પૂર્ણ તપ ચાર વખત કરાય છે તેમાં પહેલી વખત તપ કરતા સર્વ રસ સાદિત પારણા કરે છે બીજી વખત તપ કરતા પારણામાં પાંચે વિગ્યનો ત્યાગ કરે છે, ત્રીજી વખત પારણામાં વિગ્યનો લેપ માત્ર પણ વળે છે. અને ચોથી વખત તપ કરતા પારણા આપણિય કરે છે આ પ્રમાણે મમત્વનો ત્યાગ કરે છે તે મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી શકે છે

૧૧ ધ્યાન તપના ૪૮ પ્રકાર—ધ્યાન ૪ પ્રકારનાં છે તેમાં ૧ જાત' અને ૨ તે
 એ બે જાતનાં છે અને ૩ ધર્મ' અને ૪ શુદ્ધ એ બે જાતનાં છે ૧ જાત' ધ્યાનના ૪ વિધ
 ૧-૨ મનેસા શબ્દ, ૧૫, ૨૩ મધ્ય, ૨૫૪નો સમય મધ્યે અને અમનેસા સંધ્યાનો વિધ
 મધ્યે ૩ ૪ જવરણિ રોગોનો નાશ મધ્યે અને પ્રાપ્ત કામભોગો અચર રહે એમ મધ્યે જ
 માર વિચાર તે જાત' ધ્યાન. જાત' ધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ ૧ જાત' રૂપ-રૂપ કરે ૨ શાંતિવા કરે,
 ૩ જાત' પાત કરે ૪ વધોપાત કરે રોદધ્યાનના ૪ વિચાર ૧ કિં સા કરવાનો, ૨ જાત' નોમવાનો,
 ૩ ચોરી કરવાનો, અને ૪ ભોજ્યભોજનો વિચાર કરે તે રો જાત' રોદધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ
 ૧ કિં સાદિ કૃત કરે, બુદ્ધતાપૂર્વક વારવાર કિં સા કરે ૨ જાત' નતાથી કિં સામ્ય ધર્મ
 રચાવના કરે તથા કામસામ્યનો અભ્યાસ કરે અને ૪ સુતુપધ' વ પાપનું પ્રત્યક્ષ કરે નહીં
 ધર્મ' ધ્યાનના ૪ પાપ ૧-૨ ૧ છવ' વીતરણ પ્રત્યક્ષે તે જાત' પરિમરને સહ
 વધારનાર કથી છે અને ૨ તેમાં સુખ ભવ રહ્યો છે ૩ તારી શી મનિ થશે ૪ પ્રત્યક્ષ
 વીતરણની જાત'નો વિચાર કરે જાત'વિચર ૨-૨ ૧ છવ' ૨ રામ ૫ ૧
 જાત'વધી જાત'થી એટલે અર્થમનિમાં જાત' પરિવાપ સહો હવે તે એટલે જાત'વધી
 રામ'વધી નિરૂત થા જાત' વિચાર કરે તે જાત'વિચર ૩ ૨ છવ' તારી શુભાશુભ કર્મનુસાર સુખરૂપ મોહા રૂપ અને દુઃખરૂપ કર્મો રૂપ તને પ્રાપ્ત
 થયાં છે હવે તે જાત'વધી વિના કુટો નથી મારે મિથ્યા હવે શાંત શુ કરે છે ૩ એવ વિચાર
 તે વિષાક વિચર અને ૪ ઉપ જાત' અને તિષ્ઠ એમ ત્રણ લોકના જાત'રૂપ સ્વરૂપ વિચારો
 તે સરવાળ વિચર ધર્મ' ધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ ૧ વીતરણ પ્રત્યક્ષ શાંતનુસાર કિં સા કરવાની રૂપ
 તે જાત'વધી ૨ છવ' રૂપ ૩ તરવનું સાત રૂપ જાત'વધી સ્વભાવિક રૂપ તે નિસર રૂપ
 ૩ મુક જાત' સમોષ મરણ કરવાની રૂપ તે ઉપદેશ રૂપ અને ૪ જાત'વધી સર
 સાંભળવાની રૂપ તે સરજા ધર્મ' ધ્યાનનાં ૪ જાત' જાત' ૧ વાચના, ૨ પૂજના, ૩
 પરિવરણ અને ૪ ધર્મ કથા (જાત' જાત' સ્વાધ્યાય તપમાં કથી છે) ધર્મ' ધ્યાનના ૪ જાત' રૂપ
 ૧ ૨ છવ' પુરુષરૂપ જાત'ને જાત' થવું અને વીજારાનું જાત' સ્વભાવવાળા પોદ્ધિ
 પદ્ધતિમાં ૨-૨ ૧ જાત' રૂપે રહે છે પણ પુદ્ધિ જાત'ને જાત' પ્રીતિ જાત'ને દુઃખરૂપ મધ્ય પાપ
 છે જાત' ૩ પુરુષ પૂર્વના સાથે જોત' નેનાથાં તેનો નાશ મધ્ય જાત' જાત'વધી
 જાત'વધી પૂર્વના તે જાત' જાત'ને જાત' જાત' જાત'ને ૨ જાત'વધી મધ્યે છે તે
 જાત'વધી નથી કેવળ દુઃખરૂપ છે એમ વિચારી જાત' ઉપરથી મરણ જાત' જાત'વધી
 જાત' વિચાર કરે તે જાત'વધી પ્રેમા ૨ ૨ ૧ એટલે ૨ સ્વજનોને જાત'વધી
 રૂપે છે ૩ ૨ જાત'વધી તારી પાસે જાત' છે તારી શરીર સરજા છે જાત'વધી તેજ તારી
 સરજા કરે, જાત' ૨ નિર્ધન કે જાત'વધી જાત' તારે તેજા જ તારો તિરરકર કરે
 સાથે મિત્ર અને સાત્ત્વ તે જાત'વધી રૂપ પ્રત્યક્ષ ધર્મ જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી
 જાત' અને સપ્તમનું સાત્ત્વ મ જાત'વધી વિચાર કરે તે જાત'વધી પ્રેમા ૩ ૨ ૧ છવ' ૨
 જાત'વધી જાત'વધી એટલે જાત'વધી ૨ ૨ ૧ જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી
 જાત'વધી રૂપે છે તે જાત'વધી તારી સાથે નહીં જાત'વધી તે જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી
 જાત'વધી ૨ ૨ ૧ જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી
 જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી જાત'વધી

તારું મમત્વ છૂટતુ નથી. કરોળીઆની જેમ પોતે બાધેલી જાળમાં પોતેજ સપડાય છે અને દુખી થાય છે રે । મૃદશિરોમણિ ! તને ધિક્કાર છે અરે । હવે તા મોહનિદ્રામાંથી કંધક જાયત થા. મારૂ શુ અને પરાયું કયું ? તેનો વિવેક શીખ. પરપદાર્થોની પ્રીતિ ઠોડ નિજ પદાર્થ જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીની પ્રીતિ કરી લખી થા. આવો વિચાર કરે તે ‘એકત્વાનુપ્રેક્ષા.’ અને ૪ રે । આત્મન । તે નરકમાં ક્ષેત્રવેદના, પરમાધામીકૃત વેદના, તિર્થચમા છેદનભેદન, તાડન તર્જન, પરાધીનતા, મનુષ્યમાં દરિદ્રતા, રોગશોકાદિ, અને દેવતામાં આભિયોગિક દેવપણે હલકા કામો કર્યા તથા વજ્રપ્રહારો સહ્યા આમ ચારે ગતિમાં અનંત દુખો સહન કરતા કરતા અનંતાનંત કાળ વીત્યો, કષ્ટોથી કર્મ નિર્જરી પુણ્યની વૃદ્ધિ થતા મનુષ્ય જન્માદિ સામગ્રી મળી એટલા માટે હવે તું આરભ પરિગ્રહનો ત્રિવિધ ત્રિવિધ ત્યાગ કરી, ક્રોધાદિ પ્રકૃતિઓનો નાશ કર કે જેથી તું આ બધી વિટંબનાથી છૂટે મોક્ષરૂપ પરમપદને પ્રાપ્ત કરી સુખી થાય આવો વિચાર કરે તે ‘સંસારાનુપ્રેક્ષા’ આ ધર્મધ્યાનના ૧૬ ભેદ થયા હવે ચોથા શુક્લધ્યાનના ૪ પાયા-૧. અનંત દ્રવ્યાત્મક લોકમાંનું એક દ્રવ્ય ગ્રહણ કરી તેના ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, નાશ, મૂર્તત્વ, અમૂર્તત્વ આદિ અનેક ધર્મોનું ચિંતન કરે, અર્થ ઉપરથી શબ્દ ઉપર અને શબ્દ ઉપરથી અર્થ ઉપર ચિંતન માટે પ્રવર્તે તે ધ્યાન ‘પૃથક્ત્વવિતર્ક’ સવિચાર’ કહેવાય છે ૨ ઉત્પાદાદિ દ્રવ્યની એકજ પર્યાયને ભેદભાવ રહિત, એકત્રપણે, આકાશાદિ પ્રદેશોનું અવલંબન કરી રહે. તેનો વિચાર કરે વિચાર પડતે નહી અને આગળ વધતો જાય અથવા આત્માના એક શુદ્ધ ભાવ પર્યાયમા લીન થઇ જવુ તે ધ્યાન એકત્વવિતર્ક નિર્વિચાર કહેવાય છે ૩. એક સમયની સ્થિતિવાળી સર્વથી અતિ સૂક્ષ્મ ધર્માપધિક્ષી ક્રિયાજ માત્ર જેમને હોય છે. તેવા તેરમાં શુણુસ્થાનવર્તી સયોગી કેળવણીનું યોગોનું રૂંધન કરતી વખતુ ધ્યાન તે સૂક્ષ્મક્રિયા અપ્રતિપાતિ’ કહેવાય છે, અને ૪ જ્યારે શરીરની શ્વાસ પ્રશ્વાસ આદિ સૂક્ષ્મ ક્રિયાઓ પણ અટકી જાય અને આત્મ પ્રદેશનું સર્વથા મેરૂની પેઠે અકપણ પ્રકટે અને આત્મપ્રદેશોનો ધન બની જાય ત્યારે તે ધ્યાન ‘સમુચ્છિન્નક્રિયા અનિવ્રત્તિ’ ધ્યાન કહેવાય છે. શુક્લ ધ્યાનના ૪ લક્ષણ - ૧ જેમ તલમાં તેલ, દૂધમાં ઘી, માટીમાં ધાતુ એક રૂપ થઇ રહેય હોય છે, પરતુ યત્રાદિ પ્રયોગથી તે અવગ થાય છે, તેમ જ્ઞાનાત્ત્રિણુ રત્નોની ક્ષાયિકભાવે આરાધના કરવાથી આત્મ કર્મથી મુક્ત થાય છે આ પ્રમાણે કર્મથી અલિપ્ત રહે અને પરભાવનો ત્યાગ કરીને આત્મભાવમાં લીન થવુ તે વિવેક ૨ પૂર્વ તે માત પિતાદિના અને પશ્ચાત્ તે સાસુ સસરાદિના સંયોગ તેમજ વિષયકષાયાદિ આબ્યતર સંયોગ એમ બન્ને પ્રકારના સંયોગનો ત્યાગ અને રાગદ્વેષનો ત્યાગ તે વ્યુત્સર્ગ ૧ ૩ સ્ત્રી આદિના હાવ ભાવ તે અનુકૂળ ઉપસર્ગ અને દેવ દાનવાદિકૃત દુખ તે પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગ એ બન્ને પ્રકારના ઉપસર્ગથી ચક્ષિત ન થાય ઇંદ્રની અસરા કે વિકરાલ દૈત્ય જેમને ધ્યાનમાંથી કિચિત્ માત્ર પણ ચનાવી ન શકે તે ‘અવ’ અને ૪ મનોરૂ, અમનોરૂ શબ્દ રૂપ, ગંધ રસ, રૂપશર્મા રાગદ્વેષ ન કરે તે ‘અસ મોહ, શુક્લધ્યાનના ૪ અવલંબન-૧. ક્રોધપણુ જેથેનો કે સાંભળેલા પદાર્થમાંથી સાર સાર ગ્રહણ કરે અસારને છોડી દે કદાપિ કિચિત્માત્ર ક્રોધ ન કરે અને સમતા રસમાં લીન રહે તે ક્ષાન્તિ ૨ ક્રોધપણુ વસ્તુ પર મમત્વ ન કરે અને આત્મ સંતોષમાં લીન રહે તે મુકિત ૩ ક્રોધનો દોષ ન જીએ અને બાહ્યાબ્યતર સરલ રહે તે ‘આર્જવ’ અને ૪ સદૈવ દ્રવ્ય ભાવથી ક્રોધજનન રહે તે ‘માર્દવ

‘શુદ્ધધ્યાનની ૪ અનુપ્રેક્ષા (વિચારણા) ૧ કિં સદિ પામે આત્મવેતને કુ ખનું મૂળ ભણી
 ત્યામે તે સુખી એવો વિચાર કરે તે ‘અપાપાનુપ્રેક્ષા ૨, સસાર ભ્રમણ અને તેના કારણે
 બધા અશુભ છે, તેને ત્યામે તે સુખી થાય, એવો વિચાર કરે તે અશુભાનુપ્રેક્ષા. ૩ આ
 શ્વ નમસ્ત્રાં અનાદિથી છે અનન્ત પુદ્ગલ પરત્વનનં કર્ત્ત્વ છે પણ આનો અત આત્મો
 નથી સત્ત્વમયથી નિહત થાય તે જ સુખી છે આવો વિચાર કરે તે ‘અનત્વર્તિચાનુપ્રેક્ષા.
 અને ૪ સખારાત્ત. ઇદમનુષ્ય ઝાઝળાનિ કુ આદિ ક્ષણભર શોકાનિક દેખાતને નષ્ટ થાય છે તે
 જ રીતે સાંધારિક વૈભવો પણ ક્ષણભર છે એમ ભણી તેની કમ્પજનો ત્યાજ કરે તે
 સુખી, આવો વિચાર કરે તે ‘વિપ્રરિણામાનુપ્રેક્ષા. એ શુદ્ધધ્યાનના ૧૬ ભેદ થયા, અને
 ચારે ખાનના ૮+૮+૧૧+૧૧=૪૮ ભેદ પૂર્ણ થયા. તેમાં આત્મ’ રોદ ખાનના ૧૬ ભેદ એ
 (ત્યાજ્ય) છે અને બધાં શુદ્ધધ્યાનના ૩૨ ભેદ ઉપાદેવ (આજ્ઞવા યોગ્ય) છે એ ખાન
 તપ થયો.

૧૨ બ્યુત્સર્ગ તથાના ૭ પ્રકાર-ઉદ્ધવા યોગ્ય વસ્તુને ઊઠે તે બ્યુત્સર્ગ તથ તેના
 બે પ્રકાર ૧ ક્ષ્મ બ્યુત્સર્ગ અને ૨ કાલ બ્યુત્સર્ગ ક્ષ્મ બ્યુત્સર્ગના ૪ પ્રકાર ૧ કરીર
 મમલ છેડે વિજ્ઞાન શુદ્ધિ ન કરે તે કરીર બ્યુત્સર્ગ ૨ ચાતવત, ક્ષમાવત બિવેદિય
 અવસરનો ભણ, ધીર, વીર. ૨૨ કરીરી શુદ્ધ મહત્વત એ આઠ ક્ષણોનો ધરક સાધુ પ્રમુદ
 અપ્પા લઈ સમગ્રજન ઊઠી એકવિકારી થાય પણ બ્યુત્સર્ગ ૩ વજ્ર પાત્ર ઝોળાં રામે
 તે ‘ઉપધિ બ્યુત્સર્ગ’, અને ૪ નયુક્તારસી પોરસી આદિ તથ કરે તથા ખાનાપાનાદિ પદ્ધતિ
 પરિણામ કરે તે કાનપાન બ્યુત્સર્ગ અને કાલ બ્યુત્સર્ગના ૩ પ્રકાર ૧ કોષાદિ ચારે ક્ષણો
 કમ કરે તે ક્ષણ બ્યુત્સર્ગ ૨ મહારજ અકાષરિક. મહર્માસસેવન અને પચોદિપક્ષ એ
 ૪ કારણે શ્વ નરકમાં ભળ છે કપટ, વિષાસપાત ભૂઠ અને એકાં તેજ આપ રાખવા એ
 ૪ કારણે શ્વ વિષ’અર્ચનામાં ભળ છે વિનય, શ્રદ્ધિ પરિણામ, સ્વાસ્થના ક્ષણદુરાત્મી એ
 ચાર કારણે શ્વ મનુષ્યજાતિમાં ભળ છે શરણસંયમ (વિષ’ કરીરાર્થિપરતું મમલ તે સરજ)
 સવમમાલયમ (કાલક), અકાશનિર્ગરા (પરમીનતાથી કુ ખ સહે) અને ભાજતપરસી (પન્
 કુણી આદિ તથ કરે) એ ચાર કારણે શ્વ દેવજાતિમાં ભળ. એ ચારે ક્ષતિમા મમન કરાવનાર
 ૧૬ કારણોનો ત્યાજ કરે અને ચાંન દહન, ચારિત્ર અને તથ એ ૪ મોક્ષપતિનાં કારણોનું પાલન
 કરે તે ‘સસાર બ્યુત્સર્ગ’ અને ચાતવરણીય, દહનાવરણીય, વેદનીય મોક્ષનીય આપુખ, નાથ
 યોગ અને અતારલ એ આઠ કર્મને બાંધવાનાં + કારણોનો ત્યાજ કરે તે કમ બ્યુત્સર્ગ આ
 ૭ પ્રકારના અમતર તપનું વળુ ન થયું અને તપાચારનું વળુ ન પડ્યું સમાપ્ત થયું.

+ આત્માર રનાકર જાંબમાં ૮ કર્મનંધની કારણો આ પ્રમણે કહ્યા છે. (૧)
 ચાતવરણીય કમ ૭ કારણો બાધિ. ૧ ચાઓ વેગી અજીવિકા કરે ૨ કુદેવની પ્રસલા કરે ૩
 સદ્ચાત્માનાં કલ્પ કરે ૪ કુસામ્ભની પ્રસલા કરે ૫ સિકાતિના મૂળ પાકને ઉતારી, ૬ અન્યની
 દુષણ પ્રમદ કરે અને ૭ મિથ્યા ત્યાજનો ઉપદેશ કરે. (૨) કાતવરણીય કમ ૧ કારણે
 બાધિ - ૧-૪ કુદેવ, કુચુર કુખમ કુસામ્ભની પ્રસલા કરે ૫ ખર્ચનિમિત્ત કિંલા કરે, ૬
 મિથ્યા શ્રદ્ધિ રામે, ૭ અધિક ચિંતા કરે, ૮ સમ્યક્ત્વમાં દેવ લગાડે ૬ મિથ્યા આત્માર સેવે
 અને ૧ ભણી છત્રીને અન્યાનની રક્ષા કરે. (૩) સત્તાવેદનીય કમ ૧૪ પ્રકારે બાધિ
 ૧ ભા કરે, ૨ ઘન દે, ૩ ક્રયા કરે ૪ કાલ યોગે, ૫ સીંગ પામે, ૬ ઇન્દ્રિય દમન કરે

પૂર્વોક્ત પ્રકારથી—જ્ઞાનાચારના આઠ પ્રકાર. ૨. દર્શનાચારના આઠ પ્રકાર, અને ૩ ચારિત્રાચારના આઠ પ્રકાર એમ $૮ \times ૩ = ૨૪$ પ્રકાર. તેમાં અનિચાર દોષ ન લગાડે અને ગુણો ગ્રહણ કરે અને કરાવે તથા તપાચારના ૧૨ પ્રકાર કહ્યા તે મુજબ તપ કરે અને કરાવે. એ પ્રમાણે $૨૪ + ૧૨ = ૩૬$ ગુણ પશુ આચાર્યજીના થાય છે. એ ૩૬ ગુણોના વિકાસમાં આચાર્યજી પોતે વીર્ય ફેરવે છે અને બીજાને વીર્ય સ્પુરાવે છે તે વીર્યાચાર કહેવામાં આવે છે.

૭ સંયમ પાળે, ૮ જ્ઞાનમાં નિમગ્ન રહે, ૯ ભક્તિ કરે, ૧૦ સત્ય પુરૂષને વંદન કરે, ૧૧ શાસ્ત્રાર્થ વિચારે, ૧૨ સદ્બોધ દે, ૧૩ અનુકમ્પા કરે અને ૧૪ સત્યાચારનું સેવન કરે, અશાતા વેદનીય કર્મ ૧૬ કારણે બાધે ૧ જીવધાત કરે, ૨ છેદન કરે, ૩ ભેદન કરે, ૪ પરિતાપ દે, ૫ યુગલી કરે, ૬ દુઃખી કરે, ૭ ત્રાસ દે, ૮ આકંદ કરાવે, ૯ દ્રોહ કરે, ૧૦ થાપણ દુઃખાવે ૧૧ અસત્ય બોલે, ૧૨ ગૈર વિરોધ કરે, ૧૩ જગડા કરે, ૧૪ ક્રોધ માન ઉત્પન્ન કરે, ૧૫ પરનિંદા કરે, અને ૧૬ સ્વયં દુઃખ શોક કરે. (૪) મોહનીય કર્મ ૬ કારણે બાધે— ૧ અહંતની નિંદા કરે, ૨ અહંતપ્રણીત શાસ્ત્રની નિંદા કરે, ૩ જૈન ધર્મની નિંદા કરે, ૪ સદ્ગુરુની નિંદા કરે, ૫ ઉત્સુક પ્રરેષે અને ૬ કુપંથ ચલાવે. (૫) દેવાયુ ૧૦ કારણે બાધે— ૧ અદ્યપકથાયી હોય, ૨ નિર્મળ સમ્યક્ત્વ પાળે, ૩ આવકના વ્રત શુદ્ધ પાળે, ૪ ગત વસ્તુ છોડ વિયોગની ચિંતા ન કરે, ધર્મોત્તમાની ભક્તિ કરે, ૬ દયા દાનની વૃદ્ધિ કરે, ૭ જૈન ધર્માનુરાગી હોય, ૮ બોલતપ કરે, ૯ અકામ નિર્જરા કરે, અને ૧૦ સાધુના શુદ્ધ વ્રત પાળે. તિર્યચનું આયુષ્ય ૨૦ કારણે બાધે— ૧ શીયળનો ભંગ કરે, ઠગાર્થ કરે, મિથ્યાકર્મ આચરે, ૪ ખેટા ઉપદેશ દે, ૫ કુડા તોલ કુડા માપ રાખે, ૬ દગાખાજી કરે, ૭ જૂઠું બોલે, જૂઠી સાક્ષી પૂર, સારી વસ્તુમાં ખરાબ વસ્તુ મેળવીને આપે ૧૦ વસ્તુનું રૂપ ફેરવીને વેચે, ૧૧ પશુનું રૂપ પલટાવીને વેચે, ખરાબ વસ્તુ પર ગિલિટ ચડાવીને વેચે, ૧૩ કલેશ કરે, ૧૪ નિંદા કરે, ૧૫ ચોરી કરે, ૧૬ અયોગ્ય કામ કરે, ૧૭-૧૯ કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત એ ત્રણ અશુભ લેશ્યાના પરિણામવાળા અને આત્મ્યાની, એટલા તિર્યચનું આયુષ્ય બળ છે. મનુષ્યનું આયુષ્ય ૧૦ કારણે બાધે— ૧ દેવગુરુની ભક્તિ કરે, ૨ જીવોની દયા કરે, ૩ શાસ્ત્રોનું પઠનપાઠન કરે, ૪ ન્યાયથી લક્ષ્મી ઉપાર્જન કરે, ૫ ઉલ્લાસ પરિણામે દાન આપે, ૬ નિંદા ન કરે, ક્રોધને પીડે નહી, ૮ આરભ ધટાડે, ૯ મમત્વ ધટાડે અને ૧૦ સદૈવ સરલ સ્વભાવી રહે. નરકનું આયુષ્ય ૨૦ કારણે બાધે— ૧ અતિ લોભ, કરે ૨ મત્સર બહુ કરે, ૩ ક્રોધ બહુ કરે, ૪ મિથ્યા કર્મ આચરે, ૫ પંચેન્દ્રિયનો વધ કરે, ૬ મોટકુ જૂઠું બોલે, ૭ મોટકી ચોરી કરે, ૮ વ્યભિચાર સેવન કરે, ૯ કામ ભોગમાં અનિ રક્ત હોય, ૧૦ પારકા છિદ્ર ખુલ્લા કરે, ૧૧ પાંચ ધંદિયોના વિષયમાં તીવ્ર લુબ્ધ હોય, ૧૨ સઘની ધાન કરે, ૧૩ જિનવચન ઉત્થાપે, ૧૪ તીર્થ કરના માગની પ્રતિષ્ઠા ઓછી કરે, ૧૫ મદિરાપાન કરે, ૧૬ માંસ ખાય, ૧૭ રાત્રિભોજન કરે, ૧૮ કંદમૂળ વગેરે અભક્ષ્ય ખાય, ૧૯ રૌદ્રધ્યાન ધ્યાય અને ૨૦ કૃષ્ણ આદિ ત્રણ લેશ્યાના પરિણામમાં મૃત્યુ પામે (૬) શુભ નામ કર્મ ૩ કારણથી બાધે— ૧ જૈન ધર્મમાં તલ્લીન હોય, ૨ દયા દાન વાળો હોય અને ૩ મોક્ષનો અભિલાષી હોય. અશુભ નામ કર્મ ૮ કારણે બાધે— ૧ મિથ્યા ઉપદેશ કરે, ૨ કુમાર્ગ ગ્રહણ કરે, ૩ દાન દે નહી, દેવા દે નહી, ૪ કઠોર અસત્ય વચન બોલે, ૫ મહા આરભ કરે, ૬ પરનિંદા કરે, ૭ સર્વ જીવોનો દ્રોહ કરે અને ૮ મત્સર પરિણામ

વીર્યાધાર

૫. વીર્યાધાર—શ્રી ભગવતવીજી તથા બ્યવહાર સૂત્રમાં પાંચ પ્રકારના બ્યવહાર દર્શા છે— સૂત્ર ‘પંચવિદ્ધે ઘણદ્વારે પળળતે, સં જહા આગમે સૂય, આળા ધારણા, ધીય’ અર્થાત્ ૧ તીર્થંકર ભગવાન, કેવળગાની તથા ૧૪ પૂવથી ૧ પૂર્વ સુધીના સૂત્રના પાંચ (ચાત્રા) જોયની ઉપસ્થિતિમાં જોયની આગામાં વર્તે તે ‘આગમ બ્યવહાર’ ૨ તેમની અનુપસ્થિતિમાં તીર્થંકર પ્રણીત, ષ્ણધર મથિત આચાર્યાદિ સૂત્ર વતમાનમાં જોયના ઉપસંધ દેવ તેમાં કથિત આચારાનુસાર પ્રણીત કરે તે સૂત્ર બ્યવહાર ૩ તેના બ્યવહારે જે વખતે જે આગાવંજી હોય તેમની આગામાં વર્તે તથા તેઓ દેશાંતરમાં રહ્યા થઈ અન્ય દ્વારા આગા કરે તે પ્રમાણે વર્તે તે આગા બ્યવહાર ૪ તેના બ્યવહારે આગામાં પાસેથી આપણા ગુરુદિગ્ગે જે પ્રકારની ધારણા કરી હોય તથા પરપરાથી ધારણા થઈ આપણી હેતુ તે પ્રમાણે વર્તે તે ધારણા બ્યવહાર અને ૫ તેના પશ્ચ બ્યવહારે દેવ, ક્ષેત્ર કાળ ભાવમાં ફરક પડે એ જાણી, સુખવશ્વ બાદિની કીનતા જોઈ, ગુરુવિંધ સુધે જોઈત્ર થઈ જે નિરવશ અભાદ-કાનૂન બાધે તે પ્રમાણે વર્તે તે છત્ર બ્યવહાર. આ પાંચે બ્યવહારના આચાર્યંજી સમ્યક્ પ્રકારે ગાવા હોય છે અને તે પ્રમાણે પ્રણીત કરાવે છે નિરતર ગાન બ્યાન તથા સવમમાં તથા સદુપદેશાદિ ધર્મવૃદ્ધિના પ્રયેક કામમાં પ્રવૃત્ત રહી જળ વીર્યં પરાક્રમ ફારવે છે અને અન્યને સમજાવે છે : અહે ભગ

ધારણ કરે. (૭) ઉચ્ચ જોત્ર ૧૬ કારણે બાધે— ૧ સમક્ષિત નિમજા પાણે, ૨ વિનયવત્ હોય, ૩ સ્વિજ બાદિ મન નિર્મળ પાણે ૪ ગાનમાં વાર વાર ઉપયોગ લગાડે વૈરાગ્યમાં થઈ કરે ૬ વચાસક્ષિત દાન કે નિમજા તથા કરે, ૮ ચાર તીર્થને સમક્ષિ ઉપગમે વેવાદત્ત કરે, ૯-૧૨ અરિકત, આચાર્યં અનુમુત અને સાચની કથિત કરે ૧૩ જન્મે વખત પ્રતિકમ્બ કરે, ૧૪ અખંડ સામા રાખે. ૧૫ જૈનચાર્યની પ્રભાવના કરે, ૧૬ સ્વધર્મોએની વાતસત્યા કરે જે ૧૬ પ્રકારથી તીર્થંકર જોત્ર કમં બાધે. નીચ જોત્ર ૫ કારણે બાધે ૧ તીર્થ કોધર્થે કપાલ કરે ૨ અન્યના ગુણ જોગવે, નિદા કરે ગુસ્સી કરે ૩ જુડી સાક્ષી પૂરે અને ૬ જીવદિ સા અર્થે પાષનો આરભ કરે. (૮) આતરાય કમં ૧૮ કારણે બાધે— ૧ દયા કલ્પા રહિત, ૨ હીન જીવોને આતરાય પાડે ૩ અસમર્થ ઉપર કોધ કરે, ૪ જનોદક્ષિતે મુસ્ત્રી વહાનો નિરેધ કરે, ૫ જિનમાચ્યની ઉત્પાપના કરે ૬ સિદ્ધાંતનો અથ ઉત્પાપે. ૭ જૈન ધર્મ ધારણ કરનારનો નિરેધ કરે ૮ ગામી જા ગુણીજનની અવગેહના નિદા, અચાનના કરે, ૯ સુત્રાકે ભણનારને આતરાય પાડે ૧ દાન પોતે ન દે અને બીજે દેતા હોય તેનો નિરેધ કરે ૧૧ ધર્મકામમાં વિન કરે ૧૨ ધમ કથાની હાસી મરકરી કરે, ૧૩ વિપરીત ઉપદેશ કરે, ૧૪ અજ્ઞાત મોમે ૧૫ અજ્ઞાત મે ૧૬ દાન સામ, જોગ ઉપજોયની આતરાય પાડે ૧૭ મુશ્કીના ગુણ જોગવે અને ૧૮ અન્યના દેવ પ્રકટ કરે આતરાય કમં બાધનાર ક્ષિપ્ત વસ્તુ પામે નહીં પામે તો જોયથી થી નહીં કુઝાઈ દરિદ્રી દેવ જેવું જાણી અનુમ કમ બાધનામાં કારણોથી આતણા આગાને અવસ્થ જચારવો નેધએ. કમ નામથી આગાને જચારવો તે કમ અનુસર તથા.

પ્રકરણ ૩ જી આચાર્ય

જીવો । આ જીવે ભવગમણ કરતાં ક્ષુધા, તૃપ્તિ, શીત, તાપ ઇત્યાદિ દુ જો પરવશપણે અનંત સત્તા, પણ કરી ગરજ સરી નહીં, મદ્યમ નિર્જરા યર્ષ નહીં, ઉલટું કર્મબંધન કરી અધિકારીક દુ ખ પામ્યો. માટે હે જીવ ! તુ પરવગે સહેવા દુ જોનો અનંતમો ભાગ પણ સ્વપરોધર્માર્થે સહન કર : ખામ કામભોગાદિનો ત્યાગ કરી સયમાચરણ કર, ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કર. આય, અનાય તરફથી પ્રાપ્ત થતા અનુકૂળ પ્રતિકૂળ પરિસરોને સમભાવે સહન કર આંતરિક વિષય, કપાય, મદ, મત્સર, અંદાતા, મમતા રૂપ ગતુઓનું દમન કર નિરંતર ધર્મારામમાં રમણ કર કે જેથી અપકાળમાં આત્મા આધિ, વ્યાધિ ઉપાધિરૂપ ત્રિવિધ તાપથી તેમજ ભવબ્રમણથી છટકારો પામે, મોક્ષના પરમાનંદને પ્રાપ્ત કરે આ પરમોત્તમ અવસર પ્રાપ્ત થયો છે માટે ચેતો ! પ્રમાદ તજ અસંખ્ય લાભ મેળવો ઇત્યાદિ બોધથી સમગ્રી લોકોને ધર્મમાર્ગમાં જોડે, ચેતો ! પ્રમાદ તજ અસંખ્ય લાભ મેળવો ઇત્યાદિ બોધથી સમગ્રી લોકોને ધર્મમાર્ગમાં જોડે, ચેતો ! પ્રમાદ તજ અસંખ્ય લાભ મેળવો ઇત્યાદિ બોધથી સમગ્રી લોકોને ધર્મમાર્ગમાં જોડે, તથા ચારે તીર્થને યથોચિત સદાય પોતે આપીને તથા જીભ પામે અપાવીને ધર્મવૃદ્ધિના કામમાં બળ વીર્ય ફેરવે છે, તે વીર્યાચાર તેના ત્રણ ભેદ - ૧. ઉપયોગ પૂર્વક ધર્મ કરવું ૨. ધર્મકાર્યમાં વિર્ય ગોપવું નહિ ૩ યથાર્થક ધર્મકાર્ય કરવું. આચાર્યજી આ પ્રમાણે કરે અને જીભ સાધુઓ પામે કરાવે

પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિનું વર્ણન ચારિત્રાચારમાં કહેવાઈ ગયું છે

પાંચ ઇન્દ્રિય નિગ્રહ

૧ શ્રોતેન્દ્રિય-તેના તેના ૩ વિષય ૧ મનુષ્ય, ૫થુ, પક્ષી આદિ બોલે તે ‘જીવ શબ્દ’ ૨ જીત વગેરેના પડવાથી શબ્દ થાય તે ‘અજીવ શબ્દ’ ૩ વાજીત્ર વગાડનાર જીવ તથા વાજીત્ર અજીવ એ બંનેના સંયોગે નષ્ટોત્પત્તિ થાય તે ‘મિશ્ર શબ્દ’ શ્રોતેન્દ્રિયના ૧૨ વિકાર. જેમ પુણ્યાત્મા બોલે તે સાર લાગે, પાપાત્મા બોલે તે ખરાબ લાગે એ જીવ શબ્દના બે પ્રકાર રૂપિયાનો અવાજ સારો લાગે, જીત પડવાનો અવાજ ખરાબ લાગે એ અજીવ શબ્દના બે પ્રકાર ઉત્સવના વાજીત્ર સારો લાગે, મૃત્યુના વાજીત્ર ખરાબ લાગે તે મિશ્ર શબ્દના બે પ્રકાર. ઉક્ત ૩ શબ્દો ગુલ અને ૩ અગુલ. એમ છ પ્રકાર થયા વળી એ છ પ્રકારના શબ્દો ક્યારેક સારા લાગે અને ક્યારેક ખરાબ લાગે છે જેમ લગ્નના ફટાણા ખરાબ છતાં ફાટ સારા માને અને લગ્ન પ્રસંગે ‘રામ બોલો બાઈ રામ’ એ વાક્ય સારું છતાં ખરાબ લાગે ઉક્ત છ ને રાગદ્વયથી બમણા કરતાં શ્રોતેન્દ્રિયના ૧૨ વિકાર થાય છે શ્રોતેન્દ્રિયના વિષયમાં આસક્ત થવાથી હરણુ પ્રાણ મુક્ત થાય છે, સર્પ બંદીવાન બને છે, તે મનુષ્યની શી ગતિ થશે ! એમ વિચારી રાગદ્વેષ ઉત્પન્ન થાય તેના શબ્દ સાંભળે નહિ. કદાપિ સાંભળવામાં આવે તો તે ઉપર રાગદ્વેષ કરી કર્મબંધન કરે નહીં શ્રોતેન્દ્રિયથી કર્મબંધન કરનાર પ્રાણી ભવાંતરે બહેરો તથા કાનના અનેક રંગવાળો થાય છે અથવા ચતુરિન્દ્રિયાદિ ભવ પામે છે કે બ્યાં કાન હોતા જ નથી એથી ઉલટું જે શ્રોતેન્દ્રિયને કાબૂમાં રાખે છે તે કાનની આરોગ્યતા પામવા ઉપરાંત મગજકારી વચનો સાંભળી કંઈ વિષયોને જીતી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે

૨. ચક્ષુરિન્દ્રિય-તેના ૫ વિષય ૧ કાળો, ૨ લીલો, ૩ રાતો, ૪ પીળો, ૫ ઘોળો, આ પાંચ વિષયોનો ઉપયુક્ત પ્રકારે સજીવ, નિજીવ અને મિશ્ર એ ત્રણે ગુણુતાં ૧૫ ભેદ થયા તેને ગુલ અગુલ બે એ ગુણુતાં ૩૦ થયા. તેને રાગદ્વેષ બે એ ગુણુતાં ૬૦ વિકાર ચક્ષુરિન્દ્રિયના થાય છે ચક્ષુરિન્દ્રિયના વિષયમાં આસક્ત થવાથી પતંગ દીપક પર અંધાપાત કરી

મરણને શબ્દ થાય છે તે મનુષ્યના શા કાલ । આત્મ વિચારી રાજદેવ ઉપર તેના રૂપ ભેદ નહીં જોવામાં આવે તેના પર રાજદેવ કરી કમ' બાધારા નહીં સમુદિવથી કમ' બાધ નાર પ્રાણી આધિજા કમ્પો કે જાખના રાજવાળા થાય છે જમવા તેમદિવ આદીતી મદિયાં ભય છે જ્યાં જાઓ દોતી નથી ને સમુદિવને કાળમાં રાખે છે તે તત્સમ્યક્તી કમ' બાધતો નથી અને દિવ્ય સમુ પામે છે સારા રૂપેનું જમવો કરવાવાળા થાય છે તપશ્ચર્ય ધરિયનિયમ કરી કમલ મોક્ષ પામે છે

૭ પ્રાણેન્દ્રિય-તેના ૧ સુરભિચંધ અને ૨ દુરભિચંધ એ બે વિષય છે તેના સચિત્ત, અચિત્ત અને ચિત્ત એમ ૭ બેદ થયા તે ૭ ઉપર રાજ અને દેવ કરવાથી ૧૨ વિહાર પ્રાણેન્દ્રિય દેવ છે પ્રાણેન્દ્રિયના વિષયમાં જાણતી થઈ કમરો પુષ્પમાં ફાટાઈ મૃત્યુ પામે છે તે મનુષ્યના શા કાલ । એમ વિચારી રાજદેવ ઉપર તેના ગંધ સુધવા નહીં વાસ આવે ત્યારે તેના ઉપર રાજ વ કરવા નહીં પ્રાણેન્દ્રિયથી કમ જંધ કરનાર જીવને નાકના વિધવિધ રોગ થાય છે નકરો થાય છે જમવા જ્યાં નાક નથી એવી હોન્દિવાદિ જ્ઞતિ પામે છે ને પ્રાણેન્દ્રિયને વડ કરે છે તે નાકની જાણગતા પામે છે સુરભિચંધનો ભોક્તા બને છે અને અતે ભેળને છેડી મેક્ષવતિ પામે છે

૮ રસેન્દ્રિય-તેના પાંચ વિષય ૧ તીખે, ૨ કઠે, ૩ કસાખે, ૪ ખાસો અને ૫ ખોટા આ પાંચ રસમય સચિત્ત, અચિત્ત ચિત્ત ત્રણે પ્રકારના પદાર્થો દેાય છે એમ ૫૪૨૨૧ થયા ૧૫ શુભ અને ૧૫ અશુભ મગ્ગો ૩ થયા તેને રાજ અને દેવે સુખના ૬ વિહાર રસેન્દ્રિયના છે રસેન્દ્રિયની ભોક્ષપનાને સીધે પ્રાણમાં જમણ મૃત્યુ પામે છે તે મનુષ્યની શી જ્ઞતિ । એમ જાણી રાજદેવ ઉપર તેવો રસ ભોગવે નહીં ભોગવે તે રાજદેવ કરે નહીં સમજાય રાખે સંયમાવના જીભના સ્વાસ્થને ખાતર મનુષ્ય પર્વત કુખી થવું પડે તેના કમ' બાધી જીવ અવિષમાં મૂકે વેળાડો ૩ જીભના અનેક રેત્તી પોડિય થાય છે જમવા જ્યાં જીભ નથી તેવી જોઈએની જાનિયાં ઉપર છે અને ને જીભને વડ રાખે છે તે રજત્વક્ત્ત્વ મિદ્ધા બાદી અને ઇચ્છાનુસાર રસને પ્રાપ્ત કરવાવાળા થાય છે પછી તપસવી બની કમલ મેક્ષ પામે છે એક રસેન્દ્રિયને જીભથી જમી ધરિયને જીભી થકલ છે મારે રસ ભોક્ષપના જોઈ ખાતપાતમાં નિવશિત અને પરિશિત થવું જોઈએ

૫ રૂપેન્દ્રિય-તેના આઠ વિષય ૧ કઠે, ૨ સુકાળે, ૩ સારે ૪ હળવે, ૫ શીત, ૬ ઉષ્ણ, ૭ રક્ત અને ૮ રિત્ત એ આઠ સચિત્ત, અચિત્ત અને ચિત્ત એ ત્રણે પ્રકારે દેાય એકમે ૨૪ બેદ થયા ૨૪ શુભ અને ૨૪ અશુભ મગ્ગો ૪૮ બેદ તેને રાજ અને દેવે સુખનાં કુલ ૬૬ વિહાર રૂપેન્દ્રિયના છે રૂપેન્દ્રિયને વડ પડી કામી ખાખમાં પડી મૃત્યુ પામે છે મારે રાજદેવ વધાવનારા રૂપ' સેવવા નહીં પ્રાપ્ત થએલા રૂપ' પર રાજદેવ કરવો નહીં કેમકે રાજ પડી કમજબ થાય છે અને તેના પરિણામે ત્રણ સુખનાં કુટ જાદિ અનેક રાત્રો તથા અપમય્ય વધેરે કુખ પામે છે રૂપેન્દ્રિયને વડ કરવાથી નિરાશી સતત જીરે અને ભોગેપભોગની સામગ્રી પ્રાપ્ત થાય છે અતે તેના પછુ ત્વચ કરી કમલ મેક્ષની જનત સુખને પ્રાપ્ત કરે છે

શ્લોક:—કુરુ મતઙ્ગ પતઙ્ગ મૃદ્ધ, મીન હતા પંચ મી ણ્વ પંચ ।

ળક: પ્રમાદ્વીથ્ય કથં ન હન્ત્ય, સેવતે પંચ મી રેવ પંચ ॥

અર્થ:—(સગૈયા) દીપક દેખ પતંગ જલા અંત શબ્દ સુત મૃગ દુ ખ પાઇ.

મુગધ લેઈ મરા ભમરા અંત રસકે કાળ મચ્છી ગિરલાઇ,

કામકે કાળ ખુતા ગજરાળ યહ પરપંચ હુએ દુ ખદાઇ,

પડે પાંચો વશ કયા ગતિ તસ એસા જાન પ ચોહિ વશ કર ભાઇ.

બ્રહ્મચર્યની નવ વાડ

જેમ ખેડત ખેતરની રક્ષા માટે ચોતરફ વાડ કરે છે તેમ બ્રહ્મચારી પુરુષને બ્રહ્મચર્યની રક્ષાચે નવ વાડ કહી છે.

આલસો ત્થીજનાદ્વણો, ત્થીકહા ય મળોરમા ।

સંયત્તો ચેવ નારીણ, તાર્સિ દ્વિદિયદરિસણ ॥ ૧૧ ॥

કુદ્ય રુદ્ય ગીય, હસ્સમૂત્તાસિયાણિ ય ।

પણિયમત્તપાણં ચ, અદ્ભાયં પાણમોયણં ॥ ૧૨ ॥

ગત્તમૂસણમિદ્ધચ, કામમોગા વ દુજ્જયા ।

નરસ્સત્તગવેસિસ્સ, વિસ તાલડડં જહા ॥ ૧૩ ॥

૧ આ ૦—ઉદર અને ગિલાડી સાથે રહે તો ઉંદરનું મૃત્યુ થાય, તેવી જ રીતે જ્યાં

સ્ત્રી, પશુ કે નપુસક વસતા હોય તે જ સ્થાનમાં બ્રહ્મચારી વસે તો તેના બ્રહ્મચર્યનો નાશ થાય છે શ્રી દશગૌકાલિકા કહે છે કે —

હત્ય પાય પહિચ્છિન્ન, કન્ન નાસ વિકપ્પિય । અવિ વાસસય નારી, વંમયારી વિવજ્જય ।

અર્થ—જેના હાથ, પગ, નાક, કાન છેદાયેલા હોય તેવી સો વર્ષની વૃદ્ધા સ્ત્રી પણ જે મકાનમાં રહેતી હોય ત્યાં બ્રહ્મચારીએ રહેવું નહીં ૨ જી કહા—સ્ત્રીના સૌદર

શૃંગાર, હાવભાવનું વર્ણન આદિ વિષયવર્ધક વિકૃતિ કરતી નહીં જેમ આંખથી કે લીધું નામ માત્ર સાંભળવાથી દાદમાં પાણી છૂટે છે તેવી રીતે ઉક્ત વિકૃતિ વિકાર ઉપજાવે છે ૩

સં—જેમ ઘઉંનો લોટ બાંધ્યા પછી તેની પાસે ભૂરૂં કાણું રાખવાથી લોટનો કસ ઉડી જાય છે તેમ સ્ત્રી-પુરુષ એક આસને બેસવાથી બ્રહ્મચર્યનો નાશ થાય છે ૪ તા—જેમ

સૂર્યના સામું વધારે વખત જોવાથી નેત્રનું તેજ ઘટે છે તેમ સ્ત્રીનાં અગોપાગ વિષય શુદ્ધિથી જોવાથી બ્રહ્મચર્ય નષ્ટ થાય છે ૫. કુ—જેમ મેઘગર્જનાથી મોર હર્ષ પામે છે તેમ ભીત કે અપેક્ષાને આંતરે રહેતાં સયોગી પત્નીના શબ્દ સાંભળવાથી વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે ૬ મુ—જેમ કાંઈ મુસાફરે એક ડોશીના ઘરની છાસ પીધેલી તે પત્ની છ મહિને

પાછા આવતાં તે ડોશીએ કહે 'તમારા ગયા બાદ છાશમાંથી મરેલો સાપ નીકળ્યો હતો તમે જીવતા રહ્યા તે જોઈ મને આનંદ થયો' આટલું સાંભળતાંજ તે મુસાફરને ઝેર ચડ્યું અને તે મરી ગયો આવી જ રીતે સસારાવસ્થામાં ભોગવેલા ભોગોનું સ્મરણ કરવાથી બ્રહ્મચર્ય નષ્ટ થાય છે ૭ પ—જેમ સન્નિપાત જવરવાળાને દૂધ સાકર અહિતકર નીવડે છે, તેવી જ રીતે હમેશા સરસ કામોત્તોજક આહાર લેવાથી બ્રહ્મચર્ય નાશ પામે છે ૮ અ—જેમ શેરની હાડીમાં બશેર ખીચડી કાંઈ પકાવે તો હાડી ફૂટી જાય છે તેમ

શૂન્યથી અધિક એટલું લેવાથી અહાયનું ખાત થાય છે અને ૬ ગ્રંથ—એમ દર્શાવી
પાસે ચિતામણિ રત્ન રહેલું નથી તેવી રીતે સ્નાન મન્નન વિશેષન સૂચારક વો
શરીરની વિભૂષા કરવાથી અહાયનું નાશ પામે છે આમ વિચારી અહાયારી જનોએ ઉપન
નવ વાડે વિશુદ્ધ અહાયનું પાળવું જોઈએ

વિમૂચાયસિય મિત્તલુ, કમ્મ વચ્છઈ ચિક્કણં ।

સંસારસાયરે ધોરે, જેણં પચ્છ યુરુચ્છરે । વચ્છાં મં ૬

અર્થ—જે સાધુ સ્નાન સૂચારકથી શરીરની વિભૂષા કરે છે તે ઝીઝ્યાં કમ નાઈ
ફરાર એવા ધીર સચાર સખરમાં ફૂમે છે માટે અહાયારીએ સ્નાન સૂચારક વર્તન
જોઈએ. વળી દર્શનમાં મુખ જોવું માથામાં તેજ નાંખવું વાજ હોળવા, ડુંદીકારક જેમ
લેવા વગેરે પરિણામે શરીર વિભૂષાથી જ મે છે અને તે અહાયનું પાળવામાં વિમરણ છે.

ઉક્ત નવ વાઙ્માંથી ૭૫૭ એક વાઙ્નો કમ કરનાર અહાયારી સંકા લા- રામ કરે
જે ૬ અહાયનું પાળું છે ન પાળું ? અથવા બન્યને શકા ઉપજે જે દ્રે અહાયનું પાળવા હશે
જે નથી ? કરવા લા-જોગાપજોગ જોગવવાની કક્ષા (ધ્મજા) થાય ૩ ચિત્તિગિચ્છ-અધ્યક્ષ
મુદ્દત અહાયનું પાળવા જતાં કંઈ ફળ ન થયું તો હવે આજનું શુ મળવાનું હવે । જે
વિચ્છિદ્રતા થાય ૪ મેય લા લમ્મેજ્ઞા-આમ સકલ વિશ્વથી ૭૫૭ વખત અહાયનું નહ
કુટ કરી નાંખે । ૧ સમ્માય લા પઠણિ જા-મન અને શરીરમાં ૭ માં ઉત્પન્ન થાય અને
વિશેષ અભિલાષ-વધવાસકિન્થી ૧ દીઠકાલીય લા રોગાચંકા હયિજ્ઞા રીધે કળાય ૬
દી તેવા ચાંદી પ્રેમદ શુદ્ધિ રામ ઉત્પન્ન થાય અને ૭ કૈવલિપણજામાં ધમ્મામો મંસેજ્ઞા
અતે દેવગીના પ્રરેષા અહાયનું રૂપ ધર્મથી કુટ થઈ જનતકળાય ત સારમાં પરિભ્રમ
કરે છે એવું જાણી આચાર્ય કાચત નવ વાઙ વિશુદ્ધ અહાયનું ધર્મ પામે છે અને ઝીઝ્યાં
પગાવે છે

૪ કષાયથી મુક્ત

કપ્પન્ન સારન્નમાય-આમ અર્થાત્ જનોથી સંસારની વૃદ્ધિ થાય તે કપ્પન્ન જોવી રીતે
કષઈ વિનાના પીતંગના પાત્રમાં રહેલી દૂધ આદિ ઉત્તમ વસ્તુ કષાયથી (નદ સ્વાદ) જોવી
નહ છે તેવી જ રીતે કષાયરૂપ કુટુંબથી અહમાના સવચારિ મુક્તો નહ કુટ થઈ જાય છે
કષાય ૪ પ્રકારના છે ૧ ક્રોધ ૨ માન, ૩ મદ્યા, ૪ લોભ.

૫ ક્રોધ.—ક્રોધ મોહની કમ રૂઢિત જ્યાં આત્મપ્રદેશમાં હોય છે પણ મોહનો કમ
મોહમાં પ્રવૃક્ષ જાય છે તે અપેક્ષાએ ક્રોધનું નિવાસ સ્થાન કષાય જાય છે ક્રોધને
કાન્નકારીએ ચકાવની ઉપમા આપી છે તે મનુષ્યને કૂર નિર્દોષ જનારી દે છે ક્રોધવિટ
મનુષ્ય માતા, પિતા, આતા જમની પુત્ર પુત્રી સ્ત્રી. સ્વામી સેવક ગ્રહ, સિંધુ ક્ષત્રી
પક્ષ કરવામાં વિશ્વ જ કરેલો નથી અધિક સતપથતા ક્રોધી મનુષ્ય આત્મદત્ત્યા પણ કરી નાખે છે
શ્રી ઉત્તરતપનપદના રકમાજ્ઞાપનમાં જનવાન કેરી સ્વામી કહે છે 'સંવચ્છસિયા ધોરા મગિ
ચિદ્દુદ્ધ ગોપમા ।' અર્થાત્ અદો મેનમાં સપ્રવચિત અને ધીર-કમ કર અતિ હૃદયમાં રહી છે આ
અતિ તે ક્રોધમિ જ છે વાગે ને પ્રવદ થાય છે ત્યારે કષાય કરા શીલ, સંતેલ તપ સવ
જ નાદિ ઉત્તમોત્તમ મુક્તને અરમીયૂત કરી દે છે મૈનન્ય પર મિત્રાત્વરૂપ કાણુ પદ ચડતી દે છે

૫ તે અપેક્ષાએ ક્રોધનું નિવાસ સ્થાન અવદારની કષાય જાય છે

ક્રોધાગ્નિથી બળતો મનુષ્ય બીજને પણ બાળે છે ક્રોધરૂપ મદિરા પીનાર માણસ બેભાન બની પોતાની અતિ પ્રિય વસ્તુને પણ તોડી ફેડી નાંખે છે અને પાછળથી પશ્ચાતાપ કરે છે સારૂ કે નરસું કંઈ દેખી નહિ શકવાને લીધે ક્રોધી મનુષ્ય આધળા જેવો બની જાય છે. ઉપકારીના અનહદ ઉપકારોને ક્ષણમાત્રમા ભૂતી જઈને ક્રોધી મનુષ્ય કૃતઘ્ની બને છે “કોહો પીઈ પળાસેઈ” ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે ક્રોધી મનુષ્ય મહાપ્રયત્ને પ્રાપ્ત થતા સુયોગને સહજમાં ટાળી નાંખે છે ક્રોધ કરવાથી જીવ, કુરૂપ, સત્વહીન, અપજશી અને અનંત જન્મ મરણ કરવાવાળો થાય છે તેથી ક્રોધ એ હળાહળ ઝેર છે આ વગેરે અનંત દુર્ગુણોનો ધારક ક્રોધ છે એમ જાણી આચાર્યજી કદાપિ સંતપ્ત થતા નથી તેઓ પોતે સદૈવ શાન્ત—શીતલીભૂત રહે છે અને અન્યને પણ શાન્ત, શીતલ બનાવે છે

૨ માન—માનમોહની કર્મ આત્મપ્રદેશોમાં છે પણ બોલ ઉપરથી માન કળી શકાય છે અને વચનની ઉત્પત્તિ સ્થાન ડોકમાં છે અને તે વખતે ડોક અક્કડ લાગે છે તે અપેક્ષાએ માનનું નિવાસસ્થાન ગરદન છે તે મનુષ્યને અક્કડ બનાવે છે “માણો વિણય નાસણો” અર્થાત્ માન વિનયનો નાશ કરે છે વિનય વિના જ્ઞાન નહીં, જ્ઞાનવિના જીવાજીવની પિછાન નહીં, જીવાજીવની પિછાન વિના દયા નહીં, દયા વિના ધર્મ નહીં, ધર્મ વિના કર્મોનો નાશ નહીં અને કર્મનાશ વિના મુક્તિનું શાશ્વત સુખ નહીં. એટલે મોક્ષગતિને અટકાવનાર અભિમાન છે. મોટા મોટા જ્ઞાની, ધ્યાની, તપસ્વી, સયમી પુરુષો પણ માનને વશ પડી પોતાના પાપોને છુપાવી રાખે છે. અને તેના પરિણામે વિરાધક (જિનાજાનો ભગ કરનાર) બની દુર્ગતિ પામે છે માનથી અધ બનેલો જીવ, ધન, કુકુમ્મ અને પોતાના શરીરને પણ તૃણવત્ ગણી તેનો નાશ કરતા અચકાતો નથી અને મહા દુખી થાય છે માનીનો સ્વભાવ સદૈવ અવગુણગ્રાહી હોય છે — પરાયાં છિદ્ર શોધ્યાં કરે છે. ઇત્યાદિ દુર્ધર્મનાં રહેલાથી નિરંતર તેને કર્મબંધ થયા કરે છે જ્યાં માન હોય ત્યાં ક્રોધ પણ હોય જ માન આઠ પ્રકારે ઉત્પન્ન થાય છે “૧ જાતિ ૨ લાભ ૩ કુલૈ ૪ શ્વર્ય ૫ વલં ૬ રૂપં ૭ તપ ૮ શ્રુતિ” અર્થાત્ મારું મોસાળ ખાનદાન છે, મારી માતા સુશીલાદિ સુશુસંપન્ન છે ઇત્યાદિ માતાના પક્ષનું અભિમાન કરવું તે ‘જાત્યભિમાન’ ૨ મારા પિતા, પિતામહ કેવા મહાન છે, હું બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, શેઠ, પટેલ, આદિ ઉત્તમ કુલોત્પન્ન છું એમ પિતાના પક્ષનું અભિમાન કરે તે ‘કુલાભિમાન’ ૩ મેં આવા પરાક્રમો કર્યા છે કેની તાકાત છે કે મારી સામે થાય ઇત્યાદિ બળનું અભિમાન કરે તે ‘બલાભિમાન’ ૪ હું કમાઉં છું, અથવા ગૌચરીમા હું હોઉં ત્યારે ઇચ્છિત વસ્તુ મળે છે ઇત્યાદિ કહે તે ‘લાભાભિમાન’ ૫ મારા સરખું સ્વરૂપવાન કે તેજસ્વી બીજું કોણ છે ? કહે તે ‘રૂપાભિમાન’ ૬ હું મહાન તપસ્વી છું અમુક ઉપવાસ તો મારી ગણતરીમાં જ નહીં એમ કહે તે ‘તપાભિમાન’ ૭ હું સર્વ શત્રોનો જ્ઞાતા છું, મેં આટલા ગ્રંથો રચ્યા, વાદી મારી સામે ટકી શકે જ નહીં

* When passion enters at the foregate, wisdom goes out from the posterior Fielding's Proverbs જ્યારે ક્રોધ આગલે બારણેથી પ્રવેશ કરે છે ત્યારે બુદ્ધિ પાછલે બારણેથી પલાયન કરી જાય છે Anger begins with folly and ends with repentance (Manders' Proverbs) અર્થાત્ ક્રોધના આરંભમા મૂર્ખતા અને અંતમા પશ્ચાતાપ હોય છે

ક્યાંકિ જરૂર કરે તો 'શ્રુતાભિમાન' અને મારે આટલો પરિવાર છે કે સમગ્રજાતે સ્વામી (પૂજ્ય) છું મધ્ય મારી આજ્ઞાને શિરસાવ ઘ કરે છે એવું અભિમાન કરે તે 'અધર્માભિમાન' ને મનુષ્ય ને પ્રકારનું અભિમાન કરે છે તે જ પ્રકારની ક્ષિત્તિ અનાજન કાળે પામે છે અર્થાત્ જ્ઞાતિભિમાની નીચ જાત કુલાભિમાની નીચકુલ, જ્ઞાતિભિમાની નિર્મળતા, સાધાર્ણભિમાની દરિદ્રતા, રૂપાભિમાની કુરૂપતા, તપાભિમાની તપરહિતશ્વ, શ્રુતાભિમાની મૂળતા અને અધર્માભિમાની નિરધારપણ પામે છે ને ઉચ્ચ વસ્તુ વિશે ઉચ્ચતા પ્રાપ્ત કરવા મારે સાધ્ય છે તે જ વસ્તુદ્વારા નીચતા પ્રાપ્ત કરવી એ કેટલું શૈભ્યીય છે ! આમ વિચારી આચાર્ય મહારાજ સદેવ નિરાભિમાની-અકાંચિનીત રહે છે

૭ માથા—આવાનેકની કમ પ્રકૃતિઓ સર્વ આત્મપ્રદેશીમાં છે પણ મત્તા (શિષ્ય અને માનની જેમ) કળી યજ્ઞની નથી અને પેટમાં રહેલી વસ્તુ પણ કળી યજ્ઞની નથી તે ઉપમાની અપેક્ષાએ માથાનું નિવાસસ્થાન પેટ છે તે પ્રકૃતિને વધે જનાવે છે શાસ્ત્રમાં સ્થાન સ્થાન પર મત્તામિથ્યા શબ્દ કહ્યો છે માથા હોય ત્યાં મિથ્યાત્વ પણ હોય છે ને પુરૂષ માથા કરે છે તે મરીને એ માથા છે એ માથા કરે તો મરીને નપુસક થાય છે નપુસક માથા કરે તો મરીને તિથ્ય થાય છે અને અભાવી તિથ્ય એ હિન્દવપણ પામે છે આ મત્તાથી નીચ મતિ થાય છે મત્તા સંકલિત કરેલા તપ સવનનું ફળ પણ વ્યર્થાભિત પ્રાપ્ત થતું નથી. શ્રી સમવર્ણ્ય સ્વર્ગ મહામોક્ષનીય કમ નાંધવાના ત્રીણ સ્થાન કહ્યાં છે : ૧ તપ કવને પાણીમાં ડુબાવી મારે ૨ આસનું રૂઢન કરીને મારે ૩ ધુમાડાથી રૂઢીને મારે ૪ મસ્તકમાં બાંધીને મારે ૫ મસ્તક પર આમળની વાધરી બાંધીને મારે ૬ મૂળ અપમ કે પાનવતો ઉપકાસ કરે, ૭-૮ પોતે આનાવારનું સેવન કરી છુપાવે અને બીજાના પર તે દેવ દેવે કે સમાર્માં મિત્રભાષા મોઝે. ૧ બોગીના બોલ જલાતકારે છેડાવે ૧૧ જલસ્યારી ન હોય છતાં જલસ્યારી કહેવાને ૧૨ જાલજલસ્યારી ન હોય છતાં જાલજલસ્યારી કહેવાને ૧૩-૧૪ સૌએ મળાને જેને મેદેશો રચાપો તે સૌને કુખમાં નીવડે તથા સૌ તે મેદેશને કુખ દે. ૧૫ સૌ-પુરૂષ પરસ્પર વિશ્વાક્રમતા કરે ૧૬-૧૭ એક દેહના શિવા અનેક દેહના સમ્પન્ની થત ચિતવે ૧૮ સાધુને સમમથી શુદ્ધ કરે ૧૯-૨૧ તીથ કરતી, તીથ કરમશ્રુત ધમની અને આચાર્ય ઉપાધ્યાયની નિદા કરે ૨૨ આચાર્ય ઉપાધ્યાયની કલ્પિત કરે નહીં ૨૩ જલ સૂત્રી ન હોવા છતાં જલસૂત્રી કહેવાને ૨૪ તપસ્વી ન હોવા છતાં તપસ્વી કહેવાને ૨૫ યાની જલ, શીઘ્રી તપસ્વી નવદીશિત એમની સેવાકલ્પિત કરે નહીં ૨૬ આર તીથ થાં ૨૭ થાયે કથેષ કરાવે, ૨૭ જ્યેષ્ઠિય મત્રાંકિ પાપસત્ર રચે ૨૮ અપ્રાપ્ત દેવ મનુષ્યનાં મુખેની ઇચ્છા કરે, ૨૯ ધમ કરીને દેવતા થાય તેમની નિદા કરે અને ૩ પોતાની પાસે દેવતા ન આવતો દેવ છતાં કહે દેવતા આવે છે આ ૩ માંથી કોઈ પણ એક સ્થાન સેવે તે જ મહામોક્ષનીય કમ નાંધે છે જેના ઉલ્લેખી જવને ૪ કેમકેમ સાચીપમ મુખી મોર્ધિનીજ સમ્યક્વરતની પ્રાપ્તિ થતી નથી. શ્રી હસ્યેકશિક સૂત્રના ૫ મા અમળમાં કમું છે ૩—

ગાયા-તય તેજે યય તજે કય તેજે ય યે મરે ।

માયાર માય તણ ય કુચ્ચર દેવકિમ્બિલં ॥ ૪૮ ॥

અર્થ—દુર્બળ શરીર જોઈ કોઈ પૂછે કે આપ તપસ્વી છો કે? ત્યારે તપસ્વી ન હોય છતાં કહે સાધુ સદા તપસ્વી જ હોય છે તે તપનો ચોર. ૨ કોઈના શ્વેત વાળ જોઈ કોઈ કહે, આપ સ્થવિર છો? ત્યારે સ્થવિર ન હોવા છતાં કહે કે સાધુ સ્થવિર જ હોય તે વચનો ચોર. ૩ રૂપવંત તેજસ્વી જોઈ કોઈ પૂછે કે, અમુક રાત્રીએ દીક્ષા લીધી છે તે શુ આપ જ છો? ત્યારે કહે કે સાધુ છી નહિના ત્યાગી જ હોય છે. તે રૂપનો ચોર. ૪ અંદર તો અનાચરણુ એવે બને ઉપરથી મલિન વસ્ત્રો ધારણ કરી શુદ્ધાચારી નામ ધરાવે તે આચારનો ચોર ૫ ચોર છતાં શાહુકારી બતાવે, ઠગ છતાં ભક્તિભાવ બતાવે તે ભાવનો ચોર આ પાંચ પ્રકારનો ચોર મરીને દેવતામાં ચડાળ સમાન નીચ જાતિ વાળો મિથ્યાદષ્ટિ, દુર્ગંધચીય, નિંદનીય એવો કિર્તિથી દેવતા થાય છે ત્યાથી ચરીને બકરો વગેરે થઈ ત્યાંથી મરી નકં તિર્થયાદિ નીચ ગતિમાં અનત કાળપર્યંત પરિભ્રમણ કરતો રહે છે, પરંતુ તેને યોધિમીજની પ્રાપ્તિ થવી બહુજ દુર્લભ હોય છે આવું દુષ્ટ પરિણામ દગલખાણનું છે આમ વિચારી આચાર્યજી કદાપિ માયાનું સેવન કરતા નથી બાહ્યતર વિશુદ્ધ, નિર્મળ સદૈવ સરળ સ્વભાવી રહે છે

૪ લોભ—તેનું નિવાસસ્થાન રોમ રોમમાં છે “લોહિ સર્વવિનાસજો” લોભ સર્વ સદગુણોનો નાશ કરે છે એની જાળમાં ફસાયેલા પ્રાણી ક્ષુધા, તૃષ્ણા, શીત, તાપ, અપમાન, માર આદિ અનેકવિધ દુખોનો ભોક્તા થાય છે, ગુલામી કરે છે, ગરીબોને ફસાવે છે, કુટુંબોને દગો દે છે, જાતિ અને ધર્મ વિરુદ્ધ કૃત્ય કરે છે પચેન્દ્રિયની ઘાત કરે છે ઇત્યાદિ અનેક અકૃત્ય કરતાં કરતાં મૃત્યુના મુખમાં પડે છે ત્યાંસુધી પશુ તેને તૃપ્તિ નથી કપિલ કેળવી રહે છે કે—જહા લામો તહા લોમો અર્થાત્ જેમ લાભ વધતો જાય તેમ લોભ પણ વધતો જાય છે, પણ તૃષ્ણાની ખાઈ કદી પૂરાતી નથી. અંતે તો મહા મુસીમતે ઉપાજિત કરેલ દ્રવ્ય અહીંજ છોડી કરેલાં પાપોનો પોટલો સાથે લઈ નકં તિર્થયાદિ દુર્ગતિમાં ચાલ્યા જવું પડે છે લોભને અનેક અનર્થોનું મૂળ જાણી આચાર્ય મહારાજ સદૈવ સંતોષમાં મગ્ન રહે છે

ઉક્ત ચારે કષાયોના ૫૨૦૦ ભાંગા થાય છે જે કષાય સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થવા ન દે તે અનંતાનુબંધીનો ચોક ૧—ક્રોધ તે પર્વતની ફાટ સમાન તે ક્રોધથી દિવમાં પડેલી ફાટ કદી પૂરાય નહીં ૨ માન—પત્થરના સ્થંભ સમાન તે કદી નમે નહીં ૩ માયા—વાંસની ગાંઠ સમાન મહા કપટી અને ૪ લોભ—કિરમજના રંગ સમાન, કપડું બળે પણ રંગ ન જાય એ ચારે અનંતાનુબંધી કષાયની સ્થિતિ યાવજીવનની, તેના ઉદયમાં સમકિતની પ્રાપ્તિ ન થાય અને આ કષાયમાં મરવાવાળો નરક ગતિમાં જાય, ૨ જેના ઉદયમાં સકામનિર્જરા રૂપ પ્રત્યાખ્યાનનો લાભ ન થાય તે અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીયનો ચોક ૧ ક્રોધ—તળાવની તરાડ સમાન જે વરસાદ વરસતાં મળી જાય, ૨ માન—કાષ્ટના સ્થંભ સમાન જે મહા કષ્ટે નમે, ૩ માયા—મેઢાનાં શીંગ જેવી, ઝાંટા પ્રત્યક્ષ દેખાય, ૪ લોભ—ગાડાના ખંજન જેવો જેનો ડાઘ ક્ષારના પ્રયોગથી જ જાય, એ ચોકની સ્થિતિ એક વર્ષની, ઘાત કરે શ્રાવકના વ્રતની, આ કષાયવાળો મરીને તિર્થયાદિ ગતિમાં જાય ૩ જેના ઉદયથી સર્વવિરતી (સાધુ) ન થઈ શકે તે પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયનો ચોક. ૧ ક્રોધ—ધુળની લીટી સમાન જે હવાથી મળી જાય ૨ માન—નેતરના સ્થંભ સમાન

ને સદેશાથી નમે. ૩ મણા-ચામણ બગદના પેશાજ જેની જેની વંત્રા રખે દેખા. ૪ સોજ-કીચડના રમ જેવો જે સુકાવાથી ખરી પડે આ ચોક્કસી સ્થિતિ ૪ મહિનાથી તેને સાધુપણ-સકામનિર્જરા થતી નથી આ કયાલમાં મરે તો મનુષ્ય સ્થિતિમાં જાય ૪ યજ્ઞિયિત કજ રહે તે સજ્જનન ચોક્ક ૧ કોષ-સમુદ્ધમાં બારતી વખતે થતી પાણીની લીંગ (નિયાનો) મંદ્ર વખતના લુપ્ત વખતે મરી જાય છે તેના જેવો. ૨ માન વસ્ત્રા રમ જ સમાન જે પરન લાગતાં નથી જાય. ૩ માણ-વાસનો ઉપ સમાન તરત સીધી થઈ જાય. ૪ સોજ-પનગના રમ સમાન જે તકી લાગતાં જ ઉઠી જાય આ ચોક્કસી સ્થિતિ ૧૫ દિનની ડું આ કયાલવાળાને ડેવગજાનની પ્રાપ્તિ થતી નથી આ કયાલમાં જાણુખ પૂર્ણ કરવાવાળો દેવ નિર્ધાર જાય છે આ ૪ કયાલના ૪૪૪=૧૬ એક થયા ૧ ડેટલાક જાણે છે કે કયાલ જલિતકર છે તો પણ થઈ જાય છે ડેટલાક કયાલના ફગે નહિ જલુતા થકા અગ્નિવશ કયાલ કરે છે ૩ ડેટલાક થાકા જલુપણમાં અને થાકા અજલુપણમાં કયાલ કરે છે ૪ ડેટલાક કયાલ કરવાનો દેવ સમજતા નથી પણ દેખા દેખીથી કરવા લાગી જાય છે ૫ ડેટલાક પોતાને જાણે કયાલ કરે છે ડેટલાક બીજાને યો કયાલ કરે છે ૭ ડેટલાક પોતાના તથા પરના જ તેના જાણે કયાલ કરે છે ૮ ડેટલાક વિના કાણુ (સ્વમાત્ર પડી ચપો દોવાથી) કયાલ કરે છે ૯ ડેટલાક ઉપયોગ સહિત કયાલ કરે છે ૧ ડેટલાક જન ઉપયોગે કયાલ કરે છે ૧૧ ડેટલાક કષ્ટ ઉપયોગ સહિત અને કષ્ટ ઉપયોગ સહિત એમ કયાલ કરે છે અને ૧૨ જોય સગાથી કયાલ કરે છે એ ૧૨ એકને ૪ કયાલે પ્રજ્ઞવાથી ૧૨૪૪=૪૮ થયા અને તેમાં પૂર્વોક્ત ૧૬ કયાલને એક બેગવર્ત ૬૪ થયા. તે ૬૪ને ૨૪* ૬૬૬ અને ૨૪મો સમુચ્ચય છવ એક ૫મો સમુચ્ચય ૬૪૨૪૫=૧૧ બાંધ થયા તે કયાલના પ્રવચેને છવ ૧ “યુને” એકમાં કરે ૨ “અવયુને” જાણે ૩ “જાણે જાણે કરે (એમ ત્રણ પ્રકારે જાણે) અને ૪ જાણે કયાલ પ્રવચેને આત્મપ્રવચેના વેરે ૫ ૭મ ૭મ વેરો જાય તેમ તેમ “ઉદીરણ” થતી જાય, અને ૬ ડેટલાક જાણે છવો પમાતાથી તથા ડેટલાક તપશ્ચર્યાથી “નિર્જરા” થવા કરી દે એ ૭ જોય જૂન જાણે અને વર્તમાન એ ૩ કયાલ જલિત દોવાથી ત્રણ છવો કરે એટલે ૬૪૩૫૮ થાય તે ૧૮ સ્વઆશ્રિત અને ૧૮ પરશ્રિત એમ જાણવા કરતાં ૩૬ થયા તે ૩૬ ને ૨૪ ૬૬૬ અને ૨૪ મો સમુચ્ચય છવ એમ ૩૬૪૨૪ ૬૦ થયા તેને ૪ કયાલથી એકજા કરતાં ૩૬ થયા તેમાં પૂર્વોક્ત ૧૬૦ બેગવર્ત ૫૨ થયા એટલા બાંધા ૪ કયાલના થયા છે આ મો મોટો પરિવાર ૪ કયાલોના દોવાથી તે જાય કરે છવ ૭

૬ સજ્જન કોષના સ્થિતિ ૩ મહિનાના માનના સ્થિતિ ૧ મહિનાની માનની સ્થિતિ ૧૫ દિનની અને મ મનો સ્થિતિ અત્યુદ્ગનો આ ચોક્કસી જન થો પ્રજાપના મર્યાદા

● ૨૪ ૬૬૬ ૭ વરમો ૧ ૬૬૬ ૧ જુવનરજિત ૧ પાંચ રથાત્રના ૫. ૧૭ વિના પિતા ૩ એ ૧૬ થયા ૧ માનિય ૫૫ મેડિવો ૨૧ મો મનુષ્યનો ૨૨ મો વાજુખનાને ૨૩ મો અપરિજનો અને ૨૪મો અપરિજ દેવોદ તેનું બાંધજૂન વજુન બીજા પ્રાણીથી થઈ થઈ ૭

કોહો પીઈ પળાસેઈ, માળો વિનયનાસળો ।

માયા મિત્તાણિ નાસેઈ, લોહો સવ્વવિંણાસળો ॥ ૬૨ વૈકલિક અ ૮

અર્થ—કેધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે, માન વિનયનો નાશ કરે છે, માયા મિત્રતાનો નાશ કરે છે અને લોભ સર્વ સદ્ગુણોનો નાશ કરે છે. એટલા માટે તેનો નિમ્નોક્ત પ્રકારે પ્રતિકાર કરવો

उवसमेण हणे कोहं, माणं मद्वया जिणे, ।

माया मज्जवभावेण, लोहो संतोसओ जिणे ॥

અર્થ—ઉપશમ (ક્ષમા) થી કોધને જીતે, માર્દવ (વિનય) થી અભિમાનને જીતે, આજ્ઞા (સરલતા) થી માયાનો પરાજય કરે અને સતોષથી લોભને જીતે

આ ૫ મહાવ્રત, ૫ આચાર, ૫ ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, ૫ સમિતિ, ૩ ગુપ્તિ, ૯ વાઙ્મહાચર્યની અને ૪ કષાયનો નિગ્રહ મળી કુલ ૩૧ ગુણયુક્ત આચાર્ય ભગવાન હોય છે.

૩૬ ગુણના ધારક આચાર્ય થઈ શકે

૧ જેમની જાતિ (માતૃપક્ષ) નિર્મળ હોય તે ‘જાતિસમ્પન્ન’ ૨ કુલ (પિતૃપક્ષ) નિર્મળ હોય તે ‘કુલસમ્પન્ન’. ૩ કાળ પ્રમાણે ઉત્તમ સ ધર્મ (પરાક્રમી) હોય તે ‘બલ સમ્પન્ન’, ૪ સમયતુરઆદિ ઉત્તમ સ સ્થાન (શરીરનો આકાર) હોય તે ‘રૂપ સમ્પન્ન’, ૫ ક્રોધ (નમ્ર) સ્વરૂપ હોય તે ‘વિનય સમ્પન્ન’, ૬ મતિ શ્રુતાદિ નિર્મળ જ્ઞાનવત તથા અનેક મતાન્તરના જ્ઞાતા હોય તે ‘જ્ઞાન સમ્પન્ન’, ૭ શુદ્ધ શ્રદ્ધાવત હોય તે ‘દર્શન સમ્પન્ન’, ૮ નિર્મળ ચારિત્રી શુદ્ધાચારી હોય તે ‘ચારિત્ર સમ્પન્ન’ ૯ અપવાદ (નિદા) થી લક્ષિત થાય તે ‘લક્ષ્મણવત’, ૧૦ દ્રવ્યથી ઉપધિ (ભડોપકરણ) એ અને ભાવથી ક્રોધાદિ કષાયોએ કરી હળવો હોય તે ‘લાઘવસમ્પન્ન’, (આ ૧૦ ગુણ અવશ્ય હોય.) ૧૧ પરિસહ આલે દ્વેષ ધારણ કરે તે ‘ઉચસી’ (ઓન્સ્વી), ૧૨ પ્રતિભાશાલી હોય તે ‘તેયસી’ (તેજસ્વી), ૧૩ ક્રોધની જાળમાં ન ફસાય એવી ચતુરાઈથી ખોતે તે ‘વચ્ચસી’ (વચસ્વી) ૧૪ જસસી યશસ્વી (આ ચાર ગુણ સ્વભાવીક હોય છે) ૧૫ ક્ષમાથી કોધને જીતે તે ‘જય ક્રોહે’, ૧૬ વિનયથી માનમો પરાજય કરે તે ‘જયમાણે’, ૧૭ સરલતાથી માયાનો પરાજય કરે તે ‘જયમાયે’, ૧૮ સતોષથી લોભને જીતે તે ‘જયનોહે’, ૧૯ ઇન્દ્રિયોને કાબૂમાં રાખે તે ‘જયન્દ્રિયે’, ૨૦ પાપની નિદા કરે પણ પાપીની નિદા ન કરે તથા નિંદકોની દરકાર ન કરે તેમજ સ્વદેશ નિદા લે તે ‘જયનિદે’, ૨૧ ક્ષુધા તૃષ્ણાદિ ૨૨ પરિસહને જીતે તે ‘જયપરિસહે’, ૨૨ જીવિતની આશા અને મૃત્યુનો ભય ન રાખે તે ‘જયિયાસમરણ-ભયવિમુક્કા’, (આ ૮ ના જય કરનાર હોય છે), ૨૩ મહાવ્રતાદિમાં પ્રધાન શ્રેષ્ઠ હોવાથી વયપ્પહાણે’, ૨૪ ક્ષાન્તિ આદિ ગુણોમાં પ્રધાન હોવાથી ‘ગુણુપ્પહાણે’, ૨૫ યથોચિત ક્રિયા યથાસમય કાળે કરે તે ક્રિયાના ૭૦ ગુણમાં પ્રધાન હોવાથી ‘કરણુપ્પહાણે’, ૨૬ નિત્ય પાલન કરે તે ચારિત્રના ૭૦ ગુણમાં પ્રધાન હોવાથી ‘ચરણુપ્પહાણે’, ૨૭ અનાચરણને નિષેધવામાં પ્રધાન અર્થાત અસ્ખલિત આચારના પ્રવર્તક હોવાથી ‘નિગ્ગહુપ્પહાણે’, ૨૮ ઇદ્ર કે રાજાદિથી પણ ક્ષોભ ન પામે દ્રવ્ય નય, પ્રમાણાદિના સ્કંધ જ્ઞાનનો નિશ્ચય કરવામાં પ્રતીણ હોવાથી ‘નિશ્ચયપ્રધાન’, ૨૯ રોહિણી,

અર્થ પ્રમુખ વિદ્યાના ધારક હોવાથી 'વિદ્યા પ્રધાન' ૩ વિષયકાર, અધિનિવાર, બધા
 રાષ્ટ્રનાયકો આદિ મન્ત્રના ગાતા હોવાથી 'મન્ત્રપ્રધાન' ૪ ઝગ્ગેદાદિ ચારે વેદના
 ગાતા હોવાથી 'વેદપ્રધાન' ૫ ધર્મચર્ય માં રિયત હોવાથી તથા આત્મસ્વરૂપના ચક્રાવલિ
 ગાતા હોવાથી ('જે યગે જાણહ તે સર્વ્ય જાણહ) અને પરમાત્મ સ્વરૂપના અનુભવે
 હોવાથી અધ્યપ્રધાન ૬ નિઃશબ્દિકે સ્ત્રોતે નય સ્થાપવામાં પ્રધાન હોવાથી નયપ્રધાન
 ૭ અભિપ્રદાદિ નિયમના ધારક તથા પ્રાગ્ધિન વિધાના ગાતા હોવાથી 'નિયમપ્રધાન'
 ૮ સત્ત્વ અને અવ્યય વચન ભોલતા હોવાથી સત્ત્વપ્રધાન અને ૯ દ્રવ્યો સોઠા નિઃ
 કરે તેવાં મહિન વસ્તુઓ ધારણ કરે નહિ અને ભાવથી પાપરૂપ મેલ ન રાખે તે કૌયપ્રધાન
 (એ ૧૪ ગુણોમાં પ્રધાન હોય છે) આ ૭ ગુણગુણને સાધુ હોય છે તેમને આત્મચર્ય
 પર સ્થાપે છે અને તેમને અધિવિધ સધના નામક બતાવે છે

સાદર

આચાર્યની ૮ સમ્પદા

સૂર્ય જૈન મનકુટુમ્બાભિની સમ્પદથી જાણે છે તેવી રીતે આચાર્ય ૮ સમ્પદો
 તથા પ્રત્યેક સમ્પદના ચાર ચાર પ્રકાર એક કરે તથા ૪ વિનવના ગુણ મળી કુલ ૩૨ કોને
 કરી જાણાવવાનું હોય છે

૧ જ્ઞાનરૂપિ પાંચ આચાર આચારણીય છે તેનું આચાર્ય તે આચારસમ્પદ જ્ઞાન ૪
 પ્રકાર-૧ મહામત, સમિતિ પ્રતિષ્ઠા ૨ ચારિત્રના ગુણમાં દુર નિમલ-અટોલરૂપિ નિરલ
 રાખે તે ચરણગુણધુવજેનજીરો ૨ જ્ઞાનરૂપિ ૬ મનનું માર્ગ કરી સદૈવ નિરભિમાની રહે
 તે 'ધર ગુણસુખ' ૩ રીતે ઉચ્ચ કાળમાં ચાપમાં એક રાત્રિ અને નયમાં ધર્મ
 રત્નિથી અધિક વિના કારણ ન રહે અને અધ્યાત્મિકના ચાર માસ એક રમાનમાં રહે એ
 નવાઈડી પિંકાર કરના રહે તે અનિવન રતિ + અને ૪ મનોદર રિત્ત ૨૫ સમ્પદન
 ધારક હોવા છતાં પણ નિવિ કરી સોમ્ય દુઃખ વાળા રહે તે 'અચર્યસમ્પદ'

૨ સુચરના અર્થ પરમાત્મના ગાતા હોય તે બીજી સૂચસમ્પદ તેના ૪ પ્રકાર ૧
 ૭ કાળમાં જોઈશાં સાચા હોય તે સર્વના ગાતા હોવાથી સર્વ વિદ્યાનેમાં એક હોય તે ગુણધર્મ
 ૨ સાચીય ગાનની પરિચરુણા (પરિવર્તના) કરના રહી નિમલ ગાની બનવાથી આચાર્ય
 પરિચિત ૩ અર્થ કિમિ-આત્મ હોય ન બચાવે તે 'ઉત્સવમાર્ગ' અને અનિવલ' કરે
 પશાત્તણ ગુણ કિમિત્વ હોય સામે તે પ્રત્યક્ષ કરી શુદ્ધ થઈ જાય તે 'અપવાદમાર્ગ' ૪
 બન્ને માયના નિધિના પથાલથ ગાના હોય તે 'ઉત્સવ' અપવાદ કુસથા અને ૪ રતસથ
 (જનકન) તથા પરસથ (અન્વરતન)નાં સાચનવાળા હોવાથી રતસથ પરસથ ૨૫ છે

• આચાર્ય ૮ વિદ્યા મળના ગાતા હોય જનુ ઉપયોગ ન કરે

૧ રિવારથી રિવાર સુધી રહે તે એક રાત્રિ અને ૫ રિવાર ૫૫ ત રહે તે ૫ માસ
 એક માસમાં ૫ રિવાર આવે છે બધાં એક દિને આકાર થયે ત્યાં એક રાત્રિથી અધિક
 ન રહે અને મોડું સુઈ હોય ત્યાં પાંચ રાત્રિ (એક મહિનાથી) અધિક ન રહે

+ ગાનરૂપિ કુળની રિતિ અર્થે, રહસ્યરથા ૩ રીતરૂપિ કરાનું અધિક રહેતું પડે તે

વળ અવધ ૭

કે સુદરાકૃતિ તેજસ્વી શરીરના ધારક હોય તે ત્રીજી 'શરીર સમ્પદા.' તેના ૪ પ્રકાર-૧ પોતાના માપથી પોતાનું શરીર એક ધનુષ્ય લાંબું હોય તે 'પ્રમાણોપેત.' ૨ લંગડો, લૂસો, કાણો, ૧૯ કે ૨૧ આગળીવાળો ઇત્યાદિ અપંગ દોષ રહિત હોય તે 'અકુટલ,' ૩ બધિર, અંધત્વાદિ દોષ રહિત હોય તે પૂણેન્દ્રિય અને ૪ તપ વિહારાદિ સયમના તેમજ ઉપકારના કાર્યમાં થકિ નહીં એવા દ્રઢ સંઘયણના ધારક હોય તે દ્રઢ સંઘયણી ગુણુ

૪ વાક્યાતુર્યયુક્ત હોય તે ચોથી વચન સમ્પદા. તેના ૪ પ્રકાર-૧ ક્રોધ પણુ ખંડન ન કરી શકે તેવાં સદૈવ ઉત્તમ વચનના બોલનાર ક્રોધને તુંકારે ન બોલાવે એમનાં વચન સાંભળી પરપ્રવાદી પણુ સાનંદાશ્ચર્ય પામે તે 'પ્રશસ્તવચની,' ૨ ક્રોમળ, મધુર, ગાંભીર્યયુક્ત સુસ્વરથી બોલે તે 'મધુરતા,' ૩ રાગદ્વેષ, પક્ષપાત તથા કલુષિતપણુ રહિત બોલે તે 'અનાશ્રિત' અને ૪ ગણુગણુટ આદિ દોષ રહિત, સ્પષ્ટ, બાળક પણુ સમજી શકે તેવાં વચન બોલે તે 'સ્ફુટતા' ગુણુ.

૫ જાસ્ત્ર ગ્રથ વાંચવાની કુશળતા તે પાંચમી 'વાચનાસમ્પદા.' તેના ૪ પ્રકાર-૧ શિષ્યની યોગ્યતાનો જાણ, યોગ્ય શિષ્યને તે ગ્રંથ કહી શકે તેટલું જ જ્ઞાન આપે. દુર્ગંધપાન સાપને વિષપણુ પરિણમે છે તેવી રીતે કુશિષ્યને આપેલું જ્ઞાન દુર્ગુણુવધક નીવડે છે તેથી તેવાને જ્ઞાન ન દે તે 'જેગો' ૨ સમજાય નહીં રૂચે નહીં, તેલુ જ્ઞાન સમ્યક્ પ્રકારે પરિણમતુ નથી અને દીર્ઘ કાળ ટકતુ નથી એમ જાણી શિષ્યને રૂચે અને તે પચાવી શકે તેટલું જ્ઞાન આપે તે 'પ્રચિત' ૩ જે શિષ્ય વિશેષ બુદ્ધિમાન હોય, સમ્પ્રદાયનો નિર્વાહ કરવા તથા ધર્મ દીપાવવા સમર્થ હોય તેને અન્યાન્ય કાર્યોમાં થોડો રોકી, આહાર વસ્ત્રાદિની શાતા ઉપજાવી તથા પ્રોત્સાહન આપી શીઘ્રતાથી સૂત્ર પૂણું કરાવે તે 'નિરયાપયિતા' અને ૪ જેમ પાણીમાં તેલનું બિન્દુ ફેલાઈ જાય તેમ અન્યને જ્ઞાન પરિણમે તે પ્રમાણે શબ્દ થોડા અને અર્થ ઘણા એવા સરલ શબ્દોમા વાચના આપે તે 'નિર્વાહણુ' ગુણુ

૬ બુદ્ધિ પ્રબળ હોય તે છઠી 'મતિસમ્પદા' -તેના ૪ પ્રકાર ૧ શતાવધાનીની પેઠે દેખી, સાંભળી, ચાખી, સુંઘેલી કે સ્પર્શેલી વસ્તુના ગુણોને એકજ કાળમાં ગ્રહણુ કરે તે 'અવચલ,' ૨ ઉક્ત પાંચેનો તત્કાળ નિર્ણય કરે તે 'પ્રહા' ૩ ઉક્ત પ્રકાર વિચારણુ કરી તત્કાળ નિશ્ચયાત્મક બને તે 'અપાય'. અને ૪ નિર્ણિત વસ્તુનું દીર્ઘકાળપર્યંત વિસ્મરણુ ન થાય સમય પર શીઘ્ર સ્મૃતિગોચર થાય, અચૂક હાજરજવાબી હોય તે ધારણુ ગુણુ

૭ પરપ્રવાદીઓનો પરાજય કરવાની કુશળતા તે સાતમી 'પ્રયોગસમ્પદા.' તેના ૪ પ્રકાર- ૧ આની સાથે સવાદમાં, પ્રશ્નોત્તરમાં હુ જીતી શકીશ કે નહીં એ પ્રમાણે પ્રતિવાદીની અને પોતાની શક્તિનો વિચાર કરી વાદ કરે તે 'શક્તિજ્ઞાન' ૨ વાદી કયા મતનો અનુયાયી છે તે જાણી લઈ તેના જ મતનાં શાસ્ત્રોથી સમજાવે તે 'પુરપજ્ઞાન' ૩ આ ક્ષેત્રના લોકો ઉદ્ધતાઈથી અપમાન કરે, પ્રથમ મીઠું મીઠું બોલે અને પછી બદલી જાય-પ્રતિવાદીને મળી જાય એવા કપટી તો નથો ને ? મિથ્યાત્વીના આડ મરથી ચલિત થઈ જાય એવા અસ્થિર તો નથો ને ? ઇત્યાદિ ક્ષેત્રનો વિચાર કરી વાદ કરે તે 'ક્ષેત્રજ્ઞાન' અને ૪ કદાચ વિવાદ પ્રસંગમાં રાજદિંકનુ આગમન થઈ જાય તો તે રાજદિંક ન્યાયી છે કે અન્યાયી,

સરળ છે કે કપટી નમ્ર છે કે અધિયાત્મી ઇત્યાદિ જાણુ હોય કેમકે જ્ઞાનજ્ઞ ભર્તા હોઈ રીતે અપમાન તેા નહિ કરે વગેરે વિચાર કરી વાદ કરે તે વસ્તુગાન.

⑦ સાધુઓને જીવેલી વસ્તુઓ પહેરેલી જ સમઢ કરી રાખે તે સમઢ સખ તેના ૪ પ્રકાર-૧ જાળકે દુન જ ગીતાય' તપસ્વી રોગી નવશિત એવા સાધુઓને નિર્વાહ થઈ શકે તેવા ક્ષેત્રા ધ્યાનમાં રાખે તે અણુભાગ ૨ પોતાના કે જાકારના કણુઓને સમખ પર કામમાં આવે એવાં સ્થાન પાટ, પાટથા, પરાથ વી નો સમઢ રાખે તે સસકતા ૩ ને ને કાળમાં ને ને ક્રિયાઓ કરવાની હોય તે તે કાળમાં તે ક્રિયાઓ જીવેલી સાધનોનો સમઢ રાખે તે ક્રિયાવિધિ અને ૪ બ્યાખ્યાનકલા વાદી વિનય, વૈવાચન્યી ૫ ક્રિષ્ણોનો સમઢ રાખે તે ક્રિષ્ણોપસમઢ ગુણ.

આર વિનય

સાધુને આચરવા યોગ્ય ગુણોનું આચરણ કરે તે આચારવિનય. તેના ૪ પ્રકાર-૧ પોતે સખમ પામે નીળને પળાવે સખમથી કમખતતાને રિશર કરે તે સખમ સમાચારી. ૨ પસંદકારિ જવના તપ પોતે કરે નીળ ખસે કરાવે તે તપ સમાચારી. ૩ તપસ્વી યાત્રી નવદીક્ષિત વગેરેનું પ્રવિષ્ટભનદ્રિ કામ' સ્વયં કરે જોળ પાસે કરાવે તે સહસમાચારી, અને ૪ અવસર ક્ષતિવ પોતે એકથો વિકાર કરે જન્યને યોગ્ય જાણી એકથો વિકાર કરાવે તે એકાકી વિકાર સમાચારી.

૨ સત્કારિનો વિનય કરે તે શુન વિનય. તેના ૪ પ્રકાર-૧ પોતે જાણે નીળને જાણાવે ૨ જાણ વચાતથ્ય થરાવે ૩ ને શિખ ને યાનનો અધિકારી હોય તેને તે યાન જારી અને આરભેસ સત્ત્ર ખૂણે કરાવી બીજુ જાણાવે.

૩ અત કલ્પમાં ધમની સ્થાપના કરે તે 'વિક્ષેપ વિનય. તેના ૪ પ્રકાર ૧ ક્રિયાત્મીને સમક્રિતી જનાવે ૨ સમક્રિતીને આરિત્રી જનાવે ૩ સમક્રિત આરિત્રીથી જાણ થવાને રિશર કરે અને ૪ નવા સમક્રિતી નવા આરિત્રી બનાવી ધમની શુદ્ધ કરે.

૪ કપાલકારિ હોયેનો પરિખાત (નાશ) કરે તે હોય પરિખાત વિનય. તેના ૪ પ્રકાર-૧ કીધીને ક્રોધના જાણુ અને ક્રોધના ગુણ જતાવી ક્રોધાવત જનાવે તે 'ક્રોધ પરિખાત. ૨ વિવચથી ઉ મધ જનેદાને વિવચના જાણુ, શીલતા ગુણ બતાવી નિર્વિકારી જનાવે તે વિવચ પરિખાત. ૩ રસજોશુથી હોય તેને શુભવતાના જાણુ અને તપના ગુણ જતાવી તપસ્વી જનાવે તે જાનપરિખાત અને ૪ દુગુણથી દુખ અને સદ્ગુણથી સુખની પ્રતિ જતાવી નિર્દોષી જનાવે તે અક્રમદોષ પરિખાત.

જા ૮ સ પદાના ૩૨ અને ૪ વિનય એમ આચારજ્ઞના ૩૬ ગુણનું વર્ણન થયું જાવા યાનપ્રધાન, ક્રોધપ્રધાન, આરિત્રપ્રધાન વપ્રધાન, શર, વીર, ધીર, સાહસિક, શાન્ત, શાન્ત, મારે તીજના વાસેશ્વર જિનેશ્વરની આદીના અધિકારી, જૈનશાસનના નિર્વાહક પ્રવતક અદિક અદિક અનેક ગુણજ્ઞાનકૃત આચાર્ય કામનતને આરા ત્રિવિધ ક્રિયે, વિશુદ્ધ જાને વારવાર નમરકાર હો.

શાસ્ત્રોપનરક બાહ્યશ્રવણથી મુદ્ધિ સંપ્રદાયોય' સ્વ મુનિશ્રી અમોલ્યમજ્જવિષ્ણુ મહારાજ દ્વારા વિરચિત 'જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ નું 'આચાર્યસ્તવ' નામક ત્રીજુ પ્રકરણ સમાપ્ત.

પ્રકરણ ૪ થું

“ ઉપાધ્યાય ”

જેઓ ગુરુ વગેરે ગીતાથાં મહાત્માઓની પાસે હમેશાં રહી, વિનય ભક્તિ કરી, વિચક્ષણતા પૂર્વક તેઓને પ્રસન્ન રાખી તેમની આજ્ઞાનુસાર શુભયોગ તથા ઉપધાન (તપશ્ચર્યા) આદરીને મધુર વચનોથી સપૂર્ણ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરી પારગત થયા છે, જેઓ ધણા સાધુ તથા ગૃહસ્થોને પાત્ર અપાત્રની પરીક્ષા કરીને યથાયોગ્ય જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરાવે છે તેવા સાધુઓને ઉપાધ્યાય કહે છે.

જ્ઞાન ગ્રહણ કરવાને અયોગ્ય માણસ માટે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૧૧ માં અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—

અહ પંચહિં ઠાળેહિ, જેહિ સિક્ષા ન લબ્ધ્વહ ।

યંમા કૌહા પમાણ, રોગેણાલસ્સણ ય ॥

આ પ્રમાણે જે પાત્ર કારણોથી હિતશિક્ષા મેળવાતી નથી તે પાત્ર કારણો ૧ અહંકાર, ૨ ક્રોધ ૩ પ્રમાદ ૪ રોગ અને ૫ આલસ્ય.

✓ જ્ઞાન ગ્રહણ કરવાને યોગ્ય—૧ થોડું હસનાર, ૨ હમેશાં આત્માને દમનાર, ૩ નિરભિમતી, ૪ પરમાર્થને શોધનાર, ૫ પોતાના ચારિત્રને થોડે યા ધણે અંશે કલક ન લગાડનાર, ૬ રસનેદ્રિયના અલોભી, ૭ ક્ષમાવંત, ૮ સત્યવાદી એ આઠ ગુણુવાળા મનુષ્યો હિતની વાતો ગ્રહણ કરી શકે છે

અવિનીતનાં ૧૪ લક્ષણો—૧ વારંવાર ક્રોધ કરે અથવા દીર્ઘકપાયી, ૨ નિરર્થક કથાવાર્તા કરે, ૩ સન્નિમિત્તો દ્વેષ કરે, ૪ નિજ ભિત્રની યુક્ત વાત પ્રગટ કરે, ૫ જ્ઞાનનો ગર્વ કરે, ૬ પોતાનો વાંક પારકા ઉપર ઓઢાડે, ૭ નિજ ભિત્રપર ગુસ્સો કરે, ૮ સંબંધરહિત (મેળ વગરનું) ભાષણ કરે, ૯ દ્રોહી, ૧૦ અહંકારી, ૧૧ અજિનેદ્રિય, ૧૨ અસંવિભાગી (મજેલી વસ્તુ સમભાવે વહેતી ન આપે તે), ૧૩ અપ્રતીતકારી, ૧૪ અજ્ઞાની એ પ્રમાણે ૧૪ અવગુણુવાળાને અવિનીત કહે છે, એવાને જ્ઞાન યથાતથ્ય પરિણમતુ નથી ઉલટું નુકશાનકારક નીવડે છે,

વિનીતનાં ૧૫ લક્ષણો—૧ ગતિમાં શાંત, નિવાસ્થાને શાંત, વાણીમાં શાંત અને ભાષામાં શાંત એમ ચાર પ્રકારે સ્થિર કે શાન્તસ્વભાવી, ૨ સરળ ચિત્તવાળો, ૩ કેવળહરહિત, ૪ ક્રોધનું અપમાન કે તિરસ્કાર ન કરનાર, ૫ વિશેષ વખત ક્રોધ ન રાખનાર, ૬ મિત્રોથી હળીમળી રહેનાર, ૭ જ્ઞાનના ગર્વ રહિત, ૮ પોતાના દોષ પ્રગટ કરનાર, ૯ પણ ખોજ ઉપર આજ નહિ ચડાવનાર, ૧૦ સ્વધર્મ ઉપર ક્રોધ ન કરનાર, ૧૦ દુશ્મનના ગુણને પણ વખાણનાર, ૧૧ ક્રોધની છાની વાત પ્રગટ ન કરનાર, ૧૨ વિશેષ આડખર ન કરનાર, ૧૩ તત્ત્વને જાણનાર, ૧૪ જાતિવત, ૧૫ લજ્જાવત તથા જિતેન્દ્રિય, એ ૧૫ ગુણો ધારણ કરનાર વિનીત કહેવાય એવા વિનીત ધણી સરળતાથી જ્ઞાન ગ્રહણ કરી શકે છે અને ભવિષ્યમાં સ્વપરહિત સાધી શકે છે

ઉપધ્યાયજ્ઞના ૨૫ ગુણો

ગાથા:—વારસંગ યિઠ મુદ્ધા, કરણ સ્વરણ મુખો ।

પમ્માયણા જોગ મિગ્ગો મુલ્લજ્ઞાય ગુણં ધંધે ॥

અર્થ—૧૨ અંગના પાઠક ૧૦-૧૪ કસ્ટુરિયરો મલકુસિયરોના કસ્ટુરિયર ૧૫ ૨૨ આઠ પ્રભાવનાથી જૈન ધર્મને દીપાવે, ૨૩-૨૫ મન વચન કાષાના યોગેને કાશુર્મા રાને

દ્વાદશાંગ સૂત્ર—જેમ અમ (ચરિત્ર)ના આધારે જીવ જન્મતા રહે છે તેવીજ રીતે યાનના આધારથી ધર્મ આ વિશ્વમાં રહે છે આવા કુપ્પ યાનમય જે પ્રત્યે છે તેને અમ સૂત્ર કહે છે તે બાર છે -

૧ આચારાંગ સૂત્ર—તેના બે છુતરકમે છે તેમાં પ્રથમ છુતરક ધર્મા ક અભવન છે (૧) કસ્ટુરિયરો અભવન, તેના સાત ઉદેશ છે જેમાં અનુક્રમે કિલ્લોનું પૃથ્વીકલનું અપકલનું, અગ્નિકલનું, વનસ્પતિકલનું તલકલનું અને વાયુકલનું કલન છે (૨) મોઠ વિજય અભવન તેના છ ઉદેશ છે જેમાં અનુક્રમે વિજય ત્યાગનું મઠ ત્યાગનું સ્વજનથી મમત્વ ત્યાગનું, કલ્પથી, મમત્વ ત્યાગનું અને કિલ્લિકલનું કલન છે (૩) 'શીરો-કસ્ટુરિયર અભવન તેના ૪ ઉદેશ છે જેમાં કમલ ક્ષત તથા ભ્રમણનું, તત્વર અતત્વરનું, પ્રમાદ ત્યાગનું અને 'જે જોઈ જાણે તે સર્વ' જાણે 'નું કલન છે (૪) 'સમ્યક્ત્વ અભવન તેના ૪ ઉદેશ છે, જેમાં અનુક્રમે ધર્મનું થજ દયા સદાચર અચાલ સુખ પ્રાપ્તિનો ઉપાય અને સુસાધુર્તા લક્ષણનું કલન છે (૫) આત્મી કેવાત્મી (બીજી નામ 'લોકસર) અભવન તેના ૩ ઉદેશ ૭માં કમલ વિજયસત્કલ સાધુ નહી, સાવધાનપાનના ત્યાગી તે સાધુ કલન કલિમિતીના ત્યાગી તે સાધુ અપરિવરણ સાધુ એકલા ન વિચરે યાત્રી અજાનીમાં શી ૩૨૩ અને પ્રમાદી અપ્રમાદીમાં શી ૩૨૩ તેનું વર્ણન છે (૬) કુપ્પ અભવન તેના પાંચ ઉદેશ છે જેમાં-કામાકલ્પના કુપ્પ રક્ત વિરક્તના કુપ્પ સંખન, યાત્રી સાધુની દશનુ બોરવ (તણ વારવ) ત્યાગનું અને ઉત્તમ સાધુર્તા લક્ષણનું કલન છે (૭) મઠા પરિતો (આ અભવન વિચ્છેદ મધુ છે) (૮) વિમોક્ષ તેના આઠ ઉદેશ છે-તેમાં મનાન્તર અને સાધુ, અકલ્પનિકનો પરિત્યાગ લક્ષણ નિવારણ, વચ્ચે ત્યાગનું અને ભક્ત યજ્ઞોપમાલ મરણ ઇમિત મરણ અને પાદોપચમન મરણ આ ત્રણે પરિત મરણનો વિધિ છે (૯) ઉપધ્યાનકુપ્પ તેના ચાર ઉદેશ જેમાં અનુક્રમે મઠાતીર સ્વામી વચ્ચે સ્થિતનું મઠાતીર સ્વામીના રથાનનું મઠાતીર સ્વામીના પરીપરેલું મઠાતીર સ્વામીના આચાર અને તત્ત્વ વર્ણન છે બીજી નીતરકધર્મા ૧૧ અભવનો ૩ તેમાં અનુક્રમે (૧) પિરિજળા -તેમાં આઠાર લવાનો વિધિ (૨) યવા રથાનનો વિધિ (૩) ઇનોપ્પા -ઇનો સ્મૃતિ, (૪) આપા સમિતિ નું (૫) 'વર્ણનાના વચ્ચે મેવાની વિધિનું (૬) પારિજળા -પાવ મઠનું કસવાનો વિધિ (૭) અવમઠ-અમ્મો મેવાનો વિધિ, (૮) ચેટિલ ઉમા રંગાનો વિધિ (૯) નિસાગિ-એસવાનો વિધિ (૧૦) '૩ માર પામવળ જીનુનીત વધીનાતિ તદવચનો વિધિ (૧૧) કન્ધ-સન્ધ સ્મૃત્તવાનો વિધિ, (૧૨) રપાપ્પા ૧૫ નેવાના ૧૫ (૧૩) 'કિવા મુદરથ પામે કામ કરાવવાનો વિધિ, (૧૪) અન્નોન્-કાપ્પાવા પારપર કિવા કરવાનો વિધિ, ૧૫ આત્મનામ્મા મઠાતીર

સ્વામીના ચારિત્રનું તથા પાંચ મહા વ્રતની રૂપ ભાવનાનું કથન અને (૧૬) 'વિમુક્ત' અધ્યયન તેમાં સાધુની ઉપમાનું વર્ણન છે આચારાગ સૂત્રનાં અગાઉ ૧૮૦૦૦ પદ* હતા. હવે મૂળમાં ફક્ત ૨૫૦૦ શ્લોક છે.

૨ સુયગડાંગ સુત્ર—તેના પછી જે શ્રુતસ્કંધ છે—પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના ૧૬ અધ્યયન છે—(૧) 'સ્વસમય પરસમય' અધ્યયન, તેમાં ભૂતવાદી, સર્વગતવાદી, તન્મય તન્મયરીરવાદી, અક્રિયાવાદી, આત્મવાદી, અદ્વિતવાદી, નિયતવાદી, અજ્ઞાનવાદી, ક્રિયાવાદી, ધર્મવાદી, દેવવાદી, ધર્મમાંથી લોક પેદા થયો વગેરે મન મતાન્તરોનું સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે, તથા ફેટલુંક સાધુના આચારનું કથન છે. (૨) 'વૈતાલય' અધ્યયન તેમાં શ્રી ઋષભદેવજીના ૯૮ પુત્રોને ઉપદેશ છે, તથા વિષય ત્યાગવાની યુક્તિ અને ધર્મનું મહાત્મ્ય બતાવ્યું છે (૩) 'ઉપસર્ગ પરિજાખ્યા' અધ્યયન, તેમાં શ્રી કૃષ્ણ અને શિશુપાલના દષ્ટાંતથી વીરત્વ કાયરત્વનું વર્ણન કર્યું છે તથા સ્વજનોના પરીપક્ષનો અધિકાર છે. (૪) 'સ્ત્રી પરિજ્ઞા' અધ્યયન આમાં સ્ત્રી ચારિત્રનું સ્ત્રીના સંગથી દુઃખપ્રાપ્તિનું કથન છે. (૫) 'નરક વિભક્તિ' અધ્યયન આમાં નરકના દુઃખોનું વર્ણન છે (૬) 'વીરસ્તુતિ' અધ્યયન આમાં મહાવીર પ્રભુની સ્તુતિ અનેક ઉપમાઓ સહિત કરેલી છે (૭) 'કુશીલ પરિભાષા' અધ્યયન. આમાં પરમતત્ત્વા કુશીલ અને સ્વમતતાના સુગ્રીહનું કથન છે તથા હિંસાનું ખડન કર્યું છે. (૮) 'વીર્યાખ્યા' અધ્યયન આમાં બાલવીર્ય અને પાંડવવીર્યનું સ્વરૂપ છે (૯) 'ધર્મ' અધ્યયન આમાં દયાધર્મનું તથા સાધુના આચારનું વર્ણન છે. (૧૦) 'સમાધિ' અધ્યયન આમાં ધર્મનું સ્થાન જે સમાધિભાવ છે તેનું સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે. (૧૧) 'મોક્ષમાર્ગ' અધ્યયન આમાં સાધુના આચારના મિશ્ર પ્રશ્નોત્તર છે (૧૨) 'સમવસરણ' અધ્યયન આમાં ક્રિયાવાદી વગેરે ચારે વાદીઓના મતનું ખડન કર્યું છે (૧૩) 'યથાતથ્ય' અધ્યયન આમાં સ્વચ્છંદાચારી તથા અવિનીતના લક્ષણ તથા શુદ્ધાચારી ધર્મોપદેશકનાં લક્ષણ બતાવ્યા છે (૧૪) 'અંથાખ્યા' અધ્યયન આમાં એકલવિહારી સાધુના દોષ બતાવી હિનશિક્ષા આપી છે (૧૫) 'આદાનાખ્યા' અધ્યયન આમાં શ્રદ્ધા, દયા, વીરત્વ દેહતા આદિ મોક્ષનાં સાધનોનું કથન છે અને (૧૬) 'ગાથા' અધ્યયન છે તેમાં સાધુનાં ૪ નામોના ગુણ બતાવ્યા છે. આ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના ૭ અધ્યયન છે (૧) 'પૌરુષિક' અધ્યયન આમાં પુરુષિક કમળનાં દષ્ટાંતથી ચારે વાદીઓનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે અને પાંચમા મધ્યસ્થે ઉદ્ધાર કર્યો તે બતાવ્યું છે (૨) 'ક્રિયા સ્થાન' અધ્યયન આમાં ૧૩ ક્રિયાનું કથન છે (૩) 'આહાર પ્રજ્ઞા' અધ્યયન આમાં જીવોને આહાર મેહણ કરવાની રીતનું તથા ઉત્પત્તિનું કથન છે (૪) 'પ્રત્યાખ્યાન' અધ્યયન આમાં દુષ્ટપ્રત્યાખ્યાન અને સુપ્રત્યાખ્યાનનું સ્વરૂપ છે તથા અવિરતિથી દુઃખપ્રાપ્તિનું કથન છે. (૫) 'અનાચાર' શ્રુતાખ્યા' અધ્યયન આમાં અનાચારના દોષનું તથા શત્રુવાદીના મતનું ખડન કર્યું છે (૬) 'આર્દ્રકુમાર' નું અધ્યયન આમાં આર્દ્રકુમારે પરમતવાદીઓની સાથે ધર્મચર્ચા કરી તે અધિકાર છે અને (૭) 'ઉદ્ધકપેદાલ પુત્ર' નું અધ્યયન આમાં ઉદ્ધકપેદાલ પુત્ર શ્રી ગોતમસ્વામી સાથે ચર્ચા કરી તે અધિકાર છે આ સુયગડાંગ સૂત્રનાં પહેલાં તો ૩૬૦૦૦ પદો હતા હાલ ૨૧૦૦ શ્લોક મૂળના છે

* નોટ.—૩૨ અક્ષરનો એક શ્લોક એવા ૧૫૦૮૮૬૮૪૦ શ્લોકોનું એક પદ ગણાવું હતું આ કથન દિગંબર આમ્નાયના 'ભગવતી આરાધના' શાસ્ત્રમાં છે.

૩ ઠાણામ સુત્ર—તેનો એક તરફથી છે અને ૧ ઠાણાં (અખમનો) છે પહેલા ઠાણામાં એક એક મોલ મીઠા ઠાણામાં બે બે નાલ ત્રીજામાં ત્રણ ત્રણ મોલ એમ અનુક્રમે છતાં ઠાણામાં દશ દશ મોલ આ સંસારમાં જોણ જોણ છે તેનો અધિષ્ઠા છે દિશાગ્રી, ત્રિશાગ્રી, ચોલાગ્રી સપ્તશાગ્રી જેપરત સૂક્ષ્મ નામર અનેક બાવતોનું રામ છે તથા સાધુ માલકના આચાર વિચારનું કથન છે આ ઠાણાની ચતુર્તરી કરતાં વિદાન કોમે અપાર ચોલાગ્રી ગ્રહને છે ત્યારે ચંદ્રસગ્રી અદ્યુત ન્યાયર અને જ્ઞાન ક્ષી રસમકેષ વત છે શ્રી ઠાણાં સૂત્રમાં પહેલાં તો ૪૨ પદ કરતાં કાલ ૪૭૭ સ્થાક મૂળ છે

૪ સમવાચામ સુત્ર—તેનો પણ એક જ સુતરકેષ છે અખમન નથી જાણી એક બે ચાવર સેદ, કનર લાખ અને કોડાકોડ મોલ સંસારમાં ક્યાં ક્યાં જાને છે તેનું સંક્ષિપ્ત કથન છે અને દાહ્યગ્રાની સંક્ષિપ્ત કૃત્રી પણ જાણી છે તથા અપેતિવચક, કમ્મ લીર, અપાકાન, વેના, આકાર, બાવુન, વિરાધક, સપવણ સંસ્થાન ત્રણે કળના કુલ કર વર્તમાન ચોરીથીનું લેખુ અકવતી નગદેવ, વાલુદેવ, પ્રતિષાસુદેવનાં નામ તેમ મલકાવવાનાં પૂર્વ જવનાં નામ તીર્થ કરના પૂર્વ જવનાં નામ, ધરદત કોવની ચોરીથી વર્ષેરેનાં નામ છે આ સાથે અનેકવિધ ચક્રન રાંતનો અખનો છે આ સૂત્રનાં પહેલાં ૧૬૪ પદ કરતાં કલે તો મૂળના ૧૬૬૭ સ્થાક છે

૫ વિવિધા પ્રકાશિત (સગવતી સુત્ર)—આમાં એક જ સુતરકેષ અને ૪૧ ક્ષાતા ૧ ઉદેશ છે શ્રી વૌતમ સ્વામીએ મહાવીર પ્રણેતે પૂછેલા ૩૬ • પ્રશ્નોત્તર છે જીવ પણ અનેક પ્રકોત્તર છે પ્રથમ સગવતી પહેલા ઉદેશમાં—નવકાર ચલો સિધિ નમેશુલ મૌલમસ્વામીના પ્રણેત્ર પ્રકોત્તર આકારના ૬૩ જાંચ, જાવનપતિ સ્થાવર, વિદ્યેન્દ્રિય, અદ્યારથી સકુલ અસકુલ, અવિરતિ અને બીજા દેવાના સુખનું કથન છે જીવ ઉદેશમાં—નરકની ભેરવાનો સચ્ચિન કળ નાર પ્રકારના છાં દેવગ્રામાં નવ તથા અસગીના બાવુનનું કથન છે ત્રીજા ઉદેશમાં—કોણામોકનીવ ક્યાં અને આરાધનાં લક્ષણ નવાળાં છે ચોથા ઉદેશમાં—કમપ્રકૃતિ અપક્રમણ, કમ્મ ભોગ્યા વિના ગ્રેષ્ઠ નહીં પુરુષ જીવ જહમરવ અને દેવગીનું કથન છે પાંચમા ઉદેશમાં—નરક જાવનપતિનું પુરુષીનું અપેતિપીનું ભોગનિકનું વચન છે તથા ક્યાવના જાંચ અને ૬૬ છે છઠ્ઠા ઉદેશમાં—સૂર્ય દષ્ટિ વિષય લોકામોક કિંચ રાક્ષા અણુચારના પ્રકોત્તર, સોબી રિશ્તિ તથા આત્માર છાં અને પુરુષ જીવ અને સૂક્ષ્મ વરસાદનો અધિષ્ઠા છે જ્ઞાનપ્રા ઉદેશમાં—નારકની ભવતિ વિમ્મરતિ, દેવની કુચાંચ ગર્ભોત્પત્તિ, પ્રાપ્ત વિવાળાં જાંચ અને નરકનો છાં નરક સ્વચમાં અવ તેનો અધિષ્ઠા છે અઠ્યા ઉદેશમાં—એકાંત નાલ પ્રકૃતિનું બાવુ સુચવધકની કિંચ અગ્નિ સગચારવાની કિંચ, નવ પદાન્યેત્ર કારણ અને સતીવ અવીધનું કથન છે નવમા ઉદેશમાં—ચાર કમુના પ્રકોત્તર સુસાધુત્ર એક સમયમાં બાવુનનું, પ્રાણી આવારનું અને અરિયર પાવનું કથન છે છતાં ઉદેશમાં—અવતીથી તથા એક સમયમાં બે કિંચાનું કથન છે ૨ ઝીજા ચતકનાં —પહેલા ઉદેશમાં—પાસોરજાસનું, પ્રાણીનો છાં સાધુનું અધક સન્નરથીનું કાતિ અનન્ત છાંનું, સિદ્ધનું નાલપદિન મગ્ધનું મિશુની પ્રતિમાનું તથા ગુણતન સધદસર તપનું વચન છે ત્રીજા ઉદેશમાં—અપુરુષાતનું વચન છે ત્રીજા ઉદેશમાં ૮

પૃથ્વીનું વર્ણન છે એવામાં ઇન્દ્રિયોનું કથન છે પાંચમાં—ગર્ભસ્થિતિનું, મનુષ્યના બીજનું, એક જીવના પિતાપુત્રનું, ત્રૈયુનમાં હિસાનું, તુંગીયા નગરીના શ્રાવકોનું અને દ્રહના ગરમ પાણીનું કથન છે છટ્ટામાં—ઓહારિણી (અવધારિણી) ભાષાનું કથન છે સાતમાં—દેવતાનો અધિકાર છે, આઠમાં અસુરેન્દ્રની સભાનું વર્ણન છે નવમાં અઢીઢીપનું વર્ણન છે અને દશમાં ઉદેશમાં આકાશસ્તિકાય તથા ઉત્થાનાદિના ગુણ છે ૩ ત્રીજા શતકના—પહેલા ઉદેશમાં—ઇન્દ્રોની ઋદ્ધિનું, તિપ્પગુપ્ત અણુગારનું કુરુદત્ત અણુગારનું, તામલી તાપસનું, સૌધમેન્દ્ર ઇશાનેન્દ્રના ઝગડાનું, તથા સનતકુમારેન્દ્રના પૂર્વ ભવનું વર્ણન છે બીજા ઉદેશમાં—અનુરકુમાર, વૈમાનિક દેવની ચોરીનું અસુરકુમાર સુધર્મ દેવલોકે ગયો તેનું, પૂરણ તાપસનું અને વન્જની ગતિનું વર્ણન છે ત્રીજા ઉદેશમાં—મહિપુત્ર ગણધરના પ્રશોત્તર, અંતક્રિયાનું અને સમુદ્રની ભરતીનું વર્ણન છે એથા ઉદેશમાં—સાધુના અને દેવના જ્ઞાનના ભાંગ, વાયુકાયના ગૈરિયનું વાદળાના વિચિત્ર રૂપ અને પરભવની લેશ્યાનું કથન છે પાંચમાં ઉદેશમાં—સાધુનું ગૈરિય રૂપ બનાવવાનું વર્ણન છે છઠ્ઠા ઉદેશમાં—વિભંગજ્ઞાનનું. સાતમાં—ચાર લોકપાલનું આઠમાં દશ પ્રકારના દેવતાનું નવમાં ઇન્દ્રોની પરિપદનું વર્ણન છે ૪ એથા શતકમાં—ઇશાનેન્દ્રના ચાર લોક-પાલનું, તેમની રાન્યધાનીનું, નારકીનું અને પરસ્પર લેશ્યાનું વર્ણન છે ૫ પાંચમાં-શતકના—પહેલા ઉદેશમાં—ચારે દિશામાં સૂર્યોદયનું દિન રાત્રિનું પરિભાણ, ઋતુ પરિભ્રમવાનું અને અઢીઢીપમાં સૂર્યોદયનું કથન છે બીજા ઉદેશમાં—વાયુકાયનું, ધાન્ય માતું આદિનું અને લવણ સમુદ્રનું પ્રમાણ છે ત્રીજા ઉદેશમાં—આયુષ્યનું કથન છે. એથા ઉદેશમાં જહમસ્થ અને કેવળીનું, હસવાથી તથા નિદ્રાથી કર્મબંધનનું હરિણગમેષી દેવ અને ગર્ભહરણનું, એવતાકુમારે પાતર પાણીમાં તરાવ્યાનું, શુક દેવલોકના દેવોનું દેવ અસયતીનું, દેવતાની અર્ધભાગથી ભાષાનું, ચાર પ્રમાણનું અનુત્તર વિમાનવાસી દેવના પ્રશોત્તરનું, કેવળી નોષદ્રિય છે અને પૂર્વધારી સાધુની શકિતનું વર્ણન છે, પાંચમાં ઉદેશમાં જહમસ્થ સિદ્ધ ન થાય તેનું અને ભરતક્ષેત્રના ૧૫ કુલકરનાં નામ છે છઠ્ઠા ઉદેશમાં અદ્વાય અને દીર્ઘાયુ, શુભ આયુ અને અશુભ આયુ કેવી રીતે હોય, ચોરીના માલનું, વસ્તુ લેવા વેચવાવાળાની ક્રિયાનું, અગ્નિ સળગાવનારના કરતાં ધુત્રાવનારને ઓછુ પાપ લાગે તે, ધનુષ્યના બાણની ક્રિયાનું, નારકી જીવે ૪૦૦—૫૦૦ ચેન્ન જિયા ઉછળે છે તેનું, સરોષ સ્થાનકનું, આચાર્યાદિકના સન્માનથી મોક્ષપ્રાપ્તિનું અને કલકનો બદલો કલકથી મળવાનું કથન છે સાતમાં ઉદેશમાં—પરમાણુ પુહ્ગલનું અને પાંચ હેતુનું કથન છે આઠમાં ઉદેશમાં—નારદપુત્ર નિર્ગંથની ચર્ચા, જીવની અવસ્થિતતા, સોવચ્યા સાવચ્યાનું કથન છે નવમાં ઉદેશમાં—રાજ્યહીનું, ઉદ્યોત તથા અધિકારનું, મનુષ્યલોકમાં જ કાળ હોવાનું, અસંખ્ય લોકનું, અનંત અહોરાત્રિનું કથન છે દશમાં ઉદેશમાં—ચદ્રમાના નિવસસ્થાનનું વર્ણન છે ૬ છઠ્ઠા શતકના—પહેલા ઉદેશમાં મહા વેદના મહાનિર્જરાની ચોખંગી તથા કરણવેદના અને નિર્જરાનું—બીજા ઉદેશમાં—આહારનો અધિકાર. ત્રીજા ઉદેશમાં વસ્ત્ર કર્મનું દષ્ટાંત અને કર્મના ૧૬ દાર એથા ઉદેશમાં—જીવ, કાળ, સપ્રદેશી અપ્રદેશીનું તથા ૨૪ દૃઢકર્મ પ્રત્યાખ્યાનનું પાંચમાં ઉદેશમાં—તમસ્કાયનું,

૪ ઠાણાગ મુત્ર—તેનો એક તરફથી છે અને ૧૦ ઠાણાં (અખચનો) છે પહેલા ઠાણામાં એક એક મોઢા નીળા ઠાણામાં બે બે મોઢા ત્રીજામાં ત્રણ ત્રણ મોઢા એમ અનુક્રમે દસમાં ઠાણામાં દસ દસ મોઢા આ સંખ્યામાં ઠાણા ઠાણા છે તેનો અધિષ્ઠા છે દ્વિજમી, ત્રિજમી, ચોથામી સંપત્તિમી ઉપરાંત સૂક્ષ્મ નાસ્ત અનેક ગાયતોનું યાત્ર છે તથા સાધુ ધાત્રના આચાર વિચારનું કથન છે આ ઠાણાની અણતરી કરતાં વિદ્વાન લોકો અચારે ચોથામી યોગે છે ત્યારે યાત્રારસની અદ્યુત અમાવડ અને આનંદની રસધોરે રસ છે શ્રી ઠાણાં સૂત્રમાં પહેલાં તો ૪૨ ૫ કલા. કાલ ઝગ્ગ શ્લોક મૂળ છે

૫ સમવાયાગ મુત્ર—તેનો પણ એકમ કુતરકષ છે અખચન નથી આમાં એક બે ગણત સી, હંભર, લાખ અને હોગહોડ મોઢા સંખ્યામાં કર્યાં કર્યાં લાભે છે તેનું સંક્ષિપ્ત કથન છે અને કાશ્યપિની સંક્ષિપ્ત કૃદી પણ આમાં છે તથા ભૈરવતિવચક દસ કરિ અર્ધચિદાન, વેદના, અહાર, આયુજન, વિશાધક, સમવણ સંસ્થાન, ત્રણે કાળના કુલ કર, વતમન ચોરીશીનું લેખુ ચંદ્રવી' અગરવ વાલુદેવ, પ્રતિવાસુદેવનાં નામ તેમ ધાત્રકૃપિતાનાં પૂત' ભવનાં નામ તીથ કરના પૂત ભવનાં નામ, ધરદત ક્ષેત્રની ચોરીશી વચ્ચેનાં નામ છે આ શાસ્ત્ર અનેકવિધિ મદન પાત્રનો અભનો છે આ સૂત્રનાં પહેલાં ૧૬૪ ૫૪ કર્તા હવે તો મૂળના ૧૬૧૭ શ્લોક છે

૫ વિવિધ પ્રશ્નપિ (ભગવતી મુત્ર)—આમાં એકમ કુતરકષ અને ૪૧ કાળ

૧ ઉદેશ છે શ્રી ભૈરવ સ્વામીએ મહાવીર પ્રશ્નને પૂછેલા ૪૧ પ્રશ્નોત્તર છે બીજા પણ અનેક પ્રશ્નોત્તર છે પ્રથમ સત્કના પહેલા ઉદેશમાં—નવકાર અર્થી શિવિ નમોઽસ્તુ, મોતમસ્ત્રાપીના ચુલ્ક, ૬ પ્રશ્નોત્તર અહારના ૬૩ કાળ, ભવનપતિ સ્થાપર વિદ્યેન્દ્રિય, અધ્યમારમી સગુઃ અસગુઃ, અવિરતિ અને નવતર દેવેના સુખનું કથન છે બીજા ઉદેશમાં—નરભી લેસ્થાનો સચિદાન કરા નાર પ્રકારના છ૨ દેવલોકમાં ભવ તથા અસમીના આયુષ્યનું કથન છે ત્રીજા ઉદેશમાં—કાશ્યપેન્દ્રનોય કર્મ' અને આશયનાં લક્ષણ બનાવ્યાં છે ચોથા ઉદેશમાં—કમપ્રાપ્તિ, અપકમલ, કર્મ' ભોજનના વિના પ્રકે નહીં પુરુષન ઇવ ઇદમસ્ત અને દેવગીનું કથન છે પાંચમા ઉદેશમાં—નરખં ભવનપતિનું પુદ્ગીનુ ભૈરવિનીનીનું યોગનિકનું વર્ણન છે તથા કાળના કાળ અને કાલ છે છઠ્ઠા ઉદેશમાં—સર્વ દંદિ વિવળ લોકાલોક કિયા, રેહા અજ્ઞાતના પ્રશ્નોત્તર, લોકની રિપ્તિ તથા આધાર છ૨ અને પુરુષન સર્વધ અને સૂક્ષ્મ વરસાદનો અધિષ્ઠા છે સાતમા ઉદેશમાં—નારખીની ઉત્પત્તિ વિમ્લમતિ, દેવની દુર્ગત્ય જ્યોત્ષિતિ, પ્રમા પિતાનાં અત્ર અને કર્મનો છ૨ નરક સ્વપ્નમાં ભવ તેનો અધિષ્ઠા છે આઠમા ઉદેશમાં—એકાંત નાથ પદ્મિનું આયુ મુચ્ચવધની દિશ અગ્નિ સગચાવધની દિશ, ભવ પરાખર્ષ કરણ અને સર્વિવ અચીવનું કથન છે નવમા ઉદેશમાં—ગ્રા સધુતા પ્રશ્નોત્તર સુષુપ્તિ એક સમયમાં આયુષ્યનું પ્રાપ્ત્ય આજ્ઞાનું અને અધિષ્ઠા પદ્મનું કથન છે દસમા ઉદેશમાં—અનન્દીય તથા એક સમયમાં બે દિવનું કથન છે ૧૧ ળીઝ શાનનાં —પહેલા ઉદેશમાં—અસોભ્યાસનું પ્રાપ્ત્યભોજ સધુનું અર્થ સંચારીનું શાન અનન્ય છ૨નું સિદ્ધનું, નાથપદ્મિન ધામનું ત્રિધુની પ્રતિધાનું તથા કુળનું સંચાર તપનું વર્ણન છે બીજા ઉદેશમાં—સમુદયનું વર્ણન છે ત્રીજા ઉદેશમાં ૧

પૃથ્વીનું વર્ણન છે એવામાં ઇન્દ્રિયોતું કથન છે પાચમામા-ગર્ભસ્થિતિનું, મનુષ્યના
ખીજનું, એક જીવના પિતાપુત્રનું, મૈથુનમાં હિસાનું, તુંગીયા નગરીના શ્રાવકોનું અને
બ્રહ્મા ગરમ પાણીનું કથન છે છઠ્ઠામાં—આહારિણી (અવધારિણી) ભાષાનું કથન છે
સાતમામા—દેવતાનો અધિકાર છે, આઠમામા અસુરેન્દ્રની સલાનું વર્ણન છે નવમામાં
અદીત્રીપતું વર્ણન છે અને દશમા ઉદેશામા આકાશસ્થિતકાય તથા ઉત્થાનાદિના ગુણ છે
૩ ત્રીજા શતકના—પહેલા ઉદેશામાં-ઇન્દ્રોની ઋક્ષિતું, તિષ્ઠ્યુષ્ઠ અણુગારનું કુરુદત
અણુગારનું, તામ્બી તાપસનું, સૌધમેન્દ્ર ઇશાનેન્દ્રના ઝગડાનું, તથા સનતકુમારેન્દ્રના પૂર્વ
જન્મનું વર્ણન છે બીજા ઉદેશામા—અદુરકુમાર, વૈમાનિક દેવની ચોરીનું અસુરકુમાર
સુધર્મ દેવલોકે ગયો તેનું, પૂરણ તાપસનું અને વજ્રની ગતિનું વર્ણન છે ત્રીજા ઉદેશામાં—
મંડિપુત્ર ગણધરના પ્રશ્નોત્તર, અંતક્રિયાનું અને સમુદ્રની ભરતીનું વર્ણન છે એવા
ઉદેશામા—સાધુના અને દેવના જ્ઞાનના ભાગ, વાયુકાયના ગૈક્રિયનું. વાદળાના વિચિત્ર રૂપ
અને પરભવની લેશ્યાનું કથન છે પાચમા ઉદેશામાં—સાધુનું ગૈક્રિય રૂપ બનાવવાનું વર્ણન છે
છઠ્ઠા ઉદેશામા—વિશ્વગ્જ્ઞાનનું. સાતમામા—ચાર લોકપાલનું. આઠમામાં દશ પ્રકારના
દેવતાનું નવમામાં ઇન્દ્રોની પરિષદનું વર્ણન છે ૪ એવા શતકમાં—ઇશાનેન્દ્રના ચાર લોક-
પાલનું, તેમની રાજ્યધાનીનું, નારકીનું અને પરસ્પર લેશ્યાનું વર્ણન છે ૫ પાંચમા-
શતકના—પહેલા ઉદેશામાં—ચારે દિશામાં સૂર્યોદયનું દિન રાત્રિનું પરિમાણ, ઋતુ
પરિણમવાનું અને અદીત્રીપમા સૂર્યોદયનું કથન છે બીજા ઉદેશામાં—વાયુકાયનું, ધાન્ય
ધાતુ આદિનું અને લવણ સમુદ્રનું પ્રમાણ છે ત્રીજા ઉદેશામાં—આયુષ્યનું કથન છે. એવા
ઉદેશામા હ્રદમસ્થ અને કેવળીનું, હસવાથી તથા નિદ્રાથી કર્મનું ધનનું હરિણગમેષી દેવ
અને ગર્ભહરણનું, એવતાકુમારે પાતર પાણીમાં તરાવ્યાનું, શુક દેવલોકના દેવોનું દેવ
અસયતીનું, દેવતાની અર્ધભાગથી ભાષાનું, ચાર પ્રમાણનું અનુત્તર વિમાનવાસી દેવના
પ્રશ્નોત્તરનું, કેવળી નોદરિય છે અને પૂર્વધારી સાધુની શકિતનું વર્ણન છે, પાંચમા
ઉદેશામાં હ્રદમસ્થ સિદ્ધ ન થાય તેનું અને ભરતક્ષેત્રના ૧૫ કુલકરના નામ છે છઠ્ઠા
ઉદેશામાં અદ્વૈતાનું અને દીર્ઘાયુ, શુભ આયુ અને અશુભ આયુ કેવી રીતે હોય, ચોરીના
માલનું, વસ્તુ લેવા વેચવાવાળાની ક્રિયાનું, અગ્નિ સળગાવનારના કર્તા છુટાવનારને ઓછું
પાપ લાગે તે, મનુષ્યના બાણની ક્રિયાનું, નારકી જીવો ૪૦૦—૫૦૦ ચેજન
જિયા ઉછળે છે તેનું, સદોષ સ્થાનકનું, આચાર્યાદિકના સન્માનથી મોક્ષપ્રાપ્તિનું અને
કલકનો બદલો કલકથી મળવાનું કથન છે સાતમા ઉદેશામાં—પરમાણુ પુદ્ગલનું અને
પાંચ હેતુનું કથન છે આઠમા ઉદેશામાં—નારદપુત્ર નિર્ગ્રંથની ચર્ચા, જીવની અવસ્થિતતા,
સોવચયા સાવચયાનું કથન છે નવમા ઉદેશામાં—રાજગૃહીનું, ઉદ્યોત તથા અધિકારનું,
મનુષ્યલોકમા જ કાળ હોવાનું, અસંખ્ય લોકનું, અનંત અહોરાત્રિનું કથન છે દશમા
ઉદેશામાં—અદ્રમાના નિવાસસ્થાનનું વર્ણન છે ૬ છઠ્ઠા શતકના—પહેલા ઉદેશામાં મહા
વેદના મહાનિર્જરાની ચોલંગી તથા કરણવેદના અને નિર્જરાનું-બીજા ઉદેશામા—આહારને
અધિકાર, ત્રીજા ઉદેશામા વસ્ત્ર કર્મનું દર્શાવતું અને કર્મના ૧૬ દ્વાર એવા ઉદેશામાં—જીવ,
કાળ, સપ્રદેશી અપ્રદેશીનું તથા ૨૪ દડકા પ્રત્યાખ્યાનનું પાંચમા ઉદેશામા—તમસ્કાયનું,

કુલરાજ્ય તથા સોમલિક દેશો વચ્ચેન છે જ્યાં ઉદેશ્યો—નરક દેવના આવસ્યો અને પ્રાચીનિક સમુદાયો કથન છે સાતમા ઉદેશ્યો—ધાન્યની ચેતિન કમ પ્રમણ છે તથા પહેલા આરણ વચ્ચેન છે બાઘમા ઉદેશ્યો—નરક ૭ પ્રકારના આયુર્ધન સવચ્ચ સમુદાય પાણીન કથન તથા દ્રોષ સમુદાયના નામ છે. નરક ઉદેશ્યો—એક કમની સાથે અન્ય કમ નાધિવાનું દેવતાના ગેરિયનું શુદ્ધિ દેવતાનું વચ્ચેન છે દશમા ઉદેશ્યો સુખ કુખનાં પ્રદેશનું, જીવ અને જીવન એકનું, જીવ અને પ્રાણ અકલનું સવચ્ચ અસવચ્ચ, સુખ કુખનું, આકારનાં દેવનું અને દેવગી નેત્રિયનું કથન છે ૭ સાતમા સતતકના—પ્રથમ ઉદેશ્યો આકારક અવધારનું લોકના સસ્થાનનું, માવકની સામચિકનું, પૃથ્વી બોધનાં ત્રસના પ્રકાર ત્યાં દેવતાનું શુદ્ધ આકારલતા સદાચ્ચ સહ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનું અકર્મો કતિ રમન કમનું સાધુને પાપ દગ્ધાશ કુખ, શ્વેતલિકાત કાશલિકાત માર્ગલિકાત સામલિકાત, એકલિકા, વવેવલિકા, સામુદાયી આકારના અર્થનું વચ્ચેન છે બીજા ઉદેશ્યો સુપ્રત્યાપ્તના કુખના અર્થનાં અને જીવ સાધત આશાવતનું સ્વરૂપ છે ત્રીજા ઉદેશ્યો વનસ્પતિકામ અર્જનતાનું શેરવતુસાર કમસચ્ચનું લેના નિજવાનું અને નારકીની સાત્તા અસાત્તા વચ્ચેન છે ચોથા ઉદેશ્યો—સસરી જીવનું પાંચમા ઉદેશ્યો—એચરની તથા ચેતિન જ્યાં ઉદેશ્યો—અર્ધિ આજ નાધિ ત્યાં ભોજને અર્ધિ અપવેદના ત્યાં મહાદેવના આભોગી અણભોગીનું, ૧૮ પાપથી કમનું કમનું પાનનું લ્વાથી કાતા પ્રાપ્ત કરવાનું, કુખ દેવાથી કુખ પ્રાપ્ત કરવાનું અને જ્યાં આરાનું વચ્ચેન છે સાતમા ઉદેશ્યો—સદ્વત સાધુની કિમલ કામભોજન અર્ધિ પરમ અર્ધિનું, અસચીની અકામ વલ્લનું કથન છે આઠમા ઉદેશ્યો—દશી અને કથવાના સમાન જીવનું દશ સચાનું અને નરકનું વચ્ચેન છે નવમા ઉદેશ્યો—સાધુતા લેલિકા રેલિકા અને ચોથા રાગના સમાપનું શુદ્ધ રેલિકા રાગક મિત્ર સમાપનું મરે તે રેલ રેલી રીતે માવ લેનું કથન છે દશમા ઉદેશ્યો—અન્યનીથી ૭ પાપ પ્રુષ્ણનું અર્ધિ સજાતનર કરતાં સુજાતનર અર્ધિથી અર્ધિવ પ્રુષ્ણ પ્રોષ્ણનું અને લેલિકેસનું કથન છે ૮ આઠમા સતતકના—પહેલા ઉદેશ્યો પ્રવેલકા, મિત્રકા અને વિભકા પ્રુષ્ણમેનું બીજા ઉદેશ્યો સાવ વીછી અને મુખ્યના લિનું જુદાસ દેવ જાને ન લગ્ગે લેનું તથા ગાલ અને અગાલનું કથન છે ત્રીજા ઉદેશ્યો રહેલક પ્રકાર સરીરના કુખમાં પ્રોષ્ણ પૃથ્વીના મરમાયરનું કથન છે ચોથા ઉદેશ્યો—પાંચ કિમનું વચ્ચેન છે પાંચમા ઉદેશ્યો—સામાધિકમાં ચેતી રેલી લેલ અને કાળના પ્રતિ કમજલિકા અને મોક્ષાત્તાના મારકનું વચ્ચેન છે જ્યાં ઉદેશ્યો—સાધુને શુદ્ધ આકાર આપવાથી એકાત નિજરા અશુદ્ધ આપવાથી અર્ધ પાપ બધું નિજરેલ તથા રૂપ અસચીને દેવામાં પાપ, ૮ સાધુને મરે આનર આવશે લેલ લેનું સાધુને આવશે આભોયનાને અર્ધ મરે લેલ વચ્ચે આરપક લેલકા અને સરીરની કિમનું કથન છે સાતમા ઉદેશ્યો—રશ્મિર અને અન્યનીના ર્જન પ્રાપ્તનું કથન છે આઠમા ઉદેશ્યો—શુદ્ધ પ્રુષ્ણનેની ર્જનતા સમનું પાંચ અવધારનું હરિયાલી અને સાપ્તલિકા કિમન આપ, તથા રર પરિવલ કથા કમથી લેલ લે, સપના તાપનું અગીદીચની અર્ધ નાધિ

જ્યોતિષીનું કથન છે નવમા ઉદેશમાં બંધનું ધણું વિસ્તારથી વર્ણન છે દશમા ઉદેશમાં-જ્ઞાન ક્રિયાની ચોખ્ખી છે, જ્ઞાનાદિ ત્રણે આરાધનાનો અધિકાર છે, પુદ્ગલ પરિણામ, કર્મ, જીવ પુદ્ગલ પુદ્ગલીનું સ્વરૂપ છે. ૯ નવમા શતકના—પહેલા ઉદેશમાં જીવુદ્ગીપનું વર્ણન છે. બીજા ઉદેશમાં-અદ્વીતીપના જ્યોતિષીની સંખ્યા છે. ત્રીજા ઉદેશથી ત્રીશ ઉદેશ સુધી દક્ષિણ દિશાના ૨૮ અતરદ્વીપાનું વર્ણન છે એકત્રીશમા ઉદેશમાં-અસોચા સોચા કેવળીનું વર્ણન છે. બત્રીસમા ઉદેશમાં-ગાગેય અણુગારના ભાગા તેત્રીશમા ઉદેશમાં-ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણ દેવાનદા બ્રાહ્મણીનો અને જમાલીનો અધિકાર છે. ચોત્રીસમા ઉદેશમાં પુરષ ધોડાની ધાત, ઋષિને મારનાર અનન્ત જીવનો ધાતક, એકને મારતાં અનેકથી વૈર કરે, અને સ્થાવરના શ્વાસોચ્છવાસનું વર્ણન છે. ૧૦ દશમા શતકના—પહેલા ઉદેશ-દિશાનું તથા પાંચ શરીરનું કથન જે બીજામા સવૃત સાધુનું, યોનિનું, વેદનાનું, અને આસોચનાથી આરાધનાનું કથન છે. ત્રીજામા આત્મઋદ્ધિનું, અદ્વપ્રકૃદ્ધિ મહર્દ્ધિક દેવનું, અશ્વના શબ્દનું, અને ભાષાનું કથન છે ચોથામાં ત્રાયત્રીશક દેવનું, પાંચમામાં અગ્રમહિષી દેવીનું અને છઠ્ઠા ઉદેશમાં સૌધર્મો સભાનું તથા ઉત્તર દિશાના ૨૮ અતરદ્વીપનું વર્ણન છે ૧૧ અગિયારમા શતકના—આઠ ઉદેશમાં અનુક્રમે ઉત્પલનું, સહુનું પલાશનું, કુબીનું, પદ્મપત્રનું, કર્ણિકાનું અને નલિનીનું વર્ણન છે. નવમા ઉં મા શિવરાજ ઋષિનું વર્ણન છે દશમામા લોકલોકનું પ્રમાણ અગિયારમામાં સુદર્શન શેઠનું અને મહાબલ કુમારનું વર્ણન આરમામાં આલભિકા નગરીના શ્રાવકનું, પુદ્ગલોનું અને પરિવ્રાજકનું કથન છે ૧૨ બારમા શતકના—પહેલા ઉદેશમાં શખ પોખલીજી શ્રાવકનું વર્ણન છે. ત્રણ જગરણાનું, પરસ્પર કલેશથી કર્મબંધનું સ્વરૂપ બીજા ઉં મા જયંતીબાધના પ્રશ્નોત્તર, ત્રીજામા નરકના નામ ગોત્ર ચોથામા પરમાણુ પુદ્ગલનું, પુદ્ગલ પરાવર્તનનું વર્ણન પાંચમામા ૪ કષાયના નામ અને રૂપી અરૂપીનો થોડો છઠ્ઠામાં ચંદ્ર સ્પર્શનાં ગ્રહણ રાહુનું કથન સાતમામાં-જીવે સર્વ લોક સ્પર્શો, સર્વ જીવો સાથે સર્વ પ્રકારના સબંધ જોડ્યા આઠમામાં દેવતા નાગમા મણિમાં ઉત્પત્ત થઈ પૂજવાનું, અને હિસકે પશુ કુગતિમા જાય તેનું કથન છે નવમામા પાંચ દેવનો થોડો. દશમામાં આઠ આત્માનો પરસ્પર સબંધ, આત્માના પ્રશ્નોત્તર છે ૧૩ તેરમા શતકના—પહેલા ઉદેશમાં-તસાવાસમા જીવની ઉત્પત્તિ અને લેશ્યાનાં સ્થાન, બીજામા દેવસ્થાન ત્રીજામાં દેવતાની પરિચારણાનો અધિકાર. ચોથામા નરકનું, ત્રણ લોકનું, દશ દિશાના લોકનું, અસ્તિકાયનું અને લોક સંકેતીય વિસ્તારનું કથન છે. પાંચમામાં ત્રણ પ્રકારનો આહાર, છઠ્ઠામાં ભાંગા, ચમરચચા રાજ્ય-ધાનીનું અને ઉદાયન રાજનું વર્ણન છે સાતમામા ભાષાનું અને પાંચ મૃત્યુનું કથન છે. આઠમામાં કર્મપ્રકૃતિનું સ્વરૂપ નવમામા ગગનગામી સાધુનું કથન. દશમામાં જહમસ્થના સમુદ્ધાતનું વર્ણન છે. ૧૪ ચૌદમા શતકના—પહેલા ઉં મા સાધુનું મરણ, પરભવગતિ, અનન્તર પરમ્પરનું કથન. બીજામા યક્ષના ઉન્માદથી મોહનો ઉન્માદજ્વર, કાળથી અને ઇદ્રથી વરસાદ વરસે, તમસકાયમા દેવકૃત કાર્યનું કથન ત્રીજામા સાધુની વચ્ચે થઈ દેવ ન જઈ શકે, ૨૪ દહકમા સત્કાર, દેવની વચ્ચે થઈ દેવ જઈ શકે, અને નરકમા પુદ્ગલ પરિણામ ચોથામાં પુદ્ગલ, સુખ દુષ્ણની જોડ, પરમાણુનું સ્વરૂપ અને ચરમાચરમનું કથન છે

પાંચમાર્થ ૨૪ દંડક અગ્નિ મધ્યે જાય કે? દસ સુખ, અને ૨૪ દંડકમાં દેવોને પુત્ર
 પ્રદણ કરવાનું છઠ્ઠામાં આદ્યાર પરિણામ અને ઈન્દ્રોના ભોજનો અધિકાર, સાતમાર્થ
 મહાવીર પ્રતિ જૈનમ સ્વામીનો પ્રેમ દ્રવ્યદિની તુલના, અઠાસવાખ્યાનીનો આત્મ અને
 જવસમમ દેવનું કથન છે આઠમાર્થ ૨૯નવમાર્થ વૈમાનિક સુધીનું અતર, દાસ ૧૬
 વર્ણન, અન્ય સન્ન્યાસીના ૭ સિધ્ધોનો આચર દેવનાં સુખ અને યજ્ઞિ, જુદા
 દેવોનું કામ, નવમાર્થ સાધુનાં કર્મ લેસ્ય, સુખ કુખનાં પુરુષ દેવ કથન
 રૂપો જનાવી દળરો કાલા બેસે, સુખ યુ છે? અધિક દીક્ષિત આદિ
 તેજોદેશી, દશમાર્થ કેવળી સિદ્ધને જાણે, કેવળીને બધા દેવે ૧૫ પદરમુ શાતક—
 તેનો એક ઉદેશ્ય છે તેમાં એકાદિ નિમિત્તના અવયો, તેજોદેશ્ય પ્રાપ્ત કરી, ક્ષિપ
 નામ ધરાયુ અવત પાસે ગયો સાત પદ્ધતિ સિધ્ધતાદ કર્યો બે સાધુઓને જાણ
 અનન્તને જાણવા જતાં પોતે જ બળેલ મરતી વખતે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું, ૧૬
 ગ્રાધાલ્લિએ કેળાયાક વહેરાખેલ, અવતન સાતા પાયા આચર્યા અવમા સુવચ
 સાધુ એકાગ્રાને જાણી, એકાદિ અનત સસાર રખડી દ્વર્ધનત્વ કેવળી વધ મેલ્યો
 જસે વગેરે કથન છે ૧૬ સોળમા શતકના—પહેલા ઉદેશ્યમાં અગ્નિ વાપુનો સનધ
 બી સમરતીની ક્ષિપ, દસ અધિકરણી ક્ષિપ બીજામાં શારીરિક ધાનસિક કુખ શકે કે અવતને
 અન્ય આપી ઉપાડે મોડે બેસતાં પાપ છવકુલ કમ ત્રીજામાં છવ સ્વકૃત કર્મ વેરે સાધુ
 જોવાપચારમાં ક્ષિપ નહીં એકામાં તપનું ફળ, તપથી કમકારનું ફલત પાંચમાર્થ ઠોન્કો
 ઉપરના દેવે આધક તેજવાન દેવત્વદિ કેવી રીતે થયે? છઠ્ઠામાં ૨૨ખને અધિકાર તીર્થ
 કરનો માતા દેવે તે ૧૪ સ્વખ, મહાવીર સ્વામીએ દેવેશ ૧ સ્વખ મોમકતિનાં ૧૧ સ્વખ
 સનમાર્થ બે પ્રકારના ઉપયોગ આઠમાર્થ સોળનું દિશ્યમાં છવપ્રદેશનું, એક જ સ્વચ્છ
 પરમાત્મ સોજાન સુધી જાય વરસાદમાં હાથ જાણવા પાપ નવમાર્થ બમેન્દી સમ
 દશમાર્થ વધિના અધિકારમાં દીપકમારનું કથન અને બારમા ઉદેશ્યમાં ઉપધિ
 કુમારનું કથન ૨૭ સતારેમા શાતકના પ્રથમ ઉદેશ્યમાં ઉચ્ચત અને જાનનજ હાથી
 કથન તથા દિશ્યનું કથન બીજામાં ધમી અધમી પદ્ધિ બાલ, મતી અવતીનું કથન
 માગમાં કમેથી દલનચયન ન કરે પાંચ પ્રકારે દલનચયન મોખનાં ફળ એકાદ
 પ્રત્યુત્તિનાવિ ક્ષિપ, કુખ આત્મકુલ પાંચમાર્થ ઇલાનેન્દો સમા છાલો બારમા ઉદેશ્ય
 સુધી સ્વામીનું કથન તેરમાર્થ સતારમા સુધી અનન્તનિ દેવનું કથન ૧૮ અઠારમા
 શાતકના—પહેલા ઉ માં સ્વામીયરમનું બીજામાં કાર્તિક યોનો અધિકાર, ત્રીજામાં
 પુરિષ્ઠાદિ મનુ ૩ માવ, ચરમ નિજશાની પુરુષ લોક સ્પષ્ટે દ્રવ્યપ અવતમ, પાપ
 કુખ અને કરી તેમાં ૧૨૬ નારકીના આદ્યાર પરિણામ ચોથામાં ૧૮ પાપ, ૧૮
 ૫ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧, ૧૨ ગુરુદિ પચમાર્થ બે દેવ બે નારકી અર્થ ના
 કેવો રીત? ૧૧ માન આપુ વેરે આપનું આપે છઠ્ઠામાં પ્રપત વેરાનો
 વજ પચ ૨૦૫ સનમાર્થ કેવળી દેવપિપ્પથી ૧૫ સુખ મોડે ઉપધિ
 ૧૧૬ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦
 ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦
 ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦
 ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦
 ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

અન્ય દ્રવ્ય નારકીનું કથન, દશમામાં ભાવિતાત્મા, સાધુ શસ્ત્રથી છેદાવે નહી, વાયુ પરમાણુ
સ્પર્શે, મહાવીરસ્વામી સોમિત્ર બ્રાહ્મણના પ્રશ્નોત્તર. ૧૬ ઓગણીશમા શતકના—
પહેલા બીજા ઉ મા લેશ્યાધિકાર ત્રીજામા પૃથ્વી આદિના ૧૨ દ્વાર, સૂક્ષ્મ બાદરનો
અદ્યબહુત્વ, પાંચે સ્થાવરમાં સૂક્ષ્મ બાદરનું દર્શાવે, પૃથ્વીના શરીરની સૂક્ષ્મતા, સઘટ્ટાથી
દુબ, ચોથામાં આસ્રવ ક્રિયા નિર્જરા વેદનાના ૧૬ ભાંગા. પાંચમામાં ચરમ પરમ ૨૪
દંડક. છઠ્ઠામાં દ્વીપ સમુદ્રનાં પરિમાણ, સાતમામા નરક દેવના વાસ આઠમામાં નિવૃત્તિના
૮૨ બોલ નવમામાં કરણના ૫૫ બોલ. ૨૦ વીશમા શતકના—પહેલા ઉ મા ત્રસ
તિય°ચનો આહાર, બીજામા લોકાલોકમા આકાશ, ત્રીજામાં ૧૮ પાપ, ચોથામાં પાંચે
ધન્ધિયોનો ઉપચય, પાંચમામાં પુલ્લગ્ગેના મરણના ભાગા છઠ્ઠામા ૫ સ્થાવર સ્વર્ગમાં
ઉપજે, સાતમામાં ત્રણ બંધ કર્મો ઉપર આઠમામાં કર્મભૂમિ અકર્મભૂમિ
મનુષ્ય, ભરત, ઈરવત અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ધર્મનું વિશેષ, ચોવીશ તીર્થ કરના
આતરાનો કાળ, ભરતમાં ૧૦૦૦ વર્ષ સુધી પૂર્વનું જ્ઞાન રહે, ૨૧ હજાર વર્ષ,
જૈનધર્મ રહે, તીર્થ કર તે તીર્થ કર, તીર્થ તે તીર્થ, ધર્મારાધક મોક્ષ પામે નવમામાં
વિદ્યાચારણ જ્ઞાંધાચારણની ગતિ વિષે દશમામાં સોપકમી નિરુપકમી આયુષ્ય, આત્મ-
ઋદ્ધિ પરઋદ્ધિ, આત્મપ્રયોગ, પર પ્રયોગકતિ અકતિ સચય, છ બાર ચોરાશી પરિમાર્જિત
૨૨ એકવીશમા શતકના—સાત વર્ગ. પ્રત્યેકના દશ દશ ઉદેશા જેમા ધાન્ય તૃણનું કથન
૨૨ બાવીશમા શતકના—છ વર્ગ પ્રત્યેકના દશ દશ ઉદેશા તેમા તાડ આદિ વૃક્ષ,
ભતાદિનું કથન ૨૩ ત્રેવીશમા શતકના—છ વર્ગ પ્રત્યેકના દશ અધ્યયનમાં બટ્ટા
આદિ સાધારણ વનસ્પતિનું કથન ૨૪ ચોવીશમા શતકમાં—૨૪ દંડકનું કથન.
૨૫ પચીશમા શતકના—પહેલા ઉ મા ૧૪ પ્રકારના જીવનું, બીજામાં જીવ અજીવ
દ્રવ્યનો ઉપભોગ, ત્રીજામા ૫ સસ્થાન, આકાશશ્રેણી, દ્વાદશાગ, ચોથામાં કૃતયુગ્માદિથી
સેધ નિરેય દ્રવ્યાદિનો અદ્યબહુત્વ પાંચમામાં કાલપરિમાણ, બે પ્રકારે નિગોદનું છઠ્ઠામા
૬ પ્રકારના નિર્ગ્ધનો થોક, સાતમામા ૫ પ્રકારના સયતીનો થોક, આઠમામા નરકોત્પત્તિ
ગતિ ગમન નવમામા નરક પ્રતિવાદ ૨૬ છવીશમા શતકના—
૧૧ ઉદેશામા કર્મશ પાપકર્મ ધના ૧૦ દ્વાર, અનન્તરોત્પત્તના
૧૧ દ્વાર અનન્તર પરમ્પરાવગાઠ, આહાર, પર્યાપ્તા, અપર્યાપ્તા ચરમાચરમનું
કથન છે ૨૭ સત્યાવીશમા શતકના—૧૧ ઉદેશામા પાપકર્મ સંબધી ૨૬ મા શતક
જેવું જ છે ૨૮ અઠ્ઠાવીશમાં શતકના—૧૧ ઉ મા પાપકર્મ સમાચરણ બાબત.
૨૯ ઓગણત્રીશમા શતકના—૧૧ ઉ મા પાપકર્મ વેદવા બાબત ૩૦ ત્રીશમા
શતકના—૧૧ ઉ ક્રિયાવાદી આદિ ૪ સમવસરણ ૩૧ મા શતકના ૨૮ ઉ ખુડાગ કૃતયુગ્મ
૩૨ મા શતકના—૨૮ ઉદેશામા ખુડાગ કૃતયુગ્મ, નારકીની ઉત્પત્તિ ૩૩ મા શતકના—
પ્રતિશક ૧૨ છે પ્રત્યેકના ૧૧-૧૧ ઉદેશા છે. તેમાં એકે દ્રિયનું કથન છે ૩૪ મા શતકના-
પ્રતિશક ૧૨ છે. પ્રત્યેકના ૧૧-૧૧ ઉ છે તેમાં એકે દ્રિયનું ત્રેણિ સ્વરૂપ છે ૩૫ મા
શતકના પ્રતિશક ૧૨ છે પ્રત્યેકના ૧૧-૧૧ ઉ છે તેમાં મહાકૃતયુગ્મનું કથન છે
૩૬ મા શતકના—પ્રતિશક ૧૨ છે પ્રત્યેકના ૧૧-૧૧ ઉ છે. તેમા એકે દ્રિયના કૃતયુગ્મનું
કથન છે આવીજ રીતે ૩૭ મા શતકમાં—તેષ દ્રિયનું. ૩૮ મા શતકમાં—ચઉરિદ્રિયનું

૩૬ મા શતકમા—અસરી પચેવિનુ ૪૦ મા શતકમા—સરી પચેવિનુ અને
૧૧ મા શતકમા ૧૬૬ ઉદય છે તેમાં-સારથ કૃતકુળ નારથી અર્ધ ચોટીસ દમન
કથન છે સામ્રાજ સમયે સર્વથી મોટુ અને વિધ વિધ અધિકારથી ભરપૂર આ
ભવતીછ સ્ત્ર છે આ સૂત્રના પહેલાં તો ૨૨૮૮ પદ હતા, હાલ ફક્ત ૧૫૭૫૨ શ્લોક
મૂળ સૂત્રના રહ્યા છે

૬ “જ્ઞાતાધર્મકથામ”-તેના બે કુતરકેષ છે પહેલા કુતરકેષના ૧૬ અખવન
છે-૧ પ્રેમકુમારનું ૨ ધના સાચાંપાકનું ૩ મોરનાં ઈંકાનું, ૪ બે કાચનાં ૫ શાવજી
કુતરનું, ૬ વૃજીનું ૭ શેકિણીનું ૮ મરિકનાથનું ૯ બિનારશિવ ગિનાપશિવનું ૧
ચક્રમાનું, ૧૧ ઘણત વસનું ૧૨ સુસુદ્ધિ પ્રધાનનું ૧૩ નક અણિયાનું, ૧૪ તેતલી પ્રધાનનું
૧૫ નદીકેશનું ૧૬ દ્રોપદીનું ૧૭ આકલું દેશના યોદ્ધાનું ૧૮ સુસીમાપુત્રીનું અને ૧૯
પુસ્ત્રિક કુર્મરેશનું, ક્યારેપે ઉત્તમ દ્વિતી આપીને સત્વની અને શીલની વાત મણી
મળાવતા કરી છે બીજા કુતરકેષમાં ૮ વર્ષ અને ૨૬૬ અખવનો છે તેમાંથી પહેલા
વચના ૬ અખવનમાં અમરેન્દ્રની ૬ અમરકમદિધીએનું કથન છે બીજા વચના ૬ અખવન
માં જામેન્દ્રની ૬ અમરકમદિધીએનું વચન છે ત્રીજા વચના ૫૫ અખવનમાં દક્ષિણ દિશાના
નવનિકલ દેવતા ૬ ઇદ્રોની પાંચ પાંચ અમરકમદિધીએનું કથન છે ચોથા વચના ૫૫
અખવનમાં ઉત્તર દિશાના નવનિકલ દેવતા ૬ ઇદ્રોની પાંચ પાંચ અમરકમદિધીએનું
કથન છે પાંચમા વચના ૬૪ અખવનમાં દક્ષિણના વાલુબ્ધતર દેવતા ૧૬ ઇદ્રોની ચાર
ચાર અમરકમદિધીએનું કથન છે છઠ્ઠા વચના ૬૪ અખવનમાં ઉત્તર દિશાના વાલુબ્ધતર
દેવતા ૧૬ ઇદ્રોની ચાર ચાર અમરકમદિધીએનું કથન છે સાતમા વચના આઠ અખવનમાં
સૌધમેન્દ્રની આઠ અમરકમદિધીએનું કથન છે અને આઠમા વચના આઠ અખવનમાં
ઇશમેન્દ્રની આઠ અમરકમદિધીએનું કથન છે શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની ૨૬૬ જાતોએ
સનમથી સ્તિષિત બની દેરીએ મધ તેડુ સહ્યેપમાં વચન છે પહેલાં આ સૂત્રનાં ૫૫૫
પદમાં ૩૫ અમરકથાએ હતી હવે તો ફક્ત ૫૫ શ્લોક વિદ્યમાન છે

૭ ઉપાસક દશાગ ' આ સૂત્રમાં એકકુતરકેષ છે અને તેના ૧ અખવનો છે
તેનાં અખવન મહત્તરીના ૧ ઉત્તમ આત્મોના અધિકાર છે તેઓએ ૨ વર્ષ માત્રમાં જ
પાછાં, તેમાં ૧૪૫ વર્ષ પરામાં રહ્યા અને ૫૫ વર્ષ મુદકાલે ઊઠી ચેતમદયામાં રહી
આત્મની ૧૧ પડિમાનુ આરાધન કરું ઉપસર્ગ પામી મથા પતા અધાવધાન ન મથા મથા
એક મહિતાનો સવારો કરી પડેલા દેવગોષમાં દેવવજ્રે ઉપભવ્યા બધા ૪ પામ્યોપમનું
આપુલ પામ્યા, ત્યાંથી મદરિવિદેલ શ્વેતમાં જન્મ લઇ મોક્ષ બની

આ સૂત્રમાં આત્મીની કિયતોનું પણ રહી રીતે લિખ્યકન કરાવવામાં આવ્યું છે
આત્મ મુદકાલ અને ઉત્તમ આત્મ મથા ઇચ્છનાર ફરક બંધિએ આ સૂત્રનો અભ્યાસ
આત્મમેવ કરવો તેમજ ૩ ગ્રંથી તેમના પારિદેક જીવનમાં પરમ સદાચાર, ઉત્સાહ અને
દાનની પ્રાપ્તિ મથા પામે કરજો મુદકાલમથના ૧૨ મન અને ૧૧ પડિમાનુ આર્થ
દરિદ્રનું વજન છે આત્મ સુખ તો અવિરતિ સમક્ષિન દષ્ટિ અને દેવવિરતિ એમ જ તે
મુદકાલને મારે ૮ વચસપમાં છે આ સૂત્રનાં પ્રથમ તો ૧૧૭ પદ હતા જેમાંથી માત્ર
૮૧૨ પાકા રહે છે

નંબર	શ્રાવકનાં નામ	નગરોના નામ	સ્ત્રીઓનાં નામ	ગાયોની સંખ્યા	ધનની સંખ્યા	ઉપસર્ગ	વિમાન
૧	આનંદ	વાણીજ્યગ્રામ	શિવાનંદા	૪૦૦૦૦	૧૨ કોડ સોનૈયા	અવધિ યાનનો	અરણ્ય
૨	કામદેવ	ચંપા નગરી	ભદ્રા	૬૦૦૦૦	૧૮ કોડ સો	પિશાચાદિ ૨	અરણ્યનાભ
૩	ચૂલણીપિતા	વારાણસી	શામા	૬૦૦૦૦	૨૪ કોડ સો.	ભદ્રામાતાનો	અરણ્યપ્રભ
૪	સુસદેવ	વારાણસી	ધન્ના	૬૦૦૦૦	૧૮ કોડ સો	૧૬ રોગનો	અરણ્યકાંત
૫	ચૂલણીશતક	આલંબિકા	બહુલા	૬૦૦૦૦	૧૮ કોડ સો	સ્ત્રીનો	અરણ્યારિષ્ટ
૬	કુડકેલિક	કપિલપુર	પુસા	૬૦૦૦૦	૧૮ કોડ સો.	ધર્મ ચર્યાનો	અરણ્યજ
૭	શકડાલપુત્ર	પોલાસપુર	અગ્નિ મિત્રા	૧૦૦૦૦	૩ કોડ સો.	સ્ત્રી ધાતનો	અરણ્યભૂત
૮	મહાશતક	રાજગૃહી	રેવતી આદિ ૧૩	૮૦૦૦૦	૨૪ કોડ સો	રેવતી સ્ત્રીનો	અરણ્યાવતંસક
૯	ન દેનીપિતા	શ્રાવસ્તી	અશ્વની	૪૦૦૦૦	૧૨ કોડ સો.	ઉપસર્ગ નહી	અરણ્યગર્વ
૧૦	સાંલિહીપિતા	શ્રાવસ્તી	કાશ્યપી	૪૦૦૦૦	૧૨ કોડ સો	ઉપસર્ગ નહી	અરણ્યકિલ

૮ “અતંગડશાંગ” — આમાં ૮ વર્ગ છે પ્રથમ વર્ગનાં ૧૦ અધ્યયન — ૧ ગૌતમ-કુમાર, ૨ સમુદ્રકુમાર, ૩ સાગરકુમાર, ૪ ગભીરકુમાર, ૫ ચિમિતકુમાર, ૬ અચન્નકુમાર, ૭ કપિલકુમાર, ૮ અક્ષોભકુમાર, ૯ પ્રસેનકુમાર અને ૧૦ વિષ્ણુકુમાર એમ ૧૦ અધ્યયન છે. બીજા વર્ગનાં ૮ અધ્યયન — ૧ અક્ષોભ, ૨ સાગર, ૩ સમુદ્રવિજય, ૪ હિમવન્ત, ૫ અચલ, ૬ ધરણ્ય, ૭ પૂરણ અને ૮ અભિચદ્ર આ આઠ અધિકારવર્ણના પુત્ર જાણવા ત્રીજા વર્ગનાં ૧૩ અધ્યયન — ૧ અનેકસેન, ૨ અનન્તસેન, ૩ અન્વિતસેન, ૪ અનિહતરિપુ, ૫ અચલ, ૬ શત્રુસેન ૭ સારનકુમાર ૮ * ગજસુકુમાર, ૯ સુસુખ, ૧૦ દુસુખ, ૧૧ કુખે, ૧૨ દારક અને ૧૩ અનાદ્રષ્ટકુમાર એવા વર્ગના ૧૦ અધ્યયન — ૧ જાલીકુમાર ૨ મયાલી-કુમાર ૩ ઉવયાલી, ૪ પુરુષસેન, ૫ વારિસેન, ૬ પ્રદુમ્ન, ૭ સાંમ, ૮ અનિરૂદ્ધ ૯ સત્યતેમી અને ૧૦ દ્વેતેમિ. પાંચમા વર્ગના ૧૦ અધ્યયન — ૧ પદ્માવતી — રાણી, ૨ ગૌરિ, ૩ ગાંધારી, ૪ લક્ષ્મણા, ૫ સુસીમા, ૬ જાળુવતી, ૭ સત્યભામા, ૮ રુકિમણી (આ આઠ કૃષ્ણની પદરાણીઓ) ૯ મૂલશ્રી અને ૧૦ મૂલદત્તા રાણી છઠ્ઠા વર્ગના ૧૬ અધ્યયન — ૧ મકાષ ગાથાપતિ, ૨ વિકર્મ ગાથાપતિ, ૩ મોગરપાણિ યક્ષ (અન્તુન માળી), ૪ કાશ્વ ગાથાપતિ,

* આમાં દારિકા નગરીનું વર્ણન છે

* વિસ્તારથી રસિક વર્ણન છે

— આમાં દારિકા સળગી તેનું તથા શ્રી કૃષ્ણ તીર્થ કરે તથા તે વર્ણન છે.

† આ ૧૧૪૧ મનુષ્યનો ધાતક છે મહિનામાં મોક્ષમાં ગયો તેનું વર્ણન છે

૫ દેમ મા ૬ મુતિધર મા, ૭ કૈયાસ મા ૮ હરિમન્દ મા ૯ વિરક્ત મા, ૧૦ મુર્ખન મા ૧૧ પૂર્ણેન્દ્ર મા ૧૨ સમુન્દ મા ૧૩ મુપાનિષ્ઠ મા ૧૪ મહિતી માયાપતિ ૧૫ અનિમિત્ત કુમાર ૬ અને ૧૬ અલ્પ રાજા. સાતમા વર્ગનાં ૧૩ અભ્યવન—૧ નદા રાણી, ૨ નદવતી ૩ નદુતરા, ૪ નલેના ૫ મરુતા ૬ સુમરુતા, ૭ મહામરુતા ૮ મરુટેવી ૯ જા, ૧૦ સુખા, ૧૧ સુમત, ૧૨ સુમતિ, ૧૩ જૂનદીના રાણી (આ તેર મણિક રાજાની રાણીઓ નાણવી) આઠમા વર્ગનાં ૧ અભ્યવન—૧ કાલી રાણી ૨ સુકાલી ૩ મહાકાલી, ૪ કુષ્મા, ૫ સુકૃષ્ણા ૬ મહાકૃષ્ણા ૭ વીરકૃષ્ણા, ૮ રામકૃષ્ણા ૯ પ્રવર્તેનકૃષ્ણા, ૧ અક્તેનકૃષ્ણા રાણી. (આ દેવ મણિક રાજાની રાણી). આ રાણીઓ—કાકેમણી, રત્નાવલી મુક્તાવલી આદિ ધાર તપ કરેલા આ બધા મળી ૬ છબો કેવળદાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષમાં પધાર્યા છે પહેલાં આ જાતક સુતમાં ૨૭૨૮ પદો હતાં જાત્યાર જૂન પાડના ૬૦ શ્લોક રજા છે

૯ 'અનુસરૈવવાર્ધ'—આ સુતના ૩ વર્ગ છે પ્રથમ વર્ગનાં ૧ અભ્યવન—૧ નલીકુમાર x ૨ માધવીકુમાર ૩ જિન્વાથીકુમાર, ૪ પ્રવર્તેનકુમાર ૫ વર્તરમેષકુમાર ૬ દીર્ઘાંતકુમાર ૭ લક્ષ્મીકુમાર ૮ વિક્રમકુમાર, ૯ વિકાસકુમાર, અને ૧ મા અભ્યવન, બીજા વર્ગનાં ૧૩ અભ્યવન—૧ દીર્ઘાંતકુમાર ૨ પદ્માંતકુમાર, ૩ લક્ષ્મીકુમાર ૪ મુદ્ધવકુમાર ૫ મુદ્ધવકુમાર, ૬ હરકુમાર ૭ હમકુમાર ૮ હમસેન, ૯ મહાસેન ૧ સિદ્ધ ૧૧ સિદ્ધસેન, ૧૨ મહાસિદ્ધસેન, અને ૧૩ પ્રવર્તેનકુમાર (જાને વર્ગમાં કહેલા જેવીકી કુમાર મણિક રાજાના પુત્રો સમજવા.) ત્રીજા વર્ગનાં ૧ અભ્યવન—૧ ધના અનુમાર, + ૨ સુનક્ત અનુમાર ૩ અધિધાસ, ૪ પેશ્વકપુત્ર ૫ રામપુત્ર ૬ ચ કુમાર ૭ પેશ્વકપુત્ર ૮ પેશ્વકકુમાર, ૯ પેશ્વકકુમાર અને ૧ મા વિક્રમકુમાર. (આ છી માયાપતિ નાણવા) આ ૧૩ અનુસરવિમાનમાં દેવલે ઉત્પન્ન થયા છે બધા એક જન્મ કરીને મોક્ષમાં નથી આ સુતનાં પહેલાં ૬૪ ૪ પદો હતાં. હમણાં ફક્ત ૨૬૨ શ્લોક મૂળપાડના છે

૧૦ પ્રમલ્યાકરણ —આમાં બે સુતરકથા છે પ્રથમ સુતરકથામાં ૫ જાતક દારનાં ૫ અભ્યવન છે જેમાં ૧ કિયા ૨ નુદ ૩ ચોરી ૪ ગેશન અને ૫ પરિમલકી પણ નિમળ દેવતા કારણ તથા તેનાં ફળનાં કથન છે બીજા સુતરકથામાં સવરદાર્ધ ૫ અભ્યવન છે જેમાં ૧ દ્યા, ૨ સત્વ, ૩ અયોધ ૪ લક્ષ્મણ અને ૫ મુ નિર્મલ આ પાંચેનાં અનેક નામ નિમળ થવાના કારણ અને તેનાં ફળનું કથન છે આમાં પહેલાં ૬૩૧૧૬ પદો હતાં, હમણાં ૧૨૫ શ્લોક મૂળપાડના છે

* આઠ વધની વધે દીક્ષા લીધી તેનું અત્યંતિક વર્ણન છે
x જાતક સુતમાં નલીકુમાર કથા છે તે જાલ કુળના અનુમા અને નલી નલી-કુમાર તે મેણિક રાજાના પુત્ર નાણવા
+ હાથમાં આ સુતમાં ખંના અનુમારનું ચરિત્ર સવિસ્તૃત છે બાકી નવ કુમારનાં કથન સંક્ષેપમાં છે

૧૧ 'વિપાક સૂત્ર'—આમાં પણ બે શ્રુતસ્કંધ છે. પ્રથમ શ્રુતસ્કંધ દુ ખવિપાક છે. તેમાં ૧૦ અધ્યયન—મૃગા લોઢીયો, ૨ ઉજ્જિનકુમાર, ૩ અભંગસેન ચોર, ૪ શકટ-કુમાર, ૫ બૃહસ્પતિદત્ત, ૬ નંદીસેનકુમાર, ૭ ઉમ્મરદત્ત, ૮ શૌર્યદત્ત મચ્છી, ૯ દેવદત્તા રાણી અને દશમું અંબુ રાણી આ દશે જણ પાપાચરણ કરી તેનાં ફળ સ્વરૂપે ધોર દુ ખો પામ્યા અનેક ભવ બ્રમણ કરી મોક્ષમાં જશે બીજો શ્રુતસ્કંધ સુખવિપાક છે. તેમાં ૧૦ અધ્યયન—૧ સુત્રાહકુમાર, ૨ ભદ્રનદીકુમાર, ૩ સુખતકુમાર, ૪ સુખાસનકુમાર, ૫ જનદાસકુમાર, ૬ ધનપતિકુમાર, ૭ મહાબલકુમાર, ૮ ભદ્રનદીકુમાર, ૯ મહાચંદ્રકુમાર અને ૧૦મા વરકુમાર. આ દશે તપોધન સાધુઓને ઉત્તમ દાન આપી મહા સુખના મોક્ષતા થયા આગળ તપ સયમનું આગધન કરી સાત ભવ દેવતાના અને આઠ ભવ મનુષ્યના સુખે સુખે કરી મુખથી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરશે. આ સૂત્રનાં પહેલાં ૧૧૦ અધ્યયન અને ૧૨૪૦૦૦૦૦ પદો હતાં હમણાં ૧૨૧૬ શ્લોક મૂળપાઠના છે

૧૨ દષ્ટિવાદ સૂત્ર—આમાં ૫ વર્તુ (વસ્તુ)—૧ પરિક્રમ, ૨ સૂત્ર, ૩ પૂર્વગત, ૪ અનુયોગ અને ૫ ચુલિકા. આમાં પહેલાં પરિક્રમના ૭ પ્રકાર—૧ સિદ્ધશ્રેણિ, ૨ મનુષ્ય-શ્રેણિ (આ બેના ૧૧ પ્રકાર છે), ૩ પુષ્ટનિકા, ૪ અવગાહના શ્રેણિ, ૫ ઉપસમ્પદાશ્રેણિ, ૬ વિભવહિત શ્રેણિ અને ૭ વ્યુતાવ્યુત શ્રેણિ (આનાં ૧૧-૧૧ પ્રકાર છે) ૨ સૂત્રના ૮૮ પ્રકાર—૧ ઋણસૂત્ર, ૨ પરિણતાપ હીન, ૩ બહુભંગી, ૪ વિદ્યાચાર, ૫ અનન્તર, ૬ પરમ્પર, ૭ સામાન્ય સૂત્ર, ૮ સચુકત, ૯ સંમિત, ૧૦ યથાતથ્ય, ૧૧ શ્રાવસ્તી, ૧૨ ઘઠા, ૧૩ નંદાવર્ત, ૧૪ બહુત, ૧૫ પુષ્ટપુષ્ટ, ૧૬ વૈયાવૃત, ૧૭ એવભૂત, ૧૮ દુયાવર્ત ૧૯ વર્ત-માન પદ, ૨૦ સમકિરૂદ, ૨૧ સર્વતોભદ્રપનાસ અને ૨૨ દ્વિમતીગ્રાહી આ ૨૨ ને ૧ સગ્રહ ૨ વ્યવહાર, ૩ ઋણસૂત્ર અને ૪ શબ્દ આ ચાર નયથી ચાર ગુણ કરે ત્યારે ૮૮ થાય છે પૂર્વગતના ચૌદ પ્રકાર તે નીચે પ્રમાણે

(૧) “ઉત્પાદ પૂર્વ”—એમાં છ દ્રવ્યની પર્યાય ઉત્પન્ન થવાનું કથન હતું એ પૂર્વની ૬ વર્તુ હતી અને ૧૧૦૦૦૦૦ પદ હતાં.

(૨) “અગ્રાયણીય પૂર્વ”—એમાં દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય વિષે વર્ણન હતું. એ પૂર્વની ૪ વર્તુ હતી અને ૨૨૦૦૦૦૦ પદ હતાં.

(૩) “વીર્યપ્રવાદ પૂર્વ”—એમાં સર્વ જીવોનાં બળ, વીર્ય, પુરુષાકાર પરાક્રમ વિષે વર્ણન હતું એ પૂર્વની ૮ વર્તુ હતી અને ૪૪૦૦૦૦૦ પદ હતાં

(૪) “અસ્તિ નાસ્તિ પ્રવાદપૂર્વ”—એમાં શાશ્વતી અને અશાશ્વતી વસ્તુનું સ્વરૂપ દર્શાવેલ હતું એ પૂર્વની ૧૬ વર્તુ હતી અને ૮૮૦૦૦૦૦ પદ હતાં

(૫) “જ્ઞાન પ્રવાદ પૂર્વ”—એમાં પાંચ જ્ઞાનનું વર્ણન હતું. એ પૂર્વની બાર વર્તુ અને ૧૭૬૦૦૦૦૦ પદ હતાં

(૬) “સત્ય પ્રવાદ પૂર્વ”—એમાં ૧૦ પ્રકારના સત્યનું વર્ણન હતું એ પૂર્વની ૧૨ વર્તુ અને ૨૫૨૦૦૦૦૦ પદ હતાં

* દુ ખવિપાકનું વર્ણન તો સવિસ્તર છે સુખવિપાકમાં પ્રથમ અધ્યયન સિવાય શેષ સધળાનું વર્ણન સક્ષેપે છે.

(૭) "અષ્ટમ પ્રવાહ પૂર્વ" —એમાં આઠ પ્રકારના આત્માનું વર્ણન હતું એ પૂર્વની ૧૩ વસ્તુ અને ૩૪ પદ હતાં

(૮) "નવમ પ્રવાહ પૂર્વ" —એમાં આઠ કોમોનું વર્ણન હતું એ પૂર્વની ૧૧ વસ્તુ અને ૧૮ પદ હતાં

(૯) "દશમ પ્રવાહ પૂર્વ" —એમાં ૧૦ પ્રવચનના નવ કોશ એનું વર્ણન હતું એ પૂર્વની ૩ વસ્તુ અને ૧૨૧૧૦ પદ હતાં.

(૧૦) "વિદ્યા પ્રવાહ પૂર્વ" —એમાં શૈલિણી પ્રગતિ અર્થે વિદ્યા, મત્ત, જન વગેરે વિધિયુક્ત હતાં. એ પૂર્વની ૧૪ વસ્તુ અને ૨૫ પદ હતાં

(૧૧) "અધ્યાત્મ પ્રવાહ પૂર્વ" —એમાં આ માનું તથા સવમથી સી રીતે અધ્યાત્મ વાત ટેની વાતો હતી એ પૂર્વની ૧ વસ્તુ અને ૪૮૧૪ પદ હતાં.

(૧૨) "પ્રાણ પ્રવાહ પૂર્વ" —એમાં ચાર પ્રાણથી થાંધીને છ પ્રાણ સમીના કલેષ વર્ણન હતું એ પૂર્વની ૧ વસ્તુ અને ૬૭૨૭ પદ હતાં.

(૧૩) "ત્રિવિદ્યા પ્રવાહ પૂર્વ" —એમાં સાધુ અને ધાવનના આચાર તથા ૨૫ ત્રિવિદ્યા વર્ણન હતાં એ પૂર્વની ૧ વસ્તુ અને એક કોશાક્રી અને એક કોશ પદ હતાં.

(૧૪) "લોક મિત્રસાર પૂર્વ" —એમાં સર્વ વ્યક્તિઓના સનિવાસ (ઉત્પત્તિસ્થાન) અને સર્વ લોકના સાર સાર વર્ણન હતું એ પૂર્વની ૧ વસ્તુ અને ૨ કોશોક્ત મત્ત કોશ અને ૧૮૪૫૫ પદ હતાં.

એમ કહેવાય છે કે એક દાસી દુષી નામ તેરથી સાઠી પહેલા પૂર્વનું યાન લખતાં વાવણી પડે બીજા પૂર્વનું યાન લખતાં એ દાસી દુષી તેરથી સાઠી ત્રીજા યાને ચાર દાસી દુષી તેરથી એમ હાથ નમણા કરતાં ચોથા પૂર્વને લખતાં ૮૧૬૨ દાસી દુષી તેરથી સાઠી નેપાળે એ દિસાએ ચોઠે પૂર્વ લખવાને કુલ ૧૧૨૮૩ દાસી દુષી તેરથી સાઠી નેપાળે આપ કોશને લખેલ નથી પણ અનુમાનથી કહી શકાય છે

દ્રષ્ટિવાદ અનની પાંચ વસ્તુમાંની ત્રીજી વસ્તુમાં ઉપર પ્રમાણેના ૧૪ પૂર્વનું યાન હતું દરે એથી વસ્તુમાં ૭ નામો હતાં પહેલી નામતનાં પાંચ દળર પદ હતાં ત્રીજી ત્રીજી ચોથી પાંચમી અને છઠી નામતનાં સુધા સુધા વીસ કરી, અઠાણ લાખ નવ દળર ને નસે પદ હતાં દ્રષ્ટિવાદ અનની પાંચમી વસ્તુને ચૂંચિયા કહે છે એમાં ૧૮ કરીએ એત્તલસાં લાખ ઉત્તમીસ દળર પદ હતાં આનું પકાન દ્રષ્ટિવાદ અન વિરોધે થતાં એમ જમમાં યાનને ધણે અનરો મર્યાદા આપ્યા છે

જો વખતે આ નારે અન પૂર્વ અને વિષયનાં હતાં એ વખતે ઉપાધ્યક્ષ એ સૌમાં પારખન હતાં. દાસ અધિવાર અન જો પ્રમાણે રજા છે તે પ્રમાણે નેચો નાજે તેમને ઉપાધ્યક્ષ કહીએ.

આર ઉપાધ્યક્ષ.

પ્રપ્રવાહ અન સિવાયનાં આરનાં અધિવાર અનનાં નાર ઉપાધ્યક્ષીએ અનનાં અનનાં છે અન એટલે ધરીર અને ઉપાધ્યક્ષ એટલે ધરીર, દાસ પદ અનનાં એ પ્રમાણે કહે છે દરે નારે ઉપાધ્યક્ષનાં નામ અને સંખ્યા વર્ણન કરે છે

૧ શ્રી "ઉપાધ" — આ ઉપાંગ "આચારાગ" સૂત્રનું છે. એ ઉપાંગમા ચંપા-
નગરી, કૌશિકરાજ, શ્રી મહાવીર પ્રભુ, સાધુજના ગુણો, તપના ખાર પ્રકાર, શ્રી તીર્થંકર
મહારાજના સમોસરણની રચના, ચાર ગતિમાં જવાનાં કારણો, દશ હજાર વર્ષના આયુષ્યથી
માડીને મોક્ષ મળે ત્યાં સુધીની કરણી, કેવળસમુદ્ધાત, મોક્ષનું સુખ, ઇત્યાદિ બાબતોનું
બહુ વિસ્તારથી વર્ણન છે. એ ઉપાંગના મૂળ શ્લોક ૧૧૬૭ છે.

૨ "શ્રી રાયપસેણી" — આ ઉપાંગ "સૂચગણ" સૂત્રનું છે એમાં શ્રી
પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સંતાનિયા (ચેલાના ચેલા) શ્રી કેશી સ્વામી સાથે શ્વેતામિકા નગરીના
નાસ્તિક મતવાળા પરદેશી રાજાનો સવાદ* છે એના મૂળ શ્લોક ૨૦૭૮ છે

* શ્રી શ્વેતામિકા નગરીના પરદેશી રાજાને ચિત્ત નામે પ્રધાન હતો. એ ચિત્ત પ્રધાન,
મેટ લાઇ શ્રી સાવત્રી નગરીના જિતશત્રુ રાજા પાસે ગયો. શ્રી સાવત્રીમાં શ્રી કેશી સ્વામી
પાસે ચિત્ત પ્રધાને ઉપદેશ સાંભળ્યો અને શ્રાવણનાં વ્રત અગીકાર કર્યાં. શ્રી કેશી સ્વામી પ્રત્યે
ચિત્ત પ્રધાને શ્રી શ્વેતામિકા નગરીએ પધારવાની વિનંતિ કરી કે જેથી ઉપદેશની અસરથી નારિતક
પરદેશી રાજા ધર્મ પામે અને દયા માર્ગનો પ્રભાવ વધે, ઉપકારનું કારણ જાણી શ્રી કેશી સ્વામી શ્રી
શ્વેતામિકા નગરીએ પધાર્યાં ચિત્ત પ્રધાનને મહારાજ પધાર્યાંની ખબર પડતાં અશ્વરથ ફેરવવાને
બહાને પરદેશી રાજાને જે બગીચામાં શ્રી કેશી સ્વામી મિરાજતા હતા ત્યાં લાગ્યો. સાધુને જોઇ
રાજાએ પ્રધાનને પૂછ્યું કે આ કેણું છે? પ્રધાને કહ્યું કે જીવ અને કાયા બંને જુદાં છે એમ
માનનાર સાધુ છે તે ઘણાજ વિદ્વાન છે અને ઉત્તમ ઉપદેશ આપે છે એમ મેં સાંભળ્યું છે.
આથી પરદેશી રાજા તરત શ્રી કેશી મુનિ પાસે આવી સવાલ જવાબ કરવા લાગ્યો

પરદેશી રાજા—અરે શું આપ જીવ અને શરીર એ બંનેને જુદા માનો છો?

શ્રી કેશી મુનિ—હા રાજા તુ મારો ચોર છે

પરદેશી રાજા—(અમકીને) શું હું? નહિ, મેં કેાઇ દિવસ પંચ ચોરી કરી નથી.

શ્રી કેશી મુનિ—શુ તારા રાજમાં દાણ ચોરી કરે તેને તુ ચોર નથી કહેતો?

[ચતુર રાજા આ ઉપરથી તરત ચેતી ગયો કે મેં મુનિને વિધિપૂર્વક વદના નમસ્કાર નથી
કર્યાં તેથી મેં દાણચોરી જેવાજ એમનો અપરાધ કયો છે એમ મુનિનું કહેવું છે એમ વિચારી
વદના કરી કહેવા લાગ્યો]

પરદેશી રાજા—મહારાજ! હું અહીં બેસું?

શ્રી કેશી મુનિ—આ પૃથ્વી તારી છે

[આવા વિચિત્ર પંચ અસરકારક પ્રતિઉત્તર સાંભળી રાજાને વિશ્વાસ ખેડો કે આ સાધુ ઘણા
હોશિયાર છે અને મારી ઘણા વખતની શકાનું સમાધાન નક્કી કરશે]

પરદેશી રાજા—આપ જીવ અને કાયા બે જુદાં જુદાં માનો છો?

શ્રી કેશી મુનિ—હા, મરણ સમયે શરીર અહીં પડ્યું રહે છે અને અંદરનો જીવ બીજા
શરીરમાં ઉત્પન્ન થઇ પોતાના પૂર્વના પુણ્ય પાપનાં ફળ ભોગવે છે

૪ જવાહિરમ—આ ઉપાંગ શ્રી જાણી સ્ત્રાવું છે તેની નવ પ્રતિષ્ઠા છે પ્રથમ નવમાસ ત્ર ૮ પછી અરપી રપી જવના બેઠ છે જેમાં સિદ્ધના ૧૫ પ્રકાર આ છે ત્યારના સસારી જવેન્દ્રી ૬ પ્રતિષ્ઠા છે, જેમાંથી પ્રથમ પ્રતિષ્ઠામાં ૩ મસખં ત્રણ ત્રણ સ્થાવર તે ૥ ઉપર ૨૩ દ્વાર છે બીજી પ્રતિષ્ઠામાં ત્રણ વેદની રિધિ, જંતુ અપ્પલદુત્ર અને વિવરના બેઠ છે ત્રીજી પ્રતિષ્ઠામાં નરકના ત્રણ ઉદેશમાં નરકનું વર્ણન છે તિથ મના ૨ ઉદેશમાં તિથનું વર્ણન છે સાધુના અવધિ સેરમાં જાતકો મનુષ્યનું કમ' જુમિના મનુષ્યનું કલ્પનરૂપિ વાણસ્પતર, અપ્રેતીથી રેવેનું વર્ણન છે અસમ્પત દીપ સમુદોનું તથા જ જુદોપનું વિસ્તારથી વર્ણન છે વિભવેવનું વિસ્તારથી વર્ણન છે કલ્પસમુદ, પાતાળા કળયો, પાણીની રિધા, નામરેવ, વેદધર રેવ, પાતાળા

પરદેશી રાજા—મારા ઘણા પાપી હતા તેથી આપના કહેવા પ્રમાણે તેા તેઓ નરકમાં ગયા હશે અને ત્યાં થઈ કુલ ભોજનતા હશે તે બે ત્યાંથી આવી મને બહી એવે કે હે પુત્ર! તુ પાપ ન કર પાપ ન કર, પાપ કરવાથી મારા જેવા નરકમાં કુઓ તારે પણ ભોજનમાં પડશે આ પ્રમાણે બે મારા ઘણા અને કહેવા આવે તેા હું જીવ અને કલ્પ છું કે એમ માનું

શ્રી કેશી મુનિ—તારી સુરિકતા રાણીની સાથે કેવળ પાપી માણસને બાંધવાર કર્યું વ બેઠે તેા તું તે વખતે શુ કરે?

પરદેશી રાજા—તે જ દેશજી હાર માર

શ્રી કેશી મુનિ—એ માણસ કદાચ દાઘ નેટી બારજ કરે કે ' હે રાજા! મને પા કાઠની રળ આપો કે જેથી મારા દીકરાને ઉપદેશ આપી જાવું કે કાઠ કેવળ બલિયા ન કરશે, કરશે તેા મારી પો કુળી થશે. એ પ્રમાણે કહી પાછો આવતી રળ ભોજનમાં આપીશ એમ કહે તેા તું તે માણસને તેરમે વખત રળ આપી છેલ્લીય ખરો કે!

પરદેશી રાજા—એવેા કેવળ મૂખ' દોષ કે યુ-દેવાતા ભોજનના પા વિધાન રાખે!

શ્રી કેશી મુનિ—જ્યારે તું એક પાપ કરનારને તારી રાજ સત્તાની બદલ ભરે પાપા આવવાની જ કથાની પણ રળ આપી શકે નથી તેા તારા ઘણા કે જેને બેઠે પાપે કપી હતા તેને નરકમાં સજા આપે હું આવવા સાર થી રીને છું મને!

પરદેશી રાજા—તે પણ મારી શાંતિમાં જન્મ પદ' કુ' કુ, તેઓ પાતાને મનમાં ઉત્તમ જાણે છે તે કહી જનારને સજા છેલ્લી બહી શા મારે ન મારે!

શ્રી કેશી મુનિ—કેવળ જાતી તને તેની મહી ગુપ્તીમાં ભોજનને તેા જાતી ખરો કે!

પરદેશી રાજા—ખરે! આ આવનો અગત્ય રેવો નિધિય છે! હું શુ રાજા જાતી કુલ દીના બહાર ૧૫ અર્ધવિજ ગુપ્તીમાં ૫૫ રજા ખરો કે! કહી નહી

શ્રી કેશી મુનિ—તેા શુ તારી શાંતિમાં સજાના અનેક ઉત્તમ કુઓના મનાવ કરેલું તે કુલ ૫૩૩૩ આ મનુષ્ય ને કપા આવી શકે ખરો કે! મનુષ્ય સાધની કુલ ૫૩૩૩ રાજા કપી ઉપ જાતી કરે!

દ્વીપ, કાલોદધિ સમુદ્ર, પુષ્કરદ્વીપ, માનુષ્યોત્તર પર્વત, જ્યોતિષીના ઇંદ્રનું ચ્યવન, પુષ્કર સમુદ્ર, વરુણ, ક્ષીર, ધૃત, ઇન્દ્ર, નદીશ્વર, અરુણ આ નામના દ્વીપ તથા સમુદ્રનું યાવત સ્વયંભૂસ્મરણ દ્વીપ તથા સ્વયંભૂસ્મરણ સમુદ્ર સુધી વર્ણન છે. તથા દ્વીપ સમુદ્રોનું પરિમાણ, સમુદ્રના મઝ્છનું પરિમાણ, ઇન્દ્રિયોના વિષય, સમભૂતલાથી જ્યોતિષી દેવનું અંતર, જ્યોતિષીની ગતિ, ઋદ્ધિ વૈમાનિક દેવના એ ઉદ્દેશા ઇત્યાદિ વર્ણન છે. ચોથી પ્રતિપત્તીમા એકેન્દ્રિયના ૫ પ્રકારનું વર્ણન છે. પાંચમી પ્રતિપત્તીમા છ કાયનું કથન. છઠ્ઠી પ્રતિપત્તીમા સાત પ્રકારનાં જીવનું વર્ણન સાતમીમાં આઠ પ્રકારનાં જીવનું વર્ણન આઠમીમાં નવ પ્રકારનાં જીવનું વર્ણન નવમી પ્રતિપત્તીમાં દશ પ્રકારનાં જીવોનું વર્ણન તથા અતર્માં સમુચ્ચય જનાભિગમ છે આ જનાભિગમ સૂત્રમાં મૂળ શ્લોક ૪૭૦૦ છે.

પરદેશી રાજ-દીક, આ બામત પડતી મેલીએ હું આપને બીજો પ્રશ્ન પૂછું છું. એક વખતે મેં એક ગુન્હેગારને લોહાની કાઠીમાં પૂરી તે કાઠી ચારે તરફથી મજબૂત બંધ કરી થોડીવાર પછી તે કાઠી ઉઘાડી જોયું તો તે ગુન્હેગાર માણસ મરણ પામ્યો હતો, પણ તેના શરીરમાંથી જીવ કાઢ તરફ જતો મેં જોયો નહિ, તો જીવ જુદો હોય તો કાઠીમાંથી શી રીતે ને કયાંથી નીકળી ગયો ?

શ્રી કેશી મુનિ-કાઠ ગુફાનાં મજબૂત બારણાં બંધ કરી અંદરથી કાઢ માણસ મોટેથી ઢાલ વગાડે તો તે ઢાલનો અવાજ બહાર આવે છે કે નહિ ?

પરદેશી રાજ-આવે છે

શ્રી કેશી મુનિ-એવી રીતે દેહરૂપી ગુફામાંથી જીવ નીકળી શકે છે પણ તે દ્રષ્ટિગોચર થતું નથી પરમજ્ઞાની મહાત્મા જ તે વાત જ્ઞાનથી જાણીને દેખી શકે છે.

પરદેશી રાજ-એ પ્રમાણે એક ચોરને મેં કાઠીમાં પૂરી તે કાઠી ચારે તરફથી સજ્જડ બંધ કરી હતી ઘણા દિવસ ગયા બાદ મેં તે ચોરને બહાર કાઢ્યો તો તેના શરીરમાં અસખ્ય કીડા પડી ગયા હતા, તો તે કીડા બંધ કાઠીમાં શી રીતે પેઠા ?

શ્રી કેશી મુનિ-લોહાનો ખૂબ નક્કર ગોળો અગ્નિમાં તપાવીએ તો તેની અંદર બધી તરફ જે રીતે અગ્નિ પ્રવેશ કરે છે તે પ્રમાણે બંધ કાઠીમાં ચોરના શરીરમાં કીડા ઉપજ્યા. (જીવો બહારથી આવી કીડા રૂપે ઉપજ્યા)

પરદેશી રાજ-કાઠપણ જીવાત્મા સદા એક સરખો રહે છે કે નાનો મોટો, ઓછો વધારે એ પ્રમાણે થાય છે ?

શ્રી કેશી મુનિ-કાઠપણ જીવાત્મા પોતે તો સદા એક સરખોજ રહે છે.

પરદેશી રાજ-જો એમ છે તો, જીવાન માણસના હાથથી જેવી રીતે બાણ છૂટે છે તેવી રીતે તે માણસ વૃદ્ધ થતાં શા માટે છૂટતું નથી ?

શ્રી કેશી મુનિ-જેમ નવું ધનુષ્ય (કામડું) હોય. તેના પર કાઠ બાણ ચડાવીને ફેંકીએ તો જેટલે દૂર અને જેટલા જોરથી જાય તેમ જીના ધનુષ્ય પર તે બાણ ચડાવતાં થતું નથી તેની પેઠે સમજવું

પરદેશી રાજ-જીવાનથી જેટલો ભાર ઉપાડાય છે તેટલો ધરડા માણસથી ઉપડતો નથી તેનું શું કારણ ?

૬ 'પ્રજવર્ણ સ્ત્ર'—આ ઉપાંગ શ્રી સમવાર્ણ સ્ત્રનું છે તેના ૩૬ પદ છે. (૧) પ્રજાવદ તેમાં જીવતા ૫૬૪ જોડ સિદ્ધાન્ત ૧૫ પ્રકાર પાંચ સ્થાવર ત્રણ વિદ્યેન્દ્રિય વિષય પચેન્દ્રિય અશાલીયાની ઉત્પત્તિ કુલોદ્ભિન્ની સખ્યા, મનુષ્યના પ્રકાર અને દેશોનાં નામ, સાદી પચીસ આર્ષ દેશોનાં નામ, આર્ષભૂતિ આર્ષકર્મ, આર્ષભવા, આર્ષલિપિ અને ગાન કથન, આરિત્રતા પ્રકાર તથા દેવતાના ૧૬૮ જોડોનું વર્ણન છે. (૨) સરસ્વાતપદ્મા-૨૪ કલ્પના જીવોનાં નિવાસસ્થાનનું વિસ્તારથી વર્ણન છે સિદ્ધસિદ્ધા અને સિદ્ધ સમવાનનું કથન છે. (૩) બહુ વક્રબાપદ્મા-દિશાનુપપત્તિ ક્ષતિ, ભૂતિ, કલ્પક ભેદ, ભેદ, ભવાઈ, ભેદભાઈ, કલ્પ, ગાન, કથન, સમર્થિ, ઉપવેશ, અકારકાઈ ભાષકાઈ પરિતપ પશીમ, સદ્મ, સગાર, અભાઈ અસ્થિભાઈ,

શ્રી કેશી સુનિ—નવું શીક જેટલું વળન ઉઠાવે છે તેટલું જાનું શીક ઉપવેશ નથી તેની જે સમજવું

પરદેશી રાજા—મેં જોયું જીવતા ચોરને જોખ્યો પછી તેને રસભીષક થઈ શકે રાષ્ટ્ર મજી નાંખીને જોખ્યો તો પ્રથમના જેટલું જ વળન થયું ને જીવ અને કાંઈ અથવા અથવા માનીએ તો કલ્પમાંથી જીવ નીકળી ગયા પછી સરીસું વળન જોણું થયું જોખ્યો તે માં ન થઈ

શ્રી કેશી સુનિ—જામખાળી ચલક (કાચળો)ને પ્રથમ તેમાં કંઈ જાતી જોખી જોખો તે પછી તેમાંથી કંઈ કાંઈ નાંખીને તેણી કુઓ તો જાને વખતનો તોજા જોયું સરખા રહે છે તેની જે સમજવું

પરદેશી રાજા—મેં જોયું ચોરના કટોક કટકા કરી નેમુ તો તેમાં મેં કોઈ સ્થલ જીવને નેમો નહિ તો પછી સરીરમાં જીવ ક્યાં કરે ?

શ્રી કેશી સુનિ—હે રાજા ! તું જોયું કદિયારના જેવો સૂઈ બાંધે છે જોયું વખત કદિયાર કદિયારા વચમાં લાકડાં કાપતા ગયા તેઓએ પેતામાંના જોયું કદિયારને જોયું જાંબોને જોસાદી કદિયારે જાંબો તું જાંબો બેસતો જાંબો અરણીના લાકડામાંથી અંધિ સળગાવી જોખન તૈયાર કરતો અને બધા લાકડાં કાપીને જાતીશુ ત્યારે જાંબારા લાકડામાંથી તને લાગે જાંબો જોખન બધા લાકડાં કાપતા ગયા પછી જાંબો કદિયારે સ્ત્રોતને માટે જાંબો મેળવવા અરણીના ઉપનાં લાકડાં લાવી તેના કટોક કટકા કરી નાંખ્યા પણ તેમાંથી દેવતા મળી શકે નહિ. ઉપે બધા કદિયાર લાકડાં કાપી ત્યાં જાંબો અને જાંબો કદિયારને અરણીના લાકડાંના કદા કરતો તથા તેમાં જાંબો સાધતો જોયું જાંબો પખા તરતજ તેઓએ પેતાના કારે અરણીના લાકડાંને પરસ્પર ખૂબ મસી જાંબો ઉત્પન્ન કરી રસોઈ બનાવી. હે રાજા ! તું પણ પેલા કદિયારા જેવા જાંબો છે !

પરદેશી રાજા—સુનિ મદારાજ ! હું જોમાં કોઈ સમજ્યો નથી, મને તો પ્રત્યક્ષ જાંબો અરણી સરીરમાં જીવ છે એ સાબિત કરી બતાવો તો માનું

શ્રી કેશી સુનિ—જામ, જાંબોનાં જાંબોનાં પાંચમાં શાંથી લાગે છે ?

પરદેશી રાજા—કવણી

શ્રી કેશી સુનિ—એ કવા કેવડી મોટી છે તથા તેનો રંગ કેવો છે ?

પરદેશી રાજા—એ કવા કેવડી નયો તેમો હું શી રીતે કહી શકું !

ચરમ ૨૧, ક્ષેત્ર ૨૨, બંધ ૨૩, પુદ્ગલ ૨૪, આ ૨૪ દ્વારો ઉપર ૧૪ જીવના ભેદ, ૧૪ગુણસ્થાન, ૧૫ યોગ, ૧૨ ઉપયોગ, ૬ લેશ્યા, એ ૬૧ અને ખાસઠમો અલ્પમહુત્વ. એમ ૬૨ બોલ ઉતાર્યા છે જીવના ૨૫૬ ઢગલા અને ૯૮ બોલનો અલ્પમહુત્વ દ્વાર પણ આમાં છે. (૪) સ્થિતિપદ્મા-૨૪ દંડકના અપર્યાપ્તા પર્યાપ્તાની, નરકના પાથકાની, ભવનપતિ દેવ, પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેન્દ્રિય, તથા તીર્થ કર, ચક્રવર્તી, બળદેવ, વાસુદેવ. અકર્મભૂમિ, જ્યોતિષી, દેવલોક એ બધાંની અલગ અલગ સ્થિતિ (આયુષ્ય) બતાવેલ છે (૫) પર્યાયપદ્મા-૨૪ દંડકના આયુષ્ય, અવગાહના, તથા રૂપી, અરૂપી, અજીવ, પરમાણુથી અનંત પ્રદેશી રકથ આદિની પર્યાતનું કથન છે (૬) વિરહપદ્મા-અવન, ઉદ્ધતનનું, પ્રતિ સમય આશ્રયી વિરહ (અંતર) પડવાનું ગતાગતિનું અને પરભવના આયમધનું કથન છે (૭) શ્વાસોચ્ચવાસ-પદ્મા-૨૪ દંડકના શ્વાસોચ્ચવાસનું પરિમાણ છે (૮) સંજ્ઞાપદ્મા ૧૦ સંજ્ઞાના નામ તથા સંજ્ઞા કયા કર્મથી થાય તે છે તથા ૨૪ દંડકમાં કેટલી સંજ્ઞા લાભે તે તથા અલ્પમહુત્વ

શ્રી કેશી મુની—હવા દેખાતી નથી, છતાં તે શી રીતે જાણ્યું કે હવા છે ?

પરદેશી રાજા—આ પાંદડા હલે છે તેથી

શ્રી કેશી મુની—જસ, એ પ્રમાણે શરીરની હાલવા ચાલવા વગેરે ક્રિયાથી આપણે જાણીએ કે તેમાં જીવ છે

પરદેશી રાજા—મહારાજ ! આપે કહ્યું કે બધા જીવ એક સરખા છે તો કીડી નાની અને હાથી મોટા શી રીતે હોઈ શકે ?

શ્રી કેશી મુનિ—એક દીવો વાટકાની અંદર જેમ વાટકા જેટલીજ જગામાં પ્રકાશ ફેલાવે છે અને તેજ દીવો મહેલની અંદર મહેલ જેટલી જગામાં પ્રકાશ આપે છે તે વખતે દીવાની જ્યોત કંઈ નાની મોટી હોતી નથી પણ એક સરખીજ હોય છે, તે પ્રમાણે જીવનું શરીરરૂપી ધરમાં સમજવું

પરદેશી રાજા—મહારાજ ? આપની આ બધી વાનો તો ન્યાય પક્ષની છે પણ મારા બાપદાદાના વખતથી જે ધર્મ હું પાળું છું તે મારાથી શી રીતે છોડાય ?

શ્રી કેશી મુનિ—નહિ છોડ તો “લોહ વાણીયા” ની પેઠે તારા હાલ થશે લોહ વાણીયા પોતાની લોહ રાખવાની હઠ ન છોડીને પછી ખૂબ પરતાવો કરવા લાગ્યો તેમ થશે

પરદેશી રાજા—મહારાજ ? લોહવાણીયે શું કયું હતું તે વાત કહેશો ?

શ્રી કેશી મુનિ—સાબળ ચાર વાણીયા એક વખત કમાવા માટે જ પરદેશ નીકળ્યા. રસ્તામાં એક જગાએ લોહાની ખાણ આવી ચારે જણે તે ખાણમાંથી લોહાની ગાંઠડી બાંધી લીધી. આગળ ચાલ્યા તો એક જગાએ ત્રાંખાની ખાણ આવી એ ખાણને જોઈ ત્રણ જણે તો લોહાને ફેંકી દઈ ત્રાંખાની ગાંઠડી બાંધી લીધી ચોથાએ કહ્યું કે આપણે તો લીધું તે લીધું એમ વિચારી લોહાની ગાંઠડીજ રાખી. આગળ જતા રૂપાની, તે પછી સોનાની ખાણ આવી તે વખતે ત્રણે જણે ત્રાંખાની ગાંઠડી છોડી રૂપાની અને રૂપાની ગાંઠડી છોડી સોનાની ગાંઠડી બાંધી લીધી આખરે હીરા માણેકની ખાણ આવી ત્યારે પણ સોનાની ગાંઠડી છોડી હીરા માણેકની બાંધી લઈ કમાણીમાં ધણા સુખી થયા પણ પેલા લોહ વાણીયે તો લોહાની ગાંઠડી ઠેક લગી છોડીજ નહીં ને નાહક લોહાને બોળે ઉપાડી ફૂંખી થયો અને ગરીબ રહ્યો. એ પ્રમાણે તું કદાચ (હઠ) રાખી તારા બાપદાદાનો ધર્મ નહિ છોડે તો ફૂંખી થઈશ.

ઉ (૬) ચેતિપદ્ધતિ-આર પ્રકારની ચેતિનો ૨૪ દહક પર અવગણ્ય છે (૧) ગરબપદ્ધતિ-
 સાતે નરખું લેખાશેઠનું પરમાસ્થિતી માંડી અનતપ્રદેશી રક્ષે સુધીનું તથા રિશ્તિ, કાપ,
 કાપાદિના મરમાયરમનું કથન છે (૧૧) બાપપદ્ધતિ-અવધારણી બાપા સત્ત્વ ભાષા, જગત્
 ભાષા, મિત્ર ભાષા અને વ્યવહાર ભાષા, આ ચાર ભાષાના ૪૨ પ્રકાર કથા છે તથા
 કાપાની આદિ બતાવી છે કાપક અભાષનું કાપાનાં ૬૦૫ મહત્ત્વ ઠરવાનું પાંચ કુલસુત
 પરિણામના ૨૬ પ્રકારથી ખુલાસો વજેર છે (૧૨) સરીરપદ્ધતિ-પાંચ સરીરનાં નામ અને સ્થાન,
 ૨૪ દહકનાં સરીર જમિયા, ડુઢોલમનું કથન છે અઢી દીપનાં મનુષ્યોની સખ્યાના ૨૬
 આંક તેની સ્ફુટીની વિધિ બતાવી છે (૧૩) પરિણામપદ્ધતિ-જીવ પરિણામપદ્ધતિ ૪૧ જે
 ચેતીક ૬૬૬ ઉપર ઉતાર્યા છે અજીવ પરિણામના ૩૬ એક કથા છે પરિણામના ૫ મેઘ ૨૪
 દહક ઉપર ઉતાર્યા છે (૧૪) કાપપદ્ધતિ-૫૨૦ ભાષા ચાર કાપના કથા છે (૧૫)
 ધ્વજપદ્ધતિ-તેના જે ઉદેશ છે પ્રથમ ઉદેશમાં પાંચ ધ્વજપદ્ધતિ ૨૫ દાર છે તે ૨૪ દાર
 ઉપર ઉતાર્યા છે ધ્વજ ૨૫૪નો વિષય બતાવ્યો છે બાપીયાના પ્રસંગે છે બાપ
 પ્રદેશ અને બનેગકનનું કથન છે ૪ દીપ સમુદાનાં નામ છે બાપીયા બાપીયાનું કથ
 છે અને બીજા ઉદેશમાં પાંચ ધ્વજપદ્ધતિ ૧૩ દાર છે તે ૨૪ દહક ઉપર ઉતાર
 છે એક જીવ અનેક જીવના પૃથક્ પૃથક્ તથા પરસ્પર ભાવેન્દ્રિય ડેલી હેતુ
 કથન છે: (૧૬) ચેતપદ્ધતિ-૧૫ ચેતપદ્ધતિ ૨૪ દહકનાં ડેલી ચેત હેતુ તે કથન
 તથા ૫ સરીરના ભાષા અને પાંચ પ્રકારની ગતિ બતાવી છે (૧૭) સેસ્થા પદ્ધતિ ૭ ઉદેશ
 ૭ વેમયી પદેશ ઉદેશમાં સેસ્થાના ૬ દાર છે તે ૨૪ દહક ઉપર ઉતાર્યા છે બીજા ઉદેશ
 ૨૪ દહકની સેસ્થાનો અવગણ્ય અને સ્ફુટિ કથન છે ત્રીજા ઉદેશમાં-અતિમાં ઉત્ત-
 વનાં સેસ્થાનું, અવધિગામી સેસ્થાનું અને સેસ્થાનાં ચાલનું કથન છે ચોથા ઉદેશ
 ૭ સેસ્થા ઉપર ૧૪ દાર છે પાંચમાં ઉદેશમાં ૭ સેસ્થાનાં પરસ્પર પરિણામ છે ૭
 ઉદેશમાં મનુષ્યમાં સેસ્થા પરિણામનું વિશેષ જન્ય છે (૧૮) કાલરિશ્તિપદ્ધતિ-અ
 રિશ્તિના ૨૨ દારનું વિગતરૂપક વર્ણન છે (૧૯) દિપિપદ્ધતિ-ત્રણ દિપિમાંથી ૨૪ દહક
 ડેલી દિપિ લાભે તે જન્ય છે (૨૦) અત્તરિપદ્ધતિ-અત્તરિપદ્ધતિ ૬ દારી ૨૪ દાર
 ઉપર ઉતાર્યા છે અત્તરિપદ્ધતિ સખ્યા તથા સિદ્ધવર ૬૬૬ ૮ દાર ઉપર ૧૬ દાર
 ઉતાર્યા છે જીવની પરસ્પર કલ્પિ, પદ્ધતિ, પદ્ધતિ અને મોક્ષપદ્ધતિનું કથન છે ૨૩ પદ્ધતિ ૭
 કથા જીવે પ્રાપ્ત કરે કથા કથા જીવ કેવા કેવા દેવ થાય તથા અસગીના પ્રકાર પ્રવર્તી
 વર્ણન છે (૨૧) સરીરપદ્ધતિ-૫ સરીરનાં આકાર ૬૬૬ ૨૪ દહકનો અવગણના સરખા
 નામના પાંચમ અને દેવોના પ્રકારની અસત્ત્વ અસત્ત્વ અવગણના અસત્ત્વ તોલક

આ સંખ્યાનાં રાત્રીએ એ પદ્ધતિ અગીયાર કોઈ સમર્થિત થઈ ન મતપ્રમાણ્ય થાય
 કથા પેતાની રાત્રીસીના ચાર ભાગ કરી એક ભાગ દાન થઈ રાત્રીએ અને ૭૬ જાન
 પાત્રી ૬૬૬ મ તાત્રી ડેલી મુન ત્યાંથી વિ તર કરી તથા રાત્રી સરીક તામે ચેતપ
 પદ્ધતિ (૧૨૦૬ રાત્રી) ને પદ્ધતિના જગત્તે તેમ / સમારના રાત્રી મોખરિયાસથી રાત્રી
 તેમ ચારે દેવે તિપરોથી છે એમ અમજ વેશમાં જાને પારવે વિષ અવગણના રાત્રીને તિ
 અવગણનાની અવગણના પદ્ધતિ સખ્યા રાત્રી મપાધિમાત્રમાં મુલ્ય પાત્રી પદેલા દેવોત્ત
 સ્વેચ્છા જામના રાત્રીને દેવપદ્ધતિ ઉપજા ત્યાંથી મ દેવોત્ત સેત્રમાં મનુષ્યને ઉપજા, સવ
 તથા મોક્ષ પદ્ધતિ

અને કાર્મણ શરીરનું સ્વરૂપ, મારણાનિક સમુદ્ધાત કેવી રીતે હોય ? શરીરનો પરસ્પર સંબંધ અને દ્રવ્ય પ્રદેશનો અલ્પબહુત્વ છે (૨૨) ક્રિયાપદમાં—ક્રિયાક્રી આદિ ૫ ક્રિયા, સત્તિ, અક્રિય, ક્રિયાથી કર્મબંધ પરસ્પર ક્રિયા, કાલ ક્ષેત્ર જીવ આશ્રયી ક્રિયા, આરભિયા આદિ ૫ ક્રિયા ૨૪ દંડક ઉપર પરસ્પર ક્રિયાથી નિવૃત્તિના ચાર ભાગા ધૃત્યાદિ કથન છે (૨૩) કર્મબંધ પદના બે ઉદ્દેશા છે પ્રથમ ઉદ્દેશામાં—કર્મબંધના ૫ દ્વાર અને કર્મબંધની વિધિ છે બીજા ઉદ્દેશામાં—આઠ કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિની સ્થિતિ, એકેન્દ્રિયથી પચેન્દ્રિય સૂધીની કર્મપ્રકૃતિની ગ્થિતિ અને કર્મપ્રકૃતિના બંધાધિકારીનું કથન છે (૨૪) કર્મસ્થિતિપદમાં—એક પ્રકૃતિમાં અન્ય પ્રકૃતિનો બંધ થાય તે અને બંધના ભાગા બતાવ્યા છે (૨૫) કર્મવેદનાપદમાં—એક કર્મ બાધનાં ફેટલા કર્મ વેદે તે બતાવ્યું છે, (૨૬) કર્મપ્રકૃતિપદમાં—એક કર્મ વેદતા ફેટલા કર્મ બાધે તેના ભાગા છે (૨૭) ક્રિયાપદમાં—એક કર્મ વેદતા ફેટલા કર્મ વેદે તે દર્શાવ્યું છે (૨૮) આહારપદમાં—આહારના ૧૧ દ્વાર ૨૪ દંડક ઉપર ઉતાર્યા છે (૨૯) ઉપયોગપદમાં—આર ઉપયોગ ૨૪ દંડક ઉપર ઉતાર્યા છે (૩૦) પશ્વતાપદમાં—દેખવાવાળા ૯ ઉપયોગનું કથન છે (૩૧) સસીપદમાં—૨૪ દંડકમાં સગી અસંગીના ભેદ બતાવ્યા છે. (૩૨) સન્યાપદમાં—સયતિ આદિ ૨૪ દંડકમાં ટાણુ ? તે બતાવ્યું છે (૩૩) અવધિપદમાં અવધિગ્નાનનું સ્વરૂપ ૧૦ દ્વારે કરી બતાવ્યું છે (૩૪) પરિચરણપદમાં—દેવ દેવીના ભોગનું વર્ણન છે (૩૫) વેદના પદમાં—વિવિધ વેદનાનું કથન છે અને (૩૬) સમુદ્રવાતપદમાં—સાતે સમુદ્ધાતનું બહુ વિસ્તારથી કથન છે આ પત્રવાણા સૂત્રમાથી સેકડા થોડાડા નીકળે છે ગહન જ્ઞાનનો સાગર આ શાસ્ત્ર છે તેના મૂળપાઠના ૭૭૮૭ શ્લોક છે

૫ જ બુદ્ધીપ પ્રજ્ઞાપિત-આ શ્રી ભગવતી સૂત્રનું ઉપાંગ છે આમાં જ બુદ્ધીપની જગતી ભરતક્ષેત્ર, વૈતાલ્ય પર્વત, ઋષભકૃત, ૭ આરા, ઋષભદેવજીનું ચરિત્ર, નિર્વાણ મહોત્સવ, ઉત્સર્પિણીનું વર્ણન, વિનોતા નગરી, ભરત ચક્રવર્તીનું વર્ણન, ચક્રરત્નની ઉત્પત્તિ, દિગ્વિજય-પટ્ટપગસાધન, ત્રણુ તીર્થ વૈતાલ્યની તિમિસ્ત્રા શુકા, ઉમ્મગજલા નિમગજલા નદી, આ પાત ચક્રાત મનેચ્છ સાથે લડાઈ, ગંગા સિધુ દેવી, નવ નિધિની પ્રાપ્તિ, વિનોતા નગરીમાં ચક્રવર્તીનો પ્રવેશ, રાજ્યારોહણ મહોત્સવ, ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિ, આરીસાભવનમાં ભરતજીને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ, સુલ્લહિમવત પર્વત, હેમવપક્ષેત્ર, મહાહિમવત પર્વત, હરિવાસક્ષેત્ર, નિપથ પર્વત, મહાવિદેહક્ષેત્ર, ગજદતા પર્વત, ઉત્તરકુશક્ષેત્ર, યમકદેવની રાજધાની, જ બૂલ્લહ, કચ્છાદિ ૩૨ વિજય, સીતામુખ વન, મેરુ પર્વત, નીલવંત પર્વત, રમ્યકવાસક્ષેત્ર, રૂપીપર્વત, હિરણ્યવક્ષેત્ર, શિખરી પર્વત, ઇરવતક્ષેત્ર આ બધાનું સવિસ્તર વર્ણન છે તીર્થ કરેના જન્મભિષેકનું સવિસ્તૃત વર્ણન છે ખડાન્નેયણુનો થોક ૧૦ દ્વાર. ચદ્ર સૂર્યની સખ્યા, સૂર્યમંડલનું અંતર, લાખાં પહોળા, મેરુથી અંતર, હાની ઇદ્ધિ, ઉદય અસ્તની રીત, સવત્સરનાં નામ, મહિનાના નામ, પક્ષનાં નામ, તિથિનાં નામ, રાત્રિનાં નામ, મુહુર્તનાં નામ, કરણના નામ, ચળ સ્થિર કરણ, નક્ષત્ર, નક્ષત્રના દેવ, તારાની સખ્યા નક્ષત્રનાં ગોત્ર, નક્ષત્રના સરથાન, નક્ષત્રનો ચદ્ર સાથે સયોગ, કુલ ઉપકુલ નક્ષત્ર, રાત્રિ પૂરનારા નક્ષત્ર, પોરમીનું પરિમાણ, અઘો ઉધ્વ તારા, વિમાનવાહક દેવો, જ્યોતિષીનો ઋદ્ધિ, પરસ્પર અંતર અગ્રમહેષી, ૮૮ ગ્રહોનાં નામ, જ બુદ્ધીપના

ઉત્તમ પુરાણ જ્યોત્સ્વીયની સમાપ્તિ પછેજાણ જ્યોત્સ્વીયની સ્થિતિ ઇત્યાદિ વર્ણન છે તેમ
મ્હા શ્લોક ૪૧૪૬ x છે

૧-૭ ચંદ્રપ્રસપ્તિ તથા સૂર્ય પ્રસપ્તિ સૂત્ર—આ ગાના સૂત્રમાં બે ઉપાંગ છે
જન્મેના વીર્ય વીર્ય પ્રાપ્તિ છે પહેલા પ્રાપ્તિના ૮ પ્રતિપ્રાપ્તિ છે તેમાં પહેલા ઈર્ષ્ય
કૃતમાં મરણ પ્રમાણ છે જીવનમાં મરણ સરથાન છે ત્રી ગમાં મરણના ક્ષેત્ર છે મેલમાં
જ્યોત્સ્વીયની અંતર છે પાંચમાં દ્વિપદમાં જ્યોત્સ્વીયની અંતર અને અંતર છે જ્યોત્સ્વીય
રાત્રિ દિનાના ક્ષેત્ર સ્વરૂપ છે સાનમાં મરણ સરથાન અને આડમાં પ્રમાણ જાણ
છે જીવ પ્રાપ્તિના ત્રણ પ્રતિપ્રાપ્તિ છે તેમાં પહેલા પ્રતિપ્રાપ્તિમાં 'નિહ' જનન પ્રથમ
છે જીવનમાં મરણ પ્રમાણ રેવી રીતે થાય તે કથન છે અને જીવનમાં એક કુર્મ
જનન પ્રમાણ છે ત્રીજા પ્રાપ્તિમાં સૂત્ર પ્રમાણ છે ચોથા પ્રાપ્તિમાં તાપ્ત્યેવન પ્રથમ
છે પાંચમા પ્રાપ્તિમાં સેરથ પ્રતિપ્રાપ્તિનું સ્વરૂપ છે છઠ્ઠા પ્રાપ્તિમાં પ્રાપ્તિ પ્રમાણ છે
સાનમાં પ્રાપ્તિમાં સંક્રિષ્ટ પ્રમાણનું કારણ છે આડમાં પ્રાપ્તિમાં ઉચ્ચ અસ્તનું પ્રથમ
છે નવમા પ્રાપ્તિમાં પુરુષ જવાનું પ્રમાણ છે દસમા પ્રાપ્તિમાં ૨૧ પ્રતિપ્રાપ્તિ છે એ
પહેલા પ્રતિપ્રાપ્તિમાં નમત્રન ચંદ્ર સાથે ચોથ છે જીવ પ્રતિપ્રાપ્તિમાં નક્ષત્રનો કુર્મ
વર્તન પ્રમાણ છે ત્રીજામાં નક્ષત્રનો રિશા બનાવી છે ચોથામાં પુરુષની આંત્રી ને
બનાવ્યા છે પાંચમાં કુર્મ ઉપકુર્મ અને કુર્મોપકુર્મ નક્ષત્ર બનાવ્યા છે જ્યોત્સ્વીય પૂર્વે
અમાત્યસ્થાને નક્ષત્રના ચોથ બનાવ્યા ૮ તથા પર્વ નિધિ, નક્ષત્ર મહાવાની નિધિ મહા
છે સાનમાં નમત્રના સ્થિતિ બનાવ્યા છે આડમાં નક્ષત્રના સરથાન મ્હાં
નવમાં નક્ષત્રના તારાની સંખ્યા કહી છે દસમાં અંતરમાં પુરુષ કસ્ત્રાત્રામાં ને
ક્રમાં છે અસ્થિરમાં ચંદ્ર સાથે નક્ષત્રના મ્હાં જતાવ્યા છે બારમાં નક્ષત્રમાં
રેવેલા નામ ક્રમાં છે તેમમાં ત્રીજા મુદ્રાત્રા નામ ચોથામાં નિધિના નામ પંચમાં
નિધિ સ્થાવની નિધિ બતાવી છે સેરથમાં નક્ષત્રનાં ચોથ ક્રમાં છે સ્વરમાં ૨
નક્ષત્રમાં મુખજ જોબન બનાવ્યા છે અસ્થિરમાં ચંદ્ર સૂર્યની જનન પ્રમાણ
એસ્થિરમાં બાર મહિનાના નામ વીર્યમાં પાંચ સવ સરુ વર્ણન. એવીકા
ચારે દિશાનાં નામ તથા જાત્રીકા પ્રતિપ્રાપ્તિમાં નક્ષત્રના ચોથ બનાવ્યા છે અસ્થિર
પ્રાપ્તિમાં સવસરના આદિ અવનું સ્વરૂપ છે બારમાં પ્રાપ્તિમાં સવસરનાં રિશ
છે તેમમાં ચંદ્રની કાનીદ્વિત્વ સ્વરૂપ છે ચોથામાં સુક્ષ્મતા ક્ષુદ્રતા
બનાવ્યા છે પંચમાં જ્યોત્સ્વીયની શીઘ્ર મહા ગતિ બતાવી છે સેરથમાં
ઉદીતનાં વર્ણન ક્રમાં છે સ્વરમાં ચંદ્ર સૂર્યના ચરનનું કથન છે આડમાં
જ્યોત્સ્વીયની ઉચ્ચ જતાવી છે એસ્થિરમાં ચંદ્ર સૂર્યની સંખ્યા કહી છે
વીર્યમાં પ્રાપ્તિમાં ચંદ્ર સૂર્યના જનન જ્યોત્સ્વીય જોગેલી ઉત્તમતાનાં ર્થના
૮૮ મહોના નામ છે આ જન્મે ઉપાગોના સમાપ્ત એક સરથા જ છે નામમાંની સિ
છે આ સૂત્રો યાનીચ્છ છે જન્મેના પુરુષ પુરુષ મ્હાપાના ૨૨ શ્લોક છે

x જ્યોત્સ્વીય અગાઉ ૩ પ ૫ કનાં અસ્થિરમાં ૫૫ ૫૬ કનાં
સ્વપ્રસપ્તિનાં ૩૫ ૫૬ કનાં

(૮) “નિરિયાવલિકા” — એ શ્રી ઉપાસકદશાંગનું ઉપાંગ છે. તેનાં ૧૦ અધ્યયન છે. તેમાં શ્રેણિક રાગના ૧ કાલા, ૨ સુકાલા, ૩ મહાકાલા, ૪ કૃષ્ણકુમાર, ૫ સુકૃષ્ણકુમાર,, ૬ મહાકૃષ્ણકુમાર, ૭ વીરકૃષ્ણકુમાર ૮ રામકૃષ્ણકુમાર, ૯ ત્રિવર્મેનકુમાર, અને ૧૦ મહાસેનકૃષ્ણકુમાર એ ૧૦ કુમારોનો અધિકાર છે શ્રેણિકનો પુત્ર કૌશિક પોતાના પિતાને મારીને રાગ થયો ત્યારબાદ પોતાના નાના ભાઈ વિહલકુમાર પાસેથી હાર અને સિયાનક હાથી બલાતકારે પડાવી લેવા તત્પર થયો વિહલકુમાર પોતાના નાના એડા મહારાગને શરણે ગયો. બન્ને ભાઈઓ વચ્ચે ઘોર સંગ્રામ થયો એડા રાગએ પોતાના ધર્મમિત્ર ૯ મહાવીર અને ૯ લક્ષ્મી એમ ૧૮ રાગઓના ૫૭ હજાર હાથી, ઘોડા રથ અને ૫૭ દ્રોડ પાયદન સાથે અને કૌશિક પોતાના ૧૦ ભાઈઓ તથા ૩૩ હજાર હાથી, ઘોડા રથ અને ૩૩ દ્રોડ પાયદન સાથે સામા સામા સંગ્રામમાં ઉતર્યા એડા રાગએ કૌશિકના દશ ભાઈઓને મારી નાખ્યા છેવટ કૌશિક રાગએ ચમરેદ્ર અને શંકેન્દ્રની સહાયથી રથમુશન અને મહાશિલાકટક સંગ્રામ કર્યો જેમાં ૧ દેડ ૮૦ લાખ મનુષ્ય માર્યા ગયા તેમાં એક મનુષ્ય દેવગતિમાં અને એક મનુષ્યગતિમાં અને બાકીના બધા નરક નિર્ધન ગતિમાં ગયા હાર દેવતા લઇ ગયા અને સિયાનક હાથી અગ્નિની ખાત્રમાં પડીને મરી ગયો. એડા રાગને શુવનપતિ દેવ લઇ ગયા અને વિહલકુમારે દીક્ષા લઇ આત્માર્થ સાધ્યો વગેરે વર્ણન છે

(૯) “કપ્પવડિસિયા” — એ શ્રી અતગડ દશાશ સૂત્રનું ઉપાંગ છે જેનાં ૧૦ અધ્યયનો છે એમાં શ્રેણિક રાગના પોત્ર તે કાર્તવ્યાદક દશ કુમારના દીકરા પદ્મ, મહાપદ્મ વગેરેએ દીક્ષા લીધી, અને કાળ કરી દેવગોત્રમાં ઉપજ્યા તેનો અધિકાર છે

(૧૦) “શ્રી પુષ્કિયા” — એ શ્રી અનુત્તરોવવાઈ સૂત્રનું ઉપાંગ છે એનાં દશ અધ્યયનો છે એમાં ચંદ્ર, સૂર્ય, શુક્ર, માણસદ્ર, પૂર્ણભદ્ર, ઇત્યાદિની પૂર્વભવની કરણીનો તથા સોમસ બ્રાહ્મણ, તથા શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીનો સંવાદ, બહુમતિ મા દેવી વગેરેનો અધિકાર છે.

(૧૧) “શ્રી પુષ્ક સુલીઆ” — એ શ્રી પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રનું ઉપાંગ છે. જેના ૧૨ અધ્યયનો છે તેમાં શ્રી હ્રી, ધૃતિ, કીર્તિ, શુદ્ધિ, લક્ષ્મી, ધલા, સુરા, રસા, અને ગદાદેવી કે જે પાર્શ્વનાથ ભગવાનની સાધ્વીઓ હતી અને સયમની વિગદના કરી દેવીઓ થઇ તેનો અધિકાર છે

(૧૨) “શ્રી વલ્લિ દશા” — એ શ્રી વિપાક સૂત્રનું ઉપાંગ છે એના ૧૦ અધ્યયનો છે તેમાં બળભદ્રજીના નિષદકુમાર વગેરે કે જેઓ સંયમ લઇ અનુત્તર વિમાનમાં દેવતા થયા તેના પૂર્વ ભવ વગેરેનું વર્ણન છે

(નિરિયાવલિકા, કપ્પવડિ સીઆ, પુષ્કિયાં પુષ્કસુલિયા અને વલ્લિ દશા એ ઉપાંગનું એક જૂથ છે એ પાંચનું જૂથ “નિરિયાવલિકા” એ નામથી પ્રસિદ્ધ છે એના મૂળ શ્લોક ૧૧૦૯ છે.

૪ છેદરૂત્ર

જેવી રીતે વસ્ત્ર ફાટે કે પાત્ર ફટે તેા તેને થીંગડા આદિ લગાવી સાધીને બરાબર ઠીક કરી લેવામાં આવે છે તેવીજ રીતે મહાણ કરેલા સંયમવનમાં નાના મોટા દોષ લાગવાથી તે ખડિત થાય ત્યારે પ્રાયશ્ચિત લઇને તેને સાધવા કે શુદ્ધ કરવાનું નિમ્નોક્ત સૂત્રોમાં કથન છે તેથી તેને છેદ સૂત્ર કહેવામાં આવે છે

૧ વ્યવહાર સુત્ર — તેના ૧૦ ઉદેશ છે પહેલા ઉદેશમાં નિષ્કપટ સકપટ આલોચકનું પ્રાયશ્ચિત પ્રાયશ્ચિત લીધા પછી કરી પ્રાયશ્ચિતનું કામ કરે તેનું, પરિહારિક તપ

વચ્ચમાં છેડાવાનું એકઠું બિંદુ સિધ્ધિને પાછો વચ્ચમાં સેવાનું કારણ અને પ્રાપ્તિ
જાતના છે પરમત આશયી મુદરસ થઈ પુન સાધુ ચરાનું અને આશ્રયના ઝોળી પડે
કેવી તેનું કથન છે જીન ઉદેશમાં બે અથવા મણા સાધુ એક સરખી સમાજીયતા
સદેલી હોય તેને સદાથી રાગીની પણ વેળાવચ્ચ કરવાનું અત્વરિત પુન સમયીય,
આગ ચાલનારા અથ ડોઢી પાછા અથમાં આવે તમા એક પછી થયું
સાધુના પરસ્પરના સંબોધનું કથન છે ત્રીજા ઉદેશમાં-અચાલિયતિ તમા
થઈ શકે તેમના આચાર યોગ્ય કારનાને પણ આચાર નારે
સુવાચરમાવળા સાધુ કેવી રીતે રહે અથમાં રહીને કે ડોઢીને અનાચરણ સેવે અને
મુલાવાદીને પદવિ નહીં રેવણું કથન છે ચોથા ઉદેશમાં-આચારના પરિવાર આપ્તિ
વિહાર આચારનું સ્વસ્થ થયે શુ કરવું મુલાચાર સ્થાપન બોજાવથી ઉપક્રમન પડે
દીક્ષા, શાસ્ત્રાદિ અથ અન્ય અથમાં જવાનું સ્થવિરને વિના આપ્તિએ વિચરવાનું, કે
કેવી રીતે રહે? જ ને ભરાયરીના થઈને ન રહેવું ધર્મદર્શ કથન છે પાંચમા ઉદેશમાં
સાધુની આચાર, સ્થવિર સ્વ જુએ તો પણ પદવિ ચોગ્ય, સાધુ સાધુના ૧૨ સભ્ય
પ્રાપ્તિત દેવા ચોગ્ય આચાર અને સાધુ સાધુ પરસ્પર વેળાવચ્ચ કેવી રીતે કરે? તે
કથન છે છઠ્ઠા ઉદેશમાં-સાધુને સાધારિક સનવીઓને ધીર જવાની વિધિ, અર્ચન,
ઉપાખ્યાન આદિના અતિશય, અપદિત તથા પદિત સાધુ, પુસ્તકા અને દશાસેના સ્થાન
અથથી મૈથુન છઠ્ઠાનું પ્રાપ્તિત અથ અથમાં સાધુ સાધુ કેમ વર્તાવ કરે ધર્મ
કથન ૭ સાતમા ઉદેશમાં-સંબોધી સાધુ સાધુનો આચાર પરિક્ષા વિસંભોધીએ
કરવું સાધુ સાધુને દીક્ષા કેવી રીતે આપવી? સાધુ સાધુના આચારની શિલ્પ
રિધિ દિ અસંપૂર્ણ ટાળવી સાધુ સાધુને પવિ આપવાના કાળ એક્રિયા સાધુ ખડ
પામે તો શુ કરવું સાધુ રહેવા હોય તો તે મહાનને બાદે આપે અથવા વેચી નાંખે તો શુ
કરવું રાજ્યનો પથરો ચાર તો અજાણ સેવી ધર્મદર્શ કથન છે આઠમા ઉદેશમાં-ચોમાસાને
મહે સ્થા પદ માંજવાની વિધિ જૂનેશ્વ ઉપકરણ મહેશ્વ કરવાની વિધિ સાધુએ અથ
સાધુ મહે ઉપકરણ માંજવાની વિધિ જવાની છે નવમા ઉદેશમાં-સ્થાવરના મહેમન
પાસેથી આકાર સેવાની વિધિ સાધુની અતિશયની વિધિ જાતલી છે દશમા ઉદેશમાં-અથ
મથ પ્રતિમા વ અથ પ્રતિમા પાંચ અવકાર સવિસ્તર વિવિધ ચોમાસી, માદકને દીક્ષા
કેવી રીતે વિધિ કેટલા વયની દીક્ષાવળા સ્થા બહે? દશ પ્રકારની વેળાવચ્ચથી મહેનિષા
પ્રાપ્તિતનો પ્રુથાસો ધર્મદર્શ છે આ સ્થા અમરપણ સાધુ સાધુએ અવસ્થા અવસ્થા
નેમએ આ અવકાર સ્થના મૂળ મોકલે છે

૨ જુહાતકેષ મુત્ર-તેના છ ઉદેશ છે પહેલા ઉદેશમાં કેળાં સેવાની રિધિ
સ્થાનક ૧૧ પ્રકારની કર્પે, અપરીવા, રાખવાની વિધિ અજાણના કદિ ૧૧ કામ નહી
કરવા પરસ્પર કથેશ ઉપક્રમાવરો આપ્તિમાં અને સંપ્રકાશમાં કેવી રીતે રહેવું ચોમાસી
કરના આચાર સિવાયની વસ્ત્ર સેવાની વિધિ રાત્રિએ સ્થાનક પાદ સેવાની વિધિ રાત્રિએ
વસ્ત્ર પાદ સેવાનાં તથા વિહાર કરવાની મના અને આપ્તિની કદ જાતલી છે અથ
ઉદેશમાં પાંચવાળાં મહાનમાં રેવણી વિધિ અદિ પાણી પ્રિયામવાળાં મહાનમાં
રહેવાની વિધિ, સાધુ સાધુને રહેવા માંજ સ્થાનક સ્થાવર ના પરથી આ ર સેવાની મના

અને વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવાની વિધિ બતાવી છે. ત્રીજા ઉદ્દેશામા—સાધુને સાધ્વીના ઉપાગ્રયમાં જવાનો નિષેધ, ચર્મ નેવાની વિધિ, વસ્ત્ર લંગોટ પહેરવાની વિધિ, ગોચરી કરતી વખતે વસ્ત્ર લેવાની વિધિ, દીક્ષા લેતી વખતે ઉપગ્રહણ લેવાની વિધિ, ચોમાસામાં વસ્ત્ર લેવાથી મના, નાના મોટાની મર્યાદા, ગૃહસ્થના ઘરમાં ૧૪ કામ કરવાની મના, પાટ પાટલા લેવાની વિધિ, બીજા સાધુ આવે ત્યારે મકાનની આજ્ઞા લેવાની વિધિ, વ્યતરવાળા અને નધણીયાતાં મકાનમા રહેવાનો વિધિ, એનાનો પડાવ હોય ત્યાં રહેવાની મના અને સવા યોજન આહાર આદિ કટપવાની વિધિ બતાવી છે. ચોથા ઉદ્દેશામા—મોટા પ્રાયશ્ચિત્તનો અધિકારી દીક્ષાને અયોગ્ય, સૂત્રજ્ઞાન આપવાનો યોગાયોગ, સાધુ સાધ્વીનું સંવદન, પ્રથમ પ્રહરનો આહાર, બે ગાઉ ઉપરનો આહાર, સદોષ આહારનું શુ કરવું? આહાર લેવાની ચોક્કસ બીજા ગચ્છમાં જવાની વિધિ, અન્ય ગચ્છના સાધુ પામેથી જ્ઞાન ગ્રહણ કરવાની વિધિ મૃતક સાધુને પરક-વવાની વિધિ, કનેશ થાય ત્યારે ખમાચ્યા વિના આહાર કરવાની મના પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્રની વિધિ નદી ઉતરવાની વિધિ અને તૃણના ઘરમાં રહેવાની વિધિ બતાવી છે. પાંચમા ઉદ્દેશામા—વૈદ્ય સ્ત્રી પુરુષના સંબંધાનો દોષ, સાધુ સાધ્વીએ પરસ્પર કનેશોપશમન કરવું, સ્થોદ્ય અસ્તમા આહાર લેવાની ચોક્કસ રાત્રિએ ઉકાર (ધચરકો) આવે તો દોષ, સાધ્વીનો સાધુથી વિશેષ આચાર, માત્રા ગ્રહણ કરવાનું કારણ, પ્રથમ પ્રહરમા લાવેલું અંતિમ પ્રહરમા ખાવાની મના, સુગંધી દ્રવ્ય શરીરે લગાડવું ની મના, પરિહાર વિશુદ્ધિની વૈયાવચ્ચ, સરસ આહાર કરીને તરત તપ કરવો એમ કહ્યું છે. છઠ્ઠા ઉદ્દેશામા—છ પ્રકારના વચન ન બોલે, છ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત લે, સાધુ સાધ્વી પરસ્પર સંવદન કરવાનું કારણ છ પ્રકારે પક્ષીમન્યુ અને છ સયમના કટપ બતાવ્યા છે આ બૃહત્કલ્પ સૂત્રના ૪૭૩ શ્લોક છે.

૩ નિશીથસૂત્ર—આના ૨૦ ઉદ્દેશા છે. પહેલા ઉદ્દેશામાં ગુરુમાસિક પ્રાયશ્ચિત્ત, મીઝથી પાંચમા ઉદ્દેશા સુધી લઘુમાસિક પ્રાયશ્ચિત્ત, બારમાથી ઓગણીશમા ઉં સુધી લઘુચૌમાસિક પ્રાયશ્ચિત્ત અને ક્યાં ક્યાં કામ કરવાથી ક્યાં ક્યાં પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે તેની ૧૫૯૦ કલ્પમે (કાનૂન) બતાવેલ છે. અને વીશમા ઉદ્દેશામા—પ્રાયશ્ચિત્ત આપવાની વિધિ બતાવી છે સાધુ સાધ્વીએ આ સૂત્ર ભણ્યા વિના અગ્રેસર થઈ વિહાર કરવો નહી તેના મૂળ ૮૧૫ શ્લોક છે.

૪ દશાશ્તુનરક ધ—આમાં ૧૦ દશા છે. પહેલી દશામા વીશ અસમાધ દોષ, બીજામા ૨૧ સખળા દોષ, ત્રીજામા ૩૩ અશાતના, ચોથીમા આચાર્યની ૮ સપદા, પાંચમીમા ચિત્તસમાધિના ૧૦ સ્થાન, છઠ્ઠીમા ગ્રાવકની ૧૨ પ્રતિમા, સાતમીમા સાધુની ૧૨ પ્રતિમા, આઠમીમા મહાવીર સ્વામીનાં પાંચ કટ્યાણક, નવમીમા મહામોહનીય કર્મ બાધવાનાં ૩૦ સ્થાન અને દશમી દશામા નવ નિરાણાનું વિસ્તારથી વર્ણન કર્યું છે આ સૂત્રના ૧૮૩૦ મૂળ શ્લોક છે.

૪ મૂળ સૂત્ર

જેમ વૃક્ષનું મૂળ ઢઢ હોય તો તે ચિરકાળ ટકી સારા ફળો આપતું રહે છે તેમ નીચે બતાવેલાં ૪ સૂત્રોના પઠન શ્રવણથી સમ્યક્ત્વ વૃક્ષનું મૂળ ઢઢ થાય છે તેથી તેને મૂળ સૂત્ર કહ્યા છે.

૧ દશ વૈકાલિક—આ સૂત્રના ૧૦ અધ્યયન છે. ૧ લા અધ્યયનમાં ધર્મનો મહિમા અને ધર્માચરણ કરવાનું કર્તવ્ય બતાવ્યું છે. ૨જા અધ્યયનમાં બ્રહ્મચર્યનો મહિમા અને સાધુનું

વચ્ચમાં હાથવાળું એકવિદારીનું સિંચિત્તને પાછો ગચ્છમાં સેવાનું કારણ અને પ્રાપ્તિ
જાતભા છે પરમન આશયી શુદ્ધ સ્વ યુગ સાધુ થવાનું અને આશયના જેમી જો
કેવી તેનું કથન છે જીવન ઉદ્દેશમાં જે ગચ્છવા મણા સાધુ એક સરખી સમાચારીવચ
સદેખી હોય તેને કહેલી રાત્રીની પશુ વૈધાવચ્ચ કરવાનું જનવચિત્ત યુગ સવમારણ
આજ મહત્તવારા ગચ્છ હાડી પાશ્વ ગચ્છમાં આવે તથા એક પૂરી સુ
સાધુના પરરપરના સંબોધનું કથન છે ત્રીજા ઉદ્દેશમાં-ગચ્છધર્મિને તે
સ્વ સી ? તેમના આચાર શિક્ષા કાળનાને પણ આચાર નરને
સુવચરશલતા સાધુ કેવી રીતે રહે ગચ્છમાં રહીને કે હાડીને આચારણ સેવે અને
મુવત્તહીને શરૂ નહીં દેવાનું કથન છે ચોથા ઉદ્દેશમાં-આચાર્યનો પરિવાર ગચ્છધર્મિ
વિદાર આચાર્યનું મુલુ કથે શુ કરતું ? સુવત્તમ રથાપન ભોજાવથી ઉપજમન વચે
દીક્ષા શાસ્ત્રિ ગચ્છ અથ ગચ્છમાં જવાનું, રથવિરને વિના આગળે વિચરવાનું, કે
જેવી રીતે રહે ? ન ને ગચ્છધર્મીના કથન ન રહેનું કથન છે પાંચમા ઉદ્દેશમાં
સાધ્વીનો આચાર, રથવિર સ્વ કથે તો પણ પદવિ યોગ્ય, સાધુ સાધ્વીના ૧૨ સંસ્કૃત
પ્રાપ્તિત દેવા ચોગ્ય આચાર્ય અને સાધુ સાધ્વી પરરપર વૈધાવચ્ચ કેવી રીતે કરે ? તે
કથન છે છઠ્ઠા ઉદ્દેશમાં-સાધુને સાધારિક સજનીઓને ધેર જવતી વિધિ, ગચ્છધર્મ,
ઉપાસના આદિના અતિશય, અપરિત તથા પરિત સાધુ, પ્રુષ્ઠા અને હાથેથી રથાપ
અથથી મૈયુન છાંછાનું પ્રાપ્તિત અથ ગચ્છધર્મી સાધુ સાધ્વી જેમ વર્તાવ કરે કથન
કથન છે સપ્તમા ઉદ્દેશમાં-સંબોધી સાધુ સાધ્વીનો આચાર, પરોક્ષ વિસંબોધીને શુ
કેતું ? સાધુ સાધ્વીને દીક્ષા કેવી રીતે આપવી ? સાધુ સાધ્વીના આચારની સિદ્ધિ,
ધર્મિ વિ ગચ્છધર્મ રાગની સાધુ સાધ્વીને પાવિ આપવાનો કાળ એવિધિતા સાધુ કા
પામે તો શુ કરતું ? સાધુ રહેતા હોય તો તે મકાલને કાઢે આપે ગચ્છવા વેચી નામે તો શુ
કરતું ? રાત્રી પથરા થાય તો આજા ભરી કવદી કથન છે આઠમા ઉદ્દેશમાં-ચોથાકથને
મો કથા પાઠ વચ્ચાની વિધિ, જુએશુ ઉપકરણ મદ્ય કરવાની વિધિ સાધુને ગચ્છ
સાધુ મારે ઉપકરણ વાચવાની વિધિ જવાની છે નવમા ઉદ્દેશમાં-જુએશુના મહેતમ
પસેયા આદ્ય સેવની વિધિ સાધુની ત્રિભાગી વિધિ જવાની છે દશમા ઉદ્દેશમાં-ગચ્છ
મધ્ય પ્રતિષ્ઠા, વચ્ચમય પ્રતિષ્ઠા પાંચ ગચ્છધર્મ સચિત્તર વિવિધ યોગ્ય ગચ્છધર્મ દીક્ષ
દેવની વિધિ, કેટલા વચની યોગ્યતા સુત્ર કથે ? દશ પ્રકારની વૈધાવચ્ચથી મહત્તમના
ગચ્છધર્મનો પ્રુષ્ઠાસો કથન છે આ સુત્ર ગચ્છધર્મ સાધુ સાધ્વીને ગચ્છધર્મ કથન
નેમકે આ વચ ર સચના મુગ મોક ?

૨ બુદ્ધગુરુ મુત્ર-તેના ૭ ઉદ્દેશ છે પહેલા ઉદ્દેશમાં કેળા સેવની વિધિ
રથાપ ૧૬ પ્રકરમાં કથે માત્રીવા, રથાપવાની વિધિ તથાચના કથિ ૧૬ કામ નહી
કરતાં ૫ રથા કથે ઉપકરણનો આગુમલ્લ જન સેવકાતમાં જેવી રીતે રહેતું ગચ્છધર્મી
કરતાં આદ્ય સિચાવની વચ્ચુ કથાના વિધિ, રાત્રિએ રથાપ ૫૫ સેવનો વિધિ રાત્રિએ
ગચ્છ ૧૫ ૫ ૧૫ ના વિદ્યાર કથન તે કથા જન આચરિયના દર જવાની છે જીવન
ઉદ્દેશમાં પાંચવચના ચાલમાં સેવના વિધિ કથિ ૧૫ ગચ્છી પિટાભવાના પ્રાપ્તિ
રહેવાની વિધિ સાધુ સાધ્વીને રથા કથન રથાપ ૧૫ કથાના ૫૫થી આ ૧૨ સેવની ગચ

જીવાજીવ વિભક્તિ નામના અધ્યયનમાં ૫૬૩ બેદ જીવના, ૫૬૦ બેદ અજીવના સ્થિતિનું, સ્થાનનું અને સિદ્ધતા સ્વરૂપનું કથન છે ભગવાન મહાતીરે મોક્ષ પધારતી વખતે ૧૮ દેશના રાજા વગેરે પરિષદ સમક્ષ વિપાકના, ૧૧૦ અને ઉત્તરાધ્યયનનાં ૩૬ અધ્યયનનું આખ્યાન ૧૬ પ્રહર પર્વત આપેલું ઉત્તરાધ્યયનના મૂળ શ્લોક ૨૧૦૦ છે.

૩ નંદી સૂત્ર—તેમાં પ્રથમ સ્થવિરાવલીમાં મહાતીર પ્રભુ પછી અનુક્રમે થયેલ ૨૭ આચાર્યોનાં યુગ્મ કથન, યોગ્ય અયોગ્ય શ્રોતાઓનું કથન, ૫ જ્ઞાન, ૪ ખુદ્ધ શાસ્ત્રોનાં નામોની ટીપ વગેરે છે. એના મૂળ શ્લોક ૭૦૦ છે.

૪ અનુયોગદ્વાર સૂત્ર—આમાં શ્રુતજ્ઞાનનો મહિમા, દ્રવ્ય ભાવ આવશ્યક, ઉપક્રમ, આનુપૂર્વી, સમાવતાર અનુગમ, દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવની અનુપૂર્વી, ૧૦ નામ વસ્તારથી ૬ ભાવ, ૭ સ્વર, ૮ વિભક્તિ, ૯ રત્નપ્રમાણ, ૩ પ્રકારનાં અયુગ્મ, પદ્યોપમ-સાગરોપમનું પરિમાણ, ૫ શરીર, ગર્ભજ મનુષ્યની સંખ્યા, ૪ પ્રમાણ ૭ નંપ, સંખ્યાત અસંખ્યાત, અનતનું કથન, ૫ ઉપક્રમ, સાધુની ૮૪ ઉપમા, સામાયિકના પ્રશ્નોત્તર ઇત્યાદિ આ શાસ્ત્રમાં ધણેજ ગહન વિષય છે. અનુયોગદ્વારસૂત્રના ૧૮૯૯ મૂળ શ્લોક છે

૧ આવશ્યક સૂત્ર—આમાં છ અધ્યયન છે આમાં છ આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ સૂત્રનાં) છે. તેમાં સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકાની આવશ્યક કરણી અને તેમાં દોષોત્પત્તિનાં કારણ સંક્ષિપ્તમાં પરતુ બધા જિજ્ઞાસુ સમજી શકે એવી ખુબીથી દર્શાવેલ છે. આનું જ્ઞાન અનુવિધ સઘને પ્રથમ આવશ્યક છે તેથી આ સૂત્રનું ‘આવશ્યક’ નામ છે તેના મૂળપાઠના ૧૦૦ શ્લોક છે.

એ પ્રમાણે ૧૧ અગ, ૧૨ ઉપાંગ, ૪ છેદ અને ૪ મૂળ સૂત્ર મળી ૩૧ અને ૩૨ સુ આવશ્યક સૂત્ર ગણનાં હાલ કુને ૩૨ સૂત્રો+ પ્રમાણ ગણાય ૬

+ શ્રી નદીજી સૂત્રમાં સૂત્રોના ૭૨ નામો કહ્યા છે. તેમાં ૪૧ સૂત્ર કાલિક છે. તેના નામ— ૧ શ્રી આચાર્યાંગ, ૨ શ્રી સૂત્રગર્હાંગ, ૩ શ્રી ઠાણુગ, ૪ શ્રી સમવાયાંગ, ૫ શ્રી ભગવતી ૬ શ્રી ગાતા, ૭ શ્રી ઉપાસક દર્શાંગ, ૮ શ્રી અતગડ દર્શાંગ, ૯ શ્રી અનુત્તરોવવાઇ, ૧૦ શ્રી પ્રશ્ન વ્યાકરણ, ૧૧ શ્રી વિપાક, ૧૨ શ્રી ઉત્તરાધ્યયન, ૧૩ શ્રી દશાકંપ ૧૪ શ્રી વ્યવહાર, ૧૫ શ્રી નિશીથ, ૧૬ શ્રી મહાનિશીથ, ૧૭ શ્રી ઋષિ ભાષિત, ૧૮ શ્રી જમ્બૂદ્વીપ પ્રજ્ઞ, ૧૯ શ્રી દ્વીપ સાગર પ્રજ્ઞ, ૨૦ શ્રી ચંદ્ર પ્રજ્ઞ, ૨૧ શ્રી ખુડિયા વિમાન વિભક્તિ, ૨૨ શ્રી મહાલયા વિમાન વિભક્તિ, ૨૩ શ્રી અગત્યૂલયા, ૨૪ શ્રી વગ ચૂલિયા, ૨૫ શ્રી વિવાક ચૂલિયા, ૨૬ શ્રી અશ્લોવવાઇ, ૨૭ શ્રી વશ્લોવવાઇ, ૨૮ શ્રી ગુરૂડોવવાઇ, ૨૯ શ્રી ધરણોવવાઇ, ૩૦ વેસમણોવવાઇ, ૩૧ વેલ ધરોવવાઇ, ૩૨ દેવ દોવવાઇ, ૩૩ ઉઠાણ સૂત્ર, ૩૪ સમુદાણ સૂત્ર, ૩૫ નાગ પરિવાવલિયા, ૩૬ નિરિવાવલિયા, ૩૭ કર્પિયાઓ, ૩૮ કર્પવંડિસયાઓ, ૩૯ પુષ્પિયાઓ, ૪૦ પુષ્પચૂલિયાઓ, ૪૧ વહ્નિદશાઓ, એ ૪૧ સૂત્રો કાલિક હોવાથી દેવસના અને રાત્રિના પહેલા અને ચોથા પહોરમાં ભણવામાં આવે ૪ બાકીના વખતમાં નાહ

૩૦ સૂત્રો ઉત્કાલિક છે. તેનાં નામો — ૧ દશ વકાલિક, ૨ કર્પિયાકર્પિય, ૩ સુલકરપસૂ, ૪ મહાકરપસૂ, ૫ ઉવવાઇ, ૬ રાયપસેણી, ૭ જીવાભિગમ, ૮ પન્નવણા,

મન રિચર કરવાના ઉપાય જાતાં છે. ૩૪મ અધ્યયનમાં ૫૨ અનાયરણ, ૪૫માં અન્ન
દર્શન, ૫ મહાકાન્તનું જ્ઞાનથી દયા અને દયાથી કમલ મોહની પ્રાપ્તિ થી રીતે જાણે છે
વચન છે. ૫૫માં અધ્યયનમાં સાધુએ જાહેર મદ્ય કરવાની તથા બેચવવાની વિધિ, ૬૬
અધ્યયનમાં સાધુને ૧૮ સ્થાન અનાયરણીય જાતાં છે. ૭૫માં અધ્યયનમાં ભાષા સ્મરિતી
વિધિ છે. ૮૫માં અધ્યયનમાં અદ્યમાને નારવાનો ત્રિવિધ પ્રકારે જોય છે. ૯૫માં અધ્યયનમાં
વિનય અવિનયનું ફળ, દ્વિપાત, ત્રિપાતના લક્ષણ જાતાં છે. ૧ મા અધ્યયનમાં સાધુને
કેતવ્ય સમજાવ્યું છે. શ્રી કૃષ્ણ ગૌરવિક સૂત્રના મૂળ ૭ શ્લોક છે.

૨ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર—તેનાં ૩૬ અધ્યયન છે. ૧ થી ૧૫ અધ્યયનમાં વિનિતના લક્ષણ
વિનયની વિધિ અને ફળ જાતક્યું છે. ૨૬માં ૨૨ પરિચય સહેવાની વિધિ ઉપરેકુપ્ત
જાતાં છે. ૩૬માં મનુષ્યત્વ મુક્તિ મહા અને સવચમાં જળ પરાક્રમ દેશવતું જે મા
અમની દુર્લભતા જાતાં છે. ૪૫માં આયુષ્ય વૃદ્ધા પછી સંધ્યા નથી મળે ક્રમ
ન કરે. વજેરે રોગ્યેવદેશ છે. ૫૫માં સકામ અકામ મરણ ફળમાં વિચારત અનિષ્ઠ
વતનું લક્ષણ ૭૫માં બેઠકાનું ફળાત આપી રસલેખુપી ન થવાનો ભેદ
૮૫માં કષિષ્ઠ કેવળીએ વૃણાનો ત્યાગ કરવા વજેરે જાન્યતોનો અમૂલ્ય ઉપદેશ કોઈ કે
૯૫માં નમિ રાજવિ અને સીકનો સવાદ, ૧ મામાં આયુષ્યની અસ્થિરતા, ૧૧માં
વિનિત અવિનિતનાં લક્ષણ અને નકુસ્ટ્રીની ૧૬ ઉપમા, ૧૨માં અગ્નિ જાતિમાં ઉપજા
કરિશી અલુમારના તપનું મહત્વ અને વ્યઘ્રજ્વાલી સવાદ તથા જાતિથી નહિ પણ કુલ્યકર્મથી
મહાન થવાનું છે. વજેરે છે. ૧૩માં અગ્નિ મુનિ અને અદ્યદત મહાવતીના ૭ સ્વપના સમજાવ્યાં
અને અગ્નિ મુનિએ કરેલા ઉપદેશનું વચન છે. ૧૪માં કંજુકાર રાજા કમળાવતી રાણી
કૃત્ય દુરોક્ષિત તેની જાણ અને જે પુત્રો મળી ૭ જીવેનો અધિકાર છે. ૧૫માં સાધુને
કેતવ્ય ૧૬માં અદ્યકર્મની ૬ વાદ અને ૧ મો કાલ તેનું સ્વરૂપ, ૧૭માં પાત્કમજ
કુસાધુનાં લક્ષણ ૧૮માં સપતી રાજા શિકારે મળે ત્યાં અલસાથી મુનિને બેસે થયે ન
ભાણીના ઉપદેશથી રાજા બોધ પામે, દીક્ષિત થયો સવની અને કૃત્રિમ રાજવિનો સવચ
વેશન ચક્રવતી જાહેર આદિ રાજાઓનાં ગુણકથન છે. ૧૯માં મુજાનુજનો મહાકવિની
સવાદ છે. તેમાં સવચની દુર્લભતા તેમજ દુર્લભતાનાં ફળેનું લક્ષણવચન વર્ણન છે. ૨ મામાં
અનાથી મુનિ અને અશ્વિક રાજાનો સવાદ, ૨૧માં પાશિત આવકના પુત્ર સમુદ્રપાશવત
વૈરાગ્ય અને આચારનું વર્ણન છે. ૨૨માં નમિનાથ અજવાળ પ્રાણી રક્ષા મળે રાણુક તેની
જાણે છે. રાણુકે રક્ષેમિ જાણુને સવચમાં ૬૬ ક્ષી વજેરે વર્ણન છે. ૨૩માં પાશવના
જાતાનિક કેસિકમર મચણ અને ચોતમ અજુધરનો સવાદ. ૨૪માં પાંચ સમિતિ, મજ
મુક્તિનું વર્ણન. ૨૫માં અવધેલ ત્રણ વિવચમીય જાણુને થવાનો દિવસાથી જમાવે છે. વજ
વર્ણન. ૨૬માં સાધુની ૧ સમાચારી અને પ્રતિકમજની વિધિ. ૨૭માં નર્મજાએ કુપ
લિખેમો પરિભાષ કર્યો તે. ૨૮માં કમ્પ, કુજ, પર્વાવતું સ્વરૂપ અને જ્ઞાન દેશન, અસ્થિ
અને તપ જે મોહનો માથાં. ૨૯માં ૭૭ પ્રજોતર દ્વાર મમ હત્યનું ફળ જાતાં છે.
૩ મામાં જાર પ્રકારના તપનું વર્ણન. ૩૧માં આરિજના કુજ, ૩૨માં પ્રમત્તરજન
તેમાં પાંચ ધર્મોને દતવાનો ઉપદેશ, ૩૩માં કમ પ્રકૃતિ કમની રિમિતિ અનુમાય,
પ્રદેશન કથન છે. ૩૪માં ૭ બેસનાં ૧૧ દાર ૫માં સાધુનાં ગુણો અને ૩૬માં

જીવાજીવ વિભક્તિ નામના અધ્યયનમા ૫૬૩ લેદ જીવના, ૫૬૦ લેદ અજીવના સ્થિતિનું, સ્થાનનું અને મિત્રના સ્વરૂપનું કથન છે ભગવાન મહાવીરે મોક્ષ પધારતી વખતે ૧૮ દેશના રાજા વગેરે પતિપદ સમક્ષ વિપાકના ૧૧૦ અને ઉત્તરાધ્યયનનાં ૩૬ અધ્યયનનું વ્યાખ્યાન ૧૬ પ્રકર પર્વત આગેનું ઉત્તરાધ્યયનનાં મૂળ શ્લોક ૨૧૦૦ છે.

૩ નદી સૂત્ર—તેમાં પ્રથમ અધિરાવક્રીમાં મહાવીર પ્રભુ પત્રી અનુક્રમે ધ્યેય ૨૭ આચાર્યોના યુગ કથન, યોગ્ય અયોગ્ય શ્રોનાઓનું કથન, ૫ નાન, ૪ બુદ્ધ શાસ્ત્રોનાં નામોની કીપ વગેરે છે. એના મૂળ શ્લોક ૭૦૦ છે.

૪ અનુયોગદ્વાર સૂત્ર—આમાં જ્ઞાનનાનનો મહિમા, દ્રવ્ય ભાવ આવશ્યક, ઉપક્રમ, આનુકૂળી, સમાવતાર અનુગમ, દ્વ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવની અનુકૂળી, ૧૦ નામ ભરનારથી ૬ ભાવ, ૭ રંગ, ૮ વિભક્તિ, ૯ રતનપ્રમાણ, ૩ પ્રકારનાં અશુન, પદ્યોપમ-સાગરોપમનું પરિમાણ, ૫ મરીગ, ગર્ભજ મનુષ્યની મંજ્યા, ૪ પ્રમાણ ૭ નય, સખ્યાન અમંજ્યાત, અનતનું કથન, ૫ ઉપક્રમ, સાધુની ૮૪ ઉપમા, સામાયિકના પ્રશ્નોત્તર ઇત્યાદિ આ શાસ્ત્રમાં ધ્યેય ગહન વિષય છે અનુયોગદ્વારસૂત્રના ૧૮૯૯ મૂળ શ્લોક છે

૧ આવશ્યક સૂત્ર—આમાં ૭ અધ્યયન છે આમાં ૭ આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ સૂત્રનાં) છે. તેમાં માતૃ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકાની આવશ્યક કરણી અને તેમાં દોષોત્પત્તિનાં કારણ સહિતનાં પરતુ બધા જિજ્ઞાસુ સમજી શકે એવી ખુબીથી દર્શાવેલ છે. આનુ જ્ઞાન અનુવિધ સધને પ્રથમ આવશ્યક છે તેથી આ સૂત્રનું 'આવશ્યક' નામ છે તેના મૂળપાઠના ૧૦૦ શ્લોક છે

એ પ્રમાણે ૧૧ અગ, ૧૨ ઉપાંગ, ૪ છેદ અને ૪ મૂળ સૂત્ર મળી ૩૧ અને ૩૨ સુ આવશ્યક સૂત્ર ગણના હાન કુને ૩૨ સૂત્રો+ પ્રમાણ ગણાય છે.

+ શ્રી નંદીજી સૂત્રમાં સૂત્રોનાં ૭૨ નામો કલા છે. તેમાં ૪૧ સૂત્ર કાલિક છે. તેના નામ— ૧ શ્રી આચારાગ, ૨ શ્રી સૂચગડાંગ, ૩ શ્રી હાણિગ, ૪ શ્રી સમવાયાગ, ૫ શ્રી ભગવતી ૬ શ્રી જાતા, ૭ શ્રી ઉપાસક દર્શાંગ, ૮ શ્રી અતગડ દર્શાંગ, ૯ શ્રી અનુત્તરોવવાઇ, ૧૦ શ્રી પ્રશ્ન વ્યાકરણ, ૧૧ શ્રી વિપાક, ૧૨ શ્રી ઉત્તરાધ્યયન, ૧૩ શ્રી દશકલ્પ ૧૪ શ્રી વ્યવહાર, ૧૫ શ્રી નિશીથ, ૧૬ શ્રી મહાનિશીથ, ૧૭ શ્રી ઋષિ ભાષિત, ૧૮ શ્રી જમ્બૂદ્વીપ પ્રજામ, ૧૯ શ્રી દ્વીપ માગર પ્રજામિ, ૨૦ શ્રી ચંદ્ર પ્રજાપિત, ૨૧ શ્રી ખુડિયા વિમાન વિભક્તિ, ૨૨ શ્રી મહાવયા વિમાન વિભક્તિ, ૨૩ શ્રી અગચૂલિયા, ૨૪ શ્રી વગ ચૂલિયા, ૨૫ શ્રી વિવાક ચૂલિયા, ૨૬ શ્રી અગ્નિવવાઈ, ૨૭ શ્રી વરુણવવાઈ, ૨૮ શ્રી ગુરુડોવવાઈ, ૨૯ શ્રી ધરણોવવાઈ, ૩૦ વેસમજોવવાઈ, ૩૧ વેલંધરોવવાઈ, ૩૨ દેવદોવવાઈ, ૩૩ ઉદાણ સૂએ, ૩૪ સમુદાણ સૂએ, ૩૫ નાગ પરિયાવવિયાઉ, ૩૬ નિરિયાવવિયાઓ, ૩૭ કર્પિયાઓ, ૩૮ કર્પવ ડિસયાઓ, ૩૯ પુષ્કિયાઓ, ૪૦ પુષ્કચુલિયાઓ, ૪૧ વહ્નિશાઓ, એ ૪૧ સૂત્રો કાલિક હોવાથી ભવસના અને રાત્રિના પહેલા અને ચોથા પહેરમાં ભણવામાં આવે છે બાકીના વખતમાં નહ

૩૦ સૂત્રો ઉત્કાલિક છે. તેનાં નામો—૧ દશ વકાલિક, ૨ કર્પિયાકર્પિય, ૩ સુસ્તકર્પસૂ, ૪ મહાકર્પસૂ, ૫ ઉવવાઈ, ૬ રાયપસેણી, ૭ જીવાભિગમ, ૮ પન્નવણુ,

(આ બધાં સુત્રોનો સમાવેશ પૂર્વોક્ત દ્વાદશાંશી સુત્રોમાં થઈ ગય છે આ જાણવાઓને પણ અર્થ, હેતુ નિધુક્તિ સદિત સમૂપજ્ઞ' નવનુભાવ ઉપાખ્યાય છે)

કરણ સીતારી

ઉપાખ્યાયજીના સુણ વિરેની આશામાં 'કરણ ચરણ જુઓ' અર્થાત્ કરણના જ અને ચરણના જ બેલ થયા છે તેથી મુક્ત ચરણ એટલે અદિત અને કણ એટલે જે વખતે જેવા કવચર તેવી ક્રિયા કરવામાં આવે તે કરણના જ બેલ છે. **કરણ સીતારી**

૬ મહા પુન્યવાળા ૧ પદમાય પદમાય ૧૧ નદી ૧૨ જનુભોગદાર ૧૩ દેવેશ્વર ૧૪ વદુલચેરવસ્થિ, ૧૫ અદાવિજ્ઞાન ૧૬ સુત પ્રતિષ્ઠિ ૧૭ પોરસી મઝા, ૧૮ મઝાપ્રવેશ, ૧૯ વિદ્યાચરણ નિશ્ચિન્નજ્ઞો ૨ અભિવિદ્યા ૨૧ જાણુ વિકાસિ ૨૨ ચરણ વિશ્વસિ, ૨૩ જાણુવિશેષી ૨૪ વીચરણસુવ ૨૫ સંયો જાણુસુવ, ૨૬ વિદારકાપેદ, ૨૭ ચરણુવિદી, ૨૮ જાણુરખજાણુ, ૨૯ મહાપદ્યમાણુ, ૩ દ્રાપવાહ આ ૩ સત્ ઉત્ક્રાંતિક હોવાથી જાણીસ પ્રકારની જાણુસુવ દાળી ફરક વખતે જાણુવામાં આવે છે

ઉપરનાં ૪૧ કાર્તિક સુત્ર ૩ જી કાર્તિક સુત્ર મળી ૭૧ છે અને ૭૨મું જાણુસુવ સુત્ર છે તેમાં જાણુસુવ દેલ દાળવાની કશી જગર નથી

એ પ્રમાણે ૩૨ સુત્રો જાણુસુવ જાણુવામાં છે એ ૭૨ માંનાં ઉત્ક્રાંતિક કાલ જેવ નહિ તે જાણુસુવો ખુલાસો પાશ્વિક ની વૃત્તિમાં નીચે પ્રમાણે છે

જ્ઞા કાળમાં ૧ જુહિયા વિમાન વિશ્વસિ ૨ મહાસિધ્યા વિમાન વિશ્વસિ ૩ જાણુ વૃદ્ધિ ૪ વજ વૃદ્ધિ ૫ વિવાહ વૃદ્ધિ ૬ આરજેલવાળ ૭ વાણુવવાળ ૮ ચરણવાળ, ૯ જાણુજાણુવાળ ૧ વેદમજ્ઞેવવાળ ૧૧ વેદમજ્ઞેવવાળ ૧૨ દેવદેલવાળ ૧૩ ઉત્ક્રાંત સુત્રે ૧૪ જાણુસુવ સુત્રે ૧૫ જાણુ પરિમાણજિયાઈ ૧૬ કમ્પિયા કમ્પિયાજુ ૧૭ જાણુસિ વિજ જાણુસુવ ૧૮ રિક્તિ વિજ જાણુસુવ ૧૯ ચરણ જાણુસુવ ૨ મહાસુમિજ જાણુસુવ ૨૧ તેજાજ્ઞાનજાણુ એ ૨૨ કાર્તિક સુત્રની દ્વાદશ નાસ્તિ છે એટલે જ નહિ વળી ૧ કમ્પિયા કમ્પિયા ૨૨ જુલ કોર સુત્ર ૩ મહા કોપ સુત્ર ૪ મહાપન્નવાળા ૫ પદમાય પદમાય ૬ પોરસી મઝા ૭ મઝા પ્રવેશ ૮ વિદ્યાચરણ નિશ્ચિન્નજ્ઞો ૯ જાણુ વિશ્વસિ ૧ કર્તવ્ય વિશ્વસિ ૧૧ જાણુ વિશેષી ૧૨ જાણુસુવ સુત્ર ૧૩ વીચરણ સુત્ર ૧૪ વિદારકાપેદ ૧૫ જાણુ વિશેષી

એ ૧૫ ઉત્ક્રાંતિક સુત્રો પશુ કાલ છે નહિ જરૂર એના નામો મળતાં બીજા સુત્રો કાલ જોવામાં આવે છે તે જાણુસુવની કાળના જાણુસુવોને મનાઈ દઈ એમનુમજ્ઞાન ૪૨ છે દાખલા તરીકે—

મ દિવિનજ પદ્મનામાં એક ગાથા છે સરજોજીવ જયરીવ, જાણેલી નામેજ વિસ્તુજો માતૈલી પાદવમા પદવજો જુલાણ મામિજીવરા થા આ જાણુમાં એકા જાણુસુવ તીસુકાથા છે થામમા આમાં થયા છે એટલે જાણુસુવનાં જાણુસુવ રીતે માની રાજામાં વળી મહાનિયોરજ દાદા ઉપસંપ છે તેથી દરિયા કો સિદ્ધસેન જલવાની પદ્મસેન ૨૫મુજા જોધર રવિમુજા અને રાધિસામજ એ જાણુ જાણુસુવોનાં જાણુસુવ એવાજ છે થામિજા આ જાણુ જાણુસુવો સમજાવી નથી તથાજિ જાણુરે જાણુરે થયા ત્યારે ત્યારે તેઓએ તેમાં જાણુસુવોની જલ કરી એવો એમના મેનજીવ

ગાથા:—પિણ્ડવિસોહી સમિહ, ભાવણ પડિમા હૃદયનિગ્ગહો ।

પડિલેહણાં ગુત્તિઓ, અભિગ્ગહં ચેવ કરણ તુ ॥

અર્થ:—૪ પિંડ વિશુદ્ધિ ૫ સમિતિ, ૧૨ ભાવના, ૧૨ પડિમા, ૫ ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, ૨૫ પ્રતિજ્ઞાના, ૩ શુભિ અને ૪ અભિગ્રહ એમ કુલ ૭૦ ખેલ કરણ સીત્તરીના છે તેમાં આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર અને સ્થાન એ ૪ નિર્દોષ ભોગવે તે પિંડવિશુદ્ધિ. તેનું વર્ણન એપણા સમિતિમાં થઈ ગયું સમિતિના પાત્ર ભેદ તેનું વર્ણન ચારિત્રાચારમાં થઈ ગયું સાધુની ૧૨ પડિમા તેનું વર્ણન કાયકલેશ તપમાં થઈ ગયું ૫ ઇન્દ્રિયનિગ્રહ કરવાનું કથન પ્રતિસંલીનતા તપમાં થયું. ૨૫ પ્રતિજ્ઞાનાનું વર્ણન ચોથી સમિતિમાં થયું અને ૩ શુભિનું કથન ચારિત્રાચારમાં થઈ ગયું છે એટલે હવે બાકી રહેલું ૧૨ ભાવના અને ૪ અભિગ્રહનું વર્ણન અહિં કરવામાં આવે છે.

૧૨ ભાવના

૧ અનિત્ય ભાવના—એમ ચિંતવે કે આ જગતમાં ગામ, ગઢ, બગીચા, ફૂવા, વાવ, મહેલ, હવેલી, દુકાન, પશુ, પક્ષી, ઘરેણા, યનાજ, ઇત્યાદિ સર્વ વસ્તુ અનિત્ય છે, પણ હે જીવ! તુ અજ્ઞાન દશામાં મૂક થઈને એ સર્વ વસ્તુને શાશ્વતી (સદા કાળ રહેનારી) માની બેઠો છે બીજા જડ પદાર્થોની ટાપટીપ કરી શરીરને અને ઘરને શણગારી તુ હમેશાં ખુશી થયાં કરે છે પણ પરપુદ્ગળોથી કરેલી શોભા કદાપિ એક સરખી રહેનારી નથી આવી ભાવના શ્રી ભરતેશ્વર ચક્રવર્તીએ ભાવી હતી શ્રી ઋષભદેવજીના પુત્ર અને સુમંગળા રાણીના જન્મ, શ્રી ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી રાજા હતા. તેમની રાજધાની વર્તતા નગરી હતી એક દિવસે શ્રી ભરત મહારાજા સોળ શણગાર સજી પોતાના આરીસા ભુવનમાં (કાચના મહેલમાં) પોતાના શરીરનું પ્રતિબિંબ જોતા હતા એવામાં હાથની ટચથી આંગળીમાંની મુદ્રિકા (વીટી) નીકળી પડી, જેથી તે આંગળી ધણી ખરાબ લાગવા માંડી એ વાત ઉપર વિચાર કરતાં શ્રી ભરત મહારાજા આશ્ચર્ય પામ્યા અને પોતાના શરીર ઉપરનાં એકેક આભૂષણ તથા

ભાસ થાય છે જેમકે એક સ્થળે લખ્યું છે કે ‘એ મુહુર્તે રાખનાર સાધુ મરીને જળ મતુષ્ય થઈ ધટીમાં પીલાયો’ અને બીજે સ્થળે લખ્યું છે કે સાધુને મૈથુનની પ્રળળ ઇચ્છા થાય તો તેણે અમુક ઉપાયથી દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરી તે પૂર્ણ કરવી’ વળી એક સ્થળે લખ્યું છે કે—‘કમળપ્રભ આચાર્યે’ પ્રથમ શુદ્ધ પ્રરૂપણા કરી તીર્થ કરગોત્રના દલિક એકત્ર કર્યા અને પછી મંદિર બનાવવાનો ઉપદેશ કરવાથી અનન્ત સસારી થયા’ અને બીજે સ્થળે લખ્યું છે કે—‘મંદિર પર ઝાડ જીવ્યા હોય તો સાધુ યત્નાથી તેને કાપી નાખે’ આવા પરસ્પર વિરોધી વચનો તથા વ્રતખડનના ઉપાયો જેમાં યતાવ્યા હોય તે શાસ્ત્ર કેવી રીતે પ્રમાણભૂત માની શકાય ? આ ઉપરાંત શકરાચાર્યે તથા મુસલમાન બાદશાહોએ પણ જૈનશાસ્ત્રોને ઘણું નુકશાન પહોંચાડ્યું છે આથી જૈન જ્ઞાનની ભારે હાની થઈ છે વિ સમ્ભવ ૧૫૦૦ આસપાસ પડેલે જૈનોને મહાદુષ્કાળ વીત્યા બાદ અમદાવાદ (ગુજરાત) ના ઉપાશ્રયના જૈન જ્ઞાનભંડારમાંથી ૩૨ શાસ્ત્ર અખડિત નીકળ્યાં બાકીનાં શાસ્ત્રોને ઉધધએ ફારી ખાધેલા આ કારણે સ્થાનકવાસી જૈનો ૩૨ શાસ્ત્રોને સર્વાંશે માને છે બાકીનાં શાસ્ત્રોમાંથી જે ઉપર્યુકત ૩૨ સૂત્રોથી અવિરૂદ્ધ કથન હોય તેને માનવામાં ફોધ હરકત નથી શ્રી નંદી સૂત્રમાં કહેલાં નામો પૈકી એજ નામનાં કેટલાંક સૂત્રો આજે મળી આવે છે, પરંતુ તેમાં પૂર્વાપર વિરોધ હોવાથી આ સૂત્રો વિશ્વાસનીય નથી.

પર જનુએ ઉતારતા ઉતારતા નમ્ર રૂપ થઈ ઉભા રહ્યા, અને પોતાના મનને કહેવા લાગ્યું કે તો તારૂં રૂપ તો જાણું છે ફક્ત પારશ પદાર્થોના ઠાઠાપથી તારી શોભા હતી. એ પારશ પદાર્થો (પર પુરુષો) તો તારા છે જ નહિ. એ પર પુરુષો તો વિનાશી છે અને તું (જાત્યા) તો અવિનાશી છે એ પ્રમાણે ચિન્ન પ્રકૃતિ છે તો પછી તારી ને તેની પ્રીતિ શી રીતે થઈ રહેશે? કે જાત્યાનાં જે તું એની સાથે વધારે પ્રીતિ કરીશ તો તારે જરૂર રેણું પડશે તારા દેખતાં એ વસ્તુનો નાશ થશે તો તું પશ્ચાત્તાપ કરીશ કે હાથે. મરી જાયું જાયું પ્યારી મીલો ક્યાં જઈ ને તું એ વસ્તુએને ઊઠી જવો સ્વીકારે તો પણ તું રોવા મરીશ કે હાથે “હું જા જાઈ સપત્તિએ ઊઠી એકમે જાઉં છું” જા પ્રમાણે જા મામરો જરૂર વિચિત્ર હોવાથી તારી પોતાની છતી સ્થિતિ છે ત્યાં સમી જા જાઈ નાશવત્ મીલો જેનો તું પરિચિત છે એમ માની મોઠા છે તેનો પુશીથી ત્યાગ કરી જાલી નીકળ અને સુખી થા. એ પ્રમાણે શ્રી કારતેશ્વર મહારાજ વિચાર પર ચમ્પા અને વિચારતાં વિચારતાં તત્ત્વ ત્યાં જ દેવગણનાની પ્રાપ્તિ થઈ તે જ વખતે શ્રી જૈન શાસનના રક્ષક દેવતાએ આવી સાધુવેશ, રત્નોદરશ, મુકુષ્પત્ત આદિ સમપણ ક્યાં તરત દીક્ષા લઈ સલામમાં આવી પ્રતિજ્ઞા કરતાં ૧ હજાર મેદા મેદા રાજ્યો દીક્ષા લેવા તોયાર થયા તે સૌને દીક્ષા લઈ જાઈ દેશમાં વિદાર કરી કમનો ક્ષય કરી તે જ ભવે મેલે પદાર્થો

૨. “અશરણુ આપના” — એવો વિચાર કરે કે હે છવ! જા જનરૂપાં તેને કરજ (આધાર) આપનાર કેવળ છે નહિ. જ્યાં સર્વવદાર્થ સ્થાયનીજ સોભતી છે. સ્થાય ન હોય તો તે તમામ તારાં સર્વો છે જ નહિ. જ્યારે કમનાં ઉભયે તારા પર હું જા જાઈ પડ્યો ત્યારે તેને સહાય કરવા કેવળ મણુ મણુ થઈ રહેશે નહિ. તારી દિગ્ગમીરી, તારો રોગ, તારા પરની આહત, તારી કરીનાઈ વગેરે જ્યાં હું જાઈ જાઈ પડાવશે નહિ. જા જનરૂપ સાવના શ્રી જનાથી નિમ્ન જ મહત્ત્વમાં આવી હતી. એક વખત રાજાશ્રી નમરીના બેલિકે રાજ્ય દયા આપ્યા સાર પોતાના મહિકુશ નામના મગીઆમાં જ્યાં ત્યાં એક કામ નીચે અતિ સુખ ને મનોહર રૂપવાળા ચાંત દ્રવ્ય અને પદ્માનરૂપ મુનિવંશ ૧૫ જેઠ અતિ આશ્ચર્યની સાથે વદન કરી બેલિકે મહારાજ પૂછ્યા લાગ્યા કે હે મહત્ત્વમાં મહત્ત્વા! જાણ આવી કારુણ્ય જનરૂપમાં સાધુ છા મારે થયા? મુનિ મહત્ત્વમાં જન્મ્યા દીક્ષા કે હે રાજા! હું જનાથ છું આવો જનાથ સંજ્ઞાથી મહિકે રાજાને તેમજ પર જા આવી અને કહેવા લાગ્યા કે જાણ જનાથ હો તો આપનો નામ હું જાનીશ. સાથે, મારા રાજાવંશમાં ત્યાં હું મળી બેઠો કન્યા પરજાનીશ અને રાજ્ય આવી સુખી કરીશ શ્રી જનાથી મુનિ મહત્ત્વમાં કયું કે હે રાજા! તું પોતે / જનાથ છા તો નીજનો નામ તું શી રીતે થઈ શકે? જા જનાથ સંજ્ઞાથી રાજા પડ્યો દિગ્ગમીર થયો અને કહેવા લાગ્યો કે જેની જાણમાં તેમજ દગ્ગર દાથી-ધાયા રથ છે તેમજ કીડ પાતળ છે પાંચે રાજ્ય છે અને એક કરીડ એકાનેર લાખ માથ છે એવી અદ્વિત્ય અને જાણ જનાથ કહે છે તો આપને મુશ્કારાનો દોષ શું નહિ લાગે? શ્રી જનાથી મુનિએ જનાથ આપ્યો કે હે રાજા! તું જનાથ સનાથનો એક સમગ્ર રાજ્યો નથી સંજ્ઞા હું મોક્ષની નામે નમરીના પ્રમુત્તપત્ત સચ્ચ નામે શીનો પુત્ર છું એક દિવસ મારા કરીરમાં કંદના વજ્રના પ્રાણે અતિ આકરી મદાવેલા ઉત્પન્ન થઈ એ રોવા કેવળ પણ ઉપામે કાંત ન થઈ પજા પજા વેદ, મન, તત્ત્વ વાતી, પોતપોતાના શાસ્ત્રમાં પજા

કુશળ એવા મારી વેદના મટાડવા આવ્યા અને ઔષધ, ઉપચાર, પથ્ય, યતન, વગેરે તમામ કરી ચૂક્યા, પણ રોગ શમ્યો નહિ. મને પ્રાણુથી અધિક પ્યારો ગણુનાર મારાં સર્વ સ્વજન હતાં તે સૌ તન અને ધનથી મહેનત કરી કરીને થાકી ગયાં, પણ કોઈ દુખ મટાડી શક્યું નહિ. મારી મરણ પ્રમાણે જ ચાલનારી અને મને સદા રાજી રાજી રાખનારી એવી મારી પતિવ્રતા સ્ત્રીએમારી પીડાના દુઃખથી દુખી થઈ, બોજન અને સ્નાનનો ત્યાગ કર્યો, અને રાત દિવસ ચિંતાતુર રહી મને રોગરહિત એવા ઇચ્છતી છતાં સ્ત્રી પણ મારું દુખ મટાડી શકી નહિ બધાંને થાકી ગયેલાં બેઠે, મેં મારાં મન સાથે વિચાર કર્યો કે, જે દુઃખ આ વેદનામાંથી છૂટું, અને મારું દુખ દૂર થઈ જાય તો તરતજ આરભ પરિગ્રહના ત્યાગી, શાંત, દાંત એવા મુનિના પદનો સ્વીકાર કરું આટલો નિશ્ચિત વિચાર કર્યો કે તરતજ મારી વેદના અદૃશ્ય થઈ ગઈ પછી કુટુંબી-જનોની આરા લઈ, મેં દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને ફરતો ફરતો અહીં આવ્યો છું આ વૃત્તાંત સાંભળી શ્રેણિક રાજાને અનાથ-સનાથપણાનું રહસ્ય જાણવામાં આવ્યું અને બૌદ્ધ ધર્મનો ત્યાગ કરી જૈનધર્મ સ્વીકાર્યો. મુનિને બોલનું નિમંત્રણ કરેલું તે માટે ક્ષમા યાચી સ્વસ્થાનકે ગયો અનાથી નિર્ગંથ પણ વિશુદ્ધ કરણી વડે કર્મનો ક્ષય કરી મોક્ષમાં ગયા. આ કથન શ્રી ઉત્તરાધ્યય સુત્રના ૨૦ મા અધ્યયનમાં છે

(૩) “સસાર ભાવના” — એવો વિચાર કરે કે હે જીવ ! અનંત જન્મ મરણ કરી તું સર્વ સસારમાં ભટક્યો. વાળની અણી જેટલો આ જગતનો ભાગ તારા જન્મ મરણ વિનાનો ખાલી નથી વળી હે જીવ ! તે સર્વ જીવો સાથે સર્વ જાતનાં સગપણો કર્યા જેની તું માતા હતો તેની તું સ્ત્રી થયો, એટલે માતા મરીને સ્ત્રીરૂપે થયો, અને વળી સ્ત્રી તરીકે મરીને પાછો માતારૂપે થયો એજ પ્રમાણે જ્યાં તું પિતા હતો ત્યાં તું પુત્ર થયો અને પુત્ર હતો ત્યાં પિતાપણે ઉપજ્યો આ પ્રમાણે પરસ્પર સર્વ જાતનાં સગપણો અનંતીવાર તું કરી આવ્યો. આ બાબતનો સૂક્ષ્મ વિચાર કરીએ તો જગતવાસી સર્વ જીવો આપણાં સ્વજન છે આ ભાવના શ્રી મહિનાથના છ મિત્રોએ ભાવી હતી. શ્રી મિથિલા નગરી કુંભ નામે રાજાની પ્રભાવતી નામે રાણીની કુખે મહિકુવરી નામે પુત્રી અવતરી મહિકુવરી ત્રણ રાત્ર સહિત હતાં એ મહિકુવરીએ એક મોહન ઘર (મન હરણ કરે એવો બગીચો) બનાવ્યું, જેની બરોબર વચમાં સોનાની એક પોલી પૂતળી, પોતાના જેટલીજ મોટી અને રૂપાળી બનાવી મહિકુવરી બોજન કરે ત્યારે તે પુતળીના માથા ઉપરનું ઢાંકણ ઉઘાડી તેમાં હંમેશા બોજનનો એક ગ્રાસ (કોળીઓ) નાખી પાછું ઢાંકણ બંધ કરી દેતાં એક વાર છ દેશના રાજા મહિકુવરીના મહારૂપને મહિમા સાંભળી લશ્કર લઈ મિથિલા નગરીમાં આવ્યા. કુંભ રાજા પાસે માગણી કરી કે તમારી પુત્રી અમને પરણાવો કુંભ રાજા ચિંતામાં પડ્યો કે છ રાજામાંથી કોને પરણાવું ને જ્ઞાને નહિ પિતાની ચિંતા સાંભળી મહિકુવરીએ કહ્યું, પિતાજી આપ ચિંતા ન કરશો હું છએ રાજાને સમજાવી દઈશ. પછી મહિકુવરીએ છએ રાજાને જુદા જુદા તેડાની મોહન ઘરની છ કેટલીઓમાં જુદા જુદા પૂરી તે કેટલીઓ બંધ કરી દીધી, કેટલીની જાળમાંથી છએ રાજા વચમાં રહેલી પૂતળીનું રૂપ જોઈ તેના પર અત્યંત મોહિત થયા છે એવું મહિકુવરીએ જાણ્યું કે તરતજ તે પૂતળીનું બારણું ઉઘાડી નાખ્યું. આ પોલી પૂતળી ધણી

વખત વર્ષ રસિધુ જનાજ નાખવામાં આવતુ તેથી ક્યારે કુરુધી સડી ગયેલા ધાનની નીકળી
આ કુરુધીથી છેએ રાજ્ય ગચ્છરાવવા લાગ્યા એટલે મહિકુવરીએ ત્યાં જાતીને કમ્પી કે
નરેશો ! જે પેલી પૂતળીને જોઇને તમે સૌ મોહિત થયા હતા તેનેજ દેવતા કહે ચક્રરાજો !
શા માટે ! સેનાની પૂતળીમાં રોજ જોજાનને માસ નાખવાથી આવી કુરુધી નીકળી તે આ
મારા સરીઘથી દાઝ મારસ, ત્વચા વાળી પૂતળીમાં તે રોજ જાનેક માસ (ટોળીઓ) જાનક
પડે છે તેથી કુરુધી કેટલી હશે ? આવી કુરુધીના કાચારપ કાચળી જોઇને શુ મોહિત થાજો
છો ? તમારા પાછલા કાવો યાદ કરો, ત્રીજે કાવે કુ મકાનજ રાજ્ય હતો, જાને તમે જ મારા
મત્રીઓ હતા આપણે સૌએ જાણે દીક્ષા લીધી હતી એ દીક્ષાના સમયમાં મેં 'ધર્મ'ના કામમાં કપલ
કરેલુ તેથી કુ તમે જાણો છો તેમ જીનો અધાર પામી કુ સંસારનું સ્વરૂપ તે વિચારો !
તમે મને પરજીવ રોજર થયા છો ! ! બિહારે છે આ સંસારને ! આ વાત સાંભળી જ રાજને
જાતિરમરણ ચાલ (પાછળના કાવો જાણવાનું ચાલ) ઉત્પન્ન થયુ છેએ જાણુ પ્રતિભાષ રાખ
માં મહિકુવરીએ દીક્ષા લઇ શ્રી મહિષકનાથ ત્રીય કર્ણુ ૧૬ પાઠ્યા ત્યાર બાદ જાને
રાજ્યોએ જાણુ તેમની પાસે દીક્ષા લીધી ઉત્તર કેવળાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષ પદોન્મલ આ કથન
શ્રી રાત્રાસિતના આઠમા અધ્યયનમાં છે

(૪) એકાત્મ ભાવના-એવો વિચાર કરે કે હે જીવ ! આ જન્મવર્ષા ટાક ટાક
સેનાની નથી એકશે તું આજો છે અને એકશે જ્યાનો છે પારો કરીને તે જે મન
વગેરે મહિસિકિતો સમજ કર્યો છે અને પૂતના કમના ચેત્રિ તને જે કુકુળ પરિવાર
મળ્યો છે તે તારા મરણ સમયે સાથે આવનાર નથી. મન ખસતી પર કે ખસતીમાં જ્યાં
હશે ત્યાં ધનુ રહેશે. પણ પછી મરમાં રહી જશે, તારી પ્કાલી શ્રી જવાળા બગી જાને
કુકુળ પરિવાર રમતાન બગી આવશે, તને જાણત પ્રિય એવુ આ સરીર પણ ત્રિવાર્ત
જાળીને ખાખ થઈ જશે જલુ સાથે આવશે નહિ. એવું જાણી એકાત્મજુ ધરણ ક
એવી એકાત્મ ભાવના શ્રી મુચાપુત્રે લાલી હતી. શ્રી સુમીવ નગરમાં જાણક રાજ્ય હતું
તેને મુચા નામે રાણી હતી, તેના પુત્રનું નામ મુચાપુત્ર હતુ તે મુચાપુત્ર એક પ્રસન્ને
પેલાઈ સુદ ને મનકા જોજોતી વચ્ચે પેલાના રાજ્યસ્થિત મહેલની બાજુ મેસી
જાનરનો દાઝ એવા હતો એવામાં રરતે જતાં એ કુળજ પણ તપોધની (તપ રૂપી મનને
સમજ ક નર) સામુને મેષ શ્રી મુચાપુત્રને જાતિરમરણ ચાલ પ્રાપ્ત થયુ પૂતના ભરમાં
ધિતે જલુ સવમ પાણેશો તે જોઈ સવગી થવાની પ્રજાગ ઇચ્છા લઈ સવમ લઈ જન્મવર્ષ
મુચની પેઠે એકલા વનચાલી રહી ખૂળ કરણી કરી મોક્ષ પદોન્મલ આ કથન
ઉત્તરાધ્યયનના ૧૬ માં અધ્યયનમાં છે

(૫) પરજીવ (અન્યત્વ) ભાવના-એવો વિચાર કરે કે હે જીવ ! આ જન્મવર્ષા
સો રચ્યા છે પેલાની મનશજ હેલ ત્યાં બગી સૌ આપણને માન આપે. આપણી
આઘામાં રહે જાને છ છ કરી કુકુળ કલાવે. મનશજ પૂરી લઈ કે પછી ટેઈ ટેઈનું નથી.
એવી ભાવના શ્રી નમિરા / નવિએ લાલી હતી. શ્રી મિચિલા નગરીમાં શ્રી નમિરાજને
એક વખતે દાઝજાનનો (સરીરમાં જાન આવે તે) રોજ પેલા થયો. એ રોજની સ્થિતિને
માટે એમની ૧ ૮ રણીઓ આવના મનનું લાકડુ પસીને પેલાના પ્કાલા પતિના

શરીરને ચોખ્ખી હતી તે વખતે તે રાણીઓના હાથમાં પહેરેલાં અનેક કંકણો (ચુડીઓ) નો ખડખડાટ કાનમાં પડવાથી શ્રી નમિરાજને વિશેષ દર્દ થવા માડ્યું. વિચક્ષણ રાણીએ દર્દનો ભેદ સમજી પોતાના હાથમાંના તમામ કંકણ કાઢી નાખી ફક્ત મંગળતી નિશાની માટે એક એક કંકણ હાથમાં રાખી આવના ચંદન ઘસરા લાગી કંકણોનો અવાજ બંધ થવાથી શ્રી નમિરાજ પૂછ્યું કે પહેલાં બહુ ખડખડાટ થતો હતો અને હવે કેમ નથી થતો? રાણીઓએ સાચેસાચી વાત કરી દીધી અનેકથી ગડબડ પણ એકથી નહિ એ વાત ઉપર વિચાર કરતા કરતા વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો અને નિશ્ચય કર્યો કે ઓહો! હું આ બધાના સંજોગમાં રહ્યો છું તો જ દુખી છું. એવો વિચાર થતા વેંત રોગ શમી ગયો, અને નિદ્રા આવી ગઈ નિદ્રામાં સ્વપ્ન આવ્યું તેમાં સાતમું દેવલોક દીઠું. એ દેવલોક દેખતાં આખ ઉઘડી ગઈ. જગૃત દશામાં પાછા એજ વિચાર ઉપર ચડ્યા, તરત જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન થયું પુત્રને રાજ આપી ચારિત્ર લઈ, વનવાસ સ્વીકાર્યો શ્રી નમિરાજ જેવા ઉત્તમ રાજાનો વિયોગ થતા સર્વ પ્રજા એ વિયોગ-દુખથી ગભરાઈને વિલાપ કરવા લાગી એ વિલાપ સાંભળી શકેદને દના અવી શ્રી નમિરાજ ઋષિના ચારિત્ર્યગતી દ્રઢતાની પરીક્ષા લેવા માટે શકેદે એક વૃદ્ધ બ્રહ્મણનું સ્વરૂપ લઈ કહ્યું કે અહો રાજર્ષિ! આ બધા લોકો શા માટે વિલાપ કરે છે? શ્રી રાજર્ષિએ જવાબ દીધો કે આ નગરીની બહાર એક અતિ સુંદર વૃક્ષ છે તે ફળ, ફૂલ, પાંદડા અને ડાળોથી ભારે ખીંચ્યું છે એ ઝાડ ઉપર ઘણા પક્ષીઓ આવી આરામ લેતા હતાં એક દિવસ વાયુના તોફાનથી તે વૃક્ષ તૂટી પડ્યું અને તેનું માત્ર હું હું રહી ગયું તે વખતે સર્વ પક્ષીઓ પોતપોતાના સ્વાર્થની વાતો યાદ કરી વિલાપ કરવા ને રોવા લાગ્યા હે ઇંદ્ર! તેજ રીતે આ નગરીના બધા લોકો પોતપોતાની ભર્તૃવર્મના વિયોગ જ્ઞેષ (મારો વિયોગ નહિ) રૂવે છે એ પ્રમાણે શકેદ્ર ૧૧ પ્રશ્ન પૂછ્યા તે અગિયારેનું સમાધાન કયું તેથી ઇંદ્રે શ્રી નમિરાજ ઋષિને વંદના નમસ્કાર કર્યા અને પોતાને માર્ગે સ્વર્ગમાં જતો રહ્યો શ્રી નમિરાજર્ષિ કરણી કરી મોક્ષમાં પધાર્યા, (ઉત્તમ અં ૯)

(૬) અશુચિ ભાવના—એવો વિચાર કરે કે હે જીવ! તું તારા શરીરને સ્નાન-મંજન લેપન-વગેરેથી શુદ્ધ કરવા ઇચ્છે છે, પણ તે કાષ્ઠ દિવસ શુદ્ધ થવાનું નથી કારણકે તેની ઉત્પત્તિનો તથા તેની અદર શુ છે તેનો જરા વિચાર તો કર. પ્રથમ તો તે માતાનું રક્ત (રજ) અને પિતાનું શુક્ર (વીર્ય) એ બેનો આહાર કરી બન્યું છે માતાના ઉદરમાં તે અશુચિ સ્થાનમાં એટલે જ્યાં વિષ્ટા-મૂત્ર રહેતા છે ત્યાં વૃદ્ધ પામી રક્તના નાળામાંથી બહાર નીકળ્યું બહાર આવ્યા પછી માનું દૂધ પીને મોડું થયું માનું દૂધ પણ જેમ શરીરમાં લોહી-માસ રહે છે તે પ્રમાણે રહે છે, હાલ એ શરીર અનાજ ખાય છે તે અનાજ પણ અશુચિમય ખાતરમાંથી પ્રેષા થાય છે.

હવે શરીરની અદરના પદાર્થોનો જરા વિચાર કર શરીરમાં છ ધાતુ છે (૧) રસ, (૨) લોહી, (૩) માસ, (૪) મેદ (૫) હાડ, (૬) મજ્જા, (૭) શુક્ર જે આહાર કરવામાં આવે છે તે પિત્તના તેજથી પાકીને પહેલાં ચાર દિવસમાં રસ થાય છે બીજા ચાર દિવસમાં રસનું લોહી થાય છે એમ ચાર ચાર દિવસે એકેક ધાતુ બનતા બનતા છેવટે ૧ મહિને છેલ્લો ધાતુ શુક્ર (વીર્ય) બને છે શરીરમાં સાત ધાતુ છે (૧, ૨, ૩) જીભનો, નેત્રનો અને ગળાનો

મેષ અને રસ, (૪) કાનનો મેષ ને માંસ, (૫) વીસ નખના હાથમાંની ઉપધાતુ, (૬) જાંબળા
 ઝીર ઝીંજની ઉપધાતુ (૭) મોં ઉપરની ચીકણાશ શુકની ઉપધાતુ માંસ રમ ને ધાતુ કે
 તેને વસા' તથા 'ઓજા' કહે છે એ માંસ લી નેત્રું ચીકણ આખા સ્તરીરમાં સર્વ' ઠેકણે
 રહેલું સીતળ, અને પુષ્ટકારક જળવાન છે આમડાની સાત જાત છે (૧) જામની જેલે
 ઉપથી ચામડી તે ચીકણી છે અને સ્તરીરને શોભવનારી (૨) લાલ રંગની ચામડી જેલ
 તથા જાત' પેદા થાય છે (૩) ક્ષેત્ર એટલે ધોળો ચામડી તેમાં ચમ' જળ પેદા થાય છે
 (૪) તાંબાના રંગ જેવી ચામડી જેમાં ડેહ રાગ પેદા થાય છે (૫) છેદની ચામડી
 જેમાં બહાર પ્રકારના રાગ પેદા થાય છે (૬) રેલણી નામે ચામડી જેમાં કુસ્મ.
 જડમાળ વગેરે રાગ પેદા થાય છે (૭) રક્તજ તથા, જેમાં વિદ્રિધિ પેદા થાય છે તથા
 ડેહનું સ્વરૂપ—(૧) વાત (વાયુ) (૨) પિત્ત (૩) ક્ષ્મ એ ત્રણને ડેહલાક તથા ડેહ કહે છે
 અને ડેહ ત્રણ મેષ કહે છે તેનું વિવેચન— (૧) વાયુ સ્તરીરમાં સર્વ' ઠેકણે વસ્તુઓના
 વિભાજ કરવાનું કામ વાયુ કરે છે એ વાયુ સુક્ષ્મ સીતલ હલકો અને ચમળ છે ને વસ્તુ
 ખાવામાં આવે છે તેને એ વાયુ તરફથી નળીઓ મારતે યોગ્ય ઠેકણે પહોંચાડે છે એ વાયુનું
 ૫ સ્થાન છે (૧) ધનનું સ્થાન, (૨) ડેહો એટલે પેટ, (૩) અભિસ્થાન (૪) હૃદય (૫)
 કંઠ એ પાંચ સ્થાને વાયુ રહે છે (૧) ગુદા (મળદ્વાર)માં રહેનાર વાયુને જપાન વાયુ કહે
 છે (૨) નાભિમાં રહે છે તે વાયુને સમાન વાયુ કહે છે (૩) હૃદયમાં રહે છે તે વાયુને પ્રજ્વ-
 વાયુ કહે છે (૪) કંઠમાં રહે છે તે વાયુને જ્ઞાન વાયુ કહે છે (૫) સ્તરીરમાં સર્વ' સ્થાને રહી
 રહેલ છે તે વાયુને જ્ઞાન વાયુ કહે છે વાયુ પ્રતિવિચારના બક્ષ્યો-આધાના વાળ કંઠ
 રક્ષાને લીધે સ્તરીર કુખનું મન ચમળ અને બોલવામાં વાચાળ હોય છે વાયુ પ્રતિવિચારને
 આકાશમાં હવાના સ્વરૂપ આવે છે એ પ્રતિવિચારને રતેશ્વરી કહે છે (૨) પિત્ત
 એ મરમ પત્તણુ પીણુ, કંઠનું, તીણુ અને જમ્બ હેતુથી ખાકુ થઈ જાય છે એ પિત્ત
 સ્તરીરમાં પાંચ સ્થાને રહીને પાંચ પ્રકારના ગુદો પેદા કરે છે (૧) આઠવમાં તથા નેઝી
 અગ્નિ થઈને રહે છે એ અગ્નિ પાંચ પ્રકારની અસર પેદા કરે છે (૧) મહાગ્નિથી કંઠ થાય છે
 (૨) તીવ્ર અગ્નિથી પિત્ત થાય છે (૩) વિપ્ર અગ્નિથી વાત થાય છે (૪) સપ્ત અગ્નિ
 સારક (૫) વિપ્ર અગ્નિ નાશક (૨) ત્વચામાં (ચામડીમાં) પિત્ત રહીને શુદ્ધતા ઉપજાવે
 છે (૩) નેત્રમાં પિત્ત રહીને વસ્તુઓ દેખાડે છે (૪) પ્રાણમાં પિત્ત રહીને ખાંધેલી વસ્તુઓને
 જથ્થાની વેળાથી રચને ધોળી જનાવે છે (૫) હૃદયમાં પિત્ત રહીને જીવિ ઉત્પન્ન કરે છે એ
 જીવિનાં પાંચ નામે (૧) પાચક (૨) જનક (૩) રજક (૪) જ્યોત્સક (૫) સાધક
 પિત્તપ્રતિવિચારના બક્ષ્ય-જુવાનીમાં ધોળા વાળ થાય જીવિમાન હોય, પરસેવો પ્રજો આવે
 શીષ હોય, અને સ્વપ્નમાં તેજ બાજે. પિત્ત પ્રતિવિચારને તમેશ્વરી કહે છે (૩) ક્ષ્મ એ ચીકણ
 બારે ડેહા અને ઝીંજા હોય છે ક્ષ્મ થાય તો ખારો થઈ જાય છે. એને રહેવાનાં પાંચ સ્થાન
 છે (૧) આઠવમાં (૨) મરનામાં (૩) કંઠમાં (૪) હૃદયમાં, (૫) સપ્તિમાં. એ પાંચ ઠેકણે
 ક્ષ્મ રહીને રિચરતા તથા કોમળતા પેદા કરે છે એનાં પાંચ નામ છે. (૧) કોમલ (૨) સ્નેહન
 (૩) એજા, (૪) જ્યવજન (૫) ગ્રીષ્મ. ક્ષ્મ પ્રતિવિચાર નેશ્વર અને ધદ જીવિ હોય છે
 તેનું સ્તરીર ચીકણુ અને ડેહ જળવાન હોય છે સ્વપ્નમાં પાણી રહે છે ક્ષ્મ પ્રતિવિચારને
 સ્ત્રાણુ કહે છે સ્તરીરમાં માંસ, હાડકાં અને મેદ એને ખાંધનારી ને ૭ નસો છે તેને સ્નાયુ

કહે છે આ શરીર હાડકાંને આધારે ઉભુ રહે છે એ હાડકાંને સ્નાયુનો આધાર છે શરીરમાં સૌથી મોટી ૧૬ નસો છે એ સોળ નસોને કરંડ કહે છે એ કરંડ શરીરને સંકાયવાનું તથા પ્રચારવાનું બળ આપે છે. માંસરંધ્રાનું સ્વરૂપ કાનનાં, નાકનાં અને આંખનાં બળે છેદ્ર મળી ૭ છેદ્ર, (૭) જ્ઞાનેન્દ્રિય છેદ્ર, (૮) ગુણ દ્વાર, (૯) મુખદ્વાર એ પ્રમાણે ૯ છેદ્ર કે દ્વાર પુરૂષને હોય છે એ ઉપરાંત સ્ત્રીને (૧૦) ગર્ભાશયનું છેદ્ર (૧૧-૧૨) બે પરસ્થાન એટલે સ્તનનાં છેદ્ર; એ પ્રમાણે આર છેદ્ર હોય છે બીજાં બીજાં છેદ્રો તો અનેક છે

શરીરમાં કાળજીનું વજન ૨૫ પદ્મ, આંખનું ૨ પદ્મ, શુક્રનું ૩૦ ટાંક, લોહીનું એક અઢક, ચરમીનું અઢક, અઢક, માથાના ભેજનું (મગજનું) એક પાથા, મૃત્રનું એક અઢક, વિષ્ટનું એક પાથા, પિત્તનું એક કલમ, અને સ્લેષ્મનું (કફનું) એક કમલ છે. એ પ્રમાણે શરીરનું વજન છે. એ વજનથી વધુ થઈ જાય તો રોગ પેદા થાય અને ઘટે તો મોત તીવ્ર, શરીરમાં ૧૬૦ નાડીઓ નાભિની ઉપર રસ ધરનારી છે, એકસો સાઠ નાભિની નીચે છે, એકસો સાઠ ત્રીછી (ત્રાસી બાહુમાં) એટલે હાથ વગેરેમાં લપેટાણી છે ૧૬૦ નાડીઓ નાભિની નીચે ગુદાને વીટાઈ રહી છે, ૨૫ નાડી સ્લેષ્મને એટલે કફના સ્થાનને, પચીશ નાડી પિત્તનાં સ્થાનને, અને દશ નાડી શુક્રને ધરનારી છે એ પ્રમાણે સર્વ મળી ૭૦૦ નાડીઓ છે.

શરીરમાં બે હાથ, બે પગ, એમ ચાર શાખા છે દરેક શાખામાં ૩૦-૩૦ હાડકાં હોવાથી ૧૨૦ હાડકાં છે, વળી ૫ જમણી કમરમાં, ૫ ડાબી કમરમાં, ચાર યોનિમાં, ચાર ગુદામાં, એક ત્રિકનમાં, ખોતેર બે પસવાડામાં, ત્રીશ વાંસામાં, આઠ હૃદયમાં, બે આંખમાં, નવ ડોકમાં, ચાર ગળામાં, બે હડપચીમાં, ૩૨ દાંત મોમાં, એક નાકમાં, એક તાળવામાં એ પ્રમાણે સર્વ મળી ૩૦૦ હાડકાં છે. શરીરમાં સાડાત્રણ કોડ રોમ એટલે ૩ વાડા છે જેમાંથી બે કરોડ એકાવન લાખ ૩ વાડાં ગળાની નીચે, અને નવાણુ લાખ ગળાની ઉપર છે એ પ્રમાણે અનેક રીતે શરીર અશુચિથી, અપવિત્રતાથી, આધિ, વ્યાધિ અને ક્રોધાધીથી પૂર્ણ ભરેલું છે જ્યાંલગી પુણ્યની પ્રજાગતા છે, ત્યાં લગી એ અધી અપવિત્રતા-અશુચિ ગુપ્ત રહી છે અને ઉપર ગોરી, કાળી, રાતી ચામડી ઢંકાઈ રહી છે પણ જ્યારે પાપનો ઉદય થાય છે એટલે, પાપનાં ફળ પ્રગટે છે ત્યારે શરીરને બગડતા જરા પણ વાર લાગતી નથી આ અશુચિભાવના શ્રી સનતકુમાર ચક્રવર્તીએ ભાવી હતી અયોધ્યા નગરીમાં મહારૂપવત શ્રી સનતકુમાર નામે ચક્રવર્તી રાજા હતો, તેના રૂપની પ્રશંસા પહેલાં દેવલોકના ઇન્દ્રે દેવસભામાં કરી, તે એક દેવતાએ માની નહિ પરીક્ષા કરવા તે દેવ તરત વૃદ્ધ બ્રાહ્મણનું રૂપ ધારણ કરી ચક્રવર્તીની પાસે આવ્યો શ્રી સનતકુમાર ચક્રવર્તીનું રૂપ જોઈ દેવ ધણુ અચરજ પામ્યો એ વખતે ચક્રવર્તી સ્નાન કરતો હતો તેણે દેવને પૂછ્યું, અરે વિપ્ર ! ક્યાથી આવ્યા આવો છો ? દેવે જવાબ દીધો, કે છેક નાનપણમાં આપના રૂપની પ્રશંસા સાંભળી મે તરતજ ચાલુ શરૂ કર્યું ચાલતા ચાલતા મારી આવેલી વૃદ્ધ હંમર થઈ ગઈ ત્યારે આજ મને આપના દર્શન થયા અને મારો મનોરથ પૂર્ણ થયો આ વાત સાંભળીને ચક્રવર્તીને અભિમાન થયું અને ગર્વ આણી બોલ્યો, હમણાં તું મારું રૂપ જુએ છે તેના કરતાં જ્યારે હું સોળ શત્રુગાર સજી રાજસભામાં તમામ પરિવાર સાથે બેસું ત્યારે જો નંદ્રશ તો અતિશય આશ્ચર્ય પામીશ આવી ગર્વિષ્ટ વાણી કહેતાં જ ચક્રવર્તીનું શરીર એકદમ બગડી ગયું અને તેમાં કીડા પડી ગયા શરીરની એવી દશા જોઈ

અવતીને તરત જોઈએલા બાવી કે એ સરીરને એ સત્યમત માન્યમહીદ્ય અવરજ્યા, વિધિય સત્યમત સંગમ્યા અનેક જાતનાં મુખો આપ્યાં તે જ સરીરે અને દ્યો દીધાં તે કેમ પરિવાર નોકર વગેરેનું તો કહેવુંજ શું ? કે જાણવો હતો કે માથે સરીર કેડ લગી એ સત્યમત રહેશે વિદ્યાર ! વિદ્યાર ! વિદ્યાર ! આ સત્યમતે ! એમ કહી તરત સર્વ રાજ્યકર્મો ત્યાં કરી, સાધુપદ મહત્વ કહું સાધુ થયા પછી ૭ વર્ષ લગી એ રાજ સરીરમાં રહ્યો, પછી નિરોગી થઈ, કેવળગાંતી થઈ એણે પદામાં (ઉપ જ ૧૮ની કથામાં)

(૭) 'આત્મવ ભાવના'—એવો વિચાર કરે કે છે જી ! તે જનત સત્ય જનતી જનતી વાર પરિભ્રમણ કર્યો એ જપાનુ મૂળ કારણ આત્મવ જ છે કારણ કે પાવે તો આ જીવે જનતીવાર ઉપજુ પશુ આત્મવના દાર મધે કર્યાં વિના ધર્મનું પૂર્ણ ફળ થઈ શક્ય નથી. એ આત્મવ વીર પ્રકારે આવે છે પશુ તેમાં મુખ્ય પ્રકાર જાતવતો એકેએક જાતે (જે ધીમે એક વાર જ ભોજનવામાં આવે છે તે જેવી કે જાકાર વગેરે) પરિભ્રમ (જે ધીમે વારવાર ભોજનવામાં આવે છે તે જેવી કે વસ્ત્ર ધરણી વગેરે) મન, શ્રમ, વગેરેની મર્યાદા ન કરવી આત્મ-તૃષ્ણા-પ્રજ્ઞાને ન રોકી એ આત્મવ જ આ જીવન મહાનુષ્યારૂપ સાચામાં સાચા અવસ્થા છે અને મરણ પછી દુર્ગતમાં લઈ જઈ જનત મન સુધી વિદ્યમના ભોજનવારે છે એનું જાણી છે જીવ ! હવે તો આત્મવને ઉપ, મત પચ્ચાત્મ જરૂર જાતર આરભ પરિભ્રમો જાને તેમજો વાજ કર. એવી આત્મવ ભાવના થી કમુક પાતે ભાવી હતી. મપાનકરીમાં પાશિત નામે ભાવકને સમુદયજા નામે પુત્ર હતો તે એક દિવસ પોતાની બી સાથે હવેલીના એમનાં મોઢાં મોઢાં નીચે જનારની રચના એકેએક એવામાં અનેક રીતે નિષિદ્ધા એવા એક ચોરને વધરજાત તરફ લઈ જતો તોયે થી સમુદયજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે મુખો જાણુક કમનૌ ઉપ ! એ ચોર પશુ મારા જેવો મનુષ્ય જ છે પશુ કમનૌ વસ પડ્યો મોઢાં જાત્યારે પરવડ થઈ ગયો છે એ જશુ જોઈ વખત મારા જાણુક કમનૌ ઉપ જાત્યારે તો મને જોણુ ઉપાવરી ! એ કમોત્ત આત્મવને લઈને જ મારે ઉપ થયા પહેલાં જ આત્મવનો ક્ષય કરી સુખી થાઉં એ વિચારવેલો પર થઈને ઉપે દીક્ષા મહત્વ કરી, મારે તપ સવય આત્મી જાતિ દુષ્કર કરણીથી કમનૌ કમ કરી કેવળગાંત પાળી એણે પદામાં (ઉપ જ ૨૧)

(૮) 'સવરે ભાવના'—એવો વિચાર કરે કે છે જી ! સત્યમાં રજવનના અરેખર એક આત્મવ જ છે એ આત્મવને રોકવાનો ઉપાય ફળ સવર કરણી જ છે થી હવે કે મન વચન અને કાવળી ઇચ્છાઓને રોકી એકાંત સમતા રૂપી ધર્મમાં જ તાલીન થાઉં એવી ભાવના થી દરિદ્રીથી કષિએ ભાવી હતી. એ દરિદ્રીથી મુનિએ પૂર્વ ભવમાં જાતિનો મત કર્યો હતો તેથી સમજા કુળમાં જાવનમાં દતાલ તેનું મેકેજન મોડું જોઈ દરિદ્રી નામ આપ્યું જ્યાં જાવ ત્યાં કુળમાં રૂપને લીધે જાવમાન થવા લાગ્યું તેથી જાત્યારે આપપાત કરવા જતા દત્ત, મિત્રમાં એક સાધુજીએ દીધા અને તેમજે ઉપરેલ કર્યો કે ભાઈ ! મનુષ્ય જન્મ રૂપી મિત્રામણિ રત્ન આપ અપાપાત કરી શા મારે મુમાને છે ? આપપાત કર્યા પછી મુખ મગઈ નહિ ઉપકુ દુઃખનો વધારો થયો, વગેરે સદ્બોધ સામગ્રી દરિદ્રીને જોઈને ઉપજીને તે સાધુજી પાસે દીક્ષા મહત્વ કરી મુખને નયરજા કરી માથા માકલ

માસખમણ તપ આદ્યાં. ફરતા ફરતા બનારસી નગરીની બહાર યક્ષના દેવળમાં ધ્યાન ધરી ઉભા રહ્યા. રાગની પુત્રી એ દેવળમાં કુરૂપ સાધુને જોઈ તેના ઉપર થુંકી, થુંકવાની સાથેજ તે રાગપુત્રીનું મોં વાંકું થઈ ગયું. રાગને ખબર પડી. તપસ્વી ઋષિના શ્રાપથી ડરી. રાગએ પોતાની તે કન્યા, તે ધ્યાનસ્થ મુનિને અપર્ણ કરી હરિશ્ચંદ્રી મુનિ ધ્યાન પાળી રાગને કહેવા લાગ્યા કે હે રાગન! અમે બ્રહ્મચારી સાધુઓ સ્ત્રીને મનથી પણ ન ઇચ્છીએ. રાગ ધણોજ ગભરાયો, વિચાર કરવા લાગ્યો કે હવે આ કન્યાનું શું કરું ? રાગના પુરોહિતને બોલાવો પૂછ્યું. પુરોહિતે કહ્યું કે તારી રાજકન્યા ઋષિપત્ની છે તેથી કોઈ બ્રાહ્મણને દાંડ દે, બોળા રાગએ તે કન્યા તે પુરોહિત બ્રાહ્મણને અર્પણ કરી પાણિગ્રહણને વખતે એક યજ્ઞને આરંભ કર્યો. જોગાનજોગ, એજ યજ્ઞમાં હરિશ્ચંદ્રી મુનિ ભિક્ષા લેવા પધાર્યાં થઈ બાળકો આ બેડોળ સાધુને જોઈ યજ્ઞની બહાર લાકડી, પથરા વગેરે મારવા લાગ્યા. ત્યારે તે રાજકન્યા બોલી કે અરે મૂખ બાળકો! તમારું મોત આવ્યું છે કે શું ? એટલું કહેતાજ તે તમામ બાળકો અચેત થઈ પૃથ્વી પર પડી ગયા બધા બ્રાહ્મણો ગભરાઈને દોડ્યા હરિશ્ચંદ્રી મુનિ પાસે બાળકોના અપરાધની માફી માગવા લાગ્યા. મુનિએ કહ્યું કે ભાઈ, અમે સાધુઓ ગમે તે દુષ્ટો પડે છતાં મનથી પણ કોઈનું જીવ ઇચ્છીએ નહિ બાળકોને બેભાન કરવાનું કામ તિલ્લુક નામના યક્ષથી થયું હોય તો જ્ઞાની જાણે, બધા બ્રાહ્મણોએ, મુનિને પૂછ્યું ભાવથી પારણું કરાવ્યું પછી મુનિએ બ્રાહ્મણોને ઉપદેશ આપ્યો કે, હે વિપ્રો! આ આત્મા અનાદિ કાળથી હિસામય ધર્મમાં વીટાઈ રહ્યો છે આ મનુષ્ય જન્મ પણ તેઓએ તેવી રીતે ગુમાવ્યો હવે અવમંદ્રી-હિંસારૂપી યજ્ઞને ત્યાગ કરો. જીવરૂપ કંડમાં, અશુભ કર્મ રૂપ ઇંધન (લાકડાં) તપ રૂપી અગ્નિએ કરી બાળો અને પવિત્ર થાઓ. તમારો આ યજ્ઞ તો આસ્રવ યજ્ઞ છે માટે તે આસ્રવ યજ્ઞને ત્યાગ કરી, સંવર રૂપી પવિત્ર ને દયામય યજ્ઞ આદરો. એજ યજ્ઞ આત્માને તારતાર ને શરણરૂપ છે બ્રાહ્મણોને આ ઉપદેશ રૂપો અને હિસાધર્મનો ત્યાગ કરી ધર્મી બન્યા પછી મુનિ ત્યાંથી વિહાર કરી અનુક્રમે ઉત્તર કરણી કરી, કર્મને બાળી પ્રજાળી મોક્ષમાં પધાર્યાં (ઉત્તમ અં ૧૨.)

૬ “નિર્જરા ભાવના” — એવો વિચાર કરે કે, હે જીવ! તે સવરકરણી કરી નવાં આવતાં પાપને રોક્યાં, પરંતુ તે પહેલાં કરેલાં છે તે પાપોનો ક્ષય કરનારી તો એક નિર્જરા જ છે એ નિર્જારૂપ તપશ્ચર્યા ૧૨ પ્રકારની છે તેમાં છ બાહ્ય નિર્જરા અને છ અંતર નિર્જરા એ ૧૨ પ્રકારની તપશ્ચર્યા આ લોકનાં તથા પરલોકનાં કોઈપણ સુખ કે કીર્તિની ઇચ્છા રહિત થઈને ફક્ત મોક્ષાર્થે બનીને કરો, તો તમારું જરૂર પરમકલ્યાણ થશે એ નિર્જરાભાવના અર્જુનમાળીએ બાવી હતી શ્રી રાજાઝડી નગરીની બહારના એક બગીચાના અર્જુનમાળીની બંધુમતી નામે સ્ત્રી મહાસ્વરૂપવાન હતી બંધુમતીનું રૂપ જોઈ જ લપટ પુરુષો તેના પર મોહિત થયા તેમણે તે બગીચાના મોગરપાણિ નામના યક્ષને જે વખતે અર્જુનમાળી નમસ્કાર કરતો હતો તે વખતે તેને મજબૂત બાંધી તેની બંધુમતી સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કર્યો. આ મહાઅન્યાય જોઈ યક્ષદેવતાએ અર્જુનમાળીના શરીરમાં પ્રવેશ કરીને તે જ લપટપુરુષો તથા સાતમી બંધુમતી એ સાતને મારી નાંખ્યાં અને ત્યાંથી તે યક્ષ દેવતા, અર્જુનમાળીના શરીરમાં રહી રોજ નિર્દોષ ગમે તે જ પુરૂષ તથા

સાતથી સ્ત્રી એ પ્રમથ્ણે ખુન કરવા મહ્યો. એ પ્રમથ્ણે પાંચ માસ ને ૧૦ દિવસ જીવી
 ઠપુ* અને તેથી ૧૧૪૧ મનુષ્યોનો માણ નીકળી ગયો. મામના બધા લોકો વધારાએ એ
 તરફના તમામ રસ્તા જીવડ મથા એવામાં યુવયોદ્ધે શ્રી મહાવીરસ્વામી પોતાના ૧૪ **
 સાધુના પરિવાર સાથે પધામાં અને તે જ જગ્યામાં ઉત્તમાં પ્રભુના દર્શનને વરતે દધ્યો.
 મુદ્ધન શેઠ નીચર જતી નીકળ્ય શેઠ મામ જહાર નીકળ્યા તેવતાં અણુનમણી પેઢાના
 હાથમાં રહેલુ મુઝ્ઝ ઉછળતો ઉછળતો આવ્યો. પણ મુદ્ધન શેઠનું મમતિજ નેત્રોજ
 અણુનમણીના સ્તરીમાંથી થઈ નીકળી જાયી ગયો જેથી અણુનમણી મુઠાં ખાત જમીન પર
 પડી ગયો. શ્રી મુદ્ધન શેઠ અણુનમણીને ઉઠારી શ્રી મહાવીરપ્રજા પાસે લાગ્યા પ્રજાએ
 ઉપરેલ સંભળી અણુનમણીએ હાથ લીધી જીજ્ઞાસા ઉપવાસ કરેલા પારણાને સ્વિરે
 રાજમઠી નગરીમાં શિક્ષા લેવા જાય ત્યારે જેના જેના કુટુંબનાં માણસોને ઘામાં હતી તે શ્રી
 અણુનમણીને જોઈ થરમાં પૂરી ખૂબ મારફટ કરે છતાં અણુન મુનિ સમમળ અણુ સ્થન
 કરે અને માસ્તરાને કહે કે મે તમારા કુટુંબોએને પ્રત્ય રક્તિ કર્યા છે છતાં તમે મને
 ફક્ત મારફટ કરો છો. પણ છવનો છોડો છો એ મારા ઉપર અતિશય મેદા ઉપકાર છે
 એવી મદા હમા ધારણ કરી જારે તપશ્ચારી કરી જ માસમાં કમોના સમુદને વેદી ગ્રેષ્ઠ
 પધમાં (અતઃ સઃ)

૧: 'સોઠ સરથાન ભાવના'—એવો વિચાર કરે કે, આ સોઠનું (જગતનું) જ
 સદાચ્ચ એટલે જાકાર છે. આ સોઠનું સદાચ્ચ હોવો કરવાનાં તથા જાકારનાં જેનું છે (સોઠના
 સદાચ્ચનું વિચારવાર વણ નીળા પ્રકરણમાં આવી ગયું છે) એ સોઠભાવના સિવાજ અપી-
 થરે જાયી હતી. જનારસી નગરીની જહાર થયા તાપસો હતો તેમાં જગરી તપશ્ચારી કરનાર
 એક સિવરાજ નામે તાપશ્ચરે વિજય યાન ઉત્પન્ન થયું એ વિજય યાનના નામે તે સ્થાન
 હોય અને સાત સમુદ્ર જેટલી પૃથ્વી જોઈ સોઠીને કહેવા લાગ્યો કે મને જહારાન ઉત્પન્ન થયું
 છે એ જહારાનના જોશથી હું સાત હોય તથા સાત સમુદ્ર સ પૂર્વ પૃથ્વી દેખું છું જગ
 આટલીજ પૃથ્વી છે અને તે જહી જાળજ નરહમ અપકાર છે જહી તે મામમાં શિક્ષા લેવા
 આવ્યો, ત્યારે મામના બધા માણસો કહેવા લાગ્યા કે શ્રી મહાવીર સ્વામી તો અસંખ્યાના
 હોય અને અસંખ્યાના સમુદો છે એમ કરમારે છે અને સિવરાજ અપિ સાત હોય અને
 સાત સમુદ્ર કહે છે એ શી રીતે મેળ જાય? એ વાત સાંભળીને સિવરાજ અપિએ વિચારું કે
 હું શ્રી મહાવીર સ્વામી પાસે જીને ગયાં છું કે મારી નજરેનજરની (પ્રત્યક્ષ) વાત થી
 રીતે જોતી દેખા? હું જોઉં છું તે ઉપરાંત પૃથ્વી હોય તો મને જતાવે. એમ વિચાર કરેલો
 શ્રી મહાવીર જગત પાસે વે આવ્યો. શ્રી મહાવીર પ્રભુનાં દર્શન થતાં અપિને વિજયનાં
 અવધાન થયું ૭થી તે સાત હોય, સાત સમુદ્રની વધારે જેવા લાગ્યો. ઉત્તરોત્તર તેને
 અસંખ્યાના હોય ને અસંખ્ય સમુદ્ર જેવા તત્ત પ્રભુજીને નમસ્કાર કરી તેમનો શિવ
 થયો. ઉત્તરે કમોના હાથ કરી શ્રી સિવરાજ અપીથર મેણે પધમાં * (અવતરી સઃ)

(૧૧) બાધિગીજ ભાવના —એવો વિચાર કરે કે દે જન! તારો નિસ્વાર
 (મોર) કઈ કચળીથી થયો? જવને મોમનાં સુખ પ્રાપ્ત કરવામાં મુખ્ય સાધન સમજાવે છે

* વેપુજ સોઠો આ કારણને લીધે સાત હોય ને સાત સમુદ્ર માનના દોષ તોડી જાને

સમ્યક્ત્વ વિના જીવ, જોયામાં જોગી કરણી કરી ઠેઠ નવ ત્રિવેગેક લગી અવતાર ધારણ કરી આવ્યો, પણ તેથી કાંઈ ખરૂં કહ્યાણુ ન થયું હવે સમ્યક્ત્વ ફરસવાનો મહાન્ અવસર આવ્યો છે માટે કપાયાદિ પ્રકૃતિઓને શમાવી સમ્યક્ત્વરૂપી રત્ન મેળવ સમ્યક્ત્વ છે તે દોરો પરોવેલી સોયના જેવું છે. દોરો પરોવેલી સોય કચરામાં જોવાઈ જતી નથી તે પ્રમાણે સમકિતી જીવ સંસાર સાગરમાં બહુ પરિભ્રમણ કરતો નથી વધુમાં વધુ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તનની અદર સમકિતી જીવ અવશ્ય મોક્ષ મેળવે છે એ જોધિમીજ (સમ્યક્ત્વની) ભાવના શ્રી ઋષભદેવ મહારાજના ૯૮ પુત્રોએ ભાવી હતી શ્રી ઋષભદેવ મહારાજના મોટા પુત્ર શ્રી ભરતેશ્વર છ ખંડ સાધી પાછા આવ્યા છતાં ચક્ર રત્ન, આયુધશાળામાં પ્રવેશ ન કરે. એથી રાજના પુરોહિતને પૂછતાં તેણે કહ્યું કે છ ખંડ સાધી આપની આજુ ચોમેર વરતાણી પણ આપના ૯૯ ભાઈઓ છે તેમણે આપની આત્મા સ્વીકારી નથી શ્રી ભરતેશ્વરે તરત દૂત મોકલી ભાઈઓને કહેવરાવ્યું કે તમે સૌ સુખે રાજ કરો પણ મારી આત્મા સ્વીકાર કરો ૯૯માથી ૯૮ ભાઈઓ જોડ્યા કે પિતાજી અમને રાજ આપી ગયા છે તેથી અમે તેમને પામે જઈને પૂછીશું તેઓ જેમ ફરમાવશે તેમ કરીશું એ પ્રમાણે કરી ૯૮ ભાઈઓ શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન પાસે આવી કહેવા લાગ્યા કે ભરત બહુ ઋદ્ધિના મર્મમાં આવી અમને સતાવે છે, તેથી હવે અમે શું કરીએ ? શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીએ ફરમાવ્યું કે હે રાજપુત્રો ! સંવુજ્ઞ કિં ન વુજ્ઞહ, સન્નોહિ ચ્ચલુ પેચ્ચ દુલ્લહા ॥ પ્રતિજ્ઞા પામો, તમને આવું રાજ્ય તો અગાઉ અનતીવાર મળ્યું, પણ જોધિમીજ જે સમ્યક્ત્વ તેની પ્રાપ્તિ થવી અતિશય દુર્લભ છે માટે મારી તો એ આત્મા છે કે સમ્યક્ત્વ ચારિત્રનો સ્વીકાર કરો મોક્ષનગરીનું મહાન્ અને અક્ષય રાજ મેળવો એ રાજ ઉપર શ્રી ભરત ચક્રવર્તીનું પણ જોર ચાલે નહિ શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનની ઉત્તમ જોધદાયક હિતકર વાણી સાંભળી એક સાથે ૯૮ ભાઈઓ પ્રતિજ્ઞા પામ્યા દીક્ષા લઈ ઉત્તમ કરણી કરી કર્મનો સંપૂર્ણ ક્ષય કરી મોક્ષ પધાર્યા (સુચકાંગ અ ૨ ની કથામાં)

(૧૨) “ધર્મ ભાવના” — એવો વિચાર કરે કે હે જીવ ! મનુષ્યનો અવતાર તો કેવળ નિર્વાણ (મોક્ષ) મેળવવા માટે જ છે મનુષ્ય ભવ સિવાય મોક્ષ ગતિ પ્રાપ્ત પણ થતી નથી એ મોક્ષ દશ ધર્મ કરણી કરવાથી જ મળે છે. નર ભવ માત્ર ધર્મકાર્ય કરવા માટે જ મળ્યો છે કહ્યું છે કે ધર્મે “વિશેષો ચ્ચલુ માનવાનામ્ । ધર્મેણ હીનાઃ પશુભિઃ સમાનાઃ” પણ્યો કરતા મનુષ્ય જન્મમાં ફક્ત ધર્મજ વિશેષ છે ધર્મ કરણી વિનાના મનુષ્યે ધર્મ કરણી અવશ્ય કરવી શ્રી જિનેશ્વર ભગવાને ધર્મનું મૂળ દ્યા છે એમ ફરમાવેલું છે. કહ્યું છે કે “દ્યા ધર્મકા મલ હે” ધર્મનું લક્ષણ “અનુકંપા” છે. એ ધર્મ ભાવના શ્રી ધર્મશ્રિ અણુગારે ભાવી હતી, શ્રી ચંપા નગરીમાં શ્રી ધર્મશ્રિ અણુગાર પોતાને માસખમણનું પારણું કરવાનું હોવાથી નાગેશ્રી બ્રહ્મણને ઘેર વહોરવા પધાર્યા તે જ રોજ નાગેશ્રીએ કડવા તુ યડાનું શાક ભૂલથી ખનાવ્યું હતું તે શ્રી ધર્મશ્રિ મહારાજને વહોરાવી દીધું, સુનિએ તે લઈ, પોતાના ગુરુજીને ખતાવ્યું ગુરુજીએ હુકમ કર્યો કે ભારે તપશ્ચર્યા કરવાથી તમારો ફોટો નિર્મળ થઈ ગયો છે તેથી આ વિષમય શાક ખાશો તો તમારું અઘાળ મૃત્યુ થશે માટે કાષ્ટ નિરવધ (જ્યાં પાપ ન લાગે તેવી) જગ્યા

હેતુ ત્યાં પરી આવેલ શ્રી મહારાજિ મુનિ શાક લઈ ઈંડવામાંથી લાકી હતી ત્યાં જઈ લાકામાંથી પ્રથમ એક દીપુ નાખ્યું તરતજ તે દીપા પર અનેક હાડીઓ મરી ગઈ અને થીરી સ્ત્ર મુનિએ વિચાર કર્યો કે ગુરુશ્રીએ ફરમાવ્યું છે કે નિરવશ (પાપ રહિત જ્યાં જ્યાં ગઈ છવ ન મરી તેવી) જગત્તે પરી આવતો એક દીપુ નાખતાં આટલી હાડીઓ મરી શકે ને કારે જનમ કર્યો તો તમામ શાક પરંપરાથી કારે ગુરુમ મરી વિચાર કરતાં જેવે સ્ત્રાશ્રુ કે ખાસ નિગ્ધ જવા તો માથ પોતાનું જે છે અને દેહ તો નાશવત છે એવા દેહમાં શાક નાખવાથી થણા છવોની રક્ષા થાય એવો ઉપકાર નાશવત શરીરથી મને એ તો કારે લાભનું કારણ છે, એમ ચિંતવતાં વિષય તમામ શાક પોતે ખાઈ ગયા થાયે વાર ન થઈ ત્યાં શરીરમાં અગ્નિ (દહક) પ્રગટ્યો હતો સમજાવે આશુખ પૂજા કરું અને સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમળમાં ઉપજ્યા કર્યાંતરે ક્યોનો સર્વથા ક્ષય કરી મેલ પદમાં (ચાતા અ ૧૧) ।

આ બારે કાવનામાંથી જેણે જેણે એક એક કાવના માત્ર કાવી તેમના આત્મનું પરમ ક્ષયણ થયું તો જે છવ બારે કાવના કાવ્યો તે તો જરૂર મોક્ષ પામી એવું જણી શ્રી ઉપાધ્યાય જગદ્ગુરુ બારે કાવના કથા લાવે છે

૪ અભિગ્રહ

અભિગ્રહના ચાર પ્રકાર છે ૧ દબથી ૨ દ્વેષથી, ૩ કળથી ૪ કાવથી એ ચાર જાતના અભિગ્રહ ઉપર શ્રી મહાવીર સ્વામીનું દર્શાવ—જગદ્ગુરુ દશમાં વિકાર કરતા શ્રી વીર પ્રભુએ એકવાર ૧૩ જોડાનો એવો અભિગ્રહ કારણ કર્યો કે—૧) દબથી—જાડના બાજામાં—પ્રપાનાપૂજાર્થે હેલ, (૨) દ્વેષથી—દાન દેનારી સ્ત્રી ધરના સવાળામાં બેઠી હેલ દવાળની વચ્ચે એક પત્ર હેલ અને એક પત્ર જહાર હેલ, (૩) કળથી સ્વિષ્ઠને ત્રીજે પડોર હેલ (૪) કાવથી—દાન દેનારી રાણની કન્યા હેલ, તેના પત્રમાં બેઠો કાવમાં કાવકડી મારેકુડા, કચેડા ? વાળેશો આખામાં આંધુ અને બંધનની તપશ્ચર્યાથી હેલ અને તે અને આકારમાં આપે તો મારે લેવેલ

એવું જણ્યું કે ચપાનગરીના દ્વિધવજન રાણનું રાજ પીળ રાણએ લઈ લીધું તેથી દ્વિધવજન રાણની ધારણી રણ્ય પોતાના 'શવજની રક્ષા કરવા સાર જીવ કરી એક પુત્રી ચંદનમાળને હોડી મરણ પામી એક રી ને ચંદનમાળને લઈ કોઈની નગરીમાં ગઈ શકે ત્યાં વેચી શકી જોરકાજરીમાં શકની સ્ત્રી મળાએ ચંદનમાળનું માથું ગુણ્યું ૩૨૭ જોરકાજરી કાવજનમાં બેઠી નાંખી અને તથાપરમાં (ધરના નીચેના કાકમાં) રાખી પોતે પોતાના ખિયાને મેર જતી રહી તથા સ્વિષ્ઠ બાદ શેક આગલ તેમણે ભેરામાંથી ચંદનમાળને જહાર કરી એ રખતે બીજું કંઈ ન હોવાથી અદના બાજના મુસામાં નાંખી તેને ખાયા ખાયા એવામાં શ્રી મહાવીરસ્વામી ત્યાં પધાર્યા પ્રભુને જોઈ ચંદનમાળા મર્યા કર્યા પામી આખામાં કંઈને લીધે આંધુ આખા એ રિષિનિર્મા સતી ચંદનમાળાને ખાત્ર મામ ને પત્રીસ દિવસના ઉપવાસને પારણે શ્રી મળુને અદના બાજના વજોરભા જીવમ પ્રસ એ ઉત્તમ કાવથી ઘન દેતાં સતીએ જનત સસાર પરીત કર્યો બાજકમાંથી માર કોડ સેના અંદોરોનો વરસાદ વરસેા સતીના બેઠી દૂદી થઈ અને માથાપર વાજ

આવી ગયા છેવટે પ્રભુને તો કેવળજ્ઞાનનો પ્રાપ્તિ થઇ અને મેક્ષ પધાર્યા. સતી ચંદનગાળાએ. પણ સંયમ લીધો અને મેક્ષ પહોંચ્યાં.

એવો ચાર પ્રકારનો અભિગ્રહ શ્રો ઉપાધ્યાય ધારણ કરે છે

કરણસિત્તરીના ખોલમાં ૪ પિડ વિશુદ્ધિ, ૫ સમિતિ, ૧૨ ભાવના, ૧૨ પડિમા, ૫ ધંદ્રિય નિગ્રહ, ૨૫ પડિવેક્ષણ, ૩ ગુપ્તિ ૪ અભિગ્રહ એ પ્રમાણે સર્વ મળી ૭૦ થયા

ચરણ સિત્તરી

ગાથા—વય સમણધમ્મ, સજમ વેકવચ્ચ ચ વંમગુત્તીઓ ॥

નાણાદ તિય તવ, કોહો નિગ્ગહાદં ચરણમેયં ॥

અર્થ:—પ્રહાસત પાત્ર, અમણધર્મ દશ પ્રકારનો, સતર પ્રકારે સંજમ, દશ પ્રકારે વૈયાવચ્ચ, નવ પ્રકારે અહમચર્યનો ગુપ્તિ, ત્રણ પ્રકારે જ્ઞાનાદિ રત્ન બાર પ્રકારે નપ, અને ચાર પ્રકારે ક્રોધાદિ કપાયનો નિગ્રહ એ પ્રમાણે ચારિત્ર ગુણના કુલ ૭૦ ખોલ છે.

‘ચરણ’ ના ૭૦ ખોલના વિસ્તાર હવે દર્શાવે છે.

‘વય’—એટલે ત્રત તે પાંચ મહાસત જાણુવા તેનો અધિકાર ત્રોજ પ્રકણનો શરૂઆતમાં આવી ગયો છે.

‘સમ્મણ ધમ્મ’—અમણ એટલે સાધુજી તેનો ધર્મ ૧૦ પ્રકારનો છે.

ગાથા—સ તિ મુત્તિ ય અજ્જવ । મદવ લાઘવ સચ્ચ ॥

સજમ તવ ચેહ્ય । વમચેરવાસીય ॥ *

અર્થ—૧ ક્ષમા, ૨. કૃતિ (નિર્મોલના), ૩. આજ્ઞવ (સરળતા), ૪. માર્દવ (મૃદુતા-નમ્રતા), ૫ લાઘવ (લઘુતા), ૬ સત્ય, ૭ સયમ, ૮ તપ, ૯ જ્ઞાન, ૧૦ અહમચર્ય એ દશ પ્રકારનો સાધુજીનો ધર્મ છે તેનું વિવેચન ટુકામાં કહે છે

૧ ખંતિ (ક્ષમા)—ક્રોધરૂપી મહાન્ શત્રુને મારવો એનું નામ ક્ષમા છે ક્રોધ ખરાબ વચન કહે તે વખતે જ્ઞાની જન એના વિચાર કરે કે મે એનો અપરાધ કર્યો છે કે નહિ? જો એનો અપરાધ કર્યો હોય તો એમ માને કે મે એનો અપરાધ કર્યો છે તેનો તે ખરાબ બદલો લે છે એતો ધણુ સારું થયું. અહીંને અહીં બદલો ચુકાવી લીધો નહિ, તો હવે પછીના જન્મમાં વ્યાજ સહિત બદલો દેવો પડત એવો વિચાર કરી બદલો લેનારને ક્ષમાના બળથી શાંત કરે હવે જો અહીં અપરાધ ન કર્યો હોય ને સામે ધણી ગાળ આપે તો એમ માને કે આપણે તેના અપરાધી નથી, માટે આપણને ગાળ લાગેજ નહિ ગાળો આપી

*ધૃતિ ક્ષમા દમોઽસ્તેય, ચોચમિન્દ્રિયનિગ્રહઃ ।

ધી વિદ્યા સત્યમક્રોધો, દશક ધર્મલક્ષણમ્ ॥ મનુસ્મૃતિ અં ૬ શ્લોક ૨૩.

અર્થ—ધૃતિ, ક્ષમા, દમ, અસ્તેય, શૌચ, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, ધૈર્ય, વિદ્યા, સત્ય, અક્રોધ અને નમ્રતા એ ધર્મનાં ૧૦ લક્ષણ મનુએ પણ કહ્યાં છે.

આપીને તે પેતાની મેળેજ લાડીને માળો આપવો બધે થયે. વળી આગ ખાનાર માણે
એમ વિચાર કરવો કે સામો ધણી અને ચોર દુરાચારી બહિષ્કારી, કમ, કપની, ચમળ,
વજેર છાંદો કહે છે તો તે માળો મારા પૂર્વ જન્મનું સ્મરણ કરાવે છે કે અમારું જન્મ ત
વખત એવા ક્ષત્રી બાળ્યે છુ છતાં હજી મારી બાળકશ ડેકાણે નથી આવી તે ડેકાણે લાગી
નેહ્યો, જો ડેકાણે માળો તો આશીર્વાદ રૂપ છે જેવી કે — (૧) તાર નખાદ નામ એ
પ્રમાણે કહે તો સમજવું કે હુ મોક્ષમાં નહીં ત્યારેજ માર નખાદ નામ, (૨) કમ' લીન—કે
તો ચિતને કે હલકા કમ' અમર કમ રહિત તો શીભજવાન જ હોય છે । (૩) 'અકમ્'
કહે તો એમ માને કે 'અકમ્' તો શી-સિદ્ધ ભગવાન છે" (૪) 'સાક્ષા' કહે તો વિચારે
કે "ઉત્તમ જનને સર્વ' બીજો જેન સમાન છે તેથી જેનના સ્વામીને હુ સાધો જ લાઉં"
એ પ્રમાણે બધી જાળતો સવળો પ્રકણ કરે. વળી એવો વિચાર કરે કે જેવી જેવી પસે
ગીજ હેલ તેવી તે આપે છે કહાણે ત્યાં ગ્યો તો મીઠાઈ મળે છે. અને મેળીને ત્યાં
જ્યો તો મેઠાજ મળે છે ની તને માથે ફેલ આપે અને પરાજ લાગે તો તો તુ તે ગ્યો
તારા પવિત્ર હલકા પ્રકણ કરી તાપમે મહિન અત કરણ કરે છે । કાઈ પણ સાચા માણસ
પેતામા સેનામા માળમાં વિષ્ટા કરી—પણ—કારણ નહીં એવી માળો તુ પ્રકણ નહીં કરે તો
તને કીધ પણ પેદા નહીં માન વળી એવો પણ વિચાર કરવો કે માળ દેનાર તે ધણીજ
જીવકરી છે કારણ કે તે પેતાનો પુત્રવતો અનનો પુત્રાદી (આપણે સહન કરીએ તો) આપણી
કમ'ની નિર્ભરા કરે છે આવો વખત કરી કરી આવવો મુશ્કેલ છે એવું નહીં માળોને

પ્રકરણ—દીધી માળી એક પણ પલટી માળ અનેક
ને માળો દેશી નહીં રહેથી પહેલી એક.

કેમજે આપણને માળ દીધી એ માળ આપણે સહન કરી લઈએ અને સાચી માળ
ન થઈએ તો તે માત્ર એકનો એકજ રહે છે પણ ને તેણે એક માળ દીધી અને આપણે ને
દીધી જેથી તેણે ચાર દીધી એમ વિચાર વધવો નામ છે અને માળદેનો ચાર રહેવો નથી.
માટે વૃષ રહેવું એ પણ જ સાર છે.

પ્રકરણ—સીધી મણત મોક્ષ છે ભગની કુર્મતિ કેત
પણ અમારને એળખો ને લખુ છે ગુર એક.

અર્થ—એ લખુ ને એક ગુર અમાર છે એવો સ્વપ્ન 'સમતા' છે ની એ સ્વપ્ને
સીધા પ્રકણ કરે તો સમતા પારણ કરતાં મોક્ષ થતા મળે છે પણ સમતા સ્વપ્ને લાગી કરી
મદણ કરે તો 'સામસ' સ્વપ્ન મામ છે તે તાપસપણ પ્રકણ કરનાથી કુર્મતિમાં જવું પડે છે

પ્રકરણ—જે પાસે જે મીજ છે તેવી તે આપેજ
શમ નામ પાપદ બહે, કા કા કામ કહેજ

સમભાવથી સહન કરવી જો તું સહન ન કર અને તેના જોવાજ થઈશ તો ! પછી જ્ઞાની ને અજ્ઞાનીમાં ફેર થું રહ્યો ? અને સરખાજ થયા માટે જ્ઞાની રહેવું અને ગાળો સહન કરવી.

વળી સામેા માણસ દોષમાં આવીને કહણ વચનો કહેવા માંડે તો તે દરેક વચનના અર્થ પર મનમાં વિચાર કરવો કે એ કહે છે તે સર્વ દુર્યુણ મારા આત્મામાં છે કે નહિ ? જો તે બધા દુર્યુણો મારા આત્મામાંથી નીકળી જાય તો ધર્મોજ ખુશી થાઉં. વૈધરાજ તો નાડી જોઈને દરદીનો રોગ બતાવે છે પણ એણે તો નાડી જોયા વગર મારા દુર્યુણરૂપી રોગ બતાવ્યો ! તેથી એ તો મહાન્ ઉપકારી છે હવે બતાવેલા દુર્યુણ રૂપી રોગનો ઇલાજ કરીને તેની જડ કાઢું જેથી હું પવિત્ર બનું વળી તે કહણ વચન કહેનારના જેવા દુર્યુણો તારા આત્મામાં ન હોય તો એમ વિચાર કરવો કે, થું એના કહેવાથી હું પવિત્ર છું તે અપવિત્ર-ખોટો થઈ જવાનો હતો ? હીરો સાચો છે તેને કાઈ કાચ કહે તેથી હીરો કદાચ થઈ જશે ? કદી નહીં.

કાંઈ મારે તો જ્ઞાની પુરુષ એવો વિચાર કરે કે એ મારનાર મારા પૂર્વ જન્મના કાંઈ વેરનો બદ્ધો માગતોજ હશે તે અત્યારે લેવા આવ્યો છે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ફરમાવ્યું છે કે કહાણ કમ્માણ ન મોક્ષ અતિથિ ॥ કરેલાં કર્મોનો બદ્ધો દીધા વગર કદી છૂટકારો જોજ નહીં જો હું એ બદ્ધો અત્યારે ખુશીથી નહિ લેવા દઉં તો હવે પછીના બીજા ત્રોજી વર્ષમાં પણ દેવો પ્રગશે માટે અત્યારેજ શાંત પરિણામ રાખી સમભાવથી બદ્ધો લેવા દઉં તો

દોહરો—ગાળ ખમો તો ગુણ ધણા, ગાળ દીધો બહુ દોષ,
એક મેળવે નારકી, એક મેળવે મોક્ષ.

‘Who so ever shall smite thee on thy right cheek turn to him’ the other also

જો તને કાંઈ ડાબા ગાલ ઉપર તમાચો મારે તો તું જમણા ગાલ બીજો તમાચો ખાવાને તેની તરફ ધરજો.

‘Bless them that curse you’ Matt. V A A

જો તને શાપ આપે તેને તું આશીર્વાદ દે

અક્કોસેજા પરે મિલ્લુ ન તેસિં પડિસંજલે ।

સરિસો હોદ્દા વાલાળં, તમ્હા મિલ્લુ, ન સંજલે ॥ ઉત્તમ અમ ૨ ॥

અર્થ—સાધુને કાંઈ કહણ વચન કહે તો તેણે તેના ઉપર દોષ કરવો નહિ, કારણ કે આક્રોશ વચન કહેનાર તો અજ્ઞાની છે, પણ સાધુ તો જ્ઞાની હોવાથી તેના પર કોપ કરે તો પછી અજ્ઞાની ને જ્ઞાની બન્ને એક સરખા ગણાય એમ વિચારી એવે પ્રસંગે સાધુ ક્ષમા ધારણ કરે

†—દોહરો—જૂરો જૂરો સૌને કહું, જૂરો નહિ તે હોય,
જો ઘટ શોધુ માહરો, મુજસમ જૂરો નકોય,
જૂરો જૂરો તુજને કહે, તું ભલો કરી માન,
જૂર મીઠું હોય છે, સર્વ અને પકવાન

શ્રાવણાં છુટકારા થશે કું જેમ કોઈ અરીખ માણસને સો રૂપીઆનું રૂબું કરી આપવાની કક્ષિત
 ન હોય અને તે નરમાણથી શાકુકાર પામે જ્યાં જા ધરી કુલ કરજની કારમતી મામે તે
 શાકુકાર તેની નમ્રતા અને અરીખાઈ પર ખ્યાલ કરી જરૂર આપે એવી સમજણ રાખી શત્રુની
 પાસે જઈ નમ્રતાથી કહે કે મારાથી કોઈ અપરાધ થયો હોય તો માફ કરો. છત્રપદી યતિનાના
 ઉપાયેથી શત્રુને શાંત કરે તો તરત મારી મળે અને વેર વધતું બંધ થાય મહાન્યાયા કાર્ય
 હોય તે પણ પાણીથી જુઠાઈ જાય છે તો હુલ્મથી દેખાડેલી નમ્રતાથી કેમ શાંત ન થાય
 જરૂર થાય જ એવી નમ્રતાથી પ્રથમ શત્રુને શાંત કરી પછી તેની ભૂલ, દુષ્ટિ અને સમજણ
 થઈ હોય તે મતાવી તેનામાં પણ સુધારો કરવો વળી યાંત્રીજન એવો વિચાર કરે કે મને
 કોઈ મારે છે તે પુરુષોથી અનેકા મારા શરીરને મારે છે અને શરીર તો એક વખત જરૂર
 મરવનું છે મારા અધમાને કોઈ મારી શકું નથી મારો આત્મા તો અજર ને અમર છે
 એને મરવાને ત્રણે બોધની અજર કોઈ સમજ નથી, વળી જે મારનાર તો તારી પરીક્ષા
 લેવા આવ્યો છે કે જ્યાં યાંત્રીએ ક્રોધાશી ધર્મ અગ્રીકાર કર્યો છે કે કષ્ટ કર્યો છે
 એ વખતે ક્રોધાશીમાંથી પાછું ન હાલુ પણ પરીક્ષા લેવા દેવી ને તેમાં પાસ થવું એવા
 કસેદીના પ્રસંગ ન આવે તો આની પણ થી રીતે થાય કે જો મહાવીરપ્રભુએ કરમાવેલી
 ચતિષ્મની ૧ જાણાયાની પહેલી જાણ્યો ને ખતી (ક્રમા) તે જરૂર પાળી રાખ્યા છે કે
 નહિ? નરક ચતિષ્મા પરમાધારીનો ભવકર માર સહન કર્યો અને પણ આદિ તિષ્ઠ
 ચતિષ્મા અનેક જ્ઞાતના પ્રદારને મારકૂટ થઈ તે ખમી એના જેવી તો કાલ કષ્ટ છે નહિ,
 જ્યાં શામલે મામે છે? ને જ્યાં પ્રકાર સમજાવ રાખી સહન કરીશ તો પછી નરક વચ્ચે
 ચતિષ્મા કુંખ ખમવાં નહિ થો કલ્પ વચન કહેનાર અને મારકૂટ કરનાર પુરુષ નહોતો તો
 થી રીતે બોધ્યાં અજર પડે કે તું ક્રમાવત છે? એ તો તારી પ્રખ્યાતિ કરે છે? વિચાર
 તો કર કે તારા મહાનુ ધર્મપિતા શ્રી મહાવીરસ્વામી જનત સંહિતજોના ધરનાર જ્યાં,
 દ્રષ્ટિ માંથી સામા માણસને ભર્ય કરી નાંખે એવા જ્યાં એ મહા સમજ પુરુષને એવા
 જોખાએ મામાં ત્યારે તેમના ઉપર જરૂર પણ ક્રોધ ન આવ્યો, વળી એમના પર એટલાજી
 તેનેશ્વરના દેહી કે ને તે પ્રભુએ જ્યસ્થ હતા ત્યારે તેના તથા શીતળમેશ્વરનાંથી તારકની
 તેજુસસ્વામી ભચ્ચવો શીતળ કર્યો હતો, એ મહાનુ ધર્મપિતા શ્રીમહાવીર પ્રભુનું અનુકરણ
 તારે જ્યસ્થ કરવું નેહજી ને વેર લેવા પૂલ સમજ પુરુષ છે જ્યાં ક્રમા કરે તેનીજ
 મલિકદારી છે બાકી નિજ જ જ્ઞામાં નરકચતિ વચેરમાં તો ન છુટકે ને અસંહિતની ક્રમા જ
 છે એ ક્રમા તો ખરી ક્રમા નથી ક્રમાનો ઉત્તમ અર્થ પણ એ છે કે સમજ જ્યાં વેર ન
 લેવું એવી ક્રમા મારણ કરનાર મહાપુરુષો જ મોક્ષ મેળવે છે વેર લેવું એ પણ કહેડ
 છે મારી આપવી એજ જાહ મુશીક છે

૬-માછનમર્મા Luke VI 37 માં કહ્યું છે કે —

Forgive and Ye shall be forgiven એટલે ક્રમા કરે તને ક્રમા મળશે
 વળી તે જ માછનમર્મા Matt V 39 માં જણાવ્યું છે :—

Who so ever shall smite thee on thy right cheek turn to him
 the other also એ તને કોઈ યજ્ઞા માથ પર તમાચો મારે તો તું જમણાં માથ માંને
 તમાચો આપને તેની તરફ થયે?

આવા ઉત્તમ વિચારો કરી જાતી ક્ષમાવાનું પુરુષ સાગર, ચંદન, ફૂલ, વૃક્ષ, નદી જેવો સદા રહે છે. દુષ્ટ દેનારને પણ સુખી કરે છે તારા ક્ષણભંગુર શરીરના વિનાશથી ખીન્નઓને સુખ થતું હોય તો થવા દે તું ખીન્નઓને સુખી દેખી સુખી થા એજ ક્ષમા છે, અને એજ ક્ષમા આ લોકમાં અને પરલોકમાં પરમ સુખદાતા છે સંસાર સાગર તારનારી ચાનાદિ પરમ ગુણો ધારણ કરનારી, અનેક ભવ્ય ગુણો પ્રગટાવનારી એક ક્ષમા જ છે. એવી ક્ષમા ચિંતામણિ, કંપવૃક્ષ, કામકુંભ, કામધેનું વગેરેથી પણ અતિશય સુખકારક છે. મનને પવિત્ર કરનાર, શરીરનું માતા પ્રમાણે રક્ષણ કરનાર, જગતને વશ કરવામાં મોહિની-મત્ર બગેજર, એ ક્ષમા છે ક્ષમાવંત પુરુષ કોઈનું પણ ખૂર ઈચ્છતો ન હોવાથી તેનો કોઈ પણ વેરી હોતો નથી *

આ જગતમાં જે જે શુભ ગુણો છે તે સર્વનો સમાવેશ ક્ષમામાં થાય છે. ક્ષમાએ તે સર્વ ગુણો ધારણ કર્યા છે ક્ષમા વિના એકે સદગુણ ટકે જ નહીં તેટલાં માટે કહેલું છે કે-“ ॥ ક્ષમા સ્થાપ્યતે ધર્મ ॥ ” ક્ષમા ધર્મનું સ્થાપન કરે છે અર્થાત્ ધર્મને રહેવાનું સ્થાન ક્ષમા છે વળી કહેલું છે કે-“ ક્ષમા તુલ્યં તપો નાસ્તિ ” ક્ષમાના જેવું મીઠું એકે તપ નથી અધ્યાત્મ પ્રકરણમાં લખ્યું છે કે-૬૬૦૦૦૦૦૦ ઉપવાસનું જે ફળ છે તેના કરતા, સમર્થ છતાં એક ગાળ સમભાવથી સહન કરનારને વિશેષ ફળ છે એવું મહા લાભનું કારણ જણી સુમુક્ત જનોએ ક્ષમાધર્મની આરાધના કરવી શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ ક્ષમારૂપ સદાચરણ ધારણ કરી મોક્ષરૂપ અનંત સુખને મેળવે છે

(૨) મુત્તિ (નિર્દોષતા)—જે કદી તૃષ્ણાનો વધારો થાય તો એવો વિચાર કરે કે, જેટલી વસ્તુનો તને સંલેગ મળવાનો છે તેટલોજ મળશે સંલેગ કરતાં વધારેની ઇચ્છા કરીશ તો ધાર્યો અર્થ સરશે નહિ, અને વધારામાં કર્મબંધનું કારણ થશે વળી ન્યાય વિશેષ સપત્તિ છે ત્યાં વિશેષ દુષ્ટનો વાસ છે ‡ કહ્યું છે કે—॥ સપત્તિ સમ વપત્તિ ॥ ચક્રવર્તી ગળ જેટલી અને દેવલોક જેટલી ઋદ્ધિસિદ્ધિ મળી છતાં સંતોષ ન થયો. તો હવે માટીની ઝુંપડીથી શી રીતે તૃષ્ણા મટવાની છે ? સાધુને તો વિશેષ ઉપકરણો થાય તો પડિવેઠણ વગેરે વિહાર વગેરે સમયે બારે કષ્ટ ઉઠાવવું પડે છે, વિશેષ ઉપકરણો હોય તો પડિવેઠણ વગેરે

* “ Forgiveness is the noblest revenge ” Matt V. 39 ક્ષમા છે તે સર્વથી ઉચ્ચ પ્રકારનું વેર છે

‡ મુસલમાની ગીઝની વંશના સુલતાન મહમુદે સોળ વખત † હિંદુસ્તાન ઉપર ચડોધ કરી, બહુજ દ્રવ્ય લૂટ્યું નગરફોટના સોમનાથ મહાદેવના મંદિરમાંથી ૨૦ મણ જવાહીર, ૨૦૦ મણ સોનું, ૨૦૦૦ મણ ચાંદી અને અગણિત રોકડ નાણું લૂંટી બેથ ક્યું હતું. ન્યારે મરવા પડ્યો ત્યારે તમામ ધનનો ઢગનો કરાવી તેના પર બેસી રોવા લાગ્યો કે અરે ! આ તમામ ધનને છોડી હું તો ચાલ્યો જઈ છું આમાંથી એક ટોડી પણ મારી સાથે નહીં આવે. એ પ્રમાણે તૃષ્ણા બહુ જ દુષ્ટ દેનારી છે.

સ્થિતિમાં થયેા વખત જ્યાં તેથી યાન ખાનમાં મણી ખાતી આવે છે ઉપરથી મુક્તીને
 ધેર તો રખાવજ નહિ કારણ કે મહા પ્રતિભાષ થાય છે તથા બનેલ કારણ થાય છે. એવો
 વિચાર કરી સાધુને તો જેટલાં જોઈ ઉપરથી હેલ તેટલું વિશેષ સુખનું કારણ છે એ
 સાધુજો બાજમું થઈ મથા છે તેની એક ઠાડી જેટલી પણ કિંમત રહી નથી, તે વિચાર
 ઠાડી ઠાડીને વાસ્તે રખડે છે જ્યાં તિરસ્કારને પાત્ર થાય છે પણ એ સાધુજો સંતોષી છે,
 અને સમજ કરતા નથી એવાને તો ઠાઈ વાતની ખોટ નથી. એવા સાધુજોની બાજ
 મતાં બનેલ થમ કમ' નીપજે છે "સત્તોયો નદન ધન" સંતોષી જન, નિંદનનમાં રજા
 કરનાર દેવેથી પણ વિશેષ સુખી છે એવો વિચાર કરી ૭ વસ્તુ પોતાને મથા છે એક
 ખર પણ મમલ ન રાખવું જે સરખા સહધર્મી સાધુનો જોય મથે તો તેવને બામત્રણ
 કરે કે હે દુષ્ટિધર્મી! મારા ઉપર દુષ્ટા કરી આ વજ્ર પાવ, બાકાર વજેર છે તેમાંથી
 બાજની ધમ્મ હેલ તે મહલ કરી અને પાવન કરો! જે તેઓ મહલ કરે તો એમ માને
 કે બાજ કુ દુષ્ટાધર્મ' ને પાવન થયેલ જેટલી વસ્તુ મારો લેજે લાગી. બાજ મારો મન
 ભાજ! બાજ મારો મન થઈ! એ પ્રમાણે પોતાને મન થાને એવી નિર્દોષી નિર્મમલ-
 વર્ણી કયા મારણ કરવાથી આ ભવમાં સર્વ પ્રવિંત વસ્તુ મથે છે તથા સવ માન્ય થવાન
 છે અને પરસ્પરમાં મેલણથી થવાન છે આ પ્રમાણે સુધિ ધમની બારાધના ઉપખ્યાય
 કરે છે

(૩) "અર્જુન" (સરળતા, નિઃકપટીયત્વ) — મહુ છે કે મ અર્જુન ધર્મ ગદ તથા મ
 ગેમાં સરળતા કરી તે જ ધમ મારણ કરી સમજી. જેવું જાણી જેવું જાણ તેવું જાણ રાખે
 નથી ઠીક તેટલી શુદ્ધ કિંમત કરવી. જે સકિન ન હેલ તો સદા કરી દે કે મારા બાજમાં
 નજગાઈ છે કુ જગત્તર સવમમલ પાળી કહવો નથી જે દિવસે કુ બી વીતરાય પ્રભુની
 બાજમાં વધાન્ય બારાધન કરીલ તેજ દિવસ મારો પરમ કન્યાલકારી છે વગી દિવસે દિવસે
 વધાન્યકિત શુદ્ધ સિધ્ધાનો વધારો કરે, હજી ૬ દિવસ જેટલે વેલ મારણ કરવાથી આત્મસિદ્ધિ
 થતી નથી, કિમ (એખનાં સાધનો) તો સોજાની પ્રવીન ઉપજાવવાને મથે માત્ર છે એખથી
 તો પરખાલ છે કે આ શુદ્ધરથ છે આ સાધુ છે આ રાજા છે, સાધુની વેલ રાખી શુદ્ધરથનાં
 જેવાં કિમ કરે તો તે મારણ પોતાને મથે જાનત સહાર વધારી હૂમે છે જેવું જાણી
 સાધુપણ શુ છે તેનો પહેલેથી પૂજાં ખ્યાલ કરીનેજ એખ મારણ કરે, અને એખધર એખ
 મહલ કરી તો પછી બરાણ હેલ ન લગાડનાં શુદ્ધ પ્રદાંત રાખી જૈનશાસનને ખૂન
 રીપખનું જે ઠાઈ માત્ર ને અજવતર પ્રવિંત શુદ્ધ રાખે છે તેને મારી સિધ્ધી સત્વર મેલ
 મથે છે ઉપખ્યાયક સીવ, સરળ સ્વભાવો રહે છે

|| "An actor is no king though he struts in royal appendage"

નાટ્યકારી કામગમી ધુધનારી અને રાજાનો પાલ બાજવનારી નાટ્યકારી કામ ખરેખરી રાજા નથી.

(૪) 'મદ્વ' (નમ્રતા) —વિનય છે તે જૈનશાસનનું મૂળ છે, અને મોક્ષ દાતા છે. વિનયવંત સૌને બહાસો લાગે છે વિનીત હોય તેજ સર્વોત્તમ શુભો સંપાદન કરી શકે છે * જે કદી અભિમાન રૂપી દુર્યુષ્ણ આવી જાય તો અભિમાનથી છૂટવા કેવા વિચારો કરવા તે જણાવે છે (૧) જાતિનું અભિમાન આવે તો વિચાર કરવો કે હે જીવ ! તું અનતી વાર ચંડાળ વગેરે નીચ જાતિમાં જન્મ ધારણ કરી અનેક ખરાબ કામો કરી આવ્યો છે તે બધું ભૂલી હવે શું ખડાઇ મારે છે ? (૨) કુલનું અભિમાન આવે તો વિચારવું કે, હે જીવ ! તું અનેક વાર વર્ણશંકર કુળમાં જન્મ ધારણ કરી, અનેક દુરાચાર સેવી આખા જગતથી તિરસ્કાર પાત્ર થઇ આવ્યો છે (૩) જાણનું અભિમાન આવે તો વિચારો કે, તીર્થંકર, ચક્રવર્તી અને વાસુદેવ જેવાના બળ, આગળ તારું બળ કેણું ગણતરીમાં છે ? વળી તું અનેકવાર કીડી કથન જેવાં નિર્જળ પ્રાણીરૂપે ઉપજી આવ્યો છે તેનો વિચાર કર (૪) લાભનું અભિમાન આવે તો વિચારો કે લબ્ધિધન ત સુનિરાજની આગળ તારો લાભ ખડના તણખલા બરાબર પણ નથી. તું તે શું મેળવી શકવાનો હતો ? (૫) રૂપનું અભિમાન આવે તો વિચારો કે ઔદારિક શરીરમાં અનેક રોગ ભર્યા છે, તો તારા રૂપનો વિનાશ થતાં વાર નહિ લાગે શ્રી તીર્થંકર મહારાજ કે જેઓ ૧૦૦૮ ઉત્તમ લક્ષણના ધણી છે, અને જેની આગળ સ્વર્ગના ધંદ્રનું તેજ પણ સૂર્યની પાસે ધરના દીવા જેવું લાગે છે તે શ્રી તીર્થંકર પ્રભુના રૂપ આગળ તારું રૂપ કેણું ગણતરીમાં છે ? વળી તું કુકર, શ્વાન પાડો કાગડો વગેરે પ્રાણી રૂપે હતો ત્યારે તારું રૂપ ક્યાં ગયું હતું ? (૬) તપનું અભિમાન આવે તો એમ વિચારો કે શ્રી મહાવીર પ્રભુએ જે તપશ્ચર્યા કરી તેની અપેક્ષાએ તારું તપ તો સાગર પાસે દીપા બરાબર છે. શ્રી મહાવીર પ્રભુએ સાડા બાર વર્ષ ને પદર દિવસ છઠ્ઠસ્થપણે રહ્યા તેમાં છમાસી તપ એક છમાસમાં પાંચ દિવસ ઓછા એવો અભિગ્રહ તપ ઓમાસી તપ નવ, ત્રણમાસી તપ બે, બેમાસી તપ છ, અઢીમાસી તપ બે, અર્ધા માસનો તપ બોતેર વાર, બદ્ર, મહાબદ્ર, અને શિવબદ્ર પડિમા અનુક્રમે સોળ, પદર અને સોળ દિવસની, બારમા

* વિળઓ જિણ સાસણે મૂલ, વિળઓ નિવ્વાણ સાહજો ।

વિળઓ વિણ્ણમુક્કસ્સ, કઓ ધમ્મો કઓ તવો ॥

અર્થ—જૈન શાસનનું મૂળ વિનય એટલે નમ્રતા છે વિનીતને જ મોક્ષ મળે છે. જેનામાં વિનય પણ નથી તેનાં ધર્મ અને તપ વ્યર્થ છે

વિળયાઓ નાળ, નાળાઓ દંસણ દંસણાઓ ચરણ, ચરણ તિ મોક્કલો ।

અર્થ—વિનયથી જ્ઞાન, જ્ઞાનથી સમકિત, સમકિતથી ચારિત્ર અને ચારિત્રથી મોક્ષ મળે છે એ પ્રમાણે એક વિનય ગુણથી અનુક્રમે ઉત્તમોત્તમ શુભોની પ્રાપ્તિ થઇ અતે મોક્ષનાં અનત સુખો મળે છે

'Humility is the foundation of every virtue'

અર્થાત્—દરેક સદ્ગુણોનો પાયો નમ્રતા છે.

'Mans merits rise in proportion on their modesty.'

જેમ જેમ મનુષ્ય નમ્ર થાય છે તેમ તેમ તેની લાયકાત વધતી જાય છે.

સિદ્ધિપુત્રી પદ્મિયા બ્રાહ્મ તપસાળી બાર વખત ઝઘની તપસ્યા મસો. એભણીસ વર તમામ મેળવીને મણીએ તો તે સમય પુરો સ્રાડા બાર વર્ષ ને પદર દિવસમાં માત્ર બ્રહ્મિયાર ધાસ અને એભણીસ દિવસ જ છૂટક છૂટક બ્રાહ્મર ક્યો છે ક્યાં બ્રા પેર તપસ્યા ને ક્યાં તારી બ્રહ્મ તપસ્યા. વિચાર કર કે એ પ્રજાની તપસ્યાનો ભોવો તારાળી તુ જનવાનું કાવું ? (૭) મુતિનું (યાનનું) અભિમાન બાવે તો વિચારે કે છુદ્ધિનો કદ શા મારે કરે છે ? મધુધર મહારાજની છુદ્ધિ પર નજર તો કર. એઓ એક મુદ્ધતમાં ઉપનિષદ (ઉત્પત્તિ સનાત પદાર્થ) વિગતેવા (નાસ સનાત પદાર્થ) પુરેવા (સાધવા પદાર્થ) એ ત્રણ પદ ભણે કે તત્ત્વનું પૂર્વનું યાન કદામ ભણી કરી છે છે ને ૧૪ પૂર્વક યન લખવા મેસે તો ૧૧૩૮૭ કાથી દૂરે વેટલી શાહી ભેદને તારાળી બ્રા મધ સો તેમ છે ? કદી નહીં (૮) અધ્યયન મદ બાવે તો વિચારે કે તીર્થ કર મહારાજના પસ્તિયાર અને સત્તા બ્રાહ્મણ તારી સત્તા અને પરિવાર શી અણતરીમાં છે કે તુ તેના મદ કરે છે ? બ્રા પ્રયત્ને બાહે મહાના સંનિધમાં સદ્ગત ઉત્તમ વિચાર કરી, યાનીજન જરા જલ્દ અભિમાન ન કરે તે સર્વ ક્ષેત્ર સુખમ થાય છે ઉપદ સર્વનો પ્રેમ મેળવી શ્રદ્ધા વખતમાં મેક્ષ મેળવી સહે છે જાતિ વચેરે બાહ ઉત્તમ સામગ્રી પ્રાપ્ત થઈ તો તે સામગ્રીને અભિમાન કરવા રૂપી નીચ કાંબધા ન વાપરી નાખતાં એ બાહ સામગ્રીનો વિશેષ નમતા ધનજી કરવામાં વિશેષ તપ સવન અને યોગવચ્ચ જેવા ઉત્તમ કામોમાં બળ કરી ઉત્તમતા પ્રાપ્ત કરવી એ ઉત્તમ પુરોષનું કર્તવ્ય છે

(૫) 'સાધન'—જેમ સામાન્ય નહીના વાર (તારનારા) જલ્દ સંજોડ સિવાય વિશેષ વાત ન થતે રાખતા નથી તો બ્રા મહાન સહારથી દુરસ્ત સમુદ્ધ તત્ત્વવાળાએ તો અતિજલ્દ દલકા હેતુ ભૂષણે એવી લખુતા (કથાકાવ્ય) ને પ્રકાર ધારણ થાય છે ૧ કાવધી, ૨ કાવધી ૩ કાવધી લખુતા તે ઉપકરણો બોળાં કર્યાં. અને કાવધી લખુતા તે પ્રતિજ્ઞાને મારે અને કથાને પટાડે જડ અને ચેતનને એક નહીં પણ જિન સમતે દિવસે દિવસે જડ પદાર્થો ઉપરની પ્રીતિ બોળી કે આપણો બ્રાહ્મ જડની (જડ કામની) સાથે રહીને બ્રાહ્મ લગી અનેક વિદ્યના બોધથી જુઓ છે તોજલ્દ જડ સાથેની પ્રીતિ બોળી કરી નહિ. જડ સાથેના પ્રસન્ન સમજણપૂર્વક બોળે કરવાનો હાથ મહાન અવધર બ્રાહ્મો છે એવો વિચાર કરી જાણજી પદાર્થ પર મેક્ષ અને મમત્વ ન રાખે. એ રીતે રહેવાથી છત્રનો કાર બોધ થતો જાય છે, અને જેમ જેમ છત્ર દલકા થતો જશે તેમ તેમ કામેરે જાતવો જશે. કામચાંદ કાવું છે કે તુમની લઈ તેનાપર કમરો અને માટીના બાહ મેપ મગારી પાણીમાં નાંખવાથી તે દૂધી ભય છે પછી પાણીની અણસથી જેમ જેમ તે લેપ મગવા માંડે અને બોળા થાય તેમ તેમ તે તુમની આખર ઉપર બાવે છે એમ દર્શાવ પ્રયત્ને છત્રે પેટા પર બ્રા સુખમકર સહારની સદ્ગત (તે કામ, કીમ ચોમ વચેરે) અને સ્થુગ (તે શ્રી મન, યદ્ય, ધ્યાન વચેરે) વગુઓનો કાર તારવો નહિ. કાર બારી પડેઓ દેવ તો એકદમ ન મને તો ધીમે ધીમે કમી કરવો નો મોક્ષના સુખ મળના વત નહિ બાજે વગો કામચ ટલુ ધારણ કરનાર એમ વિચારે કે બ્રા અસારમાં મોહમાં મોહુ કામ દુ ને મારણ

રાખવામાં છે : સમુદ્રમાં જે ન્હાય છે તે ડૂબકીઓ મારે છે તેનાપર કરોડો મણુ પાણી આવી જાય છે છતાં તે પાણીનો જરાપણુ ભાર લાગતો નથી, પણ એ પાણીનો એક ઘડો ભરી લે છે કે તરત ઘડા જેટલા પાણીનો ભાર લાગે છે. એનો સાર એ છે કે સ્નાન વખતે સમુદ્રના પાણી ઉપર માલીકીરૂપી મમત્વભાવ (મારાપણુ) નહોતું તેથી તેનો જરા પણ ભાર લાગ્યો નહિ, પણ જેવો એક ઘડો ભરી લીધો કે તરતજ ઘડામાંના પાણી પર મારાપણુરૂપી માલેકી આવી અને તેથી તેનો ભાર લાગ્યો. બસ, આ સંસારમાં મારાપણુજ મહાદુ ખદાતા છે. હે પ્રાણો ! તું જરા વિચાર કર, કે તારૂં પોતાનું આ જગતમાં કેણુ છે ? પોતાનું તે જ કહેવાય કે જે આપણા હુકમ પ્રમાણે વર્તે, આપણી આજ્ઞા સદા ઉઠાવે હવે જ કે તારૂં શરીર જેને તું સૌથી પ્યારું અને તારૂં પોતાનુંજ ગણે છે તે જ તારી પોતાની આજ્ઞા માનતું નથી. તું પોતે રોગ, ઘડપણુ, નબળાઈ, વગેરેને જરાપણુ ધ્યક્ષતો નથી છતાં તારૂં શરીર તારી આજ્ઞા ન માની તેની સોખત કરે છે તું તારા શરીરને માટે એમ કહે છે કે આ મારું શરીર, તારા માતા પિતા શરીરને માટે કહે છે કે મારો પુત્ર, તારા ભાઈ બેન એમ કહે છે કે મારો ભાઈ, તારી જ્ઞાતી પત્ની કહે છે કે મારો પતિ એ પ્રમાણે સર્વે સ્વજનો તારા શરીરને 'મારું મારું' કહી બોલાવે છે. શરીર એક અને ધણી ધણા ! હવે વિચાર કર કે આ શરીર કેાનું છે ? કહ્યું છે કે 'નાં ધર તેરા, નાં ધર મેરા, ચીડીઆં રેન બસેરા હૈ' ખરી વાત એ છે કે આવું પ્યારામાં પ્યારું શરીર પણ તારૂં થતું નથી તો ધન, કુટુંબ વગેરે તો તારા શી રીતે હોઈ શકે ? એવા એવા વિચારો અને ચિંતવણા કરી સદા અમમત્વપણે રહે અને લઘુતા ગ્રહણ કર.—

(૧) 'સત્યે' (સત્ય)—સાચ સૌને વહાલું લાગે છે કેાંઈને આપણે જૂઠું કહીએ તો તેને ધણું ખરાબ લાગે છે જૂઠું એવું ખરામ છે છતાં દુનિયા એવી ખૂરી ચીજોને શા માટે સ્વીકારતી હશે ? 'સત્યાન્નાસ્તિ પરો ધર્મઃ' સત્ય સમાન બીજો કેાઈ ઉત્તમ ધર્મ નથી ધર્મનું મૂળ સત્ય છે, અને સત્ય વચનને માટે મુખમાં બહોળસ્ત પણ બહું છે.

દોહરો—વચન રતન મુખ કોટડી, હોઠ કપાય જડાય,

પહેરગીર બત્રીશ છે, રમે પરવશ પડી જાય.

મો રૂપી ધરમા, હોઠ રૂપી કપાટ છે તેમાં સત્ય વચન રૂપી મહાન રત્નો સાચવી રાખ્યા છે, અને તેની સાચવણને માટે બત્રીશ દાન રૂપી બત્રીસ સિપાઈ રાખ્યા છે રખેને,

* મારાપણાને વિષે એક ટેકાણે કહ્યું છે કે —

મારું ત્યાં લગી મહાદુ ખી, ચિતા બ્યાં લગી શોક,

જ્ઞાન વિના એ નવ મટે, જલીમ મોટા રોગ,

વળી શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે —

ગાથા—एगो ऽहं नत्थि मे कोइ, नाह-मन्नस्स कस्सइ ॥

एवं अदीनमणसो, अप्पाणमणु सासइ ॥

અર્થઃ—હું એકલો છું, મારું કેાઈ છે નહિ, અને હું પણ કેાઈનો નથી એમ ચિંતવતો દીનપણા રહિત આત્મા પર કાબૂ રાખી વિચરે.

તે રત્નો પારકાને હાથ જતાં રહે । મતઘન કે વચન છે તે રત્ન છે તે કહતાં જોઈ જૂન વિચાર કરવો પડવશ થઈને એટલે જમાર કઈને મેં માંથી જુદું વચન ન કહવું પડવશથી વચન જેમ તેમ બોલી ન નાંખવું

વળે જુદું એટલે એક એવો અર્થ કરીએ તો એવામાંથી કોઈ પણ ઉત્તમ પુત્ર સ્વીકાર કરે નથી સત્ય છે તે મનુષ્યથી ઉત્તમ અવતારનું મોટું ભૂલણ છે એવો વિચાર કરી નિરમક વાતોમાં, વિક્રમામાં ચપલપમાં રાષ્ટ્ર ન જા બને એ રીતે આ મનુષ્ય જન્મ સુધાવી ન દે જોઈને કુળ લાગે એવું વચન કહેવું એ પણ જુદું ન છે કહ્યુંને કહ્યો ન્યુ સકને હીજકે, કેદવાનને કેદીઓ, વગેરે દુષકારી અને નુકસાન કવાની સાથે પાપ સાથે તેવાં વચન બોલવાં જ નહિ સત્ય તથા પ્રિય, અવધરને મોઝા, નિર્દોષ સત્ય ઉચ્ચારવી જોઈએ + સત્યવત પ્રાણી આ કુનિવામાં નીચર સાહસિક સતેજ અને જ રહી જીવનવળ વશ પ્રાપ્ત કરી આચળ જતાં જરૂર મેહ મેળવે છે

(૭) સુધમ—આત્માને રમી રીતે કન્યાં રાખવો એવું નામ સુધમ છે આજ્યા પર સુધમ મેલવવો મહા ધુરિષ્ઠ કામ છે આત્મામાં રહે જાતના મનુષ્યોને સુધમ (દીકા) આપવાની ધના કરેલી છે કારણ કે અનુભવથી એમ જાણાય છે કે એ રહે મનુષ્યોને ઈશ દેવાથી—સુધમ આરવવાથી કન્યાણ નથી એ રહે મનુષ્યો આ પ્રમાણે છે

(૧) આદ્ય વપથી નાની ઉંમર હોય તેને, (૨) સિવેર વપથી મેટી ઉંમર હોય તેને, (૩) અને દેખી કામાવર થઈ જાય તેને, (૪) પુરુષ વેદનો ઉચ્ચ વધારે હોય તેને (૫) રહે જઈને (જુદું જુદું સ્તરી હોય તેને) વચન જઈને (પૂર ન બોલી રહી તેને) સ્વચ્છ જઈને (માંડ્યકીને) (૬) કોઈ કાચર કાચવણી, કાચ વગેરે મોટા રામ હોય તેને, (૭) રાજાના મુન્દેશ્વરને (૮) દેવ આચર કરી વગેરેના જોશથી ઘડિા થઈ ગયો હોય તેને (૬) એરને, (૧) આધ્યાત્મે (૧૨) એકાત્મે (હસી પુરને), (૧૨) મહા કીધીને, (૧૩) મૂર્ખ—જોળાને (૧૪) કીનાગીને (નહોતો કહ્યો સગો વગેરેને) તથા કીન જઈને તે કાગી કીશ—દેખને (૧૫) જુદું કરજવાનને (૧૬) મતઘનીને, (૧૭) આચળ પાછળ કેઈ જાતનો દર હોય તેને (૧૮) સ્વજનની આજ્યા ન હોય તેને એ પ્રમાણે ૧૮ એકા પુરુષના

+ સત્યં કૂપાત્, પ્રિય કૂપાત્, જ કૂપાત્ સત્યમપ્રિયમ્ ॥

પ્રિય જ નાહુને કૂપાત્, યય ધમઃ સમાતત્તા ॥ ૧૧૮ ॥

મદ્દ મદ્દમિતિ કૂપાત્, મદ્દમ્ મદ્દમિતિ વદેત્ ?

કુર્ષ્કં કૈરં વિવાય જ, જ કુર્ષાત્ કેનચિત્ સહ ॥ ૧૧૫ ॥

મનુરમીતિ અખત ૪

અર્થ—સમ સત્ય અને પ્રિય મોઝો, સત્ય હોય પણ અપ્રિય હોય તે ન બોલે, બીજાને ખુશ રાખવા જુદું કહી ન બોલે એ સનાતન આત્મ ધર્મ છે

હે ભાઈ ! સમ કિતકર બોધી, કેદની સાથે નાહક વૈર કે વિવાદ થાય એવું ન બોલો વચનનું અર્થ એવું છે

એ એવાજ ૧૮ બોલ સ્ત્રીના ગણવા એટલે ૩૬ અને એ ઉપરાંત સ્ત્રીના ૨ બોલ વધારે થવા તે (૩૭) ગર્ભવતી સ્ત્રીને, (૩૮) બચ્ચું ધાવણું હોય તેને, એ પ્રમાણે ૩૮ અને (૩૯) નુસક* હોય તેને. એ પ્રમાણે ૩૯ સિવાય બીજા જે કાંઈ અભિલાષી જન હોય તેને ક્ષા આપી શકાય.

સયમ એ મહા સુખનું સ્થાન છે સયમ વિના મોક્ષ નથી. સર્વ પ્રકારની ઉપાધિ અને ચિંતાથી મુક્ત થઈ જેણે સયમ ગ્રહણ કર્યો છે અને લાભ, સુકાળ, દુકાળ, રુદ્ધ, મરણ, વગેરે સમયે કોઈ પ્રકારનો હર્ષ શોક થતો નથી. એવો સંયમ ધર્મ આદરવાથી આમર મનુષ્ય પણ ધર્મને અને રાજાને નમવા યોગ્ય અને પૂજ્ય થાય છે સંયમ એ મહાન મોક્ષનું કારણ છે, કહ્યું છે કે:—

ગાથા—માસે માસે ૩ જો વાલે, કુસંગેણ તુ મુજપ ॥

ન સો સુચક્ષાય ધમ્મસ્સ, કલં અઘઘ્ઘ સોલસિ ॥

અર્થાત્—મિથ્યાત્વી અને હિંસાધર્મી માણસ કોડ પૂર્વ લગી માસમાસખમણ તપ કરે, માસખમણના પારણાને રોજ હાલ નામે ખડની અણી પર રહે તેટલા અન્નનો માત્ર આહાર કરે, અને અજલિમાં આવે તેટલુંજ પાણી પીએ, એ પ્રમાણે આખો જન્મભરો તપ કરે ને જે ફળ પામે તે ફળથી સમ્યક્ત્વી પ્રાણીના એક નોકારસી (જે ધડીનાં પચ્ચક્ષુખાણું ફળ વધી જાય છે વળી દેશવિરતિ (પાંચમા ગુણસ્થાનકવાળા) ના આખા જન્મના વ્રત પચ્ચક્ષુખાણું ફળ કરતાં દીક્ષા લીધેલા સયમીની એક ધડી વધી જાય, એવું મહા લાભનું સ્થળ સયમ છે. એવા ચિંતામણી રત્ન જેવા સંયમને કાકરાને પેઠે ગણી જે ફેંકી દે છે, તે મહા અધમ પ્રાણી છે પણ એજ સંયમને ત્રણ કરણ અને ત્રણ ભોગથી શુદ્ધ આરાધના, શુદ્ધ પ્રતિપાલના, અને શુદ્ધ ફરસના કરે તો આ ભવમાં પરમપૂજ્ય, પરમસુખી અને મહાપુરુષ બની, આગળ ઉપર મોક્ષરૂપી મહાલક્ષ્મીને અવશ્ય મેળવે

(૮) તવે (તપ)—જેમ માટીમાં મળી ગયેલું સોનું, અમિના જોરે પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ પ્રગટ કરે છે અને માટી જૂદી થઈ જાય છે તે પ્રમાણે કર્મરૂપી મેલવાળો આત્મા, તપરૂપ અગ્નિના પ્રતાપે નિર્સ્વરૂપ (સિદ્ધ સ્વરૂપ) ને પ્રાપ્ત થાય છે. ઇન્દ્રિયોનું દમન કરવાને કર્મરૂપી મેલ બાળવાને, અને આત્માને અકુશમાં રાખી ઉત્તમ માર્ગ તરફ વાળવાને તપ એ મોટો ઉપાય છે હે જીવ ! તેં આ જગતમાં જેટલા ઉત્તમ ઉત્તમ પદાર્થ ખાવા પીવા છે તે અનંતી વાર ખાધા એક, બે નહિ, પણ અનંત મેર પર્વત થાય તેટલી ખાંડ અને મોટામાં મોટા સમુદ્ર-સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર તેવા અનંત સમુદ્ર જેટલું દૂધ અને ઘી ખાધું તો પણ તાર પેટ હજી ભરાયું નહિ હવે વિચાર કર કે એ તુચ્છ વસ્તુઓથી શું ધરણ તૃપ્ત થવાની છે ? એવું જાણી જાનીજન અનેક પ્રકારની તપસ્યા આદરે

* છ કારણે નપુસક થયો હોય તેને દીક્ષા આપવામાં જરા પણ હરકત નથી. ૧ રાજાના જતાનખાનામાં રહેવા સાર ગ્રુહ અગ છેદન કર્યું હોય તેને, ૨ આષાઠ લાગતાં અગ શિથિલ થયું હોય તેને, ૩ મત્રથી, ૪ ઔષધથી, ૫ ઋષિના શાપથી અને ૬ દેવયોગથી પુરુષાતન રહિત થયો હોય તેને પરતું જે જન્મથી નપુસક હોય તેને દીક્ષા ન આપાય

પ્રેક્ષાક્રમ છે કે જ્યાંથી મધુને જુખ વગેરેનાં ફુગ્ગલ સ્થાન કરી જાતમાને થ
મદે ફુગ્ગલ હો છે તેવાને કદીએ કે કાઈ તમે કદાં જોસક કદને પથ પાવો છે
તો એ જોયકને અને પથને ફુગ્ગલ માનો છે કે સુખ ? જેમ જોસક કદનું કાને છે અને
પથ પાળનું પથ ફુગ્ગલ કલો છે પણ કવિવર્મા તે સુખકામક માન છે તે જ પ્રમથે તે
કદી વખતે ફુગ્ગલ કાને છે પણ કવિવર્મા મદા સુખ જાપનાર તે ઉત્તમ મીઠ છે. વળી
તપની સાથે સ્તીર પર પ્રમત્વનો ત્યાગ કરી જાતમા કાવર્મા રહેવાથી ઘરીસું ફુગ્ગલ અવધ
નથી પણ આત્મિક સુખનો, અનુભવ માન છે.

જોઈ વળી એમ કહે છે કે પાપ તો કાલ્ય કરે છે અને તપ કરીને તો છવને ફુગ્ગલ
કરો છે એ કવિના ન્યાય ? એવા પ્રશ્ન પૂછનારને કહેનું કે કાઈ તમે કદાં રહેવા એમ
કમવા સાર કાકા કેમ જાણો છે ? જેમ કાકા જાળવા વિના કીનો મેલ જાવો કે નહી
પડે; નથી અને લી શુદ્ધ જનુ નથી તેમ દેહને તપથી તપાવ્યા વિના અક્રમા શુદ્ધ થવો
નથી. જેમ કાળા કોષ્ટા અગ્નિમાં તપાવ્યાથી જળને તેની ધોળી રાખ થઈ જાય છે તે
મદા મિત્ર પાપેથી કાળા થયેલો પ્રાણી. પોતાના અક્રમાને તપ રૂપી અગ્નિમાં નાખી
પવિત્ર થઈ જાય છે તપસ્વી પુરુષો મોટા મોટા દેવ અને રાજાઓ વગેરેને પૂજ્ય છે તપ
પ્રભાવે અનેક ચમત્કર્ષી કલ્પિતો તથા સિદ્ધિઓ થાય છે કદાં રૂપી વચ્ચાને જાળવને
મદે તપ છે તે સાક્ષાત્ દાવાનળ છે, તપ એ કામદેવ રૂપી અકાલ ઘટુનો નાશ કરવા
મદા દેવ રૂપ છે, તપ્ત્વા રૂપી મેલને ઉમેરી નાંખવાનું જગત્ કલિપાર છે, અને જાપાર
નિમિત્ત (ત્રીકલ) કોનું પણ નિમિત્ત કરી અવધકાળમાં મોક્ષ સ્થાન આપે છે

(૬) ' ચેષ્ઠમે ' (સ્થાન) - વસ્તુને વચાવ રૂપે સમજવી તેને યાન કહે છે શ્રી ઘી
પ્રશ્નને રૂપામ્ય છે કે " પદ્મં નાર્યં સમો વ્યા " પદ્મે યાન મેગ વ દત્તે તો જ. જરા
પાળી સમક્ષે, મોક્ષ મેગવચનાં ચાર કામનોમાં પ્રથમ સાધન યાન છે તે જ માલસનું રૂપ છે
અનુદરિએ પણ કહ્યું છે કે ' વિષા વિદીના વનુ ' યાન વિના માલસ પણ કમળ કે
શ્રી ભક્તી સુત્રમાં કહ્યું છે કે યાની સુરથી આરાધક છે, શ્રી ઉત્તરાખ્યનમાં કહ્યું છે કે પ્રાણેષ
વિષ્ણુ ન હુ નિ ચરણગુણા યાન વિના શુદ્ધ ચારિત્ર થમની પ્રાપ્તિ થતી નથી શ્રી વસુદેવે
કહ્યું છે કે ॥ વિષયા કમુતમદ્યુતે ॥ જેમાં પરમ સુખની પ્રાપ્તિ છે તેને વિષા કહે છે એ
પ્રમાણે પણ એ તાલવા વિષાના વિષવમાં છે નથી વિષલ્લોમાં થમ તત્ત્વજ્ઞાન રૂપી વિષને
પ્રથમ દરજ્જાની ભણી છે એટલા મદે મેક્ષસુખના ઉપજનારા પ્રાણીઓએ યાનભાસ અવધ
કરને જોઈએ સંસારિક વિષાઓ કરતાં થમ યાન અનિવચ્ય દાવાકારક છે થમ યાન અનુભવ
પાપ, અનુભવ અમર્ય કાકળ વગેરેથી થમો કરે છે થમ યાનયોગ પ્રાણી નિવ કોઈથી નિવ
યોગ કોઈમાંથી પોતાના જાતમાને અક્રમ રાખી જવાથી છે એ જા સમર્થમાં થમ
મેગવચાને આગર થમો જાળ દોષ દે, પણ વિષાના યોગીન બહુજ શ્રેયા દોષ છે થમ
કોઈએ એમ નથી જાળના કે જ શ્રી તો વિષાનો ઘરી છે સંપારિક વિષા ભળનાર
કરતાં જાતમાને વિષા કરનાર થમ તત્ત્વજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરનાર તો છે જોગ છે
જગત્ની જાળા યોગનાર અને સાધુપણ અગ્રીકાર કરનાર એવા પુરુષો પણ જા જગ
નામાં જાતમાનને અગ્ર અભ્યાસ ઊઠી કદા કલાણી રાસ વગેરેમાં પડી ગયા છે તે
બીજા સસરીઓનો તો જાન થી કરતી ?

ધણી શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવાથી જ્ઞાની કહેવાતા નથી, પણ જેનામાં ૧૦ લક્ષણ શોભતા હોય તે જ્ઞાની કહેવાય છે (૧) ક્રોધ રહિત (૨) વૈરાગ્યવંત (૩) જતે દ્રિય, (૪) ક્ષમાવંત (૫) દયાવંત (૬) સર્વને પ્રિયકારી, (૭) નિર્જોભી, (૮) નિર્મય, (૯) શોકરહિત, (૧૦) દાતા એ દશ લક્ષણવાળો જે હોય તેને જ્ઞાની કહેવામાં આવે છે.

જ્ઞાની મહાત્મા આ ભવમાં સર્વમાન્ય થાય છે, અને પરમ મુખ શાંતિથી આયુષ્યને અતીત કરે છે પરભવમાં સ્વર્ગ અને અક્ષય મોક્ષ સુખને મેળવે છે

(૧૦) બ્રહ્મચર્યાસે-બ્રહ્મચર્ય એટલે શીલવ્રત ધારણ કરવું તે-બ્રહ્મચારીને ખુદ પરમેશ્વર “તં વંમ ભગવ” એ પ્રમાણે શબ્દોથી પોતાના જેવા કહે છે, એટલે બ્રહ્મચારી પોતે ભગવાન છે મહાભારતના શાંતિ પર્વમાં ૨૪૩ મહા અધ્યાયમાં

॥ ब्रह्मचर्येण वै लोकान् जनयन्ति परमर्षयः ॥

મહાત્મપિઓએ બ્રહ્મચર્યના પ્રતાપથી લોકોમાં વિજય કર્યો હતો વળી કહ્યું છે કે—
॥ ब्रह्मचर्यं मायुष्यकारणम् ॥ આયુષ્ય એટલે જીવંતીમાં બધી રીતે હિતકર્તા બ્રહ્મચર્ય જ છે.
વળી:- આયુસ્તેજો बलं विर्यं, प्रज्ञाश्रीश्च महाशयः ॥ पुण्यं च मत्प्रियत्वं च ह्यन्तेऽ

ब्रह्मचर्यया ॥ ગીતમસ્મૃતિ અધ્યાય ૪

એટલે જેઓ બ્રહ્મચર્યને પાળતા નથી, તેનું બળ, વીર્ય, બુદ્ધિ, આયુષ્ય, તેજ, શોભા, શૌર્ય, સૌંદર્ય, ધન, યશ, પુણ્ય, અને પ્રીતનો નાશ થાય છે

એ પ્રમાણે અનેક શાસ્ત્રોમાં સ્થળે સ્થળે બ્રહ્મચર્યની પ્રશંસા અને ધિક્કાર તથા અબ્રહ્મચર્યના દુર્ગુણો બતાવ્યા છે એવું જાણી કામવાસનાનો નાશ કરી બ્રહ્મચર્યવ્રત અપાડ ધારણ કરવું કદાપિ સ્ત્રી, વગેરે ભોગવિલાસના પદાર્થો દેખી મન ચ્છાદ્યમાન થઈ જાય તો તે પદાર્થોના દુર્ગુણો ઉપર ધ્યાન લગાવવું, તે એવી રીતે કે હે જીવ ! તું શું જોઈને મોહિત થાય છે ? જો તેા ખરો કે સ્ત્રીના શરીરની અંદર શું શું વસ્તુઓ ભરી છે ? તેના કાનમાં મેલ છે, આંખમાં ચીપડા, નાકમાં લીટ, મોંમાં થુંક, પેટમાં વિષ્ટા (મળ) અને આખા શરીરમાં હાડકાં, માંસ, લોહી વગેરે સર્વે અપવિત્ર પદાર્થો પરિપૂર્ણ ભરેલા છે

ગાથા: जहा सुणी पूइकज, निकसिज्जइ सव्वंसे।

एव दुस्सील पडिणीए, मुहरी निकसिज्जइ । उ० अ० १

જેવી રીતે ઘણા ભૂખ્યો કુતરો, સૂકાઈ ગયેલાં હાડકાંનો કડો મળતાં તેને આનંદથી ચાટ્યા, કરડ્યાં, ચાવ્યા, કરે છે, અને એમ કરતાં હાડકાંની અણીદાર કટકીઓ તેના તાળવામાં પાગતાં કાણા પડે છે એથી તાળવામાં લોકો પેલા હાડકાના કટકા ઉપર પડતાં કૂતરાને વિશેષ સ્વાદ આવે છે અને હાડકા પર ઘણા મોહિત થઈ વધારે ને વધારે ચાવે છે. આખરે તાળવામાં કાણા વિશેષ પડે છે, તેને દુઃખ થવા માંડે છે એટલે દુઃખનું કારણ હાડકાનો કડો નાખી દઈ પોતે પોતાનું લોહીઆળું મોં ચાટી આનંદ માને છે એમ થતાં થતાં તાળવામાંનાં કાણાં સડે છે, તેમાં કીડા ઉપજે છે, મો ઘણુંજ વાસ મારે છે તે ઘણા જ દુઃખી થાય છે

જાને જ્યાં જ્યાં છે ત્યાંથી સૌ તેને કાઢી મૂકે છે ત્યારે જુઓ તરસે! કુળના થઈ તાજવાની પીપ્પડી માર્ગ પછાદી મરી જાય છે ફરતાની રો વિવશમાં શુભ છે તેવા માણસો + શ્રીશ્રી દાસકાનો ખોખામાં જાતિ મોહિત થઈ પોતાનું વીરું કાપી પામે છે છતાં ખુશી માને છે । વીર કાપી થવથી તેમજ મિત્ર વિવશમાં પરાવાસે રહે છે તેથી ચાંદી વિદ્યેદક નાસ્તક, રક્તપિત્ર વગેરે વરખીના રોગો ઉપજે છે આખરે જાતિશય પસ્તાવો કરતાં કરતાં મરણ પામે કુર્ચતિમાં અવતાર લેવો પડે છે એવો વિચાર કરી કામવાસનામાંથી મનને બેચી બાંધવ તરસે વળવું

બ્રહ્મચારીએ દરેક જાણે વિચાર કરવો કે હે આત્મા તું જે ડોકલે અસલ પીપ્પડ સદન કરી ઉત્પન્ન થયો પછે તેજ પ્રશ્ન જમાપર મોહિત થઈ વિવશપી કામમાં ખુશ થાય છે તો તને કષ્ટપણ સરમ નથી થતી! આપણી માતા બેન વગેરેના કરીરનો જે જે રીતે કેળવ, ૧૫ આકાર છે તે જ પ્રયત્ને સર્વ જીઓનું છે છતાં ખરાબ દ્રવિષી ડોકલ જીવંતિ ઉપર નોવાડના કેમ! વગેરે વિચારો કરી કામપી ઇચ્છાઓને દબાવી મનને પૂણ શાંતિમાં લાવવું

જેવી રીતે ગૂંચમાં આરામ થવા માટે છે ત્યારે તેમાં મળ થણી આવે છે એ સમયે જો અજાણવા માટે તો ગૂંચમાંથી બોલી નીકળે છે અને તેને મદદાં થણીવાર લાગે છે પણ જો આત્માને વશ રાખી ગૂંચમાં કામ ન લગાડે તો શીમા વખતમાં તે ગૂંચકે ચી જાય છે અને પૂરો આરામ જાતી જતાં શુભ થાય છે એ રીતે આ મુખ્ય સર્વ કામવિકારપી ગૂંચકે મદી મોહપી આરામ મેળવવાનો સમય આવ્યો છે ત્યારે બીજા ત્રણ સ્ત્રી કરતાં માણસના નમ્રમાં કામવાસનાનો ક્રોધ (મુખ્યને પ્રેરુન સર્ગા થણી) વધારે હેતુ છે એ સમયે આત્માને કમળમાં શાંતિ વિવશનું સેવન ન કરે અને બ્રહ્મચર્ય પામે તો શીમા કામમાં જન્મ જરા મરણ, આધિ, બાધિ, ઉપાધિ વગેરે સર્વ રોગોનો સપૂર્ણ નાશ થઈ જાય અને શાંત સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય એવા એવા વિચારો કરી તે વિચારોનું પાલન કરી શાંતિજનો આત્માને શાંત કરે અને સ્ત્રી તથા પુરુષો સર્વે અખંડ બ્રહ્મચર્ય પામે

શ્લોક — પ્રજ્ઞાચર્યસ્ય વત્સુર્ગુણં શુણુ ત્વં વત્સુષાધિપ ॥

માજામ્ મરણાધમ્નુ, પ્રજ્ઞાચારી મહેશ્વિહ ॥ ૧ ॥

જ તસ્ય કિંચિદ્ગ્રાપ્ય મિતિ વિશિ નપાપિપ ॥

વહ્વઃ કોટ્યસ્ત્તુપીર્ણાં પ્રજ્ઞાલોકે વસસ્તુત ॥ ૨ ॥

સત્ત્વે રતાપાં સતતં સમ્તાના મૂર્ખર્થે રેતસામ્ ॥

પ્રજ્ઞાચર્યં વત્સુગ્રામજ્ સર્વં પાપનુપસિતમ્ ॥ ૩ ॥

+ ત્ર્યોક્-વર્ણનાત્ હરત્ત ચિર્ત સ્પર્શનાત્ હરત્ત જલમ્,
સંમોગાત્ હરત્તે ચીર્યં નારી પ્રત્યક્ષ રાક્ષસી

અર્થ — બીને નોવાથી તે ચિત્તને હરી લે છે સ્પર્શ કામમાં જલને હરી લે છે મોત્સવવાથી વીરને નાશ કરે છે એટલા માટે સ્ત્રી પ્રત્યક્ષ રાક્ષસી-સર સુખનો નાશ કરનારી છે

ભીષ્મપિતામહ યુધિષ્ઠિરને કહે છે કે, હે યુધિષ્ઠિર ! બ્રહ્મચર્યના ગુણો સાંભળો. જેણે મરણપર્યંત શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળ્યું છે તેને ક્રોધપણ શુભ ગુણની ખામી નજ દોાય. ખુદ પરમાત્મા તથા સર્વે ઋષિ મુનિઓ તેના ગુણ ગાય છે આ જન્મમાં તે અનેક સુખો ભોગવી, છેવટે પરમ પદવી જે સિદ્ધપદ તેને મેળવે છે બ્રહ્મચારી જનો નિરંતર સત્યવાદી જિતેન્દ્રિય, શાંત આત્મા, શુભભાવોથી ભરેલા, રોગ રહિત, પરાક્રમી, શાસ્ત્રોના અનુભવી, પ્રશ્નના ભક્ત, ઉત્તમ ધર્મચુરુ બનીને તમામ પાપોનો નાશ કરી સિદ્ધગતિ મેળવે છે x

સત્તર પ્રકારનો સંયમ—ચરણસિત્તરીના ૭૦ ખોલમાંના ૧૭ પ્રકાર સંજમના છે તે વર્ણવે છે

(૧) હિંસા, (૨) જૂઠું, (૩) ચોરી, (૪) મૈથુન, (૫) પરિગ્રહ, એ પાંચ આસ્રવથી નિવર્તે, (૬) શ્રોત્ર, (૭) ચક્ષુ, (૮) દ્રાણ (નાક), (૯) રસના (જીભ), (૧૦) સ્પર્શ^{દ્રિય} (ચામડી) એ પાંચ ઇન્દ્રિયો વશ કરે, (૧૧) ક્રોધ, (૧૨) માન, (૧૩) માયા (કપટ), (૧૪) લોભ, એ ચાર કપાયથી છૂટે, (૧૫) મનથી ક્રોધનું છુર ચિતવણુ, (૧૬) વચન ખોટું^{ખોલ} ખોલવું, (૧૭) કાયાને અજતનાથી પ્રવર્તાવવી એ ત્રણ દડયી મુક્ત થવું, એ પ્રમાણે સંયમ ૧૭ પ્રકારનો છે.

બીજી રીતે ૧૭ પ્રકારનો સંયમ—

(૧) “પૃથ્વીકાય સંયમ”—એક જીવારના દાણા જેટલી પૃથ્વીકાયની કણીમાં અસંખ્યાતા જીવો છે. એ માહેનો એક જીવ નીકળીને કળ્પતર કળ્પતર જેવડી કાયા બનાવે તો તે કણીમાંના જીવો એક લાખ જેજન લાંબા પહોળા જ ખૂદ્દીપમાં સમાય નહિ, પૃથ્વીકાયના જીવોનું પિંડ એ પ્રમાણેનું જાણી સંયમધારી મુનિઓ તેને જગપણ કુખ ન થાય તેમ વિચરે પૃથ્વીકાયનો સ્પર્શ ન કરે મકાન બાધવા, ધુળ ખોદવી, ખેતર ખેડવા, આગ કરવા, વગેરે જે જે કામોથી પૃથ્વીકાયની હિંસા થાય એવો ઉપદેશ તો થાયજ શી રીતે ?

(૨) “અપકાય સંયમ”—અપ (પાણી) કાયના એક ઝીણા ટીપામાં અસંખ્યાતા જીવો છે એમાંથી એકેક જીવ નીકળીને સરસવના દાણા જેવડી કાયા કરે તો જ ખૂદ્દીપમાં સમાય નહિ અપકાયના જીવોની એ પ્રમાણેની હકીકત જાણી સંયમધારી મુનિ મહારાજ પાણીનો સ્પર્શ ન કરે સ્નાન કરવું, રસોઈ કરવી, વસ્ત્ર ધોવા વગેરે બાબતોનો ઉપદેશ તો તેમનાથી થાયજ શી રીતે ?

૩ “તેજકાય સંયમ”—તેજ (અગ્નિ) ના એક તણખામાં અસંખ્યાતા જીવો છે. તેમાંથી એકેક જીવ નીકળીને રાષ્ટ્રના દાણા જેવડી કાયા કરે તો જ ખૂદ્દીપમાં સમાય નહિ. એ પ્રમાણે જીવોનું સ્વરૂપ જાણી સંયમધારી મુનિ અગ્નિનો સ્પર્શ ન કરે દેવતા કરવો, ભટ્ટી સળગાવવી, ધુપ કરવો વગેરે ઉપદેશ તો થાયજ શી રીતે ?

x માધુ પુરુષના આ ૧૦ ગુણોના અધિકાર જાણવા ઇચ્છા હોય તો પરમ પૂજ્ય મહારાજ અમોલ્યઅઋષિની બનાવેલી ‘ ધર્મતત્ત્વ સંગ્રહ ’ નામની ચોપડી અવશ્ય વાંચવી, વિચારવી આ ગ્રંથ સાદી હિંદી ભાષામાં છે

(૪) “વાહુકાષ સ યમ” — વાયુ (હવા) ની એક નાનામાં નાની ભેદમાં અસખ્યાત જીવો છે અને એકવાર ઉપાડે મેઢે મોક્ષર્થી અસખ્યાત જીવો હજુલ છે તેમના એક જ નીકળીને વડના બી જેવડી કાપા કરે તેા જનુડીયાં સમાજ નહિ એ પ્રમાણે સમજને સવમધારી મુનિનાજ મુખ પર મુખવચ્ચિકા નહિ છે પણો નાંચો, હીચો હીચનું, વત્રો ફેરવવા વગેરે જનનની માત્ર થાય તેવાં કામોનો ઉપદેશ તેા થાય જ સી રીતે ! અભિગમના જીવોથી વાયુકાષના જીવો સક્ષમ છે

(૫) “વનસ્પતિકાષ સ યમ” — વનસ્પતિમાં ત્રણ પ્રકારે જીવો હોય છે ૧) જીવો વનસ્પતિમાં એક શરીરે એક જીવ હોય છે જેમકે જાનાજના કાપા બી વગેરે ૨) જીવો વનસ્પતિમાં સખ્યાના અસખ્યાના જીવો હોય છે જેમકે — પાંડાં યાક વગેરે ૩) જીવો વનસ્પતિમાં એક શરીરમાં જનતા જીવો હોય છે જેમકે — કદ, મૂળ અને કામળ (કુષી) વનસ્પતિ વગેરે એવું જાણી વનસ્પતિનો સ્વસ્થ સવમધારી મુનિ મહારાજ ન કરે, તેા વધી કૂચ વોડાં, કજ વાવરવાં કજ કૂચનું ઉદન ભેદન કૂચના હાર-મચરા જનારના વગેરેના ઉપદેશ દેવાનું ગમ્યુ જ ક્યાં !

જોત કહે છે કે પૃથ્વી વગેરે પાંચ સ્થાવર કાષના જીવોમાં હલન ગલન, વગેરેની શક્તિ છે નહિ તેથી તેનો સ્વસ્થ વગેરે કરનાં તેને કુખ સી રીતે થાય ! ન જ થાય આ જાગતનું સમાધાન —

બી આચાર્ય સૂત્રના ચરેલા અધ્યયનના બીજા ઉદેશમાં કમ્યુ છે કે જોત મજુલ જનથી અધિજો, જનથી ગહેરો અને જનથી મુજો હોય તેવા અસમજને બીજીને જોત મજુલ જનથી મીડીને જો માથા ભગી જાય ઉપાચિના યજ્ઞ વડે કટકે કટકા કરે તેા તેને જોતી પીડા થાય છે ! એ મજુલના મનમાં પીડા થાય છે તે યાની કુરુપ જાણે છે પણ પીડા પામનારો મજુલ પેલાના ઘેર કુખની વાત જોઈને કહી ચકવા નથી તે પ્રમાણે પાંચ સ્થાવરના જીવોને અગ્નિથી કાપવાથી ઉદન ભેદનથી અસમજ પીડા થાય છે પણ તે પીડા જનસ્થાને તેને વાળી વગેરે સાધનો નથી કમના ઉદ્ધથી તેઓ પરવલ કાપારે થપને પડાય છે તેથી તે નિચારા થા કરે ! એવી રીતે એ જીવોને અશરણ અને અનાથ જાણી સવમી મુનિ તેના પેલાના અધ્રમાની પો રક્ષા કરે છે

(૬) “તેષાંદિષ સ યમ” — કાપા જન મુખ એ એ હરિવચ્ચા જાણે જોડા વગેરે

(૭) “તેષાંદિષ સ યમ” — (તેષાંદિષ સ યમ) કાપા મુખ નાક એ જન હરિવચ્ચા કીડી માંક વગેરે

(૮) “તેષાંદિષ સ યમ” (એષાંદિષ સ યમ) — કાપા, મુખ નાક અને જાંબ એ ચર હરિવચ્ચા માખી ધ હર વગેરે.

એ જન પ્રકારના વિષય કાપા જીવનાં સવમધારી મુનિ રક્ષા કરે છે

(૯) “પંચેન્દ્રિય સંયમ” — કાયા, સુખ, નાક, આંખ અને કાન એ પાંચ ઇન્દ્રિયવાળા નારકી, તિર્થંચ (પશુ, પંખી, સર્પ, માછલા, મગર, ઉદર વગેરે) મનુષ્ય અને દેવતા, એ ચારનો સંભાળ કરે

એવી રીતે એકેન્દ્રિય જીવે તથા બે ઇન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય લગીના ત્રસ પ્રાણી-ઓની ત્રણ ઠરણ અને ત્રસ જોગથી રક્ષા કરી કિંચિત્ માત્ર દુઃખ ન ઉપજાવે કેટલાંક માણસો (૧) આયુષ્ય નભાવવાને અર્થે એટલે શરીરના નિર્વાહને અર્થે, (૨) યશ, કીર્તિ મેળવવા સાડે આચ્છન્ન વગેરે કરવામાં, (૩) માનની મગરૂરી વધારવા સાડે પૂજા સત્કાર કરાવવામાં, (૪) જન્મ મરણથી છૂટવા સાડે એટલે ધર્મ થાય અને મોક્ષ મળે એ હેતુથી, (૫) દુ ખોથી છૂટવા સાડે, એ પાંચ કારણે છકાયના જીવોની જેઓ હિંસા પોતે કરે છે, ળીજા પાસે કરાવે છે. અને ળીજાઓ જે હિંસા કરી રહ્યા છે તેને બહુ જાણુ છે એ સર્વને મહા મૂર્ખ જાણુવા જો કે એઓ તો સુખ મેળવવા હિંસા કરે છે પણ ભવિષ્યમાં તેઓને દુઃખ રૂપ થશેજ એ પ્રમાણે શ્રી વીરપ્રભુએ શ્રી આચાર્યાંગ સત્રના પહેલા અધ્યયનમાં દર્શાવેલું છે

(૧૦) “અણુવકાય સંયમ” — વસ્ત્ર, પાત્ર, પુસ્તક વગેરે અણુવ વસ્તુઓને જતનાથી (સંભાળપૂર્વક) વાપરે નહિ એથી તે ચીજો લાંબો વખત ન ટકતાં તરત નકામી થાય છે અને બીજી લેવી પડે છે, અને આરભની ક્રિયા લાગે છે દુનિયામાં કોઈ પણ ચીજ, વગર આરંભે નીપજતી નથી તેમ ગૃહસ્થ લોકોને તે મક્ત પણ મળતી નથી એવી વસ્તુને ગૃહસ્થ લોકો કેવળ ધર્મને અર્થે સાધુઓને વહોરાવે છે, તો સયમધારી સાધુઓને ઘટારન છે કે બીજી સારી વસ્તુની લાભચની ખાતર, અગર અજતનાથી પોતાની પાસેની વસ્તુઓનો નાશ ન કરવો જોઈએ અણુવ વસ્તુ પર મમત્વ ન રાખવો તેમજ જતનાથી વાપરવી કે જેથી જીવ હિંસા ન થાય

(૧૧) “પેહા મંયમ” — કોઈ વસ્તુને જોયા તપાસ્યા વિના ઉપયોગમાં લેવી નહીં. એમ જોઈ તપાસીને વાપરવાથી ઝેરી જતુઓ વગેરેના વિષની અસર થતી નથી અને શરીરની રક્ષા થાય છે, તેમજ જીવ રક્ષા થાય છે

(૧૨) “ઉપેહા સંયમ” — મિથ્યાત્વીઓ અને આચારમાં બ્રષ્ટ થયા હોય તેમને સમાગમ છોડે કોઈ પણ દિવસ સગ ન કરે મિથ્યાત્વી હોય તેને સમકિતી જૈન ખનાવે વળો જૈન ગૃહસ્થો હોય તેમને સાધુના માર્ગની સમજણ આપે અને ધર્મથી હગતો હોય તેને પચાતી દ્રઢ કરે. સ ધની કોઈ વ્યક્તિ પડવાઈ થાય તો તેની ઉપેક્ષા ન કરવી પણ સુધારવા કોઈ મિથ્યાત્વી ન માને તો તેના ઉપર દ્રેષ ન કરવો પણ મધ્યસ્થ (તટસ્થ) રહેવું

(૧૩) “પ્રમાજના સંયમ” — અધારાવાળી જગામાં તથા રાત્રિને વખતે રજો-હરણથી પૃથ્વીને પૂજ્યા વિના હાલચાલ ન કરે વસ્ત્ર, પાત્ર, પુસ્તક અને પોતાના શરીર પર કોઈ જીવ જોવામાં કે જાણવામાં આવે તો ગુચ્છા અગર પૂંજણીથી પૂજી પછી તેને દૂર કરે.

(૧૪) “પરિહાવણીયા સંયમ” — મળ, મૂત્ર, વગેરે પરઠવવાની ચીજોને ન્યાં લીલોતરી, અનાજના દાણા, કીડી વગેરે ન હોય ત્યાં સંભાળ રાખી પરઠવે,

(૧૫) “મન” — વશ રાખો, સઠ્ઠપ વિઠ્ઠપ (બાહ્ય અવળા વિચાર) ન કરવા.

(૧૬) “વચન” — અસત્ય ન બોલો.

(૧૭) “કાયા” — જાતનાથી શરીરને પ્રવર્તવો.

એવી રીતે સવમના સત્તર પ્રકાર છે એ સત્તર પ્રકારના સવમને ઓ ઉપાખ્ય નિષ્કર્ષ રીતે પાળે છે.

‘દશ પ્રકારની વૈશાલ્ય’ — (૧) આચાર્ય, (૨) ઉપાખ્ય, (૩) તપસ્વી (૪) નવદીક્ષિત (૫) આત્મ (તોળી) (૬) સ્થાવર (૭) સ્વધર્મી (૮) કુલ (૯) જ્ઞ, (૧) સ્વધર્મ એ જ્ઞની વૈશાલ્ય સેવાક્રિયા કરે એ ૧ પ્રકારની વૈશાલ્ય ઓ ઉપાખ્ય હમેશાં કરે છે.

“જ્ઞાન મુક્તિઓ” — નવ વાઙ વિશુદ્ધ અભ્યાસ પાળે એ વિવેનું વિવેચન ત્રીજા આખ્યાનના પ્રકરણમાં વિસ્તારથી કર્યું છે.

‘નાણામુલિય’ — ગાળ વિ ત્રણ રાતની સમય પ્રકારે બારાખના કરે. (૧) રાતની હરેક વસ્તુનું મહત્ત્વ સ્વરૂપ જાણે (૨) દર્શનથી હરેક વસ્તુને વ્યક્તિય સરવે (૩) ચારિત્રથી શ્રેષ્ઠ કરવા યોગ્ય મહત્ત્વ કરે.

“તપ” — બાર પ્રકારનો તપ કરે એ બાળતનું વર્ણન આચાર્યના વિવેચન ત્રીજા પ્રકરણમાં વિસ્તારથી આપેલું છે.

‘કેહો નિઝાહામ’ — શ્રેષ્ઠ, માન, આપ સોભા એ ચાર ક્ષયોનો નિમક કરે.

એનું વર્ણન પણ ત્રીજા પ્રકરણમાં સચિત્તર બારી ગયું છે એ પ્રમાણે, ૧ અભ્યાસ, ૧ પ્રકારે મનિ મમ ૧૭ પ્રકારે સવમ ૧ પ્રકારે વૈશાલ્ય, ૬ પ્રકારે અભ્યાસની વાઙ ૩ રાત ૧૨ પ્રકારે તપ ૪ ક્ષયોનો નિમક, કુલ ૭ મુલ્ય ચરણ સિદ્ધરીના થયા કરવું સિદ્ધરી અને ચરણસિદ્ધરીના સિદ્ધર સિદ્ધર મુલ્યો ઓ ઉપાખ્યાન મદારાજ સદા જાણે છે.

૮ પ્રમાણના

આખજ ચોટ ગુણો બારી મળા છે હવે ઓ ઉપાખ્યાન મદારાજમાં ૮ પ્રમાણના થયું હોય છે તે વચ્ચે ને છે મર્મને દેખાવવો દીખાવવો અને પ્રકટ કરવો તેને “પ્રમાણના” કહે છે એવા મમ પ્રમાણના આઠ જાળની છે.

(૧) પ્રવચન પ્રમાણના — જે કાળમાં જોના નેટમાં સૂત્રો અને શાસ્ત્રો હોય તેને જાણે, ૭ સર્વ કાલમાં પ્રવીણ હોય તે જ સર્વને યોગ્ય રાત દર્શન મર્મને દીખાવવો નિષ્કર્ષ કરવા વચનોને જમળાદેર કરવા તે પ્રવચન પ્રમાણના છે જોનાર શાસ્ત્રોને જોના મર્મનું જોણ મહત્ત્વ કર્યું છે એવી રીતે દેશર કરી શુધ કરી છે તે જાતવ્યા મારજોનાર શાસ્ત્રો મર્મ.

(૨) “મમ કથા પ્રમાણના” — ઓ કથા સર્વમાં ચાર પ્રકારની કથા કરી છે તે દેશના ચાર ચાર ભેદ મળ્યાં સોળ પ્રકારની દેશના ચાલ છે. તે સોળ દેશના જોનારે મર્મ કથા કરી તે મર્મને દીખવે ચરણિયા જદા પદમતા લજદા — (૧) આજીવણી (૨) વિજીવણી (૩) મ વજણી (૪) નિ વજણી.

, ૭ કામ દમણ કરવામાં આવે તેને “ચરણ” કહે છે અને કાચસર એટલે પ્રવોજન આખે કર્યું પડે તેને કરણ કહે છે.

(૧) “અદ્વૈવણી” (અદ્વૈપની)—સાંભળનારના હૃદયમાં જૈન ધર્મ આમેદુગ્ધ ઠસી જાય તેવી કથા તેના ૪ ભેદ છે (૧) સાધુના આચાર અને શ્રાવકની ક્રિયા, વગેરેનો ઉપદેશ કરે. (૨) વ્યવહારમાં શી રીતે ચાલવું, સજામાં ક્ષમ રીતે ઉપદેશ આપવો, અને પ્રાયશ્ચિન આપી આત્માને શી રીતે શુદ્ધ કરવો તે બતાવે (૩) મનમાં પ્રશ્ન ધારીને ક્રોધ આવેલ હોય તો તેનો સશય દૂર થઇ જાય એવો ઉપદેશ કરે ક્રોધ પ્રશ્ન વગેરે પૂછે, તો તેને એવા માર્મિક શબ્દોથી ઉત્તર આપે કે જેથી પૂછનારના રોમેરોમમાં તે વાત પાકી ઠસી જાય. (૪) વ્યાખ્યાન વખતે સાને નયની રીતે સ્વાદ્વાદુ ગૈત્રીથી સર્વને સરળ ને શોભીતી, પરસ્પર વિરોધ ન આવે તેવી, ખીજની નિદા ન થાય એવી, અને પોતાના ધર્મના ગુણો અને સિદ્ધાંતો ખીજના મનમાં ઠમી જાય એવી ગજ્જરચનાવાળી વાણી પ્રકાશે

(૨) “વિદ્વૈવણી” (વિદ્વૈપની)—સન્માર્ગ છોડી ઉન્માર્ગે જતો હોય એવાને પાછો સન્માર્ગ પર સ્થિર કરે, સન્માર્ગ પર રચાપી દ્રઢ કરે તે વિદ્વૈવણી કથા તેના ૪ ભેદ છે (૧) સ્વમતની દેશના આપતા વચમાં, વચમાં ખીજ ધર્મ શાસ્ત્રોના એવા અર્થ કરે કે જેથી સાંભળનારને જૈન ધર્મના મહત્વનો વિશ્વાસ આવે (૨) સજામાં અન્ય મતવાળાની સખ્યા વિશેષ હોય તો તેના ધર્મની વાતો કરતાં વચમાં વચમાં શુદ્ધ ધર્મનું રહસ્ય બતાવે જેથી અન્ય મતવાળા સમજે કે જૈન ધર્મ શુદ્ધ અને ચમત્કારી છે. તેથી મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરવાની મરજી થાય. (૩) સમ્યક્ત્વ વગેરેનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરતાં વચમાં મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ દેખાડે જેથી શ્રોતાજન મિથ્યાત્વથી પોતાના આત્માને બચાવી શકે (૪) મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ સમજાવતા વચમાં સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ પણ કહે જેથી શ્રોતાજનની સમ્યક્ત્વ ગ્રહણ કરવાની ઇચ્છા થાય

(૩) “સવેગણી”—જે કથા સાંભળતાં સાંભળનારના અત કરણમાં ગૌરાગ્ય ઉપજે અને મોક્ષની ઇચ્છા થાય તેવી કથા એન ૪ ભેદ છે (૧) આ દુનિયાનું અનિત્યપણું બતાવે, અને મુનુષ્ય જન્મ, સમ્યક્ત્વધર્મની પ્રાપ્તિ, સત્શાસ્ત્રોનું શ્રવણ, સાધુ મહારાજનો સમાગમ વગેરેની દુલભતા બતાવે જેથી સાંભળનારનું ચિત્ત સાસારિક પદાર્થ ઉપરથી ઉતરી, ધર્મ ગ્રહણ કરવા તરફ ખેંચાય. (૨) પરજોડ, દેવતા, ઇદ્ર અને ચક્રવર્તી મહારાજની ઝલ્લિ, મોક્ષનું સુખ, પાપના માર્ગ ક્ષણ અને નરક ગતિના દુષ્કારોનું વર્ણન એવા વિસ્તારથી કરે કે સાંભળનાર પાપના માર્ગ ક્ષણ અને દુષ્કારોની ડરી પાપ કર્મ ન કરે, અને દેવજોડ તથા મોક્ષના સુખ લેવાની ઇચ્છા કરે. (૩) સ્વજન, મિત્ર, નાતિજન વગેરેનું સ્વાર્થીપણું વિસ્તારથી બતાવી, એમના ઉપરનો મમત્વ ભાવ ઓછો કરાવે તથા સત્સગનો મહિમા દર્શાવી સાધુ સંગતિ કરવા ઉત્સાહ બતાવે (૪) રાત દિવસ પરપુદ્ગનોમાજ મન રમ્યાં કરે છે જેથી મહા પવિત્ર આત્મપ્રદેશો મલિન થયેલ છે અને સત્ય વસ્તુ તથા અસત્ય વસ્તુની ખરેખરી ઓરખ થતી નથી એવું જ્ઞાન આપી, જ્ઞાન, દર્શન અને ચરિત્રરૂપી ત્રણ રત્નોને પવિત્ર બતાવે જેથી આત્મ સ્વરૂપ પ્રગટ થતાં અનંત સુખની પ્રાપ્તિ થાય વગેરે વગેરે વિવેચન વિશેષ કરી શ્રોતાજનના હૃદયમાં ઠસાવે

(૪) “નિવેગણી”—જે કથા સાંભળતાં સંસાર ઉપરથી મન ઉતરી, સંયમ લેવાની ઇચ્છા થાય તે “નિવેગણી કથા” એના ૪ ભેદ છે. (૧) કેટલાક ક્ષણ દુઃખદાયી થાય છે જેમકે—ચોરી કરવાથી પગમાં બેડી જડાય છે, વ્યભિચાર કરવાથી ચાંદી, પ્રમેહ વગેરે રોગ અને મોત પણ થાય છે વગેરે સમજાવી સંસાર ઉપર શ્રોતાજનને ઉદ્વેગ થાય એવું ઠસાવે છે (૨) આ ભવમાં કરેલાં કેટલાક શુભ કર્મોનું ક્ષણ આ ભવમાં જ મળે છે એવું બતાવે છે.

જેમી—તપ અને સ્વયં પાળવાથી તપસી જાતની ચિતાથી મુક્ત તથા પૂર્ણ થવન છે (૩) આ કલ્પમાં કરેલાં અશુભ ક્રોધોનાં ફળ હવે પછીના કલ્પમાં નરક વડેરે અશુભ મતિ પામી તે જોવાવે છે એનું સ્વરૂપ જતાવે (૪) તથા કલ્પોમાં કરેલાં શુભ ક્રોધોના ફળ રૂપે આ લોકમાં અદિ વડેરે સુખ મળ્યાં છે તે દર્શાવે.

(૩) “નિરપવાહ પ્રમાણના” —તોઈ સ્થળે જૈન મતવાળાને ધર્મપ્રપ્ત કરવાનું શા કારણ હોય અને જોઈ આ માણસો જૈન સાધુનો મહિમા સંભળી ચર્ચા કરવા જાણ્યા હોય, તેવે પસંદે વિવેકી સાધુ અતુરતથી સ્વમતનાં અને અનેક પરમતનાં શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ આપી વાદી પ્રતિવાદીરૂપે ખરા જોડા પસંદ સ્વરૂપ જતાવી સ્વમતને (જૈનધર્મને) સ્થાપે.

(૪) “ત્રિકાળગત પ્રમાણના” —૧૮ જૂદીપ્રવૃત્તિ અદ્યપ્રવૃત્તિ વડેરે કામોમાં સુજેન, ખર્ચેન નિમિત્ત, અપેક્ષિત, વડેરે ને ને વિદ્યા છે તેમાં પારખવ હોય. જેથી જૂન કલિયુગ વર્તમાન એ ત્રણે કાળની સારી અને નહારી તમામ વાતનું યાન થાય, લાભકારી સુખ દુઃખ અવિતર—મરણ, વડેરે જાણ્યું ઉપકારક અને કલ્યાણકારી સ્થળે પ્રકાશે. જેથી જૈન ધર્મની મહા થાય પણ નિમિત્ત બાળે નહિ આપણને સમયે સારધાન રહે.

(૫) તપ પ્રમાણના —વર્ષાસંક્રાંતિ દુષ્કર (કઠિન) તપચર્ચા કરે તે ને તપચર્ચા જેઈ સોહાને ચમત્કાર ઉપ? અન્યમતવાળાઓની તપચર્ચાં તેા કેવળ નામની છે એજો તેા એક ઉપવાસમાં પણ મિથ્યાન જમી તપ કર્યાનું જણાવે છે પણ જૈનની તપસ્યા તેા દુષ્કર છે જેથી સોહાને ચમત્કાર ઉપ?

(૬) “વનપ્રમાણના” —વિષવનો ત્યાગ જ્યારે ઉપધિ ધોન સપ્ત અભિવ્રજ, શકિસ્ય કરજીવનીમાં ઇલાવનિગ્રેહ, દુષ્કર કિંવા વડેરે મતો ખારણ કરી સોહાને ચમત્કાર ઉપજાવે.

(૭) ‘વિદ્યા પ્રમાણના’ —રેતિવૃત્તિ પ્રાપ્તિ અદ્ય, પરસ્પરીપ્રવેશિની ચમત્કાર મિત્રી વડેરે વિદ્યા મતચક્રિન અભ્યાસિક, કૃતિકા, રસસંહિ, ઇત્યાદિક અનેક વિદ્યાર્થ પ્રવીણ હોય છતાં એ વિદ્યાનો ઉપયોગ ન કરે તોઈ ખાસ મોટું કારણ ઉપજે તેા સોહાને જૈન ધર્મનું મદત્ત જતાવીને ચમત્કાર ઉપજાવે પણી પ્રાવધિત લઇ શુદ્ધ થાય.

(૮) “કવિ પ્રમાણના” —અનેક પ્રકારના હદ કવિતા લાગે જોડ, સ્તવન, વડેરે ઉત્તમ કાવ્ય જતાવી તેમાં અનુભવ રસ વડે કારપૂર મૂકાય મેળવી આનંદપ્રાપ્તિ સ્થિતી ખીલવી જૈન ધર્મને દીધાવે એટલે રમે રમે ત્યાગ વૈરાગ્ય અધ્યા પ્રમદી જાણ એવી કવિતા થાય જતાવે.

એ આઠ પ્રમાણના વડે જૈનમતને દીધાવે. પણ અભિમાન ન કરે કે હું જેવા વિદ્વાન દોષિતાર અને જૈન ધર્મને શોભાવનાર છું કે અભિયાનીની વિદ્યા ફળની નથી અને સોહામાં અપમાન થયોના સકાર છે મારે આઠ પ્રમાણનાવાળા ઉપાધ્યાય ગુણી ધર્મ સદા નમ જાવ રાખે.

“જોશ નિન્દા” —મન વચન ને કાયા એ ત્રણ જોશને કલ્પવર્ષા રાખે.

એ પ્રમાણે શ્રી ઉપાધ્યાય (૧ થી ૧૨) અમના જાણકાર (૧૩-૧૪) કરણ સિદ્ધરી અને ચરણ સિદ્ધરીના મુજો સ્ત ૧, (૧૫ થી ૨૨) આઠ પ્રમાણના મુજન (૨૩ થી ૨૫) ત્રણ મેળને વસ રાખે. ૩૨ ૨૫ મુજુ શ્રી ઉપાધ્યાય કલ્પવર્ષાના પૂણ થવા.

શ્રી ઉપાધ્યાયની ૧૬ ઉપમાઓ

શ્રી ઉત્તરાધ્યાયન મંત્રના ૨૧ માં અધ્યાયનમાં ઉપાધ્યાયજી મહારાજને ૧૬ ઉપમાથી અલંકૃત કર્યા છે-

(૧) “જંખ ૩૫”-જેમ દુધે ભરેલો શંખ ગોભે છે અને તેમાંનું દુધ બગડતું નથી તે પ્રમાણે શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજમાં જ્ઞાન ગોળી રહે છે અને તે જ્ઞાનનો કોઈ દિવસે વિનાશ થતો નથી વળી જેમ શ્રી વાસુદેવના પંચાયન શંખના અવાજથી મહા સૈન્ય નાસી જાય તે પ્રમાણે શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજના ઉપદેશથી સર્વે પાપડીઓ ભાગી જાય-

(૨) “અશ્વ ૩૫”-જેમ કબોજ દેશનો ઘોડો બંને તરફ વાજીતોને લીધે શોભા આપે છે તેવી રીતે શ્રી ઉપાધ્યાય ભગવંત સંસ્મર્ય રૂપી વાજીત્રા વડે પૂર્ણ શોભા આપે છે

(૩) “સુભટ ૩૫” જેમ ગૂંગા સુભટ જોડે ક્ષત્રિય રાજા ચોતરફ બિરદાવલી બોલતા અનેક બદીન્તોની ગોખતો શત્રુઓનો પગલ્ય કરે છે, તેવી રીતે તે ઉપાધ્યાય ચતુર્વિધ મંથથી શોભતા મિથ્યાત્વીઓનો પરાજય કરે છે

(૪) ‘હાથી ૩૫’-જેવી રીતે સાઠ વર્ષનો જુવાન હાથી હાથણીઓના પરિવારમાં શોભે છે તેવી રીતે શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજ બહુ સૂત્રના જ્ઞાન રૂપ યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત કરીને તથા જ્ઞાનીઓના પરિવારથી શોભે છે, અને હાથીની પેઠે સ્થિર રહી કોઈ પણ વિતંડાવાદી-ઓથી હકંતા નથી કિન્તુ તેમને હરાવે છે

(૫) “વૃષભ ૩૫”-જેવી રીતે બળદ પોતાના બંને અણીદાર શીંગડાથી ગાયોના ટોળામાં શોભે છે તેમ શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ, નિશ્ચય અને વ્યવહાર રૂપી શીંગડા વડે પરમતવાદીઓને હરાવીને મુનિ મંડળમાં શોભે છે.

(૬) “સિંહ ૩૫”-જેવી રીતે કેશરી, સિંહ, તીક્ષ્ણ દાંડો વડે જંગલમાં સર્વ જાનવરોને ક્ષોભ ઉપજાવે છે તેવી રીતે ઉપાધ્યાયજી મહારાજ સાત નય વડે સર્વે ક્ષેત્રમહીઓને હરાવે છે

(૭) “વાસુદેવ ૩૫”-જેવી રીતે ત્રિખંડાધિપતિ વાસુદેવ સાત રત્નની મદંથી તમામ વેરીઓને હરાવો ત્રણ ખડકા ધણી થાય છે, તેવી રીતે શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ તપ, સયમ, વજોરે શસ્ત્રોથી ઈર્મ રૂપી વેરીઓનો પરાજય કરી, જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રૂપી ત્રણ રત્નના આરાધક થાય છે

(૮) “ચક્રવર્તી ૩૫”-જેમ છ ખડકા સ્વામી ચક્રવર્તી મહારાજ ૧૪ રત્નો વડે, નરેન્દ્ર, સુરેન્દ્ર, સૌને પગલ્ય થાય છે તેમ શ્રી ઉપાધ્યાયજી ૧૪ પૂર્વની વિદ્યા મેળવીને જગતમાં પૂજ્ય થાય છે

(૯) “ધ્રુવ ૩૫”-જેમ શકેન્દ્ર પોતાની હજાર આંખોથી* દેવતાઓની સભાને મોહિત કરે છે, તેમ શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજ અનેકાંત સ્યાદ્વાદ માર્ગનો પ્રકાશ કરીને ભવ્ય જીવોને મોહિત કરે છે

* પૂર્વના ભવમાં શ્રી શકેન્દ્રનો જીવ કાર્તિક શેઠ હતો કાર્તિક શેઠ પોતાના ૫૦૦ ગુમાસ્તા સાથે દીક્ષા લીધી એથી કાર્તિક શેઠનો જીવ ઇન્દ્રની પદ્મી પામ્યો અને ૫૦૦ ગુમાસ્તાઓ મરીને સામાનિક (ગરામરીઆ) દેવ થયા, જે દેવો સદા ઇન્દ્રની સાથેજ રહે છે. એ રીતે ૫૦૦ દેવોનાં નેત્રો સાથે ગણુતા-શકેન્દ્ર સહજાનેત્રી કહેવાય છે.

(૧) 'સુત્ર ૨૫' —જેમ સુત્ર અતિ ટેજસ્વી પ્રજ્ઞા વડે જાણકારનો નાશ કરે છે તેમ શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજ નિમજ્જ યોગનો પ્રકાશ કરીને બ્રમહર્ષી અજાણકારનો નાશ કરે છે

(૧૧) 'મદ્ર ૨૫' —જેમ પૂર્ણકળા વડે મદ્રમા મદ્ર નક્ષત્ર અને તારાની ગુણો એના પરિવાર વડે રક્ષિત થનેહર બનાવે છે તેમ શ્રી ઉપાધ્યાય તાર તીર્થના પરિવાર શે મનાવી શીતળ અને પૂર્ણ કળા વડે સંભાળુ મત કરણ કરે છે

(૧૨) 'દેહાર ૨૫' —જેમ ચેતર યુગકલ્પિત ઉપદ્રવ સામે સુરક્ષિત અને વિવિધ પ્રકારની બાન્ધવી ભરેલા મુદ્રસેનાના દેહાર શૈભે છે તેમ નિમજ્જ નવકારરૂપ ૬૬ કપાડો અને ૧૧ નંદ, ૧૨ ઉપાધ્યાય બાન્ધવી ભરેલા, ઉપાધ્યાય મહારાજ શૈભે છે

(૧૩) 'જનૂ મુદ્રાનં રક્ષણ' —જેવી રીતે ઉપરકર દ્વેષમાં જનૂરૂપના અધિ-પાતક અણુરૂપ દેવનું નિવાસસ્થાન જનૂરૂપનં રક્ષણ પત્ર યુગ દુષ્ટાદિથી શૈભે છે તે રીતે શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજ આત્મ દ્વેષમાં યોગરૂપી રક્ષણા દેવ બનીને અનેક કુંકે રૂપે પાંદા ફળ ફલ વચેરેથી શૈભે છે

(૧૪) 'સીતા નદી ૨૫' —જેવી રીતે મહાવિદેહ દ્વેષની સીતા નામે મેઘી નદી પાંચ સામ જનોઈ હળાર નદીએના પરિવાર વડે શૈભે છે તેવીજ રીતે શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજ હળારા શીતાવલ્લેભા પરિવારથી શૈભે છે

(૧૫) 'મેર પર્વત' —જેમ સવે પર્વતોનો ગળ મેર પર્વત, અનેક ઉત્તમ બોધિનો તથા તાર વનથી શૈભે છે તેમ શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજ અનેક લલિતઓ તથા તાર રૂપે [આત્મવિષય સમ] થઈ શૈભે છે

(૧૬) 'રવજ્યુરમ્ સમુદ્ર' —સૌથી મેઘો રવજ્યુરમ્ મહાસમુદ્ર જલન અને સ્થાપિત પાણી વડે શૈભે છે તેમ શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજ અણુરૂપ યોગે કરીને જનૂરૂપ રૂપે તેવી રીતે તે યોગનો પ્રકાશ કરના શૈભે છે કલ્પારિ અનેક શુભ ઉપમાયુગ શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજ નિરાને છે વળી શ્રી ઉપાધ્યાય યુગ મહારાજને અક્ષિતમાનુ જાવણ સંવેદી શીતુરૂપિત (ચંદ્ર) માયાકપલ રહિત, કેલ્પી પણ નિરસાર ન કરે એવા, સર્વ કાર્યે વિન્યાસવળા, યોગના અગર જ્ઞા અભિમાન રહિત, બોળના દોષ ન જોનાર, સત્ત્વની પણ નિષ્ઠ (અવર્ણવાર) નહિ કરનાર, ક્રોધરહિત, હરિયેલા ઘનનાર, બલબલત વચેર અનેક વિશેષગુણો શૈભે છે એવા વિન કેળો તેા નહિ પણ "અગ્નિના ગ્નિ સંકાસા" કેળી નહિ પણ વિન કેળો જેવા સાક્ષાત્ યોગનો પ્રકાશ કરનાર શ્રી ઉપાધ્યાય અચ્ચાને નિશાળ વલ્લ નમરકાર શૈભે

ગાથા — સમુદ્ર-ગંધીર સમા દુરાસયા અણકિયા કેળાર દુષ્પદસયા ।

સુપસ્મ પુજ્યા ચિટ્કરસ તારણો અણિજી કર્મ ગાનુત્તમ ગયા ॥

ઉપાધ્યાય સં. ૧૧-૩૧

અર્થ — સમુદ્રેવા મંદીર ભરમે કેલ્પ વિવિધ જગદે નહિ કેલ્પ પરાજય કરી ન કરે તેવા, કેળવી શકે નહિ તેવા સત્તાના ગાને કરી પૂજા એવા જાણના એવા રજવાડા એવા શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજ અનોદા રૂપ કરી જરૂર મેલ્લ પધારણ એએને ખરી નિશાળ અને નિશાળ શુદ્ધ વલ્લ નમરકાર શૈભે

શૈભેદારક નાજામપ્રમારી મર્તિ સ પ્રાપ્તિયાવ' રવ. મુનિથી અમીતમત્તપિત મહારાજ દારા વિધિના ભૈરવ તત્ત્વ પ્રકાશ નું શ્રી ઉપાધ્યાય નામક મોયુ પ્રારણ સમાપ્ત

પ્રકરણ ૫ મું.

“સાધુજી”

જેમ મંત્રવાદી, પોતાનો ધારણો અર્થ સિદ્ધ કરવા સારુ તમામ લક્ષ તે તરફ ખેંચી, અનેક ઉપસર્ગો પૂર્ણ દ્રઢતાથી સહન કરે છે, તેમ જે પુરુષ પોતાના આત્માની સિદ્ધિ કરવા તરફ નજર રાખીને એટલે એકાંત મોક્ષના હેતુ માટેજ આત્મસાધના કરે છે તેને સાધુ કહે છે. શ્રી સૂયગડાંગ સૂત્રના ૧ લા શ્રુતસ્કંધના ૧૬ મા અધ્યયનમાં શ્રી સાધુને ૪ નામથી વર્ણવ્યા છે.

સૂત્ર—“અહાહ ભગવં-પવ, સે દંતે દવિષ, વોસઠ્ઠકાપત્તિ વચ્ચે ૧ માહનેત્તિવા, ૨ સમનેત્તિ વા, ૩ ભિક્ષૂત્તિ વા, ૪ ણિગંથેત્તિ વા, ત નો વૂહી મહામુણિ ॥૧॥
પહિઆહ-મંતે કહ નુ દતે દવિષ વોસઠ્ઠકાપત્તિ વચ્ચ મહનેત્તિ વા, સમનેત્તિ વા, ભિક્ષૂત્તિ વા, ણિગંથેત્તિ વા, તં નો વૂહિ મહામુણી ॥૧॥

અર્થ—શ્રી તીર્થ કર ભગવાન, દમિતે દ્રિય, મુકિતયોગ્ય, અને જેણે અશુભ યોગનો ત્યાગ કર્યો છે એવા સાધુને ૪ નામથી વર્ણવે છે (૧) માહણ, (૨) સમણ, (૩) ભિક્ષુ (૪) નિર્ગંથ, ત્યારે શિષ્યે પ્રશ્ન કર્યો કે—અહો ભગવંત ! એ ચાર નામના ગુણની જુદી જુદી વ્યાખ્યા કહી બતાવશે ?

(૧) માહણ કેને કહે ? (૨) સમણ કેને કહે ? (૩) ભિક્ષુ કેને કહે ? અને (૪) નિર્ગંથ કેને કહે ?

સૂત્ર—“હતિ વિરય સવ્વ પાવકમ્મેહિં, પેજ્જ, દોસ, કલહ, અબ્ભક્ષાણ, પેસુન્ન પરપરિવાય, અરહ, રહ, માયામોસ, મિચ્છાદસણસલ્લ વિરય, સમિય, સહિય, સયા જય, જો કુહે, જો માણી, માહનેત્તિ વચ્ચે ”

અર્થ—તેથી શ્રી ભગવંત, માહણ વગેરે શબ્દના અર્થ અને ગુણ અતુકમે ફરમાવે છે હે શિષ્ય ! જે કાચક વગેરે સર્વે ક્રિયાથી તથા સર્વ પાપ કર્મ રાગ દ્વેષ, ક્રોધ, આદી, નિંદા, હર્ષ શોક, કપટસહિત જૂઠું ખેલવું, ખોટા મતની શ્રદ્ધા, ધત્યાદિથી નિવર્ત્યા છે, અને પાંચ સમિતિ સહિત, છકાયના જીવોની અને સયમની સદાકાળ રક્ષા કરનાર, ક્રોધ વગેરે ચાર કષાયથી રહિત, અને ગુણધારી છતાં ગુણોના ગર્વ વગરના છે તેમને ‘માહણ’ એટલે ‘મહાત્મા’ કહેવા *

(૨) સૂત્ર—“પટથવિ સમને અણિસ્સય, અણિયાણે, આહદાણ ચ અવાય ચ, મુસાવાય ચ, બહિદ્ધં ચ, કોહં ચ, માણ ચ, બહિદ્ધ માય ચ, લોહ ચ, પેજ્જ ચ, દોસ ચ, હચ્ચેવ જઓ જઓ આદાણ અપ્પણોપહો સ હેઝ, તઓ આદાણતો પુવ્વ પહિવિરિય, પાણાહવાયાહ, દંતે દવિય, વોસઠ્ઠકાપ સમનેત્તિ વચ્ચે ”

અર્થ—હવે સમણ (શ્રમણ સાધુ)ના લક્ષણો કહે છે. કાઠના પ્રતિમધ એટલે નેત્રા તેમજ આશ્રયરહિત, કરણીના ફળની વાંછારહિત, કષાયરહિત (શાંત), હિંસા, જૂઠું, ચોરી,

* ‘માહણ’ શબ્દનો અર્થ ‘આદાણ’ પણ થાય છે. એ પ્રમાણેના ગુણો જેનામાં હોય તેને ‘આદાણ’ કહેવા

કાયાની અપજ્ઞતા રહે, (૧૮) “લાવ સચ્ચે” — અંતઃકરણના ભાવો નિર્મલ કરી, ધર્મધ્યાન અને શુદ્ધધ્યાનમાં આત્માને જોડે (૧૯) “કરણ સચ્ચે” કરણસિત્તરીના સીતેર યુગ્મો સહિત તથા સાધુને જે જે ક્રિયાઓ જે જે રીતે કરવાનું શાસ્ત્રમાં ફરમાવ્યું છે તે સર્વ યોગ્ય વખતમાં કરે, જેમકે પાછલી રાતનો એક પહોર બાકી રહે ત્યારે જગૃત થઈને આકાશ તરફ નજર કરી તપાસે કે કોઈ પ્રકારની “અસર્ગીય” તો નથી કે ? જે દિશાઓ નિર્મળ હોય તો શાસ્ત્રની સર્ગીય કરે પછી “અસર્ગીય” (અસ્વાધ્યાય) ની દિશા એટલે લાલ દિશા થાય ત્યારે પ્રતિક્રમણ કરે સૂર્યોદય થયા પછી પ્રતિવેખના (પડિનેહણ) એટલે વસ્ત્ર વગેરે સર્વ ઉપકરણ જુઓ, પછી ધરિયાવહીનો કાઠિસગ્ગ કરી ગુરુ આદિ વડિલ સાધુને વદન કરી પૂછે કે—હું સ્વાધ્યાય કરું ? વૈયાવચ્ચ કરું ? અથવા ઔષધાદિ લાવવાનું કામ હોય તો તે કરું ? ગુર્વાદિ આજ્ઞા કરે તે પ્રમાણે કરે. વળી એક પહોર પૂરો થાય ત્યાં લગી સ્વાધ્યાય કરે. તથા શ્રોતાઓનો યોગ્ય સમુદાય હોય તો ધર્મોપદેશ (વ્યાખ્યાન) આપે. તે પછી ધ્યાન અને શાસ્ત્રના અર્થોનું ચિંતન કરે. તે ભિક્ષાનો કાળ હોય તો ગોચરી નિમિત્તે જઈ શુદ્ધઆહાર, શાસ્ત્રની વિધિ પ્રમાણે લાવી શરીરને લાડું આપે—શરીરને નભાવે. (ચોથા આરામાં એક ઘરમાં ૨૮ પુરુષ અને ૩૨ સ્ત્રી હોય તો તે ઘર ગણત્રીમાં લેવાતું અને સાઠ મનુષ્યોની રસોઈ તૈયાર કરતા રહેજે એ પહોર દિવસ વહો જતો, વળી તે વખતે બધા માણસો એકજગું વખત ભોજન લેતા હતા એ વગેરે કારણોથી ચોથા આરામાં સાધુઓ ત્રીજે પહોરે ભિક્ષા લેવા માટે જતા હતા શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે “કાલે કાલે સમાચરે” એટલે જે સ્થળમાં ભિક્ષાને માટે જે કાળ હોય તે વખતે ગોચરીએ જવું (ભિક્ષાના કાળનો વિચાર કર્યા વગર આગાઉથી કે પાછળથી જાય તો ગોચરી માટે ઘણું ફરવું પડે. ધારેલો આહાર ન મળે, શરીરને કિલામના થાય લોકોમાં પણ નિંદા થાય કે ટાણું કટાણું જેવા વગર સાંધુ શા માટે ફરતા હશે / સ્વાધ્યાય અને ધ્યાનનો વખત પણ ચૂકાય તેથી અતરાય પડે વગેરે દોષોનો વિચાર કરી સાધુએ કાળનો વિચાર કરી ભિક્ષા લેવા સાર જવું) એટલે શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી આહાર કરે પછી પાછું ધ્યાન અને શાસ્ત્રોની ચિંતવના કરે છેવટે દિવસના ચોથે પહોરે ફરી પડિનેહણ (પ્રતિવેખના) કરી સ્વાધ્યાય કરે. સાંજે અસજ્જાયને વખતે દેવસી પ્રતિક્રમણ કરે અને અસજ્જાય નિવર્તી ગયા પછી રાત્રિના પહેલા પહોરે સજ્જાય કરે. બીજે પહોરે ધ્યાન અને શાસ્ત્રવિચારણા કરે અને ત્રીજા પહોરને અતે નિદ્રામાંથી મુક્ત થાય રાત દિવસની સાધુની ક્રિયા શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના છત્રીશર્મા અધ્યયનમાં કહેલી છે એ સિવાય ક્રિયાના નાના નાના બેદ ઘણા છે તે ગુરુ મહારાજ પાસેથી ધારણ કરવા (૨૦) “જેગ સચ્ચે” — મન, વચન અને કાયાના યોગની સત્યતા તથા સરળતા રાખે, યોગાભ્યાસ, આત્મસાધન, શમ, દમ, ઉપશમ વગેરે સાધનાઓની પ્રતિદિન વૃદ્ધિ કરે (૨૧) “સ પન્નતિઉ” — સાધુ ત્રણ વસ્તુ સહિત છે (૧) નાણ સપન—તે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અંગ, ઉપાંગ, પૂર્વ વગેરે જ્ઞાન જે કાળમાં જોટણ હોય તેનો ઉમંગ સહિત અભ્યાસ કરે, વાચના—પૃચ્છના પર્યટના

† પહેલા આરામાં માણસોને ત્રણ ત્રણ દિવસને આતરે, બીજે આરે અખમે દિવસને આતરે, ત્રીજે આરે એક એક દિવસને આતરે અને ચોથા આરામાં એક દિવસમાં એક વખત ભોજનની ઈચ્છા થતી હતી

વગેરે કરીને યાજ્ઞને યજ્ઞ કરે અને જીજ્ઞાસે વધાઓજ્ઞ યાજ્ઞ આપી યાજ્ઞ વધી કરે. (૧) 'દક્ષ સંજ્ઞે—દક્ષનમ્ભો નીવનો ક્ષયોપશમ કે ક્ષય કરી શુદ્ધ સમ્મત્વધારી બને દેવદિક્ષ ઉપર' આવી પડે તો પણ સમક્રિયથી હવે નહિ અને શક્ય વગેરે દોષ ટાળી નિમજ્જ સમ્મત્વ પામે. (૨) ચરિત્ર સંજ્ઞે—સામાર્થિક ઉદ્દેશપરમાપનીય, પરિદારવિશુદ્ધ, શુદ્ધમજ્જપરત અને વધાઓજ્ઞાત એ પાંચ ચરિત્ર મુક્ત થાય (આ કાગમાં પહેલાં બે ચરિત્ર છે). ચરિત્રનું પણ ન જીજ્ઞ પ્રકરણમાં વિનય તપના સાત ભોળાં (ચરિત્ર વિનયમાં) વિસ્તારથી આપી ચલુ છે. (૨૪) 'અતી'—શમાવત. (૨૫) સવેચ—સદા વેરાઓવત. આ સહાર સારીરિક અને પ્રાત્નસિક્ષિ વેદનાથી ઝાંતરુષ પીડિત છે એ વેદનાને જોઈને તથા સહારુષ કર્ત્ત્વ સંજ્ઞેને હિંદુત્વ તથા સ્વપ્ન જોવા છે એમ જાણીને સહારથી ડરતું તેને "સવેચ" કહે છે. (૨૬) વેદની સમ આધિસત્ત્વમાં—શુધા તથા વગેરે ૨૨ પરીવદ ઉત્પન્ન થાય, તે તે સમ પારિણામથી સ ન કરે. (૨૭) મર્યાદિત સમ અધિવાસત્ત્વમાં—મર્યાદિત કટ આવે તો તે વખતે અને મર્યાદ સમયે જરા પણ ન હૈ પરંતુ સમાધિમર્યાદથી આવુષ પૂર્ણ હૈ એ પ્રમાણે સાધુના ૨૭ મુજો છે.

૨૨ પરીવદ

(૧) શુધા પરીવ —શુનિરાજને જૂળ ધારે ત્યારે સાંભળ્યા પ્રમાણે ભિક્ષા પ્રાપ્તિને પેલાની શુધાને ધ્યાન કરે-કરીરનો નિર્વોદ કરે કાપિ સાસના પ્રમાણે ભક્ષારનો જોય ન બને તો મર્યાદાન કટ સદન કરે પણ આજા ઉદયથી સયેન બાન્ધ, વનરચતિ, વગેરે પદ્યમાં કહે નહિ તેમ વાણી વગેરેની તેવા પાચી બનાવશાનીને સદેશ પાચી ભોજનરખની હિંમત પણ ન હૈ કહેવ ઉદયમાત્રમાં રહેતુ શુધાવેદનીય કમ' કવતુ થજુ કુલકા છે. (૨) "વિવસા પરીવ"—નરસ સાચે તો અયેન જળ સભાગા પ્રમાણે ઉનું પાણી, ધોવાણ વગેરે મેળવી તૃપ્ત ધ્યાન કરે પણ પછીનો કર્મવ્ય જોય ન મળે. તે સયેન જળની હિંમત પણ ન કરે. (૩) "સીવ પરીવ"—કીચી જમરા મારે સત્તરી કરી મર્યાદા ઉપર્યાન વધી શમર્થ અને મર્યાદાની બાર પણ સદેશ તથા અકર્મવિત્ત વધી મર્યાદ કરવા વગેરે સાંભ નિર્વ જાણેની હિંમત સારખી પણ કરે નહિ. (૪) ઉક્તિ પરીવ—ઉજાળા અથવા તાવથી આવુષ આવુષ થાય તો પણ રવાનરિ ધ્યાન ન કરે. (૫) દક્ષમસવ પરીવ—ધ્યાન પ્રવેશ પ્રકાર વગેરે જાણે પીધ કરે તો તે સમજાવથી બદલ કરે. (૬) અયેચ પરીવ—નરસ કાંઈ વર્ગ દોષ અથવા માત્ર જૂના થઈ વર્ગ વર્ગ દોષ કે એવ વગેરે વજ્ર થઈ જાય દોષ તો પણ જાણી કરી વસ્ત્રોની માવણી કરે નહી તથા દોષ બાંધે તેવી રીતે વસ્ત્રો ભોજનરખની રચના કરે નહી. (૭) "અરપ પરીવ"—બાન્ધ-વજ્ર વગેરેનો જોય ન મળે તો પણ મનમાં આદિ (આદિ કે ચિના) ઉપર નહિ, પણ નરસ નિર્વ વગેરે મર્યાદા પરાવરને ૭ કુળ સ ન કરાં છે તેને વાદ કરી આરપ પરીવ સમજાવથી બને. (૮) "હત્તી પરીવ"—ગાળ પાંચળી આ વિવર ભોજનરખ મારે કહે અથવા તે કવચાર કરે કરી મન ભોજનરખ કાગાંબો કરે તો પણ પાળના મનને બધામર્થ રાખે. એ કલોદિકા સ્વર્થ કહુ છે. —

સમાદ પેહાઈ પરિવ્વયંતો । સિયા મળો નિસ્સરદ વહિદ્દા ॥
ન સા મહં નો વિ અહં પિતીસે । ઇચ્છેવ તાઓ વિળપ્જ્જ રાગં ॥

અર્થ—સ્ત્રી વગેરે જોષને કદી સાધુનું મન સંયમથી ખસી, ભ્રમિત થઇ જાય તો એવો વિચાર કરે કે આ સ્ત્રી મારી નથી તેમ હું એનો નથી. એ પ્રમાણે વિચાર કરી તેના પરનો રોહ-રાગ નિવારવો. એમ છતાં મન શાંતિ ન પામે તો,

આયાવયાહી ચય સોગમલ્લં । કામે કમાહિ કમિયં ચુ દુક્ખં ॥
છિદાહિ દોસં વિળપ્જ્જ રાગ । પવ સુહી હોહિસિ સંપરાપ ॥ ૫ ॥

અર્થ—શરીરનું સુકોમળપણું છોડી સૂઈની આતાપના લેવી, ઉણાદરી વગેરે ખાર પ્રકારનો તપ કરવો, આહાર ઓછો કરવો, ભૂખ સહન કરવી, એ પ્રમાણે કરવાથી શબ્દાદિક કામભોગ અને તેનાથી ઉત્પન્ન થતા રાગદ્વેષ દૂર રહેશે અને આત્માને સુખ પ્રાપ્ત થશે (૯) ‘ચરિયા પરીષદ’—એક જગાએ રહેવાથી પ્રેમરૂપી બંધનમાં ફસાઇ જવાય થશે (૯) ‘ચરિયા પરીષદ’—એક જગાએ રહેવાથી પ્રેમરૂપી બંધનમાં ફસાઇ જવાય છે, માટે સાધુએ ગામાનુગામે વિચરવું જોઈએ ૮ મહિનામાં આઠ વિહાર અને ચોમાસામાં એક એમ કુલ નવ કલ્પી વિહાર તો કરવા જ જોઈએ વૃદ્ધ રોગી અને તપસ્વી હોય તેને તથા તેમની સેવા કરનારને તેમજ માનના અભ્યાસ નિમિત્તે રહેવામાં હરકત નહીં (૧) “નિશીદિયા પરીષદ”—ચાલતા ચાલતા સાધુને રસ્તામાં વિશ્રામ લેવા સાર એક ઠેકાણે બેસવું પડે એવે પ્રસંગે સારી નરસી જમીન મળે તો રાગદ્વેષ ન કરે (૧૧) “સેજળ પરીષદ”—ઠાઇ જગાએ એક રાત અને ઠાઇ જગાએ ચાતુર્માસાદિક અધિક કાળ રહેવું પડે ત્યાં મનની રુચિ પ્રમાણે શય્યા, સ્થાનક વગેરે ન મળે પણ ખઠેર જેવું અને ટાઢ તાપ વગેરેનો ઉપદ્રવ થાય તેવાં મકાન ને શય્યાનો સયોગ બને તો મનમાં જરાપણ ઉદ્વેગ ન આણે (૧૨) “અકેકાસ પરીષદ” —ગામમાં રહેતા સાધુની ક્રિયા, વેશ વગેરે જોઇ ઠાઇ ન આવે અને પર ધર્મનો અભિમાની મનુષ્ય કઠોર વચન કહે, નિંદા કરે, આળ ચડાવે, અદેખો અને પર ધર્મનો અભિમાની મનુષ્ય કઠોર વચન કહે, નિંદા કરે, આળ ચડાવે, ઠગ પાખંડી વગેરે શબ્દો કહે, તો સમભાવ રાખી સહન કરે (૧૩) “વહ પરીષદ” —ઠાઇ મનુષ્ય કોધમાં આવી જઈ મારે તો પણ મુનિ શાંતિ સમાધિથી સહન કરે (૧૪) “જયણ પરીષદ” —ઝોસક વગેરે ઝીંજેની જરૂર પડતાં યાચના કરવા જવું પડે તો એમ ન માને કે “હુ મોટા ઘરનો પુત્ર થઇને શી રીતે માથું ?” એવું અભિમાન, શરમ કે ગ્વાનિ ન આણે પણ એમ વિચારે કે સાધુનો નિર્વાહ તો યાચના (માગણી) કરવા પર જ છે (૧૫) “અલાલ પરીષદ” —યાચના કરતાં છતાં પણ ધ્વિચ્છિન વસ્તુ ન મળે તો જરાપણ ખેદ ન આણે (૧૬) “રાગ પરીષદ” —શરીરમાં ઠાઇપણ જાતિનો રોગ થયો હોય તો હાય હાય ! વેચ માડી ! ત્રાહિ ત્રાહિ ! વગેરે દીન શબ્દો ન બોલે (૧૭) “તણ્ણાસ પરીષદ” —રોગથી દુઃખ થયેલા શરીરથી પૃથ્વીનો કંઠણ સ્પર્શ સહન ન થાય તેવે પ્રસંગે સાધુને માદી તકીઓ તો ખપે નહિ પણ ક્રોધ વગેરેના નરમ પગાળના મિષ્ટાના પર શયન કરે. એ પરાળ-ધાસનો સ્પર્શ પણ ન ખમાય તો ગૃહસ્થાવામને સભારે નાંહ (૧૮) “જલ્લ પરીષદ” —મેલ, પરસેવો વગેરેથી ગભરાઇને સાધુ સ્નાનની ધ્વિચ્છા ન કરે (૧૯) “સક્કાર પરીષદ” —સાધુને ઠાઇ વક્તા નમસ્કાર ન કરે, સત્કાર ન આપે, તેથી જરા-પ્રસક્કાર પરીષદ —સાધુને ઠાઇ વક્તા નમસ્કાર ન કરે, સત્કાર ન આપે, તેથી જરા-

પણ માત્ર ન હયાતું જોઈએ તેમ બલિ માન મળે તો તે પણ સમભાવથી સ્વદન કરું
જોઈએ (૨) ' પન્ના પરીવદ — સાધુ વિશેષ ગાની હોય તેથી ધણા નવ્ય તેમની
પાસ સ્વતંત્રી વાંચણી લેવા જાને કોઈ પ્રથમ પૂછવા આવે તેવે પ્રસંગે કોયવાઈ નહીં કે
અમરાત્તને એમ વિચારવા ન કરે કે હું મૂખ' રહી હોત તો આત્મી તકલીફ ઘડાવતી ન
જન્મ (૨૧) અન્નાય પરીવદ — ધણી મહેનત કર્યા છતાં પણ યાન ચડે નહિ, યા
રહે નહિ કે સમગ્ર નદિ તો એક ન પામે વળી કે હું મૂખ' ભોજા વગેરે કંઈ સ્વદન કરે
ત્યારે એમ ન વિચારે કે હું આશ્વિત્ત આદિ તથા કરે છું યાનપ્રાપ્તિ માટે જાનેક કંઈ
સફળ છું છતાં મને યાન પ્રાપ્ત થયું નથી તેથી મારા જ મ અર્થ' છે પરંતુ એમ વિચારે
કે હું અન્નને તારી ન શકું તો એર મરા અભ્યાનું તો કમ્પાણ કરી સ્વીકૃત સમયને
તો આદ્ય પ્રવચન (૫ સુમિત્રિ ક મુતિજાના ગાના જન્મ-જ યાનીને પણ આરાધક ક્ષમા છે
(૨૨) કસણ પરીવદ — આટલા વયથી હું સવય પામ્યું છું પણ મને કોઈ જાનિ
પ્રાપ્ત ન થઈ ન કોઈ દેવ વગેરેના ઇશન કર્યા તો કરણીનું જાન કરી કે નદિ, સ્વપ્ન' નક
કરો કે નદિ ! આવા વિનંતી કરે નહિ કરણ કે માગી સીમે સો મુલ્ય, નવ્ય વિલ
જાન ન હોય " રિધિતિ પરિપક્વ થયે કરણીનું જાન અવયવ થયવાનું જેવળ યાનીઓએ ને
? જાણે ? પ્રકારે જોવા છે તે પ્રકારે પ્રકારવા છે તેમાં પૂર્ણ થકા રાખે. મેઠ માન
સમા ન વેદે. આ જાતીય પરીવ ? સમભાવે સહે છે તે સાધુ છે શ્રી ઉદરાભવન
મુરના શ્રી ન અભવનમાં આ જાતીય પરીવદનું વર્ણન છે

પર અનાયરણ

સાધુજીએ સવય શુદ્ધ પાળવા માટે નીચેના પર અનાયરણથી બચવું જોઈએ (૧)
ઉદેશિક — આ ૧૨ વચ્ચે પાત્ર સ્થાનક સાધુને માટે જનાવેયુ હોય તે જોયું છે તો અનાયરણ
(૨) કુતમઃ સાધુ માટે ઉદેશિક વસ્તુ ખરીદ કરીને આપે તો અનાયરણ (૩) નિવર્તિ-
એકે પેશી નિવ વડોરે તો અનાયરણ (૪) અભયન ઉપાધયે કિવા અન્ન રથાતે
કોઈ આદારાદિ સ મુખ જાતીને વડોર ને ને સે તો જના (૫) રત્નિમકન — જમ, પાણી,
કુખડી કુખવાસ કે સપવાની તમાકુ સરખી પણ રાત્રે ભોખવે તો જના (૬) સ્નાન —
દાઘ પત્ર પેતા તે રેઠ રતન અને કાચ' સગીર નાનું તે સ્વસ્થાન એ જ ને પ્રકારની
સ્નાન કરે તો જના (૭) મધ — ગૂંચા ચકન અત્તર અર્ધિ મુશ્કેલી પડાય વિના કારણ
કરીરે વચાને તો જના (૮) મન — પુખ્તિ કે અગ્નિ મેલી અદિની માગા વડોરે તો
જના (૯) વીચન — પાને પાકુ કે વચદિની પવન નાંખે તો જના (૧૦) સિંધ' —
વન, તેમ મેળ આદર આદિ રાત્રે પામે રાખે તો જના (૧૧) યદયાવ — યદસ્થના પાત્ર
માગી કોરા આદિમાં જો લ્ય કરે તો જના (૧૨) રાત્રિવિદ — મારવનો આદિ રાત્રિમેલે
પરે જનાવાના ના અદાર ભોખો તો અન્ન (૧૩) ક્ષિત્તિકા — યાનચાપ, સપવાની
તો વનરે રથાતે અદાર મે તો જના (૧૪) સમદન — કારણ વચર કરીરે તેમ
વનરે મોત્રે કિવા માખામાં મેળ નાંખે તો જના (૧૫) દનધાવન — રાખ, મલ્લ અદિ

* દિવસ કારનું નેમ મારે તો દરશન નહિ

દેવતાની † શોભાને માટે ઘસે તો અનાં (૧૬) સંપ્રશ્ન—ગૃહસ્થને કે અસંયતિને સુખશાતા પૂછે તો અનાં (૧૭) 'દેહ પ્રલોપન'—કાચ, પાણી વગેરેમાં પોતાનો ચહેરો જુએ તો અનાં (૧૮) 'અષ્ટાપદ'—જુગાર રમે તથા અષ્ટાંગ નિમિત્ત પ્રકાશે તો અનાં (૧૯) નાલિક'—ચોપાટ, ગંજીપો, શેતરંજ આદિ રમે તો અનાં (૨૦) 'છત્ર'—છત્રી ધારણ કરે (૨૧) 'તિગિચ્છ'—વિના કારણ બલવૃદ્ધિ આદિને માટે ઔષધ લે (૨૨) 'વાહની'—જોડા, ચાંખડી, મોજા વગેરે પગમાં પહેરે (૨૩) 'જેત્યારભ'—દીપક, ચૂલો આદિ અગ્નિનો આરંભ કરે, (૨૪) 'શર્યાતર પિંડ'—જેની આગ લાઇને મકાનમાં ઉતર્યા હોય તેને ત્યાંથી આહાર પાણી લે, (૨૫) 'આસંદી'—ખુરશી, ખાટલો વગેરે નેતર કે સીંદરી આદિથી ભરેલા આસન પર બેસે, (૨૬) 'ગૃહાંતરશય્યા'—વૃદ્ધાવસ્થા રોગ કે તપશ્ચર્યાદિ કારણ વગર ગૃહસ્થને ત્યાં બેસે, (૨૭) 'ગાત્રમર્દન'—પીડી આદિ શરીરે લગાવે, (૨૮) 'ગૃહી વૈયાવૃત્ય'—ગૃહસ્થની વૈયાવૃત્ય કરે અથવા ગૃહસ્થ પાસે વૈયાવૃત્ય કરાવે, (૨૯) 'જાત્યાજીવી'—સગપણ, ઓળખાણ વગેરે મેળવી આહાર પાણી લે, (૩૦) તપનિવૃત્ત—જે વાસણમાં પાણી ગરમ કર્યું હોય તે વાસણ ઉપર, નીચે તેમજ મધ્યમાં ગરમ થયું ન હોય તેવા વાસણનું પાણી લે, (૩૧) 'આતુર શરણ'—રોગ, દુઃખ વગેરેથી ગભરાઇને કુટુંબીઓનું શરણ વાંછે, (૩૨ થી ૪૫) મૂળ, આહુ, ધક્કુખંડ, (શેરડી) સૂરણાદિ કંદ, મૂલ જડી, ફળ, ખીજ, સંચળ, સિંધાલુણ, અગરનું મીઠું, રોમ દેશનું મીઠું, સમુદ્રનું મીઠું, પાંચુકાર, કાણું મીઠું એ ચૌદ વસ્તુ સચેત ગ્રહણ કરે તો અનાં (૪૬) વસ્ત્રાદિને સુગંધી દ્રવ્યનો ધુપ દે, (૪૭) વિના કારણ વમન કરે, (૪૮) ખરતીકર્મ કરે, [યુદ્ધ દ્વારા પાણી કે દવા પ્રલોપ કરી મળ ત્યાગ કરે,] (૪૯) વિરેચન વિના કારણ જીલામ લે, (૫૦) અંજન-શોભાને માટે આંખમાં કાજળ, સુરમો વગેરે આંજે, (૫૧) 'દત્તવલ્લે'—દાંત રંગે, અને (૫૨) 'ગાત્રભંગ'—કસરત, મલકુસ્તી વગેરે કરે તો અનાચરણ ઉપયુક્ત ૫૨ અનાચરણનો ત્યાગ કરી સાધુજી શુદ્ધ સંયમ પાળે છે શ્રી દશવૈકલિક સૂત્રના ત્રીજા અધ્યયનમાં ૫૨ અનાચરણ બતાવ્યાં છે.

૨૦ અસમાધિ દોષ.

(૧) જલ્દી જલ્દી ચાલે તો, (૨) પ્રકાશિત સ્થાનમાં દૃષ્ટિથી જોયા વિના ચાલે અને અપ્રકાશિત સ્થાનમાં રજ્જેવરણાદિકથી પૂંજ્યા વિના ચાલે તો, (૩) પૂંજે બીજી જગાએ ને પગ મૂકે બીજી જગાએ તો, (૪) પાટ, પાટલા, બાજોઠ વધારે બેગવે તો, (૫) ત્નાધિક ગુણવંતની સામે બેલે તો, (૬) સ્થવિર સાધુનું મોત ધૃચ્છે તો, (૭) સર્વે પ્રાણ, ભૂત, જીવ, અને સત્વની ધાત ધૃચ્છે તો, (૮) ઘડી ઘડીમાં ગુસ્સે થાય તો, (૯) નિંદા કરે તો, (૧૦) વારવાર નિશ્ચય ભાષા (આ કામ કરીશ, આ સ્થળે જઈશ વગેરે) બોલે તો, (૧૧) નવા નવા ઝગડા ઉપજાવે તો, (૧૨) જૂના કજીઆ ઉબેજે, યુવરી ગયેલી વાતો પાછી સભારે અગર ખમત ખામણી કર્યા પછી પાછી લગાઇ કરે તો, (૧૩) બત્રીશ પ્રકારની અસજ્જાયમા સજ્જાય કરે તો, (૧૪) રસ્તાની ધૂળથી એટલે સચેત રજીથી પગ ભર્યા હોય ને પૂંજ્યા વિના આસન ઉપર બેને તો, (૧૫) પાછલી એક

† દાંતમાં રસી વગેરે રોગ થયો હોય તેવે પ્રસંગે ઔષધ તરીકે વાપરે તો હરકત નહિ

પહેર રાત હોય ત્યારથી ડેઠ સુધી ઉઠે ત્યાં સગી જોરથી બોલે તો, (૧૬) મોત થાય તેમ કહ્યોયો કરે તો (૧૭) કદુ વચન બોલે તો (૧૮) ચેલાની અને બીજાની અસમમિત વાત એવું વચન બોલે તો (૧૯) સવારથી સાંજ સગી માથમાંથી લાવી લાવોને ખા ખા કરે તો (નોઠારસી વગેરે પચ્ચક્રખાણુ ન કરે તો) (૨૦) ચોકસી કર્યા વિના આહાર વગેરે લાવે તો એ ૨ પ્રકારે અસમમિતિ દોષ લાગે છે જેમ માંડગી અપવર્ત માથુસ નળે પડી જાય છે તેમ જે કામ કરવાથી સ્વયમ સિચિત પડી જાય તેવા કામને અસમમિતિ દોષ કહે છે આદ્યપુખ્યા ઇચ્છનારા સાધુઓ અસમમિતિના ૨૦ દોષ તથાને વિચરે છે.

૨૧ સમજા (મોઢા) દોષ

(૧) હસ્ત કર્મ કરે તો (૨) ચિત્તુન સેવે તો (૩) રશ્મિએ માર આહાર ભેજવે તો, (૪) આપાકમી આહાર (એટલે સાધુને નિમિત્રો નીપળવેલો આહાર) ભેજવે તો, (૫) રાત્રિપેઠ (મહા / પૌષ્ટિક આહાર જે રાત્રિવ સીમો પ્રતે બનાવેલો હોય તેમાં ઘર માંસદિક પદાર્થ આવે તેવો) આહાર ભેજવે તો, (૬) 'કીમયા' (વેશ્યો લીધેલો) ખાંચ (ઉપાર લીધેલો) અછેજ (નિર્જાનાકાસમાંથી પડતી લીધેલો) 'અશ્વિસિ' (ધણીની રળ વિના લીધેલો) અનિકક (લાતીને દેવા આવેલો) જા ખાંચ દોષ સગીને આહાર ભેજવે તો, (૭) વારવાર પચ્ચક્રખાણુ લઈ લઈને જાતે તો, (૮) વગર કરણે જ મહિના પહેલાં સપ્રધાન નાલે તો (૯) એક મહિનામાં ૩ મોડી નહીં ઉતરે તો (૧૦) એક મહિનામાં ૩ વાર કપા કરે તો (૧૧) રોજના તર (પ્રકાશનાં ઉત્પત્તિની આગા દેનાર) ના ધરનો આહાર ભેજવે તો (૧૨ થી ૧૪) આકુટી (ધરણપૂર્વક) દિશા કરે અસત્ય બોલે, ચોરી કરે તો (૧૫) સચેત પુશી પર ભેસે તો, (૧૬) સચેત ધુળની રબડી કરેલા પાક પાકવા ભેજવે તો, (૧૭) સડેલી પડો જેમાં જાતુઓનાં ઈર્ષ્ય છાત્રજન સર્વા હોય તેવો ભેજવે તો (૧૮) કદ (ધૂળી ભડ) અપ (ઉપરનું ભડ) (લાખા મોડી ગાંઠા) પ્રતિલાખા (નાની ઘણો) 'ત્રયા' (જાણ) પ્રપાલ (કપડાં / પાંદડાં દૂધ બીજ, હરિત એ પ્રમાણેની ૧ કમ્બી લીધેલો ભેજવે તો, (૧૯) એક વરસમાં ૧ વખત નહીં ઉતરે તો (૨૦) એક વર્ષ માં ફક્ત વખત મલતરખાં સેવે તો (૨૧) સ્વચ્છ પાણીથી, લીંસોલરીથી, જે એવા કોઈ સ્વચ્છ પદાર્થ થી કરેલાં ભોજન વગા આહાર પાણી વગેરે લે તો, એ પ્રમાણે ૨૧ પ્રકારે સમજા દોષ લાગે છે જેમ નમકો માથુસ જળ ઉપરાંત ભોજો છપાડે તો મરી જાય છે તેમ આ ૨૧ દોષિત કામ કરવાથી સયમ રૂપી ધનનો નાશ થાય છે.

એ ૨ અસમમિતિ દોષ અને ૨૧ સમજા દોષનું વર્ણન કર્યા મતસ્થપના પહેલાં બીજા અપવર્તમાં છે.

“ બચીશ મોગ સમઠ

મોગ એટલે મન, વચન મળતાં શુભ ભેજનો જતોય પ્રકારનો જે સમઠ જે વડે મોગાખાસ રહી રીતે થઈ સીં એવાં કર કામો મોગીઓને લખેલેમાં સમઠી રાખવા મોગ હોવાથી તેને મોગસમઠ કહેવામાં આવે છે. (૧) જે દોષ લાગ્યો હોય તે તત્ત

ગુરુની પાસે કહે, (૨) શિષ્યનો વાંક ખીજની આગળ ગુરુ પ્રકાશે નહિ, (૩) કષ્ટ પડે તો પણ ધર્મમાં દ્રઢ રહે (૪) તપશ્ચા કરીને આ લોકમાં યશ-મહિમાની, સુખની ઇચ્છા તેમજ પરલોકમાં દેવપદ, રાજપદ મળે તેવી ઇચ્છા કરે નહિ (૫) “ આસેવના ” (જ્ઞાનાભ્યાસ સંબંધી) “ ગ્રહણ ” (આચાર તે ગોચરી સંબંધી), શિક્ષા (શિષ્યામણ) ક્રોધ આપે તો તે હિતકારી માને (૬) શરીરની શોભા વિમૂષા, (ટાપટીપ, ઠાઠમાઠ) કરે નહિ (૭) ગ્રુત તપ કરે, (ગૃહસ્થને ખખર ન પડવા દે કે સાધુને તપ છે) તથા લોભ કરે નહિ (૮) જે જે કુળોમાં ભિક્ષા લેવાનું શ્રી પ્રજ્ઞર્નુ કરમાન છે તે તમામ કુળોમાં ગોચરી અર્થે જાય (૯) પરીપહ આવે તો ચડતા પરિણામ રાખી સહન કરે પણ ક્રોધ ન કરે (૧૦) સદા સરળનાથી એટલે નિષ્કપટપણાથી વિચરે (૧૧) સયમ (આત્મદમન) કરે (૧૨) સમકિત સહિત એટલે શુદ્ધ બ્રહ્મયુક્ત રહે (૧૩) ચિત્તને સ્થિર કરે (૧૪) જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર ચારિત્રાચાર, તપાચાર, અને વીર્યાચાર એ પાંચ આચારમાં પ્રવર્તે. (૧૫) વિનય એટલે નત્રના સહિત પ્રવર્તે (૧૬) તપ, જપ, ક્રિયા અનુક્રમ વગેરેમાં સદા વીર્ય પરાક્રમ ફેરવે (૧૭) સદા વૈરાગ્યવત રહે (૧૮) નિજ આત્માના ગુણને એટલે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને રત્નના ખજાનાની પેઠે બંદોળસ્ત કરી સાચવે (૧૯) પાસત્યાના એટલે જેઓ ઢીલા ને શિથિલ પડી ગયા છે તેમના જેવા પરિણામ ન આણતા ચડતા ને વધતા પરિણામથી રહે (૨૦) ઉપદેશ રૂપે કે પ્રવૃત્તિ રૂપે પણ સદા સંવરકરણીને પુષ્ટિ મળે તેમ રહે (૨૧) પોતાના આત્માના જે જે દુર્ગુણો ધ્યાનમાં આવે તેને ટાળવા સારું ઉપાય કરે. (૨૨) કામ (શબ્દ, રૂપ સંબંધી), ભોગ (ગંધ, રસ ને સ્પર્શ સંબંધી) નો સંભોગ નળે તો લુપ્થ ન થાય (૨૩) નિયમ, અભિગ્રહ, ત્યાગ વૈરાગ્યની હમેશાં યથાશક્તિ વૃદ્ધિ, કરે, (૨૪) ઉપધિનો=સ્ત્ર, પાત્ર, સત્ર, શિષ્ય, વગેરેનો અહંકાર કરે નહિ, (૨૫) મદ, વિષય કષાય, નિદ્રા અને વિકથા એ પાંચ પ્રમાદનો સદા ત્યાગ કરે, (૨૬) થોડું બોલે અને જે જે વખતે જે જે ક્રિયા કરવાની છે તે ખરોખર કરે, (૨૭) આત્મ રોદ એ બે ધ્યાન છોડીને ધર્મ અને શુકન એ બે ધ્યાન હમેશા ધ્યાય, [૨૮] મન, વચન અને કાયાને સદા શુભ કાર્યમાં પ્રવર્તાવે, [૨૯] મારણાતિક વેદના આવે તો પણ પરિણામની ધારા ધર્મમાં સ્થિર રાખે, [૩૦] સર્વ સંગનો ત્યાગ કરે, [૩૧] ગુરુની પાસે આલોચણા, નિંદણા કરે એટલે ગ્રુત પાપોનો પ્રકાશ કરી પ્રાયશ્ચિત્ત લે અને પોતાના આત્માની નિંદા કરે, [૩૨] મરણનો અવસર નિકટ જાણી સંયારો કરે, આહાર અને શરીરનો પણ ત્યાગ કરી સમાધિલાવમાં દેહોત્સર્ગ કરે.

આ ૩૨ બાબતોનો સાધુએ સંગ્રહ કરી એટલે હૃદયમાં ધારી તે પ્રમાણે ચડતા પરિણામે હમેશાં યથાશક્તિ પ્રવૃત્તિ કરવી પુરુષાર્થ કરવાથી સૌ સાધી શકાય છે. માટે ઉદ્યમ કરવો આ ૩૨ યોગ શ્રી સમવાર્ધાગ સત્રમાં છે

એ પ્રમાણે સાધુને માટેની અનેક ક્રિયાનું શાસ્ત્રમાં વર્ણન છે એ વર્ણન પ્રમાણે જે પ્રવિત્ર આત્માને સંપૂર્ણ ગુણ પ્રાપ્ત થાય તો તેને યથાભ્યાસ ચારિત્ર કહે છે. આ પંચમકાળમાં સંપૂર્ણ ગુણધારી મહાત્મા મળવા મુશ્કેલ છે છતાં એમ કદી ન માનવું કે પાંચમાં આરામાં સાધુ નથી એ બાબતનું સમાધાન કરવા શાસ્ત્રમાં ૭ પ્રકારના નિયંત્રા (નિગ્રથ) કહ્યા છે

૫ પ્રકારના નિમગ્ન (નિમગ્ન)

જેઓ દબ્બથી પરિગ્રહની ગતિ નાધિ નહિ અને જાતથી જાડ ક્રોધોના તથા રાગ, દોષ, મોહ અને મિથ્યાત્વનો નાશ કરે તેઓને નિમગ્ન (નિમગ્ન) કહે છે એના ૬ પ્રકાર છે

(૧) 'પુષ્પાક નિમગ્ન'—જેમ ક્રોધ તથા ધર્મનું ખેતર ઘણી તેનો પરણ સહિત દબ્બો કરે તેમાં ઘણા શેષા અને અદ્ભુત બાજ પડ્યા તેમ પુષ્પાક નિમગ્નમાં ગુણ શેષા અને કુટુંબ પડ્યા હોય છે પુષ્પાક નિમગ્નના બે ભેદ છે (૧) કલ્પિત પુષ્પાક—જેમને મોટા જપરામ કહે છે તે પ્રસારે પુષ્પાક શી ધર્મી અકલ્પનીની સેનાને પણ બાળા નાખે એ "કલ્પિત પુષ્પાક નિમગ્ન" કહેવાય. (૨) અસેવના પુષ્પાક—તે યાન, રક્ત અને આરિતી વિરાધના કરે આ પ્રકારના નિમગ્ન કહે છે નહિ.

(૨) 'જુરુસ નિમગ્ન'—ક્રોધ તથા ધર્મના ઉદ્ભાવના પરણ સહિત દબ્બો હોય તેમાંથી થાય જુરુ પાડી નાખે અને જીભીઓના દબ્બો કરે તો તે દબ્બામાં પ્રવેશના કરતાં થાય શેષા છે તો પણ ઘણા કરતાં વધારે તે પ્રમાણે જુરુસ નિમગ્નમાં પણ ગુણ શેષા ને કુટુંબ વધારે હોય. જુરુસ નિમગ્નના ઘણા બે ભેદ છે (૧) 'ઉપકરણ જુરુસ' તે દબ્બાને પકારાં (પાત્ર-સામગ્રી) વિશેષ રાખે, આપ વગેરેથી ધારે તે. (૨) 'સરીર જુરુસ' તે દબ્બા સ્વ ધારે જેમ નામ સમારે સરીરની વિશ્લેષ કરે જરૂર કર્યાં અપાત્રવાનો સંભવ તો કરે.

(૩) 'અપાત્ર કુરીય નિમગ્ન'—ધર્મ અને ક્રોધના ઉદ્ભાવના જીભીના દબ્બામાંથી પાડી કચરો વગેરે તાત્કાલી અજાતમાં જાગના પગેથી અચરતી ઘણા દુઃખ પામ્યા તે વખતે તે વખતે ઘણા અને કચરો અચરત જરાજર હોય છે તેમ અપાત્ર કુરીય નિમગ્ન સદા રાગ, યાનઅધ્યક્ષ કરે, તપસથી વચાસકિત કરે, બીજા પણ ક્રિયાઓ કરે, જતાં અપાત્રનો શેષો હોય થાય તે યાન થોડે જગાએ પણ આખરે હવ જળ્યાં કરે, જેમનાં કરતાં વેલુ અને નિશા સાક્ષી કહે કરે પેલાનાં યાન, ક્રિયા તપ વગેરેનાં વખાણુ સાક્ષીઓ અધિમાન કરે ક્રિયા કરવામાં તથા અન્ય ક્ષતરણાની સાથે ચર્ચા કરી પરબળ કરવામાં થાય કપડ કરે તેમ સિદ્ધ, સંતની પદ્ધતિનો લોભ પણ કરે એ આરે અપાત્ર શેષી શેષી બાને તો પણ અધ્યાત્મની નિમગ્ન કરી તરત સ્વયં રહિત થઈ જાય.

(૪) 'પ્રતિસેવના નિમગ્ન'—અજાતમાં જીભીઓ અચરત્યા પછી તેને જવન હોય તારે ઉપલે છે એ ઉપનુસા દબ્બામાં ઘણા પડ્યા અને તણુભર્યા કચરો શેષો હોય છે તે પ્રમાણે પ્રતિસેવના નિમગ્ન વાળા સાદુ જગગુણમાં પાત્ર મહાત્મનાં અને રાત્રિસોજનનાં ભરા પણ દોષ કચરો નહિ પણ હવ પચ્ચક્ષુભાણુ વગેરે ઉત્તમ ગુણોમાં સ્વયં ઉપયોગને લીધે ભરા હોય કચરો છે એવા દોષની ખાતર થોડે તારા પ્રાપ્તિ થઈ થઈ થાય છે

(૫) 'નિમગ્ન નિમગ્ન'—અજાતમાં ચોક્ષ્યા કરેલા ઘણાને પાંચરી બાંધે તેમ દબ્બો તમામ કાંઠા અને કચરો કાઢી વિશિષ્ટ ગુણ કરે છે. તેવી રીતે નિમગ્ન નિમગ્ન સમજાવું એના બે ભેદ છે (૧) "ઉપકરણ અપાત્ર" —જેમ જુલ્યામાં રાખતી નીચે અગ્નિ આરે છે (દગાવે છે) તે પ્રમાણે કીધાઈ આપને યાનદરે ગુણોથી જુલ્યાવે. પણ હજી એ તપાસેલા આપનો કલ્પ થવાનો સ્વભાવ છે (૨) "શ્વાણુ અપાત્ર" —જેમ દેવતા ઉપર પાણી ખંડી તેને સાવ કારી નાખે છે તે પ્રમાણે અપાત્રથી અગ્નિને ઘાત કરી પોતાના આત્માને મૃગ ગણે

ઉત્તર ગુણો વગેરેનો જરા પણ દોષ લાગવા દે નહિ. ફક્ત કોઈ ઉપશમ નિયંત્રાને મરણ સમયે સંબંધનનો લોભ કિંચિત્ માત્ર રહે છે, બાકી સર્વ પ્રકારે શુદ્ધ છે 'ગુ' ૧૧, ૧૨

(૬) “સ્નાતક નિયંત્રા”—કયારો ને કાંકરા વીણીને શુદ્ધ કરેલા દાણા પાણીથી ઘોષ, સાફ લૂગડાથી લુએ તો રજમેલરહિત, અતિ શુદ્ધ અને નિર્મળ થાય છે તે પ્રમાણે સ્નાતક નિર્મળ ચાર ધનધાતી કર્મ રહિત, યથાખ્યાત ચારિત્રવાળા, અને ખુદ તીર્થંકર ભગવાન અગર તો કેવળી ભગવાન સમજવા. ગુણસ્થાન ૧૩, ૧૪

આ છ પ્રકારના નિયંત્રા છે, તેમાંથી ૧, ૪, ૫, ૬ એ ચાર નિયંત્રાનો જન્મ પંચમ કાળમાં નિષેધ છે ફક્ત બીજા પ્રકારના “શુકસ” અને ત્રીજા પ્રકારના “કષાય કુશલ” એ બે જાતના નિયંત્રા હોય છે નિયંત્રા સબંધી વર્ણન જાણી, સાધુઓનું ન્યૂનાધિક જ્ઞાન અને ક્રિયા જોવામાં આવે તો પક્ષપાત વધારવો નહિ. તેમ રાગ દ્વેષની વૃદ્ધિ કરવી નહિ માત્ર યથાતથ્ય ગુણની પરીક્ષા કરવી એક રૂપીઆનો પણ હીરો હોય છે અને લાખ રૂપીઆનો પણ હીરો હોય છે એમ વિચારવું. એક રૂપીઆવાળા હીરાને કોઈ કાચ નહિ કહે પણ હીરો જ કહેશે. કાચ તો તેને કહેવાય કે જેઓમા સયમનો જરા પણ ગુણ નથી, એવા પાંચ પ્રકારના સયમ રહિત સાધુ અવદનીય કહ્યા છે

૫ પ્રકારના અવદનીય સાધુ

(૧) ‘પાસત્યા’ (૨) ‘ઉસન્ના’ (૩) ‘કુશીલિયા’ (૪) ‘સંસત્તા’ (૫) ‘અપછંદા’ તેનું વર્ણન કરે છે

(૧) ‘પાસત્યા’ એના બે ભેદ છે (૧) ‘સર્વવ્રત પાસત્યા’ તે જેઓ જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રથી તદ્દન ભ્રષ્ટ હોય, બહુરૂપી ભાડ ભવાયાની પેઠે માત્ર વેશધારી જ હોય (૨) ‘દેશ વ્રત પાસત્યા’ તે જન્મ દોષવાળો આહાર લે અને લોચ કરે નહિ

[૨] ‘ઉસન્ના’ એના બે ભેદ છે (૧) ‘સર્વ ઉસન્ના’ તે સાધુને માટે નીપજાવેલા પાટ, સ્થાનક વગેરે ભોગવે, (૨) ‘દેશ ઉસન્ના’—તે બે વખત પડિયેલજી, પડિકમણ, ગાયરી ન કરે, સ્થાનક છોડી ધનેશ્વર ફરતો ફરે અને અયોગ્ય સ્થળે અથવા ગૃહસ્થને ઘેર પવના કારણે બેસે

(૩) ‘કુશીલિયા’—તેના ત્રણ ભેદ છે. (૧) ‘નાણકુશીલિયા’ તે જ્ઞાનના આઠ અતિચાર દોષ લગાડે, (૨) ‘દસજી કુશીલિયા’ તે દર્શનના આઠ અતિચાર દોષ લગાડે, (૩) ‘ચારિત્ર કુશીલિયા’ તે ચારિત્રના આઠ અતિચાર દોષો લગાડે (એ ચોવીસ પ્રકારના અતિચાર દોષોનું વર્ણન ત્રીજા પ્રકરણમાં પંચાચારના વિષયમાં વિસ્તારથી આવી ગયું છે) વળી એ કુશીલિયા ૭ કર્મ કરે છે (૧) ‘કૌતુક કર્મ’—ઔષધ, ઉપચાર વગેરે કરે. અખંડ સૌભાગ્ય રહેવા સ્ત્રીઓને સ્નાનાદિક ક્રિયા કરાવે, (૨) ‘ભૂતકર્મ’—ભૂત, પક્ષિતના તથા વાયુ વગેરેના મત્ર, તત્ર, જંત્ર કરે અને દારા કરી આપે, (૩) ‘પ્રશ્નકર્મ’—રમણ વિદ્યા, શકુનાવલી વિદ્યા, વગેરેના યોગ જણાવી પ્રશ્નોના ઉત્તર દે અને લાભ હાનિ ખતાવે, (૪) ‘નિમિત્ત કર્મ’—જ્યોતિષની રીતે નિમિત્ત લાખે અને ભૂત, ભવિષ્ય તથા વર્તમાનની હકીકત જણાવે (૫) ‘આજીવિકા કર્મ’ એના સાત ભેદ છે. પોતાની જાત જણાવીને, કુળ જણાવીને, શિષ્યકળા જણાવીને, ધણા જણાવીને, વેપાર જણાવીને, ગુણો જણાવીને, અને સૂત્રજ્ઞાન જણાવીને, પોતાનો નિર્વાહ કરે. (૬) ‘દૃઢ કર્મ’—માયા કંપટ કરે, દંભ કરે, દોગ કરે અને

સામેની બીજાને (૭) 'લક્ષણ કર્મ' — આ પુરુષોનાં સામુદ્રિક વિશાળી રીતે હાથ પડે વગેરેનાં લક્ષણો જતાંવે તથા મન સાધુ, વગેરેનાં ગુણો જતાંવે એ સાત કર્મ કરે તે કુશીલિયા સાધુ છે.

[૪] સમ્પત્તિ જેમ માનને ખાણ ખાણી વખતે સાર નરમ તમામ ભેદ મીને ખાપે તેમ જેના ખાતમામાં ગુણ બવગુણ તમામ ભેજસેજ હોય, પેતાના ગુણ બવગુણ જાત ન હોય, દેખાદેખીથી સાધુનો ભોખ લાઇ છે, પેટકાસ કરે તથા તમામ મતવાળા સાથે જાને ખાસત્યા વગેરે સાથે ગળીને રહે કંઈ કિમવાત સમજે નહિ એને સમ્પત્તિ કહે છે એના મે બે છે [૧] સંક્રિષ્ટ એટલે કચેલ પુકા [૨] અસંક્રિષ્ટ એટલે કમક રહિત.

[૫] 'અપજ્ઞા — ગુરુની તીર્થ'કરની જાને શાસ્ત્રની ખાણાં ટોડી, પેતાની ખાણ પ્રમથ્ણ વગેરે' જાદિનો રસનો જાને સાતાનો અર્થ કરે જાસુરમરણના મરણ માફક કરે તે.

જે ગ્રંથ પ્રકરના સાધુ સત્કાર, સન્માનને લાચક નથી જાપણા સનાતન જાને સવ જૈન ધર્મમાં ગુણની પૂજા શ્રદ્ધા, વહનાં સત્કાર, સન્માન છે મઠે ગુરુની પરીક્ષા નર કરની જોઈએ.

દેહરી—ધર્મી જાણ, એમણા, એજાખતે જાગર,

ગુણવત સાધુ દેખીને વહો વારવાર

સાધુની ૮૪ ઉપમા

ગાથા—હરણ ગિરિ જલજ સાગર જહલલ લક્ષણ સમો ય સો હોર ॥

મમર મિય ઘગ્ગી જલદહ રવિ પવન સમો ય સો સમજો ॥

(૧) હરણ (સર્પ) (૨) ગિરિ (પર્વત) (૩) જલજ (અગ્નિ) (૪) સાગર, (૫) જહલલ (ખામક) (૬) તારણ (રથો) (૭) મમર (૮) મિય (ધૂમ) (૯) ધરણી (૧) જલદહ (કમળ) (૧૧) રવિ (સૂર્ય) (૧૨) પવન એ જાર ઉપમામાંની દરેકના સાત ગુણો જણવી ૧૨x૭=૮૪ ઉપમા જાણ છે.

(૧) હરણ — સર્પના જેવા સાધુ હોય છે જેમ સર્પ જીભને મઠે નીપળવેથી જામાં રહે છે તેમ સાધુ હરણે પેતાના નિમિત્તે જાણવેલા રથાનકમાં રહે છે જેમ જાપન કુળના સર્પો વખત કરેલા જોરે ફરીવાર જોવાને નહિ તેમ સાધુ, જોરેલા સાંચારિકે જોજોની વાંજ કરી કરે નહિ. (૨) જેમ સર્પ સીધો ગાયે છે તેમ સાધુ સરળખણથી મોંઝે

* આ પદ્યમંડળમાં ફરફટ પદ્યાનું સવલસરી જેવા મોટા ધર્મ પરમા પદ્ય જાત પદ્યાનું અને નાની નાનતમાં કચેલ કરી ધર્મને લગવવાનું ખર કારણ અપજ્ઞા સાધુને વધના કચી તેની સાથે જાવદાર રાખવો જે ખરા ગુરુઓની નિદા કર તેનીજ ખાણ પળી નરા મન કે કિમનો ગુણ દેખવામાં આવે કે તરત જીજ કંઈ પણ પરીક્ષા માં વગર તેમ જુખ્ય થઈ તું એ વગેરે છે ખરી માત એ છે કે જેણે ગુરુની ખાણાં ટોડી જાને રરજાં ખાણારી થયે તેને કાઈએ સત્કાર દેવો ન જોઈએ. જેમ કરવાથી તેનો ફોર જાતમા દસી તે તરત પોતાની મેજે દેઠણે આવી જાય; જાને દેઠણે ન આવે તે તેનો ખાણાં જાય, જા જેવાને ખાધાર ન જાણવાથી સંપમાં ફરફટ કે ફરેલી ન જાય, મઠે સુચ જાનેએ જાસની ઉમ્મત જાને સંજની રહિ જાય અપજ્ઞાને કમક ન કરવાની જાણત ખાસ ખાણમાં રાખવી

માર્ગમાં પ્રવર્તે છે (૪) સર્પ જેમ મીલમાં સીધો પ્રવેશ કરે છે તેમ સાધુ આહારનો ગ્રાસ મોઢામાં આમતેમ નહિ મમળાવતાં સીધો ગળે ઉતારે. (૫) જેમ સર્પ પોતાની કાચળી છોડીને તરત નાશી જાય અને તે તરફ પાછી નજર સરખી પણ ન કરે તેમ સાધુ, સંસાર ત્યાગ કર્યા પછી તેની લેશ માત્ર ધ્રુષ્ટા ન કરે (૬) જેમ સર્પ કાંટા, કાકરા વગેરેથી ડરીને પોતાનું શરીર સલાળીને ચાવે છે તેવી રીતે સાધુ દોષોથી તથા પાપડીઓથી સંભાળી વિચરે (૭) જેમ સર્પથી તમામ ડર છે તેમ લઘ્વિધર્મ સાધુથી રાજા, દેવ, ધંદ્ર સૌ ડર છે તો જીજ્ઞ સામાન્ય મનુષ્યો ડરે તેમાં શી નવાઈ !

(૨) “ગિરિ”-સાધુ પર્વતના જેવા હોય, (૧) જેમ પર્વતમાં અનેક પ્રકારની જડીબુટ્ટી ઔષધિઓ હોય છે તે પ્રમાણે સાધુ પણ અક્ષીણ બ્રાહ્મણી વગેરે અનેક લઘ્વિધર્માવનારા હોય છે જેમ પર્વતને વાયુ, ડાલાવી શકતો નથી તેમ સાધુ ઉપસર્ગો, પરીપહો પડે છતાં કંપાયમાન ન થાય, અડગ રહે (૩) જેમ પર્વત સર્વ જીવોનો આધારભૂત (વાસ, લાકડા, પથ્થર, માટી. કૃણ વગેરેથી અનેકની ઉપજીવિકા ચલાવનાર) છે, તેમ સાધુ હકાયતા જીવોના રક્ષક-આધારભૂત છે. (૪) જેમ પર્વતમાંથી નદીઓ વગેરે નીકળે છે તેમ સાધુમાંથી જ્ઞાન વગેરે ગુણો પ્રગટે છે (૫) જેમ મેર પર્વત સર્વ પર્વતોમાં જાણ્યો છે તેમ સાધુ સર્વ જીવોમા ઉચ્ચ ગુણોના ધારક હોય છે, (૬) જેમ કેટલાક પર્વતો રત્નમય છે, તેમ સાધુ ત્રણ રત્ન (જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર)ના આરાધક છે જેમ પર્વત મેખલાથી શોભે છે તેમ સાધુ શિષ્યો તથા શ્રાવકોથી શોભે છે

(૩) “જલણ”-સાધુ અગ્નિ જેવા છે (૧) જેમ અગ્નિમાં લાકડાં, ખડ વગેરે ધ્વન નાખવાથી તૃપ્તિ પામે નહિ તેમ સાધુ, જ્ઞાનદિ ગુણો ગ્રહણ કરી તૃપ્તિ ન પામે. (૨) જેમ અગ્નિ પોતાના તેજ વડે દીપે છે તેમ સાધુ, તપ સંયમ વગેરે ઋદ્ધિ વડે દીપે છે. (૩) જેમ અગ્નિ કચરાને બાળી નાંખે છે તેમ સાધુ કર્મરૂપી કચરાને તપ વડે બાળી નાંખે છે (૪) જેમ અગ્નિ અધિકારનો નાશ કરી પ્રકાશ કરે છે તેમ સાધુ મિથ્યાત્વરૂપી અધિકારનો નાશ કરી ધર્મનો ઉદ્ધોત કરે છે, (૫) જેમ અગ્નિ મુવર્ણ, ચાદી વગેરે ધાતુને શોધીને નિર્માણ કરે છે તેમ સાધુ ભવ્ય જીવોને વ્યાખ્યાન વાણી વગેરેથી મિથ્યાત્વરૂપી મળ રહિત કરે (૬) જેમ અગ્નિ ધાતુ અને માટીને જૂદા પાડી આપે છે તેમ સાધુ જીવ અને કર્મને જૂદા પાડે છે (૭) જેમ અગ્નિ માટીના કાચા ઠામને પકાવીને પાકાં કરે છે તેમ સાધુ કાચા શિષ્યોને અને શ્રાવકોને ઉપદેશ આપી ધર્મમાં પાકા-દ્રઢ કરે

(૪) “સાગર”-સાધુ સમુદ્ર જેવા છે (૧) સાગરની પહે સદા ગભીર રહે (૨) જેમ સમુદ્ર મોતી, પરવાળા વગેરે રત્નોની ખાણ છે અને તેથી રત્નાકર કહેવાય છે તેમ સાધુ જ્ઞાનાદિ રત્નોની ખાણ છે (૩) જેમ સમુદ્ર મર્યાદા છોડે નહિ તેમ સાધુ શ્રી તીર્થ-ધાર મહારાજની આજ્ઞાની મર્યાદા ઓળંગે નહિ (૪) જેમ સમુદ્રમાં તમામ નદીઓ આવરીને મળે છે તેમ સાધુમાં ઉત્પતિયા વગેરે ચારે બુદ્ધિ હોય છે (૫) જેમ સમુદ્ર મચ્છ, મગર વગેરેનાં તોફાનોથી ક્ષોભ પામે નહિ તેમ સાધુ પરિગ્રહથી તથા પાપડીઓથી ક્ષોભ પામે નહિ (૬) જેમ સમુદ્ર છઠ્ઠે નહિ તેમ સાધુ છઠ્ઠે નહિ (૭) સમુદ્રના પાણીની પેઠે સાધુનું હૃદય સદા નિર્માણ રહે

(૫) 'તત્ત્વ' — સાધુ આકાશ જેવા છે (૧) આકાશની પોંદ સાધુનું મન કદા નિર્મલ રહે (૨) જેમ આકાશ શાંતિથી, બીજા વજેરના આધાર રહિત રહેલ છે, તેમ સાધુ ક્રોધાદિ વજેરના આશ્રય કે નેમા રહિત વિજેર છે (૩) જેમ આકાશમાં સર્વ પદાર્થો સમાય છે તેથી તે સર્વ પદાર્થોને રહેવાના પાત્રરૂપે છે તેમ સાધુ યોગાર્થ સર્વ યુક્તિનું પાત્ર છે જે આકાશ દમ તાપ વજેરથી કરમાય નહિ તેમ સાધુ અપમાન, નિંદા વજેર માત્ર તેા જલ વેદાસ ન બને (૫) જેમ આકાશ વરસાદ વજેરના યોગથી પ્રકૃષ્ટિત ન બને તેમ સાધુ ક્રુદ્ધ વદના માન પામનાં યુક્તી માત્ર નહિ (૬) જેમ આકાશ કશું વજેરથી ઝનનભેન ન પામે તેમ સાધુના ચરિત્ર વજેર યુક્તિનો કોઈ નાશ કરી શકે નહિ (૭) જેમ આકાશ જનત છે તેમ સાધુના પાંચ આચાર વજેર યુક્તિ પણ જનત છે

(૬) 'તત્ત્વ' સાધુ રક્ષ (કામ) જેવા છે (૧) જેમ રક્ષ દમ, તપ વજેર દુઃખ સહન કરીને માણસ પશુ, પખી વજેર આશ્રિતોને થીતક ડાલા વજેર સુખ આપે છે તેમ સાધુ જલ અનેક ઉપકરણ પરીપક્ષ સહન કરીને ડાલના ઇલાને સુખોમાં વજેર આશ્રિ આશ્રયસ્થૂત ને સુખદાતા માત્ર છે (૨) જેમ રક્ષની સેવથી કળની પ્રક્રિતિ થાય છે તેમ સાધુની સેવાથી કલ યુક્તી પ્રક્રિતિ થાય છે (૩) જેમ રક્ષ યુગલરોને વરમાયુક્તોને વિશ્રામદાય છે તેમ સાધુ જલ ચાર ઝળિમાં અટકતા ઇલાના આધારસ્થ છે (૪) જેમ જામને કામથી કાપવામાં આવે છતાં ધુરસે માત્ર નહિ તેમ સાધુ જલ ઉપકરણ આપનાર કે નિંદા ક્રુદ્ધ વજેર પર ક્રોધ કરે નહિ. (૫) જેમ જામને કોઈ સુખ કે કુ કેસર ચેષ્ટે તેા જામન ન પામે તેમ સાધુ-સત્કાર-સન્માન મળતાં યુક્તી ન માત્ર. (૬) જેમ રક્ષ પોતાનાં કળ, પત્ર પૂં વજેર બીજાને આપીને જામો લેવાનું ઇચ્છે નહિ તેમ સાધુ યોગાર્થ યુક્ત રહીને કે કોઈને આપીને જામો લેવાનું ઇચ્છે નહિ (૭) જેમ રક્ષ તાપ, દમ, પવન દુઃખાળ વજેરની જલથી સ્થાપ તપ છતાં પોતાનું સ્થાન છોડે નહિ તેમ સાધુ જલ પ્રણીત કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય તેા જલ ચારિત્રક ધર્મનો નાશ થવા ન દે, કમે નહિ જલ રિષ્ટ રહે.

(૭) 'અમર' — સાધુ અમર જેવા છે (૧) જેમ અમરો દુઃખમાંથી રક્ષ પ્રકલ્પે છતાં દુઃખને પીધ ન ઉપજાવે, તેમ સાધુ આત્મર પાણી વજેર સેવા છતાં કલારને જા પલ્લુ દુઃખ ન ઉપજાવે. (૨) જેમ અમરો પુષ્કળો અમર (૧૯) પ્રકલ્પ કરે છતાં કોઈને અટકાવ ન કરે તેમ સાધુ ચુરસ્થને ત્યાંથી જા તાલક વહોને છતાં કોઈને અતરણ ન પાડે. (૩) જેમ અમરો અનેક દુઃખોમાં પરિભ્રમણ કરી પોતાનો નિર્વાદ અગ્રાને તેમ સાધુ અનેક મતોમાં પરિભ્રમણ કરી અનેક પંથો કરી આદારારિ મેળવી છતીરનું પેતલ કરે (૪) જેમ અમરો પદ્મો રક્ષ મળવા છતાં સમ્રાટ ન કરે તેમ સાધુ આદારારિનો સમ્રાટ ન કરે (૫) જેમ અમરો વચર મોઢાએ દુઃખોમાં એકિયાતા અમે છે તેમ સાધુ જલ સિદ્ધ નિમિત્તો ચુરસ્થ નેત્રામ્પા વિના એકિયાતા જળ છે (૬) જેમ અમરનો પ્રિય કમળ ઉપર વધારે દેખે તેમ સાધુનો નિર્દોષ આત્મરવર તથા ચારિત્ર ધર્મ પર અધિક પ્રિય દેખે છે (૭) જેમ અમરો પાંચે વારી, બગીચા વજેર બનાવ્યા નથી. તેમ ચુરસ્થ તારીથી ૭ આકાર વજેર સાધુને મળે ન નીપળાવુ દેખ તે ૪ સાધુને કામ આવે છે

(૮) 'મય'—સાધુ મૃગ તુલ્ય છે. (૧) જેમ મૃગ સિંહથી ડરે છે તેમ સાધુ પાપથી ડરે છે (૨) જે ધાસ ઉપર ચઢે તે સિંહ ચાલે છે તે ધાસ હરણ ખાય નહિ, તેમ જે આહાર દોષીલા થયા તે સાધુ કદી પણ ભોગવે નહિ (૩) જેમ મૃગ સિંહના ડરથી એક સ્થળે રહે નહિ, તેમ સાધુ પ્રતિગંધથી ડરે, અને મર્યાદા ઉલ્લંઘી એક સ્થાનમાં ન રહે (૪) જેમ મૃગને રોમ થાય તે પણ તે ઝોસડ કરે નહિ તેમ સાધુ પણ પાપકારી તેમજ સચિત્ત ઓપધ કરે નહિ (૫) જેમ રોગાદિને કારણે મૃગ એક સ્થાનમાં રહે તેમ, રોગ, વૃદ્ધપણ, વગેરે કારણોથી સાધુ એક સ્થળમાં રહે. (૬) જેમ મૃગ રોગાદિમાં કાણોમાં સ્વજનોનો સદાય ઇન્દ્રિય નહિ તેમ સાધુ પણ રોગ પરીપક્ષ, ઉપસર્ગ થાય ત્યારે ગૃહસ્થોનું તેમજ સ્વજનોનું શરણ ઇન્દ્રિય નહિ, (૭) જેમ મૃગ નિરોગી થતા તે સ્થાન છોડી અન્ય સ્થાને વિચરે તેમ સાધુ પણ કારણ મુક્ત થતા ગ્રામાનુયામ વિહાર કરે

(૯) 'ધરણી'—સાધુ પૃથ્વી તુલ્ય છે (૧) જેમ પૃથ્વી ટાક, તપ, છેદન, ભેદન, વગેરે દુષ્ક્રમ સમભાવથી સદન કરે છે, તેમ સાધુ પણ સમભાવથી પરીપક્ષ, ઉપસર્ગ વગેરે મહે છે, (૨) જેમ પૃથ્વી ધન ધાન્ય વગેરેથી ભરપૂર છે તેમ સાધુ સવેગ, શમ, દમ, વગેરે શુભોચી ભરેલા છે (૩) જેમ પૃથ્વી તમામ બીજ વગેરેની ઉત્પત્તિનું કારણ છે તેમ સાધુ, સર્વ સ્પષ્ટતા ધર્મબીજની ઉત્પત્તિનું કારણ છે (૪) જેમ પૃથ્વી પોતાના શરીરનો સભાળ કરે નહિ તેમ સાધુ પોતાના દેહની મમત્વભાવથી સાર સભાળ કરે નહિ (૫) જેમ પૃથ્વીને કોઈ છેદ, બેદ, મળમુત્ર કરે તે પણ કોઈની પાસે રાવ ફરિયાદ ન કરે તેમ સાધુને કોઈ મારે, પગડે અપમાન કરે તે પણ ગૃહસ્થને જણાવે નહિ, (૬) જેમ પૃથ્વી અન્ય સંલોગથી ઉત્પન્ન થયેલા કાદવો નાશ કરે છે તેમ સાધુ, રાગ દ્વેષ, ક્રોધ વગેરે કાદવો નાશ કરે છે (૭) જેમ પૃથ્વી સર્વે પ્રાણી, ભૂત, વગેરેના આધાર રૂપ છે તેમ સાધુ પણ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, શિષ્ય, શ્રાવક વગેરેના આધારરૂપ છે

(૧૦) 'જલરૂઢ'—સાધુ કમળના ફૂલ તુલ્ય છે (૧) જેમ કમળનું ફૂલ કાદવમાંથી ઉત્પન્ન થયું, પાણીના સંલોગથી વધ્યું, છતાં તેમાં ફરીવાર લેપાય નહિ, તેમ સાધુ ગૃહસ્થને ત્યાં ઉપન્યાસ, ગૃહસ્થને ત્યાં ભોગ ભોગવી મોટા થયા છતાં તે જ કામ ભોગમાં લેપાય નહિ પણ ન્યારા રહે (૩) કમળનું ફૂલ સુગંધી, શીતળતા, વગેરેથી વટેમાગુંઓને સુખ ઉપજાવે છે તેમ સાધુ ઉપદેશ આપીને ભવ્ય જીવેને સુખ ઉપજાવે છે, (૪) જેમ પુરંક કમળની સુગંધ ચારે તરફ ફેલાય છે તેમ સાધુના શીલ, સત્ય, તપ, જ્ઞાન, દર્શન વગેરે શુભોચી સુગંધ ચોગરદમ વિસ્તરે છે. (૫) જેમ ચંદ્રવિકાસી સૂર્યવિકાસી કમળો અનુક્રમે ચંદ્ર અને સૂર્યના દર્શનથી ખીંચે છે તેમ શુભોચી મેળાપથી મહામુનિઓના હૃદયકમળ ખીંચે છે (૬) જેમ કમળ સદા પ્રકુલિત રહે છે તેમ સાધુ સદા, ખુશી રહે છે (૭) જેમ કમળ સદા સૂર્ય અને ચંદ્રની સન્મુખ રહે છે તેમ સાધુ, તીર્થંકર દેવની આજ્ઞાની સન્મુખ રહે છે એટલે આજ્ઞાનુસાર વર્તે છે (૮) જેમ પુરંક કમળ ઉજ્જવળ છે તેમ સાધુનું હૃદય પણ ધર્મધ્યાન તથા શુકલધ્યાન વડે સદા ઉજ્જવળ છે.

(૧૧) 'રવિ'—સાધુ સૂર્ય તુલ્ય છે. (૧) જેમ સૂર્ય પોતાના તેજથી અંધકારનો નાશ કરી જગતના સર્વ પદાર્થોને પ્રકાશમાં લાવે છે તેમ સાધુ, જીવ, અજીવ વગેરે નવ

પદાર્થોનું પરસ્પર સ્વરૂપ જાણ્યું જોવાના હેતુથી પ્રગટ કરે છે (૨) જેમ સૂર્યના ઉત્પત્તિ ક્રમોના વન પ્રદુષિત થાય છે તેમ સાધુના આત્મમનથી જાણ્યું જોવાના અને પ્રદુષિત થાય છે (૩) જેમ સૂર્ય રક્તિના આર પહોરના એક ક્ષેત્રે અધિકારની કાલ માત્રમાં નહીં છે તેમ સાધુ જ્ઞાનાધિકારના મિથ્યાત્વનો નાશ કરે છે (૪) જેમ સૂર્ય તેજના પ્રાપ્તિ દીપે છે તેમ સાધુ તપશ્ચરી તેજથી શોકે છે (૫) જેમ સૂર્યની પ્રકાશ થતાં જીવ, નિરજ અને તારાઓનું તેજ જીવ્ય પડી જાય છે તેમ સાધુના પદાર્થથી મિથ્યાત્વનો અને પાપ દીપ્તિનું તેજ મટ પડી જાય છે (૬) સૂર્યનો પ્રકાશ થતાં જેમ દેવતાનું (અગ્નિનું) તેજ રિક્ત પડી જાય છે તેમ સાધુનો યાત્રા પ્રકાશ ક્રીધાથી અગ્નિને મટ કરે છે (૭) જેમ સૂર્ય પેશાબનાં દળાર ઈરેક્ષેથી શોકે છે તેમ સાધુ યાનાદિક દળારો મુલ્યે વડે તથા આર તીથના પરિવાર મડે શોકે છે

(૧૨) 'પવન' સાધુ પવન તુલ્ય છે (૧) જેમ પવન સર્વ સ્થાનમાં ગમન કરે છે તેમ સાધુ જ્ઞાન રસને સ્વેચ્છાવારે વિચરે (૨) જેમ પવન અપ્રતિબંધે વિહારી છે તેમ સાધુ મુદરમ વચરેના પ્રતિબંધથી રક્તિ મળીને વિચરે છે (૩) જેમ વાયુ હલકો છે તેમ સાધુ જ્ઞાને તે જાણે (આર જ્ઞાન પાતળા પામ્યા છે તેથી) હલકો છે (૪) જેમ વાયુ માલતાં માલતી ક્ષાંતો જ્યાં નીકળી જાય તેમ સાધુ જ્ઞાને દેશ વિચરે (૫) જેમ વાયુ મુગધો અને કુત્તરોની પ્રચાર કરે છે તેમ સાધુ જ્ઞાને અધર્મ પુણ્ય, પાપ વચરે મુગ અધુન પદાર્થોનું સ્વરૂપ જાણે છે (૬) જેમ વાયુ રેશ્મનો અટકાવે અટકે નહીં તેમ સાધુ સર્વાંશ ઉપરાંત કોઈના રીક્ષા રીક્ષા નહીં (૭) જેમ વાયુ ઉષ્ણતાને મટાડે છે તેમ સાધુ સ્વેચ્છા, યોગ્ય અને હાલોધરથી પવનથી આધિ, આધિ અને ઉપધિથી ઉષ્ણતાં નિવારી સ્થિતિ થતી પ્રચારાવે છે

સાધુજીની ગીત કર ઉપમા

(૧) કસિ પત્ર જ્ઞાને જેમ કાંસાનો વાટકો પાણીથી ભેદાય નહીં તેમ મુનિ જેમ માળાથી ભોળા નહીં (૨) સખાધવ — જેમ સખાને રમ મડે નહીં તેમ મુનિ સ્નેહ રમાય નહીં (૩) "જીવ જીવ જીવ — જેમ જીવને પરભવમાં જતાં તેની મનિ કાંઈ રાખી નહીં તેમ મુનિ અપ્રતિબંધે વિહારી જમ વિચરે છે (૪) મુવલ જીવ — જેમ સેલાને કંઈ જાણે નહીં તેમ સાધુને પાપશ્ચ કાંઈ જાણે નહીં (૫) સિવ જીવ — જેમ જીરીસામાં રૂપ દેખાય તેમ સાધુ યાત્રા વડે નિજાત્મ સ્વરૂપ દેખે (૬) કુમો જીવ — જેમ કાંઈ વનના સરોવરમાં ખસી કાચના રહેતા કાંઈ તેઓ આહાર કરવા આર પાણીમાંથી જલાર નીકળતા તે વખતે વનમાં રહેનાર અનેક સિપાળ તેમનો કાલ કરવા આવતા તેઓ હોશિયાર હજ તેઓ સિપાળને જોઈ આખી રાત પોતાનું પચાંચ (આર પત્ર અને પાંચમુ માધુ એમ પંચ જમ) હાથ નીચે છુપાવી રહ્યો પડ્યા રહેતા અને સૂર્ય ઉદય થવા દાન્યે સિપાળ સી જતા રહેતા તેથી પોતાને દેખાતું (પેશા સરોવરમાં) પહેલી મુખી થતા જલ દેશા કાચનાએ, ઉગતગા જઈ સિપાળીઆ જતા રહ્યા છે નહીં ને જોવા દાન્યે જલાર માધુ કાંઈ તે તરતજ સતત મોઢા પાળી સિપાળીઆ તેમનું સરીર એવી તોડી મારીને ખાઈ જતા એ પ્રમાણે સાધુ પંચ કદિપોને યાત્રાથી હાથ નીચે આખી છાંચી

ધારી રાખે છે. સ્ત્રી, આહાર વગેરે ભોગરૂપી શિયાળના કષ્ણમાં આવી પડતા નથી અને છેવટે શાંતિમાં આયુષ્ય પૂર્ણ કરી મોક્ષરૂપી સરોવરમાં સમાઈ સુખી થાય છે. (૭) 'પદ્મ કમળ ધ્રુવ'—જેમ પદ્મ કમળ કાલ્પમાં પેદા થાય છે, પાણીમાં ને પાણીમાં વૃદ્ધિ પામે છે છતાં પાણીથી અસંગ રહે છે, લેપાતું નથી તેમ સાધુ સસારમાં ઉત્પન્ન થયા, મોટા થયા પણ ત્યાગી થયા પછી સંસારના ભોગમાં લેપાતા નથી. (૮) 'ગંગણુ ધ્રુવ'—જેમ આકાશને કોઈ થાંભલો નથી, નિરાધાર છતાં આખા દેહ ટકી રહેલ છે તેમ સાધુ કોઈના આશ્રય વિના રહી આનંદથી સંયમરૂપી જીવંતર વ્યતીત કરે છે. (૯) 'વાયુ ધ્રુવ'—વાયુ જેમ એક ઠેકાણે રહે નહિ તેમ સાધુ વિચર્યા કરે છે. (૧૦) ચંદ્ર ધ્રુવ—ચંદ્રમાની પેઠે સાધુ સદા નિર્મળ ને ઉજ્જવળ હૃદયવાળા અને શિતળ સ્વભાવી હોય છે. (૧૧) 'આદ્ય ધ્રુવ'—જેમ સૂર્ય અંધકારનો નાશ કરે છે તેમ સાધુ મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારનો નાશ કરે છે (૧૨) 'સમુદ્ર ધ્રુવ'—જેમ સમુદ્રમાં અનેક નદીઓનું પાણી આવે છે છતાં છલકાતો નથી-મર્યાદા ઓળંગતો નથી તેમ સાધુ સર્વનાં શુભ અશુભ વચનો સહે, પણ કોપ ન કરે. (૧૩) 'ભારડ ધ્રુવ'—ભારડ પખીને જે સુખ ને ત્રણ પગ હોય છે તે પખી સદા આકાશમાં જ રહ્યાં કરે છે. ફક્ત આહાર લેવા ટાણે પૃથ્વી પર આવે છે. ત્યારે પાંખો પહોળી કરી ખેસે છે એક સુખથી ચારે તરફ જોયા કરે છે કે કોઈ તરફ મને કંઈ પણ ફુ.ખ ન થાય અને ખીજા મોઢાથી આહાર કરે છે જરા ખડખડાટ થાય કે શંકા પડે તો તરતજ ઉડી જાય છે તેવી રીતે સાધુ સદા સંયમમાં જ પોતાના સ્થાનમાં રહે ફક્ત આહાર વગેરે સંયમના નિર્વાહના કામ પ્રસંગે ગૃહસ્થને ઘેર જાય, ત્યારે દ્રવ્ય દ્રષ્ટિ (ચર્મચક્ષુ) તો આહારની તરફ રાખે, અને અંતર દ્રષ્ટિથી અવલોકન કર્યા કરે કે મને કોઈ પ્રકારનો દોષ લાગી ન જાય, જે જરાપણ દોષ લાગવા જેવું દેખે અગર શંકા પડે તો તત્કાલ ત્યાંથી ચાલ્યા જાય (૧૪) 'મંદર ધ્રુવ'—જેમ મેરૂ પર્વત પવનથી કંપે નહિ તેમ સાધુ, પરીષદ ઉપસર્ગ વગેરે આવે તો સંયમથી ચલાયમાન ન થાય, (૧૫) 'તોય ધ્રુવ'—જેમ શરદ ઋતુનું પાણી સદા નિર્મળ રહે તેમ સાધુનું હૃદય સદા નિર્મળ રહે (૧૬) 'ખગીલ્લી ધ્રુવ'—જેમ ગેડા નામના પશુને એકજ દાંત હોય છે અને તેનાથી તે સૌનો પરાજય કરી શકે છે, તેમ સાધુ એક નિશ્ચયપર સ્થિર રહી, આઠ કર્મરૂપ સર્વ શત્રુઓનો પરાજય કરે છે. (૧૭) 'અધહલી ધ્રુવ'—જેમ ગધ હસ્તીને સંગ્રામમાં જેમ જેમ બાલાના ધા લાગે છે તેમ તેમ વિશેષ વિશેષ શૂરો બની શત્રુઓનો પરાજય કરે છે તેમ સાધુને જેમ જેમ પરીષદ વગેરે આવી પડે તેમ તેમ વિશેષ બળ, વીર્ય ફેરવી શૂરા બની કર્મ શત્રુનો પરાજય કરે. (૧૮) 'વૃષભ ધ્રુવ' જેમ મારવાડ દેશનો ધોરી-ખળદ ઉપાડેલો ભાર પ્રાણુ જાય તો પણ વચમાં પડતો મેલે નહિ પણ ઠૂંક પહોંચાડે તેમ સાધુ પાંચ મહાવ્રતરૂપી મહાન ભાર પ્રાણીત કષ્ટ સહન કરીને વચમાં મૂકી ન દેતાં સહીસલામત ઠૂંક પાર પહોંચાડે (૧૯) 'સિંહ ધ્રુવ'—જેમ કેસરી સિંહ કોઈ પણ પશુનો ડરાવ્યો કરે નહિ, તેમ સાધુ કોઈ પણ પાખડીઓથી ચલાયમાન થાય નહિ (૨૦) 'પુઢવી ધ્રુવ'—જેમ પૃથ્વી ટાઢ, તાપ, ગગાજળ, મૂત્ર, નિર્મળ અને મલીન ચીજો સર્વ સમભાવથી સહન કરે છે, અને ધરતી માતા કહી જેઓ પૂજા કરે છે તેઓની તરફ તેમ એકવાડ, ગદવાડ નાંખે છે અને ખોદે છે તેઓની તરફ સમભાવ રાખે છે તેજ પ્રમાણે

સાધુ યત્ન અને મિત્રો તરફ સમસાવ રાખે છે તેમજ નિષ્ક અને પૂજા નેત્રે ઉપ
 અને એક સરખો ઉપદેશ કરી સસાર-સાગરથી તારે છે (૨૧) 'વહ્નિ ધ્વ—ધી નાનવથી
 અગ્નિ જેમ દેહિખાન થાય છે તેમ સાધુ યાનાદિ અલોપકે દેહિખાન થાય છે (૨૨)
 મોશીય' ચંદન ધ્વ—જેમ ચંદને કાપે તથા જાળે તેમ તેમ વિશ્વ સુત્રથી જાણે છે તેમ
 સાધુ પરીવહ આપનારા તરફ, તેને પેદાના કમ' કાપનારા ઉપકારી છવ જણી સમસાવથી
 સંકન કરે, ઉપરાંત ઉપસર્ગ દેનારને પણ ઉપદેશ આપી તારે (૨૩) 'દ્વઘ ધ્વ—દ્વઘ (પશુના
 ધરો) ચાર પ્રકારના છે (૧) સુશ્વદિમવત પચાદિ વગેરે વર્ષધર જ્વ'તના દ્વઘમાંથી પાણી જ્વર
 નીકળે છે પણ જ્વરનું પાણી જ્વર આવતુ નથી તેમ કેટલે કેટલે સાધુ બીજાને સ્તીખવે છે
 પણ પોતે કેટલી પાસેથી સ્તીખતા નથી (૨) સમુદ્ર—ની પેઠે પાણી જ્વર આવે છે પર
 જ્વરનું પાણી જ્વર નીકળતુ નથી તેમ કેટલાક સાધુ બીજાની પાસેથી યાન સ્તીખે
 પણ પોતે કેટલે સ્તીખવતા નથી (૩) ગંગા પ્રવહ કુદ વગેરેમાં પાણી આવે પણ
 અને જ્વર પણ જાય છે તેમ કેટલાક સાધુ યાન બીજા પાસેથી લેણે છે અને બીજા
 લેણે પણ છે (૪) જાડી દોષની જ્વરના સમુદ્રોમાં પાણી જ્વરથી જ્વર આવતુ નથી
 તેમ જ્વરથી જ્વર પણ જાય નથી, તેમ કેટલાક સાધુ બીજા પાસેથી યાન સ્તીખતા નથી
 અને જ્વરને સ્તીખવતા પણ નથી વળી જેમ દ્વઘમાં પાણી સદા જાપૂટ હોય છે તે
 સાધુની પાસે સદા જાપૂટ યાન જ્વર હોય છે (૨૪) ખિસ્સી ધ્વ—જેમ ખિસ્સી પર કપોડ
 ખાસતી તે એક સરખી કિશમાં પ્રવેશ કરે છે તેમ સાધુ સદા એકાંત મોક્ષ હેતુ તરફ નજર
 રાખી પ્રવર્તે છે (૨૫) 'શ્વન એક ધ્વ—જેમ ગૂઢરૂપ જાડે તેમાં સ્ત્રી મરણી સાર સમજ
 કરે નહિ તેમ સાધુ કરીશથી મરણી સમજા કરે નહિ. (૨૬) દીવેકવ—જેમ સમુદ્રમાં
 ગ્રામાં ખાદ્ય પ્રાણીનો દોષ (મેટ) આધારભૂત છે તેમ સસાર સાગર રૂપી પાણીમાં પોષ
 તક સમાવર વગેરે સર્વે ઇવેને સાધુ આધારભૂત એટલે જ્વરના નાશ છે (૨૭) રામધર
 ધ્વ—જેમ કવવતની ખાર એકજ કિશમાં વહેતી જાળજ વધે છે તેમ સાધુ કમ' જતું
 નિષ્કન કરતા એકાંત જાતમકમજાના માત્રમાં આસે છે (૨૮) સાપ ધ્વ—જેમ સાપ મંદ
 વગેરેથી ધરીને આસે તેમ સાધુ કમ જાતના હેતુથી ધરીને આસે (૨૯) 'સકુન ધ્વ—જેમ
 પક્ષી કંઈ પણ જાતના રક્તવાળી ન રાખે, તેમ સાધુ ચારે જાતના રક્ત પાસે ન રાખે
 (૩) મિષ ધ્વ—જેમ હરણ નિત્ય નવાં નવાં રક્તના ભેજવે રાકાને કેકાણે વિખાત ન કરે,
 તે પ્રમાણે સાધુ ઉપદેશકારી નહે છે અને રાકાને કે દેવ સાત્તવાને રક્તે જરા પણ વિશ્વ
 ન કરે. (૩૧) ક ધ્વ—જેમ સાકુ કાપનારને અને પૂજનારને જનેને સમ જાણે તેમ
 સાધુ યત્ન અને મિત્રને સમ જાણે (૩૨) રૂઢિક રૂપ ધ્વ—જેમ રૂઢિક રાત જ્વરથી
 અને જ્વરથી એક સરખુ નિમજ છે તેમ સાધુ જાણજ્વર સરખી રક્તિવાળા હોય છે અને
 કા પિતા જરા પણ દેખી નથી

એવી એવી અનેક ઉત્તમ પદાર્થોની ઉપમા સાધુ મુનિશાસ્ત્રને આપવામાં આવે છે
 જેમ પારસમણિ મિનામણિ કામકામ 'કવચ' 'ચરવેલી વગેરેની ઉપમા જ્વર
 ઉ એટલે એ ઉત્તમ પદાર્થો જેની પામે દેવ તેની સર્વે મનામના પૂજા થાય છે તેમ
 જાત જાતે ઇવેને મનાદિ ઉત્તમ ગુણો આપી તેઓના ખેતરમાં સિદ્ધ કરે છે. જેમ જિ

વગરનું વહાણ પોતે તરે છે અને જીવનને પણ તારીને પાર ઉતારે છે તેમ સાધુ કનક-
કાતાકપી જિદ્રોથી રહિત છે તેથી પોતાનાં આશ્રિતજનોને સસાર સમુદ્રની પાર ઉતારે છે.
જેમ કળ આવેલા જાડને ફાઈ પથંગે મારે તો તે જાડ, પથંગે મારનારને કળ આપે છે, તેમ
સાધુનો ફાઈ અપકાર કરે તો તેવા અપકારીઓ ઉપર પણ ઉપકાર વરસાવે છે વગેરે અનેક
ઉપમાઓ સાધુ નિરાજને આપ્ય છે એવા અનેક શુભ ઉપમાયુક્ત, આત્માથી, લુખવતી,
(ઉદામી ભાવવાળા અથવા નિષ્કામ વતી), મહાપણિત, ગર, વીર, ધીર, શમ, દમ, યમ, નિયમ,
ઉપશમવંત, અનેક પ્રકારના તપના કરનાર, અનેક આસનના સાધનાર, સસાર તરફ પીઠ દષ્ટ
મોક્ષ માર્ગનેજ નજર સામે રાખનાર, સર્વે જીવોના હિતાથી, અનેકાનેક ઉત્તમ ગુણના ધરનાર,
શ્રી સાધુ મુનિરાજને મારી ત્રણે કાળ, ત્રણે કરણથી શુદ્ધ વદના નમસ્કાર હોજો.

ઉપસંહાર

॥ નમો અરિહંતાણું ॥ નમો સિદ્ધાણું ॥ નમો આચરિયાણું ॥ નમો
ઉપન્યાયાણું ॥ નમો લોએ સવ્વસાહુણું ॥ ઇતિ નવકાર (નમસ્કાર) મહામંત્ર:

એ પચ પરમેષ્ઠી પદમાં શ્રી અરિહંત-તીર્થ કરના ૧૨ ગુણ, શ્રી સિદ્ધના ૮ ગુણ, શ્રી
આચાર્યના ૩૬ ગુણ, શ્રી ઉપાધ્યાયના ૨૫ ગુણ, અને શ્રી સાધુના ૨૭ ગુણ એ પ્રમાણે
સર્વે ગુણો મળી ૧૦૮ થાય છે તેથીજ માળાના પારા (મણિકા) પણ ૧૦૮ રાખ્યા છે આ
સધના ગુણોનું વર્ણન પૂર્વોક્ત પાંચે પ્રકરણમાં અલગ અલગ કરેલાઈ ગયું છે

જેવી રીતે વેદાન્તી, ગૈવ, વૈષ્ણવ આદિ સંપ્રદાયોમાં ‘ગાયત્રી મંત્ર’ અને ધરુલામ
ધર્મમાં ‘કલમા’ માનનીય છે તેવી રીતે બદ્ધે તેથી પણ અધિક જૈન સંપ્રદાયમાં નવકારમંત્ર
માનનીય અને પરમ આદરણીય છે ગાયત્રી અને કલમા તો મત મર્તાતરને કારણે અનેક થઈ
ગયા છે, પરંતુ જૈનના સર્વ સંપ્રદાયોમાં નવકાર મહામંત્ર એકજ છે

અંતિમ મંગલાચરણ,

શાફૂલ ચિકીડિત છંદ

અર્હન્તો ભગવન્તેન્દ્રમહિતાઃ, સિદ્ધાશ્ચ સિદ્ધિસ્થિતા ।

આચાર્યા જિનશાસનોન્નતિકરાઃ, પૂજ્યા ઉપાધ્યાયકાઃ ॥

શ્રીસિદ્ધાંતસુપાઠકા મુનિવરા, રત્નત્રયારાધકાઃ ।

પૈતૈ પરમેષ્ઠિનઃ પ્રતિદિન, કુર્વન્તુ વો મદ્ગલમ્ ॥

ઇતિ પરમપૂજ્ય, ન્યાયાંભોનિધિ, સ્વાદ્વાદૈશલિદશક, શ્રી શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી

કહાનજી ઋષિજી મહારાજના સંપ્રદાયના, ક્રિયાપાત્ર, જ્ઞાનનિધિ શ્રી શ્રી

૧૦૦૮ શ્રી ખૂમાઋષિજી મહારાજના શિષ્ય આચાર્ય મુનિ શ્રી શ્રી

૧૦૦૮ શ્રી ચૈનાઋષિજી મહારાજના શિષ્ય બાલધ્વજાચારી

પણિત મુનિવર શ્રી અમોલખઋષિજી મહારાજ વિરચિત

“ જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ ” નામના ગ્રંથનું “ સાધુજી ”

નામનું પાંચમું પ્રકરણ અને

“ જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ ” ગ્રંથનો

પૂર્વાર્દ્ધ પ્રથમ ખંડ સમાપ્ત

૪૦ ગમા સિદ્ધ ।

દ્વિતીય ખંડ

પ્રવેશિકા

ઉત્પાદ' આધા—

મત્યમસ્મગદ્ તથા, મણુસર્ગી સુજેહ મે ॥

— —

અહીં નૈમ તત્ત્વ પ્રકાશ " નામના મહાના પ્રારંભમાં જે ગાથા લખી છે, તેના પૂર્વીક તો વિસ્તાર કરી, માર્ગશિક્ષા નિમિત્તે શ્રી પદ્મવતી પદ્મને ગુણગુણાદ્યુક્ત વસ્ત્રો નમસ્કાર કરવામાં પ્રથમ ખંડ પૂર્ણ કર્યો. તેમાં શ્રી અરિકંત દેવ એટલે ટીકા' કર પ્રભુ સિદ્ધમજાલ શ્રી આચાર્ય શ્રી શિવાચાર્ય અને શ્રી સાધુશ્રી એ પાત્ર પરમેશ્વરના કૃત્યો સવિસ્તૃત કરવા પ્રથમ ખંડમાં કરવામાં આવ્યું છે હવે એ માથાના ઉત્તરાદ પદ્મ વસ્ત્ર ના બીજા ખંડમાં આપવામાં આવ્યું છે

અત્રાધાનો ઇચ્છિત અર્થ' સિદ્ધ થાય એટલે જ મ, જરા અને મરણરૂપી મહાકુ એનો નાશ થઈ અનંત, અક્ષય અભ્યાસ એવા મોક્ષનાં સુખોની પ્રાપ્તિ કરે એવા વચ્ચત્ત્વ સ્વ એવા, ઉત્તમ સુખના અર્થો એ એટલે ગુણગુણોને અર્થ કરવા થોડા થુત અને અસ્તિ થઈ ને મે ગુરુ મદારાજશ્રીની કૃપાથી જાણ્યો છે તેનો ઉપદેશ અન્ય સભ્ય છવાને કરવા અને એ રીતે મતી રાજકાળાથી ફરજ જરોમર જાળવવા આ બીજા ખંડમાં (૧) ધર્મની પ્રાપ્તિ (૨) સ્વ ધર્મ (૩) મિત્રાત્વ (૪) સમ્યક્ત્વ (૫) 'સામારી ધર્મ' અને (૬) 'અતિમ શુદ્ધિ' એવા ૭ પ્રકારો જોઈતી વસ્તુ ન ક્યું છે હે અન્ય છવો ! હે સભ્ય કુટુંબ ! એ ઉત્તમ ધર્મ ને નિજ આત્માનું કિંત કરનાર સમગ્ર સારી રીતે મન, વચન અને કથા એ ત્રણ થોળને રિષર કરી, એકમિત થઈ જાણાને શીખાને, નેથી તમને અકરમ અતિમ સુખના સાક્ષી પ્રાપ્ત થશે.

છદ્મરથ હેતુથી અમર સરતજૂથથી મારાથી કઈ દોષ થઈ જાય તો હું યાની પ્રભુ પાસે ક્ષમા માગુ છું અને (વિનંતિ કર છું કે દુઃખની પીડે પાણીરૂપ કુટુંબને ફર કરી કૃપાપ સદૃશ્યોના મહાક જનીને ને પાનપાન કરશે તો અકરમ અતિમ સુખો પ્રાપ્ત કરી અવરહિત સાધી રહેશે.

પ્રકરણ પહેલું

શ્રી ધર્મની પ્રાપ્તિ

ગાથા—લબ્ધન્તિ વિડલા મોષ, લબ્ધન્તિ સુરસંપયા ।

લબ્ધન્તિ પુત્તમિત્તં ચ, પગો ધમ્મો ન લબ્ધહ ॥

આ જગતમાંના તમામ જીવોને એકાંત સુખની અભિલાષા છે તે અભિલાષા પૂર્ણ કરનાર આ વિશ્વમાં જો કોઈ પણ પદાર્થ હોય તો એક માત્ર ધર્મ છે, કેમકે જો કોઈ મીઠો પદાર્થ એકાંત સુખની અભિલાષા પૂર્ણ કરનાર હોત તો કોઈ પ્રાણી આજ સુધી દુખી રહેત નહિ. હાલ જે ભવ છે તેની પહેલાંના ભવોમાં દરેક પ્રાણીએ દેવતાના તથા મનુષ્યના અનંત ભવ કરીને, પાંચે ઇન્દ્રિયોના ભોગ વિલાસ ભોગવ્યા. દેવતાઓના રત્નજડિત મહેનો, દિવ્ય વસ્ત્રાદિ વગેરે સપત્તિ અનંતીવાર મળી, પુત્ર, મિત્ર અને સ્વજનથી સુખ મળતું હોત તો તે પણ અનંતીવાર મળ્યું છતાં એકાંત સુખની પ્રાપ્તિ થઈ નહિ એ એકાંત સુખની (જે સુખ તે હંમેશાં સુખ જ રહે છે, દુખમાં ફેરવાઈ જતું નથી તેની) પ્રાપ્તિ તો માત્ર ધર્મનું શરણુ ગ્રહણ કરવાથી થાય છે એવા મહા ઉત્તમ ધર્મ મળવો દુષ્કર છે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

ન સા જાહ ન સા જોણી, ન ત કુલં ન તં ઠાળ ॥

ન જાયા ન મુઆ જત્થ, સવ્વે જીવા અણંતસો ॥

અર્થ—આ જગતમાં એવી કોઈ જાતિ, યોતી કુળ કે સ્થાન નથી કે જ્યાં આ જીવ જન્મ્યો ન હોય કે મરણ પામ્યો ન હોય. સારાંશ કે સર્વ જાતિ, સર્વ યોગિ સર્વ કુળ અને સ્થાનમાં આ પ્રમાણે જીવ અનંતીવાર ઉત્પન્ન થયો છે અને મરણ પામ્યો છે આ જગતમાં જેટલા જીવો છે તે સર્વેની સાથે માતા-પિતા-ભાઈ-બેન-સહોદર પુત્ર વગેરે જે જે જાતના સંબંધો જગતમાં છે તે સર્વ સંબંધ અનંતાનંતવાર આપણો જીવ કરી આવ્યો છે કોઈ પણ જીવ સાથે કોઈ પણ જાનનો* સંબંધ બાંધવો બાકી રહ્યો નથી છતાં કોઈ પણ તેની ઇચ્છા પૂર્ણ કરી શક્યું નહિ અને જીવને જોઈએ છીએ તે ઇચ્છત અખંડ સુખ આપી શક્યું નહિ, સુખ ન આપી શકવાથી જીવ તે સર્વને છોડીને આવ્યો છે કેટલીકવાર તો આપણા જીવને લીધે એ સ્વજનોને રોવું પડ્યું હતું, અને કેટલીક વાર એ સ્વજનોને લીધે આપણા જીવને રોવું પડ્યું હતું જો એ બધા સ્થાનક અને સંબંધો અખંડ સુખ દેતાં હોત, તો રૂદ્ધ કરી દુખી થવાનું શું કારણ? ઉત્તરાખ્યપન સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—

* આ એક વ્યવહારિક વચન છે જેમકે મુળમાં ઘણા વરસ લગી રહેનાર માણસ કહે કે “મેં તમામ મુળમાં જોઈ છે” પરંતુ ખરી રીતે જોતાં તમામ મુળમાં તે જોઈ શક્યો નથી તેવી રીતે અવ્યવહાર રાશિમાંથી તરતના નીકળેલા જીવો સાથે આ સંબંધોની વાત બેસતી નથી.

માયા—માયા પિયા મૂસા માયા, મગ્ગા પુત્તા ય ઓરસા ॥

માલ તે સય તાણાય, છુવ્વત્તસ સકમ્મુણા ॥

અર્થ—માતા પિતા, પુત્રની વદ્ધ-બાઈ, બાપો પુત્ર વગેરે સજીવોએ તને ચોક્કસ તથા ધર્મરૂપ (સુખદાયક) નથી કારણ તે નિચારા કેવળ પોતપોતાનાં કર્મના ઉપ પ્રયોગે પોતે મોક્ષની રજા છે તેથી તને થી રીતે સુખી કરી શકે છે એવું બધી જ બંધ પ્રણીઓ આ વિશ્વર્થ તમારે મરેખા કિત અને સુખ કરનાર ને કેવળ દેવ તે એક ધર્મ છે એવું સ્વ સમજાવે. એવો સુખદાતા ધર્મ મળવો બહુ જ મુશ્કેલ છે એટલા માટે આ પ્રાચીન પહેલી માયામાં દર્શાવ્યું છે કે ॥ યગો યસો જ સમ્માહ ॥ તે બરોબર છે આ સમર્થ દેવતા વચ્ચેથી વચ્ચે જેથી કે સુવચ્ચ રત્ન વગેરે બહુ જ મુશ્કેલ છે એમ વિચાર મર્થ પ્રવર્તે સમજાવે છે સુવચ્ચ અને રત્ન જેવા પદાર્થોથી ધર્મ અનતમજો કિંમતી છે એ નમ્મી છે તે એવો કે પરમસુખદાતા ધર્મ સહેજે થી રીતે કાચ લાગે કે ધર્મની પ્રતિ પહેલી કુલોલી મોક્ષમા પછી થાય છે તે વિશે સમજાવે.

“અવુલા યગોલ સુવો” કુ (અર્થ) અનંતીવર સવે જીવે સહારમી જી-ધર્મથી કરી આવેલા છે એ ધર્મના ‘અવુલા’ એટલે ‘અર્થ’ અર્થ ઉપરથી એવો નિશ્ચય થાય છે કે આ જીવ ‘ધર્મ નિરોધ’ એટલે અભવદાર રાક્ષિ (કે ને જીવ રાક્ષિથી) અનંત જીવે. હજી સુધી પોતપોતે જોડિયણ છેડી બેધર્મિય વગેરેમાં જાણ નથી તેમાં પ્રથમ હોય એ અભવદાર રાક્ષિમાં તેનો અનંતકાળ વ્યતીત થયે, એવું કાળ વ્યતીત થતાં થતાં અભાગ નિર્જીવરૂપે (મન વિના દહ, વાપ કુષા, લાંબ વગેરે

‡ Religion what treasures untold
Reside in that heavenly world
More precious than silver and gold.
Or all this earth can afford.

ધર્મ એ સ્વર્ગીય સંસ્કારા ફરતો અસ્થિ અનંતો રહે છે । સેલુ, રૂપ, રત્ન મેની અને પૃથ્વીની સર્વ ઓળેથી પણ ધર્મ અતિશય મૂલ્યવાન છે ।

કુ આ પાઠ મો ભગવતી સ્તરમાં નવા બળદોર પન્તિ સ્તરના ઉચ્ચા ભાગમાં છે તેમજ મો હેમચ્ચા કિત સ્વાધ્યાય મન્ત્રીની રીતમાં પણ કહેલો છે

ગાથા—ગોમ્સાય યસક્કિજા, યસંસ પિગોય મોલ્લમો મણિમો

રક્કિય પિસોપમ્મિ યણમ્મ ઝીયા મુણેયપ્પા ૧૧૨

અર્થ—નિરોધમાં ગેળા અસખ્યા છે એક એક ગેળામાં અસખ્યાતા નિરોધમાં થીર છે, તથા એક એક થીરમાં અનંત અનંત જીવ છે

ગાથા—સિદ્ધંતિ સતિયા યત્તુ રહ સં યપહારરાસી રેા ।

પતિ અમાર યણસ્પહ રાસી રેા સતિયા સમ્મિ ॥

અર્થ—અસ્પદાર રાક્ષિઓથી રક્ષા જીવે શિદ્ધતિમાં જાન છે તેટલા જીવે, અર્થ નિરોધ નામની પન્તિની રાક્ષિઓથી તોડાળ અભવદાર રાક્ષિમાં આવી જાય છે.

ખમતી) કંઈ કર્મો પાતળા પડ્યા ત્યારે વ્યવહારશક્તિમાં આબો અને “અણંત સ્વત્તો” એટલે અનંત પુદ્ગલપરાવર્તન કર્યાં. એ પુદ્ગલ પરાવર્તનનો વિષય અતિ સૂક્ષ્મ છે તે વર્ણવે છે.

“પુદ્ગલ પરાવર્તન”

શ્રવ આઠ રીતે પુદ્ગલ પરાવર્તન કરે છે (૧) દ્રવ્યથી (૨) ક્ષેત્રથી (૩) કાળથી, (૪) હાવથી એ ચારમાંના દરેકના વળી બે બેદ છે. (૧) બાદર, (૨) સૂક્ષ્મ એ રીતે ૮ બેદે પુદ્ગલ પરાવર્તન થાય છે તેનો વિસ્તાર કહે છે.

(૧) ‘દ્રવ્યથી બાદર પુદ્ગલ પરાવર્તન’—૧ “ઔદારિક શરીર” કે જે શરીર હાડ, માંસ અને ચામડીના પૂતળા રૂપે મનુષ્ય તથા તિર્યચને હોય છે. (૨) “વેદ્ય શરીર” કે જે અન્ય નકારાં અથવા સારાં પુદ્ગલોના પૂતળારૂપે નારકી અને દેવતાઓને હોય છે (૩) “તૈજસ શરીર” † કે જે શરીર, અંદર રહીને, આહારને પચાવે છે તે શરીર સંસારી સર્વ જીવોની અંદર હોય છે (૪) “કાર્મણ શરીર” કે જે ગ્રહણ કરેલા આહાર તથા કર્મપુદ્ગલના વિભાગ કરી તેના રસને યથાયોગ્ય ઠેકાણે પહોંચાડે છે એ શરીર પણ સર્વ

૧ શ્લોક—અતપવ ચ વિદ્વત્સુ, મુચ્યમાનેષુ સતતતમ્ ।

બ્રહ્માણ્ડ લોક જીવાનામન્તત્વાત્ શૂન્યતા ॥૩॥

અર્થ—એટલા માટે સંસારમાંથી મુક્તિ જીવો નિરંતર મોક્ષગામી થાય છે છતાં સંસારી જીવ રાશિ અનંતરૂપ હોવાથી કોઈ દિવસ એનો અંત આવતો નથી.

૨ શ્લોક—અન્ત્ય ન્યૂનાતિરિક્તત્વૈ, યુજ્યતે પરિમાણવત્ ॥

વસ્તુન્યપરિમેયતુ, નૂનં તેષામસંમમઃ ॥ ૪ ॥

અર્થ - જે વસ્તુનું સંખ્યાતાની ગણતરીએ પરિણામ થાય છે, એ વસ્તુનો કોઈક વખતે પણ અંત આવે છે, ઓછી થાય છે અને સમાપ્તિ પણ આવી જાય છે, પણ જે વસ્તુનું પરિણામ કોઈ રીતે થતું નથી એટલે અપરિમેય છે તે વસ્તુનો કદી અંત પણ આવતો નથી, કદી ઘટતો પણ નથી અને કદી સમાપ્તિ પણ પામતો નથી.

† અહીં ‘ત્રીજું’ આહારક શરીર લીધું નહિ, કારણકે એ શરીર ચૌદ પૂર્વધારી આહારક લબ્ધિવંત મુનિને જ પ્રાપ્ત થાય છે જ્યારે કોઈ ચતુર્દશશ્રેણીને ગહન વિષયમાં સદેહ થાય અને સર્વજનું સનિધાન ન હોય ત્યારે તે ઔદારિક શરીર વડે અન્ય ક્ષેત્રમાં જવું અસંભવિત સમજ પોતાની વિશિષ્ટ લબ્ધિનો પ્રયોગ કરે છે અને તે દ્વારા હાથ જેવડું નાનું શરીર બનાવે છે તે શુભ પુદ્ગલોથી ઉત્પન્ન થયેલું હોવાથી સુદર હોય છે, પ્રજ્ઞસ્ત ઉદ્દેશથી બનાવેલું હોવાથી નિરવલ હોય છે. અને અત્યંત સૂક્ષ્મ હોવાથી અવ્યાધાતી હોય છે એટલે કે કોઈને રોકે કે કોઈથી રોકાય એવું હોતું નથી આવા શરીરથી તે અન્ય ક્ષેત્રમાં સર્વજની પાસે જઈ સદેહ દૂર કરે છે, પછી એ શરીર વિખરાઈ જાય છે આ કાર્ય ફક્ત અંતર્મુદ્દર્તમાં થઈ જાય છે. લબ્ધિ ફેરવી તેનું પ્રાયશ્ચિત લઈ શુદ્ધ થાય છે. આ મુનિ અર્ધાં પુદ્ગલ પરાવર્તનથી વધારે સંસાર પરિભ્રમણ કરતા નથી તેથી પુદ્ગલ પરાવર્તનમાં આહારક શરીરને ગણ્યું નથી.

સચ્ચારી જીવોને હેતુ છે એ પ્રમાણે ચાર કરીર લેવાં (૫) મનજોગ (૬) વચનજોગ (૭) શાસ્ત્રોચ્છવાસ એ સાત જોશનાં જેટલાં પુદ્ગળ લોકમાં છે તે સર્વને જીવ હસી આવે તે તે દ્રવ્યથી 'જાત્ર પુદ્ગળ પરાવર્તન' થયું કહેવાય.

(૨) 'દ્રવ્યથી સ્થૂળ પુદ્ગળ પરાવર્તન'—જીવરની ક્ષત્રી તે સાત વસ્તુનાં પુદ્ગળને જનુક્રમે કરસે. જેથી પ્રથમ તે જૌહરિક કરીરનાં જેટલાં પુદ્ગળો લોકમાં હેતુ તે સર્વને હસી થે, પછી વૈશ્વિક કરીરનાં સર્વ પુદ્ગળો જનુક્રમે કરસે તે પછી તે જ પ્રમાણે નેત્ર કરીરનાં એમ કાપલું કરીરનાં એમ મનજોગનાં વચનજોગનાં અને શાસ્ત્રોચ્છવાસનાં સર્વ પુદ્ગળો જનુક્રમે કરસે. જૌહરિક કરીરનાં પુદ્ગળો જનુક્રમે કરસતાં કરસતાં કંઈ પૂરેપૂરાં હસી લીધાં નથી તેવામાં જો વૈશ્વિકિકનાં પુદ્ગળો કરસવામાં આવે તો જૌહરિક કરીરનાં જ પુદ્ગળો પ્રથમ કરસી લીધાં હતાં તે મજ્જતરીમાં ન મેતાં ફરી પહેલેથી જૌહરિક કરીરનાં પુદ્ગળો કરસવા મડિ એમ રાધી તે જીવ સુધી જૌહરિક કરીરનાં જ તમામ પુદ્ગળો જનુક્રમે હસી થે તો તે મજ્જતરીમાં લેવાય. એ ગતે સાતમાનાં કરીરનાં પુદ્ગળો જનુક્રમે હસી પૂરાં કરે તો તેને "દ્રવ્યથી સ્થૂળ પુદ્ગળ પરાવર્તન" કહે છે.

(૩) ક્ષેત્રથી જાત્ર પુદ્ગળ પરાવર્તન—મેર પર્વતથી આવેલ કરીરને સર્વે દિશાઓ અને વિદિશાઓમાં જાકાલ પ્રદેશની અસખ્યાતી મેલિઓ ઠે અસેક ક્ષત્રી મેલવણી છે. જિ તમામ જાકાલ પ્રદેશોને જન્મ મુલ્યુથી હસી થે એક વાસામ જેટલી જમીન પણ ખાલી ન હોડે તેને "ક્ષેત્રથી જાત્ર પુદ્ગળ પરાવર્તન" કહે છે.

(૪) ક્ષેત્રથી સ્થૂળ પુદ્ગળ પરાવર્તન—મેર પર્વતથી જીવર પ્રમાણે જે જાકાલની મલિઓ નીકળી છે તેમાંની એક જાકાલ મેલિ જીવર જનુક્રમે જન્મ મરણ કરતાં કરતાં ઠે અસેક ક્ષત્રી, વચમાં તે મેલિનો એક પણ જાકાલ પ્રદેશ પડેલો મૂક્યા વિના હસે. પછી ક્ષેત્રજનની બીજી જાકાલ મેલિ મેરથી જનુક્રમે લઈ તે જીવર જન્મ મરણ કરે તે પછી ત્રીજી મલિ પર એમ જનુક્રમે અસખ્યાતી જાકાલ પ્રદેશની મલિઓ જન્મ મરણ કરી હસે એક મેલિ મેરથી માંડીને જનુક્રમે જ મ મરણથી હરસતાં હરસતાં કંઈ પૂરી હરસણી નથી તેવામાં જો એ ને જો જાકાલ પ્રદેશ પર જીવર બીજા રથાન પર લઈ તે તે મલિ મજ્જતરીમાં ન લેવી પ્રથમથી તે મેલિ જેટલી હરસણી તે અમ મજ્જતરી મેરથી માંડીને ફરીથી જનુક્રમે તે મલિના જાકાલ પ્રદેશ જનુક્રમે હસે એ પ્રમાણે ક્ષેત્રજનની બીજી મેલિ, પછી ત્રીજી મેલિ એમ જાકાલની બધી એટલે અસખ્યાતી મલિઓ જનુક્રમે જન્મ મરણ કરી હસે તો તેને "ક્ષેત્રથી સ્થૂળ પુદ્ગળ પરાવર્તન" કહે છે.

(૫) 'કાળથી જાત્ર પુદ્ગળ પરાવર્તન'—(૧) સમય (૨) આવશિકા—અનિતોને જાકાલ દેશ વીટનાં એક જાટમાં જેટલો વખત લાગે તેને એક આવશિકા કહે છે. (૩) શાસ્ત્રોચ્છવાસ (૪) સ્તોક (૫) શાસ્ત્રોચ્છવાસ જેટલા વખતને ૧ સ્તોક કહે છે. (૬) જીવ (૭) ઉનાવગથી થાસ કાપનાં જેટલા વખતમાં એક કાળ કાપાવ તેટલા વખતને ૧ જીવ કહે છે. (૮) મુદ્દન—(એ પડી) (૭) જાદોર્જન (દિનારા) (૮) પણ પચ્ચાડીઠી (૯) માષ (૧૦) જનુ (૧૧) મોઘ વગેરે જ ને માલની. (૧૨) અવન, દસિલામન ઉત્તરવન તે

† કરીરનાં નામે પ્રથમ ખાલી થયાં છે તેથી કાપેલ જાકાલ ગણાય નથી.

છ ૭ માસનું), (૧૨) સંવત્સર (૧ વર્ષ) (૧૩) યુગ (૫ વર્ષનો એક યુગ), (૧૪) પૂર્વ (૭૦ લાખ, ૫૬ હજાર કોડ વર્ષનું ૧ પૂર્વ (૧૫) પલ્લ (શાસ્ત્રમાં કહેલ માપનો ૧ કૂવો વાળના અગ્ર ભાગથી ભરે એ દ્રઢાતે ૧ પલ્લ) (૧૬) સાગર (દશકોડ પલ્લનો ૧ સાગર), (૧૭) અવસર્પિણીકાળ (ઉતરતો કાળ તેના છ આરા એટલે ૧૦ કોડાકોડ સાગર) (૧૮) ઉત્સર્પિણીકાળ (ઘડતો કાળ તેના છ આરા ગણતાં ૧૦ કોડાકોડ સાગર) ૧૯ કાળચક્ર (એક અવસર્પિણી ને એક ઉત્સર્પિણી મળીને થાય એટલે વીશ કોડાકોડ સાગર) એ સર્વ કાળને જન્મ મરણ કરીને ફરમે તેને કાળથી બાહર પુદ્ગળ પરાવર્તન કહે છે

(૬) ‘કાળથી સૂક્ષ્મ પુદ્ગળ પરાવર્તન’—સમયથી માડીને કાળચક્ર લગી અનુક્રમે જન્મ મરણ કરી ફરસે જેમકે-પહેલી સર્પિણીનો કાળ જેસે તેના પહેલા સમયમા જન્મીને મરે, પછી બીજી વખત સર્પિણી કાળ જેસે તેના બીજા સમયમાં જન્મીને મરે. એ પ્રમાણે કરતા આવળિકાનો કાળ પૂરો ન થાય ત્યાં લગી કરે. પછી વળી સર્પિણી કાળ આવે ત્યારે તેની પહેલી આવળિકામાં જન્મીને મરે, સમયની પેઠે સ્તોક પૂરો થાય ત્યાં લગી આવળિકામા અનુક્રમે જન્મે ને મરે એ પ્રમાણે સ્તોક, લવ, વગેરે ૧૭ પ્રકારના કાળમાં અનુક્રમે જન્મ મરણ કરી ફરસી લે ત્યારે કાળથી સૂક્ષ્મ પુદ્ગળ પરાવર્તન થયું એમ કહેવાય

(૭) “ભાવથી બાહર પુદ્ગળ પરાવર્તન”—કાળો, લીલો, રાતો, પીળો, ને ઘોળો, એ પાંચવર્ણ, સુગંધ અને દુર્ગંધ, એ જે ગંધ, ખાટો, મીઠો, તીખો, કડવો ને કષાયલો એ પાંચ રસ, હલકો, ભારે ટાઢો, ઉનો, લુખો, ચોપડયો, સુવાળો, ખરખરો એ પ્રમાણે ૮ સ્પર્શ, એ ૨૦ બોલવાળા સર્વ પુદ્ગળોને જન્મ મરણ કરીને ફરસે તો ભાવથી પુદ્ગળ પરાવર્તન થયું

(૮) “ભાવથી સૂક્ષ્મ પુદ્ગળ પરાવર્તન”—પહેલાં કાળા રંગના જેટલાં પુદ્ગળો લોકમાં છે તે સર્વને અનુક્રમે જન્મ મરણ કરી ફરમે, જેમકે પહેલા એક ગુણ કાળા પુદ્ગળને પછી જે ગુણ કાળા પુદ્ગળને એમ અનંત ગુણ કાળા પુદ્ગળ અનુક્રમે ફરસતા ફરસતા વચમાં બીજા વર્ણ, ગંધાદિકના પુદ્ગળ ફરસી લે તો ચાલી આવતી ફરસના ગણતરીમાં ન લેવાય અને ફરી પહેલેથી ફરસના શર કરવી એ પ્રમાણે વીશે બોલ પહેલેથી છેલ્લે અનુક્રમે ફરસે તો તેને ભાવથી સૂક્ષ્મ પુદ્ગળ પરાવર્તન કહે છે

એ આઠ પ્રકારે પરાવર્તન કરતાં એક પુદ્ગળ પરાવર્તન થયું એવાં એવાં અનંત પુદ્ગળ પરાવર્તન આ સંસારમાં જીવે કર્યા છે

પુદ્ગળ પરાવર્તન વિષેના સૂક્ષ્મ જ્ઞાન ઉપર દીર્ઘ દ્રષ્ટિથી વિચાર કરવો કે હે જીવ ! જન્મી જન્મીને અને મરી મરીને આ સંસાર અનંતીવાર પૂરો કર્યો ! એવી રીતે પરિભ્રમણ કરતાં કરતાં અનંત બેદે અનંતા પુણ્યનો ઉદય થયો ત્યારે સર્વે પરિભ્રમણ મટાડનાર મનુષ્યદેહ માંડમાંડ પ્રાપ્ત થયો છે*

*કાળ સાંથી બાહર દ્રવ્ય છે તેનું દ્રષ્ટાંત-(૧) જેમ ધન્યા પાનની થોકડીમાં ઢાઢ મહા પરાક્રમી પુરુષ જોરથી સોય ઘાચે તે સોયને એક પાનને વીધી બીજા પાન લગી પહોંચતાં અસખ્યાતા

૧ મનુષ્ય જાત

(૧) મનુષ્ય દેહની પ્રાપ્તિ-જનન ત પુરુષની વૃદ્ધિ થાય ત્યારે મનુષ્યજાત પ્રવેશે અને પ્રથમ તેા અન્નચક્રાર રસિમાં એકેયે અન્નમહી નિર્માણા અન્ન મરણે શ્રી જનનમ્મ ૧૧૫૦ જનન ત પુરુષની વૃદ્ધિ થઈ ત્યારે જ્ઞાતી મીઠાળી અન્નચક્રાર રસિમાં જ્યારે એકદિવસે ૮૫૦૦૦૦ જે બાસ્ત એકદિવસના પાંચ એકે (૩) પૃથ્વીકાળ (માટી)-જેની ૭ જાત જ્ઞાતિ

સમય જેટલો કાળ વીતી જાય. (૨) સમય કરતાં આકાશ જ્ઞાતિને પ્રદેશ અન્નચક્રાર વજ્રે સ્ક્રમ છે કારણ કે એક આકાશ જેટલા કાળમાં અન્નચક્રાર આકાશ પ્રદેશ જાને તેને અન્નચક્રાર મેલિએ છે એ અન્નિઓમાંથી એક એક એક આકાશ જેટલી લાંબી અને એક આકાશ પ્રદેશ જેટલી ધાતુ પદોળી સેવી એક એક અન્નિમાંથી એક એક સમયે એક એક આકાશપ્રદેશ કાઢીએ તેા અન્નચક્રાર કાઢીએના સમય વીતી જાય તેા પણ એ એક અન્નિના આકાશ પ્રદેશ પૂરે નહિ. (૩) આકાશ પ્રદેશથી પુરુષના પરમાણુ દબ્બ જનનતમ્મ સ્ક્રમ છે તે એક કે એક આકાશ પ્રદેશ ઉપર જનન ત પરમાણુ દબ્બ છે તે પરમાણુઓમાંથી એક એક પરમાણુને એક એક સમયે કાઢીએ તેા જનન ત કાળમ્મના સમયે વીતી જાય છતાં એક આકાશ પ્રદેશમાંથી પરમાણુ દબ્બ પૂરે નહિ એટલાં પરમાણુઓ એક આકાશ પ્રદેશ નર છે એ પ્રમાણે લોકના સર્વ આકાશ પ્રદેશ પર છે એમ જાણવું (૪) દબ્બથી કાળ જનનતમ્મ સ્ક્રમ છે કારણ કે એક આકાશ પ્રદેશ પર જનન તા પરમાણુઓ છે જાને તે જનન તા પરમાણુઓના જનન તા પર્વાવ છે જેમકે એક પરમાણુમાં એક વર્ષ, એક મધ્ય, એક રત્ન જાને એ સ્વયં છે વળી વર્ષ વર્ષમાં ફેર છે તેમ એક યુગ કાળ, યુગ જે યુગ કાળ એક લોકા યુગ જનન ત યુગ કાળા પરમાણુ કોલ છે એ પ્રમાણે પાંચે વર્ષ' જે મધ્ય, મધ્ય રત્ન ને ચાર રત્નનું સમજવું વળી એક આકાશ પ્રદેશ પર એકદેશી પુરુષના રત્ન, એક અન્નમાં જનન ત પ્રદેશી પુરુષના રત્ન પણ કોલ તેા તે રત્ન સમયા વર્ષ' મધ્ય રત્ન ને રત્નકાળ જનન ત એટલે કાળ હવે આકાશ પ્રદેશ પર રહેલા પુરુષના દબ્બના કાળના જનનતાન ત પર્વાવ કાળ તેમજ સમયે સમયે એક સર્વાવ કાળના જનન તા કાળમ્મના સમય વીતી જાય છતાં એક આકાશ પ્રદેશ પર જે જનન તા પરમાણુઓ છતાં છે તેના પર્વાવ પૂરે નહિ તેા પછી દ્વિ પ્રદેશી પુરુષ રત્ન ત્રિ પ્રદેશી પુરુષના વપ્રેનાં પર્વાવ કાળનાં તેા કાળ રજુ છે એ પ્રમાણે લોકમાંના અન્નચક્રાર આકાશ પ્રદેશ ઉપર વર્ણાદિક કાળના જનનતાન ત પર્વાવ જાણવા, એ પ્રમાણે કાળથી સ્ક્રમ જ્ઞેવ જ્ઞેવથી સ્ક્રમ પરમાણુ પુરુષના દબ્બ, જાને પરમાણુ પુરુષના દબ્બથી કાળ દબ્બ સ્ક્રમ છે વળી રથુગ દર્શત-કાળ મળ્યા પ્રમાણે, જ્ઞેવ સુચરના કાળા પ્રમાણે, પુરુષના દબ્બ જાણવાના દબ્બા પ્રમાણે જાને કાળ અસમસના કાળા પ્રમાણે છે.

* જ્ઞાતિનું પ્રમાણ એવી રીતે છે કે-પૃથ્વીકાળના ચાર પ્રકાર, જાને પાંચ વર્ષ' જે મધ્ય, મધ્ય રત્ન, ત્રણ રત્ન જાને પાંચ સદ્ગુણી અનુક્રમે યુગતા ૪૫ ૪૫૪૪૪૪૪૪૪૪ ૫ ત્રિ પૃથ્વીકાળની ચાર એ પ્રમાણે અવકાશ, વેદિકાળ જાને વાપુકાળ સમર્થ વનરખનના ૫૫ પ્રકાર ૧૨ છે તેને પૃથ્વીકાળની પંદ્રે અનુક્રમે યુગતા ૧૨ ૪૫૪૪૪૪૪૪૪ ૨૪ કાળ જ્ઞાતિ થઈ એ પ્રમાણે જેની જેની જેટલા કાળ જ્ઞાતિ કોલ તેથી અર્થાં સે પ્રથમ પ્રકાર તેને ઉપર પ્રમાણે ૪૫૪૪૪૪૪૪૪૪૪૪ ૦ યુગતા કુલ જ્ઞાતિ (જ્ઞેવ) જાણવી એ

છે અને ચાર લાખ કોડ કુળ છે પૃથ્વીના જીવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બાવીશ હજાર વર્ષનું છે (૨) અપકાય—(પાણી) એની સાત લાખ જાતિ છે. સાત લાખ કોડ કુળ છે. એનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સાત હજાર વર્ષનું છે (૩) તેઉકાય (અગ્નિ)—એની સાત લાખ જાતિ છે. ત્રણ લાખ કોડ કુળ છે એનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ત્રણ અહોરાત્રિનું (ત્રણ રાત ને ત્રણ દિવસનું) છે. (૪) વાઉકાય (હવા)—એની સાત લાખ જાતિ છે સાત લાખ કોડ કુળ છે. એનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ત્રણ હજાર વર્ષનું છે. એ ચાર સ્થાવરોમાં અપણા જીવે એકીસાથે અસંખ્યાતો કાળ વીતાડ્યો. (૫) વનસ્પતિ કાય—એની ચોવીશ લાખ હું જાનું છે. અઠ્ઠાવીશ કોડ કુળ છે. એનું દશ હજાર વર્ષનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય છે. એમાં નિગોદ લેએ ગણીએ તો અનંત કાળ ગુમાવ્યો, ત્યાંથી અનંત પુણ્યની વૃદ્ધિ થતાં એકેન્દ્રિયમાંથી બે બેન્દ્રિય (કાયા અને મુખ એ બે બેન્દ્રિયવાળા જીવો—કીડા વગેરે) માં આવ્યો. એ બેન્દ્રિય જીવોની બે લાખ જાતિ છે. સાતકોડ કુળ છે એનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ૧૨ વર્ષનું છે. ત્યાંથી અનંત પુણ્યની વૃદ્ધિ થઇ ત્યારે તેન્દ્રિય (કાયા, મુખ અને નાક એ ત્રણ બેન્દ્રિયવાળા જીવો—મીંકડ, કીડી, વગેરે) માં ઉપજ્યો. એની બે લાખ જાતિ છે આઠ લાખ કોડ કુળ છે, એનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ૪૯ દિવસનું છે. ત્યાંથી અનંત પુણ્યની વૃદ્ધિ થતાં ચૌરેન્દ્રિય (કાયા મુખ, નાક અને આંખ એ ચાર બેન્દ્રિયવાળા જીવો—માખી મચ્છર, વીંછી વગેરે) માં જન્મ થયો. એની બે લાખ જાતિ છે નવ લાખ કોડ કુળ છે. એનું આયુષ્ય ૭ મહિનાનું છે. બેન્દ્રિય, તેન્દ્રિય અને ચૌરેન્દ્રિય જીવોને વિકલેન્દ્રિય જીવો કહે છે એ ત્રણ વિકલેન્દ્રિય જીવોમાં જન્મ મરણ કરીને એકીસાથે સંખ્યાતો કાળ કાઢ્યો.

હું ત્યાંથી અનંત પુણ્યવૃદ્ધિ થઈ તેથી “અસંઘી તિર્થંચ પંચેન્દ્રિય” થયો; અને ત્યાંથી પણ અનંત પુણ્યની વૃદ્ધિ થઇ ત્યારે “સંઘી તિર્થંચ પંચેન્દ્રિય” થયો. એ અસંઘી અને સંઘી તિર્થંચ પંચેન્દ્રિયની ચાર લાખ જાતિ છે અને ૫ ભેદ છે તે પાંચ ભેદ વર્ણવે છે (૧) “જળચર” (પાણીમાં રહેનારા મચ્છ, કાચખા વગેરે જીવો) એનાં સાડાચાર લાખ કોડ કુળ છે સંઘી અસંઘી બંને જાતના જળચર જીવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય કોડ પૂર્વનું છે (૨) થળચર (પૃથ્વી ઉપર ચાલનારા ગાય, ઘોડા વગેરે પ્રાણી) એનાં દશ લાખ કોડ કુળ છે.

પ્રમાણે તમામ કાયની થઇને ૮૪ લાખ જોઈને થશે જેનો વર્ણ ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંકાણુ એક હોય તેને એક જાતિ કહેવી. જાતિ છે તે માતાનો પક્ષ છે (૨) કુળનો સમજણનું દર્શાવે ભમરો એ એક જાતિ તે પણ એક ભમરો હુલમનો, એક ભમરો લાકડામાંનો, અને એક ભમરો કચરામાંનો એ પ્રમાણે ભમરાની એક જાતિનાં ત્રણ કુળ થયાં એ પ્રમાણે તમામ કુળોની સંખ્યા જ્ઞાનીએ ફરમાવી છે તે કલ્પ કરી જાણવી

હું વનસ્પતિકાયની ૨૪ લાખ જાતિ (ચોની) છે. તેમાં ૧૦ લાખ જાતિ પ્રત્યેક વનસ્પતિની અને ૧૪ લાખ જાતિ સાધાતણુ વનસ્પતિકાયના જીવોની છે

હું નિગોદથી માંડીને અસંઘી તિર્થંચ પંચેન્દ્રિયપણે ઉપજ્યો ત્યાં લગી જીવ, પરવશપણે શૂન્ય, તરસ, ટાઢ, તાપ, છેદન વગેરે ઘણાં કુખો સહન કરતી વખતે “અકામનિજરા” થાય છે, તે પણ પુણ્યવૃદ્ધિનું કારણ છે

અસહી મળ્યારનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ચોરાશી હજાર વર્ષનું અને સહીનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ત્રણ વર્ષનું છે (૩) જેવર (આઠાઠમાં ઉત્તર કળ્પર પોપટ વગેરે ખરી) એનાં જુદાં જુદાં કુળ છે અસહી જેવરનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બોતેર હજાર વર્ષનું અને સહી જેવરનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પચ્ચેત્તે અસંખ્યાતમો લાખ છે (૪) ઉરવર (પેટ ઉસીને માલનાર સાવ અજર વગેરે પ્રાણી) એનાં દસ લાખ કોડ કુળ છે અસહી ઉરવરનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ત્રેપન હજાર વર્ષનું અને સહી ઉરવરનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય કોડ પૂવનું છે (૫) “શુન્વર (શુભના ભોરથી માલનાર હર વગેરે પ્રાણીઓ) એનાં નવ લાખ કોડ કુળ છે અસહી શુન્વરનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બેતાળીસ હજાર વર્ષનું અને સહી શુન્વરનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય કોડ પૂવનું છે એ પચેપાં છવ ઉત્કૃષ્ટા ૮ જર લગેલમ કરે છે એ બ્રહ્મ ભવનાં સાવ જર સંખ્યાતા આયુષ્યવાળા અને એક જવ અસંખ્યાત વર્ષનાં આયુષ્યવાળા હેલ છે

૧૨૩૦ ૧૨૩૦ છવ નરક અંતિમાં અવતાર લે તેા નરકનાં છવેલી ૪ લાખ જાતિ છે પચીસ લાખ કોડ કુળ છે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ૩૩ લાગરનું છે નરકમાં છવેનો એક સાથે એ જ ભવ થાય છે લગેલમ બીજો ભવ થતો નથી * પરિભ્રમણ કરતો કરતો છવ દેવક્રિયાં ઉપજે તેા ત્યાં ચાર લાખ જાતિ છે દેવતાનાં જીવિસ લાખ કોડ કુળ છે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય તેત્રીસ લાગરનું છે દેવક્રિયાં પચ્છ છવેનો એક જ ભવ થાય છે એ પ્રમાણે મનુષ્ય ક્રિયાં આવનાં પહેલાં છવેનો બીજા ત્રણ ક્રિયાં અતિસવ પરિભ્રમણ કરતું પડે છે તે પરિભ્રમણ કરતાં અતત પ્રવરતો ઉત્તર થાય તેા મનુષ્ય ક્રિયા પામે છે એ મનુષ્ય ક્રિયામાં ચોર લાખ જાતિ છે જાર લાખ કોડ કુળ છે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ૩ વર્ષનું છે મનુષ્ય ક્રિયાંપચ્છ ને શુન્વરનાં મનુષ્ય તરીકે ઉપડે તેા એક જ ભવ થાય છે અને કમલુપિ મનુષ્યમાં ક્રિક્રિક પરિભ્રમણ કરી ઉપડે તેા લગેલમ સાત જર કમલુપિ મનુષ્યના થાય છે † એ પ્રમાણે અનેક મુરીલીઓ વરાળા પડી મનુષ્ય ક્રિયાં અવલ છે શ્રી પત્તવજ્ઞા સ્વર્માં છવેલી અઠાણ પ્રકારે જ્ઞાતી કરી છે તેમાં સત્ત્વી શામ વચનન મનુષ્ય કલા છે વગી વર્ણન મનુષ્યને ઉપજાવતું સ્વર

* નરક અને સ્વર (દેવલોક) નો એક જાવળ થાય છે નરકનો છવ મરીને નરકમાં ન ઉપડે તેમ દેવતા મરીને દેવતાપણે ન ઉપડે વગી નરકનો છવ મરીને દેવતાપણે ન ઉપડે અને દેવતા મરીને નારકીપણે ન ઉપડે કારણ કે વિશેષ શુભ અને વિશેષ અશુભ કર્મો કરાવતું સ્વરગ ખાસ કરીને મૃત્યુ ભોક્ષા (જિર્ણ ભોક્ષા) છે અહીં જાત્તા કરસા શુભ કર્મોનાં ખાસો સ્વરગમાં દેવને ઉપજાવથી મળે, અને અશુભ કર્મનું ફળ નરક અંતિમાં નારકીપણે ઉપજાવથી મળે છે ૬૮૧—૭૦૪ મનુષ્ય પેતાની કુલાને મોખમળ છેડી પ્રમાણ રહત થઈ કમણી કરે તેા તે પેતાના મિત્ર ૧૪ સુજેથી આરામ પામે છે પચ્છ ને માણસ કુલાને મોખમળ ઉપડી પ્રમાણી જતી પેતાના પૈશામાં જાત લગાડે છે તેને પેતાને મિત્ર એકાદથી કરવી પડે છે અર્થાત્ મરીનાવ વગેરે કુલ ભોજનનું પડે છે કુલાને મધ્ય લોક સમજે અને પારને સ્વર તથા નરક મજેલ

† એ સવ વગી ૮૪ લાખ છવ પેલિન જપ અને એ કોડ સાડીસનાવ લાખ એરથી કોડનું કુળ થયું

ત્રીજા લોકમાં માત્ર અઢી દ્વીપની અંદર છે આખા લોકનું ધનાકારે પરિણામ ૩૪૩ રાજ્ય છે તેમાં અઢી દ્વીપ માત્ર તો ૪૫ લાખ જોજનમાં જ છે વળી તે ૪૫ લાખ જોજનમાં પણ બે લાખ ને આઠ લાખ જોજનના પહોળા એવા મોટા સમુદ્રો પડ્યા છે એ સિવાય દ્વીપની ભૂમિમાં પણ નદીઓ, પહાડો, વનો વગેરે ઘણાં સ્થળો મનુષ્ય રહિત છે. એ બધો વિચાર કરતાં મનુષ્યભવ મળવો ઘણો દુષ્કર છે

૨ આર્યક્ષેત્ર.

(૨) “આર્ય ક્ષેત્ર”—મનુષ્યનો અવતાર માત્ર મળવાથી કંઈ ધર્મપ્રાપ્તિ થઈ ગઈ એમ ન સમજવું મનુષ્ય ગતિ તો મળી પણ તેમાં આર્ય ભૂમિ મળવી બહુ દુર્લભ છે મનુષ્યની ઉત્પત્તિનાં અઢી દ્વીપની અંદર ત્રીજા ક્ષેત્ર તો અકર્મ ભૂમિ (જુગલીઆ) મનુષ્યનાં છે અને છાપન ક્ષેત્ર અતર દ્વીપનાં મનુષ્યનાં છે એ જ્યાંથી ક્ષેત્રનાં મનુષ્યો ધર્મ—કર્મમાં મિલકુલ સમજતાં નથી. એ મનુષ્યો તો પોતાનાં પૂર્વે કરેલાં પુણ્યોના ફળો, દેવતાઓની પેઠે મુખ્ય ભોગવે છે માટે અઢી દ્વીપમાં કર્મ ભૂમિ મનુષ્યનાં પદર ક્ષેત્ર માત્ર ધર્મ કરણી કરવાનાં રહ્યાં એ પંદર ક્ષેત્રમાં પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર છે ત્યાં તો સદા કાળ જૈન ધર્મ પ્રવર્તે છે, અને બાકીનાં પાંચ ભરત ક્ષેત્ર અને પાંચ ધરવત ક્ષેત્રમાં દશ કોડકોડી સાગરનો સર્પિણી કાળમાંથી એક કોડકોડ સાગરથી સહેજ વધારે વખત ધર્મ કર્મ કરવાનો રહે છે પાંચ ભરત ને પાંચ ધરવત એ દશ ક્ષેત્રમાંના એકેક ક્ષેત્રમાં બત્રીશ હજાર દેશ છે બત્રીશ હજાર દેશમાંથી પણ ધર્મ કર્મ કરવાના તો માત્ર સાડીપચીશ આર્ય દેશ જ છે સાડીપચીશ આર્ય દેશના નામો * તેનું મુખ્ય શહેર અને ગામોની સંખ્યા કહે છે (૧) ‘મગધ દેશ’—એની રાજધાની રાજગ્રહી નગરી છે અને એ દેશમાં એક કોડ ઇસક લાખ ગામો છે (૨) ‘અંગ દેશ’—અંપાનગરી અને પચાસ લાખ ગામો. (૩) ‘વંગ દેશ’—તામલિષી નગરી અને એથી હજાર ગામો છે (૪) ‘કલિંગ દેશ’—કંચનપુર નગર અને અઢાર હજાર ગામો છે. (૫) ‘કાશી દેશ’—વારાણસી નગરી અને એક લાખ પંચાણ હજાર ગામો છે (૬) ‘કાશલ દેશ’—શાકેતપુર નગર અને નવ હજાર ગામ છે (૭) ‘કુરુદેશ’—ગજપુર નગર, પંચાવન હજાર ગામ (૮) ‘કુશાવત્ દેશ’—સૌરીપુર નગર, ઇસક હજાર ગામ (૯) “પંચાળ દેશ”—કપિલપુર નગર અને ત્રણ લાખ ને ત્રાશી હજાર

* ૪લોક—આસમુદ્રાણુ વૈ પૂર્વાત આસમુદ્રાણુ પશ્ચિમાત્ ॥

તયો રેવાન્તરં ગિર્યોરાર્યાવર્ત વિદુર્બુધાઃ ॥ ૨૨ ॥ મનુસ્મૃતિ.

અર્થ—ઉત્તરમાં હિમાલય પર્વત, દક્ષિણમાં વિંધ્યાચળ પર્વત, અને પૂર્વ પશ્ચિમે સમુદ્રો એની વચ્ચે આર્ય ભૂમિની હદ છે

૪લોક—સરસ્વતી દવદત્યો દ્વે ચ નદ્યોર્યદન્તરમ્ ॥

તદેવ નિર્મિતં દેશમાર્યાવર્તે પ્રવક્ષ્યતે ॥

મનુસ્મૃતિ ૪લોક ૧૭ અધ્યાય ૨.

અર્થ—સરસ્વતી નદીની પશ્ચિમે, અટક નદીની પૂર્વમાં, હિમાલયથી દક્ષિણમાં અને રામેશ્વરની ઉત્તરે એ ચારે દિશાની વચ્ચે જેટલો દેશ છે તે આર્યાવર્ત કહેવાય છે

ગામો ઉ (૧૦) જમણ દેશ—અહિજના નગરી, જાગીયા હળર ગામો (૧૧) સેરાં દેશ—હરિશ નગરી, જાણ એ સો હળર ત્રણસો તેઓય ગામો (૧૨) "વિષે દેશ"—મિથિલા નગરી આઠ હળર ગામો (૧૩) 'વત્સ દેશ—મોશાંબી નગરી, જાગીયા હળર ગામો (૧૪) કાશિયા દેશ—નદીપુર નગર એકબીસ હળર ગામો (૧૫) "નવ દેશ"—સાહિયપુર નગર સાત હળર ગામો (૧૬) 'વત્સ દેશ—વેરાપુર નગર જાગીયા હળર ગામો (૧૭) 'વરણ દેશ—અગ્ગા નગરી, બેતાળીય હળર ગામો (૧૮) 'સર્વ દેશ—મૃતિકાવતી નગરી, વેતાળીય હળર ગામો (૧૯) 'મિથિ દેશ—સોનિતમચી નગરી, વેતાળીય હળર ગામો (૨૦) સિધુ સોબીર દેશ—વીતળ નગર, ૭ માળ ૧૦૦૦ હળર ગામો (૨૧) સરસેન દેશ—મથુરા નગરી, આઠ હળર ગામો (૨૨) 'ભવ દેશ—પાલપુર નગર જગીયા હળર ગામો (૨૩) 'પુરિવતી દેશ—પાસ નગર એક હળર ગામો વીસ ગામો (૨૪) કુશાભ દેશ—ભાવરતી નગરી તેઓય હળર ગામો (૨૫) 'કાશ દેશ—કાશિયા નગરી બે માળ બેતાળીય હળર ગામો (૨૫) ૧૦૦૦ દેશ (અગ્ગા)—મૃતિકાવતી નગરી, બે હળર પાંચસો ગામો આ આલેદેશો છે

અર્થે। જરા દીપદ્રષ્ટિથી વિચારે। કે સમ્પૂર્ણ લોકના કિલ્લાને આલેદેશ ૧૦૦૦ છે। આ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જન્મ મગવો મદા ફુલું છે

૪ ઉત્તમ કુળ

(૩) ઉત્તમ કુળ—જેવા જાત દેશના જન્મ થયા પછી ઉત્તમ કુળનો ભેદ મગવો મદુ જ મુશ્કેલ છે મના પુવ્વશાળી હોય તેનો જ ઉત્તમ કુળમાં જન્મ થાય છે તેવાક કુલીન માણસો પ્રમ ન હેવાને લીધે ભારે આતુર રહે છે પણ પૂર્વના પદમ્બ પુત્ર સમુદ વિના પ્રમપ્રતિ થતી નથી, કારણ કે આ કુલિયામાં પુવ્વશાળી છવે રામા હેમ કે પશ્ચ નીચ કુળમાં જોશો તે પાપી જનોની પેદાશ થયી જ નેવાર્થ આવે છે કારણ કે આ જન્મદર્શ પાપી છવે મદુજ નેવાર્થ આવે છે વળી જન્મ જાતિ ધારથી જ ઉત્તમ નીચ કુલી થાય નહિ, કારણ કે સરીરની આકૃતિ, અવતર સરીરના અવરત વિભાવ તે કા' મનુષ્યેના એક સરખા જ હોય છે પરંતુ સામર્થ્ય ઉત્તમ નીચપશ્ચ જાતિથી નહિ પણ કુળ કમ થી કમું છે ઉત્તમ મુજોવાળાં જાને સ્વકર્મ કરનારાં મનુષ્યો ઉત્તમ જવાળ છે અને નીચ કમ કરનારાં મનુષ્યો નીચ જવાળ છે શ્રી ઉત્તરાખવન સૂત્રના ૨૫ માં જામવતમાં શ્રી જન્મપિત મુનિ આ પ્રમાણે કહે છે—

ગાયા—કમ્મુણા યમયો દોર કમ્મુણા દોર જાતિયો ।

પરસો કમ્મુણા દોર, સુવેર દપર કમ્મુણા ॥ ૩૩ ॥

અર્થાત્, કમ પ્રમાણે અહમ્બ, કર્તવ્ય, વેરપ અને કમ કહેવાય છે "પ્રાણ જાનાતીતિ પાત્રણ" ૭ કમ એકમે જાતમાને જાતે-આતમગાન પ્રાણ કરે તે જ જાતમ કહેવાય 'સત્તાત્ત્રાપમ યા સ્તા કસિયા' અનાયેન રહ્યું કરે તે / કર્તવ્ય, વ્યભિચાર (નીતિથી

ફ અનાય પરીક્ષા રાખને શ્રી જેસુમખજી આચાર્યે ૧૫૫ અમલખ્યો હનેલ સિ જામવ પદારાજ એ રેઠી ૧૮૮૧ અમામાં વિખ્યાં તેરથી જન્મ આર્તકૃમિ થય આગીની અનાર્તકૃમિ રી

વેપાર) કરે તે વૈશ્ય કહેવાય અને સેવા કરે તે શૂદ્ર કહેવાય છે. વળી અર્થાતરમાં નીચ જાતિનાં લક્ષણ નીચે પ્રમાણે બતાવ્યા છે —

न विशेष इति वर्णानाम् सव ब्रह्ममयं जगत् ।

ब्राह्मणपूर्वं श्रेष्ठं हि कर्मणा वर्णतां गतम् ॥

મહાભારત શાંતિ પર્વ

અર્થ.—વર્ણનું કદ વિશેષપણ નથી આ બધું જગત બ્રહ્મમય છે પ્રથમ બધા બ્રાહ્મણ હતા, પછી જેવાં જેવાં કર્મ કર્યાં તેવા વર્ણને પ્રાપ્ત થયા.

“अधर्मचर्यया पूर्वो वर्णो जघन्यं २ वर्णं मापद्यते जातिपरिवृत्तो”

અર્થાત્—ઉત્તમ વર્ણવાળા પણ અધર્માચરણથી નીચતાને પ્રાપ્ત થતા જાય છે. અને

“धर्मचर्यया जघन्यो वर्णः पूर्व २ वर्णमापद्यते जातिः”

અર્થાત્—નીચ વર્ણવાળા પણ ધર્માચરણથી ઉત્તમતાને પ્રાપ્ત થતા જાય છે આ પ્રમાણે આપસ્તંબ ધર્મ સૂત્રના પ્રશ્ન ૨ પટલ ૪ માં કહ્યું છે.

विश्वामित्रो वसिष्ठश्च मतंगो नारदोऽपि च

तपो विशेष संप्राप्ता, उत्तमत्वं न जातिनः ॥

શુકનીય અધ્ય૦ ૪ પ્રકરણ ૪

વિશ્વામિત્ર, વસિષ્ઠ અને નારદ ઋષિ નીચ જાતિમાં ઉત્પન્ન થયા છતાં પણ તપશ્ચરણ કરીને ઉત્તમ થય છે, એટલા માટે જાતિનું કશું વિશેષત્વ નથી.

जपो नास्ति, तपो नास्ति, नास्ति चेन्द्रियनिग्रहः ॥

दया दान दमो नास्ति, इति चंडाललक्षणम् ॥

અર્થાત્—પરમેશ્વરનો જપ, રમરણ, જ્ઞાન, ગુણગુણવાદ, સ્તવનકીર્તન ન કરે, રાતદિન પોતાના ઘર ધધામાં જ રાચ્યો પચ્યો રહે, વ્રત-નિયમ-ઉપવાસ ન કરે પણ સદા ખાધ પીને શરીરને હજુપજુ બનાવવામાં આનંદ માને, ભક્ષ્ય અભક્ષ્ય વસ્તુનો પણ વિચાર કરે નહિ પણ અગ્નિની પેટે કદપણ ન છોડનાં સર્વનો આહાર કરે, પાંચ ઇન્દ્રિયોને અરાજ રસ્તે જતી રહે નહિ, પણ હમેશાં ગાનતાન, મોજમજ, નાટક એટલે તથા પરસ્ત્રીઓ સાથે વિષયભોગ ભોગવી આનંદ માને, કોષપણ દુખી પ્રાણીને દેખીને દિલમાં અનુકંપા લાવે નહિ અને સદા મૃથિવ્યાદિક છ એ કાયના જીવોનો હિંસા કર્યા કરે અને મદ્યમાસનું ભક્ષણ કરે, કોષને પણ કિચિન્માત્ર દાન આપે નહિ, મહાપરિગ્રહી, કંજુસ અને મૂંઝાળ બનીને બીજો કોષ ઉદાર જન દાન કરતો હોય તેને અટકાવી અંતરાય કર્મ આપે છે, આત્મદમન, નિયમ, વ્રતપચ્ચક્ર્યાણુ કદપણ કરે નહિ, એ પ્રમાણનાં લક્ષણો જેમાં હોય તેને નીચ ચંડાળ જાતિનો ગણવે. એ દુરુચિ જોનામાં ન હોય, યથાશક્તિ જપ, તપ, ઇન્દ્રિયદમન, દયા, દાન કરે તેને ઉત્તમ કુળનો કહેવો એવું ઉત્તમ કુળ જૈનકુળ છે, અને જૈન કુળમાં જન્મ થવો મહા મુંઝવેલ છે.

૪ સીધું આશુખ

(૪) રીખું આશુખ—ઉપમ કુળ તો યજ્ઞ પશુ તેની સાથે લાંબુ આશુખ વસ્તુ
 ભેદજે. એવું લાંબુ આશુખ મળવું પણ મહા મુશ્કેલ છે ત્રીજા તથા ચોથા જ્ઞાતી
 મધુરોનાં આશુખ પૂર્વે જોડવાં હતાં, એમના આશુખના જોડવા સેંકડા થાય તેટલા
 આસોત્કચાસનું આશુખ પણ હાલ રહ્યું નથી. સૌ વર્ણના કુલ આસોત્કચાસ જાર જતન
 સાત કરેલા, અઘરાલીય લાખ અને ચાળીસ હજાર થાય છે એવાં સૌ વર્ણ મુખે મુખે પૂર્ણ
 કરનાર તો કેવળ મહાભાગ્યવાળી હોય છે

શ્લોક—આયુષ્યવણત વૃષ્ણાં પરિમિત, રાષ્ટ્રો સર્વર્થગત ।
 તસ્યાર્થસ્ય પદ્યાર્થધાર્યમપર, ચાલત્વદૃશત્વયોગ ॥
 દોષ વ્યાધિવિયોગદુઃખસહિત, સેવાવિમિતીયતે ।
 સીધે ધારિતરંગત્રયસહતે, સૌખ્ય કુતા પ્રાણિનામ્ ॥

સારાંશ—સૌ વર્ણના છઠ્ઠીમાં આયુષ્યને કેટલું લાખ થાય છે તે જાણવાની
 રીતે દિશ્વાન કરીને ભેદજે. એક વર્ણના ૩૬ સ્વિસ થયા છે તેથી ૧ વર્ણના ૩૬
 સ્વિસ થયા એ જાણીત હજારમાંથી અર્ધાં એટલે અઘરા હજાર તો નિદામાં આ। કસુ ?
 “નિહારુણ વણ મેલ મૂલ” કે કસુ ? વજર મેલે મેલકપ નિદા છે નિદામાં કુખ
 કુખ વજરેનું કાંઈપણ બાળ રહેલું નથી. જાણીતા અઘરા હજાર સ્વિસના વણ જાય મેલ
 છે હજાર સ્વિસે જાણવણમાં જતા રહ્યા તે પણ અઘરા હજારમાંના કુખમાં જાય
 કસુને જાણકને સત્તાસત્તનું યાન હેલું નથી. ત્રીજા છે હજાર સ્વિસે જરા અઘરા
 (૫૫૫૫) થાં કહ્યા. હજારવચા પણ મહાકુખનું કસુ છે એમ શાસ્ત્રમાં રચે રચે
 બતાવેલ છે ॥ જન્મ કુખલ સચ કુખલ ॥ એ જરચામાં મન મોજ શાખ ભેજર
 હજાર કરે છે પણ હજારે પડીના નગણ પડી જાય છે તેથી ખાતપાતાલે ભેજવર્તી જ્યાં
 કુખની ખરેખર વધારો થાય છે ॥ ૫૫૫૫માં આજે જરાજર દેખાવું નથી કોને સજરવું
 નથી કાંત પડી જતાથી ખાતમાં મળ જાતવી નથી અને ખોરાક મચાવી ન

* શ્લોક—વલિમિમુ જમામાન્ત, પલિતે રહિત શિર ॥

ગાજાણિ શિયિલાયન્તે, વૃણીકા તદગ્ધાવતે ॥

અર્થ—અરણ્યમાં મોતી આમથી કુશળને કસુથીરાળી થઈ જઈ માથાના વળ પાડ
 થઈ જાય, અને ત્રીજા જ્યાં અંજો દીધા પડી જ્યાં જ્યાં એક વૃણા જુવના થઈ રહી છે

શ્લોક—મોગા ન મુક્કા ઘયમેષ મુક્કા । તપા ન તત ઘયમેષ તપા ॥

કાલો ન યાતો, ઘયમેય યાતા । વૃણા ન સીર્ષા, ઘયમેય સીર્ષા ॥

અર્થ—૧૬ પ્રકારે ભોજીને ભોજ્યા નહિ પણ ભેજાયા પોતે ભોજવલ થશે જો
 પોતે ભોજને ઊંડા નહિ પણ ભોજીએ તેને ઊંડી રીતે તપ કરીને તેને જરીને લાગ
 નહિ પણ કુખ—ઉપરથી રીતે તપ વડે જરીર થાય કસુ ને કુખજ થઈ જાય કસુને તેને
 કસુ નહિ પણ કાંત તેને કાંતી રીતે એટલે મરણ પામ્યા વૃણા મરણ ન થઈ પણ પોતે
 મરણ થઈ જાય

હોવાથી પચતું પણ નથી અપચો થવાથી અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય છે વૃદ્ધનું શરીર અશક્ત, નકામું, તથા અળખામણું લાગે એવું થતું જતું હોવાથી સ્વજનો અપમાન કરે છે ઇત્યાદિ અનેક દુષ્ટો જરા અવસ્થામાં છે. એ રીતે બાળપણ ને ઘડપણના મળી બાર હજાર દિવસો ફેાકટ ગયા હવે જે છ હજાર દિવસો જીવાન અવસ્થાના રહ્યા તેમાં પણ ફેાક વાર શરીરમાં અનેક પ્રકારના રોગ ઉત્પન્ન થાય છે, રોગથી મુક્ત થાય તો ફેાક સ્વજનના વિયોગનું દુષ્પ પડતાં વિલાપ કરવામાં દિવસો જાય છે, એમાંથી પણ કાંઈ આરામ મળે ત્યાં તો લેણુ દેણુ આખર, લાભ હાનિ, તેજ મંદી, કજઆ કકાસ, સમપણુ વિવાહ, વગેરે અનેક ઉપાધિઓ આવી પડે છે હે ! હિસાબી સુર બંધુઓ ! હવે વિચાર તો કરો કે સો સો વર્ષનું આયુષ્ય છતાં તેમાંના ફેટલા દિવસો તમે સુખમાં ગાળો શકો છો ? વળી કહ્યું છે કે -

ગાથા—ગન્માહમજ્જતિ તુયાતુયાણાં, નરા પરા પંચસિદ્ધા કુમારા ॥

જોવળગા મડિહ્મમા થેરગાયં, ચયતિ આયુક્ક્વય પલીણા ॥ સ્પર્ડાગ સ્ત્ર

સારાંશ—ભોગ ભોગવવા ટાણે નવ લાખ સરી પંચેદ્રિય મનુષ્ય સ્ત્રીના ગર્ભાશયમાં ઉપજે છે એમાના એક, બે કે ચાર જીવતા રહે છે બાકીના બધા પુરુષના વીર્યના સ્પર્શથી મરી જાય છે તે પછી પણ ફેટલાક ગર્ભાશયમાં તરતજ, ફેટલાક ગર્ભાશયમાં થોડા મહિના થયા પછી, ફેટલાક અન્ય અસહ્ય સયોગ થવાથી, ફેટલાક પ્રસવતાજ આડા આવે છે ત્યારે કાપીને કાઢવા પડે છે તેથી, ફેટલાક જન્મ થયા બાદ મૂખાંધને લીધે બાળપણમાં, અને ફેટલાક ભરજીવાનીમાં મૃત્યુ પામે છે બધા વિદ્વેષથી બચી જો ફેાક ઘડપણ લગી ટકે છે તો તેનો છેવટ કાળ તો આવે છે જેમ ફરતી ઘટીના બે પડ વચ્ચે જે દાણા આવ્યા તે આખા ને આખા રહેવાનો ભરોસો રહેતો નથી, ઘટીના ફેટલાક આટા ફર્યા પછી તેનો લોટ થવાનો જ, તે પ્રમાણે કાળ રૂપ ઘટી છે, તેનાં બે પડ છે, ભૂતકાળરૂપી નીચેનું એક સ્થિર પડ* અને ભવિષ્ય કાળરૂપી ઉપરનું ફરતું પડ એમ બે પડ છે, એ બે પડની વચ્ચેમાં સાંસારિક અનંત જીવે આવેલા છે, હવે એ જીવોની કાયાનો શો ભરોસો કે આટલા દિવસની અદર કાયા પડી જઈ તેની ભરમ થશે જ ॥ એમની કાયાનો એક દિવસ અત આવશે એટલી વાત તો નક્કો છે કરોડો ઉપાય

*કેલોક—આદિત્યસ્ય ગતાગતૈ રહરહૈઃ સંક્ષીયતે જીવિતં ।

વ્યાપારૈ વૃહ્ધકાર્યમારગુરુભિઃ કાલો ન વિજ્ઞાયતે ॥

દ્વંદ્વા જન્મ જરા વિપત્તિ મરણં ત્રાસશ્ચનોત્પદ્યતે ।

પીત્વા મોહમયીં પ્રમાદ મદિરા મુન્મત્તીભૂત જયત્ ॥

અર્થ—સૂર્યનો ઉદય અસ્ત થવાથી દિવસે દિવસે આયુષ્ય ઘટતું જાય છે, છતાં અનેક કામકાજ અને ઉપાધિઓમાં ધુસાયો હોવાથી જીવને કાળની ખબર પડતી નથી, વળી ફેટલાકને પોતે જન્મ, જરા અને મરણનાં દુષ્ટો ભોગવતા જીવે છે છતાં ત્રાસ થતો નથી કે હું પણ મરી જવાનો છું માટે શુભ ધર્મ કર્મ સાધી લઉં ॥ ત્રિશ્ય એ સત્ય છે કે મોહથી ભરેલો પ્રમાદરૂપી દારૂનો પ્યાલો પીને જગત ઉન્મત્ત (ગાંડુ) બની ગયું છે

કરે પણ કાળથી જોઈ જમી નહિ વળી કાળ મને ત્યારે આવીને ઉભો રહે છે. તે મુજ કે અમુક મુખ દુઃખ, રાગ, રક્, માનક, મુવાન, વૃદ્ધ વગેરેનો કંઈ પણ વિચાર કરતો નથી, વગેરે વિચાર કરતાં લાંબી આવરણ હોવી એ મંદા કુર્ચક છે અને કદી હોય તો એ મંદા આગની ને પુણ્યની નિશાની છે પણ તેમાં ધર્મ કરણી કરવાને જરા પણ પ્રમાદ ન કરે.

૫ પૂર્ણ ઇન્દ્રિયો

કાંઈ આમુખ પણ જોઈ પુણ્યના ભેગથી મળી વધુ પણ તેજશથી કંઈ આત્મકાંઈ સિદ્ધ મત્ર નથી. લાંબા આમુખની સાથે પાંચ ઇન્દ્રિય પૂર્ણ ને નિરોગીએ પાંચમુ સાધન મળતું પણ કદિન છે. પાંચ ઇન્દ્રિયો નિરોગી મળ્યા વિના ધર્મકર્મ થઈ શકતું નથી. કાંઈક કહ્યું છે— ॥ સાચિવિયા ન હાસ્યંતિ સાય ધર્મસં સમાચરે ॥ અર્થ લગી ઇન્દ્રિયોની નિર્મલતા નથી થઈ ત્યાંથી ધર્મ કરણી કરી શકે. અને બેરો હોય તે ધર્મભવણ કરી શકે નહિ અને ધર્મભવણ વિના મોક્ષમાન પણ ન થાય. આધિકો માણસ ધર્મભવણ કરે પણ આંખો વિના કાંઈક જાણ (જાતના) શી રીતે પાળી શકે ? મારે પાંચ ઇન્દ્રિયો નિરોગી મળવી સ્કાંકુરો છે.

૬ નિરોગી શરીર

“ પૂર્ણ તદુત્તર શરીરની પ્રાપ્તિ ” એ જુદા સાધન વિના ધર્મ ક્રિયા જાતવી કુશલ છે. પૂર્ણ નિરોગી શરીર જોઈ પૂર્ણ આગ્રહાણીનું સદા કાળ હોય છે. સાધનમાં કહ્યું છે કે ॥ વાહી જાલ ન જહુહ, સાય ધર્મસં સમાચરે ॥ અર્થ લગી શરીરમાં આધિકો ભોર નથી કહ્યું ત્યાંથી ધર્મ કરી શકે. આપણા શરીરમાં પાંચ રોગ આસાં લાખ નવાં હાલ પાંચસો ચોરસી (૫૬૮૬૫૮૪) રોગો ગ્રસ્ત, ને ખરેખરી રહેલા છે. પુણ્યકર્મનાં હાલ છે ત્યાંમુધી તે સર્વ રોગો જાહેર જાણમાં રહ્યા છે પણ અમારે પાળેનાં હાલ થયે કે તરત તે રોગો બહાર નીકળી શરીરમાં શરીરનો વિનાશ કરી નાંખે, તાપ માંડતો કુખાચે પેટમાં વાગતો પીડા વગેરે રોગ હમેશાં રહ્યાં કરે તો ધર્મકરણી શી રીતે અને ? કહ્યું છે કે પહેલું મુખ નિરોગી કાળ. એ શરીર નિરોગી હોય તો તથામ કાચ સાધાં લાગે છે અને જાન જપ તપ આન સવર વગેરે મોક્ષ કરણી સધાય છે. મારે શરીર નિરોગી મળતું પણ કુશલ છે.

કેઈ જોઈ સ્વચે જુદા સાધન તરીકે નિરોગી શરીરને જાણે “ ધનની ભેગવાઈ ” જણાવે છે. મરાઠી ભાષામાં કહે છે કે “ પદિમે પોરોળા, મય વિદોળા એટલે પ્રથમ ગુનરાત્રનું પૂણ સાધન થઈ તો જાણી પરમેશ્વરનું નામ વાદ આપે છે. લક્ષ્મીનો રોડ ભોર હોય અને તેમાં સતોવશી કણ જાણે તો નિર્મલતાથી ધર્મજ્ઞાન કરી શકાય છે. મારે લક્ષ્મીની ભેગવાઈ પણ મળવી કુશલ છે.

૭ સદગુણ સંગ

જગતની ૭ ભેગવાઈઓ તો કાળને જાનતી વાર મળી જતાં-કર્મસિદ્ધિ ન થઈ કેમો સાધન “ સદગુણની સંગત ” મળવી જરૂર કહ્યું છે. આ જગતમાં પાંચવી કુમારની સ્વમી રોગી ગુરુઓ તો મળ્યા છે અને જોવાને માનનારા જોળા ભોળા પણ મળ્યા છે. એક સ્વચે કહ્યું છે કે :—

દોહરો—પાખંડી પૂજ્ય છે, પડિત પર નહિ ધ્યાન,

ગોરસ હ્યો ધરવર કહે, દાર મળે દુકાન

દૂધ જેવો ઉત્તમ પદાર્થ વેચવા દૂધવાળી ઘેર ઘેર ફરે છે છતાં દૂધ લેનારા ધણા થોડા નીકળે છે ।। પણ દાર-શરામ જેવી મહા અપવિત્ર ને નિશ્ચયી તેના પીઠામાંજ વેચાય છે છતાં ત્યાં જોઈએ તો લેનારાની ટેટલી ભીડ થઈ હોય છે ? એ પ્રમાણે ગામે-ગામ વેચરનારા ઉત્તમ ગુરુને માનનારા જગતમાં થોડા હોય છે પણ પાખંડીઓને સત્કાર સન્માન આપનારા, તેમની આજ્ઞા ઉઠાવી તે પ્રમાણે ચાલનારા, તેમના પર ધન-કુટુંબ વગેરે કુર્યાન કરનારા, અરે અફસોસ કે પોતાની પ્યારી ધર્મપત્નીને પણ તેમની સેવામાં પ્રેમદા રૂપે હાજર કરનારા આ જગતમાં ધણા માણસો છે. આથી વધારે અજ્ઞાનપણું ને ભોળાપણું બીજું શું હોઈ શકે ? કહ્યું છે કે —

દોહરો—ગુરુ લોભી ચેલા લાલચુ, દોનોં ખેલે દાવ,

દોનોં ખૂડે બાપડે, ખેઠ પતથરકી નાવ;

લોભી ગુરુઓને ચેલા પણ લાલચ વાળા મળે છે, ખંને પોતપોતાના સ્વાર્થના દાવ ખેલી એક બીજાને અને આ દુનિયાના ભોળા લોકોને લભાવી અનેક ચાળે ચડાવે છે પણ એવા ગુરુઓ અને ચેલાઓ આખરે સસાર સાગરના કીચડમાં ખુંચી અનેક દુઃખ ભોગવે છે, જેમ પતથરના બનાવેલા વહાણ પર ખેસનાર ખલાસી અને ઉતારો સર્વે દૂખી મરે છે; તેવી રીતે-લોભી ગુરુ અને લાલચુ ચેલાના હાલ થાય છે. એવા પાખંડીઓથી આત્મકલ્યાણ શી રીતે અને ? જેને પોતાનો નીચ સ્વાર્થ સાધવાની જ સગાઈ છે અને ચિત્ત પણ સ્વાર્થમાં જ મશગુલ છે તેઓ બીજાને શી રીતે તારી શકે ?

દોહરો—કાનીયા માનતા કર; તુ ચેલો કુ ગર,

રૂપીઓ નાળિયેર-ધર, ભાવે કુખ કે તર

પાખંડી ગુરુ પોતાના ભોળા ભક્તને કહે છે કે—હે કાનીયા ! મારી માનના કર, ધરણ કે તુ મારો-ચેલો થયો છે અને હું તારો ગુરુ છું રૂપીઓ ને નાળિયેર મારા ચરણમાં ધરી દે. પછી ચાલ તો કુખ કે તર નેની મને પરવા નથી ।। એ પ્રમાણે જેઓ કનક અને કાન્તાને સેવનારા, છકાયનો આરંભ કરનારા, સંસારીઓથી પણ વિશેષ ધાતકી, લોભીને લપટ છે એવા ગુરુઓ પોતે પણ કુખે છે અને પોતાના ચેલાઓને પણ પાતાળમાં (નરકગતિમાં) લેના જાય છે જે ગુરુ લોભી હશે તેને બીજાની ગરજ હશે જ અને તેથી ખરેખરો બોધ કે જ્ઞાન તે આપશે નહિ. તે એમ સમજશે કે જો ભક્તને વધુ કહેવાશે તો તેને ખોટું લાગશે અને ફાળામાં (ખરડામાં) ઓછા રૂપીઆ મંડાવશે ! એટલા માટે શ્રોતા લોકોને સારું સારું લાગે તેવું ઝટ ઝટ સંભળાવી મતઝળ સાધી લે છે શ્રોતાઓ કુખે કે તરે તેવું તેને કામ નથી ।। તેને-તો માત્ર રૂપીઓ વગેરે હાથ કરવા સાથે જ લેવા દેવા છે ।। એવા પાખંડી ગુરુઓને માટે નાચેનું કાવ્ય થોડું છે

સવૈયા—

છોડે સંસાર છાર, છારસે વિહાર કરે, માયાકો નિવારી, ફિર માયા દિલ ધારી હૈ ।।
પિછતા તો ઘોયા કીચ, ફિર કીચ બીચ રહે, દોનોં પંથ ખોયે, બાત બની સો બિગારી-હૈ ।।

સાધુ મહાત્મ નરી નિરખત લોભાત્મ જોર, કમનથી કરે મહાત્મ, પ્રભુતા પસારી દે ॥
લીની દે હાંસી, ફિર અસીરીયો અત્ય કરે, કામકો પિઠકાર સિરહી પગડી ઉતારી દે ॥

જે કોઈ મુનબનને મુખદાતા સત્વધર્મની ઈચ્છા હોય તે તેણે કનક અને મંતાના ત્યાગી, નિર્ભોળી સદ્ગુણ સોંપી તેનો સ્વીકાર કરવો એવા સદ્ગુણ સત્વ ધર્મની પ્રતિ કાવચો અને મિથ્યાત્વથી અંધકારનો નાશ કરશે. વળી શુદ્ધ ઉપદેશ કરનાર ગ્રંથમાં ? ૨૫ ગુણો હોય છે તે જાણે છે

સદ્ગુણાના ૨૫ ગુણો

સદ્ગુણાના ૨૫ ગુણો—(૧) દ્વ મહાત્મ ઉપદેશ સદ્ગુણ પૂર્વ મહાત્મ હોય તે જ શ્રોતાએને સ્પર્શદિન કરી દ્વ મહાત્મત બનાવી શકશે. (૨) વાચના મહાત્મ — વાચના સમજાવવાની કળામાં કુશળ હોય. કોઈ પણ પ્રકારનાં શાસ્ત્રો વાંચના જરાવજ અટકે નહિ. શુદ્ધતા અને સરળતાથી શાસ્ત્ર સુધારે. (૩) 'નિઘ્ન' અને અવકારનાં જાણકાર — ૭ વખતે જેવી પરિવર્ત (સમા) અને અવસર હોય તે પ્રમાણે શ્રોતાજનના આત્માને રૂએ અને તેઓ ખાતરુ કરી શકે તેવો સહબોધ આપે. (૪) નિત્યગામી ભક્તીથી હો — એક દેશના રાજાની આજ્ઞા ભક્ત કરવાથી સિદ્ધ થાય છે તે પ્રભુસોમના નામ લીધે કરે ભવતમની આજ્ઞાનો ભક્ત કરશે તેના શા હાથ વશે. એવું જાણી વીતરણ દેવની આજ્ઞા વિરુદ્ધ પ્રપચ્છા (ઉપદેશ) ન કરે. (૫) ક્ષમાત્મ — કોઈની દુશ્મી તે પોતાના કુશલથી દૂર કરે અને તેથી ક્ષમા વગેરે ધર્મના વ્યવસ્થા રચાવના કરવા, જોઈએ તેવી પ્રપચ્છા નહિ કરી શકે વળી કોઈ વખત કામ કરતાં રત્નમાં ભક્ત કરી નાંખશે, મહે ઉપદેશ (વક્તા) ક્ષમાત્મ હોવા જોઈએ (૬) 'નિરંજિત' — વિનયવતની શુદ્ધિ વણી પ્રજા રહે છે અને તેથી તે વ્યવસ્થા ઉપદેશ કરી શકે છે અભિમાની સત્તાસત્ત્વો વિચાર કરવો નથી પોતાની ખોગી વાતને અનેક કુદેશ ઉપજાવોને સિદ્ધ કરશે અને જીવનની વાતને ઉત્થાવશે. (૭) નિઘ્ન — સરળ હોય તે જ વ્યવસ્થા ઉપદેશ કરી શકે છે કપડી હોય તે તે પોતાનો કુશલ છૂપાવવા સાથે ખરી વાતને દેશી નાંખશે. (૮) નિર્ભોળી નિર્ભોળી ઉપદેશક દબેઈ નેપથ્ય રહે છે રાજા અને રાજા સોને એકસરખો સત્ત્વ ઉપદેશ કરી શકે છે ૫૫ ૭ મોળી ને ખુશામખોર હોય તે શ્રોતાનાં મનને કુખ ન લગાડવા સત્ત્વ વાતને દેશી નાંખે છે. (૯) શ્રોતાએના અભિપ્રાયનો જાણનાર — જે જે પ્રશ્નો શ્રોતાના મનમાં ઉપ ૭ તે તેમની મુખ્ય સ્ત્રી જાણી તેનું પોતે જ સમાધાન કરી દે. (૧૦) રૂપ વત — શ્રોતાએના દરબમાં ઉતરે તે રીતે રૂપ જાળવે પીરખથી કહે પ્રશ્નોના ઉત્તર પણ મધુરતાથી તેમજ પૂજનારના મનમાં દસી જાય તે રીતે સંક્ષેપમાં કહે (૧૧) હામકી

ગુણાસ્ત્યવ્યવહારઃ ક્યાનુકાસ્ત્યમિતોષકા ॥

અમ્બકાર પિમાશિર્યાદ ગુન્સ્યમિષીયતે ॥

અર્થાત—“ગુ” જા અંધાર મારે છે અને “દ” જા તે અંધકારના નાશ થારે છે
માટે જાત કરવાના આત્માની અંધકારનો નાશ કરે છે તે ગુણ કહેવાય છે

× દર્શન—કોઈ મોળી અને સાદગ્ય પાત્ર એકમમજાજ રાજાની ક્ષમામાં અનુભવજાણી બાંધી ઉપો ૩ :—

નાહ' કામપણુ પ્રશ્નનો ઉત્તર પોતાને ન આવડે તો હઠ પકડી જૂદી સ્થાપના ન કરે પણ નમ્રતાથી કહે કે મને એ પ્રશ્નનો ઉત્તર આવડતો નથી તેથી કોઈ યાત્રી મહાશયને પૂછી નિશ્ચય કરી જવાખ આપીશ (૧૨) 'નિઘ કમ'થી રહિત'—ચોરી વ્યભિચાર, વિશ્વાસઘાત વગેરે નિઘ કામો જેણે કર્યા ન હોય, કારણકે સદ્ગુણી હોય તે જ કોઈથી દબાતો નથી. (૧૩) 'કુળહીન ન હોય' (કુસીન હોય)—હલકા કુળનો હોય તો શ્રોતાઓ તેની મર્યાદા રાખે નહિ અને વચન માન્ય પણ ન કરે (૧૪) 'અગ્રહીન ન હોય'—અગ્રહીન હોય તો શોભે નહિ (૧૫) 'કુસ્વરી ન હોય'—ખરાખ અવાજ વાળાનાં વચનો શ્રોતાને સારા લાગતાં નથી (૧૬) શુદ્ધિમાન હોય, (૧૭) મિષ્ટ વચની હોય (૧૮) કતિવાળો હોય. (૧૯) સમર્થ હોય, એટલે ઉપદેશ દેતા થાકે નહીં (૨૦) ધણા ગ્રંથોનું અવલોકન કર્યું હોય. (૨૧) અધ્યાત્મ અર્થનો જાણુ હોય (૨૨) શબ્દના રહસ્યનો યાત્રા, (૨૩) અર્થનો સંકેત તથા વિસ્તાર કરી જાણુ (૨૪) અનેકયુક્તિ તથા તર્કનો યાત્રા, (૨૫) સર્વે શુભ ગુણયુક્ત હોય. એ ૨૫ ગુણ જેનામાં હોય તે જ અસરકારક ને યથાર્થ સંકુપદેશ આપી શકે એવા હું ગુણ યુક્ત સદ્વક્તા સાધુનો જોગ મળવો ધણો મુશ્કેલ છે સદ્ગુરના સગથી ૧૦ ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ શ્રી ભગવતીસૂત્રમા કહ્યું છે.

ગાથા :—સવળે નાળે વિનાળે, પચ્ચક્ષાળે ય સંજમે ॥
અળળહણ તવે ચેવ, વોદાળે અકિરિયા સિદ્ધિ ॥

શ્લોક :—તિલસર્પપ માત્રંતુ, યે નરા માંસં મશ્નન્તિ ।
તે નરા નરકં ગચ્છન્તિ યાવચ્ચંદ્રદિવાકરૌ ॥

અર્થાત—જે માણસ, તલ કે સરસવના દાણા જેટલું માંસ ખાશે તે નરકગતિમાં પડી ન્યાં લગી સૂર્ય ચંદ્ર રહેશે ત્યાં લગી મહા દુઃખ પામશે પડિતનો શ્લોક સાંભળી રાગ ખોલ્યો, અમે તો પેટ ભરીને માંસ ખાઈએ છીએ પણ તલ ને સરસવના દાણા જેટલું ખાતા નથી, અમારી શી ગતિ થશે ? પડિત બોલ્યા કે આપ વૈકુંઠમા જાશે કારણ કે શ્લોકમાં તો તલ જેટલું માંસ ખાનારને નરક ગતિ કહેલી છે, પણ પેટ ભરીને જે ખાશે અને પોતાના આત્મદેવને સતોષ ઉપજાવશે તેને તો સ્વર્ગ મળશે આ તર્ક નરક કુંડ છે અને પેલી તરફ સ્વર્ગ કુંડ છે પેટ ભરીને ખાનાર જોરથી છતંગ મારશે તો સ્વર્ગમાં જઈ પહોંચશે જુઓ એ પ્રમાણે લોભી પડિતોનો ઉપદેશ

હું સદ્રષ્ટ તરંગિણી નામે દિગ્ધર આભાષના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે—વક્તા આઠ ગુણોના ધારણકાર હોવો જોઈએ—

શ્લોક :—સમદમઘર વહુળાળી, સાદ્ધ લોકોય માવવેત્તાપ
પિચ્છિમિમય વીયરાગો, સિસાહિત ક્ષ્ણોયા પવ ગુરુપુજ્જો ॥

અર્થ :—(૧) સમલાવી એટલે સમાવત (૨) દમિતે દ્રિય (૩) શ્રોતાઓથી અધિક યાત્રી, (૪) સર્વ જીવોના સુખનો ધૃષ્ટિનાર. (૫) લૌકિક સાધનોની કળાનો યાત્રા (૬) ક્ષમાવત (૭) વીતરાગી અગર વીતરાગના માર્ગનો અનુયાયી અને ૮ શિષ્યના હિતને ધૃષ્ટનારો તે ગુરુ પૂજ્ય છે.

અર્થ - સાધુના સાધનને પ્રથમ યાત્રા સાંભળવાનો જોગ બને (૨) જે સાંભળે તેને અન્યથા યાત્રા પ્રાપ્તિ થશે (૩) યાત્રા મેળવ્યા પછી વિદ્યાન (વિદ્યેષ યાત્રા) થવું એ સ્વાભાવિક છે (૪) વિદ્યાન થતાં કુદૃત અને કુદૃતનાં ફળોના યાત્રા થાય તેથી કુદૃતનાં પરિણામો હશે (૫) કુદૃતનાં પરિણામો થવાથી સર્વથા (આત્મવત્તુ રૂપેન કદુર મયે) થશે. (૬) આત્મવત્તુ રૂપેન કદુર એટલે તીર્થંકરની આગ્રાનો આરામક થશે. (૭) આત્મવત્તુ રૂપેન કદુર અને તીર્થંકરની આગ્રાને આરામી તે તથા છે (૮) એ તપના પ્રભાવે કમં કપાય છે (૯) કમં કપાયથી અદ્વિતિયત એટલે અજોગી અને સર્વ પાપથી રહિત થાય છે (૧) સર્વ પાપથી રહિત થાય તેને મોક્ષ પ્રાપ્તિ એટલે સિક્કરિત છે એ પ્રમાણે સાધુના સર્વ જાને ક્ષતિથી મોક્ષ મેળા થાય છે.

૮ શાસ્ત્ર મંથન

સદુપદેશ એટલે સર્વજ્ઞાનો જોગ પ્રાપ્ત થશે પણ આત્માનું કમલજ્વલન થાય તેટલું જ શાસ્ત્ર મંથન કરવું એ આત્મા સાધન પદ્ય મુદ્દીય છે આ દુનિયામાં પદ્ય શાસ્ત્ર મંથન કરવામાં શ્રી રામનારા બહુ જ શોધ હોય છે જોઈ કહે કે શાસ્ત્ર! સાધુ મહારાજ પદ્યથી છે આત્માન વાંચે છે સાંભળવા વાસ્તે આપેલ તેને ઉત્તર સાતિ માણસ એકે જાપે કે સાધુ તો નવરા છે! એમને એ વિના જીવુ કામ જ નથી! જાપણી પાળા વો માત્રમજ્ઞાં વરનાર, પ્રધાં વરેર અનેક ઉપદેશ લાગી છે શુ આપણે સદા જોઈ જાવા થવું છે કે વખાણવણી સાંભળ્યાં કરીએ! એવામાં જોઈ જીવન માણસ જાપીને એ કે જાન નવીન પ્રકારનું નાટક જાણ્યું છે એ સાંભળતાં તરત પૂછી કે જોઈ નાટક છે! દિલ્લિનો કાલ શુ છે! જાન જાનો એક છે! મહેરજાની કરીને જામને સાથે લઈ જશે!

એમ કહી મળાજીની આગ્રા લીધા સિવાય, જાનજમ્યાને રોતાં મૂંઝી જુઓ, તરત રહ તાપ જોધાર વરેર જ્ઞાની દરબર રાખ્યા વગર દાખમ પહેલાં ત્યાં પહેલે જ્ઞાં પાપથી કમલજ્વલ પીરો વાપરીને દિલ્લિ થે નીચ જાતિ વાળાના થકા ખાતો જાદર જ્ઞાં, જાદર જોસવાની જ્ઞાં ન મળે વો કોનો રહે. પેશાજીની કમ્પન થાય તો રોટી રાજો, જીવ જાવે તો આખા મેળા, પાણી જાદી પરજી જમ્પન રહે! નહ્યે કેમ જાપાનો જરાસ કામ કરવો હેમ! પેશાજી અદ્વિતિયથી અને દાખમ પ્રમાણે કામ ન વેળા જામરો કરવાથી અનેક રોજ જોસવવા પડે છે વળી એ નાટકમાં કમ્પન શક્તિથી ખસાદી ઉત્તમ પુરુષો અને સતી-જોતી સામે કદાચી જુએ કુચેલા કરે જો જોઈ માણસ પ્રેક્ષકની માનેનાં રૂપે જાપાની નાટકજાળમાં નામે વો પ્રેક્ષકને કેટલું ખરાબ લાગે! જરે જ્ઞાનીઓ! જરા વિચાર વો કરો કે જોને તમે પરમેશ્વર રૂપે, સત્યરૂપે, અને સતીરૂપે માનો છો એનું નાટક તમે નાચી દુરીને જુઓ છો! કઈ જાનજમ નથી જાવળી! જેની પૂજનકરિત રમણ જાણીથી તમે દુનિયામાં સુખ જોસવો છો એનેજ તમે કોમે જાસનપર મેસીને જાન પુવન કરો છો! કઈ જરમ જાવે છે! એવાં જાપગી! મહાપાતશી નાટકચેટક જાક જવાજાના જેમમાં રોમથ રોમથા જાઓ છો અને પદ્યશાસ્ત્ર મંથન કરવામાં લગ્ન જાણો છો અને જ્ઞાનાં જાનાં છો! મહાપાતશીના નસીનમાં ઉત્તમ પદ્ય શી રીતે જાવે!

વળી કેટલાક કહે છે કે અમારાથી પદ્ય કરણી બને નહિ તેથી સાંભળવાથી કામ થો! એવને મયે એવા જાણ છે કે શાસ્ત્ર! જે સાંભળશે તે અન્યથા એક દિવસ કરશે. ૭૫

કેઈએ સાંભળ્યું કે ફલાણા મકાનમાં ભૂત રહે છે તો તે મકાનમાં તેનું ચાલશે ત્યાં લગી તે જરો નહિ. કદી જવાની જરૂર પડી તો પણ મનમાં ડરશે કે અહીં ભૂત થાય છે, રખેને મને કંઈ હરકત કરે ત્યાં એક પહોરનું કામ હશે તો એક ધીનીની અદર તે કામ પૂર કરી તે મકાનમાંથી તરત નીકળી જશે એ મકાનની અદર રહેશે ત્યાં લગી બીકણું બનો રહેશે એ પ્રમાણે શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવા આવનાર એમ સાંભળે કે અમુક કામથી પાપ લાગે તો બનશે ત્યાં લગી તે કામ તે નહિ કરે. કદાપિ ધણી જરૂર પડી ને તે પાપકારી કામ કરવું પડ્યું તો પાપના ડરથી થોડામાં પૂર કરશે અને પાપથી ડરતો રહેશે. એમ કરતાં કરતાં એક દિવસે પાપને પણ છોડી દેશે. દેટલાક વળી એમ પણ કહે છે કે ધર્મ શાસ્ત્રોના શ્રવણમાં અમને સમજણ નથી પડતી તેથી સાંભળીને શું કરવું ! એનો ઉત્તર એ છે— કે કોઈને સર્પ અગર વીછી દરડે છે ત્યારે તેનું ઝેર ઉતારવા સાર મનવાદી તેની સામે ખેસી મંત્ર ભણે છે ઝેરથી પીડાતા માણસને એ મંત્રોની કાંઈ સમજણ પડતી નથી છતાં ઝેર તો ઉતરે છે એવી રીતે સૂત્ર સાંભળવાથી પોતાનાં પાપો ગ્રોઈ થશે સાંભળતાં સાંભળતાં સમજણ પડવા લાગશે, એમ સાંભળવાથી અવશ્ય લાભ તો છે જ. દશગૌકલિક સૂત્રના મોથા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—

સુચ્ચા જાણદ્વ કલ્લાણં સુચ્ચા જાણદ્વ પાવગં ॥

ઉમય પિ જાણદ્વ સુચ્ચા, જ સેય તં સમાયરે ॥

અર્થ—શાસ્ત્ર શ્રવણ કરશે તો જાણશે કે અમુક કામોથી પુણ્ય થાય છે, અને અમુક કામોથી પાપ થાય છે પુણ્ય પાપથી અનુક્રમે સુખ અને દુઃખ થાય છે. એ બંનેના ફળ જાણી જે શ્રવકારી માણસ પડે તેનો સ્વીકાર કરશે. એટલા માટે અવશ્ય મદ્યુરનો ઉપદેશ સાંભળવો જોઈએ

શ્રોતાના ગુણો

(૧) ધર્મની ખાસ પરીક્ષા હોય જેમ કોઈને અમુક સારી વસ્તુની પસંદગી કરવી હોય તો તે વસ્તુની દેટલી રીતે પરીક્ષા કરે છે. જેમકે એક પૈસાનો માટીનો ધડો લેવો હોય તો પણ તેને ઉચે નીચે અદર તપાસીને લે છે વળી ધરણીને તપાવીને પરીક્ષા કરે છે લુગડાનું પોત અને કુમાશ જોઈ પરીક્ષા કરે છે, ઈત્યાદિ સર્વ વસ્તુઓ જૂદી જૂદી રીતે પરીક્ષા કરી લેવાય છે એવી નાશવંત વસ્તુઓ ભલે પરીક્ષા કરીને લીધી હોય તેમજ તેને ધણી સભાળથી સાચવી હોય તો પણ તેનો વિનાશ થાય છે વળી તેવી વસ્તુ સુખ દેનારી હોય છતાં દુઃખ આપનારી નીવડે છે હવે ધર્મ જેવી વસ્તુ તો સદા સુખજ આપનારી છે, તેમ કોઈ દિવસ તેનો વિનાશ થતો નથી તેની તો પૂર્ણ પરીક્ષા કરવી જોઈએ એમાં કાંઈ શક નથી છતાં ધર્મની પરીક્ષા કરનારા માણસો ધણા જ થોડા દેખાય છે. એક કાવ્યમાં કહ્યું છે કે—

एक एकके पीछे चले, रस्ता न कोई बूझता ।

अंधे फसे सब घोरमे, कहांतक पुकारे सूझता ॥

बड़ा उंट आगे हुवा, पीछे हूँ कतार, ।

सब हि डूबे वापड़े, बड़े उंटके लार, ॥

એ પ્રયત્ને દુનિયામાં અધાર્મિક અને અધિગાની હાર ચાલી રહી છે અને
કળકી એવી જ રચના ચાલી આવે છે

ટેટલાઃ વળી એમ કહે છે કે—અમારા બાપ શાહનો ધર્મ પરપરાથી અમારા પર
પણાતો આવે છે તે અમે શી રીતે છોડીએ ? પરંતુ એને એટલું પૂછીએ કે બાપ ! તમારો
બાપશાહ તો સ્ત્રીજ હતા છતાં તમે શા માટે પિસાદાર થયા ? શું અત્યારે પેસો છે તે દેહી
તેમના જેવા સ્ત્રીજ થશો ? તમારા બાપ શાહ તો અધિગા, અમદા કાલા અને મહેરા દવા
તે તમે પણ તમારો અમદા કરી તેવા થશો ? એવી રીતે કહીએ છીએ ત્યારે તેઓને
અરાજક લાગે છે અને ના પાડે છે ત્યારે શું ઉત્તમ ધર્મનો સ્ત્રીકાર કરવામાં બાપ શાહ અમદા
આવે છે કે ના પાડવા આવે છે ? અરી રીતે ઓતાઓએ ધર્મ માત્ર વિશેષ પણ પદ્ધતિ
રાખ્યા વિના તપાસ કરવો એમને એમ સોનાની પરીક્ષા કરવા સારું કહ્યું કાપડું તપાસું
તથા હીપડું પડે છે અને તે પછી તે મદ્ય કરાય છે તેમ કુદરતી છુદિ લાગે તથા શાઓના
ન્યાય સાથે ધર્મને પરીક્ષા કરી પછી મદ્ય કરવાની મુદત જન હિત રાખે છે

(૨) દુષ્ટ અને દર હેતુ—જે નરકાદિક દુષ્ટ અને દર તે જ ધર્મકથા અવલુ કરીને પાપ
કર્મ કરતાં દરેક પાપ કરવામાં નિમ્મર હેતુ તેને ઉપદેશ શી રીતે લાગે ? + (૩) સુખનો
અભિલાષી હેતુ—જે સ્વર્ગ અને મોક્ષનાં સુખને માનવો હેતુ તે જ ધર્મકથા અવલુ કરી
ધર્મ માર્ગમાં પેલાની સક્રિય વાપરે. (૪) છુદિમાન હેતુ—છુદિમાન હેતુ તે જ ધર્મની
રક્તચોને સમજી શકે અને છુદિવડે આગી વેળા કરી સત્ય ધર્મનો સ્ત્રીકાર કરે. (૫)
મનન ક્ષતી હેતુ—સાંભળીને ત્યાં ને ત્યાં છોડી દે તો તેને કંઈ કામદો માત્ર નહિ જે કંઈ
ધર્મની વાતો સાંભળે તો હલ્લમાં પારી અન્ય કરી વિચારે તે જ સત્યાસત્યનો નિષ્કર્ષ
કરનાર માત્ર. (૬) ખાતજી કરનાર હેતુ—ધર્મની જાણવો પછી વખત હલ્લ ખાતજી કરી
રાખે એવો હેતુ. (૭) હેતુ ગ્રેહ અને ઉપદેશના યાત્રા હેતુ—હેતુ એટલે ઉપદેશ ગ્રેહ
બાબત હેતુ તેને એટલે ગ્રેહ—એટલે બાબતોને જાણત હેતુ તે જાણે અને ઉપદેશ
એટલે જ ગીતકાર કરવા (આદરવા) એમ જાણત હેતુ તે આદરે એવો ઓતા હોવો જોઈએ.

દુષ્ટ ધર્મની પરીક્ષા કરી છોડી અને તપાવીને કેવી રીતે કરવી તે નીચે દર્શાવ્યું છે
પ્રશ્નવધ વગેરે પાપસ્થાનોનો નિવધ અને આન. અધ્યયન વગેરે સતકર્મોની જગ્યાએ ધર્મનો
કલ્પ (કહેલી) છે જે જાણ ક્રિયા વડે ધર્મના વિવધમાં જાણા ન પડે એ અસાધ્ય મહિત્ત્વા ન
આવી શકે પણ પવિત્રતા વધતી રહે એને ધર્મ વિશે છક કહે છે જેના વડે જૂના કરવા
કમળધ. છૂટી જાણ, અને નવીન કમળધ ન થાય એ રીતે જીવાદિક પદાર્થોનું જેમાં અન્ય હેતુ
એને ધર્મનો તાપ સમજવો એ રીતે કરીને છોડીને અને તાપ સમાધીને ધર્મની ત્રણ પરીક્ષા
કરી પછી મદ્ય કરવો.

+ દર્શાવ—એક કદમ્બજા આનાર જોઈને એક સાધુએ કહ્યું કે પછા પાપ કરતો તો
નરકમાં જુ પડ્યો ! જોને પૂછ્યું—મહારાજ ! નરકનાં સ્થાન કેટલાં ? સાધુએ કહ્યું નરક સ્થાન
છે જોને કહ્યું અને મહારાજ ! હું તો પદ નરક અમર પર બાંધીને મોઢા હટા અને જાણે
તો અધર્મ પણ ન જાણ્યાં ! હવે ફિકર રહી નહિ ! એવા નિમ્મર ઓતાને ઉપદેશ શી રીતે લાગે

(૮) નિશ્ચય અને વ્યવહારનો જ્ઞાતા હોય—સાંભળવામાં તો અનેક વાતો આવે છે એમાંથી નિશ્ચયની વાતને નિશ્ચયમાં અને વ્યવહારની બાગતને વ્યવહારમાં સમજે. વિખવાદ કયેશ કરે નહિ, જેમકે નિશ્ચયની અપેક્ષાએ તો જીવ અધુરે આયુષ્યે મરે નહિ પણ વ્યવહારની અપેક્ષાએ સાત ટારણે આયુષ્ય દુટ્ટી પણ જાય એ પ્રમાણે અપેક્ષા સમજનાર હોય (૯) વિનયવંત હોય—સાંભળતાં સાંભળતાં સંશય ઉપજે તો અતિ નમ્રતાપૂર્વક એનો નિર્ણય કરે (૧૦) અવસરનો જાણ હોય—જે વખતે જેવો ઉપદેશ ચલાવવાનો અવસર હોય તે પ્રમાણે પોતે નમ્રતાથી ઉપદેશકને પ્રશ્ન પૂછી ઉપદેશ ચલાવવાનો યત્ન કરે (૧૧) દ્રઢ શ્રદ્ધાવંત હોય—શસ્ત્રના અનેક સૂક્ષ્મ ભાવ સાંભળી ચિત્તને ડામાડોળ ન કરે અને સત્ય વચનને હૃદયમાં સરથે ઢાંઠ વચન સમજણમાં ન ઉતરે તો પોતાનો બુદ્ધિ ઓછી છે એમ જણે (૧૨) કૃળમાં નિશ્ચયવત હોય—વ્યાખ્યાન સાંભળવાથી મને જરૂર કાયદો થશે એવો દ્રઢ નિશ્ચય રાખે (૧૩) ઉત્કટાવાળો હોય—ભૂખ્યાને ભોજનની તરચ્યાને પાણીની, રોગીને ઓસડની, લોભીને ધનની અને ભૂલા પડેલાને સચવારાની, જેવી ઉત્કટા હોય છે તેટલી ઉત્કટા શ્રોતાને જિનેશ્વરની વાણી શ્રવણ કરવામાં હોતી જોઈએ (૧૪) રસગ્રાહી હોય જેમ ક્ષુધાતુર માણસ ધ્રુવિષ્ણુ વસ્તુનો ભોગ મળતાં પ્રેમથી તે વસ્તુ ભોગવે તેમ જિનેશ્વરની ઉત્તમ વાણી સાંભળવાનો ભોગ મળ્યો હોવાથી તેમાંથી પૂર્ણ રસ ગ્રહણ કરે (૧૫) આ લોકના સુખની તથા માન-કીર્તિની ધમ્મજા રહિત થઈ સૂણે, (૧૬) પરલોકમાં પણ એકાંત મોક્ષના હેતુ માટે જ સાંભળે (૧૭) વક્તા-ઉપદેશકને તન, મન, ધનથી યથાયોગ્ય સહાય દે (૧૮) વક્તાતુ મન પ્રસન્ન રાખે (૧૯) સાંભળેલી વાતની ચોવણા કરી નિશ્ચય કરે (૨૦) સાંભળ્યા પછી સર્ગા, સ્નેહી, પડોશી વગેરેની પાસે ધર્મકથા પ્રગટ કરી તેમને પણ ધર્મ ઉપર પ્રેમ ઉત્પન્ન કરાવે (૨૧) સર્વે શુભ શુભાનો ગ્રાહક હોય

ઉત્તમ શ્રોતાના ગુણ વિષે

છાપય

શ્રોતા શુણુ છે પ્રથમ, નેહ ભર નયણાં નિરખે,
હસ્ત વદન હેંકાર, સાર પડિત શુણુ પરખે,
શ્રવણ ધરે ગુરુ વચન, સૂણુતા રાખે સરખે,
ભાવ ભેદ રસ પ્રીછ, રીઝ મન માંહી હરખે,
સમજે વિનય વિચાર, સાર ચતુરાઈ આગળા,
કહે કૃપા એવી સભા, તમ દાખે પડિત કળા ૧

હવે કુશ્રોતાનાં લક્ષણો કહે છે— છાપય

કોઈ ખેઠા ઉઘે જ, જાય કોઈ અધવચ બીડી,
હારત કરે કોઈ ટોળ, કરે નિદા બહુ રૂડી,
કોઈ રમાડે બાળ, ધર્મ મત ગપ છે જૂડી,
કોઈ ન લેતા સાર, વચ્ચે કોઈ પાડે તૂટી,
ગળે હાથ કો દબ કરી, પગ વચ્ચે ધાડે ગળા,
કહે કૃપા એવી સભા, પડિત કયમ દાખે કળા ૨

— સાધુ કૃપારામજી.

એટલા ૨૧ કુલો મોતામાં હોય તે વચાતર્ય યાન મેળવી પોતાના આત્માને તારે મર્મ પ્રાપ્ત કરે અને સદ્ગુણો સમાચર્ય સમયે એવો મોતા જનીને શાસ્ત્ર સાંભળવું મધ્ય મુરોચ છે †

† સુદૃષ્ટ તરંગિણી નામના જિનજર આખ્યાન (મત) ના અવધા મોતાના આઠ કુલ વર્ણવ્યા છે

આધા—ધારણા સવળ ગદ્ધર્ણ, ધારણ સમ્મણ પુલિ કસરાયે ॥

ગિચય યથ સુમેવો, સોતાગુણ યથ સુગાસિચવે ॥

અર્થ—(૧) ધમની અને યાનની વાંછ (ચાહના) વાળા (૨) એકમતાથી સાંભળનારો, (૩) મદલ્ય કરતા મોત્ય ઉપદેશને વચાતર્યિત મદલ્ય કરે એવો, (૪) મદલ્ય કરેલી જાનતને લાંબા કાળ સુધી ખાતલ્ય કરી રાખે એવો, (૫) ધારેલી જાનતનું વારવાર રમરમ્ય કરે એવો, (૬) સત્ય ઉપજે તો તરત પછીને નિર્ણય કરે એવો, (૭) જ્યાં સગી પૂરો પ્રુથાસો ન થાય ત્યાં સગી પૂછ પૂછ કરી કરે એવો, (૮) જે વાતનો સવાલ કરે જનર મલ્ય કરે તેનો નિષ્કર્ષ કરે એવો એવા ૮ કુલ મોતામાં હોવા જોઈએ.

શ્રી નદી સ્તરમાં ૧૪ પ્રકારના મોતા કલા છે (૧) આળણી જેવા—જેમ આળણી સાર સાર જનાજ ઉઘી પોતાનામાં અસાર (ફિનર) તલુખલા કાઢી નવજેર પદમ્ય કરી રાખે છે તે પ્રમલ્યુ ડેટલાક મોતાઓ સહજોમ અવલ્ય કરી તેમાંથી સાર વસ્તુ, કુલમકકમ્મ ઉઘી જનાર વસ્તુ જનર અવલ્યુને જ પકડે છે (૨) મનજાર જેવા—જેમ મનજાર એટલે મિથાહી કુધને પ્રથમ જમીન ઉપર ઢોળી નાખે છે પછી જમીન પરથી તે કુધ આડી ચાડીને પીએ છે તેમ ડેટલાક મોતાઓ પ્રથમ વક્તાનું મન કુખાવી પછી ઉપદેશ અવલ્ય કરે છે (૩) મનજા જેવા—જેમ મનજા ઉપરથી ધોળા મનના સાથે છે પણ જનર કપટ રાખે છે કે ક્યારે માજ્જાને પકડી લઈ તેમ ડેટલાક મોતા ઉપરથી તો વક્તાની અકિત કરે છે પણ જનારવલ્ય મનજાના જેવું મહિન હોય છે જેણે યાન અવલ્ય કરાવ્યું એનીજ સાથે જોડે છે (૪) પત્થણ (પથર) જેવા—પથર ઉપર વરસાદ વરસે તો ઉપર પડળો લાગે છે પણ જનર પાણીનો જરા પણ પ્રવેશ થતો નથી તેમ ડેટલાક મોતાઓ સહજોમ સાંભળતાં સારે વેળાજાવ દેખાડે છે જ્યાં કુકુલો કરવામાં જરા પણ ઢસ્તા નથી તેથી જનજા છે કે જનર તો કમલ્ય પથર જેવા છે (૫) સપ જેવા—જેમ સપને કુધ પાછળે તો પણ તે કુધનું ઝેર જ થાય છે તેમ ડેટલાક મોતાઓ પોતે જેની પાસેથી યાન મદલ્ય ક્યું તેની તથા તેના ધમની ઉત્પાખ્યા કરવા મઠી જાય છે (૬) મેલા જેવા—જેમ પાંડો પાણી પીવા ઉતરે છે ત્યારે પ્રથમ તે જ પાણીમાં પોતલ્ય કરે છે મૂરે છે અને પાણીને ઢોળી મહિન જનાવી પોતે તે પીએ છે તેમ ડેટલાક મોતાઓ સમામાં જ્યાં પ્રથમ નિઃશ્વાઓ, કામક કમેશ અને વિખવાદ કરી જનજા મચાવી દે છે પછી ઉપદેશ સાંભળે છે (૭) પૂથા થમ જેવા—જેમ પૂથ થામાં પાણી રહેતું નથી તેમ ડેટલાક મોતાઓ ઉપદેશ સાંભળીને ત્યાં ને ત્યાં મૂલી દે છે તે નિષકુલ થા રાખતા નથી (૮) ઘંસ જેવા—ડેટલાક મોતા કુવચન રપી ચરોહા કરી યાનનીના ઢિંકને કુખાવી પછી યાન મદલ્ય કરે છે (૯) વરોહા જેવા જમો જેમ જાર મોહી ઉઘી ખરાણ લેહી પીએ છે તેમ ડેટલાક મોતાઓ સહજે ધને સહજોમ દેનતને જને સદ્ગુણોને ઉઘી કુકુલને તથા કુકુલને મદલ્ય કરે છે [જે નવ જનાના મોતા અધમ પાપાચરી અને કનિષ્ઠ અજાણ છે] (૧) ‘પૂચી જેવા—જેમ પૂચીને વખારે ઉઘી ખાંડે તેમ નિરોધ ડેમળ (સવાળો) જાને છે અને બીની ઉત્પત્તિ નિરોધ થાય છે તેમ ડેટલાક

૯ શુદ્ધ શ્રદ્ધા

શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવાનો જોગ તો મળ્યો પણ નવમું સાધન જે “શાસ્ત્ર સાંભળી તેના પર શુદ્ધ શ્રદ્ધા બેસવી” એ મહા મુશ્કેલ છે. સાંભળ્યું તો ધણીએ વાર, પણ પ્રશ્ન એ કંથુ છે તેમ “સદ્ગા પરમ દુલ્લભ” શ્રદ્ધા પરમ દુર્લભ છે. જેઓ શાસ્ત્ર સાંભળવા જાય છે તેમાના કેટલાક તો બાપદાદાના કુળની રીત છે માટે કેટલાએક પોતે જૈન કુળમાં અવતાર લીધો છે માટે વ્યાખ્યાન સાંભળવું જોઈએ તેટલા માટે, કેટલાક પોતે નામાકિત ગૃહસ્થ છે, સભામાં સૌથી આગળ બેસે છે, પોતાને સૌ ધર્મી કહે છે તેટલા માટે, કેટલાક પોતાના ગામમાં સાધુ પધાર્યા છે માટે ૫-૧૦ જથ્થા મળીને સાંભળવા જવું જોઈએ. નહિ જવાય તો પોતાના ગામનું ઘણું ખરાબ કહેવાશે તેટલા માટે, કેટલાક લાભે લાભે એટલે ‘કંઈ ગા સમાઈ ? તો હોવેગા કમાઈ ૨’ ‘કરીશ જો અઠાઈ ૩ તો મળશે મીઠાઈ’ એમ વિચારી સાધુ મહારાજનું મન બહુજ ખુશ રાખે છે અને કંઈક મંત્ર, તંત્ર, જંત્ર, વગેરે બતાવી ન્યાસ કરશે, તેટલા માટે, કેટલાક માન મગરીથી એટલે વ્યાખ્યાનમાં જઈએ તો લોકોમાં ધર્મી કહેવાઈએ તેટલા માટે, કેટલાક દેખાદેખીથી એટલે પોતાનું કુંડલ વગેરે સાંભળવા જાય છે તો પોતાને પણ જવું જોઈએ તેટલા માટે, કેટલાક મોટા માણસોની શરમને લીધે એમ અનેક જ્ઞાને શ્રદ્ધા વગર જેઓ શ્રી વીતરાજની વાણી શ્રવણ કરે છે એને ધર્મજ્ઞાન અને તેના ઉત્તમ લાભ પ્રાપ્ત થવા બહુમુશ્કેલ છે *

શ્રોતાઓ પ્રથમ ધણી તકલીફ આપી જ્ઞાન ગ્રહણ કરે, પણ ગુણવાન થઈ જ્ઞાનાદિ ગુણનો ફલાવો ધણી સારી રીતે કરે છે (૧૧) ‘અત્તર જેવા’ -અત્તરને જેમ જેમ મસજો તેમ તેમ વધુ વધુ સુગંધ આપે તેમ કેટલાએક શ્રોતાઓ ગ્રેરણા શુદ્ધિવાળા હોઈ ધણા હોશિયાર હોય છે અને જ્યાં જ્યાં જાય છે ત્યાં ધર્મ રૂપી સુગંધ ફેલાવે છે [૧૦ ને ૧૧ એ બે પ્રકારના શ્રોતા મધ્ય છે] (૧૨) ‘બકરી જેવા’ જેમ બકરી નીતરું નીતરું અને ઉપરનું જ પાણી પીએ છે, પણ પાણીને જરા પણ બગાડે નહિ તેમ કેટલાએક શ્રોતાઓ, ઉપદેશક વક્તાને જરા પણ તકલીફ દેતા નથી, તેમની અવ્યવસ્થા વગેરે દુરુચિ તરફ નજર કરતા નથી, પણ સદ્ગુણ સદ્ગુણને ગ્રહણ કરી તૃપ્ત થાય છે (૧૩) ‘ગાય જેવા’ -જેમ ગાય એઠવાડ, ગંદવાડ વગેરે નિ સાર પદાર્થને ખાઈને પણ ઉત્તમ દૂધ આપે છે, તેમ કેટલાએક શ્રોતાઓ થોડું જ્ઞાન ગ્રહણ કરીને પણ, દાતાને આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર, શાસ્ત્ર, ઔષધ, ઇત્યાદિ ઇચ્છિત અને નિર્દોષ દાન દઈ, સત્કાર-સન્માન ગુણગ્રામ કરી ખૂબ સાતા ઉપજાવે છે (૧૪) ‘હંસ જેવા’-કેટલાક શ્રોતા હસતી પેટે શુદ્ધ મોતી જેવા બાહ્ય ને અભ્યંતર અતિ પવિત્ર શાસ્ત્ર-વચનને ગ્રહણ કરી શાંત અને સર્વને સુખદાતા બને છે. [૧૨ થી ૧૪ એ ત્રણ પ્રકારના શ્રોતા ઉત્તમ છે] એ પ્રમાણે ૧૪ પ્રકારના શ્રોતાના ગુણો જાણી અધમતા ત્યાગી, મધ્યમતા, ઉત્તમતા અને ગુણને યથાશક્તિ જે ગ્રહણ કરશે તે જ જ્ઞાનાદિ ગુણોને વરશે

૧-સામાયિક ૨-લાભ, કમાણી, ૩-આઠ ઉપવાસ

* यस्य नास्ति खयं प्रज्ञा शास्त्र तस्य करोति किम् ।

लोचनाभ्यां विहीनस्य दर्पणं किं करिष्यति ॥ व्याख्येयनीति

અર્થ-આધીનને દર્પણ નિરુપયોગી છે તેવીજ રીતે જેનામાં સ્વયં પ્રજ્ઞા નથી હોતી તેન શાસ્ત્ર નિરુપયોગી છે.

કોહરો - દીધી પણ બાગી નહિ, રીતે થુસે ફૂક

થર ભિમારા શુ કરે ચેલાનીકી ચૂક

અર્થ - ૭મ અગ્નિરહિત પણ રાખ સહિત ચૂલામાં ફૂક મારવાથી મોડું રાખથી
કરાઈ જાય પણ અગ્નિ પ્રદીપ્ત થાય નહિ તેમ જ અગ્નિથી થોડાને ધમ સંભળાવતું
વધતાને પશ્ચિમ પડે પણ ઉપકાર ન થાય. તેમાં ચાલી શુભી વધતાનો કશો ફાયદો નથી
વળી ભવંકરી કહે છે -

‘સોઠ - પગ મેલ ચવા કરીરયિટપ વોવો વસંતસ્ય કિમ્ ॥

મોલુકોડ્યલોકતે યદિ વિલા સ્ય સ્ય કિ વૂપણમ્ ॥

લર્પા મેલ પતંતિ જ્ઞાતકમુલે, મેલસ્ય કિ વુપણમ્ ॥

યવમાન્ય વિધિના છસાટલિખિત કર્ણસ્ય કિ વુપણમ્ ॥

વસંતઋતુ મેઠી જ્ઞાતી કેરમનાં ગાડોને પાંદા ન આવે તો તેમાં વસંતઋતુનો શો
ફાયદો જાણવવામાન સ્થાનો પ્રગટ જ્ઞાતી દિવસે છૂક ન રહે તો તેમાં સ્થાનો શો ફાયદો
વરસાદ ખૂબ વરસે જ્ઞાતી ચાતક પક્ષીના ધુનમાં પાણીનું ટીપુ ન પડે તો તેમાં વરસાદનો
ફાયદો એ પ્રમાણે બારે કમી ને જીવ છે જેના બાજમાં અગ્નિ અને મિથ્યાત્વનું
લખ્યું છે તેને સદૃશ ઉપદેશ આપે જ્ઞાતી મુધરે નહિ તેમજ ધમ પર મદા ન રાખે તો
તેમાં થર શુ કરે ? તેમ તેના કમ પણ શુ કરે ? જેને કમની જાણતા છે તેને કમ
તેટલો મોખ આપવા જ્ઞાતી મુધરોજ નહિ કોઈ મખને હજારો મધુ લાકાં બાજી,
પણીમાં બાજી તે બાજી નથી અને એવા ને એવા રહે છે તેમ જાણ તમા બારેકમી
જીવનું સમજવું

કોહરો - જાર કોહરો મોહા વે વાણીકી ધાર

બારી કમી જીવ્યા, વદા બી રહ ગમે કોર

જાણના બાજમાં ઈતરમે તામે જીવ્યું ચોર છે તે એક ચાત્રી જેટલે બાતરે બાજમાં
મળવું ફૂક જીવ છે જ્ઞાતી તે જોડી લોકોને જ થુસે છે તેમ બારેકમી જીવો સદૃશના સા
મોખને શ્રવણ કરી તેમાંથી જાર વધુ જોડી અધારને જાણ કરે છે અને નિદ્રા કરે છે
॥ સાંભળ્યો સાધુ તો પેલાની જ વધુ લઈને જોડા છે જ્યાં પાણી, સત્ય મોલો વગેરે
પણ એવી રીતે ચાતનાર બાજ છે કે જીવ ? નિદ્રાખેર માણસે જાણવું જોઈએ કે -

પાદે પાદે મિથાનાનિ યોગમ રસકુમ્પિકા ॥

માગ્યદીના ન પદ્યગ્નિ બહુરતના યસુ ઘરો ॥

જાત્યારે પણ જ્ઞાતી કાઢીના તાગી, મદા મેરાગી, પંડિત, તપસ્વી કિષાયાજ એવા
એવા અનેક સુલખારક સાધુ સાધ્વીઓ પૃથ્વીને શોભાતી રહ્યા છે તેમજ જ્ઞાતી, જાણવ
તમા ધમ અધારની અજ પરિમદી સહારમાં રહ્યા જ્ઞાતી પણ અનેક ધમ કરણી કરીને
પેલાના આત્માને સુખરનારા પશુ મારક મર્યાદાઓ વિરાજે છે વળી પાંચમાં જ્ઞાતીના
ઉમ લગી એવી રીતે ચારે તીર્થ (સાધુ-સાધ્વી મારક-મારીકા) કાળમ વિરહજી, પણ ઉત્તમ
વસ્તુ થોડી મહે એ રમદવિક છે તેની તમા વચગના માણસોની નજરે કમીથી આવે
તેમજ માં વારવાર કહેવામાં આવે છે કે મદા-પંડિત આરજા પ્રાપ્ત થવી મદા કુરીય છે

૧૦ શુદ્ધ ફરસના

ફક્ત શ્રદ્ધાથી પણ કાર્યસિદ્ધિ થતી નથી પણ તેની સાથે દશમું સાધન “ શુદ્ધ ફરસના દેવી ” એ બદ્ધન મુશ્કેલ છે, અર્થાત્ પોતે બાણી તો લીધું કે શ્રી જિનેશ્વર મહારાજનો ઉપદેશ તદ્દન સત્ય છે છતાં અશુભનો ત્યાગ ન કરે અને શુભ વસ્તુ આદરે નહિ તો મોક્ષપ્રાપ્તિ-આત્મકાર્યની સિદ્ધિ શી રીતે થાય ?

ધર્મની શ્રદ્ધાવાળા સમક્ષિતી છવે ચારે ગતિમાં અસંખ્યાતા છે, પરંતુ પૂર્ણપણે ધર્મની સ્પર્શના કરવાની શક્તિ તો ફક્ત મનુષ્યમાં જ હોય છે મનુષ્યોમાં પણ કેટલાક ઉત્તમ સાધનો પ્રાપ્ત થવા છતાં પણ ધર્મથી વચ્ચિત રહી જાય છે તેના બે કારણ છે— ૧ સ્વાભાવિક-પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય આદિ ચારિત્રમોહનીય ધર્મ પ્રકૃતિઓના ઉદયથી શ્રેણિક મહારાજ, કૃષ્ણ વાસુદેવ વગેરેનો પોતે ધર્મનું સ્વરૂપ સમજવા છતાં પણ અને કરવાની ઇચ્છા છતાં પણ પ્રતાપરણુ રૂપ ધર્મ કરી શકતા નથી. તથાપિ તેમનું કર્તવ્ય છે કે, જેવી રીતે ઉક્ત બંને નરેશ્વરોએ તન, મન, ધન ધર્મ અર્થે અર્પણ કરી પોતાનાં પ્રાણપ્યારાં સ્ત્રી પુત્રાદિને દીક્ષા અપાવી, દીક્ષાના મહોત્સવ કર્યા દીક્ષા લેનરના કુટુંબનું પોતાના કુટુંબની પોતે પાલન, કથું, અનાથોની સહાયતા કરી, અમારીપડલ વગડાવ્યો આવી જ રીતે ધર્મવૃદ્ધિ કરી લાભ લેવો જોઈએ અને જેમણે ધર્મનું આરાધન-ત્રત પ્રત્યાખ્યાન કરવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી છે તેમનું કર્તવ્ય છે કે, પ્રમાણે ત્યાગ કરી બીજા સુધી તો સર્વવિરતિ (સાધુ) પણ અંગીકાર કરવું જોઈએ બે દીક્ષા લેવાની યોગ્યતા ન હોય તો શ્રાવકના પ્રતો અવશ્ય સ્વીકારવા જોઈએ ધર્મારાધનના શાસ્ત્રમા પાંચ સાધનો બતાવ્યા છે. ૧ ઉત્થાન-સાવધાન થવું, ૨ કમ્મ-પ્રવૃત્ત થવું, ૩ બ્રહ્મ સ્વીકાર કરવો, ૪ વીર્ય-પાલન કરવું અને ૫ પુરુષાકાર પરાક્રમ-પાર પહોંચાડવું આ પાંચેને ક્રમશઃ અંગીકાર કરનાર કર્તવ્યનું યથાતથ્ય ફળ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. એટલા માટે સાધકોના ઇષ્ટસાધકની સિદ્ધિનો આ અનિમ દશમો બોલ છે આવા સાધકોએ કપિલ દેવળીના નિર્માલિખિત ફરમાનને પોતાનું લક્ષ્યમિત્ર બનાવવું જોઈએ —

ગાથા:—અધુવે અસાસયમિ સસારમ્મિ દુકલ્લ પડરાય ॥

કિ નામ હુજ્જ તં કમ્મં, જેનાહં દુગ્ગહં ન ગચ્છેમ્મ ॥

જગત્માંની તમામ વસ્તુ અદ્ભૂત છે, નિશ્ચય નથી, અશાસ્ત્રની છે, જેવી અત્યાર વસ્તુ દેખાય છે તેવી સંસ્કૃતિ હશે નહિ, અને વણુમર્તા વણુસર્તા તેનો નાશ પણ થઈ જાય છે, વળી અસાર સ સાર આધિ (ચિન્તા) વ્યાધિ (રોગ) અને ઉપાધિ (કામકાંજ) રૂપી દુષ્ટોથી પ્રભુ ભરેલો છે, એમાં રાજ કે રક કેાઈ પણ સુખી છે નહિ

નવિ સુહી દેવતા દેવલોપ, નવિ સુહી પુઢવીપદ રાયા ॥

નવિ સુહી સેઠ સેનાવહણ, પગંત સુહી મુણિ વીયરાગી ॥

એક વીતરાગી યથાખ્યાત ચારિત્રવાન સાધુ સિવાય, દેવતા, રાજ, શેઠ અને સેનાપતિ કેાઈ સંસારમાં સુખી નથી એવાં એવા શાસ્ત્રવચનો સાંભળી વિચાર કરવો કે —મને પણ ઉમરનાં આટલાં વર્ષ ગયાં છતાં ખરું સુખ પ્રાપ્ત થયું નહિ. જેને જેને મેં સુખ ગણ્યું તે

જોહરો—દીધી પણ સાગી નહિ રીતે ચૂસે ફક,
અરુ બિમારા શુ કરે એભાઈની ચૂક

અર્થ—જેમ અગ્નિરહિત પણ રાખ સહિત ચૂસાયા ફક આસ્વાદી મેહુ રાખથી ભરાઈ નામ પણ અગ્નિ પ્રદીપ્ત થાય નહિ તેમ જ અભોગ્ય થોતાને ધર્મ સંભાળતી વસ્તાને પરિશ્રમ પડે પણ ઉપકાર ન થાય તેમાં ચાની અણી વસ્તાનો કશો ફાય નથી વળી ભવુંકરી કહે છે—

સોહ—પદ્મ મૈષ પદ્મા કરીરચિરુપ યોયો ઘસંતસ્ય કિમ્ ॥
મોલુકોડપ્પલોકતે યદિ વિદ્યા સૂર્યસ્ય કિં વૃષણમ્ ॥
વર્ષા મૈષ પતંતિ વાતકમુચ્ચે, મેષસ્ય કિં કુપણમ્ ॥
યદમાગ્ય વિધિના છછાટલિખિત કર્ણસ્ય કિં કુપણમ્ ॥

વસતત્તુ મેહુ છતાં જોરનાં ઝાડોને પાંદડાં ન બારે તો તેમાં વસતત્તુનો શે ફાય ? જાલવસ્ત્રમાન સ્થાનિ પ્રકાશ છતાં દિવસે ધૂક ન દેખે તો તેમાં સ્થાનિ શો ફાય ? વરસાદ ખૂબ વરસે તો છતાં ચાલક પક્ષીના કુંભમાં પાણીનું દીપુ ન પડે તો તેમાં વરસાદનો શે ફાય ? એ પ્રશ્નને કારે ક્યાં જે જીવ છે જેના સામ્યમાં અવગત અને મિષ્ટાત્મક બધું છે તેને સદૃશ ઉપદેશ આપે છતાં સુધરે નહિ તેમજ ધર્મ પર મદદ ન રાખે તો તેમાં શુ શુ કરે ? તેમ તેના કાન પણ શુ કરે ? જોરે ક્યાંની બહેળતા છે તેને જોરે બોધ આપવા છતાં સુધરશે જ નહિ જોરકુ મળેને કળરો મલુ સાકાં બાળી, પાણીમાં બાળતાં તે બાળનાં નથી અને એવા ને એવા રહે છે તેમ અભવ્ય તથા કારકથી છવેનું સમજવું.

જોહરો—જાર કેલકા માંકા, વે વાણીકિ ધાર

ભારી ક્યાં જીવકા વદા બી રક બમે જોર

માનના અભિજ્ઞા ઈતરશે નામે જીવકુ ચોરિ છે તે એક માધ્યમી જેટલે આતરે અભિજ્ઞા મળવું કુષ ભણું છે છતાં તે કોમી લોકીને જ અણે છે તેમ કારક્યાં જીવે સદૃશતા સદે ભોધને અવશ્ય કરી તેમાંથી કાર વશ્ય કોમી અધારને પ્રકણ કરે છે અને નિદા કરે છે કે શુ સાંભળીએ ? સાધુ તો પોતાની જ વાત લખીને બેઠા છે ક્યા પાણે સત્ય મેસો વચેરે, પણ એવી રીતે માત્રનાર જાળ છે કેલુ ? નિહજોર માણસે જાણવું ભોધએ કે—

પાવે પાવે મિષાનામિ યોસમે રસકુમ્પિકા ॥

માગ્યથીના જ પદ્યમિતિ, વધુરના વધુ વધ ॥

અત્યારે પણ છતાં તકિના ત્યાગી, મદા ગેરાગી, પંથિત તપસ્વી કિષાપત્ર એવા એવા અનેક સુધારક સાધુ સાધ્વીઓ પૃથ્વીને શોભાવી રહ્યા છે તેમજ ક્ષત્રવત ધન્યવદ તથા ધર્મ અધ્યારથી અધ્ય પરિગ્રહી સસારમાં રહ્યા છતાં પણ અનેક ધર્મ કરેણી કરીને પોતાના જાત્યાને સુધારનારા થયા માત્રક અભિકાઓ વિરાળ છે વળી પાંચમાં આત્મા ક્યા સગી એવી રીતે ચારે તીર્થ (સાધુ-સાધ્વી-માત્રક-માત્રીકા) કામ્ય વિસાજી, પણ ઉત્તમ વશ્ય કોમી મલે એ સ્વભવિક છે તેથી મદા વચરના માણસોની નજરે ક્યાંથી બારે ? તેથી માટે વાર વાર કહેવામાં આવે છે કે મદા-અનિતિ આરમા પ્રાપ્ત થવી મદા દુરીત છે

૧૦ શુદ્ધ ફેરસના

ફક્ત શ્રદ્ધાથી પણ કાર્યસિદ્ધિ થતી નથી પણ તેની સાથે દશમું સાધન “ શુદ્ધ ફેરસના હોવી ” એ બહુજ મુશ્કેલ છે, અર્થાત્ પોને જાણી તો લીધું કે શ્રી જિનેશ્વર મહારાજનો ઉપદેશ તદ્દન સાચ છે. છતાં અશુભનો ત્યાગ ન કરે અને શુભ વસ્તુ આદરે નહિ તો મોક્ષપ્રાપ્તિ-આત્મકાર્યની સિદ્ધિ શી રીતે થાય ?

ધર્મની શ્રદ્ધાવાળા સમકિતી જીવો ચારે ગતિમાં અસંખ્યાતા છે, પરંતુ પૂર્ણપણે ધર્મની સ્પર્શના કરવાની શક્તિ તો ફેવળ મનુષ્યમા જ હોય છે. મનુષ્યમા પણ કેટલાક ઉત્તમ સાધનો પ્રાપ્ત થવા છતાં પણ ધર્મથી વંચિત રહી જાય છે તેના બે કારણ છે- ૧ સ્વાકાવિક-પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય આદિ ચારિત્રમોહનીય કર્મ પ્રકૃતિઓના ઉદયથી શ્રેણિક મહારાજ, કૃષ્ણ વાસુદેવ વગેરેનો પેઢે ધર્મનું સ્વરૂપ સમજવા છતાં પણ અને કરવાની ઇચ્છા છતાં પણ વ્રતાચરણ રૂપ ધર્મ કરી શકતા નથી તથાપિ તેમનું કર્તવ્ય છે કે, જેવી રીતે ઉક્ત બંને નરેશ્વરોએ તન, મન, ધન ધર્મ અર્થે અર્પણ કરી પોતાના પ્રાણપ્યારાં શ્રી પુત્રાદિને દીક્ષા અપાવી, દીક્ષાના મહોત્સવ કર્યા દીક્ષા લેનરના કુટુંબનું પોતાના કુટુંબની પેઢે પાલન કર્યું, અનાથોની સહાયતા કરી, અમારીપડહ વગડાવ્યો આવી જ રીતે ધર્મવૃદ્ધિ કરી લાભ લેવો જોઈએ અને જેમણે ધર્મનું આરાધન-વ્રત પ્રત્યાખ્યાન કરવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી છે તેમનું કર્તવ્ય છે કે, પ્રમાદનો ત્યાગ કરી બીજી શકે ત્યાં સુધી તો સર્વવિરતિ (સાધુ) પણ અગીકાર કરવું જોઈએ જો દીક્ષા લેવાની યોગ્યતા ન હોય તો શ્રાવકના વ્રતો અવશ્ય સ્વીકારવાં જોઈએ ધર્મારાધનના શાસ્ત્રમાં પાંચ સાધનો બતાવ્યા છે. ૧ ઉત્થાન-સાવધાન થવું, ૨ કમ્મ-પ્રવૃત્ત થવું, ૩ બલ સ્વીકાર કરવો, ૪ વીર્ય-પાલન કરવું અને ૫ પુરુષાકાર પરાક્રમ-પાર પહોંચાડવું આ પાંચેને ક્રમશઃ અગીકાર કરનાર કર્તવ્યનું યથાતથ ફળ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. એટલા માટે સાધકોના ઇચ્છિતાર્થની સિદ્ધિનો આ અનિમ દશમો બોલ છે આવા સાધકોએ કપિલ દેવળીના નિર્મલક્ષિત ફેરમાનને પોતાનું લક્ષ્યબિંદુ બનાવવું જોઈએ -

ગાથા:—અધુવે અસાસયમિ સસારમ્મિ દુકલ્લ પઝરાણ ॥

કિ નામ હુજ્જ તં કર્મ્મં, જેનાહં દુગ્ગહં ન ગચ્છેમ્મ ॥

જગતમાંની તમામ વસ્તુ અધૂર છે, નિશ્ચળ નથી, અશાસ્વતી છે, જેવી અત્યાર વસ્તુ દેખાય છે તેવી સંજોગ હશે નહિ, અને વળસર્તા વળસર્તા તેનો નાશ પણ થઈ જાય છે, વળા અસાર સંસાર આધિ (ચિંતા) વ્યાધિ (રોગ) અને ઉપાધિ (કામકાજ) રૂપી દુખોથી પશુ બરેલો છે, એમાં રાજા કે રક દેાઈ પણ સુખી છે નહિ

નવિ સુહી દેવતા દેવલોણ, નવિ સુહી પુઢવીપહ રાયા ॥

નવિ સુહી સેઠ સેનાવહ્ણ, પગંત સુહી મુણિ વીયરાગી ॥

એક વીતરાગી યથાખ્યાત ચારિત્રવાન સાધુ સિવાય, દેવતા, રાજા, શેઠ અને સેનાપતિ દેાઈ સંસારમાં સુખી નથી એવાં એવા શાસ્ત્રવચનો સાંભળી વિચાર કરવો કે —મને પણ ઉમરના આટલાં વર્ષ ગયાં છતાં ખરું સુખ પ્રાપ્ત થયું નહિ. જેને જેને મેં સુખ ગણ્યું તે

તેા જાણવી મહે દુઃખ વધને ઉછ રહે છે તેા હવે પછીની ઉમરમાં એના એજ સંસારમાં
 મુખ ક્યાંથી મળે ? મહે કેઈ એવી કરણી છે કે જેથી મને દુર્ગતિ અને દુઃખ પ્રાપ્ત થવ
 ન નહિ ? શુભ કર્મોનાં ફળ શુભ છે અને અશુભ કર્મોનાં ફળ અશુભ છે એ પણ મેં સારી
 રીતે જાણ્યું. મહે મારે હવે અશુભ કર્મોનો ત્યાગ કરી શુભ કરણી સાધવા મનું નોખે
 તે વિના સત્ત્વ મુખની પ્રાપ્તિ કેઈને થઈ નથી અને મને પણ નહિ થાય. એમ વિચારી
 સ્વપરકરણીની સેવના કરે. એવો રીતે ઉચ્ચ સાધન “ધર્મ” કરણીની વચાત્થ કરવા
 હેતી અતિશય પ્રિય છે.

જાહે જાણ કર્યો ! એ ઉચ્ચ સાધનો ઉપરથી જાણ હો જાણના મનમાં દીર્ઘકાલથી
 વિચાર કરો કે સદમની પ્રાપ્તિ કેઈથી મુશ્કેલ છે ? મહાનુ ગુણના ઉદયને લીધે હાથ એ
 ઉચ્ચ સાધનની પ્રાપ્તિ થઈ છે એમ વિચાર કરશો તો જણાશે. મહે એ ઉચ્ચ સાધનનો ઉપ-
 યોગ શ્રી પીતરાય પ્રાણીત ધર્મ કથામાં કરી મનુષ્ય જન્મ સાધક કરવો નોખે, એવી
 મારી જતિ નમ વિનંતિ છે.

મંત્ર—(આ મહાનુ જાણની પ્રાપ્તિ વિશે)

પામ્યો નર ? કે જાણ જાણે જેન મુખદાત
 ઉચ્ચ કુળની ? વધાર્થ જાણે પૂજા પામીયો,
 પાંચ ધર્મ પૂરી ખરી કાલા તે નિરાગી થરી,
 લક્ષ્મી ભોલ ? પ્રાપ્તિ જલ્દી સાધુ સમ પામીયો,
 સત્ત્વ તણી નેમવાઈ, મહાધર્મ કરે જવાઈ
 કરણી ? કરે પરાઈ પૂજા જાણ પામીયો,
 “ જાણે ” એ જોણ જાણે, મળે સદ્ગુણ વસ;
 કમંડળ જાણે જાણે, મેઘમતિ પામીયો.

ઈતિ પરમ પૂજ્ય શ્રી મહાનુ જાણની સંપ્રદાયના જાણ બ્રહ્મચરિ મુન
 જ્ઞાપાણજાણિયો વિરજિત શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રમણ મથના દ્વિતીય વચ્ચું
 “ ધર્મ ” પ્રાપ્તિ નામક પ્રથમ પ્રકરણ સમાપ્ત.

પ્રકરણ ત્રીજું

સત્ત્વ ધર્મ.

ગાથા:—પદ્મમં નાર્ણ તઓ દયા, ણ્વં ચિદ્દૃઢ સવ્વ સંજણ ।

અન્નાણી કિં કાહી, કિંવા નાહી સેય પાવગં ॥

દશવૈકાલિક અધ્યયન ૪ ગાથા ૧૦

“પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી દયા” જ્ઞાનથી જીવ અજીવને જાણે તોજ તેની રક્ષા કરી શકે. માટે સર્વે ધર્માત્માઓએ પ્રથમ જ્ઞાનનો અભ્યાસ જરૂર કરવો જોઈએ જેને જ્ઞાનનો અભ્યાસ નથી, તેને પોતાના આત્માનું સુખ-કલ્યાણ કયા કર્મોથી થાય છે, અને દુઃખ કયા કર્મોથી આવે છે. તે જાણી નહિ શકે. જે સુખ દુઃખ લાવનારાં કર્મોને નહિ જાણે તે શું કરી શકશે? કંઈજ નહિ

ગાથા—નાણસ્સ સવ્વસ્સ પગાસણાણ, અન્નાણ માહસ્સ વિવજ્જણાણ ।

રાગસ્સ દોસસ્સ ય સંલ્લખણં, ઇગંત સોલ્લં સમુવેદ મોલ્લં ॥

હૃદયમાં જ્ઞાનરૂપી દિવ્યપ્રકાશ થવાથી, અજ્ઞાન અને મોહનો નાશ થાય છે અજ્ઞાન અને મોહનો નાશ થવાથી હૃદયમાં જ્ઞાનમય મહાન દિવ્યપ્રકાશ પૂર્ણ સ્વરૂપે પ્રગટે છે એ દિવ્ય પ્રકાશથી જગતના તમામ પદાર્થોનું અને રાગદ્વેષથી થતા કર્મબંધના ફળોનું હસ્તામલકવત્ જાણપણ થાય છે એ જ્ઞાનવડે જે કેષ, તમામ કર્મોનું મૂળ રાગદ્વેષ જ છે એમ જાણી તેના ત્યાગ કરશે તે એકાંત, શાશ્વત અને અવિનાશી મોક્ષનાં સુખનો સદૈવ ભોગવનાર થશે માટે સાચા સુખની ઇચ્છાવાળા પ્રાણીઓએ સદ્જ્ઞાનનો અભ્યાસ પ્રથમ કરવો જોઈએ

એ જ્ઞાન તો અપાર અને અનંત છે. તેના સમ્પૂર્ણ પાર તો શ્રી કેવળજ્ઞાની પામી શકે છે અને તેઓ જ સર્વજ્ઞ છે, તો પણ પોતપોતાની શક્તિ પ્રમાણે સૌ જ્ઞાનાભ્યાસ કરી શકે છે સર્વસ્તુપદ, શક્તિ પ્રમાણે થોડા કે વધારે જ્ઞાનાભ્યાસ જોઈએ કરશે તેઓને ભવિષ્યમાં અનુક્રમે એટલે કેવળજ્ઞાનીની પદવિ પ્રાપ્ત થશે જ

હવે અહીં જ્ઞાનરૂપી મહાસાગરમાથી ત્રિદુરૂપે જ્ઞાનની જે જે ખાસ બાબતોની મોક્ષાભિલાષી પ્રાણીઓને આવશ્યકતા છે, તે સંક્ષેપમાં યથામતિ દર્શાવું છું ૯ તત્ત્વ, ૭ નય, ૪ નિરૂપ, ૪ પ્રમાણ વગેરે ઉપયોગી બાબતોનું જ્ઞાન થવાથી પ્રાણી પોતાના આત્માને ક્યાંથી અને કંઈ રીતે સુખ મળશે તે શોધી શકશે

નવ તત્ત્વ

ગાથા—જીવાજીવા ય વંધોઽ ય, પુન્નંપાવાસવો તદ્દા ।

સંવરો નિજ્જરા મોલ્લો, સંતેપ્પ, તદ્દિયા નવ ॥

ઉત્ત અ ૨૮ ગાથા ૧૪

× આ ગાથામાં બધતત્ત્વ ત્રીજું જણાવ્યું છે, અને ખરેખર બધતત્ત્વ ત્રીજું જ જોઈએ કારણ કે જીવ અને અજીવ બન્નેનો સંબંધ થવો તે મંથ છે હાલમાં રૂઢિની પ્રખળતાથી તે આઠમું બોલાય છે તેથી આ અથર્વા ઠેકઠેકાણે આઠમું લીધું છે.

અર્થાત્—૧ જીવ ૨ અજીવ ૩ બોધ, ૪ પુણ્ય ૫ પાપ, ૬ આત્મવ ૭ સ્વર, ૮ નિર્ગુણ, અને ૯ મોક્ષ એ નવ તત્ત્વના યાનને જે સ્વભાવથી અર્થાત્ યાનતરણી કમ'નો ક્ષયોપશમ થવાથી જાતિ રમરણાદિ યાનને પ્રાપ્ત કરી ગુર્વાદિના ઉપદેશ વિના સ્વભાવથી જાણે અથવા ગુર્વાદિના ઉપદેશથી જાણે તે સમક્ષિતી જાણવે. તત્ત્વનો યાત્રા હોય તે જ સમક્ષિતી થઇ શકે છે અને સમક્ષિત એ મોક્ષનું પ્રથમ પથથી છે સમક્ષિત વિના મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી એટલા માટે ગુરુશ્રી જનોએ પ્રથમ નવ તત્ત્વનું યાન પ્રાપ્ત કરવું જ જોઈએ. તેથી અહીં નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ નવ નિરૂપણાદિ સંક્ષિપ્ત દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

જીવ તત્ત્વ.

જીવ એ જ્ઞતાદિ જ્ઞાનત સાધત પદાર્થ છે. જીવને કહી જોઈએ જન્યાઓ નથી. અર્થાત્ તે રક્ષાસિદ્ધ છે. સદા કાળ જીવિત રહે છે તેથી તે જીવ કહેવાય છે. જેમ જાગિતો શુદ્ધ પ્રકાશ તે જાગિતી જિન રહી શકે નહિ તેમ જીવનો ગુણ યાન દર્શન તે જીવથી પૂર્ણ ન હોય, કવ' અમ્ય || જીવ કેવળયાન કેવળજ્ઞાનની સત્તાના ધારક છે પણ જેમ વાદળાથી આત્મજ્ઞાન સ્પર્શનો પ્રકાશ દખાઈ રહે છે તેમ કમ' સંક્રિત જીવના યાન, દર્શન ગુણ યાનતરણીમાં કમ' પુદ્ગલોથી દકાઈ રહ્યા છે. વાદળાથી દકાયેલ હોવા છતાં જ્ઞાન સ્વ રાત્રિ કે દિવસનો નિશાન દેખી શકે છે તેવી જ રીતે નિવિઠ કમોથી આત્મજ્ઞાન જાનેલા આત્માના પક્ષ યાનદિ ગુણો સર્વાંશ અપ્રકટ રહેતા નથી. અર્થાત્ કૈતન્ય પ્રતિભાસન સદૈવ નિરંતર થતા જ કરે છે અને તેનાથી અતિરિક્ત જન તત્ત્વ છે તે ચેતના સંક્રિત છે એટલે તેને યાન ગુણ નથી. વાદળામાંથી પસાર થઇ આવતાં સૂર્યકિરણો સમાન કેવળજ્ઞાન કેવળજ્ઞાનનાં કિરણો તે મનિ, બ્રહ્મ અવધિ જાને મન અર્થવ્યાપન છે અને ચક્ષુ અચક્ષુ અને અવધિસ્થન છે તે પૃથ્વી મતિ જ્ઞત્યાન જાને અચક્ષુસ્થન એ પણ ઉપપેક્ષ વિનાનો તો જોઇપણ જીવ હોતો જ નથી જેવી રીતે રમીન કાલ્યાણી પદ્મ સ્તના કિરણો સાથે લીલાં વચેર રમ્યા દેખાય છે તેવી જ રીતે મિશ્રકવના ઉત્તરો યાનનો વિપરીત પ્રકાશ પડે છે તેને જ જ્ઞાન કહે છે. જીવ યાનતરણીના ધારક હોવાથી ચેતન્ય કહેવાય છે અને તેથી જ શુદ્ધ જીવને જાણે છે અને વેદ (જોગવે) છે અને વેદવાને કારણે વ કમથી જાણાય છે અને હૂરે પણ છે. આમ કરતાં કરતાં જોઈ જામત કેઈ અભ્યાસ કમરૂપ જ્યાં વાદળાને ફર કરી સપૂજ નિજ ગુણને પ્રકટ કરી કેવળયાન કેવળજ્ઞાનમય પરમક્રમા જની જાણ જે આજ કારણે આત્મા જ્ઞાનત સંક્રિતતત કહેવાય છે જેમ

|| સમયાર્થ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે મોહનીય કમની ૨૮ પ્રકૃતિમાંથી અજન્ય જીવોને ૨૧ પ્રકૃતિની સત્તા છે. સ કિન મોહનીય જાને મિથ મોહનીયની સત્તા નથી. એટલા સારે સમક્ષિતની સત્તા ન હોવાથી કેવળજ્ઞાનની પક્ષ સત્તા નહિ આપ જેટલા માને છે તત્ત્વ કેવળી થમ.

એક મહુન'માં પૂર્ણી ૫ વર્ણી જાગિ અને વાવુના જીવો ૧૨૮૨૪ જન કરે છે. પ્રત્યેક વતરવનિના જીવો ૩૨૭ જન કરે છે. સાધારણ વતરવનિના જીવો ૬૫૫૬ જન કરે છે. મેહનિના ૮ દેહનિના ૬ મહુનિનિના ૪ અસરી ૫ મેહનિના ૨૪ અને કવો ૫ મેહનિના જીવો ૧ મહુનિના ઉત્કૃષ્ટો ૧ જન કરે છે.

પરમાણુઓ એકઠા થઈ તેનો રક ધ બને છે તેમ અસંખ્ય પ્રદેશાત્મક જીવ છે પરમાણુઓનો તો સંયોગ વિયોગ થાય છે, એકઠાં મળે છે અને વળી વિખરાઈ જાય છે. પણ આત્માના પ્રદેશ કદી વિખૂટા પડના નથી અનંતકાળ પરાંત આત્મા અસંખ્યાત પ્રદેશમય રહે છે.

શ્રી હાણીંગ સૂત્રમાં બીજે હાણે બે પ્રકારના જીવ કહ્યા છે “રૂઢી જીવા ચેવ અરૂઢી જીવા ચેવ” અર્થાત્ જે કર્મરહિત, શુદ્ધ, સ્વચ્છ, સમ્યક્ધનદ સિદ્ધ પરમાત્મા છે તે અરૂપી જીવ છે. અને અરૂપી હોવાને લીધે જ કપી કર્મો તેને સ્પર્શી શકતા નથી તેથી તેમની અવસ્થા અથવા સ્વભાવનો પકટો કદાપિ થતો નથી, અનંત કાળ સુધી તેઓ એકજ અવસ્થામાં સંસ્થિત રહે છે સસારી જીવની બાળતમાં - જેમ માટી અને સોનું અનાદિ કાળથી ભેળાં જ છે તેમ જીવ અને કર્મ અનાદિ કાળથી સાથે જ છે. અને તે કર્મ પુણ્યનો જ લોહ-ચુમ્બકની પેઠે અન્ય કર્મ પુણ્યોનું આકર્ષણ કરી ગ્રહણ કરે છે આ કર્મોની ન્યૂનાધિ-કતાને લીધેજ જવ ગુરુત્વ લઘુત્વને પ્રાપ્ત થાય છે (હલકો ભારે બને છે), તેથી જ તે ઉચ્ચ નીચ યોનિમાં જાય છે અનેક પ્રકારનાં શરીરો ધારણ કરી રૂપાંતર પામ્યાં કરે છે આ બધા જીવના પર્યાય કહેવાય છે જીવ જુદા જુદાં રૂપો ધારણ કરે છે તેથી તેના જુદા જુદાં ભેદ કહેવાય છે એવા ભેદો જ્ઞાતીની દૃષ્ટિએ તો અનંત છે, પણ સુમુક્ષુ જીવોને સુલભતાથી બોધ થવાને માટે શ્રી જિનેશ્વર દેવે તેનો મર્યાદિત સંખ્યામાં સમાવેશ કર્યો છે

જીવના ભેદો—૧ ભેદ-સર્વ જીવોનું ચૈતન્ય લક્ષણ એક છે તેથી સગ્રહનયે એક ભેદ જીવ કહેવાય ૨ ભેદ-સિદ્ધ અને સસારી ૩ ભેદ-ત્રસ x સ્થાવર, અને સિદ્ધ ૪ ભેદ-ઓવેદી, પુરૂષવેદી, નપુ સકવેદી, અને અવેદી ૫ ભેદ-નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય, દેવતા અને સિદ્ધ ૬ ભેદ-એકેદ્રિય, બેધદ્રિય, તેષદ્રિય, ચતુર્દ્રિય, પચેદ્રિય અને આત્મદ્રિય ૭ ભેદ-પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેલકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રસકાય અને અકાય. ૮ ભેદ-નારકી, તિર્યંચ, તિર્યંચણી, મનુષ્ય મનુષ્યણી, દેવતા, દેવી અને સિદ્ધ ૯ ભેદ-નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવતા એ ચારના અપર્યાપ્તા * અને પર્યાપ્તા મળી ૮ અને ૯ સિદ્ધ, ૧૦ ભેદ-પૃથ્વી, અપ, તેલ, વાઉ, વનસ્પતિ, બેધદ્રિય, તેષદ્રિય, ચતુર્દ્રિય, પચેદ્રિય, ૧૦ મા સિદ્ધ ૧૧ ભેદ-પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ, વનસ્પતિ એ ૫ સૂક્ષ્મ અને ૫ બાહર † એમ ૧૦ અને ૧૧ મા સિદ્ધ ૧૨ ભેદ-પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ, વનસ્પતિ, ત્રસ એ ૭ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા મળી બાર, ૧૩ મા સિદ્ધ. ૧૪ ભેદ-નારકી, તિર્યંચ, તિર્યંચણી, મનુષ્ય મનુષ્યણી, લવનસ્પતિ, વાયુવ્યતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક અને એ ચાર દેવતા, અને ૪ તેના દેવીઓ મળી તેર અને ૧૪મા સિદ્ધ ૧૫ ભેદ- સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય, બાહર એકેદ્રિય, બેધદ્રિય, તેષદ્રિય, ચતુર્દ્રિય, અસગ્રી, પચેદ્રિય અ સગ્રીપચેદ્રિય ૬ એ સાતના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા મળી ચૌદ અને ૧૫મા સિદ્ધ વિસ્તારથી જીવના ભેદ ૫૬૩ થાય છે. તેમાં નારકીના ૧૪ ભેદ, તિર્યંચના ૪૮ ભેદ, મનુષ્યના ૩૦૩ ભેદ અને દેવતાના ૧૯૮ ભેદ છે

x ત્રસ એટલે હાલતા ચાલતા જીવ તે બેધદ્રિયથી માડી પચેદ્રિય સુધી અને સ્થાવર એટલે પૃથ્વીકાય વગેરે સ્થિર રહેનારા એકેદ્રિય જીવો

* આહાર, શરીર, ઇન્દ્રિય, શ્વાસોચ્છવાસ, લાખા અને મન એ ૭ પર્યાપ્તિ છે, તેમાંથી

નારહીના ૧૪ લોક

૧ પદા, ૨ વદા, ૩ દોલા ૪ જાળના, ૫ રિકા ૬ ચપા અને ૭ માધસ્તી એ સાત નારહી જીવોના પર્વાસા અને અપર્વાસા એટલે ૭૪૨૦૧૪ લોક નારહીના થયા.

તિર્થંગિના ૪૮ લોક

૧ છાંદી ધાવરકાથ (પૃથ્વીકાથ) તેના ૪ લોક—૧ સ્ક્રમ પૃથ્વીકાથ ૩ ને સર્વ લોકમાં કાળજાની કૃપીની પેઠે હાંસોહાંસ કરેલા છે પણ આપણને દ્રષ્ટિએત્તર થતા નથી તે ૨ બાર પૃથ્વીકાથ ૩ ને ભોક્ષના દેશવિભાગમાં રહેલા છે અને તેમાંના ૩૮લાક આપણે જોઈ શકીએ છીએ અને ૩૮લાક જોઈ શકતા નથી. એ તેના અપર્વાસા અને પર્વાસા કરીને ૪ લોક પૃથ્વીકાથ જીવોના બાણવા. હવે તેમાંથી બાર પૃથ્વીકાથના વિશેષ લોક કહે છે ૧ કાલી માટી ૨ લીલી માટી ૩ લાલ માટી, ૪ પીળી માટી, ૫ સફેદ માટી ૬ પાકું અને ૭ ગોળાકાર એમ કામળ માટીના ૭ પ્રકાર છે અને ૧ આણની માટી ૨ મરડીયા કંકર ૩ વેળું-રેતી, ૪ પાણસુ-પ્રચર ૫ સિંચા, ૬ નિમક ૭ સમુદ્ર નો કાર સેકાની માટી ૮ તાંબાની માટી ૯ તારાખાની માટી ૧૦ સીસાની માટી ૧૧ ચાંદીની માટી ૧૨ સોનાની માટી ૧૩ વજ્ર ૧૪ વજ્ર હીરા ૧૫ હરતાલ ૧૬ કિંચલો, ૧૭ મનસીલ ૧૮ રત્ન, ૧૯ સુરમેલ ૨ પ્રવાલ ૨૧ અમ્બક અને ૨૨ પારેલ, એ ૨૨ પ્રકાર કાણુ પૃથ્વીકાથના છે તેમાંથી રત્નના ૧૮ પ્રકાર કલા છે ૧ ગોળી રત્ન ૨ રૂચક રત્ન ૩ અક રત્ન ૪ સ્પર્શિ રત્ન ૫ સેહિતાક રત્ન ૬ મરકત રત્ન ૭ મહાચક રત્ન, ૮ સુખમેલ્યક રત્ન ૯ ઇન્દ્રિય રત્ન, ૧૦ મદનીલ રત્ન ૧૧ ગેરક રત્ન ૧૨ હસચર્મ રત્ન ૧૩ પેલક રત્ન ૧૪ અદ્યક્ષ રત્ન ૧૫ વૈદુર્ય રત્ન ૧૬ જલકર્મ રત્ન ૧૭ સ્પર્શક રત્ન ૧૮ સુચી રત્ન ૧૯ કાચાદિ અને ૨૦ પ્રકાર પૃથ્વીકાથ (માટી)ના બાણવા. તેના ૪ લોક છે ૧ સ્ક્રમ પૃથ્વીકાથના અપર્વાસા ૨ સ્ક્રમ પૃથ્વીકાથના પર્વાસા, ૩ બાર પૃથ્વીકાથના અપર્વાસા, ૪ બાર પૃથ્વીકાથના પર્વાસા.

૨ બાળી ધાવરકાથ (અપકાથ)—તેના ૪ લોક—૧ સર્વ લોક અપદ સ્ક્રમ અપકાથ અને ૨ લોકના દેવ વિભાગમાં રહેલા બાર અપકાથ તે જાળના અપર્વાસા અને પર્વાસા એ ૪ લોક તેમાંથી બાર અપકાથ (પાણી)ના વિશેષ લોક કહે છે—૧ વરસાનું પાણી, ૨ સરોવર પહેલી વજુ પર્વાસિ થયા જીવ બાધે છે બાળીની પર્વાસિમાંથી ને મતિમાં જટલી બાધવાની હેલ તેટલી પૂરેપૂરી ન બાધાઈ રહે ત્યાં સુધી અપર્વાસો રહેવાળા અને તેટલી બાધવાની છે તેટલી બાધો સે ત્યારે પર્વાસો રહેવાળા.

૩ પાચે સ્ક્રમ રથાવરકાથ સપર્ણ લોકમાં હાંસોહાંસ કરી છે તેમનું યરીર અપદ નારીક દેવામાં અમ મહુવાળા જોઈ શકતા નથી અને માટી પાણી આદિ ને જોઈ શકાય છે તે બાર રહેવાળા છે.

૪ ૭ માનસિનાના સમોચથી મનુષ્ય નિર્વચ્ય ઉત્પન્ન થાય, દેવતાની યથાર્થ દેવ ઉત્પન્ન થાય તે તથા નારહી કાળીઓમાં નારહી ઉત્પન્ન થાય તે સગી જીવ તે સિવાયના બધા સર્મીયમ જીવ ૭ મનુષ્ય નિર્વચ્યમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે અસગી જીવ તથા સગીને મન હેલ છે અસગને મન દેવ નથી.

૫ પૃથાવચ્ચ (વનસ્પતિ) સ્થાવર કાય-એના જે ભેદ સૂક્ષ્મ અને બાહર તેમાં સૂક્ષ્મના વળી જે ભેદ છે અપર્યાતા અને પર્યાપ્તા બાહર વનસ્પતિ કાયના જે ભેદ છે

પ્રત્યેક અને સાધારણ એમ ૧ સદ્ગુણ, ૨ પ્રત્યેક અને ૩ સાધારણ એ ત્રણના અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત એમ વનસ્પતિ કામના કુલ છ બેઠે થયા (૧) સદ્ગુણવનસ્પતિ કામના અપર્યાપ્ત (૨) સદ્ગુણ વનસ્પતિ કા પર્વા (૩) પ્રત્યેક વનસ્પતિ કામના અપર્યાપ્ત (૪) પ્રત્યેક વ કા પર્વા (૫) સાધારણ વનસ્પતિકામના અપર્યાપ્ત (૬) સાધારણ વનસ્પતિ કામના પર્વાપ્ત સદ્ગુણ વનસ્પતિ કામ આખા યોગમાં કસોટીસ કરી છ બાજુ વનસ્પતિ કામ યોગના દેશ વિભાગમાં રહે છે પ્રત્યેક વનસ્પતિ તને કહે છે કે જેમાં એક કરીએ એક જીવ હોય છે તે પ્રત્યેક વનસ્પતિ કામના બાર બેઠે છે ૧ રૂખા ૨ ગુચળા, ૩ રૂખા ૪ લાલ, ૫ વલ્લી, ૬ તણા ૭ વલ્લીવા, ૮ પવ્વલા, ૯ કુદલા ૧ જામરૂઠા, ૧૧ ઉસલી ૧૨ હરિશ્ચંદ્ર એ બારનો વિસ્તાર કરી દેખાડે છે

રૂખાના બે બેઠે છે એકદિવા, અને બહુદિવા તેમાં એકદિવામાં એક જ બી હોય છે એક દિવા જેમકે-કરડે આમળાં બહેમાં જમીનમાં વિદ્યાયા આસેપાશવ, આભો ભાલુ ભેર મધુર્મ શમલ વગેરે થયા બેઠે છે બહુદિવા જેમકે જામરૂઠા સીતાજી દામ બીલીજી મોઢું, કેરડાં લીલુ ધનુર્મદિ બહુ બેઠે છે ૨ ગુચળા-નાનાં નાનાં હોયને ગુચળા કહે છે જેમકે-ચીચી, જલાસા, ઘુસરી પુવાડીઆ ધનુર્મદિ બહુ બેઠે છે ૩ રૂખા-રૂખનાં જાડાને રૂખા કહે છે જેમકે જાલ ભૂઈ કેતકી, કેવડાં વગેરે. ૪ લાલ-ને ધસ્તી પર ફેલાયેને લાલ રહે જેમકે-નામધવા, આસેપાશવ, જમરૂઠા વગેરે ૫ વલ્લી-વેલા અને વેલલી ચામે તે જેમકે-લીસાડાને, કાકીને, ચીકડાને, કારેલાને, કોંકાને, ઘુજાને, તરુવને, વાસોળાને વગેરે થયી જાતના વેલા હોય છે ૬ તણા-(ખડ, ધાલ) જેમકે-ધરો મળ વગેરે થયી જાતના ધાલ છે વલ્લીવા-ને જાડ લીમે જતાં ઝોળાકાર થાય, જેમકે-સોલરી ખારે, ખલુક દાસચીની (તજ) તમાચ, નાળાએર એકચી લવીચ, તામ, કેળ, વગેરે થયી જાતનાં છે ૮ પવ્વલા-ને હોડના થડ અને ઢાંચામાં ચાક હોય, જેમકે શેરી ઓરડાં નેવર, વીંચ વગેરે ૯ કુદલા-ને ધસ્તીને ફાડીને જોરથી નીકળે તે જેમકે-મીડીના વેલા ફવરના ટોપ વગેરે ૧ જામરૂઠા-ને પાણીમાં વેલા થાય છે તે જેમકે કમળ સિંધુ કમળ કામી, શેરજી વગેરે ૧૧ ઓસલી-ચેતીય પ્રકારનાં જાનાળને કહે છે એના બે બેઠે છે (૧) લકા (દળ ન થાય એવાં) (૨) કોળા (દળ થાય એવાં) એમાં લકાના ચોક બેઠે છે ૧ જાલ ૨ જાલ ૩ જાલ ૪ જાળારો ૫ કોળે, ૬ વરી ૭ વરડી ૮ રાજ ૯ કમરૂઠી ૧ કેતકી ૧૧ મણચી ૧૨ મણાઈ ૧૩ ફરી ૧૪ જામસી દવે કોળના રજ બેઠે છે ૧ ઘુવેર, ૨ ચાં ૩ જાલ ૪ મળ ૫ ચોળા, ૬ વટાળા ૭ તિવડા, ૮ કગથી ૯ મસર ૧ મણા એ સર્વે થળી ૨૪ પ્રકારનાં જાનાળ (ઓસલી) છે ૧૨ હરિશ્ચંદ્ર-સાહચર્યાને કહે છે જેમકે-જામચી ભાલુ મેથીની વધવાની એકાદબી સ્વભાવી વગેરે અનેક જાતની ભાલુ છે એ બાર જાતની પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં જમતી વખત જાત જાત થયેા મોડી થયા થળી લીલી રહે ત્યાં લગી જામજાનાં થયેા અને પાણી થયા થળી બી જેટલા જીવ જામર એક બે એમ સંખ્યાનાં થયેા હોય છે સાધારણ વનસ્પતિ ૧૫ ૧૫૦૬ અથવા ૩૬૫૦ને સાધારણ વનસ્પતિ ૩૬૫૦ છે તેના પચાસ બેઠે નવાના કાંઈ જાલુ ૧૫૩૭, મસળ ૬૫૦, ઘુવેર, વજાડ, જામર જાલુ મુકળા પુરસપ્પી અમરવથ મીર, હળદર, સિંદુરચી સારકા, વગેરે

ધણી જાત છે સોયના અગ્રભાગ ઉપર રહે એટલી સાધારણ વનસ્પતિમાં અસંખ્યાતી શ્રેણી (ધરોની શેરી) એમાંની અંદેક શ્રેણીમાં અસંખ્યાતી પ્રતર (ધગના માળા) એમાંની અંદેક પ્રતરમાં અસંખ્યાતા ગોળા (અરીણના ગોટાની પેઠે ધર), અંદેક ગોળામાં અસંખ્યાતા શરીર (જેમ પુદ્ગળસ્કંધમાં પરમાણુની રચના છે તેમ), અને અંદેક શરીરમાં અનંતા જીવ રહ્યા છે સોયના અગ્ર ભાગ ઉપર રહેલી સાધારણ વનસ્પતિમાં રહેલા જીવોનો વિચાર કરતાં, એ વનસ્પતિને સ્પર્શ કરતા અનંત જીવોનો હ નિ થવાથી કેટલું પાપ લાગે રહેજે જણાય છે જૈન તથા વૈષ્ણવોના ધર્મમાં જતાંબું છે કે એ સાધારણ વનસ્પતિનો આદાર કરવો એ મહા પાપનું કારણ છે સાધારણ વનસ્પતિ એ નરદમ અનંત જીવોનો પિડ છે. જમીનમાંથી કદમૂળ બહાર કાઢવાં એ સ્ત્રીનો કાચો ગર્ભ બહાર કાઢવા જેવું છે કદમૂળ જમીનમાં રહેના કદમૂળ સદા કાચાં જ હોય છે. કોષ દિવસ પાકતા નથી. તેથી અભક્ષ્ય કહેન છે સાધારણ વનસ્પતિ કાચના જીવો એક શ્વામોચ્છવાસ જેટલા વખતમાં ૧૭૫૦ જન્મ મરણ કરે છે, એ લેખે એક મુહુર્તમાં ૬૫૫૩૬ લવ કરે છે * પૃથ્વી, પાણી, અપ અને તેહ એ ચાર સ્થાવરકાયમાં અસંખ્યાતા જીવો હોય છે ત્યારે પાંચમી વનસ્પતિકાયમાં સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા અને અનંત જીવો હોય છે

૬ જંગમકાય—(ત્રસ જીવ) છકાયના જીવના ભેદમાં છઠ્ઠો ભેદ જંગમકાય છે જંગમ કાયના જીવોને “ત્રસ જીવો” કહે છે એ જંગમકાયના જીવોના કુલ ૫૪૧ ભેદ છે તેમાંથી મનુષ્યના ૩૦૩, દેવતાના ૧૯૮ અને આગળ વર્ણવ્યા તે નારકીના ૧૪ ભેદ મળી ૫૧૫ ભેદ બાદ કરતાં બાકી ૨૬ ભેદ તિર્થંચ જંગમકાયના છે, તે એવી રીતે કે એ ઇન્દ્રિય જીવ, તેષ્ઠ દ્રિય જીવ, ચોરે દ્રિય જીવ, એ ત્રણ વિગણે દ્રિયના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા ગણાતા તિર્થંચ વિગણે દ્રિયના ૧ ભેદ થયા હવે જંગમકાય (ત્રસ)માં જે તિર્થંચ ૫ ચેદ્રિય છે તેના જલચર, થલચર, ઝરપર, જીવપર અને ખેચર એમ પાંચ ભેદ છે તે દરેકના સમૂર્ચ્ચમ અને ગર્ભજ એમ ૨ વર્ગ છે તેથી દશ ભેદ થયા અને તે દશેના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા ગણતાં તિર્થંચ ૧ ચેદ્રિયના કુલ વીશ ભેદ થયા તેમાં વિગણે દ્રિયના છ ઉભેરતાં છરીશ ભેદ થયા, તે અગાઉ વર્ણવેલા પાંચ સ્થાવરકાયના બાવીશ ભેદોમાં ઉભેરતાં અગાઉ જણાવેલ છે તેમ તેમાંના કુલ ૪૮ ભેદ છે.

હવે “જંગમકાય” એટલે ત્રસ જીવોનું વિસ્તારથી વર્ણન છે

× કોષ શકા કરે છે કે સોયનો અણી ઉપર રહેલી કદમૂળનો કટકી ધણી નાની હોઇને જગા પથ્થ બહુજ થોડી રોકે છે, એવી થોડી જગામાં અનંત જીવોનો સમાવેશ શી રીતે થાય? તો તેનો ઉત્તર એ છે કે—એક માણસે કરોડ ઔષધિઓ ભેગી કરી તેનો અર્ક કાઢી તેલ બનાવ્યું, અગર તો કરોડ ઔષધિને ખૂમ વાટી તેનું ચૂર્ણ બનાવ્યું હવે તેમાંથી સોયના અગ્ર ભાગ ઉપર જે તેલ કે ચૂર્ણ આવે તેમાં કરોડ ઔષધિ છે તેવી રીતે સમજવું, હાલ પથ્થ એક વીટીમાં બાજરાના દાણા જેટલો કાચ હોય છે તેમાં મોટા મોટા માણસોના આઠ ફોટોગ્રાફ દેખાય છે કૃત્રિમ પદાર્થોમાં એટલી સત્તા છે તો પછી કુદરતી પદાર્થોનું તો શું કહેવું? માટે જિન પ્રજ્ઞાનાં વચનોમાં જરા પથ્થ સદેહ લાવવો નહિ

જનમકલ્પના છવે ૮ પ્રકારે ઉપજે છે ૧ 'અધ્યા' ઈશ્વરી તે પશ્ચી વજેરે, ૨ 'ચોક્ષ્ય' ઈશ્વરીયા તે હાથી વજેરે ૩ 'અરાધ્ય' મર્મીકમથી તે ગાય, મનુષ્ય વજેરે, ૪ 'સમ્ય' સમ્યો તે કીડા વજેરે ૫ 'સસેધર્મા' પરસેવાથી તે ભૂ માંડ વજેરે ૬ 'સમુદ્ધિમા' સમુદ્ધિમા તે કીડી, માખી વજેરે, ૭ 'અનિશ્ચયા' પૃથ્વી દેહાને નીચે તે તીડ વજેરે ૮ 'ઉપવાધ્યા' સુખાર્થે ૯ કુળીર્થા ઉપજે તે દેવના નારડી એ પ્રમાણે ૮ રીતે જનની ઉત્પત્તિ છે

હવે ત્રસ છવેનાં લક્ષણ કહે છે અભિચ્છ-૧-સામા જાવે પદ્ધિત-પાન ભવ, સક્રિય કરીરને સજીવે, પદાર્થી કરીરને પદારે રાત્ર રૂઠન કરે ભવ ભવભીત માત્ર, તસ્વીય ત્રાસ પામે, 'પદાર્થ' નારડી ભવ આત્માઈ અર્થ મનનાત્મન કરે વજેરે ત્રસ છવેનાં નવ લક્ષણ છે

ત્રસ છવેના ઈદ્રિય પ્રમાણે ચાર ભેદ છે ૧ બેધદ્રિય-કાયા જાને યુખ એ બેધદ્રિય વળા છવે ૭મો-સખ બીપ ઈશ્વ માધવ્યુદય જાણે, લટ, જલુથીર્મા (સપેલીર્મા) પેદા કરમીર્મા વજેરે ૨ તેધદ્રિય-કાયા, યુખ જાને નાક એધ ત્રણ ઈદ્રિય વળા છવે ૯મો ભૂ, લીખ કીડી માંડ, કથવા, ધનેમા, ઈતદી, ઉદ્ધે મીશ્વ, અધેના વજેરે ૩ ચોરેદ્રિય-કાયા યુખ, નાક જાને ગ્રાંથ એ ચાર ઈદ્રિયવળા છવે ૯મો-દાસ અચ્છ, માખી, તીડ પતંગ, ભમરા, વીછી ખડખડી, યુદ્ધ, કરેલીર્મા જર્મા કસરી વજેરે, એ ત્રણ જાતના ત્રસ છવેને વિધેદ્રિય તિર્થ* છે ૫ ૫ ચેદ્રિય-કાયા યુખ નાક ગ્રાંથ જાને કાન એ પાંચ ઈદ્રિયવળા છવે-તેના ચાર ભેદ છે નારડી તિર્થ મનુષ્ય જાને દેવતા, તેર્મા નારડીનું વણન આજગ આવી મનુ છે જાહી તિર્થ ૫ ચેદ્રિયો વિસ્તાર કરે છે

તિર્થ ૫ ચેદ્રિયના એ ભેદ છે મર્મીજ (મર્મીયો પેદા માત્ર) અને સમુદ્ધિય પેતાની મેળે પેદા માત્ર-એ દરેકના પાંચ પાંચ ભેદ છે તે કહે છે (૧) જનમર પાણીમાં રહેનારા છવે ૯મો-અચ્છ ૬ ૭ મર મર સમુમાર કાચના દેહા વજેરે (૨) જનમર પૃથ્વીપર ચલનારા છવે ૧૦ તેના ચાર ભેદ છે એક ખુરા* એક ખરીવળા તે મીશ્વ, અધિમા, અચ્છ વજેરે ૨ 'દિખુરા' ખરીની વચર્મા કાદ દેહ તેર્મા બે ખરીવળા તે માત્ર બે સ, નારડી મીશ્વ વજેરે ૩ 'અદીપ્ત' સોનીની એરજ જેવા ખવવાગા તે હાથી ઉટ કીડા વજેરે ૪ સમુદ્ધિમા પળવાળા તે સિંહ ચિત્તા બિશ્વદી, કુતરા વીરાર વજેરે, (૫) ઉરપર પેટના જોરથી અજ નામ છવે તેના ચાર ભેદ છે ૧ 'અહી' (સપ) તેર્મા એક દેહ મરિ છે જાને જીળ દેહ માંડતા નથી એ સખ પાંચ જાતના દેહ છે ૨ 'અત્તર-માણુમ' વજેરેને મળી ભવ છે તે ૩ 'અજુસી' મા મેટી કસેનાઓની નીચે પેદા માત્ર છે તે. ૪ 'અહેર' - લાંબી અપેશુ-

* અવધી મહારાજ તથા વાલુદેવનાં પુવન ખૂરી ભવ છે ત્યારે તેના શિખાની લક્ષણ ૧૨ જોજન (૪૮ માઉ)ની લાંબી કાપાવાળા અજસીર્મા ઉપજે છે જાને ધરે છે એ અજ શીખાના તરડગાથી પૃથ્વીમાં મેટા ખામા પડે છે જેર્મા તમામ સે-વ, કુકુળ, માત્ર દર્મા અર્થ નાક માત્ર છે

વાળા લાંબામાં લાંબું એક હજાર જોજનનું શરીર હોય છે (૪) 'ભુજપર' ભુજ (હાથ)ના જોરથી ચાલનારા છવ—ઉંદર, નોળીઆ, ઘૂંસ, કાઠીડા, (વસ્ત્રગ, ગરોળી, ઘોયરા, ઘો વગેરે (૫) 'ખેચર'—આકાશમાં ઉડનારા પક્ષીઓ તેના ચાર બેદ—૧ 'ચરમ પખી' ચામડીની પાંખવાળા, ચામાચીડીઆં (કાનકરડીઆં), વડવાગળાં (વડ વાંદરી), વગેરે; ૨ 'રોમપખી' રવા રોમરાય વાળ કે પીઝાંની પાંખવાળા પખી, મોર, ચક્રાં, કખૂતર, પોપટ, મેના, જળ-કૂકી, ચીલ, બગલાં, ઢાયલ, તેતર, બાજ (શકરા), હોલાં, ચંકુલ વગેરે. ૩ 'વતત પખી' પહેળીજ પાંખ સદા રહે તેવાં પખી ૪ 'સમુગ પખી'—ડામલાની પેઠે ગોલ અને સદા બીડાયેલી રહે તેવી પાંખવાળા પખી, ત્રીજ અને ચોથી જાતનાં પખી અદીદીપની બહારજ છે.

મનુષ્યના ૩૦૩ ભેદ

મનુષ્યના મુખ્ય બે ભેદ ગર્ભજ અને સમૂચ્છિમ. તેમાં ગર્ભજમાં ૧૫ કર્મભૂમિ ૩૦ અકર્મભૂમિ અને ૫૬ અંતરદ્વીપવાસી મળી ૧૦૧ ભેદ છે. તે ૧૦૧ જાતના મનુષ્યના અપ-પાંખા અને પર્યાપ્તા એવા બળબે ભેદ ગણતાં ૨૦૨ પ્રકાર ગર્ભજ મનુષ્યના થયા એ ૧૦૧ પ્રકારના ગર્ભજ મનુષ્યમાંથી નીકળતી મળમૂત્ર વગેરે ચીદ પ્રકારની વસ્તુઓમાં જે મનુષ્ય ઉપજે છે તેને સમૂચ્છિમ મનુષ્ય કહે છે તે અપર્યાપ્તા જ મરે છે તેથી સમૂચ્છિમ મનુષ્યના ૧૦૧ ભેદ થાય છે એમ ગર્ભજના ૨૦૨ અને સમૂચ્છિમના ૧૦૧ મળી મનુષ્યના કુલ ૩૦૩ ભેદ છે. તેનો વિસ્તાર કરી જતાવે છે

ગર્ભજ મનુષ્યની જાતમાં ૧૫ કર્મભૂમિ મનુષ્ય છે જેઓ 'અસિ હથીઆર બાંધીને, 'મસી' લખાણ, વેપારવણજ કરી, અને 'કમી' કૃષિકર્મ જોડલે ખેતીવાડી કરીને; એમ ત્રણ પ્રકારનાં કર્મ કરીને આજીવિકા (ઉદરપૂર્ણ) કરે છે તેને 'કર્મભૂમિ' મનુષ્ય કહે છે. તેને રહેવાનાં ૧૫ ક્ષેત્ર છે એક ભરત એક ધરવત અને એક મહાવિદેહ એમ કર્મભૂમિ મનુષ્યના ત્રણ ક્ષેત્રો જંબુદ્વીપમાં છે બે ભરત, બે ઐરવત અને બે મહાવિદેહ એમ છ ક્ષેત્રો ધાતકીખંડ દ્વીપમાં છે, એજ પ્રમાણે બે ભરત, બે ઐરવત અને બે મહાવિદેહ મળી છ ક્ષેત્રો પુષ્કરાધ દ્વીપમાં છે. ૩, ૬, ને ૬ મળી કુલ ૫૬ ક્ષેત્રો કર્મ કર્મભૂમિ મનુષ્યનાં અદી દ્વીપમાં છે અકર્મભૂમિ મનુષ્ય—જેને અસી, મસી અને કસી એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપાર (કર્મ) નથી પણ દશ પ્રકારનાં * કલ્પવૃક્ષો તેની ઇચ્છા પૂરે છે તેવાં મનુષ્યને અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય કહે છે તેને રહેવાના ૩૦ ક્ષેત્ર છે તેમાં એક દેવકુર, એક ઉત્તરકુર એક હરિવાસ, એક રમ્યકવાસ, એક હેમવય, અને એક હિરણ્યવય એમ અકર્મભૂમિ મનુષ્યનાં છ ક્ષેત્ર જંબુદ્વીપમાં છે બે દેવકુર, બે ઉત્તરકુર, બે હરિવાસ, બે રમ્યકવાસ, બે હેમવય અને બે હિરણ્યવય એમ ચાર ક્ષેત્ર ધાતકીખંડ દ્વીપમાં છે અને તે જ પ્રમાણે ચાર ક્ષેત્ર પુષ્કરાધ દ્વીપમાં છે ૬, ૧૨ અને ૧૨ મળી કુલ ત્રીશ ક્ષેત્રો અકર્મભૂમિ મનુષ્યનાં અદી દ્વીપમાં છે. અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય—લવણ સમુદ્રનાં પાણી ઉપર આઠ દાઢા છે તેમાં બધા મળી છાપન

† એ અદીદીપની બહાર થાય છે.

* કલ્પવૃક્ષ સંબધી વિશેષ હકીકત પહેલા ખંડમાં છ આરાનું વર્ણન છે ત્યાં જોવી.

દીપ છે તેને અતરદીપ કહે છે અને તેમાં રહેનાર મનુષ્યોને અતરદીપના મનુષ્ય કહે છે
 ભરતશ્વેતની ઉત્તરે સુશ્વદિમ્બત તથા અરવતની દક્ષિણે સિમ્પરી નામે પર્વત છે તેમાં
 જ ને છેડે જુએ ક્ષેત્ર (કાથીના નંદાર નીકળેલા દાંતની જેમ) નીકળીને લવણ સમુદ્રમાં ગયેલી
 છે એમાંની ઓકે ક્ષેત્ર ઉપર સાત સાત દીપ આવેલા છે તેથી જ્યાં મળી ૭૪૮૪૫૧
 અતરદીપ થયા તેઓ પણ અકમભૂમિનાં મનુષ્યની જેમ ૧ પ્રકારનાં કમપરકમપરે પુત્ર
 કોતરે છે ૧૫ કમભૂમિનાં ૩ અકમભૂમિનાં અને ૫૬ અતરદીપનાં મળી ૧૧ કોટ
 ગર્ભજ મનુષ્યના થયા તેના અપર્વામાં અને પર્વામાં એમ જુએ એક મણ્ડા ૨૦૨ એ
 ગર્ભજ મનુષ્યના થયા

સમુદ્ધિષ્ઠ મનુષ્ય—એ ૧૧ ક્ષેત્રનાં ગર્ભજ મનુષ્યના શરીરમાંથી નીકળતી ઓક
 વસ્તુઓમાં જે છવ પેદા થાય છે તેને સમુદ્ધિષ્ઠ મનુષ્ય કહે છે તે અપર્વાપ્તિજ મરે છે
 મારે તેના ૧૧ એક મણ્ડા ૩૩ એક મનુષ્યના થયા

દેવતાના ૧૬૮ એક

૧ ભવનપતિ દેવતા ૧૫ પરમાધ્યામી દેવતા, ૧૧ વાણજીતર દેવતા, ૧ અભામ
 દેવતા ૧૨ ભવેત્રિપી દેવતા, ૩ કિલ્લિપી દેવતા, ૧૨ દેવધોક્ષના દેવતા ૬ ભૌતિક દેવતા
 પ્રવેશકના દેવતા ૫ અનુષ્ઠર વિમાલના દેવતા એ સર્વ મળી ૬૬ જાતના દેવતા છે તેના
 અપર્વામાં અને પર્વામાં એવા જુએ એક છે તેથી ૬૬૪૨૪૧૬૮ એક દેવતાના થયા †

૧૪ નાટકીના એક, ૪૮ તિર્થંગના એક, ૩૩ મનુષ્યના એક અને ૧૬૮ દેવતા
 એ કુલ મળી ૫૧૩ એક સર્વ જીવેના થયા જીવના ઉત્પત્તિ એક તેા અનંત થાય છે એ
 રીતે જીવનત્ત્વ “એજ એટલે અમુકા પોત્ત છે † હૃતિ ઝીયતત્ય †

(૨) અજીવ તત્ત્વ

અજીવ તત્ત્વનાં લક્ષણ-જીવનું પ્રતિપક્ષી તત્ત્વ તે અજીવ તત્ત્વ છે તે નહ એતના

x સમુદ્ધિષ્ઠ મનુષ્યો ઉપર તે ઓક રથાનકનાં નામ—૧ ઉચ્ચારેસુ વા—કામ (ચિદા)માં
 ઉપર તે, ૨ પાસવજેસુ વા—પેલગમાં ઉપર તે ૩ એજેસુ વા—જગજામાં ઉપર તે, ૪
 સમજેસુ વા—નામ્ની લીડ (ચિદા)માં ઉપર તે ૫ વલેસુ વા—વન (ઉઘડી માં ઉપર તે,
 ૬ પિરોસ વા—પિત્તમાં ઉપર તે ૭ પુએસુ વા—પર, રસીમાં ઉપર તે, ૮ સેવલેસુ વા—
 ભોદીમાં ઉપર તે ૯ મુકેસુ વા—શુક-ગીર્વામાં ઉપર તે ૧ સુક પેલકપરિસદિમેસુ વા—
 કાલ્કા ગોર્ગાલિનાં પુરુષ ભીનાં થાય ત્યારે ઉપર તે ૧૧ વિગ્ગજવક્રમેવરેસુ વા—મુએજા
 મનુષ્યના કમેવર (કરી)માં ઉપર તે ૧૨ ઇલીપુરિસમન્નેએસુ વા—બી પુરવાનાં સન્નેમાં
 ઉપર તે ૧૩ નરાનિધમજેસુ વા—નરાની આગ વમેરમાં ઉપર તે ૧૪ કન્નેસુ એવ
 અદુધાંતેસુ વા—મનુષ્ય સજાથી સર્વે અશુભિનાં અભાત (ગીરગા વમેરમાં) ઉપર તે એ
 ઓક વસ્તુ મનુષ્યના શરીરમાંથી ફર થયા પછી અત્યુદ્ગત † ૭૮લાં વખતમાં તેમાં અસખ્યાત
 સમુદ્ધિષ્ઠ મનુષ્ય પદા થયા છે અને મરે છે એની રવક પ્રવાથી પણ અસખ્યાત સમુદ્ધિષ્ઠ
 મનુષ્યની પાત થાય છે મારે અશુભિનાં રથાનકની જાતના કોયે તેા દ્યે (નાત્ર) અને ભારે
 (અજીવ) મરેા લાગ થાય

† સર્વ દેવતાએનું વિરોધ વજીન પ્રથમ અદના બીજા પ્રકારમાં થઈ મરુ છે

રહિત અકર્તા અભોક્તા, અનાદિ અનંત અને સદા શાશ્વત છે સદૈવ કાળ નિર્જીવ (૦૮૬) રહેવાથી તે અજીવ કહેવાય છે, અજીવ તત્ત્વના મુખ્ય બે ભેદ છે ૧ અરૂપી તેના નામ— ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય અને કાળ. ૨ રૂપી તે પુદ્ગલાસ્તિકાય વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ એ પુદ્ગલના ગુણ છે તે પુદ્ગલથી કદી પૃથક્ થતા નથી એક પરમાણુમાં ૧ વર્ણ ૧ ગંધ, ૧ રસ, અને ૨ સ્પર્શ લાભે છે દ્વિપ્રદેશી રકંધમાં ૨ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૨ રસ અને ૪ સ્પર્શ લાભે છે આ રીતે પરમાણુઓના સમુદય થવાથી, તેમાં ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ અને ૫ સસ્થાન લાભે છે જેના બે વિભાગની કલ્પના પણ થઈ શકે નહિ એવા સૂક્ષ્મ પુદ્ગલને પરમાણુ કહે છે બે પરમાણુ મળવાથી દ્વિપ્રદેશી રકંધ, ત્રણ પરમાણુ મળવાથી ત્રિપ્રદેશી રકંધ યાવત સંખ્યાતા પરમાણુ મળવાથી સંખ્યાત-પ્રદેશી રકંધ, અસંખ્યાત પ્રદેશ મળવાથી અસંખ્યાત પ્રદેશી રકંધ અને અનંત પરમાણુ-ઓના મેળાપથી અનંત પ્રદેશી રકંધ કહેવાય છે, આ રકંધ બે પડવાથી કમી પણ થાય છે અને સંયોગ પામીને અધિક પણ થાય છે આ રીતે પુદ્ગલોમાં ભેદ સંઘાતન ચર્તાજ રહે છે પરંતુ પરમાણુ કદાપિ નાશ પામતું નથી, તેમજ કોઈ પણ પરમાણુ નવીન ઉત્પન્ન થતું નથી અનાદિ કાળથી જેટલા પરમાણુઓ છે તેટલાજ અનંત કાળ સુધી રહેશે અલભ્ય જીવોની રાશિથી અનંતગુણ અધિક અને સિદ્ધાંત રાશિને અનંતમે ભાગે કમ એટલા પરમાણુઓનો જે રકંધ બને છે તે જ સંકર્મક થઈ આત્માને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય પુદ્ગલરકંધ હોય છે, એવા અનંત પુદ્ગલરકંધોથી કર્મવર્ગણા બને છે અનંત કર્મવર્ગણાથી કર્મપ્રકૃતિ બને છે આ પ્રમાણે જેટલા પુદ્ગલો આત્મસંયોગી છે તે “પ્રયોગસા” પુદ્ગલ કહેવાય છે. આત્માને યોગીને જે પુદ્ગલો અલગ થઈ ગયા છે તે “મિત્રસા” પુદ્ગલ કહેવાય છે અને જે પુદ્ગલોને આત્મા સાથે સંબંધ થયો નથી તે “વિત્ત્વસા” પુદ્ગલ કહેવાય છે. આ ત્રણે પ્રકારના પુદ્ગલ દ્વિપ્રદેશી આદિ રકંધો અને પરમાણુઓ સંપૂર્ણ લોકમાં અનંતાનંત છે. તેથી પુદ્ગલોના ભેદ પણ અનંતાનંત થાય છે પરંતુ લબ્યાત્માઓને સુલભતાપૂર્વક બેઠા કરાવવાને માટે અજીવના સંક્ષિપ્તમાં ૧૪ ભેદ કહ્યા છે અને વિસ્તારે ૫૬૦ ભેદ થાય છે

અજીવતત્ત્વના ૧૪ ભેદ—૧ ધર્માસ્તિકાય, ૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય, એ ત્રણના દરેકના ત્રણ ત્રણ ભેદ છે ૧ રકંધ (ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાય એ બે દ્રવ્ય લોક—વ્યાપક હોવાથી તે બન્નેનો રકંધ લોક પ્રમાણે છે અને આકાશાસ્તિકાય દ્રવ્ય લોકોત્તર વ્યાપક હોવાથી તેનો લોકોત્તર વ્યાપી છે), ૨ દેશ (રકંધનો અમુક વિભાગ) ૩ પ્રદેશ (જેના બે ભાગ ન કહી શકાય) એમ ૩×૩=૯ ભેદ થાય અને ૧૦મે કાળ એ દશ ભેદ અરૂપી અજીવના સંક્ષેપમાં થયા અને ૪ ભેદ રૂપી અજીવના તે ૧ પુદ્ગલાસ્તિકાયનો રકંધ, ૨ પુદ્ગલાસ્તિકાયનો દેશ, ૩ પુદ્ગલ સ્તિકાયનો પ્રદેશ અને ૪ પરમાણુ પુદ્ગલ. (રકંધની સાથે જોડાયેલો પરમાણુ તે પ્રદેશ કહેવાય અને છૂટો હોય તે પરમાણુ કહેવાય) એ સામાન્ય પ્રકારે ૧૪ ભેદ અજીવતત્ત્વના થયા

વિસ્તાર કરતા અજીવતત્ત્વના ૫૬૦ ભેદ થાય છે. જેમાં અરૂપી અજીવના ત્રીશ ભેદ છે તે કહે છે—પૂર્વ ૧૦ ભેદ અરૂપી અજીવના કહ્યા છે તે; આખીના ત્રીશ ભેદો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ અને ગુણ એ પાંચ બોલ દરેક અરૂપી અજીવ ઉપર લગાડતાં થાય છે તેમાં

ધર્માસ્તિકાવના પાંચ ભેદ છે ધર્માસ્તિકાવ એ દ્રવ્યથી જોઈએ છે, ક્ષેત્રથી જોઈએ છે, આપી રહેલ છે. કાળથી જાણિ જાત રહિત અથવા અનાદિ અનંત છે કાવથી આપી-અવર્ણે અવધિ, અરસે, અને અદાસે છે યુક્ત મળી સમગ્રી જીવોને (સસારી જીવોને) તથા પુરુષોને યથલ સદાચાર્ય છે અધર્માસ્તિકાવના પાંચ ભેદ છે અધર્માસ્તિકાવ એ દ્રવ્યથી જોઈએ છે ક્ષેત્રથી—સોઠામાં સ પૂર્ણ આપી રહેલ છે કાળથી—જાણિ જાત રહિત અથવા અનાદિ અનંત છે કાવથી આપી અવર્ણે, અવધિ, અરસે અને અદાસે, યુક્તથી—જન પુરુષને સ્થિત રહેવામાં સદાચાર્ય છે આકાશસ્તિકાવના પાંચ ભેદ છે આકાશસ્તિકાવ એ દ્રવ્યથી જોઈ ને છે ક્ષેત્રથી—સોઠા અને અસોઠામાં સ પૂર્ણ આપી રહેલ છે (એ પોતાર ૩૫ છે સોઠાકાવથી તો અનેક દ્રવ્યો છે પણ આસોઠાકાવમાં આકાશની કુચાકાર પોતાર સિવાય કોઈ પણ દ્રવ્ય નથી) કાળથી જાણિ જાત રહિવા અથવા અનાદિ અનંત છે કાવથી—આપી, અવર્ણે અવધિ, અરસે, અને અરપણે યુક્તથી—અવચાલના કાન અવચાલ દેવ્યો કાળ ના પાંચ ભેદ છે કાળ એ દ્રવ્યથી—અનેક રીતે છે તેમાં અનંતકાળ વીત્યો અને કલ્પવર્ષા અનંત છે ક્ષેત્રથી—અવદાર કાળ તો જાદી દીપના ચદ સ્થ આમે છે તેથી સપ્ત, મહી, પ્રહર, રાત ક્ષિ, પક્ષ માસ, વષ તે ઠેક સાવરોપમ વગેરે મુખી અલ્પ છે. જની દીપની નદાર ચદ સ્થ સ્થિત છે તેથી ત્યાં રત્ન, ક્ષિ વગેરે કંઈ નથી. નરક અને સ્વર્ગમાં પણ રત્ન સ્થિત છે નહિ માટે જાદી દીપની નદાર સર્વ રક્ષક કાળનું પરિણમ નથી છતાં જાદી દીપના કાળની અલ્પતરી પ્રમાણે, જીવો વગેરેની સ્થિતિ જતાથી છે, મહી પ્રાણુ કાળ તો ફક્ત સિદ્ધ કમવત સિવાય કાલે જીવોને આયુષ્ય પૂર્ણ થવે અલ્પ થી રજી છે કાળથી—જાણિ જાત રહિત અથવા અનાદિ અનંત છે, હંમેશથી છે અને હંમેશ હશે, કાવથી—આપી, અવર્ણે, અવધિ, અરસ, અદાસે, યુક્તથી—પરિવર્તન અન્યત્ર નવાને જૂનું કરે અને જૂનાને અપાવે એ રીતે સર્વ પર વધી રજી છે એમ જોઈએ પાંચ ભેદ મહત્ત્વ ૪૪૫૨૦ ભેદ થવા તે પ્રકાશના ૧ માં મેળવતાં અજીવ અશ્વિની વિસ્તારથી ૩ ભેદ થવા. એ આરે અશ્વિ અજીવ તત્ત્વ સદા ચાલતા છે હવે ૧૫૧ અજીવ તત્ત્વના વિસ્તારથી ૫૩૦ ભેદ વર્ણવે છે

૧૫૧ અજીવના ૫૩ ભેદ—૧૫૧ અજીવ તત્ત્વ તે દ્રુપત્ત તેમાં ૫ વર્ણ ૨ વધ, ૫ રક્ષ ૫ સદાચ, અને ૮ રપથ રહેલાં છે હવે પાંચ વર્ણમાંના જોઈએ વર્ણમાં ૨ વધ, ૫ રક્ષ ૫ સદાચ અને ૮ રપથ એ ૨ બોલ લાભે તેથી (કાળા લીમો, રાતો પીત્તા ને પીત્તા એ પાંચ વર્ણમાં) ૨ અપ્પા ભેદ થવા, હવે સુરભિ એ જોઈએ મુત્રમ અને દુરભિએ જોઈએ દુર્ગમ એ બે મધમાંના દોઢમાં ૫ વધે ૫ રક્ષ ૫ સદાચ અને ૮ રપથ મળી ૨૩ બોલ લાભે તેથી બે મધના ૨૩૨૨૫૬ ભેદ થવા હવે લીમો, કાવો, કામલો અપો, અને મીઠો એ પાંચ રક્ષમાંના દોઢમાં ૫ રક્ષ, ૨ વધ, ૫ સદાચ અને ૮ રપથ મળી ૨ બોલ લાભે તેથી પાંચ રક્ષના ૨ ૫૫ ૧ ભેદ થવા હવે પરિમલ (મુઠી ૭) વદ (મેળ કાકુ જેવું) તમ ત્રિભાગ ચરેરસ (ચાપુલ) અને આલન (નગાકાર લાઈ) એ પાંચ સદાચમાંના દોઢ સદાચમાં ૫ રક્ષ, ૨ વધ ૫ રક્ષ, અને ૮ રપથ મળી ૨૩ બોલ લાભે તેથી પાંચ સદાચના મળી ૨ ૫૫ ૧ ભેદ થવા, હવે અરખરે, મુત્રમો

ભારે, હળવો, ટઢો, ઉતો, ચોપડ્યો, લૂખો, એ આઠમાંના અકેક સ્પર્શના ૫ રંગ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૫ સંકાણુ અને (દરેક સ્પર્શમાં તે સ્પર્શ તથા તેનો પ્રતિપક્ષી સ્પર્શ એમ બન્ને, સ્પર્શ ન ગણવા, ખરખરો ને સુંવાળો એ બે પ્રતિપક્ષી છે, તેમજ ભારે ને હળવો એ બે, ટઢો ને ઉતો એ બે, ચોપડ્યો ને લૂખો એ બે પરસ્પર પ્રતિપક્ષી છે તેથી) ૬ સ્પર્શ મળી ૨૩ બોલ લાભે તેથી આઠે સ્પર્શના $૨૩ \times ૮ = ૧૮૪$ ભેદ થયા બધા મળી $૧૦૦ + ૪૬ + ૧૦૦ + ૧૦૦ + ૧૮૪ = ૫૩૦$ ભેદ રૂપી અજીવ તત્ત્વના થયા, તેમા અરૂપી અજીવ તત્ત્વના ૩૦ બોલ અગાઉ દર્શાવ્યા તે મેળવતાં અરૂપી રૂપી બંને અજીવ તત્ત્વના ૫૬૦ ભેદ થયા.

૩ પુણ્યતત્ત્વ

શુભ કમાણીએ કરી, શુભ કર્મના ઉદયે કરી જેનાં ફળ ભોગવનાં આત્માને મીઠાં લાગે તેને પુણ્ય કહે છે પુણ્ય એ શુભકર્મ છે. મન, વચન, કાયાના શુભ વ્યાપારથી આત્મા જે શુભ કર્મ પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે તે કર્મ પુદ્ગલોને પુણ્ય કહે છે, અને એ ત્રણે અશુભ યોગોથી જે કર્મ પુદ્ગલો ગ્રહણ કરાય છે તે પાપ કહેવાય છે. પુણ્ય સુખરૂપ ફળ આપે છે અને પાપ દુઃખરૂપ ફળો આપે છે જેવી રીતે સાંસારિક સુખના સાધનભૂત સ્થાન, વસ્ત્ર, ભોજનાદિ સામગ્રી પાત્ર કરવા જતાં પ્રથમ થોડું કષ્ટ પડે છે, પણ પછી લાંબા કાળ સુધી તે સુખ આપે છે, એવી જ રીતે પુણ્ય ઉપાર્જન કરવામાં પ્રથમ તો કષ્ટ સહન કરવું પડે છે, પણ પછી દીર્ઘકાલપર્યંત ધણુ સુખ મળે છે કહેવત પણ છે કે દુખને અતે સુખ. પુણ્ય ઉપાર્જન કરવું મહા મુશ્કેલ છે પુદ્ગલો પરથી મમત્ત્વ ઉતર્યા વિના, ગુણગ્રસ્થ થયા વિના, આત્માને વશ કરી યોગોને શુભ કાર્યમાં લગાવ્યા વિના પુણ્યાનુગંધી પુણ્યોપાર્જન થતું નથી.

પુણ્ય નવ પ્રકારે બંધાય છે ૧ અત્રપુન્ને-(અન્નદાન આપવાથી), ૨ પાણ્યપુન્ને-પાણીનું દાન આપવાથી), ૩ લયણ્યપુન્ને-(પાત્ર-વાસણનું દાન દેવાથી), ૪ સયણ્યપુન્ને-શય્યા મકાન દેવાથી), ૫ વત્યપુન્ને-(વસ્ત્ર દેવાથી), ૬ મનપુન્ને-(મનથી સર્વનું ભક્તિ તત્ત્વવાથી), ૭ વચનપુન્ને-(વચનથી સૌના ગુણાનુવાદ કરવાથી તથા ઉપકારી સુખદાતા વચન ઉચ્ચારવાથી), ૮ કાયપુન્ને-(શરીરથી બીજાની વૈયાવચ્ચ કરવાથી અને ગુણી મનુષ્યોને શાતા ઉપજાવવાથી), ૯ નમસ્કાર પુન્ને-યોગ્ય ઠેકાણે નમસ્કાર કરવાથી તથા સર્વેની સાથે વિનય રાખવાથી) એ નવ પ્રકારનાં પુણ્ય કરતી વખતે પુદ્ગલો ઉપરથી મમતા ઉતારવી પડે છે, મહેનત પણ કરવી પડે છે એ પુણ્યનાં ફળ ભોગવતી વખતે આરામ અને સુખ મળે છે એ નવ પ્રકારે બાંધેલાં પુણ્યના ફળો ૪૨ પ્રકારે ભોગવે છે તેના નામ- ૧ સાતાવેદનીય, ૨ ગોત્ર, ૩ મનુષ્ય ગાંત, ૪ મનુષ્યાનુપૂર્વવી*, ૫ દેવ ગાંત, ૬ દેવાનુપૂર્વવી, ૭ પચેદ્રિયની જાતિ, ૮ ઔદારિક શરીર, ૯ વૈક્રિય શરીર, ૧૦ આહારક શરીર, ૧૧ તૈજસ શરીર, ૧૨ કાર્મણ્ય શરીર ૧૩ ઔદારિક શરીરનાં અંગોપાગ, ૧૪ વૈક્રિય શરીરનાં અંગોપાગ, ૧૫ આહારક શરીરનાં અંગોપાગ, ૧૬ તૈજસશબ્દનારાય સઘયણ, ૧૭ સમયતુરજ સઘયણ, ૧૮ શુભ વણ, ૧૯ શુભ ગંધ ૨૦ શુભ રસ, ૨૧ શુભ સ્પર્શ, ૨૨ અયુરલક્ષુનામ (લોહાના ગોળા જેવું શરીર

* જીવને એક ભવમાંથી બીજા ભવમાં લઈ જનારી પ્રકૃતિ તે અનુપૂર્વવી.

x અંગ એટલે શરીર અને ઉપાંગ એટલે હાથ, પગ, આંગળી વગેરે

જ્યાં તેમમાં હસકે કૃષ્ણ જેવું તથા બહુ જાડું નહિ એવું સ્તરીર હોય) ૨૩ પરપાત્ર નામ (નીળથી દારે નહિ) ૨૪ ઉષાસ નામ (પૂરો ઉશ્વાસ લે) ૨૫ આત્મા નામ (પ્રતાપી), ૨૬ ઉષોત નામ (નેજરથી) ૨૭ શુભ આશવાની જેત ૨૮ નિર્માણ નામ (અગ્રિય નરોત્તર મોજ રચાને હોય) ૨૯ વ્રસ નામ, ૩૦ જાદર નામ, ૩૧ પર્ણાત્ર નામ, ૩૨ પ્રયેક નામ (એક સ્તરીમાં એક જીવ), ૩૩ સ્થિર નામ (સ્તરીરનો જાણી દેલ હોય) ૩૪ મુષ નામ, ૩૫ સૌમાજ નામ ૩૬ સુસ્વર નામ ૩૭ આદેશ નામ (કવ જન વચન કવ કરે) ૩૮ વૈભવિતિ નામ ૩૯ દેવતનું આયુષ્ય, ૪૦ મનુષ્યનું આયુષ્ય ૪૧ તિષ્ઠનું આયુષ્ય જુગલવત ૪૨ તીર્થ કર નામકર્મ (તીર્થ કરની પદવી પામે), એ ૪૨ પ્રકારથી પુણ્યના ફળ ભોજવે છે પુણ્યનું જલપણ્ય સદ્ગમ શુદ્ધિથી કરવાની મણી ભરે છે. વળી પુણ્ય કર્મ ન્હાં આદરવા ભોજ હોય ત્યાં ભરે આદર, અને ન્હાં ઉપાસા ભોજ હોય ત્યાં ભરે ઉડે, એ જાતનાં વિવેકશુદ્ધિથી વિચાર કરવા ભોજને એકાંત પક્ષ તાણવો નહિ. પુણ્ય કર્મ જાનું જ ભોજને એમ એકાંત કહે તેા જોના ફળમાં તીર્થ કર એક ઉપાસન કરવાનો લાભ જાતખ્યો છે તેવી ઉત્તમ વસ્તુનું ઉત્તમાપન થયું વળી પુણ્ય કર્મ આપ્તું જ એમ પણ એકાંત પક્ષ તાણવો નહિ પુણ્ય કર્મ આપ્તો કરીએ તેા તેના ફળ ભોજવમાં ભોજને, અને ફળ ભોજવવાણ્ય ન્હાં લગી છે ત્યાંથી મોક્ષનાં અનુપમ મુખ સી રીતે મશે તેથી તેા મોક્ષને અટકાવનાર પુણ્ય કર્મ જાલ છે મારે ન્હાં લગી જીવ મોક્ષ નજીક નથી મશે ત્યાં લગી પુણ્ય કર્મ આદરવા મોજ છે શાસ્ત્રમાં પુણ્યની પ્રક્રિયા ડોકોકણે જાણ્યા છે તેમાં શુભચાલનો પણ પુણ્ય પ્રાપ્તિ છે મારે એકાંત સ્થાપન કે ઉત્તમાપન ન કરું પુણ્ય તત્ત્વમાં વિવેક રાખવો અને પુણ્યના ફળની ઇચ્છા ન રાખવી એ સમ્યક્ત્વ લક્ષણ છે આ વિવેક તે શુભચાલને મોક્ષ જિન જિન અવદાર સમજવો તે છે

(૪) પાપ તત્ત્વ

પાપનાં ફળ કર્મો છે પાપ કરવું મલ્લ સહેણ છે તેનાં ફળ ભોજવમાં મલ્લો કુખમ છે આદર પ્રકારથી પાપ જાપાલ છે ૧ ગ્રાણ્યક્રિયા (જીવની દિ કા) ૨ ખુપાજ (બહુ ભોજનું) ૩ અસત્યાસ (ચોરી) મિશ્રન (ઓ આદિ સન), ૪ પરિમેદ (મન વજેરનો સંમદ અને મમ્મવ) ૫ ક્રોધ (ક્રુરમો), ૬ માન (અહ કાર), ૭ માણ (કપર), ૮ લોભ (તુષ્ટા) ૯ રાગ (પ્રેમ-આકર્ષિત) ૧૦ દ્વેષ (જ્યાં અદેખાઈ) ૧૧ કષદ (કમેષ) ૧૨ અભ્યુપાસ (મોડુ જાળ) ૧૩ ગીર્ય (ચાટી મુચલી) ૧૪ પરપરિવાહ (નિંદા) ૧૫ રતિ અરતિ (દવં શોક) ૧૬ માણ મોષો (કપર કદિન જુક) ૧૭ મિષ્ટાઈસણ લાભ અભ્યુપાસ મન સપ્રાપ્તી મદા દોષી) એ ૧૮ કર્મ આચરવાથી પાપનો અશુભ જામ પડે છે એ ૧૮ પાપચાલના અશુભ જામનાં અશુભ ફળ ૮૨ પ્રકારે ભોજવે છે તેનાં નામ-૧ મતિયાનાવરણીય, ૨ કુત ગાનાવરણીય, ૩ અધિ ગાનાવરણીય, ૪ મન પર્ણ ગાનાવરણીય ૫ કેવળ ગાનાવરણીય (એ પર્ણની અત્યાસ પડે ૬ દનાનિરાય (દાન દર્શન શોક) ૭ લાભાત્યાસ (કમણીમાં લાભ મેળવી ન શકે) ૮ ભોગાંત્યાસ (ભોજવાજ ભોજવાજ એવી ચીજ ભેટી કે ખાનાપાન વજેરે ભોજવી ન શકે) ૯ ઉપભોગાંત્યાસ (પારેવારે ભોજવન એવી ચીજ ભેટી કે વજ અભ્યાસ,

શ્રી, ગૃહ વગેરે ન ભોગવી શકે), ૧૦ વીર્યાતરાય (તપ, સંયમ, ધર્મ કરી ન શકે) ૧૧ નિદ્રા (જે નિદ્રા સુખેથી આવે અને જેમાંથી સુખેથી જગાય), ૧૨ નિદ્રાનિદ્રા (જે નિદ્રા સુશેલીએ આવે અને જેમાંથી સુશેલીએ જગાય), ૧૩ પ્રયત્ના (એકાં એકાં નિદ્રા આવે), ૧૪ પ્રયત્ના પ્રયત્ના (ચાતતા ચાલતાં નિદ્રા આવે). ૧૫ થિયુદ્ધિ નદ્રા (જે નિદ્રામાં વાસુદેવનું અધુ પરાક્રમ આવે તે), ૧૬ ચક્ષુ દર્શનાવરણીય (આંધળો હોય તે) ૧૭ અચક્ષુ દર્શનાવરણીય (આંખ વિનાની ચાર ધ્રિયોની હીનતા હોય) ૧૮ અર્વાધ દર્શનાવરણીય; ૧૯ દેવળ દર્શનાવરણીય, ૨૦ અસાતા વેદનીય, ૨૧ નીચ-ગોત્ર, ૨૨ મિથ્યાત્વ મોહનીય (જેમ કોઈ નિરસો કરી બેશુદ્ધ થયેલો ક્લેશુ સમજે તેમ મિથ્યાત્વ મોહનીવાળો જીવ ધર્મને અધર્મ, અધર્મને ધર્મ સમજે, ૨૩ સ્થાવરપણુ, સૂક્ષ્મપણુ ૨૪ અપર્યાપ્તપણુ, ૨૬ સાધારણપણુ, (એક શરીરમાં અનંતા જીવ હોય તેવું), ૨૭ અસ્થિર નામ, (શરીરનો સ્થિતિ બાધો) ૨૮ અશુભ નામ, ૨૯ દૌર્ભાગ્ય નામ, (૩૦) દુસ્વર નામ, ૩૧ અનાદેય નામ, (કોઈ માને નહિ), ૩૨ અવશોકાર્તિ નામ, ૩૩ નરક ગતિ, ૩૪ નરકનું આયુષ્ય, ૩૫ નરકનું પૂર્વ, ૩૬ અનંતાનુબંધી ક્રોધ ૩૭ અનતાનુબંધી માન ૩૮ અનંતાનુબંધી માયા ૩૯ અનતાનુબંધી લોભ, ૪૦ અપ્રત્યાખ્યાનો ક્રોધ, ૪૧ અપ્રત્યાખ્યાનો માન, ૪૨ અપ્રત્યાખ્યાનો માયા, ૪૩ અપ્રત્યાખ્યાનો લેભ, ૪૪ પ્રત્યાખ્યાનો ક્રોધ ૪૫ પ્રત્યાખ્યાનો માન, ૪૬ પ્રત્યાખ્યાનો માયા, ૪૭ પ્રત્યાખ્યાનો લોભ, ૪૮ સંજ્વલનનો ક્રોધ, ૪૯ સંજ્વલનનું માન, ૫૦ સંજ્વલનની માયા, ૫૧ સંજ્વલનનો લોભ, [૩૬ થી ૫૧ લગી સોળ કથાય છે] ૫૨ હાસ્ય (હસવું), ૫૩ રતિ, ૫૪ અરતિ, ૫૫ ભય ૫૬ શોક, ૫૭ દુઃખ છા, ૫૮ સ્ત્રી-વેદ, ૫૯ પુરુષ વેદ, ૬૦ નપુસક વેદ, ૬૧ તિર્યચનો ગતિ ૬૨ તિર્યચની અનુપૂર્વી, ૬૩ એકદ્રિયપણુ ૬૪ બેદ્રિયપણુ, ૬૫ તેષદ્રિયપણુ ૬૬ ચોરેદ્રિયપણુ, ૬૭ અશુભ ચાતવાની ગતિ, ૬૮ ઉપધાત નામ કર્મ, (પોતાના શરીરથી પોતાનું મૃત્યુ થાય), ૬૯ અશુભ વર્ણ, ૭૦ અશુભ ગંધ, ૭૧ અશુભ રસ, ૭૨ અશુભ સ્પર્શ, ૭૩ ઋષભનારાય સંધયણુ, ૭૪ નારાય સંધયણુ, ૭૫ અર્ધ નારાય સંધયણુ, ૭૬ કિલક સંધયણુ, ૭૭ છેવટુ સંધયણુ, ૭૮ નિગોહ પરિમડળ સંઠાણુ, ૭૯ સાર્દ સંઠાણુ, ૮૦ વામન સંઠાણુ, ૮૧ કૃષ્ણ સંઠાણુ ૮૨ હંડ સંઠાણુ, એ ૮૨ પ્રકારથી પાપના કૃણ ભોગવવા પડે છે. એ પાપ, હેય એટલે છોડવા યોગ્ય છે.

આસ્ત્રવ તત્ત્વ

આસ્ત્રવની વ્યાખ્યા—જેમ વહાણમાં કાણાંના મારફતે પાણી આવવાથી તે ભરાઈ જાય છે તેમ જીવરૂપી તળાવમાં આસ્ત્રવરૂપી છિદ્રો વાટે કર્મ પાપરૂપી પાણી આવવાથી જીવ પાપે કરીને ભરાઈ જાય છે અને સંસાર સાગરમાં ડૂબે છે

આસ્ત્રવનાં દ્વાર—આસ્ત્રવ એટલે પાપ આવવાનાં નાળા ૨૦ છે (૧ મિથ્યાત્વ-આસ્ત્રવ (કહેવ, કુચ્ચ, અને કુધર્મની શ્રદ્ધા તથા પચીશ પ્રકારનાં મિથ્યાત્વનું સેવન) (૨) અત્રત આસ્ત્રવ (પાંચ-ધ્રિયો, મન, એ છ મોકળાં રાખે અને છકાયના જીવોની હીસા એમ બાર પ્રકારે અત્રત લાગે છે તે) (૩) પ્રમાદ આસ્ત્રવ (મદ, વિષય, કષાય, નિદ્રા અને વિકથા) (૪) કષાય (૧૬) (કષાય અને

હ એ ૧૬ પ્રકૃતિના અર્થને માટે પહેલા ખંડનું ત્રીજું પ્રકરણ જોવું.

૬ નોંધવ મળી ૨૫ છે) (૫) અશુભ ચિહ્ન (મન વચન અને કાયાની અશુભ પ્રવૃત્તિ) (૬) પ્રાચુર્યપાત (૭) મૃષાવાદ, (૮) અદ્વતાદાન, (૯) મિથુન, (૧૦) પરિમલ (૧૧ થી ૧૫) શોભેદિય, અશુભદિય, પ્રાણેદિય, રસેદિય અને સ્પર્શેદિય એ પાંચ ઈન્દ્રિયોને અશુભ કામર્મા લગાવે (૧૬ થી ૨૮) મન વચન અને કાયાના ચોરને અશુભ કામર્મા પ્રવર્તાવે (૨૯) ભદ્ર હાપરણ એટલે વસ્ત્ર પાત્ર વગેરે જાતના રક્તિત લે તે, (૨૦) શુભિ કુલમ્બ કરે (દશમાત્ર જેવી વસ્તુ પણ અજાતનાથી લે અને રાખે)

આત્મવદ્ધારના વિશેષે ૪૨ લેઈ છે—૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અમત, ૩ પ્રમાદ, ૪ અજ્ઞ, ૫ અશુભ ચેત્તુ, ૬ પ્રાચુર્યપાત, ૭ મૃષાવાદ, ૮ અદ્વતાદાન ૯ મિથુન, ૧ પરિમલ, ૧૧ કોપ, ૧૨ મન ૧૩ શાપ, ૧૪ લોક, ૧૫ અશુભ મનોબોધ, ૧૬ અશુભ વચનચેત્તુ ૧૭ અશુભ કામચેત્તુ એ ૧૭ અને ૨૫ ક્રિયા એમ કુલ ૪૨ લેઈ લેવા.

૨૫ પ્રકારની ક્રિયા

જેનાથી કમ' ભાવે તેને ક્રિયા કહે છે એ ક્રિયાના બે ભેદ છે (૧) જીવથી લાગે તે જીવક્રિયા, અને (૨) અજીવથી લાગે તે અજીવક્રિયા. જીવથી લાગે તેના બે ભેદ છે (૧) સમ્યક્તરી જીવને લાગે તે સમ્યક્તરી જીવની ક્રિયા (૨) પ્રિયજાતી જીવને લાગે તે પ્રિયજાતી જીવની ક્રિયા. અજીવક્રિયા બે પ્રકારની છે (૧) સાધારણિક ક્રિયા—કર્મણ્યેત્વાદિ આત્મક કલ્પના અદિ ત્રણ પ્રકારે શુભ અશુભ ચોરથી ને કમ' ભાષે છે તે અને (૨) ઈર્ષાપ્રધિક ક્રિયા—ઉપદ્રવકલ્પાદિ અને કીલ્બકલ્પાદિ (અકલ્પાદિ) ચીતરાસીને હન ચોરની પ્રવૃત્તિથી લાગે તે. તેમાં ઈર્ષાપ્રધિક ક્રિયા કલ્પ એક પ્રકારની છે અને હાપરણિક ક્રિયાના ૨૪ પ્રકાર છે

(૧) કર્મણિક ક્રિયા—કુલ્પાવસ્થુકલ્પ વધને કામચેત્તુ પ્રવલ કરવો અથવા અજાતનાથી કાર્પોર્ધા કલાને પ્રવર્તાવવી તે કર્મણિક ક્રિયા—પ્રાણ સરીર કુલ્પણ વધ નહીં પ્રવર્ધિ વિચારથી મત નિમગ્નિત્વ પાત્રન કે ધર્માચરણ કરે નહિ તેને પણ કર્મણિક ક્રિયા લાગે છે તેના બે ભેદ છે—(૧) અનુપરત કર્મણિક ક્રિયા—જેમજે આ કલ્પમાં પ્રાપ્ત્યશૂબ્ધાણ દારા અમ્ભવનો તિરોધ કમો નથી તેમને સહારમાં નેટલાં આરભ સધારભનાં કામે સ્થા છે તે અર્ધાની નિરવર અવતરી ક્રિયા અર્ધા કરે છે તે અવતરીની કર્મણિક ક્રિયા અને (૨) કુપ્રવસ્થુકલ્પ કર્મણિક ક્રિયા—જે સાધુ ભાવક પ્રાપ્ત્યશૂબ્ધાણ કરવા પછી પણ અવતરનાએ સરીર પ્રવર્તાવે તે વાની કર્મણિક ક્રિયા.

(૨) અધિકરણિક ક્રિયા—ચાકુ છરી સોલ કાતર તથાવાર, બાઘા, બારબી ધનુષ્યનાણ બહુ, લોપ કેતારી પાત્રા, દળ પરી સામેશુ વગેરે ઠાકોનો છામર કે પ્રયોગ કરવાથી તથા કોર કુખર પાત્રક ઠાકો સમાલ કુખરાવા વચ્ચેનેચ્ચર કરવાથી અધિકરણિક ક્રિયા લાગે છે, તેના બે પ્રકાર (૧) સર્વોત્તમ અધિકરણિક—સભ અપુરાં દેલ તે પૂરાં કરવાં—જેમકે તથાવારની મા પંડીતો ખીલકે, અપુનો દાષો વગેરે બેસાડવાં વગાં છુટી પાત્રને તોલણ થાર કરી જેમકે તે સભ ઉપયોગમાં આવે અને આરભનાં કામે ચાકુ પાત્ર વચનઠાકની ક્રિયા જુના કલ્પ ઉપયોગથી લાગે (૨) નિવનનધિકરણિક—ઠાકો નવાં જનની કોઠાં કરે અને વેમ એ ઠાકોથી જનનમાં નેટલાં નેટલાં પાપ થાય તેની ક્રિયા બનાવતરને લાગે છે વચન

રૂપી શસ્ત્રથી નવા કુળના ઉપજાવે તો ક્રિયા લાગે વચનરૂપી શસ્ત્રથી મરણ પામેલા જીવો દુર્ગતિમાં અતિ દુઃખ પામે છે, માટે વચનરૂપી શસ્ત્રથી પણ અધિકરણિય ક્રિયા લાગે છે કેઈ શસ્ત્રનો પોતાને અર્થે ઉપયોગ કરવાથી પણ ક્રિયા લાગે છે.

(૩) પ્રાદેષિકી—અદેખાધના વિચાર કરવાથી લાગે છે. બીજાને ધાવાન, બળવાન, સુખી, સત્તાધીન, વિદ્વાન દેખી દ્વેષભાવ લાવે, ધર્મ્યાં કરે, અને એવું ચિંતવે કે એ ક્યારે દુઃખી ને પાપમાન થાય? વળી લોભીઓ, ચોર જૂઠા વગેરે જીવો દુઃખ પામે અગર નુકશાન થાય તો તે ખુશી થાય અને ખોલી નાંખે કે બહુ સારું થયું. એ પાપી એજ ભાગનો હતો, દુષ્ટ જનો ઉપર તો દુઃખ પડવું જ જોઈએ વગેરે—એ પ્રાદેષિકી ક્રિયાના બે ભેદ છે. (૧) જીવ ઉપર દ્વેષ લાવવો—મનુષ્ય, પશુ વગેરે જીવોને દુઃખ થાય અગર મરી જાય અગર નુકશાન થાય તો રૂડું માને (૨) અજીવ ઉપર દ્વેષ લાવવો—વસ્ત્ર, ઘરેણાં, મકાન વગેરે અજીવ ચીજોનો વિનાશ ક્યારે થશે એમ ચિંતવે એ બંને કર્મબંધના હેતુ છે. અજીવ વસ્તુ ઉપર સુગ આવે તો પણ ક્રિયા લાગે

(૪) પરિતાપનિકી ક્રિયા—તે હાથનો મુકી લાકડી વગેરેથી શરીરનાં અવયવ હેઠવા કે તાડન તર્જનથી પરિતાપ ઉપજાવતા લાગે છે તેના બે ભેદ—(૧) ‘સ્વહસ્ત’ પોતાને હાથે અને વચનથી પોતાને અને બીજાને દુઃખ દે. (૨) ‘પરહસ્ત’ બીજાને હાથે અને વચનથી પોતાને કે બીજાને દુઃખ દેવાવવું તે

(૫) પ્રાણુતિપાતિકી ક્રિયા—વિષ, શસ્ત્ર, વગેરેથી જીવોની ધાત કરે તો પ્રાણુતિપાત ક્રિયા લાગે છે તેના બે ભેદ—(૧) ‘સ્વહસ્ત’ પોતાને હાથે જીવોને મારે, શિકાર ખેડે વગેરે (૨) ‘પરહસ્ત’ બીજાની પાસે જીવોને મરાવે, શિકારી કૂતરા, ચિત્તા વગેરે જનાવરને છૂટા મૂકે જીવોનો ધાત કરાવે, અગર મારનારને “માર, માર, માર, શું જોઈ રહ્યો છે?” વગેરે શબ્દોથી, શાઆશી દે, ધનામ પણ દે.

(૬) આરંભિકી ક્રિયા—પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ, અને હાલતાં ચાલતાં પ્રાણી એ છકાયની હિસાનો ત્યાગ નથી કર્યો ત્યાં લગી એમનો જોડલો અરભ આ જગતમાં થઈ રહ્યો છે, તે સર્વ પાપની ક્રિયા લાગે છે, તેના બે ભેદ છે (૧) જીવોનો આરંભ થઈ રહ્યો હોય તેની, (૨) અજીવ (નિજીવ વસ્તુ)નો અરભ થાય તેની

(૭) પારિગ્રહીકી ક્રિયા—ધન, ધાન્ય, દુપદ, ચતુષ્પદ વગેરે પરિગ્રહ રાખવાનો ત્યાગ ન હોય તો આખા લોકમાં જોડતા પરિગ્રહ છે તેની ક્રિયા તેને લાગે છે. એના બે ભેદ છે. (૧) ‘જીવપારિગ્રહીકી ક્રિયા’—દાસ, દાસી, પશુ, પક્ષી અનાજ વગેરેની મમતા કળવાથી હમેશાં લાગે, (૨) ‘અજીવ પારિગ્રહીકી ક્રિયા’—વસ્ત્ર, પાત્ર, ભૂષણ, ધન, મકાન, વગેરેની મમતા કરવાથી હમેશાં ક્રિયા આવે છે તે ત્યાગ ન કર્યો હોય તે વસ્તુની ક્રિયા લાગે તેમજ કળથી ત્યાગેલી વસ્તુ પર મમત્વ કરવાથી પણ ક્રિયા લાગે સયમ નિભાવવા માટે જે વસ્તુની જરૂર છે તેના પર મમત્ત કરવાથી ક્રિયા લાગે

(૮) માયાપ્રત્યયા—કપટ કરવાથી ક્રિયા લાગે છે તે તેના બે ભેદ છે (૧) આત્મભાવ પક્ષતા—પોતે પોતાના આત્માને જ છેતરે, માયાયુક્ત વિચાર કરે, કળાયાળુ કરે, જગતમાં

ઉત્તમ ધર્માત્મા ક્ષેત્રને અને અદ્વૈત મહારક્તિ હોય તેવા વચે અને કામોર્થાદ્ય કરે (૧) 'પરમાત્મ વસ્તુ'—જેટલો વૈભવ માપ રાખ્યા વસ્તુમાં ભેગભેગ કરવી વચે અને રીતે ભોળા છુવોને કચવાની કળા બીજાને છીપાવે તથા ઇદગળ મત સાથે વચે અને બીજાને કચાવે તે.

(૬) અપ્રત્યક્ષાત પ્રત્યક્ષ ક્રિયા ઉપજોત (એક વાર ભોજની સાથે તેની ચીમ ભોજન મુખવાસ વચે) અને પરિકોષ (વારવાર ભોજની સાથે તેના પદાર્થો વચે રાત્રી મહાન વચે) એ એ જાતની વસ્તુઓ જગતમાં ને કઈ છે તે ભોજનવામાં આવે અદ્વૈત ન આવે પણ તેના ત્યાગ નથી ક્યો ત્યાં જગી તેની ક્રિયા સાચે છે કે તેના ને ભેદ છે (૧) 'જીવ'—મનુષ્ય પશુ પક્ષી માન્ય વચેરનાં પચ્ચક્રમાણ ન હોય તે. (૨) 'અદ્વૈત'—સેતુ આદી રાત્ર વચેરનાં પચ્ચક્રમાણ ન હોય તે.

શ્રી—ને વસ્તુ કાંઈ સ્વિસ કાને સાંભળી નથી, અને જેના પર અમલ મન પણ નથી તે એની ક્રિયા અમલે કો રીતે સાચે ?

સમાધાન—પૌત્રાના પકાનમાં કચરા અરવાની કાંઈની ઇચ્છા હોતી નથી પણ એ જગી કમલ પ્રભાં છે ત્યાંજગી અનેક જાતનો કચરા ધરમાં આવવાનો જ પણ તે જાતનાં જોઈ ક્યાં તેા ધરમાં કચરા આવતો નથી તે પ્રમાણે ને વસ્તુ આવડે તેની નથી સાંભળી નથી ઇચ્છા પણ નથી છતાં જ્યાંજગી પચ્ચક્રમાણ લઇને આવેલ અવવામાં કમલ જોઈ ત્યાં ત્યાંજગી પાસપ કચરા આવતાથી ધરમાં આવવાનો જ પણ વત પચ્ચક્રમાણ રા રવાન જોઈ કચરાથી આવતાથી ક્રિયા આવતી નથી વગી ને વસ્તુનો ત્યાગ નથી તે વસ્તુ કચરા હાથમાં આવી જાય તેા ભોજની પણ ભેગભે ને વસ્તુ કાને સાંભળાં છે પણ દીડી નથી તે ભેગભે મન કાંઈ જાય, કાણ કે મનમાં મહા અમલ ધોડો છે અને હજી તે વસ્તુનો ત્યાગ વીતારાત્રી સાચીએ ક્યો નથી તેથી અદ્વૈત ઇચ્છા તેા જગી છે તે ઇચ્છા બધી ઇચ્છાને અચામ જનાવી દે છે મારે ઇચ્છાનો નિરામ હોય તેા મનપચ્ચક્રમાણ તેા શ્રી રીતરતેરની સાચીને કરીજ લેવા જેથી મન મહા દા મલ છે અને અપચ્ચક્રમાણની ક્રિયા સાચી નહો.

(૧) મિથ્યાસ્પન્દનથી ક્રિયા—કુદેવ કુદ્ધ અને કુધર્મની મહા રાખે તે—તેના ને ભેદ (૧) 'મિથ્યા' અધિષ્ઠા મિથ્યાસલ્લ વાવવા ક્રિયા શ્રી જિનેશ્વર દેવના યાત્રી જોઈ અદ્વૈત સાચે તથા પ્રાપ્તે તે જેમો કાંઈ કહે કે જીવ તિથમાલ છે તદુચ્ચાત્ર છે તે જોઈ પ્રકરણ કાંઈ કહે જીવ આખા લોકમાં આપી રહી છે તે અધિષ્ઠા પ્રકરણ (૧) 'વિરહી' મિથ્યાસલ્લ વાવવા ક્રિયા —શ્રી જિનેશ્વર દેવના યાત્રીથી ઉતરી રીત સાચે તથા પ્રાપ્ત કરે તે. ૭મ મિથ્યાત્વના ભેરથી કેટલાક કહે છે કે પચ્ચક્રમાણથી આત્મા ઉત્પન્ન થય છે તે પાયા પછી આત્મા પચ્ચ મહાત્મામાં મગી જઈ અને પાછા કાંઈ રહેત નહિ. એમ નહિતા મનપાદીને જાણીએ કે અદ્વૈત એમ હોય તેા પુનઃ મ, પૂવજન્મ પુવજન્મ ૧૨ વચેર કાંઈ નથી એમ કરે છે પણ કુનિત્રાં ભેદમાં છીએ તેા તેનું પ્રત્યક્ષ દેખાતુ નથી પૂવજન્મ ન હોય તેા અહીં એક કુખી એક મુખી કેમ થાય છે ? પચ્ચક્રમાણથી ક્યો અદ્વૈત ઉત્પન્ન થયો હોય તેા જો એક જાખા મુખી વા કુખી રા મારે ન હોય ભેદમાં ત્યારે કાંઈ નહિતા જાખા દે છે કે ને આત્માનો પૂવજન્મ હોય તેા તે પૂવ જન્મની

અમને શા માટે ખબર ન પડે ? પાછલા ભવોનું જ્ઞાન કેમ ન હોય ? તે ભવોમાં આત્મા અનેક વર્ષો લગી રહ્યો તે બધું શી રીતે ભૂલી ગયો ? એનો એ જવાબ છે કે, ભાઈ, પૂર્વ જન્મનો વાત તો દૂર રહી પણ તમે આ ભવમાં માતાના ઉદરમાંથી નીકળ્યા છો એ વાત તો સાવ સાચી છે કહો ત્યારે માતાના ઉદરમાં શી શી રચના હતી અને તમે શી રીતે ત્યાં રહ્યા હતા ? ભાઈ, જાગ્રત દશામાંથી સ્વપ્ન દશામાં આવો છો ત્યારે જાગ્રતની સ્થિતિનું અને શરીરનું ભાન પણ ભૂલી જાઓ છો, તેનો તથા સ્વપ્નની વાતો જાગ્રત થતાં સાંભરતી નથી તેનો ખ્યાલ કરો. એ વિચારતાં પૂર્વ ભવની વાત તો કેટલી દૂર રહી છે તે ક્યાંથી યાદ આવે ? વળી હજીકની જીવોને એવા પૂર્વ ભવોની વાતો યાદ આવી પણ છે અને તેઓએ પૂર્વ ભવો તાદૃશ્ય દીઠા પણ છે, માટે હજીકની (અદ્યકની) બનો અને મિથ્યાત્વીઓના કુતર્કથી ભરમાઓ નહિ. ૨૫ પ્રકારના મિથ્યાત્વ સેવવાથી તથા ૩૬૩ પાખંડીના મતોમાંથી કોઈ પણ મતનું કોઈ પણ કાય સેવવાથી મિથ્યાત્વ પ્રત્યથી ક્રિયા લાગે છે.

(૧૧) હૃદિકા (હિટ્ટિયા) ક્રિયા—કોઈ વસ્તુને જોવાથી ક્રિયા લાગે તેના બે ભેદ છે (૧) ‘જીવ હિટ્ટિયા’—સ્ત્રી, પુરુષ, હાથી, ઘોડા, બાગ, બગીચા, નાટકચેટક વગેરે જોતા જવાથી લાગે તે (૨) ‘અજીવહિટ્ટિયા’—વજ્ર, આભૂષણ, ધન, મકાન વગેરે જોવા જવાથી ક્રિયા લાગે તે.

(૧૨) સ્પૃટિકા (પુટ્ટિયા) ક્રિયા—કોઈ પણ વસ્તુનો સ્પર્શ કરવાથી ક્રિયા લાગે તે. તેના બે ભેદ છે (૧) ‘જીવપુટ્ટિયા’—સ્ત્રી, પુરુષ, પશુ પક્ષી વગેરે જીવોના અંગોપાંગનો તથા પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ વગેરેનો સ્પર્શ કરવાથી જે ક્રિયા લાગે તે. કેટલાક ભોળા માણસો કંઈપણ સ્વાર્થ કે કામ વિના ધાન્યની વાટકી લઈ જોવા મંડી જાય છે. તેમજ કોઈપણ સજીવ ચીજ જોવામાં આવે તો તેનો સ્પર્શ કરવા મંડી જાય છે. તેમજ પૂખ વિચાર કરવાનો છે. જ્ઞાની પુરુષોએ કહ્યું છે કે—કોઈ ધણેજ વૃદ્ધ પુરુષ હોય, અને તે રોગ તથા શોકથી શરીરે સાવ જીર્ણ થઈ ગયો હોય, એને કોઈ બીજાના વર્ષનો, જુનાન થોડો મુઠિપ્રહાર (ટોંસાખાજ) કરે તેથી જોવા દુઃખ થાય તેવું દુઃખ પૃથ્વી, પાણી, દાણા વગેરે એકે દ્રિય જીવોનો સ્પર્શ કરવાથી, તેને થાય છે એકે દ્રિયના કેટલાક સુકોમળ જીવો તો એવા સ્પર્શથી મરી પણ જાય છે. એવું અનર્થનું કારણ જાણી ખાસ કારણ વિના સજીવ વસ્તુનો સ્પર્શ નહિ કરવો (૨) ‘અજીવપુટ્ટિયા’—વજ્ર, ભૂષણ વગેરે અજીવ ચીજોનો સ્પર્શ કરવાથી ક્રિયા લાગે છે માટે પરીક્ષા માટે પણ વગર નિમિત્તે અજીવ ચીજોનો (અચેત વસ્તુનો) પણ સ્પર્શ ન કરવો.

(૧૩) પ્રાતીતિકા (પાકુચિયા) ક્રિયા—કોઈના ઉપર દ્રેષ ભાવ* રાખવાથી ક્રિયા લાગે છે. તેના બે ભેદ છે—(૧) ‘જીવ પાકુચિયા’—મા, બાપ, સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર, શિષ્ય, પ્રેર, શત્રુ, ખુની, અધર્મી, ભેસ, ઘોડા, સાપ, વીછી, કુતરા, માકડ, મચ્છર, કીડા વગેરે

* શતાવધાનીજી શ્રી રતનચંદ્ર મહારાજદ્વારા સંપાદિત ‘અર્ધમાગધીકા’માં પાકુચિયા ક્રિયાનો અર્થ આ પ્રમાણે છે—“મહારતી વસ્તુનો આશ્રય કરવાથી લાગતી ક્રિયા—કર્મબંધ.” અને ૫-હરગોવિંદદાસકૃત ‘પાઈચિ સદ્ મહાવલ્લુવો’ માં પણ એવો જ અર્થ કર્યો છે.

સજીવ વસ્તુઓ ઉપર દ્રવ સામવાથી લાગે છે તે. (૨) અજીવ પાકુચિયા - એક વસ્તુ, મહાન એ મળમૂલ વગેરે ચીજોપર દ્રવ સામવાથી ક્રિયા લાગે છે તે દ્રવો પ્રાણીઓ, દેવ સામના એરે, આ અવર્મા અનેક પાપાયરણુ આરબી દે છે અને પરભવમાં કદાચી ચંતર્ય અવતાર પાત્ર્ય કરવો પડે છે ધર્મી માણસ હેતુ પણ તેનામાં જો દ્રવસાવ હેતુ થો મરીને વાણુ વતર દેવ સામ છે મહે દ્રવનો લાભ કરવો.

(૧૪) સામનો પનિપ તિગી (સામતોલશીવાઇમાં) ક્રિયા-અનેક વસ્તુઓનો સમુદાય મેળજવાથી (એકઠી કરવાથી) ક્રિયા લાગે તે. તેના જ ભેદ (૧) 'ઇવસામતોલશીના' - કસ્ટી પાક. યોગ, હાથો, જગદ, જહરા કુતરાં થેદાં જિવાદી પોપટ વગેરેનો સમૂહ કદી રાજે તે જોવાને ધણા ધોષા આવે અને સમૂહની પ્રસલા કરે તે સંજીવોને કરખાલ તેમજ તેની સમૂહ કરેલી વસ્તુઓનો વેપાર કરવો તેથી નેકિયા લાગે છે તે. (૨) અજીવ સામતોલશીના' માણુ, કરિયાણુ પર મહેલ વસ્તુ વગેરે વસ્તુઓનો પડો કળા સમૂહ કરી રાખવો, તેવા માણની પ્રસલા સંજીવો કરખાણુ તથા વેચણુ તે. કેટલાક કોનો અર્થ પણ કરે છે કે કુખ કદી લી તેલ છાલ, ગાય પાણી વગેરે પ્રવાહી પદાર્થનાં કામ ઉપાગ રાખતાં તેમાં ઇવ જગુ પડીને મરણ પામે છે અથવા કુખી થાય છે તેથી ને નિપ લાગે છે તે.

(૧૫) સ્વાકરિવડી (સહક્રિયા) ક્રિયા પરસ્પર લઘાઈ કરાવે તે. તેના બે ભેદ છે (૧) 'ઇવ સાહક્રિયા' - એકા કુકડા, સપ હાંક હાંધો એકા, વગેરેને પરસ્પર લગાવે, તથા મનુષ્યોને કુસ્ટી કરાવે અથવા ગાદી ચુરલી ખડખડ કરી વલવાડ કરાવે તે (૨) અજીવ સાહક્રિયા લાકડીથી લાકડી લાગે એમ જોઇ પણ બે અજીવ વસ્તુઓને સામસામી આજીવોને લોડે તે અજીવ વસ્તુઓને મહે મહે અથવાને જીલ અથ એમ પણ થાય છે કે-પોતાના કરીરનો અથવા જીભ મનુષ્ય, કુતરા, વાલ, જિવાદી વાલ, બે સ અથ, પોપટ વગેરેનો લથ મા અથન કરે તે ઇવ સાહક્રિયા અને વસ્તુ જીવણુ વગેરે અજીવ વસ્તુઓને લોડે માથે અજીવ સાહક્રિયા ક્રિયા કહેવાલ.

(૧૬) નેક્રિયા (નેક્રિયા) ક્રિયા જોઇ વસ્તુને જાતના વિના નાંખી કદો તે લેલ બે ભેદ (૧) ઇવ નેક્રિયા - જૂ લીખ મહિલ વગેરે ઝીણાં ઇવ જગુઓને અને એમાં ઇવને ઉપરથી ફેડી દે તકલીર ઉપજાવે, તેથી લાગે. તે (૨) અજીવ નેક્રિયા - શબ વસ્તુ વગેરે અજીવ વસ્તુ અવતારથી ફેડી દે તેથી લાગે તે.

(૧૭) આલવજિયા (આલવજિયા) ક્રિયા પશુનો અગ્રા વિના જોઇ પણ વસ્તુ પ્રવણ કરે તે તથા જોઇ વસ્તુ મનાવવાથી ક્રિયા લાગે તેના બે ભેદ (૧) ઇવઆલવજિયા ક્રિયા - અજીવ વસ્તુઓ મનાવવાથી લાગે તે (૨) અજીવઆલવજિયા ક્રિયા - નિર્જીવ વસ્તુઓ મનાવવાથી લાગે તે જો તે એમ પણ અથ કરે છે કે, નેકર મનુર વગેરે પાસે તેનો મલિક દુકામ ઇમી ૭ કામ કરાવે તેની ક્રિયા મલિકને લાગે છે તે.

(૧૮) વેદાવજિયા (વેદાવજિયા) જોઇ વસ્તુને વિદારે એકમે ઇસન એકન દુકામ કરે તેથી ક્રિયા લાગે તે તેના બે ભેદ-(૧) સજીવ વેદાવજિયા યાક માણ ૧૪ ૧૪ જનાજ મહિલ પણ પડી વગેરે સજીવ વસ્તુના કુકા કરવાથી લાગે તે (૨) અજીવ વેદાવજિયા વસ્તુ પાણુ મહાન કાંકા પથર, ઈદ, વગેરેને લોડે સહજ

તોડી નાંખે, અગર કપાયને વશ થઇ કડકા કરે તેથી જે ક્રિયા લાગે તે એવો પણ અર્થ કરે છે હૃદય ભેદે એવી કથા કરવાથી જે ક્રિયા લાગે તે. તેના બે ભેદ (૧) ‘સજીવ’-સ્ત્રીઓના, પશુઓના વગેરેના હાવ ભાવ કરી, રૂપ બતાવી હર્ષ ઉપભવનારી અગર શોક, દિલગીરી અને મૃત્યુના દેખાવ કરી ખેદ ઉપભવનારી કથા કરવાથી લાગે તે. (૨) ‘અજીવ’-વસ્ત્ર ભૂષણ વગેરેથી હર્ષ ઉપભવનારી અગર ઝેર, અશુચિ હથિયાર વગેરેથી શોક ઉપભવનારી કથા કરવાથી લાગે તે.

(૧૯) અનાભોગવત્તિયા (અણાભોગવત્તિયા) ક્રિયા-ઉપયોગરહિત એટલે જતના વિના કામ કરવાથી ક્રિયા લાગે તે તેના બે ભેદ (૧) વસ્ત્ર, પાત્ર, વગેરે સાધનો વગર જોયે, અસાવધાનપણે ગ્રહણ કરે તેમજ ન્યા ત્યા રાખે તેથી ક્રિયા લાગે તે (૨) વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે સાધનોનું અસાવધાનપણે પડિલેલપણ કરે, પુંજે, તેની ક્રિયા લાગે તે. (શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, સાધુ અજતનાથી ક્રિયા કરે તેમાં કદાચ કોઇ જીવની હાનિ ન થાય તો પણ તેને હિંસક કહેવો, અને જતના-ઉપયોગથી ક્રિયા કરતાં છતાં કોઇ જીવની અગત્યમાં હિંસા થઇ જાય તો પણ તેને દયાળુ કહેવો.)

(૨૦) અણુવકખવત્તિયા ક્રિયા-હિંસામાં ધર્મ દર્શાવે, તપ સંયમ વગેરે મહિમા માટે કરે, આ શોક તથા પરલોક વિરૂદ્ધના કામો કરવાથી ક્રિયા લાગે તે બીજો એવો પણ અર્થ થાય છે કે-કોઇ કામ કરવાની અભિલાષા નથી પણ સ્વભાવ બળે તે થઇ જાય જેમકે લુગડાં મેલા કરવાની ઇચ્છા નથી, છતાં પડ્યાં પડ્યાં પણ મેલાં અને જીર્ણ થઇ જાય તેના બે ભેદ-(૧) પોતાના શરીરથી હવન, ચલન વગેરે કામ કરતાં લાગે તે. (૨) કયેશને વશ થઈ પોતાના હાથથી પોતાના શરીરનો ત્યાગ કરતાં લાગે તે. નહિ કરવા જેવું કોઇ પણ કામ કરવાથી આ ક્રિયા લાગે

(૨૧) અણાપચોગવત્તિયા ક્રિયા-બે વસ્તુઓનો સંજોગ મેળવી આપવાની પોતે દલાલી કરે તેથી ક્રિયા લાગે તે. તેના બે ભેદ-(૧) “સજીવ” સ્ત્રીપુરુષનો, ગાયબળદનો વગેરેનો સંજોગ મેળવી આપવાનો, દલાલીથી (૨) ‘અજીવ’-વેપાર કરીઆણું, ભૂષણ, વસ્ત્ર વગેરેનો દલાલી કરવાથી જે ક્રિયા લાગે તે-પાપકર્મની દલાલીથી ખચવું જોઇએ બીજો એવો અર્થ છે કે, અસાવધાનપણે પાપકારી (સાવધા) ભાષા બોલે, ગમનાગમન કરે, શરીરને સંક્રાંતિ, પ્રસારે, તથા બીજીની પાસે કામ કરાવતાં હિંસા થાય તે ‘અણાપચોગવત્તિયા ક્રિયા’ કહેવાય.

(૨૨) સામુદાયિયા ક્રિયા-એક કામ ધણા જથ્થા મળીને કરે તે સામુદાયિયા ક્રિયા કહેવાય કપનો કરી વેપાર કરે, ભોળા થઇ નાટક જીએ, મડળ બંધાઇ સોદા કરે, ટોળે મળી ચોપાટ ગળીએ વગેરે રમત ખેલે, હજારો લોકો એક સાથે ફાંસીની શિક્ષા જીએ, જાનરમા વેચાતી ચીજ ધણા જથ્થા સહીઆરી વેચાતી હે, વેશ્યાનો નાચ જોવો, મેળો, જાત્રા, મહોત્સવ વગેરેમાં માણસો એકઠાં મળે, વગેરે પ્રસંગોમાં સામુદાયિયા ક્રિયા લાગે છે. એવા પ્રસંગોમાં સર્વ મનુષ્યોના એક સરખા પરિણામ (વિચાર) થાય છે, તેથી એક સાથે કર્મનો બંધ પણ પડે છે અને તેનાં ફળ પણ આગમાં, વહાણ આગળેટ દૂબે તેમાં, અને રોગ વગેરે મરકીના પ્રસંગે એક સાથે મરણ પામી ભોગવે છે, સામુદાયિયા ક્રિયાના ત્રણ ભેદ છે (૧) ‘સાતર’-સામુદાયી કામ અતર સહિત ફેટલાક કરે સૌ મળી એક વખત કર્યા પછી વચમાં થોડો વખત છોડી દે છે. વળી ધણા દિવસ પછી તે કામ કરે છે. (૨)

‘નરતર — સામુદાયી કામ કેટલાક નિરતર કરે વચમાં છાદી દે નહિ. (૩) ‘વૃક્ષ’ — કેટલાક ખતર સહિત સામુદાયી કામ કરે અને ખતર રહિત પણ કરે.

(૨૩) પેશ્વતિષ્ઠિયા — પ્રેમભાવના ઉદયથી જે ક્રિયા લાગે છે તે તેના બે ભેદ — (૧) માયા કરવાથી (૨) લોકા કરવાથી આ રમણે માયા અને લોકા તે રમણી પ્રકૃતિઓમાં મણી છે એટલે એ બે કાણને પેટામાં મણી છે.

(૨૪) દોષવતિષ્ઠિયા ક્રિયા — દુષ્કાલપાત્રા ઉદયથી જે ક્રિયા લાગે છે તે, તેના બે ભેદ (૧) દોષ કરવાથી, (૨) માન કરવાથી, આ રમણે દોષ અને માનને દોષ કાલની પ્રકૃતિમાં મણી છે એ પ્રમાણે સપરત્ત ક્રિયાના ૨૪ ભેદ થયા.

(૨૫) ઇશ્વરચક્રિયા ક્રિયા — ૧૧-૧૨-૧૩ આ શુદ્ધસ્થાનકવર્તી વીતરાગી અન્વતેને નામકર્મોદયથી અનર્થ ત્રણ ચોક્ષની શુભ પ્રવૃત્તિ થાય છે તેથી જાત્રા વેદનીય કર્મમાં યજ્ઞો એકાં થાય છે પરંતુ તેઓ અકાળી હોવાથી પ્રકૃતિ અને પ્રદેશ એ બે નાંધ થાય છે પણ સ્થિતિ અને અનુભાવ એ બે નાંધ થતા નથી, કેમકે કાલ વિના કેવળ ચોક્ષ કર્મનાંધ થતા નથી આથી વીતરાગને પ્રથમ સમયે લાગેલા જાતાવેદનીય કર્મ પુરુષોની મીલે સમયે વેદી મીલે સમયે નિભરે છે અર્થાત્ દર કરે છે તેના બે ભેદ — ‘અસ્તથીની’ — ૧૧ માં તથા ૧૨ માં શુદ્ધસ્થાન વર્તી સાધુને કાલતાં ચાલતાં લાગે તે, (૨) ‘કેવળીની’ — ત્રી સમયો (૧૩મા શુદ્ધસ્થાન વર્તી) કેવળી અન્વતેને કાલતાં ચાલતાં ૭ ક્રિયા લાગે છે.

જે પચીસ ક્રિયા કર્મનાંધનું કારણ બન્યાં સમર્પિત પ્રણીએ છાદી રૂપી ભોક્ષને. જે રીતે નવતત્ત્વમાંના પાંચમા આત્મવ તત્ત્વના ૪૨ ભેદ છે તે જેવ એટલે તત્ત્વના ચેત્ત્વ છે.

૬ સ સવરતત્ત્વ

કર્મ પાપથી પાણીથી છવરપ વહાણ કરાર્થ થયું છે તેથી આત્મવૃક્ષી ખિન્ની બાંહે જત પચ્ચક્ષુનાજી આદિ પાટીનાં ભગવાં જેથી પાપરૂપ બળનેા પ્રવાહ આવેલા નાંધ થાય તેને સવર કહે છે એ સવરના ૨ ભેદ છે સવર અને આત્મવ એ પરસ્પર વિરોધી છે અર્થ આત્મવ ત્યાં સવર નહિ અને અર્થ સવર ત્યાં આત્મવ નહિ. સવરના ૨ પ્રકાર આત્મવના ૨ પ્રકારથી ઉદય છે.

(૧) સમ્પૂર્ણ, (૨) જતપચ્ચક્ષુનાજી કરે (૩) પ્રમાણ છે (૪) કાલ છે (૫) ચેત્ત્વને રિધર કરે (૬) છવ છવ પાણે (૭) સત્ત્વવચન ભોલે, (૮) દત્તકા આદરે, (૯) અદ્યક્ષ પાણે, (૧૦) પરિમહ છે (૧૧ થી ૧૫) શ્રોત મણુ, માણુ, રસના, રસનાં એ પાંચ પ્રકારો વસ કરે (૧૬ થી ૧૮) મન વચન અને કાલના ત્રણ ચોક્ષ વસ કરે, (૧૯) સઠ ઉપરછવ ઉપચોક્ષ સહિત બે અને મી (૨) સુષ કુસચ ન કરે એટલે સેત્ત અને તણુજા રૂપી નાના મીલ પણ જતનાથી બે અને રાજે, એ ૨ પ્રકારે સવર થાય છે.

x કેવળગામીઓના અનોપોગની પ્રવૃત્તિ સર્વાર્થસિદ્ધ વિધાનના દેવેને પ્રમનો ઉત્તર આપવામાં વચનપોગની પ્રવૃત્તિ આખવાન તથા પ્રમકારને ઉત્તર આપવામાં અને કાલપોગની પ્રવૃત્તિ ઉદયાર્થમાં આદેશ દબ, હેતુદાની રપક નામાં ઇત્યાદિ શુદ્ધ કર્મમાંજ ટેલ છે.

વિશેષ રીતે સંવરના ૧૭ ભેદ થાય છે. ૧ ધર્મા સમિતિ, ૨ ભાષા સમિતિ, ૩ એપણા સમિતિ, ૪ આદાન ભંડ નિક્ષેપના સમિતિ, ૫ પારિદાવણિયા સમિતિ, એ પાંચ સમિતિ તથા ૬ મનયુષ્તિ ૭ વચનયુષ્તિ ૮ કાયાયુષ્તિ એ ત્રણ યુષ્તિ મળી આઠ પ્રવચન માતાને પાળે, ૯ ક્ષુધા, ૧૦ તૃષ્ણા, ૧૧ ક્ષીત, ૧૨ ઉષ્ણ, ૧૩ દંશમંસ (ડાંસ-મચ્છર) ૧૪ અચેલ, ૧૫ અરિત, ૧૬ સ્ત્રો, ૧૭ ચરિયા (ચાલવું), ૧૮ નિસિદ્ધિયા (ખેસવું), ૧૯ શય્યા, ૨૦ આક્રોશ વચન, ૨૧ વધ, ૨૨ પાચના, ૨૩ અલાભ, ૨૪ રોગ, ૨૫ તૃણ સ્પર્શ, ૨૬ મેલ ૨૭ સત્કાર પુરસ્કાર, ૨૮ પ્રત્ના, ૨૯ જ્ઞાન, ૩૦ દર્શન એ ૨૨ પરિપક્વ જીવે ૩૧ ખતિ (ક્ષાતિ-ક્ષમા), ૩૨ મુક્તિ (નિર્ભ્રતા), ૩૩ અજઞ્ઞ (નિષ્કપટતા-સરળતા), ૩૪ મદવ, (ક્રામળતા), ૩૫ લાઘવ (લઘુતા) ૩૬ સમ્યે (સત્ય), ૩૭ સયમ, ૩૮ તપ, ૩૯ ત્યાગ (ત્યાગ), ૪૦ બ્રહ્મચર્ય (શિષ્યતા), એ દશ પ્રકારના યતિધર્મને આરાધે, ૪૧ અનિત્ય, ૪૨ અશરણ, ૪૩ સંસાર, ૪૪ એકત્વ, ૪૫ અન્યત્વ, ૪૬ અશુચિ, ૪૭ આત્મવ, ૪૮ સંવર, ૪૯ નિર્જરા, ૫૦ લોક, ૫૧ બોધિમીઝ, ૫૨, ધર્મ, એ બાર ભાવના ભાવે, ૫૩ સામાયિક, ૫૪ હેદોપસ્થાપનીય, ૫૫ પરિહારવિશુદ્ધ, ૫૬ સદ્ધર્મ સપરાય, ૫૭ યથાખ્યાત, એ પાંચ ચારિત્ર પાળે.

એ સતાવન પ્રકારે સવર કરણી આદરવાથી આત્મારૂપી વહાણમાં આત્મરૂપી જિદ્દોમાંથી પાપરૂપ પાણી આવડું બધ થાય છે અને વહાણ સસાર સમુદ્રને પેડે પાર-સદિસલામત પહોંચે છે

૭ નિર્જરા તત્ત્વ.

આત્મારૂપી વહાણમાં ધર્મ પાપરૂપી પાણી આવડું હવું તે તો સવર કરણીરૂપી પાટીઆ આડા દબ રોક્યું, પણ તે પહેલાં આવી ગયેલું પાણી ઉચેચીને વહાણને પાણી વગરનું કરવું જોઈએ તો જ વહાણ પેડે પાર પહોંચે માટે સંવચ્છકરણી આદરીને પૂર્વ ધર્મનાં જે જે દળીયાં આત્મ પ્રદેશમાં છે તે દળીયાંને ખપાવી આત્માને મોક્ષ ગતિને યોગ્ય કરે તેને નિર્જરા તત્ત્વ કહે છે એ નિર્જરાના બાર પ્રકાર છે ૧ અણુસણુ-અન્ન વગેરે ચાર આહાર થોડા વખત અગર જલવજ્ર લગી છોડે ૨ ઉણોદરી-આહાર અને ઉપકરણ ઓછાં કરે, ૩ વૃત્તિ સંક્ષેપ-ભિક્ષાચારી એટલે ગોચરી કરે, ૪ રસપરિત્યાગ-રસનો ત્યાગ કરે, ૫ કાયકનેશ-કાયાને જ્ઞાન શુદ્ધિથી કષ્ટ આપે, ૬ પડિસંલીણ્યા-આત્માને વશ કરે એ છ પ્રકાર બાહ્ય એટલે પ્રગટ તપ આદરે, ૭ પ્રાયશ્ચિત્ત-પાપનું નિવારણ તે થયેલાં પાપોથી નિવર્તવા ૬૩ લે, (૮) વિનય નમ્રતા રાખે ૯ વૈયાત્રત્ય-ગુરુ વગેરેની ભક્તિ-સેવા કરે, ૧૦ સજ્ઞાય-શાસ્ત્ર જાણે, ૧૧ ધ્યાન-શાસ્ત્રના અર્થની વિચારણા કરે, ૧૨ કાઉરસગ્ગ (કાર્યોત્સર્ગ) એ છ અભ્યંતર એટલે ગુપ્ત તપ છે કુલ ૧૨ ભેદ નિર્જરાના છે તે આદરી આત્મામાં રહેલાં ધર્મનાં દળનો ક્ષય કરવો *

* નિર્જરા તત્ત્વનો વિશેષ વિસ્તાર પ્રથમ ખંડના ત્રીજા પ્રકરણમાં 'તપાચાર'ના ભેદ છે તેમાં છે.

૮ બંધતત્ત્વ.

જેમ કૃષ્ણમાં પાણી માગીમાં ધાતુ પુષ્કમાં અત્તર તથા તેજ રહેલ છે તેમ આત્મ-પ્રદેશ અને કર્મ પુદ્ગલ એક જીવનમાં બધામાં રહેલ છે તેને બંધતત્ત્વ કહે છે એ બંધ-તત્ત્વના ચર પ્રકાર છે ૧ પ્રકૃતિબંધ, ૨ રિશતિબંધ ૩ અનુભાવબંધ ૪ પ્રદેશબંધ.

પ્રકૃતિબંધ

પ્રકૃતિબંધ તે કર્મનો સ્વભાવ તથા પરિણામ કહેવાળો કર્મ કેટલી રીતે નષ્ટિ છે અને તેના ફળ કેટલી રીતે ભોજવે છે તે વર્ણવે છે.

૧ યાનાવસ્થીય કર્મ—૭ પ્રકારે નષ્ટિ છે ૧ નાણુપદ્ધિશિવ એ—યાના તથા યાનીની નિર્ધાર કરે ૨ નાણુનિન્દવશિવાએ—યાનીના ઉપકાર ભોજવે (હુપાવે) ૩ નાણુ આસાન-શુભે યાના તથા યાનીની અસાતના (અપમાન તિરસ્કાર) કરે, ૪ નાણુ અતરાએ—યાનીને તથા સીખનારને અતરાસ પાડે ૫ નાણુ પશ્ચેએ—યાની ઉપર દેવ કરે, ૬ નાણુ વિશ્વવશ્ચા ભેજે—યાની સાથે બોદા અગમ વિખવાદ કરે એ ૭ પ્રકારે નષ્ટિમાં યાના-વસ્થીય કર્મનું ફળ ૧ પ્રકારે ભોજવે છે ૧ અતિ યાનાવસ્થીય—જુદિ નિમજન ન થાય, ૨ કુત યાનાવસ્થીય—ઉપકાર કુત નિમજન ન થાય, ૩ અવધિ યાનાવસ્થીય—અવધિ યાના થાય નહિ, ૪ અન પશ્ચ યાનાવસ્થીય—અન પશ્ચ યાના થાય નહિ ૫ કેવલ યાનાવસ્થીય—કેવલ યાના થાય નહિ ૬ સેત્તવસ્થે—અદેશ હેલ, ૭ નેત્તવસ્થે—અધિશ હેલ, ૮ ધાણુવસ્થે—ધુગા હેલ, ૯ રસાવસ્થે—ભેભડા-મુગા હેલ, અને સ્વાદ ન થઈ શકે ૧ કાસાવસ્થે—કાપ યન્ન હેલ એટલે કાપા બહેર મારી મરં હેલ.

૨ ક્ષનાવસ્થીય કર્મ—૭ પ્રકારે નષ્ટિ છે તે કષ્ણે ભોજ યાનાવસ્થીય કર્મનું થના ને રીતે છે તે રીતે જાણી સમજાતી ઉપર ઉતારવા કહે ૭ પ્રકારે નષ્ટિમાં ક્ષનાવસ્થીય કર્મના ફળ ૬ પ્રકારે ભોજવે છે ૧ અણુ ક્ષનાવસ્થીય ૨ અચણુ ક્ષનાવસ્થીય, ૩ અવધિ ક્ષનાવસ્થીય, ૪ કેવલ ક્ષનાવસ્થીય, ૫ નિદા (મુખે ભાગત થાય) ૬ નિદા નિદા (કુખે ભાગત થાય) ૭ પ્રત્યથા (બોદા બોદા નિદા આવે) ૮ પ્રત્યથા પ્રત્યથા (તે રસ્તે માથામાં આવે) ૯ ચિદ્દિનિદા (આ નિદા ૭ મહિને આવે તેમાં અર્ધા વાસુદેવનું જળ હેલ આ નિદામાં થરે તે નકર્મા જાય)

* કેવલ સ્વયં નીચે પ્રમાણેના ૧ પ્રકારે યાનાવસ્થીય કર્મના ફળ ભોજવે છે એમ અણુનુ ઓ

૧ મોત્ર આવસ્થ ૨ મોત્ર વિદાન આવસ્થ ૩ નેત્ર આવસ્થ ૪ નેત્ર વિદાન આવસ્થ ૫ કાણુ આવસ્થ ૬ કાણુ વિદાન આવસ્થ ૭ રસ આવસ્થ ૮ રસ વિદાન આવસ્થ ૯ સ્પષ્ટ આવસ્થ ૧ સ્પષ્ટ વિદાન આવસ્થ

વળી જીને સમયે ૫ પ્રકારે ભોજવે છે એમ ક્ષણે છે ચાર પ્રકાર—૧ અતિ યાના-વસ્થીય, ૨ કુત યાનાવસ્થીય, ૩ અવધિ યાનાવસ્થીય ૪ અન પશ્ચ યાનાવસ્થીય, ૫ કેવલ યાનાવસ્થીય.

—અનુવાદ

૩ વેદનીય કર્મ—તેના બે ભેદ છે. ૧ સાતાવેદનીય, ૨ અસાતાવેદનીય. સાતાવેદનીય કર્મ ૧૦ પ્રકારે બાધે છે. ૧ પાણાણુ કંપયાએ—પાણી (જે ઇદ્રિય, તે ઇદ્રિય, ચોરે દ્રિય) પર દયા લાવે, જુવાણુ કંપયાએ—વનસ્પતિ પર અનુકંપા લાવે, ૩ જીવાણુ કંપયાએ—પચેંદ્રિય જીવાતા દયા લાવે, ૪ સત્તાણુકંપયાએ—પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ અને વાયુની દયા પાળે, બહુણુ પાણાણુ ભૂયાણુ જીવાણુ સત્તાણુ અદ્ભુતભિયાએ—ઘણાં પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વને દુઃખ ન દે. ૬ અસૌયણાએ—શોક ન ઉપજાવે, ૭ અઝરણ્યાએ—ઝરણા (ત્રાસ) ન કરાવે, ૮ અટિપણ્યાએ—ઈદન ન કરાવે, ૯ અપિટ્ટણ્યાએ—મારે નહિ, ૧૦ અપરિતાવણ્યાએ—પરિતાપ ન ઉપજાવે, એ દશ પ્રકારે બાધેલા સાતા વેદનીય કર્મનાં શુભ ફળ આઠ પ્રકારે ભોગવે છે. ૧ મણુના સદા—મન પસંદ શબ્દ—રાગ રાગણી સાંભળે, ૨ મણુના રૂવા—મન પસંદ રૂપ—સ્ત્રી, નાટક વગેરે જુએ ૩ મણુના ગદા—મન પસંદ ગદા—અત્તરાદિ સુંધે ૪ મણુના રસા—મન પસંદ રસ—મિઠાઈ મેવા વગેરે ભોજન મળે ૫ મણુના કાસા—મન પસંદ રસ્ય એટલે શય્યા, આસન, વગેરે મળે. ૬ મનસુહ્યા—મન આનંદમાં રહે ૭ વચન સુહ્યા—વચન મધુર હોય ૮ કાય સુહ્યા—કાયા નિરોગી અને સ્નેહપવાન હોય

અસાતા વેદનીય કર્મ બાર પ્રકારે બાધે છે x ૧ પ્રાણી ભૂત, જીવ, સત્ત્વને દુઃખ દે. ૨ શોક કરાવે, ૩ ઝરણુ કરાવે, ૪ ઇદન કરાવે, ૫ મારે, ૬ પરિતાપ ઉપજાવે એ છ રીતે સામાન્યપણે કરે અને છ રીતે વિશેષપણે કરે એમ બાર રીતે અસાતા વેદનીય કર્મ બાધે છે. તેનાં અશુભ ફળ આઠ પ્રકારે ભોગવે છે ૧ અમણુના સદા, ૨ અમણુના રૂવા, ૩ અમણુના ગદા, ૪ અમણુના રસા, ૫ અમણુના કાસા, ૬ મણુહુહ્યા—મન ઉદાસ રહે, ૭ વચન હુહ્યા—વચન કઠોર હોય, ૮ કાય હુહ્યા—કાયા રોગી ને કુરૂપ હોય, એ આઠ પ્રકાર સાતા વેદનીયથી ભરોબર ઉલટા ગણવા

૪ મોહનીય કર્મ—છ પ્રકારે બાધે છે ૧ તીવ્ર ક્રોધ, ૨ તીવ્ર માન, તીવ્ર માયા, ૪ તીવ્ર લોભ, ૫ તીવ્ર દર્શન મોહનીય—ધર્મને નામે અધર્મ આચરણ કરવાથી, ૬ તીવ્ર આરિત્ર મોહનીય અચારિત્રધારી અથવા કુચારેત્ર જેવા આચરણ આચરવાથી, એમ છ પ્રકારે મોહનીય કર્મ બાધાય છે. તેના ફળ પાંચ પ્રકારે ભોગવે છે. ૧ સમ્યક્ત્વ મોહનીય ૨ મિથ્યાત્વ મોહનીય ૩ મિશ્ર મોહનીય ૪ કષાય મોહનીય ક્રોધાદિ ચાર કષાયવંત અગર અનતાનુબંધી વગેરે સોળ કષાયવંત થાય, ૫ નોકષાય મોહનીય—હાસ્ય વગેરે નવ નોકષાયવંત થાય એ પ્રમાણે પાંચ પ્રકારે અથવા વિસ્તાર કરીએ તો ૩ દર્શન મોહનીય ૧૬ કષાય મોહનીય અને, ૯ નોકષાય ચારિત્ર મોહનીય કુલ ૨૮ પ્રકારે મોહનીય કર્મનાં ફળ ભોગવે છે

૫ આયુષ્ય કર્મ—કુલ ૧૬ પ્રકારે બાધે છે. તેમાં નારકીનું આયુષ્ય ચાર પ્રકારે બાધે છે ૧ મહાર ભયાએ—છએ કાયના જીવાતા જેમાં સદા હિંસા થયા કરે તેવા કામ કરવાથી,

x ક્રોધ બાર પ્રકાર આ પ્રકારે ગણે છે. ૧ પરદુઃખણ્યાએ, ૨ પરસૌયણ્યાએ, ૩ પરઝુ-શ્ચ્યાએ, ૪ પરતિપણ્યાએ, ૫ પરપિટ્ટણ્યાએ, ૬ પરપરિયાવણ્યાએ, ૭ બહુણુ પાણાણુ ભૂયાણુ જીવાણુ સત્તાણુ દુઃખણ્યાએ, ૮ સૌયણ્યાએ, ૯ ઝરણ્યાએ, ૧૦ તિપણ્યાએ, ૧૧ પિટ્ટણ્યાએ, ૧૨ પરિતાવણ્યાએ

૨ મહાપદ્મવિક્રમાએ—મહાધોતી, અથવા મેટા પાયા પર પરિચક્રનો સમ્મલ રાખે ૩
 કુલિમહાકારણે—મુલ માંસનો આકાર કરવાથી ૪ પચિદિવ વહેલુ ૫ ચેદિવ છવેની થઈ
 કરવાથી. તિર્થમનુ આગુખ્ય ચાર પ્રકારે બાધિ છે ૧ માધ્યમ્યાએ—અપટ સદિત બાહુ મેલે,
 ૨ નિવસિત્યાએ—નિવસ (મહા) જ્ઞાનાન્ન હોય ૩ અસિવ પચલેણ—બાહુ મેલે, ૪ કુલોદે
 કુલમ્યાએ—મેટા તોથ ને મેટા માપ રાખે મનુષ્યનું આગુખ્ય ચાર પ્રકારે બાધિ છે ૧ પચ-
 ભ્યવાએ—સ્વભાવથી જ નિષ્કપટી ૨ પચર્થ વિભૂષ્યાએ—સ્વભાવથી જ વિનીત ૩ સત્ક્રોધાએ—
 સરળ અથવા સ્વાણુ. ૪ અપચ્છરિયાએ—અપારકિત. દેવતાનું આગુખ્ય ચાર પ્રકારે બાધિ છે ૧
 સરળ સજમેણ—સજમ પામે પણ છરીર તથા સિંધ વગેરે પર મમત્વભાવ રાખે, ૨ સજમ-
 સજમેણ—મત્વકર્તા મત પામે ૩ ભાણવોદાક્રમેણ—દાનરહિત તથા કરે ૪ અકામ નિભ્યસાએ—
 પરતપણે કુખ સહે પરદા સમભાવ રાખે.

જે રીતે ચાર ક્રિતિનું આગુખ્ય ૧૬ પ્રકારે બાધિ છે અને તેના ફળ તે તે ક્રિતિની
 આગુખ્યપે ભોગવ છે તેના ૪ પ્રકાર છે (૧ ૨) નરક અને દેવતાનું આગુખ્ય જન્મનું જ
 દળર વગ ને અતમુદ્ધત' અર્થકનું અને જતુષ્ઠ ૩૩ સાચરણમ ને પૂર્વ કોટીનો ત્રીજો જીવ
 અર્થકનું (૩ ૪) તિર્થમ અને મનુષ્યનું આગુખ્ય જન્મનું અતમુદ્ધતનું, જતુષ્ઠ તથા પચ ને
 પૂર્વ કોટીનો ત્રીજો ભાગ અધિક એટલું ભોગવે છે

૧ નામ ક્રમ—તેના ૧ શુભનામ ૨ અશુભ નામ એવા બે ભેદ છે શુભનામ ચાર
 પ્રકારે બાધિ છે ૧ કાલજુષ્યાએ—કાળાની સરળતા રાખ, ૨ 'જાસુજુષ્યાએ—જાણની સરળતા
 રાખે, ૩ જાસુજુષ્યાએ—મનની સરળતા રાખે ૪ અવિસવાયસા ભેજેલુ—વિખવાત અમ્મ
 રહિત પ્રવેને જે શુભ નામના ફળ મોઢ પ્રકારે ભોગવે છે ૧ 'જાસદ્ધા—જટ એટલે મનોઢ
 જટ, ૨ 'જાસા—મનોઢ ૧૫, ૩ 'જાસા મધા—મનોઢ મધ ૪ 'જાસા રસા—મનોઢ રસ, ૫
 'જાસા હાસા—મનોઢ રસ' ૬ 'જાસા મધ—મનોઢ માસ, ૭ 'જાસા દિધ—સખાગારી આગુખ્ય, ૮
 'જાસા લાવજે—જેના છરીરની લાવવવા મનોઢ હોય, ૯ 'જાસા જસોદિતી—મનોઢ જસ દીર્ઘિ
 ૧ 'જાસા ઉજાલુ કમ્મ નામ વીરિય પ્રસિદ્ધાકાર પછમે મનોઢ એટલે ધરિષ્ઠ, ઉજાલુ, કમ્મ
 નામ વીર' પ્રસાદાકાર અને પરાકમ (કોઈ મીન પડી છે તે જોવાની હમ્મજ હાથ તે 'જાસા
 ઠને લેવા જતું તે કમ્મ', તેને ઉપાધી તે નામ ઉપાધીને રોગ્ય સ્થળે છરીર પર લેવો તે
 'જાસા ઉપાધી લઈ આપતું તે 'પ્રસાદાકાર અને પારેસે સ્થળે જઈ જરાપર મૂકવો તે 'પરાકમ'
 જે છે શુભ મત્રે ૧૧ 'જાસા સરવા—મધુર સ્વર ૧૦ સ્વર (આવન) સાંભળતું લોભાને મત્રે
 ૧૨ કંત સરવા—વસંત સ્વર, ૧૩ પિય સરવા—ત્રિપ સ્વર ૧૪ મલ્લના સરવા મનોઢ સ્વર
 જે મોઢ પ્રકારે ભોગવે છે

અશુભનામ કમ ચાર પ્રકારે બાધિ છે (૧) કાલજુષ્યાએ—કાળાની વાના (૨)
 જાસુજુષ્યાએ—જાણની વાના—કોલવચન (૩) જાસુજુષ્યાએ મનની વાના મનની વચીનય
 (૪) વિસવાયસા ભેજેલુ—કામક કરે. જે ચાર પ્રકારે બાધિ છે અને તેના ફળ મોઢ પ્રકારે
 ભોગવે છે ૧ અજિજા સદ્ધા ૨ અજિજા રસા ૩ અજિજા મધા ૪ અજિજા રસા ૫
 'અજિજા રસા ૬ અજિજા મધ ૭ અજિજા દિધ ૮ અજિજા લાવજે ૯ અજિજા
 જસોદિતી ૧ અજિજા ઉજાલુ કમ્મ નામ વીર' પ્રસિદ્ધાકાર પછમે ૧૧ કંલુ સરવા લઠા

વચન, ૧૨ દીણ સરયા'—દીનવચન ૧૩ 'અર્ષિર્ઘુ સરયા'—ઠોર વચન, ૧૪ 'અકંત સરયા'—અપ્રિય શબ્દ એ પ્રમાણે ૧૪ રીતે ભોગવે છે

નામકર્મની ૯૩ અથવા ૧૦૩ પ્રકૃતિ થાય છે—૪ ગતિ, ૫ જ્ઞાન, ૫ શરીર, ૩ શરીરના અંગોપાંગકૃ ૫ શરીરનાં અધન, ૫ શરીરનાં સંધાનન, ૬ સંઠાપા, ૬ સંધયણ, ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ, ૪ અનુપૂર્વી (ચર ગતિની) ૨ વિહાયોગતિ (શુભ વિહાયોગતિ તે ગંધહસ્તી તથા રાજહંસ જેવી ચાલ અને અશુભ વિહાયોગતિ તે જીટ જેવી ચાલ.) એ પ્રમાણે પાંચઠ પિંડપ્રકૃતિ થઈ, ૬૬ પરાધાત નામ-પોતાનાં શરીરથી સર્પની પેઠે બીજાની ધાત થા, ૬૭ ઉશ્વાસ નામ, ૬૮ અચુરલધુનામ, (જોદાનાં ગોળા જેવું શરીર છતાં પુલ જેવું લાગે), ૬૯ આતાપ નામ-સૂર્યની પેઠે તેજસ્વી, ૭૦ ઉદ્યોત નામ-ચંદ્રની પેઠે શીતળ, ૭૧ ઉપધાત નામ-પોતાના શરીરથી રોજની પેઠે પોને જ મરે, ૭૨ તીર્થ કર નામ, ૭૩ નિર્માણ નામ, ૭૪ ત્રસ નામ, ૭૫ બાદર નામ. ૭૬ પ્રત્યેક નામ, ૭૭ પર્યાપ્ત નામ, ૭૮ સ્થિર નામ, ૭૯ શુભ નામ, ૮૦ સૌભાગ્ય નામ, ૮૧ સુસ્વર નામ, ૮૨ આદેય નામ, ૮૩ જશોકીર્તિ નામ, ૮૪ સ્થાવર નામ, ૮૫ સૂક્ષ્મ નામ, ૮૬ સાધારણ નામ, ૮૭ અપર્યાપ્ત નામ, ૮૮ અશુભ નામ, ૮૯ અસ્થિર નામ, ૯૦ દૌર્ભાગ્ય નામ, ૯૧ દુસ્વર નામ, ૯૨ અનાદેય નામ, ૯૩ અજશોકીર્તિ નામ, એ ૯૩ પ્રકૃતિ નામ કર્મની થાય છે આમાં અધનની પાચના બદને ૧૫ પ્રકૃતિ ગણતાં ૧૦૩ પ્રકૃતિ થાય છે

૭ ગોત્ર કર્મ—તેના જીવ ગોત્ર અને નીચ ગોત્ર એવા બે ભેદ છે જીવ ગોત્ર આઠ પ્રકારે બાંધે છે ૧ જામ્બ અમયેણુ—જાનિ એટલે માતાના પક્ષનું અભિમાન ન કરે, ૨ કુલ અમયેણુ—કુલ એટલે પિતાના પક્ષનું અભિમાન ન કરે, ૩ બલ અમયેણુ—બળ એટલે પરાક્રમનું અભિમાન ન કરે, ૪ રૂપ અમયેણુ—રૂપનો મદ ન કરે, ૫ તવ અમયેણુ—તપશ્ચર્યાનો મદ ન કરે, ૬ સૂયઅમયેણુ—સૂત્રજ્ઞાન એટલે શુદ્ધિનો ગર્વ ન કરે, ૭ લાલ અમયેણુ—લાલનો મદ ન કરે, ૮ ઇન્દ્રિય અમયેણુ—ઇન્દ્રિયનો મદ કરે નહીં એ

હું અંગ ૮ છે ૧ મસ્તક, ૨ છાતી, ૩ પેટ, ૪ પીઠ, ૫-૬ બે હાથ, ૭-૮ બે જાગ, આંગળાઓ વગેરે ઉપાંગ કહેવાય છે, અને નખ વગેરે અંગોપાંગ કહેવાય છે

× શરીરને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય પુહ્નગલોને ગ્રહણ કરી એકત્ર કરે તે સંધાતન અને બાધીને સ્થિર કરે તે અધન કહેવાય છે.

* જે કર્મ જીવને બીજા ભવમાં લઇ જાય તે અનુપૂર્વી કહેવાય

† નામકર્મની ૯૩ પ્રકૃતિમાં અધન નામકર્મના ૫ ભેદ જ ગણવામાં આવ્યા છે પરંતુ વિસ્તારથી અધન નામકર્મની ૫ ના બદને ૧૫ પ્રકૃતિ ગણવામાં આવે છે ત્યારે નામકર્મના ૧૦૩ ભેદ થાય છે. તે ૧૫ ભેદ નીચે મુજબ છે

(૧) ઔદારિક ઔદારિક અધનનામ (૨) ઔદારિક તૈજસ અધનનામ (૩) ઔદારિક કામનામ અધનનામ (૪) વૈક્રિય વૈક્રિય અધનનામ (૫) વૈક્રિય તૈજસ અધનનામ (૬) વૈક્રિય કામનામ અધનનામ (૭) આહારક આહારક અધનનામ (૮) આહારક તૈજસ અધનનામ (૯) આહારક કામનામ અધનનામ (૧૦) ઔદારિક તૈજસ કામનામ અધન (૧૧) વૈક્રિય-તૈજસ-કામનામ અધન (૧૨) આહારક તૈજસ કામનામ અધન (૧૩) તૈજસ તૈજસ અધન (૧૪) તૈજસ કામનામ અધન (૧૫) કામનામ કામનામ અધન

આઠ પ્રકારે યુગ યોગ જાણે તેના ફળ પણ જોઈ રીતે આઠ પ્રકારનાં ભોજને છે ૧ નાઈવિસિદ્ધિયા ઉત્તમ જાતિ પામે. ૨ કુશ વિસિદ્ધિયા ઉત્તમ કુળ પામે. ૩ નાઈવિસિદ્ધિયા-ભારે જળવાન થાય, ૪ રૂપ વિસિદ્ધિયા-અતિ રૂપવત્ હોય. ૫ તત્ત્વ વિસિદ્ધિયા-તપસ્ય શરીર થાય ૬ સ્વ વિસિદ્ધિયા-સ્વયંશાનમાં વિદ્યાન હોય. ૭ સાશ્વતવિસિદ્ધિયા-આદે તે વસ્તુનો લાભ પામે. ૮ ઇશ્વરિય વિસિદ્ધિયા-ગોરા સમુદાય એકલે પરિવારનો પ્રવિશ જો એ આઠ પ્રકારના લાભ ભોજને છે

નીચ યોગ કઈ આઠ પ્રકારે જાણે, તે ઉચ્ચ યોગમાં કલા પ્રમાણે પણ કયાં અભિમાન ન કરે એમ છે ત્યાં અભિમાન કરે એમ સંમત્યું એ આઠ પ્રકારે નીચ યોગ જાણ્યાં ફળ પણ ઉચ્ચ યોગથી વિપરીત રીતે ભોજવે. ઉચ્ચ યોગમાં ઉત્તમતા મળે છે અને નીચ યોગમાં જોઈ જાતનો હીનતા-નીચતા મળે છે એમ સંમત્યું

૮ અતરાય કમ-પાંચ પ્રકારે જાણે છે ૧ ધનાતરાય-કોઈને ધન આપવામાં હરમ કરે. ૨ સામાતરાય કોઈની આલકમાં હરકત કરે, ૩ ભોજાતરાય કોઈને ખાનપાન નથી આપેની અતરાય પાડે. ૪ ઉપભોજાતરાય-કોઈને વસ્ત્રા જૂવણ નથી આપેની અતરાય પાડે ૫ વીર્યાતરાય કોઈને ધમ જ્ઞાન કરવા ન દે અથવા સ્વયમ ન લેવા કે એ પાંચ પ્રકારે જાણ્યા અતરાય કમનાં માડાં ફળ પાંચ પ્રકારે ભોજવે છે તે પણ જાણ્યા પ્રમાણે જ જણ્યાં ૧ ધનાતરાય-ધન હાથ દો નહિ ૨ સામાતરાય-લાભ મેળવી દો નહિ ૩ ભોજાતરાય-અન્નાદિ નથી એક વખત ભોજવી છકારી આને ભોજવી દો નહિ, ૪ ઉપભોજાતરાય-વસ્ત્રાદિ નથી વારવાર ભોજવી છકામ એવી આપે ભોજવી દો નહિ ૫ વીર્યાતરાય ધમ જ્ઞાન તપ સ્વયમ કરી દો નહિ એ પ્રમાણે ૮ કમ જાંધવાની તથા તેનાં ફળ ભોજવવાની રીતે જણવો.

ઘનાતરાયીય કમની ૧ ઇશ્વરતરાયીય કમની ૧ વેદનીય કમની ૨૨, મેઘનીય કમની ૧ આગુષ્ઠ કમની ૧૬ નામ કમની ૮ યોગ કમની ૧૬ અને અતરાય કમની ૫ એ સ્વ મળે ૮૫ પ્રકૃતિઓ આઠ કમ જાંધવાની બધ વળી ઘનાતરાયીયની ૧ ઇશ્વરતરાયીયની ૬ વેદનીયની ૧૬ મેઘનીયની ૫, આગુષ્ઠની ૪ નામની ૨૮ ચેતની ૧૬ અને અતરાયની ૫ મળી ૬૭ પ્રકૃતિ, આઠ કમના ફળ ભોજવવાની બધ એમ ૮૫૪૩

* જાનકાદ કેટલાક લોકો પ્રજાત્યારી સાધુને ધન દેવાનો મના કરે છે અને કેટલાક વળી પશુ મહાત્મ્યધારી સાધુ સિવાય બીજાને ધન દેવાનો મના કરે છે એ બંને ધનાતરાય કમ જાણે છે શ્રી સુમચંદ્ર સ્વયંમાં કયું છે કે-નહિ સહ ધન આપનારાનાં જે પ્રવૃત્તિ કરે છે તેને દિસક કહેવો અને દિસકને ધન આપવાનો જે નિયમ કરે છે તેને અતરાય પાડનાર કહેવો.

ગાથા—અ ય જ્ઞાપ્ય પર્ણમતિ વદમિષ્ઠંતિ પામિએ ॥

અ ય જ્ઞાપ્યા પદિસેદંતિ, અતરાય કરંતિ તે ॥

ફ ઉપરેલક આવી મેશમ અતથી કોઈને ભેજ ઉપભોજ ઉડાવે તે અતર તપ નિધિરો ઉડાવે તે તે અતરાય કમ નહિ.

બળા એકંદર ૧૭૮ પ્રકૃતિ છે પણ તેમા નામકર્મની ૧૦૩ પ્રકૃતિઓ વિસ્તારે કહી છે તે મેળવીએ તો ૨૮૧ પ્રકૃતિ થાય છે એ પ્રમાણે આઠ કર્મની પ્રકૃતિનો બધ નેને પ્રકૃતિમંધ કહે છે

(૨) સ્થિતિ બંધ

(૨) સ્થિતિ બંધ હવે આઠે કર્મની સ્થિતિનો કાળ કહે છે ૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ અતરાય એ ત્રણ કર્મની સ્થિતિ, જવન્ય અંતમુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટી ત્રીશ કોડકોડ સાગરોપમની છે તે ત્રણે કર્મનો અબાધાકાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો છે

૪ સાતા વેદનીય કર્મની સ્થિતિ જવન્ય ૨ સમયનો (ધરિયા વહિયા ક્રિયા આશ્રયે ગણતાં) અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૫ કોડકોડ સાગરની છે અબાધાકાળ કરે તો જવન્ય અંતમુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટો દોઢ હજાર વર્ષનો છે અસાતા વેદનીય કર્મની સ્થિતિ જવન્ય ૧૨ મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટી ત્રીશ કોડકોડ સાગરની છે એનો અબાધાકાળ જવન્ય અંતમુહૂર્તનો ઉત્કૃષ્ટો ત્રણ હજાર વર્ષનો છે. ૫ મોહનીય કર્મની સ્થિતિ જવન્ય અંતમુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટ ૭૦ કોડકોડ સાગરોપમની છે તેનો અબાધાકાળ જવન્ય અંતમુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટો સાત હજાર વર્ષનો છે ૬ આયુષ્ય કર્મની સ્થિતિ, ચારે ગતિની સ્થિતિ મતાવી છે તે પ્રમાણે જાણવી નારકી દેવતાની સ્થિતિ જ ૦ ૧૦ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃષ્ટ ૩૩ સાગરોપમની-મનુષ્ય તિયની સ્થિતિ જ ૦ અંત ૭૦ ૩ પદ્યની, અબાધાકાળ જ ૦ અંતમુહૂર્તનો ૭૦ સંખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને ભોગવાતા આયુષ્યના શ્રીજ્ઞ નવમા, ૨૭ મા ભાગનો યાવત અતિમ આયુષ્ય અતમુહૂર્ત રહે તેના પણ ત્રીજા ભાગનો જાણવો અને અસંખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને અબાધાકાળ ૬ મહિનાનો જાણવો (૭-૮) નામ અને ગોત્ર કર્મની સ્થિતિ જવન્ય આઠ મુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટી ૨૦ કોડકોડ સાગરોપમની છે તેના અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો છે. એ પ્રમાણે આઠ કર્મની સ્થિતિ બાંધે તેને સ્થિતિમંધ કહે છે

૩ અનુભાગ બંધ

(૧) જ્ઞાનાવરણીય કર્મે આત્માનો અનત જ્ઞાનગુણ ઢાંક્યો છે. (૨) દર્શનાવરણીય કર્મે આત્માનો અનત દર્શન ગુણ ઢાંક્યો છે (૩) વેદનીય કર્મે આત્માનો અનત અવ્યાખ્યા આત્મિક સુખ રોક્યું છે મોહનીય કર્મે આત્માનો અનત ક્ષાધિક સમકિતનો ગુણ રોક્યો છે ૫ આયુષ્ય કર્મે આત્માનો અક્ષય સ્થિતિનો ગુણ રોક્યો છે ૬ નામકર્મે, આત્માનો અમૂર્તપણાનો ગુણ રોક્યો છે ૭ ગોત્ર કર્મે આત્માનો અગુરુદ્ધ ગુણ રોક્યો છે ૮ અંતરાય કર્મે આત્માનો અનત આત્મિક શક્તિનો ગુણ રોક્યો છે કર્મોનો રસોદય બે પ્રકારે થાય છે અભવ્ય તથા એકદ્રિયાદિ જીવોને તીવ્ર રસોદય હોવાથી તેઓ પરધીન થઈ આત્મિક ગુણોને પ્રગટ કરવામાં અસમર્થ બનેલા છે અને જે ભવ્ય જીવોના રસોદય મદ પડતા જાય છે તે અકામ નિર્જરા કે સકામ નિર્જરાથી જેમ જેમ કર્મોના રસ પાતળા પાડે છે, તેમ તેમ હૃદયત્વને પ્રાપ્ત થતા થતા સમ્પૂર્ણ આત્મિક ગુણોને પ્રગટ કરી દે છે

† કર્મ બાધ્યા પછીથી તે ઉદય આવે (એટલે તેના ફળ ભોગવવા પડે) ત્યાં લગીનો કાળ તે 'અબાધાકાળ' કહેવત્ય એટલે કર્મ બાંધવું અને તે ભોગવવું એ બેની વચ્ચેનો કાળ.

* શ્રી પત્રવણા સૂત્રમાં એક સાગરોપમના ૭ ભાગ કરીએ તેમાંના ૩ ભાગ અને એક પદ્યનો અસંખ્યાનમો ભાગ ઉણાની કહી છે તે એકદ્રિય આશ્રયી જાણવી.

૪ પ્રદેશબદ્ધ

આઠે ક્રોના પ્રદેશ (કર્મ પુરુષનોનાં દક્ષિણ) આત્મપ્રદેશની સાથે તેવા પ્રકારે સંબંધિત છે તે દ્રષ્ટાંત દ્વારા દર્શાવે છે ૧ જેમ સ્વપ્નની* આડે વાણી આત્મવચી સ્વપ્નનો પ્રકાર મદ મદ છે તેમ ચાંનવરણીય કર્મના અગાધની આત્માનો ચાંનરૂપ પ્રકાર મદ રહે છે ૨ જેમ જાણો જર પાડો બાંધવાથી પદાર્થો દેખી શકતા નથી, જ્યારે રમીન ચશ્મા આત્મવચી વિપરીત રજનો આસ ચાલ છે તેમ દર્શનાવરણીય કર્મના યદ્ય કે ચશ્માને લીધે પદાર્થો દેખી શકતા નથી અથવા દેખે છે તો યથાતથ સમજમાં આવતા નથી ૩ જેમ મધ ઝોપડેથી તથાવર ચાદવાથી પ્રથમ સહજ મીઠાસ લાગે પણ પાછળથી મઠા કુખદાશ્વ નીવડે છે તેવીજ રીતે સાતાવેદનીયમાં કુખ્ય જીવો કિમિતુ સુખભોજનાં કુખ્ય થવાથી મઠા કુખ્ય પ્રાપ્ત કરી લે છે અને અશીલુથી ખરકાચેલ તથાવર ચાદવાથી પૂર્વ પદાર્થ ઉચ્ચ પ્રકારે કુખ્ય થાય છે તેજ પ્રમાણે અસાતાવેદનીય કર્મ નાશિત અને ભોક્તવ્ય બને વખત કુખ્ય ઉપર છે ૪ જેમ દારૂપો સુધ સુધ વિસરી જાન જીવી જાય છે તેમ મેહનીય કર્મના ઉચ્ચથી જીવ આત્મ સાત જીવી વિશાલ પરિણામ થઈ પુરુષજ્ઞાનની બની જાય છે, ૫ જેમ જેઠમાં પડેલ મનુષ્ય યથેચ્ચ ચમત્ક્રમ કરી શકે છે નથી તેમ આયુષ્ય કર્મના ઉચ્ચથી જીવ દેકરૂપી કારાચક્રમાં ફસાઈ રહે છે ૬ જેમ ચિત્ર-કાર મરજમાં આવે તેવાં ચિત્ર વિચિત્ર ચિત્રો બનાવે છે તેમ નામકર્મના ચેત્તથી વિચિત્ર પ્રકરનાં કરીયે અને નામવિધ રૂપો પારણ કરે છે ૭ જેમ કુશલ એકજ ચાકીમાંથી અનેક પ્રકારનાં વાસણો બનાવે છે તેમ જ્યેષ્ઠકર્મના ઉચ્ચથી એક જ પ્રકારના કરીરે કરી અનેક વિધ ભક્તિનો અનુભવ કરે છે અને ૮ જેમ રાગની આવા થઈ કે અમુક મનુષ્યોને અમુક રકમ આપથી ખર્ચા જાડરી (કોશાખર) આપે ત્યારે જ તેને લાભની પ્રાપ્તિ થઈ શકે તેવી જ રીતે સત્તામાં તો સર્વ જીવની નાણે સર્વ સુખો પ્રાપ્ત કરવાની સક્તિ છે ૧૨૭ કર્મરૂપ કર્મના ઉચ્ચથી ધર્મિકત વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી શકાતી નથી. આ પ્રમાણે અધ્યત્મપ્રદેશની સાથે કર્મપ્રદેશનો સંબંધ થવાથી આત્મા કર્મ પુરુષો (પ્રદેશ)ના ઉચ્ચાનુસાર જ સમર્થ વિચિત્રતા થામે છે

એ ચારે બધ ઉપર દ્રષ્ટાંત—૧ સુઠ મેથી વજેરે શીલો નાખીને બાહુ બનાવ્યો તે બાહુ વાહુ, પિત્ત વજેરેનો નાશ કરે તે તેની પ્રકૃતિ (સ્વભાવ) કહેવાય. ૨ તે બાહુ એક મહિનો બે મહિના એમ જેટલો સમય તે ને તે સ્વરૂપે રહે તેને સ્થિતિ (કાળનું પ્રમાણ) કહેવાય. ૩ તે બાહુ કડનો, મીઠો કે તીખો હોય તે રસ (અનુભાવ) કહેવાય. અને ૪ તે બાહુમાં કોઈ ચીજ દળને પરિણામે નીપળ્યો, કોઈ નકુ દળને પરિણામે નીપળ્યો એમ બાહુ વિનેનું દળનું ઝોળાવવાણનું જે પ્રમાણ (પ્રદેશ)ને પ્રદેશનું કહેવાય છે એ દ્રષ્ટાંતથી ચારે બધનું સ્વરૂપ સમજાવું

* ચાંન વરણીય કર્મને કોઈ જાણના પાટા સમાન કહે છે અને દર્શનાવરણીય કર્મને રાગના દારવાળ સમાન કહે છે

૯ મોક્ષ તત્ત્વ

બધનો પ્રતિપક્ષી મોક્ષ છે ચારે બધથી બંધાઈ રહેલો જીવ, તમામ કર્મબધથી છુટી મુક્ત થાય તેને મોક્ષ કહે છે એ મોક્ષ ચાર પ્રકારે મળે છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૮મા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે —

નાળેણ જાળઈ માવે, દસળેણ ય સદ્દહે ।

ચરિત્તેણ ય ગિણહાદ, તવેણ પરિસુજ્ઞઈ ॥ ૨૬૫॥

અર્થ—૧ સમ્યગ્ જ્ઞાને કરીને, નિત્ય અનિત્ય, શાશ્વત અશાશ્વત, શુદ્ધ અશુદ્ધ, હિત હિત, લોક અલોક, આત્મા અનાત્મા, ઇત્યાદિ સર્વ વસ્તુઓનું સ્વરૂપ જાણે, ૨ સમ્યગ્ જ્ઞાને (સમ્યક્ત્વે) કરીને, જ્ઞાનવડે જે સ્વરૂપ જાણ્યું છે તેને તથાસ્પે સાચું કરીને દ્રઢ ને, તથા શંકા વગેરે દોષ રહિત રહે, ૩ સમ્યક્ ચારિત્ર વડે, દર્શન કરીને જે જે દ્રઢ નિશ્ચય છે તેમાંથી આત્મહિતકર-મોક્ષદાતા માલૂમ પડે તેને આચરણમાં ઉતારે, અને ઘડવા યોગ્ય હોય તેને છોડે, ચારે ગતિમાંથી તરી પાડ્યે મોક્ષ ગતિએ પહોંચવાના ઉપાય માટે, ૪ તપે કરીને, ચારિત્ર વડે જે જે ઉપાયો આદ્યાં છે તે વધતા જતા શુદ્ધ ઉત્સાહથી નમાવી પાર પાડે, એ ચાર કારણથી મોક્ષ મળે છે.* મોક્ષ શાસ્ત્રના પહેલાજ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—“સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાન ચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગઃ” અર્થાત્ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર એ ત્રણે મળી મોક્ષનું સાધન છે એ ચારમાંથી જ્ઞાન અને દર્શન એ બંને આત્માના અનાદિ અનંત ખાસ નિઝ ગુણ છે, તે મોક્ષ ગયા પછી પણ સર્વકાળ શાશ્વત હોય છે એ બંને ગુણો સહચારી હોય છે જેમ સૂર્યનો તાપ અને પ્રકાશ એક બીજાને શ્રેણીને રહી શક્તા નથી તેમજ સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન એક બીજા સિવાય રહેતાં નથી મર્થાત્ જ્ઞાન વિના દર્શન નહિ અને દર્શન વિના જ્ઞાન નહિ । એ બંનેને નિર્મળ કરી પ્રપૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવાનાં સાધન ચારિત્ર અને તપ છે. એ બંને ગુણો સાદિ સાંત છે મર્થાત્ મોક્ષપ્રાપ્તિ થતા સુધી તેની આવશ્યકતા છે. ઉપર્યુક્ત ચારે પ્રકારના ગુણસાધનથી જ મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે

નવતત્ત્વની ચર્ચા

દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષાએ વિચાર કરીએ તો, નવે તત્ત્વનો સંક્ષેપમાં, એ તત્ત્વમાં સમાવેશ થાય છે (૧) જીવ, (૨) અજીવ. જીવ છે તે સદા જીવ જ છે, અને અજીવ છે તે સદા અજીવ જ છે. બાકીના સાત તત્ત્વો પર્યાયાર્થિક નયની અપેક્ષાએ વિચારતાં જીવ અને અજીવ એ બેમાં સમાય છે કારણ કે તે સાતે તત્ત્વો એ બેમાંથી ઉત્પન્ન થયા છે પ્રથમ એ સાતમાંના પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ અને બધ એ ચારનો મુખ્યતાથી ને ગૌણતાથી વિચાર

* મોક્ષ તત્ત્વનો વિશેષ વિસ્તાર પ્રથમ ખડના ત્રીજા પ્રકરણમાં છે

૧ સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ પહેલા જે મતિ આદિ અજ્ઞાનરૂપે જીવોમાં હોય છે તે મિથ્યાદ્રષ્ટિની નિવૃત્તિથી સમ્યગ્દર્શન પરિણત થઈ જાય છે એટલે તે મતિ આદિ જ્ઞાન કહેવાય છે

કરીએ. એ ચાર તત્ત્વ મુખ્યતાએ તો અણુવર્માથી ઉત્પન્ન થતાં છે એ ચારે કમ' સચરાં
 છે અને તેને સકમી' છવ ન નિષ્પન્ન કરે છે અને છને મહેતાં એનાં એ દરસી રપી પુરવશે
 છે દને મોક્ષનાએ વિચારીએ તો એ ચારે તત્ત્વ છવના ખર્ચામાં પણ મળે છે પણ એ
 ચાર તત્ત્વોનું નિષ્કર રરશ વિચારીએ તો તે ચારે તત્ત્વ હેમ (છેડવા પોત્ત પદ્યથ') છે કારણ
 કે એ ચારે ગમે તેવાં હોય તો એ કમ'નો બંધ કરે છે અને સકમી' છવ ન (કમ'દેહિ
 છવ—સસારી છવ ન) એ ચાર તત્ત્વોને નિષ્કળતી સી છે છવ અને અણુવર્મા સંયોજથી
 એ ચારે તત્ત્વ નિષ્કળ છે બાજીનાં સવર, નિર્નરા અને મોક્ષ એ ત્રણ, કમ'તત્ત્વ છે અને
 છવના નિષ્કળથી ઉત્પન્ન થાય છે ચારે તેને છવ કહેવાં. વળી સમક નવની અપેક્ષાએ
 વિચારીએ તો એ ત્રણ તત્ત્વોનો સ્વભાવ અક્રમામાંથી કમ'રશ પુરવશેને કરે કવનો છે
 મારે પુરવશે સંયોજથી પુરવશે પણ કમી સકાય, સવર, નિર્નરા અને મોક્ષના ઉપાદાન
 કારણે અક્રમાના શુદ્ધ કાવો છે તેથી અક્રમા (છવ) છે તે અક્રમા કાયે ને કમ છે તેને
 કરે કવના અને નવા ન આવવા દેવાં મારે તે કાવો ઉત્પન્ન થાય છે તે કાવમય અક્રમા
 પુરવશે સંયોજી દેવાથી પુરવશે ત્રણ નેમ દેવાથો માણસ દેહી કહેવાય તેમ. છવ
 અવદારની મુખ્યતાએ તો કમ' તત્ત્વ ન છે છવના નિષ્કળથી પેદાશ છે અને અરથી છે
 મારે નિષ્કળ નવની અપેક્ષાએ એ ત્રણ તત્ત્વને છવ ચણવાં એ પ્રમાણે નવતત્ત્વનો એ તત્ત્વ
 (છવ અને અણુવર્મા) માં સમાવેશ થયે પુનઃ પાપ, આમર અને બંધ તત્ત્વમાં ને કમ'
 પરામર્યુએ છે તેનું ઉપાદાન કારણ પુરવશે છે અને નિષ્કળ કારણ છવના વિગર કાય છે તે
 નને દેવ છે તેમાં ઉપાદાન કારણ કમ' રપે પરિણમે મારે બાંધે અણુવર્મા તત્ત્વની મુખ્યતા છે
 પ્રશ્ન—છવના અણુમ થોને આસર કહે છે તેટલા મારે આસરને છવ મળે તો શું
 દરકન છે ?

સમાધાન: છવના અણુમ કાય તે આમરનું કારણ છે કારણમાં કમ'નો ઉપચાર કવથી
 અણુમ કાયને આમર કહેવાય છે પણ આમર એટલે કમ'ની આસર તે કમ'નું ઉપાદાન કારણ
 પુરવશે છે અને નિષ્કળ કારણ છવના અણુમ કાય છે અને કમ' વિના અણુમ કાય ઉત્પન્ન
 થાય નહિ ને કમ વિના અણુમ કાય ઉત્પન્ન થાય તો સિદ્ધ કવવાન (૭ કમ રસિત છે તે)
 ને પણ આસર કાયે, પણ સિદ્ધ કવવાને તો કમી પણ આસર કાય ન નથી એ
 વિચારનાથી નિષ્કળ કાય છે કે છવ અને કમ'ની સન્નેર અનદિકલથી છે અને સકમી'
 છવ આમરને પ્રદણ કરે છે તેનું મુખ્ય ઉપાદાન કારણ કમ' ન છે મારે આસર પણ અણુવર્મા
 છે કોતર પગીમાં ઉચ્છ્વના આજુનાર અગ્નિ છે પાણી નથી તે પ્રમાણે આસરની નિષ્કળથી
 કમી અણુવર્મા છે અને અવદારથી નિષ્કળરપે કમી છવ છે નવાં ઉપાદાન કારણ છવ છે
 ત્યાં તે તત્ત્વની મુખ્યતા છે એ નેનાં ઉપાદાન કારણ પુરવશે છે ત્યાં અણુવર્મા તત્ત્વની મુખ્યતા
 સમ ની ઉપાદાન કારણ કાય રપે પરિણમે છે તેથી તેની મુખ્યતા સમજતી અને નિષ્કળ
 કારણ કાય ઉપર એટલે છુટી નવ તેથી તેની મોજના સમજતી પણ એકાદારમાં ઉતારું નહિ

સાત નવ

નવની વ્યાખ્યા ૧ જનન થર્માત્મા વસ્તુમોપાધી ગાઇ એ વિદ્યા પદ્યને
 પ્રદણ રગી જન્મ થર્મો તાર ઉચ્છ્વિન કાય રાષ્ટ્રીને પદ્યનું ૭ વળન કાય તેનું તાર

નય છે ૨ પ્રમાણનો અશ તે નય ૩ નયવાદ એટલે અપેક્ષાવાદ ૩ નયવાદ એટલે વિચારાતી મીમાંસા ૫ ટાઇ પણ વિષયનું સાપેક્ષપણે નિરૂપણ કરનાર વિચાર એ નય. આમ વિદ્વાજનોએ નયની જીદી જીદી રીતે વ્યાખ્યાઓ કરેલી છે.

સામુચ્ચયે (સામાન્યપણે) નયના બે પ્રકાર છે ૧ વ્યવહારનય—જે વડે વસ્તુનું બાહ્ય સ્વરૂપ જાણવામાં આવે તથા જે અપવાદ માર્ગમાં લાગુ પડે તે વ્યવહારનય, અને ૨ નિશ્ચય નય—જે વડે વસ્તુનું અભ્યંતર સ્વરૂપ જાણવામાં આવે તથા જે ઉત્સર્ગ માર્ગમાં લાગુ પડે તે નિશ્ચયનય વિશેષપણે નયના ૭ પ્રકાર છે —૧ નૈગમનય, ૨ સંગ્રહનય, ૩ વ્યવહારનય, ૪ ઋણસૂત્રનય, ૫ શબ્દનય, ૬ સમભિરૂઢનય અને ૭ એવજ્યુતનય એ સાતે નયોનું સ્વરૂપ કહે છે — ૧ નૈગમનય—“ન યકો ગમો વિકલ્પો યસ્ય સ નૈગમઃ” પૃથક્ પૃથક્ સામાન્યવિશેષયોગ્રંથનાત્” અનેક પ્રકારથી સામાન્ય અને વિશેષ ગ્રહણ કરવાથી નૈગમ કહેવાય છે. એક ગમથી હિં પણ અનેક ગમથી, અનેક પ્રકારથી અને અનેક માર્ગથી જે નય ટાઇ પણ વસ્તુને માને કે તે નયને નૈગમનય કહે છે નૈગમનયવાળો સામાન્યને માને એટલે ટાઇ પણ વસ્તુમાં તેના નામ અશ માત્ર ગુણ હોય તો પણ તેને પૂર્ણ વસ્તુ માને, વળી વિશેષને પણ માને એટલે ટાઇ પણ વસ્તુમાં તેના નામ પ્રમાણે પૂર્ણ ગુણ હોય તો પણ તે વસ્તુ માને ગયા કાળમાં કામ થઈ ગયું તેને, વર્તમાન કાળમાં કામ થાય છે તેને અને આવતા કાળમાં કામ બનશે એ ત્રણે કાર્યને સત્ય માને નૈગમનવાળો નિલેખા ચારે માને.

૨ સંગ્રહનય—સંગ્રહાતિ વિશેષાન્ સામાન્યતયા સત્તાયાં કોઢી કરોતિ યઃ સ સપ્રહ અર્થાત્ વિશેષ પદાર્થોને જે સામાન્યપણે ગ્રહણ કરી લેવો તેનું નામ સંગ્રહનય જેમકે એક નામ લેવાથી તે નામને સર્વગુણ, સર્વપર્યાય, અને સર્વ પરિવાર સાથે ગ્રહણ કરે થોડામાં ધણુ સમજે, ઉદાહરણ—કોઈ શાહુકારે તેના નોકરને કહ્યું કે ‘દાતણુ લાવો’ ત્યારે નોકરે એક ‘દાતણુ’ શબ્દના અનુસાર, દાતણુ, પાણીનો ઘોટો, આરિસો, દાતિયો, દંતમજન, સળી, સુરમો વગેરે વસ્તુ લાવી મૂકી વળી શેડે કહ્યું કે ‘પાન લાવો’ એટલે તેણે પાન, સોપારી, કાથો, ચૂનો, મસાનો વગેરે આણી આગળ મૂક્યું એ પ્રમાણે કોઈએ બગીચાનું નામ લીધું તો સંગ્રહનયવાળો ઝાડ, ફળ, પુલ, વગેરે તમામ સમજે છે. સંગ્રહનયવાળો સામાન્યને માને છે પણ વિશેષને બનાવતો નથી એ નયવાળો ત્રણ કાળની પાત માને અને નિલેખા ચારે માને દ્રવ્યોના સમુહોમાંથી જે બધાને લાગુ પડે એવી સામાન્ય સત્તા બતાવે તે સંગ્રહનય જેમકે લોકમાં જ દ્રવ્ય અને અનોકમાં એક દ્રવ્ય તેથી દ્રવ્યત્વથી લોક અને અનોકનું એકત્વ બતાવે, ધણા મનુષ્યો હોય તેમાં મનુષ્યત્વથી સર્વ મનુષ્યોનું એકત્વ બતાવી દીએ, સર્વ જીવોને એક જીવ શબ્દથી બોલાવે.

* દરેક નય વસ્તુમાં પોતપોતાનો અંશ બતાવે છે, સર્વનયોના સર્વ અંશોનો સમન્વય કરવો તેનું નામ સ્યાદ્વાદ અને સ્યાદ્ વાદ અપેક્ષાવાળું હોઈને વસ્તુ સ્વરૂપ બરાબર બતાવી શકે છે માટે તે પ્રમાણ રૂપ છે એકજ નયના અભિપ્રાયનો આગ્રહ અને મીઠા નયોના અભિપ્રાયનો નિષેધ તે દુર્નય (મિથ્યાત્વ) છે એક નય પોતાનો અભિપ્રાય બતાવીને બીજા નયોના નિષેધ ન કરે તે સુનય છે અને તે સ્યાદ્વાદમાં દાખલ થઈ શકે છે.

૪ અવકારનય—યિ વિશેષતયૈષ સામાન્યમવહરતિ મન્યતે યોગ્સી અવકાર
અર્થાત્ સામાન્યને વિશેષતયા મહત્ત્વ કરવું તે અવકારનય. સમકલનયથી મહત્ત્વ કરેલા પદોને
નિષિદ્ધાંક કિન્ના કિન્ન કરે તેને અવકારનય કહે છે આ નયવાળો વસ્તુના નામ સ્વરૂપ
ગુણોને તે વસ્તુ માને પ્રત્યક્ષ દેખાવ તેટલા ગુણોને માને પણ અદ્વૈતા પરિણામોની અવકાર-
નય વળાને કંઈ જરૂર નહીં તેની દૃષ્ટિ તો આચાર ક્રિયા અને પ્રકૃતિ તરફ હોય છે એ
નેયમનય વળાને આત્મિક ગુણો વિના નામ ક્રિયાના અસ માત્રની તથા સમકલનયને
વસ્તુની સુધાની જરૂર છે તેમ અવકારનયવાળાને ક્રિયા તથા આચારની જરૂર છે ઉદાહરણ—
અવકારમાં હેમલ કાળી પોપટ લીલો અને હસ ધોતી દેખાવ છે તેથી અવકારનય વાળો
હેમલને કાળી પોપટને લીલો અને હસને ધોતી એમ એક રચના મળે (નિયમનયથી
વિચારીએ તો ફરકમાં પાંચે રચ છે) અવકારનયવાળો સામાન્યને નહીં માને પણ વિશેષને
માને ત્રણે કાળની વાતને માને, અને નિષેધા ચારે માને, સમકલનયવાળો જોને છપ એવા
એક સમ્યક્ષી ભોજાવે તેમાં અવકારનયવાળો છવોમાં ગુણસ્થાન બેઠે જુદી જુદી ભાવના અવ-
કારવાળા છવેની કિન્નાગા બતાવે છે

૫ ઝગજગતનય—ઋણુ ધર્મમાનમેષ સુખયતિ વસ્તુતયા વિકલ્પયતિ યઃ સ ઋણુ
સુખકો દ્વિઃ વ્યવહારજ્ઞસુખકૌ—જે ધુમ્મતયા વનમન કાળનાં કાળોનાં જ રીકર
કરે છે તે, ઝગુ એટલે સરળ, સુત એટલે સુચન અથવા ચિત્તન અર્થાત્ સરળ ચિત્તન
એ નયવાળાનો સદા સરળ વિચાર રહે છે સામાન્યને નહીં માને વિશેષને માને જૂન
અને અવિષ્કાળની વાતને અવિષ્કાળોની બાલે માત્ર વનમન કાળની વાતને જ
મદત્ત્વ કરે છે ઉદાહરણ—કાળને કાળુ કે સો વાં પહેલાં સેનેવા (મહેરો) ની દૃષ્ટિ થઈ
હતી, તથા સો વાં પછી સેનેવાની દૃષ્ટિ થઈ. એ બંને વાતને એ નયવાળો નિશ્ચય
અને નકામી સમજે છે કારણે જૂન અને અવિષ્કાળની વાતથી આશ્ચર્ય થી મનમ
સરી ! એ તો આકાશના પુષ્પ જેવી વાત છે એ નયવાળો ચાર નિષેધમાંથી એક લાવ
નિષેધાને માને દર્શાવ—કાળ શું સામાન્યિકમાં ભેદા કલા તેવામાં તેમને કાળ ભોજાવ્યા
આપ્યું ત્યારે કોના કીકાની વડુ કે જે સુખ્ય અને વિચક્ષણ હતી તેણે જવાબ દીધો
કે કોણ મમરને ધર જોમ અરીલા મથા છે તે જિયારો મમરને ત્યાં જઈ આવ્યો
અને કહેવા લાગ્યો કે જાણ કોણ મમરની કુશને છે નહીં. ત્યારે વડુએ કહ્યું કે કોણ
મધીની કુશને સુઠ લેવા મથા છે વળી ગાંધીની કુશને ત્થ આવ્યો ત્યાં પણ કો મમર
નહીં તેમાં મમરત્થને કહેવા લાગ્યો જાણ ! અને નામક આંટા સા મારે અરગાનો છે !
કો ક્યાં છે ! તે મહેરમાની કરી સામે સામું કહેલ એવામાં તો કોમું સામાન્યિક પણ
વડુ અને સામાન્યિક પારી કો જ નાર આપ્યા, વડુ ઉપર નારાજ થઈ કહેવા લાગ્યા કે
તમે આરધા ઘડાં મળી ગયા મારે મારી ! વિનય સદિન વડુએ કહ્યું કે સામાન્યિકમાં
ભોજા ભોજા આપનું મન મમર અને ગાંધીની કુશન પર નહેણું મડુ થા ! એ સમિતી
કો આમય પામી ભોજા કે હા ! મન તો મડુ હવે અર તમને શી રીતે મામથ પડ્યું !
તે મોરી આપની અથ ચેટા ઉપરથી. * એ દર્શાવ પ્રમાણે ઝગજગત નયવાળો વર્તમાન
કાળના ભાવને જાણે છે

ગાથા:—વત્થ ધ મલંકારં, ઇત્થિઓ સયણાણિ ય ।

અચ્છંદા જે ન મુજંતિ, ન સે ચાદિ ત્તિ વુચ્છહં ॥

દશ વ૦ અધ્ય ૨ ગાથા ૨.

અર્થ—જે સર્વ સંસાર છોડીને ત્યાગી બન્યા છે તેઓ ઉત્તમ વસ્ત્ર-ભૂષણ-સ્ત્રી-શ્યા ઇત્યાદિ ભોગવતા તો નથી પણ ભોગવવાની અભિલાષા કરે છે તેને ત્યાગી કહેવા નહી

ગાથા:—જે ય કંતે પિણ મોણ, લદ્ધે વિ પિટ્ઠિ કુવ્વહ ।

સાહીણે ચચઈ મોણ, સે હુ “ચાદિ” ત્તિ વુચ્છહં ॥૩॥

દશ વ૦ સૂ. અધ્ય. ૨

અર્થ—જે ગૃહસ્થાવાસમાં રહીને વસ્ત્રભઠારી, પ્રિયકારી, ઇચ્છિત ભોગનો સન્નેગ મળ્યો છે છતાં ભોગવતો નથી, તેને ત્યાગી કહેવો આ વચન ઋજુસૂત્ર નયના આધારે બળ્યુ ઋજુસૂત્ર નયવાળો ફક્ત ભાવ નિર્લેપ જ સત્ય માને છે.

(૫) શબ્દ નય—કાલર્લિંગવચનૈર્વાચકેન શબ્દેન તુલ્યં પર્યાયમેદંપિ એકમેવ વાચ્યં મન્યમાનઃ શબ્દો નયઃ—પર્યાય ભેદ હોવા છતાં પણ જે કળ લિંગ ત્રાયક શબ્દોને એક રૂપે માનવા તે શબ્દ નય, કોઈ વસ્તુનું જે નામ હોય તે નામના શબ્દના અર્થને જ હેતુ કરે, એક વસ્તુનાં ઘણાં નામો હોય તો તે નામોના શબ્દના અર્થ ઉપરના અર્થને જ શબ્દ નયવાળો ધ્યાનમાં રાખે છે જૂના જૂનાં નામના શબ્દોના અર્થ પ્રમાણે તે વસ્તુમાં હેતુ છે કે નહિ તે શબ્દ નયવાળો જોતો નથી પણ મૂળ નામને જ માને છે પ્રદ્રનાં શકેદ્ર, દૂરંદ્ર, શચિપતિ દેવેદ્ર વગેરે ઘણાં નામો છે છતાં તે બધા શબ્દોનો એક ‘ઇદ્ર’ નામનો જ અર્થ ગ્રહણ કરે છે. જૂના જૂનાં નામના શબ્દના જૂના જૂના અર્થને ગ્રહણ કરે નહી શબ્દ નયવાળો, લિંગ શબ્દમાં ભેદ માનતો નથી સામાન્યને નહિ પણ વિશેષ ગ્રહણ કરે તર્તમાન કાળની વાતને માને, અને ચાર નિર્લેપમાથી ફક્ત ભાવ નિર્લેપને માને શબ્દ નયમાં ફક્ત શબ્દનું વિશેષણ લીધું છે.

૬ સમભિરૂઢ નય—સં સમ્યક્ પ્રકારેણ યથાપર્યાયેરૂઢમર્થ તથૈવ મિન્નવાચ્યં મન્યમાન સમભિરૂઢો નયઃ—સમ્યક્ પ્રકારથી યથારૂઢ અર્થને તે જ પ્રકારે મિન્ન વાચ્ય જે માનવું તે સમભિરૂઢ નય શબ્દમાં આરૂઢ થઈ વ્યુત્પન્નભેદે તેનો અર્થ કરે એટલે શબ્દના અર્થ પ્રમાણે ગુણ હોય તો માને શબ્દના અર્થ પ્રમાણે વસ્તુમાં પણ ગુણ પ્રગટયો ન હોય, પણ કંઈક ઓછો હોય તોએ માને, એમ ધારે કે પૂર્ણ ગુણ કારેક પ્રગટશે જ નેમકે—અરિહત ભગવાનને પહેલા પ્રકરણમાં ‘સિદ્ધ’ ગણવા તે, સમભિરૂઢ નય પ્રમાણેનું વચન બળ્યુ, શબ્દ નય કરતા ‘સમભિરૂઢ નય,’ માં એટલું વધારે છે કે છતાં નયવાળો શબ્દના અર્થને કાયમ કરે છે (સ્થાપે છે) ઉદાહરણ,—ઈન્દ્રનું નામ શકેદ્ર ત્યારે જ માને કે બ્યારે સિંહાસન પર બેસી પોતાના શક્તિથી ન્યાય કરે, અને સર્વ દેવતાઓને પોતાના હુકમ ચલાવે તે જ પ્રમાણે હાથમાં વજ્ર લઈ દેવતાઓના બડને મટાડે તો જ ‘પુરંદ્ર’ માને ઇન્દ્રણીઓની સમામાં બેસી બત્રીસ પ્રકારના નાક જુએ ત્યારે ‘શચિપતિ’ છે એમ માને અને સામાનિક, આત્મરક્ષક વગેરે દેવતાઓની સભામાં બેસે ત્યારે જ ‘દેવેન્દ્ર’ માને.

સમન્નિર્દ નવવાજો, સિત્ત સજ્જામાં જોડ માને છે સામાન્ય નહિ માને જલ્લ વિસ્તારને માને વતમાન કાળની જ વતતને માને અને ચારમાથી એક કાલ નિરૂપાને જ માને છે

૭ એવ જુન નય—મૂતશબ્દોઽય તુલ્યયાલી પર્યયયા ઘાતકે જાએ યો મ્યુ ત્વચિરુપો વિચમાનોર્યોઽસ્તિ સયા મૂતતુલ્યાઽયક્રિયાષરિણમેષ ઘસ્તુ ઘસ્તુવમ્મન્ય માન પર્યમૂતો નયઃ—જુન સજ્જ તુલ્ય અર્થનો વાચક છે એટલા માટે ૭ કાલ વિવચન અર્થનો વાચક તે અને અર્થાક્રિયાકરીમાં જરાજરી રાએ છે તેને એવજુનત કહે છે વસ્તુનું જેવું નામ તેવું જ તેવું ગમ અને પરિણામની ધારા પણ તેરી જ એ પ્રમાણે ત્રણે જાતના સમૂહો દોષ તેને જ માને વસ્તુ પેલાના પ્રથમાં પૂર્ણ હેલ તે પ્રથુ પ્રમાણે જ ક્રિયા કરે તે વસ્તુના દબ્બ, યુષ્ણ પર્વાય, તથા વસ્તુના ધર્મો સર્વે પ્રવક્ષ હેલયામાં આવે તેને જ એવજુન નવવાજો વસ્તુ નરીકે રીકારકે સપૂર્ણ પ્રવક્ષાથી એક જાત પણ કમી હશે તો તેને વસ્તુ નહિ કહે આ નવવાજો સામાન્યને ન માને પણ વિસ્તારને જ માને કાળ વતમાન કાળની વાતને જ માને અને ચારમાથી એક કાલ નિરૂપાને જ માને છે. દ્રષ્ટાંત સોદ જો કે સિદ્ધાસન પર બેસીને ન્યાય તો કરે છે, પણ તેવું થન દેવીઓમાં દોષ તો તે વખતે તેને સોદ ન કરેના સમિર્પત કહેવો. એ પ્રમાણે સર્વે રથજો સમજા થેતુ વસ્તુનો જેવો ઉપયોગ હેવ તે પ્રમાણે જ કરે અસખ્યાન પ્રદેસ કુલ ને ધર્માસ્તિગત દબ્બ દોષ તો જ તેને ધર્માસ્તિગત દબ્બ માને પણ બેચાર પ્રદેસને ધર્માસ્તિગત દબ્બ ન માને આ નવવાજાની દ્રષ્ટિ હકત ઉપયોગ તરફ જ રહે છે સામદિમાં બોલેલા યોગી વડનું કટાંત પણ કાંઈ જાહી આપે છે

સાત નય પર દૃષ્ટાંત

હવે સાતે નય ઉપર સમુચ્ચય (એક સાથે) દર્શાવ કહે ૪ કોષએ કોષને પૂછતુ કે ક્યાર્ તમે ક્યાં રહો છો? ત્યારે તેને ક્યું કે હું લોકમાં સ્તું છું ત્યારે અથુદ નેત્રમ નવ વાજો બોલ્યો કે મોઠ તો ત્રણ છે તેમાં તમે ક્યા મોઠમાં રહો છો? ત્યારે શુદ નેત્રમ નવ વાજો અજાળ દીધો કે હું ત્રીણ મોઠમાં રહું છું વળી પૂછતુ કે ત્રીણ મોઠમાં તો કીધ સદ્ અસખ્યાના છે તેમાં તમે ક્યા કોષ સમુદમાં રહો છો? એણે ક્યું કે હું જાલ કોષમાં રહું છું વળી એણે પૂછતુ કે જાલ કોષમાં તો બન્યા ક્ષેત્ર છે તમે ક્યા ક્ષેત્રમાં રહો છો? ત્યારે વિશુદ નેત્રમ નવ વાજો બોલ્યો, હું જાનકેશમાં રહું છું વળી પૂછતુ કે જાનકેશમાં તો જાનકેશ છે તમે ક્યા જાનકેશમાં રહો છો? ત્યારે જ્ઞાનિ શુદ નેત્રમ નવવાજો બોલ્યો કે હું દર્શન જાનકેશમાં મળ જાનકેશમાં રહું છું વળી પૂછતુ કે મળ જાનકેશમાં તો બન્યા કોષ છે તમે ક્યા કોષમાં રહો છો? જ્ઞાન દીધો કે હું સામવહી નયરીમાં રહું છું વળી પૂછતુ કે સામવહી નયરીમાં તો ૧૩ પાસા (પાં) છે તમે ક્યા પાસામાં રહો છો? જ્ઞાન દીધો કે હું નાચણ પાસામાં રહું છું વળી પૂછતુ કે નાચણ પાસામાં તો સગા ત્રણ કલ પગ છે તમે ક્યા પગે રહો છો? જ્ઞાન દીધો કે હું વચણ પગે રહું છું એટલાં વળ અજાળ નેત્રમ નવ વાજો બોલ્યો બધે બધે ત્યારે સમજ નવ વાજો બોલ્યા કે વચણ પગમાં તો બન્યા જાનકેશ છે તો એમ કહે કે ૬

મારા બિંહના જેટલી જગામા રહું છું. ત્યારે વ્યવહાર નય વાળો બે.લ્યો કે, તમે તમારાં બધા બિંહનામા રહો છો ? જવાબ દીધો કે મારા શીરે જેટલા આકાશ પ્રદેશ ગ્રાહણ કર્યા છે તેટલામા રહું છું ત્યારે ઋણુ સૂત્ર નય વાળો બે.લ્યો કે શરીરમા તો હાડ, માંસ, ચામડી, ફેશ, વગેરે છે, અસંખ્ય સૂક્ષ્મ, સ્થાવર કાય અને બદ્ધ વાયુ કાય વગેરે જીવો છે, તથા બેષ્ઠ દ્રવ્ય (કરમીઆ) પ્રમુખ ધણા રહે છે, તેટલા માટે એમ કહ્યો કે મારા આત્માએ જેટલા આકાશ પ્રદેશ અવગાણ્યા (ગ્રાહણ કર્યા) છે, તેમા હું રહું છું, ત્યારે શબ્દ નય વાળો બે.લ્યો કે, આત્મ પ્રદેશમા તો ધર્માસ્તિકાય વગેરે પાચે અસ્તિકાયના અસંખ્ય પ્રદેશ છે, તેથી એમ કહ્યો કે, હું મારા સ્વભાવમા રહું છું. ત્યારે સમભિગ્ન નય વાળો બે.લ્યો કે સ્વભાવની પ્રવૃત્તિ તો ક્ષણે ક્ષણે બદલે છે, વળી તેમા યોગ, ઉપયોગ લેશ્યા વગેરે ધણી વસ્તુ છે, માટે એમ કહ્યો કે હું મારા નિજાત્મ ગુણમા રહું છું. ત્યારે હેવટ એવંભૂત નય વાળો બે.લ્યો કે, નિજાત્મ ગુણમા તો જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર એ ત્રણ છે અને પ્રમુખે દરમાયુ છે કે એક સમયે બે કેકણે ઉપયોગ રહી શકે નહિ માટે એમ જ કહ્યો કે હું મારા શુદ્ધ નિજાત્મ ગુણનો જે વખતે જે ઉપયોગ પ્રવર્તે છે તેમા રહું છું. સાતે નયનુ આ દ્રષ્ટાંત શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમા બતાવ્યું છે

દ્રષ્ટાંત બીજુ—કોઇ નૈગમ નયવાળો સુતાર, પાલી (અનાજ ભરવાનું લાકડાનું માપ) બનાવવાને માટે લાકડુ લેવા જતો હતો, ત્યારે વ્યવહાર નયવાળો પ્રશ્ન કર્યો કે, ક્યા જાઓ છો ? સુતારે જવાબ દીધો કે પાલી લેવા જાઉં છું. તે પછી લાકડુ કાપતી વેળા, લાકડુ ધ્રુવ ગ્રેર આવતી વેળા, પાલી બનવતી વેળા, એમ જે જે વખતે પૂછ્યું તે તે વખતે જવાબ દીધો કે પાલી બનાવું છું જ્યારે એવો જવાબ સાંભળ્યો કે ‘પાલી બનાવી’ ત્યારે વ્યવહાર નયવાળો ચૂપ રહ્યો એ સમયે સંગ્રહ નયવાળો બે.લ્યો કે અનાજનો સંગ્રહ કરો ત્યારે પાલી કહેજો, ઋણુસૂત્ર નયવાળો બે.લ્યો કે ધાન્યનો સંગ્રહ કરવાથી પાલી કહેવાય નહિ, પણ ધાન્યનું તેનાથી માપ કરો ત્યારે પાલી કહેવાય શબ્દ નયવાળો કહે કે, ધાન્યનું માપ કરી એક પાલી, બે પાલી, ત્રણ પાલી એમ ગણો ત્યારે પાલી કહેવાય સમભિગ્ન નયવાળો બે.લ્યો કે કોઇ કાર્યથી માપ થશે ત્યારે પાલી કહેવાશે. એવંભૂત નયવાળો કહ્યું કે, પાલીથી માપતી વખત તે માપમા ઉપયોગ હશે તોજ પાલી કહેવાશે એ પ્રમાણે અનેક દ્રષ્ટાંતોથી સાતે નયનું સ્વરૂપ જાણવું.

એ સાત નયથી સર્વ વસ્તુઓને માને તે સમકિતી ગણાય જે એક નયને જ માને અગર કોઇ વાનમા એક નય તાણે એને મિથ્યાદ્રષ્ટિ જાણવો. કારણ કે એક વસ્તુથી પૂણું કાર્ય થતું નથી. દરેક કાર્ય નીપજાવવામા જેટલા જેટલા સયોગની જરૂર છે તેટલા તેટલા સંયોગ મળે ત્યારે તે કાર્ય પૂણું નીપજે છે દ્રષ્ટાંત-કોઇએ પૂછ્યું કે અનાજ શાથી ઉત્પન્ન થાય છે ? ત્યારે એકે જવાબ દીધો કે પાણીથી, બીજાએ કહ્યું કે, પૃથ્વીથી, ત્રીજાએ-હવાથી, ચોથાએ-વાદળથી, પાંચમાએ-બીથી, છઠ્ઠાએ-ઋતુથી, સાતમાએ-નસીમથી નીપજે છે હવે કહ્યો કે સાત જવાબમાંથી કયો જવાબ સાચો અને કયો જવાબ ખોટો કહેવાય ? જો સાતે વસ્તુ અલગ અલગ રહે તો કોઇ પણ કાર્ય નીપજે નહિ તેથી દરેક વસ્તુ ખોટી ઠરી પણ સાતે વસ્તુ એકત્ર થાય તો કામ વખતસર સિદ્ધ થાય તેથી સાતે

મીન સાચી ઠરી. એ પ્રમાણે હરેક કાર્વ સાત નવના સમાવયથી થાય છે એમ નક્કી થાને નવની અપેક્ષાથી નિષ્પક્ષપાતી વચન હેતુ તે જ સ્વભાવ માન્યું

સાત નવમાં ૧ નૈમ્ય ૨ સમ્યક ૩ વ્યવહાર અને ૪ મહુચ્ચ, એ ચાર નવ વ્યવહારમાં ગણાય છે. ૫ શુદ્ધ ૬ સમશિષ્ટ ૭ એવ થૂન એ ત્રણ નવ નિમ્યમાં ગણાય છે કેમકે વખતે મહુચ્ચ નવને પણ નિમ્યમાં ગણે છે જેનાથી વસ્તુની સુખ્યતા (પ્રવચ્ચ મુચ્ચ-જાણ મુચ્ચ) તરફ વિચારણા થાય તેને વ્યવહાર નવ અને જેનાથી વસ્તુના નિમ્ય સ્વભાવ તરફ વિચારણા થાય તેને નિમ્ય નવ કહે છે

નવ તત્ત્વ ક્રમરે સાત નવ

(૧) જીવ તત્ત્વ-૧ નૈમ્ય નવ વાળો-પર્વાસિ પ્રાણુ, વજેરના સમુદ્ધ વાણ પ્રવેશતા પુદ્ગલોના સંયોજનું બનેલું જે શરીર દેખાય છે તેને જીવ કહે છે જેમકે-જગદ, માન, માણસ વજેરે વસ્તુઓમાં જમનાભવન વજેરે કિંચ દેખાય છે તેને ભગ્ન કહે છે કે એ “જીવ” છે નૈમ્યનવ વાળો એક જાણને પૂર્ણ વસ્તુ માને છે અને કારણને કાર્વ માને છે ૨ સમ્યક નવ વાળો-અસખ્ય પ્રદેશી અવગ્રાહના વાળી વસ્તુને “જીવ” કહે છે ૩ વ્યવહારનવ વાળો-ઈદિયેલી સત્તા, દ્રવ્ય યોગ, અને દ્રવ્ય લેક્ષના વ્યવહારમાં હોય તેને જીવ કહે છે કેમકે જીવ જીવે રહ્યા પછી ઈદિયેલી સત્તા રહેલી નથી ૪ મહુચ્ચ નવ વાળો-ઉપયોગ્યતાને જીવ કહે છે ૫ સમશિષ્ટ વાળો-ભ્રાં જીવનો અર્થ મળે ત્યાં જીવ માને છે જેમકે જાત પ્રાણથી જીવે તે જીવે રાત્ર, દિન સુખ વીચ ૬ સમશિષ્ટનવ વાળો શુદ્ધ સત્તાપરક રાત્રાદિ નિમ્ય સ્વર્ણ રમણ કરનાર કાલક સમ્યકરોને જીવ માને છે ૭ એવચ્ચનવ વાળો-સિદ્ધ ભવ્યતાની જીવને ૮ જીવ કહે છે

અજીવ તત્ત્વ-અજીવ તત્ત્વના મુખ્ય ૫ પ્રકાર છે ૧ ધર્માસ્તિભાવ, ૨ અધર્માસ્તિભાવ ૩ આમસાસ્તિભાવ ૪ કળા ૫ પુદ્ગલસાસ્તિભાવ એ પાંચ ઉપર સાત નવ સમ્યક પાડે છે ૧ નૈમ્યનવ વાળો જાણને પૂર્ણરૂપે માનના હોવાથી ધર્માસ્તિભાવના એક પ્રદેશને પણ ધર્માસ્તિભાવ માને છે કારણ કે તેના એક પ્રદેશમાં પણ અધણસદાકની જગ્યા છે ૨ સમ્યકનવ વાળો જીવ એટલે અધર્મા અધણમુચ્ચની સત્તા ધર્માસ્તિભાવની છે તે અસત્ય કરતા પ્રવેશથી પુદ્ગલને ધર્માસ્તિભાવ માને છે એ પ્રદેશદિ પ્રદણ કરના નથી ૩ વ્યવહારનવ વાળો-જીવ પુદ્ગલની અમત સંનિમાં વચ્ચણુન હાનિ વિક્રિ થાય છે તેને ધર્માસ્તિભાવ માને છે ૪ મહુ

X વધુમુલ્ય હાનિ વિક્રિનું પર્ણન-૧ સખ્યાન મુલ્ય અધિક ૨ અસખ્યાન મુલ્ય અધિક ૩ અનત મુલ્ય અધિક ૪ સખ્યાન ભાગ અધિક ૫ અસખ્યાન ભાગ અધિક ૬ અનત ભાગ અધિક તેથીજ રીતે ૭ સખ્યાન મુલ્ય દીન ૮ અસખ્યાન મુલ્ય દીન ૯ અનત મુલ્ય દીન ૧૦ સખ્યાન ભાગ દીન ૧૧ અસખ્યાન ભાગ દીન ૧૨ અનત ભાગ દીન એમ ત્રણ મોલ મુલ્ય આપથી અને ત્રણ મોલ ભાગ આપથી એ ૭ મોલ અધિકના આપથી અને ૭ મોલ દીનના આપથી. તે વધુમુલ્ય હાનિ શુદ્ધ નજીવી

સૂત્રનય વાળો-જીવ તથા પુદ્ગલ જે વર્તમાન કાળમાં ધર્માસ્તિકાયના ચત્રણસહાય ગુણથી મૈત્ર કયે તેને ધર્માસ્તિકાય કહે છે ખૂન ભવિષ્ય કાળને ગ્રહણ કરના નથી પણ શબ્દનય વાળો-દેશ પ્રદેશનો અપેક્ષા રાખતો નથી. ધર્માસ્તિકાયના સ્વભાવ માત્રને જ ધર્માસ્તિકાય માને છે ૧ સમભિરૂદનય વાળો ચત્રણ સહાય જે સ્વભાવિક ધર્માસ્તિકાયનો ઉપકર છે તેને ધર્માસ્તિકાય કહે. અને ૭ એવંભૂતનય વાળો-સમતંગી સમનય ઈલાદીથી ધર્માસ્તિકાયના ગુણ સિદ્ધ કરી શકે એવો જ્ઞાની જાતા હોય તેને જ ધર્માસ્તિકાય માને છે અધર્માસ્તિકાય પર પણ સાત નય ધર્માસ્તિકાયનો પેઢે જ જાણવા તેમાં એટલું વિશેષ છે. જ્યાં ચત્રણસહાય ગુણ કશો છે ત્યાં અધર્માસ્તિકાયનો સ્થિતિ ગુણ સમજવો આકાશાસ્તિકાય પર ૭ નય—૧ નૈગમનય વાળો આકાશના એક પ્રદેશને આકાશાસ્તિકાય માને છે, ૨ સગ્રહનય વાળો સંકંધ, દેશની અપેક્ષા રાખ્યા વિના જગે લોળ, જગે અલોળ અર્થાત્ એક લોકાકાશ, એક અયોકાકાશ એને આકાશાસ્તિકાય માને ૩ વ્યવહારનય વાળો ઉર્ધ્વ, અધો અને તિર્થક લોકના આકાશને આકાશાસ્તિકાય માને છે. ૪ સ્પન્દુસૂત્રનયવાળો આકાશ પ્રદેશમાં જે સમયે જે વસ્તુ જે આકાશ પ્રદેશમાં હોય તેને આકાશ કહે જેમકે ઘટાકાશ પટાકાશ જે જીવ અને પુદ્ગલ રહે તેમાં પડગુણ હાનિ વૃદ્ધિના પ્રમાણે જે ક્રિયા કરે છે તેને આકાશાસ્તિકાય કહે છે ૫ શબ્દનય વાળો અવગાહ (અરકાશ) લક્ષણ વાળી પોલાને આકાશાસ્તિકાય કહે છે ૬ સમભિરૂદનય વાળો વિકાસ ગુણને આકાશાસ્તિકાય કહે ૭ એવંભૂતનય વાળો આકાશાસ્તિકાયના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, ઉત્પાદ, વ્યય ક્ષુવ, એ સર્વેના જ્ઞાયકનો તેમાં ઉપયોગ હોય ત્યારે આકાશાસ્તિકાય કહે છે

કાળ પર સાત નય—૧ નૈગમનય વાળો-સમયને કાળ કહે કારણ કે ત્રણ કાળના મયનો એક સરખો ગુણ છે ૨ સગ્રહનય વાળો-એક સમયથી માડીને કાળચક્ર લગીના

સત્ત્વભંગીની સમજણ—૧ પ્રત્યેક પદાર્થ પોતપોતાના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કાળ, ભાવની અપેક્ષાથી અસ્તિત્વ છે તેથી પહેલો ભગ 'સ્થાનસ્તિ' (સ્થાત્+અસ્તિ) ૨ એ જ પદાર્થ ૩ દ્રવ્ય, પર ક્ષેત્ર વગેરેની અપેક્ષાથી નાસ્તિ રૂપે છે તેથી બીજો ભગ 'સ્થાનાસ્તિ' (સ્થાત્+નાસ્તિ) ૩ સર્વ પદાર્થો પોતપોતાની અપેક્ષાથી અસ્તિત્વ છે અને પરની અપેક્ષાએ નાસ્તિ રૂપ છે તેથી 'સ્થાનસ્તિ સ્થાનાસ્તિ' ૪ પદાર્થોનું સ્વરૂપ જેવું છે તેવું એકાંતપક્ષે જ જાય નહિ, કારણ કે અસ્તિ રૂપે કહે તો નાસ્તિ રૂપનો અભાવ થાય અને નાસ્તિ રૂપે કહે તો અસ્તિનો અભાવ થાય અથવા એકી સાથે બંને પક્ષની વાત થઈ શકે નહિ તેથી 'સ્થાનવકતવ્ય' (સ્થાત્+અવત્કવ્ય) ૫ એકજ સમયમાં સર્વ સ્વપર્યાયોનો સહભાવ અસ્તિત્વ રૂપે છે છતાં તે સર્વ ભાવ એકજ વખતે કહી શકાય નહિ તેથી 'સ્થાનસ્તિ અવકતવ્ય' ૬ એ પ્રમાણે એકજ સમયે નાસ્તિત્વના સર્વ ભાવો કહી શકાય નહિ તેથી 'સ્થાનાસ્તિ અવકતવ્ય' ૭ પદાર્થના અસ્તિત્વ અને નાસ્તિત્વ બંને ભાવ તો એકજ સમયમાં એક સાથે છે પરંતુ એક સમયમાં એકી સાથે કહી શકાય નહિ, કારણ કે વાણી તો કર્મ પુદ્ગલ છે. તેથી સ્થાનસ્તિ નાસ્તિ અવકતવ્ય. એ પ્રમાણે સમજાવીથી સર્વ પદાર્થોનું સ્વરૂપ સમજવું. સાત ભગીથી વધારે ભંગ કદાપિ થાય નહિ

તમામ માપને કળ કહે. ૩ અવધારનય વાળો કિલસ રાત, જળવાડિ ઉ માલ, વરસ વજેરે
કળ કહે તે જાડીદીપની બહાર કળ માને નહિ કલુસૂતનય વાળો-વતમાન સમયને કળ
માને અતીત (ગયો) જનાસ્ત (આવતો) એ બે કળને ન માને. ૪ સ્પન્દનય વાળો-જીવ અને
જાજીવના પર્વાયોને પલટાવતો થકો પ્રવર્તે તેને કળ માને ૬ સમશિષ્ટનય વાળો-જીવ અને
પુદ્ગલની રિચિત પૂરી કરવામાં સુખ હોય તેને કળ કહે છે ૭ એવભૂતનય વાળો-જાગ્રત
દ્રવ્ય, યુષ્ણ પર્વાયના રાત્રીઓ તેમાં ઉપયોગ પ્રવર્તે ત્યારે કળ કહે છે પુદ્ગલસ્થિતિય પર
સાત નય-૧ નૈયમનય વાળો-પુદ્ગલના રાષ્ટ્રના એક યુગની મુખ્યતાને એકલું કરી વર્ષ,
ત્રૈવિ, રસ, રસઈના એક ક્ષણને પુદ્ગલ માને છે ૨ સમકનય વાળો-કરેક પુદ્ગલની પર્વાયને
એક પુદ્ગલ નામથી બોધાવે ૩ અવધારનય વાળો-વિસસા, મિશ્રસા અને પ્રયોગસા એ
ત્રણ પ્રકારના પુદ્ગલોનો જે અવધાર દૃષ્ટિગોચર થતો હોય તેને પુદ્ગલસ્થિતિય કહે. ૪
કલુસૂતનય વાળો-જે પુદ્ગલ વતમાન કળમાં પુરુષ જનન સ્વભાવમાં વર્તે તેને
પુદ્ગલસ્થિતિય કહે. ૫ સ્પન્દનય વાળો-પુદ્ગલની પુરુષ જનન રૂપી જે કિંમી તેને પુદ્ગલસ્થિતિય
કહે. ૬ સમશિષ્ટનય વાળો-પુદ્ગલની ષડ્ગુણ કદિને દૃઢિ, ઉત્પાદનય કુવદા અને
પુદ્ગલસ્થિતિય, કહે. ૭ એવભૂતનય વાળો-પુદ્ગલોના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કળ, બાવ, તેના +
દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-પર્વાય વજેરના રાત્રીઓ તેમાં ઉપયોગ હોય તે વખતે પુદ્ગલસ્થિતિય કહે એ પ્રમાણે
જાજીવ તત્ત્વ ઉપર સાત નય લગાવ્યા

પુરુષ તત્ત્વ ઉપર સાત નય-નૈયમનય પુરુષનાં જાણે પુરુષતત્ત્વ માને નેત્રો રોમી
ત્યાં કુપર ચોપલ થન થાન વજેરે જલુ જ અદિ એટલે શુભ પુદ્ગલોનો સર્વોચ્ચ ભોધો
થોડો કહે છે ૩ ભુજો, આ પુરુષશાળી જીવને પુરુષના ચેત્ત્વથી આવે રહે. સર્વોચ્ચ જ્યોતે
એ પ્રમાણે પુરુષનાં કાર્યને (શુભ પુદ્ગલોના સભોધને) કારણ રૂપે એટલે પુરુષ તત્ત્વ
રૂપે માને છે ૨ સમકનય જાતિ ત્રેણી સાથે પુરુષ પ્રકૃતિનો જ થ અને સર્વા બદાવે છે
પુરુષ તત્ત્વના જીવ બેઠોને એક સામાન્ય સગા પુરુષમાં દાખલ કરે છે ૩ અવધાર નયનું પુરુષ
તત્ત્વ- ઉચ્ચ કુળ જાતિ, પાંચ ઈંદ્રોષ સપૂર્ણ નિરોગી સરીર નવ પ્રકારે પુરુષ અવધાર વજેરે
અવધારમાં ઉપયોગી વસ્તુ બતાવે છે ચારીરિક માનસિક સુખ રૂપી પુરુષ પ્રકૃતિનો
અવધારને ભોધે તેને પુરુષતત્ત્વ કહે છે કારણ કે પ્રતિયોગના વિષયની રીત ભોળાં એ પુરુષ
પ્રકૃતિનો અવધાર નજીક છે ૪ કલુસૂતનય વર્તમાન પુરુષ પ્રકૃતિનો ઉદય જનાવે છે લક્ષ્યમાં
ઉતરેલા જાવતીને પાપનત્વમાં લખે? શુભ કર્મના ઉદયથી સપૂર્ણ અનેશ વસ્તુ પ્રથમ
માત્ર, એટલે જ્યાં જ્યાં ત્યાં આદરમાન પામે પ્રચ્છન્ન વસ્તુનો સર્વોચ્ચ મજા વજેરે ભોધને
કે એ પુરુષતત્ત્વ છે ૫ સ્પન્દનય વર્તમાન કળમાં જે સુખ ભોજની સ્થેય છે તેને જ પુરુષતત્ત્વ
માને છે તે પુરુષના શુભ ભાવ અને પુરુષના જાણના અનુભવમાં સુખરૂપી જીવ સાત બતાવે છે

દ્રવ્ય એ ૧ જીવ દ્રવ્ય ૨ જાજીવ દ્રવ્ય. ૬ કોનો યુગ-જાગ્રતો યુગ રાત્રાદિ, જાજીવનો
યુગ પુદ્ગલની અપેક્ષાએ જ્યોતિ પર્વાય એ-૧ જાગ્રતમાત્ર અને ૨ કર્મમાત્ર. જાજીવના
દ્રવ્ય, યુગ પર્વાયમાં જાજીવ અને જીવના દ્રવ્ય, યુગ, પર્વાયમાં જીવ પ્રવૃત્તિ કરેલો. જાજીવનો
સમુચ્ચય યુગ-જાગ્રત.

વ્યવહારનય વાળો, ત્રણે કાળમાં પુણ્યના વહેવારમાં રહેનારને પુણ્યવંત માને છે અને શબ્દનય વાળો તો એક વર્તમાન કાળમાં જે સુખ ભોગવે તે જ વખત પુણ્યવત માને છે. જેમકે-કોઈ ચક્રવર્તી મહારાજા ઉંઘમાં સૂતા છે. એ વખતે વ્યવહારનય વાળો તો એને પુણ્યવત કહેશે કારણ કે એણે ગયા કાળમાં સુખ ભોગવ્યું છે અને આવતા કાળમાં સુખ ભોગવશે. પણ શબ્દનય વાળો, એને પુણ્યવંત નહિ કહે, કારણ કે ઉંઘ છે તે તો પાપ કર્મનો ઉદય છે. જે વખતે તે ચક્રવર્તી ઉંઘમાંથી જાગી સાતાવેદનીય કર્મ ભોગવી સુખ પામશે ત્યારે તેને પુણ્યવંત કહેશે. વર્તમાન કાળ આશ્રી ઋણુસૂત્રનય અને શબ્દનયનુ એકત્વ જણાય છે પણ ઋણુસૂત્રનય વાળો પુન્ય પ્રકૃતિના ઉદય બતાવે છે અને શબ્દનયવાળો ઇષ્ટ ભાવ બતાવે છે,

૬ સમભિરૂદનય—પુણ્ય પ્રકૃતિનાં નિમિત્તથી આનંદમાં લીન થાય ત્યારે પુણ્યવત માને છે એવંભૂતનય—પુણ્ય પ્રકૃતિના ગુણનાજાયકને પુણ્યવંત માને એટલે પુન્ય તત્ત્વના ઉપયોગમાં વર્તીતો ગાયક શ્રવ

(૪) પાપતત્ત્વ ઉપર સાત નય—પુણ્ય તત્ત્વની પેઠે પાપતત્ત્વને પણ સમજી લેવું

(૫) આસ્ત્રવ તત્ત્વ ઉપર સાત નય—નૈગમનય કર્મ રૂપે પ્રગમે એવાં પુદ્ગલ (કર્મ વર્ગજીને) આસ્ત્રવ કહે ૨ સંગ્રહનય—મિથ્યાત્વ વગેરે પુદ્ગલો, પ્રયોગસા પુદ્ગલ રૂપે પરિણામે તે કર્મનાં ફળીઆને આસ્ત્રવ કહે આઠ કર્મોનું આત્મ પ્રદેશોમાં આગમન. ૩ વ્યવહારનય—અપ્રત્યાખ્યાનીના ઉદયથી થતી અશુભ યોગની પ્રવૃત્તિને અશુભ આસ્ત્રવ અને શુભ યોગની પ્રવૃત્તિને શુભ આસ્ત્રવ કહે અને શુભાશુભ યોગની પ્રવૃત્તિને મિશ્ર આસ્ત્રવ કહે છે ૪ ઋણુસૂત્રનય વર્તમાન કાળમાં શુભાશુભ યોગ પ્રવર્તે તેને આસ્ત્રવ કહે

૫ શબ્દનય—જે આસ્ત્રવ આવવાના મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ કષાયરૂપી પરિણામોનું સ્થાન છે તેને આસ્ત્રવ માને છે ૬ સમેભિરૂદનય—કર્મ ગ્રહણ કરવાના જે ગુણો રાગ અને દેષ ભાવ તેને આસ્ત્રવ કહે ૭ એવંભૂતનય—સંયોગી આત્માનું સંકંપપણું તેને આસ્ત્રવ કહે.

પ્રશ્ન—ઋણુસૂત્રનય વાળાએ ફક્ત યોગને જ આસ્ત્રવ કહ્યો તો મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ અને કષાય એ ચારને કેમ ન ગણ્યા ?

સમાધાન—યોગ તે દ્રવ્ય પ્રાણનો વિષય છે અને મિથ્યાત્વ આદિ પરિણામો તે ભાવ છે

પ્રશ્ન—આત્મા યોગ દ્વારા અંતરાલવર્તી (દૂર) નાં પુદ્ગલોને મહણ કરે છે કે બન્ને નયોના વિષય જુદા છે, દરેક નય પોતપોતના વિષય બતાવે છે

ઉત્તર—આત્માવગાહી પુદ્ગલોને જ મહણ કરે છે, દૂરનાં નહિ

સૂચના—શુભાશુભ યોગમાં ષડ્ગુણ હાનિ વૃદ્ધિ થાય છે અહીં એકાંતપણાનો સંભવ નથી કેમકે એકાંત શુભ યોગ અગર એકાંત અશુભ યોગ મળવો મુશ્કેલ છે. કેવળીના અને સંકષાઓ જીવોના શુભ યોગમાં ફેટલો ફરક છે તે દીર્ઘ દ્રષ્ટિથી વિચારી લેવું જ્યાં ફક્ત ધરિયાવહિ ક્રીયા જ છે (ગુ. ૧૧, ૧૨, ૧૩) ત્યાં એકાંત શુભયોગ છે.

પ્રશ્ન—એક સમયમાં બે કાર્યની ના કહી છે તો પછી શુભાશુભ આસ્ત્રવ કેવી રીતે કહ્યો ?

× ઉપાદાન કારણ અને નિમિત્ત કારણનો ખુલાસો—દ્રઘર્તાત—ઉપાદાન ગાય અને દોનાર નિમિત્ત મળવાથી દૂધ ઉત્પન્ન થયું, ઉપાદાન દૂધ અને નિમિત્ત ડાશ (મેળવણુ) તેથી દહી ઉત્પન્ન થયું, ઉપાદાન દહી અને નિમિત્ત રવૈયો તેથી માખણ થયું એ પ્રમાણે ઉપાદાન માતા અને નિમિત્ત પિતા તેથી પુત્ર થયો એ પ્રમાણે ઉપાદાન અને નિમિત્તનો બેદ સમજવો

ઉપર—જેવી રીતે શાકમાં ધમાવાસા, અધમાવાસા અને ધમાધમાવાસા તેમ જ મિશ્રચુરધાનક અને મિશ્રચોખ મળે તેમજ એક છે તેવી જ રીતે જોજીતથી બીજા રેત્તે સમય થાય છે પણ ગુણવત્તામાં એકી વખતે એક જ ચોખમાં પ્રવળ અથવા ઉપયોગ થાય છે

(૧) સવરતત્ત્વ પર સાત નય—૧ નેચમનય—કારણે કમ' માને છે અશુભ ભોજનથી નિવૃત્તિ તેથી શુભ ભોજને સવર કહે ૨ સમકનય—સવરના સર્વ ભોજને એક સવર સાધન નામથી જોવાને સવરતત્ત્વમાં રહેલા સર્વ જીવોની છુદી છુદી સવર કારણે એક સજ્જ સમાધી જોવાને તે સર્વે માં સવરથી એક સામાન્ય તત્ત્વ છે ૩ અવહારનય—વર્તમાન આદિ ચરિત્રના સર્વ અવહારીક ભોજની ક્રિયાને સવર કહે ૪ કાણુસુચનય—વર્તમાન કાળમાં આપ્તવનું નિર્ણય કરી નવા કમ'ને રોકે એવશ્યને સવર કહે ૫ સંજનય—કમ'ત્ત્વ મતપચ્ચરખાણ, અપમાદ, અધ્યાત્મ અને ચેત્ત રિચરના એ પાંચને સવર કહે છે ૬ સમકિરકનય—ધિયાત્ત વગેરે પાંચે આપ્તવની કમ' વર્તવાથી અશિષ્ટ રહે જોની અસરને મદ કરે તથા રૂઝ (પુખા) પરિણામ કરી કમ' પ્રતિષ્ઠા ધોવાત નહિ રચદેવનો અધ્યય તેને સવર કહે છે ૭ એવજૂનનય—સૈયેથી (પરવતો) ધણ ન મેર તેના જેવી રિચરો અને અકર અકમાતરજાને સવર કહે એ રિચરિ ૧૪ માં ચુરધાનક વળાણી અલ્પી, શ્રી અલ્પી સ્વનય નવમા ઉદેશમાં કાલ સમ્પ્રેસિયયા આવા સવરે, આવા સજ્જત્ત્વ મહે એ પાંચમાં આત્મને સવર કહે છે તે આધારે અહીં પણ આપ્તમાને સવર કહે છે

નિર્ભરા તત્ત્વ ઉપર સાત નય—૧ નેચમનય—અશુભ પરિણામમાંથી નિવૃત્તિથી થતી નિર્ભરા ને પણ નિર્ભરા કહે ૨ સમકનય—કમ'ત્ત્વ જાના પુરુષધો આત્મપ્રદેશથી અજ્ઞાન થત તે નિર્ભરા કહે ૩ અવહારનય—નાર પ્રકારની તપશ્ચર્ચાનું અવહારીક આચરણને નિર્ભરા કહે કારણે તપ છે તે કમ'ની નિર્ભરાનો અવહાર છે ૪ કાણુસુચનય—વર્તમાન કાળમાં શુભાચનગુણ કેવ તેને નિર્ભરા કહે ૫ સંજનય—ઉપરથી કમ'વશ્યમાં આવ પૂરક શુભ આત્મથી સકામ નિર્ભરા રસ વળા આત્મજનના પ્રવેશથી કમ'થી કારણે જાણે તેને નિર્ભરા કહે ૬ સમકિરકનય—આત્માના ઉત્ત્વચ ચુકની સમુખ મદ શુભ આત્મથી કમ' અલ્પીએ થો તેને નિર્ભરા કહે ૭ એવજૂનનય—મેકની કમ' રૂપ કમ'થી રહિત અથવા તેા જેનું નિશ્ચય મેક જાને થત છે એવા શુદ્ધતા તેને નિર્ભરા કહે, કારણે અવર્ત (૧૨ ૧૩ ૧૪ ચુરધાન વતી) શુદ્ધતા

જોષનત્ત્વ ઉપર સાત નય—જોષનત્ત્વ - ૧ નિચમનય—સ સારીક જોષન જેમો જે જોષન ખાણુખખખન વગેરે ૨ સમકનય—આક કમ'ની આત્મપ્રદેશીમાં જોષ તથા જોષ ૩ અવહારનય—અશુભ થાય પ્રતિ અથવા શુભાશુભ સપરાવ ક્રિયા શુભ થાય ૪ કાણુસુચનય—સપરાવ ક્રિયા શુભ માનસિક ઉપયોગ ૫ સંજનય—આત્મના સર્વ પરિણામ ૬ સમકિરકનય—રાચક પ્રતિ ૭ એવજૂનનય—રાચકમાં પરવો છવ

૪ કુખ્યા ચોખનાનો પુખાનો કપાન—કુખ્યાએ ૬ કપાં એક પેલા ૧૫ છે પણ ચોખનાએ તેા ૬ કપા ૨૫માં પાંચે ૨૫ છે એ પ્રમાણે અનેક રીતિથી કુખ્યા અને ચોખનાં ૨૫૫ જોષ

મોક્ષતત્ત્વ ઉપર સાત નય-નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ તો મોક્ષમાં નયનો વ્યવહાર છે જ નહિ. પણ પર્યાયાર્થિકનયથી ભેદ પ્રકાશવા રૂપે મોક્ષતત્ત્વ ઉપર નય ઉતારે છે. ૧ નૈગમનય-ચારે ગતિના બંધથી છૂટવું તેને મોક્ષ કહે ૨ સગ્રહનય-પૂર્વે કરેલાં કર્મોથી છૂટીને નિરાવગ્ગ આત્મ પ્રદેશો તેને મોક્ષ કહે ૩ વ્યવહારનય-યથાખ્યાન ક્ષાયક ચારિત્ર તે વ્યવહારનયનું મોક્ષ કહે, ૪ ઋગ્વેદસૂત્રનય-વર્તમાન સમયે થતો સર્વ કર્મનો અભાવ તેને મોક્ષ કહે ૫ શબ્દનય-ક્ષાયક અને શુદ્ધ પરિણામિક ભાવ ૬ સમભિરૂઢ-સિદ્ધગતિ ગમન. ૭ એવંભૂતનય-જે સિદ્ધ ક્ષેત્રમાં રિયત સિદ્ધ ભગવંતને મોક્ષ માને છે

ચાર નિક્ષેપ

કોઈ પણ એક નામવાળી વસ્તુમાં ગુણનું કે અવગુણનું અવગ્રોહન કરીને તેનું શુદ્ધ કે અશુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ કરવું તેને નિક્ષેપ કહે છે. એવા નિક્ષેપ ચાર છે. ૧ નામ નિક્ષેપ, ૨ સ્થાપના નિક્ષેપ, ૩ દ્રવ્ય નિક્ષેપ, ૪ ભાવ નિક્ષેપ

૧ નામ નિક્ષેપ-જે કહેવાથી વસ્તુનો બોધ થાય તેને નામ કહે છે તે નામ ત્રણ પ્રકારનાં હોય છે ૧ યથાર્થ નામ-જેમકે ઉજ્જવલ હોવાથી હસ, એનનાયુક્ત હોવાથી ચિત્તન્ય, સદૈવ જીવિત રહે તેથી જીવ પ્રાણોનો ધારક હોવાથી પ્રાણી, આ પ્રકારે નામ પ્રમાણે જેમાં શુભ હોય તેને યથાર્થ નામ જાણવું. ૨ અયથાર્થનામ-નામ પ્રમાણે જ્યાં ગુણ ન હોય જેમકે અકિતનું નામ હીરાચંદ, મોતીમાષ, કચરાભાષ, વગેરે હોય છે પણ તે નામ પ્રમાણે શુભ હોતા નથી. ૩ અર્થશુન્ય નામ-જેનો કાંઈ અર્થ ન થાય તેવું નામ. જેમકે-વાળાંઓના અવાજ પશુ પક્ષીઓના અવાજ, ખાંસી, છીક, બગાસું, વગેરે એ નામેનો કંઈ અર્થ થતો નથી

૨ સ્થાપના નિક્ષેપ-જે વસ્તુ મૂળ વસ્તુની પ્રતિકૃતિ, મૂર્તિ અથવા ચિત્ર હોય અથવા જેમાં મૂળ વસ્તુનો આરોપ કર્યો હોય તે એના ૪૦ ભેદ છે. ૧ કંઠ કમ્બેવા-લાકડાની, ૨ ચિત્ત કમ્બેવા-ચિત્રની, ૩ પોત કમ્બેવા-પોત (ચીડ)ની, ૪ લેપ કમ્બેવા-ખડી આદિના લેપનની, ૫ ગંઠીમેવા-દોરા દોરી વગેરેની ગાંઠોની, ૬ પુરીમેવા-ભરત ભરીને અથવા ધાતુ ગાળી સચામાં ભરી વસ્તુ બનાવે, ૭ વેદી મેવા-કેાતરણી કરીને શૂખલાદિના વેષ્ટનથી બનેલી, ૮ સધાષ્ટમેવા-કેાઈ વસ્તુનો સંજ્ઞેગ મેળવીને બનાવે તે, ૯ અકષ્પેવા-અકસ્માત કેાઈ વસ્તુના પડવાથી આકાર બની જાય તે તથા ૧૦ વરાહએવા-ચોખ્ખા વગેરેથી બનેલી, ઉક્ત ૧૦ પ્રકારની વસ્તુની કેાઈ મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી દેવ તથા દ્રીપ, સમુદ્ર, મકાન, બગીચા આદિની આકૃતિ બનાવે તે ૧૦ પ્રકારના બળ્ભે ભેદ છે (૧) એગંવા-એક આકાર બનાવે, ૨ બહુઅંવા-વિશેષ આકાર બનાવે એ રીતે ૨૦ પ્રકાર થયા એ વીશ સ્થાપના એ પ્રકારે થાય છે ૧ સદ્ભાવ સ્થાપના-જેની મૂળ વસ્તુ અથવા મનુષ્ય કે પ્રાણી હોય તે પ્રમાણે આબેહૂબ, લક્ષણ નિશાની, લ બાષ, પહોળાઈ, જડાઈ, વગેરે બરાબર બનાવે જેમ હાલ ફોટોગ્રાફ પાડે છે, છબી, પૂતળાં બનાવે છે, તેમ નજરે જોતાં જ તે વસ્તુ કે પ્રાણીનો તાદરૂપ ભાસ થાય એવી સ્થાપના સદ્ભાવ સ્થાપનાને કહે છે ૨ અસદ્ભાવ સ્થાપના-મૂળ વસ્તુ કે પ્રાણીના જેવું રૂપ લ બાષ, પહોળાઈ, આકાર વગેરે નહિ પણ મન કલ્પિત જેમ આગળ તેમ કેાઈ પણ વસ્તુઓના સંયોગ મેળવી તે આકાર બનાવે જેમકે-ગોળ પથરને તેલ મિદુ-લગાવી ભૈરવની, હનુમાનની, ગણેશની મૂર્તિ સ્થાપે એ રીતે વીશ પ્રકારના બળ્ભે ભેદ મળતાં સ્થાપના નિક્ષેપના કુલ ચાલીશ ભેદ થયા.

૩ ક્ષય નિયેષ—પાણી કે પદાર્થ તો છે પરંતુ તેમાં તેના નામ પ્રમાણે કંઈ નથી જાણવા હજી સુધી ગુણ પ્રગટ થયા નથી તેકદ્વય નિયેષ તેના બે ભેદ છે

૧ જ્ઞાનમયી—શાસ્ત્ર કહે, પણ તેને કંઈ અર્થ જામળે નહિ તેમજ ઉપયોગ રાખ્યા વગર ક્ષય ચિત્તથી અને પરિણામની ખારા જીજ્ઞાસા રાખીને કહ્યું તેને જ્ઞાનમયી ક્ષય નિયેષ કહે છે ૨ નોઆત્મમયી—તેના ગ્રણ્ય ભેદ છે ૧ જલ્પન સરીર દ્વિત્વસ્થ—જેમ કેટલા પ્રકાર જ્ઞાતસ્થક સ્થત (પ્રતિક્રમણસ્થત)ના જલ્પણવાળા જ્ઞાતુષ્ણ પણ કરી ખરી મને, તેનું કરી ક્ષય રહિત પડ્યું છે તેને જોય કહે છે "આ જાતક જ્ઞાતસ્થકનો સંપાદ હશે" કદાચ—જેવું જી અરણ્ય કંઈ તેવા જાણી પદાર્થને દેખીને કહે છે "આ થડો લીનો છે" ૨ જલ્પન સરીર દ્વિત્વસ્થક—કેટલા પ્રકારને ઘેર પુત્ર થયો તે પુત્રને કહે છે "આ જ્ઞાતસ્થકસૂત્રનો સંપાદ થયો" કદાચ—સાત ટોણા થડો છે તેને જોઈને કહે છે "આ લીનો થડો થયો" ૩ જલ્પન જલ્પન અર્થરહિત સરીર દ્વિત્વસ્થક—જોના વળી ગ્રણ્ય ભેદ ૧ લૌકિક ૨ કુપ્રાવચનિક ૩ સૈદ્ધાંત—તે ગ્રણ્યનો વિસ્તાર વધુ છે (૧) લૌકિક—શાળ, શુદ્ધ, સેનાપતિ કહેલ સભ્યમાં જાણી કરવા યોગ્ય કામ કરે તે લૌકિક ક્ષય જ્ઞાતસ્થક (૨) કુપ્રાવચનિક—જેઓ કાંઈના જાણ અને પાંદ્યાના વચ્ચે પહેરનાર (અક્ષરિયા) ૩ મુજમ્મ—આત્મસ્થક રાખનારા (મમ્મ) ૪ જ્ઞાત્વા વચ્ચે પહેરનારા (પાંદુરના) ૫ માત્ર નામધારી તાપસ (પાસત્યા) ૬ જ્ઞાત અનેક જાતના સાધુ વેરાજીઓ પોતાના નિત્ય નિવસ પ્રમાણે સ્થકાર વચ્ચેનું જાણ કરે તેમજ ક્રિયા કરે તે કુપ્રાવચનિક ક્ષય જ્ઞાતસ્થક (૩) સૈદ્ધાંત—જેઓ (ધર્મે સમ્યક્ગુણ મુક્ત) સાધુના ગુણથી રહિત છે (જેમ જ્ઞાત નિરવ્યક્ર) ૭ કાળના છવેલી ક્ષય ન રાખનારા (દયાધનકદમા) મેમાની પોરે જ મત (થવા ધન નિરકુસા) કદાચની પોરે જ કુદય રહિત (પદા) સરીરની શુદ્ધતા યાપરીય કરે (મુક્તા) આધારી, (તિપુક્તા) તપ રહિત (પદુર પદા) મ્વેત વચ્ચે ધારી (જલ્પણ જ્ઞાત્વા રહિત) જી જિનેશ્વર દેવની જ્ઞાતિનું ઉચ્ચ ધન કરનારા અને (ઉચ્ચ કક્ષા જ્ઞાતસ્થકના સંપાદ) અને વખત પ્રતિક્રમણ કરનારા છે તેને સૈદ્ધાંત ક્ષય જ્ઞાતસ્થક કહે છે તેઓ ખરા સાધુના વેપારી છે પણ સાધુના ગુણવળા નથી

(૪) કાલ નિયેષ—જે જ્ઞાત્વા કાલનું જ્યુલ્પનિનિમિત્ત કે પ્રવર્તિનિમિત્ત જાતના પદાર્થ હોય તે કાર્વનિયેષ (વસ્તુનો નિબંધણ વસ્તુમાં હોય તેને કાલ નિયેષ કહે છે) જાણનો નિબંધણ જે કાળ, ક્ષય ન વચ્ચે ક્ષયમાં અને પુદ્ગલ જાણનો નિબંધણ, પણ મંથ વચ્ચે અજવમાં હોય તો તે કાલ નિયેષ ગણાય છે કાલ નિયેષના બે ભેદ છે ૧ જ્ઞાનમયી કાલ જ્ઞાતસ્થક—શુદ્ધ ઉપયોગ સહિત જેવે જાણના પર ઉપયોગ લગાવી એક ચિત્ત અને જાતકાણીની સમિપૂર્વક શાસ્ત્ર કહે અને તેના કાલ ભેદ કાળને તે ૨ નોઆત્મમયી કાલ જ્ઞાતસ્થક—શુદ્ધ સાધવી, માત્રક, અવિદ્યા સવાર સાંજ અને વખત શુદ્ધ ઉપયોગ સહિત પ્રતિક્રમણ કરે તે જ્ઞાનમયી કાલ જ્ઞાતસ્થક કહ્યું ૨૫ છે અને નોઆત્મમયી કાલ જ્ઞાતસ્થક અણીય છે

જે જ્ઞાત કાર્વનિયેષનો પુરસ્ક જાણના ઉપરરૂપ હોય અર્થાત્ જોની પૂર્વ જાણના ઉપર અવરરૂપ હોય તે કાર્વનિયેષ

એ ચાર નિક્ષેપમાના પહેલા ત્રણ (નામ, સ્થાપના ને દ્રવ્ય) નિક્ષેપ ગુણરહિત નિરુપયોગી હોવાથી 'અવતથુ' એટલે અવસ્તુ (નકામા) કહ્યા છે અને ચોથા ભાવનિક્ષેપ ગુણયુક્ત હોવાથી ઉપયોગી કહ્યો છે એ ચારે નિક્ષેપાનુ વર્ણન શ્રી 'અનુયોગદ્વાર' સૂત્રમાં છે

નવતત્ત્વ પર ચાર નિક્ષેપ.

(૧) પહેલે જીવ તત્ત્વ પર ચાર નિક્ષેપ—૧ નામ નિક્ષેપ—જીવ અથવા કોષ પશુ વસ્તુનું 'જીવ' એવું નામ રાખે તે નામ નિક્ષેપ ૨ સ્થાપના નિક્ષેપ—ચિત્ર, મૂર્તિ આદિ સ્થાપના કરે તે સ્થાપના નિક્ષેપ, ૩ દ્રવ્ય નિક્ષેપ—છ દ્રવ્યમાંથી જીવ જે દ્રવ્ય અસંખ્યાત પ્રદેશી છે તે ૪ ભાવ નિક્ષેપ—ઉદય ભાવ, ઉપશમ ભાવ, ક્ષયોપશમ ભાવ, ક્ષાયિક ભાવ અને પારિણામિક ભાવ એ પાંચ ભાવમાં પ્રવર્તે તે. ॥

અજીવતત્ત્વ પર ચાર નિક્ષેપ—૧નામ નિક્ષેપ—'અજીવ' એવું નામ તે. ૨ સ્થાપના નિક્ષેપ—અજીવની સ્થાપના કરી અજીવનું રૂપ બનાવે તે ૩ દ્રવ્ય નિક્ષેપ—ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય, અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય, આકાશસ્તિકાય દ્રવ્ય, કાલ દ્રવ્ય, પુદ્ગલ દ્રવ્ય એ પાંચ અજીવ દ્રવ્ય ૪ ભાવ નિક્ષેપ—એ પાંચે અજીવદ્રવ્યના જે જે સદ્ભાવરૂપે (ખરેખરા) ગુણો છે તેને 'ભાવ' કહીએ. જેમકે ધર્માસ્તિકાય ચલણસહાય, અધર્મોં સ્થિરસહાય, આકાશ અવગાહનાદાતા, કાળનીવર્તની, અને પુદ્ગળના વર્ણુ ગંધ રસ સ્પર્શાદિ

૩ પુણ્યતત્ત્વ ઉપર ૪ નિક્ષેપ—૧ નામનિક્ષેપ તે કોષ પશુ વસ્તુનું 'પુણ્ય' એવું નામ રાખ્યું તે ૨ સ્થાપનાનિક્ષેપ તે પુણ્યના અક્ષરાદિની સ્થાપના કરે તે ૩ દ્રવ્યનિક્ષેપ તે શુભ વર્ગણનાં પુદ્ગલો જીવના પ્રદેશાની સાથે પરિણમે તે ૪ ભાવનિક્ષેપ તે પુણ્ય પ્રકૃતિના ઉદયથી જીવ, હૃય, આહલાદ વગેરે સાતા વેદે તે

૪ પાપતત્ત્વ ઉપર ચાર નિક્ષેપ—૧ નામનિક્ષેપ—તે કોષ પ્રાણી પદાર્થનું 'પાપ' એવું નામ તે ૨ સ્થાપનાનિક્ષેપ તે અક્ષર ચિત્ર વગેરેથી પાપને સ્થાપી બતાવે તે. ૩ દ્રવ્ય

॥ એ પાંચ ભવની ૫૩ પ્રકૃતિઓ છે તેમાં ૧ ઉદયભાવની પ્રકૃતિ ૨૧ છે, ૪ ગતિની ૬ ક્ષેપાની, ૪ કપાયની, ૩ વેદની, ૧ અસિદ્ધની, ૧ અન્નાણીની, ૧ અત્રતીની, અને ૧ મિથ્યાત્વની કુલ મળી ૨૧

૨ ઉપશમ ભાવની ૨ પ્રકૃતિ છે—૧ ઉપશમ સમક્રિતની ૨ ઉપશમ ચારિત્રની કુલ ૨

૩ ક્ષાયિક ભાવની ૯ પ્રકૃતિ છે—૫ દાનાદિ અંતરાયનો ક્ષય, ૧ કેવળજ્ઞાન, ૧ કેવળ દર્શન, ૧ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને ૧ ક્ષાયિક યથાખ્યાત ચારિત્ર કુલ મળી ૯.

૪ ક્ષયોપશમ ભાવની ૧૮ પ્રકૃતિ છે ૪ પહેલા ચાર જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ પહેલાં ત્રણ દર્શન, ૫ અંતરાય. ૧ ક્ષયોપશમ ચારિત્ર, ૧ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ, અને ૧ સયમાસયમ કુલ મળી ૧૮

૫ પરિણામિક ભાવની પ્રકૃતિ ૩ છે ૧ બળ્ય પરિણામી, ૨ અબળ્ય પરિણામી, ૩ જીવ પરિણામી કુલ ૩ એ રીતે પાંચ ભાવની પ્રકૃતિ ૨૧, ૨, ૯, ૧૮, ૩ કુલ મળી ૫૩ છે. હવે પાંચે ભાવના વિશેષ ભેદ ગણાવે છે.

નિષ્કેપ તે અશુભ કમ'પુદ્ગલોની વચ્ચેના છવનો પ્રદેશોની સાથે પરિણમે તે ૪ ભવનિ-
 ક્ષેપ તે પાપ પ્રકૃતિના ઉદ્ભવથી છવ, શોક કામ વગેરે કુખ વેદે તે.

૫ આત્મવતત્ત્વ ઉપર ૪ નિષ્કેપ-૧ નામનિષ્કેપ તે કાષ્ટનું 'આત્મવ' એવું નામ ?
 તે ૨ સ્થાપનાનિષ્કેપ તે અશરદ્ધિથી આત્મવની સ્થાપના કરી જતાવે. ૩ ક્ષમનિષ્કેપ
 તે મેળેના કારણે કમ' પુદ્ગલોનું આત્મ પ્રદેશોમાં આત્મવન તે ક્ષમ આત્મવ. ૪ ભાવનિષ્કેપ તે
 મિથ્યાત્વ વગેરેની પ્રકૃતિઓ. ૫ ઉભ ચર્ચા છવના પ્રદેશો પર પરિણમે જાને રાત્રેવારથી કામ
 ક્રિયાને તે કામ આત્મવ.

૧ ઉભઆત્મના ને ભેદ-૧ 'ઉભ' જાને ૨ ઉભ નિષ્કલ તેમાં ૧ ઉભ એકસે જાણે
 કમોનો ઉભ થવો તે જાને ૨ ઉભ નિષ્કલના ૨ ભેદ છે ૧ છવ ઉભ નિષ્કલ જાને ૨
 અદ્ય ઉભનિષ્કલ, તેમાં છવ ઉભનિષ્કલના ૩૩ ભેદ છે ૪ ક્રિતિ, ૬ કામ, ૬ મેષા, ૪ કામ,
 ૩ વેદ, ૧ મિથ્યાત્વ, ૧ અમત ૧ અચાન, ૧ અસમીપજી ૧ આકારકપજી, ૧ સુસમવરના
 ૧ હાસ્ય ૧ સુમોખી અસિદ્ધ, ૧ જોવળી કુસ મળી ૩૩ જે દબે અદ્ય ઉભનિષ્કલના ૩
 ભેદ છે- ૫ સ્તરી ૫ સ્તરીમાં પરિણમિત પુદ્ગલ ૫ વર્ણ, ૨ વર્ણ, ૫ રસ, ૮ રસ, ૩ રસ
 મળી ૩ (૨) ઉપસમઆવના ને ભેદ છે-૧ ઉપસમ તે મોહનીય કમ'નો ઉપસમ, ૨ ઉપ-
 સમનિષ્કલ તેના ૧૧ ભેદ છે-૪ કામનો ઉપસમ, ૫ રાત્રનો ઉપસમ ૬ દેવનો ઉપસમ, ૭
 દર્શન મોહનીયનો ઉપસમ, ૮ અદિત મોહનીયનો ઉપસમ એવ ૮ મોહનીયની પ્રકૃતિ જાને
 ૬ ઉપસમિત ૬ ઉપસમિત તે સમક્રિત, ૧ ઉપસમિત અદિતક્રિત, જાને ૧૧ ઉપસમિત આત્મવ
 અદ્યત્વ વીતરત્ત્વક્રિત, કુસ મળી ૧૧ (૩) ક્ષયિકઆત્મના ને ભેદ છે-૧ ક્ષય તે આ
 કમોનો ક્ષય, ૨ ક્ષયનિષ્કલ તેના ૩૩ ભેદ છે-૫ યાત્રવરણીય, ૬ દર્શનાત્રવરણીય, ૨ વેદનીય
 ૮ મોહનીય, (૪ ક્ષય, ૨ ક્ષ, ૬ ક્ષ, દર્શનમોહનીય જાને અદિતમોહનીય) ૪ આત્મવ, ૨
 નામ, ૨ જાત્ર, ૫ અત્રાત્ર, કુસ મળી ૩૩ પ્રકૃતિને ક્ષય કરે (૪) ક્ષયોપસમઆવના ને ભેદ
 છે ૧ ક્ષયોપસમ તે અદ્ય આત્મોનો ક્ષયોપસમ, ૨ ક્ષયોપસમનિષ્કલ તેના ૩ ભેદ છે ૪
 યાત્ર પહેલાં ૩ અત્રાત્ર ૩ દર્શન પહેલાં ૩ દિષ્ટિ ૪ અદિત પહેલાં ૫ દર્શનક્રિતિ,
 ધર્મક્રિતિ બાંધ, પુવ પર આત્મવ દાહાગીના અત્રાત્ર એ ક્ષયે મળી ૩ પ્રકૃતિનો
 ક્ષયોપસમ (૫) પારિણમિક કામ તેના ને ભેદ-૧ સર્વ પરિણમી ૨ અનર્થ પરિણમી
 તેમાં સર્વ પરિણમીના જાને ૬ ભેદ છે જેમકે-જૂનો દમ (પીવાનો) જૂનું બી જૂના જોના,
 જામે, અજરમ, મંધવંનર, ઉદકાપાત દિવિલક, અનરવ વીજળી, નિર્ધાત, આત્મવ
 વસુચિત્ત કુવર, જોસ, રાત્રાત્ર અદ્યકલ, સ્વપ્નકલ, પ્રતિષ્ઠ પ્રતિષ્ઠ પ્રકૃતિ,
 ઉદકમંથ અમોખવથી વર્ણની પારા, મામ, નર પત્ર, પાતળા કાગળ, નરકાત્ર, સુવન
 મુખમ મોહથી માંડીને ધવત્રાપાત્રારા પૂર્ણી (મુક્તિસિદ્ધા) મુખી પરમાણુ પુદ્ગલથી માંડીને
 જાનત પ્રદેશી સ્થાન સુખી એ સારને સાદી પરિણમી કરીએ. દબે જાનાર પરિણમીના જાને
 ભેદ છે જેમકે- પર્વાતિત્રાત્ર, અપર્વાત્રાત્ર, આકાશરિત્રાત્ર, અદ્યાત્ર, સોઠ અસોઠ
 અવસ્થિત્રાત્ર, અનવસ્થિત્રાત્ર અર્વાત્ર છે. એ પ્રમાણે પાંચ કાવે છે એ પાંચ કાવેમાં છવના
 પરિણમ પ્રવેદે ત્યારે છવતત્ત્વ ઉપર અર્ચનિષ્કેપ બાક થાય છે

૬ સંવરતત્ત્વ ઉપર ૪ નિક્ષેપ-૧ નામનિક્ષેપ તે ક્રોધનું સંવર એવું નામ દે તે ૨. સ્થાપનાનિક્ષેપ તે અક્ષરોદિ સ્થાપે તે. ૩ દ્રવ્યનિક્ષેપ તે સમ્યક્ત્વ, પ્રતાદિ ધારણ કરી આત્મામાં કર્મ પુદ્ગળ આવના ગાંઠ તે ૪ ભાવનિક્ષેપ તે દેશથી કે સર્વથી યોગનું નિરૂધન કરી આત્માનું અંકપિતપણું (સ્થિરતા) પ્રાપ્ત કરવું તે. તથા રાગદ્વેષનું મદ કરવું અને તેનો અભાવ કરવો.

૭ નિર્જરાતત્ત્વ ઉપર ચાર નિક્ષેપ-(૧-૨) નામ અને સ્થાપના નિક્ષેપ અગાઉની પેઠે સમજવા ૩ દ્રવ્યનિક્ષેપ તે જીવના પ્રદેશથી કર્મપુદ્ગલો ખરે તે ૪ ભાવનિક્ષેપ તે આત્મા ઉન્નવળ થઈ જ્ઞાનલબ્ધિ, ક્ષયોપશમલબ્ધિ ક્ષાયિકલબ્ધિ ઇત્યાદિ લબ્ધિ પ્રાપ્ત કરીને પરભાવનો ત્યાગ કરીને આત્મિક સુખમાં લીન થાય.

૮ બંધતત્ત્વ ઉપર ચાર નિક્ષેપ-(૧-૨) નામ અને સ્થાપના પૂર્વવત્ ૩ દ્રવ્યનિક્ષેપ તે કર્મવર્ગણનાં પુદ્ગલો આત્મપ્રદેશની સાથે બંધાય તે ૪ ભાવનિક્ષેપ તે મલ્લપાન (દાડ પીધા) ની પેઠે કર્મબંધનો નિશા ચડે તે રૂપી રાગ અને દ્વેષ.

૯ મોક્ષતત્ત્વ ઉપર ચાર નિક્ષેપ-(૧-૨) નામ અને સ્થાપના પૂર્વવત્ ૩ દ્રવ્યનિક્ષેપ તે જીવદ્રવ્ય કર્મરહિત નિર્મળ અને તે અને ૪ ભાવનિક્ષેપ તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ, કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન પ્રગટ થઈ આત્મા સિદ્ધસ્વરૂપી અને તે

ચાર પ્રમાણ

જેના વડે વસ્તુની વસ્તુના સિદ્ધ થાય તેને પ્રમાણ કહે છે, નય અને પ્રમાણ બન્ને જ્ઞાન જ છે વસ્તુના અનેક ધર્મોમાંથી જ્યારે કોઈ એક ધર્મ દ્વારા વસ્તુનો નિર્ણય કરવામાં આવે ત્યારે તે નય કહેવાય અને અનેક ધર્મો દ્વારા વસ્તુનો અનેક રૂપથી નિશ્ચય કરવામાં આવે ત્યારે તે પ્રમાણ કહેવાય, નય વસ્તુને એક દૃષ્ટિએ ગ્રહણ કરે છે અને પ્રમાણ એને અનેક દૃષ્ટિઓથી ગ્રહણ કરે છે

પ્રમાણ ચાર છે.-૧ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ, ૨ અનુમાન પ્રમાણ, ૩ આગમ પ્રમાણ અને ૪ ઉપમા પ્રમાણ.

૧ પ્રત્યક્ષપ્રમાણ-વસ્તુનું પ્રત્યક્ષપણે જ્ઞાન થાય તે, તેના બે પ્રકાર - ૧ ઇન્દ્રિય-પ્રત્યક્ષપ્રમાણ ૨ નોઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષપ્રમાણ. તેમાં ઇન્દ્રિયપ્રત્યક્ષના બે પ્રકાર - ૧ દ્રવ્યેન્દ્રિય-પ્રત્યક્ષ અને ૨ ભાવેન્દ્રિયપ્રત્યક્ષ તેમાં દ્રવ્યેન્દ્રિયપ્રત્યક્ષના વળી બે પ્રકાર ૧ નિવૃત્તિ અને ૨ ઉપકરણ તેમાં નિવૃત્તિના વળી બે પ્રકાર - ૧ અભ્યંતર નિવૃત્તિ તે જે નેત્રોદિ ઇન્દ્રિયની આકૃતિ રૂપ બીજીને સ્વસ્થાનમાં આત્મપ્રદેશો રહે તે. અને ૨ બાહ્યનિવૃત્તિ તે જે નામકર્મના ઉદયથી પાંચે ઇન્દ્રિયના આકારરૂપ પુદ્ગલસમુહ આત્મપ્રદેશની સત્તાને અવગણ્યા કરે તે હવે બીજી ઉપકરણ (ઉપકારી હોય તે) તે પણ બે પ્રકારનું છે. ૧ અભ્યંતર ઉપકરણ તે જે નેત્રોમાં કૃષ્ણ શ્વેત મડલ છે તે અને ૨ બાહ્ય ઉપકરણ તે જે ધુળ, તુણ આદિથી આંખોનું રક્ષણ કરી રહેલ છે પોપચાં પાંપણ વગેરે

ભાવઇન્દ્રિયના પણ બે પ્રકાર છે ૧ લબ્ધિ તે જ્ઞાનવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી જે ઇન્દ્રિયોમાં જાણવાના શક્તિ પ્રકટે તે અને ૨ ઉપયોગ તે જે લબ્ધિના સામર્થ્યથી આત્મા ઇન્દ્રિયના વિષયમાં પ્રવૃત્ત થાય. અર્થાત્ સમયસર ઇન્દ્રિયો યથોચિત કામ આપે. જેમકે-૧ શ્રોત્રેન્દ્રિય સાંભળવાનું, ૨ ચક્ષુરિન્દ્રિય દેખવાનું, ૩ ઘ્રાણેન્દ્રિય વાસ જાણવાનું ૪ રસેન્દ્રિય સ્વાદ જાણવાનું અને ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય શીત, ઉષ્ણ વગેરે સ્પર્શ જાણવાનું કામ આપે છે, તેમાંથી (૧)

ઓન્દિયની રચેન્દિયનો વિષય ય ધનુષ્યનો છે (૨) એ ધન્વિનની એ ધન્વિયોમાંથી પહેલું
રચેન્દિયનો વિષય ૮ ધનુષ્યનો છે અને બીજી રચેન્દિયનો વિષય ૬૪ ધનુષ્યનો છે (૩)
તે ધન્વિનની રચેન્દિયનો વિષય ૬૪ ધનુષ્યનો રચેન્દિયનો ૧૨૮ ધનુષ્યનો અને પ્રાણેન્દિયનો
૧૦ ધનુષ્યનો છે (૪) અપરિન્દિયની રચેન્દિયનો વિષય ૩૨૦ ધનુષ્યનો રચેન્દિયનો
વિષય ૨૫૬ ધનુષ્યનો, પ્રાણેન્દિયનો ૨ ધનુષ્યનો અને ચક્ષુરિન્દિયનો વિષય ૨૬૫૪ ધનુષ્યનો
છે (૫) ભક્ષણી પચેન્દિયની રચેન્દિયનો વિષય ૬૪૦ ધનુષ્યનો રચેન્દિયનો ૧૧૨
ધનુષ્યનો પ્રાણેન્દિયનો ૪ ધનુષ્યનો ચક્ષુરિન્દિયનો ૫૬૦૬ ધનુષ્યનો અને ઓતેન્દિયનો વિષય
૮ ધનુષ્યનો છે અને ભક્ષણી પચેન્દિયના રચેન્દિયનો રચેન્દિયનો ઓતેન્દિય એ ત્રણ ધન્વિયોને
વિષય ૧૨-૧૨ ચોક્કસને, પ્રાણેન્દિયનો વિષય ૬૪ ચોક્કસને અને ચક્ષુરિન્દિયનો વિષય
૫૩૨૬૪ ચોક્કસને હેતુ છે તેથી આદ્યે દ્વિતી ઉચ્ચતા સ્વર્ગ દ્વિતીયાર માત્ર છે આ બધા
ઉત્કૃષ્ટ વિષય ભક્ષણ, ભક્ષણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણની વસ્તુ બધી.

૨ હવે નોર્ધન્દિય પ્રત્યક્ષ ૨ પ્રકારના ૨ પ્રકાર—૧ દેહથી અને ૨ ક્ષયથી તેજ
દેહથીના ૪ પ્રકાર—૧ અતિયાન ૨ મુતિયાન ૩ અવધિયાન અને ૪ અનભ્યસ્યાન અને ૨
ક્ષયથી નોર્ધન્દિય પ્રત્યક્ષ પ્રમાણનો એક જ એક તે કેવળયાન હવે આ પાંચે યાનનું સ્થાપ
વિસ્તાર થી એ છે

જ્યાં પાંચ ધન્વિયો અને મન પ્રત્યક્ષ ને કહ્યું તે અવલોકી પ્રત્યક્ષ છે તેથી ૫૧૫
છે આજ પ્રત્યક્ષ નથી તેથી તેથી અલગતાથી જતા મત અને મુતિયાન પણ ૫૨૫ છે,
અનભ્યસ્યાન નથી.

૧ મુતિયાન—૫ ધન્વિયો અને કહ્યું મન એ છે વડે ને ભક્ષણ માત્ર તે અતિયાન તેના
૨૮ હેતુ—૧ અવમલ (અવમલ યાન અર્થાત્ નામ, ભારતિ આદિ વિશ્વ અપનાથી રક્ષિત
ને સામાન્ય યાન હેતુ તે અવમલ) ૨ ધ્વજા (અવમલથી મલ્યુ કરેલા સામાન્ય વિષયને
વિશ્વરૂપે નિશ્ચય કરવા માટે ને વિચારણા માત્ર છે તે ધ્વજા) ૩ અવાય (ધ્વજા દ્વારા મલ્યુ
કરેલા વિશ્વનો ક્ષય અધિક એકાગ્રતાથી ને નિશ્ચય માત્ર છે તે અવાય અથવા અવમલ)
૪ અરણ્ય (અવાયરૂપ નિશ્ચય અમુક સમય દી વળી શુદ્ધ માત્ર જના આત્મજા ઉપર મેલ
નિમિત્ત મળતાં એ નિશ્ચય વિષયનું સ્વરૂપ બધી આવે તે અરણ્ય) હવે ઉપરના અને
હો પછી અવમલના એ હેતુ છે (૧) અવમલપ્રત્યક્ષ અને (૨) અર્થાવમલ.

* નેમ મારીના ડોરા સ્વરૂપમાં એક એક સુદ પાણી નાખવાથી તે પાણી સેતુમાં
ભરી બધા પ્રદેશ પૂર્ણ થઈ જાય છે ત્યારે તેમાં પાણી ભરાઈ જાય છે. તેની જ રીતે
નિરાધીન મુખ્યની ધન્વિયો દસ નાવરણીયના હોવાથી રક્ષા થઈ જાય છે તેને અવાય કરવા

અવમલપ્રત્યક્ષ—પશુની સાથે ધન્વિયોનો પ્રથમ સંબંધ તે અવમલપ્રત્યક્ષ, ડોહ પણ
ધન્વિયથી કહ્યું અપૂર્ણ યાન ન થઈ શકે પ્રત્યેક ધન્વિયથી તે કહ્યું અમુક પાણીનું જ
યાન માત્ર છે અમુક અને મન સિવાયની અર (ઓતેન્દિય, પ્રાણેન્દિય, રચેન્દિય અને રચેન્દિય)
પ્રાપ્તકારી ધન્વિયોથી શુદ્ધ યાન પહેલાં અવમલપ્રત્યક્ષથી માત્ર છે અને પછી અર્થાવમલ
માત્ર છે

અર્થાવગ્રહ—મન અને ચક્ષુ એ બે અપ્રાપ્યકારી છે, તે દ્વારા થતું જ્ઞાન અર્થાવગ્રહથી જ થાય છે. તે દ્વારા વ્યંજનાવગ્રહ થતો જ નથી. આખર્મા નાખેલું કાજળ આખ બેધ શકતી નથી, દૂરની વસ્તુને બેધ શકે છે. અને મન પણ તેવા પ્રકારનું છે. તેથી તે બંનેને વ્યંજન વસ્તુના સંયોગની જરૂર હોતી નથી અર્થાવગ્રહ છ એ ઇન્દ્રિયોનો હેતુ છે

મતિજ્ઞાનના ૨૮ ભેદ—પાંચ ઇન્દ્રિયો અને છું મન. તેના અવગ્રહ, ધ્રુવ, અવાય અને ધારણા એમ ચાર ચાર ભેદ દરેકના ગણતો $4 \times 8 = 32$ થયા. તેમાં પ્રાપ્યકારી ચાર ઇન્દ્રિયોના ચાર ભેદ વ્યંજનાવગ્રહના થાય છે બેળવર્તા $28 + 4 = 32$ ભેદ થયા. ખીજી રીતે છ ઇન્દ્રિયોના ધ્રુવ, અવાય અને ધારણા મળી ૧૮, છ ઇન્દ્રિયોના અર્થાવગ્રહ ૬ અને ચાર ઇન્દ્રિયોના વ્યંજનાવગ્રહ ૪ એમ કુલ મળી $18 + 6 + 4 = 28$ ભેદ.

વિસ્તારથી મતિજ્ઞાનના ૩૪૦ ભેદ થાય છે ઉપર પ્રથમ શ્રોતેન્દ્રિયનો અવગ્રહ કહ્યો તેના ૧૨ પ્રકાર છે જેમ અનેક પ્રકારનાં વાજીંત્ર વાગે છે અને અનેક મનુષ્યો સાંભળી રહ્યા છે, પણ તેમાંથી મતિજ્ઞાનના ક્ષયોપશમ પ્રમાણે—૧ બહુ કોષ એક જ વખતે ધણા શબ્દ ગ્રહણ કરે. ૨ અબહુ તે કોષ થોડા શબ્દ ગ્રહણ કરે ૩ બહુવિધ તે આ ઢોલ છે, આ ત્રાસા છે વગેરે ભેદભાવ સહિત ગ્રહણ કરે ૪ અબહુવિધ તે કોષ ભેદભાવને સમજે નહિ. ૫ ક્ષિપ્ર તે કોષ શીઘ્રતાથી સમજે. ૬ અક્ષિપ્ર તે કોષ વિલબ્ધી સમજે ૭ સલિગ તે કોષ અનુમાનથી સમજે. ૮ અલિગ તે કોષ અનુમાન વિના સમજે ૯ સંદિગ્ધ તે કોષ શંકાયુક્ત સમજે ૧૦ અસંદિગ્ધ તે કોષ શંકા રહિત સમજે ૧૧ ધ્રુવ તે કોષ એક જ વખતેમાં બહુ સમજી જાય. અને ૧૨ અધ્રુવ તે કોષ વારંવાર બેળવાથી સમજે જેવી રીતે આ શ્રોતેન્દ્રિયના અવગ્રહના ૧૨ બોલ કહ્યા તેવી જ રીતે શ્રોતેન્દ્રિયનો ધ્રુવના ૧૨ બોલ એ પ્રમાણે જે ઉપર ૨૮ ભેદ કહ્યા છે તે દરેક બોલ ઉપર ૧૨-૧૨ બોલ ઉતરવા એ રીતે $28 \times 12 = 336$ ભેદ મતિજ્ઞાનના થયા. આ ૩૩૬ ભેદ શ્રુતનિશ્ચિત (સાંભળ્યા વચનને અનુસારે મતિ વિસ્તરે તે શ્રુતનિશ્ચિત) મતિક્ષાનના બળવા. હવે મતિજ્ઞાનનો ખીજો પ્રકાર અશ્રુતનિશ્ચિત (તે નહીં સાંભળ્યું, નહીં જોયું તો પણ તેમાં મતિ વિસ્તરે તે) મતિજ્ઞાન તેના ચાર ભેદ તે ચાર પ્રકારની બુદ્ધિ—૧ ઔપાતિકી (કોષ પ્રસંગ પર કાય સિદ્ધ કરવામાં બુદ્ધિ એકાએક પ્રગટ થાય છે) ૨ વૈનયિકી (શુભાં દિકની ચિનય ભંકિત કરવાથી પ્રાપ્ત થતી બુદ્ધિ) ૩ કાર્મિકી (જોતાં, લખતાં, ચિતરતાં, વણતાં, વોવતાં આદિ અનેક શિલ્પકળાનો અભ્યાસ કરતાં કુશળ થાય તે) અને ૪ પારિણામિકી (વંચ પરિણામે તેમ

શબ્દનાં પુદ્ગલો વડે શ્રોતેન્દ્રિયના પ્રદેશ પૂર્ણ ભરાયા પછી તે શબ્દ ગ્રહણ કરે છે, આ 'અવગ્રહ' થયો પછી તે વિચારે છે કે, મને કોણે બોલાવે છે? આમ વિચારવું તે 'ધ્રુવ'. પછી આંધુકે જે વ્યક્તિ મને બોલાવે છે એવો નિશ્ચય થાય તે 'અવાય' અને તે સાંભળેલા શબ્દને ધારી રાખે અને ધણા કાળ પછી પ્રસંગોપાત કહે કે આ એજ વ્યક્તિનો અવાજ છે. જેને મને તે દિવસે જગાડ્યો હતો તે 'ધારણા' જેવી રીતે શ્રોતેન્દ્રિયના અવગ્રહ, ધ્રુવ, અવાય અને ધારણા એ ચાર બોલ કહ્યા, તેવીજ રીતે ચક્ષુરિન્દ્રિય, શ્રોત્રિન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય, સ્પર્શેન્દ્રિય અને મન ઉપર પણ ચાર ચાર બોલ તે તે ઇન્દ્રિયના વિષય આપ્યાં જાણી લેવા.

છૂદ પરિણમે તથા મહુસતી સ્થવિર, પ્રત્યેકસુદ વગેરેને આલોચન કરતાં છુદની શ્રદ્ધા થાય તે) આ પ્રમાણે મુતનિશિતના ૩૩૬ અને અમુતનિશિતના ૪ ભેદ મળી કુલ ૩૪ ભેદ મિત્તમાનના થયા.

૨ મુત્તમાન સાંભળવાથી કે દેખાવાથી જે યાન થાય તે મુત્તમાન તેના ૧૪ ભેદ-૧ અધ્યુદ્યુત, ૨ વગેરે ૨૨૨ અને ૩ અવગેરે અધ્યુદ્યુત એ વડે જે યાન થાય તે ૨ અધ્યુદ્યુત મુત-તે અધ્યુદ્યુતના ઉચ્ચાર વગર અસીથી છીડથી, હાથથી નેખાંડીથી ચેણથી યાન પ્રાપ્ત થાય તે ૩ સસીમુત-વિચારણું, નિર્ણય કરવો, સમુચ્ચય અર્થ કરવો, વિશ્લેષ અર્થ કરવો, અનુપ્રેક્ષા કરવી અને નિશ્ચય કરવો આ ૭ બોલ સસી મુતોમાં હોય છે એ ૭ બોલથી સ્તરકે ધારણ કરે. ૪ અસસી મુત-સિદ્ધ ૭ બોલ સહિત પૂર્વાપર નિર્ણય સંદેહ ભણે, ભણાવે, સાંભળે, સંભળાવે તે ૧૫ સમ્યક્ મુત-અક વ્યુત્પત્તિ, વસ્તુધરમ્ભિત, તથા અન્ય ૧૦ પૂર્ણ યાન પૂર્ણ ભણેલા હોય તેનાં રચેલાં ૪ જાઓ તે. ૬ મિધ્યામુત-પોતાની ખતિ કલ્પનાથી બળાવેલા પ્રમાણેનાં કિંઈકાં પાંચે આશ્રય સેવન કરવાનો ઉપદેશ હોય જેથી દુષ્ટાચન યાઓ વેદક અપેક્ષિત, કામચાઓ વગેરે ૭ કાર્ત્ત્વિમુત-આર્દ્ર સહિત મુત્તમાન ૮ અનાદિમુત-આર્દ્ર સંદેહ મુત્તમાન ૯ સપ્તવર્ણિત મુત-અત સહિત મુત્તમાન ૧૦ એકવર્ણિત અતસંદેહ મુત્તમાન ૧૧ અભિમુન-દિવિવાદ અનુ ૧ યાન ૧૨ આશ્રયિક મુત-આશ્રયિકાર્દ્ર સહિત મુત્તમાન ૧૩ અભિવિધ દ્વારકાં સત્ત અને ૧૪ અન્યાસ તેનાં બે ભેદ ૧ આપસ્ય-સામવિધાર્દ્ર ૬ આપસ્ય અને ૨ આપસ્ય અતિરિક્ત-સહિત ઉત્કર્ષિકાર્દ્ર સત્ત

ઉકત મિતિ અને મુત્તમાનને પરસ્પર ક્ષીનીરની યોગ ધનિષ્ઠ સમય છે ભવ્યનો યોગ પશુ છવ આ બે યાન વચ્ચેનો હોવો નથી પરંતુ સમુદ્વિવાદાના યાનને યાન કહે છે અને મિધ્યાર્દ્રના યાનને અધ્યાન કહે છે ઉત્કર્ષ મિતિમુત્તમાનને ધારક સ્વ કમ્ય, દ્યેત્ર, કાગ બાવને ભણે છે તેથી તે કૃતીવળી કહેવાય છે આતિરમ્યમુત્તમાન તે મિત્તમાનને ચોથા પ્રકાર ધારણ તેમાં સમાય છે આતિરમ્યમુત્તમાનથી ઉત્કર્ષ ૬ ૦ ભવ (જે સસી પચેદિવના આતિરસંદેહ નવસેા ભવ ક્યાં હોય તે) નેષ યાન છે

× ૬૪ પૂર્ણી અત યાનવળાના બનાવેલા મળેા પૂર્ણ વિષયનીય ન અન્ય કારણ કે નવ પૂર્ણ સુધીનું યાન અન્ય છવ પશુ પ્રાપ્ત કરી શકે છે

• સદ્ધિ, અનદિ, સપ્તવર્ણિત, અપવર્ણિત મુતનેા પ્રુસાસેા ૧ કલ્પી-એક છવ અધ્યન કરવા મેાા તે અધ્યન પૂર્ણ કરી તેના અર્દ્ર અત દોષથી એક છવ આપથી સદ્ધિ સાંત, થવા છવેા મુનકાળમાં અનદિકાળથી ભવવા છે અને અવિષયમાં ભણેા તેના અર્દ્ર અત ન દોષથી અનદિક અનત. ૨ કલ્પી ભરત, અરમ્ય કલ્પમાં અપવર્ણ પરિવતન દોષથી સદ્ધિ સાંત મુન દોષ છે અને મદ્યવિદેહમાં કલ્પ કરમેા કાગ દોષથી અનદિક મુત ઠેવ છે. ૩ કાળથી ઉત્કર્ષિણી અવસ્થિણી કાગ આપ્તો સદ્ધિ સાંત અને નોઅવસ્થિણી ને ઉત્કર્ષિણી આપ્તો અનદિક અનત અને ૪ કાળથી પ્રત્યેક તીર્થ કરના પ્રકરકિત આપ આપ્તો સદ્ધિ કાંત અને કાપોવસ્થિક કાલ આપ્તો અનદિક અનત મુત્તમાન ભણનું

† દિવિવાદ અનુા પ્રુસાસેા પ્રથમ અન્યા યોધા પ્રકરણમાં છે.

૩ અવધિજ્ઞાન મર્યાદામાં રહેલા રૂપી પદાર્થોને ઇન્દ્રિયોની અપેક્ષા વિના જે જ્ઞાન વડે જાણી શકાય તે અવધિજ્ઞાન. તેના ૮ પ્રકાર-૧ ભેદદ્વાર-અવધિજ્ઞાન એ પ્રકારનું છે ૧ ભવપ્રત્યય (ઉત્પત્તિની સાથે જ પ્રકટ થાય છે તે) દેવતા નારકી અને તીર્થંકરોને હોય છે અને ૨ લબ્ધિપ્રત્યય-મનુષ્ય નિર્ધાર્યને કરણી કરવાથી લયોપશમથી થાય છે. ૨ વિષયદ્વાર-અવધિજ્ઞાનથી સાતમી નરકના નારકી જન્મનું અર્થો આદિ દેખે, ઉત્કૃષ્ટા એક ગાઉ દેખે, છઠ્ઠી નરકવાળા જ ૧ ગાઉ ૧:૧ ગાઉ દેખે; પાંચમી નરકવાળા જ ૧:૧ ગાઉ ઉ. ૨ ગાઉ, ચોથી નરકવાળા જ. ૨ ગાઉ ઉ ૨:૧ ગાઉ, ત્રીજી નરકવાળા જ. ૨:૧ ગાઉ ઉ ૩ ગાઉ, બીજી નરકવાળા જ. ૩ ગાઉ ઉ. ૩:૧ ગાઉ, દેખે, પહેલી નરકવાળા જ. ૩:૧ ગાઉ ઉ. ૪ ગાઉ અવધિજ્ઞાનથી જાણી દેખી શકે છે † અક્ષરકુમાર દેવોનું જ ૨૫ યોજન ઉ. અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે તેના નવનિકાયના દેવો જ ૨૫ યોજન, ઉ સંખ્યાત દ્વીપ સમુદ્ર દેખે વાચુબંતર દેવો જ ૨૫ યોજન ઉ સંખ્યાત દ્વીપ સમુદ્ર દેખે. જ્યોતિષક દેવો જન્મનું ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત દ્વીપ સમુદ્ર દેખે ગૌમાનિક દેવો જ ચોપાતાના વિમાનની જ્વળ સુધી દેખે તિરછા પલ્યોપમના આયુષ્યવાળા દેવતા સંખ્યાત દ્વીપ સમુદ્ર દેખે* અને સાગરોપમના આયુષ્યવાળા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે, અને નીચે પડેલા બીજા દેવલોકના દેવો પ્રથમ નરક સુધી દેખે. ત્રીજા ને ચોથા દેવલોકના દેવો બીજી નરક સુધી દેખે પાંચમા છઠ્ઠા દેવલોકના દેવો ત્રીજી નરક સુધી દેખે. સાતમા આઠમા દેવલોકના દેવો ચોથા નરક સુધી દેખે, નવમા, દશમા, અગિયારમા અને બારમા દેવલોકના દેવો પાંચમી નરક સુધી દેખે. નવ ઐવેયકના દેવ છઠ્ઠી નરક સુધી દેખે. ચાર* અનુત્તરવિમાનના દેવ સાતમી નરક સુધી દેખે. અને સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનવાસી દેવ સંખ્યુષ્ણ લોકમાં કંઈક કંઈ જાણે દેખે સંસી તિર્થંચ પંચેન્દ્રિય જ અશુભનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉ અસંખ્યાત દ્વીપ સમુદ્ર દેખે સસી મનુષ્ય જ અશુભનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યુષ્ણ લોક અને લોક જેવડા અલોકમાં અસંખ્યાતા ખંડ દેખવાની શક્તિ છે † ૩ સસ્થાનદ્વાર-અવધિજ્ઞાનથી નારકી ત્રિપાઠના આકારે દેખે શુભનપતિ પાલા (ટોપલા)ને આકારે દેખે વ્યંતર પડાને આકારે દેખે. જ્યોતિષી ઝાલરને આકાર દેખે બાર દેવલોકના દેવો મુદંગને આકારે દેખે ઐવેયકના દેવ ફૂલની છાંયડીને આકારે દેખે અનુત્તરવિમાનવાસી કુમારિકાની કંચુકીને આકારે દેખે અને મનુષ્ય નિર્ધાર્ય

† નારકી જીવો મહાવેદના અનુભવવાથી કે જાતિસ્મરણજ્ઞાનથી પાછલા ભવોની વાત જાણી શકે છે પણ દેખી શકતા નથી કારણ કે તે પરોક્ષ જ્ઞાન છે

+ પહેલા ત્રીજા દેવલોકના દેવો. અને કિલ્વધી દેવો પૈકી જેમનું પલ્યોપમનું આયુષ્ય છે તેજ સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે છે બાકીના બધાં અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે છે

* કોઈ સ્થળે પહેલીથી છઠ્ઠી ઐવેયક સુધીના દેવ છઠ્ઠી નરક સુધી, અને ઉપલી ૩ ઐવેયકના દેવ સાતમી નરક સુધી દેખે છે એમ જણાવ્યું છે

+ જે અવધિજ્ઞાન અશુભનો અસંખ્યાતમો ભાગ ક્ષોત્ર દેખે છે તે કાળથી આવલિકાના અવધિજ્ઞાનથી લાગતી કાળની વાત જાણે છે. અશુભનો સંખ્યાતમો ભાગ ક્ષોત્ર દેખે તે એક

અર્થધ્યાનથી ભૂળીના આકારે જુનેક પ્રકારે રહે છે. ૪ માણાભર દાર—નારકી અને દેવતાને અભરતર અર્થધ્યાન હોય છે તિથિ અને નાણા અર્થધ્યાન હોય છે અને મનુષ્યને માણાભરતર બન્ને પ્રકારનું અર્થધ્યાન હોય છે. ૫ અનુગ્રામી અનુગ્રામીદાર—નારકી દેવતાને અનુગ્રામી (સુધે અથવા સેવુ) યાત્રા હોય છે, જુને મનુષ્ય તિથિ અને અનુગ્રામી તથા અનુગ્રામી (જ્યાં ઉત્પત્તિ થયું ત્યાં જ હોય તેવું) જુને પ્રકારનું યાત્રા હોય છે. ૬ દેવથી સર્વથી દાર—નારકી દેવતા અને તિથિ અને દેવથી (અપૂર્ણ) અર્થધ્યાન થાય છે અને મનુષ્યને દેવથી તથા સર્વથી (પૂર્ણ) જુને પ્રકારનું અર્થધ્યાન થાય છે. ૭ કાલમાન પુલકમાન અર્થધ્યાનદાર—ઉત્પત્તિ થયા બાદ ધર્મ જાળવે કાલમાન, વધતું જાય તે વલકમાન અને ઉત્પત્તિ થતી વખતે હેમ્સ વેલક જ રહે તે અર્થસ્થિત. નારકી દેવતાને અર્થસ્થિત અર્થધ્યાન હોય છે, જુને મનુષ્ય તિથિ અને ત્રણે પ્રકારનું હોય છે. ૮ પશ્ચિમી અર્થધ્યાન દાર—ઉત્પત્તિ થતી વખતે જાળવે પ્રતિપક્ષી અને કાલમ રહે તે અપ્રતિપક્ષી અર્થધ્યાન. નારકી દેવતાને અપ્રતિપક્ષી અર્થધ્યાન હોય છે મનુષ્ય તિથિ અને જુને પ્રકારનું હોય છે.

૪ મતાવલકમાન—સચ્ચી ૫ એકવચન પ્રવેશત બાવને અણુવચન સ્થાન તેના ૨ ભેદ ૧ સજ્જમતિ સામાન્યરૂપે જાણે. ૨ વિપુલમતિ—વિશેષરૂપે જાણે. ૩ દર્શન—કેટલે મનમાં થતે ચિત્તરૂપે તેને સજ્જમતિ વાળો રૂપે પડે જ જાણે, પણ વિપુલમતિ વાળો ચિત્તરૂપે પડે. ૬ અર્થથી માલિનો કાષ્ટનો ૩ માત્રો છે, સેવથી પાલ્લીપુત્રાદિમાં અનેકો છે. કાળથી સિમળા ૩ ઉલકામાં જુનેકો છે અને બાવથી થી, રૂપ, આદિ કરવાનો છે વચેરે વિસ્તરણ જાણે. સજ્જમતિ તે પ્રતિપક્ષી પણ હોય છે પરંતુ વિપુલમતિવાળો અવસ્થા કેવલમાન પ્રાપ્ત કરે છે. મન ૫૫ વચનની ૧ દબ્ધથી ૧૫૫ દબ્ધને જાણે. ૨ સેવથી નીચે રત્નપ્રભા નરકનું ઉપરની નીચેનું નાનું પ્રકાર ઉપર અંબેદિતિનું ઉપરનું તથા જુને ત્રીજા જગતી દીપ પ્રમણે રહે છે. (જ્યાં સજ્જમતિવાળો ૨૫૫ જાણે એટલું રહે છે.) ૩ કાળથી પુલકપ્રકારનો અસખ્યપ્રકારો થાય જુલકાળની અને પશ્ચનો અસખ્યપ્રકારો થાય અર્થધ્યાન કાળની વાત જાણે છે અને ૪ કાલથી સર્વ સચ્ચી જીવેલા મનની વાત જાણે. મન ૫૫ વચન કમ અર્થધ્યાન, સચ્ચી અખ્યાત વચન આણુઅવગાહ, પશ્ચિમી, સમગ્રદિષ્ટિ સર્વતિ, અપ્રતિપક્ષી અને અર્થધ્યાન એટલા જાણેલા પ્રકાર મનુષ્યને જ ઉત્પત્તિ થાય છે.

આવધિધ્યાન અખ્યાતમાં કાળની વાત જાણે એક અણુવચન હોય તે આવધિધ્યાનમાં કાળ કમ કાળની વાત જાણે. પ્રત્યેક (ક) અણુવચન હોય તે પૂરી આવધિધ્યાનને જાણે. એક કાળ રહે તે અણુવચનની વાત જાણે. એક મનુષ્ય હોય તે પ્રત્યેક (ક) મુદત જાણે. એક ઠોઠ હોય તે એક સ્થિતિની વાત જાણે. ૧ મોળા રહે તે પ્રત્યેક સ્થિતિની જાણે. ૨૫ થો રહે તે ૧ પશ્ચમાં કાળ કમની વાત જાણે. અરત હોય પૂર્ણ રહે તે પૂર્ણ પશ્ચમાં વાત જાણે. જ જાણે રહે તે ૧ મહિનાની જાણે. જાણે રહે તે ૧ વર્ષની જાણે. ૧૫ મો રચકાળ રહે તે પ્રત્યેક વચનની જાણે. અખ્યાત દીપ સમુદ્ર રહે તે અસખ્યપ્રકાર કાળની વાત જાણે. ૫૨મ અર્થધ્યાન ઉપર ૭૦ મોહામોહ રહે. અને તેને અવધિધ્યાનમાં દેવગણ થાય. અર્થધ્યાનમાં અર્થધ્યાનથી દેવતા જેવું કાળ નથી. પરંતુ અર્થધ્યાનની ઉપરથી સ્થિતિ જાણે છે.

અવધિજ્ઞાનથી મન:પર્યવજ્ઞાનની વિશેષતા—અવધિજ્ઞાનથી મન:પર્યવજ્ઞાનનું ક્ષેત્ર થોડું છે, પરંતુ વિશુદ્ધતા અધિક છે. અવધિજ્ઞાન ચારે ગતિવાળાને થાય છે, પણ મન પર્યવજ્ઞાન તે જોઈ મનુષ્યગતિમાં સાધુને જ થાય છે. ૩ અવધિજ્ઞાનથી જન્મનું અગુલના અસંખ્યાના ભાગ જેટલું ક્ષેત્ર જાણે છે તથા અધિક પણ જાણે છે પણ મનપર્યવજ્ઞાન તે અઢી દોષ પ્રમાણે જ હોય છે. ૪ જે રૂપી સૂક્ષ્મ પર્યાયોને અવધિજ્ઞાની જાણી શકતા નથી તેને મન:પર્યવજ્ઞાની જાણી શકે છે.

૫ કેવળજ્ઞાન—સર્વથી નોંધન્દ્રિય આત્મ પ્રત્યક્ષપ્રમાણનો એક જ ભેદ છે તે કેવળજ્ઞાન આ જ્ઞાન મનુષ્ય, સંજી, કર્મભૂમિના, સખ્યાત-વર્ણયુવાળા, પર્યાયા, સમ્યગ્દૃષ્ટિ, સંયતિ, આપ્રમાદી, અવેદી, અકષાયી. ચાર ધર્મતકર્મવિનાશક, ૧૩મા ગુણુરથાનકવર્તીને જ પ્રાપ્ત થાય છે કેવળજ્ઞાનમાં સર્વ દ્રવ્ય સર્વ ક્ષેત્ર, સર્વ કાળ અને સર્વ ભાવ હરતામલકવત્ પ્રકાશિત થાય છે આ જ્ઞાન અપ્રતિપાતી હોય છે. અર્થાત્ કેવળજ્ઞાન પ્રકટ થયા પછી જન્મનું અંતમુહૂર્તમાં અને ઉત્કૃષ્ટ ૮ વર્ષ ક્રમ કોડ પૂર્વમાં અવશ્ય મોક્ષપ્રાપ્તિ થાય છે.

(૨) અનુમાનપ્રમાણ—અનુમાનથી વસ્તુનું જ્ઞાન થાય તેના ત્રણ પ્રકાર—૧ પૂર્વ, ૨ સે સ્વર્વ, ૩ દિશી સામ. ૧ પૂર્વ તે કોઈનો પુત્ર બાલ્યાવસ્થામાં પ્રદેશ ગયો અને પુત્રના થઈ પાછો આવ્યો ત્યારે તેની માતા તેની દેહાકૃતિ, વર્ણ, તિલ, મસાદિ પૂર્વના પ્રમાણે કરી તેને પિછાણે તે ૨ સે સ્વર્વ તેના ૫ ભેદ: ૧ કન્જોણ, ૨ કારણોણ, ૩ ગુણોણ, ૪ અવયવયાણ, ૫ આસરેણ તેમાં ૧ કન્જોણ, તે જેમ મોરને કેકારવધી, હાથીને, ગુહ-ગુહાર શબ્દથી, ઘોડાને હણહણવાથી ઇત્યાદિ કાર્યથી પિછાણે તે કન્જોણ. ૨ કારણોણ તે વસ્તુનું કારણ તંતુ પણ તંતુનું કારણ વસ્તુ ત્રિહિ. ગળતુ કારણ ધાસ પણ ધાસનું કારણ ગળ નહિ રોટલીનું કારણ લેટ પણ લોટનું કારણ રોટલી ત્રિહિ, ઘડાનું કારણ માટી પણ માટીનું કારણ ઘડો નહિ. સુકિતનું કારણ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર પણ ચારિત્રનું કારણ સુકિત નહિ ઇત્યાદિ કારણથી વસ્તુને પિછાણે તે કારણોણ ૩ ગુણોણ તે નિમ્નકર્મ રસ ગુણ પુલમાં ગંધ ગુણ, સુવસ્ત્રમાં કસોટીના ગુણ ઇત્યાદિ ગુણે કરી વસ્તુ પિછાણે તે ગુણોણ ૪ અવયવયાણ તે શીંગડાથી બેસને, કલગીથી ફૂકડાને, દાંતથી સુવરને, નખથી વાધને, ફેશવાળાથી ફેશરી સિંહને, સૂદથી હાથીને, શસ્ત્રથી સુમટને, કાષ્ઠાલકારથી કવિને, એક દાણો દબાવી પકાવેલાં ધાન્યને પિછાણે ઇત્યાદિ અવયવે કરી પિછાણે તે અવયવયાણ અને ૫ આસરેણ છુત્રથી અગ્નિને, વાદળથી મેઘને, બંગલાથી બલાશયને અને ઉત્તમ આચરણથી ઉત્તમ પુરુષને પિછાણે તે આસરેણ અને ૩ દિશી સામ તેના બે પ્રકાર—૧ સામાન્ય, ૨ વિશેષ, તેમાં સામાન્ય તે જેમ એક રૂપિયાને જોવાથી તેના જેવા ધણા રૂપિયાને જાણે મારવાડના એક ધોરીને જોવાથી તેના જેવા ધણા ધોરી (બળદ) ને પિછાણે. દેશાતરના કોઈ એક મનુષ્યને જોઈ તેનો જેવા ધણા મનુષ્યને જાણે એક સમઘટિને જોવાથી તેના જેવા ધણા સમઘટિને જાણે ઇત્યાદિ પ્રકારથી જાણે તે સામાન્ય અને ૨ વિશેષ—જેમ કોઈ વિચક્ષણ સાધુજીએ વિહાર કરતાં રસ્તામાં ધણુ ધાસ ઉગેલું જોયું, પાણીનાં નવાણુ ભરેલાં જોયાં, બાગ બગીચા લીલાલ્લમ જોયાં તેથી જાણે કે અહીં સૂતકળમાં રૂષ્ટિ ધણી થઈ હતી આગળ જતા જોયું તે ગામ નાનું, ગામમાં શ્રાવકનાં ઘર થોડા, શ્રાવકનાં ઘરમાં સંપત્તિ પણ થોડી, પણ શ્રાવક શ્રાવિકા ધણા જ ભક્તિવંત, ઉદાર પરિણામી, ઉત્કૃષ્ટ, ભાવથી દાન દેવાવાળા ત્યારે અનુમાનથી જાણ્યું કે

અહીં વત માનકાળમાં આ માણીનું કષ્ટક કાણુ થવાનું છે વળી આત્મજા ચાત્ર્યા, સુખે છે તે પદાદ પવતો મનોહર હવા પછી જ સારી તારા થયા અને નહિ માયમાંની તથા જહારની જમીન રજિવાયણી લાગે ત્યારે સમજે કે આવતા કાળમાં આ જગ્યાએ કાંઈ સમ થવાનું જણાય છે એ પ્રમાણે ત્રણ કાળની સારી રિશતિ જાણે એ પ્રમાણે કોઈ મુનિશ્રવ વિકાર કરતાં કરતાં રસ્તામાં અડ વચરની જમિ દેખે જાત જમીયા છુકાઈ ગયેલા દેખે, દૂધ વગેરે નવાણુ નિર્જળ દેખે ત્યારે સમજે કે જૂઠાકાળમાં અહીં વરસાદ થોડો થયો છે આત્મજા ચાત્ર્યા માયમાં જ્યાં તે માય મોડું, માયકેનાં ધર ધણાં, ધરમાં સુધિતિ થઈ પશુ પ્રાણી વિત્ત રહિત, અભિમાની સેજી રાત દેવતા કાલ વિનાના ત્યારે સમજે કે વતમાન કાળમાં અહીં કષ્ટક અરાજ થવાનું જણાય છે વળી આત્મજા ચાત્ર્યા તે પદાદ પવતો જમનોડ (નાપસક) હવા પછી અરાજ માયમાં જહાર તથા અર આવા માય તેવું થતી નહુ જ હુને તારા નહુ અને વીજળી નહુ ચમકે ત્યારે એમ સમજે કે આવતા કાળમાં અહીં કાંઈક જણાય થવાનું જણાય છે એમ ઘણી જોઈને ત્રણે કાળનો યત્તા માલ તે વિશ્વ.

(૩) 'આત્મ પ્રમાણ' તે આત્મ પુરુષોદારા કથિત સત્ત્વોથી પદાદનું યાન માલ તે તેના ત્રણ ભેદ (૧) સ્વાત્મ તે—દાદાઈથી રૂપી જિનેશ્વર પ્રભુની વાણી તથા જોજામાં જોજા દસ પૂવ જમીના યાનવાળા મુનીશ્વરોના જનાયેલા ચર્ચા તે 'સ્વાત્મ' તે—પૂર્વે કહેલાં સ્વ તથા જમના જ્યાં સમજી શી તેવી સાત્ત્વમાં તેવા દસ પૂવ જમીના યાનવાળા આત્મજા મહારાજ વગેરેએ જે જાણે રચ્યા તે 'સ્વાત્મ' (૩) તદુભવાત્મ—એ પ્રમાણેનાં સ્વ અને જમીનો તથા તેમના જાણેનાં મળતો આવતો જે સમાસ સર્વક તે 'તદુભવાત્મ' એ પ્રમાણે આત્મ પ્રમાણ જણવું

(૪) 'ઉપમા પ્રમાણ'—એની ચેત્ત્રાની છે (૧) જીતી વસ્તુને જીતી ઉપમા દેવી તે જેમકે આવતા કાળમાં પહેલા પચનાસ ટીકાંકર થશે તે માણુ કાળના ચેત્ત્રાત્મા ટીકાંકર મહાવીર સ્વામી જેવા થશે. (૨) જીતી વસ્તુને અજીતી ઉપમા દેવી તે જેમકે નરક અને દેવતામાં આયુષ્ય પશ્યોપમ અને સામરોપમાની છે તે વસ્તુ જીતી છે પણ પશ્ચ અને સત્ત્વર વખતની જણતી થાડે માર કોસના દૂધાનું અગર પાણી ર્ધ્યત આપ્તિ છે તે દૂધો કોલેએ કસો નથી કરતો નથી અને કરશે પણ નહિ એ અજીતી ઉપમા (૩) અજીતી વસ્તુને જીતી ઉપમા દેવી તે—જેમકે દારકા નક્કી થી ? દેવલોક જેવી સુવાર થી ? મોટીના દણા જેવી, અદિરો જેવા ? સ્વ જેવો વગેરે (૪) અજીતી વસ્તુને અજીતી ઉપમા દેવી તે—જેમકે ધોડાનાં શા ગર્મ જેવા ? ગરમીનાં શી ગર્મ જેવાં, ગરમીનાં શી ગર્મ જેવાં ? ધોડાનાં શી ગર્મ જેવાં, વગેરે એ પ્રમાણે ઉપમા પ્રમાણના માર પ્રકાર છે

નવ તત્ત્વ ઉપર આર પ્રમાણ.

(૧) જીવતત્ત્વ—(૧) પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી ચેતના બદલવુક્ત, (૨) અનુમાન પ્રમાણથી જાણક, જુવન દહ, તસ અને સ્વાચરનાં સ્વભાવ કહેલાં બદલવુક્ત (૩) ઉપમા પ્રમાણથી, આપી આત્મજાની પોં પદાદ નહિ. ધર્માસ્તિશાસ્ત્રી પોં અનાદિ અનત, તથા તવમાં જેમ તેમ છે, દુધમાં જેમ થી છે અને અગ્નિમાં જેમ તેમ છે તેમ સરીરમાં આપી રહેમો તે જીવ છે (૪) આત્મ પ્રમાણથી—નીચેની માયા પ્રમાણે છે—

ગાથા—“કમ્મકત્તા અયં જીવો, કમ્મ છિત્તા જીવ વુયાણવો ।

અરુવી ણિચ્ચ અણાદ્ધ, પયં જીવસ્સ લક્ખણ ॥”

અર્થ—શુભાશુભ કર્મોના કર્તા, બોકતા અને વિનાશક તે જીવ. તે અરૂપી અને અશ્વત્થ છે ધર્ત્યાદિ શાસ્ત્રીય પ્રમાણથી જીવનુ સ્વરૂપ સિદ્ધ કરવામાં આવે તે આગમ પ્રમાણ.

૨ અજીવતત્ત્વ—૧ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી જડલક્ષણવાળું, જીવનું પ્રતિપક્ષી, પુદ્ગળઆશ્રી વર્ણાદિ પર્યાયો જાણી શકાય એવું અને મળવા વીખરાવવાના સ્વભાવવાળું તત્ત્વ તે ૨ અનુમાન પ્રમાણથી નવા જૂનાપણું કરે. પર્યાય બદલ તેથી કાળનું અનુમાન થાય છે. જીવની ગતિ, સ્થિતિ, વિકાસ વગેરેમાં સહાયક ધર્ત્યાદિ અનુમાનથી પિછાણે તે, જેમકે જીવને સકંપ દેખીને અનુમાનથી જાણે કે એ ધર્માસ્તિક કાયના સ્વભાવથી છે, અકંપ દેખીને જાણે કે એ અધર્માસ્તિકાયના સ્વભાવથી છે દૂધથી પૂણું ભરેલા પ્યાલામાં ખાંડ સમાઈ જાય તે દેખીને અનુમાનથી જાણે કે પુદ્ગલને સમાવવાનો આકાશાસ્તિકાયનો સ્વભાવ છે અને પુદ્ગળનો મળવાનો સ્વભાવ છે વગેરે ૩ ઉપમા પ્રમાણથી—જેમ ઇંદ્રધનુષ્ય અને સધ્યાનો વાન બદલાઈ જાય તેમ પર્યાયો બદલે જેમ પીપળાનું પાન, કુંજરનો કાન સધ્યાનો ભાણુ ચંચળ છે તેમ પુદ્ગલોનો સ્વભાવ ચંચળ છે વગેરે ઉપમાથી પુદ્ગળ અજીવને ઝાળખે ૪ આગમ પ્રમાણથી શ્રી ભગવતીસૂત્રના ૨૦ મા શતકમાં પુદ્ગલપર્યાયનો ઘણો વિસ્તાર છે. ધર્મ, અધર્મ, આકાશ એ ત્રણેનું એક એક દ્રવ્ય સકંધ, દેશ પ્રદેશમય છે ત્રણેક પ્રદેશની અનંત પર્યાય છે, કારણકે અનંત જીવ અને પુદ્ગલોની ગતિ, સ્થિતિ અને અવગાહનમાં તે સહાયક થઈ રહ્યા છે. તેવી જ રીતે કાલદ્રવ્ય, વસ્તુને નવી પુરાણી બનાવવામાં સહાયક છે આ ચારે દ્રવ્ય અનાદિ, અનંત, અરૂપી, અચેતન છે ધર્માતિરકાય અને અધર્માતિરકાય અસંખ્યાત પ્રદેશી છે આકાશ અનંત પ્રદેશી છે કાલ અપ્રદેશી છે અને પુદ્ગલદ્રવ્ય પરમાણુથી સકંધપર્યંત પ્રવર્તક છે એક પરમાણુની અપેક્ષા ૧ વર્ણ, ૧ ગંધ ૧ રસ અને ૨ સ્પર્શ અનેક પરમાણુની અપેક્ષા ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ ૪ અથવા ૮ સ્પર્શ એમ ૧૬ અથવા ૨૦ બોલ પુદ્ગલદ્રવ્યમાં હેય છે. આ પાંચે અજીવદ્રવ્ય ગુણ પર્યાય યુક્ત છે.

પુણ્યતત્ત્વ ઉપર, ૪ પ્રમાણ—૧ પ્રત્યક્ષ—તે શુભ વર્ણ, ગંધ રસ, સ્પર્શ, મન આનંદી, વચન હર્ષયુક્ત, કાયાથી સાતાવેદનીય વેદંતો જેઈ પુણ્યવંત કહે ૨ અનુમાન—ગતિ કુળ, બળ રૂપ, સપદા, ઐશ્વર્યની ઉત્તમતા જેઈ અનુમાન કરે કે આ પુણ્યવંત છે. ૩ ઉપમા—ગોળ નાંખીએ તેનું ગજુ થાય તેવી રીતે પુણ્યના રસમાં પણ પડ્યું હાનિ વૃદ્ધિ જાણવી પુણ્યની અનંત પર્યાય અને અનંત વર્ણણ છે જેમકે પુણ્યોદયથી દેવાયુનો બધ પડ્યો, પણ કાળની અપેક્ષાથી ચોઠાણુવડિયો રસ હોય છે. જેમ જેમ શુભયોગની પ્રવૃત્તિ વધારે તેમ તેમ પુણ્યની વૃદ્ધિ થાય છે વળી પણ પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય તે તીર્થકરવત પુણ્યાનુબંધી પાપ તે હરિદેશીવત પાપાનુબંધી પુણ્ય તે ગોશાલકવત તથા અનાર્થ રાગવત અને પાપાનુબંધી પાપ તે નાગેશીવત ધર્ત્યાદિ ઉપમાથી પુણ્યનું સ્વરૂપ સમજે તે ઉપમા પ્રમાણ વળી પુણ્યવતને પુણ્યવંતની ઉપમાથી પિછાણે, જેમકે “દેવો દેવ્યુદ્ગો જહા” અર્થાત્ ઇન્દ્રના ત્રાયંત્રિક (ચુરસ્થાની) દેવો સમાન પુણ્યવત પ્રાણી સુખ ભોગવે છે તથા “ચદો ઇવ તારણું” ભરહો ધર્મ મણુસાણું” અર્થાત્ જેમ તારાગણમાં ચંદ્ર શોભે તેમ માણુસોના વૃદ્ધમાં ભરત મહારાજ શોભે છે. ધર્ત્યાદિ ૪ આગમપ્રમાણ—

જેમકે ૧ દીપકધારી, ૨ સદા અભિમાની, ૩ મૂર્ખથી પ્રીત, ૪ મહાકાવચ, ૫ સદા રાત્રી અને ૬ ખુલ્લીના રાત્રિવખાને જોઈ અનુમાન કરે કે આ નરકવર્તિમાંથી આવેલા દેખાત છે ૧ મહાધેની ૨ અન્વની સપદાનો કાળી ૩ મહાકાવચી, ૪ મૂર્ખ ૫ ભૂખાળવે, ૬ અજાણ, એ ૭ લક્ષણથી અનુમાન કરે કે આ તિર્થંકર વર્તિમાંથી આવેલો જણ છે. ૧ અજાણથી, ૨ વિનયવત કે નાથી, ૪ પાતળી, ૫ નિર્ગમિયાની એ ૫ લક્ષણથી જાણે કે મનુષ્યવર્તિમાંથી આવેલો જણ છે ૧ ઘની ૨ ચિષ્ટવચની ૩ માતા, પિતા, અને યાત્રો ભક્ત, ૪ કર્માનુસારી ૫ શુદ્ધિવત એ ૫ લક્ષણથી જાણે કે આ દેવવર્તિમાં આવેલો દેખાત છે ઉત્તરાર્ધ અનુમાનપ્રમાણ. ૪ ઉપમાપ્રમાણ—પાણીમાં ઘેડી સાકર નાખવાથી ઘેડું અને વધારે નાખવાથી વધારે ઘેડું થાય છે એ રીતે શુભકર્મના ફળ જાણવા અને પાણીમાં ઘેડું મીઠું નાખવાથી ઘેડું અને અધિક નાખવાથી અધિક ખાર થાય છે તે મુજબ અશુભ કર્મના ફળ જાણવા એમ જ ત્રીજા મહા મહા રસમથી જાણવા વળી જેમ અજાણના એક દૂધામાં અનેક પડ હોય છે તેથી જ રીતે આત્મપ્રદેશ પર કર્મવર્તણૂકના પડ લાગેલાં છે ઉત્તરાર્ધ ઉપમાથી સત્ત્વન તે ઉપમાપ્રમાણ ૪ આશયપ્રમાણ—જીવના શુભાશુભ યોગ જ્ઞાન, લેશ્વા પરિણામ ઉત્તરાર્ધ તથા ૪ મનિમાં જાણવાનાં ૧૧ લક્ષણ તે આશયપ્રમાણ જાણવું

૬ મોક્ષતત્ત્વ પર ૪ પ્રમાણ—૧ વિષ કરે કેવળી લગ્નવાન અને સિદ્ધ લગ્નવાનું અસ્તિત્વ કેવળીને પ્રવક્ષ છે મહાવીરેક જેવના યજુષને કેવળી લગ્નવાનું અસ્તિત્વ પ્રવક્ષ છે તે પ્રવક્ષ પ્રમાણ. રાત્રિવચની આરાધનાથી સમ્પન્ના રક્ષ (ચાંતરસ) નો અનુસર થાય તે મોક્ષના સુખની વાનગી રત્ન પ્રવક્ષ છે ૨ અનુમાનપ્રમાણ— સદ્ધર્મના અસ્તિત્વથી અનુમાન થાય છે કે મોક્ષ છે આત્માના અનુભવથી શુભ ઉપ? છે તે ઉપરથી અનુમાન થાય છે કે ‘કંપુલ’ શુદ્ધ અને નિરાશ ની આત્મા જનત ગ્રુણ શુભ જોવાને છે તેમ મોક્ષતત્ત્વ છે. ૩ ઉપમાપ્રમાણ— જેમ જોશ્યા બીને વાવનાં અકુર ન ફેરે તેમ મેલના છવેને કર્માકુર ન ફેરે જેમ અગ્નિમાં ઘી નાખવાથી તે સનેજ થાય તેમ વીતરાગજાત છવેને યાત્રાદિ શુભો અધી જાય ત્યારે કર્મ ફાવ થાય અને શુદ્ધ આત્મા પ્રવલ થાય. ૪ આશયપ્રમાણ—જેમ જેમ આશયમાં કહેલી પ્રતિજ્ઞાથી ૧૪ યજુરના સ્મીમાં ખવાને ત્યારે છવ મોમ જાય. ચોદ યજુરનાઓનાં કર્મ યુગ્મન એ કહેલો પ્રકરે છે અદ્ધિ તેનો સંલેપ જાતે છે ૧ મિથ્યાત્વ શુચરચાનક— જનરદિથી મિથ્યાત્વ સ્વજનવાન કે પ્રવતેલા છવ મો વીતરાગ પ્રભુની વચ્ચેથી જોણ અધિક વિપત્તિ કાઢે, પ્રાપે અને રપર્ક છે અને નેના પરિણામે ૪ મનિ, ૨૪ દગ્ધ અને ૮૪ થામ જીવે નિર્મા પરિશ્રમ્ય કરનાં કરનાં જનતાનત પુણ્યપરાતપનાં કરનાં રનારનાંદન યજુર થાનક— રાત્ર મોદનોવનો કોપેતથમ કરી અમરિત થામ કર્મ પજુ પુત તેમ પ્રતિજ્ઞો ઉપમાન થનાં સમ્પતિથી પતન થયુ આ પતન થતી વખતે જેમ રક્ષીની ત્રેણુ ફળ પુણી પર પડયુ નથી વચ્ચમાં ત્રાણીથી સારવાન મુજુ રવાનક રહે છે ૭મ કોણ પુરને ખીરનામું જોગળ કરુ’ પડી વધી નાખ્યુ વચ્ચી વખતે ખ્યુ કર્મક રવા રહી જાય તે સમય સરવાન ના છવ પૂજપણી મળે શુક્ર પછી વધુ રહી ઉભા અર્ધા પુણ્યપરાતપનાં સસારનો પર પામી ૬ મીમગુણરચાનક તે મિથ્યાત્વ છવ સમ્પત્તિપ્રાપ્તિ થયે પજુ પામ્યો નહિ. જેમ ઠિજક ખાત.થી કર્મક અર્ધો કર્મક મીઠો થાયે તેમ ખદાલ અમલ મિથ્યાત્વ અને

મીઠાશ સમાન સમ્યક્ત્વ એમ મિશ્રપણું હોય છે આ જીવ સર્વ ધર્મ સરખા માને છે કારણ કે તેને સુદમતા તારવતા આવડતી નથી આ જીવ દેશે ઉણા અર્ધ પુદ્ગલપરાવર્તનમાં સસારનો પાર પામે ૪ અવિરતિસમ્યગ્દર્શન ગુણસ્થાનકે વર્તે તો જીવ અનતાનુબધી ૪ કષાય તથા ધર્મ મોહનીયની ૩ પ્રકૃતિ એ સાતનો ઉપશમ, ક્ષયોપશમ કે ક્ષય કરી સુદેવ, સુગુરુ, સુધર્મ પર શ્રદ્ધા આણે સાધુ આદિ ચારે તિર્થનો ઉપાસક બને જો પૂર્વ આયુષ્યનો બંધ પાડ્યો ન હોય તો ૧ નરકગતિ, ૨ તિર્થંચગતિ, ૩ ભવનપતિ, ૪ વાણ્યતર, જ્યોતિષી, ૬ સ્ત્રીવેદ અને ૭ નપુંસકવેદ એ સાત મોહનુ આયુષ્ય ન બાધે અર્થાત્ એ સાત મોહમાં ઉપજે નહીં કલ્યાણ આયુબંધ પડી ગયો હોય તો તે ભોગવી પછી ને ઉચ્ચ ગતિને પામે છે ૫ દેવવિરતિ ગુણસ્થાનક પૂર્વોક્ત ૭ પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ, ઉપશમ કે ક્ષય કરે અને અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીયનો ચોક્કસ ક્ષયોપશમ કરે પ્રકૃતિઓનો ક્ષયોપશમ આદિ કરીને શ્રાવકનાં ૧૨ વન ૧૧ પ્રતિમા (પ્રતિમા), નવકારશી આદિ છમાસી તપ ધર્યાદિ ધર્મ ક્રિયામા યથાશક્તિ ઉદ્યુક્ત રહે તે જીવ જો પરિવાર ન થાય તો જઘન્ય ત્રીજે ભવે ઉત્કૃષ્ટ ૧૫ ભવે મોક્ષ જાય ૬ પ્રમત્તસંયતિ ગુણસ્થાનિક— પૂર્વોક્ત ૧૧ પ્રકૃતિ અને પ્રત્યાખ્યાના વરણીય. કષાયનો ચોક્કસ એ ૧૫ પ્રકૃતિના ક્ષયોપશમાદિ કરી સાધુ બને, પરંતુ દષ્ટિચપળ, ભાવચપળ, ભાષાયચપળ અને કષાયચપળ એ ચારેની ચપળતાને લીધે પ્રમાદ રહે અને શુદ્ધ સાધુવ્રતીનું પાલન કરી ન શકે તે જીવ જઘન્ય ત્રીજે ભવે ઉં ૧૫ ભવે મોક્ષે જાય ૭ અપ્રમત્તસંયતિ ગુણસ્થાનિક— તે ૧ મદ, ૨ વિપય, ૩ કષાય, ૪ નિદ્રા અને ૫ વિકથા એ પાંચ * પ્રમાદરહિત શુદ્ધ સયમનું પાલન કરે તે જઘન્ય તે જ ભવે ઉત્કૃષ્ટ ત્રીજે ભવે મોક્ષે જાય ૮ નિયંત્રીઆદરગુણસ્થાનિક— પૂર્વોક્ત ૧૫ પ્રકૃતિ તિવ્રતાથી ક્ષયોપશમ કરે અને અહિં જે શ્રેણીની તૈયારી થાય છે અહીં પૂર્વે કદિ નહિ કરેલું એવું અપૂર્વકરણું (કષાયોની મંદતા) કરે છે, જે પ્રકૃતિઓના ઉપશમ કરે તે ઉપશમશ્રેણિ પતિપત્ન યદ્ ૧૧મા ગુણસ્થાનક સુધી ચડી પાછો પડે છે અને જે પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરે તે ક્ષયક્રેણિ પતિપત્ન યદ્ નવમા, દશમા ગુણસ્થાનકે યદ્ સીધો ખારમે ગુણસ્થાનકે જાય અને તકાળ તેરમે ગુણસ્થાનકે જઈ દેવગણનો થાય છે ૯ અનિયંત્રીઆદર ગુણસ્થાનિક— પૂર્વોક્ત ૧૫ તથા હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, શોક, દુઃખાદિ પ્રકૃતિ અને સંવલન ત્રિક (ક્રોધ, માન, માયા) તથા ૩ વેદ (સો પુરુષ, નપુંસક) એમ ૨૭ પ્રકૃતિને ઉપશમાવે અથવા અપાવે તે અવેદી અને સરલ સ્વભાવી જીવ જઘન્ય તે જ ભવે ઉં ત્રીજે ભવે મોક્ષે જાય + ૧૦

* ગાથા—સુચકેવલી આહારગ, રિજુમદ્ ઉવસ તગા વિઝ પળાણ ।

દિહંતિ મવમણંતં, તં અણંતરમેવ વ્હ ગદ્યા ॥

અર્થ—શ્રુતદેવળી, આહારક શરીર, ઋણુમતિ મનપર્યવણી, અને ઉપશાંતમોહી મેવા ઉત્તમ પુરુષો પણ પ્રમાદચરણે કરી ચતુર્ગતિમાં અનંત સસાર પરિભ્રમણ કરે છે, આ રીતે પ્રમાદો મહા ભયકર છે એટલા માટે સાધુએ તેના કંદર્માં ફસાવું ન જોઈએ હું પહેલાં જે કર્મપ્રકૃતિઓનો કદિ ક્ષય કર્યો ન હતો તેનો અહીં ક્ષય થવાથી અપૂર્વકરણ ગુણસ્થાનક કહેવાય છે.

+ પ્રશ્ન—આઠમું નિવૃત્તિઆદર અને નવમું અનિવૃત્તિઆદર એવો ઉલટો કંમ શા માટે કહ્યો ? ઉત્તર—ચારિત્રમેહનીયની અપેક્ષાએ દર્શનમોહનીય આદર છે તેની નિવૃત્તિ આઠમે ગુણસ્થાનકે થાય છે તેથી તેને નિવૃત્તિઆદર કહ્યું અને કિચિન્માત્ર મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિ સત્તામાં રહી જાય છે તેથી નવમું અનિવૃત્તિઆદર ગુણસ્થાનક કહ્યું આ બન્ને નામ સાપેક્ષ છે તત્ત્વદેવલીગમ્ય.

સુત્ર સુચિત્, કમ્મા સુચિત્ કુલા ભવતિ” અર્થાત્ સારા કર્મનાં સારા જ દેશ પ્રાપ્ત થાય છે તથા દેવાનું અનુભવ સુખઅનુભવ પ્રવાહિ, પુણ્યપ્રકૃતિનું કલ્પન દાખવા છે તે આત્મપ્રમાણ બાજુનું

૪ પાપતત્ત્વ પર ૪ પ્રમાણ—૧ પ્રત્યક્ષ—નીચે જાતિ, નીચે ફળ, કૌરવ, કૌરવિતી બીનતા જોઈને પ્રત્યક્ષમાં પાપી જાણે તે ૨ અનુમાન—તે કુખીને જોઈ અનુમાન કરે કે આને પાપનો ઉલ્લેખ વર્તે છે ૩ ઉપમા—જા નિમારો નરકના જેવા કુખ જોઈએ છે ૪ આત્મ—પાપની પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસપ્રદેશ પ્રવાહિ પાપકર્મનાં જાણેનું કલ્પન દાખવા છે તે આત્મ પ્રમાણ

૫ આત્મવત્ત્વ—૧ પ્રત્યક્ષ મન, વચન કાયાનાં આચાર છે પ્રત્યક્ષ દેખાય તેથી પિત્તે ૨ અનુમાન—તે અત્તીપક્ષ જોઈ અનુમાનથી જાણે ૨ ઉપમા—તે તળાવનું ચિત્રન, મરેનું દાર, સેતુનું નાક વગેરે ઉપમાથી આત્મવત્ત્વ રસપ્રદેશ જાણે ૪ આત્મ તે જનતાનુભવથી અપ્રત્યક્ષાખ્યાની પ્રત્યાખ્યાની અને સેનજનન જે ચાર પ્રકારના કીધ, માન માયા મોહ જે કર્મધેનો દેશ ૨૪મે અપ્રમાપ્રદેશથી કાળક કરે એવું આત્મથી જાણે તે આત્મપ્રમાણ

૬ સવરતત્ત્વ પર ૪ પ્રમાણ—પ્રત્યક્ષ તે મોચોને વડ કરે સર્વવિસ્તીર્ણ અને આત્મ દેશ વિસ્તીર્ણ મોચ પર જાણે સાને તે સવર પ્રત્યક્ષ છે ૨ અનુમાન—સાવરમોચ તપ્તના અનુમાનથી સવર કહે ૨ ઉપમા પ્રમાણ—જેમ જરનાળાં નંધે કરવાથી તળાવમાં પાણી આવતું નંધે થાય, દાર નંધે કરવાથી કચરો આવતો જાય, જેમ વદાણમાં જિંદો નંધે કરવાથી પાણીનું આવતું નંધે થાય છે તેમ તપસ્વત-પ્રત્યાખ્યાન કરવાથી, મોચનું નિર્માન થતાં સવર થાય છે ૪ આત્મ પ્રમાણથી—આત્મનું સ્થિરપક્ષ દેશથી કે સર્વથી મન, વચન, કાયાનાં મોચનું કલ્પન તેને આત્મ પ્રમાણથી સવર કહે

૭ નિર્જરા તત્ત્વ—૧ પ્રત્યક્ષ—જાર પ્રકારના તપથી કર્મનું જન્મન કરે તે ૨ અનુમાન—દાન, દર્શન અર્ચન, તથા સમક્રિયાઈ શક્તિ થતી દેખી અને દેખાતું આત્મક વચેરની પ્રકૃતિ જોઈને નિર્જરાનું અનુમાન થાય ૩ ઉપમા—જેમ ક્ષારથી ધોતાં વજનો મેલ દૂર થાય છે, દંડજ્વાળા તપસાર વચેરના સંયોગથી સેતુ નિષ્કલ થાય છે અને જલનીથી સ્ત્રી પર જામેજી વાર દૂર થાય છે તેમ તપમયથી નિર્જરા થાય છે ઉપમા પ્રમાણ ૪ આત્મપ્રમાણ—જ્ઞાની વાંજ રહિત સમ્યક્વચ્છુબ્ધ તપ કરવાથી સારાનિર્જરા થઈ આત્મશુદ્ધિ થાય છે એમ કહે તે આત્મ પ્રમાણ

૮ નંધ તત્ત્વ પર ૪ પ્રમાણ—૧ પ્રત્યક્ષ તે ક્ષીરનીરની જેડે છર્વ અને પુદ્ગલ સેલીમ્ન વધ રહેલ છે અને જેને લીધે પ્રયોગસા પુદ્ગલરૂપે છરીરો સંયોગ વચેર પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તે ૨ અનુમાન પ્રમાણ—બી લીધે કરે જંગી મલુધર કે સાંપુજનો ઉપરેક મલુધર કો છર્વ સવય વિગ્રમ આપાય છર્વ નહિ એ અનુમાનથી જાણે કે કમ પ્રાપ્તિનો કાણ નંધ છે જેમ ચિત્ત અપિએ અત્યંત મલુધરને કશું કે નિવલમયુકે કા અર્થાત્ દે રાખ્યું પૂરે કરેલા નિવાણના મોચથી તને ઉપદેશની અધર થતી મુરોલ છે વળી તીર્થનાં લક્ષણથી કમ મિત્રાથી છવ આત્મો તેનું અનુમાન કરે

જોડવાનો ય.પ્ર

ક્રમ	લેખના નામ	લેખના લક્ષણ	લેખના બધાં ઉત્પદ રિચિતિ	લેખના બધાં ગતિ	લેખના ગતિ	લેખના ગતિ ઉત્કૃષ્ટ
૧	વર્ણ-કૃષ્ણ ગ ધ-દુર્ગ ધ રસ-કૃષ્ણ રૂપર્શ-તીક્ષ્ણ	પ આજ્ઞા સેવે, સેવરવિ ક યોગ, પ ઇ દ્રિય મોક્ષણી કુદે તીવ્ર પરિણામે છ કાયાનો આર ભ કરે, હિ સા કરતા હરે નહિ, કુદ પરિણામી, ઉભય લોકના હુ ખથી હરે નહિ	જ. અ ત ર્ણુહત ઉ. ૩૩ સાગરો- પમ અ ત ર્ણુહત અધિક	ભુવનપતિ વાણવ્ય તર અનાય મુબ્ય	પ સ્થાવર ૩ વિકલે દ્રિ તિય ય પ ચો- દ્રિય	પાયમી છઠી સાતમી નરક
૨	વર્ણ-લીલો ગ ધ-દુર્ગ ધ રસ-તીજા રૂપર્શ-ખરખરો	ઇર્ણવ ત બીજના ગુણ સહન કરે શકે નહિ જ્ઞાનાભ્યાસ આદિ કરે નહિ, કરવા દે નહિ, રસગુણિક, ઇ દ્રયના વિષયમા લપટ સાતાનો ગવેષણુહર	જ. અ ત ઉ ૧૦ સાગ પદ્યનો અસ જ્યાતભાગ અધિક	ભવનપતિ વાણવ્ય તર, કમંભુમિ મુબ્ય	પ સ્થાવર ૩ વિકલે તિય ય પ ચો.	ત્રીજી, ચોથી, પાયમી નરક
૩	વર્ણ-ગ ગ ધ-દુર્ગ ધ રસ-કસાવેલો રૂપર્શ-કકલુ	વાકુ બોલે, વાકો ચાલે, પોતાના હોય હાડે, પારકા હોય પ્રકારો, કઠોર વચન બોલે, ચોરી કરે. પરસ્પરીની ઇચ્છા કરે	જ. અ ત ઉ ૩ સાગ પદ્યનો અસ ભાગ અધિક	ભુવનપતિ વાણવ્ય તર અ તરુવીપ મુબ્ય	પ સ્થાવર ૩ વિકલે તિ પ ચો દ્રિય	પહેલી બીજી ત્રીજી નરક
૪	વર્ણ-લાલ ગ ધ-સુગ ધ રસ-ખરમોઢો રૂપર્શ-નરમ	ન્યાયી, સ્થિરચિત્ત, સરલ, કુલુહલરહિત, વિનીત, જ્ઞાની, દમિતે દ્રિય, દુઃખર્મો પ્રિયધર્મો પાપભાર તપેશી.	જ. અ ત ઉ ૨ સાગરોપમ પ પ. નો અ સ. અધિક	પૂર્વી, પાણી, વનસ્પતિ ભુગલ મુબ્ય	ભવનપતિ, વાણ- વ્ય તર જ્યોતિષી તિય ય પ ચો દ્રિય	પહેલું, બીજું ત્રણ
૫	વર્ણ-પીળો ગ ધ-સુમ ધ રસ-મીઠો રૂપર્શ-કોમળ	કષાય પાતળા પાડે, સદા ઉપશાત કષારી, ક યોગ વશ રાજે, અલ્પભાષી, દમિતે દ્રિય.	જ. અ ત ઉ ૧ સાગ. અ ત- ર્ણુહત અધિક	ત્રીજી સ્વર્ગ	ચોથું સ્વર્ગ	પાયમી સ્વર્ગ
૬	વર્ણ-સ્વેત ગ ધ-સુગ ધ રસ-મધુરો રૂપર્શ-સુકોમળ	આર્તરાદ્ બ્યાનવર્ણ, ધર્મ શુકલ બ્યાન બ્યાય રગદ્વેષ પાતળા પાડે અગર વિરમે, દમિતે દ્રિય સમિતિ, શુન્તિવ ત, સરાગસ યમી ક પીતરાગી સતમાવ ત	જ. અ ત ઉ ૩૩ સાગ અ ત અધિક	છઠ્ઠી બારમા સ્વર્ગ સુધી	૯ એવેયક ૪ અતુતર વિમાન	સર્વર્થે સિદ્ધ વિમાન

* કપોત લેખાનો વર્ણ, અલસીની ક્ષુદ્ર કાલની પાંખ અથવા પારવાની ડોક જેવો હોય છે.

જેમકે ૧ દીપકપાત્રી, ૨ સદા અભિમાની, ૩ મૂર્ખથી ગ્રીત, ૪ મહાકિપવત, ૫ હથ રાગી અને ૬ યુગ્મનીના રેખવાળાને જોઈ અનુમાન કરે કે આ નરકમતિમાંથી આવેલો દેખાય છે ૧ મહાસેથી, ૨ અન્ધની સપદાનો કાગી ૩ મહાકપડી, ૪ મૂર્ખ ૫ ભૂખાળવો, ૬ આગસ, એ ૭ લક્ષણથી અનુમાન કરે કે આ તિર્મચ મતિમાંથી આવ્યો જણાય છે. ૧ અન્ધસેથી, ૨ વિનયવત ૩ નાપી ૪ પાપગીર, ૫ નિર્ગમિતાની એ ૫ લક્ષણથી જાણે કે અનુભવમતિમાંથી આવ્યો જણાય છે ૧ ઘાની ૨ મિષ્ટવચની ૩ મદ્રા, ખિા, અને ઘરનો કાઠવ, ૪ ખર્માનુરાગી ૫ શુદ્ધિવત. એ ૫ લક્ષણથી જાણે કે આ દેવમતિથી આવ્યો દેખાય છે ઈત્યાદિ અનુમાનપ્રમાણ. ૪ ઉપમાપ્રમાણ—પાણીમાં ઘેડી સાકર નાખવાથી ઘેડું અને વધારે નાખવાથી વધારે ઘેડું થાય છે એ રીતે શુભકર્મનાં ફળ જાણવાં. અને પાણીમાં ઘેડું મીઠું નાખવાથી ઘેડું અને અધિક નાંખવાથી અધિક ખાદ્ય થાય છે તે યુગ્મ અશુભ કર્મનાં ફળ જાણવાં. 'એમ જ તો મદ મદ રક્ષણે જાણવો વળી જેમ અપરખના એક ટૂંકામાં અનેક પદ દેખ છે તેવી જ રીતે આત્મપ્રદેશ પર કર્મવર્ણનાં પદ જાણેલાં છે ઈત્યાદિ ઉપમાથી અવગણ તે ઉપમાપ્રમાણ. ૪ આગપ્રમાણ—છવના શુભાશુભ થેત્વ જાન, કોસ્થા પરિણામ ઈત્યાદિ તથા ૪ મતિમાં આવવાનાં ૧૬ લક્ષણ તે આગપ્રમાણ જાણવું.

૬ મોક્ષતત્ત્વ પર ૪ પ્રમાણ—૧ તિથ કર કેવળી સજવાન અને શિલ્ક સજવાનું અસ્તિત્વ કેવળીને પ્રત્યક્ષ છે મહાવીરેક ક્ષેત્રના અનુજને કેવળી સજવાનું અસ્તિત્વ પ્રત્યક્ષ છે તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ. રત્નવચની આરાધનાથી સમતા રસ (દાંતરસ) નો અનુભવ થાય તે મેક્ષના સુખની વાનછી રવ પ્રત્યક્ષ છે ૨ અનુમાનપ્રમાણ— સદ્ધર્મના અસ્તિત્વથી અનુમાન થાય છે કે મોક્ષ છે આત્માના અનુભવથી શુભ ઉપજે છે તે ઉપરથી અનુમાન થાય છે કે અપુણ્ય શુદ્ધ અને નિરાશ ની આત્મા અનત ગુણ શુભ જોત્તવે છે તેજ મેક્ષતત્ત્વ છે ૩ ઉપમાપ્રમાણ— જેમ જોલેલા ઘીને વાવતાં જાકર ન ફૂરે તેમ મેક્ષના છવોને ક્યો ફૂર ન ફૂરે જેમ અગ્નિમાં ઘી નાંખવાથી તે સનેજ થાય તેમ વીતરાગજ્ઞાન છવોને યાગાદિ ગુણો અગ્નિ જલ ત્યારે ક્યો ફૂર થાય અને શુદ્ધ આત્મા પ્રગટ થાય ૪ આગપ્રમાણ—જેમ જેમ આગમાં કોઢેલી પ્રકૃતિઓ ૪થી ૧૪ ગુણસ્થા સ્થિતિમાં જાયે ત્યારે છવ મોક્ષ જલ યોદ ગુણસ્થાનોનાં કથ યુગ્મને એ ક્ષેત્રો પ્રગટે છે અદિ તેની લક્ષણ જતાવે છે ૧ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનક— અનાદિથી મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન કે પ્રવત વો છવ ધી વીતરાગ પ્રમુની વાણીથી જોત્તુ અધિક વિપસ્તિ લઈ, પ્રગટે અને રપક્ષે છે અને નેના પરજામે ૪ મતિ, ૨૪ દશ અને ૮૪ સામ છવમે નિર્મા પરિપ્રમણ કરતાં કરતાં અનતાનત પુરુષપરાવતન કર્મ. રનાસ્વાદન ગુણ જાનક— રશેન મોદનીઓ ક્ષેપણમ કરી અમ્હિન પ્રાપ્ત કયુ' પણ પુન તેમ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાન થનાં અમ્હિતથી પતન થયુ આ પતન થતી વખતે જેમ જણથી ઉરેમ્ ફળ પૂરતી પર પમ્થ નથી વચ્ચમાં ત્યાંથી સ્વાસ્થાન ગુણ સ્થાનક રહે છે ૭મ કોઈ પુરુષે ખીરમાંનું જોળન કયુ' પછી વધી નાખ્યુ વધતી વખતે જલ કંઈક રવા રહી જલ તે સમાન સ્વાસ્થાન. જ્યો છવ કૃષ્ણપણી મટી શુદ્ધ પક્ષી થઈ રશે ઉણા અર્થે પુરુષપરાવતનમાં સસારનો પાર પામશે ૮ મીમગુણસ્થાનક તે મિથ્યાવતી છવ સમ્પ્રજ્ઞાભિમુખ થયો પણ પામ્યો નહિ. ૭મ મિથ્યા આત્મથી કંઈક ખોટા કંઈક ખોટા લાગે તેમ ખટાઈ સમાન મિથ્યાત્વ અને

મોગશ સમાન સમ્પદ્ધત્વ એમ મિશ્રપણું હોય છે. આ જીવ સર્વ ધર્મ સરખા માને છે કારણ કે તેને સુક્રમતા તારવતા આવડતી નથી આ જીવ દેશે ઉણા અર્ધ પુદ્ગલપરાવર્તનમાં સસારનો પાર પામે ૪ અવરતિસમ્યગ્નિ-૧૮ ગુણસ્થાનકે વર્તે તો જીવ અનતાનુબધી ૪ કપાય તથા દર્શન મોહનોયની ૩ પ્રકૃતિ એ સાતનો ઉપશમ, ક્ષયોપશમ કે ક્ષય કરી સુદેવ, સુચુર, સુધર્મ પર શ્રદ્ધા આણે સાધુ આદિ ચારે તિર્થનો ઉપાસક બને જે પૂર્વ આયુષ્યનો બંધ પાડ્યો ન હોય તો ૧ નરકગતિ, ૨ તિર્થગતિ, ૩ ભગવત્પતિ, ૪ વાણ્યવતર, જ્યોતિષી, ૬ સ્ત્રીવેદ અને ૭ નપુંસકવેદ એ સાત જોલનું આયુષ્ય ન થાય અર્થાત્ એ સાત જોલમાં ઉપજે નહીં. કદાચિત્ આયુબંધ પડી ગયો હોય તો તે ભોગવી પછી ને ઉચ્ચ ગતિને પામે છે ૫ દેવવિરતિ ગુણસ્થાનક પૂર્વોક્ત ૭ પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ, ઉપશમ કે ક્ષય કરે અને અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીયનો ચોક્કસ ક્ષયોપશમ કરે પ્રકૃતિઓનો ક્ષયોપશમ આદિ કરીને શ્રાવકનાં ૧૨ વ્રત ૧૧ પ્રતિમા (પ્રતિજ્ઞા), નવકારશી આદિ જમામી તપ ધર્માદિ ધર્મ ક્રિયામાં યયાશક્તિ ઉદ્બુદ્ધ રહે તે જીવ ને પડિવાઈ ન થાય તો જન્મન્ય ત્રીજે ભવે ઉત્કૃષ્ટ ૧૫ ભવે મોક્ષે જાય. ૬ પ્રમત્તસંયતિ ગુણસ્થાનિક— પૂર્વોક્ત ૧૧ પ્રકૃતિ અને પ્રત્યાખ્યાના વરણીય. કપાયનો ચોક્કસ એ ૧૫ પ્રકૃતિના ક્ષયોપશમાદિ કરી સાધુ બને, પરંતુ દષ્ટિચપળ, ભાવચપળ, ભાષાચપળ અને કપાયચપળ એ ચારેની ચપળતાને લીધે પ્રમાદ રહે અને શુદ્ધ સાધુમતીનું પાલન કરી ન શકે તે જીવ જન્મન્ય ત્રીજે ભવે ઉં ૧૫ ભવે મોક્ષે જાય ૭ અપ્રમત્તસંયતિ ગુણસ્થાનક— તે ૧ મદ, ૨ વિપય, ૩ કપાય, ૪ નિદ્રા અને ૫ વિકથા એ પાંચ * પ્રમાદરહિત શુદ્ધ સંયમનું પાલન કરે તે જન્મન્ય તે જ ભવે ઉત્કૃષ્ટ ત્રીજે ભવે મોક્ષે જાય ૮ નિયટીઆદરગુણસ્થાનક— પૂર્વોક્ત ૧૫ પ્રકૃતિ તિવ્રતાથી ક્ષયોપશમ કરે અને અહિં જે શ્રેણીની તૈયારી થાય છે અહીં પૂર્વે કદિ નહિ કરેલું એવું અપૂર્વકરણું (કપાયોની મંદતા) કરે છે, જે પ્રકૃતિઓના ઉપશમ કરે તે ઉપશમશ્રેણિ પતિપત્ત યદ ૧૧મા ગુણસ્થાનક સુધી ચડી પાછો પડે છે અને જે પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરે તે ક્ષયકશ્રેણિ પતિપત્ત યદ નવમા, દશમા ગુણસ્થાનકે યદ સીધો બ્યારમે ગુણસ્થાનકે જાય અને તત્કાળ તેરમે ગુણસ્થાનકે જઈ દેવજ્ઞાની થાય છે ૯ અનિયટિઆદર ગુણસ્થાનક— પૂર્વોક્ત ૧૫ તથા હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, શોક, દુઃખ, પ્રકૃતિ અને સંબલન ત્રિક (ક્રોધ, માન, માયા) તથા ૩ વેદ (સો પુરુષ, નપુંસક) એમ ૨૭ પ્રકૃતિને ઉપશમાવે અથવા અપાવે તે અવેદી અને સરલ સ્વભાવી જીવ જન્મન્ય તે જ ભવે ઉં ત્રીજે ભવે મોક્ષે જાય + ૧૦

* ગાથા—સુચકેવલી આહારગ, રિજિમદ્દ ઉવસ તગા વિઝ પળાણ ।

હિંદંતિ ભવમળતં, તં અણંતરમેવ વ્હં ગદ્ધયા ॥

અર્થ—શ્રુતકેવળી, આહારક શરીર, ઋણુમતિ મનપર્યવગ્નાની, અને ઉપશાંતમોહી એવા ઉત્તમ પુરુષો પણ પ્રમાદાયરણે કરી ચતુર્ગતિમાં અનંત સસાર પરિભ્રમણ કરે છે, આ પાંચે પ્રમાદો મહા ભયકર છે એટલા માટે સાધુએ તેના કંદર્માં ફસાવું ન જોઈએ ઈ પહેલાં જે કર્મપ્રકૃતિઓનો કદિ ક્ષય કર્યો ન હતો તેનો અહીં ક્ષય થવાથી અપૂર્વકરણ ગુણસ્થાનક કહેવાય છે

+ પ્રશ્ન—આઠમું નિવૃત્તિઆદર અને નવમું અનિવૃત્તિઆદર એવો ઉલટો ક્રમ શા માટે કહ્યો ? ઉત્તર—ચારિત્રમે હનીયની અપેક્ષાએ દર્શનમોહનીય બાદર છે તેની નિવૃત્તિ આઠમે ગુણસ્થાનકે થાય છે તેથી તેને નિવૃત્તિઆદર કહ્યું અને કિંચિન્માત્ર મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિ સત્તામાં રહી જાય છે તેથી નવમું અનિવૃત્તિઆદર ગુણસ્થાનક કહ્યું આ બન્ને નામ સાપેક્ષ છે તત્ત્વેકેવલીગમ્ય.

સૂક્ષ્મસંપ્રસાદ ગુણસ્થાનક—પૂરોક્ત ૨૭ પ્રકૃતિ અને સંવ્યવસ્થાનો સોમ એ ૨૮ પ્રકૃતિઓને ઉપરમાવે તેા ઉપરમશ્લેષિ કરે. અને ખપાવે તેા ક્ષપકશ્લેષિ કરે. આ છવ્ઝવળાઓએ, અલિપ્ત, યાન્તિસ્વરૂપ, અન્યથા તે જ આવે ઉત્કૃષ્ટો ત્રીજો આવે મોક્ષ જાણ. ૧૧ ઉપસાત માહતીય ગુણસ્થાનક—મેહનીય કમની ૨૮ પ્રકૃતિઓને રાખવામાં કારણાં અગ્નિ પેઠે ઉપરમાવે, તેને વધાખ્યાત યાત્રિ કેસ, બાદી જે કળ કરે તેા અનુવર વિમાનમાં ઉપજે તાથી મેતુજ્ય થઈ મોક્ષે જઈ. અને જે ઉપરમાવેશ સંવ્યવસ્થા સોમનો ઉદ્ધવ થાય (વાયુથી રાખ ૩૩ અને કારણો અગ્નિ પ્રવ્યથે તેમ) તેા પાછો ૫૬ી ક્ષમે નવમે ગુણસ્થાનક થઈ આગે આવે ત્યાં સાવધાન થઈ જે પાછો ક્ષપકશ્લેષિ કરે તેા તે જ અરમાં મોક્ષ જાણ, તેમ નહિ તેા ચોથે જાણી કેઈ છવ્ઝ સમઘિતી રહે તેા ૫૭ ત્રીજો આવે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે અને જે કમ'ક'મેજ પહેલે કુણસ્થાનકે જાણી જાણ તેા દેશ ઉજ્જા અર્થપુદ્ગલ પરવત'નમાં મોક્ષ પામે છે. ૧૨ ક્ષીણ માહતીય ગુણસ્થાનક—મેહનીયકમની ૨૮ પ્રકૃતિઓને સર્વ'મા પ્રકારે ખપાવે લીલેવળી જાણીથી અગ્નિ છુટાવે તેમ) બાદી ૨૧ ગુણ પ્રકારે જે નેમી—૧ ક્ષપકશ્લેષિ, ૨ ક્ષપિકાસા, ૩ ક્ષપિકા સમકલ્પ, ૪ ક્ષપિકા વધાખ્યાત યાત્રિ ૫ ક્ષપુસ્ય, ૬ કાલસ્ય, ૭ ભેગસ્ય, ૮ અમાથી, ૯ અકમાથી ૧ વીતરોત્તી ૧૧ કાવનિમ'ય, ૧૨ સમૂર્ણ' સુગ ૧૩ સમૂર્ણ' અલિપ્તાત્મા, ૧૪ મહાપરણી ૧૫ મહાસુરીય, ૧૬ અગ્રોહી ૧૭ અલિકાત્તી ૧૮ અકાત્તી ૧૯ મહાખ્યાતી ૨ વદ'માન પરિણતી ૨૧ અપ્રતિપત્તી જે ૨૧ ક્ષેત્રોને પ્રાપ્ત કરી અત-મુદ્ધત'માં ૫ યાનવરણીય ૬ ક્ષનાવરણીય અને ૫ અતરણ કમ' જે ત્રણે કમ'ની ૧૬ પ્રકૃતિઓને ખપાવે છે અને તત્કાલ ૧૭મુ સધોગી કેવળી ગુણસ્થાનક પ્રાપ્ત થાય છે આ છવ્ઝ કેવળાત્મન કેવળાત્મન સમ્પન્ન, સધોગી સહરીરી, સધેલી 'શુદ્ધવેશી, વધાખ્યાતચારિત્રી, ક્ષપિકા સમકલ્પી પશ્ચિમીવત શુદ્ધવધાનુકલ્પે છે અથવા અતમુદ્ધત' ઉત્કૃષ્ટ દેશ ઉજ્જા (૬ વર્ષ' કમ) પૂર્વ'કેસ સુધી રહી પછી ૧૭મુ અધોગી કેવળી ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત કરે છે આ છવ્ઝ શુદ્ધવધાનના ચોથા જાણનો અપ્રાપ્ત, સમુચ્ચિન્ન કિંચા અનવર અપ્રવિષત્તી અનિરૂપિત ખ્યાત થઈ મન, વચન અને કલ્પ જે ત્રણે ચોચોતો નિમ્મક કરી અસોચવાહનું નિર્મલન કરે છે આ પ્રમાણે અધોગી કેવળી બની રૂપાતી (સિદ્ધસ્વરૂપ) અકમાના અનુભવમાં અત્યંત લીન થઈને સેશથી (શુદ્ધ'ન મેર પવેત) સમ્પન્ન નિમ્મક રહી જાણી રહેલાં વેદનીય, જાણુજ નામ અને યોગ જે ચારે ક્રમોને ક્ષપ કરે છે અને જોઈરિક તોજસ અને કામ'જુ એ ત્રણે કરીરોને છોડીને નેમ અર'દ્યુ બીજા જામનમુજા થવાથી ઉછળે છે તેથી રીતે કમ'જામનથી મુક્ત થયેશ છવ્ઝ મુક્તિ તરફ ચમન કરે છે જેવ અગ્નિજવાથનો ઉપ'વચનનો સ્વભાવ છે તેમ નિષ્કર્મી છવ્ઝનો ઉપ'વચનનો સ્વભાવ હેવાથી તે સમપ્રણિ કાગુર્મત, અન્ય આકાશપ્રદેશનું અવગ્રાહન કર્યા વિના, વિમ્મક મતિ રહિત એક સમય માત્રમાં મોક્ષસ્થાનને પ્રાપ્ત કરી અનંત, અક્ષય, અખાખ્યાય, અનુપમ મુખોનો ભોક્તા અને છે તે અત્યંતપ્રમાણ જાણુવું

એ પ્રમાણે સત્ત નય, ચાર નિષેધ ૪ પ્રમાણ મત્તપદિ અનેક રીતિ વડે નવતરવળા સ્વપમનું સમૂર્ણ જાણુવું હોતું તે સ્વપમ છે વળી આ સ્વપમના પેરામાં કાપમાંથી વધી વડેરે સુરેનો નાનનો સમાવેશ થાય છે એ યાનનો કેઈ વાર પાછો થો નહિ. ૫૭ તેમાંથી વધાકલ્પિત પ્રાપ્ત કરી હેતુ એ જ મુમુક્ષુ કલ્પ છે

શાસ્ત્રજ્ઞાન અનંત છે, વિદ્યાઓ ઘણી છે પરંતુ મનુષ્યનું આયુષ્ય અંત છે અને વિદ્યો અનેક છે, માટે જેમ હાલ પાણીને ઊંડી દૂધને ગ્રહણ કરે છે તેમ વિવેકી પુરૂષે ધર્મમાંથી સાર ગ્રહણ કરી લેવો જોઈએ.

શાસ્ત્રજ્ઞાન અનેક સકાનો છેદ કરનાર, મોક્ષમાર્ગદર્શક અને સર્વ જીવોનાં નેત્રરૂપ છે. શાસ્ત્રજ્ઞાનરૂપ નેત્ર જેમને નથી તે અંધ સમાન છે.

ગાથા—જિણવયણે અણુરક્તા, જિણવયણં જે કરંતિ ભાવેણં ।
અમલા અસંકિલિદ્ધા, તે હુંતિ પરિત્તસંસારી ॥

અર્થ—જે ક્લિષ્ટ પરિણામરહિત નિર્મળભાવવાળા હોય છે તે શ્રી જિનેશ્વરપ્રણીત પથનર્મ અનુગત (પ્રીતયુક્ત) બને છે. અને જિનવયનની જે આરાધના કરે છે તે સંસારો પાર પામે છે

શાસ્ત્રોદ્ધારક બાલ બ્રહ્મચારી ઋષિ.સપ્રદાયાચાર્ય
સ્વ મુનિશ્રી અમોલ્યખઠ્ઠપિણ મહારાજ વિરચિત
'જૈન તત્ત્વપ્રકાશ' ગ્રંથના દ્વિતીય ખંડનું “સૂત્રધર્મ”
નામક દ્વિતીય પ્રકરણ સમાપ્ત.

પ્રકરણ ત્રીજું.

મિથ્યાત્વ.

બુજ્જજ્જત્તિ તિઉદ્દિજ્જા, વંધણં પરિજાણિયા ।

કિમાહ વધણ વીરો, કિં વા જાણં તિઉદ્દઈ ? ॥

સૂચગાડાંગ ૧ શ્રુતસ્કંધ. અધ્ય૦ ૧

અર્થ—મનુષ્ય બોધ પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ, તથા બધનનું સ્વરૂપ જાણી તેને તોળું જોઈએ. શ્રી વીર પ્રભુએ બધનનું સ્વરૂપ શું બતાવ્યું છે? અને જેવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાથી જીવ બધનથી મુક્ત થઈ શકે છે?

કર્મબધથી આત્માને બચાવવા માટે કર્મબધનું સુખ્ય કારણ જે “મિથ્યાત્વ” છે તેનું સ્વરૂપ બતાવે છે યોગશાસ્ત્રમાં કહેલું કે—અનિત્યાશુચિ દુઃખાનાત્મસુ નિત્યશુચિ સુખાત્મસ્વાતિરવિદ્યા” અર્થાત્ અનિત્યને નિત્ય, અશુદ્ધને શુદ્ધ, દુઃખને સુખ અને આત્માને અનાત્મા માનવો તે જ, અવિદ્યા (મિથ્યાત્વ) છે મિથ્યાત્વના ૩ પ્રકાર છે-૧ અજ્ઞાનથી અપજ્ઞવસિયા (અનાદિ અનંત) જે મિથ્યાત્વની આદિ પણ નથી અને અત પણ નથી અભવ્ય જીવોને એવું મિથ્યાત્વ હોય તેમજ અનંત ભવ્ય જીવો પણ એવા છે

કે જે જનતાનાં કળથી અવકાશિક (અભ્યવહાર રાશિ) નિર્માણની શક્તિમાં પોતા છે તેઓ ઓન્દ્રિય પમાવને ઊંડી હજી સુધી નેષ્ટાદિય પણ મયા નથી અને અવિષ્કારમાં મોટી પણ નહિં ૨ અણાકાયા સપન્નવર્ણિયા (અનર્પિત શાંત) સસારી છવો અનર્પિત મિથ્યાત્વની હોવાથી જેના મિથ્યાત્વની અર્પિતે તેા નથી પરંતુ કેટલાક અભ્ય છવો સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરવાને ચેત્ત્વ હોવાથી મિથ્યાત્વનો જાત કરે છે ૩ સાત્ત્વા સપન્નવર્ણિયા જે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરી પછી પશ્ચિમમાં થઈ જાય છે એટલે પુનઃ મિથ્યાત્વની થાય છે તેનું મિથ્યાત્વ આદિ અને જનતા સહિત હેમ છે મિથ્યાત્વના સ્વરૂપને વિસ્તારથી સમજાવ્યા માટે તેના ૨૫ પ્રકાર કહીએ છીએ.

મિથ્યાત્વના પચ્ચીસ પ્રકાર
(૧) અભિપ્રકૃષ્ટ મિથ્યાત્વ.

કેટલાકને લેઈએ એમ માને છે કે આપણા જ્ઞાનમાં આવે તેજ સાચું જાણી તથાજ જોડું છે એવા લેઈએ, પોતે માનેલી મહામાં રમે પરી જાય એવા વિચારથી, સંશ્લેષનો કમજોમ પણ કરતા નથી મી (જનેથર કમવાનની વાણીનું અવશ્ય જાંચન પણ ન કરે, સ્વાસુત્વનો નિષ્ક્રિય પર ન કરે, હાંમલી જની પોતે માનેલા તથા શ્રદ્ધથી ગામ્યા અપવા માર્ગમાં થઈ રહે તેવાઓને કેઈ સાત મમની સમજાય જાયે તેા કહે કે, જામણા જાપણાનો મમ જામે થી રીતે ઊંડીએ ને પરી રીતે તેા જાપણાની મમ પરપણને જેવી રીતે વળગી રહે છે તેવી રીતે સસારની બીજી જામણમાં વળગી રહેતા નથી એમ જરા વિચાર કરતાં તરત જણાયે જેમકે—જાપણા કરી જામણા મહેર, જામણા મહેર હેમ તેા જાપણે, જામણ જામ, ફેરી હાથ જય તેાડી તેવા થઈ જવું નેષ્ટીએ કે નહિ ને જાપણા નિર્ધન હેમ અને જાપણને મમ પ્રાપ્ત થયું હેમ તેા તે મને ફેરી છા નિર્ધન જવું નેષ્ટીએ કે નહિ ને સાત મમને જામીકર કરવામાં જાપણાની પરપણને ન જોડે તેા જા જામણમાં જય જાપણાને જેવા થવું નેષ્ટીએ. પણ તેમ કરતા નથી. ફક્ત મમની જામણમાં જ જાપણાને નાહક વચમાં જાયે છે અને મિથ્યામત-મિથ્યા-મમનો ત્વજ કરતા નથી. કેટલાક વળી એમ કહે છે કે જામણા મમમાં મેટા મેટા વિદ્વાન મનવાન અને સચાવાન લેઈએ છે. તે મમાં શુ મૂળ છે કે નહિ પણ એવો વિચાર ન કરે કે મેટા મેટા વિદ્વાન મનવાન અને સચાવારી લેઈએ જાણી જાણીને નાશન જની જે જામણ જની કરાજ પોએ છે તેનું જેમ કે તે વખતે તેઓ મૂળ નથી તેા શુ છે ?

કે સસારમાં છવો ૩ પ્રકારના છે ૧ વખા જી જેવા કે જે પુરુષને સસર થવા જતાં પુત્રવતી થતી નથી. તેવી જ રીતે અલગ છવો જામણરેક યાનર્પિતી જામણના કરી કેવેક સુધી જાય છે વળી જનતા સસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે પણ કદાપિ મેક્ષ પામતા નથી. ૨ વિષય જી સમાન વિષયને પુત્ર પ્રાપ્ત કરવાની કાતા તેા છે પરંતુ પુરુષના સંયોગના અભાવે પુત્રપ્રાપ્તિ થતી નથી. જે જામણાની નિર્માણમાં રહેલા અભ્ય છવો છે તે તેમથી કરી નીકળશે જ નહિ, શુદ્ધ પ્રાપ્ત કરી ચક્રી નહિ અને મેક્ષ પણ જશે નહિ. તેવી જ રીતે નિર્માણમાંથી નીકળેલાં જનતા અભ્ય છવો એવા છે કે જેઓ સસારમાં પરિભ્રમણ કરતા જ રહેશે. કદાપિ મેક્ષ પામશે નહિ ૩ સપવા જી સામાન સપવા જી પુરુષના ચેત્ત્વથી પુત્રપ્રાપ્તિ કરી શકે છે તેવી જ રીતે નિકટજનો અભ્ય છવ યાનર્પિત શુદ્ધ પ્રાપ્ત કરે છે અને મેક્ષમાં પણ જાય છે.

ખરી વાત તો એ છે કે મોહનીય કર્મની શક્તિ ઘણી પ્રબળ છે એ શક્તિના પ્રતાપથી ખરા ધર્મની પરીક્ષા થઈ શકતી નથી. મોહરૂપી મદિરાના નિશામાં બધું વિપરીત ભાસે છે. મેતન મોહને વશ થઈ ધર્મના નામે પણ પાપ કરવામાં અતિ આનંદ માને છે આત્માને ધર્મકર્મની પિછાન અનાદિ કાળથી છે તેથી વગર શીખવ્યે તેને આવડી જાય છે જુઓ, બાળકને ગર્ભાશયથી બહાર નીકળતી વખતે તરત રોવાનું અને દૂધ પીવાનું તેમજ મોટા થયા પછી સ્ત્રીની સાથે ક્રીડા કરવાનું કેાણુ શીખવે છે? અનાદિ કાળથી આત્મા એવાં કામ અનંતીવાર કરીને આવ્યો છે. એ અનુભવને લીધે તેને વગર શીખવ્યે એવી વાતો યાદ આવી જાય છે અને કરવા મડી જાય છે એવું જાણી હઠાગ્રહી. કદાગ્રહી, દુરાગ્રહી ન બનતાં, તેમજ ધનવાન-વિદ્વાન તરફ ન જોતાં. પોતાના આત્માના શુભાશુભ તરફ નજર ફરી, આભિમહિક મિથ્યાત્વ છાંડી સત્ય ધર્મમાં પ્રવર્તવું.

૨ અનાભિ મહિક મિથ્યાત્વ

કેટલાક લોકો હઠાગ્રહી હોતા નથી, પરંતુ તેઓમાં ધર્મ-અધર્મ, નિજગુણ-પરગુણ, અને સત્ય અસત્ય પારખવાની શુદ્ધિ જ નથી હોતી જન્મથી સ્વભાવિક રીતે મૂઢતા હોય છે જેથી સત્ય ધર્મ અને પાપાંડીના ધર્મનો નિર્ણય કરી શકતા નથી. જેમ શીરા વગેરે અનેક રસદાર મિષ્ટાન્નમાં કડછી ફરે ખરી? પણ પોતાના જડ સ્વભાવને લીધે સ્વાદની પરીક્ષા ન કરી શકે તેમ કેટલાક જોળા પ્રાણીઓ આ જગતમાં ઘણા વખત થયા હોય છતાં ધર્મ સંબંધી પૂછતાં જવાબ આપે છે કે, “અમારે પક્ષપાતમાં પડવાની શી જરૂર છે? કોઈના ધર્મને ખરાબ શા માટે કહેવો જોઈએ? કેાણુ જાણુ કયો ધર્મ સાચો હશે અને કયો ધર્મ જૂઠો હશે? વધારે વિચાર કરતાં અમને તો એમ લાગે છે કે બધા ધર્મો સરખા છે કોઈ ખોટો નથી, કારણુ કે સર્વે ધર્મમાં મોટા મોટા વિદ્વાન મહાત્મા પડેલ, ધર્મોપદેશક દેખાય છે, તે સર્વે શું જૂઠા છે? અને તે કેાણુ બિચારા કે તેમનાથી વધુ સાચા ગણાઈએ? અમારે તો કોઈ ધર્મના ઝગડામાં પડવું નથી. અમારે તો સર્વ સરખું અને સાચું છે, સૌના દેવ, ગુરુને પૂજીશું, વદીશું અને આરાધીશું જેથી અમારો ઉદ્ધાર થાય.” એવી રીતનો વિચાર રાખનારા બિચારા વચમાં જ રહી જશે ન આ તીરે કે ન પેલે તીરે, એવા જોળા લોકોએ એટલો બધો ખ્યાલ કરવો જોઈએ કે જો બધા ધર્મ એક સરખા છે તો તે સર્વમાં એટલો ભેદ અને અતર શા માટે પડે છે? સૌ પોતપોતાનો પક્ષ શા માટે તાણે છે? એટલા વિચારથી સિદ્ધ થાય છે કે બધા ધર્મોમાંથી કોઈ એક ધર્મ સાચો છે હવે સાચો ધર્મ કયો છે તે જાણવાની જરૂર પડે છે તો આત્માનુભવથી, દીર્ઘદષ્ટિથી અથવાદષ્ટિથી અને નિષ્પક્ષપાતપણે વિચાર કરવો કે જે એક મહાન અને સર્વ માન્ય વસ્તુને આધારે બધા ધર્મો ચાલે છે, અને જે તે બધા ધર્મવાળાએ ઉત્તમ માની છે તે વસ્તુ સંપૂર્ણપણે જેમાં હોય તે ધર્મ સર્વ ધર્મોથી સાચો ગણવો જોઈએ એવી મહા પવિત્ર, અભિલિક અને વદાનક વસ્તુ કંઈ છે અને તેનું નામ શું છે? એ મહાન વસ્તુનું નામ દયા +

+ શ્લોક—અદ્રોહઃ સર્વભૂતેષુ, કર્મણા મનસા ગિરા ॥

અનુગ્રહચ્ચ દાનં ચ, સતાં ધર્મઃ સનાતન ॥

અર્થ.—મન વચન અને કાયાથી પ્રાણી માત્રનો દ્રોહ ન કરવો, સર્વે પ્રાણીપર અનુગ્રહ. (દયા) રાખવી અને દાન દેવું એજ સનાતન ધર્મ છે

૭ અદ્વિતિયા પરમો ધર્મ ॥ એવી ભક્ત્યતી દયા માતા ને ધર્મમાં સર્વાંશો વિરાજ્યતી હેતુ તે ધર્મ સાચો અને બીજા સર્વે કલેષાશ્લેષિત માનવા.

શ.કા—ધર્મની સમ્યાક યાદે એક ભક્તિ નામ લીધુ તો સ્વ, સ્તિત સતેષ ભક્તિ, વજેરે શુદ્ધે કેમ ન થણા ?

સમાધાન—અહીં શાઈ ! સર્વે શુદ્ધોનો એ દયા માતામાં સમાવેશ થાય છે જ્યાં અનેક પ્રકારની છે (૧) સ્વરૂપ—પોતાના આત્માની સવર નિર્ગુણથી સંસાર ભ્રમણામાંથી જન્માતીને દયા પાળતી તે, ખાતપાત ભોલવિલાસ કરી આત્માને પુણ્યવાનમાં પરમ થઈ સુખી થવું તે ખરી સ્વરૂપ નથી પુણ્યનો જ્ઞાનક એ ખરે સુખ નથી એ તો માન થાતી લીધેથી સુખ છે એવા ભોલવિલાસમાં રચા પડ્યા રહેવાથી અને પાપપુણ્ય વજેરેના વિચાર વગર જીવેથી પુણ્ય કરવાથી તેનું પરિણામ મહા કુખલતા છે સાક્ષમાં મળે છે ॥ સિદ્ધિમિત્તસુલા મહુકાલુષુપ્પલા, છાપી મનસ્થર્ષ કુ કામમોગા ॥ અર્થાત્-કામ (લગ્ન ને રૂપ) ભોમ (રૂપ, રૂપ ને રૂપ) અપથ જાહારની પેઠે ક્ષણ માત્ર સુખ આપનાર, અનતકળ લગી કુખ દેનાર અને મહા અનર્થની ખાલુ છે ને ધીજી દિગ્ધિત માત્ર સુખ આપે અને મહા વખત લગી કુખ આપે ને ઉપરથી સુખ આપતી લાગે અને અતર્થ કુખના નિવાસ રૂપ હેતુ અને ને ખરા સુખની પ્રતિષ્ઠા અતરસરૂપ હેતુ તેને સુખકારક કેમ કહેવાય ! કદી ન કહેવાય મળે છે કે ને સુખ અંજર કુખ વસે, તે સુખ છે કુખ રૂપ તેથી સ્વરૂપ તેને સમજતી કે પોતાના આત્માની સાથે યાનપૂર્વક વિચાર કરેલા કે, કે આત્મન ! નો વૃ દિસા બુદ્ધિ ચેતી મેધુન વજેરે અદારે પાપસ્થાનમ્નું સેવન કરીશ તો આ ભવમાં તો ચારીરિક માનસિક પીડા વજેરેથી પીડાઈતી અને આજ્ઞા નરક, તિર્થ વજેરેની અનંત વેળા પામીશ એવું સમજ એ પાપકારી કોઈથી અસર ના તો વૃ લેખ કળમાં પરમ સુખી મહત્ત્વ એવી સ્વરૂપ આણી પોતાના આત્માને અમર્થથી જન્માતી હેતુ (૨) 'પરસ્પર'—પુરતી પણી વજેરે સમાનતા છોડાને પોતાના આત્મા સમાન મળી તેવું રક્ષણ કરવું સ્વસ્થમાં પરસ્પરની નિરખા છે એટલે સ્વરૂપ પાળનાર અદ્વિતિયા પરસ્પર પાકે છે જ પક્ષ પરસ્પરમાં સ્વસ્થની ભાજના છે એટલે પરસ્પર પાળતો અદ્વિતિયા સ્વરૂપ પાકે છે જ એક ન કહેવાય, સ્વરૂપ હેતુ વા ન પક્ષ હેતુ, એ રીતે એક ભાષામાં સર્વે સદ્ગુણોના સમાવેશ થયો + એવો ને ભાષામાં ધર્મ છે તેજ સાચો ધર્મ છે અને તેનેજ મહત્ત્વ કરો (૩) દ્વિતિયા—છવેલા દ્વિતિ પ્રાણોને મળતી નહિ, નાશ કરેલા નહિ (૪) ભાવરૂપાઃ છવેલા ભાવપ્રાણો ગતિ દત્ત ન સુખ, વીરને વિધિ થાય એવું કામ કરવું નહિ નહિ સામાન્ય ખાલુ કરે (૫) અવદાર દર્શા સાધુ અને અવદારના જાણાર ઉપયોગમાં થાતી છવેની રક્ષા કરતી (૬) નિમગ્નતા - કમ અમલગુણી સ પક્ષ સવર સ્વરૂપ રૂપ એ શુદ્ધરૂપને પ્રાપ્ત થાય છે તેની ભાવના ભાવતી

+ અદ્વિતિય પરોધર્મ : કોપાસ્તુ પ્રત્યક્ષિતરાત ।

વસ્યાસ્તુ પરિસારૈ, પાલ્પમ્ય વધાપુતિઃ ॥

અર્થ—પરમ ધર્મ અદ્વિતિયા મન ન છે સર્વદર્શિ મટેની વિસ્તાર તો અદ્વિતિયા મનની સવ પ્રકારે રહાને યાદે ન છે જેમ આત્મી સમાજ યાદે વાડ છે તેમ.

મહાત્માઓ, નિજઆત્માની અને પરમાત્માની સર્વથા દ્યાનપાળવામાં સમર્થ, હાલ વિરાજે છે અને એવીજ દ્યા પાળે છે

પ્રશ્ન-૫મ મહાવ્રતધારી સાધુ આહાર વિહાર વગેરે અનેક કર્તવ્ય કરે છે તેમાં હિંસા તહિ થતી હોય ?

સમાધાન-આહાર વિહારાદિ કર્તવ્યમાં ઉપયોગ રાખવા છતાં અકસ્માત રીતે હિંસા થાય છે તેથી પાપ કર્મનો બંધ થતો નથી. શ્રી જિનેશ્વર દેવે ફરમાવ્યું છે કે:-

જયં ચરે, જયં ચિઠે, જય માસે જય સયે ॥

જયં ભુજંતો માસંતો, પાવકમ્મં ન વંધદ્ ॥

જતનાથી ધર્માં સમિતિ સહિત ચાલવાથી, જતનાથી ઉભા રહેવાથી જતનાથી શયન કરવાથી જતનાથી બોજન કરવાથી, અને જતનાથી (ભાષા સમિતિ સહિત) બોલવાથી પાપ કર્મનો બંધ પડતો નથી. એ ફરમાન પ્રમાણે ૫મ મહાવ્રતધારી મુનિઓ સર્વે કામ જતનાપૂર્વક કરે છે તેથી પાપકર્મનો બંધ પડતો નથી હવસ્યપણાને લીધે યોગથી ચૂકી જતા હિંસા થાય તો પોતે પશ્ચાત્તાપ સાથે પ્રાયશ્ચિત્ત સાથે પ્રાયશ્ચિત્ત (૬૩) લઈને શુદ્ધ થાય છે. આથી કરી મુનિ મહારાજ સર્વથા અહિંસાવ્રતધારી છે.

પ્રશ્ન-સાધુ તો સર્વથા દ્યા પાળી શકે, પણ અમે તો ગૃહસ્થ છીએ તેથી અમારાથી એવી સંપૂર્ણ દ્યા શી રીતે પળે ?

સમાધાન-તમારું કહેવું સત્ય છે. ગૃહસ્થપણાની સ્થિતિમાં સંપૂર્ણ દ્યા પાળવી ધણીજ મુશ્કેલ છે, છતાં પોતાથી જેટલી પળે તેટલી દ્યા અવશ્ય પાળવી અને જે જે હિંસા પોતાથી થાય તેને હિંસા સમજી તેનો પશ્ચાત્તાપ અવશ્ય કરવો. અને ત્યાં લગી દિનપ્રતિદિન મર્યાદા કરી હિંસા કમી કરવી, હિંસાનો સર્વથા ત્યાગ કરવાના અભિલાષી રહેવું, સર્વથા હિંસા ત્યાગનાર મહાપુરુષોના ગુણગ્રામ કરવા અને અવસર પર પોતે સર્વથા હિંસા છોડી મુનિપદ ધારણ કરી પોતાને કૃતાયં અને ભાગ્યશાળી બનવાની ભાવના ભાવવી મહસ્થને માટે આ મહાન સાર છે એવી સમજણ રાખી બોળા વિવેકેહીન અને બયમીત ન થતાં સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરવો અને અનાભિગ્રહિક મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરવો.

૩ આભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ.

કેટલાક સત્યાગ્રહી લોકો પોતાના મનમાં તો પોતાની ધર્મ માન્યતા અને કલ્પનાઓને મૂકી સમજી જાય છે, પણ માન મગરૂરીને લીધે વેશનો ત્યાગ કરતા નથી તેમ પોતે મહેલો કંઠો ત્યાગ ન કરતાં વાનને ટકાવી રાખે છે, કાર્ષાશાસ્ત્ર પારગત મહાત્મા તેમને ન્યાય પુરસ્કાર સમજાવે તો ન સમજતાં તેમની સામે અનેક પ્રકારનાં કૃતકો, ખોટી રચનાઓ કહેવુંઓ અને કુચુકિતઓ રચી પોતાના કુમતને સ્થાયે છે-સિદ્ધ કરે છે; પોતે ઉત્સવ પ્રસપ્થા કરતાં ડરતો નથી, શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુનું એક વચન ઉત્થાપતાં તેને-લગતાં અનેક રચન ઉત્થાપી તાંખે છે, ઉત્તર ન જડે તો તલ્લણ કોધને વશ થઈ શુદ્ધ શિક્ષા દેનાર પીતાયં મહાત્માનો તિરસ્કાર કરે છે ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં જે-જે આસ્થાય પોતાના મનને ફરકતકનાં હોય તે તમામ ઉલ્લાસી દે, ત્વમતિ કલ્પનાઓ ખોટા ખોટા અંથ, કથા,

અરિયમો પેતાની વાત સ્થાપે છે અને એ રીતે જ્ઞાત સજારની કાંઈ અનતા થાયી
 મરે નથી. ભોળા મોહને પેતાના મત પ્રમાણે જરમાથી પવિત્ર અને સાચા સાધુઓની
 સન્નત ઊઠી, તેવા સાધુઓને કાન-માન-સહકાર આપવાનું જાણ કરાવી દૂર નાવની પો પોતે
 દુઃખી પેતાના જનુયાથીઓને દુઃખાદી પાતાળમાં (નરકમાં) લઈ જાય છે. સત્ત્વ ધર્મની પ્રજ્ઞવાળા
 જાણેને આવા ઉત્ક્રાંત પ્રપંચ હામરૂની જગત ન પડે ત્યાં સુધી તેા બાચાર પણ અપાર
 જોગખાલુ પડી કે તરત તેની સન્નત છેડાવી, અને એનો ઉપદેશ સાંભળવો નહિ. પેતાના
 જાકમાનું કિત ચાલનાર સર્વેની ખાતર ફરતો છે કે પેતાની માન્યતા એટલી પ્રભુત્વ પડે ત્યારે
 હામરૂની કુલકી તેમજ કીધી ન મતાં તરત તે માન્યતાઓનો ત્યાગ કરી જે સત્ત્વ ધર્મ માણ્ય
 પડે તેનો રચીકર કરવો અને અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વથી નિરૂપત થવું, મિથ્યાભાવ, મિથ્યાવચન
 અને એટલી કિમ્બને કુપંકથી પોષવી. સાચના અર્થ પેતાની મરજી પ્રમાણે કરી જતાવના
 કે જેથી દિ સખું પાવણુ માવતે સર્વ અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ છે.

૪ સ સાધિક મિથ્યાત્વ.

કેટલાક જોવા નૈન કાલજો છે કે શ્રી વીતરામ વાલુની કેટલીક જ્ઞાન વાંતો સમજાવ્યા
 ન આવે, અને બીજા ધર્મપાળાથી કે આધુનિક પાશ્વિકાત્વ માન્યતાઓથી વિરૂદ્ધ માણ્ય પડે
 તેથી નૈનમતામાં સહા હાથી કહે છે કે આ વાત સાચી છે એમ શી રીતે ધ્યાનુ જાય ? કા
 તેા શ્રી પ્રજુએ જુદું ફરમાવ્યું છે જગત આચારોએ જુદું લખ્યું છે એવી મામડોણ
 રિશતિવાણ મન કરે છે પણ એમ નથી વિચારતો કે સ પૂર્ણપણે જ્યા પાળનાર અને સત્ત્વને
 સ પૂર્ણપણે જાણનાર કેવળ નિરવ્યાથી જિનેશ્વર દેવ બહો ઉપદેશ સામયે કરે ? શ્રી વીતરામ
 પ્રજુને પેતાનો મત અધાત્વપૂર્ણ અભિમાન હતો ? શ્રી તેમને પણ હતો ? કે જેથી બહો
 પ્રપંચ કરે. મુર વિચારકને સાચની વક્ત સમજનાં ન આવે તેા પેતાની જુદીની મદદ
 સમજવી, પણ શ્રી તથાં કરે પ્રજુ કે ઝીતરજાં આચારોનો જરા પણ દેવ કહવો નહિ. અપાર
 અપાર ઘાંડી અધ્યાત્મનો જોગ મળે ત્યારે ત્યારે કાંઈએનું સમાધાન કરવું છતાં સહા રહી
 જાય તેા યાનત્રાવલુન તથા કર્મનમેહનીય કમતા ઉપજ જાણી કેવળીનાં વચનને સત્ત્વ માનવું
 સમુદ્ધાનું પાણી લેકામાં શી રીતે સમાય તે પ્રમાણે જનતયાની મહારાજનાં વચનો અજ્ઞાત
 અને ઉચ્ચસ્થની સમજનાં પૂર્ણપણે ક્યાંથી આવે ? એ પ્રમાણે વિચારણા કરી સાંસ્થિક
 મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરવો.

૫ અનાભોગ મિથ્યાત્વ

અનાભોગ મિથ્યાત્વ, અજુસમજથી અરમાપણાથી વથા જોગપણાથી બાજે છે
 ઝોન્દિય, મેહન્દિય તેહન્દિય, ચક્રિન્દિય અને અસરી પચેન્દિય આ સર્વ છમેને
 તેા આ મિથ્યાત્વ નિરતર દોષ છે. મેહન્દિયથી અસરી પચેન્દિય સુધીના છમેને
 મન ન દોલથી કેમ પ્રકારનું બાન હોતુ નથી તેથી તેઓ પણ સરેવ અરમાની ન હો
 છે આ કારણે તેઓને આ મિથ્યાત્વ સદંજ બાજે છે. પરંતુ કેમ વખતે કેમ છવ સમક્ષથી
 જ્ઞાન થઈ વિશ્વેન્દિય કે અસરી તિર્થંચ પચેન્દિયમાં આવીને ઉત્તમ જાય છે તે વખતે
 તેમમાં સાચાત્તન સમક્ષિત વાળે છે તેની રિશતિ ? આવાયકા કહેરી છે તેથી

તેમની અપર્યાપ્તિવસ્થામાં આ સમર્પિત અલ્પ કાળ માટે રહે છે. તે પછી તે નિયમા મિથ્યાત્વી બની જાય છે. આ પ્રકારે આમાં પણ અનાલોગ મિથ્યાત્વ હોય છે. વળી ધણા સંગી પંચેન્દ્રિય જીવો પણ અસંસી જેવા અજ્ઞાન છે. તેઓ બિચારા ધર્મ અધર્મ તથા તત્ત્વ અતત્ત્વમાં કાંઈ સમજતા જ નથી. આવા અસંખ્યાના પશુ પક્ષીઓ છે અને સંખ્યાતાં ભોળાં મનુષ્યો પણ છે. તેઓ પણ આ જ મિથ્યાત્વે કરી અસિત થઈ રહ્યાં છે ઉપર્યુકત-૪ મિથ્યાત્વ કરતાં આ પાંચમા મિથ્યાત્વ વાળા જીવો વધારે છે

૬ લૌકિક મિથ્યાત્વ.

(૧) આ ભવમાં પુત્ર, પુત્રી, સર્ગા સંપતિ વગેરે પુદ્ગળીક સુખની લાલચે ગણપતી, હનુમાન, મેલડી, પીર, અબીકા, શીતળા વગેરે અનેક પ્રકારના દેવો કે જેની પુજા મિથ્યાત્વી લોકો ઔદિક સુખ માટે કરે છે તેની પુજા કરવી તે લૌકિક દેવગત મિથ્યાત્વ. આ દેવોમાંના કેાઈ કદપીત, કેાઈ પૂર્વ કાલમાં થયેલ મનુષ્યને નામે, કેાઈ વ્યતરાદિ દેવ અને કેાઈ ચવી જ્યેષ્ઠા દેવ હોય કુળ દેવ પણ અહિં આવી જાય છે.

(૨) લૌકિક ગુરૂગત મિથ્યાત્વ — નીશાળના માસ્તર, અગાધિ કળા શિખવવા માટે કળાચાર્ય પાસે છાકરા મોકલતા તે કળાચાર્ય, વડીલો, ગ્રહસ્થના વેષમાં ગુરૂ તરીકે પ્રખ્યાતી પામનાર આ સર્વે લૌકિક ગુરૂ કહેવાય છે તેમના તરફ યોગ્ય વિનયાદિ રાખવા પણ તેમનામાં મોક્ષ અથે' ધર્મ' બુદ્ધી રાખવી તે મિથ્યાત્વ છે

(૩) લૌકિક ધર્મગત મિથ્યાત્વ — સ્નાન લગ્ન, કમાવવા માટે જે ધર્મો કે નોકરી હોય તેમાં પોતાની યોગ્ય ફરજ બનાવવી, પુત્ર પુત્રાશ્વિ પાલન, વગેરે અનેક સંસારી કાર્યો જે નિતિથી કરવાના હોય છે કે શરીરાદિના કારણે કરવાના હોય છે તે લૌકિક ધર્મ કહેવાય, તેમાં મોક્ષાર્થે ધર્મ માનવો તે મિથ્યાત્વ જેમકે મિથ્યાત્વીઓ સ્નાનને ધર્મ માને છે

ધર્મનું નામ તો રાખ્યું પણ ધર્મના કૃત્ય બિલકુલ ન કરે. એકાંત અધર્મના કામો કરે અને તેને ધર્મ કરી માને. જેમકે-પૃથ્વીકાયથી ધર્મસ્થાન દેવાલય આદિ બનાવે, નવાણુ બોદાવે, છત્યાદિ પૃથ્વીકાયનાં આરંભનાં કામો કરી સ્વર્ગમાં જવાની અભિલાષા રાખે, એ પ્રમાણે જે સ્વર્ગ મળવું હોય તો ચક્રવર્તી મહારાજાઓએ રત્નોવડે ધર્મસ્થાનક કેમ ન બંધાવ્યા ? શા માટે સંયમ (દીક્ષા) લઈ આત્માને તપાદિ કષ્ટ આપ્યા ? કેાઈ સંસારનાં કામોને મોક્ષાર્થે માનવા તે લૌકિક ધર્મગત મિથ્યાત્વ છે

તીર્થસ્થાનમાં ન્હાવાથી પાપનો નાશ થતો હોય તો કંડુવું તુંબડું તીર્થજલમાં સો વાર સાફ કરતાં ચીકું કેમ થવું નથી ? તુંબડાની કડવાશ ન ગઈ તો સ્નાન કરનારનાં પાપ શી રીતે જશે ? તીર્થસ્થાનના પાણીમાં સ્નાન કરવાથી મોક્ષ સુખ મળવું હોય તો ત્યાં તે પાણીમાં હમેશાં રહેનાર માછલાં વગેરે જીવોને પણ મોક્ષ સુખ મળવું જોઈએ વળી તીર્થસ્થાનમાં રહેવાથી પાપનો નાશ થતો હોય તો તે સ્થાનમાં રહેનાર મ્લેચ્છાદિ, પશુ પક્ષી સર્વનાં મોક્ષ થવો જોઈએ. મોટા મોટા તપસ્વીઓએ મહાધૈર તપશ્ચર્યા કરી તનને શા માટે તપાવ્યું ? અરે ભાઈ ! તીર્થજલમાં અને આપણા ઘરના જળમાં એવી રીતના ફરક છે જ નહિ પાપી લોકોને તો ગંગા પણ શુદ્ધ કરી શકતી નથી

સોહ—કાર્યતે જ મિયતે જલેજોજ મહોત્કલ ।

ન ગઈકિતે તે સ્વર્ગ મલિમુદ મનોમલ : ॥

ત્રયાશ્રમાં રહેનાર જળચર પ્રાણીઓ તેમાં જ જન્મે છે અને તેમાં જ મરે છે અને તેમાં જ પિતા તેમને 'પણ સ્વર્ગ' મળવું નથી તો ખીજાનું શું કહેવું ?

સોહ—ચિત્તે રાગાધિમિ : ક્ષિપ્ત મલિકાચર્મનું કાં ।

જીવહિસાધિમિ : કાચો, ગંગા તરફ પરાક્રમુચી ॥

રામદાસ વચેરે કોણેથી જેનું જન, અસ્થન વચ્ચેથી જેનું કુખ, અને કિ કાંઈ પાપેથી જેની કાળ અપવિત્ર થઈ રહી છે તેનાથી ત્રયાશ્રમાં હિરણીને રહે છે અર્થાત્ નારાયણ રહે છે અને તેવાને પવિત્ર કરી રાક્ષી નથી.

૭ સોહોતર મિથ્યાત્વ

સોહોતર મિથ્યાત્વના પશ્ચ કહેલ છે (૧) સોહોતર દેવવ્રત મિથ્યાત્વ (૨) સોહોતર ક્રુરવ્રત મિથ્યાત્વ (૩) સોહોતર ધર્મવ્રત મિથ્યાત્વ. સ્વલિંગમાં જોડેવળા પિતાને દેવવ્રત માને, જોઈને તેને પણ તેમ માને તે સોહોતર દેવવ્રત મિથ્યાત્વ.

તીર્થ કરવું નામ તથા વેદ પાઠવું કરે પણ તીર્થ કરના સેકમાત્ર ગુણ હેલ નહિ (જેઓ જન્મથી) અઘાર દેવથી ભરેલ હેલ, એવાને દેવ માને તે સોહોતર દેવવ્રત મિથ્યાત્વ વળી વીતરમદેવના નામની ધાનવા તથા ગ્રાધા રાખી જા સોહોત્રા સુખ ધન, પુત્ર નિરોગી કાળ, ઘરની અનેક ઉપાધિનું નિવારણ વચેરેની ધન્ય કરે અથવા તે તે કામોની સિદ્ધિને માટે તીર્થ કરે તેનું સ્મરણ રહજી, જત વચેરે કરે તેને સોહોતર દેવવ્રત મિથ્યાત્વ કહે છે

જેન સાધુનું નામ, વેદ તથા ઉપદેશ પાઠવું કર્યા હેલ પણ જેમાં સાધુજ્ઞાનનું મુલો ન હેલ, પાસલા (અથ સાધુ) નાં પાંચ દુષણ સંહિત હેલ, પાંચ મદ્યમ્, પાંચ અમૃતિ અને ત્રણ શુભિ સંહિત હેલ, જાણના ક્રોધેની પાસના આરભ કરે એવા સાધુને કુર તરિકિ ધાનવા તેને સોહોતર ક્રુરવ્રત મિથ્યાત્વ કહે છે જેનધર્મ નિરુપણ (પાપથી સંહિત) છે તે ધર્મને આપરવાથી નિરાગાધ, અને અસ્થ મોક્ષનાં સુખ મને છે છતાં તેણે ઉત્તમ સુખને ઊઘી ધર્મનું આચરણ જા મોખાં સુખો પ્રાપ્ત થાલ તેટલા સાર કરે, જેઓ મને પુત્ર થશે તો ક્યાંકના વપ કરીશ, કુ કોરપતિ થાઉ તો રાજ ૨ સામાયિક કરીશ પાખીના પીતૃધનનું ફળ મને વેપારમાં લાભ થાલ તે રીતે મગજે, કુશમને ધેર નુકસાન થાલ તો અધમ કરીશ વચેરે. આ ફલિ જે પ્રદેશમાં હેલ તે અતિલભ કાનિશારક છે તે રહિને દાનવાનો પ્રવળ જરૂર કરેલો જ નોંધજો. અનત જન્મ મરણના ફેરા જેનું મહાન દુઃખ દાણ નામે જોયો સત્તા ધર્મના આચરણના છે તે ફળ લેવાને જાણે જા અવસ્થી સ્થિતિ સુખો, અશુભિમય સુખો, જે સુખનો ભરોસો નહિ તેવાં સુખો મેગવવા મરે ધર્મ કરણી થાલ એ તો હીરા જાણી પત્થર લેવા જેનું છે જેનધર્મ પાળનાર વચ્ચે કુર ૧ રહિયોને માત્ર પદર આને પણ નહિ વેચે અને વેચે તો તે ચૂન અથાલ તો અનંત દુખનું ફળ આપનાર એવા ધર્મચરણનો વેપાર કરીશ સુખના નાશમાં કરે એને કુલ જેન યી રીત કરેતલ ? આજ વિચારી સોહોતર ધર્મવ્રત મિથ્યાત્વથી જાનમાને અન્યથા

૮ કુપ્રાવચન મિથ્યાત્વ.

કુપ્રાવચન મિથ્યાત્વ.— તે મિથ્યાત્વના ત્રણ ભેદ છે. (૧) દેવગત (૨) ગુરુગત અને (૩) ધર્મગત મિથ્યાત્વ. ૧ દેવગત મિથ્યાત્વ—જેમનામાં શાસ્ત્રકથિત દેવના ઝાનાદિ ગુણો ન હોય એવા નામધારી દેવોને દેવ કહી માને તે દેવગત મિથ્યાત્વ કહેવાય કેટલાક મનુષ્યો ચિત્ર, વસ્ત્ર, કાગળ, માટી, પત્થર. કાષ્ટ વગેરે સાધનોથી પોતાને હાથે દેવ બનાવી તેને દેવ તરીકે સ્થાપે છે, જે માત્ર જડ છે, જેમાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રનો બિલકુલ ગુણ નથી, છતાં તેને ધર્મદેવ કહે છે, માને છે પૂજે છે. કોઈ દેવ પાસે સ્ત્રી હોય છે એ ઉપરથી જણાય છે કે હજી તેઓ કામચતુના પરાભવમાંથી બચ્યા નથી, વિષયલુપ્ધ છે, કોઈ દેવે હાથમાં અસ્ત્રો ધારણ કરેલાં હોય છે તેથી ચતુની હત્યાનુ કામ કરવાનું હજી બાકી લાગે છે. કેટલાક દેવ વાજાન વગાડે છે, તે જાણે હજી પોતાનાં તથા બીજાનાં મનને ઉદાસ ચિત્તમાંથી વાજાંત્રો વગાડીને પ્રસન્ન કરવા ઇચ્છે છે. કોઈએ માળા ધારણ કરી છે તે અપૂર્ણ છે. ધ્યાનમાં એકાગ્ર ચિત્ત રહી ચક્રાંતું ન હોવાથી અથવા ગણતરી પર સ્મૃતિમાં રહેતી ન હોવાથી માળાનુ સાધન રાખવું પડ્યું છે. અગર માળાવડે તેનાથી પણ કોઈ અન્ય મોટા દેવનો જાપ કરવા માળા રાખી છે જે દેવની પાસે બીજા દેવની સ્મૃતિ બેસાડી છે તે નિર્બળ છે, તેને હજી બીજાની સ્મૃતિની જરૂર છે અથવા બીજાથી પોતાનો શોભામાં વૃદ્ધિ થશે એમ માને છે. દરેક જ્ઞાન કરે છે તેનામાં મહિનતા છે. જે માંસબક્ષી છે તે અનાય છે. જે અન્ન, ફળ આદિ સ્વેદ વસ્તુના ભોગી છે તે અવ્રતી છે જે દેવ પુષ્પ, અન્ન આદિ સ્વેદ છે તે અવ્રત છે, કંઈયે નિરંકુશ છે. જે પૂજના ઇચ્છુક છે તે અભિમાનો છે જે દેવ-રુદ્ર થયે દુઃખ દે છે અને રુદ્ર થયે સુખ દે છે તે રાગદ્વેષયુક્ત છે જે દેવે પ્રતિષ્ઠાની ચાહના કરે છે તે ઢાંગી છે, તેણે હજી અભિમાન છોડ્યું જણાવું નથી ઇત્યાદિ અનેક દુર્યુણથી ભરેલ દેવોને દેવલુદ્ધિથી શી રીતે મનાય? વળી એ તે દેવ છે કે મનુષ્ય છે? કોઈ અન્ય સ્ત્રી છે તે પણ એનાં શાસ્ત્રોથી પણ નિશ્ચય થતો નથી દષ્ટાન્ત—કહે છે કે બ્રહ્મામાંથી માયા ઉત્પન્ન થઈ, માયામાંથી સત્ત્વ, રજઃ અને તમ એ ત્રણ ગુણ ઉત્પન્ન થયા, વળી સત્ત્વ ગુણમાંથી વિષ્ણુદેવ, રજોગુણમાંથી બ્રહ્માદેવ, અને તમોગુણમાંથી કંઈકદેવ પેદા થયા. હવે તે પર વિચાર કરીએ બ્રહ્મા છે તે ચેતન છે, માયા છે તે જડ છે, તો ચેતનમાંથી જડ શી રીતે સંભવે? વળી એ જડ માયામાંથી ત્રણ ગુણ અને ત્રણ ગુણમાંથી ત્રણ ચેતનદેવ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને અદેવ, તો એ પણ શી રીતે બને? એ ગુણમાંથી ગુણ ઉત્પન્ન પણ ગુણમાંથી ગુણી જેવી રીતે શાય? જાતીમાંથી ધડો બને પણ ધડામાંથી માટી શી રીતે બને? કોઈની નિદા અર્થે આ વાત કહેવામાં આવતી

* શ્લોક—અદેવે દેવલુદ્ધિયાં, શુરુષીરુરૌ ચ યા ॥

અર્થમે ધર્મલુદ્ધિષ્વ, મિથ્યાત્વં તદ વિપર્યયાત્ ॥

અર્થ—અદેવને દેવલુદ્ધિથી, અશુરને શુરુલુદ્ધિથી, અને અધર્મને ધર્મલુદ્ધિથી વિપર્યય (ચિત્તવિભ્રમ) ને લીધે માનવું તેને મિથ્યાત્વ કહે છે.

નથી પણ સત્ત્વ વિચારણા કરવા સારુ જ્ઞાતી છે; સત્ત્વ જાતાવનું તે નિધ નથી વળી દેવના ૨૪ અવતારમાંથી ટેટલાક પૂર્ણ અવતાર છે અને ટેટલાક અઠ અવતાર જણાવે છે. એ પણ વાત નવાજ નથી છે. ઇશ્વરનો પૂર્ણ અવતાર થવા ટાલે, સર્વ જાદુનો પૂર્ણપણે તે અવતારમાં સમાવેશ થયો, તો બીજે ટેકણે જાદુનો અમલ થતા સર્વ જગત યત્નપૂર્વક થયું હવે જાક અવતાર ઇશ્વરે ધારણ કર્યો, છતાં ઇશ્વરને તો સર્વ જગતમાં આપક માનો છે, તો જાક જગતના છવો અને ઇશ્વરમાં ફેર શા? સૌ એક સરખા થવા ઇલાહિ કુમાવચન કાલોમાં દેવ વિદ્યેની પ્રણી માન્યતા છે તેમાંની ટેટલીક જૈન જાદુજોને સમજવા માટે જાહી ગઈ છે, માટે જોવા દેવાને દેવ તરીકે માનવા નહિ એ હેતુ છે.

વળી ટેટલાક જૈન જાદુજો પશુ, સુરેદ્ર, નરેદ્રના વર્ણનક પૂર્વજીક, જોવા પરજ પૂર્વજી મી અરિક ત તીથે કર દેવનું સારણ મૂકી ને દેવો, નામ-માન-કુલકલ-જાકકલ-પરજીવચન અને પુત્રી મનન કરનારા છે સહત મહા કુલ્લ સન સેવે છે જેમના મહાનમાં નજર જાળજા વિચારા નિરપરાધી પદ્મા, નકરો, કુદ્યાં થયાં વગેરે જનાથ છવો કપલ છે, લોહીની નીક વહે છે તથા મસિનાં ટમ્બા થાલ છે, જેઓ અસ્તિત્વના પસદ કરે છે ઇત્યાદિ અનેક અથના મુદ્દાઓ છે તેને માને છે તેનાં ચરિત્ર-મહાન-જાતકમાં જાલ છે ત્યાં અનેક જાતનાં જોજન-માનપાલ નીચળવી પોતે ખાલ છે અને દેવને તથા દેવના અમિતેને અવરાવે છે અનેક રીતે ચઢ કરે છે અને જૈનધર્મી જતાં તેવા દેવના અત્યુચકથી પન પુત્ર નિરોગીપણ, સુતુક્ષ્મ, વગેરેની વાસના પૂર્ણ થવાનું માને છે સાદૃશ્ય દ્રવ્ય નકરકાર કરે છે પોતે કરે છે અને જીળને પણ દરાવે છે અને જોજ પશુ ધરે છે પરંતુ એમ નથી વિચારતા કે દેવતાની માનતા કરકથી જો પુત્ર થયો હેલ તો કોઈ પણ કીને પશુલ્લવાની જરૂર જ રા માટે પડે? તેમજ વિધવા અને વંધ્યા ઓજો પુત્રવતી કા માટે થતી નથી? વળી ને દેવ પેતાના અક્ત પાસેની વચ્ચે ઉપર તૃપ્ત થાલ છે તે અક્તને શુ દેશ? જો જાળની હચ્છા પૂજ કરે જોવી સક્તિ જોનામાં હેલ તો તેમના અસ્તિત્વ અવત્ત્વા પ્રમાણે તેઓ કા માટે કુખી થવા? કે જોના અક્તઓ? એવું જાણી જા લોકિક દેવજાત મિષ્ટાત્વનો ત્યાગ કરે અને નિરવધારી નિર્માની નિષ્કપટી જરા પણ લાજવા વિનાના સર્વ કલુષ પન દેવને શુદ્ધ ચિત્તો બને.

શુરુગત કુમાવચન વિધ્યાત્વ—શુરુ (સાધુ)નું નામ તો પરાશુ પણ જેમાં કુર્મા અક્ષણ છે નહિ જોવા જોગી સ-વસતી હરીર, નાથ, સાઈ પાત્રી વગેરે અનેક નામ ધારણ કરનારા, જેઓ હિંસા કરે છે જુદું જોએ છે ચેતી કરે છે સ્ત્રી વગેરેનું સેવન કરે છે પન વગેરે પરિમલ રાત્રે છે રાત્રિજોજન કરે છે, કદમ્બળ ખારીએ છે માંજો જામ, અરીજ, ગરસ તમાકુ વગેરે પીવાની પુનમાં મચ્છા રહે છે- તિલક મળા, તેલ, અપર, વચ, જાણ વગેરેથી સરીરને રજ્જુમારે છે રમજેગી કપડાં પહેરે છે, જટા વધારે છે અક્ત (ભરમ) થવાને છે નાના રહે છે વહન પર મેસે છે જારે માંસ મળનું પણ અક્ષણ કરે છે

કયાદિ અનેક રૂપે પાખંડ કરી પેટ ભરાઈ કરી ફરતા ફરે એવાને માને છે, પૂજે તેને અસ્મત મિથ્યાત્વ કહે છે

આ રથજે જોત મતમાં દર્શાવેલા પાંચ સમવાય જાણવાની ખાસ જરૂર છે. એ પાંચ સમવાય જાણવાથી, ૩૬૩ પાખંડીઓના મતનું સ્વરૂપ લક્ષમાં આવતાં કુચુરુ વિષેનું ખરૂં જાણપણ થશે

૩૬૩ પાખંડમત

પાંચ સમવાયનું સ્વરૂપ.

પાંચ સમવાયનાં નામ—(૧) કાલવાદી, (૨) સ્વભાવવાદી, (૩) નિયતિ ભવિતવ્ય—(નિહાર) વાદી, (૪) કંમંવાદી. (૫) ઉદયમવાદી. એકાંતવાદના (મતના) સ્થાપક ઉપર્યુકત પાંચ પ્રકારના હોય છે હવે તે પાંચનું સ્વરૂપ કહે છે

૧ કાલવાદી—આ જગતમાંના સર્વ પદાર્થો કાળના કબજામાં છે, એટલે સર્વે પદાર્થો પર કાળનું અધિપતિપણ છે. કાળ સૌનો કર્તા—ભર્તા—હર્તા છે. સ્ત્રીના ગર્ભધાન વેળે વિચાર કરીએ તો યોગ્ય ઉમરનાં સ્ત્રી પુરુષના સંયોગથી સ્ત્રીને વિષે ગર્ભધારણ થાય છે. સ્ત્રી વૃદ્ધ થયા પછી પુરુષનો સંયોગ થયા છતાં ગર્ભધારણ ક્રિયા બંધ થાય છે ગર્ભમાં અવતાર ધારણ કરનાર જીવ, ગર્ભાશયમાં યોગ્ય સમય સુધી પાકે તે પછીજ બાળકરૂપે પ્રસવે છે, એ બાળક પણ યોગ્ય ઉમરનો થશે, ત્યારે ચાલવા, સમજવા માંડશે અને વિદ્યા-ભ્યાસ કરશે, યુવાન વય થતાં ઇન્દ્રિયોના વિષયની વિશેષ સમજણ પડશે. વૃદ્ધ અવસ્થા થતાં કંઈ ધોળા થશે, દાંત ખરી પડશે, શક્તિ મંદ પડશે, એમ કરતાં કાળ પૂર્ણ થશે ત્યારે મૃત્યુને વશ થશે એ પ્રમાણે માણસો ઉપર જેમ કાળની સત્તા છે તેમ સ્થાવર જીવો પર પણ છે વનસ્પતિને તેનો કાળ પરિપક્વ થાય ત્યારેજ અંકુર ફૂટે છે, પાંદડાં આવે છે, ફૂલ ફળ લાગે છે, બીજ રસ પ્રગમે છે, અને કાળ પૂર્ણ થતાં સડી-બગડી સૂકાઈ જાય છે સર્વે દુનિયા કાળને આધારેજ ચાલે છે. સૂર્ય ચંદ્ર વગેરે પોતાના વખત પ્રમાણે ઉગે જાય છે, રાત્રિદિવસ થાય છે. શીતકાળમાં ઠંડક, ઉષ્ણકાળમાં ગરમી અને ચોમાસામાં

† પાખંડી ગુરુને માટે કહ્યું છે કે

શ્લોક—ધર્મ ધ્વજી, સદા લુબ્ધલ્હિ કોલોકદમ્ભક :

વૈડાલવતિકો જ્ઞેયો, દ્વિરત્રઃસર્વામિસંઘકઃ ॥

અધોદૃષ્ટિર્ન કૃતિકઃ સ્વાર્થસાધનતત્પરઃ

શઠો મિથ્યાવિતત્ર, વ્રકવૃત્તિચરો દ્વિજઃ ॥

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૪

અર્થ—ધર્મના નામથી લોકોને ઠગે, સદા લોભી, કપટી, લોકમાં, પોતાની બડાઈ કરનાર, હિંસક, ગૌર (ધર્મ) રાજે, થોડાં ગુણ વાળો છતાં બહુજી નુકશાન કરે ખોટું કરીને પોતાનો સ્વાર્થ સાધે, પોતાનો પક્ષ ખોટો જાણે તો પણ હાં છોડે નહીં, જૂઠા સોગન ખાય, ઉપરથી ઉત્તર અને અંદરથી મેલા એ પ્રમાણે બગલા જેવા ચિત્તલાળા એટલા લક્ષણવાળાને પાખંડી દિવ્ય-કહેવો

વર્ષા એ પણ કાળ પ્રમાણે જ પડે છે કાળ પ્રમાણે ન પડે તો એજ દંડી, યશ્વંત્રી અને વરુણ રત્નદિ અનેક ઉપદ્રવ ઉત્પન્ન કરે છે સુખમ સુખમ આદિ ૭ બ્રાહ્મણી વસ્ત્ર-પિંછી પણ કાળ પ્રમાણે જ પ્રવર્તે છે, વીશંકર, અશ્વત્થી, ગજદેવ, વાસુદેવ, ડેવણી ચાપુ માલક, એ પણ યોગ્ય કાળમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને યોગ્યકાળે વિચ્છેદ પામે છે વસું, રસ, મધ વગેરે પણ કાળને વશ છે વિશેષ શુ કહીએ સંસાર પરિભ્રમણ કરવાનું પરી વસસારી જાડી મેઘ પ્રાપ્ત થવાનું પણ કાળનો આધીન કાળનો પૂર્ણ પરિપાક થતો છે. એ પ્રમાણે પોતાના મતને પ્રતિપાદન કરનારો કાળવાદી કહે છે કે જલેમાં બેઠા કાળ છે અને જલમાં જ કાળનેજ કાંઈ મનો-એકાંત કાળવાદી ગિણાતી છે પણ કાળને બીજા સમય સાથે મેળવે તે સ્વભાવવાદી કામગીરી છે

(૨) સ્વભાવવાદી—જે કંઈ થાય છે તે સ્વભાવથી જ થાય છે એ યોગ્ય કાળે જા' કર્મ જનતા હોય તો શ્રી સુવાન વસ્ત્રી થવા થતાં તેને કાઢી મૂક શકાય છે નથી આત્માની વખત કીને સત્તાપ્રતિ કેમ થતી નથી? કલેશમાં વાળ કા થાડે ઉત્થા નથી? કામમાં કામમાં કેમ નથી? વનસ્પતિઓમાં પણ જન્મ છે -રેક વનસ્પતિને તેના સ્વભાવ પ્રમાણે જ રસ પ્રભે છે કાળનો પરિપાક થવા થતાં તેથી જ વનસ્પતિને ફળ થતાં જ નથી. એ પ્રમાણે જાણ્યા વગેરે જળજર પ્રાણીઓનો જળમાં રહેવાનો, પક્ષીઓનો આકાશમાં ઉડવાનો, અને જીવ, યો, જર્મ વગેરેનાં જીવિમાં રહેવાનો સ્વભાવ છે કાંઈની તકિલુવા, કાંઈની સરળતા જનસાનું કાંઈપણ મેરની રમનેરની પાંખ ફેલવેનો મધુર સ્વાદ કામગીરી કોર વાણી, જર્મનાં મોર્મ પ્રાણદર વિષ, જર્મની મહિમાં વિષકરણ ક્રેલ. પૃથ્વીની કમ્પાક, પાણીનું, પ્રવર્તીય અને કાંઈ, અગ્નિની ઉષ્ણતા, હવાની ચળવળ. સિદ્ધનું સમસિક્ષક સિદ્ધાન્તી કુચ્છ, અગ્નિની કમ્પાક, દેહની મીઠાસ, પાણીનું પાણીમાં ફેલાવણ, લાકમનો પાણીમાં તરવેનો ટુંલ, કાન સંકલ્પ, આંખ રોજ, નાક સુધિ, છાત્ર રસાસ્વાદ ભો, કાળનો સ્વભાવ ક્રેલ, મનું અચળતા જનનો માથનું કામગીરી કામ કરવું સનું તેજ, અગ્નિની સીલવલ, નરકમાં ફેલ, દેવકર્તાનાં સુખ સિદ્ધનું અપીય્ય થર્મસિદ્ધાન્તો અચળ સદાય ક્રેલ, અચર્મસિદ્ધાન્તો ચિત્તકલ્પ ક્રેલ, આકાશનો વિશાલ શુલ્ક કાળનો વલના શુલ્ક, છારનો ઉપદેવ ક્રેલ, પ્રજનનો શરણ મળન ક્રેલ જનનું મેલ જનન અજનનું જનન સસાર પરિવર્તન ઉત્પત્તિ વસ્તુ તેજ જનનાને છે? જાઈ જ નહિ. માત્ર સ્વભાવથી જ જનુ થાય છે, સ્વભાવથી જ રહે છે અને સ્વાભાવે જ આવ છે એ રીતે સ્વભાવવાદી કહે છે કે મારો મત સાચો છે મારે બોલુ જનુ છેડી માત્ર સ્વભાવને જ સાચો મનો જાણુ એકાંતિ મનનાર ગિણાતી છે પણ સ્વભાવને બીજા સમય સાથે મેળવે તે સ્વભાવવાદી કામગીરી છે

(૩) નિશ્ચયવાદી—નિશ્ચયવાદી બોલે છે જાર કાળવાદી અને સ્વભાવવાદી તમે અને બ્રાહ્મણ, તમારાથી કંઈ પણ જાણુ નથી. જેમ જનનાર હોય તેમજ જનના કાળો જનના કરે છે જુઓ પક્ષત મધુર્મા જાણના કાળને પાર વચરનો મેર આવે છે જા' મેર પ્રમાણે ફેલા થતાં નથી જરવાના હોય તે મેર જરી જન છે અને જેટલી ફેરી લાગ્યાની કાંઈ તેટલી જ ફેરી લાગે છે અને તેટલા જન કરા જન જનનાર વાન જાઈ રીતે ગિણા થતી નથી. મેટાઈની કાંઈએ અને નિશ્ચય સીલવલને સોંપી દેવા થાડે શરણને પક્ષે જ સમજાવે

પણ એનું મોત આવવાનું હતું તેથી પોતાના ચક્રવર્તીને પોતે માર્યો ગયો. દારકા બળી
 અને એનું શ્રી કૃષ્ણ બળ્યુંતા હતા, પ્રયત્ન પણ ઘણો કર્યો છતાં કૃષ્ણના દેખતા જ
 બળવાની હતી તેથી બળી ગમ, પરશુગમે પોતાની પરશુ (કુહાડી)થી લાખો ક્ષત્રિયોને
 માર્યા પણ એનું મોત આવ્યું ત્યારે સ્વયંભૂ ચક્રવર્તીના હાથથી 'તેનું મોત થયું. વળી
 એક ખાસ દષ્ટાંત આપું છું તેથી મારો મત તમોને પૂર્ણ સાચો લાગશે એક વખતે એક
 ગ્રામ પર હોડો ને હોડી બેઠા હતા; એને મારવા માટે શિકારીએ તેના ઉપર પોતાના શકરા
 (બાજ પક્ષી) ને છોડી મેલ્યો, અને નીચેથી પોતે બાણ તાકવા લાગ્યો દેવ યોગે એક સપ્તે
 ત્યાંથી નીકળી પારાધીના પગમા ડખ માર્યો, તેથી તેના હાથમાંનું બાણ છૂટી ગયું અને
 પોતાના શકરાને વાગ્યું તેથી શકરા મરી ગયો અને નીચે પોતે પણ મરી ગયો અને
 પેલું પક્ષીનું જોડું સહીસલામત બચી ગયું ! જુઓ લાકડો ! નશીમનો જોગ કેટલો
 બળવાન છે મોટા ખુનખાર ને લખકર યુદ્ધોમા અતિ વિપદ ધા લાગવાથી સખત ધાયત્ર
 થયેલ લડવૈયો, અને રોગ જેવી લખકર બિમારીમાં કેવળ મૃત્યુ તુલ્ય અને ભોય લીધેલાં
 મનુષ્યો પણ હોનહારના પ્રતાપે બચી જઈ ઘણાં વર્ષો લગી જીવે છે. દરિયાના ભર
 વોદાનમાં મોટી મોટી સ્ટીમરો ગરક થાય છે ત્યારે, મોટા શહેરમાં જમરી આગ લાગે
 છે ત્યારે, ધર્મતીક-પન્થવાળામુખીના વિકટ પ્રસંગોમા, અને અકસ્માત મોટા મકાનો
 જમીન દોસ્ત થાય છે ત્યારે, જે કેટલાક નાનાં મોટાં માણસો કોઈ અણધારેલા બનાવને
 આશરે અણીશુદ્ધ અને સલામત રહે છે તે પણ આ નિયતિ-હોનહારનો જ પ્રતાપ છે એ
 ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે નિયતિજ સત્ય છે અને અધર્મને છોડી તેનેજ માનવું આવિરિતે
 એકાંતીક નિયતવાદી મિથ્યાત્વી છે પણ નિયતિનો ખીજ સમવાય સાથે યોગ્ય રીતે સમવય
 કરનાર સમકીતી છે

૪ કર્મવાદી-કર્મવાદી એ ત્રણેને (કાળ-સ્વભાવ-નિયતને) જૂઠા કહે છે, એ
 ત્રણથી કોઈ ચતુ નથી પણ પોતાના કર્મોના ફળ પ્રમાણે જ બધું થાય છે જેવું
 કર્મ કયું હોય તેવાં જ તેનાં ફળ, મળે, કરણી તેવાં ફળ, વાવે તેવું લણે, કરે તેવું પામે,
 એ બધી વાતો સાવ સાચી છે આ જગતમા પાંડિત, મૂર્ખ, શ્રીમંત, દરિદ્રી, સ્વરૂપવાન,
 કરૂણ નિરોગી, રોગી, ક્રોધી, ક્ષમાશીલ વગેરે જે જે દેખાય છે એ સર્વ પોતપોતાનાં
 કર્મને લીધે જ છે જગતમા દેખાતા માણસો સૌ એક સરખા લાગે છે પણ તેમાં એક
 માણસ પાલખીમાં બેસે છે અને ખીજાં માણસો ઉપાડે છે, એક ધનિષ્ઠ
 ભોજન ખાય છે, અને એકને લૂણો, સૂકો જુવારનો રોટલો પણ મળતો નથી કોઈ
 દેખતો તો કોઈ આધળો, કોઈ સ્પષ્ટ વક્તા તો મૂળો, કોઈ રાજા કોઈ રંક, કોઈ શેઠ
 તો કોઈ નોકર એ વગેરે તમામ કર્મની વિચિત્રતા છે, કર્મોના પ્રતાપે શ્રી આદિનાથ
 ભગવાનને બાર મહિના લગી અન્ન જળ ન મળ્યું, શ્રી મહાવીરસ્વામીના કાનમાં ખીલા
 ઠોકાયા પગ પર ખીર રંધાણી, ગોવાળીઆએ માર્યા, એ પ્રમાણે અનેક કષ્ટ-ઉપસર્ગ
 સાડાચાર વર્ષને એક પખવાડિયા લગી પડ્યા, સગર નામે ચક્રવર્તીના સાઠ હજાર પુત્રો
 એકદમ મરી ગયા, સનતકુમાર ચક્રવર્તીના શરીરમાં ૭૦૦ વર્ષ લગી કોઢરોગ રહ્યો, રામ
 લક્ષ્મણ વનમાં વસ્યા, સીતાજી પર કલક આવ્યું, લકા અગ્નિમાં બળી, કૃષ્ણ વાસુ-

દેવને જન્મ્યા વખત આનંદ મજનના ઝીત ઝાનાર અને મરતી વખતે પાસે જોઈ આશિસન દેનાર કે રેનાર ન રહ્યું એવી એવી વિટનના ઉત્તમ પુરુષોને પડી તેા બીજાનું તેા શુ મળુ । એ ક્યોજી જીવને એકદિવ નરક વચેરે નીમ અતિમાં અને મુખ્યસ્વરૂપે વચેરે જીવ અતિમાં કષ્ટ જમ છે વિશેષ શુ કહુ એ કમ' દર માત્ર ત્વારેજ મોક્ષ પ્રાપ્ત માત્ર છે કમ'વાદી મોક્ષો કે મરિજ કમ' મદા જગવાન છે અને કમ'વાદી નો મારો મત જ સાચો છે કમ'વાદી સામે પુરુષાય અને જાડીના સમગ્રામ' જોડવાથી સ્વાધવાદ પ્રપચા માત્ર છે દાખલા તરીકે એક જીવનો મોક્ષ થયો તેમાં પાંચે સમવાય જાવે છે ૧. સ્વ કમ જસમ થવા, ૨ પુરુષાય થી સર્વ કમ' બંધનો અશય થઈ ૩ મોક્ષનો સમગ્ર પથ જાણનો જ જાણ છે ૪ જાવી હેજ તેજ મોક્ષની સાધના કરી તકમો કારણ કે નેનો સ્વભાવ તેવો છે ૫ તે જીવ નો તે વખતે મોક્ષ થવાની હવેા એટલેકે મોક્ષની સાધનામાં તે વખતે તેનો નજર હાથો અને તે કેવળોભજવાનના ઝાનમાં પથ શુ લોકસ્વભાવની વર્તનામાં તેનો વારો આપ્યો. જાવી રીતે પાંચે સમવાય સામે રહે છે

કમ'વાદી મતને બાકે જોઈ જા જ્યાએ એથી કમ'સ્વાદી મત સ્થાપે છે જે કષ્ટ માત્ર તે કમ'સ્વાદી માત્ર છે અને તેજ કતા છે કમ'સ્વાદી કુકમ વિના એક પાંદુ પથ દાથી તકમ નથી મુખ્ય જ સ્વમનરક સર્વે આપનાર અને સર્વ કમ'નો મરિજ-કતા કમ' જ છે કમ' જ નેને જીવમ' છે તે કમ' જ કમ' જ સિદ્ધિ તે ૧૦ જામપ્રાણ કષ્ટ જામસિદ્ધિ અને ૪ જામ પ્રાણરૂપી જામ સિદ્ધિ એટલે કમ'સ્વાદી જામ' જીવ થયે જીવ પેત્ર-પેત્રીના કમ' અને ભાવનો કતા અને ભોક્તા છે તેથી પોતપોતાની સજીનો કતા અને ભોક્તા છે જામો જામ' કરવાને જામે મિધ્યાત્વોએ કમ'સ્વાદી જીવ રીતે ધાને છે તે સર્વે મિધ્યાત્વ છે

૫ ઉદયમવાદી-ઉદયમવાદી. ઉદયમથી જ તમામ અને છે અને કાળ સ્વભાવ નિર્મલ અને કમ'થી કેક થયુ નથી. એમ જણાવે છે તે કહે છે કે કમ' તેા નિર્મલ છે ૧૧૮ છે તેનાથી કેક થયુ નથી જુઓ પુરુષની ૭૨ કળા, સીની ૬૪ કળા, ઉદયમ કરવાથી આરો છે ધોડા, પોષ્ટ વાદરો, કુતરો દાથી વચેરે મળુ જવા ઉદયમ કરવાથી અનેક કળા સીખી જમ છે મહેક મહાન, વજાનૂતણ, વાસણ, પકવાન. સર્વે ઉદયમથી જ તેવર માત્ર છે અને ઉદયમ વડે જ ભોલરી કમ' છે મારીમાંથી સોનું, ઘરિયાની છાજમાંથી મેત્તી, અને પદ્મમાંથી હીરા, પથુ ઉદયમ વડે જ નીકળે છે ઉત્તરપેલણ પથુ ઉદયમ કરવાથી જ માત્ર છે નિમ્નાડી ઉદયમ કરે છે તેા જ કમ' મથાત્ર ખાત્ર છે દેશ પરદેશ અનેક જાનના મધા કરે છે તેા જ માથુસો ગુજરાત મથાને છે મધમાખીઓ મધ કરાડીમાઓ વગ, અને પડીઓ પેત્રાના માળા ઉદયમથી જ જનાવે છે નિરવથી મનુષ્ય નિરવથી કાડી અને નિરવથી જ જી જીવે મરે છે ઉદયમથી જ થો રામચંદ્ર સીતાજીની જગ મેજરી કમ' અને તેમને લખી આખા ઉદયમથી જ જકમજે રાવણને માર્યો ઉદયમ કરીને દોરડીને કુખ્ય લક આખા મોડેડી સ્વામીએ ઉદયમ કર્યો તેા જ પરદેશી રાજ રામ માં મરો વિશેષ શુ કહુ । સાચા મનથી ઉદયમ કરે તેા એ ઉદયમના પ્રતાપે રાવણ

કળમાં અંજરામર અક્ષય સુખનો ભોક્તા થાય ઉદયભવાદની સાથે ખીજ સમવાયોનો યથાયોગ્ય સમન્વય કરવો તે સ્વાદવાદ છે

એ પ્રમાણે પ્રત્ય સમયવાનો વિવાદ અનાદિ કાળથી ચાલી રહ્યો છે એ પાંચે, પોતપોતાની એક એક બામતને ગ્રહણ કરી પોતાનો પક્ષ તાણે છે અને ખીજ પક્ષને ખોટો કહે છે તેટલા માટે એ પાંચે એકાંતવાદી કૃપ્રાવચન ધર્મગત મિથ્યાત્વી છે, એ પાંચ પોતપોતાના પક્ષ છોડી એકત્ર થઈ જાય તો ન્યાય પક્ષ આવે છે, અને સમદષ્ટિ થાય છે તે ઉપર દર્શાવત-એક ઠેકાણે પાંચ આધિજા બેઠા હતા, તેવામાં એક હાથી ત્યાં નીકળ્યો, પાંચે આધિજા હાથી પામે જઈ તેના એકેક અંગ પર હાથ કેરવી પોતપોતાને ઠેકાણે જઈ બેઠા અને હાથીની રૂપની અદર અદર પૂછગાછ કરવા મડ્યા એકે કહ્યું, હાથી ચાંમલા જેવો છે, બીજે કહે, નહિ, હાથી અંગરખાની બાંધ જેવો છે, ત્રીજે કહે, સૂપડા જેવો છે, ચોથો બોલ્યો, સાવરણી જેવો છે, અને પાંચમો બોલ્યો કે ચખૂતરા (ઓટા) જેવો છે એમ કહી એક ખીજ બડવા મડ્યા, એક કહે હું સાચો અને તમે બધા ખોટા, બીજે કહે હું કહું છું તેમજ હાથી છે, તમે બધા આધિજા છો એ બેઠે એક દેખતા માણુસે કહ્યું કે તમે અફેક કહો છો તેટલું જ ને મનાય તો તમે સર્વે ખોટા છો, પણ સૌનો મત ભેગો કરીએ તો પાંચે સાચા છો ને ચાંમલા જેવો કહે છે તે હાથીના પગ છે, અંગરખાની બાંધ જેવી હાથીની સંદ છે, સૂપડા જેવા કાન છે, સાવરણી જેવી પૂછડી છે. અને ચખૂતરા જેવી પીઠ છે. એમ પાંચના મતને એકત્ર કે વાથી હાથી થાય છે. એ પ્રમાણે પોત પોતાના એકાંત મત સ્થાપનાર પક્ષચાહીઓને મિથ્યાત્વી કહે છે એ પાંચ સમવાયના સયોગથી વિવિધ પ્રકારના પાખંડીઓના ૩૬૩ મત થાય છે તે જણાવે છે, પાખંડી મતના મૂળ ચાર પ્રકાર છે (૧) ક્રિયાવાદી, (૨) અક્રિયાવાદી, (૩) અજ્ઞાનવાદી, (૪) વિનયવાદી ૧ ક્રિયાવાદીના ૧૮૦ પ્રકારના મત થાય છે. કાળ, સ્વભા, નિયત, કર્મ, અને ઉદય એ પાંચ સમવાયને, સ્વ આત્મા અને પર આત્મા ઉપર લગાડતા દશ ભેદ થયા એ દશ ઉપર શાસ્વતા અને અશાસ્વતા એ બે ભેદ લગાડતાં વીશ ભેદ થયા નવેતત્ત્વ ઉપર એ વીશ ભેદ લગાડતાં કુલ ૧૮૦ ભેદ ક્રિયાવાદીના થયા

$૫ \times ૨ \times ૨ \times ૯ = ૧૮૦$ ભેદ કુલ છે ક્રિયાવાદીનો એવો મત છે કે જીવને પાપ-પુણ્યરૂપ ક્રિયા લાગે છે, અને તેથી આ લોક અને પરલોકને તે સ્વીકારે છે ક્રિયાવાદી હંમેશાં ક્રિયાના જ વખાણુ કરે છે, અને એકાંતપણે ક્રિયાને જ સ્થાપી, જ્ઞાન દર્શન વગેરેનું ઉત્થાપન કરે છે પણ એણે એટલો વિચાર કરવો જોઈએ કે સત્ય જ્ઞાન વિના ક્રિયાનું સ્વરૂપ શી રીતે જણવામાં આવશે ? જ્ઞાન વિના ક્રિયા શૂન્ય છે જ્ઞાન એટલું પાંગળું છે અને ક્રિયા એકલી આધિજા છે એ બન્નેનો સયોગ મળશે જ તો ધાર્યા કામની સિદ્ધિ થશે

દર્શાવત-કેટલાક માણુસો મુસાફરી કરતા હતા, રસ્તામાં કેાઈ જંગલોએ જંગલમાં રાત રહી, સવારમાં સૌ જાડી પોતપોતાને માર્ગે ચાલ્યા ગયા પણ એક આધિજા અને લગડો (ખંડો) બે જણુ સુઈ રહ્યા, એટલામાં એ જંગલમાં દાવાનળ લાગ્યો, જેના તાપથી બંને જણુ ગભરાઈને જાગી ઉઠ્યા બંણી મરવાની ખીકથી આધિજા તો આમતેમ દોડવા લાગ્યો તેને જોઈ પાંગળે સાંદે કરીને પાંસે બોલાવ્યો અને કહ્યું, જો બાઈ! આપણે બે છુટા

રહીશું તેા બંને કલ્પાનગ્રામી બની મરીશું મારે હું અને તારી ખાખ બેસાડ અને હું બે
 કહું તે પ્રમાણે હું ચાલુ, જેથી આપણે બંને બની જઈએ અને ડોહ ચામ બેજા થઈ
 જઈએ. અભિજ્ઞા તેના કહેવા પ્રમાણે ચાલ્યો તેથી બંને સુખી થયા. એ જ પ્રમાણે સસાર
 રૂપ જ મધ્યમાં મૃત્યુરૂપી સખત શાહા લાગી રહી છે તેમાંથી એકસો યાત્રી પણ ભયતો
 નથી તેમ એકસો ક્ષિપ્રવત પણ ભયતો નથી જે યાત્રાપૂર્વક ક્ષિપ્ર કરે છે તે જ મેહારૂપી
 શાવનગ્રામીની બની આખરે સિવપુર નગર પહોંચે છે

૨ અધિવાસી આ મતવાળા કહે છે કે સસારના સર્વ પદાર્થો અસ્થિર છે તેમ જ
 આ મા પણ અસ્થિર હોવાથી તેને ક્ષિપ્ર (પુણ્ય પાપ) નથી વળી ડોહ કહે છે કે આત્મા
 આકાશવત્ સર્વભાષક અને નિરાકાર હોવાથી તે સર્વદેહ અધિષ્ઠિત છે- પુણ્ય પાપરૂપ ક્ષિપ્ર તેને
 રૂપથી રાક્ષી જ નથી. આત્મા નિર્લેપ હોવાથી તે પરમાત્મા છે એનાથી જરૂર ડોહ પરમાત્મા
 છે જ નહિ જે સ્વતઃ નરક મેહાદિ પ્રાપ્તે છે તે દુનિયાને કહે છે વળી ડોહ કહે છે કે
 આકાશ વાયુ, તેજઃ જલ અને પૃથ્વી એ પાંચ ભૂતોમાં રૂપ તત્ત્વ ઉત્પન્ન થતાં છે તે જ
 આત્મા છે અને મૃત્યુ થાય છે ત્યારે પચ ભૂતો પેદાપેતામાં બની જાય છે ત્યારે આત્મા
 નાશ થાય છે આત્મા બીજા ડોહ વસ્તુ નથી ન ડોહ પરમાત્મા છે ન ડોહ પુણ્ય પાપ છે.
 આ બધા કુપ્રતિભાસા ભ્રમ છે એને છોડો અને નિશ્ચિતપણે નિર્ભયપણે મોક્ષમળ કમાવો.
 આત્મ કહેનારને અધિવાસી કહે છે અને નસ્તિક પણ કહે છે. અધિવાસીના ૮૪ પ્રકાર છે
 પાંચ સમવલ અને છઠ્ઠાથી ઉત્પન્ન થયેલ ભયલ એમ ૬ ભાગોને ૨૫ આત્મા અને ૫૨ આત્મા
 સમાવતાં ૭૭ મત થયા, એ બારને સાત તત્ત્વ (પુણ્ય પાપ સિવાયનાં) પર સમાવતાં ૮૪ મત
 થયા. ૧૪૨૪૦૦=૮૪ અધિવાસી પુણ્ય પાપનાં ફળ આત્માને ભોજનવાં પદાર્થો નથી એમ અને
 છે તેને પૂછીએ કે કાણ? પુણ્ય પાપનાં ફળ ડોહની ભોજનવાં પદાર્થો ન હોય તેા દુનિયામાં
 એક સુખી અને એક દુખી કેમ છે? એક હમેશાં સિન પ્રતિ ચાર વાર ક્ષિપ્ત ભોજનો
 કરતી આત્મિકી જમે છે પાંચ વાર પોતાક જાહે છે અને અન્યાન્યા સસારનાં સુખો ભોજને
 છે ત્યારે એક ચાર પછી ચત્ત બાકી હોય ત્યારે સવારે વહેસો છોડી જ નવમ્માંથી શાકર્મની
 ભારી ભારી જપેર સુધી માથમાં રખાઈને બેસે છે તેના પેલાનું જનાજ લાવી કાઢે છોડી
 પહેર રાત જાય ત્યારે લૂખી શીશી રાત્રી પીને સ્થૂં રહે છે વળી હમેશાં તેવું સકલ જલન
 કરતા છતાં પેદ પુરણ જન્ય એમ કહાય તેટલાં લગ્ન અને રહેવાને સુખથી પામતો નથી,
 એનું શું કારણ? કારણ એ જ છે કે પુણ્ય પાપ ભારી છે અને તેનાં ફળ શ્રી ભોજને છે
 આમ વિચારી નસ્તિકનાં ૬૬માં ન ફસાતાં સુખનિધાની મનુષ્યોએ ધર્મરાધન કરવું જોઈએ.

ત્રીજા અધ્યાનવાસી—અધ્યાનવાસીના ૬૭ મત છે અધ્યાનવાસી સાત પ્રકારે સમય
 વિકાસ કરે છે ૧ છવ છતો છે ૨ છવ છતો અછતો બને છે ૩ છવ અછતો છે ૪ છવ
 છતો છે પણ કહેવું નહિ ૫ છવ અછતો છે પણ કહેવું નહિ ૬ છવ છતો અછતો બને છે
 પણ કહેવું નહિ ૭ છવ છતો પણ નહિ અને અછતો પણ નહિ સકલ વિકાસની એ સાત
 રીત નવ તત્ત્વ ઉપર જગતનાં ૬૪૦૦૦૩ મત થાય છે તેમાં સાંખ્યમતવાદી સિવમતવાદી,
 વૈશ્વમતવાદી અને વિષ્ણુમતવાદી એ ચાર મત, ડોહ ડોહ પગનું મદયુ કરી મેળવવાથી ૬૭ મત
 થાય છે. અધ્યાનવાસી કહે છે કે યાત્રા સાલ બેઠું છે, કારણ કે યાત્રી તેા વિવાદી હેતુ છે અને

વિવાદ કરવામાં સામા પક્ષવાળાનું જોડું ચિંતવવું પડે છે, તેનું પાપ લાગે છે. વળી જ્ઞાની પક્ષે પગલે ડરે છે તેથી તેને હરેક વખતે કર્મનો બંધ પડ્યે જ ન્યય છે અને અજ્ઞાનવાદીઓ તેનાથી સારા છીએ. નહિ જાણવું કે નહિ તાણવું, જાણે એને તાણે, ન કોઈ સાથે વિવાદ કરે. ન કોઈનું સાચું કે ખોટું કહેવું, તેમ અને પુણ્ય પાપમા સમજતા પણ નથી એટલે અમને જરા પણ દોષ લાગતો નથી એવા અજ્ઞાનવાદીને એટલું પૂછીએ કે, તમે જે બોલો છો તે જ્ઞાન હોવાથી બોલો છો કે અજ્ઞાનતાથી બોલો છો ? જો તમે જ્ઞાનથી બોલતા હો તો તમારો મત જ જુડેલો થયો. કારણ અજ્ઞાનીને વળી જ્ઞાન ક્યાથી ? અને અજ્ઞાનથી બોલ્યા હો તો અજ્ઞાનથી ઉત્તર જ શી રીતે દેવાય ? અને કદી ઉત્તર દેવાય તો તે ઉત્તર અપ્રમાણ છે. વળી તમે કહો છો કે —“અમે અજ્ઞાનવાદીઓ, અજ્ઞાનતાથી—અણસમજથી પાપ કરીએ છીએ નથી અમને પાપ લાગતું નથી” તો બહા, અજ્ઞાનપણે એર ખાઓ તો તે એર ચડે કે નહિ ? જો એર ચડે તો અજ્ઞાનતાથી કરેલું પાપ પણ લાગે અને તેનાં ફળ ભોગવવાં પડે. ભાઈઓ ! ખરી વાત તો એ છે કે જ્ઞાની કરતા અજ્ઞાનીને વધારે પાપ લાગે છે જ્ઞાની તો જાણે છે કે આ એર છે, તે ખાઈશ તો મરી જઈશ માટે તેનાથી સદા દૂર રહે છે, કદી ઔષધ વગેરે કારણે એર વાપરવું પડે તોપણ પ્રમાણ જેટલું જ અને તે પણ અનુપાન વિધિ સહિત જ વાપરે છે અને તેથી એર વાપરતાં છતાં મૃત્યુથી બચે છે પણ અજ્ઞાની અજાણતાં, પ્રમાણ-રહિત ખાય ન્યય છે તેથી મૃત્યુને વશ થાય છે. એ જ પ્રમાણે જ્ઞાની જાણે કે પાપ મને ફાંસી દાતા છે તેથી તે પાપથી દૂર રહે છે પણ કદી કર્મ રાગના જોરથી પાપ કરશે તો ખપ પરતું જ એટલે ક્યાં વિના ચાલે નહિ તેટલું જ અને તે પણ ડરતાં ડરતાં કરશે એથી તેમને આત્મા અનર્થ દંડથી બચી જશે, તેમજ વખત પર પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ શુદ્ધ થશે. પણ અજ્ઞાની તો મિથ્યાશ પોતે માની લીધેલા અજ્ઞાન સાગરમાં જ ડૂબશે.

ચોથો વિનયવાદી—તેના ડર મત છે તે આ રીતે છે ૧ સૂર્યનો વિનય, ૨ રાજનો વિનય, ૩ જ્ઞાનીનો વિનય ૪ વૃદ્ધનો વિનય, ૫ માતાનો વિનય, ૬ પિતાનો વિનય ૭ શ્રેષ્ઠનો વિનય, ૮ ધર્મનો વિનય, એ આઠ વિનયને મનથી રડો જાણે, વચનથી ગુણ ગ્રામ કરે, કાયાથી નમસ્કાર કરે, અને બહુ માનપૂર્વક ભક્તિ કરે એ રીતે ૮×૪=૩૨ બેઠક થયા એ વિનયવાદીનો એવો મત છે કે બધાય ગુણોમાં વિનય ગુણ શ્રેષ્ઠ છે, સૌથી નમી ભજીને રહેવું કોઈ ગમે તેવો હોય તો પણ આપણે તો તેને એક સરખો ગણવો, અને કોઈના પક્ષને નિહવો નહિ એ વિનયવાદી “અનાભિગ્રહિક મિથ્યાત્વી” જેવા જાણવા, અહીં જ્ઞાન કરે અને ધર્મ કેવળીના વચન અનુસાર નથી, બાકીના લોકીક વિનય છે વળી એકાતવાદ પણ છે તેથી મિથ્યાત્વ છે.

એ પ્રમાણે ક્રિયાવાદીના ૧૮૦, આક્રિયાવાદીના ૮૪, અજ્ઞાનવાદીના ૬૭ અને વિનય-વાદીના ડર મળી કુલ ૩૬૩ પાપ ડી મત એકાંતપક્ષીના થયા એને માને તે લૌકિક ગુરુગત મિથ્યાત્વ ગણવું.

અગ્નિને સદા જાગતી રાખવી, ધુપ, દીવા કરવા, ધુણી તાપી તપ કરવો, અને યજ્ઞહવન વગેરે કરવાં, એમાં કેટલાક ધર્મ માને છે, એનો પણ જરા વિચાર કરીએ અગ્નિ જેવી રાક્ષસી ચીજને તૃપ્ત કરવાને આ કૃતિયામાં કોઈ સમર્થ નથી જે દિશામાં અગ્નિ ન્યય છે તે

જિનાં સર્વ પ્રણિમાનનું ભક્ષણ કરે છે એવી સર્વભક્ષી-સદા-જાગૃત સદા જાગી જીવિ
 પોષણ કરવામાં બધાં શી રીતે હેલે ? હવેનની મુખધોથી રાત્રનો નાશ થાય છે એમ હેલે તો
 પોતે નજરે રાત્રની રાત્રીથી સુષ્ટિનો સદાર થતો કેમ નથી અટકતો ? હવેનના પુખ્તમાંથી
 ધાંજા બધાં દૃષ્ટિ થતી હોય તો અનેક દેશોમાં કુશળને લીધે લાખો મનુષ્યો કાળનો 'કાળો'નો
 બધાં રહ્યો છે તથા આસ્વાદ દેશમાં સદૈવ પ્રણી વિના પ્રણિમાન હેરાન હેરાન થાય છે એવો
 અટકાય શા મદે થતો નથી ? પુખ્તમાંથી દૃષ્ટિ થતી જ હેલે તો સુષ્ટિમાં સર્વે ધરામાં
 દરદરેથી રાત્રિ પચન પાચનની ક્રિયા બધાં રહી છે તેનો પાશપાશ પુખ્તમાં થાય છે એવી
 કુશળ કેમ પડે છે ? એ બધી સમજણ જ્ઞાન ઇશાન જ કારણ છે જેસાકે 'નિર્વાણ' તો
 બીજી એટલે સુધી માને છે કે "પચાણે" પચાણ શેષ્ટ 'થાને બધે' જાગીયાં 'પચાણે'ને
 હોમમાં એ બધું જ ઉત્તમ છે અધમેષ, ચૌમેષ, જ્વળ (નકરી) મેષ, અને નરમેષ જેવો હરી
 જાગીયાં કુશળ જીવતા થાય જાય નકરી અને ચાણુસને બાળી નાખવાથી સ્વચ્છ થાય છે,
 પૈરસાય થાય છે અને ધ્વજિત સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે આસેસા ! હવેન વાર આસેસા !
 ફરથી અધમે, અને આશ્વળ બનકે આ થતા ! જે ઉત્તમ પ્રણિજોથી આ સુષ્ટિ પહેલાર શી રીતે
 થાવી શકો છે જોના ન હેલે તો સર્વ સુષ્ટિ સતકાર થઈ જાય તેને જ જાગીયાં માનવાથી
 પુખ્ત થઈ હોય, તો પછી પાપ સામાં જણવું ? * જિયારા કરીય અને નિરોધ પ્રણીજોને
 હોમમાં મહે છે તેવી રીતે જાણને વાથ, ચિત્તો સિદ્ધને હોમમાં મહે હોય તો બરી ખબર
 પચન વળી એ નિર્દય લોહી એવી સમાઈ કરે છે કે પશુ વગેરે જાનાય છેવે આ સંસારમાં
 જાગીયાં વિના બધું કુખી થાય છે તેમજ જીવ પ્રજા પ્રણીજો જણ તેજોને ત્રાસ જિયે
 છે એ બધાં કુખીમાંથી મુક્ત કરવા અને દેવતાઈ સુખો ભોક્ષવા દેવા જમે તેજોને મેઘમાં
 હોમી સ્વચ્છ પોષાઈએ છાએ જિવા પાપી લોહીને આરે બનપણ કવિ મહે છે કે :—

પશુ મહે છે—હે જાગીયાં ! અને સ્વચ્છ મુખની જરાપણ ધ્વજા નથી, તેમ મેં તારી
 પાસે તે સુખની થાચના પણ કરી નથી કે અને તે સુખ આપ હું મારા કુટુંબ પરિવાર

નાઈ સ્વચ્છલોપમોગવપિતો નામ્યયિતસ્થ મયા ॥
 સંતુષ્ટસ્થમસાખેન સતત સાધો ન મુક્ત તય ॥
 મ્યોં યાંતિ યદિ ત્વયાવિનિદિતા યદી ઇંદ્ર પ્રાપ્તિતો ॥
 યદાં કિં જ કરોયિ માશ્વિનિમા પુષ્પસ્તથા યાંધયૈઃ ॥

* સીઝ—પૂર્ણ છિયા પશુ દત્ત્યા કૃત્યા કષિત કર્મમ્
 યયય ગચ્છતં કર્મ, મરકે કેમ ગચ્છતે ॥

અર્થ—નેરોડી રીતે થાના રથ અને ઉડીને પશુજોને કારીને પૂરી પર રક્ષિત
 જાત મચારીને તે થતો કાંઈ સ્વચ્છ જાય તો પછી નરકમાં જાય નથી !

જાણે પશુમાત્ર મયાઃ ૧૮ પાપ રથાન પશુમાત્રમાં છે એટલે વગર વિચાર પાપમ
 કે તે પાપરથાન રૂપી જાણે છે તે જાણેને રાત્રસંધે અને ખાન રૂપી જાણે બાળી નાખવી નાખવી
 તે જાણે નરખર જેમે છે

સાથે જંગલમાં તૃણજળ ખાઈ પી પશુ સંતુષ્ટ છું અને સ્વર્ગ કરતાં પણ વિશેષ સુખ મળ્યું છું, છતાં મને નિરપરાધીને નાહક શા માટે મારે છે ? અરે ભાઈ ! યજ્ઞમાં હોમવાથી સ્વર્ગ મળે છે એવી તારી પુણ્ય પ્રતાતિ હોય તો તારાં માત-પિતા-ભાઈ-પુત્ર વગેરે બહાનાં સજનોને હવનના કુંડમાં હોમીને શા માટે સ્વર્ગના સુખો તેમને અપાવતો નથી ?

વળી શ્રોમહ ભાગવતમાં પ્રાચીનમહર્ષિ ગંધર્વે નારદ ઋષિએ ઉપદેશ આપ્યો છે કે:—

મો મો પ્રજાપતે રાજન પશુન પશ્ય ત્વયાધ્વરે ॥
સ જાપિતાઃ જીવ સ ધાન્ નિર્ઘુનઃ સહસ્રશઃ
પતે ત્વાં સ પ્રતિક્ષ તે, સ્મરતો વૈશસં તવ ॥
સ પરેતમયઃ કૃદૈશ્ચિદ્ ત્યુત્થિત મન્વયઃ ॥

શ્રોમહ ભાગવત અધ્યાય. ૨૫ શ્લોક ૭-૮

નારદે કહ્યું કે—હે પ્રજાપતિ પ્રાચીનમહર્ષિ રાજન ! તે ધણેજ અન્યાય કર્યો છે, એઓના અસત્યને ઉપદેશને આધારે, અને વેદની આજ્ઞાના રહસ્ય સમજ્યા વિના તેના અર્થ કરીને રક પશુઓની પશુના તરફ નજર સરખી પણ ન કરતા બિચારાં બૂરાડા તો હજારે પશુઓને તેં યજ્ઞમાં બાળી નાખ્યાં છે એ સર્વે પશુઓ તારી પાસેથી બદ્ધો ॥ માટે તારા મૃત્યુની રાહ જોતા બેસા છે ! તારે આયુષ્ય ખૂટ્યું કે તરતજ જેવો તે એનો કર્યો છે તેવો જ તેઓ તારો જીવો જીવો વધ કરશે ! એવું સાબળી પ્રાચીનમહર્ષિ રાજને સા ધર્મનો ત્યાગ કર્યો, જીવો ભાઈઓ ! હિંદુધર્મના મુખ્ય શાસ્ત્રોનો કેવો સાચો ઉપદેશ ? એવી સત્ય વાતોને ન સ્વીકારતાં, મનસ્વીપણે લોકો અનર્થકારી હિંસા કરી રહ્યા છે, તેની ખતિ થશે ? સારાંશ એ છે કે અગ્નિનું પોષણ કરવાથી ધર્મ નથી તેમ અગ્નિ કોષ્ટ દિવસ તે પામતો નથી એવું નિશ્ચયપૂર્વક જાણી અગ્નિના આરભથી બચો

વાયુકાય હિંસા ધર્મ—કેટલાક લોકો પોતાના માનેલા પ્રભુને તથા યંત્રને હિંડોળામાં મારે, તેમની પાસે અનેક જાતનાં વાજીત્ર વગાડે, પંખાથી પવન નાંખે, વગેરે ક્રિયાથી મજ તેના જેવા ઢોંગ સોગ ચેત્તુ ચાળાથી ધર્મની ઉત્પત્તિ માને છે એ પણ એક જાતની અધી માન્યતા છે એથી તો નાહક વાયુકાયના જીવોની હિંસા થાય છે અને એવી અધીવાળી પ્રભુ રાજી થાય કે ધર્મની શોભા વધે એવું બને શી રીતે ? માટે એવી અજ્ઞાન માંથી નિવર્તવું

ધર્મ નિમિત્તો પશુહિંસા કરે તો અધોગતિ પ્રાપ્ત થાય છે તેના દ્રષ્ટાંત
શ્લોક—દેવોપહાર વ્યાજેન, યજ્ઞ વ્યાજેન ચે ઽથવા ॥

ધનન્તિજન્તૂન ગતવૃણા ઘોરાં તે યાન્તિ દુર્ગતિ ॥

અર્થ—દેવતાને ભેટ આપવાનાં કે યજ્ઞના બહાનાં નીચે જે પુરોહિત, ખેદરહિત બની, બિચારાં પ્રાણીઓને મારે છે તેઓ મરીને ઘોર દુર્ગતિ (સાતમી નરક વગેરે)માં જાય છે, એમ જ્યારે પુરોહિતે કરમાવ્યું છે

શ્લોક—અ ઘે તમસિ મજ્જન્તિ, પશુભિર્યે યજામહે ॥
હિંસાનામ ભવેદ ધર્મો, ન મૃતો ન મવિષ્યતિ ॥

વનસ્પતિહિ સા—વનસ્પતિને તેા હિંદુ શાસ્ત્રોમાં પૂજવા યોગ્ય કહી છે
 શ્લોક—મૂળે મહા સ્વચ્છા ચિપ્પુ છે, શાચ્છા હાંકર મેલ જા ॥
 પજે પજે લેવ નામ, વૃક્ષરાય નમોઽસ્તુતે ॥

વિષ્ણુ પુરાણ

કરેક વૃક્ષના મૂળમાં બહા ધાત્રમાં વિષ્ણુ, ઠાળીઓમાં ચકર અને પાંદડામાં દેવને
 વસ છે મહે હે વૃક્ષ ! તને નમસ્કાર હોને એવું મોક્ષનાર સમજનાર અને માનનાર જણ
 જગત ભ્રાત્રી અને જાતી વૃક્ષનાં જાગે નેવાં કે પત્ર પુષ્પ ફળ મૂળ વગેરેને તેમ
 ધનના મૂલ્ય તેની રચના કરી દેવાને સમપણુ કરે છે અને એમ કહ્યું તેને ધર્મ માને છે.
 તુલસીના ઓળે વિષ્ણુની આ તરફ તેમજ પેતાની મહા તરફ માને છે તેનાં પાંદડાં
 તેમી ધર્મને નામે દેવાને ચાહે છે એ કાકુ જેળપણુ છે । વિષ્ણુજ આત્મા છે છે કે સર્વ
 સૃષ્ટિ વિષ્ણુ જન્મને જનાવી છે અને સૃષ્ટિ ઉપરના સર્વ પદાર્થોના તેજ પ્રસિદ્ધ છે. એમ છે
 તે વિષ્ણુની આંખે વિષ્ણુને દેવથી તેજો શી રીતે પ્રસન્ન થશે । શુ વિષ્ણુ જન્મના પાત્ર
 ફળ-ફૂલના મૂળના છે । અને તે જાળ પણ તમે વસ્તુઓ આપણા ત્યારેજ શાંતિ અને વૃદ્ધિ

અર્થ—જેઓ વૃક્ષોમાંથી દેવતાઓની પૂજા કરે છે તેઓ અન્ય તમસ્ (જાતથી નરક
 અગ્નિ અંધકાર)માં દૂબી જાય છે, કારણ કે હિંસામાં ધર્મ કહી થયો નથી અને થશે પણ
 નહિ. નિર્દોષ થઈ વિશે કથાત :—

શ્લોક—જાલ પાલિ પરિશિષ્ટ મહાશ્વર્ય કથામ્મસિ ॥

સ્નાત્વીય મિમહે તીર્થે, પાપ મહ તાપહારિણિ ॥

(શ્રી ભાસ્વ ગદ્યે)

અર્થ—જ્યાં ચાનારથી તળાવ છે જ્યાં અને શ્વેતશ્વરથી પાણી મળે છે એવ
 (આત્મ) તીર્થમાં નાહીને પાપને તથા કામક્રિયાથી તાપને કથાને
 વળી નિર્દોષ થઈ મહે છે કે :—

શ્લોક—આમાઓ શ્રીમદ્દુઃસ્વ ધમ મારુત વીપિતે ॥

મસત્કમ સમિત્ સેવે રમિ હોષ કુરુતમમ્ ॥

કપાય વહુમિ કુપ્તૈ ધમ કામાર્ય નાપાકૈઃ ॥

શમ મેઘ કૃતૈર્યજ, મિયેદિ મિહિત કુપા ॥

શ્લોક ૩-૩

અર્થ—૧ સ્વર્ણથી કે કાંઈ સ્વર્ણથી પવનથી રીપતી એવી ને આનંદથી અગ્નિ છે
 તેમાં જ્યાં કપરથી લાકમાં નાંખી ઉત્તમ અગ્નિહોત થઈ કરે. ૨ વળી ધમ-અર્થ-કામને
 નાશ કરનાર સમતાપ મનની આકૃતિ આપણી છે એવા કુપ્ત કથાને (કેમકાર) થઈ
 વૃક્ષો વડે ચાલી જનેલી સ્વામથી થતા થઈ કરે.

અર્થમેષ થઈ તે મનારથી પામો, કીમેષ થઈ તે જાસત્ય વચનારથી પામો. જાનેમેષ
 થઈ તે ઇન્દ્રિયોરથી અગ્નિનો, અને નરમેષ થઈ તે કે મદેશથી પુરાનો ઉપર અપ્પા કુદની અગ્નિમાં
 થઈપે કરવાથી રવર્ણની પ્રકાશ થાય છે એ કથા થઈ કરવો જ હોય તેા એ જ કરે.

થશે, એવી અનેક અજ્ઞાનતાવાળી ધર્મ માન્યતાઓને લીધે ફેટલાક તો મોટા મોટા વૃક્ષોને પણ જડમૂળથી હાંપાડી નાંખે છે, છોડતી કાચી કળીઓ તથા કુલેલાં ફૂલોને સેંકડાબધ તોડી નાંખે છે, કુંપળાં તેમજ તાગ્નં ચક્રચક્રિત પાંદડાંઓને પણ તોડવામાં મોજ માને છે, એ બધી વનસ્પતિઓ પ્રભુને ચડવા પછી ગમે ત્યાં રખડે છે, રગદોળાય છે અને હજારો માણસોના પગ તળે કચરાય છે અગર પાણીમાં પધરાવાય છે, એ સિવાય પ્રભુને ભોગ લગાવવા નિમિત્તે કંદમૂળાદિ વનસ્પતિઓનો સહાર થાય છે. એથી વિશેષ અજ્ઞાનતા ખીજ કઈ ગણવી ?

ધર્મને નામે ત્રસ હિંસા—ફેટલાક લોકો કીડી, માંકડ, ડાંસ, મચ્છર, જીં, લીખ, વીંછી, સાપ, મોઢોડા, ઇત્યાદિને પ્રલયના (મરવા માટે જ સરળથેલા) જીવો કહે છે તે જીવો સંસારમાં કંટક એટલે દુઃખરૂપ છે માટે મારવામાં પાપ નથી એમ પણ ગણે છે એવા ભોળાં ભાઈઓને પૂછીએ કે ભાઈઓ ! એને કંટક શા માટે કહે છે ? ત્યારે જવાબ આપે છે કે અમને દુઃખ દે છે માટે તેઓ કંટક છે. ઠીક, પણ તેઓ તો કંટક જીવો છે વળી અણસમજી છે પણ કંટક જીવોને મારનારા તમારા જેવા સમજીએને કેવા નામથી ઓળખીશું તેઓનું મહાકંટક નામ કે નહિ ? કંટક જીવોને (પ્રલયના જીવોને) 'તમે છોડતા નથી તો તમને મહાકંટકને (મહાપ્રલયના જીવોને) કેણુ છોડશે ? ભાઈઓ ! જો તમે ઇશ્વરને સર્વ સૃષ્ટના કર્તા માનો છો તો જેમ તમને ઇશ્વર પેદા કર્યા છે તેમ તે જીવોને પણ તમારે મને ઇશ્વરે જ બનાવ્યા છે ને કેાંઈને કેાંઈ હેતુથી બનાવ્યા હશે, તો એવી જાન ઇશ્વરી સત્તાના કમળની ચીજોને અનુપકારી સમજી એ ઝીણા પ્રાણીનો વધ કરી મે ઇશ્વરના ગુન્હેગાર મન્યા કે નહિ ? કુભારે બનાવેલો ઘડો પણ જો કેાંઈ ફેાડી નાંખે તોને કુંભાર પણ સજો કર્યા વગર રહેતો નથી તો ઇશ્વરી ચીજોને તમે તોડી ફેાડી-ચરી મારી નાંખશો તો તે તમને શી રીતે છોડશે ? શું ઇશ્વર તમારો મીત્ર છે ? અને તે વિચારનો શત્રુ છે ? અરે ઇશ્વરે તો કહ્યું છે કે :—

મૃગોદ્રક્ષરમરકાણુસરીભૃપમશ્વિકાઃ

આત્મનઃ પુત્રત્વ પદ્યેત્ તેષાં મન્યે કિમન્તરમ્ ॥

મૃગ, જીંટ, ગધેકું વાંદરા, જિંદર, સર્પ પક્ષી અને માખી, વગેરે પ્રાણીઓને પણ તાતાના આત્મા જેવા તેમજ પોતાના પ્યારા પુત્ર જેવા ગણવા, જરાપણુ અંતર ન રાખવું, મની સાથે પણ મિત્રભાવ રાખવો. શાસ્ત્રકારો આથી વધારે શું કહે ? વળી આશ્ચર્યથી ભરેલો તો એ છે કે, જે જે પશુઓને એક વખત દુશ્મન ગણે છે તેની પૂજા પણ કરે છે ? સર્પને દુશ્મન ગણી મારી નાંખે છે તે જ સર્પને નાગપંચમીના રોજ દૂધ પીવરાવે છે, જાળ કરે છે, તેનાં ચિત્રો ધરતી ભીંતોપર ચિત્રો આનંદ ને પવિત્રતા માને છે. સાક્ષાત્ સર્પ ન મળે તો ચિત્રામણુથી આળેખી પૂજા કરે છે. કૃષ્ણને સર્પની શય્યા પર સૂવરાવ્યા છે, હાલેવજીના ગળામાં સર્પ વીંટાળેલ છે, એ પ્રમાણુ જે પ્રાણી તમારે માટેજ પ્રભુને પણ પ્રિય છે તે મારી નાંખે તો પ્રભુના કદા વૈરી કે નહિ ? વળી ફેટલાક અનાયઃ દેવને નામે અને ધર્મ નામ તે હેતુથી રક મિચારા, બકરા, કૂકડાં, પાંડ, જેવાં પશુઓને મારે છે અને પછી પોતે જ માંસ ખાય છે, તેને મારવાનું પાપ પોતાના માથે ન લેતાં દેવને માથે રાખે છે. મતલબી-

પશુની હાથ આવી રહી X ખરે જોના સાધજો, દેવ તેા દ્યાણ હેલ કે દિસા હેલ કે તમે પોતે જીવના હેલુપી છે, દેવારા છે તેથી જીવારા દેવાને પણ હલારા જનાવે છે ! દેવના પણ સમ્બોધન પ્રતાપે સાચા ઉપકારા પણ તેઓ સમજતા નથી કે સ્ત્રીને, માથે પણ વ્યસિતારીપણાનું કલક અર્થવવાથી નેટકુન પાપ છે તેટલું જ પણ દ્યાણ દેવાને દિસા (હલારા) જનાવવાનું છે વિશ્વ પ્રસન્નમાં કહ્યું છે —

✓ જાહે વિષ્ણુ, સ્થાહે વિષ્ણુ, વિષ્ણુ પર્વત મસ્તકે ॥

સ્વાસા માસા જાહે વિષ્ણુ વિષ્ણુ સર્વે અગમ્યઃ ॥

હે પાશં ! હું જળમાં છું રમણ (પૃથ્વી) માં છું પર્વતના માથા ઉપર (વનરખતિમાં) છું જળકા (અગ્નિ) માં છું, માથા (હવા) માં છું કલ (હાથના માથના પ્રાણી) માં છું જે કે ઠાવારપી સવ જન્મમાં બાપી રહ્યો છું —

જેમ કેાલ રાજાને કે પુત્ર હેલ, તેમાંથી એકને મારી કેાલ માલુસ રાજાને અધીને પૂટે કે હે રાજાની તમે સદૃષ્ટ થયા કે તે વખતે રાજા સદૃષ્ટ થાય કે નારાજ તેના વિચાર કરી હેલ. એવી રીતે જીવના જીવેલી દિસા કરી પ્રભુને ખુશી કરવા જેઓ માહે છે તેના ઉપર પ્રભુ ખુશી થતા જ નથી પરંતુ અતિ નારાજ થાય છે.

પ્રક કપ્પુ બલુ નને કહે છે કે —

°લોક - પૃથિવ્યા મપ્યાદે પાપ, ઘાયાવન્તો જાહેપ્યદં ।

અનસ્પર્શિગતચ્ચાદં, સપમૃતગતોપ્યદં ॥

યો માં સમર્થ જાત્યા ન વિદિસેત્ કથાસ્વન ॥

તસ્યાદં ન પ્રણશ્યામિ, સ્વ મે ન પ્રણશ્યતિ ॥

ભીમહ અનરહમીતા અપાન સ્લોક ૧-૨

અથ — અહો પાશં (બલુ ન) ! હું પાની પાણી અગ્નિ, હવા, વનરખતિ અને સવં જૂત (હલારા માથના પ્રાણી) માં બાપી રહ્યો છું જે પ્રમથ્થુ અને સવંમાં બાપકે જાણીને જે મારી દિસા કરતો નથી (અર્થાત્ જીવના જીવાને વધ નથી કરતો) તેના કે ખજ વધ કરવા નથી વળી કહ્યું છે કે —

°લોક ન સા લીક્ષા ન સા મિક્ષા ન તદ્વાને ત તસ્તવઃ ।

ન તદ્વાને ન તદ્ધ્યાન વ્યા યથ ન વિષયે ॥

અથ હલમાં હવા નથી, તેના દાસા ભિક્ષક ખ્યાન તપ યાન, જેના ઘન, સવે મિશા છે સામકારીએ તેા દ્યાનો એવી રીતે અર્કયા જનાવીને અવધ કરી છે

એ પ્રમાણે દિસામાં થય માને છે તેને લોકિક પર્મજન મિથ્યાત્વ કહે છે

x ૫૬- દેવી આને બેટા મારે,

મેરે સો તેા બાપરી આવે,

જમ મમે ઉરમે

તજતો તેા નારમે પૂરે

ઉત્તો મધાને ન રહે;

કોકો સમ્બેન ફેસે જો, (કબીર)

પ્રકરણ ૩ જી મિથ્યાત્વ

મિથ્યા પર્વો જેવાકે, હોળી, દીવાળી, દશરા, રાખડી પડવો, ગુડીપડવો (ચૈત્ર સુદિ ૧), ભાદ્રપદી, કાન્હા ત્રીજ અક્ષયતૃતીયા (અષાઢીજ) ગણેશચોથ, નાગપાંચમ રાધણ છઠ, શીતળાસાતમ, જન્માષ્ટમી, રામનવમી, ધૂપદશમી, ઝૂલણી અગ્યારશ, ભીમ એકાદશી, વસંતપૂર્ણિમા, ધનતેરશ, ઉપચૌદશ, શરદપૂર્ણિમા, હરિયાળી, અમાવાસ્યા, વગેરે તહેવારોને માને, પ્રત કરે, એ વખતે મિથ્યાત્વી દેવોની પૂજા કરે, તે પણ લૌકિક ધર્મગત મિથ્યાત્વ છે,

કેટલાક એકાદશી વગેરેનો ઉપવાસ કરે છે તેમા ઉપવાસનું તો નામ માત્ર છે અને ખાય છે રોજ કરતાં ઘણું વધારે તેથી ઉપવાસનું સાર્થક શું ? નારાયણ કવિ કહે છે કે, — ગિરિઓરે ૬ વારે ખાય, કિસમિમ ઓર બદામ ચાય, સઠિ ઓર સિંધોડેસે, હોત દિવ સ્વાદી હૈ ॥ શુંદરગિરિ કલાકંદ, અરવી ઓર સરકંદ, કંદન કે પેડ ખાય, લોટે બડી ગાદી હૈ ॥ ખરખૂને તરખૂને ઓર આંખ જાણુ લીંબુ જોર, સિંગોડે કે સીરેસે ભૂખકા ભગા દી હૈ ॥ કહેત હૈ નારાયણ, કરતે હૈ દુણી હાણુ, કહેનેકી એકાદશી, પન દાદશીકી દાદી હૈ ॥૧॥

અન્ન કદ ફલ ત્યાગં, નિર્દ્રાશય્યાં મૈથુનમ્ ।

વ્યપાર વિક્રય ક્ષોર, સ્નાનં દત્તધાવનમ્ ॥

અર્થ—અન્ન, કદ, ફલ, શય્યા, નિદ્રા, મૈથુન, લેવું, વેચવું, હળમત કરાવવી, સ્નાન અને દાતણ એ '૧૧ વાના એકાદશીમાં વર્જવા જોઈએ.

ઉપર પ્રમાણેનું કષ્ટ એકાદશીને દિવસે સહન ન થવાથી હાલમાં અનેક ઢોંગ ચાલે છે. કેટલાક ભોજનના કીડા જેવા માણસો તો વળી એમ પણ કહે છે કે, નરનું શરીર છે તે નારાયણનું જ શરીર છે તેવા શરીરને જરા પણ કષ્ટ દેવું ન જોઈએ, માટે થોડું ધણુ તો જરૂર ખાવું જોઈએ જે પોતાના શરીરને કૃપા દેશે અને પેટ બાળશે તે જરૂર નરકમાં જશે અને એવા માણસોને ધાર્મિક પુરુષો પૂછે છે કે વિશ્વામિત્ર, પરાશર વગેરે ઋષિઓએ જાણ્યું વળી નવનાથે (નવ જોગી લોકો) બાર બાર વખતે સુધી સૂયા (કાંટા) પર ઉભા રહી તપ કર્યું એ બધા શું નરકમાં ગયા હશે ? કદી નહિ આવા ગપોડા પુરાણ કહેનારા માણસોની શી રીતે સમજાવવા ? તેની પામે તો ગૂપ્ત રહેવું એ જ સાર છે જેઓ શાસ્ત્રના આધારથી વાત કરે તેને તો પહોંચીએ—સમજાવીએ પણ જેઓ પુદ્ગલજ્ઞાનથી (વિષયમાં જ આસક્તિવાળા) છે તેમને તપની વાત કોઈ દિવસ સારી લગતી જ નથી. એવા ભોળા ભાઈઓને ખબર નથી કે આત્માને દમ્યા વિના આ લોકમાં અને પરલોકમાં કદી પણ સુખ મળશે જ નહિ, એ વાત ચોક્કસ છે “દુઃખાંતે સુખ” એટલે દુખને અતે સુખ હોય છે તેમજ દશ ભૌતિક સ્વત્તા આહમા અધ્યયનમાં કલું છે કે “દેહસ્વદુક્લ મહા ફલ” દેહને શાસ્ત્રી રીતે (દેહ પરથી મમત્વ દૂર કરવા) કૃપા આપવું એ મહા ફળનું કારણ છે આ લોકમાં પણ વિદ્યાનો અભ્યાસ કરવો, વ્યાપાર કરવો ધરનાં અનેક કામો પાંચ પાંચ વેગેમાં પ્રથમ કૃપા દેખાય છે, અને એવડે સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે

પણ ભોળા ભાઈઓ એ કુખને કુખરૂપે જણાવતા નથી. વળી રેણ મટામવા જોઈએ છે. તેનું પથ પળાવું વગેરે કામમાં પણ પ્રથમ કુખ જ છે. પણ રાત્રી તેને કુખ મળતો નથી અને આશામાં કે સાક્ષરમાં જોઈએ સહ રાત્ર મટામરા છપ્પે છે. તે પ્રથમથી ધર્મ કામનું જામનજો. ધર્મના કામોમાં જ નિવશ, તપ, વગેરે કરવામાં પ્રથમ કુખ હોવાથી છે તેને કુખ કહેવાય જ નહિ. કારણ કે જાતે તો તે કુખમાં પરમ સુખ રહેલ છે. ધર્મકામમાં તો જ્યાં કુખ ને મહા સુખ છે એવું જણી મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરી, સાત દેવ, સાત કુંડ, અને સાત ધર્મનો સ્વીકાર કરે અને પરમ સુખી થાઓ.

જેના પણ ત્રણ ભેદ છે. ૧ દેવચત—તે, હરિ હર, બ્રહ્મ વગેરે જાન્ય મતના દેવને મોક્ષ પ્રાપ્તિને માર્ગ ધાને પૂજે. ૨ ગુચ્છત—તે જાવા, જોશી, વગેરે કુચ્છજોને ખરા કુંડ માની મોક્ષ પ્રાપ્તિને જાણે નથી સેવા જાતિ-પૂજા આપી કરે. ૩ ધર્મચત તે, જાન્ય મતની સખા સ્નાન જપ હોમ વગેરે કરણીને મોક્ષની છાજ ને માર્ગ જાણીકાર કરે. જે દેવો અને જે ગુચ્છો પોતે મોક્ષ મેળવી નથી સમ્યા તેઓ જીનને શી રીતે મોક્ષ મેળવી જાણે. માર્ગ મિથ્યા જાણીએ જોવા દેવોનો ધર્મિયા સાંભળી સમજાવે છેને જોમાં મોક્ષદત ન થવું.

૬ જિનવાણીથી જોઈ પ્રપચ્છા કરવી તે મિથ્યાત્વ.

જેમ કહે છે કે—જાત્યા તિથ કે સરસ્વ જેવો છે. જેમ જ કુદા પ્રમાણ કહે છે. તિસકુદામાયે' એક પ્રદેશ પ્રમાણ જાત્યા પ્રપચો. તે જોઈ પ્રપચ્છા કહેવાય. પોતાના મતથી મજાત ન થાય તેવા વચનોને જાત્યા કે પલટાવી દે, મન્યાની જાણ કરે તે.

૧૦ જિનવાણીથી અધિકી પ્રપચ્છા કરવી તે મિથ્યાત્વ.

જેમ જેટલાક એક જાતમાને સમૂર્ણ સદાશિર્ષા બાપેશે. ધાને છે. વળી જેટલાક સાધુનાં ધર્મોપદેશોને પરિમહ કહી એવું પ્રપચે છે કે સાધુઓએ સાવ નાચા જ રહેવું જોઈએ એમ કહે, તેમજ મો મહાતીર પ્રશ્નના છે. જેવળી સત્કર્મ કલા છે તેને નહિ અધિક કહે અર્થાત્ ૧૫ વાપસેને જેવળ રાત્ર પ્રાત્ર થયું હવે ખંચાદિ મહા કરે તે અધિકી પ્રપચ્છા તે પણ મિથ્યાત્વ છે.

૧૧ જિનવાણીથી વિપરીત પ્રપચ્છા કરવી તે મિથ્યાત્વ.

જેમ જેતામ્બર જિમ્બર જાદિ સાધુ નામ ધરાવી રક્તામ્બર પીતામ્બર, કૃષ્ણામ્બરદિ ખાતલ કરે. મુદપતિ જાદિ ઉપદેશોને વિપરીત પ્રમાર રાખે. વળી જેટલાક મન્યામાં કહે છે કે—જા કુનિયા બ્રહ્મજો જાત્યા છે. * વિષ્ય તેનું પાથન કરે છે અને

* સપ્તિની ઉત્પત્તિના સંજમમાં વેરા, ઉર્ધ્વતરો અને પુરાણોમાં નામ વિધ વિધોએ જોવામાં આવે છે. તેમાંથી યોગ્ય જાદિ કહીએ છીએ—(૧) રૂપ વસ્તુને જા નેતેરિય ઉર્ધ્વતરની બદલવિધમાં કમ્પુ છે. ૨-પરમધર્મથી જાકાલ, જાકાલથી વાગુ, વાગુથી જામિ, જામિથી પચ્છી, પચ્છીથી પૂશી, પૂશીથી જોરૂપ, જોરૂપથી જાન, જાનથી વીવ અને વીવથી પ્રકા ઉત્પન્ન થશે. જામ સપ્તિ ઉત્પન્ન થઈ (૨) તરંગે ૧-૧૪૪-૫ માં કમ્પુ છે. ૩ "યજ્ઞ સર વિદ્યા મહુષા મહન્તિ."

મહેશ્વ (શંકર) તેનો સંહાર કરે છે. બ્રહ્મને એવી ઇચ્છા થઈ કે “પ્રકોઽહં વહુસ્યામ્” અર્થાત્ હું એક જુ તે અનેકરૂપ બની જાઉં.

પૂર્વપક્ષી-પહેલી અવસ્થામાં દુઃખ હોય તો જ બીજી અવસ્થામાં ધારણ કરવાની ઇચ્છા થાય છે તે પ્રમાણે બ્રહ્મ જ્યારે પ્રથમ એકલા હતા ત્યારે શું દુઃખ હતું આ પ્રમાણે અનેકરૂપ બનાવવાની ઇચ્છા થઈ ?

પ્રતિપક્ષી-દુઃખ તો કંઈ ન હતું પણ પરબ્રહ્મે પોતાની મેળે કૌતુક કયું.

પૂર્વપક્ષી-સુખની જેને વિશેષ અભિલાષા હોય તે જ કૌતુક કરે છે. તો પરબ્રહ્મને પ્રથમ એકું સુખ હતું ? અને પછી બહુરૂપે થતાં વિશેષ સુખ થયું ? જો પરબ્રહ્મ પ્રથમથીજ સંપૂર્ણ સુખી હોય તો અવસ્થા શી રીતે બદલાવે ? ન જ બદલાવે પ્રયોજન વગર કોઈ પણ કાર્ય બને નહિ. એ સિદ્ધાંત છે હવે પરબ્રહ્મને બહુરૂપે પ્રગટ થવાની ઇચ્છા થઈ, માટે બહુ રૂપે પ્રગટ થયા તે પહેલાં તે દુઃખી હતા એ કારણ સ્પષ્ટ નીકળે છે.

પ્રતિપક્ષી-કાર્ય બનાવતાં પરબ્રહ્મને વાર લાગતી જ નથી, તેની ઇચ્છા થઈ કે કાર્ય તરત બની જાય છે

પૂર્વપક્ષી-એ વાત તો ગણતરીમાં લાંબા કાળને માટે છે. પણ સૂક્ષ્મકાળના માપનો વિચાર કરીએ તો ઇચ્છા થવી અને કાર્ય બનવું બંને એક સમય જોડલા કાળમાં થઈ બને જ નહિ ઇચ્છા અને તે ઇચ્છા પ્રમાણે કાર્ય થવું એ બેની વચ્ચે થોડો કાળ પણ થવો જ જોઈએ એટલે બંને બાબતનો કાળ લિન્ન હોવો જ જોઈએ, અથવા એમ કહો કે પ્રથમ પરબ્રહ્મની ઇચ્છા અને તે ઇચ્છા પ્રમાણેનું કાર્ય

પ્રતિપક્ષી-પરબ્રહ્મને ઇચ્છા થાય કે તરત માયા ઉત્પન્ન થાય છે. અને પછી માયા જ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરે છે.

અર્થાત્ તે એક અને સત્ સદૈવ સ્થિત રહે છે, પરંતુ તેને લોકો અનેક નામોથી પોકારે છે. (૩) તેના વિરૂદ્ધ ઋગ્વેદ ૧૦-૭૨-૭ માં કહ્યું છે કે ‘દેવાનાં પૂર્વે યુગેઽસત સદ જાયતે’ અર્થાત્ દેવાની પશુ પહેલાં અસતથી અર્થાત્ અવ્યકતથી સત્ અર્થાત્ વ્યક્ત સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ. (૪) આ સિવાયના કોઈ ન કોઈ દ્રશ્ય તત્ત્વથી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થવાના વિષયમાં ઋગ્વેદમાં લિન્ન લિન્ન અનેક વચુનો છે, જેમકે પૃથ્વીના આરંભમાં મૂળ હિરણ્યગર્ભ (બ્રહ્મ) હતા. અમૃત અને મૃત્યુ એ બંને તેની છાયા છે અને આગળ જતાં તેનાથી જ બધી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ છે. (૫) ઋગ્વેદ ૧૦-૧૨૧-૧-૨ માં કહ્યું છે કે, પ્રથમ વિરાટ પી પુરુષ હતા અને તેનાથી યજ્ઞ દ્વારા સમસ્ત સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ છે. (૬) ઋગ્વેદ ૧૦-૯૦માં કહ્યું છે કે, પહેલાં પાણી હતું તેનાથી પ્રજાપતિ ઉત્પન્ન થયા (૭) ઋગ્વેદ ૧૦-૭૨-૬માં તથા ૧૦ ૨-૬માં કહ્યું છે-ઋતુ અને સત્ય પહેલાં ઉત્પન્ન થયાં પછી અંધકાર (રાત્રી), પછી સમુદ્ર (પાણી) અને તપશ્ચાત્ સંવત્સર ઇત્યાદિ ઉત્પન્ન થયાં (૮) ઋગ્વેદ ૧૦-૭૨-૧માં કહ્યું છે-સૃષ્ટિના આરંભમાં તે એકલા જ હતા આવા આવા બીજા પણ અનેક પ્રમાણ મળી શકે છે. આ બધાં પૂર્વોપર વિરોધવાળાં પ્રમાણ, ચાંનની અપૂર્ણતાને સિદ્ધ કરે છે, કારણ કે એક જ શાસ્ત્રમાં અનેક વિકલ્પ, હોવાનું કારણ બીજું શું માની શકાય ? સત્ય કથનમાં તો બે મત કદાપિ હોતા નથી. આથી સૃષ્ટિનો કોઈ કર્તા છે એમ માનવું એ પ્રમાણસિદ્ધ નથી.

પણ મોળા બાઈઓ એ કુખને કુખરૂપે મણુતા નથી. વળી રાજ મહારાજા-જોશ્ન જેવું તેનું પથ પાળવું વગેરે કાર્યમાં પણ પ્રથમ કુખ જ છે. પણ રાજી તેને કુખ મણુતો નથી અને આશાના કે લાભચર્ચા જોસક લઈ રાજ મહારાજા હજી છે તે પ્રમાણે ધર્મ કાળનું સમજાવે. ધર્મના કામોમાં ધન નિવશ, તપ, વગેરે કરવામાં પ્રથમ કુખ દેખાતું છે તેને કુખ કહેવાતું જ નહિ. કારણ કે જાતે તો તે કુખમાં પરમ સુખ રહેલું છે. ધર્મકાળમાં તો જાણ કુખ ને મહા સુખ છે એવું જાણી મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરી, સત્ય દેવ, સત્ય શ્રેષ્ઠ, અને સત્ય ધર્મનો સ્વીકાર કરે અને પરમ સુખી બાજે.

જેના પશુ ગણ જોઈ છે ૧ દેવમત—તે, હરિ, હર, જહા વગેરે જન્ય મતના જેવો મોક્ષ પ્રદાતાને માટે માને પૂજે ૨ મુરુમત—તે જાણ, જોગી, વગેરે કુશ્મળોને ખરા મુક માની મોક્ષ પ્રદાતાને જાણે તેમની સેવા કર્તવ્ય-પૂજા સ્થાપા કરે, ૩ ધર્મમત તે, જન્ય મતની સખ્યા સ્નાન, જપ હોમ વગેરે કરણીને મોક્ષની ઇચ્છા ને માટે જાગીકાર કરે. જે દેવો અને જે મુરુઓ પોતે મોક્ષ મેળવી નથી સક્યા તેઓ જીવનને શી રીતે મોક્ષ મેળવી શકાય છે માટે મિથ્યાશ્રાવણોમાં એવા દેવોનો મક્કિમાં સાંભળી સમકલિ જોને એમાં મોક્ષકત ન થવું.

૬ જિનવાણીથી જોઈ પ્રપચ્છા કરવી તે મિથ્યાત્વ

૩૪ કહે છે કે —જાણા તિથ કે સરસવ નેવેડા છે. ૩૪ જાણ પ્રપચ્છા કહે છે તિસક્કાવાયે' એક પ્રદેશ પ્રમાણ જાણ પ્રપચ્છા તે જોઈ પ્રપચ્છા કહેવાતું. પાતાના ક્ષત્રી મળતા ન થાય તેવા વચનોને કહાવી કે પચ્છાવી કે, મનમાં-એ જાણ કરે તે.

૧૦ જિનવાણીથી અધિકી પ્રપચ્છા કરવી તે મિથ્યાત્વ

જેમ કેટલાક એક જાણને સમ્પૂર્ણ જાણવામાં આવેલો થાય છે. વળી કેટલાક સાધુના મનોવશજોને પરિમક કહી એવું પ્રપચ્છા છે કે સાધુઓએ સાચા નામ જ રહેવું જોઈએ એમ કહે, તેમજ શ્રી મહાવીર પ્રજ્ઞા છે. જેવળી સાધુમાં કલા છે તેને નામે અધિક કહે જાણે ૧૫ તપસોને કેવળ ઘાન પ્રાપ્ત થયું હવે ઇન્દ્રિય મહા કરે તે અધિકી પ્રપચ્છા તે પણ મિથ્યાત્વ છે.

૧૧ જિનવાણીથી વિપરીત પ્રપચ્છા કરવી તે મિથ્યાત્વ

જેના મેવાખર જિનખર જાણે સાધુ નામ ધરાવી રક્ષાખર પીતાખર, કુખખરકિ ધારણ કરે મુકપતિ જાણે ઉપકરણોને વિપરીત પ્રમાણ રાખે વળી કેટલાક મનવાળા કહે છે કે —આ કુનિયા જહાએ જાણી છે. ૧ તિથ્ય તેનું પાલન કરે છે અને

* સમ્પત્તિ ઉત્પત્તિના સમયમાં ગેરો, ઉર્ધ્વગેરો અને પુરુષોમાં નાના વિધ વિધવો જોવામાં આવે છે તેમાંથી યોગા જાણે કહીએ છીએ—(૧) જાણ પચ્છાને જાણે તેવિવ ઉર્ધ્વગેરોના જહાવિવિધમાં કમું છે કે-પરમધર્મથી જાણાય, જાણાયથી વાણ, વાણથી જાણ, જાણથી જાણી, પચ્છાથી પચ્છી, પચ્છીથી જોઈય, જોઈયથી જાણ, જાણથી રીવ અને રીવથી પુષ્ટા ઉત્પન્ન થયે. જાણ સદિ ઉત્પન્ન થઈ (૨) માગે ૧-૧૪-૫ થી કમું છે કે "વર્ત સર વિયા મહુયા વરમિત"

મહેશ (શંકર) તેનો સંહાર કરે છે. બ્રહ્મને એવી ઇચ્છા થઈ કે “ एकोऽहं बहुस्याम् ” અર્થાત્ હું એક છું તે અનેકરૂપ બની જાઉં.

પૂર્વપક્ષી-પહેલી અવસ્થામાં દુઃખ હોય તો જ બીજી અવસ્થામાં ધારણ કરવાની ઇચ્છા થાય છે તે પ્રમાણે બ્રહ્મ જ્યારે પ્રથમ એકલા હતા ત્યારે શું દુઃખ હતું આ પ્રમાણે અનેકરૂપ બનાવવાની ઇચ્છા થઈ ?

પ્રતિપક્ષી-દુઃખ તો કંઈ ન હતું પણ પરબ્રહ્મ પોતાની મેળે કૌતુક કર્યું.

પૂર્વપક્ષી-સુખની જેને વિશેષ અભિલાષા હોય તે જ કૌતુક કરે છે, તો પરબ્રહ્મને પ્રથમ થોડું સુખ હતું ? અને પછી બહુરૂપે ચર્તા વિશેષ સુખ થયું ? જો પરબ્રહ્મ પ્રથમથીજ સંપૂર્ણ સુખી હોય તો અવસ્થા શી રીતે બદલાવે ? ન જ બદલાવે પ્રયોજન વગર કોઈ પણ કાર્ય બને નહિ. એ સિદ્ધાંત છે હવે પરબ્રહ્મને બહુરૂપે પ્રગટ થવાની ઇચ્છા થઈ, માટે બહુ રૂપે પ્રગટ થયા તે પહેલાં તે દુઃખી હતા એ કારણ સ્પષ્ટ નીકળે છે.

પ્રતિપક્ષી-કાર્ય બનાવતાં પરબ્રહ્મને વાર લાગતી જ નથી, તેની ઇચ્છા થઈ કે કાર્ય તરત બની જાય છે

પૂર્વપક્ષી-એ વાત તો ગણ્યતરીમાં લાંબા કાળને માટે છે. પણ સૂક્ષ્મકાળના માપનો વિચાર કરીએ તો ઇચ્છા થવી અને કાર્ય બનવું બંને એક સમય જોડલા કાળમાં થી બને જ નહિ. ઇચ્છા અને તે ઇચ્છા પ્રમાણે કાર્ય થવું એ બેની વચ્ચે થોડો કાળ પણ થવો જ જોઈએ એટલે બને બાબતનો કાળ બિન્ન હોવો જ જોઈએ, અથવા એમ કહો કે પ્રથમ પરબ્રહ્મની ઇચ્છા અને તે ઇચ્છા પ્રમાણેનું કાર્ય

પ્રતિપક્ષી-પરબ્રહ્મને ઇચ્છા થાય કે તરત માયા ઉત્પન્ન થાય છે. અને પછી માયા જ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરે છે.

અર્થાત્ તે એક અને સત્ સદૈવ સ્થિત રહે છે, પરંતુ તેને લોકો અનેક નામોથી પોકારે છે.

(૧) તેના વિશદ્ધ ઋગ્વેદ ૧૦-૭૨-૭ માં કહે છે કે ‘ देवानां पूर्व्वे युगेऽसत् सद जायते ’

અર્થાત્ દેવોની પશુ પહેલાં અસતથી અર્થાત્ અવ્યક્તથી સત્ અર્થાત્ વ્યક્ત સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ.

(૪) આ સિવાયના કોઈ ન કોઈ દ્રશ્ય તત્ત્વથી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થવાના વિષયમાં ઋગ્વેદમાં બિન્ન બિન્ન અનેક વર્ણનો છે, જેમકે પૃથ્વીના આરંભમાં મૂળ હિરણ્યગર્ભ (બ્રહ્મ) હતો.

અશ્રુત અને મૃત્યુ એ બંને તેની છાયા છે અને આગળ જતાં તેનાથી જ બધી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ છે.

(૫) ઋગ્વેદ ૧૦-૧૨૧-૧-૨ માં કહે છે કે, પ્રથમ વિરાટ પી પુરુષ હતો અને તેનાથી યજ્ઞ દ્વારા સમસ્ત સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ છે (૬) ઋગ્વેદ ૧૦-૯૦માં કહે છે કે, પહેલાં પાણી હતું.

તેનાથી પ્રજાપતિ ઉત્પન્ન થયા (૭) ઋગ્વેદ ૧૦-૭૨-૬માં તથા ૧૦ ૨-૬માં કહે છે-ઋતુ અને સત્ય પહેલાં ઉત્પન્ન થયાં પછી અધકાર (રાત્રી), પછી સમુદ્ર (પાણી) અને તપશ્ચાત્ સંવત્સર ઇત્યાદિ ઉત્પન્ન થયા (૮) ઋગ્વેદ ૧૦-૭૨-૧માં કહે છે-કેસરિના

આરંભમાં તે એકલા જ હતા આવાં આવાં બીજાં પણ અનેક પ્રમાણ મળી શકે છે. આ બધાં પૂર્વોપર વિરોધવાળાં પ્રમાણ, માનની અપૂર્ણતાને સિદ્ધ કરે છે, કાણુ કે એક જ શાસ્ત્રમાં અનેક વિકલ્પ, હોવાનું કારણ બીજું શું માની શકાય ? સત્ય કથનમાં તો બે મત કદાપિ હોતા નથી.

આથી સૃષ્ટિનો કોઈ કર્તા છે એમ માનવું એ પ્રમાણસિદ્ધ નથી.

પૂર્વપક્ષી-પરબ્રહ્મનું અને માયાનું એક જ રૂપ છે કે જુદું જુદું ?
 પ્રતિપક્ષી-જુદું જુદું છે પરબ્રહ્મ તો સત્ચિદાનંદરૂપ છે અને માયા તો નહીં છે
 પૂર્વપક્ષી-તમારા માનનીય જોતમ સંપિપ્રણીત ન્યાય દર્શનના ચોક્કસ અભિપ્રાયમાં
 કહ્યું છે કે 'વ્યકાવશ્યકા માત્રત્યક્ષમમાણ્યાત્' અર્થાત્ પ્રત્યક્ષ વસ્તુથી વસ્તુની
 ઉત્પત્તિ થાય છે એ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી સિદ્ધ છે જ્યાંથી ચેતનની કે ચેતનથી જ્યાંની ઉત્પત્તિ
 કદાપિ થઈ શકતી જ નથી તો પછી ચેતન્ય રૂપ અપ્રત્યક્ષ અકારથી માત્રાપ જ્યાંની
 ઉત્પત્તિ કેમ સંભવે ?

પૂર્વપક્ષી-વાર જીવની ઉત્પત્તિ અકારથી થઈ કે માયાથી ?
 પ્રતિપક્ષી-અકારથી.
 પૂર્વપક્ષી-તો પછી માયાથી શું થયું ?
 પ્રતિપક્ષી-માયાપડે તો જીવ ભ્રમમાં પડે છે
 પૂર્વપક્ષી-અહા અને જીવ એક છે કે જુદા ? ને તમે એક છે એમ કહેશો તો તે વચન
 શાંત માણસના બેલાક જેવું થયું કારણ કે જીવોની પાછળ માયા લગ્નથીને જીવોને
 અભિપ્રાય (ભ્રમમાં) નાખ્યા, વળી જીવ અને અહા એક કહે છે ત્યારે તો જીવની પો
 અહા પણ માયાના ભ્રમમાં પડેલ જણાય. 'જોઈ મૂળ' માણસે પેતાની જ વલવારથી
 પેતાનો હાથ માથે એ દૃષ્ટાંત પ્રમાણે જ્યાં પેતાના અહા રૂપ જીવને અવિદ્યા રૂપ
 માયાથી ભ્રમમાં નાખ્યા. હવે જીવ ને અહા જુદા છે એમ કહેશો તો અહા નિઃસંશયક, કોઈ
 કેમકે કદા પણ કારણ વગર જીવની પાછળ માયાને લગાવી તેને કુખી કર્યો ને માયાથી
 સ્તરીર વગેરે ઉપદ્રવિ થઈ એમ કહેશો તો માયા પેલે હાથ મારી રહી રૂપ જણાવ્યું
 અને એ સારીરિક પુદ્ગલ વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શમય રૂપી હોવાથી જ્યારે અકારમાં શી
 રીતે સમાય ? ને સમાય છે એમ કહેશો તો અહા પણ રૂપી કારણે માયાથી અકારની જ્યારે
 અવસ્થામાં નાસ થાય છે

પ્રતિપક્ષી-માયાથી સત્ત્વ રજસ અને તમસ એ ત્રણે ગુણો ઉત્પન્ન થાય છે
 પૂર્વપક્ષી-એ ત્રણ ગુણ તો ચેતનનો અવતાર છે અને માયા તો નહીં છે જ્યાંથી
 ચેતનની ઉત્પત્તિ કેમ થઈ ? ને થઈ એમ કહેશો તો સુખ કે દુઃખથી પણ જ્યાં ત્રણ ગુણો
 ઉત્પન્ન થયા તો એક એ ત્રણ ગુણથી ત્રણ દેવ એવે રીતે ગુણથી અથવા સત્ત્વગુણથી નિષ્ક
 અને તમોગુણથી સહર થાય છે જ્યાં વાત રીતરીતે તો એ સહા થાય છે કે મુખમાંથી
 ગુણી (વજ્ર દેવ) શી રીતે ઉત્પન્ન થાય ? અને માયામય વસ્તુ પૂર્ણ શી રીતે હોઈ
 શકે ? ત્યારે કહે છે કે એ દેવો માયાને આધીન નથી, પણ તે વાત મનની નથી જાતની
 કારણ કે માયાને આધીન થઈને એ દેવોએ ચારી. અભિમાર વગેરે નિબળ કામ કર્યો છે
 ત્યારે એનો ત્યાગ આપે છે કે એ ચેરી નથી વગેરે તો પ્રજાની લીલા છે પ્રજાની
 લીલાના સનધમાં પૂર્ણ એ કે લીલા તે પ્રજાની ઇચ્છાથી થઈ કે વગર ઇચ્છાથી થઈ ? ને
 ઇચ્છાથી લીલા થઈ એમ કહેશો તો આ ચેતનની ઇચ્છા એનું નામ કામગુણ છે અને એ
 ગુણ રીતે ગુણમાં આવે છે પુર કરવાની ઇચ્છા એનું નામ ક્રોધ છે તે તમોગુણમાં જ આવે
 છે એથી રજસ જણાય છે કે એ દેવો માયા વચ્ચે જ છે. પ્રજાની લીલા પ્રજાની ઇચ્છા વિના

થઈ જાય છે એમ કહેશે તો શું દેવો પરવશ થયા ? એથી તે વાત પણ મળતી આવતી નથી. કારણ કે દેવો મહા સમર્થ હોઈને પરવશ શી રીતે બને ?

દેવે કંરેલી ચોરી, વ્યભિચાર વગેરેને કદી લીલા કહો તો શાસ્ત્રમાં કામ, ક્રોધ વગેરે દુર્મુખિ ત્યાગવાનો ઉપદેશ શા માટે કર્યો છે ? દેવનાં કુર્મોને લીલા કહી ઢાંકવામાં આવે તો સાય, શીલ, ક્ષમા, દયા વગેરે ગુણો શુ ઉપયોગી છે ? એને એવા ઉત્તમ ગુણોને જૂઠ્ઠા ધોવનાર દેવો પણ શું કામના ? ત્યારે જવાબ આપે છે કે એ દેવોએ તો સંસારીઓને સંસાર વ્યવહારની રીતો શીખવવા સારી લીલા કરી હતી પણ જવાબથી તો એ દેવોની ઉવડી અપકીર્તિ થાય છે કેાંઈ દુષ્ટ પિતા પોતાના પુત્રને વ્યભિચાર કેવી રીતે કરવો તે પ્રથમ શીખવે અને તે પછી પુત્ર વ્યભિચાર કરે એટલે તેને-ગુન્હો ગણી પિતા સજા કરે. એ સ્થિતિ દેવોની થાય છે દેવોએ લીલા કરીને સસારીઓને અનાચાર શીખવ્યા, અને તે અનાચાર પ્રમાણે લોકો વર્તવા મંડ્યા ત્યારે તેને નરક વગેરેની શિક્ષા કરી ! એ શું ઇશ્વરનું કામ છે ? એવા પ્રશ્ન શું કામના ? એ તો અન્યાયી જ કહેવાય.

વળી કેટલાક કહે છે કે આ દુનિયામાં ભકતોની રક્ષા કરવા, અને દુષ્ટોનો સહાર કરવા પ્રભુ અવતાર ધારણ કરે છે તેવા લોકોને ધ્રુષ્ટવામાં આવે કે અવતાર લેવાનું કામ પ્રભુની પોતાની ઇચ્છાથી થયું કે ઇચ્છા વગર થયું ? જો ઇચ્છાથી અવતાર ધારણ કર્યો હોય તો એવું થયું કે શેઠ પોતાના નોકરને હુકમ કરી કેાંઈ માણસને મારી નાંખાવ્યો, તે છતાં શેઠ નોકરને ગુન્હા બદલ સજા કરવા મંડ્યો + જો ઇચ્છા વગર એની મેળે અવતાર ધારણ થઈ ગયો, હોત તો શુ પ્રભુને એટલું પણ જ્ઞાન ન હતું કે આવા દુષ્ટ લોકો બનાવીશ તો તેઓ મારા ભકતોને દુષ્ટ દેશ માટે તેવા દુષ્ટ લોકોને પેદા જ ન કરે દુષ્ટો પેદા ન થાય એટલે અવતાર ધારણ કરવાનું અને તે દુષ્ટોનો નિગ્રહ કરવાનું રહ્યું જ ક્યાં ? એના જવાબમાં વળી એ લોકો કહે કે અવતાર ધારણ કર્યા વગર પરમેશ્વરની કીર્તિ શી રીતે જગતમાં ફેલાય ? એ વાત માનીએ તો પછી ઇશ્વર પોતાનો મહિમા વધારવા ખાતર અથવા મહિમા પે તો જ ભકતનું પાલન કરે છે અને દુષ્ટનો સહાર કરે છે એવી ઇચ્છાવાળા ઇશ્વર તો ગળી અને દ્વેષી ગણાય, અને રાગ અને દ્વેષ તો કર્મબળ ધનનું—મહાન દુષ્ટનું મૂળ છે. ઇશ્વરનું આ કામ ધણું જ વિકટ છે કારણકે માત્ર ઇચ્છાથી જ ભકતપાલન અને દુષ્ટનું નિકંદન ઇશ્વરનું હોય તો અવતાર ધારણ કરવાની, અને લીલા કરવાની તકલીફ કેાણુ ઉઠાવે,

વળી તેઓ કહે છે કે, સંઘટિનાં તમામ સારા માઠાં કામો પ્રભુની ઇચ્છા પ્રમાણે જ થાય છે, તો એ કામો કરનારા તમામ જીવો પાસે પોતાનો મહિમા શામાટે ન મનાવ્યો, તમામ જીવો પ્રભુને ગમતા કામો, પ્રભુનો મહિમા વધે તેવાં કામો ક્યાં કરે છે ? તેના જવાબમાં જણાવે છે કે, પ્રભુ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે કામો કરાવી અલગ જ (ન્યારા) રહે છે અને માધ ! ઇચ્છા પ્રમાણે કામો કરાવી કર્તાનું પદ પ્રાપ્ત કરી વળી અકર્તા રૂપે રહેવું એ શી રીતે બને ? એ તો આકાશનાં ફૂલ જેવી ગલત વાત થઈ !

વળી કહે જ કે, ત્રણ દેવોમાંના બ્રહ્મા આ દુનિયાને બનાવે છે, વિષ્ણુ દુનિયાનું રક્ષણ કરે છે અને શંકર (મહાદેવ) સંઘટિનો સહાર કરે છે આ વાત માનીએ તો બ્રહ્મા અને + એનું નામ ન્યાયી સ્વામી નહિ પણ અન્યાયી જ કહેવાય.

કરને ડાઘ મોઢુ વેર હેણુ જોઈએ જ, નહિ તો શા માટે જાણીએ જનાવેલી સુધિએ મહાદેવ નાથ કરે ? ત્યારે તેઓ ૩૩ છે એમાં જાનેને વેરવિરોધ જાનો ? પરિણામ પોતે જ પેતાનાં મણુ ૩૫ જનાવી ઉત્પન્ન પામ્યા ને સહાર કરે છે એમ કહી હેણુ તો એ પૂછીએ કે કાઈ ? પેતાની જનાવેલી સુધિ, પ્રથમ સારી લાગી જાને પાછળથી ખરાબ લાગી ! પાછળથી ખરાબ લાગે ને નાથ કરવો પડે તેવી સુધિ સમજાઈ દેવ થઈને પ્રથમ જનાવી જ શા માટે ? ! જો ઇન્ધરનો સ્વભાવ પેતાની જનાવેલી સુધિનો નાથ કરવાનો થયો કે ફરી વળી જનાવવાનો થયો હેણુ તો તેણુ શા કારણથી જનુ તે જણાવે. પૃથ્વીનો પેતાનો સ્વભાવ નાથ પામવાનો થયો તો તે તો જરૂર છે અને જીનશો ઉત્પન્ન થયેલી છે તે પેતાની ઇન્ધરથી જાણેનાથ પામે નવી જાણ એમ કેમ જાને ? !

કાઈ ચૂકરથને કહેલી જનાવવી હેણુ તો પ્રથમ ઈંદ, ગુને, લાકા, વગેરે સામગ્રી જોઈ કરે મહાના નમુના આદે નહોતી કરે, ત્યાર પછી જનાવવા માટે જો જાણીએ એ પ્રમાણે સુધિ જનાવવાનું કહ્યું હેણુ તો પૃથ્વી જનાવવાની સામગ્રી જાણીએ ક્યાંથી જોઈ કરી ? પૃથ્વી જનાવતા પહેલાં જાણ પોતે એક જ હતા છતાં સામગ્રી જાતી ક્યાંથી ? સુધિના નમુના આદે નહોતી શા પ્રમાણે ઉતાર્યો ? વળી સુધિ જનાવી તે પ્રથમની સુધિએ હતી તેના જેવી જનાવી કે સાવ નવી જ જનાવી કે પેતાનાં અનેક રૂપો કરીને એકજ જનાવી ? જા પ્રમાણે ને જવાબો આપી તે તમામ એક જીનશો ઉત્પન્ન જરી ને વડી જરી. જો રાજ પોતે કદિયા સુતાર વગેરેને કુકમ કરે તેમ કરાવી હેણુ તો તેમ કહેલ જેવાં કામ કરનારા કરીમરે, સામાન ક્યાંથી લાવ્યા ? નવી સુધિ જનાવવી વખતે તેમાં જાંબી સારી સારી શીળે જનાવી કે સારી ને નરસી તમામ જનાવી ? જો સારી સારી શીળે જનાવ્યાનું કહેણુ તો સુધિમાંની સપ, બિહી વખનાવ, સોમજ વગેરે શીળે કેણુ જનાવી ? જો સારી નરસી જાને વસ્તુ જાણીએ જનાવી એમ કહેણુ તો વખનાવ, સિંહ ચાક્ર, નરક વિહી વગેરે કુ જાંબી શીળે કે જો કાંઈ સારી લાગતી નથી તેમ જનાવવાની પણ સેવા કરવી નહો તે શા માટે જનાવી ? જો તે ખરાબ શીળે તે જીનજો જનાવી કહેણુ તો જાણા સિવાય શીળે કેઈ જનાવનાર છે ?

જાણા જનાવનાં તેઓ એમ કહે છે કે હી પ્રણીએ પેતા પેતાનાં કમને લઈને નીચ પેદાશમાં જાવનાર લઈને કુખી જાણ છે કહી એ વાત સ્વીકારીએ તો જાણમાં ક્યાં તરીકેનો શ્રવ રહી નહિ. પણ સો પેતા પેતાનાં કમના રાજ જોવાને છે એમ કહ્યું જાણ પરસ્પર વિરોધ આવે છે

કરને પ્રથમ જનાવ્યા ત્યારે તે સપગાને નિમળ જનાવ્યા હતા કે પાપી જનાવ્યા હતા ? ને નિર્મળ જનાવ્યા હતા એમ કહેણુ તો પાછળથી તેમને પાપ કેવી રીતે મોટા ? જનાવતી વખતે તો નિમળ જનાવી રાખ્યા પણ પાછળથી જાણના લાગણાં નિર્મળ જ જાણવાની સપા ૩૩ ન રહી ? કહી એમ કહેણુ કે પાપ તો જાણીએ પાછળથી લગાડ્યું તો પેતાના જનાવેલા કરનેને પાછળથી પાપ લગાડીને કુખી શા માટે ક્યાં. એવી જાણ નિર્મળ કરે છે

ઉપરનાં કારણોથી બ્રહ્માએ મૃત્તિ બનાવી છે એ વાત, અથવા બ્રહ્મામાં કર્તાપણાને શ્રુત છે એ વાત ટકી શકતી નથી.

હવે વિષ્ણુ દેવ સૃષ્ટિને પાલન કરે છે એમ કહેનારાઓને પૂછીએ કે બાઈ જે બીજાનું દુખી થવા ન દેતા, તેમ મનેહુ મુખ ખૂરી ન જાય તેમ રક્ષા કરે એનું નામ પાલનકર્તા કહેવાય, પણ આખા વિશ્વમાં નજર કરીએ છીએ તો તેથી ઉલટું નજર આવે છે. જગતમાં સુખી જીવો થોડા દેખાય છે. અને દુખી ઘણા દેખાય છે વિશેષ ભાગ ક્ષુભ, તૃષ્ણા, ટાઢ, તાપ સયોગ, વિયોગ, રોગ, શોક વગેરે ઉપાધિઓથી હેરાન થઈ રહ્યો છે એમ છે તો વિષ્ણુદેવનું રક્ષકપણું ક્યાં રહ્યું? એના જવાબમાં તેઓ કહે છે કે જીવ માત્રના સુખ દુખ તો કર્મબંધીન છે. સૌ સૌના કર્મનુસાર તમામ જીવો સુખદુખ ભોગવે છે. આ જવાબ તો ઠગ વૈદના જેવો થોડો રોગીને આરામ થાય તો ઠગવૈદ કહે છે કે એને મારી દવાથી આરામ થયો છે પણ રોગીનો રોગ વધે અથવા મરી જાય તો ઠગવૈદ કહે છે કે એ તો કર્મબંધીન છે, તેનું આયુષ્ય નહિ તેથી મરી ગયો એ પ્રમાણે પોતપોતાના કર્મોથી જ જીવોનું બહુ જૂઝું થતું હોય તો પછી તમે પ્રજાનું નામ શા માટે લો છો? ત્યારે તેઓ કહે છે અમે તો ઇશ્વરને ભક્તવત્સલ કહીએ છીએ ઠીક, જે પ્રજાને તમે ભક્તવત્સલ કહો છો તો સોમનાથ પાટણનું દેવળ મહામંદગીજનીએ તોડયું, ત્યારે પોતાના દેવળની રક્ષા કેમ ન કરી? અને સોમનાથ મહાદેવના અનેક ભક્તોને તે સ્થળે મેચ્છ લોકોએ ઘણું દુખ દીધું છતાં સહાયતા કેમ ન કરી? જે એમ કહેશે કે વિષ્ણુમાં એટલી શક્તિ નહિ હતી તો મેચ્છોથી પણ એાછી શક્તિવાળા તમારા પરમેશ્વર છે? અને જે એમ કહેશે કે, મહામંદગીજનીના જીલમની પ્રજાને ખબર ન હતી તો પ્રજાના અત્યાચારી સર્વજ્ઞ વગેરે નામોનો મહિમા ક્યાં રહ્યો? પ્રજા જાણુતા હતા છતાં સહાય ન કરી એમ કહેશે તો પ્રજાનું ભક્તવત્સલપણું ક્યાં ગયું?

એ રીતે પાલનકર્તા દેવ વિષ્ણુમાં ભક્તવત્સલપણું છે અગર તો સૃષ્ટિનું રક્ષણ કરે છે આ વાત વૃથા છે

ગ્રીજ દેવ શંકર કે જે સૃષ્ટિનો સહાર કરે છે તેને વિષે તે લોકોને પૂછીએ કે શંકર-દેવ પ્રલયકાળ આવે ત્યારે સહાર કરે છે કે હંમેશાં સહાર ક્યાં કરે છે? પોતાના હાથથી સહાર કરે છે કે બીજા પાસે સહાર કરાવે છે? જે પોતાના હાથથી હંમેશાં સહાર કરતા હોય તો આ જગતમાં ક્ષણ ક્ષણમાં અનંત જીવો મરે છે તેનો સહાર એકલે હાથે કેવી રીતે કરી શકે? જે શંકર ગ્રીજની સહાય લઈને સહાર કરતા હોય તો તે સહાર કરનારાઓનાં નામ બતાવો? જે શંકર દેવની ઇચ્છા માત્રથી સહાર થઈ જતો હોય તો શું એવી મોટી પદવીવાળા દેવની વૃત્તિ “માર માર ને માર” એવી અધમ હશે? થોડા જીવોનો સહાર કરનારને કુદરતે પરિણામી કહેવામાં આવે છે તો આવા અનંત જીવોનો સહાર કરનારને કેવાક નિર્દય કહેવો? ત્યારે તેઓ કહે છે એ સહારને હિંસા કહેવાય જ નહિ, એમાં હિંસા, છે જ નહિ, એ તો માત્ર એક તમાસો છે સૃષ્ટિને વિખેરી નાખવાનો પ્રસંગ આવના વિખેરી નાખે એમાં હિંસા શની? વાહ બાઈ! વળી તમે તમારા પ્રજાને તમાસગીર બનાવ્યા, તમાસગીરને સાર લાગ્યું ત્યારે તમાસો બનાવ્યો અને ખૂંડ લાગ્યું

ત્યારે તમારો વિજેરી નાંખ્યો છતાં કેટલુંજી જીવતી હિંસાનો દોષ ન લાગ્યો તેમ રાક્ષસ પણ ન ચોટ્યો એ વાત થી રીતે માની શકાય ?

વળી પૃથ્વીએ કે પ્રથમ કાળમાં જ્યાં જીવોનો સહાર થતો તે જીવો મરીને જતા જાય ? ત્યારે કહે છે કે શક્ય નથી તે પરબદ્ધમાં મળી જાય ને ગણીતા જીવો મર્યામાં મળી જાય. ઠીક પ્રથમ થયા પછી માથા પણ પરબદ્ધથી ભૂંડી રહે છે કે એક થઈ જાય છે ? જો ભૂંડી રહે છે એમ કહેશો તો માથા પણ પરબદ્ધની પોંડે બનાવિ બને નિત્ય ડરી બને જો માથા પ્રથમ કાળમાં બદ્ધમાં મળી ગઈ એમ કહેશો તો સર્વ જીવો પણ બદ્ધમાં મળી જાય જલ્દી બને એમ જાય તો ભક્ત બને કુષ્ઠનો રોગ જ્યાં રહ્યો ? તેમજ મેલનો ઉપાય ને વધ, નિવધ પ્રાણાયામ સમાધિ, બ્રાહ્મ વિ. આ ઘટે કરવા જોઈએ ?

જાણ, પ્રથમ કાળ પછી જ્યારે નવી સૃષ્ટિ થઈ ત્યારે જમાઈના જીવો નવી સૃષ્ટિમાં જાતલે કે નવા પેઢા કરવા પડ્યા ? જો એમ કહેશો કે જમાઈના જીવો નવી સૃષ્ટિમાં જાતલે તો પરબદ્ધમાં જ્યાં જીવો ભુગ્ન ભુગ્ન રહ્યા જલ્દી પણ એકત્ર થયા ન જલ્દી જાતલે જમાઈ કહેથી બદ્ધમાં જીવો એક રૂપ થઈ ચલેલાની વાત ભૂંડી થઈ બને જો નવી સૃષ્ટિમાં નવા જીવો ઉપજ્યા એમ કહેશો તો જીવનું અસ્તિત્વ (કોવાયલ) રહ્યું નહિ તેથી મેલ મેલવાનો ઉપાય પણ જલ્દી થયો કારણ કે એક પછી એક નવી નવી સૃષ્ટિ થતાં ભુગ્ન જીવોનો નાશ થઈ જવાનો.

માથા મૂર્તિમત (સાકાર) છે કે અમૂર્ત (નિરાકાર) છે ? જો સાકાર કહેશો તો નિરાકાર બદ્ધમાં તેનો સમાવેશ થી રીતે જાય ? વળી મૂર્તિમત માથા નિરાકાર બદ્ધમાં મળી જાય તો બદ્ધ પણ મૂર્તિમત જલ્દી બને ચર્ચામય (સાકાર નિરાકાર મિશ્ર) જાય. માથાને નિરાકાર થઈશો તો પૃથ્વી, પાણી વાયુ વગેરે સ્વચ્છ દેખાતા મૂર્તિમત (સાકાર) થઈશો નિરાકાર માથામાંથી થી રીતે બને ? એ વગેરે શુદ્ધિઓથી પરબદ્ધ, માથા, બદ્ધા વિષ્ણુ, મહાદેવ બને સૃષ્ટિ જગત્ની નિચાર કરતાં "ઉપર સૃષ્ટિનો મહાન નિરત્ય છે બદ્ધ પેઢા કરનાર છે વિષ્ણુ પદ્મનભાં છે બને મહાદેવ સહારકર્તા છે " વગેરે ક્ષત્ર વાતો કોપાસક્ષિપત એટલે જીવતી કહેથી જલ્દી છે મરે છે જાણ જીવો ! જોવા જમમાં ન પડેશો બને પૃથ્વી પશ્ચીમિ, વાયુ, વનસ્પતિ, મેષદિવ, તેષદિવ, ઔરજિવ પણ પછી જળમર મનુષ્ય, નરક સ્વર્ગ એ સર્વે પદાર્થોને બનાવિ માન્યો બને કેટલું પેઢા કરતું નથી ઇંકુ બને પછી બીજા બને રક્ષા સી બને કુસ્મ, એમાં પહેલું કોને જલ્દી બને પછીનું કોને જલ્દી ? ક્ષત્ર એક એકમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ છે તેથી મારે બનાવિ જલ્દી તેઓનો કેટલું ઉત્પન્ન કરનાર નથી જ્યારે કેટલું પ્રથમ કરનાર પણ નથી કેટલું પૂછે કે એ તમામ વગર બનાવ્યો થી રીતે બને ? તો તેને પૃથ્વીએ કે કાષ ? ઉપરને કોને બનાવ્યા ? ત્યારે કહેશો કે એ તો સ્વર્ગસિદ્ધ છે બનાવિ છે એને કેટલું બનાવી કો નહિ તે જ રીતે બનાવે પણ વધને કહીએ કે કાષ ? તમે જોય પરબદ્ધને સ્વર્ગસિદ્ધ માનો છો તેજ રીતે બને પણ પૃથ્વી નહિ પદાર્થને સ્વર્ગસિદ્ધ તમે સ્વર્ગસિદ્ધ એટલે બનાવિ બનાવત માનીએ છીએ થી કારકરત્યમે સિદ્ધાંત સિદ્ધાંત

ગ્રંથના ગોત્ર નામક અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે—અંદ્ર, બુધ, શુક્ર, સૂર્ય, મંગળ, ગુરુ, શનિ અને નક્ષત્રોના વર્તુલ માર્ગથી ઘેરાયેન, કોઈના પણ આધાર વિનાના, પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ અને આકાશથી વ્યાપક હોય. આ ભૂપિંડ ગોળાકાર બની પોતાની જ શક્તિથી આકાશમાં નિરતર રહે છે અને તેના પૃષ્ઠ પર દેવ, દાનવ, માનવ વગેરે સહિત વિશ્વ ચારે તરફ રહ્યું છે.

હવે અર્થિ કોઈ પ્રશ્ન કરે કે—જીવને સુખી દુઃખી કેવું કરે છે ? એનો ઉત્તર એ છે કે જીવ પુણ્યકર્મનું ઉપાજન કરે તો તેનાં ફળ સુખ રૂપે ભોગવે અને પાપકર્મ કરે તો તેનાં ફળ દુઃખ રૂપે ભોગવે.

सुखस्य दुःखस्य न कोऽपि दाता, परो ददातीति कुबुद्धिरेषा । ✓

अहं करोमीति वृथाभिमानः, स्वकर्मसूत्र ग्रथितोहि लोकः ॥

અર્થ—સુખ અને દુઃખનો દેનાર કોઈ નથી, પણ અર્થાત્ ધર્મર આપે છે એમ કહેવું તે કુબુદ્ધિનો હેતુ છે અને દુઃખ કરે જીવ એમ માનવું એ પણ મિથ્યાભિમાન છે ખરી વાત તો એ છે કે પોતાના કર્મરૂપ સૂત્રથી ચૂંચાયેલો આ લોક છે.

શ્રીમદ્ ભાગવતના ૧૦ માં સ્કંધના ૨૪ મા અધ્યાયમાં કહેલું છે કે—

कर्मणा जायते जंतुः, कर्मणैव विलीयते । ✓

सुखं दुःखं भयं क्षेमः, कर्मणैवाभिपद्यते ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—કર્મથી જ જીવ જન્મ લે છે અને કર્મથીજ મરે છે, સુખ દુઃખ, ભય અને ક્ષેમકુશળ એ બધું કર્મથીજ થાય છે વળી ભગવદ્ગીતાના ૫મા અધ્યાયમાં કહેલું છે કે—

न कर्तृत्वं न कर्माणि, लोकस्य सृजति प्रभुः । ✓

न कर्मफल संयोगं स्वभावस्तु प्रवर्तते

અર્થ—પ્રભુ લોકને ઉત્પન્ન કરના નથી, કોઈના કર્મને સરજતા નથી તેમજ કર્મનાં ફળ પણ આપતા નથી, પરંતુ સર્વ કાર્યો સ્વભાવથીજ થાય છે.

धस्त्राम धर्ममां पश्य कलुं છે કે—

શેર અગ્નિ—“ એસાલી મુજરક વગત તસરે ફળી ઇલાત ” ✓

અર્થાત્—જીવ દર્શાવે કરવાવાળો છે પોતે પોતાથી જ પોતાનો ઓળખતો સાથે જીવે રાખનાર છે.

જીવ સંસારમાં સુખ દુઃખ ભોગવે છે તે પોતપોતાના સંચિત કર્મનુસાર જાણવું અન્યનું તો શું કહેવું પણ ખુદ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ, સૂર્ય, ચંદ્ર વગેરે પણ કર્મથીજ સુખ દુઃખ ભોગવે છે.

✓ પ્રજ્ઞામેન કુજાલયમિયમિતુ પ્રજ્ઞાંદમાન્દોદરે ।
વિષ્ણુયે ન વશાવતારપ્રાદ્યે સિન્ધો મહા સંકટે ।
ચત્રોયે ન કપાલપાણિપુટકે મિસાદન કાર્યતે ।
સૂર્યો આમ્યતિ નિત્યમેવ ગગને તસ્મૈ નમઃ કર્મણે ॥ શ્લોક૨૧

કમ વચ બ્રહ્માને કુજાલની પેઠે જીવનાં શરીરરૂપ વાસણે પડ્યાં પડે છે વિષ્ણુને જીવનવાર કારણ કરવા રૂપ મહા સંકટ વેળું પડે છે, સિવજીને મનુષ્યની બોપરી કાષમાં બંધ બિંદા બાજી પડે છે અને સૂર્યને મનના રાત્રિ દિવસ કારકલાનું કંઈ બોજવું પડે છે એટલા મટે કમને નમરકાર જોઈ આ બધું દેવો અસ્થિત છે પણ અનુકરી પણ તે દ્વારા કમને કમજોળ કણસ કરે છે

પ્રશ્ન—જીવ શુભ કમ કરી કમ સુખી થવા સમર્થ છે તો પછી અશુભ કમ કરી તે દુખી થા મટે થાય છે ? જુલ્મ તો જોઈને વકાલુ નથી લાગતું

જવાબ—અગાળથી તેમ જ મોહોત્તમ પ્રજાતાથી તે દુખ પામે છે જેમ વડીલ બારીકદર વગેરે જાણે છે કે અભિરાધનથી બાન મૂલી જવાય છે તત્ત્વ મન મનની કાની થાય છે તેમ જ્ઞાતાં તે અભિરાધન કરી પાત્ર થાને છે ન્યાયાધીશ અભિરાધન કરનારને સજા કરે છે અને પોતેજ જાદીની ખાટથી અટકાવી જાય છે વિચારો ! મોહની ડેરથી અજ્ઞાન જાતિ છે ખાલીજ રીતે થજા જીવો દુઃખપ્રદ કમો મુખને ચાટે કરે છે પણ તેનું પરિણામ દુઃખરૂપ જ હોય છે અને ૭ યોગવતપ્રાણી (મોહ મદ પદવાથી) દુઃખપ્રદ કમનાં ત્યાજ કરે છે તે સુખી થાય છે મટે આ ક્ષત હલકામાં પારો અને સાચી મહા રાજો કહેલુઓથી કદાપિ ભ્રમમાં પડે નહિ કમનો રવીકાર કરો અને પરભવ છે એમ નિશ્ચય માનો

૭ નિન્દક

નિન્દકરૂપિત સાઓથી વિખરીત પ્રશ્નજ્ઞા કરનાર ૭ નિન્દકો પ્રાચીન કાળમાં થઈ ગયા છે એ બાબતની કુઠામાં દહીંજી મી લેવવાઈ સૂરમાં વણવી છે - (૧) જમાલિલ મી મહાવીર પ્રભુના સિન્ધ જમાલિલ પોતાના પંચ સિન્ધો સ્થિત વિચરતા હતા તેમને એકલા તાવ ચડી જાયો એટલે સિન્ધોને કહ્યું મારા મટે પથારી નિજાનેલ સિન્ધ પથારી કરવા લાગ્યા એટલામાં જમાલિલે પૂછ્યું—પથારી નિજાવી ? સિન્ધે કહ્યું હાજી નિજાવી જમાલિલ જાણે જુએ તો પૂરી નિજાવેથી નહિ તેથી સિન્ધને પૂછ્યું કે તું બૂઝ કેમ બોલ્યો ? સિન્ધે કહ્યું ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે કે ‘કહેમાણે કહે’ અર્થાત્ કામ કરવા માંડ્યું તે ક્યુ કહેવાય x જમાલિલ બોલ્યા મી મહાવીરસ્વ મીનું એ કમન બોલુ છે કામ પૂર્ણ

x જેમ ઘેરથી જોઈ મુનબ જવા નીકળ્યો તે કાલે મુનબ પહોંચ્યો નહિ તો પણ સોજો તો મુનબ બોલે છે એમ જ અવકારથી કહેશે આ ચામે જ કામ કરવા માંડ્યું તે ક્યુ એવ કહેવાય નિશ્ચયથી નેટલા સમયની કિંયા થઈ તે કરી જ ચણાવ ફક્ત છેલ્લા સમયની કિંયાને જ કિંયા કરીએ તો એક સમયમાં સવ કિંયા થઈ ન શકે મટે બોલુ છે જીવિષ્ણુ વત માનમાં આરોપણ નિન્દનવથી થાય છે અને જોઈ નબો એકતિ નિશ્ચય કરવો તે પણ ચિંત્યા છે

ધમે જ પૂરું થયું એમ કહેવું આ પ્રમાણે ભગવાનને જૂઠું કહેવાથી તેણે મિથ્યાત્વ ઉપાજન કયું. તિથગુપ્ત—શ્રી વસુ આચાર્યના શિષ્ય તિથગુપ્ત એક દિવસ આત્મપ્રવાદ પૂર્વની સ્વાધ્યાય કરતા હતા તેમાં એવો અધિકાર આવ્યો કે અહો ભગવાન! આત્માના એક પ્રદેશને જીવ કહેવો? ભગવાને કહ્યું, નહિ આવી રીતે બે, ત્રણ યાવત સંખ્યાત પ્રદેશ લગી પૃચ્છા કરી તો પણ ભગવાને ના કહી. ફરી પૂછ્યું અહો ભગવાન! અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં એક પ્રદેશ કમતી હોય તો તેને જીવ કહેવો? ભગવાને કહ્યું નહિ જેટલા આત્મ પ્રદેશ છે તેટલા પૂરા હોય તોજ જીવ કહેવો આ ઉપરથી તિથગુપ્તે આત્માના અંતિમ પ્રદેશને જીવ માન્યો અને એક પ્રદેશી આત્મા પ્રરૂપવા લાગ્યો. ગુરુજીએ બહુ સમજાવ્યો, પણ સમજ્યો નહિ છેવટે તેને ગરુડથી બહાર કાઢ્યો અન્યથા તે તિથગુપ્ત અમલકંપા નગરીમાં સમિત્ર શ્રાવકને ઘેર ભિક્ષાર્યે ગયો ત્યારે તે શ્રાવકે એક દાળનો અને એક ચોખાનો દાણો ભિક્ષામાં આપ્યો, ત્યારે તિથગુપ્ત બોલ્યો—કેમ ભાઈ મશ્કરી કરો છો? શ્રાવક બોલ્યા નહિ મદાગજ હું તો આપની શ્રદ્ધા પ્રમાણે જ કરું છું. એક આત્મપ્રદેશના અવગાહના તો અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની હોય છે, અને ચાવલ દાળની અવગાહના તો અંગુલના સંખ્યાતમા ભાગની છે તો આટલો આહાર પણ આપના આત્માથી અસંખ્યાત ગણો અધિક હોવાથી વધી પડશે આટલું સાંભળતાં જ તેની શ્રદ્ધા શુદ્ધ થઈ ગઈ તેમણે શ્રાવકનો ઉપકાર માન્યો સુમિત્રે જવાબ દીધો મહારાજશ્રી આપને મારા અનેકવાર નમસ્કાર છે, માગ જેવા અદ્વૈત શ્રાવક પાસેથી આપે સીધી વાત ગ્રહણ કરી તેથી આપને ધન્યવાદ છે (૩) અષાઢાચાર્ય—અષાઢાચાર્યજી અદ્વૈત શિષ્યોને છોડી આયુષ્ય પૂર્ણ કરી દેવતા થયા, અને પુન પોતાના મૃતક શરીરમાં પ્રવેશ કરી શિષ્યોને ભણાવ્યા પછી શરીર છોડી સ્વર્ગમાં જતી વખતે બેઠ ખુટ્યો કરી દીધો આથી શિષ્યો શંકાશીલ બની ગયા કે અરે! આટલા દિવસ આપણે અપ્રતી દેવને નમસ્કારાદિ કર્યા કદાચ બ્રહ્મ સાધુઓના શરીરમાં પણ દેવતાનો વાસ હોય, આમ વિચારી બધા સાધુઓથી વંદના વ્યવહાર બધ કરી દીધો એ ત્રીજા નિન્હવ થયા. (૪) રોહિતગુપ્ત—શ્રી ગુપ્તાચાર્યના શિષ્ય રોહિતગુપ્ત કોઈક વાદીની સાથે ચર્ચા કરતા હતા. ચર્ચા દરમ્યાન પેલા વાદીએ જીવગણિ અને અજીવરાશિ એમ બે રાશિની સ્થાપના કરી. તે વખતે શ્રી રોહિતગુપ્તજીએ એક સૂતરના દોરાને વળ ચડાવી તે દોરો નીચે મૂકી ચર્ચા કરનારને પૂછ્યું કે આ દોરો કઈ રાશિ? જીવરાશિ કે અજીવરાશિ? જો તમે જીવરાશિ કહેશો તો સૂતર એ અજીવ પદાર્થ છે જો તમે અજીવરાશિ કહેશો તો આ અજીવ સૂતર આ પ્રમાણે હલનચલન કેમ કરે છે? એ પ્રમાણે સાંભળી તેમજ સૂતરના દોરાને જોઈ ચર્ચા કરનાર ચૂપ રહ્યો ત્યારે શ્રી રોહિતગુપ્તજી બોલ્યા કે ભાઈ, આ સૂતરનો દોરો છે તે જીવરાશિ કે અજીવગણિ ન કહેતાય પણ “જીવાજીવ” નામની ત્રીજી રાશિમાં ગણાય એ પ્રમાણે વાદીને (ચર્ચા કરનારને) હરાવીને પોતાના ગુરુજી પાસે આ યા ચર્ચામાં જીત્યાની તમામ વાત ગુરુજીને કરી, ગુરુજીએ કહ્યું શ્રી મહારીર ભગવાને જીવરાશિ અને અજીવરાશિ એમ બે રાશિ જ શાસ્ત્રમાં ફરમાવી છે અને તમે આ પ્રમાણે સ્વકલ્પિત ત્રીજી રાશિ સ્થાપી તે મિથ્યા હોવાથી સભાની સમક્ષ “મિથ્યા મે કુષ્ટ” લો શ્રી રોહિતગુપ્તજીએ

માન મગરનીને વશ થઈ પોતાની હા ઝેરી નહિ અને 'મિત્રમિત્રિ કુલ્લ' ન લીધું તેથી તેઓ નિન્દવ ગણાયા. (૫) શ્રી ધનગુપ્તાચાર્યના સિધ્ધે એવી વાત સ્થાપી કે "એક સમયમાં બે ક્રિયા થાએ જ નેમકે કોઈ મનુષ્ય નદી ઉતરે છે હવે તે વખતે તેના પગ તેા નીચે નદીના ઠંડા પાણીમાં થીતતા બોમને છે અને માથાપર સૂર્યના તરંગો લાગતો હોવાથી ઉષ્ણતા પશુ તેજ વખતે બોમને છે એ કહાયે તે સિધ્ધની શ્રદ્ધા ફરી થઈ પશુ તે સિધ્ધે એમ ન જાણ્યું કે સમય એ કાળનો એવો સમયમાં સમય ભલે છે કે તેટલા વખતમાં જાત્યા બે ઉપયોગ રાખી શકે નહિ તેથી બે ક્રિયા બોમવતી (વેદી) સીકે નહિ જ ને વખતે થીતતા વેદે છે તે વખતે ઉષ્ણતા બેચી શકે નહિ અને ઉષ્ણતાની ભક્ષર બોમવે તે વખતે થીતતા (ઠંડક) બોમતી શકે નહિ આ સ્થળ વાત તે સિધ્ધને કેરે ન બેદી ને ચક્રા ફરી તેથી તે નિન્દવ ગણા (૬) પ્રજાપતિ સાધુ થી કાચનાને જીવ અને કમળો ચાળે દૂષણથી તત્કાલ તેજ પુષ્પમાં મુગ્ધવના જેવો જ્યો છે જ્યારે પ્રજાપતિ સાધુએ સર્વ અને કાંચળીના જેવો સર્વ છે એવી સ્થાપના કરી અને ભગવાનનાં વચન ઉત્તમાવધી તે જ્યો નિન્દવ ગણે, (૭) અમરભિન્નના સાધુએ નરકકાંડિ યતિનાં જીવોની વિવશાંદ કાલ કાલમાં પરાજિત થાય છે એવી સ્થાપના કરી જોઈતા કલિકાલને જોઈ એમની શ્રદ્ધા હોવાથી તે સાતમો નિન્દવ ગણે આ સાત સિવાય કેટલાક આદ્ય અને કોઈ વળી ૬ નિન્દવ કહે છે એ પ્રમણે ભૂતકાળમાં ચરેલા સાત નિન્દવોનાં વચન વાંચી તે જીવ જરા વિચાર કરતાં જાણી કે ને મદકમાંઓ નવ ઐવેવક સુધી પહોંચી શકે એવી જાણી ક્રિયા કરનારા હતા તેઓએ માત્ર મીઠાપુના એક વચનને ઉઘડી રીતે પારખી તેા નિન્દવ તરીકે ગણાયા ત્યારે કાચના લુપ્તી કળ્પી કરનારા અને ખાલી કેળા પરાવના સાધુઓ તથા કાચો પ્રજાનાં કાચામાંથી પાકના પાક ઉત્પાદી દે છે અને ઉપા અર્થે કરી ઉપદેશ આપે છે ઉપમ ચાકને અધમ ચાકમાં પેરિયમાવે છે જનત કાચામાંથી ઉદ્ભવનાર એવાં જરમ પેરિય વચનેને જનત કાચામાંથી વધી જાય તેથી રીતે સ્થાપે છે અને કોઈ કાચા તથા મદકમાંઓ તેમને ખરા અર્થ સમજાવે તેા તેને નિરરકારી કહે છે તેવાની થી જ્ઞતિ થઈ!! એનો ખ્યાલ કરતાં ક પારી દૂરે છે!! કે કાચાવે!! આપ હવેમાં જરા વિચાર કરજો કેટલાક દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ આવને જાનુભરીને ધમદીવા દરવાનો મનકમ્પિત અર્થ કરી શુધ્ધ તત્ત્વમાં જાણીની સ્થાપના કરે છે જન કુલોતારીની અમર માને છે તેને અમરતિ!! આજની માફક મિથ્યાત્વનો લાભ થાય અને જન તેા જાસાર રખે.

શુદ્ધ જૈનધર્મ-સિદ્ધ શુદ્ધ અને મુક્ત થવાનો મદામાર્ગ જ્યાં આ પવનકાળમાં તેના જાનુવાવિઓની પ્રગતિ જોઈને સદાચર થાય છે સાચના કોઈ પણ જાતનો નિષ્કર્ષ કરવામાં પશુની શુદ્ધિ વિગ્રમમાં પડી નય છે એક ચેત્ત્વ સ્વદ જ લામને, એ ચેત્ત્વ કે ચેત્ત્વ સ્વદે જૈન સમાજમાં કેટલો કોમકલ્પ મચાવે છે!! કોઈ કાચા મેત્ત્વ સ્વદનો અર્થ ગાન કરે છે તેા કોઈ પ્રતિમા કરે છે પણ થીલાલોગજ સ્વર્માં કહે છે કે "પ્રવર્તીય જાણીમાય તિથ્યવરણ ચરણીય ચેત્ત્વ રક્ષ્યા પન્નવર્ણ" અર્થાત્ ૨૪ તીથ કરોને ગાન ઉત્પન્ન થવાનાં ૨૪ રક્ષ કર્યા છે સ્વચાલથી 'ચેત્ત્વ' નો અર્થ ગાન છે એ સિદ્ધ થાય છે અને જોઈતા ગાન જ અર્થ કરીએ તેા શુદ્ધિવા

નામ એકથ' તેનો અર્થ શું 'ગુણશિલા જ્ઞાન' એમ કરવો? ગુણશિલા એ તો અગિયાનું નામ છે. ઇત્યાદિ વિચારથી નિષ્પક્ષ થઈ જે સ્થળે જે અર્થ યોગ્ય હોય તે સ્થળે તે અર્થ કરવો ઉચિત છે (૨) આવી જ રીતે કેટલાક કહે છે કે 'દયામાં ધર્મ' તો કેટલાક કહે છે કે 'આત્મામાં ધર્મ' હવે વિચાર કરો કે ભગવાનની આજ્ઞા અને દયા એમાં કંઈ લિન્ગતા છે? શું ભગવાન કદાપિ હિંસા કરવાની આજ્ઞા આપે છે? કદાપિ નહિ. તો પછી નિરર્થક ખેંચતાણી કરી કલેશ શા માટે કરવો? (૩) કેટલાક ઋષભદેવજીના સમયમા બનેલી વસ્તુને શ્રી મહાવીરસ્વામીના સમય સુધી રહી હોવાનું કહે છે, પરંતુ શ્રીભગવતીસૂત્રના (મા) શતકના ૯મા ઉદેશમાં કૃત્રિમ વસ્તુની રિધિનિ સંખ્યાતા કાળની જ કહી છે અને ઋષભદેવજીને થયાં એક ક્રેડાકોડી સાગરોપમમા થોડો કમ એટલો કાળ વીતી ગયો છે એટલો કાળ વસ્તુ કેવો રીતે ટકી શકે? હું (૪) શ્રીભગવતીસૂત્રના છઠ્ઠા શતકના સાતમાં ઉદેશમાં-૧ વૈતાલ્ય પર્વત ૨ ગંગા અને ૩ સિંધુ નદી, ૪ ઋષભકૂટ અને ૫ લવણ સમુદ્રનો ખાડી આ પાંચ વસ્તુ ભરતક્ષેત્રમાં શાશ્વતી કહી છે 'પરંતુ કેટલાક શત્રુંજય પર્વતને પણ શાશ્વતો કહે છે અને વળી કહે છે કે શ્રીઋષભદેવજીના સમયમા આ પર્વત બહુજ મોટો હતો ક્રમશઃ ઘટતા ઘટતા છઠ્ઠા આરામાં ઘણો નાનો રહી જશે તો શું શાશ્વતી વસ્તુ પણ નાની મોટી થઈ શકે. ખરી' (૫) પત્રવણી સૂત્રમાં મનુષ્યના શરીરથી

હું કેટલાક કહે છે કે ઋષભકૂટ પર ભૂતકાળના ચક્રવર્તીએ પોતાનું નામ લખ્યું હોય તે ઇંસાડીને વર્તમાનકાળના ચક્રવર્તી પોતાનું નામ અકિત કરે છે આ મિથ્યા દાખલાથી કૃત્રિમ વસ્તુની અસંખ્યાત કાળની રિથિતિ હોવાનું સિદ્ધ કરે છે, પરંતુ જખૂદપ્રવૃત્તિમા નામ ઇંસાડવાનો ઉદ્દેશ્ય નથી

× શ્રી જૈન આત્માનંદ સલા-ભાવનગરથી પ્રસિદ્ધ થતા 'આત્માનંદ પ્રકાશ' માસિકના ૧૫ મા પુસ્તકના ૧૦ મા અકમા લખે છે કે-“ધર્મધોષ સૂરિએ પોતાના પ્રાકૃત કલ્પમા ધર્મતિ, વિક્રમ અને શાલિવાહન રાજ્યને આ (શત્રુંજય) ગિરિવરના ઉદ્ધારક બતાવ્યા છે પણ તેની વધારે સત્યતા માટે હજી સુધી કોઈ વિવેચનીય પ્રમાણ મળી શક્યું નથી 'આહુડ' મંત્રોનો ઉદ્ધાર” વર્તમાનમા જે સુખ્ય મંદિર છે તે વિશ્વસ્ત પ્રમાણથી જણાય છે કે જુનું મહામાત્ય બહુ (વાગ્બલદ) મંત્રી દ્વારા ઉદ્ધૃત થયેલ છે વિક્રમની તેરમી સદીના પ્રારંભમાં જે વખતે મહારાજા કુમારપાળ રાજ્ય કરતા હતા, તે વખતે તેના ઉકત પ્રધાને પોતાના પિતા ઉદયન મંત્રીની ઇચ્છાનુસાર તે મંદિર બનાવ્યું છે પ્રબંધ ચિંતામણીના કર્તા મેરુગસૂરિ આ ઉદ્ધારના સબધમાં જણાવે છે કે-કાઠિયાવાડના કોઈ સુવર નામના માડલિક શત્રુને જીતવા માટે મહારાજા કુમારપાલે પોતાના મંત્રી ઉદયનને મોટી સેના આપીને મોકલ્યો, વઢવાણ શહેરની પાસે મંત્રી પહોંચ્યો તે વખતે શત્રુંજય નજીક રહ્યો જાણી સૌન્યને આગળ કાઠિયાવાડમાં રવાના કયું” પોતે ગિરિરાજની યાત્રા કરવામા શત્રુંજય તરફ રવાના થયો જલદીથી શત્રુંજય પર પહોંચી ત્યાં ભગવત પ્રતિમાના દર્શન, વદન અને પૂજન કયું. તે વખતે તે મંદિર પત્થરનું નહિ, પરંતુ લાકડાનું હતું મંદિરની રિથિનિ બહુજ જીર્ણ હતી અને અનેક ઠેકાણે ફાટફૂટ પડી ગઈ હતી મંત્રી પૂજન કરી પ્રભુપ્રાર્થના કરવા માટે રગમંડપમાં બેઠા અને એકાગ્રતા તથા

હર પતી અશ્વિનિ ૧૪ સ્થાનકમાં સમૂહિત મનુષ્યોની ઉત્પત્તિ કરી છે. આમ જ્યાં પ્રથમ
 પુત્રમાં તથા પરસેવમાં પણ સમૂહિતમની ઉત્પત્તિ કરે છે. તેના ૧૫ મુ અને ૧૬ મુ
 સ્થાન શાશ્વતપ્રાણથી વિરહ કરાથી લાખા તેમજ તિથિના સ્તરીયથી ઉત્પન્ન થતા
 દુધ અને માખણ વગેરેમાં પણ સમૂહિતમની પચેદિય જીવેલી ઉત્પત્તિ જતાવે છે.
 પરંતુ આ કથન પણ શાશ્વતગુણ નથી (૧) — અવતરી સૂત્રના ૧૬ માં સંકેતના મીળ
 ઉદેશમાં કહ્યું છે કે—હે મૌતમ! સદેહ ઉપાડે મેઢે બોલે તો સપથ લાપા અને મુખપર
 વચ્ચે રાખીને બોલે તો નિરવથ લાપા કહેવાય. હવે જે મુનિઓ મુખપર મુખવચ્ચે
 લાખા વિના બોલે છે તેમનાથી ડેલીએ વાર ઉપાડે મેઢે બોલી જવાય છે તે વિચારતું
 નોંધ્યું છે. મુખપર મુકપત્તિ નાધિવનો નિવેશ કરે છે તેમના જ માનનીય મંત્રમાં
 મુખપર મુકપત્તિ નાધિવાનું કહ્યું છે જુઓ ૧ — આધિનિયુક્તિની ૧ ૬૩ અને ૧ ૬૪ની
 મૂલ્યમાં લખ્યું છે કે —એક નેવ ચાર અશ્વની મુકપત્તિમાં મુખના પ્રમાણ નેટસે ડારે
 નાખી મુખપર મુકપત્તિ નાધિની નોંધ્યું ૨ પ્રવચન સારાભારની ૪૨૧ મી ગાથામાં કહ્યું
 છે કે—મુખપર મુકપત્તિ આજ્ઞાળ કરી નાધિની નોંધ્યું. ૩ મદનિશીલ: સૂત્રમાં કહ્યું છે
 કે—મુખવચ્ચે વિના પ્રતિકમ્બ કરે, વાચના લે જાણવા દે, વક્તા, સ્વાખ્યાયક કરે તો
 પુરિષ્ઠનુ પ્રાચલિત આવે ૪ મેઘશાલ વૃત્તિના પૃષ્ઠ ૨૬૧ માં લખ્યું છે કે હવામાં ઉડતા
 જીવ તથા વાયુકથના જીવની ઉપર શાશ્વતી પતી વિશાલનાથી જાણવા મેઢે મુકપત્તિ ખાસ
 કરવામાં આવે છે ૫ આચાર દિનકર મંત્રમાં અને સ્તપથા અદિ મંત્રમાં અનેક પ્રમાણ

સ્તવન કરવા લાખા તે વખતે મંદિરની ડોહ શબ્દમાંથી એક ઉદર નીકળે, તે એક દીવની
 નવી મેંમાં લઈને કર્ષક ચાલ્યો ગયો. આ પ્રકાર દેખીને મંત્રીએ ક્ષિત્રીની સાથે વિચાર કર્યો
 કે મંદિર કષ્ટપ્રય અને જીવે હોવાથી જાણી રીવે દીવાની નવીથી ડોહ વખતે જાગી લાગી
 જાય તો તીર્થની ભારે આજ્ઞાતના થવાનો ભય છે. મંત્રી આજ્ઞાથી સપતિ તથા પ્રજ્ઞા યુ
 કામની છે. એમ ક્ષિત્રીર થઈ તે મંત્રીએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે આ પુર ૧૪૧ થયા બાદ આ
 મંદિરનો જીવોદ્ધાર કરીશ. કાળને સ્થાને પલ્લવનાં મનજીત મંદિર બધાથીય વગેરે તાલતર
 એ મંત્રી તો સમયમાં કામ જાણી મયા પણ પિતાની આજ્ઞાનુસાર ગમ્મડ અને જાણ નાખના
 તેમના જન્મે પુત્રાએ કવવ ૧૨૧૧ માં એક કોઠ ચાક લાખ શિવા ખર્ચ કરી અનેક મંદિરો
 બનાવ્યા. આ કથન ઉપરથી પાશ્વરજી સત્તુ જ્યેષ્ઠ શાસ્ત્રતપસ્ય અને જિનમંદિરો ક્યારે જન્મ્યા
 તે વિશે ખ્યાલ કરી લેવો. સત્તુ જ્યેષ્ઠ ઉદ્ધારકોના જે જે નામે જતાં છે તેમના પણ
 પ્રમાણપૂર્વક પૂરો. ૧તો તેઓ મેળવી લાખા નથી તો ૨જી જન્મ કથનેની સ્તપ્તા કેમ સ્વીકારી
 શકાય? સત્તુ જ્યેષ્ઠ નાનો મોટો થયા બાજત મયા કિપુ નદીનું કપાત આવે છે પણ તે
 વારત્તવિક નથી, કેમકે મયા કિપુનું પાણી ઓછું અધિક થાય છે પણ તેની લગાઈ
 પોતામ્બુ દેવ તો તેટલું જ રહે છે.

મુહપતિ બાંધવાનાં મળી આવે છે. * ૬ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યની રચનાનુસાર ઉદયરત્નજીનો સ ૧૭૬૯માં રચેલો જીવનભાનુ કેવળીનો રાસ છે તેની ૮૬મી ઢાળમાં આ પ્રમાણે છે “ઢાળ—મુહપતિ મુખ બારી રે, તુમ ખેસો છો જેમ ચુરુજી, તિમ જીખ કુચા દધને રે બીજથી ખેસાયે કેમ ચુ. ॥ ૩ ॥ મુખ બાંધી મુનિનો પરે રે, પરદોષ ન વદે પ્રાહી ચુ. સાધુ વિના સંસાર મેરે, ક્યારે કે દીઠા ક્યાહી ચુ. ॥ ૪ ॥ એવો જ ખુલાસાવાર લેખ હિતશિક્ષાના રાસમાં તથા હરિયળ મચ્છીના રાસમાં છે અને શ્રાવક ભીમસી માણુક તરફથી પ્રકાશિત “જૈન કથા રત્ન કાપ” ના ૭મા ભાગના ૪૦૫ મા પૃષ્ઠની ૧૬મી પંક્તિમાં જોવા છે કે ‘ઉપાશ્રયમા રહેતા સાધુ મહિલા કેટલાએક સાધુઓ તો મહુપતિને બાધ્યા વિના જ બોલ્યા કરે છે । તથા પ્રકરણ ત્રયમા લખ્યું છે કે—ગાથા પંક્તિસંગુલાયાય, સોલસંગુલ વિચ્છિણો । ચડકાર સંજુયાય, મુહપતિ પરિસા હોઈ ॥ અર્થાત્ ૨૧ અંગુલ લાંબો અને ૧૬ અંગુલનો પહોળો એવા વસ્ત્રખડના આઠ પડ કરી દોરાથી મુખ પર બાંધી, તથા ગાથા—“મુહંજતમેણ કણ્ણોદ્ધિયા । વિણા વંધઈ જે કો વિ સાવણ । ધમ્મકિરિયા ચ કરંતિ તસ્સ દ્વકારસ સામાદ્યસ્સ ણં પાયચ્છિત ભવતિ ॥ અર્થાત્ મુખપર મુખવસ્ત્રિકા બાંધ્યા વિના સામાયિકાદિ ધર્મકરણી કરે તેને ૧૧ સામાયિકત્વં પ્રાપ્તિત આવે છે આ પ્રમાણે શાસ્ત્રોમાં તથા ગ્રંથોમાં ખુલ્લે ખુલ્લું કથન હોવા છતાં એ ગ્રંથોના માનવાળા જ મુખપર મુહપતિ બાંધ્યા વિના જ ધર્મક્રિયા કરે છે તે જિનેશ્વર તેમજ ચુરુની આજ્ઞાના અરાધક કેવી રીતે કહેવાય ? દિગમ્બર મતના ગ્રંથો ગોમટસારજી અને સુદ્રષ્ટ તરંગિણીમાં લખ્યું છે કે—૪૮ પુરુષ ૪૦ સ્ત્રી અને ૨૦ નપુસક એમ ૧૦૮ એક સમયમાં ઉત્કૃષ્ટ પદે મોક્ષમાં જાય છતાં સ્ત્રી મોક્ષોને એ જ લોકો નિષેધ કરે છે. તત્ત્વાર્થ સૂત્રમાં કેવળજ્ઞાનીના ૧૧ પરિપક્વ લુધા પરિપક્વ ગ્રહણ કર્યા છે છતાં તેને માનનાર કેવળીના આહારનો નિષેધ કરે છે. અને ‘પ્રકાદશ જિને’ એ સૂત્રનો અર્થ પણ ‘મારી મચડીને કરે છે વળી એ જ સૂત્રમા ૧૨ સ્વર્ગ કહ્યા છે છતાં તેને માનનાર દિગમ્બર ભાષ્યો ૧૬

✓ * હસ્ત પાત્ર દયાનાશ્ર, તુળે વસ્ત્રસ્ય ધારકા : ।

મલિનાન્યેવ વાસાંસિ, ધારયન્તોઽલ્પભાષિણઃ ॥ ૨૫ ॥

શિવપુરાણ અ ૨૧

અર્થ—હાથમાં પાત્ર અને મુખપર વસ્ત્ર રાખવાવાળા, મલિન વસ્ત્રો ધારણ કરનાર અને થોડું બોલનાર જૈન ધર્મના સાધુ હોય છે. આ પ્રમાણે અન્ય મતાવલમ્બીઓનાં શાસ્ત્ર પ્રમાણથી પણ જૈન સાધુઓએ મુખપર મુહપતિ બાંધવી જોઈએ એવું સિદ્ધ થાય છે.

જહોન મડક એલ એલ ડી એ ઇ સ. ૧૯૦૨ માં જગત્તા ધર્મો નામે પુસ્તક રચ્યું છે તેના ૧૨૮મા પૃષ્ઠ પર નીચે પ્રમાણે છે.—

The yati has to lead a life of continence He should were a thin cloth over his mouth to prevent insects from flyinng into it.

અર્થ—બ્રહ્મચર્ય પાળવું અને સૂક્ષ્મ જીવોની રક્ષાને માટે મુખપર વસ્ત્ર બાંધી રાખવું એ યતિનો ધર્મ છે.

સ્વર્ગ કહે છે જ્યેષ્ઠાદ્ય ચરિત્રા બોધપાકુડની ઉભી ગાથામાં સિદ્ધ સમાજીન મુનિને
‘સિદ્ધામ્ભતન કલા છે ટમી ગાથામાં શુદ્ધ ચાંનના ધારક મુનિને ચોત્તમ કલા છે ત્રિસ્તના
આરાધક મુનિને ‘પ્રતિમા કહેલ છે કાષ્ઠ પાત્થવૃદ્ધિની પ્રતિમા માનવભો નિરેષ કર્યો છે
૧૩ મી ગાથામાં જગમ પ્રતિમા મુનિની અને સ્થાવર પ્રતિમા સિદ્ધની કહી છે ૧૬મી
ગાથામાં અત્થામને જિર્જાગમ્ય કલા છે અને ૨૮ થી ૪ મુધીની ગાથાઓના ચાર
નિરૂપે તીર્થ’ કરવું સ્વરૂપ કહ્યું છે આમ છતાં એને માનવાવાળાનું વિપરીત વર્તણૂક કરી
રહ્યા છે અન્વયી આરાધના ચાત્રની ઉદ્ધમી ગાથામાં અપવાદ માલ ધી મુનિને ૧૬ કલ્પ
વચ્ચે ધારણ કરવું કહ્યું છે ૧૧ મા પૃષ્ઠમાં તથા અને ચોખાનું ધિત્વ મુનિએ પ્રકલ્પ કરવું
એમ કહ્યું છે છતાં એ જ ભોલો વચ્ચેથી તેમજ ધિત્વ પાણી ન્દેરનાર સાધુ મહાકવ્યોની
નિદા કરે છે !! આજ પ્રમાણે સાધુધામી’ જોયોમાં પણ કેટલાક સ્થાનકમાં ઉત્તરનાર
સાધુને પાસત્યા કહે છે તે કેટલાક ચુદસ્થ રહે તે મહાનમાં ઉત્તરનારને જિનમ્ભા વિરુદ્ધ
વતનાર કહે છે સ્થાનક નામ તો મહાનનું છે કંઈ સ્થાનક એ નામમાં ફોલ જાણીને કુસી
એવો નથી મહાન એ તે ભલે હોય પણ શાસ્ત્રોક્ત નિર્દોષ મહાનમાં રહેવું ઉચિત છે વચી
કેટલાક, પેલાના સ પ્રકાશ સિવાયના સાધુને આધારાર્થિ દેવામાં વહના નમરકર કરવામાં
એકાંત પાપ જાત્રાવે છે જેમના નામથી પૂજ્ય જન્ય છે તે જ અસ્થાન મહાવીર પ્રભુ પણ
‘ચૂકી ક્યા’ એવું કહે છે જે ધર્મનું મૂળ ક્યા કાન, વિન્ય છે તેનાજ મૂળમાં કુદોડો
મારે છે તો બીજાનું તો શુ કહેવું ?

આ પ્રમાણે આ કુદાવસર્પિણીના પાંચમાં આરાધા જૈન ધર્મ ગાળણીની પોઝ અજાણ
રહ્યો છે હરેક સ પ્રકાશવળા પોતપોતાના સ પ્રકાશની મહાને બી તીર્થ’ કરે દેવની મહા
માની રહ્યા છે. સદસદ્વિવેક શુદ્ધિથી સ્વચાસર તો નિષ્કલ્પ કરનાર નિપજ્ઞ પુરોહો જુદા
મોડા જોવામાં આવે છે અ્યારે આપ સ્થાપના પર ઉત્થાપનામાં કાળનું પર્વવસાન
સમજનારા હાજરીઓ કેઢેકાણે નજર આવે છે મતાશ્વકને લીધે સાધુ સાખી, ગ્રંથક,
આવિશાઓ પ્રાપ્ત ચાંનતો ઉપયોગ વહુધા મિથ્યાત્વની પ્રાપ્ત કરવામાં કરી રહ્યા છે એ કેટલું નજી
શાસ્ત્રનીય છે ? જોતો નધા એક મહાવીર પ્રભુના જ જનુવાચી હોવા છતાં પરસ્પર એક બીજાને
મિલવાતી દરાતી રહ્યા છે બ્યારી વિષમ પરિસ્થિતિમાં સમદ્ધઓએ મહાં કુસીનવે પ્રાપ્ત
કરીલા સમ્યક્ત્વરતનની જતના કરતી એ પણ જાનિ મુરીલ મધ પડવું છે અધમથી મુખ્યોએ
આ પ્રકારના અગદાથી દૂર રહી આત્મસાધનામાં તત્પર રહેવું અને જિનવશ્યુથી વિર્ધાસ્ત
મદ્રા પ્રરપજાથી આક્રમણે જગત્તવા સાવધાન રહેવું

૧૨ ધર્મને અધર્મ સદ્ છે તો મિથ્યાત્વ.

શ્રી આચા ત્રિ સત્તના પ્રથમ કવરકંખના સમ્યક્ત્વાજ્ય નામના ચોથા અખખનના
ખેવકાસનાં માં જા અર દેવ ધર્મનું સ્વરૂપ નમ પ્રમાણે કહાંનું છે:—

સે વૈમિ—જે ય અતીતા, જે ય પહુપ્પન્ના, જે ય આગમિસ્સા, અરહતા મગવંતો, સર્વે તે પવમાહકરવતિ, પવ માસંતિ પવ પળ્લવેતિ, एवं પરુવેતિ— સર્વે પાણા, સર્વે ભૂયા, સર્વે જીવા, સર્વે સત્તા, ણ હતવ્વા, ણ ઉજ્જાવેયવ્વા, ણ પરિધેતવ્વા, ણ પરિયાવેયવ્વા, ણ ઉદવેયવ્વા । एस धम्मे सुद्धे, णित्तिप, सासप, समेच्च लेयं खेयन्नेहिं पवेइए त जहा —अट्ठिपसु वा, अणुट्ठिपसु, वा उवरयदडेसु वा, अणुवरयदडेसु वा, सोवहिपसु वा, अणुवहिपसु वा, संजोगरपसु वा असंजोगरपसु वा, तच्च चेयं तहा चयंअस्सि चेयं पबुच्चइ ॥

અર્થ— શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે, હે જન ! જે અરહત ભગવંતો પૂર્વે થઇ ગયા છે વર્તમાનમાં છે અને ભવિષ્યમાં થશે તે બધાનું એમજ કહેવું છે કે, કોઇ પણ પ્રાણી (હિંદ્રિયાદિ) ભૂત (વનસ્પતિ), જીવ (પંચેન્દ્રિય) અને સત્ય (પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ) એ સર્વે પ્રકારના જીવોથી હિંસા કરવી નહિ, તેમના પર હકુમત ચલાવવી નહિ, તેમને કબજે કરવાં નહિ, તેઓને મારી નાંખવાં નહિ અને તેઓને હેરાન કરવાં નહિ આવો પવિત્ર અને શાશ્વત ધર્મ જગતના દુખોને નાશનાર ભગવાને, સાંભળવા તૈયાર થયેલાઓને, નહિ થયેલાઓને, મુનિઓને, ગૃહસ્થોને, રાગીઓને ત્યાગીઓને, ભોગીઓને તથા યોગીઓને બતાવ્યો છે એ ધર્મ યથાતથ્ય-ખરેખરોજ છે અને માત્ર જિન પ્રવચનમાં જ વર્ણવેલો છે

આવો પરમ હિતકારી, સદા આદરણીય અહિંસા ધર્મ છે તેને મિથ્યાત્વ મોહનીયતા દિશ્યથી કુચ્છરુઓના ઉપદેશથી ભ્રમમાં પડીને અધર્મ કહે જીવોની રક્ષા કરવામાં દયા પાળવામાં, મરણાભિમુખ થયેલા જીવોને બચાવવામાં છોડાવવામાં પાપ સમજે, 'જીવ મારવામાં એક પાપ, બચાવવામાં ૧૮ પાપ' આવી આવી ઉત્સાહ પ્રરૂપણા કરે, ખોટા હેતુ ધૃષ્ટિથી આપી અંતકરણમાંથી સમ્યક્ત્વનો ખાસ ગુણ જે અનુકરણ છે તેને જ અજગો કરે તેને અને તેના અનુયાયીઓને મિથ્યાત્વી નજીવો

૧૩ અધર્મને ધર્મ સર્દહે તો મિથ્યાત્વ.

ઉપક્રુકંત ધર્મના લક્ષણોથી જે ઉનટા કૃત્યો અર્થાત્ પ્રાણી, ભૂત, જીવ, સર્વોની હિંસનાં કાર્યો, હોમ, હવન, યજ્ઞ, કન્યાદાન, ઋતુદાન, નૃત્ય, ગાનતાન નાટક, તમાસા, રાસ રમવા છત્યાદિ કૃત્યોમાં ધર્મ માને તે મિથ્યાત્વ જ્યાં યોગની પ્રવૃત્તિ છે ત્યાં અસ્તવ તો અવશ્ય હોય છે અને યોગની પ્રવૃત્તિ વિના ધર્મોપાધન થવું પણ મુશ્કેલ છે. આવા સ્થાનમાં આસ્ત્રવરૂપ અધર્મને, ધર્મરૂપે સર્દહેલો તે મિથ્યાત્વથી આત્માની રક્ષા કેવી રીતે થઇ શકે ? એ વિચારણીય પ્રશ્ન છે. પરંતુ શુદ્ધ શ્રદ્ધાવંતની દષ્ટિ બ્યાપારીના જેવી હોય છે ખર્ચ કરવામાં બ્યાપારી ખુશી તો ન હોય, પરંતુ ખર્ચ કર્યાં વિના વેપાર ચાલતો નથી, અને વેપાર કર્યાં વિના કમાણી થવાનો સંભવ નથી, તેથી કમાણી કરવા માટે ખર્ચ કરવું પડે છે ત્યારે થોડે ખર્ચે કામ સરતુ હોય ત્યાં વિશેષ ખર્ચ કરતા નથી, અને ક્યારે નફા તોટાનું સરવૈયું કાઢી ખર્ચથી લાભ અધિક થયો હોય તો આનંદ પામે છે, વેરી જ રીતે ધર્મોપાધોને ધર્મ વૃદ્ધિનાં કામ કરતાં ગમનાદિ ક્રિયા રૂપ ખર્ચ થાય છે,

પણ તેમાં ખુશી માનતા નથી, તેને તો પાપ જ માને છે, અને જે આત્મગુણોની રહિ, ધર્મોન્નતિ સ્વપ્ન આત્માના ઉપકાર રૂપ લાભ થાય છે તેમાં ધર્મ માને છે આવી શુદ્ધિ મદા રાખવાથી આ મિથ્યાત્વથી બચી શકાય છે આ બાબતનો ખુલસો " જતનાથી ચાલુ ઇહુ, બેસુ, ધુવું વગેરે સર્વ ક્રિયા જતનાથી કરવી " ના પાઠથી થઈ જાય છે વળી ૧૧ ૧૨ ૧૩ ગુણસ્થાને ફક્ત ભીંચાવહિ ક્રિયા છે, ૭ માથી ૧૨મા ગુણસ્થાન સુધી ખાતસ્થ અવસ્થા છે ૭મસ્થનો વચન અને ક્રિયાનો અવકાર સામાન્ય રીતે બહુ ગુણસ્થાન સુધી છે આ બધું સમજાય તો બધી ક્રમ આપોઆપ મળી જાય પણ જેને કરવું નથી કઈ અને થતો અર્થની ક્રિયા લઈ જવી છે તે એક જાતનો વિલાસ છે

૧૪ સાધુને અસાધુ સર્જિ છે તો મિથ્યાત્વ.

પાંચ મહાવ્રત, પાંચ સધિતિ તથા ગુપ્તિ પાંચ ધર્મિણો નિમ્ન આર ક્રિયાઓ ઉપરાંતતા, ચંદ્ર, ખાન, ત્યાજ, વૈરાગ્ય, દ્વિતાત્યા, ઈત્યાદિ સાધુના જે જે ક્રિયા શક્તિમાં હોય છે એવા ગુણોને કરી શકે ત સાધુઓને, મિથ્યા મોહોભયથી કુચ્છના ભરમા વવાથી વિવેકીન અને મતામલકી મનુષ્યો અસાધુ કહે છે પ્રભુતા ચેતર કહે છે, દીલ્લ, પાસત્યા અથવા મેલા ધેલા આદિ અપરબોધથી ઉપક્રમ કરે છે નિદ્રા કરે છે અલ્પમત્ત અને સપ્રદાનના મેહને લીધે પોતાના મનને જ સત્ય માની અન્યની નિદ્રા કરે છે વચ્ચા નમસ્કાર કરવાથી કે આકાર પાણી આપવાથી સમ્યક્ત્વ ચાલુ જશે એમ માને છે અને આવી પ્રવૃત્તિના પરિણામે ચંદ્રી ખાની તપસવી સર્વમિ ઈત્યાદિ અનેક ગુણવત્ત મહાત્મ્યોનો શોક કરી મિથ્યાત્વ ઉપજ ન કરે છે અને અન્યને પણ ઉન્માદે દોરે છે આવા મોહોએ વિચારવું નોંધએ કે અજવાન મદાવીર સ્વભાવના સમર્થા ૧૪ • સાધુઓ કતા તે બધા સમાન ગુણના ધારક નહોતા ને એમ હોત તો બધા જ કેવળગામી થઈ જતા, પરંતુ કેવળી તો ૭ જ થયા છે જ્યાં કમ્પતે તે સર્વને સાધુ કહ્યા છે જેમ એક હીરા એક રૂપિયાનો હોય અને એક હીરા કોઈ રૂપિયાનો પણ હોય તે બધા હીરા જ કહેવાય પરંતુ કમ્પના કુદ્યા કહેવાય નહિ ગુણોની ન્યૂનમિથ્યા જતાં સાધુનાં મહાવ્રતોમાં જૂલ દેવ ન લગાડે તો તે સાધુ જ કહેવાય અજવાને પાંચ પ્રકારના નિમ્નવના આધાર પૃથક પૃથક જતા થા છે કેટલાક પોતાના સપ્રદાનની એકતાની પ્રશંસા અને બીજા સપ્રદાનમાં પડેલા ક્રિયાઓ પ્રશંસા કરાવી નિદ્રા કરે છે પોતાની શુદ્ધતા, સ્વજાતાનો પરિચય આ રીતે આપે છે પરંતુ તેમણે વિચારવું નોંધએ કે પ્રભુ મદાવીરના ૧૧ ગુણધરના કે અમ્મ કતા અમ્મ અજગ હેત્યાથી જ તેઓ સાધુ ન હોતા કે જે સાધુમાં પ્રભુએ દરખાસ છે કે ૭ મદિના જેવા અમ્મ-સપ્રદાન જાહેરે તો પ્રાચલિત આવે છે આથી સમજવું નોંધએ કે અમ્મ-સપ્રદાન તો અનાદિ કળથો છે વળી એકતાની તારીફ કરનારે જાણવું નોંધએ કે કઈ બધા રૂા કમોર્માં જ એકતા હોય છે એવું જાણ નથી ચિરમમાં અને પાદ પાકાએઈ પણ એકતા હોય છે કેમકે એકતા ન રાખે તો સપ્રદાન જાય અને મરણને કારણે થવું પડે. આવી રીતે પોતાના આધાર પુષ્ટાવવા મદિ એકતા રાખે છે તેવી એકતા પ્રશંસીય નથી. આ બધી વાતો ખાતમાં થઈ જે સાધુઓએ જૂલ ગુણોનો અજ ક્યો ન હોય, જે પોતાના કુન્દી અમ્મમાં વતતા હોય, જેમનો વચકાર શુદ્ધ હોય તે બધા સુસાધુઓ

સમભાવ ધારણ કરી આ મિથ્યાત્વથી પોતાના આત્માને બચાવવો સાધુ પર જીગૃપ્સા કરનારને થીકણા પાપ કર્મ બધાય છે તેના ફળરૂપે ચડાલ આદિ નિજ જાતિ, અશુચીવાળા બ્યાપાર, નિયગતિ, રોગ ભવાંતરે પ્રાપ્ત થાય છે, એક બાઇએ સાધુની દુર્ગત્થા કરીને તેણીનું તેજ ભવમાં આપું શરીર સડી ગયું, તેના કાઇ શુભ કર્મ કરી જઇ અશુભ ફળ આપે પણ આગળ ધણું દુઃખ વેઠવાનું બાકી રહે છે માટે મેલા ઘેલા સાધુને કદી કહેવા નહિ સુસાધુની નિંદા કરનાર કિદરી થાય છે તે તો દેવનુ આચુપ્ય બાધવા જેવું કર્મ હોય તો નહિતર દુર્ગતીમાં ફેટલીએ વાર જમણું કરવું પડે છે

૧૫ અસાધુને સાધુ સર્દાંહે તો મિથ્યાત્વ

ઉપયુક્ત સાધુના ગુણોથી રહિત, ગૃહસ્થ સમાન, માત્ર વેષધારી, દશ પ્રકારના યતિ-ધર્મ રહિત, મહાવલંબી, અઠારે પાપોનુ સ્વયં સેવન કરે, બીજા પાસે કરાવે, પાપાયરણની અનુમોદના કરે, શ્વેત અને માનોપેત (પ્રમાણ સહિત) વસ્ત્ર રાખવાને બદલે પીળાં, રાતાં, લીલાં, કાળાં, ભગવા ઇત્યાદિ વસ્ત્રો ધારણ કરે, છકય જીવેલી ધાત કરે, ધાતુ, પરિમહ રાખે એવા તથા મહા ક્રોધી, મહા અભિમાની, દગલબાજ, મહા લાલચી, નિદક ઇત્યાદિ દુર્ગુણોના ધારકને સાધુ માને તો મિથ્યાત્વ ફેટલાક બોળા જીવે કહે છે કે અમે તો વેષને વંદન નમન કરીએ છીએ. તેમણે વિચારવું ધટે છે. કે, બહુરૂપી-ભાંડ અથવા પાટકનું કાંઈ પાત્ર સાધુનો વેષ ધારણ કરીને આવે તો શું તેમને પણ સાધુ માની વંદન કરવું ? એવું કરનારને તો આપણે જનશાસનનો દ્રોહી સમજીએ “અપને તો ગુણકી પૂજા, નિગુણે કે પૂજે વહ પથ હી દૂળ” ફેટલાક કહે છે કે, પંચમકાળમાં શુદ્ધાચારી સાધુ છે જ નહિ, જે શુદ્ધાચાર પ્રરૂપે તો તીર્થને જ વિચ્છેદ થઇ જાય ! એવા નારિતકે અને કાયરોએ સમજવું જોઇએ કે શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં શ્રી ભગવંતે ફરમાવ્યું છે કે- પાંચમા આરાના અંતપર્યંત અર્થાત્ ૨૧૦૦૦ વર્ષ લગી માર્ગ શાસન ચાલશે આ વાત કાંઈ કાળે મિથ્યા થઇ શકે જ નહિ હજી તો પૂરાં અઢી હજાર વર્ષ પણ વીત્યાં નથી પહેલો જ પ્રહર છે અત્યારે આ આર્યાવર્તમાં અનેક મહાત્યાગી મહાવૈરાગી મહાત્માઓ સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકાઓ વિદ્યમાન છે અને પાંચમા આરાના છેડા સુધી ચાર જ એકાવતારી હશે માટે આચારબ્રહ્મ વેષધારીઓના ફંદમાં નહિ ફસાતાં સુસાધુ હોય તેને જ સાધુ માનવા પાંચમા આરામાં કાંઈ સાધુ નથી એમ પરપનાર દુર્લભ બોધી થાય છે

૧૬ જીવને અજીવ શ્રદ્ધે તો મિથ્યાત્વ

પર્યાપ્તિ પ્રાણ, યોગ, ઉપયોગ ઇત્યાદિ જીવનાં લક્ષણ શાસ્ત્રમાં કહ્યાં છે, તેણે કરી-સહિત જે એકેન્દ્રિયાદિ જીવે છે તેને જીવ ન માને તે મિથ્યાત્વ છે ફેટલાક કહે છે કે, સર્વ પદાર્થ મનુષ્યના ભોગને અર્થે જ ભગવાને બનાવ્યા છે, જે તેને નહિ ભોગવીએ તો તે સડીને નિરૂપયોગી થઇ જશે. એથી ભગવાનનું અપમાન થશે ! આવું વચનનો મહા અજ્ઞાની રોગીનું જ હોય પણ વિચારવું જોઇએ કે જે મનુષ્ય ભોગને માટે જ બધી વસ્તુઓ બનાવી હોય તો તે બધી વસ્તુ સ્વામિષ્ટ, આરોગ્યપ્રદ, સુખપ્રદ, કૃતિમ કરવી જોઇએ, પણ તેવું કેખાતું નથી, ઠગવી

કંઠાના કંઠ, ઝેરી, બદસ્વાં એવી પણ ધણી વસ્તુઓ છે તે બચવાને શા માટે બનતી ? શું કન્યધન પણ કોઈની સાથે દિવતા અને કોઈની સાથે સત્ત્વના રાજે છે ? નાર તમારા ભોમને માટે જાન દેવાદિ જેવી રીતે ઉત્પન્ન કર્યા છે તેવી જ રીતે સિદ્ધ બ્રાહ્મ આદીકના ભોમને માટે તમને પણ જનાબા દઈ ? કારણ કે તમને જેમ કળાદિ પ્રિય છે તેવી જ રીતે તેમને પણ મનુષ્યનાં લેહી માંસ બહુ પ્રિય હોય છે મરતું તો એક દિવસ છે જ માટે આપણે સિદ્ધના બક્ષ જનો અધ્યે એવો વિચાર તમને કરી રવધે પણ આવે છે ખરો ? એમ જોને કરી સિદ્ધાદિનો ભેદ થઈ જવો હોય તો તે કોનો ક પરી હશે ? જન જન્મવધા કેવાં વધાર્યાં મારવાં પડે ? જરે સિદ્ધ તો દૂર રહો પણ મનુષ્યનો જેવાકે તો મનુષ્યનું લેહી છે તેના કારણથી મોત પણ થતું નથી તો પણ તેને કેટલાક નિર્ભય મનુષ્યો તરત મારી નાખે છે પરંતુ સ્વાધ્યો ! તમને જીવતર જેવું વહાલું છે તેવું જ તેને પણ છે માટે જીવને જીવ તરીકે જાણી તેને જીવવા દે. નહિતર તમારી પણ તેજસ્વી સમજા લેવી પોતપોતાના કર્માનુસાર ઈશ્વ નીચ વેદિને તેઓ પ્રાપ્ત થયા છે પરંતુ કન્યવાને કોઈને જનાબા નથી એ નિશ્ચય સમજો.

૧૭ અજીવને જીવ મરતું તો બિચ્ચાત

સુદા કાષ્ઠની નિજી વ પાપણની પીતલ બાદિ ધાતુની કે વજાદિની જીવતા જેવી આકૃતિ બનાવે, તેને સક્ષાત્ તરૂપ માને તે પણ બિચ્ચાત છે કારણ તે તો નિજી વ મૂર્તિ છે વળી જેમની મૂર્તિ બનાવી છે તેમને નજરે પણ દીકા નથી તો વધારા આકૃતિ કેમ બને ? કોઈ કહેશે—કાલ્પામિત આકૃતિ બનાવી છે તો તે પણ શી રીતે જની કરે ? તીર્થંકરો ૧ ૮ ઉત્તમ લક્ષણ અને ૩૪ આતિશયવર્ધિથી જન્ય કૃતિ દત્તા મૂર્તિમાં તો એક પણ લક્ષણ કે અતિશયનો પયો લાગતો નથી તીર્થંકરો નિરાજના તેના ચેતનરૂપે સેા સેા ચાકીયાં કેમ પ્રકરનો ઉપદય મતો નહિ જ્યારે મૂર્તિને તોહનાર કે તેના ખરેખર ચેતનરૂપને પણ તે કશું કરતી નથી રામચંદ્ર અને કૃષ્ણજનું નામ સંજાગર્તા જ કુલનેનાં હાન મરતી જતાં હતાં, આજે તેમની મૂર્તિનાં આજુબોજો ચેતનવાનાં એનેક પ્રસંગો બને છે એટલા માટે મૂર્તિને મૂર્તિ તરીકે માને તો કંઈ દરકત નથી પણ સક્ષાત્ જન્મવાન માને તો તે બિચ્ચાત ન છે

૧૮ સ આર્ગને હ આર્ગે મેલે તો બિચ્ચાત

માન દેહન, ચરિત્ર તપ દાન શીશ સતેજ સરજતા દયા સત્ત્વ પ્રવર્ધિ જે મુક્તિનો પ્રમ્ છે તેને કમ જાપનો, સસારદરિનો માત્ર રહે, દયા દાનને દૂજનું કારણ બનાવે તે બિચ્ચાત કેટલાક કહે છે જીવને માત્રવામાં તો એક દિસાનું જ પાપ લાગે છે પણ જ્યાંવડથી તે જેટલાં પાપ કરશે તે પાપનો અધિકારી તેને જ્યાંવડનો થશે તેમ તેને જ્યાંવડો તો તે પાપ કરવા લાગે તો તે જ્યાંવડ થાગા જ્યારે પાપના અધિકારી થાય છે ? આવી કુસૂતિઓ જમાવી જમાવા કરેના હવેમંથી

• નિમ પ્રતિમા જન્ય કારણી કહે ૨ બિચ્ચાત

પ્રતિમાને પ્રતિમા કહે નામે કહે તે જાત

અનુકરણ ૩૫ કલ્પવૃક્ષના અંકુરને ઉખેડી નાખે છે, કસાઈ સમાન કઠોર હૃદય બનાવી દે
 ૪ પછી તો તેમના સમક્ષ કાંઈ જીવ મારતો હોય, અગ્નિમાં કાંઈ જીવ બળતો હોય, પાણીમાં
 ડૂબતો હોય તો પણ તે ખેડા ખેડા જોયા કરે છે, પણ તેને બચાવવાનો યત્ન કરતા નથી,
 અરે! કાંઈ બચાવતું હોય તો તેને પાપી ઠરાવે છે।। અફસોસ! આવા નિર્દયી મત પણ
 જૈન ધર્મમાં આ કાળે પ્રવર્તી રહ્યા છે અગર એમને પૂછવામાં આવે કે, ૧ શ્રી
 કલ્પદેવજીએ કલ્પવૃક્ષ નષ્ટ થવાથી જીવોને દુઃખી દેખી ત્રણ પ્રકારના કર્મોનો પ્રચાર કર્યો
 ૨ શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન ગર્ભાશયમાં હતા તેમના પુણ્ય પ્રતાપે દેશમાં ફેલાયલો મહા-
 મારિનો ઉપદ્રવ નાશ પામ્યો અને શાંતિનો પ્રચાર થયો, જેથી ઉત્તરાખ્યન સૂત્રના ૧૮ મા
 અધ્યાયમાં “સંતિ સંતિકરે લ્હોં” અર્થાત્ લોકમાં શાંતિના કરવા વાળા શાંતિનાથ
 ભગવાન એ પ્રમાણે પ્રશ્ન સા છે. ૩ શ્રી અરિષ્ટનેમિ ભગવાને પાંજરામાં પૂરાયેલા જીવોને
 ઘેડાવી સારથિને ઈનામ આપ્યું તેની તારીફ ઉત્તરાખ્યનના ૨૨મા અધ્યયનમાં છે—
 “સાણુકોસો જિણ હિઆ” અર્થાત્ અનુકપાલાવી જીવોનું હિત કયું જીવોને અંધનમુક્ત કર્યા.
 ૪ શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાને લાકડામાં બળતા નાગ નાગણીને બચાવ્યા તેની તારીફ કલ્પસૂત્રમાં
 ૫, ૫ શ્રી મહાવીર સ્વામીએ સાધુ અવસ્થામાં ગોશાળાને તેજોલેશ્યાથી બળતો બચાવ્યો.
 તીર્થંકર ભગવાન વિચરે છે તેમની ચારે તરફ રોગ, દુષ્કાળ, મનુષ્ય, પશુનો ઉપદ્રવ થતો નથી
 અને પ્રથમ થયેલ હોય તો દર થઈ જાય છે, અને શ્રી સમવાયાગ સૂત્રમાં તીર્થંકરનો
 અતિશય કહ્યો છે આવી રીતે ખુદ તીર્થંકરોએ પણ જીવોની રક્ષા કરી છે, તો શું તેઓને
 પણ અઠારે પાપ લાગી ગયા? પરંતુ જે પ્રમાણે આ લોકો ખુદ ભગવાન મહાવીરના અનુયાયી
 હોવા છતાં કહે છે કે “ગોશાળાને બચાવ્યો તે ભગવાનની ભૂલ થઈ” આવી રીતે તીર્થંકરો
 ઉપર પણ દોષારોપણ કરતા અચકાતા નથી વળી આવા ઉત્સર્ગ પ્રરંપકને પૂછીએ કે, ભાઈ!
 પાપી જીવો નરકમાં જાય છે ત્યાં તેમને વિશેષ પાપ કરવાનો પ્રસંગ પડતો નથી, પરંતુ
 તેમના તમારા ગુરુ ધર્મોપદેશ આપી ધર્માત્મા સાધુ શ્રાવક બનાવે તો તે ધર્મના પ્રતાપે
 દેવલોકમાં જશે અને દેવાગના સાથે કામભોગ ભોગવશે બીજા પણ અનેક પાપચરણ કરશે
 તો તેનું પણ પાપ જે ગુરુના ઉપદેશથી સાધુ શ્રાવક થઈ દેવલોકમાં ગયા હશે તે તમારા
 ગુરુને લાગવું જોઈએ ત્યારે કહેશે કે, “જે કરશે તે ભોગવશે” તો એવી જ રીતે
 સમજવું જોઈએ. કે કાંઈ દયાળુ પુરુષે મરતા જીવને ઉપદેશથી કે દ્રવ્યાદિની મદદથી બચાવ્યો
 તો તેને અભયદાન આપવાનો લાભ પ્રાપ્ત થયો “દાણાણ સેહુ અમયપ્પયાર્ણ” અર્થાત્
 સર્વ દાનોમાં અભયદાન શ્રેષ્ઠ છે એમ શ્રી સૂચગણ સૂત્રના છઠ્ઠા અધ્યયનમાં ફરમાવ્યું છે
 બચેલો જીવ ભવિષ્યમાં જે પાપકર્મ કરશે તો તેના ફળ તો તે કરવા વાળો જ ભોગવશે.
 વળી આ પથવળા લોકો પોતાના પથના સાધુ સિવાય બીજાને દાન દેવામાં એકાંત પાપ
 પાતાવે છે અને શ્રી ભગવતી સૂત્રનો પાઠ બનાવી ભોળા ભાઈઓને દાન દેવાથી વચિત કરે
 છે, પરંતુ એ જ સ્થળે તેનો ખુલાસો જે પૂર્વાચાર્યોએ કર્યો છે તેને સ્વીકારતા નથી.
 રાયપસેણી સૂત્રમાં શ્રી કેશીસ્વામીનો ઉપદેશ સાભળી પ્રદેશી રાગને દાનશાળા સ્થાપન કરી
 છે દશાશ્રતસ્કંધમાં શ્રાવકની ૧૧મી પ્રતિમા ભિક્ષોપણ્ણી હોવાની વિધિ ભગવાને બતાવેલ છે.
 ઉપવાસજી સૂત્રમાં અ બદ સન્ધ્યાસીએ વૈકલ્ય લબ્ધિના પ્રભાવથી નિત્યપ્રતિ ૧૦૦ ઘરે છઠ્ઠું

પારણ ક્ષોનું વર્ણન છે. આવા શાસ્ત્રમાં ખુલાસા હોવા છતાં પણ સાધુ જિવન જનને આપવામાં પાપ જતાને તેને જૈન કેમ કહેવાય? આવા ઉપદેશ સંભળીને સન્માનને ઇચ્છી છે. માર્ગે ન જઈતા જને આ મિથ્યાત્વથી બાકમાને જમાવજો, જૈન ધર્મની શાખા પ્રજ્ઞામજોર્થ જેઓ શુદ્ધ ધર્મની મહા વાણા છે તેને છે. માર્ગમાં સમજનાર અને તેની નીચ કરનાર મીઠા મિથ્યાત્વના દગ એકા કરે છે અને દુર્લભ મોધી થાય છે.

૧૯ ઉ માગને સ માર્ગ મદે તો મિથ્યાત્વ.

પ્રથમ શાસ્ત્ર છે કલ છવેની કિ સા, પુષ્પ રૂણ પુષ્પાદિ † દેવને પ્રત્યે જ્ય કવનાદિ કરવા, દુ ર્વસને સેવવા તેમ જ સ્ત્રી આદિના લોચ નૃત્ય નાટ્યક્રિા જે સદા પશ્ચિમપક્ષના હેતુભૂત છે તેને તથા ઉપર જે પણ ઉપાસ્ય જતાઓ છે, તેને કર્મ દ્વં કરવાનો મુક્તિનો માર્ગ મધ્યે તો મિથ્યાત્વ. આમત્વના હેતુને સવરનો હેતુ માને તે ઉન્નત' છે. જોઈ શકી આમત્વન હેતુ પ્રાપ્ત થયે શુદ્ધ અખવસામથી સવર નિર્ભરામાં જલ પણ આમત્વનો હેતુ તો આમત્વનો હેતુ જ નહાય.

૨૦ રૂપીને આરૂપી મધ્યે તો મિથ્યાત્વ.

વાણકાત્મકિ ડેટ્યાક બાહરખી' રૂપી (સાધાર-મૂર્તિમત્ત) પદ્યથી છે પરંતુ જાતી અને પારકા ક હોવાથી તે કૃત્રિએત્વ મધ્ય રાજા નથી, તેથી જ રીતે કર્મપુરુષ જ આરૂપી' રૂપી પુરુષ છે તે કૃત્રિએત્વ ન થવાથી તેને આરૂપી કહે તો મિથ્યાત્વ.

૨૧ આરૂપીને રૂપી મધ્યે તો મિથ્યાત્વ.

ધર્માસ્તિત્વાદિ જે આરૂપી છે તેને રૂપી માને તથા મી સિદ્ધ અજ્ઞાન અવર્જી અમધ્યે, આરૂપે, આરૂપે ધર્માદિ મુલ્યક થાય છે એમ શાસ્ત્રમાં દરમાત્મ્ય છે તેમને રક્તવર્ણ' આદિ માને અથવા પ્રથમ ધર્મવરને આરૂપી (નિરજન નિરાકાર) કહીને જાણી કહે કે ધર્મના કે અજ્ઞાન રક્તવાર ૨૪ જવતાર પારણ કરે છે. તેથી જ રીતે સિદ્ધ અજ્ઞાન અમૂર્ત' છે તેમની મૂર્તિ જ્ઞાને ધર્માદિ આરૂપીને રૂપી કહે ત મિથ્યાત્વ જલુપ આમલ આરૂપી છે છતાં તેમાંથી કલ ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહેનારને પણ મિથ્યાત્વ મળે છે.

૨૨ અવિનય મિથ્યાત્વ.

મી જિનેશ્વર અજ્ઞાનના તથા સદૃશ્યનાં વચનીને ઉત્તરે આગળું હસ્થકા કરે અજ્ઞાનને ભૂલી થવા એમ કહે સાધુ સાધી આવક અવિકા, મુલ્યવત, માનવ ત, તપસી ત્યાગી, વૈરાગી ધર્માદિ ઉત્તમ પુરોની નિદા કરે કૃત્ત્યી જને ઊંડવરેથી જને તે અવિનય.

✓ † સૂખી (કોપી) નમરકાર—મનદુર છે.

જા ને મદારિ નાથ કમલ મગલ પીને કરે, દુષ્ણ ને મદારિ દેવ વચ્ચેથી જુદાર છે. ॥
દુષ્ણ ને મદારિ પ્રભે, અમ તાદિ સમ જાત જલ ને મદારિ ધર, રક્ષા ઉત્તર છે. ॥
દીપ ને મદારિ નાથ સથમ તેદિ અમ દોળ, પુષ્પ ને મદારિ વહી અન્નિા બાહાર છે. ॥
મેલ મિજાન તામે મૂખી મુખ માર જા, દુષ્ણ ને મદારિ સહી તોલેથી જુદાર છે. ॥
એવી એવી વસ્તુએ ? અમી દે તેવ મુલ્યક થતે મદારાજ મેરી, દુષ્ણી નમરકાર છે. ॥

મિથ્યાત્વ. જેઓ વિનય ગુણ તથા વિનય ધર્મ સાધનની અસાતના કરે છે તેઓ અવિનય મિથ્યાત્વ પર્યાય મેળવે છે.

૩૩ આશાતના મિથ્યાત્વ.

આશાતનાના ૩૩ પ્રકાર છે - ૧ અરિહતની આશાતના, ૨ સિદ્ધની આશાતના, ૩ આચાર્યની આશાતના, ૪ ઉપાધ્યાયની આશાતના, ૫ સાધુની આશાતના, ૬ સાધ્વીની આશાતના, (આ પાંચે પદવિધારકના છતા ગુણોને ઝોળવે અને અછતા દોષોનું આરોપણ કરે તો (આશાતના), ૭ શ્રાવકની આશાતના, ૮ શ્રાવિકાની આશાતના, (શ્રાવક શ્રાવિકાને કુપાત્ર કહે ઝેરના ટૂકડા કહે તેઓને પોષવા તોષવામા પાપ બતાવે તો આશાતના), ૯ દેવતાની આશાતના, ૧૦ દેવીની આશાતના, ૧૧ સ્થવિરની આશાતના, ૧૨ ગણધર્મની આશાતના, ૧૩ આ લોકમા જ્ઞાનાર્થિ ગુણધારકની આશાતના, ૧૪ પરલોકમા ઉત્તમ ગુણોથી સુખ પ્રાપ્ત કરનારની આશાતના, ૧૫ સર્વ પ્રાણી, ભૂત, જીવ સત્ત્વની આશાતના જીવની હિસામાં ધર્મ અને રક્ષામાં પાપ બતાવે તથા જીવને જીવ માને નહિ તો આશાતના લાગે. ૧૬ કાલો કાલ (યથા સમય યથોચિત ક્રિયા સમાચરે નહિ તે કાલની આશાતના, * ૧૭ શાસ્ત્રના વચનો ઉત્થાપે તથા વિપરીત પરિણામાવે તે સૂત્રની આશાતના, ૧૮ જેમની પાસેથી શાસ્ત્ર જ્ઞાન સપાદન કયું તેમની આશાતના તે સૂત્રદેવ આશાતના, ૧૯ જેમની પાસેથી સૂત્રાર્થ ધારણ કર્યા તેમની આશાતના કરે તે વાચનાચાર્યની આશાતના, (આ ૧૯ના ગુણોનું આચ્છાદન કરે (ઢાંકે), અવર્ણવાદ બોલે અપમાન કરે તો આશાતના લાગે છે), ૨૦ જ્વાષ્ઠક-શાસ્ત્રના પદ પહેલાંના પછી અને પછીના પહેલાં એમ આધા પાછા ઉચ્ચારે તો આશાતના, ૨૧ વચ્ચા-મેલિય-વચ્ચે વચ્ચે સૂત્ર પાઠ આદિ છોડી દે, ઉપયોગ શૂન્ય ભણે તો આશાતના ૨૨ હીણુદ્ધર-સૂત્ર પાઠના સ્વર વ્યજનાદિના પૂર્ણ ઉચ્ચાર કરે નહિ, કમી કરે તો આશાતના, ૨૩ અચ્ચદ્ધર-આધક સ્વરાદિ બોલે તો આશાતના * ૨૪ પચહીણુ-પદ પૂર્ણ

* જૈન જ્યાતિય વિદ્યાના પ્રચારના અભાવે સામ્રાટ સમયે કાળનો યથાર્થ નિર્ણય કરવામાં ગોટાળો થઈ ગયો છે, તેથી પાખી ચોમાસી, સંવત્સરી આદિ પર્વતિથિઓની યથોચિત શોભે આરાધના કરવાનું પણ મુશ્કેલ થઈ પડ્યું છે તથાપિ ધણા વિદ્વાનો એકમત થઈને આ સંબંધી જે નિર્ણય કરે તે પ્રમાણે પર્વારાધન કરવાથી પણ ભગવાનની આજ્ઞાના આરાધક (વ્યવહારસૂત્ર કથિત પાંચ વ્યવહારને અનુસારે) થઈ શકાય છે

* જાણીખૂઝીને એક અહર પણ ન્યૂતાધિક કરે તો મિથ્યાત્વી થઈ જાય, પરંતુ ચાનાવરણીય કર્મનો જેટલો ક્ષયોપશમ થયો છે અને તદનુસાર જેટલું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે તે પ્રમાણે પઠન પાઠન કરતાં જ્ઞાનના આરાધક ગણાય છે કેમકે તીર્થ કરાવે જે પ્રમાણે ફરમાવ્યું છે તેવું ગણધર મહારાજ પણ કહી શકતા નથી, કારણ વાણી ગુણના અતિશયનો અભાવ છે અને જેવું ગણધરોએ કહ્યું તેવું આચાર્યજી કહી શકતા નથી, કારણ ત્રિપદી લખિધનો અભાવ છે તો પછી આપણા જેવા અત્પણનું શુ ગણુ! યદિ કોન સૂત્ર ભણવાની મના કરે તો પ્રમાણ ન પડતાં પોતાના ક્ષયોપશમ અનુસાર શુદ્ધ પઠન પાઠન કરતા રહેવું જોઈએ ધરાદા-પૂર્વક અશુદ્ધ ન બોલવું અને અભણપણે અશુદ્ધ ઉચ્ચાર થઈ જાય તો તે બદલ 'જ્વાષ્ઠક' આદિ પાઠ બોલી મિચ્છામિ દુક્કડ' કહી આત્માને શુદ્ધ કરી લેવો જોઈએ

ઉચ્ચાર કરે નહિ તથા પદને અપ્રગટ કરે તો આશ્વત્થના, ૨૫ વિષુવદ્વીપ-વિનયભક્તિ
 સ્થિતિ અદ્ધરીપ્ત્યે કહે તે આશ્વત્થના, ૨૬ જોગદ્વીપ-સ્વાખ્યાયાર્થ કરતી વખતે મન,
 વચન કામાના મોએની અપજાતા કરે તો આશ્વત્થના, ૨૭ ધોસદ્વીપ-કસ્વ દીપના જાન
 વચર રપ્ત ઉચ્ચાર વિના મોસે તો આશ્વત્થના, ૨૮ સુકુદિન-વિનયવત, ભક્તિવત,
 શુદ્ધિવત, ધર્મપ્રદીપક ધર્માદિ સદ્ગુણસમૂહને ચાન ન કરવાને
 તો આશ્વત્થના, ૨૯ દુઃખર્થિચિન્ન-અવિનોતપણે ચાન મહણ કરે તથા અભિમતી,
 અવિનયી ધર્મજ્વલક, આયોજાય કરનારને ચાન કરવાને તો આશ્વત્થના, ૩
 અકાસે ક્રોડો સ્વજાઓ-કર્ષક ઉત્કર્ષકની સમજણ વચર અકાસે સ્થાન કહે કરવાને તો
 આશ્વત્થના, ૩૧ કાસે ન ક્રોડો સ્વજાઓ-પ્રમાદવચ સ્વાખ્યાય કરવા મોજ સમયે સ્વાખ્યાય
 કરે નહિ તો આશ્વત્થના, ૩૨ અસ્વજાઓ સ્વજાઓ-અસ્વાખ્યાયના પ્રસંગમાં સ્થાનની
 સ્વાખ્યાય કરે તો આશ્વત્થના, અને ૩૩ સ્વજાઓ ન સ્વજાઓ-પ્રમાદને વચ વડી જતીસ
 અસ્વાખ્યાય સ્થિતિ રચનામાં અને મોજ કાસે સ્વાખ્યાય કરે નહિ તે આશ્વત્થના x આ
 પ્રમાણે ૩૩ આશ્વત્થના કહી છે તે આશ્વત્થના નાચીશુની કરે તો મિથ્યાત્વ †

+ જોય સાધને પામેણુ દૂધ પણ વિષાચે પરિણમે છે તેમ અમોઝ વ્યક્તિને આણેણુ
 ઉત્તમ ચાન પણ મિથ્યાત્વની વધિ કરનાર નીવડે છે જો કે હોન્કાર (નિશ્ચિત)ને તો વીધ કર
 પણ ટાળી શકતા નથી તથાપિ યથા ઉપયોગ મોજાએજાતની ખ્યાલ તો અવશ્ય રાખવો
 જોઈએ, અને મોજાતણુસાર ચાન આજુ નોઈએ.

x સ્થાનની સ્વાખ્યાય સવ દુખનો નાશ કરનારી છે એણુ સ્થાનનું કથન છે મારે
 સ્વજાતના ધારોએ નિત્ય ધૈર્યધણી સ્વાખ્યાય કરવો જાઈએ

✓† નિન્દવ જે પ્રકારના છે—૧ પ્રવચન નિન્દવ અને ૨ નિન્દા નિન્દવ તેમાં જે પ્રવચન
 નિન્દા હોય છે તે તો નવજોવેલ સુધી જાય છે પણ નિન્દા નિન્દવ તો કિસ્મિતોમાં ઉત્પન્ન થાય જ.
 ભયવતીઈમાં જમ્બહિને નિમજ આરિતના પજનાર કલા છે તથાપિ તેઓ કિસ્મિતોદેવ પણે ઉત્પન્ન
 તેનું કારણ પણ એ જ છે સ્થાનમાં પ્રવચન નિન્દવના કરતાં પણ નિન્દા નિન્દવન ખરાબ કલા છે

દેહરો—આચારે જરૂરી કહી નિન્દા નિન્દવ નાણુ,

પ્રથમ જાણે જાણિયે, છે પોસે યુજાણુ.

પ્રવચન નિન્દવ માત્ર પ્રવચનની ઉત્થાપના કરે છે પણ નિન્દા નિન્દવ તો
 પ્રવચનની અને પ્રવચનના પ્રવચક કેવળચાંદી ધર્માચાર્ય અતુલિધ સમ એ સર્વની મળા કાંઈ
 સ્થિતિ નિહા કરે છે અને કહે છે કે હું જે કહું છું તે જ સત્ય છે સત્ય તો મોજા છે
 સ્થાનવચન મિથ્યા છે અને સૌધક શુદ્ધિથી કરેલો નિષ્કૃંપ તે જ સાચો છે ધર્માદિ વચનો
 જા' સ્થિતિ ઉચ્ચાર છે યુર આદિથી પણ વિમુખ થઈ ઉદ્ધરણ કરે છે બિનજાણુ
 હાથપન કરવા જેવાં પોતાનાં દુષ્ટકૃત્યોને પણ અનેક કહેતુઓદારા સફલ જતાવે છે અને
 જોળા પાસર મનુષ્યોને માર્ગમુત કસ્વામાં થળ મણે છે આવા નિન્દા નિ દવ બિનજાણના
 રતુ અને મહામિથ્યાકવી જાણવા શ્રી ઉચ્ચાખન સત્તના કડમાં અખવનમાં કહું છે કે
 મુ જાણી કેવળચાંદી ધર્માચાર્ય યુરદેવ અને અતુલિધ સમ એટલાના અવચ વાદ મેલવાવાળા
 કિસ્મિતો કેવતા થાય છે અને તેવાં વચનો મળનારા જન્યતની આશ્વત્થની જાહાર અને

૨૪ અક્રિયા મિથ્યાત્વ

અક્રિયાવાદીની પેઠે તેઓ કહે છે કે—“આત્મા છે તે જ પરમાત્મા છે એટલે અક્રિય આત્માને પુણ્ય પાપની ક્રિયા લાગતી નથી જે પુણ્ય પાપના ભ્રમમાં પડી આત્માને દુખી કરે છે, અર્થાત્ ખાનપાન, ભોગવિલાસ. એશઆરામથી વંચિત રાખે છે, ભૂખ, તરસ, ટાઢ, ક્ષત્તર્યાદિ ધર્મનું પાલન કરી આત્માને દુખી કરે છે તે બધા નરકમાં પડશે!!” આવા મિથ્યા મતપ્રવૃત્તિને જ્ઞાની પુરુષો કહે છે કે, વાહરે બાઈ! તમે તો પરમાત્માને પણ

મિથ્યાત્વી જ હોય છે તેઓ ગમે તેટલા શુદ્ધ અને ઉત્કૃષ્ટ આચારનું પાલન કરે તો પણ તેમના કરતાં પાસત્યા—શિથિલાચારી લાખ દરજ્જે સારા છે પાસત્યા તો માત્ર ચારિત્રના જ વિરાધક હોય છે, પણ સમકિતના તો આરાધક હોય છે તેથી તેમનું આત્મકલ્યાણ શીઘ્ર થઈ જાય છે, જુઓ જ્ઞાતાસૂત્ર બીજા શ્રુતસ્કંધમાં ભગવાન પાર્શ્વનાથની ૨૦૬ આર્થા પાસત્યા હતી, પરંતુ સમકિત શુદ્ધ રહેવાથી બધી દેવલોકમાં ગઈ અને મહાવિદેહમાં જન્મ લઈ મોક્ષમાં જશે બીજું કારણ એ પણ છે કે, પાસત્યાની શ્રદ્ધા પ્રરૂપણા શુદ્ધ હોય છે, પરંતુ ચારિત્ર મોહનીયના ઉદયથી સ્પર્શના શુદ્ધ થઈ શકતી નથી, આથી તે પોતાના આત્માનું અહિન કરે છે, પણ બીજાને દૂઆવતો નથી અને નિદક તો ગુર્વાદિકથી અલગ થઈ પોતાનો નિરાજો પંથ જ સ્થાપન કરે છે અને પોતાની પાછળ બીજા પણ અનેક આત્માઓને ભવ-સાગરમાં દૂખાડે છે વળી પાસત્યા તો અનુકૂળ અવસર મળતા નિશીથ સૂત્રના કથનાનુસાર આલોવી, નિંદી, નિશ્ચય થઈને સુધરી પણ શકે છે કિંતુ કુમત પક્ષમાં બધાયેલા નિન્હવનું ઠેકાણું આવવું સુધરવું અસંભવિત છે આ માટે શાસ્ત્રનું ફરમાન છે કે કોઈ ગુણમાં ન્યૂનાધિ કહશે તો તેના હાનિ લાભ તેના પોતાના આત્માને જ થશે પરંતુ પારકી અટપટમાં પડતાં જો કદાચ કુસાધુને કુસાધુ કે ગુણીને દુગુણી માનવામાં આવી જશે તો આપણે આત્મા મિથ્યાત્વ ઉપાજન કરી ભવસાગરમાં ગોથા ખાશે માટે કદાચિત્ કોઈનામાં દોષ છે એવું જાણવામાં આવી પણ જાય તો તેને દેખ્યું અણદેખ્યું, સાંભળ્યું અણસાંભળ્યું કરી દેવું જુઓ સ્વયંસંગસૂત્ર શ્રુતસ્કંધ ૧ લે અધ્યાય ૧૩ ગાથા પમી—જે કૌંધને વશ થઈ કાણાને કાણો, આંધળાને આંધળો હિનાચારીને હિનાચારી ઇલાદિ જેવું દેખે તેવું કહેશે અને ઉપશમાવેલા ક્યેશની ઉદીરણા કરશે તે જેવી રીતે અધ મનુષ્ય હાથમાં લાકડી હોવા છતાં પણ રસ્તે ચાલતાં પીડા પામે છે તેવી રીતે ચતુર્ગતિરૂપ સસારમાં દુખો પામશે. જ્યારે દોષીઓના દોષ ચાલતાં પીડા પામે છે તો પછી પોતાના આચાર્ય, ઉપાધ્યાય કે જ્ઞાનદતા પ્રકાશવામા પણ આટલું પાપ બતાવ્યું છે તો પછી પોતાના આચાર્ય, ઉપાધ્યાય કે જ્ઞાનદતા ગુરુજના ગુણો ઝોળવી તેના અવગુણો ગાય તેની કેવી ગતિ સ્થિતિ થાય તેવા વિચાર કરી લેવો. સપાવાર્ધાંગ સૂત્રના ૩૦ માં ઠાણાની ૨૪-૨૫ ગાથા જુઓ તેમાં કહ્યું છે કે—“જે આચાર્ય ઉપાધ્યાયે શાસ્ત્ર અથવા વિનયદિની શિક્ષા આપી હોય તેમની જે કોઈ નિદા કરશે, તેમનાથી વિમુખ વતંશે, તેમનો સત્કાર સન્માન નહિ કરે તે મહામોહનિય કર્મ બાંધી ૭૦ શેડાકોડ સાગરોપમ સુધી બોધિબીજ સમકિતની પ્રાપ્તિ નહિ કરી શકે, એટલા માટે સર્વ જીવના ભલા માટે સૂચના કરીએ છીએ કે અવિનય અને અશાતના મિથ્યાત્વને અતિ દુષ્પ્રદ જાણી આત્માને તેમનાથી બચાવજો.

નરકમાં ધોઈ દીધા ।। અગ્નિ, જીલ, અગ્નિ, કસાઈ ઇત્યાદિ નીચ જલિના અને નીચ કમવાળા જનાવી દીધા ।। પણ સાથે । આત્મરૂપ પરમાત્માને પોતવાવળા કુખો કેમ દેખાત છે ? પરભવ તો દૂર રહ્યો પરતુ આ કાવર્મા પણ નેજો આત્માને કાળમાં નથી રાખતા તેઓ કુખી દેખાત છે નેજો અશક્ત-અપદ્યુત અક્ષય કરનારા વાત, પીત, કાદિ અનેક રોગથી દેરાઈ પીધ પામે છે ચેરી કરનારા કારામકમાં જ્યાં છે અને અભિચાર કરનારને, ચાંદી પ્રમેદ આદિ અપકર રાત્રિ વાત છે જેને પરિણામે તેઓ સહી સહીને અકાલે મરે છે સમાજમાં કુડપુત વાત છે શુ આત્મ-પરમાત્માનાં આ અક્ષય છે ? જેના મોઝા આત્માને પરમાત્મા તો કહે છે અને પાત્ર અત્ય ઇવેને દક્ષી એ પરમક્રમના રેકનું અક્ષય કરી જ્યાં છે આવા પાખડી અષ્ટાચારીઓ નરકમાં જશે કે આત્માને કાળમાં રાખનારા નરકમાં જશે ? આનો નિષ્કર્ષ દરેક સુત્રજનોએ પોતાની સહવિવેકસુદિદારા કરી સેવા કુખમોથી આત્માને અચ્ચવશે તેજ કુખી વશે નેજો લેન નામ ધરાવી કિનાનો નિવેશ કરે છે તેઓ નિન્દવ અપને પદીને મિથ્યાત્વ પામે છે અને નેજો લેનર એકિત્વાદી છે તેઓ ગુદ પાપ ધર્મ કે કોઈ કિનાને માનના નથી તેઓ આર્થિક મન વાદી છે તેઓ સર્વથા નસ્તિક છે

૨૫ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ

જ્યાં મિથ્યાત્વ ત્યાં અજ્ઞાન નિયમા હોય જ છે અર્થાત્ મિથ્યાત્વી અજ્ઞાતી જ હોય છે મિથ્યાત્વમેહના ઉદયથી તેને બહુ વીપરીત થાસે છે આ કુડાવસર્પિણી કાળર્થ મિથ્યાત્વનું નોર ખૂબ વધી પડ્યું છે. અજ્ઞાન અને મોહના પ્રાબલ્યથી સત્તાઅંત વિરક અનેક મનમતાતરો પ્રવર્તી રહ્યા છે એટલું જ નહિ પણ પ્રતિનિધીએ પ્રતિનિધી એવા અનેક મન પ્રચલિત થાય છે અને થતા જાય છે જ્યાં જુઓ ત્યાં માનની મારામરી છે શોકક વાંચકાદુષ પ્રાપ્ત થયું કે તરત કુશ્તિક દારૂ કુશ્તિઓ સમાવી આપ પુરોના સિદ્ધાંતને ઉમથાતી વાળીના અકનરથી મન કંપિત થતી રચાવના કરે ન મનાજામાં હસાવેલા લોકોને મમ તે પ્રકારે લાજઅર્થ નાંખી પોતાના જ્ઞાતીને છે અને ધર્મના નામની ઝોલ લખ મન મા યો સિદ્ધાર એને છે ચેદાન વગ પૂવે એક સ્વપ્નથી લોકોનો મત આપુ થયેલ છે તેમની રેકાં તો બધી કિડુના ગેરી છે પણ કર્ણી બધી મુસબમાનના ધર્મ પ્રમત્તે છે તેઓએ નિદુષમના મયોર્મા દેરકાર કરી નીન મથેનો રચના ઇરચામ મરકળને અનુમતી કરી છે તેઓ કહે છે કે વિષુના મરક કમ્પાદિ ૧ અવનાગેમાં હસમે અવતાર નિષ્કસરીનો થયો તે મુસબમાના ધર્મ । ચોથા અસિદ્ધા જતી દતા એમને કાંઈ વિધનાથ નામ ધારણ કરી કાંઈક રેતને મારી પછી અવતાર લીધેલ તેમના પુત્ર દસન અને કુસેન થયા મુસા નનકુત લોરેત કિતાબ તે અગવેદ રાઈદ નખીકુત 'જનનર' કિનાય તે મજુવેદ હસાવેદ અઘાકુત 'અજ્ઞાન કિનાય તે રાયવેદ અને મહામદ પચમઅરુત કુરાન તે અથવેદ એ વચેરે અનપકન વાલો લખી છે અને કુમનરીય' (પીરાળા નામે જામ ગુજરાનમાં છે) ને તીરથામ કપુ છે આ પ્રમાણે આ પદમાત્મામાં નવા નવા મનો રચાવન કરી પાતાના હાન્યથી સાધન કેવા । મોઝા તત્ત્વર જન્યા છે. આવા તો જીવન અનેક મન વર્તમાનમાં પ્રચલિત । આમ અજ્ઞાનવદ મિથ્યાત્વમાં

શ્રેષ્ઠા જીવેને જોઈ શ્રીજિનદાસનના અનુયાયીઓએ સાવધાન રહી દુર્લભતાથી પ્રાપ્ત થયેલ સમ્યક્ત્વ રતનને સભાળી રાખવું જોઈએ

જેઓ જ્ઞાનનો નિષેધ કરે છે અથવા જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બંધના આશ્રવ સેવે છે તેમજ જ્ઞાની અસાતના કંઈ છે તેઓને અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ પર્યાય વાળા સમજવા —

ગાથા—સદસદ્વિસેસણાઓ, ભવહેડ જહ્નિહિ ઓવલે માઓ ।

જાણ ફલ્લા ભાવાઓ મિચ્છાદિદિસસ અણ્ણાણં ॥

અર્થ—સત્ અસતનો વિવેક ન હોય તો, સંસારના કારણરૂપ કર્મોનો બંધ જોમનો તેમ રહેવાથી અને સત્ય જ્ઞાનના અભાવથી મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવો અજ્ઞાની જ હોય છે. અજ્ઞાન-વાદીની પેઠે “ જાણે તેને તાણે ” દત્તાદિ કુહેતુવડે અજ્ઞાનની સ્થાપના કરી બેળા લોકોને સદ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી વચિત રાખે છે તેને અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ કહેવું.

ઉપર પ્રમાણે ૨૫ પ્રકારના મિથ્યાત્વનું સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ વર્ણવ્યું

ગાથા—મિચ્છેઅ અણત દોસા, પયડા દિસતિ નવિ ગુણ લેસા ।

તહ વિય ત ચેવ જીવા હો મોહધ નિસેવ તિ ॥ ૧ ॥ વૈરાગ્યશતક

અર્થ—મિથ્યાવર્મા દિચિન્માત્ર ગુણ નથી, પણ અનંત દોષનું પ્રત્યક્ષ સ્થાન છે, તથાપિ મોહાધ બનેલા જીવો તેનું આચારણ કરે છે । ઈત સખેદાશ્વર્ષ ।

શાસ્ત્રોદ્ધારક બ્રાહ્મણદ્વારા ઋષિ સપ્રદાયાચાર્ય સ્વ મુનિશ્રી અમોલખઋષિજી

મહારાજ દ્વારા વિરચિત ‘ જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ ’ ગ્રંથના બીજા ખંડનું

મિથ્યાત્વ નામક ત્રીજું પ્રકરણ સમાપ્ત

ચારિત્રધર્મ.

શ્રી ઠાણાગ સૂત્રના બીજા દાણામાં કહ્યું છે કે “ ધમ્મે દુવિહે પણ્ણતે તં જહા યુયધમ્મ ચેવ ચચિન્તિધમ્મ ચેવ ” અર્થાત્ વ્રતભંગ ભગવત શ્રી મહાતીર સ્વામીએ ધર્મ પે પ્રકાશના કૃત છે યથા—૧ સૂત્રધર્મ અને ૨ ચારિત્રધર્મ આ બે પ્રકારના ધર્મમાંથી ચારિત્રધર્મ અથવા સૂત્રધર્મનું અવિસ્તર વર્ણન તો આ બીજા ખંડના બીજા પ્રકરણમાં થઈ ચુકે છે હવે ચારિત્રધર્મનું વર્ણન આગળના પ્રશ્નોત્તરોમાં કરવામાં આવશે

સમ્યગ્જ્ઞાનપૂર્વક યોગ અને કપાયોની નિવૃત્તિ થવાથી જે સ્વસ્વપરમણુતા થાય તે સમ્યક્ચારિત્ર કહેવાય છે હિંસાદિ દાષોનો પરિહાર અને પ્રાણાતિપાન વિરમણુ આદિ તત્ત્વ પાલન તે પણ સમ્યક્ચારિત્ર કહેવાય જ્ઞાનસ્ય ફલ વિરતિઃ જ્ઞાનનું ફળ ચારિત્ર છે, ચારિત્ર, નરકાદિક ચાર ગતિમાંથી આત્માને તારીને પયમગત મોક્ષમાં પહોંચાડે છે ચારિત્રધર્મના ભગવાને બે પ્રકાર કહ્યા છે ૧ દેશથી ચારિત્ર અને ૨ સર્વથી ચારિત્ર તેમાં સર્વથી ચારિત્ર ધાણ કરવાવાળા તો સાધુ મુનિરાજ હોય છે તેમના આચારનું વર્ણન સમખંડના ત્રીજા, ચોથા, પાંચમા પ્રકરણમાં અગાઉ થઈ ગયું છે અને દેશથી ચારિત્ર તેના પણ બે પ્રકાર છે. ૧ સમ્યક્ત્વ અને ૨ દેશવિરતિ એ બંનેનું કથન આ બીજા

પાંડ્યા યોગા પાંચમા પ્રકરણમાં કરી તત્ત્વશાસ્ત્ર છતાં 'જાતિમયુક્તિ' પ્રકરણમાં મુખ્ય જન્મની તથા સમક્ષિતી દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિએ આગુબને જાતે રૂપી રીતે કુદિ કરવી તેનું વર્ણન કરી આ મથ સમાપ્ત કરીશુ મિથ્યાત્વનો અગ્રણ્યો નાશ થવાથી જ અમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે એટલા માટે ૨૫ પ્રકારનાં મિથ્યાત્વનું વિસ્તૃત વર્ણન ત્રીજા પ્રકરણમાં આપ્યું હતું છે હવે આ યોગા પ્રકરણમાં અમ્યક્ત્વ અથવા સમક્ષિતનું કથન કરીએ છીએ.

પ્રકરણ ચોથું

સમ્યક્ત્વ

ગાથા—નતિય ચરિત્ત સમ્મત્તચિદ્દાન વંસજે હ મહાયજ્ઞ ।

સમ્મત્તચવિદ્વાદ, દુગવ પુણ્ય જ સમ્મત્ત ।

ઉપરાખ્યન જ. ૨૮ ચા ૧૬

અર્થ—જે છવોને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થઇ નથી તેમને ચારિત્રધર્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી, જેમને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થઇ છે તેમનામાં ચારિત્રધર્મની અભાવ નહોતી અર્થાત્ હોય અને ન પણ હોય. સમક્ષિત ચારિત્રની સાથે પણ રહે છે અને ખોટા રહે છે.

સમક્ષિત વિનાના ચારિત્રથી સકામ નિર્લય થતી નથી તેથી સમક્ષિત વિનાની કરણી મોક્ષ માટે એકલા વિનાની થીડાં જેવી નિરર્થક કહી છે પરંતુ સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ થતાં જન્મ ભય અપમાદિમક પ્રત્યે કમલ પ્રાપ્ત થતાં જન્મ છે.

ગાથા—નાવ સમિસ્સ નાવ, નામેય વિપ્પા જ હુતિ ચારજગુણા ।

મ્મુપિસ્સ નતિય મોક્ષો નતિય અમોક્ષસ્સ નિષ્ણાય ।

અર્થ—સમ્યક્કુદન વિના સમ્યક્ યોગની પ્રાપ્તિ થતી નથી અને યોગ વિના ચારિત્રના યુક્તો પ્રથમ થતા નથી ચારિત્રના યુક્તની પ્રાપ્તિ વિના કમંજીભયી છુટકારો નથી અને કમોનો નાશ થવા વિના મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી અર્થાત્ સમક્ષિતથી યોગની પ્રાપ્તિ થાય છે સમક્ષિત થવા ખોટા જેટલું યોગ હોય છે તે મિથ્યામાન કહેવાય છે અને સમક્ષિત થતાં જ તે મિથ્યામાન સમ્યક્માન બની જાય છે સમ્યક્માન વિના અકિલા અકિલ મત અને પિદવિશુદ્ધિ આદિ યુક્ત હોવાન થતાં નથી. આત્મવિકાસના કમને વિચાર કરતાં જણાશે કે આગેજનતિનું મૂળ સમક્ષિત છે સમક્ષિતની પ્રાપ્તિને ઉપાય અને તેનું સ્વરૂપ શ્રી ઉપરાખ્યન સુત્રના ૨૮ ચા અખ્યક્ત્વમાં નીચે પ્રમાણે જણાવેલ છે.

ગાથા—તહિયાણ હુ માવાણ સમ્માજિ કજ્જપસ્ય ।

મામેયણ સહજંતસ્સ સમ્મતં તે વિયાહિયં । ૧૫ ।

અર્થ—યજ્ઞતત્ત્વ (વાસ્તવિક) કારોના ચારિત્રત્વનો ઉપરોક્ત દેવો અને શુદ્ધ ભાવથી તેના ઉપર મહા શાખથી તેનું નામ અમ્યક્ત્વ. જે પ્રથમ જેવા સ્વરૂપે છે તેને તેવા જ સ્વરૂપે બોલે, સરથે, પ્રથમે તે સમક્ષિત કહેવાય. સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ જે પ્રકાર થાય છે.

તન્નિસર્ગાદધિગમાદ્વા । તત્ત્વાર્થસૂત્ર અ. ૧ સ્. ૩

અર્થ:- તે (સમ્યગ્દર્શન) ૧ નિસર્ગથી એટલે સ્વભાવથી અને ૨ અધિગમથી એટલે શુર્વાદિકના ઉપદેશથી એ જે પ્રકારે થાય છે તેમાં નિશ્ચયમાં તેા અનંતાનુબંધી યતુષ્ઠ અને દર્શનમોહની ત્રણ પ્રકૃત એ સાત પ્રકૃતિના ક્ષય, ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ થવાથી ક્ષાયિક ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ સમક્રિતની પ્રાપ્ત થાય છે તેથી મતિ શ્રુત કે ભારતરમરણુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તથા તીર્થ કરના કે સદ્ગુરુના ઉપદેશથી જડ ચેતનના ભેદજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી જવાજીવ, ધર્માધર્મ વગેરેના યથાતથ્ય-તાદૃશ્ય સ્વરૂપને જાણીને તેવું જ શ્રદ્ધાન કરે-પ્રતીતિ કરે તેને સમક્રિતી કહેવો 'લઙ્ઘિસાર' નામક ગ્રંથમાં મિથ્યાત્વી જીવને સમક્રિત પ્રાપ્ત થવાનું વિધાન નીચે પ્રમાણે દર્શાવ્યું છે

સંજી, પર્યાપ્ત, મંદકપાથી, ભવ્ય, ગુણદોષના વિચારવાળો સાકારોપયોગી (જ્ઞાની), જાગ્રત અવસ્થાવાળો એટલે ગુણવાળો જે જીવ હોય તે જ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરી શકે છે સમક્રિત પ્રાપ્ત કરવાવાળાને પાંચ લઙ્ઘિ હોય છે, ૧ ક્ષયોપશમ લઙ્ઘિ, ૨ વિશુદ્ધ લઙ્ઘિ, ૩ દેશના લઙ્ઘિ, ૪ પ્રયોગ લઙ્ઘિ અને ૫ પ્રકરણ લઙ્ઘિ હવે આ પાંચે લઙ્ઘિનું સ્વરૂપ કહે છે ૧ અનંત સસારમાં પરિભ્રમણ કરતાં કોઈ વખતે કોઈ આત્માને એવો યોગ બને કે, જાનવરણીય આદિ આઠે કર્મોની સર્વ અપ્રશરત (ખૂરી) પ્રકૃતિઓના અનુભાગ (રસ) ને સમયે સમયે અનંતગુણ ઘટાડતાં ઘટાડતાં ક્રમશઃ ઉપર આવે છે ત્યારે ક્ષયોપશમ લઙ્ઘિ પ્રાપ્ત થાય છે. ૨ આ ક્ષયોપશમ લઙ્ઘિના પ્રતાપથી અશુભ કર્મના રસોદય ઘટે છે તેથી સકલિષ્ટ પરિણામની હાનિ અને વિશુદ્ધ પરિણામની વૃદ્ધિ થવાથી જીવને સાતાવેદનીયાદિ શુભ કર્મ-પ્રકૃતિઓના બંધ કરવાવાળા ધર્માનુશાસન શુભ પરિણામોની પ્રાપ્તિ થાય છે તે વિશુદ્ધ લઙ્ઘિ ૩ આ વિશુદ્ધ લઙ્ઘિના પ્રભાવથી આચાર્યાદિનાં દર્શન કરવાની અને વાણી શ્રવણનો અભિલાષા જાગ્રત થાય અને સત્સમાગમ કરી ષડ્ભવ્ય, નવતત્ત્વ દત્યાદિને જ્ઞાતા અને તે દેશના લઙ્ઘિ ૪ ઉપર્યુક્ત ત્રણ લઙ્ઘિ પામેલો જીવ સમય સમય વિશુદ્ધતાની વૃદ્ધિ કરતો આયુષ્ય સિવાયનાં સાતે કર્મોની સ્થિતિ એક કોડકોડ સાગરથી કમી કરે, ધાતિકર્મનો અનુભાગ (રસ) જે પર્વત સમાન કઠણ હતો તેને કાષ્ટ તથા લતા સમાન રાખે અને અધાતિકર્મનો અનુભાગ હળાહળ વિપરિત હતો તેને લીખડા તથા કંજી સમાન રાખવાની યોગ્યતાને પામે તે પ્રયોગ લઙ્ઘિ (આ લઙ્ઘિ ભવ્ય તથા અભવ્ય બન્નેને સામાન્ય હોય છે) ૫ આ પ્રયોગ લઙ્ઘિના પ્રથમ સમયથી માંડીને પૂર્વેકત એક કોડકોડી સાગરોપમમાં કષ્ટક્રમ સ્થિતિ રાખી હતી તેને (આયુષ્ય સિવાયનાં બીજાં કર્મોની સ્થિતિને) પલ્લોપમના અસંખ્યાતમાં ભાગ જેટલી કમી કરે (દીગબર મત પ્રમાણે ૭૦૦ તથા ૮૦૦ સાગરોપમ કમતી થઈ જાય) ત્યારે પાંચમી કરણ લઙ્ઘિ પ્રાપ્ત થાય છે (આ લઙ્ઘિ ભવ્ય જીવને જ હોય છે) અહિ ત્રણ કરણ કરે છે-૧ અધપ્રવૃત્તિ કરણ, ૨ અપૂર્વ કરણ, અને ૩ અનિવૃત્તિ કરણ (કરણ કષાયની મદતાને કહે છે) આ ત્રણ કરણાં અનિવૃત્તિ કરણનો કાળ તો ફક્ત અત્યુદ્ધતનો જ છે તેનાથી અસંખ્યાત ગુણો કાળ અપૂર્વકરણનો છે અને તેનાથી અસંખ્યાત ગુણો કાળ અધપ્રવૃત્તિ કરણનો છે તે કાળ પણ અત્યુદ્ધતનો જ જાણવો (અત્યુદ્ધતની-પણ અસંખ્યાતા-ભેદ છે) આ કરણલઙ્ઘિને પ્રાપ્ત થયેલા ત્રણ કાળવર્તી

જાને જીવેલા કરણની વિશુદ્ધતા રૂપ પરિણામ તો અસંખ્યાતા સ્થાનપ્રમાણ થાય છે તે પરિણામ અધઽર્થાત કરણના જેટલા સમય છે તે પ્રત્યેક સમયમાં જિંદ પામે છે તેમ જામને નીચેના પરિણામોની વિશુદ્ધતાવાળા ઉપરના પરિણામોની વિશુદ્ધતામાં મળી જાય છે તેથી તેને અધઽર્થસ્થિતિ થઈ છે આ કરણમાં ૪ આવરણ હોય છે—૧ પ્રતિબલ્ભ જ્ઞાનતણુથી વિશુદ્ધતાની જિંદ ૨ પૂર્વોક્ત રિશ્તિનિધયો જાનુભાવે થઈને જિવે રિશ્તિનિધ, ૩ સાતા વેદનીય આદિ ડહરત (સૂરી) ઇન્દ્રિયોનો સમયે સમયે જિંદ પામતો ઝગ, આદિ સાકર જાને જામૃત સમાન ચેદાણવદીયો રસ અર્થાત જાનુભાવ નિધ જાને ૪ અસાતાવેદનીય આદિ અઽરત ઇન્દ્રિયોનો જ્ઞાનતણુ થઈને નીચ કાંઈ સમાન જાનુભાવ ન થ જા ૪ જા ૨ ક વાય છે જા અધઽર્થસ્થિતિ કરણના અતણુ કૃતિનો કાળ પૂર્ણ થયા બાદ જાણુ અપૂર્ણ કરણ કરે છે તેમાં થયા જીવેલા અપેક્ષાએ તે સ્થાનથી અસંખ્યાત ટણુ પડિયામની થા હોય ૫ પરણુ એક જીવની અપેક્ષાએ અતણુ કૃતિના સમય જેટલા પરિણામ હોય છે સમયે સમયે પરિણામોની વિશુદ્ધતા વધતી જાય છે પ્રથમ સમય કરતાં બીજો સમયે પરિણામોની વિશુદ્ધતા અસંખ્યાત ટણુ અધિક હોય છે એમ કમલ જિંદ પામતા પરિણામોનું અપૂર્ણ થયે જા કરણમાં હોવાથી તેને અપૂર્ણ કરણ કહે છે જા કરણમાં પ્રવર્તેલા અક્રમા મિથ્યાત્વમેદને રિશ્તિ મેદનીયપણે પરિણામની પછી સમ્યક્ત્વ મેદનીયમાં પરિણામની રૂ છે અહીં પણ ૪ આવરણ હોય છે—૧ ટણુમેલિ, ૨ ટણુ સક્રમણ ૩ રિશ્તિનિધ ૪ જાનુભાવ અહીં તેમાં પૂર્વે બાધિયાં જાને સવામાં રહેલા ઇન્દ્રિયજન્ય ઇન્દ્રિય ઉદારણા કરી પક્તિનિધ સમયે સમયે અસંખ્યાત ટણુ નિજ રા કરે ટણુ મેલિ, ૨ સમયે સમયે કાપમાં રહેલા ઇન્દ્રિય પ્રકૃતિનાં પરમાણુઓને પથરાવી રે સક્રમણ (સમ્યક્ત્વ એક જોડ મગી જાન્ય બેદાય થવું તે) કરે તે ટણુ સક્રમણ, ૩ સવામાં રહેલી પ્રકૃતિઓમાંથી અણુના પ્રકૃતિઓની રિશ્તિ કમી કરવી તે રિશ્તિનિધ જાને ૪ પહેલાંની સવામાં રહેલી અણુના પ્રકૃતિનો જાનુભાવ કમ કરે તે જાનુભાવ અહીં જા ચાર કાળે જાપૂ કરણમાં આવરણ થાય છે જા પ્રમાણે સમયે સમયે અણુના કમ પ્રકૃતિના જાનુભાવ જાનતણુથી કમી થાય છે જાને શુભ કમ પ્રકૃતિનો જાનુભાવ જાનત જાન ત ટણુ જિંદ પામે છે જામ અર્જિતિ કરણનાં અર્જિત સમયમાં જાને મેદનીય જાન જાનતણુથી ચતુષ્ક્રમે સાત પ્રકૃતિનાં પ્રકૃતિ રિશ્તિ જાનુભાવ જાને પ્રરેણામેનો ઉચ્ચ થવાની થાનતા નષ્ટ થવાથી તે ઉપરથી રૂપે રહે છે ત્યારે જામમાં જિનપ્રણીત તત્ત્વમિત્રુ મદાન થવાતથ્ય કરેલા થોડા સમયગાળા પ્રાપ્ત કરી ઉપરથી સમ્યક્તિ જાની જાય છે પાકમણુ જા કાનનો જા રીપક્રિયા વિચાર કરે તે જા સવામાં અક્રમાને સમકિતના જાન પ્રાપ્ત થવો રહેલો કુલ જા છે ॥

સંવેષા

અપરિશ્તિ નિકટ હોય કમ જામ મદ તેજ પ્રકરે પ્રકાશ નિજ જાનતી કરી ॥
 દિતો ॥ ઠાવ દેષ ॥ નવનો ॥ જાલ દેષ ૭૫૭ જા કર જાન રીતિયા રે ચરો ॥
 સુનિ નવપાસ દેષ ૭૫૭ તો નાચ દેષ ૭૫૭ જાને ઉત્સા ૭૫૭—૨૨ કમ કરી ॥
 જામ કરણ દેષ દેષ કુલ દર દેષ થા તે ટણુવદ દે, અમ્યક્ત્વ સુષ રા ॥

અર્થાત્ જીવને જ્યારે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થવાનો અવસર પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે પ્રથમ તેની ભવચિત્તિ પરિપક્વ થઈ હોવી જોઈએ, કર્મનો બધ પણ કોડાકોડ સાગરની રિચિતિની અદર રહી અને તે પણ મંદ રસમય રહેવો જોઈએ. સુખમાં હર્ષ નહિ, દુઃખમાં ઉદાસી નહિ, સદા આનંદમય સુખમુદ્રા હોય તેનું અંત કરણુ પણ સાક્ષીભૂત થઈ જાય કે હવે મારી ભલાઈનો સમય પ્રાપ્ત થયો છે. સ્વાભાવિક રીતે જ તેમનાં વિનયભાવ, કરુણાભાવ જાગ્રત થઈ જાય. સર્વનું સદા કુશળ ધ્રુવે, અભિમાન અક્કડાઈ રહે નહિ, દ્વીતિયાના ચંદ્ર સમાન જેમના હૃદયમાં જ્ઞાનનો અકુર ફૂટી નીકળે આવે જીવ કોઈના દયાણુથી નહિ પરંતુ પોતાના ઉત્સાહથી કર્મશ્રુત્યોની સન્મુખ ઉભો રહી મોહનીય કર્મની જે માયાજાળ છે તેમાં ફસાય નહિ ઉત્ક્રાંત તેનો નાશ કરવામાં તત્પર રહે, જેથી સહેજે જ તેમની દુર્ગતિ થતી અટકે અને સદ્ગતિમાં નિવાસ થાય પરિણામે તે સર્વ દુઃખોનો અંત કરી પરમસુખી બની જાય છે આટલા ગુણોનો ધારક હોય તે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરી શકે છે

સમકિતના પાંચ પ્રકાર

૧ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ-જેમ નદીમાં પડેલો પથ્થર પાણીના આવાગમનથી ધસાઈવ ધસાઈને ઘાળ બની જાય છે, તે પ્રમાણે સંસારરૂપ નદીમાં અનાદીકાળથી પરિભ્રમણ કરતો જીવ રૂપ પથ્થર શારિરિક માનસિક દુઃખોથી તથા ભૂખ, તરસ, ટાઢ, તાપ, છેદન, ભેદન આદિ અનેક ત્રેષાદારા થતી અકામ નિર્જરારૂપ પાણીથી ધસાઈને રાગદ્વેષ રૂપ પરિણામથી ઉત્પન્ન થયેલા અનતાનુબંધીનો ચોક અને ત્રણ મોહનીય એ સાત કર્મપ્રકૃતિ રૂપ ગ્રંથીને રાખથી ભરેલા અગ્નિની પેઠે ઉપશમાવે ઢાંકે, પરંતુ સત્તામાં પ્રકૃતિ રહે તેને ઉપશમ સમકિત કહે છે આવા આવા ઉપશમ સમકિત તથા ઉપશમ શ્રેણી સમ્પન્ન પ્રાણીના ઉપશમ સમકિતની રિચિતિ અતસુહૃદની હોય છે, જેમ વાદળાં દૂર ખસવાથી સૂર્ય કિરણો ઝગમગાટ કરે છે તેમ આવા જીવોનું સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રકાશમાન થાય છે આ સમકિત સર્વજન્યઆત્મી જીવને જાન્ય એક આવા ઉત્ક્રાંત ૫ વાર આવે છે ઉપશમ સમકિતના કાળમાં શકાદિ કોઈ દોષ ઉત્પન્ન થતો નથી. આ સમકિતનો કાળ પુરો થાય એટલે ક્ષયોપશમ સમકિતમાં જાય, અહીં પડવાઈ થાય તો સારવાદનમાં જાય પછી પહેલી ગુણમ્થાને આવે

૨ સારવાદન સમ્યક્ત્વ-આહ નિશ્ચાત્વ મોહનીય અને મિશ્ર મોહનીય એમ બે પ્રકૃતિનો ઉદય નથી અને સમકિત મોહનીયનો વિશેષ ઉદય થાય તેની સાથે અનતાનું બંધી ક્ષાયનો ઉદય થાય તેથી તે પડવાઈ થાય છે દાખલા તરીકે કોઈ મનુષ્ય ઉચ્ચ મિનારા ઉપરથી પૃથ્વીનું અવલોકન કરતો હોય તે વખતે ચક્કર આવવાથી નીચે પડી જાય, મિનારાની ડોચેથી પડતા હજી ધરતીએ પહોંચ્યો નથી, મધ્યમાં છે તે પ્રકાર સારવાદન સમકિતનો જાણવો અર્થાત્ ચોથા ગુણસ્થાનવર્તી, ઉપશમ સમકિતરૂપ મિનારા પર ચઢ્યો પણ પર સ્વભાવરૂપી પૃથ્વીનું અવલોકન કરતાં અનતાનુબંધી ક્ષાયોદયરૂપ ચક્કર આવવાથી પડ્યો, નિશ્ચાત્વ રૂપ ધરતીએ પહોંચ્યો નથી, વચ્ચેમાં છે ત્યાં સુધી સારવાદન જેમ આત્રટક્ષની ડાળેથી ફળ (ફેરી) ટૂટ્યું પણ ધરતીએ પહોંચ્યું નથી ત્યાં સુધી સારવાદન જીવ રૂપ આંખો, તેની પરિણામ રૂપી ડાળ અને સમકિત રૂપ ફળ તે અનતાનુબંધી ક્ષાય રૂપ વાયુથી ટૂટ્યું નિશ્ચાત્વ રૂપ પૃથ્વીએ પહોંચ્યું નથી રસ્તામાં છે ત્યાં સુધી સારવાદન જેમ કોઈ મનુષ્યે ખીરખાડતું બોજન ક્યું

જાણી તેને વચન થયું વચન કરતી વખતે ચોડા રવાન રહી ભય છે તે સમાન સારવાદન જેવી રીતે મદાનો નાદ પ્રથમ મહેર મળીર હોય પછી રણકો રહી ભય છે તહેર મળીર સમાન સમક્ષિત અને રણકો રહી મધ્યે તે સમાન સારવાદન જેમ થાંદનો રણકો અને સમયમાં નષ્ટ થાય છે તેવી રીતે સારવાદન સમક્ષિત થયું ઉત્કૃષ્ટ ૬ આપલિકા અને ૭ સમય નાદ નષ્ટ થાય છે અને તે શ્રવ મિથ્યાત્વી બની ભય છે આ સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ નયન્ય એક વાર ઉત્કૃષ્ટ પાંચ વાર થાય છે

૪ ક્ષયોપસમ સમ્યક્ત્વ—ઉપસમ સમક્ષિતનો કાળ પુરો થયે વિશુદ્ધ થયેલા મિથ્યાત્વના પ્રદૂષગના નિમિત્તથી ને શ્રાવ ઉપજે તે ક્ષયોપસમ સમક્ષિત ૭ પ્રકૃતિઓમાંથી જનતાત્મ્યથી અતુષ્ટ અને મિથ્યાત્વ મેહનીય અને મિથ મેહનીય એમે મેહનીય, એ ૭ પ્રકૃતિઓને પ્રદેહજન થઈ અપી ભય, મદ ઉત્પત્તિ સમક્ષિત નાદ થતું નથી પાણીથી જુઝાવેલ અગ્નિનો પેટ ક્ષય કરે અને અનુસ્ય પ્રકૃતિઓ ઉપસમમાં રહે તથી ક્ષયોપસમમાય રહે તથા સમક્ષિત મેહનીય ક્રીડા અગ્નિની પેટ ક છક ઉપસમાયે અને ક છક ઉદ્ભવમાં રહે ભયવા એક સમક્ષિત મેહનીયની પ્રકૃતિને ક છક ઉપસમાયે અને નાકીનો ૭ પ્રકૃતિઓના ક્ષય કરે ક્ષયોપસમ સમક્ષિતના પક્ષા વિજય થાય છે પૂર્વોક્ત ૭ પ્રકૃતિવાંથી જારો ક્ષય કરે. એ નો ઉપસમ કરે અને ને એક પ્રકૃતિના સત્તામાં રજા છે તેને વેદે ભયવા પાંચનો ક્ષય કરે એકનો ઉપસમ કરે અને એકને વેદે સમક્ષિતથી સમ્યક્ત્વના વિશેષ નિમજા અને છે આ સમક્ષિત શ્રવને અસમ્યક્ત્વવાર આવે છે તેની સ્થિતિ ૪ અતતુષ્ટતાની છે ૬૬ સાબર અને તજુકોઠ પૂર્વ અધિક આ સમક્ષિતમાં સકાદી હોય ઉત્પન્ન થાય છે પણ તરતજ ખુલાસો કરીને હોયનું નિવારણ થાય છે એટલે સમક્ષિત થયું રહે છે

૪ વેદક સમ્યક્ત્વ—ક્ષયોપસમ સમક્ષિતથી આત્મજ વર્ધતા અને ક્ષાલિક સમ્યક્ત્વ ઘાત થતા પહેલાં ફક્ત એક સમય વેદક સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ થાય છે ક્ષયોપસમ સમક્ષિતની સમક્ષિત મેહનીનો ઉદ્ભવ કિરસો ને સમયે વેદીને અપાવત્ત તે સમયે વેદક સમક્ષિત હોય આ સમક્ષિત શ્રવને એકજ વાર આવે છે કારણ કે તેને પામેણો શ્રવ તરીકે અને અવરત ક્ષાલિક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે વેદક સમક્ષિતની સ્થિતિ માત્ર એક સમયની જ છે

૫ ક્ષાલિક સમ્યક્ત્વ—વેદક સમક્ષિત બીજા સમયમાં નિકળે ક્ષાલિક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે ઉપરુક્ત સત્તે પ્રકૃતિઓને પાણીથી જુઝાવેલા અગ્નિનો પેટ ક્ષય થા ક્ષય કરી પછી પ્રાપ્ત થાય છે આ સમક્ષિત આત્મજ જાણી જણ નથી ક્ષાલિક સમક્ષિતી ઉત્કૃષ્ટ ત્રીજે થયે મેહો ભય છે.

નોંધ —

(૧) અતતતુષ્ટતાથીનો ચોક અને તજુ મેહનીયનો ખુલાસો નીચે પ્રમાણે છે—અત- કાળથી જેનું જ જન જાતમાની સાથે જાતી રહ્યું છે તેવાં કીધ, માન, મત્ત્ય અને મેહના ત્રીજ ઉદ્ભવને અતતતુષ્ટતાથી ચોક રહે છે આ ચોકડાને દૂર કર્યા વિના મિથ્યાત્વમેહનીય મિથ મેહનીય અને સમક્ષિતમેહનીયનું જન મદ થયું નથી અર્થાત્ તેનો ક્ષય, ઉપસમ કે ક્ષયોપસમ થવો નથી હવે મેહનીય કમના એ પ્રકાર છે—૧ ક્ષનમેહનીય, ૨ અસ્તિમેહનીય ૫યાઈ મદાને ક્ષન કહે છે. તે ક્ષનને ને મેહકિત કરે (વિકૃત કરે) તે ક્ષનમેહનીય, અને

ચારિત્ર પ્રાપ્ત કરવામા કે પાળવામા જીવને મુઘ્ધ બનાવે તે ચારિત્ર મોહનીય. કર્મના ફળ સધન હોવાથી જીવ મિથ્યાદ્રષ્ટિ થાય છે, આ વખતે તે મિથ્યાત્વની વર્ગણા કંઈક સત્તામાં રહે અને કંઈક ઉદયમાં આવે તે ગુરુ દેવ, ગુરુ અને ધર્મની પિછાણ થવા દે નહિ તેથી જીવ તેનાથી વિમુખ રહે તે મિથ્યાત્વ મોહનીય મિથ્ર મોહનીયનું સ્વરૂપ મિથ્ર સમકિતના જેવું જાણવું અને સમકિત મોહનીય તે ક્ષાયિક સમકિતનું ઢાંકણ છે, તેનાથી સમકિત ગુણનો જેવો ધાન તો ન થાય પણ તેમાં ચન, મત્ર અને અગાઢ દોષ ઉત્પન્ન થાય છે મિથ્યાત્વી જીવોનો આ મોહનીય હોતો નથી, પરંતુ ક્ષયોપશમ સમાક્રિતને હોય છે તેની ઉપસ્થિતિમાં સમકિત મલિન રહે છે, કેમકે તે કાકદિ દોષયુક્ત હોય છે જેમ કાક વૃદ્ધ પુરુષના હાથમાં લાકડી હોય તે મજબૂત પકડી પણ ન શકે તેમ છોડી પણ શકે નહિ. તેવી જ રીતે તેને પણ ભગવતીચરમાં કલા પ્રમાણે ચન, મત્ર, અગાઢ દોષ ઉત્પન્ન થાય છે તેથી પરિણામોમાં જગત રહે છે કેટલાક બોળા જીવો દેવ, ગુરુ, ધર્મ પર અનુરાગ કરવો તેને સમકિત મોહનીય કહે છે, પણ આ કથન બરાબર નથી કારણકે દેવ, ગુરુ ધર્મ ઉપર અનુગામી આદર્શ, ગુણ સ્થાન સુધી હોય એમ કેટલાકનું માનવું છે પણ આ કથન અપેક્ષાવાળું સમજવું. શ્રી મહાવીરપ્રજ્ઞાના ઉપર ગૌતમ સ્વામીનો અનુરાગ હતો તેમ શ્રાવકોના ગુણમાં પણ કંઈ છે કે 'પેમાણરાગરતા' માટે આવાં પ્રશસ્ત રાગને સમકિત મોહનીય ન કહેવાય. સમકિતી જીવ લોકિક દેવગુરુને ધર્મબુદ્ધિએ કે સ્વાર્થ સાધન માટે કાંપિ માનતા નથી, પરંતુ લોકોત્તર દેવ, ગુરુ, ધર્મની ઉપાસના સ્વાર્થ સાધવાની બુદ્ધિએ કરે તો સમકિત મોહનીય રૂપીમગ વધે આવી અમણા ક્ષાયિક સમકિતીને કદી હોતી નથી, તે તો સ્વદૃનકર્મનો જ બધો દોષ અથવા ગુણ માને છે

(૨) ૭ પ્રકૃતિના ક્ષયોપશમાદિવડે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ તો થઈ ગઈ હોય, પરંતુ અંબડ સંન્યાસી તથા મરિચીનો પેઠે વેષપરિવર્તન કયું ન હોય છતાં બાવથી તો તે સમકિત છે, પરંતુ વ્યવહારમાં મિથ્યાત્વી વેષે હોવાથી તેને કેટલાક મિથ્યાત્વ સમકિત કહે છે. પણ ખરી રીતે ભાવ સમકિતના હોવાથી તેઓ સમકિતી છે.

(૩) અભવ્ય જીવ સત્સંગના પ્રસંગથી, પૌદ્ગલિક સુખ તથા માન પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરવાનો અભિલાષાએ શ્રાવક તથા સાધુનાં વ્રત આચરે, વેષ પણ ધારણ કરે અને વિશુદ્ધ પ્રકારે પાત્રન પણ કરે. નવ પૂર્વ સુધી જ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત કરી લે છે, પરંતુ અભવ્યપણાના સ્વભાવને લીધે દર્શન મોહનીયની પ્રકૃતિઓનાં ક્ષયોપશમાદિ થતાં નથી તેથી તેઓ વ્યવહારમાં સમકિતી નજર આવવા છતાં નિશ્ચયમા મિથ્યાત્વી હોય છે તેને પણ કેટલાક મિથ્યાત્વ સમકિત કહે છે પણ આ દીપક સમકિત કહેવાય છે તેઓ બાવથી મિથ્યાત્વી હોવાથી મિથ્યાત્વી જ છે.

(૪) મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનક x (મિથ્યાત્વને પણ ગુણનું સ્થાનક) ગણેલું છે. સંસાર-સ્થિત અનત જીવો મિથ્યાત્વ સ્થાનમાં જ રહેલા છે તેઓ ત્યાં રહ્યા થકા પણ અકામ નિર્જરા દારા કર્માંશ ક્ષય કરે છે, ત્યારે જ ઉપર ચડે છે. જૈન ધર્મની દ્રવ્ય કરણી કરી ૬૯ કોડાકોડ સાગર જેટલી કર્મ સ્થિતિ મિથ્યાત્વમાજ અપાડવી પડે છે આત્માને સમ્યક્ત્વાભિમુખ કરવાનો

x શાસ્ત્રમાં ગુણઠાણને જીવઠાણ કહ્યા છે

પ્રભુ આ સ્થાનમાં જ ઉત્પન્ન થતા હોવાથી મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન કહેવાય છે તેથી નેત્રમનવવાળા એક જાતને પણ પૂણું વસ્તુ માને છે અને અવકાર નવવાળા અવકારને તથા રૂપને માને છે આ અપેક્ષાએ આ ગુણસ્થાન કહેવાય છે

(૫) મિથ સમ્યક્ત્વ-મિથ્યાત્વ મોહનીયનાં દળીયાં ભોજનનાં ભોજનનાં ચોખ્ખાં અવસ્થા રહ્યાં તે વખતે શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ ગુણ અને શુદ્ધ ધર્મ એ ત્રણ તત્ત્વ પ્રતિ દેવભાવ પણ નહિ તેમ તેની આસ્થા પણ નહિ, તેવી જ રીતે કુદેવ કુમુર કુધર્મ પ્રતિ અતરવર્મા અનુરાવ પણ નહિ અને તેને મૂર્ખા (અકિતકર) પણ બોલે નહિ. કદરણ કે તેને એ બન્નેની સમજણ કે પરીક્ષા કરવાની વિવેકશક્તિ પ્રકટી નથી, તેને મિથ મોહનીય ગુણસ્થાન કહેવું જામણ તરીકે શીખ કર્યાં મોહાલ અને ખટાલ બન્નેનું મિથજ્ઞ હોય છે. કામાડિલ જિતમુકન અતમુદ્ધત પર્વત રહે છે. ક્ષતિ-જેમ પ્રાન કાલે રત્નિદિવસની મિથતા (સખ્યા) પ્રકટને વધારતી બની પૂર્ણ પ્રકાશમય બની જાય છે તે જ પ્રમાણે નિકટભવી કાલ જીવનું મિથ ગુણસ્થાન તે જીવને શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ ત બતાવી દે છે જેમ સખ્યાકાળની રત્નિદિવસની મિથતા પૂણું અધકારમય બની જાય છે તેવી જ રીતે જેમનો મોહ દૂર છે તેવા કાલ જીવનું મિથ ગુણસ્થાન તેને પુનઃ મિથ્યાત્વમાં પહોંચી જાય છે. બીજું ક્ષતિ-તન્મર ભકાર સાધુ મહાપુરુષનું આત્મન ચક્ર સાંભળી તેને વદન કરવાની અશિલ્પાએ કોઈ મનુષ્ય ત્યાં ગયો પણ સાધુજી તે ગળ્યાં નહિ, એકદે બાલા ભોગી જે મળ્યા તેમને વદન નમન કરી ઘુઘાધુનાં દસન જેટલું દળ તેમાં ચાલી લીધું આ લક્ષણ ને કેટલાક મિથ સમજીતનું કહે છે. આ મિથભાવ જીવને ૧ કલમાં ઉત્કૃષ્ટ ૬ વખત પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. જ્યારે સમજીતના ખરા ભાવ ન હોવાથી મિથ ગુણસ્થાનવાસી સમજીની કહેવાય નહિ.

હીવાભાવ અને રૂચીની અપેક્ષાએ બીજી રીત સમજીતના પાંચ પ્રકાર

૧ કારક-સમજીત પાંચમા હકા અને સાનક ગુણસ્થાનવતી કાલક અને સાધુજીમાં આ સમજીત હોય છે. આ સમજીતવાળા મનુષ્યો અણુમત તથા મહામતનું અતિમાર રહિત શુદ્ધ પાશન કરે છે. મત, પ્રત્યાખ્યાન, તપ, સવમાર્કિ ક્રિયા સ્વયં કરે છે અને ઉપદેશ આદેશદાર બન્ય પાસે કરાવે છે.

૨ રેત્વક સમજીત-જોવા ગુણસ્થાનકવતી જીવ શેણિક મહારાજા અને કૃષ્ણ વાસુદેવની મધ્યે જિન્નપણિત ધર્મના હૃદ બદાણી હોય છે. તન અત ધન્યી જિન્નકા અનેની ઉન્નતિ કરે છે. ચારે તીર્થના સાચા કાલન કાલમથી અને શક્તિથી પણ બન્નેને ધર્મ પ્રશંતિમાં ભોગનાર હોય છે. ધર્મશક્તિ કરવામાં આનંદ માને છે. મન પ્રત્યાખ્યાન આત્મસ્વાર્મી ઉત્સુક તેા હોય છે. પરંતુ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય કમોદયથી એક નવકારસી તપ પણ કરી સમતા નથી. પરંતુ સવ વિરતી થવાના કાલ છુટ્ટે છે.

૩ હીપક સમજીત-જેમ હીપક બીજાને પ્રકાશ આપે છે. પરંતુ તેની નીચે વા અધકાર રહે છે તેવી જ રીતે કેટલાક કમ્પ્રાન અપાલન કરી સત્ય કાલ રચિત, શુદ્ધ ઉપદેશદાર પ્રકાશદારા બન્ય અનેક વ્યક્તિઓને સર્વમાર્ગ પી બતાવી સર્વ તથા મોહના અધિકારી બનાવે છે. પણ તેમની નીચેનો અર્થાવ હવેને અધકાર નાશ કરી કાલ

નથી, તે એવું ધર્મ'ડ રાખે છે કે, આપણે તો સાધુ થતા એટલે હવે ઠાઠ પ્રકારનું પાપ આપણને લાગતું જ નથી અને કદાચ થોડું પાપ લાગી પણ જશે તો ઉપદેશદ્વારા થતા ઉપકારોથી તે દૂર થઈ જશે. આમ તે અતરાતમાર્માં દોષનો ડર નહિ રાખતાં વ્યવહાર ન બગડે તેવી રીતે ગુપ્ત અકૃત્ય પણ કરી એસે છે આવું સમક્ષિત અમળ્ય તથા દુર્લભગોપી જીવને હોય છે. અદ્યપિ તે વ્યવહારમાં તો સાધુ શ્રાવકદિ દેખાય છે તથાપિ મિથ્યાત્વ યુક્તરથાનથી ઉંચે ચડ્યા હોતા નથી, તેમને અભ્યંતર ભાવે શ્રદ્ધા હોતી નથી

૪ નિશ્ચય સમક્ષિત-સમક્ષિતને આવરનારી (દર્શન મોહ) કર્મ પ્રકૃતિઓને ક્ષય કરી જેમણે આત્મામાં સમ્યક્ત્વ ગુણ પ્રકટ કર્યો છે તેઓ દિગ્વ્ય પ્રકાશક નિઃકલ્મસ દેવ માને છે, સ્વપર ભેદવિજ્ઞાનના દર્શક જ્ઞાનને ગુરુ માને છે અને આત્માના વિશુદ્ધ ઉપયોગમાં રમણતાપૂર્વક વિવેકયુક્ત કરેલી ક્રિયાને ધર્મ માને છે આ રીતે ત્રણ તત્ત્વોમાં નિશ્ચયાત્મક દઢ શ્રદ્ધાળુ અને છે. કારણકે-૧ અભવ્ય જીવ જ્ઞાનાદિ ગુણોની આરાધના કરી શકતો નથી અને ભવ્ય જીવોમાંથી પણ જેમનો આત્મા વિશુદ્ધ થયો હશે તેઓજ સ્વભાવથી અથવા ગુરુ ઉપદેશથી આત્મકલ્યાણાભિમુખ થઈ શકશે, દેવતત્વ પ્રગટ કરવામાં પોતાનો આત્મા ઉપાદાન કારણ છે અને દેવ ગુરુ નિમિત્ત કારણ છે, ઉપાદાન કારણ કાર્ય રૂપે પરિણમે છે ત્યારે નિમિત્તકારણ છુટી જાય છે વળી જેઓ પરમાત્મ પદને પામ્યા છે તે આત્મા જ હતા એટલા માટે નિશ્ચયમાં સાચો દેવ આત્મા જ છે ૨ વિદ્યા ગુરુણામ્ ગુરુઃ જે જ્ઞાન યુક્ત, જ્ઞાનાધિક હોય છે તે જ ગુરુપદ પ્રાપ્ત કરવાને યોગ્ય હોય છે, એટલા માટે ગુરુઓનો પણ ગુરુ જ્ઞાન જ હોય છે તથા પ્રથમ જ્ઞાન ગુણ પ્રકટ થવાથી મોક્ષમાર્ગનું સ્વરૂપ જાણી શકાય છે એટલા માટે સાચો ગુરુ જ્ઞાન જ છે ૩ શુદ્ધોપયોગપૂર્વક કરેલી ધર્મક્રિયા જ નિર્જરાના હેતુભૂત હોય છે તથા ઉપયોગ શુદ્ધિને અર્થે જ બધી ધર્મક્રિયા કરાય છે એટલા માટે સાચો ધર્મ વિશુદ્ધ ઉપયોગમાં જ છે આમ નિશ્ચયમાં આત્માવલ્લ માને આ ત્રણે સમ્યક્ત્વના તત્ત્વો હોય છે. આ પ્રકારની જેની શ્રદ્ધા હોય તેવા ભાવમાં રમણતા કરે તેને નિશ્ચય સમક્ષિતી જાણીએ

નિશ્ચય સમક્ષિતીનાં લક્ષણ-છપય છઠ

રાગદ્વેષ અરુ મોહ, નહી નિઃકલ્મસ નિરખત,
દર્શન, જ્ઞાન, ચરિત્ર, શુદ્ધ આત્મરસ ચક્રખત,
પરદ્રવ્યસેતી બિજ, ચિહ્ન ચૈતન્ય પદ મહિત,
વેદત સિદ્ધિ સમાન, શુદ્ધ નિજ રૂપ અખડિત,

સુખ અનંત જિસ પદ વસત, સો નિશ્ચય સમ્યક્ મહત,
ભયે વિચક્ષણ ભવિકજન શ્રી જિનંદ ઇસ વિધિ કહત.

અર્થ—જે જીવને નિશ્ચય સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ થાય છે તે જીવ પોતાના આત્મામાં રાગ, રૂપ અને મોહને દેખતોજ નથી એ ત્રણે દોષો તેના મદ પડી જાય છે એટલે તે દોષોને ઉત્પન્ન થવા દેતો નથી પરંતુ જ્ઞાન, દર્શન અને ચરિત્ર રૂપ આત્મયુગોને જે પરમ રસ છે. તેનું આસ્વાદન કરે છે જડ ચૈતનનો ભેદ સમજીને પરભાવ રૂપ પુરુષગત પરિણતિથી આત્માને અજગો કરી આત્મભાવમાં રમણતા કરે છે શુદ્ધ અને અખડ આત્મજ્યોતિને પ્રકટ કરી દેહમાં રહેતો છતા દેહાતીત-સદ્ધ સમાન સુખનો અનુભવ કરે છે. આ પ્રમાણે આ નિશ્ચય

સમ્યક્ત્વ જનત સુખનું સ્થાન એવી જે સિદ્ધિ ગતિ છે તેને પ્રાપ્ત કરાવનાર છે એવું મોનિનેન્દ્ર જાણવાનું કરમાત છે જ્યારે જ્ઞાત્રા પોતાના યાન દ્વન, ચરિત્રના જનુભવમાં લીન હેતુ, યાનથી પોતાના જ જ્ઞાત્રાને જાણે, દ્વનથી પોતાના જ જ્ઞાત્રાને જાણે અને ચરિત્રથી પોતાના જ જ્ઞાત્રાને જનુભવે તેમાં લીન થાય અને અને આત્મિકસુખ સમતા રક્ષેનો જનુભવ કરે ત્યારે નિમ્મલ સમ્પ્રીતમાં તે હોય.

૫ વ્યવહાર સમર્થિત-જનત મનુષ્ય આપ પ્રાતિકાલ જાદિ સુખ સ્થિતિ એવા અસ્થિત પ્રશ્નને દેવ કરી માને જીવિત તથા રજ સુખયુક્ત નિર્મલને શુદ્ધ કરી માને અને જીવણીના પ્રશ્નના ધર્મને ધર્મ કરી માને છે.

વ્યવહાર સમર્થિતનાં લક્ષણ કષ્ટ કંઠ, કષ્ટ

જ્યે દ્રવ્ય નવ તત્ત્વ, જે નીચા સુખ અને

દોષ જ્ઞાત્રા સ્થિત દેવ તો પ્રમાણે

સમ સ્થિતિ સુધા, હેતુ નિમ્મલ નિરોગી,

મત અવિરોધ જય તાદિ માને પર ત્યાગી,

જીવજાણિત ધર્મધર, સુખસ્થાન છુટે પરમ

જાણા નિહારવિવહારવદ સમ્યક્ લક્ષણ નિન ધરમ.

અર્થ—જેમને ધર્મસ્થિતિ આદિ છે દ્રવ્ય અને સુખાદિ નવ તત્ત્વનું યાન, દ્રવ્ય, કંઠ, કષ્ટ, પાનિના જાય જે સ્થિતિ થાય હેતુ, જે અહાર દોષ સ્થિતિ અસ્થિતિને દેવ કરી માને, શુદ્ધ સમધારી નિર્મલ સાધુને શુદ્ધ કરી માને, બિનેશર જાણિત ધર્મથી જે અવિરોધી હેતુ તેને ધર્મ જાણ કરી માને જીવજાણીનો કરમાવેથો (જ્ઞાત્રા) ધર્મ તેને ધર્મ કરી માને અને જે ૧૪ સુખસ્થાનના મતનો રૂઝે પ્રકારે જાણકાર હેતુ તેને વ્યવહાર સમર્થિતી જાણવે.

વ્યવહાર સમર્થિતના ૬૭ બોલ.

૪ મહાન ૩ સિત ૧ વિનય, ૩ શુદ્ધતા, ૫ લક્ષણ, ૫ કષ્ટ ૫ જ્ઞાત્રા, ૮ પ્રમાણના ૧ યતના, ૧ જ્ઞાત્રા, ૧ સ્થાનક અને ૧ જાણના, જે સર્વ મળી ૬૭ બોલ થયા તેનું વર્ણન.—

પહેલે બોલે ૪ મહા

ગાથા—પરમત્ત સંયતો યા સુવિક્ત પરમત્ત સેવજા જાવિ.

યાવજા કુર્વસણ યજ્ઞજાના સમ્મતસ્સ સદ્દેવજા ૪

૧ પરમત્ત સંયતો—જાત્રાને પરમ ઉત્કૃષ્ટ જય જે મોક્ષ પ્રાપ્તિ અને તે જાણવાના જે યાનકરિ રત્નકરિ રત્નકરો રૂપ ઉપાય તે જ પરમાર્થ કહેવાય છે મોક્ષ પ્રાપ્તિના ઉપાય રૂપ નીચ યાન, દ્વન ચરિત્રથી પોતાના જ્ઞાત્રાનો જનુભવ કરવો તે પરમ જાણનો પરિચય છે તે નવતત્ત્વ અને ૭ દ્રવ્યના યાન થયા પછી જાણે.

૨ સુદ્ધિ પરમત્ત સેવજા—જેમને સુદ્ધિએ-સમ્યક્ દષ્ટિએ પરમાર્થને જાણ્યા છે એવા રત્નકરોના જ્ઞાત્રાપદની સેવા-જાણિત કરવી સમ કરવો, જેમ રાજાની સેવા કરનાર રાજાકરિને જાણ્યા અને છે તેમ તત્ત્વ પરમાર્થ અને સુદ્ધિવતના ઉપાયક હેતુ તે ૫૭ પરમાર્થ અને સુદ્ધિવત જાણીત સમર્થિતી અને.

દષ્ટાત-ક્રોધક દુષ્ટાદવાળા મનુષ્યને વ્યભિચારના ગુન્હા બદલ રાજકર્મચારીઓએ
કરી તેનું નાક કાપી દેશનિકાલ કર્યો પરદેશમાં આ માણસે પોતાની એમ છુપાવવા સાધુને
પધારણ કરી લીધો. સુખ પર કૃત્રિમ હાર્ય લાવી નાચવા ફરવા લાગ્યો અને લોકોને
હેવા લાગ્યો કે, અભિમાનની નિશાની રૂપ નકામાં નાકને દૂર કરવાથી જ પરમાત્માને
|| ક્ષાત્કાર થાય છે, નાકનો મોહ છોડ્યા વિના પ્રભુ પ્રાપ્ત થતી નથી એહો ! મારાં સદ્-
|| ગ્ય છે કે હવે સંન્યસન દર્શન પરમ આહ્વાન-પરમ કલ્યાણકર દર્શન ફેં પ્રત્યક્ષપૂર્ણ
રી શકું છું પ્રભુપ્રીત્યર્થે રવેન્ધ્રાપૂર્વક નાક કપાવે તેને જ આવો અપૂર્વ લાભ પ્રાપ્ત
|| થયે છે ! ! આ સાંભળી બોળા લોકો પરમાત્માના દર્શન માટે ઉત્સુક બન્યા અને પોતા-
|| તાના નાક કપાવી તેના ચેલા બનવા લાગ્યા ગુરુમત્ર આપવાને બહાને પેલા નકટો
કર ચેલાને કાનમાં કહે છે કે હું મારી એમ લાકવા આમ કરું છું, હવે તું જો આમ નહિ
કરે તો હું લોકોને કહીશ કે આતો ક્રોધ મહાપાપી મનુષ્ય છે, તેથી તેને પરમાત્મા
શન આપતા નથી, વળી લોકો પણ તેને નકટો પાપી વગેરે કહી ધિક્કારશે આ ગુરુ-
મત્ર સાંભળી ચેલો ડરી ગયો અને વિચારવા લાગ્યો કે-નાક તો ગયું, હવે પાછું આવવાનું
|| થી માટે હવે તો આમનું કલ્પે માનવું તે જ ઠીક છે આમ વિચારી તે પણ તેવા જ
|| મ કરવા મઠી પર્યો આવી રીતે પેલા ધુર્ત ઢોંગી નકટો ગુરુએ ૫૦૦ ચેલાની જમાત
|| મભાવી લીધી અને તેનાં યશોગાન થવા લાગ્યાં આ લોકોનો ઉપદેશ સાંભળી એક રાજ
પોતાનું નાક કપાવવા માટે તત્પર થયો ત્યારે તેનો જ્ઞેનધર્મી પ્રધાન હતો તે બોલ્યો કે,
રાજન ! નકટો થવાથી તે કંઈ પ્રભુ દેખાતા હશે ? રાજાએ કહ્યું કે શું આ ૫૦૦ સાધુ જુઠા
છે ? પ્રધાન મૌન રહ્યા અને નકટોઓના ગુરુને લાલચ આપી એકાતમાં બોલાવી
પૂછ્યું કે બેલ, તને ખરેખર પ્રભુ દેખાય છે કે જોઈ કરે છે ? બોલે બોલીશ તો તારું

આમકુ ઉતરદી નાખીશ આમ કહી આણુક જાણવા માંડ્યા. આણુક જાણતાં જ તે પોતની ઉપેક્ષા, અને મારો નાંક. કુ સાચસત્ય કહી રહી છું મે ગુનો કરેલો તેવી રાત્રીએ માથે નાંક કપાતી નાખીશ કહ્યું, પરંતુ મારી એમ દાંકવા આમ કરે છું અને બધા એટલા છાંએ આતી રીતે રળ અને નીળ લોકો બચી ગયા.

આતી રીતે જિનાશ્ચીત કુશર કેરણી અને નિરાશ્ચર્યન જીતિનો નિર્વાક ન જવાથી કેટલાક મત્રદિ અનેક લાભઓ આપી અમવા ધમેન્દ્રીયના વિષયોને પેલવાના અનેક રસ્તાને ધર્મ તરીકે અપનાવીને ભોળા લોકોને અમમાં ફસાવે છે અને સત્ય ધર્મ થી ભ્રષ્ટ્ર બતાવે છે અને તે લાભસુ ભોળો માન, પૂજા પ્રતિષ્ઠાની લાભઅર્થ પરી તેમનાં કજા પ્રમાણે કરે છે પરંતુ પ્રધાનતી પેટે સુચ અને જુલિયત હોય તે પાખડીઓનાં પાપ્યને ઉપાર્થ પાડી આત્મથી છલોને તેમનાં પાળમાંથી બચાવે છે.

૪ કુલ સત્ય વચ્ચે—કુદેવ, કુચર કુધર્મ અને કુલાભના માનવણા, જિનાશ્ચીત કથનની વિપરીત ક્રિયા કરવાવાળા એવા કદાચકી મિથ્યાત્વની સમતિ ન કરવી કારણ કે જનત કળ પશ્ચાત આપણે મિથ્યાત્વમાં રમણ કર્યાં કહ્યું છે એટલે મિથ્યાત્વનો આપણને બહુ સ્પર્ક છે તેથી મિથ્યાત્વની વાતોની સીધા અસર થઇ નહીં છે આ કારણથી મિથ્યાત્વોથી પ્રથમથી દૂર રહેવું તે કિતાવક છે ભોળા છલોને અમણમાં નાખવા કેટલાક કુદ્દત નીએ કહે છે કે તથારા ધર્મની પોરેજ અમારા પશુ અહિંસા ધર્મ છે વિશેષ ક્ષેત્રે કહે છે જ નહિ આત્મ સંભળી ભોળા લોકો તેમનો સમાવેશ કરે છે પછી તે સમજાવે છે કે આપણા સુખભોજને અમે કિંસા કરવા ને પાપ છે પરંતુ ધર્મથી કરેલી કિંસા તો અહિંસા મધ્યમ, જેમ તથારા સાધુજી ધર્મ પરમાથે નદી ઉતરે છે તેમ ધર્મથી સંભળી તે ભોળા લોકો અમમાં પડે છે પરંતુ સુચ જન હોય તો તરત ઉપર આપે કે એકજ દેશમાં વિશેષ કળ રહેવાથી સાધુને ક્ષેત્ર ચતિભક્તા આદિ દેશનો સક્ષ્પ છે તેથી બચવા તેમજ ઉપકારનું કારણ બધી તે કિંસાના પાપથી મરતા અને પશ્ચાત્તપ કરતા થકા વિધિયુક્ત મતનાપૂર્વક નદી ઉતરે છે પણ તેમાં તેઓ ધર્મ માનતા નથી, અને દેશ બાજે તેનું પ્રાથમિક લાભનું શુદ્ધ થાય છે દેશાંતરમાં વિચરી મહાન ઉપકાર કરે છે પરંતુ તમે લોકો ધર્મથી કિંસા કરી આનંદ પામે છો અને યીશ્વર્ય કમ બાધિ છો તેમ તેઓ કરતા નથી. વળી સાંસારિક કર્મોમાં થતી કિંસાને તમે પાપ માન્ય છો અને ધર્મથી થતાં પાપ કાર્યોમાં પાપ માનતા નથી આ તે કેવા પ્રકારની મૂઢતા !

✓ અમ્ય ચ્યામે જ્ઞાત પાર્પ ધર્મસ્થામે ચિમુષ્યસે ।

ધર્મ સ્થામે જ્ઞાત પાર્પ બળ્લેપા મધિવ્યસિ ॥

અર્થ—સ સારમાં કરેલાં પાપોની નિશ્ચિત મારે ધર્મસ્થાનમાં જઈ ધર્મ કિંસા કરનાથી તેની મુક્તિ થઇ શકે છે પણ ધર્મસ્થાનમાં જઈને જે પાપો કરવામાં આવે છે તે તો વચ્ચેજ જેવાં થઇ જાય પછી તો પાપમેયનું સ્થાન રહી જ નહિ એટલા મારે જેમ સાધુ નામ ધારણ કરી અનાચાર સેવનાર વગેરે સર્થ નિવેશકમાં બાધિ છે તેમ ધર્મ સ્થાનમાં કે ધર્મને નામે કરાયેલી કિંસા પણ વચ્ચે કમ થઇ કરનારી નીવડે છે વત પાનમાં કસતાં દહતાં જે કમ થઇ કરા છે તે અવિષ્કારમાં પેલાં પેલાં પણ કુર્મ્યાં કુર્મ્યાં

એ. આમ વિચારી પાખંડોગોથી દૂર રહેવું તેમનાં ફંદમાં કદી ફસાવવું નહિ. આ પ્રમાણે સમકિતનો ૪ શ્રદ્ધા-આસ્થા બાણુવી. કુદર્શન તે મિથ્યાત્વ છે, તે ૨૫ પ્રકારની મિથ્યાત્વ છે તેના પેટાભેદોમાં ૩૬૪ મત છે તેના અસંખ્યાત મિથ્યા અધ્યય સાય સ્થાનો છે

બીજો બોલે-લીંગ ૩

લિંગ એટલે ચિન્હ. જેમ ધુમ્નના ચિન્હથી અગ્નિનું અનુમાન થાય છે તેમ નિમ્નોક્ત ત્રણ ચિન્હથી સમકિતની પિંજણ થાય છે. ૧ જેમ ૩૨, વર્ષનો ચોદ્ધો, ૩૫ યૌવનસંપન્ન ૧૬ વર્ષનો કુમારિકાનો હાવભાવ, વિદ્યાસ અને સંગમમાં આસકત બને છે, તેવી જ રીતે ભગ્ય સમકિતી જીવ જિનવાણી શ્રવણ કરવામાં આસકત હત ચિત્ત રહે છે જિન પ્રણીત શાસ્ત્રનું પદન કે શ્રવણ કરતી વખતે તેમાં તન્મય બની જાય છે. ૨ જેમ પ્રમળ જઠ-શમ્બિવાળો પુરુષ કે જે એક પ્રહર પણ ભૂખ્યો રહી શકતો ન હોય, તેને કમયોગથી ત્રણ અથવા સાત દિવસ સુધી ભૂખ્યા રહેવું પડયું હોય અને પછી તેને ક્ષીર આદિ ધૃષ્ટિ અને મિષ્ટ ભોજનની પ્રાપ્તિ થઈ હોય ત્યારે તે ભોજનપ્રતિ તેનો કેટલો બધો આદર હોય છે ? આવો જ આદર જિનવાણી શ્રવણ કરવાના પાસી સમકિતી જીવને શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવાના અવસરે હોય છે ધર્મોપદેશકોનાં વચનોને તે પૂર્ણ પ્રેમપૂર્વક 'તહત્તિ' આદિ વચનોથી વધાવતો થકો આદ-પૂર્વક ગ્રહણ કરે છે અને ૩ જેમ કોઈ કુશાગ્ર બુદ્ધિવાળા મનુષ્યને વિદ્યાભ્યાસ કરવાની તીવ્ર અભિલાષા હોય અને તેને બાણાવવા માટે શાંત, તેજસ્વી, આત્પાતિકી આદિ બુદ્ધિસંપન્ન પડિત ગુરુનો યોગ મળી જાય તો તે જેવી રીતે હર્ષોત્સાહ પૂર્વક વિદ્યા ગ્રહણ કરે છે અને કરેલી વિદ્યાને વારવાર યાદ કરી હૃદયમાં ચિરસ્થાયી કરી લે છે તેવી જ રીતે સમકિતી જીવ પણ હર્ષોત્સાહયુક્ત જિનવાણીને ગ્રહણ કરે છે, અને તેનું વારંવાર સ્મરણ, મનન નિદિધ્યાસન કરીને તેને આત્મામાં ચિરસ્થાયી બનાવે છે. ૧ શાસ્ત્ર શ્રવણ, ૧ સામાયક આદી ક્રીયા, ૩ સુપાત્રદાનથી ગુરુની બોવાવચ્ચ તથા વદન નમસ્કાર, આ ત્રણમાંના કોઈ એક ચીન્હમાં જે દેખાય તે ઉપરથી અનુમાન થાય કે આ લક્ષણ સમકિતીનું છે તેથી તે જૈન હોવો જોઈએ જેવી વાણી સબળાય છે તેવા વિચાર પ્રાય થાય છે અને તે વિચારો કાલાન્તરે આચાર રૂપે પરિણત થાય છે. શુદ્ધ કથનના શ્રવણથી શુદ્ધ, અને અશુદ્ધ કથનના શ્રવણથી અશુદ્ધ વિચાર ધણે ભાગે થાય છે તેમાં પણ શુદ્ધતા કરતાં અશુદ્ધતા અસર ધણી ત્વરાથી અને સચોટ થવા પામે છે વેશ્યા નતંકી આદિનાં નૃત્ય ગાયન જેવા સાબળવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતાં મૃદંગ, તબલામાંથી અવાજ નીકળે છે કે, કુબક, કુબક અર્થાત્ ડૂખ્યા ડૂખ્યા, ત્યારે સારંગીમાંથી પ્રશ્ન રૂપે આવાજ નીકળે છે, કે કિન કિન ૨ (કોણ કોણ) ત્યારે તે વેશ્યા જાણે તેનો પ્રત્યુત્તર આપતી હોય તેમ ધુમતી—ચક્કર લગાવતી બન્ને હાથ પહોળા કરીને કહે છે કે — 'યે જી બલા યે !' અર્થાત્ આ બધાં કુદૃષ્ટિથી નિરીક્ષણ કરાવાવાળા ડૂબે છે * પરંતુ ઇન્દ્રિયોના વિષયમાં

* નર રામ વિસાર કે કામ રચે, શુદ્ધ સાધુ કથા ન ગહે તિનકો ।

દામ દે કર રામા બુનાય લે, લાગત રામા નચાવનકો ॥

ધિક હે ધિક હે મૃદગ કહે, તવ તાલ કહે કિનકો કિનકો ? ।

રામાં હાથ ધ્રુમકે કહે, ધિક હે ધિક હે ધનકો ધનકો ॥

સુખ બનેલા પ્રેક્ષકો મુખ (મુઠ) બની જવાથી આ રહસ્યને સમજતા નથી અને વેશના કામે રોજક હાવભાવ, કટાક્ષ વગેરે નિહાળતા, તેના શબ્દોમાં આસક્ત થઇ વાર વાર તેનું સ્મરણ, રટન કરી કરે છે, અથવા તેના અવનાદિ પોતે માઇ આનંદ પામે છે આ રીતે વિશ્લેષણક શબ્દોની શ્રોતાપર જેવી અસર થાય છે તેવી અસર રોગચેતપાદક શબ્દોની થવી મહા મુશ્કેલ છે જેવી રીતે લીમચ કે કારણના કડુ સ્વાદમાં આનંદ માનનારો કીડો સાકરમાં રાખવાથી મીઠું પામે છે તેવી રીતે વિષ્ણુસહન કારકથી છૂપ દુઃખમાં કામચાં મેળ પામે છે અને ધર્મકેશના નામ માત્રથી કલકે છે એ મિથ્યાત્વના ચિન્હ છે પરંતુ જે સમ્યક્દષ્ટિ છે તે તે આજ્ઞા કરી કલા છીએ તેમ જિનવચનેમાં અનુશ્રુત રહે છે આ સમક્રિતાની ૩ ચિન્હ છે

ત્રીજો ભોલો-૧૦ પ્રકારનો વિનય.

ધર્મનું મૂળ વિનય છે એક વિનય ગુણનું બનાવે અસ્તિત્વ હેતુ છે ત્યાં જન્મ અનેક સહજો કમલ. આકર્ષાઈ આવે છે સમક્રિત હેતુ ત્યાં વિનય નમ્રતાનો મુખ્ય સ્વાભાવિક રીતે જ હેતુ છે કેટલાક ખુલામતિયાં સોઠા રાગ, અમલદાર કે સ્થૂં સાકુદાર વગેરેનો તે મહુ વિનય કરે છે અને માને છે કે એમ ક્ષવાથી અમને સુખની પ્રાપ્તિ થઈ તેમની સ્થાનતાથી અમે ઈચ્છતા મુખો પ્રાપ્ત કરી છીએ પરંતુ વત મનમાં આથી ઉશકે ન પરિણામ ધર્મવાર આવતું નહીં આવે છે હાથલા તરીકે રાજનદાર, દીવાન મહારાજોનારી માઇસ્ટ્રેટ ઇન્ચાર્જ પદવિ (ઉપાધિ) એ સરકારના અમલદારો પ્રસન્ન થાય ત્યારે આનંદ કરે છે જેની તેમને એક ઠોડી પણ ખચવી પડતી નથી અને મહત્તમાં જ પેતાના નોકર સહક મનાવી તેમને રક્ષાવે છે કે તેઓ આપેલી ઉપાધી કદાચ પાછી બેઠી લે તે જાનતાં મેમુ દખાવતાં પણ સરમલ છે અને કવચિત્ ઠેઠ આવપણ પણ કરી મેસે છે આવી રૂપા અને અર્ધિ ઉપાધિ શા કામની! વળી શીમાનો તે શીમાનોને જ પસંદ કરે છે કરીનેને તુચ્છ સમજી તેમની સાથે વાત કરતાં પણ સન્નવાય છે અમલ છે તેથી ગરીબો મારે તેવાઓ તરફથી સહાવર્તની આજ્ઞા આકાશ કુસુમવત્ મિથ્યા છે ગરીબોના બેઠી એવા મામાનો આ કાળમાં મહુ થાય છે ચોક્કસ માનને કે સમવચર ગરીબો જેટલા કામમાં આવે છે તેટલા મામાનો કામમાં આવવા મુશ્કેલ છે વળી જન્મતાં આપણે મુખોપભોગના જે જે પદાર્થો પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છીએ તેના ઉત્પાદનમાં વિશેષ હિસ્સો ગરીબોનો જ હેતુ છે આનું જળજવા છતાં પણ અધિર્મલ સોઠા રાગ અને શીમાનોનો જ વિનય કરે છે અને ધર્મોત્તમો તથા ગરીબોના વિનયથી વર્ચિત રહે છે એ પણ જ એકની વાત છે તેમજે જણવું મેઈએ કે, રાજાદિનો વિનય સ્વામ સાધનના હેતુ રૂપ હેતુથી વિનયપ્ર સહગુણમાં તેની જગ્યા થઈ જાય નથી પરંતુ પારચાલિક શુદ્ધિથી સુવૃદ્ધ અસ્તિઓનો વિનય રૂપમાં આવે તે જ સાચો વિનય છે અને તેવા વિનય વડે જ આર્માત્રિક વિશ્વસ થઈ શકે છે આવા વિનયના ૧ પ્રકાર કલા છે—૧ અરિક તનો વિનય, ૨ સિદ્ધનો વિન ૩ આચાર્યનો વિનય ૪ ઉપાધ્યાયનો વિનય ૫ સ્થવિર (સંનદક, સુવૃદ્ધ અને વધારક નો વિ. ૬ તપસ્વીનો વિનય ૭ સમ્પન્ન સાધુનો વિનય, ૮ જ્ઞાનસમ્પ્રદાયનો વિનય ૯ અર્ચિત સંપનો વિનય અને ૧ શુદ્ધ ક્રિયાવતનો વિનય +

ચોથે બોલે—શુદ્ધતા ૩

જેમ લોહીથી ખરાબોનું વસ્ત્ર લોહીમા ધોવાથી શુદ્ધ થતુ નથી. ઉત્કૃષ્ટ વિશેષ જાણે છે તેવી જ રીતે આર્થિક મમારભનાં કૃત્યો કરી જેઓ આત્મવિશુદ્ધિ કરવા ઇચ્છે છે તેમનો આત્મા ઉત્કૃષ્ટ વધારે મયિન બને છે, પરંતુ મલિન બનેલો આત્મા નિરાશી-નિરવધ ક્રિયા કરવાથી જ પવિત્ર બને છે. આવુ જાણી જે સમક્તિ જીવ હોય છે તે પોતાના આત્માને વિશુદ્ધ કરવા માટે આરભના કામોથી યચાશક્તિ દૂર રહે છે અને આરભનાં કાર્યોમાં રક્ત દેવ, ગર, ધર્મનો ત્યાગ કરે છે કારણ કે, જેમની ઉપાસના, મેવાભક્તિ, ધ્યાન, સ્મરણ કે સંગતિ કરવામાં આવે છે તેવી જ શુદ્ધિ થઈ જાય છે એમ કહેવાય છે, જમરી કીડાને પકડી લાવે છે અને પછી તેને માટીનું ઘર બનાવી તેમાં ગોંધી રાખે છે, યથુક સમય બાદ તે કીડા બમરી બની બહાર નીકળે છે. ધ્યાનનુ મહત્વ અને સંગીતનું જી સમગ્રવવા માટે શાસ્ત્રવેતાઓ આ દર્શાવે આપે છે આવી જ રીતે કામાદિ ૧૬ રિપુઓના કામાં કસાયેલા દેવ, ગુરુના જેઓ ઉપાશક બને છે, તેમના દર્શાવેલા ધર્મનું આચરણ કરે છે તે જીવ કામી, ક્રોધી થઇ માયાજળમાં કસાઇ ભવભ્રમણ વધારે છે, અને કામાદિ શત્રુઓને ક્રાંતનારા દેવ ગુરુની જેઓ ઉપાસના કરે છે, તેમણે બનાવેલા ધર્મની આરાધના કરે છે, જો કામાદિ શત્રુઓને જીતી આ ભવ પરભવમાં પરમ સુખી બને છે. આવુ જાણી સમક્તિ જીવ નિરાશી દેવ, ગુરુ, ધર્મને મનથી ભક્ત જાણે છે, ૨ વચનથી તેમના ગુણગ્રામ કરે છે અને કાયાથી તેમને જ નમસ્કાર કરે છે આથી તેમના વિચાર, ઉચ્ચાર અને આચાર એ જો યોગના વ્યાપારો વિશુદ્ધ રહે છે (૧) મનથી વ્ધાયો દૂર કરવા, (૨) વચનથી સત્ય વચનને (૩) કાયાથી જતનાથી પ્રવર્તન એ પણ ત્રણ શુદ્ધિ છે

પાંચમે બોલે—દુષણ ૫.

વાત, પીત અને કફના પ્રકોપથી જેવી રીતે શરીર રોગી અને નિર્જાળ બની જાય છે, તેવી જ રીતે નીચે જણાવેલાં પાંચ દુષણો વડે સમ્યક્ત્વ દૂષિત થતા આધ્યાત્મિક બળ ક્ષીણ થાય છે. આ પાંચ દુષણોનાં નામ—૧ શંકા, ૨ કંખા, ૩ વિતિગિચ્છા, ૪ પરપાસંક્રાંતસંસા અને ૫ પરપાસંક્રાંત સંથેવા.

૧ શંકા—ગ્રીન્નિન-વચનમા સંદેહ રાખવો તે જેમકે (૧) એક ટીપા પાણીમાં અસંખ્યાતા જીવ કલા અને અસંખ્યાતા સમુદ્રનાં બધાં પાણીના મળીને પણ અસંખ્યાતા જીવ

+ વિશુદ્ધ ક્રિયાથી જેમનો લૌકિક વ્યવહાર શુદ્ધ હોય અને જે ઘણા ભોક્ષાના માનનીય હોય તે કદાચ જ્ઞાનમા ચડિયાતા ન પણ હોય તો પણ ગચ્છ મમત્ત્વ છોડીને તેમનો વિનય કરવો જોઈએ

* भवन्ति नम्रास्तरवः फलोद्गमैर्, नैवाम्बुभिर्मू'मिविलम्बिता घनाः ।

अनुद्धता. सत्पुरुषा. सम्यक्प्रि. बिनम्रतोहेव परोपकारिणाम् ॥

અર્થ—કેવ આવવાથી વૃક્ષો નમે છે, જળ ભરાવાથી મેઘ પૃથ્વી પર ઝુકે છે, તે જ પ્રમાણે સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થતાં સત્પુરુષો ઉદ્ધત નહિ થતાં વિશેષ નમ્ર બને છે નમ્રતા એ જ પરાપકારી જનોનુ બુધ્ધ છે

કદા તો આ કથન સત્ય કેમ મનાય ? આમ કહેનાર કે માનનારે સમજવું જોઈએ કે જેને પણ સંખ્યા કહેવાય અને સકલ લાખ, કીડ, વાલપુરાયને પણ સંખ્યા કહેવાય પરંતુ તેમાં અને પરાયમાં કેટલો ભેદ તદ્દાવત છે ? આવી જ રીતે એક દીપાલા અને અસંખ્ય સમુદ્રના પાણીના છદો બન્ને અસંખ્યતા તેમાં તદ્દાવત જણાવેલા અસંખ્યતાના અસંખ્યતા જો છે

(૨) આવી જ રીતે કેટલાક સકા કરે છે કે એક દીપા પાણીમાં તે વળી અસંખ્યતા છવે સમાર્થ રહ્યા હશે ? તેમજ વિચારવું જોઈએ કે જેની રીતે કોઈ મનુષ્યે કીડ જોઈથી જોતો જાય ? કદી તેમ જન્યજી હોય તો તે તેમના એક દીપામાં કીડ જોઈથી જોતો સમાવેશ થયે કે નહિ ? જો મનુષ્યકૃત પાણીમાં પણ આ પ્રકારે સમાવેશ થઈ શકે છે તો કુદરતી પદાર્થ એક છુદ પાણીમાં અસંખ્ય છવે હોય તેમાં આમને પામવા જેવું કશું નથી અસંખ્યતા તો જી પણ અનંતા છવેનો સમાવેશ અસંખ્યતાના અસંખ્યતાના અસંખ્યતાના અસંખ્યતાના સાધારણ વનસ્પતિના એક સરીરમાં થઈ શકે છે આપણી છુદિ અતિ અલ્પ છે તે અનંતાનિર્ણય કહેવા તત્ત્વોને સમજ ન શકે તેને પ્રસન્ન થકા રાખવી પણ સઠય ન થાયો 'સ કાપ સમ્મત્ત માસર' એ આચાર્ય સૂત્રના કથનનુસાર સકલ સમ્મતિયે નામ થાય છે આનું જણી સમ્મતિ છવે હોય તે મિથ્યાત્વજોના કુતર્થ કહેવુંજોથી ભયમાં પડી જિનવચન પર કદી પણ વિશ્વાસ રાખવો નથી અને જો કેલ વાત ન સમજાય તો તે પેલાની અવજ્ઞતાનો જ દોષ જુએ છે અને નિર્મલ પ્રવચનને પરમ સ્ત્રવ અને પરમ દિતર સમજ તેના પર પણ પ્રતીતિ આજે છે અર્થદતરેવ સર્વથ તેમજ વિતરણ હોવાથી જુદા કરેલ નહિ તેમજ અસત્ય મોયે નહિ એમ જણી સમજીતીએ છવન વચન પર કદા કરવી નહિ.

૨ ક જા (કંશિ) મિથ્યાત્વજનની વિચારના—અદિતર મનને અભિવચ્ચ મોહનેશ્વર પ્રણીન વિનયજી સ્વામય સ્વામય ધર્મ કે જે રોજ ખુરા વિનાનો સત્ત્વધર્મ છે આધર્મના પાળનાર પૈકી કેલ જાન્ય ચત્તારસંખ્યાજોમાં થના મિથ્યા આધર્મો જુદા અવકાર અર્થથી અતિશય ધર્મી તે મન જાગીતર કરવાની અભિવચ્ચ કરે તે કંશિ દૂરજોના આ દૂરજોને પરિત્યાગ કરવેલ રોજ, ખુરા કે નાચાડનાર કદી પણ આત્મકલ્યાણ સાધી શક્યા નથી. મિથ્યાત્વના પુસ્તો પણ વાંચવાની છજા ન કરવી જૈન ઇશનથી વખેલા કે કેલ મિથ્યાત્વની એક પણ વચન મહજ કશું નહિ તેમજ જૈન પુસ્તકમાં સામેલ કશું નહિ

જાત—એક કે દોષની કુશલ જાણેથી ઉદ પસાર થયો તે ઉરે કુશલ નછક લીધે કદા, તેમાંનું એક લીક ઉછળીને ચાસણીના તારામાં પડી મરુ અને તેના ઉપર સાારોને તરેલ થી થયો. કે દોષએ તેને બાડની સાથે સમિથ કરી રીપુ અને તે બાડના અવધર્મ જ અપી પણ મરુ ખાનારને જ્યાં જ્યાં મરેલ કદા ત્યાં જ્યાં તે સ્વત ખીરો થાયો અને મળ પડી. પરંતુ અતે તો લીક જ રજી ? આવી જ રીતે જાત તપસીએ જાના નખ વધારે હવે મનની રીજા, કરીર સુતો નાને પર્મિસ તાપે, કંથરાઈનું જાણ કરે મનદિ અનેકિય તપસજી કરે છે તેઓ કંથરાના અનેક છવે અનિના અસંખ્ય છવે અને અનિના થયેને બીજા અનેક થસ છવેની દિસા કરે છે તેઓ નિમત્તા છવે અજ્ઞ, પુવ્વ, પાપ, જપ મેલ અર્થ તત્ત્વના અનર્થક દોષથી અન્યની દોષારોપીઓ આનું કરે છે અને

અરાન કપટથી ભોળા લોકોને વ્યાપ્તિ ઉપજાવે છે તેઓ આ લોકમાં મહિમા-પૂજા પ્રાપ્ત કરે છે અને પરલોકમાં આબિયોગિક (ચાકર) દેવતા પણ (અકામ નિર્જરા થવાથી) થાય છે. પૌદ્ગલિક સુખોનો ભોક્તા પણ થાય છે. પરંતુ ચોરાશીના ફેરામાંથી તેનો છૂટકારો થતો નથી. વીતરાધ્યયન સૂત્રા નવમા અધ્યયનમાં શ્રીનમિરાજર્ણિએ શકેદ્રને કહ્યું છે કે.—

ગાથા:—માસે માસે ડ જો બાલો, કુસંગેણ તુ મું જહ ।

ન સો સુયક્ત્વાય ધમ્માસ્સ, કલ્લં અગ્ધહઃ સોલ્લસિ * ॥ ૪૪ ॥

અર્થ.—જે અરાની મનુષ્ય એક મહિનાના ઉપવાસ કરે છે, અને પારણાના દિવસે કુશ (એક જાતનું ઘાસ) ના અગ્ર ભાગ ઉપર રહે તેટલું માત્ર ભોજન કરે છે તે મનુષ્ય તીર્થ કર ભગવાનના વહુન કરેલા ચારિત્રધર્મના સોળમા ભાગની પણ બરાબરી કરી શકતો નથી. અરે ! સમ્યક્દષ્ટિના એક નવકારસી તપની તુલના પણ કરી શકતો નથી કારણ કે સમક્રિતીનો તપ ભવકટો કરવાવાળો છે અને અરાનીનો તપ સંસાર વધારનાર છે. આ પરમાર્થના અભણ સમક્રિતી જીવો પૂર્વોક્ત પ્રકારની ઘેર તપશ્ચર્યા જોઈ એમ વિચારે કે આટલું કષ્ટ, આવો દુષ્કર તપ તો આપણા મતમાં નથી માટે તે પણ મુકિતનો માર્ગ છે, તેનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ આવા વિચારને કક્ષા દોષ કહે છે સમક્રિતી તો જાણે છે કે મોક્ષના માર્ગ એ નથી જાણે મોક્ષમાર્ગ તો વીતરાગપ્રણીત દ્યામૂળ ધર્મ જ છે. તે ગાન, તાન, વૃત્ય, તમાસા, રનાન, શૃંગાર તથા હિંસક ક્રિયાથી થતી અન્યદર્શનીઓની ધમાલને સંસારવર્ધક જાણી તેમાં કંઈ પણ વ્યાગેહ પામતો નથી શ્રી વીતરાગપ્રણીત જૈનધર્મ સિવાય તે બીજા કોઈપણ મતની કક્ષા-વાછા રવનમાં પણ કરતો જ નથી.

* મોહન ગુણમાળા નામક ગ્રંથમાં ધર્મની ૧૬ કળા આ પ્રમાણે બતાવી છે. ૧લી કળા—અક્ષરનો અનંતમો ભાગ જે ચેતનકળા ઉધારી રહે છે તે ૨જી કળા—પથાપ્રવૃત્તિ કરણમાં વર્દમાન પરિણામની ધારા થતા આયુષ્ય સિવાઈ બધાં કર્મની સ્થિતિ અતોઝોઝોડિ એટલે એક કોઝકોઝ સાગરમાં કંઈક ન્યૂન રાખે તે ૩જી કળા—અપૂર્વકરણ અર્થાત્ અંતીમેદ કરે તે ૪ થી કળા—અનિવૃત્તિ કરણમાં મિથ્યાત્વનો પરિહાર થાય છે. તે ૫મી કળા શુદ્ધ શ્રદ્ધા અર્થાત્ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ તે ૬ઠ્ઠી કળા—દેશવિરતિપણ પ્રાપ્ત કરવું તે ૭મી કળા—સર્વવિરતિપણ ચારિત્રના ગુણ પ્રકટે તે ૮મી કળા ધર્મધ્યાનની એકાગ્ર ધાર થવી તે ૯મી કળા—ક્ષયક શ્રેણિ ચડે તે ૧૦મી કળા અવેદી થઈ શુદ્ધ ધ્યાનની ધારા પ્રગટે તે. ૧૧મી કળા—સર્વથા લોભનો ક્ષય કરી આત્મજ્યોતિ પ્રકટાવે તે ૧૨મી કળા—વનધાતિ કર્મેનો ક્ષય થાય તે ૧૩મી કળા—કેવળજ્યોતિ પ્રગટે તે. ૧૪મી—કળા—યોગોનું નિરૂધન કરે તે ૧૫મી કળા અયોગી થઈ સર્વ કર્મનો ક્ષય કરે તે ૧૬મી કળા—સિદ્ધ પદની પ્રાપ્તિ. ઉપર્યુક્ત ૧૬ કળામાંથી અરાન તપ કરનાર પ્રથમ કળામાં જ રહે છે બલે તે ચાર વેદ પઠાઓનો પારગત હોય છતાં અહીં ગણતરીમાં લીધા તથી કારણે જીવાળના જાણપણા વિનાની વિદ્યા તે અરાન જ છે. સૂત્રાખ્યાત ધર્મનો જેમને પ્રાપ્ત થઈ હોય તેમની જ કરણી ઉક્ત કળાઓને પ્રગટાવી શકે છે “ કલ અગ્ધહ સોલ્લસિ ” એવું તાત્પર્ય આ ઉપરથી સમજાશે.

૩ વિતિગ્રિયણ (વિચ્છિન્નિયા) - ધર્મ' ક છીનાં ફળ મરિ સદેહ બ્રાહ્મણે તે ડેટલાક જૈનધર્માવશ બીજો ઉપગાસાદિ નવ સામાનિકદર્દિ ધર્મ' કરણી, દાનાદિ ધર્મ' વચ્ચેનું પાતે પાત્રન કરે છે અને અન્યને પાત્રન કરતાં ભુજે છે પરંતુ આ લોકમાં તેના પ્રત્યક્ ફલો નહરે નહિ જાણવાથી તથા ધર્માત્માઓને કુખી દેખીને મનમાં સદેહ બ્રાહ્મણે છે કે, આ બ્રાહ્મણી બધી ધર્મ' કરણી કરે છે ખર્તા તેનાં ફળ કેમ કદ દેખાતાં નથી । તે શુ ધર્મ' આપ્યું ક્યં જાણીએ છીએ તે બધુ નિઃશ્ચંક કલ્યા કરેલ રૂપ તે નહિ હોય ! ફલશ્રુતિ પ્રાપ્ત બ્રાહ્મણ વધ'થી ધર્મ' કરે છે ખર્તા હજી કુખી તેને કશું ફળ પ્રાપ્ત થયું નહિ તે મને શુ થવાનું હતું ! આવા બ્રાહ્મણ વિચાર કરવા તેનું નામ વિતિગ્રિયણ કાવ, જાવું વિચારનારાઓએ સમજવું જોઈએ કે કરણી કદાપિ વાંચણી હોતી નથી સારી કે મહા દરક કરણીનાં સારાં કે મહાં ફળ તેના કાળ પરિપક્વ થયે અવશ્ય મળવાનાં, રોગી ઓછા પીએ છે કે તરત જાણાય થવો નથી પરંતુ નિયમસર ડેટમોક કાળ તેનું સમય સમયપર સેવન કરવો રહે અને પછી જરાગર પાત્રે તે વેને શુભકારી નીવડે છે તે હે બ્રાહ્મણ ! વિચાર કરજો કે શ્રીમા જ્ઞ કાળથી ઉત્પન્ન થયેલા રોગનો નાશ કરવામાં બ્રાહ્મણે કાળ લાગે છે તે બ્રાહ્મણે સ્વયં જાણી સવરેત્ત્વે નાશ તત્કાળ કેમ થઈ શકે ! જેઓ વિશ્વાસપૂર્વક ધર્મ' કરણીરૂપ જીવધનું સેવન કરી દેહત્યાગ રૂપી પથનું પાત્રન કરતા રહેશે તેમને તેનું ફળ સુખ સપ્રધાન પ્રાપ્તિ રૂપ કલ્યાણતરે અવશ્ય મળશે બ્રાહ્મણે જકાને નિશ્ચ પાણી સીચતા રહીએ, તેનું જરાગર જાતન રાખીએ તે પશુ ફળની પ્રાપ્તિ તે કાળ પરિપક્વ થયે જ થાય છે બ્રાહ્મણ રાખીને તરત જ ફળ ખાવાની ઈચ્છા તે મૂળ' સિવાય બીજું કશું કરશે ! મહા પરિશ્રમે ખેતરને ખેડી શુદ્ધ કરી તેમાં વાવેશુ બીજ પશુ કાલાંતરે જ ફળદાયી નીવડે છે તેવી જ રીતે કરણીનાં ફળ પશુ બ્રાહ્મણાકાળ પરિપક્વ થયા બાદ અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે જ્ઞાતિ-જ્ઞાતિ વૈદ્યગજને પૂછશું કે જળવધ'ક કદ વરસુ છે ? વેદરાજે કહ્યું કે દુધનું સેવન કરવાથી મળ વધે છે આ સાંભળી તે જ માણસે તે જ વખતે પેટ સરીને દુધ પી લીધું અને જહી મસ્તેબી સાથે કુસ્ટી થયો પશુ મસ્તકુસ્ટીમાં તે હતી ગયો ત્યારે ક્રીષકાર થઈ વેદરાજને કહેવા લાગ્યો કે તમે બ્રાહ્મણી બ્રાહ્મણે જાતાપીને દોષ્ટ મારી ફેળેલી કરવી ! વેદરાજ કહીને મોત્ય-ભાષ ! મારી જવા તે સાચ સાચી છે, પશુ શુભ તે જોમ થયો હોય તેમ જોત્ય કાળે ૪ થાય બ્રાહ્મણી ૪ દલા ડેટલાક ઉર્જાળાં મનુષ્યોની જોવામાં આવે છે કે જેઓ ધર્મ કરણીનાં ફળ તત્કાળ મળવાની અપેક્ષા રાખે છે વન માત્રમાં ધર્માત્માની કુખી અવસ્થા દેખાય છે તે હમણા કરેલ પત્ર કરણીનું ફળ નથી પૂર્વોપાનિત કરીએનું જ ફળ છે ધર્મ તે નિશ્ચે સુખદાયક જ છે પરંતુ પૂર્વે ઉપજેલાં અશુભ કર્મોના કાળ થયા વિના શુભ કર્મોના થી રીતે થાય ! જેવી રીતે આરાગ્ય પ્રસિને મારે વેદ પ્રથમ શુદ્ધાત્મ બ્રાહ્મણ પેટ સાફ કરે છે બુદ્ધિના જાગેલા મળને જા કરે છે અને પછી જીવધન બ્રાહ્મણ પત્ર મળાવી નિરાગી જનાને છે તેવી રીતે ધર્મ કરનાં દુઃખ બ્રાહ્મણે તે તેને શુદ્ધાત્મ સમ્યક્ બ્રાહ્મણીકર જાણી સમજાવે વેદી સેવક અશુભ કર્મોના જથ્થે પદ્ધતિ સુખની પ્રાપ્તિ તત્કાળ થશે ધર્મ કરણીનાં ફળ સુખરૂપ હોય તેમાં સરખ શખવો ન જાણીએ જેને સમતામાં રહીને કરણી કરતાં આવડે છે તેને જાણી બ્રાહ્મણીક સુખને જ વખતે થાય છે તેમજ સુખની પરપરા વધે છે.

શ્રી ઉવવાધસૂત્રના ઉત્તરાર્ધે વિભાગમાં કરણીના ફળ સંબંધી શ્રવણુ ભગવંત શ્રી મહાવીરે શ્રી ગૌતમસ્વામીના પ્રશ્નોના ઉત્તર નીચે પ્રમાણે આપ્યા છે—

૧ આમ અગર (સુવર્ણોદિની ખાણ નજીકની વસ્તી), નગર, કવડ (કસપ્પ), મડપ (શહેરને નિકટવર્તી), દ્રોણમુખ (બદર), પાટણ, આશ્રપ (તાપસેની વસ્તી), સંવાહ (પર્વત પરી વસ્તી) અને સન્નિવેશ (ન્યાં ગોપાલક લોક રહે છે તે રોગ (ધત્યાદિ સ્થાનોમાં રહેનાર મનુષ્યો અન્ન પાણી ન મળવાથી ક્ષુધા તૃષ્ણા સહન કરે, શ્રી આદિ નહિ મળવાથી પ્રત્યક્ષ પાળે, મરુસ્થલાદિ સ્થાનમાં પાણીની અત્યંત તંગી હોવાથી સ્થાન મંજન ન કરે, સ્થાનક અને વસ્ત્ર ન મળવાથી ટાઢ, તાપ, ડાંસ, મચ્છર, માકડ આદિના દશ ધત્યાદિ કષ્ટ સહન કરે, આમ ઇચ્છા વિના (અકામ) થોડા કાળ કે બહુ કાળ કષ્ટ સહન કરે છે તેઓ ઉક્ત કષ્ટો સહવાથી પુણ્યોપાર્જન કરે છે અને મૃત્યુને અવસરે જો શુભ પરિણામ રહે તો ૧૦૦૦૦ વર્ષના આયુષ્યવાળા વાણુવ્યંતર જાતિના દેવતા થાય છે

૨ ઉક્ત ગ્રામાદિક ૧૦ સ્થાનમાં કારાગ્રહ આદિમાં રહેનારાં મનુષ્યો જેમને લાકડાની હેડા, લોઢાની બેડીમાં દૈદ કર્યા હોય, રરમી આદિથી જકડીને બાધ્યા હોય, હાથ, પગ, કન, આંખ, નાક હોઠ, દાંત જીભ, મસ્તકાદિ અગોપાગનું છેદન કર્યું હોય, રાષ્ટ્ર રાષ્ટ્ર જ્વેડા શરીરના ટુકડા ટુકડા કર્યા હોય, ખાડામાં કે બોયરામાં ઉતાર્યા હોય વૃક્ષ સાથે બાધ્યા હોય ચંદનાદિની પેરે શિલા પર ઘસ્યા હોય, કાસ્ટની પેઠે વાંસલાથી શરીરને છેદ્યું હોય થળામાં પંગેવ્યા હોય, ઘાણીમાં પીસ્યા હોય ક્ષારાદિ તીક્ષ્ણ વસ્તુના પાણીના શરીર પર સિચન કર્યા હોય, અગ્નિમાં બાળ્યા હોય, કાદવમાં દાટ્યા હોય, ભૂખ્યા તરસ્યા રાખી રીખાવી રીખાવીને માર્યા હોય, તથા મૃગ, પતંગ ભ્રમર, મચ્છ, હરતી આદિની પેઠે મંદ્રિયોના વશે પડી મૃત્યુ પામ્યા હોય, વ્રાનનો વિરોધના કરી તેની આલોચના કર્યા વિના મૃત્યુ પામ્યા હોય, ઔષ્ણિક ઉપશમાવ્યા વિનાખમાવ્યા વિના મૃત્યુ પામ્યા હોય, પર્વતથી કે વૃક્ષથી પડીને મર્યા હોય, હાથી આદિના મૃતક કંચેવરમાં પ્રવેશ કરી મર્યા હોય અથવા વિષ કે શસ્ત્રથી મૃત્યુ પામ્યા હોય ધત્યાદિ કષ્ટોથી પુણ્ય ઉપાર્જન કરી મૃત્યુસમયે જો શુભ પરિણામ આવી જાય તો તો ૧૨૦૦૦ વર્ષના આયુષ્યવાળા વાણુવ્યંતર દેવ થાય છે.

૩ ઉક્ત ગ્રામાદિમાં રહેનારા જે મનુષ્યો સ્વભાવથી જ ભદ્રિક-સરલ સ્વભાવી હોય, સ્વભાવથી જ ક્ષમાવત—શીતળ સ્વભાવી હોય, સ્વભાવથી જ વિતીન—નમ્ર હોય, સ્વભાવથી જ કે ધાદિ ચારે કષાયોથી ઉપશાંત હોય, ધંદ્રિયોને ગોપવનાર-કાળૂમાં રાખનાર હોય, ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનાર હોય, માતપિતાનો ભક્ત હોય, માતપિતાની આજ્ઞાને ઉલ્લંઘન કરતા ન હોય, અર્પ તૃણુવાળા, અદ્ય આરમી, નિરવધ વૃત્તિથી ઉપજીવિકા કરનાર હોય તે આયુષ્ય પૂર્ણ કરી ૧૪૦૦૦ વર્ષના આયુષ્યવાળા વાણુવ્યંતર દેવ થાય છે

૪ ઉક્ત ગ્રામાદિકમાં જે સ્ત્રીઓ રાજ અતાપુર (પડા)માં રહે છે, દીધકાળપથંત પતિનો સયોગ ન મળવાથી, પતિનું વિદેશગમન હોવાથી, પતિનું મૃત્યુ થવાથી, પતિની અણમાનીતી હોવાથી, બાનવૈધવ્ય પ્રાપ્ત થવાથી, માતાની, પિતાની, પતિની, જાતિની. સાસુની કે સાસરા ધત્યાદિનિ લજ્જાથી અથવા એમના તરફના પાકા બદ્ધેસ્તથી એનમાં ભોજની

ક્રમજા હેતુ જતાં પરવશાજ્ઞે અભાયવંનું પાલન કરે છે, સ્નાન મન્ન તૌલમર્દન પુષ્પમથા-
મારણ ઇત્યાદિ કૃત્યાર તજે છે સરીર પર મેષ પ્રવેશ આદિના પરીવ્રજ ખમે છે દુધ, દહી,
ચીં તેત, ગ્રેણ માખણ, મંદિરા માંસ ઇત્યાદિ બંધિષ્ટ અને સ્વાદિષ્ટ ભોજનનો ત્યાગ કરે
છે અલ્પ આરભ સમારભથી પેતાન્તરી ઉપજવિદ્યા કરે છે અને જેણે પેતાન્ત્ર પતિ સિવાય
અન્ય પુરુષનું સેવન કર્યું નથી એવી સ્ત્રીઓ મૃત્યુ પામીને ૬૪ વર્ષના આયુષ્યવાળા
વાયુભ્યંતર દેવ થાય છે

૫ ઉક્ત પ્રાપ્તિમાં રહેનાર મનુષ્યો અન્ન અને પાણી એ બે દ્રવ્ય સિવાય બીજું
કંઈ ન ભોજવે, એ જ પ્રમાણે તણ, આર પાંચ યાવત્ અન્નિવાર દ્રવ્ય સિવાય બીજું કંઈ
ન ભોજવે, ગામની બંધિત કરનાર દેવ તથા વૃક્ષનો વિનય કરનાર, તપ મતનું આચરણ કરનાર
આવક્રમનાં શાસ્ત્રોનું અવણ કરનાર દુધ, દહી ઘી તેથ, ગ્રેણ મંદિરા, માંસનો ત્યાગ કરનાર
ફક્ત સરસવનું તેથ / મઠણ કરનાર મરીને ૮૪ વર્ષના આયુષ્યવાળા વાયુભ્યંતર થાય છે.

૬ ઉક્ત પ્રાપ્તિમાં રહેનાર જે તપસ્વીઓ અન્નિહેન કરનાર ફક્ત એક જ વસ્ત્ર
રાખનાર, ભૂમિકથ્થા કરનાર શ્વેતવસ્ત્ર પર મઠા રાખનાર ગોર્ધા ઉપકરણ રાખનાર,
કમસ્થધારક ફગભક્ષી પાણીમાં રહેનાર, સરીરપર માટીનો ભેપ કરનાર, ચંચા નદીના ઉત્તર
કે દક્ષિણ તટ પર રહેનાર સંખચર્ચિત કરી ભોજન કરનાર, સદેવ ઉભા જ રહેનાર, ઉષ્ણ (શિંગો)
૬૬ રાખી કરનાર મૃત, તણસ, હસ્ટી વાપસ * પૂર્વાદિ ચારે દિશાને પૂજનાર, વશક્રમરી,
સદેવ રામ રામ, હૃષ્ય હૃષ્ય રટનાર, આશ્રમાં કે બીધમાં રહેનાર વૃક્ષની નીચે રહેનાર
ફક્ત પાણી પીને જ રહેનાર, વાણ્ઠકશી, સેવાશકશી, મૂલ આદરી ૬૬ આદારી, ૫૫
આદારી પુષ્પ આદારી સ્નાન કરી ભોજન કરનાર ચતુષ્પણી વાપનાર, શીત્તાપદ્મિ મટ
સકનાર સ્વેદની આશ્રપના મેનાર, પ્રભવલિત અગારની પાસે સદા રહેનાર, ઇત્યાદિ અનેક
પ્રકારના અધ્યાન તપ કરનારા આયુષ્ય પૂણ કરી ઉત્કૃષ્ટ એક પસ્થેતપ્ય ઉપર એક શામ
વર્ષના આયુષ્યવાળા (મઠ વિમાલવત્સી) અવેર્ષિતથી દેવ થાય છે

૭ ઉક્ત પ્રાપ્તિમાં રહેનાર જૈન દીક્ષા મારણ કરેલા સાધુ હેલ છે તેઓ સાધુની
શિષ્યનું પાલન તો કરે છે પરંતુ કામ ભક્તવ થાય તેવી વિકલા કરવાયાળા, નેત્ર મુખા-
દિકની કુચેષ્ટા કરવાયાળા અપોત્ત નિષ્ઠ / જ વચ્ચે ગોષ્ઠવયાળા વાણ્ઠકની સહાયથી જ મીન
કરવાયાળા સ્વયં નૃત્ય કરે, અન્નને નચાને ઇત્યાદિ કર્યોનું ઉપાજન કરતા થકા ધણા વર્ષ
સુધીનો શિષ્યનું પાલન કરે છે પરંતુ ઉક્ત પાપક્રમની આભેયના, નિલ્લા થકા ક્ષો વિના
જ આયુષ્ય પૂણ કરે તો એક વલ્લ પર એક દળાર વર્ષના આયુષ્યવાળા પદેશ સુધમ
દેવગોષ્ઠમાં ૬૬૫ જ્ઞાતિના દેવતા થાય છે

૮ ઉક્ત પ્રાપ્તિમાં રીક્ષિત તાપાસ જેથ કે—સાંખ્યમતી, અર્ટાનિ ચેતના યાત્રા અને

• એર્ટિવની અપેક્ષા ચર્ચાદિવની અનતપ્રણી પ્રત્યાજ્ઞ અધિક દેવતાથી ચર્ચેદિયા વધારા
ભદ્ર થાય છે ૫૨મે દેવવધ નરકાવરના કારણમૂળ છે આ પ્રકારની સામી સમજ આ તાપ-
સોમાં ન દેવતાથી અને સ્વ છત્રેને સમાન માનના દેવતાથી માત્ર એક જ છત્રના વધથી
ધણા રિવસ ૫૨મું પેતાન્તરી ઉપજવિદ્યા અચારવામાં પર્મ માન્યને હાથનો કે મૂળનો વધ કરી
તેનું અધણ કરે છે તેથ તાપશ્વે.

* ભરત ચંદ્રીના પુત્ર મરેચીએ શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન પાસે જૈન દીક્ષા લીધી હતી,

—† કપિલપુરના અઘડ સચ્ચ સીએ શ્રી મહાવીરસ્વામીના ઉપદેશથી શ્રાવકધર્મ અંગીકાર
ક્યો હતો, પરંતુ પોતાના મતાવલ જ્ઞાને જ્ઞેનધર્મી બનાવવા માટે તેમણે વેષ પત્રટાળ્યો નહિ.
અઘડ ભદ્રિક ભાવથી છઠ્ઠા પારણા કરતા હતા ઉંચા હાથ રાખી સૂઈની આતાપના

* ઉક્ત ૧૩ કલમોમાંથી ૧૦ મી કલમમાં કહેલા જીવો સિવાય બાકીના બધા જીવોની કરણી જિનારાની બહાર હોવાથી તેમને આરાધક કહ્યા નથી, અર્થાત્ તેઓની કરણી વિનરાગની આરા બહાર છે, અને પછીની કલમોમાં કહેલા સર્વ જીવો આરાધક હોય છે, તેમની ધર્મકરણી જિનેશ્વરની આરામાં છે.

૧૪ ઉક્ત ગ્રામદિમાં રહેનાર કેટલાક અનુષ્ઠાં મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરી કેટલાક અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિ (ગોષા યુક્તરચનાકવતી) અને કેટલાક દેશ વિરતિ (પચમ યુક્તરચનાકવતી) મતને મના છે તેઓ શ્રુત અને ચારિત્રધર્મનું વ્યવસ્થિત રવય પાલન કરે છે અને જનન પાસે કરાવે છે સમ્યક્તિમાં અતિચાર પણ લગાડતા નથી મુચીલ મુત્રી હોય છે અને સાધુની સેવામાં રહેતા હોવાથી અમલોપાસક કહેવાય છે એવા આલંકારી કેટલાક આવડોએ પ્રભુ તે પાતાદિ પાસેનો આરકા સમારજનો તથા વધ, નધન તાડન, તાડનનો ત્યાગ કર્યો છે તથા તેઓ સ્નાન, શૂચાર, સન્દ, રૂપ, નધ, રસ, રસઈ આદિ હિંદુઓના વિવચ્છેવન ઇત્યાદિમાં નિયતિ પામ્યા છે અને કેટલાકે ઉક્ત કાર્યોની નિષ્ઠ ન પણ કરી હોય, પરંતુ તેઓ શુદ્ધ, અજીવ પુણ્ય પાપ, આસવ, સવર નિર્જરા, ક્રિયા, આધિકરણ, (કમ નધનનાં કારણ તથા શુભ) બાંધ અને મોક્ષ એ તત્ત્વોના જાણુ જાની જિનપ્રણીત ધર્મમાં એવા નિમજ્જનને છે કે તેમને દેવ દાનવ માનવ આદિ કેટલું પણ ચલાવમાન કરી શકતા નથી તેઓ જિનવચનમાં કાંઈપિ સકલ કશ્ચ, વિતિજિજ્ઞાસ અતિચાર સેવતા નથી જેમની કાઠ કાડની મળાએ ધર્મના રત્ન લાગી એક છે તેઓ શાસ્ત્રના અવલુ પડના અવસરે અવલુ પાડ કરે છે અને તેના અર્થ પરમાથ સમ્યક્ પ્રકારે હૃદયમાં પારણ કરે છે તેમ કરતાં કયા સ્વસ્થ ઉપને તે ઝીનાઈ જલુસીને પૂછી નિર્ણય કરી મે છે બ્યારે પણ જનન કેટલી સાથે વર્તાવાપના પ્રસન્ન પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તેઓ કહે છે કે હે દેવપ્રિય! કેવળ એક જિનેશ્વરનો ધર્મ જ આ જનલ્કમાં સારણ છે શૈવ સવ આચાર છે જેમનાં હૃદય સ્થિતિ રત્ન જેવાં નિમજ્જન છે જેઓ અનાથ અપદ, નિરાશર જનોનાં યોગસાથે ધરના દર્યાગ ઉપાગ રામે છે જેમણે જનતા પર એટલો વિશ્વાસ જમાવી દીધો છે કે તેઓ કયા રાજના અત્પુરમાં કે કારમાં માથા નાથ તેા પણ તેમનો અવિશ્વાસ કેટલો પણ કદાપિ થતો નથી તેઓ આદ્ય, ચૌક, પામી તીર્થકરોના કથાણુકે આદિ પર્વતિથિએ પ્રતિપૂર્ણ પોષધન કરે છે વળી સાધુ સાધવીજનો મુધેલ સાંપડે ત્યારે તેઓ તેમને આર પ્રકારના આદર, વચ્ચ પાત આદિ તેમને કમ્પતી વસ્તુ સમુદ્ધાસપુષ્કે ઉદાર પરિણામે પ્રતિષ્ઠાએ છે આવા આવડો આનુષ્ઠાને અતિ આમેલના નિહાનુક્ત સમ્પાદિપુષ્કે આનુષ્ઠ પૂર્ણ કરી ઉત્કૃષ્ટતા રર સારેશ્વરના આનુષ્ઠવળા બારમાં દેવમોક્ષના દેવ થાય છે

૧૫ ઉક્ત ગ્રામદિમાં વિચરનાર કેટલાક મહાક્રમા એવા છે કે જેમણે ત્રિવિધ ત્રિવિધ આરકા શરિમક તથા ૧૮ પાપ પચન, પાચન તાડન, તાડન વધ, નધન સ્નાન શૂચાર સન્દાદિ પાસે હિંદુઓના વિવચ્છેવન પરિત્યાગ કરી જેઓ સાધુ મના છે જેઓ પચ મહાન, પાચ સમિતિ, તણુ મુક્તિ ઇત્યાદિના વિશુદ્ધ પાસક છે જિનેશ્વરની આદ્ય પ્રમણે પ્રવર્તે છે એવા સાધુ સમ્પાદિ આલંકાર આનુષ્ઠ પૂર્ણ કરી ને સ્વ થા કમ કાય વધ અર્થ હોય ને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી મે છે અને ને સ્વત્ત્વ લવ જેમણે આનુષ્ઠમાં તથા જેકે એકા તપસી શૂર થાય તેટલાં કમ આડી રહી જાવ તેા કમ સાવરેશ્વરના આનુષ્ઠવળા સર્વાર્થસિદ્ધ મહાવિમાનમાં દેવ થાય છે

૧૬ ઉક્ત ગ્રામદિમાં ૭ મહાક્રમા રાજ, દેવ વિવચ્છેવન મોક્ષ ઇત્યાદિ કમ નધનના હેતુને સ્વ થા પરિત્યાગ કરી વચ્ચાન આરિત અને શુદ્ધમાનમાં સવ કમ ને કાય કરે તે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી મે છે

હે ભગ્યો ! ત્રી ભવવાઇઝ મૃતના આ પ્રમાણથી નિશ્ચયાત્મક માનો કે, કરણીનાં ફળ સ્વસ્થ મળે જ છે, જિનાજાનુમાર કરણી કરવાથી ભવભમણ ઘટે છે અને આજા વિનાની થત કરણીથી પુણ્ય ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તે જ પ્રમાણે અશુભ કરણીથી પાપફળ પ્રાપ્ત થાય છે માટે આસ્તિક બનીને વિતિગિચ્છા દોષથી સમ્યક્ત્વને દ્વિપિત ન કરજો જિનાજાનુ આરાધન કરતાં રહેજો તો પરમ સુખી થજો.

૪ પરપાસંડ પસમા—પર એટ જૈન સિવાયના બીજા ૩૬૩ પાખંડી મતની સારંભી મિયા, મિથ્યાદબર, અજ્ઞાનદષ્ટ આદિની પ્રશસા—મહિમા સમકિતી કદાપી કરે નહિ, કારણ કે સારભી દિયાની અનુભોદનાથી પણ પાપના ભાગીદાર થવાય છે. એટલું જ નહિ પણ અન્ય અનેક ધર્મી જીવોના પગિણામ અસ્ત્ય ધર્મ તરફ દબે છે અને આ રીતે તે સમકિતનો ધાતક અને મિથ્યાત્વનો પોપાક બને છે માટે આવું દૃષણ એવી આત્માને દોષિત કરવો નહિ મિથ્યાત્વી પુરુષોની પણ પ્રશંસા કરવી નહિ.

૫ પરપાસંડ સયવો (પરીચય)—જેવી રીતે મીઠાની સગનથી દૂધ ફાટીને બગડી જાય છે, તે દૂધ રૂપે રહેતું નથી તેમ તેનું દહી બનતું નથી, માખણ પણ નીકળતું નથી કે છાશ પણ બનતી નથી, એમ સર્વ પ્રકારે તે નિરર્થક બની જાય છે એવી જ રીતે પાખંડીઓની સોબતમાં રહેવાથી 'સોબત એવો અસર' એ કહેવત પ્રમાણે તેઓ પણ સમ્યક્ત્વથી ભ્રષ્ટ બની જાય છે આત્માર્થ સાધન કરી શકતા નથી, જેવી રીતે સતી સ્ત્રી વેષ્યાની સોબતમાં રહે તો ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે, અને ૫ પુગ્ધની પ્રશંસાથી બદનામ થાય છે તેવી જ રીતે છેલ્લા બે અતિચારોના સેવનથી સમકિતની પણ એવી જ દશા થવા પામે છે મિથ્યાત્વી સાહિત્યનો પણ વાંચવા રૂપે પરિચય કરવો નહિ.

ચોથા અને પાંચમા અતિચારની આદિમાં 'પર' શબ્દ લગાડ્યો છે તેનો જૈનોએ દીધ્ ધિથી વિચાર કરી સાર ગ્રહણ કરવાનો છે સ્વમતના અનુયાયીઓથી મતભેદ હાય તો પણ ભિન્ના છતાં શુભોની પ્રશસા કરવી, પણ નિંદા તો કરવી જ નહિ આજકાલ હેડ મીલો અને રિતકો દ્વારા જૈનો પરસ્પર નિંદા અને ગણિપ્રદાન કરી આનંદ માને છે તે ઘણા જ ખેદનો વપ્પ છે આવી અનિચ્છનીય પ્રવૃત્તિઓથી જૈનશાસન નમળું પડે છે કેટલાક જૈનો શ્રદ્ધાભ્રષ્ટ થઈ અન્યમતી બની જાય છે જૈનોની સખ્યા ઘટતી જાય છે માટે મતભેદ હોય છતાં પણ હાલોરના અનુયાયીઓની નિંદા કરવાનું પાપ સેવવું નહિ.

ઉપયુક્ત પાંચ દૃષ્ટાંતો વિશેષરૂપે સેવન કરવાથી સમકિતનો નાશ થાય છે અને થોડા સેવનથી સમકિત મલિન બને છે, એવું જાણી વિવેકી જનો પાંચે દૃષ્ટાંતોથી પોતાના આત્માને પચાવી નિર્મળ રાખે છે.

છઠ્ઠે બોલે—લક્ષણ ૫

જેમ પ્રકાશના લક્ષણ વડે સૂર્યની પિછાણ થાય છે, શીતળ પ્રકાશ વડે ચંદ્રની પિછાણ થાય છે તેવી જ રીતે નિમ્નોક્ત ૫ લક્ષણોથી સમકિતી જીવની પિછાણ થઈ શકે છે.

૧ શબ્દ—શત્રુ મિત્ર પર અને શુભાશુભ પ્રસંગોમાં સમભાવ રાખે. * અર્થોત્તમિત્ર પર મેદસ્વર કરે નહિ અને શત્રુનું બૂદ્ધિ ચિત્તવે નહિ. શુભાશુભ પ્રસંગોમાં સમભિતિ એવા વિચાર કરે છે કે જે કંઈ બંધુ બૂદ્ધિ નહિ. ગુરુશાન વડા અપવસ વગેરે માત્ર છે તેનું ઉપશાન કરણ એ પૂર્વે સચેત્તા શુભાશુભ ક્રોધો જ છે અમુક અર્થિત તેા નિમિત્ત માત્ર છે, ઉત્તરાશ્રવન સ્વતંત્ર ૨ મા અભયનમાં જનાથી મુનિ શ્રેષ્ઠિક રાજાને કહે છે કે —

અપ્યા કષ્ઠા ચિકષ્ણા ચ તુહાણ ચ સુહાણ ચ ।

અપ્યા મિત્રમમિત્રં જ, તુપ્યઠિય, સુપઠિમો ॥ ૩૭ ॥

અર્થ—શુભ કુ અને ક્રોધ તથા નાશ કરનાર આ આત્મા જ છે શુભ કાલ કરવાથી તે મિત્રની વરજ સાર છે અને અશુભ કાલ કરવાથી શત્રુ સમાન અને છે સદ્યમારને સેવનાર અને દુરજ્ઞાનમાં પ્રવર્તનાર પણ આત્મા જ છે જે આથી સિદ્ધ થાય છે કે જે સારો માટેા જનાત્ર આપણે મારે અને છે તે આપણા જ સારા માટેા ક્રોધોનું ફળ છે આ પ્રકારની સાચી સમભાવ સમભિતિને કહેવાથી તેઓ “મિત્રી મે સચ્ચ મૂલસુ જેર મજ્જ ન કીયઈ” અર્થોત્ત સવ કહેવાથી મારે મૈત્રી છે ક્રોધની પણ સાથે જેર નથી આવી મૈત્રીભાવના ભાવતા રહી સમભાવને પારણ કરે છે નિશ્ચયથી તેા શુભ ક્રોધોભથી સુખની પ્રાપ્તિ હેલ છે પણ અવકારથી સમભિતિ કવ મનથી ક્રોધનું બૂદ્ધિ ચિત્તવે નહિ, વચન સાચા કિતમ અને પરિમિત થોસે, કલાથી ક્રોધને ક્રોધ પ્રકારનું ક્રુપ ન દે એવી પ્રજ્ઞા કરવાથી તથા નમ્ર અને સેવક બની રહેવાથી તે સખળા પ્રાપ્તિને મારે મિત્રવત્ સુખપ્રતા જની રહે છે હવે નિશ્ચયથી તેા અશુભ ક્રોધોભથી કુખની પ્રાપ્તિ થાય છે પણ અવકારથી અને ક્રોધી બીજાનું બૂદ્ધિ ચિત્તવે વચને કરી અસત્ય કહુ અને ગુરુશાનકારક વચન થોસે, અને કાયાથી ક્રોધને કુખ દે તેા તે આથી અર્થિત દુરમન જની જલ છે અને કુખ દેવા પ્રજ્ઞા થાય છે હવે પારો કે અન્યની સાથે સારો વર્તીવ કરવા કર્તા પણ તે આપણી સાથે જુરો વર્તીવ કરે તેા ચિત્તવું કે તેની સાથે ક્રોધ પૂર્વતો વેાનુભવ છે તે ઉલ્લભાવમાં આપ્યો છે તે તેા ભોજન્યા વિના છુટકો જ નથી “કઠ્ઠાણ કમ્માણ ન મોક્ષલ અલિય” હવે જો કુ પુન મેધભાવ આદિ ઠેર વિરોધ વધારીય તેા આજળ જતા વધારે કુખી થકય. જ્યોત્તીને ક્રોધનું બૂદ્ધિ કરવું તે શાળીને મારે ભ્રમિત નથી હવતો નાશ હવથી નહિ પણ પ્રેમથી જ થવાનો છે આમ વિચારી સમભિતિ કવ દુરમનનું પણ બંધુ જ માટે છે વળી ક્રોધના તરફથી સુખ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે વિચારે છે કે આ મારા શુભ ક્રમના ઉત્પન્ન ફળ છે જનવ્ત્તા સવ કવો પોતપોતાનો સ્વામ સાધવામાં તત્પર રહે છે મારો સવ સ્વામ ક્રોધ સાધતુ નથી મારે બંધુ બૂદ્ધિ તેા કુ જ કરી શકુ તેમ છુ આમ જ્યોત્તી

* શુભ વસ્તુને શુભ અને અશુભને અશુભ જાણે તે સુધા જાણેનું હકણ છે અગ્નિને આગનાર જ્યોત્તી તેનાથી દૂર રહે વિષને પ્રાણહર જ્યોત્તી તેનું અશ્વ ન કરે તેા તે કંઈ દેવ ક્રોધી કહેવાય નહિ તેવી / રીતે પાળ ધીએએ સજ ન કરવો તે કંઈ દેવ નથી અને કરીર નિર્વાહથી આહાર વસ્ત્રાદિ મદલ કરવાં શુરુ આદિના યજ્ઞાનુવાદ કરવા તે રાજ ન કહેવાય જે વસ્તુ જે સ્વરૂપે છે તે સ્વરૂપે તે થયા તબ જ્યોત્તી છે તે સમભિતિ છે

રાગભાવ ધારણ ન કરે x આવી જ રીતે શુભાશુભ પુદ્ગલોના સંબંધમાં પણ વિચાર કરે કે, પુદ્ગલોના સ્વભાવ ક્ષણભંગુર છે તે સારાના માઠા અને માઠાના સારા થાય છે જે ભોજન ભોગવતા સારા પુદ્ગલો લાગે છે તે જ વમન કરતા ખરાબ લાગે છે માટી કે પથ્થર અથોચ્ચ સ્થાને પડેલા ખરાબ લાગે છે, પરંતુ તે ઉપર કોરણી આદિ કરી યોગ્ય સ્થાને રાખવાથી સાગ દેખાય છે. આ પ્રમાણે જેના પરિણમન નિત્ય પલટાયાં કરે છે તેના પર રાગદ્વેષ કરવો મિથ્યા છે ઇત્યાદિ વિચાર કરી સમકિતી જીવ દરેક બનાવમાં સમભાવી રહે છે

૨ સંવેગ—અંત કરણમા નિરંતર ગૈરાગ્યભાવ રાખે

શ્લોક—શરીરમનસા જંતો, વેર્દના પ્રભવાદ્ભવાત્ ।

સ્વપ્નેન્દ્રજાલ સકલપાદરતિઃ સંવેગ ઉચ્ચતે ॥

અર્થ—દેહ સંબંધી ગેગાદ દુખ તે શારીરિક અને મન સંબંધી ચિંતાદિ દુખ તે માનસિક, આ બન્ને પ્રકારના દુખો વડે સંસારી જીવો દુખી થઈ રહ્યા છે, વળી ધન કુટુંબાદિ પોદ્ગલિક સપદા છે તે પણ સ્વપ્નવત્ + કે ઇન્દ્રિયજનના જેવી મિથ્યા અને નાશવંત છે તેના સંયોગથી સુખની પ્રાપ્તિ કોઈ પ્રકારે પણ થતી નથી. આમ સમજી સમકિતી જીવ સંસારના સર્વ સંબંધથી ઉદ્ધસીન ભાવ ધારણ કરે, નિરંતર ગૈરાગ્યભાવમાં રમણ કરે તે સંવેગી કહેવાય છે

૩ નિવેદ—આરંભ પરિગ્રહથી નિવૃત્તિભાવ ધારણ કરે કારણ કે આરંભ પરિગ્રહ ઠીકા અનર્થનું મૂળ છે, દાવાનળની પેઠે ક્ષમા, શીળ, સંતોષાદિ ગુણોના ધાતક છે મિત્ર-ભાનો નાશક અને વૈરવિરોધનો વધારનાર છે અનેક અવગુણોના ભંડાર છે આરંભ પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવાથી આત્મા નિજગુણ પ્રગટ કરી શકે છે આવું જાણી સમકિતી જીવ મેં પ્રતિદિન કમી કરતા રહે છે. તેમ જ પાપ ઇન્દ્રિયોના ભોગોપભોગની સર્વ સામગ્રી તથા રાજકક્ષિ પ્રાપ્ત થવા છતાં તેમાં લુપ્થ થતા નથી, નિરંતર રક્ષવૃત્તિ રાખે છે.

x દોહા—બધા સોહી ભોગવે, કર્મ શુભાશુભ ભાવ,

ફલ નિર્જરા હો હૈ, યહ સમાધિ ચિત્ત ચાવ

શ્લોક—ન કશ્ચિત્કસ્યચિન્મિત્ર ન કાશ્ચિત્કસ્યચિદ્રિનુ ।

અર્થતસ્તુ નચન્તે મિત્રાણિરિપવસ્ત યા ॥

અર્થ—કોઈ કોઈનું મિત્ર કે શત્રુ નથી, પરંતુ સ્વાર્થથી જ મિત્ર શત્રુ થાય છે આમ

મહાભારત શાન્તિપર્વના ૧૩૮ મા અધ્યયમાં કહે છે,

+ કોઈ ભિક્ષુકે રાજકક્ષિ તથા કદોષની દુકાનપર ઘેવરાદિ મીઠાઈ જોયા, રાત્રે ક્ષુધા-પીડિત સૂતો, સ્વપ્નમાં જુએ છે તો શહેરમાં રાજ મૃત્યુ પામ્યો છે અને તેને સ્થાને તે રાજ બની ગયો છે, અને પેટપૂર્ણ ઘેવરાદિ મિષ્ટાન્ન ખાઈ સુવાની તૈયારી કરે છે, એટલામાં કોઈ અવાજ થવાથી તેની આખ ઉવડી ગઈ તે રોવા લાગ્યો ત્યારે કોઈએ પૂછ્યું ભાઈ ! કેમ રોવે છે ? તેણે કહ્યું મારી રાજકક્ષિ, મીઠાઈ વગેરે બધું કયા ચાલ્યું ગયું ? અહિં તો ફક્ત મારી પુટી હાડલી જ છે, હવે હું શું કરું ? લોકો કહેવા લાગ્યા, દીવાનો થઈ ગયો. માટે હે ભગ્ય જીવો ! આ બધી પ્રાપ્ત કક્ષિ સ્વપ્ન સમાન છે તેના મોહમાં પડી માનવ જન્મનું સાધક નહિ કરો તો આશુબ્ય પ્રભુ થયા આઠ ભિક્ષુકની પેઠે રાત્રી પડશે

૪ જનુક પા જનને દુખી ત્રેહ ને આપણુ દલ કયે દયાલાલ પ્રગટે તેનું નામ જનુકપા.

શ્લોક-સત્ય સર્વથ વિષયસ્ય વ્યાપ્તિર્વ્ય વ્યાપયતઃ ।

ધમસ્ય પરમં મૂલમનુકમ્પા પ્રથમ્યતે ॥

અર્થ ધર્મનું ઉદ્દેશ મૂળ જનુક પા છે આ મૂળ ધર્માત્માના જાતકરણમાં હોવાથી તેને સુખલક્ષિય થી જીવો પર દુખ પડેલુ દેખીને જનુક પા ઉપજે છે અને દુઃખથી પીડાતાં તે નિચારા પ્રાપ્તિઓને મથાશનિન સુખોપચાર કરી સુખી બતાવે છે આ તીર્થંકર પ્રભુ પણ સર્વ જીવો સમજી શકે તે પ્રકારના વચનાતિસપદ્ધાર દેવતા દરમિયાં છે, સાધુ મહાવ્રત્તો પણ સુધા, તૃપ્તા, ચીત તાપ, માર્ગાનિકમજનો પરિમમ ઇત્યાદિ પરિવેશ સહીને પણ માત્રમુમાય વિકાર કરી ઉપદેશ આપતા રહે છે તેના પણ મુખ્ય હેતુ જનતાના જીવને શારીરિક માનસિક દુખોથી છૂટાવનાં ઉપાય જાણવનાં છે એ પણ જનુક પા જ છે આવશે પણ જુખ્યાને જાન જાને તરસ્થાને પાણી વગેરે આપી દુઃખીવાને દુખમુક્ત કરે છે તે પણ જનુક પા છે જનને દુખી દેખી દ્વિધર્મા જનુક પા ન આવે તે જનજનનું લક્ષણ છે ધર્માલમ્બકા યજ્ઞવલ્ક્ય જાગ્રત્ સમયે કેટલાક આલિંગ્યિક મિથ્યાત્વી દુરાચારી જાની વીતરણ વચનને વિષ્ણુરત પરિવ્રજાથી ભોળા જીવને ભ્રમમાં ફાસવવા કહે છે કે કેમ મરતા જીવને જાણવશી તે તે જીવિત રહી ને ને પાપ કરશે તેની કિંના (પાપનો દરશો) જાણવનારને લાગશે ॥ ૩૪ ॥ જીવે સુત્રથી જીવેના જાત આવી જીવે હેમ અથવા જવાતરે કશું પાપ તે કરવાનો ન જ હેમ ॥ આવા યોગીના દ્વિધર્મા જનુક પા હોતી નથી પણ જનુક પાવત ભોળા મનુષ્યોની જનુક પાનો પણ ઉચ્છેદ કરી ઉત્તર પ્રપચારો જાનત સહાર વધતી દે છે પોતે દૂમે છે આજીને દૂખાડે છે સમજીતી જીવો તે જાણે છે કે કરશે તે ભોજવશે. તીર્થંકર પ્રભુ જાને તેમનાં સાસનધવનક આચાર્ય ઉપાખ્યાન જાણનારોને જનજીવેને દુખમુક્ત કરવા માટે ધર્મોપદેશ આપે છે જાને તેના પરિણામે જાનેક જીવો સાધુનો કે માવકનો ધર્મ જ ત્રીકાર કરી સદ્ગતિ પામે છે જાણ જીવો કંઈ મેક્ષમાં જતા નથી પણ મોયે જાણ તે દેવનિર્મા જ જાણ છે ત્યાં દેવાવનાઓ સાથે વિષય-સેવન વ્યાદિ પાપ કરે છે

* દેહાન્ધના ધર્મો મૂળ છે, પાપ મૂળ અભિમાન,

ઉચ્ચતી જા ન ઊડીએ જનલય મદમે પ્રભુ.

× પદસિયુત નચરના ચક્રગુપ્ત રાજાને જાણીને પોપો કરેલ રાત્રે તેમણે સ્વપ્નાર્થ બોલુ કે પ કાપીરો નામક એક જુદ (ચૂર) જાન્યો છે સ્વપ્નારે પ સમુદાય પરિવ્રજે ઉક્ત આચાર્ય આખ્યા તેમની પરીક્ષાને અથે રાજાએ તેઓ ને સ્થાનમાં ઉતારી હતા તેની નજીક રત્રિના સમયે કેટલાક નિજાની દીધા રાત્રે માત્રપરકવવા જતાં જાણ સાધુ જીવ્યા છે એવી અતિથી પાછા કરી ચાલ જાને આચાર્ય તે કેટલાક પુદ્ગા ચાલ્યા જ્યા હુલિવલ રાજા સમજી મેલો કે જુદ સમાન જનુકપા ગેન આચાર્ય કેમ જાણ્ય જીવ દેખાય છે પ્રાત કળામાં સાધુઓને સમજાવી તેમના આચાર્ય પદથી દૂર કર્યાં અને જન્ય મોજ સાધુને આચાર્ય જાણ્યા આ પ્રમણે અજાણને જનુક પા હોતી નથી.

[illegible]

જાવી છે મદાના ધારક હતા કે મરણીત ઉપસમથી કે દેવતાના અપસ્વાથી તેઓ કિમિવ જલ
અસાધ્યમાન થયા ન હતા, એટલું જ નહિ પણ તેમની ધમકાના ભેદને ઉપસમ દેનારા પણ
મિથ્યાત્વનો ભાગ બની સમીકૃતી બની ગયા હતા. બાવી છે મદાથી જ તેઓ એકાવતરી
મયા બન્યા તીર્થ કર નામ કમ ઉપરાષ્ટ ઠકવા. નરિ ધર્મમાં છે મદા રાખવી

કેટલાક જાન્ય મનામસ્યનીઓ ભૈરવધર્મને અર્વાચીન બતાવે છે અને પ્રેરણાના ધર્મને
પ્રાચીન બતાવી ભૈરવને મદાબદ્ધ બતાવે છે પરંતુ તેમણે બાણતું નોખ્યે કે તે પુરાણ તથા
જાન્ય અનેક મદાથી ભૈરવધર્મ બધા ધર્મથી પ્રાચીન છે—અનાદિ ॥ એવું સિદ્ધ થાય છે
અર્થાત્ અનેક પ્રમથ્થો છે તેમાંથી શ્રેષ્ઠાએક બા નીચે આપીએ છીએ.

(૧) ઠ મોર્મોર્મોતો અપમો યા ઠ અપમ પયિષમ્ ।

અનુવેદ અખાલ ૨૫, મત્ર ૧૬

(૨) ઠ શ્રેષ્ઠોપ્ય પ્રવિષ્ટિતાનાં, અતુચિંચિતિ સીધ કરાવામ્ ।

અપમાદિ વધ માનાન્તાનાં, સિદ્ધાનાં ઘટ્ટણ અપયતે ॥ અનુવેદમાં બા મત્ર છે
અર્થ—અપમાદેવથી વદમાનપમ્ ત ને ચોવીસ તીર્થ કરે તથા શ્રેષ્ઠમાં પ્રવિષ્ટિત
છે તેમનું મને ઠરણ છે.

(૩) ઠ રક્ષ રક્ષ અરિષ્ટમેમિ સ્વાહા । ધામદેવ ધામ્પર્યમુપચિવીયતે
સોડસ્માક અરિષ્ટમેમિ સ્વાહા ॥ અનુવેદ અ ૨૫

(૪) ઠ સ્વસ્તિ ને રમ્ત્રો વૃદ્ધાવા સ્વસ્તિત પૂપા વિમ્બદેવા
સ્વસ્તિનસ્તાર્થો અરિષ્ટમેમિઃ સ્વસ્તિનો મદ્દસ્પતિવ ધાતુ ।

અનુવેદ અખાલ ૧ અખાલ ૬

કેટલાક જાન્ય મદામાં બાવીસમાં તીર્થ કર શ્રી અરિષ્ટનેમિ અસ્વાનતું નામ છે બા
પ્રમાણે વેદોમાં પણ ભૈરવ તીર્થ કરનાં નામ છે અર્થાત્ સાબીત થાય છે કે વેદોની રચના થઈ
તે પહેલાં પણ ભૈરવધર્મ વિચારાન હતા હવે પુરાણના ઘામલા લખાએ.

(૫) રૈવતાદ્રો કિનો નેમિઃ યુગાદિ વિમ્બલાલે ।

અવીળમામ્માદેવ, મુક્તિમાર્ગસ્ય કારણમ્ ॥ પ્રભાસ પુરાણ

અર્થાત્—રૈવતેરી ઉપર નેમિનાથ, વિમ્બાલક ઉપર અવકારેવ એમણે અર્ચિઓના
આત્મધર્મી યુક્તિ મામ્ અધારે.

(૬) માહ રામો ન મે ધાંછા માથેપુ જ ન મે મના ।

ધામ્તિમાસ્થાતુ મિષ્ઠામિ, ધાત્મન્થેવ કિનો યથા ॥

અર્થ—રૈવતપ્રસિદ્ધમાં વાલ્મીકિનિ શ્રી રામચંદ્રએ કહ્યું છે કે, હું રામ નથી, યારી
ગર્ભ કાલ માં ધ્રુવ પણ નથી હું તો બિનકેવનો પેદા આત્મધર્મિ પ્રાપ્ત કરવા ધ્રુવ છું

(૭) વણ મોચિતૈ ચિમિ પત્કર્ણ જાયતે કહોમૈઃ ।

મુક્તિમદ્દસ્તમકસ્ય તત્કર્ણ જાયતે કહો ॥ નમર પુરાણ.

અર્થ—નમરુખમાં ૧ અધ્યાયે ને ભોજન દેવામાં એટલું ૧૭ વર્ણ હવે તેમણે જ
હિમ્બુખમાં અર્ધાંત્રના કાલે દુનિને ભોજન આપવાથી થાય છે.

(૮) જૈના ણકસ્મિન્નેવ વસ્તુનિ ઉભયે નિરુપયન્તિ પ્રભાસ પુરાણ.
અર્થ—જૈનો ફક્ત એક જીવમાં જ કર્તૃત્વ ભોક્તૃત્વનું નિરૂપણ કરે છે

(૯) દર્શનવર્ત્મ વીરાણાં, સુરાસુરનમસ્કૃતઃ ।

નીતિત્રિતય કર્તા યો, યુગાદૌ પ્રથમો જિત્તઃ ॥ મનુસ્મૃતિ

અર્થ—વીર પુરુષોને માર્ગ બતાવનાર, દેવ અને દૈત્યોથી નમસ્કાર પામેલા યુગની આદિમાં ત્રણ પ્રકારની નીતિના સ્થાપનકર્તા એવા પ્રથમ જિન થયા.

(૧૦) પ્કો રાગિપુ રાજતે પ્રિયતમા દેહાર્ધધારી હરો ।

નીરાગેષુ જિનો વિમુક્ત લલના સહગો ન યસ્માત્પરઃ ॥

અર્થ—રાગીઓમાં તો એક શકર જ શોભે છે કે જેમણે પોતાના અર્ધાંશમાં પત્નીને રાખ્યા છે, અને નિરાગીઓમાં જેમણે લલનાનો ત્યાગ કર્યો છે એવા જિન (વીતરાગ) વેળે છે

(૧૧) નામિસ્તુ જનયેત્પુત્ર, મરુદેવ્યાં મહાદ્યુતિ ।

ઋપમં ક્ષત્રિય જ્યેષ્ઠં, સર્વ ક્ષત્રિયસ્ય પૂર્વજં ॥ બ્રહ્મપુરાણ.

અર્થ—નાભિ રાજા અને મરુદેવીના આત્મજ મહા કાંતિવાન શ્રી ઋષભદેવજી સર્વ ક્ષત્રિયોમાં જ્યેષ્ઠ અને સર્વ ક્ષત્રિયોના પૂર્વ જ છે

(૧૨) પ્રથમં ઋપમો દેવો, જૈનધર્મં પ્રવતકઃ ॥ ૧૧ ॥

ઞ્કાદશઃ સહસ્રાણિ, શિષ્યાણાં ધરિતો મુનિ ।

જૈન ધર્મસ્ય વિસ્તાર કરોતિ જગતિતલે ॥ ૧૨ ॥ શ્રીમાલ પુરાણ

અર્થ—પ્રથમ શ્રી ઋષભદેવજીએ ૧૧૦૦૦ શિષ્યો સહિત જૈનધર્મનો જગતમાં પ્રચાર કર્યો

(૧૩) હસ્તે પાત્રં દધાનાશ્ચ, તુળ્હે વસ્ત્રસ્યધારકાઃ ।

મલિનાન્યેવ વાસાસિ, ધારયન્ત્યલ્પ ભાષિણઃ ૨૫ ॥ શિવપુરાણ x

અર્થ—હાથમાં પાત્ર અને મુખે વસ્ત્ર ધારણ કરનાર મલિન વસ્ત્રો પહેરનાર અને થોડું બોલનાર જૈનમુનિ હોય છે

ઉપરોક્ત પુરાણોના પ્રમાણથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે જૈનધર્મના (આ યુગના) આદિ પ્રવર્તક શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન હતા કેટલાક કહે છે કે, જૈનધર્મ ગૌતમઋષિએ પ્રવર્તાવ્યો છે, આ તેમનું કથન પ્રમાણસિદ્ધ નથી ગૌતમઋષિએ તો ચોવીશમાં તીર્થંકર ભગવાન મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી શ્રીપાલ પુરાણના ૭૩ મા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે—

(૧૪) ગૌતમોઽપિ તતો રાજન્ ! ગતો કાશ્મીરકે તતઃ ।

મહાવીર દીક્ષયા ચ, ઘત્તે જૈન ત્વમિપ્સિતમ્ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—વસિષ્ઠ ઋષિ માન્ધાતાને કહે છે કે, હે રાજન્ ! ગૌતમ કાશ્મીર દેશમાં ગયા અને મહાવીર પાસે દીક્ષા લઇને ઇચ્છિતાર્થની સિદ્ધિ કરી

x શિવપુરાણ ૫૦૦૦ વર્ષ પહેલાં યજ્ઞ ગયેલા વેદવ્યાસજીએ રચ્યાનું તેમના શાસ્ત્રોમાં કથન છે, એટલે ૫૦૦૦ વર્ષ પહેલાં પણ જૈન સાધુઓ મોઢે મુહપતિ ધારણ કરતા હતા અર્થાત્ બાંધતા હતા

(૧૫) દિસહજા ગતા રામન્ મચ્ચાઃ કલિયુગો યથા ।

તથા જાતો મહાવીરો, વેસે કાશ્મીર કે મૃપઃ ॥ ૬ ॥

ગૌતમોપિ તથા તથા, ધારિતુ કૈતધમકમ્ ।

મીત્યાધાક્યેન સંતુષ્ટો, મગામ શ્રીનિકેતનામ્ ॥ ૭ ॥

શ્રીમાત પુરાણ અખત ૭૪

અર્થ—હે રામન્ ! જ્યારે મળધુર્ગના બે હજાર વર્ષ ચર્ચા ત્યારે કાશ્મીર રૂઠી મહાવીર ઉત્પન્ન થયા, તે વખતે લક્ષ્મીના કહેવાથી તેમની પાસે ગૌતમ દીક્ષા લેવા અર્થ.

(૧૬) મો મો સ્વામિન્મહાવીર, શીક્ષાં વેદિ મમ પ્રમો ।

કૈતધર્મ સંગૃહીતુ માગત સ્તથ સપિષો ॥ ૬ ॥

અર્થ—ગૌતમ ભાવ્યા કે હે મહાવીર પ્રમો ! અને દીક્ષા જાણે, હું જાણતી પાસે કૈતધર્મ ખાતર કરવા આવ્યો છું

આ બધા પ્રમાણેથી સંખિત થાય છે કે કૈતધર્મ ગૌતમ સ્થિતિ પહેલાંના છે હવે કેટલાક કહે છે કે કૈતધર્મ નૌદધર્મમાંથી નીકળે છે પરંતુ આ કથન પણ કલ્પ નથી. કેમકે (૧) શ્રી મહાવીર સ્વામીનો જન્મ 'સુત્રિયકુલ નગરમાં થયો છે અને છુદ્ધ (સમસિક) નો જન્મ 'કપિલવસ્તુ નગરમાં થયો છે. (૨) મહાવીરસ્વામીની માતૃસ્થિ મહાવીરસ્વામી ૨૮ વર્ષના થયા ત્યારે મૃત્યુ પામ્યા અને છુદ્ધનાં માતા છુદ્ધનો જન્મ થતા જ મૃત્યુ પામ્યા છે. (૩) શ્રી મહાવીરસ્વામીએ પોતાના મોટા ભાઈની અગ્રાથી દીક્ષા લીધી છે અને છુદ્ધે પોતાના કુલની અગ્રા લીધા વિના જ દીક્ષા લીધી છે. (૪) મહાવીર સ્વામીએ ૧૨૫ વર્ષ અથવા ૧૫ દિવસ તપશ્ચર્યા કરી અને છુદ્ધે ૭ વર્ષ તપશ્ચર્યા કરી છે. (૫) મહાવીરે તપશ્ચર્યાને ધમતું મુખ્ય અથવા એટલે મુક્તિનું કારણ જતાવેલ છે અને છુદ્ધે તપશ્ચર્યાના અમળને ફોજ કહી છે. (૬) મહાવીર ખારલુનીમાં નિર્વાણ પામ્યા અને છુદ્ધને દેવેશ્વર્ય કુટુંબમાં થયો. જાણીએ સિદ્ધ થાય છે કે મહાવીર અને છુદ્ધ એ બન્ને જિન ભક્તિઓ હતી. હવે મહાવીરે પ્રવર્તાવેલ કૈતધર્મ અને છુદ્ધે પ્રવર્તાવેલ નૌદધર્મના કિલ્લિતમાં પણ તફાવત છે. કૈતધર્મે હિસાબ દારણભૂત માસભક્ષણની સમ્મતતા કરી છે અને છુદ્ધે ચક્રરથેએ તેવાર કરેલું માંસ પોતાના સાધુ મંદલ કરે તે જરૂરિતે નિર્દોષ જતાવી છે. કૈતમત સ્વાદાત છે નૌદમત શક્ષિકનાત છે. કૈતધર્મ એ નૌદમતની સાખા નથી એ વાત હવે સિદ્ધ થઈ ચૂકી છે. પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોની એ અમલ્લા હવે દૂર થઈ છે કારણ કે છુદ્ધ નૌદનાં ધર્મસાક્ષીમાંથી જ એની પુષ્ટિનાં અનેક પ્રમાણ મળી આવે છે. તેવાં કે—૧ મહાવીર ના જન્મ અખવનમાં થયું છે કે મહાવીરના સિદ્ધ નામના બાપે છુદ્ધવેળી સુશાસત લીધી હતી. ૨ અગ્નિઝમનિકામ માં થયું છે કે મહાવીરના ઉપાસી નામના બાપે છુદ્ધવેળી સાથે સત્કામ્ય કર્યો હતો. જાતાં જાતાં ધર્મ પ્રમાણેથી સાખીત થાય છે કે નૌદધર્મથી પણ કૈતધર્મ પ્રાચીન અને સ્વતંત્ર છે. વેદમાં પણ તીર્થંકરની સ્તુતિ હેલતી કૈતધર્મ વેદથી પણ પ્રાચીન છે. પહેલાં તીર્થંકર શ્રી વ્રજભદ્રે અમવાન થઈ જ્યારે અસંખ્ય વર્ષો વીત્યાં છે અને વાવભદ્રેની પહેલાં પણ

નધર્મ નહોતો એમ નથી ભૂતકાળમાં અનંત યોગીશીઓ થઈ ગઈ છે. વળી મહાવિદે-
માં સદાકાળ જૈનધર્મ પ્રવર્તમાન હોય છે એટલા માટે જૈનધર્મ સનાતન અને સત્ય છે
ત્રી દં આસ્થા રાખી કાંઈના ચળાચળા કદી પણ ચલાયમાન થવું નહિ, સમક્રિતમાં દં
કો તે જ આત્માનું પરમ કલ્યાણ કરી પરમાનંદ પ્રાપ્ત કરી શકશે

હાલમાં જૈનો અને વિશેષતઃ સાધુભાગી જૈનોમાં ઘણું અશે શ્રદ્ધાની ન્યૂનતા નજર
માં રહી છે, છાત્રમાં જોડોનો ખીનો જેમ નમાવે તેમ નખી જાય અને નર્મદા નદીના
કાંઠે પાપણ જેમ દોડાવે તેમ જાય એવી સ્થિતિ કેટલાક ભાઈઓની ધર્મશ્રદ્ધા વિષયે થઈ ગઈ
અને તેથીજ આ મહાન પ્રભાવક, પરમ કલ્યાણકારી જૈનધર્મના પાલક, અને
ચિષ્ટ ફલદાતા નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરનાર હોવા છતાં પણ દિન પ્રતિદિન ધનમાં
લસંખ્યામાં સુખમાં અને ધર્મમાં અવનનિને પ્રાપ્ત થતા રહે છે, અને ઘણો ભ્રાગ દુઃખી
બાય છે. એ જોઈ સખેદાશ્ચર્ય થાય છે તેમાના કેટલાક શ્રોમંતો થોડા કે ઘણા કાળને
પરે સુખ સાસઓનો પરિચાગ કરે છે અને વ્યવહારિક કરણી જેવી કે, ચારે સ્કંધ ધારણ
રી લેવા દુષ્કર વ્રતાચરણ, દુષ્કર તપશ્ચર્યા, સામાયિક પોષધનત આદિ કરે છે, પરંતુ દં
શ્રદ્ધાની અનુપસ્થિતિમાં તેઓ કરેલી કરણીનું યથાતથ્ય ફળ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી,
પરણું, તેઓમાના ઘણાકે તે સદ્ગુણના અભાવથી યશ અને માનપૂજના ભૂખ્યા બની
રહી કરે છે, તેઓ કરોડોનો માલ કાઢી બદને જોઈ ખેસે છે માટે હે ભગ્યો! દેહ, ધન,
શ અને સુખાદિની પ્રાપ્તિ તે અનતી વાર થઈ ગઈ છે તેનાથી જીવની કશી ગરજ સરી
હિ. પરંતુ “સદ્ધા પરમ દુલ્લહા” એક શ્રદ્ધા જ પરમ દુર્લભ છે. કરણી કરવામાં તે
મહા પરિશ્રમ વેઠવો પડે છે. તે તે કરી લો છો પણ વગર પરિશ્રમે પ્રાપ્ત થઈ શકે
જેવી શ્રદ્ધા રાખવામાં શિથિલ બની જાય છે, એ ઘણા ખેદની વાત છે માટે એતો!
અને સદ્ભાગ્યોદયથી પ્રાપ્ત થયેલા સત્યધર્મ પર નિશ્ચલ શ્રદ્ધાવાન રહી ધન, સ્ત્રી, પુત્ર,
શાદિની સ્પૃહા છોડો શ્રદ્ધાપૂર્વક યથાશક્તિ કરણી કરી તેનું મહાન ફળ મેલોને નજીક
માવનાર ફળ પ્રાપ્ત કરવા ઉદ્ધુક્ત બનો

ઉપર્યુક્ત ૧ શમ, ૨ સ વેગ, ૩ નિર્વેદ, ૪ અનુકંપા અને ૫ આસ્થા આ પાંચ
વલ્લણ જોનામાં હોય તેને સમક્રિતી જાણવો. આ લક્ષણોથી પોને પેતાની અવ્યંતર ભાવે
પરિક્ષા કરી શકે છે કે પોતે સમક્રિતને લાયક છે કે નહિ ત્યારે લીંગથી બીજા વ્યવહારથી
પરીક્ષા કરી શકે છે

સાતમ જોલે ભુષણ ૫

આમૂષણથી જેમ મનુષ્ય શોભે છે તેમ નીચે દર્શાવેલા પાંચ પ્રકારના ગુણો ૩૫
ભૂષણથી સમક્રિતી શોભે છે

૧ ધર્મમાં કુશળ હોય ધર્મમાં કુશળતા ૩૨ સુત્રના જ્ઞાનથી આવે છે કુશળતા-
પૂર્વક કરાયેલું હરેક કાર્ય સારું હોય છે ડાહ્યો માણસ કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ લાયક થઈ પહેલાં
તે સંબંધીનું આવશ્યક જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લે છે અને માર્ગમાં આવતી મુશ્કેલીઓનો ધીરજથી
સામનો કરી તેને પાર પહોંચાડે છે, કાંઈનો ડગાવ્યો ડગતો નથી, તેવી જ રીતે સમક્રિતી

પણ ધર્મભંગને તથા તથા ધર્મમાં ફેરફારની બનાવવાને મારે પ્રથમ તે યોગીયોં કુલ જાણી
 યાસેથી તદ્વિષયક યોગ પ્રાપ્ત કરી ધર્મમાં કુલ જાણે અને પછી તે યોગી પ્રભાવથી
 યોગ બંધન, મારિત રૂપ ધર્મને પ્રદિત કરવા મારે અનેક નવી મુક્તિઓની યોજના કરે છે
 ઉપદેશમાં, મનમાં તપશ્ચર્યા કૌતલ્ય (અતુરતા) બતાવી બંધન અનેક બંધન ભ્રમમાંથી
 મન તે તરફ ખામશે છે અને પાળીએના કુલકાવચના જલથી અલિત નદિ થઈ
 ઉત્પત્તિથી જુદીથી તેમના કુતોર્નું ખાલ કરી ન્યાયકુલ સત્ય પક્ષનું સ્થાપન કરે છે ,

૨ તીથ' સેવા કરે-કુસ્તર સસાર સાગરના તીર એકમે કિયાર રહેણ ને મોક્ષ
 સ્થાન તેને પ્રાપ્ત કરવાના અધિકારી ને સાધુ સાધ્વી માવક અને આવિકા એ મારફત તીથ' છે,
 તેમને ધર્મરાધનના કામમાં સ્થાપના કેવી સેવાજનિત કરવી એ સમક્ષિનું મુશ્કેલ છે
 જેવી રીતે રાજાની સેવા કરતાં રાજ્યમુખ્યોની પ્રાપ્તિ થાય છે તેવી રીતે અતુરિય સુધ
 તીથની સેવા પણ મુક્તિદાયક નીવડે છે તીથ'સેવાનું કર્તવ્ય છે કે સાધુ સાધ્વીની
 બંધનભાવે ભક્તિ કરે યુગમાય કરે, મધ્યસ્થિત નિર્દોષ સ્થાનક આકાર, પાણી વચ્ચે,
 માત્ર, બૌદ્ધિવાચક ભક્તિ ને ભેદએ તે સ્વયં બાધે, બંધન પાસેથી બાધાને, માર્ગમાં
 મુલ્ય કરી હલમાં બાધે, મધ્યસ્થિત મત નિમગ્ન સ્વયં કરે બંધન પાસે કરાવે તન, મન,
 ધનથી મધ્યસ્થિત ધર્મોન્નતિ સ્વયં કરે અને બંધન પાસે કરાવે મોક્ષા માર્ગમાં સાધુઓ
 વાચનકાર ઉત્તરતા કરતા, ત્યાં પણ સોઠા ધર્મમાં સેવા બંધન કરતા, સ્વસ્વર્ગ નાશક
 કરી ધર્મોન્નતિ કરતા કરતા, પરંતુ બાળના બાળનામાં કેટલાક ભારેકથી છવે એવા છે કે
 મનની નજીકમાં ઉત્તરતા સાધુનાં કર્તવ્ય કે વાણીમયણને લાભ પણ લઈ લેતા નથી
 મળે છે કે-

કે મુક્તિ મળત બાજીમ બંધન બાજી ધનપદ્ધતિ કુલ તરફથી પ્રકરિત નદીસર રૂપ
 ૨૨૪માં મળે છે કે નદી તથા માર્ગ કરવાનાં તીથ' તે સર્વ દ્રવ્ય તીથ' નિષ્કર સસાર ન
 તિરસ્ક, અને સાવક બાંધ તીથ' કર તિરસ્ક નદી કે, ને બાવ તીથ' તે અતુરિય સુધ ન
 યોગદિ સ્થિત બંધન નથી, તે મારે ને બાવથી તીરે તે બાવ તીર તથા કોષ્ટકિત દાહ
 ઉપક્રમાવે સોભ, (વૃષ્ણા) યોગવે. ધર્મભંગ ફેરું બાવવા યોગ, ફેરું, મારિત એ વિશે
 રહીને તીથને બાજીય કહીએ "

શ્રી યોગીદેવ રચિત શ્રી અનુભવ મળા " અપનામ સ્વાનુભવ કપલ " કે જેનું
 ભાષાંતર શ્રી મધ્યસ્થિત મેધાસાધ તથા ફેરું કપુરવંદ બાજને મળી મળે છે અને ને
 સ ૧૯૬૨ના અવધમાં મુળક નિર્ણયસાધર પ્રેમમાં બાવેલ છે તેના અવનર્થ ૪૫ ૫૨
 બંધન છે કે-

- કેલુશ-કામે કુતીરે ત્યાં સુધી કરે મુલતા દય
- સદ્યુક વચન ન સાંભળે કરે ફેરુંએ સમ ૪
- તીથ' ને દેહરા વિશે નિમે દેવ ન ભણા
- નિન યુગ વાણી ધમ કહે દેહમાં દેવ પ્રમાણ ૪૫
- તનમરિમાં છબ બિન, મરિ મુલ ન દેવ
- રાજા ભિયારે મને, એવી જાળને દેવ ૪૬

પુણ્યહીન પામે નહીં, બલી વસ્તુનો ભોગ,
દ્રાક્ષ પાકી ત્યાં થયો, કાગ કંઠમાં રોગ

અર્થાત્ જ્યારે દ્રાક્ષ પાકે છે ત્યારે કાગડાને કંઠમાંનો રોગ થાય છે તેથી તે દ્રાક્ષ ખાઈ શકતો નથી, પણ લીંબોળીઓ પાકે ત્યારે તે નિરોગી થઈ જાય છે. તેવી રીતે હે ભાઈઓ! ધન સમ્પદાદિનો યોગ તો અનંત વાર મળી ગયો છે અને ફરી પણ મળશે પરંતુ મુનિદર્શનનો યોગ મળવો મહા મુશ્કેલ છે સુદરદાસજીએ સત્ય જ કહ્યું છે કે -

માત મિલે, સુત ભ્રાત મિલે, પુનિ તાત મિલે, મનવંચ્છિત પાઈ .
રાજ મિલે, ગજવાજિ મિલે, સુખ સાજ મિલે, યુવતિ સુખદાઈ .
દ્વલોક, મિલે, પરલોક મિલે, સબ થોક મિલે સ્વર્ગ સિદાઈ .
સુંદર સબ સમ્પતિ આન મિલે, પન સાધુ સમાગમ હુલેમ માઈ .

આવું જાણી સદ્ભાગ્યના ઉદય સાધુ સાધ્વીનો સુયોગ મળી જાય તો તેમની સેવાથી સમકિતી જીવ કદાપિ વંચિત રહેતો નથી આજ પ્રમાણે સ્વધર્મી શ્રાવક શ્રાવિકાની સેવા-ભક્તિમાં પણ કાલ સમજવો જોઈએ શ્રાવક કરણીનો સજ્જાયમાં કહ્યું છે કે “સ્વામી વત્સલ કરજે ધણા, સગપણ મોટા સ્વામી તણા” અહીં સ્વામીનો અર્થ સાધર્મી સમજવો (સાહમી) માત, તાત, ભ્રાત, સ્ત્રી, પુત્રાદિ જે સંસારિક સંબંધ છે તે તો બધા સ્વાર્થના છે અને આત્મોદ્ધારકના કાર્યમાં વિઘ્નકર્તા છે અને સાધર્મી ભાઈનું સગપણ છે તે પારમાર્થિક અને આત્મોન્નતિના કાર્યમાં સહાયક છે, એટલા માટે સ્વધર્મીની વાત્સલ્યતા-સેવા ભક્તિમાં સમકિતી જીવ સદૈવ તત્પર રહે છે જ્ઞાનના અભિલાષીને પુસ્તકાદિજ્ઞાનના ઉપકરણો આપે છે, તપસ્વીને ઉત્તુ પાણી લાવી આપવું તેલ વિગેરેનું મદન કરવું, પથારી કરી આપવી, પડિલેહણ કરી આપવું, અતરવારએ તેમજ પારણે સાતા ઉપજાવી, વિશેષજ્ઞ ધર્મોપદેશકને સુખોપજીવી બનાવવા, અનાથ, સાધર્મી અપગ ગરીબોને દ્રવ્ય આહાર, વસ્ત્રાદિની સહાયતા દેવી, વ્યાપારાદિમાં યથાચિત્ત સહાયતા આપવી, ગુણુવાન સમકીતીનો ગુણુનુવાદ, સત્કાર સન્માન કરવો હરેક સહાયતાથી સાધર્મીને ધર્મારાધનમાં ઉત્સાહી બનાવવા ધત્યાદિ ધર્મ જીદિનાં કાર્યોમાં મથાશક્તિ સહાયતા સમકિતી જન કરતા જ રહે છે આ પ્રકારે સેવા ભક્તિ સ્વયં કરે છે અને અન્ય પાસે પણ કરાવે છે

૩ તીર્થના ગુણનો જાણ હોય—ઉકત ચાર તીર્થ કહ્યા તેનો સમાવેશ ગુણની અપેક્ષાએ ખેમાં થાય છે ૧ સાધુ અને ૨ શ્રાવક, તેમાં સાધુના ૨૭ અને શ્રાવકના ૨૧ ગુણ કહ્યા છે. તે ગુણોનું જ્ઞાન સમ્યગ્દ્રષ્ટિને અવશ્ય હોવું જોઈએ કારણ કે આપણે તો ગુણના પૂજક છીએ, વેષ કે વચના પૂજક નથી હાલમાં કેટલાક માયાવી મનુષ્યો ઉદરપોષણાર્થ

નથી દેવ દહેરા વિષે, છે મુર્તિ ચિત્રમા,
જ્ઞાની જાણે દેવને, મૂર્ખ લમે બહુ ઠામ, ૪૭
ખરો દેવ છે દેહમાં, ઝારી જાણે તેહ,
તીર્થ દેવ નહિ, પ્રતિમા નિર્ધય એહ. ૪૮

મુલની પ્રાપ્તિ કરી વિના જ સાધુ કે માલગો વેળ ધારણ કરી કષોલકલ્પિત કષોલ પરી
ભોજા લોભોને ભરમાવે છે ક્રમશઃ કરે છે, સ્વાથ સાધવા અર્થે મત્ર તમ જીવધારી કરે
છે તથા ટેટલાક અભિચારનું સેવન કરી ધર્મને કલ્પિત કરે છે આવાઓને જોઈને જોત્યા
માણસો સાચા સાધુ માલકને પણ દમ સમજી શકે બધે જાને છે પરંતુ સાધુ માલકના
મુલોના ચાતા દામ તે આવા ટોંગીઓની બ્રમળજમાં રહાશે નહિ કારણ કે તેઓ
કષ્ટાસત્ત્વની પરીક્ષા કરીને મોઝ વ્યક્તિનો જ ખાસ સ્વકાર કરશે. નિમ્નલેખીને કદાપિ સંજ
નહિ કરે. ટોંગીઓને જાણજ કરી જૈનધર્મની જ્યોતિ પ્રસરવશે. પોતે જ જાનેયે
જાન્ય જાનેકને પણ દમ બનાવશે.

૪ ધર્મથી અરિશર કષેણને રિશર કરે—ટોષ સાધુ, માલક તથા સમ્મતિની અન્યમત્ર
વલ્લભીના સહચરથી શક્યબધ્ધ થઈ જાય તો સમ્મતિનું કલ્પન છે કે તેમની સમ્મતિ
સમાધાન કરવાની પેદાલામાં સ્થિત હોય તો પોતે સમાધાન કરે જાને પોતે સમજે ન હોય
તો ટોષ વિરોધનું ગીતાઈનો મોઝ મેળવી સવચ્છદારા સહનું સમાધાન કરાવે જાને તેને
દમ બનાવે, કલ્પ ટોષ કષ્ટ સહનમાં આવી પડતાં ધર્મબધ્ધ કષે હોય તો તેના કલ્પ
નિવારણથી પોતે સમજે હોય તો સ્વયં તેને સહનથી મુક્ત કરે, અમર પોતે સમજે
હોય તો અન્યની સહાયતાથી તેનું સહન નિવારણ ધર્મમાં રિશર કરે. કદાપિ એનું ન જાને
તો તેને સમજાવે કે કાષ્ટ / કમની ગતિ મહુ વિચિત્ર છે x તીર્થ"કર જાને ચક્રવર્તી જેવ
જકાન પુરસ્થાને પણ કમે" હેમવા નથી તો આપણુ શુ ગણુ / પરંતુ સહન સમયે સત
જાને સતીઓ ધર્મમાં જાણ રહ્યા છે તેઓ જાણ સમયમાં સમસ્ત હુ જાને જાત જાણ
મદા સુખના ભોક્તા બની જ્યાં છે જાને પોતના નામને સહારમાં અમર કરી જ્યાં છે
સાજમાં મર્યાદા કામ્પેમાં તેમના / મર્યાદા મવાય છે કે જેમણે સુખી અવરવાના કર્યા
પણુ હુ ખી અવસ્થામાં ધર્મનું અધિક પાત્રન કનુ" હોય છે કમને નષ્ટ કરનાર ધર્મ જ છે
ખીણુ ટોષ નથી એટલે સહનથી છુટવા મારે સહન સમયે અધિક ઉત્સાહથી ધર્મરાધન
કરવું જેમ સન્મુખ આશવાથી જ ન પણ દૂર હોતો જાય છે તેમ જ કલ્પ પણ તેને જાણી
સાચા મવાથી દૂર લાગી જશે. કમ સન્મુખને દરતી અક્ષય સુખ પ્રાપ્ત કરવું જો જ આ પરમ
પુરસ્થાને પ્રાપ્ત થયેલા માલવ જ મનુ સાચક છે આત્માને જે કમે" ઉત્તમાત્મા આનેર્થ છે
તે વખતે તે કમે"થી મુક્ત કરવા મારે જાને છેવટે સુખ આપવા મારે જ તમસી સન્મુખ
થઈ છે મારે તેનાથી મજાકનું નહિ પણ સમજાવે સહી બધું તેને નાશ કરવો. જે કલ્પ
સુધમાં ઉતર્ના પછી પાછો જાણે છે તેની મણી ખરાબી થાય છે તેવી જ રીતે જો તમે
કમના લાભથી (કુખથી) કરી જઈ પાછા જાણો આત્મા ધર્મબધ્ધ થશે તો જેવી રીતે
દારેશા જાને જણા હકતા રાખની સન્ન રાખ રજેતી કરી વધુ હેરાનગતિ કરે છે તેવી રીતે

x

ખનહર છ ૬

જાહિનાય જાન જિન માસ દામકા રહે, મદાતીર સાડે જાર વગે" ફાળ પામે છે ।
સનતકુમાર ચકા કુદિ વગે" સનસોમિં જાહા જરી અધ રહી ના સિધામે છે ।
ખનહર છ ૬ નરેદ કમ વલ જાને વિરમના સહી તેરી જિનતી કલ્પામે છે ।
કલ્પ જાનેર જિન વચન દામ તેજા સમયાસે કમ" તોરે સુખ સોહી પમે છે ॥

કર્મો પણ તમને વિશેષ હેરાન કરશે. મતલબ કે હાલના દુઃખ કરતાં પણ નરક તિય્યાદિ ખતિમાં અનંતગણાં અધિક દુઃખો ભોગવવા પડશે એથી ઉલટું, જે ધર્મમાં દૃઢતા રાખશે તો સ્વદેહ કાળમાં અશુભ કર્મો નષ્ટ થઇ જશે, અને આ લોકમાં તથા પરલોકમાં પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થશે સુવર્ણને જેમ જેમ અધિક તપાવે છે, તેમ તેમ તેના શુભમાં અધિક વૃદ્ધિ થાય છે, પરંતુ પીતળ કાળું પડતું જાય છે. માટે આપણે તો સુવર્ણ સમાન જ બનવું જોઇએ કેટલાક અચાની જીવો સ કટ સમયે એવો વિચાર કરે છે કે હું જ્યારથી ધર્મ કરવા લાગ્યો ત્યારથી મારા પર દુઃખ પડવા લાગ્યું છે આવા વિચારથી ધર્મને કલંકિત કરે છે અને કર્મોનો વજ્રલેપ સમાન બધ કરે છે. એમને ચેતવીએ છીએ કે, ભાઇ ! તમે આટલો તો ઘડ વિશ્વાસ રાખજો કે ધર્મ કરવાથી દુઃખની પ્રાપ્તિ કદાપિ થતી જ નથી. હાલ જે દુઃખ પ્રાપ્ત થયું છે તે પૂર્વકૃત કર્મનું ફળ છે જેમ હાડે ખેસી ગયેલો તાવ ઔષધિના પ્રયોગથી ઉભરાઇને બહાર આવીને પછી હંમેશને માટે દુર ચર્ધ જાય છે, અથવા જીલ્લાખના પ્રયોગથી પેટ સાફ થઇ જાય છે, તેવી જ રીતે ધર્મના પ્રયોગથી આ કષ્ટ નષ્ટ થવાનો અર્થ જ તેનો જીલ્લાખ થઇ રહ્યો છે જે જીલ્લાખના અદ્ય દુઃખથી ગભરાઇ જઇ કુપથ્ય સેવે છે તે બહુ દુઃખ પામે છે. આ જ પ્રમાણે જે કર્મોદ્યથી ગભરાઇને ધર્મ બ્રષ્ટ થાય છે અને અધર્મ-ચરણ કરે છે તે આ ભવ પરભવમાં અનંત દુઃખને પામે છે. એટલા માટે આત્મબુદ્ધિઓ ! નિશ્ચય રાખજો કે, અશુભ કર્મ નષ્ટ થયા વિના સુખની પ્રાપ્તિ થતી નથી. આ દુઃખ છે તે સુખનું સાધન છે આમ વિચારી આનંદપૂર્વક દુઃખને થોડા કાળ માટે ભોગવી લઇ સુખી બનવું જોઇએ જેમ રાત્રિ પછી દિવસ આવે છે તેમ દુઃખને અંતે સુખ તૈયાર જ છે. ઇત્યાદિ ઉપદેશદ્વારા તથા સહાયતા દ્વારા ધર્મથી પડતાને સ્થિર કરે તે સમક્રિતીનું બુદ્ધિ છે.

૫ ધર્મમાં ધૈર્યવંત હોય—ચોથા બોલમાં તો અન્યને ધૈર્ય આપવા કહ્યું છે પણ,

પરોપદેશે કુશલા, દશ્યન્તિ વહ્વૌ નરાઃ ।

સ્વવાક્યેષુ અનુરક્તા વિરલા કોઽપિ લભ્યતે ॥

અર્થાત્ અન્યને ઉપદેશ દેવામાં કુશળ તો જગત્માં ધણા મનુષ્યો હોય છે, પણ પોતે કહે તેવું કરવાવાળા કોઇક જ વિરલ પુરુષો હોય છે જેઓ પ્રથમ પોતાના આત્માને સ્થિર કરી તદ્દનુસાર વર્તન કરતા હશે તેમનો જ ઉપદેશ બીજાને સ્થિર કરવામાં સફલીભૂત થશે. એટલા માટે સમગ્રીનું કર્તવ્ય છે કે ખુદ પોતાને રોગ, શોક, ઇષ્ટનો વિયોગ, અનિષ્ટનો સંયોગ ઇત્યાદિ દુઃખનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે પોતે નિશ્ચળ રહે, આત્મ, રૌદ્ર ધ્યાન ધ્યાય નહિ; શોક, સતાપ, વલોપાત કરે નહિ, સ કટ સમયે પણ સુખી અવસ્થામાં હતો તેવો જ હર્ષોત્સાહી બનીને ધર્મની અધિકાધિક વૃદ્ધિ કરતો રહે, જેથી બીજાના અંત કરણ ઉપર પણ ધર્મની રૂઢી છાપ પડે આવી રીતે સત્ય ધર્મનો પરિચય જગત્ને બતાવે પોતાના સ્વજન મિત્રાદિ આત્મધ્યાન-શોક સતાપ કરતા હોય તો તેને શિખામણ કે ઉપાલંબ આપી રોકે. મળવા માટે આવતા કુદે બી કે મિત્રાદિ સમક્ષ પોતાનું કિચિત્ પણ દુઃખ દર્શાવે નહિ, વેરાજ્યોપદેશ કરે આવા ધર્માવલંબી ધર્માત્મા સ્વયં સુખી રહે છે અને અન્યને પણ સુખી

જનાવે છે વળી સહનના સમયમાં વિષ્ણુવર્ધક સમભાવ રાખવાના પ્રતાપે કરોની યજ્ઞ નિર્ભર થાય છે એટલું જ નહિ પણ અનેક છવેને કમંજ મનથી બચાવીને ઉન્માત્રે જતા રાક્ષી સ માત્રે મધ્યવે છે

ઉપર ક્ત પાંચ પ્રકારનાં સુખસુવડે સમક્ષિતી છવ પોતાના સમક્ષિતને દે કરેલો તથા દીપાવલો મોકા જાન્યનાં મન પણ સમક્ષિત તરફ આકર્ષે છે

આકર્ષિ બોલે પ્રભાવના ૮

જે સુકૃત્ય કરવાથી આપણા સ્વીકૃત ધર્મનો પ્રભાવ જાન્યના ઉપર પડે ધર્મદ્વંધાક્રમ્ય વધે તેની પ્રશંસા અને પ્રખ્યાતિ ચોમેર પ્રસરે અને જાન્યનાં ધર્મપ્રતિ આકર્ષણ થાય તેને પ્રભાવના કહે છે આજકાલ પતમ્સા કે સાગર વહેતી જેલ્લા પુરો જ પ્રભાવનાનો જાજ' મોકા સમજી જોયા છે પરંતુ તેનો જાજ' મહુ વિશાળ અને વ્યાપક છે પ્રભાવના નીચે જણાવેલા જાક પ્રકારે થાય છે

૧ પ્રવચન પ્રભાવના—શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનનાં વચન—નિર્માજ પ્રવચનની પ્રભાવના (પ્રચાર) કરે. વર્તમાન કાળમાં શાક જ ધર્મના સાત પ્રકારક છે શ્લોકાગ્રમાં કેવળ તથા શ્લોકવળી મહાપુરુષો દ્વારા જિનપ્રવૃત્તિ ધર્મનો અદિતીય પ્રભાવ જાન્યનાં પડી રહ્યો હોય પરંતુ વર્તમાનમાં તેવા મહાપુરુષોનો જાકાવ છે છતાં આપણાં જાકોકાલ્ય છે કે તેમની વાણી શ્રી જણાવર કેવેલે ઝીઠી સ્વરૂપે રૂ થી છે તે વાણી જાન્યની પણ આજે મોજુદ છે અને એજ જિનપ્રવચન કમણાં અને ભવિષ્યમાં ધર્મના આધારસ્થાન રૂ રૂ રૂ જાન્યનાં કમણાં સાધે છે સાધકો શ્રી ઉત્તરાખવનકના ૧ થા જાખવનમાં કહ્યું છે કે—

મ હુ જિણે મગજ વિસ્તાર વહુમણ વિસ્તાર મગજેસિય ।

સંપદ મેયાતજ્ય પહે, સમયે મેત્યમ મા પમાયપ ॥ ૨૧ ॥

જાણી જાન્યત શ્રી મહાવીર મોક્ષ પદાર્થી વખતે કહ્યું છે કે હે યોતમ ! જાન્યનાં જાન્યમાં જિન (વીર'કર) નાં કથન તો x થશે નહિ પરંતુ મુક્તિમલ્લનાં કથન સત્યો—શાકો અને તેના ઉપદેશક પણ થશે એટલા મહે ન્યાયમુક્ત—વાયોજિત પણ એટલે મોક્ષમાત્ર પ્રાપ્ત કરવામાં કાજ છવેલે જેક સમય માન્યો પ્રચાર કરેલો ઉચિત નથી. એટલા મહે જિનપ્રવૃત્તિ શાકોનું ચાલ સમક્ષિતી જાનેલે પ્રાપ્ત કરવું એ પરમાત્મક છે. આજ પુરુષનાં કથન જાકન અને પરમાત્મક કથન હોવાથી યાજનમથી ધારી સ્વયં જાકનું કવણુ પદન મનન કરે અને જાન્યને કરાવે. અને એ રીતે યાજનમાં જાકાળ વધેથી અને તત્ત્વની વચાવ' સમજણ અને મહા જામેથી સમક્ષિતી પોતાના તેમજ પરના જાકયાને ઉન્માત્રે જાવો રાક્ષી સ માત્રે જાળવા સક્ષિતમાન હોવાથી તે ધર્મનો પ્રભાવક કહેવાય છે *

x જાણમાં વર્તમાનકાળનો પ્રયોજ છતાં જાજમાં ભવિષ્યકાળ વાપર્યો છે જાન્ય ૨૬૨૫ યોનાથ સુર પસેથી ધારવું ભવિષ્યકાળનું વર્તમાન કાળમાં આરોપણ થતા સમજાવતી વખતે જાક શક છે તે નિરમનવનો જાવકાર છે

* દક્ષિણ દેશમાં નિવસી રાજ્ય જાકાર લાભાજ સુખદેવકાલકાજ જાકાજાકાજાજ ૨૮ ૪૨ •)નું ખજ કરી જાકોથી સત્યોજા ઉદાર કરાવી ૧ • ૨૪થે સત્ત્વજાકાર કરી જાપરાથી તેજોમોજા શાકાચાલ પ્રાપ્ત કરવાની ઉત્તમ સમયક કરી જાણી છે

૨ ધર્મકથા પ્રભાવના—ધર્મકથા દ્વારા જિનશાસનની પ્રભાવના કરે, અર્થાત્ ધર્મોપદેશ દ્વારા પણ ધર્મનો પ્રભાવ, પ્રચાર થઈ શકે છે, તેથી સમ્યક્ત્વની સ્ત્રી પુરુષો સહાર્મા, સોસાધરીમાં, મેન્દ્રેન્સર્મા, કેએસર્મા અથવા જ્યાં જ્યાં જનસમુદાય એકત્રિત થતા હોય તેવા સમૂહમાં કે મેળાવડામાં ઉપસ્થિત થઈ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવને જોઈ સમયોચિત ઉપદેશ સૌ સમજી શકે અને સર્વને રચિકર તથા હિનકર થાય તેવી ભાષામાં આપે તેમાં જિનપ્રણીત ધર્મના તત્ત્વોને અનેક મતમતાંતરોના દાખલા દલીલો સહિત, સ્વાદ્વાદશૈલિથી સરલ બનાવીને મહામંડાણથી ધર્મકથા કરે અને એ રીતે સાત્ત્વ ધર્મના પ્રભાવ અન્યના હૃદયમાં અંકિત કરે (પ્રથમ ખંડના ત્રીજા પ્રકરણમાં દાણાગિજી શાસ્ત્રકથિત ચાર પ્રકારની ધર્મકથાનું સર્વિસ્તર વર્ણન કર્યું છે ત્રીજી ધર્મકથાનો વિધિ સમજી લેવો.)

૩ નિરપવાદ પ્રભાવના—અન ત્તાનીએ પ્રરૂપેલા શાસ્ત્રનાં વચન બહુ ગહન હોય છે, સંક્ષિપ્તમાં અને અનેકાથી હોય છે. ગીતાથી વિના હરેકની સમજમાં આવવા મહા મુશ્કેલ છે, † તેથી કોઈ અનભિચર વિપરીત અર્થ કરી જૈનમાર્ગની અવહેલના થાય તેવું અપવાદયુક્ત કંઈ કરતો હોય તો સમક્રિતીનું કર્તવ્ય છે કે, સાત્ત્વ પ્રકાશદ્વારા તેનું નિરાકરણ કરી અપવાદ દૂર કરે આવી જ રીતે કોઈ મિથ્યાડંબરી પાખંડી સમક્રિતીઓને ધર્મભ્રષ્ટ કરવાને પ્રયત્ન સેવતા હોય તો સવાદ તથા શક્તિ દ્વારા તેનો પરાજય કરી સમક્રિતીઓને બચાવે કદચિત્ કોઈ ક્ષેત્રનાં મનુષ્યોથી અનભિચર સાધુને છળવા કોઈ પાખંડી આવે તો સાધુને સમસ્યાથી સમજાવી તેનાં છળથી કોઈ છતરાવા ન પામે તેવો ઉપાય યોજે અને હરેક પ્રકારે ધર્મના અપવાદનું નિરાકરણ કરે અને મિથ્યા દોષારોપણ દૂર કરે + જૈન સૂત્રોના કોઈપણ શબ્દનો અર્થ અહિંસા, સયમ અને તપનો વિરોધી નથી છતાં કોઈ એવો અર્થ કરે તો તેનો ખુલાસો "અહિંસા-સયમ-તપ" રૂપી તત્ત્વ અનુસાર કરી બતાવવો.

૪ ત્રિકાલરૂપ પ્રભાવના—ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન એમ ત્રણે કાળના બનાવોને જાણવાવાળા પણ ધર્મના પ્રભાવક થઈ શકે છે કેમકે, ભૂતકાળમાં થઈ ગયેલા ભક્ષા કે ખૂરા પુરુષોનાં જીવનવૃત્તાંત તથા વર્તમાન સમયના ચાંતા ચાનીજન ધર્મકર્મની વિચિત્રતા અને

† શતાવધાની પડિત સુનિશ્ચી રત્નચદ્રજી મહારાજે માગધિ ભાષાનો અપૂર્વ અને સર્વાંગસમ્પૂર્ણ કોષ બનાવી ગહન શબ્દોનું સ્પષ્ટીકરણ કરી શકા સમાધાન કરવાનું અનુપમ સાહિત્ય તૈયાર કરી મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

+ વર્તમાનમાં ફેટલાક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો જૈનશાસ્ત્રોનું મહત્ત્વ સમજ્યા છે તેથી તેઓએ જૈનસૂત્રોના અંગ્રેજી, જર્મન આદિ ભાષામાં ભાષાંતરો કર્યા છે, પરંતુ ફેટલેક સ્થળે અર્ધભાગધી ભાષાના ગુણ અર્થની તેમને પૂરી સમજ ન હોવાથી અર્થના અનર્થ કરી દીધા છે જેથી પરમ ધ્યાણ જેનીઓ ઉપર પણ માંસ મદિરાઓજી હોવાનું કલક ચૂકવાનું તેમણે સાહસ કર્યું હતું. તે અપવાદનું નિવારણ કરવા માટે પહેલાં પણ ફેટલાક વિદ્વાનોએ પુષ્કળ પ્રયત્ન કરી ભ્રમ દૂર કર્યો છે આનો વિશેષ ખુલાસો પડિત સુનિવર્થ શ્રી મોહનલાલજી વિરચિત પ્રશ્નોત્તર મોહન-માળાના ઉત્તરધર્મમાં કર્યો છે તેનો અહીં થોડો ઉલ્લેખ કરીએ છીએ.

આચાર્ય સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના પહેલાં અધ્યયનમાં એવો પાઠ છે કે 'મંસંગ' મચ્છંગ મોન્વા અદિયાદિ કટણ ગદાય સે તં જાવ પરિવેજ્જા।' એટલે માંસ

કળાની જ્ઞાન સ્તિથી અસાધ્યમાન થતા નથી જ્ઞાતિને કે જાણેલા પામતા નથી તેમ જ પતંગમાનમાં દબા, જેવ કળ કાવને અનુસાર સુખારણ્ય કરી શકે છે અને અસ્તિત્વ વિદ્યાના પ્રભાવથી તથા અનુમાન પ્રમાણથી કવિજ્ઞને જાણતા હોવાથી દુઃખજન, રોજ જાણે કૃપસર્જેમાંથી પોતાને તેમ જ પોતાના ધર્મજાણીને જાણી સુખી કરે છે તેવી જ રીતે કળજાણનો યોગ્ય જાણિત મૃત્યુનો સમય નિર્ધાર જાણે જાણી સમર્થધર્મરણ દ્વારા પોતાના તથા અન્યના અત્માનું કલ્યાણ સાધી શકે છે

મોક્ષ મળેલ જાદુનું જાદુનું પાત્રેલ એમ કહેવામાં આવે છે તેનું કેમ ? આ જાદુનું સર્વોત્તમ
પ્રયોગ છે કેમકે શ્રી સુતજીનાં સૂત્રના બીજા અંતરકથનના બીજા અભ્યવનમાં ૭૨ મેં જોયું
કહ્યું છે કે સમુદ્ર સમગ્રમંસાસીયો એટલે થયે મોક્ષના પરિણામી હોય છે શ્રી પ્રજ્ઞાપ્રદેશના
બોધા સવરદારની પાંચમી આવનામાં “મહુ મજ્જા મસરવજ્જગ મિદા પરિવજ્જગ”
એટલે મધુ, મસ, મોક્ષ, અલગ જાદુ વિચરેલા ત્યાં કરવા કહ્યું છે. શ્રી ઉત્તરાભ્યવન સૂત્રના
પાંચમા અને ૧૬ માં અભ્યવનમાં તથા ઇન્દ્રિયજીમાં જાદુ મળ્યાં સૂત્રમાં મોક્ષમળીને જાદુની
કલા છે નરકમાંથી મતાત્મા છે તેવી જ રીતે મોક્ષપાત્રના પશુ કલ્પકલિક સૂત્રના પાંચમા
અભ્યવનમાં મળ્યા હોય જાત્યા છે અને મોક્ષપાત્ર કરનારને પણ નરકમાંથી કલા એટલે
જોનમળી મોક્ષ, મજ્જા મસિ જાદુ અલગ વસ્તુના બોધી કાર્યો હોય જ નહિ એટલે
સૂત્રમાં જ્યાં મોક્ષ અલગ જાદુ વચ્ચે સ્પષ્ટ આવે છે ત્યાં મોક્ષનો જાદુ વનરપતિનો ગીર
હોવામાં રહેશે નરક બાજુ એવો થાય છે (૧) કલ્પકલિક અભ્ય ૫ માં ૧૩ માં ૧૪ની
ગોટલીને “જાદુ” કહે છે (૨) પત્તવજાદુમાં પ્રથમ અભ્યવનના ૧૨ માં સૂત્રમાં ૧૪ની
બરને (મરજાને) મોક્ષ એલ છે (૩) એ જ પદમાં જાદુના મે પ્રકાર ક્યા છે “પગાકિયા,
જાદુકિયા” (૪) કેમકે જાદુનાં કૃત કેશમાં અમુક જાતની વનરપતિના નામ છે તેમાં નીચે
મુજબ નામ આપવામાં આવ્યાં છે. ‘વિદ્યા રિદ્યા કદુમસ્સ્યા જાદુની જાદુકાદની’
આ ૭ નામોમાં મોક્ષ નામ ‘મત્તવા’ છે ૫ સ્પષ્ટ મિતામણિ (અનુભવી સ્વરૂપોમાં મત્ત-
મવા, મત્તવરી, મત્તવપિસા, મત્તવમી, મત્તવમી, મત્તવમી એમ પાંચ વનરપતિ અમુક
નામની કહી છે ૬ જાદુવારના સૂત્રના પિંડેનળા નામ અભ્યવનના જાદુના ઉદ્દેશમાં હોવાના
પાત્રાત્મનું પાત્રી લેવાનું કહ્યું ત્યાં પાત્રીમાં જાદુનું એટલીજો હોય તે કરી નાખવા કહે
છે ૭ પ્રજ્ઞાપ્રદેશના બોધા સવરદારમાં ‘મજ્જામી’ તે અમુકનાં જાદુ નહિ પણ મોક્ષ
સાકરનું નામ છે મોક્ષ મોક્ષનીનાં જાદુ એવી હોવાથી તેને મત્તવરી કહે છે. મત્તવરી મોક્ષ
કહેવાનું છે મત્તવરી તે મત્તવરીનું અમુક છે મત્તવરી પ્રાપ્તથી નિમ્ન કરેલો કે સાકરનાં
સાકરનાં અમુક સમયે મોક્ષ સ્પષ્ટ આવે ત્યાં જોનો બર મહુ કરેલ. મજ્જા સ્પષ્ટ
આવે ત્યાં મજ્જા નામની વનરપતિ અમુક પાત્રીમાં ઉત્પન્ન થનારા સિ જોયાં જાદુ જો સમ-
જ્યાં અને જાદુનું સ્પષ્ટથી જોની ગોટલી અમુક હોયો મહુ કરેલ કહે જાનવતી સૂત્રના
૧૫ માં સૂત્રમાં અમુક અમુક મજ્જાવતીને લેલી અમુકની નિમ્નરી મહુ મહુ કહી તેના
ઉપરારને મોક્ષ સિદ્ધા અમુકારને મોક્ષીને મોક્ષ આપવાથી તેવતી જાનવતીને ધેરથી
જોપમ નામુ છે ત્યાં સૂત્રમાં છે કે ‘મમ મજ્જા મુને કમોવસરીરા જયકલકિયા લેદિ
મો મજ્જા લે મજ્જા પારિયાસિ મજ્જાવકલે મુજ્જામ સપ તમાહરાદિ લેજ મઠા’

૫ દુષ્કર તપપ્રભાવના—દુષ્કર, કઠિન, ઘોર તપશ્ચર્યાથી પણ ધર્મની ઘણી પ્રભાવના થઈ શકે છે કારણ કે, અન્ય મતાવલ્લભીઓ તો ફક્ત અનાજનો ત્યાગ કરી મેવા મીઠાઈ, ફળ, કંદમૂળાદિનું ભક્ષણ કરી તપ કર્યો માને છે આવી જ રીતે મુસ્લિમ ભાઈઓ પણ રોત્રે પેટપૂર્ણ ભોજન કરતા રહી દિવસે ભૂખ્યા તરસ્યા રહેવામાં તપ સમજે છે અને આ પ્રકારના તપ કરનારને માટે પણ લોકો ધન્યવાદ આપે છે તો પછી નિરાહાર તપથી આશ્ચર્ય પામે એ સ્વાભાવિક જ છે એટલા માટે ઉપવાસ, ખેલા, તેલા, અકાષ, પક્ષો-પગસ, માસખમણુ યાવત્ છમાસી તપ તથા આયુષ્યનો અંત નિકટ આવ્યો જાણી યાવજીવ ચારે આહાર તથા ઉપધિનો ત્યાગ કરી વગેરે તપશ્ચર્યાદ્વારા સમ્યક્ત્વી ધર્મની પ્રભાવના કરે છે. ભરી સહામાં દુષ્કર તપ પ્રતિજ્ઞા લેનાથી પ્રભાવના થાય છે જૈન ધર્મના શીળવત તપાદિને જાહેર કરવાથી પણ પ્રભાવના થાય છે.

૬ સર્વ વિદ્યાધારક પ્રભાવના—જગત્તા સર્વ પદાર્થોને પ્રકાશમાં લાવનાર એક વિદ્યા જ છે આથી અનેક વિદ્યાના ધારણુહાર પણ ધર્મના પ્રભાવક થઈ શકે અનેક ભાષા અને અનેક લિપિનો જાણનાર, જૈન તત્ત્વોનો વિવિધ ભાષા દ્વારા પ્રચાર કરી શકે છે અને તે તે ભાષાના જાણકારનું ચિત્ત ધર્મપ્રતિ આકર્ષી શકે છે તેથી ધર્મનો પ્રભાવ અને ગૌરવ વધે છે તથા એક વિદ્યા, મંત્રવિદ્યા આદિના જાણકાર સમકિતી અન્ય કાળના ચમત્કાર જેમ વ્યામોહ પામતો નથી, તેમ પોતે ઉદરપોષણુથે આવી વિદ્યાઓનો ઉપયોગ કરતો પણ નથી, પરંતુ ધર્મની હાનિના સમયે તે તે વિદ્યાઓના પ્રયોગથી ધર્મોન્નત કરે છે.

અર્થાત્ મારા માટે એ કપોતનાં શરીર તૈયાર કર્યા છે તે લેવા નહિ, પરંતુ ખીજને માટે માનવરૂત કુદ્કુડમાંસ બનાવેલ છે તે લાવવું આમાં જે કપોત (કબૂતર), મજ્જાર (બિલાડી) અને કુદ્કુડ શબ્દ આવે છે, તેના પણ યથાતથ્ય અર્થ નહિ સમજવાથી લોકો શકાશીલ બની જાય છે તેમજ જાણવું જોઈએ કે, કપોત શબ્દથી કપોત પક્ષીના શરીર સરખા વર્ણવાળા એ કુદ્કુડ ફળ તે ભૂરા ફળાના ફળનો પાક, મજ્જાર શબ્દનો અર્થ વાયુરોગ તેની ઉપશાંતિને માટે તથા બિલ્લીના ફળનો ગર જાણવો કુદ્કુડનો અર્થ મિત્તરો નામે ફળ જાણવું. ડોક્ટર હોન'લે અગ્રેજી ભાષાન્તરમાં કબૂતર, બિલ્લી, કુદ્કુડ વગેરે અર્થ કરેલ છે તે સૂત્રના અજાણપણાથી ક્યો છે તેને સત્ય માનવો નહિ વર્તમાન કાળમાં પણ ઉદરઆધિ તથા લોહીખડવાળા ઉપર બિલ્લી (જેનાં પાંદડાં મહાદેવને ચડાવે છે તે વૃક્ષનું ફળ) નાં ફળનો ગરભ, કુદ્કુડલના ફળનો ગરભ આપવામાં આવે છે, એવો અનેક વૈજ્ઞાનો મત છે વળી મનુષ્ય તિર્થંચનાં નામની અનેક વનસ્પતિ શાસ્ત્રમાં બનારી છે જુઓ, પન્નવણુ સૂત્રના પ્રથમ પદમાં 'નાગરૂક્ષ' (નાગવૃક્ષ), માતુલિંગ (ખીજોરા), 'એરાવણુ' વનસ્પતિનું નામ છે અને ધંદ્રના હાથીને પણ એરાવણુ કહે છે 'ગોવાલી' વનસ્પતિનું નામ છે અને ગોવાળને પણ કહે છે 'કાગલી' વનસ્પતિ છે અને પક્ષીની (કાગડાની માદાનું) પણ નામ છે અજાણુ 'વનસ્પતિનું નામ છે અને પાંડવોના ભાઈનું પણ નામ છે એવી જ રીતે સાધારણ વનસ્પતિના નામમાં પણ અશ્વકણ્વી, સિહકણ્વી, એવા અનેક નામ છે 'શાન્તિગ્રામ નિષદુ શ્વણુમ' નામનો દેવ છે તેમાં પ્રત્યેક વનસ્પતિનાં ૧૨ નામ છે તેમાં (૧) પૃષ્ઠ ૬-૭ માં

૭ પ્રજા નવાચરણ પ્રમાણના-કુશલ નવાચરણ કરવાથી પણ ધર્મનો કાર્ય પ્રમાણ પડે છે, કારણ કે સાંસારિક મો મમત્વને ઊડવા હંદિયો અને મનને કાનૂમી રાખવા એ મદદ સુરોચ કામ છે મમતા ઊડવા વિના મતેનું સમાચરણ થવું અશક્ય છે તેથી મમત્વ પરાગથી સમ્પત્તિ ધર્મની પ્રમાણના અર્થે-માનકીર્તિની આકાંક્ષા રાખ્યા વિના મદોલસદપૂર્વક બદ્ધ બન સમુદાયમાં સ્તરી સચાન જતાં સગેરે મદાયવન નગ્રીકાર કરે (શીશનો રકષ) ગતિના ચારે આદાર ભોજવચનો (ચરવિદારનો રકષ) ત્યાજ કરે, લીમેત્રી છવનમર ખાવાનો ત્યાજ કરે (લીમેત્રીનો રકષ) અને સચેત પાણીનો ત્યાજ કરીકારે (કમ્પ પાણીનો રકષ) આ મમત્તે ચારે રકષ નગ્રીકાર કરે તથા મુચવરચામાં અનેક પ્રત્યાખ્યાન કરી મમત્તી લેકેને મમત્કાર ઉપલવી ધર્મનો પ્રમાણ વદિવન કરે છે અને આ બધુ ચેતના અદ્યતિક વિશાસની કાવનામે ન કરે છે

૮ કવિત્વ સ્થિતિ પ્રમાણના સહીતર્થાં જણુ અન્યથા સ્થિતિ ઉ ધણીવર ઉપરેકથી ને અસર ન થાય તે સહીતર્થાં-ઉત્તમ કાવ્યથી થાય છે કવિનાદારા જણુ અન્યથાનેના ઉપર ધર્મનો સારો પ્રજ્ઞવ જાણી યાગ્ય છે તેથી ે સમજીતિને યાગ્યવરણીયના કારણે અન્યથા કવિત્વ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ દેખ તેમનું કનન્ય છે કે તેઓ કામોતેજસઃ વિરોધવર્ધકે અન્યથા ક્રમાર્થે પોતાની કવિત્વસ્થિતિને અપવિત્ર ન કરનાં જાયુ, જાણી જાણકે અવિશા સત સ્ત્રી ધર્માત્મા વગેરે યુગ્મવૃત્તિના યુગ્મધુવાદ રૂપ સ્તવન, યદ જનના પદ વગેરે કવિના જનાથી તથા આત્મદ્રષ્ટિઃ વૈરાગ્ય રમેશપાદઃ ચુદ ચદનાયથી જારપૂર કવિનાઓ રમી, વયેદ્યિન રાગધર્મ સભાગાથી લેખેલા રિય જર ધર્મનો પ્રમાણ જારે, ધર્મના અનુદાથી જનાને અને એ રીતે જ્ઞિનશાસનથી સંજા કરી જાણી પ્રમાણના કરે એવી કવિના જનાથી કે જેની જેમ ધર્મનું ચદન્ય રમેશ ઉતરી જાય.

[illegible]

જે જનધર્મના પ્રભાવથી આપણો આત્મા ઉત્તમ અને શાશ્વત સુખની સન્મુખ થયો છે તે ધર્મનો પ્રભાવ બીજાને જતાવી તેમને સદ્ધર્મના ગરબો લાવી સુખી કરવાની ભાવના સમક્ષીઓના હૃદયમાં સદાય નિમગ્ન રહે છે અને સ્વપરંપરા સાધનને તે પોતાનું સાધુ કૃત્ય સમજે છે. આ કૃત્યપાત્રન અર્થે ઉપયુક્ત આઠ પ્રભાવનામાંથી જેમની જેટલી દૈન્ય દોષ તે પ્રમાણે પ્રભાવના કરી ધર્મોન્નત અને ધર્મવૃદ્ધિ કરે, પરંતુ પ્રભાવક થઈને કદાચ પ્રભાવક છું, હું ધર્મદોષક છું, કે નાસનાદિવાકર છું એવા પ્રકારનું અભિમાન લાવી પ્રભાવ થયેલા મતાનુસારને નષ્ટ ન કરતું. આ વાત ખાસ લક્ષમાં રાખવા યોગ્ય છે.

નવમે બોલે જયણા-ચતના ૬

૧ અલાપ-પ્રયોજન વિના તેમજ પોતાને જોડાવ્યા વિના મિથ્યાત્વીની સાથે બોલે નહિ અને સમક્ષિતી જોવાવે અથવા ન પણ જોલાવે છતાં તેમની સાથે યથોચિત વાર્તાલાપ કરે.

૨ સંલાપ-મિથ્યાત્વી ધ્વજપટથી ભરેલા માયાવી હોય છે, તેઓ સદંતરમાં સમક્ષિતને ધ્રોણગારી દે છે એટલા માટે તેમની સાથે વિરોધ વાર્તાલાપ કરે નહિ, અને સમક્ષિતીની સાથે ધર્મચર્ચાદિ વાર્તાલાપ વારંવાર કરે છે

૩ દાન-દુ.ખી, દર્શિ, અનાથ, અપંગ વગેરે ઉપર દયા લાવી દાન આપવું તે તો સમક્ષિતીનું કર્તવ્ય છે, પરંતુ તેમને દાન આપવાથી મને મોક્ષ મળશે એવી ઇચ્છાથી મિથ્યાત્વીને દાન આપે નહિ અને પોતાની પાસે જે શ્રેષ્ઠ દેવા યોગ્ય વસ્તુ હોય તે ગ્રહણ કરવા સમક્ષિતીને આમંત્રણ કરે, તેમને જે જોઈએ તે આપે. ગરીબ સ્વધર્મીઓને યથાશક્તિ સંકાપતા અવરણ કરે.

૪ માન-મિથ્યાત્વીઓનું સન્માન ન કરે, કેમકે તે જોઈ સમક્ષિતીઓનાં મન મિથ્યાત્વી તરફ આકર્ષાય અને તેઓ શિથિલ બની જાય કે અન્યમતી બની જાય સમક્ષિતીના માન સન્માન અવરણ કરે, જેથી તેઓ દુઃખી બને અને સમક્ષિતીનું માન મહાત્મ્ય વધતું જોઈ મિથ્યાત્વીઓનાં ચિત્ત પણ સમક્ષિતી તરફ આકર્ષિત બને અને તેઓ પણ જનધર્માનુરાગી બને

૫ વદના-મિથ્યાત્વીઓનાં આડબરની, તેમની ઋદ્ધિસિદ્ધિની, સંપત્તિ તથા હિંસક દિયાઓની પ્રશંસા કરે નહિ, અને સમક્ષિતીએ કરેલાં ધર્મકૃત્યોની તેમના ઔદાર્યદિ ગુણોની વારંવાર પ્રશંસા કરે, ગુણવંતોના ગુણને દીપાવે

૬ નમસ્કાર મિથ્યાત્વીઓને નમસ્કાર કરે નહિ અને જેવી રીતે શાખ શ્રાવકની ઓ ઉપલાખાઈએ પોખલીજી શ્રાવકને તિફ્ફુતોના પાઠથી નમસ્કાર કર્યા તેવી જ રીતે પોતાનાથી ગુણમાં, જ્ઞાનમાં અને વયમાં વૃદ્ધ હોય એવા સ્વધર્મીઓને નમસ્કાર કરવા જોઈએ દરેક સ્વધર્મી સાથે સદૈવ સવિનય નમ્રતાપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ, જેવી રીતે વૈષ્ણવો 'જય ગોપાળ' મુસલમાનો 'સલામ' આદિ પોતપોતાના દેવનાં નામ લઈ નમન કરે છે, તેવી રીતે સમક્ષિતીઓનું પણ કર્તવ્ય છે કે જ્યારે સ્વધર્મીને નમન કરવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે 'જયજીનેદ્ર' શબ્દનો ઉચ્ચાર કરે સમક્ષિતીઓને માટે આ પોતાના ધર્મને દર્શાવવાનું ચિન્હ છે પરંતુ 'જયગોપાળ', 'સલામ' વગેરે શબ્દો કહી પોતાના ધર્મને છુપાવે, ગુપ્ત અને કલંકિત કરવો કદાપિ ઉચિત નથી

જેવી રીતે ધનિક મનુષ્ય પોતાના ધનનું ચોરદિયો રક્ષણ કરવા પ્રયત્ન કરે છે તેવી જ રીતે સમક્ષિતિએ પણ પોતાના સમ્પત્તિરૂપ ધનનું મિથ્યાત્વરૂપ ઓરોથી રક્ષણ કરવા ઉપર ક્ષેત્રના છ પ્રકારથી જાન કરવાની શરમ આવશ્યકતા છે જાને સમ્પત્તિરૂપના યુક્તી દ્વારા કરવા તથા સમક્ષિતિઓની વૃદ્ધિ કરવા છ વનતાનું ધર્માચિત સમાચરણ કરવું જોઈએ.

૧ કશમિ બોલે આગાર ૬

૧ સમક્ષિતિઓએણુ — રાજા જાણવા રાજના સામત નોરાદિ કદાચિત સમક્ષિતિનાં જનન, માસ ઇન્જનત કરવાની ધમકી આપીને સમક્ષિતિ વિરુદ્ધ કામ કરવાનો કુશળ કરે જાને સમક્ષિતિ રાજના જુલમથી હરી સમક્ષિતિ વિરુદ્ધ કામ પશ્ચાત્તાપયુક્ત કરે તે સમક્ષિતિનો ભગ થાય નહિ.

૨ જલુક્ષિતિઓએણુ — ઉપર પ્રમાણે સમક્ષિતિનાં કુટુંબી યાત્રિ, સમાજ વગેરે જેઓ જાન્ય મતલબથી હેલ તેઓ જાતિમકાર કરવા જાલુક્ષિતિ ધમકી આપીને કુલદેવ, કુલયુગે જાલુક્ષિતિ નમન પૂજન કરવાનું કાણુ કરે જાને સમક્ષિતિ ભવભૂત થઇને તે કામ પશ્ચાત્તાપયુક્ત કરે તે સમક્ષિતિનો ભગ થાય નહિ.

૩ જલુક્ષિતિઓએણુ — કદાચ કોઈ ધનમણી, જનમણી તનમણી જાણવા વિદ્યા (મનકી) મણી સમક્ષિતિથી વિરુદ્ધ આચારણુ કરવાનું સમક્ષિતિને કહે, જાને સમક્ષિતિ તેને વસતીથી થઇ, તેમના જુલમથી હરી પશ્ચાત્તાપયુક્ત તે કામ કરે તે સમક્ષિતિનો ભગ થાય નહિ.

૪ સુરક્ષિતિઓએણુ — કદાચ કોઈ કુટુંબ દેવતા જાનમાલને નાશ કરવાની ધમકી આપીને સમક્ષિતિથી વિરુદ્ધાચરણુ કરવાનું કહે જાને તેના ઉપદ્રવથી હરીને સમક્ષિતિ તે કામ પશ્ચાત્તાપયુક્ત કરે તે સમક્ષિતિનો ભગ થાય નહિ.

૫ સુરક્ષિતિઓએણુ — (૧) કદાચિત કોઈ માતા, પિતા, ભાઈ તથા ધણના માનનીય મેટ્રા પુરુષ ધરમાથી કાઠી મૂકીય 'વગેરે ધમકી આપીને સમક્ષિતિ વિરુદ્ધ કામ કરાવે, (૨) સમક્ષિતિના દેવ યુગે ધમની પ્રસલા કોઈ મિથ્યાત્વથી કરે જાને તેના જાનુરામથી તેનાં સત્કારદિ કરે. (૩) સમક્ષિતિને કોઈ જાન્ય ઉત્કૃષ્ટ ધમકાભને જાણે જાવસરેશિત સમક્ષિતિથી વિરુદ્ધ કામ કરવાનું કહે જાને કરવું પડે એ જાણ પ્રકારે કોઈ સમક્ષિતિ વિરુદ્ધ કામ કરે તે સમક્ષિતિનો ભગ થાય નહિ.

૬ વિવિધ તારણુ — રસ્તે જુદા પાવાથી કોઈ સમક્ષિતિ જાણ મકા જાલુક્ષિતિનાં જાણ મકા હેલ તેને પ્રસંગે પોતાના તથા પોતાના કુટુંબના રક્ષણાર્થે અર્પણ ઉપરાંત વસુને પશ્ચાત્તાપયુક્ત જાણે, તેમજ જાં કોઈ મામે અમલવાની લાજમ આપી સમક્ષિતિ વિરુદ્ધ આચરણુ કરવાનું કહે જાને સમક્ષિતિ પ્રણુ સ્વજન, ધનકલ્પી રક્ષા માટે તે કામ કરે તે પણ સમક્ષિતિનો ભગ થશે નથી.

જા છ ને કોઈ છ આચાર પણ કહે છે જાને કોઈ તેને ઊંચી (વધી) પણ કહે છે જેમ રસ્તે જાણતાં કોઈ પ્રકારની નકાર જાને જાણે મણી કુચીમાં થઇને પાળા યુગ્મ રસ્તા ઉપર જાણી જાણ છે તેવી જ રીતે સમક્ષિતિનું પાલન કરતાં કોઈ પ્રકારની મનદીર મુરીથી ઉઠી થવા પામે તે ઉપર કદેશી મણીઓમાંથી પધાર થઇને પાળા યુગ્મ કાઠ (સમક્ષિતિ) ઉપર જાણી જાણ છે. જા આચાર કંઈ જાણ સમક્ષિતિઓ માટે નથી, જેઓ

ક, વીર, ધીર, સાદસિક દદ સમકિતી હોય છે, જેમને હાડહાડની મજબૂતો ધર્મનો રંગ મિલનના રંગની પેઠે અટકાવ લાગી ગયો હોય છે તેઓ તો જનમાલ, ઇજ્જત વગેરે કાર્યોનો નાશ થઈ જાય તો પણ કદાપિ કંચિત્ માત્ર પણ સમ્યક્ત્વમાં હોય લગાડતા નથી. મજબૂત, કામદેવદિ આચરેલા પેઠે પ્રજ્ઞાત સંકટમાં પણ કદી ચલાયમાન થતા નથી. પરંતુ જે કાપર છે અને સંકટમાં ધર્મનો નિર્વાહ કરી શકના નથી તેઓ આ છ આગારો ૧૨ દંડિ રાખીને સમકિત વિરહ આચરણ કરવા છતાં પણ ધર્મથી ભ્રષ્ટ થતા નથી પરંતુ દેવોત્પત્તિ હોય છે આ માટે સમકિતીઓનું કર્તવ્ય છે કે જ્યારે પણ ઉપયુક્ત પ્રસંગો પ્રાપ્ત થાય ત્યારે તેનાથી પોતાના સમકિતનું રક્ષણ કોઈ પ્રકારે થઈ શકે તેમ નથી એમ જણાય અને ન છુટકે વિરહ આચરણ કરવું જ પડે તેવે પ્રસંગે મનમાં તો એવો જ વિચાર આવે કે, જે મેં દીકરા લીધી હોત તો, સંસાર છોડ્યો હોત તો મારા માટે આવા પ્રસંગો કેમચિત્ થાત નહિ અને માટે દોષોનું સેવન પણ કરવું પડત નહિ ધન્ય છે તે મહા-કૃપાને કે જેઓ આથી પણ ઘણા પરીપક્ષો પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ લેશ માત્ર દોષ ધિક્કાર કર્યાના નથી મને, કે હું આ પ્રકારે અકૃત્ય કરી રહ્યો છું. જ્યારે હું નિર્મળ સમકિતનું પાલન કરીશ ત્યારે જ મારા જન્મ જીવતર સફળ થશે અને તે જ મારો પરમ કલ્યાણકારક દેવસ હશે આ પ્રકારનો શુદ્ધ મનથી પશ્ચાત્તાપ કરી લાગેલા દોષોથી તુરત નિવૃત્તિ થઈને રૂંદ આદિ પામે તે પાપની આલોચના, નિંદા કરી પ્રાયશ્ચિત લઈને પોતાના સમ્યક્ત્વને પુનઃ કરે કે પણ કોઈ રામ કે રાજ્ય, ગણ, જ્ઞાતિ, સર કે વડીલને વહાલો થયા માટે અથવા પ્રખ્યાત થવા માટે અથવા ખાસ કારણ વગર છીંડી ને સેવે તો તે મિથ્યાત્વ મેળવે જ્યારે કુળદેવ કે કોઈ દેવ આવતા તો નથી છતાં તેમનાથી ખોટી રીતે ભય પામીને પુજે તે મિથ્યાત્વ મેળવે

અગિયારમે બોલે લાવના ૬.

પ્રત્યેક કાર્ય સિદ્ધ કરવા માટે લાવનાના બળની પરમાવશ્યકતા છે 'યાદૃશી ભાવના સ્ય સિદ્ધિર્ભવતિ તાદૃશી' જેની જેની ભાવના હોય છે તેવું જ તેને ફળ મળે છે. મેટલા માટે ભાવનાથી વિશુદ્ધ અને તેનું બળ વધારવા નિરંતર પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ મને તેમ કરવા માટે નીચે લખેલા ૬ પ્રકારના કથનને લક્ષ્યબિન્દુ બનાવવાથી સમકિતી સમકિતીમાં નિશ્ચયતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે

* સર્વેયા—રાજા હાસલ કૌન ભરેગા ? જે કોઈ વસ્તુ મોલા લેવેગા ભારી ।
લગા તો દોષ કૌન ગિનેગા ? સાધુ આવક જે વ્રતધારી ॥

જે કોઈ દોષ લગ ગયા તો લે કર દંડ લગા દેવા કારી ।
ચડેગા ચતુર પડેગા ઘોડેસે, કયા પડેગી કહો પીસણહારી ॥

અર્થ—જે વેપાર કરશે તે દાણ ભરશે, સાધુ શ્રવણના વ્રત ધારણ કરશે તે લાગેલા દોષોની ગણતરી કરશે અને તેનું પ્રાયશ્ચિ લઈ શુદ્ધ પણ થશે, જે ચતુર પુરુષ ઘોડે ચડશે તે પડશે, પણ દળણ દળનારી ઘોડા પરથી કેવી રીતે પડશે ?

૧ ધર્મ'વશનું સમ્મશ્ન મૂળ—વશનું મૂળ મનજ્યુત હોય તો જ તે વાચુ જાદિ ઉપદ્રવોની સામે ટકી શકે છે અને સાખા, પ્રતિસાખા, પત્ર, પુષ્પ, ફળ વગેરેથી રક્ષી થઈ શકે છે તેવી જ રીતે ધર્મ'રૂપ વશનું સમ્મશ્નત્વ રૂપ મૂળ છે તે કદ રહેવાથી ધર્મોત્થાઓ મિથ્યપ્રવરૂપ વાચુના ઉપદ્રવથી પરાભવ પામતો નથી અને નિશ્ચળ રહી વસીભિતિ' રૂપ સાખા પ્રસાધાથી વિચ્યુત થઈ બ્યારૂપ પત્રની છાયા, સદ્ગુણરૂપ પુષ્પ, અને નિરામય મુખ રૂપ ફળથી પેલકને મુખી બનાવે છે.

૨ ધર્મ' નચરનો સમક્ષિત રૂપ કોટ અથવા દરવાજા—જેમ નચરનો કોટ અને દરવાજા મનજ્યુત હોય તો દુશ્મનો તેનો પરાભવ કરી શકતા નથી તેવી જ રીતે વિવિધ પ્રકારની કસ્ટો રૂપ ત્રિકલિથી ભરપૂર ધર્મ'રૂપ નચરનો જો સમક્ષિત રૂપ કોટ મનજ્યુત હોય તો પાપક રૂપ યત્ન સેન્ય તેનો પરાભવ કરી શકે નહિ. વળી જેવી રીતે દરવાજો બંધી નચરમાં જઈ મુખ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે તેવી રીતે સમક્ષિત રૂપ દરવાજામાં થઈને જ ધર્મ'રૂપ નચરમાં પ્રવેશ કરી શકાય છે સમક્ષિત એ ધર્મ'નો દરવાજો છે અને ધર્મ' એ જાદિમક ત્રિકલિ અને પરમ મુખની પ્રાપ્તિનું સર્વોત્કૃષ્ટ સાધન છે.

૩ ધર્મ પ્રસાધનો સમક્ષિત પાયો—જો ધર્માચર કે મહેસનો પાયો મનજ્યુત હોય તો તેના ઉપર જમે વેટલા આગ કરવા હોય તો થઈ શકે અને ચિરસ્થાથી રહી શકે છે તેવી જ રીતે ધર્મ'રૂપ પ્રકાશ તેના સમક્ષિત રૂપ મનજ્યુત પાયો વડે જ ટકી શકે છે અને તેના ઉપર સવરકરણી વગેરે મનજ્યા બનાવો શકાય છે અને તે અમય રહી શકે છે.

૪ ધર્મ'રૂપ સમક્ષિતરૂપ પેગી—જેવી રીતે મનજ્યુત પેગી (તિલેરી)માં રાખેલુ જ્વાહિર મોર લઈ જઈ શકતા નથી તેવી જ રીતે સમક્ષિત રૂપ મનજ્યુત પેગીમાં સ્થાપન કરેલ ધર્મ'કરણી રૂપ રતનોને કામ કોષાદિ ચોરા પલ્લુ કરી લઈ જઈ શકતા નથી.

૫ ધર્મ ભોજન સમક્ષિત ભોજન—જેમ મૂત પકવાન્ય, સાકર ચોખા વગેરે ભોજનને ઘાગી કરેલા વગેરે ખાઈ શકી રાખે છે તેવી જ રીતે ધર્મ'કરણી રૂપ આત્મગુણના પેલક છટ્ટ મિષ્ઠ ભોજનને સમક્ષિત રૂપ ભોજન (પાત્ર) ખાઈ શકી રાખે છે ભોજન વિના ભોજન રહી શકેલું નથી તેવી જ રીતે સમક્ષિત વિના ધર્મ' પલ્લુ રહી શકેલો નથી.

૬ ધર્મ' કરિયાણું અને સમક્ષિત કોડી—જેમ મનજ્યુત કોડીમાં રાખેલાં નદામ, ખસાં વગેરે કરિયાણાં કીમત હોય તથા ચોરાદિના ઉપદ્રવથી મુશ્કિલ રહી શકે છે તેવી જ રીતે સમક્ષિત રૂપ કોડીમાં સ્થાપિત કરેલાં ધર્મ કરણી રૂપ કરિયાણાંને મિથ્યાત્વ, વિપય, કામ્ય જાદિ મીઝા છડા ચેર છપ્પવ કરી શકતા નથી સમક્ષિત તે ધર્મ'નો રક્ષક છે.

જેન ૭ પ્રકારની ભાવના ૭ સમક્ષિતી ભાવનો રહે છે અને તે પ્રમાણે વતન કરેલો છે તે સમક્ષિત અને ધર્મ'ને જ ચોન્ન કાવ કારણ ભાવરૂપ જાણી તેમાં કદ નિશ્ચય રહી શકે છે.

આરમે બોલે સ્થાનક ૬

૧ જાત્રા છે—પટપટદિની પેઠે જાત્રા પ્રત્યક્ષ દ્રષ્ટિએચર થતો ન હોવાથી કેટલાક નસિતો કહે છે કે, જેમ સરપાર વચ્ચે કે કાપટની પૂતળીઓને દોરીથી બાંધી દાણ કરાવે છે,

તેમ ઇશ્વર પણ પોતાનું ચિત્ત પ્રસન્ન રાખવા મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી, કીડા વગેરે પૂતળાઓ બનાવી ન્યાયે છે. અને તે દોરીસંચાર કરતો બંધ પડે એટલે બધું બંધ પડી જાય છે, પરંતુ આત્મા નામનો કોઈ પદાર્થ છે જ નહિ એમને પૂછીએ કે ભાઈ! આ પ્રકારની કલ્પના કરે છે તે કોણ છે? શબ્દ સ્પર્શ, રસ, રૂપ, ગંધનું વિજ્ઞાન કેમને થાય છે? સ્વપ્નાવસ્થામાં દેખેલા પદાર્થોનું જાગ્રદવસ્થામાં સ્મરણ કોણ કરે છે? મૃત્યુ પછી શરીરમાંથી જ્ઞાનગુણ નષ્ટ શા માટે થઈ જાય છે? શરીરમાંથી ત્યારે કોણ નીકળી જાય છે? ઇત્યાદિ પ્રત્યક્ષ લક્ષણોથી જણાય છે; તે જ આત્મા છે; તે જ જીવ છે. આશ્વર્યની વાત તો એ છે કે ખુદ આત્મા જ આત્માના વિષયમાં શંકાશીલ બને છે. તેણે સ્વયં સમજવું જોઈએ કે આ શકાનો કરનાર છે તે જ આત્મા છે, આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી કે આત્મા છે આત્મા ન હોય તો ઇશ્વર પણ ક્યાંથી હોય? આત્માના ગુણોનો સ્વ પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવાથી આત્મા સ્વ પ્રત્યક્ષ થાય છે જે પોતાની જ પ્રેરણાથી ક્રીયા કરતો દ્રષ્ટીગોચર થાય છે તે પરોક્ષ રીતે આત્મા સામીત થાય છે.

૨ આત્મ નિત્ય છે—ઉપયુક્ત યુક્તિઓથી ફટલાક આત્માના અસ્તિત્વનો તો સ્વીકાર કરે છે, પણ કહે છે કે, પૃથ્વી, પાણી અગ્નિ, વાયુ અને આકાશ એ પાંચભૂતોથી રૂપ તત્ત્વથી * ઉત્પત્તિ થાય છે અને તેથી જ જીવની ઉત્પત્તિ થાય છે. શરીરમાં જીવ રક્ત રૂપે, વાયુ રૂપે તથા અગ્નિ રૂપે પરિણમે છે જ્યારે તેનો નાશ થાય છે ત્યારે જીવનો પણ નાશ થાય છે. અને જે જગતના પદાર્થ દ્રષ્ટીગોચર થાય છે તે બધા ક્ષણ ક્ષણમાં રૂપાંતર પામ્યા કરે છે. તેવી જ રીતે આત્માનું પણ રૂપાંતર થયાં કરે છે એટલા માટે આત્મા પણ અનિત્ય, અશાશ્વત છે, આવું કહેનારાઓએ જાણવું જોઈએ કે જડમાંથી ચેતનની ઉત્પત્તિ કોઈ કાળે થાય જ નહિ અને ચેતનમાંથી જડની ઉત્પત્તિ પણ ત્રણ કાળમાં થાય જ નહિ જડ સદાકાળ જડ રૂપે રહે છે અને ચેતન સદા ચેતન રૂપે રહે છે એટલા જીવ છે અને એટલા જડના પરમાણુ છે તેટલા જ તે અનાદિકાળથી અનંતકાળ સુધી રહેશે તેમાં એક જીવની કે એક પરમાણુની કદાપિ વધઘટ થશે નહિ, પરંતુ પરમાણુમાં એકઠા થવાનો તેમ જ વીખરાવાનો સ્વભાવ હોવાથી જડ પદાર્થોનું રૂપાંતર થતું રહે છે, પણ જીવમાં આમ થતું ન હોવાથી તે સદૈવ એક રૂપે શાશ્વતો રહે છે તેની સામીતી એ છે કે પહેલી જીવમાં આપણને જે અનુભવ થયો હતો તેનું જ્ઞાન પછીની ક્ષણમાં જીવ કાયમ રહે છે એટલે વસ્તુનો તો પલટો થાય છે પણ તેનો અનુભવ કરનાર આત્માનો પલટો થતો નથી + જે જીવની ઉત્પત્તિ કે નાશ થતાં હોય તેમ જ ક્ષણ ક્ષણમાં

* (૧) કામ, ક્રોધ, શોક, મોહ અને ભય એ પાંચ તત્ત્વ આકાશના, (૨) ધાવન, ભલન, પ્રસારણ, આક્રમણ અને નિરોધન એ પાંચ તત્ત્વ વાયુના (૩) ક્રુધા, તૃષ્ણા, આલસ્ય, નિદ્રા અને મૈથુન એ પાંચ તત્ત્વ તેજના (૪) લાળ, મૂત્ર રક્ત, મજ્જા અને વીર્ય એ પાંચ તત્ત્વ પાણીના અને (૫) હાડ, નાડી, માંસ, ત્વચા અને રોમ એ પાંચ તત્ત્વ પૃથ્વીના. એમ પાંચભૂતથી રૂપ તત્ત્વની ઉત્પત્તિ થાય છે આમ 'પચીકરણ' નામક ગ્રંથમાં લખ્યું છે.

× કોઈ પણ પદાર્થનો મૂળમાંથી કદાપિ નાશ થતો નથી, કેવળ રૂપાંતર જ થાય છે જેમ ઘડો ફટવાથી ઘડાની પર્યાય (આકાર)નો નાશ થયો, પરંતુ સૂતિકાનો નાશ થયો નથી સૂતિકાના બારીક આણુઓ છૂટા પડી ગયા પછી પણ કાળાનરે તે જ પરમાણુ માટીના વાસણની પર્યાયરૂપે બની શકે આમ જડ પદાર્થનો પણ સમૂળ નાશ થતો નથી તો પછી ચેતનનો તો નાશ કેવી રીતે થાય? ઘટ પડાદિની પર્યાય જેમ પલટો છે તેમ શરીરની પર્યાયો પણ પલટી રહે છે, પણ જીવનો નાશ કદાપિ થતો નથી જીવ અસંખ્યાતપ્રદેશી દ્રવ્ય છે તેવું જ સદા શાશ્વત રહે છે.

તેનો પશ્ચરો થતો રહેતો હોય તો પછી ધર્મ, અધર્મ પ્રવણ પાપ વગેરેનાં ફળ ભોજનનાર જન્મતમા ડોષ રહે નહિ પણ આ વાત પ્રમાણ વિરૂદ્ધ છે કેમકે જન્મતમા ડોષ સુખી ડોષ દુઃખી, ડોષ શ્રીમત, ડોષ ઋણ વગેરે અનેકવિધ વિચરતાઓ પ્રત્યક્ષ જોઇ શકાય છે અને તે જીવના સ્વકૃત ક્રમનું જ ફળ છે વળી હર જાને બિલાડીને જન્મથી જ વેર છે એ પૂર્વજ મને સિદ્ધ કરનાર પ્રમાણ છે જીવે પૂર્વે કરેલાં કર્મ દમણાં ભોજને છે, દમણાં કરે છે તેનાં ફળ અવિષ્કાર્ય ભોજનથી જીવના શરીરનો પશ્ચરો થતો રહે છે પણ જીવનો પોતાનો પશ્ચરો થતો નથી, તે તો સદા સાચવ છે તેના અસંખ્ય પ્રદેશમાંથી એક પ્રદેશ પણ ન્યાયિક થતો નથી આ નિશ્ચય માન્યું દ્રવ્યથી આત્મા નિત્ય છે પર્માણુ (અવસ્થા)થી અનિત્ય છે

૩ આત્મા કર્તા છે—કેવલ પ્રમાણથી કેટલાક આત્માને નિત્ય તો માને છે પણ કહે છે કે આત્મા સ્વાધીન નથી પણ હસ્તસ્થીન છે એટલે હસ્તની હથેળ પ્રમાણે જ સંસારનાં સંખળાં કરી શકે છે જો આત્મા સ્વાધીન હોત તો દુઃખી શા મારે થતાં તેથી આત્મા કર્તા નથી આત્મા માનનારોએ જમજનું જોઈએ કે ને કરે તે જ ભોજને જેણે કર્મ કમું તેણે જ તેનું ફળ ભોજનનું જોઈએ જો હથેળ જ બધું કરનાર હોય તો કરણીના ફળ હથેળે જ ભોજનવાં જાઈએ પછી હથેળમાં અને જીવમાં કમું જાતર રહી નહિ પાછલાં પ્રદેશોમાં આ વિષે પણ વિચેચન થઈ શકે છે અને અનેક પ્રકારે અને પ્રમાણથી સિદ્ધ કરી શક્યા હોય છે કેમકે આત્મા જ છે અવકારથી આત્મા કર્મનો કર્તા છે અને નિશ્ચયથી પોતાનાં કાર્યનો કર્તા છે

૪ આત્મા ભોક્તા છે—કેવલ પ્રમાણથી આત્માનાં જીવનપણ્યનો તો કેટલાક સ્વીકાર કરે છે અર્થાત્ આત્મા કર્મનો કર્તા છે એમ માને છે પણ કર્મ જડ હોવાથી તે ચમત્કાર્યન કરી શકતાં નથી તેથી તે જાહીજ રહી જાય છે અર્થાત્ જીવની સાથે જતાં નથી અને તેટલાં મારે કૃતક્રમનું ફળ ભોજનનાર આત્મા નથી આત્મા માનનારે વિચાર્યું જોઈએ કે જોય અસ્થિપાત કરનારની સાથે અસ્થિઓ શીથી જતો મથી વધતો તે અસ્થિપાત કરનાર જાણે જાય છે ત્યાં તે જડ અસ્થિનાં કણનાં પરિણામ રૂપ નિશાં તેની મુદત પાત્તાં જરૂર મારે છે તેવી જ રીતે કૃતક્રમનો રક્ષ આત્મપ્રદેશમાં પરિણમી જીવની સાથે જાય છે અને તેનાં મુશામુલ ફળ અનાધારણ (જાતર કળ) પૂણ્ણ થયા પછી અવશ્ય ભોજનવાં જ પડે છે અવકારથી આત્મા કર્મજનનો ભોક્તા છે અને નિશ્ચયથી પોતાનાં કાર્યનો ભોક્તા છે

૫ આત્માનો પ્રાણ છે—કેવલ પ્રમાણથી કેટલાક આત્માનું અસ્તિત્વ જીવ અને ભોજનના વગેરે સ્વીકારે છે પણ કહે છે કે જેની રીતે આ સંસાર જનનદિ જનન છે તેવી જ રીતે આત્મા અને કર્મનો સંબંધ પણ જનનદિ જનન છે કર્મ કર્યાં અને તેનાં ફળ ભોજનવાં એવો અવકાર જનનદિ કાળથી જાણવો જાણ્યો છે અને જનનકાળ સુધી તે ચાલતો રહેતો કેટલાક એવું માને છે કે જે પશુનાની આંદિ હોય તેના જ જાત હોય અને જે જનનદિ હોય છે તે જ જનન હોય છે એમણે જાણ્યું જોઈએ કે વધારપરા જનનદિ છે એ મનુષ્યની જિતા, જિતામક વગેરે પેઢીઓ જણતાં તેની ક્યાંય આંદિ હોતી નથી,

મતનુસાર કે તે અનાદિ છે છતાં ક્રોધ મનુષ્ય બાલપ્રહારી રહે અથવા નિર્વંશ મરી જાય તો વંશપરંપરાનો જે અનાદિ સંબંધ તે તૂટી જાય છે, અર્થાત્ ત્યાં અનાદિ સાંતનો વિકલ્પ લાગુ થાય છે. એવી જ રીતે મૃતિકા અને સુવર્ણનો સંબંધ અનાદિ કાળનો હોવા છતાં અગ્નિ ક્ષાર, સુવર્ણકાર વગેરેનો યોગ મળતાં તે અનાદિ સંબંધ છૂટી શુદ્ધ સુવર્ણ માટીથી અલગ થઈ જાય છે એ જ પ્રમાણે આત્મા પણ અનાદિ કર્મ સંબંધથી છૂટી મોક્ષપ્રાપ્ત કરી શકે છે. સંબંધ બે પ્રકારના છે ૧ સમવાય અને ૨ સંયોગ આત્મા અને તેનો ઉપયોગ ગુણ, સુવર્ણ અને તેનો પીળાપણાનો ગુણ એ સમવાય સંબંધ કહેવાય. તે અનાદિ અનંત સંબંધ છે પણ જીવ અને કર્મનો અથવા સુવર્ણ અને માટીનો સંબંધ તે સંયોગ સંબંધ છે, અને તે અનાદિ સાંત પણ હોઈ શકે છે. જીવને અનાદિકાળથી કર્મ લાગેલાં છે એ ખરૂં છે, પણ જે કર્મો અનાદિકાળ પહેલાં હતાં તેનાં તે જ અત્યારે પણ છે એમ નથી કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ તો ૭૦ ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમની છે એટલે કર્મ બાંધવાં છોડવાં વળી બાંધવાં વગેરે બ્યવહાર અનાદિ કાળથી આત્મે આવતો હતો તે પૂર્વોક્ત વંશપરંપરાના દૃષ્ટાંતે બંધ પડતાં આત્માનો મોક્ષ પણ થઈ શકે છે નવાં કર્મ આવવાં ઓછા ઓછા થના જાય અને મુના કર્મ વધારે વધારે ખપતાં જાય તો એક વખત એવો આવે જ કે સર્વ કર્મનો નાશ થઈ જાય.

૬ મોક્ષનો ઉપાય છે—ઉપરનું કદન સાંભળીને મુમુક્ષુઓને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનો ઉપાય બાળવાની નિવ્વાસ થાય એ સ્વભાવિક છે તેમણે જાણવું જોઈએ કે, જેવી રીતે સુવર્ણકાર માટીમાંથી સોનાને પૃથક્ કરવા માટે કુલડીમાં સોનાને સ્થાપન કરી ક્ષાર અને અગ્નિના પ્રયોગ વડે માટીને બાળીને શુદ્ધ સુવર્ણ કાઢી લે છે, તેવી જ રીતે જ્ઞાન રૂપ સુવર્ણકાર દ્વારા સમજાણું કે આઠ કર્મ રૂપ મૃતિકામાં આત્મ સુવર્ણ મિશ્રિત છે તેને પૃથક્ કરવું હિચિત છે ત્યારે બધા ગુણના ભાજન સમાન સમ્યક્ત્વ રૂપ કુલડીમાં આત્માને સ્થાપન કરી, તેની સાથે આત્મા અને કર્મને છૂટા પાડનાર ચારિત્રરૂપ ક્ષારનો પ્રયોગ મેળવી અર્થાત્ ચારિત્રધર્મનો સ્વીકાર કરી કર્મ રૂપ મેલને ભસ્મીભૂત કરનાર તપ રૂપ અગ્નિના પ્રયોગથી બાળી નાખે, બાલ્ય તપથી બાલ્ય ઉપાધિને ભસ્મ કરે, અભ્યંતર તપથી અભ્યંતર ઉપાધિને, ભસ્મ કરે આ પ્રકારે આત્મા અને પરમાત્માની એકતારૂપ ધ્યાનથી કર્મરૂપ મેલથી આત્મા રૂપ સુવર્ણને પૃથક્ કરે અર્થાત્ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે

જેવી રીતે ભટકતો માણસ સ્વસ્થાનને પ્રાપ્ત કરી સ્થિર થઈ સુખી થાય છે, તેવી જ રીતે અનાદિકાળથી મિથ્યામાર્ગે ચડી ભૂલો પડેલો આત્મા ઉક્ત છ સ્થાનનો વિચાર કરી, સંકર્ષના સ્વરૂપને યથાતથ્ય સમજવાથી સમ્યક્ત્વ સ્થાનમાં સ્થિર થઈ સુખી થાય છે

૪ શ્રદ્ધાન, ૩ લિંગ, ૧૦ વિનય, ૩ શુદ્ધતા, ૫ લક્ષણ, ૫ દૂષણ, ૫ ભૂષણ - ૮ પ્રભાવના, ૬ યતના, ૬ આગાર, ૬ સ્થાનક અને ૬ ભાવના એમ સર્વ મળી ૬૭ બોલ બ્યવહાર સમકિતના થયા, આટલા ગુણો જે આત્મામાં હોય તેને બ્યવહારથી સમકિતી બાળવો.

સમ્યક્ત્વની ૧૦ સ્તિ

૧ નિસર્ગ સ્તિ-પુરુષ ભાર્ગવો ઉપદેશ સાંભળ્યા વિના જ સ્વસ્વભાવથી જ સમ્યક્ત્વના આવરણરૂપ પ્રકૃતિઓ નાશ થઈ જવાથી સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થઈ નથી એમ જોઈએ-૧ ક્ષતિય દેહના રાગ 'કરક' સેના સંક્રિત વનમાં ગયા એક રમણીય આમરદર્શને જોઈ તેની મનથી તેમની પછી જઈ સેનાએ મનથી પાંદડાં વગેરે તેમની લીધાં એટલે વૃક્ષ કૂટ જેવું થઈ થઈ પાછા ફરતી વખતે એક શોકનિઃકાં જાળાને આ પ્રમાણે અરમણિક થઈ કહેશે જોઈને રાગને વૈરાગ્ય ઉપભવે અને સમ્યક્ત્વે કે જગતમાં સર્વ ક્ષેત્રો પુરુષોની છે ૨ પચાસ દેહનો કુમુદ રાગ પ્રથમ તો મહોત્સવને મુદ્દે રણચારલા સ્થાને જોઈ ખુશી થયો, પછી મહોત્સવ પૂર્ણ થયે સ્થાન છૂટી રહ્યો તે જોઈ વૈરાગ્ય પામ્યો, કે સદાચાર્ય પ્રતિષ્ઠા યુગ સંયોગે પ્રાપ્ત થાય છે અને ઘૂટવાથી આ સ્થાનના જેવી સ્થિતિ થઈ નથી છે ૩ વિદેહ દેહના રાગ 'નામરાજ' ને દાહનવર કહેશે તેને ઉપસમાવવા ૧ ૮ રાણીઓ અને પચાસ લાગી તેમના કાચમાંનાં કાચોનો શોર સાંભળતાં રાગ ખેંદિત થયો આથી રાણીઓએ એક એક જૂદી રાખી ખાઈતી લીટાંની જાળમાં ફરી અને શોરજોર નાંધ પડી ગયો આ પ્રસંગથી રાગ એકત્વભાવના સાત્ત્વ સાત્ત્વ વૈરાગ્ય પામ્યા અનેકના સમ વડે જ દુનિવામાં કુખની પ્રાપ્તિ હોય છે એકલો આત્મા સુખી થાય છે ૪ અધાર દેહના નિઃસર્ગ રાગને એક કથપુટ સાંકેતે કાપેલા કુખમાં કુખવતો જોયેશે ત્યાં જાદુ એ સાંકેત કુખળ થઈ નીચે પડી ગયો ત્યારે થાય વગેરે જોઈને તેની પાસે ન જોય આ ઉપરથી તેને વૈરાગ્ય ઉપભવે કે આ સદાચાર્યો વધી પ્રેમ મતજનનો જ છે (આ ચારે પ્રત્યેકરૂપ રાગને દીક્ષા લઈ મોક્ષ પદમાં છે) આ જ પ્રમાણે ૭૫૫ પદ પ્રણી પ્રકાશને જોવાથી કે સાંભળવાથી જાતિરમણ જાદુ યાત્રી પ્રાપ્તિ થાય તેના પરિણામે પૂર્ણ ભવમાં ૭ જાદુનું નવ પ્રકારનું કમ્પ, ક્ષેત્ર કાળ અને કાવધી વચાઈ નાશપણ કમ્પ હોય તેવું રમણ થઈ આવે અને બિનપ્રણીત ધર્મ પર સ્તિ થાય, ધર્મનો સ્વીકાર કરે તેમ જ ૭૫૫ અન્યમત્તલ બીને અચાન તપના પ્રભાવથી કમ્પને કૃત્યપદમ થતાં તેને વિશાલ યાત્રી પ્રાપ્તિ થાય તેને લીધે કૈન ધર્મની વિશુદ્ધ પ્રવૃત્તિ જોઈ તે કૈનધર્મના અનુરાગી અને અને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થતાં જાત્રીનો નાશ થઈ અર્વાક્યના પ્રકાશ થાય તેથી નિરાશી નિર્ભયથી કૈનધર્મની આરાધના કરવાની સંજ્ઞાઓ અને તેને નિસર્ગ સ્તિ કહેવાય

૨ ઉપદેશ સ્તિ-જે ૭૫૫ તિલ કરે કેવળયાત્રીઓ, સામાન્ય સાધુઓ તથા જાત્રી વગેરેના ઉપદેશથી કૃત્યનું નવ પ્રકારનું વચાત્મક સ્વરૂપ સમજાને તત્ત્વના અને અને તેને ધર્મ કરવાની સ્તિ નાજત થાય તેવું, ઉપદેશ સ્તિ કહીએ.

૩ આદ્યા સ્તિ-તે રાગ દુષ્ટ, વિધ્યાત્મ, અચાન ધર્મવાદિ કુલ જોનો નાશ કરી અક્રમને યાત્રાદિ અનેક સહજુઓમાં સ્થાપન કરવાવાળી અનંત કાવચમણનાં કુખોનો નાશ કરી મુક્તિપદમાં પ્રવર્તાવવાળી એવી અનેકાનેક શુભેની ખાત્રુ તે મોહને વગરેની આદ્યા છે તેને આરાધવાની અર્ચાત્ત તે પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવાની જે કમ્પા થવી તેવું નામ આદ્યાસ્તિ.

૪ સ્તિ-શ્રી બિનેશ્વરપ્રણીત અને અધ્યપરદિ ૧ પૂર્વ સુખીનું યાત્રા ખાત્રાતારા એકે રમેલા દાહન જાદુ જે સતી છે તેવું પાન કરી કાચી તેમાં રહેલા અધ્યત

ગાંને અનુભવમા પરિણામે, અપૂર્વ જ્ઞાનના રસમાં આત્માને તદ્દલીન બનાવે અને ઉત્સાહપૂર્વક તેનું જ વારંવાર શ્રવણ, પઠન કરવાની ઉત્કંઠા જાગ્રત થાય તેને સૂત્રરૂચિ કહે છે.

૫ બીજી રુચિ-જેવી રીતે હળવડે ખેડેલી ખાતર પૂરેલી અને વૃષ્ટિથી તૃપ્ત થયેલી કાળ ધરતીમાં વાવેલું બી અનેક બીજનું ઉત્પાદન નીવડે છે તેવી જ રીતે વિષય કષાય ક્રમી કરવાથી શુદ્ધ બનેલા, ચુર ઉપદેશથી પોષણ પામેલા અને સંતોષાદિ શુભોચી તૃપ્ત થયેલા ભવ્ય જીવના હૃદયરૂપી ખેતરમાં વાવેલું જ્ઞાન રૂપ બીજ વૃદ્ધિ પામે છે તથા જેવી રીતે પાણીમાં નાખેલું તેલનું બિંદુ પ્રસરે છે તેવી જ રીતે એક પદ્મનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતાં અનેક પદ રૂપે પરિણમે-વિસ્તાર પામે તે બીજ રુચિવાળો કહેવાય.

૬ અભિગમ રુચિ-કોઈને શ્રુતજ્ઞાનની વિશુદ્ધિ થતાં તે અંગોપાંગ, પચન્ના દષ્ટિવાદ આદિ સૂત્ર અને તેના અર્થરૂપ જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરતાં કરતાં વિશુદ્ધ જ્ઞાન થવાથી સમકિતની પ્રાપ્તિ થાય તેને અભિગમ રુચિ કહે છે, અને તે ભાવે બીજને સંભળાવતા-સંભળાવતા તે શ્રોતાને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય તેને પણ અભિગમ રુચિ કહેવામાં આવે છે.

૭ વિસ્તાર રુચિ-જીવાદિ નવતત્ત્વ, ધર્માસ્તિ આદિ છ દ્રવ્ય નૈગમાદિ ૭ નય, આદિ ૪ નિર્લેપ, પ્રત્યાક્ષાદિ ૪ પ્રમાણ, તેનો દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી અને ભાવથી વિસ્તાર પૂર્વક જ્ઞાનાભ્યાસ કરતા કરતા સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય તે વિસ્તાર રુચિ.

૮ ક્રિયા રુચિ-સમ્યક્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વિનય, સત્ય પ્રતિષ્ઠા આદિ પૂર્વક પાંચ સમિતિ ત્રણ યુક્તિ રૂપ આઠ પ્રવચન માતાનું પાલન કરવામાં ઉત્સાહ જાગ્રત થાય, પ્રતિદિન આચાર ક્રિયાની વિશુદ્ધિ કરતા રહેવાની ઈચ્છા રહે તે ક્રિયા રુચિ જાણવી.

૯ સંક્ષેપ રુચિ-કેટલાક હળુકર્મી જીવ એવા છે કે તેઓ ધર્મ અધર્મનો કશો જ જાણતા નથી હોતા, પરંતુ અનભિગ્રહિક મિથ્યાત્વની પેઠે બધા ધર્મને માને છે, તેવા ધર્મો કદાચિત્ પુણ્યોદયથી સત્સંગતિને પ્રાપ્ત કરી સદ્ જ્ઞાન શ્રવણ કરવાનો સુયોગ જાણથી સદ્ગુણોનું સંક્ષિપ્ત કથન શ્રવણ કરી તત્કાળ ભાવબદ્ધને સમજી જાય અને મિથ્યાત્વનો પરિત્યાગ કરી સદ્ધર્મનો સ્વીકાર કરી લે તેને સંક્ષેપ રુચિવાળો જાણવો.

૧૦ ધર્મ રુચિ-સમ્યક્ત્વવાદિ સૂત્રધર્મ અને વ્રતાદિ ચારિત્ર ધર્મ તથા ક્ષમા, નિર્લોભતા આદિ યતિધર્મ ઇત્યાદિ પ્રકારના ધર્મનું કથન શાસ્ત્રમાં જે પ્રમાણે કહેલું છે તે જ પ્રમાણે નું શ્રદ્ધાન કરી આરાધના કરવાથી રુચિ થાય તથા ધર્માસ્તિ આદિ છ દ્રવ્યના સદ્ધર્મ ધર્મો તથા ગાંધી આદિના ભાગા શ્રવણ કરી, સંદેહ રહિત સત્ય શ્રદ્ધાન કરી ઉત્સાહ-પૂર્વક ધર્માનુષ્ઠાન, ધર્મકરણીનું સમાચરણ કરે તેને ધર્મરૂચિવાળો જાણવો.

જેવી રીતે જ્વરનો નાશ થવાથી મનુષ્યને ભોજનની રૂચિ જાગ્રત થાય છે. અને એપૂર્વક કરાયેલું ભોજન સુખકર્તા નીવડે છે તેવી જ રીતે મિથ્યાત્વ રૂપ જ્વરનો નાશ થવાથી દશ પ્રકારથી ધર્મનું આરાધન કરવાની રૂચિ જાગ્રત થાય છે અને રૂચિપૂર્વક-ઉત્સાહ પૂર્વક આચરણ કરેલો ધર્મ યથાર્થ ફળદાતા બની આત્માને અક્ષય સુખી બનાવે છે.

સમકિતીને હિતશિક્ષા

પ્રથમ આચાર્યાંગ સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતરકંધના ચોથા અધ્યયનમાં શ્રમણ ભગવંત શ્રી કાવોર સ્વામીએ નીચે પ્રમાણે સમકિતીઓને હિતશિક્ષા આપી છે

૧ જૂન કાલિદાસ અને વર્તમાન કાળના સર્વ તીર્થંકરોનું હરમાન છે ૩, એ હાલિદાસ પ્રાણી વનસ્પતિાદિ જીવ, પર્વોદ્ભવદિ જીવ તથા પૃથ્વીાદિ સ્વપની ભ્યાં કિમિત્ત ધોત્ત પશુ હિંસા કર્યાપિ થતી નથી કિમિત્ત માત્ર કુખ્ય જીવનનું મરુ નથી ત્યાં જ સત્ત્વ, રુદ્ધ સનતન ધર્મ છે રાગીઓનો, ત્યાગીઓનો, મોગીઓનો અને મોગીઓનો એમ સ્વપનો તે ધર્મ એક સરખો આશરણીય છે ૨ ઉક્ત ધર્મનો સ્વીકાર કરી તેના પ્રાપ્તિમાં કરી પશુ પ્રમાદી જનનું ન જોઇએ પરંતુ નિરતર સુદ્ધ અચ્ચ સ્વપનો તેનું પ્રાપ્ત કરવું જોઇએ ૩ મિથ્યાત્વીઓના મિથ્યા બ્રાહ્મણ-પાશ્વકાચારને જોઇને બ્રાહ્મણ પાશ્વકો નહિ, ૪ સસારમાં રહેલા સમક્રિતીઓએ મિથ્યાત્વીઓનું જનનકરણ (દેખાદેખી) ન કરવું જોઇએ ૫ જે મિથ્યાત્વીઓનું જનનકરણ કરતો નથી તેનાથી કુમતિ સદૈવ દૂર રહે છે ૬ ઉક્ત ધર્મ પર મક્કા નથી તે જ મોટામાં મોટી કુમતિ છે ૭ સર્વ તીર્થંકરોએ જૈન ઇશ્વરની જોઇ જૈનગ્રામની જાણી અને યશા પામ્યાં ચારિત્રથી પૂણ્યનુભવ વૃક્ષત થઇને જન્મુક્ત ધર્મનું હરમાન થયું છે ૮ સસારી જીવો મિથ્યા પાશ્વકો દુષ્ટાચેલા રહી જનન સસાર પરિભ્રમણ કરે છે કે તરવણી મહારાત્મા તે જ છે કે જે પ્રમાણે નિરતર ત્યાગ કરી સાવધાનપણે ધર્મધર્મે વિચારે છે ઇતિ પ્રશ્નોદેશ.

૧ જે કમંજીધનના હેતુઓ છે તે સમક્રિતીઓને યાદે વખત પર કમં ઉપવાસના હેતુ નીવડે છે ૨ અને જે કમ ઉપવાસના હેતુઓ છે તે મિથ્યાત્વીઓને યાદે કમંજીધનના હેતુ નીવડે છે ૩ જેટલા કમ જાંધવાના હેતુ છે તેટલાજ કમં ઉપવાસના હેતુ છે ૪ જન્મજન્મક્રમોને કમોથી પ્રાપ્તિ થતા જોઇને કેટલું ધર્મ કરવામાં પ્રવૃત્ત નહિ થાય ૧ સુખાચર્યી કમો તે વેદા અવશ્ય થયે ૫ વિષ્ણુસક્ત અને પ્રમાદી જીવ પશુ જૈનશાસ્ત્રનું અવણુ કરી ધર્માત્મા જની જાય છે ૬ અવગ્રહીઓ કાળનો કાળોનો જનવા જતાં પશુ આરજ્યાં તમ્હીન જની સ્વભાવની વૃદ્ધિ કરે છે નરકના કુખના પશુ શાખીન જેટલાક જીવો હોય છે તેઓ પુનઃપુનઃ નરકજનન કરવા જતાં પશુ તેનાથી તુષ્ઠ થતા નથી. ૮ હર કમંના કરનાર કુખ પામે છે અને તેને છેડે છે તે સુખી થાય છે કે જેવળાનાં વચન જેવાં જ હોય પૂજના ધરકે ક્રુતિવળાનાં પશુ ક્ષયન હોય છે ૧ હિંસાના કામમાં જે હોય માનવો નથી તે જનમ છે ૧૧ એવા જનમનાં વચન પામ્યાં મનુષ્યના જન્મવાદ જેવાં છે ૧૨ જીવની યજ્ઞ કરવી તે જાણ પર રહી પરંતુ તેમને કુખ પશુ હોવા નથી તે જાણ છે ૧૩ તેમને સુખ વધારે છે કે કુખ ૧ જા પ્રથમ જનમોને પૂજવાથી સત્ત્વ ધર્મનો નિશ્ચય તેના ઉચરમાંથી જ થયો રહેશે. ઇતિ દ્વિતીયોદેશ.

૧ પાશ્વકી જાગેલી અશ્વત્થસક્ત પર સદ્ધ અજ્ઞતા નથી તે જાણીતો છે ૨ હિંસાને કુખમાં જાણી તેનો પરિત્યાગ કરે કરીર પર અમલ ન કરે ધર્મનાં તરનેનો યજ્ઞ અને કપટ સંકિત ક્રિયાનું સમાચરણ કરે અને કમં તોડવામાં સદૈવ તત્પર રહે તે જ સમક્રિતી છે ૩ જનતાં સુધી જાગેને કુખ ન દે તે જ ધર્માત્મા છે ૪ જિનેશ્વરની જાણનું પામન કરે જાત્યાને જોડો જાણે, તપશ્વર્ગથી તનને તપાવે તે જ પૌકત છે ૫ પુરાણ કાદની પેટ દેહમથવનો શીક્ષતાથી ત્યાગ કરે અને તપ અગ્નિથી કમંને જાણે તે જ મુનિ છે ૬ મનુષ્યનું જાણુખ અણ જાણી કોઇને જીવે તે જ સત છે ૭ કીર્ત્યાદિક કરાવને વચીમૂન

ખોયું જગત દુખી થઇ રહ્યું છે એવો વિચાર કરે તે જ જ્ઞાની છે. ૮ કષાયને ઉપશમાવી શકે અને તે જ સુખી છે. ૯ ક્રોધાગ્નિથી પ્રજ્વલિત ન અને તે જ વિદ્વાન છે. ઇતિ તીર્થોદ્દેશ.

૧ પ્રથમ થોડું અને પછી વિશેષ એમ ક્રમે ક્રમે ધર્મ અને તપની વૃદ્ધિ કરવી એકાએક. ૨ શાન્તિ, સંયમ, જ્ઞાન ઇત્યાદિ સદ્ગુણોની વૃદ્ધિ કરવાનો નિરંતર ઉદ્દેશ કરવો એકાએક. ૩ મુક્તિનો માર્ગ મહા વિકટ છે. ૪ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવાનો તથા મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરવાનો મુખ્ય ઉપાય તપશ્ચર્યા જ છે. ૫ જે સંયમધર્મથી બ્રહ્મ અનેલા છે તે કશા મમતા નથી. ૬ મોહ રૂપ અધારામાં આચડતા જીવો જિનારાનો લાભ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. ૭-ગત જન્મમાં જેમણે જિનારાનું આરાધન કર્યું નથી તે હવે થું કરશે? ૮ જેઓ જ્ઞાની બનીને આરભથી નિવર્તે છે તે જ પ્રશસનીય છે. ૯ અનેક પ્રકારનાં દુખો આરભથી જ ઉત્પન્ન થાય છે. ૧૦ જેઓ ધર્મચર્યા છે તેઓ પ્રતિબંધનો ત્યાગ કરી એકાંત મોક્ષાભિમુખ હોય છે. ૧૧ કૃતકર્મના ફળ અવશ્ય ભોગવવાં જ પડશે એવું જાણી કર્મબંધન કરતાં ડરવું એકાએક અને ૧૨ જે સદુદ્યમી, સત્યધર્મવ્રત પી, જ્ઞાનાદિ શુભકર્મો રમણ કરનાર પરાક્રમી, આત્મકલ્યાણ અર્થે દ્રઢ લક્ષ્યુક્ત, પાપકાર્યથી નિવૃત્તિ પામેલો અને યથાર્થ લોક સ્વરૂપનો દર્શક હોય છે તેને કેષ પશુ દુખી કરી શકતું નથી. ઇતિ ચતુર્થ ઉદ્દેશ.

આ તત્ત્વદર્શી સત્પુરુષોનો અભિપ્રાય છે કે તે પ્રમાણે ચલશે તે આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ આદિ સર્વ દુખોનો નાશ કરી અનંત, અક્ષય, અવ્યાયાધ સુખનો ભોક્તા બનશે.

ઉપર પ્રમાણે સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ શાસ્ત્રો અને ગ્રંથોમાં દર્શાવ્યું છે. તે જ પ્રમાણે અહીં કહેવામાં આવ્યું છે. ધર્મનું પગથોડું સમકિત છે. અથવા સમકિત સહિત કરેલો ધર્મ જ અનંત કર્મવર્ગણીની નિર્જરા રૂપ મહા ફળને આપનાર નીવડે છે. અને સમકિત વિનાની કરણી મોક્ષદાતા ન હોવાથી નિરર્થક કહી છે.

ટાંહરો—એક સમકિત પામે બિના, તપ જપ ક્રિયા દોષ,

જેસે મુર્દા સિંગારવા, સમજ કહે તિલોક.

એમ જાણી ધર્મના યથાર્થ ફળને ઇચ્છનારે સમ્યક્ત્વ રત્ન અવશ્ય પ્રાપ્ત કરવું એકાએક ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૩૬મા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—

સમ્મદસણરત્તા, અનિયાણા સુક્કલેસમોગાદા ।

इय जे मरंति जीवा, तेसिं सुलहा भवे बोही ॥ २५७ ॥

અર્થ—જે જીવ મિથ્યાત્વ અને રાગદ્વેષના મળ રહિત હોય છે તથા કલેશ રહિત તત્ત્વસ્વાવી બની જાય છે અને જિનપ્રણીત શાસ્ત્રાનુસાર તથા નિયાણા રહિત નિર્મળ રહી કરવામાં તત્પર રહે છે તે જ સ્વલ્પ સંસારી થાય છે. અર્થાત્ ભવોભવમાં વ્યભાતાથી બોધિમાજને પ્રાપ્ત કરી શીઘ્ર મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી લે છે.

मिच्छा दंसणरत्ता सनियाणा किन्हलेसमोगादा ।

इय जे मरंति जीवा तेसिं पुण दुल्लाहा वेह्मी ॥ २५८ ॥

અર્થ—જે શબ્દ મિથ્યાદશનમાં અનુરક્ત રહે છે તે પાપકર્મ કરે છે અને કૃષ્ણ સેત્ત્વાવાળા થાય છે અને એવા શબ્દને મોર્ધન (સદ્ધર્મની પ્રતિમિ) કૃષ્ણ થઈ પડે છે

મિથ્યવચ્ચને અનુરક્તા મિથ્યવચ્ચ જે કરતિ માવેર્ણ ।

મમલ્લા મસંકિલિદ્ધા તે હોતિ પરિવસસારી ॥ ૨૫૧ ॥

અર્થ—જે શબ્દ નિનવચન (સિદ્ધાંત વાણી)માં અનુરક્ત રહે છે અને તે પ્રમાણે માત્રથી જાતરણમાં ઉતારી વર્તે છે તે મળરક્તિ અને (મોહ મુદ્ધરક્તિ) કમેશરક્તિ થાય છે અને કાળે કરીને સચારથી મુક્ત થાય છે.

સુખોદારકે જાણ અસમરી અપિ સપ્રકાશાત્મકં સ્વ યુનિમી અપ્રાણ્યમશ્ચપિહ

મહારાજ વિરંચિત જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ મથના બીજા ખંડનું

સમ્બંધત્વ નામક એક પ્રકરણ સમાપ્ત.

પ્રકરણ પાત્રમું

સાગારી ધર્મ—આવકાશ્યર.

શ્રીસર્વજ્ઞપદ્મસેવનમતિઃ શાસ્ત્રનામે ચિન્તના ।

તત્ત્વાત્તત્ત્વવિચારને નિપુજતા, સત્સંયમે માવના ।

સમ્યક્ષે કથિતા અષોપશ્ચમતા ળીવાદિ કે રસવા ।

સત્સાગારિયુગ્મા ક્રિમેન્દ્રકથિતા ચેવં પ્રસાદાચ્છિન્નમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—શ્રી નિર્લેક અવતારે સાગારીધર્મ એટલે આવકાશ્યના ક્ષેત્રે આ પ્રમાણે કહ્યા છે શ્રી સર્વજ્ઞની આજ્ઞા પાલન કરે તે જ તેમના સેવા છે તેમાં જ તેની થતિ જોડાયેલી રહે આપત પુરોહિતા પ્રક્રમણમાં આશ્રયના જાણ વિચારવામાં જે સર્વે વર્તે રહે તત્ત્વાત્તત્ત્વ ધર્માધર્મ ન્યાય, અન્યાય પચેરેનો નિષ્ક્રમ કરવાને માટે કૃતિનો સફરચોગ કરે, સર્વજ્ઞી સાવના સાવે, સમ્બંધરવનો રુચિવાલો હોય, પાપને પ્રકાશવતો નિરતર પ્રવર્તન કરતા હોય, મુક્ત સ્થાવર શ્રવેનું રક્ષણ વચાકરિત કરવો હોય અને નિર્લેકકથિત માવના અનુસરનાર હોય તેમના પ્રસાદ વડે સુખી થાય, ચિત્તમુખ પામે.

ન્યાયોપાસ ધનો મનો ગુણ ગુહ્ય સહ્મિચ્છિર્ન મજ્ઞ- ।

અજ્ઞાતોર્થ ગુણચોસ્તથૈય શુદ્ધિની શામાલયો હિમયઃ ।

પુક્કાદાર વિહાર આર્યસમિતી પ્રજ્ઞઃ કૃતજ્ઞો વશી ।

હુણ્યર્થર્થવિર્થ વચાશુરચસીઃ સાત્તારધર્માચ્છેદ ॥ ૨ ॥

અર્થ—ત્યાયથી દ્રવ્યોપાજન કરનારો હોય, ગુણાનુરાગી હોય, ધર્મ અર્થ અર્થે કામ એ વસ્તુ યથેચ્છિન સેવન કરનાર હોય, પરસ્પર ગુણોનો જોનારો, જોને માટે જ્ઞાનતા જાહેર રૂપ, શોધપદ્ધતી લક્ષ્મણનો ધારક હોય, પોતાની જોને પણ ધર્મમાર્ગમાં પ્રવર્તાવનાર હોય, સદૈવ કૃતી, ધર્મની, રાજની મર્યાદાની અંદર રહેનાર હોય, શ્રાવક ધર્મને યોગ્ય આહાર અને આપારની આજીવિકા કરનાર હોય, સત્પુરુષોનો સંગતિ કરનાર હોય, કોઈ સલાહ માગે તેને સંકુલિતપૂર્વક સાચી સલાહ આપનાર હોય, મહા બુદ્ધિવંત હોય, અન્યના અદ્ય ઉપકારને પણ જાણ માને, કૃતજ્ઞ હોય, કામ, ક્રોધ, મદ, મોહ, લોભ અને મત્સર આ છ રિપુઓને વશ કરનાર હોય, સત્શાસ્ત્રનું શ્રવણ કરનાર હોય, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાખ્યાન આદિ ધર્મક્રિયાનુશાનનું વિધિપૂર્વક આરાધન કરવાવાળો હોય, મહા દયાવાનુ હોય, અને પાપકૃત્યથી કમ ભયભીત બની રહેતો હોય. આ બધા ગુણો શ્રાવકને આદરણીય છે. અર્થાત આ ગુણોથી અવકૃત-શોભિત હોય તેને જ શ્રાવક કહેવો.

૧ અગાર એટલે, ઘર, ઘરમાં અર્થાત ગૃહસ્થાવાસમાં રહીને ધર્મારાધન કરાય છે તે ધાર્મિકધર્મ કહેવાય વ્યવહારમાં તેનો અર્થ એવો પણ કરવામાં આવે છે કે સાધુનાં વ્રત પુષ્ટકાકળ (મોતી) સમાન છે અર્થાત મોતી અખંડિત ધારણ કરાય છે. તેવી રીતે સાધુજી શ્રાવણયોગનાં ત્રિકરણ ત્રયોગે એમ નવ કોટિએ પ્રત્યાખ્યાન કરી પચ મહાવ્રત પાળે છે, પણ એક બે વ્રતના ધારક હોય તે સાધુ કહેવાતા નથી. આવી રીતે સાધુનાં વ્રત અખંડિત હોવાથી તેમાં કોઈ પ્રકારનો આગાર ન હોવાથી તેઓ અણગાર કહેવાય છે અથવા સાધુ ધરના ત્યાગી હોવાથી પણ અણગાર કહેવાય છે. અને શ્રાવકનાં વ્રત સુવર્ણ સમાન છે અર્થાત સોનું વાલ, બે વાલ, તોલો. બે તોલો એમ મરણ મુજબ અથવા શક્તિ મુજબ ખરીદ કરી શકાય છે તેવી જ રીતે શ્રાવકના પણ યથાશક્તિ વ્રત અંગીકાર કરી શકાય છે કોઈની ઇચ્છા એક વ્રત ધારણ કરવાની હોય તે એક વ્રત ધારણ કરે, કોઈ બે વ્રત ધારણ કરે યાવત કોઈની ઇચ્છા બાર વ્રત ધારણ કરવાની હોય તે બાર વ્રત ધારણ કરે વળી કોઈની ઇચ્છા એક કરણ એક યોગે, કોઈની એક કરણ ત્રણ યોગે, કોઈની બે કરણ ત્રણ યોગે અને કોઈની ત્રણ કરણ ત્રણ યોગે વ્રત ધારણ કરવાની હોય તે પ્રમાણે વ્રતો અંગીકાર કરી શકે છે. જેટલી સુડી હોય તેટલું સોનું જેમ ગૃહસ્થ ખરીદે છે, તેમ જેટલો ક્ષેત્રપથમ, જેટલી શક્તિ તેટલા પ્રમાણમાં વ્રતો ધારણ કરે શ્રાવકનાં વ્રતોમાં એવો આગ્રહ નથી કે અમુકે આટલા વ્રતો મહણ કરવા જ નેહએ આ કારણથી સાગરીધર્મ કહેવાય છે અર્થાત આગાર સહિત વ્રતના ધારક અને કુપાલક તે શ્રાવક કહેવાય છે.

૨ ઉક્ત સાગરી ધર્મના પાલકનું અપર નામ શ્રાવક પણ છે. શ્રાવક એ ‘શ્રુ’ ધાતુ પરથી બનેલો શબ્દ છે શ્રુ એટલે સાંભળવું જે શાસ્ત્રનું શ્રવણ કરે તે શ્રાવક કહેવાય. ગી વ્યવહારમાં શ્રાવકનો અર્થ આ પ્રમાણે પણ કરવામાં આવે છે અ=અશ્વાવત + વ=વેકવંત + ક= ક્રિયાવત અર્થાત અશ્વાયુક્ત વિવેકપૂર્વક ક્રિયા કરે તે શ્રાવક થાય અ=સર+આવક=આવે જેવી રીતે તળાવની પાળ તૂટવા ન પામે તેટલા માટે તળાવના પાણીનો નિકાસ અર્થે સર (નાળુ) રાખે છે તેવી જ રીતે આશ્રવરૂપ તળાવની

સવર ૧૫ થાળ બાધીને તેમાં સસારના કામ અભાવવાની અનુક અનુક છુટકાટ રાજે તે
આવકે કહેવાય છે ત્રીજી નામ અમલોપાસકે પણ છે અમલુચ્છાપુનરુપાસકઅમલ
અર્થાત્ સાધુશ્રી સેવા ભક્તિના કરનાર તે અમલોપાસકે

* શ્રી કાશ્યપ સુતમાં ચાર પ્રકારના અમલોપાસકે કહ્યા છે

ચત્તારિ સમયોવાસગા યજ્ઞયત્તા લૅકહા-મમ્માપિય
સમાણા, માયસમાણા, મિત્ર સમાણા સહાયમાણા

અર્થાત્ જનવતે ચાર પ્રકારના અમલોપાસકે કહ્યા છે તે બા પ્રમાણે-૧ મતદાપિતા જ્ઞાન-
નેથી રીતે મતદાપિતા પેતાના પુત્રનું સ્વદેશ્ય અને સાર સલાહ કરે છે તેવી જ રીતે
કેટલાકે આવી સાધુ વરુદ્ધી કેટલ પ્રકારનો પેતા પર ઉપકાર થઈ ન હોય બાપ પણ
સ્વભાવથી જ સાધુ સાધીની સાર સલાહ મેનાર હોય, તે આવકે મતદાપિતા સમાન ગણવા
૨ કાંઈ સમાન-કામ્યો ૧૨૨૫૨ વિશેષ પ્રેમ તો જતાવતા નથી પણ અપારે કાંઈ ઉપર કંઈ
આદર બાપી પડી હોય ત્યારે બાપ પેતાનું સર્વસ્વ અપણ કરીને પણ તેની સહાયતા કરે
છે તેવી જ રીતે કેટલાકે આવકે સાધુ સાધી પ્રત્યે વિશેષ પ્રેમભાવ તો રાખતા નથી હોતા
પણ કેટલ વખતે સાધુના ઉપર કંઈ આદરિતિ બાપી પડે તો પેતાનું સર્વસ્વ અપણ કરીને
પણ તેમની સહાયતા કરે છે જ્ઞાનના કામ્ય પ્રેમથી અને વાત્સલ્યભૂમિથી ભક્તિ કરે છે કથિત
સમાન-નેથી રીતે મિત્રો ૧૨૨૫૨ જોકે બીજાને ઉપકાર કરે છે જોકે મિત્ર કંઈ ઉપકાર કરે તો
ખંભે સામે ઉપકાર કરે અને આપણ પડે ત્યારે વધાઈકિત સહાયતા કરે તેવી જ રીતે કેટલાકે
આવકે સાધુ સાધી પાસેથી યોગાર્થે મુશ્કે અઠણ કરે છે અને તે સાધુ માં ઉપકારી છે એવું
ગણી તેમને આદર વજ્ર બીવધાવનાર બાળિયા વધેચિત રીતે સાતા ઉપભવે છે અને
કદાચ સાધુપર કેટલ પ્રકારની આપરિતિ બાપી પડે તો વધાઈકિત સહાયતા કરી સત્તા ઉપભવે
છે અને ૪ શૈશ્ય સમાન-નેથી રીતે શૈશ્યો ૧૨૨૫૨ બાપ નિદા કરે છે, કાપ બાપે છે
ખતિ થતે જોકે જોકેબીજાના બાપી મુશ્કી કરે છે બાળ અથવા છે માનભવ કરવાનો પ્રયત્ન
કરે છે તેવી જ રીતે કેટલાકે આવકે સાધુની બાપી કરે, નિદા કરે સાધુનું બર ચિતરે
બાળની પાસે તેના અવજનવાદ બોલે બાળ અથવા છે અર્થાત્ પ્રકારનો વર્તાવ કરે તે શૈશ્ય
સમાન ગણવા વળી પણ -

ચત્તારિ સમયોવાસગા ય લૅકહાગસમાણે, પઠાગસમાણે જાણુસમાણે, સરકંટસમાણે

અર્થાત્ ચાર પ્રકારના અમલોપાસકે કહ્યા છે ૧ બીજા સમાન-નેથી રીતે બીજામાં
પેતાનું જેવું ૧૫ હોય તેવું જ હોવાય છે, તેવી જ રીતે કેટલાકે આવકે આખ્યાનાઈ જવણ
કરતા સાધુશ્રી ઉત્તમ અપવાદ નેવો માર્ગ પ્રાપ્તે તેને સત્યમેવ સરધે સાધુના વચનેનો
નિદાગવે સ્વીકાર કરે ૨ પાઠક સમાન-નેથી જ્ઞાન નેમનો જવન હોય તેમ કરતી ગત
કેટલાકે આવકે નેમના ઉપદેશ સાંભળે તેમના મતમાં બની ગત આ કામ્ય કે તે બા પ્રદણ
કરે કે તે બા જિતનું કામ્યોળાપણ સદા રજા કરે સાર અસાર સમાજે નહિ ૩ બીજા
સમાન-નેમ બીજો ઉડે મરણ પડી તે હમે નહિ તેવી જ રીતે કેટલાકે આવકે પેતાના
કામ્યદને ઉડે નહિ અર્થાત્ વાતામાં પેતાના જ કહી અંગે કરવા મારે બચા કરે ૪ કંઈ
પુ તે જ સાધુ છે એવો હામક કરે અને ૪ વીજ્ય કેટલ સમાન-નેમ કરિ બાળથી તે

તે પદની પ્રાપ્તિ એ પ્રકારે "છે નિશ્ચયમાં દર્શનમોહનીય કર્મની ૩ અનંતાનું-
બંધીનો ચોક ૪ અને અપ્રત્યાખ્યાનાનો ચોક ૪ એમ મોહનીય કર્મની ૧૧ પ્રકૃતિઓનો
ક્ષયોપશમ થવાથી અને વ્યવહારમાં ૨૧ ગુણ, ૨૧ લક્ષણ, ૧૨ વ્રત અને ૧૧ પ્રતિમા
ધર્મ્યાદિ ગુણોનો સ્વીકાર કરવાથી શ્રમણોપાસક અથવા શ્રાવક કહેવાય છે.

શ્રાવકના ૨૧ ગુણ

આર્યા-અચ્ચુદો સુવં પપ્પાહસેમો લોકપિયાઓ ।

અકુરો મીઠા અસઢો દક્ષિણો લજ્જાલુ દયાલુ ॥ ૧ ॥

મજ્જત્યો સુદિટ્ઠી ગુણાનુરાગી સુપક્ખજુત્તો સુદીહી ।

વિસેસન્નુ વદ્ધાનુગ વિનીત કયન્નુ પરહિયક્ત્તા લલ્લલક્ષી ॥ ૨ ॥

૧ અક્ષુદ્ર પરિણામી હેય દુઃખપ્રદ સ્વભાવવાળાને ક્ષુદ્ર કહે છે, શ્રાવક પોતાના
અપરાધોને પણ દુઃખપ્રદ થતો નથી તો અન્યનું તો કહેતું જ થું ? અર્થાત્ ક્રોધને પણ
દુઃખદાતા ન હોવાથી શ્રાવક અક્ષુદ્ર હોય છે

૨ રૂપવત હોય યથાકૃતિ સ્તથા પ્રકૃતિઃ અર્થાત્ જેવી શરીરની આકૃતિ તેવી પ્રાય
પ્રકૃતિ પણ હોય છે. તદ્દનુસાર શ્રાવક પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યના પ્રયોગથી હસ્ત પાદાદિ પૂર્ણ
અગવાળો હોય છે, કર્ણ, ચક્ષુ આદિ પૂર્ણ ધ દ્રિયોવાળો હોય છે અને સુદરાકૃતિ, તેજસ્વી
તથા સચકત શરીરવાળો હોય છે

૩ પ્રકૃતિ સૌમ્ય હોય-જેવી રીતે બાહ્ય દેખાવમાં સુદર હોય તેવી જ રીતે શાન્ત,
દાન્ત, ક્ષમાવાન, શીતગન્ધર્વાવી, મિલનસાર વિશ્વાસપાત્ર ધર્મ્યાદિ ગુણોએ કરી અદરથી
પણ સુંદર હોય છે.

૪ લોકપ્રિય હોય આ લોક અને પરલોક વિરૂદ્ધ કાર્યોનો પરિત્યાગ કરવાથી શ્રાવક
સર્વને પ્રિયકર હોય છે ગુણવતોની નિંદા, દુર્ગુણો તથા મૂર્ખાઓની હાંસી મશ્કરી, પૂજ્ય
પુરુષોની ધર્મ જનસમુદાયના વિરોધી સાથેની મિત્રતા, દેશાચાર ઉલ્લંઘન, અને છતી
શક્તિએ સ્વજન મિત્રોને સહાયતા ન કરવી ધર્મ્યાદિ કાર્યો આ લોક વિરૂદ્ધના ગણાય છે,
અને ક્રોધવાળા, ધમ્મરા રાખવા, વન કપાવવા, ધર્મ્યાદિ કાર્યો યદ્યપિ લોક વિરૂદ્ધ ગણાતાં

ખટક્યા કરે છે, દુઃખ દે છે, ઝેરી કટિ હોય તો અદર મડો ઉત્પન્ન કરે છે તેવી જ રીતે
ક્રોધાદિ શ્રાવક ધનના ગર્વથી કે ગ્લાનના અભિમાનથી ગર્વિષ્ટ થઈ કાંટા સમાન તીક્ષ્ણ વચન
બોલી સાધુનાં મન દુઃખાવે, રૂઢ થઈ સાધુનો સમુદાય નાશ કરવાની પણ પ્રવૃત્તિ કરે, આ
પ્રમાણે આઠ પ્રકારના શ્રમણોપાસક શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે, નેમાથી માનાપિતા સમાન, બાપ સમાન,
મિત્ર સમાન અરીસા સમાન તે સારા છે તેમના જેવા થવું જોઈએ અને શોક્ય સમાન, પતાકા
સમાન, ખીલા સમાન અને કંટક સમાન એ ખરાબ છે. તેવા કદાપિ ન થવું જોઈએ.

નથી તથાપિ પરચોકમાં દુઃખપ્રદ નીવડે છે અને સાત્તા દુઃખસનોનું સેવન જન્મે સોઠ વિરહ અને દુઃખપ્રદ થયે છે આ વલ્લે પ્રકારનાં નિઃશીન કોનો પ્રરિત્વાય કરી માત્ર જ્યતજ્જનોનો પ્રોતિપાત્ર બને છે

૫ અદૂર—અદૂરા (અદૂરા હેમ) દૂર સ્વભાવ અને દૂર દ્રષ્ટિનો પ્રતિપાત્ર કરી સરળ સ્વભાવી અને ગુણમયી માત્ર પરામાં જિદો જોનારનું ચિત્ત હમેશાં મગ્નિન રહે છે આદ્યમાં પ્રપ્તે બીજાનાં જિદો કરી પણ જુએ નહિ અને પોતાના અવગુણોને જોતા રહે જેથી સ્વભાવ નબીજાત બની જાય.

૬ બીર હેમ—લોકાપવાદથી કમજામથી તથા નરકદિ દુર્ગતીનાં દુઃખથી હમેશાં અલો રહે પાપકર્મનું તેમ જ ભોક્ષવિરહ કાર્યોનું આત્મરણ કરે નહિ.

૭ અસક હેમ—મૂખને સતી માઠી વસ્તુનો વિરહ હેતુ નથી તેથી તે ધણી ચરખા કરી કે જે પાપના કર્મને પુણ્યનું અને પુણ્યના કર્મને પાપનું સમજાવે છે પણ માત્રક પુણ્ય પાપના સ્વરૂપને જાણતો હોવાથી તેની ચરખા કરે નહિ, કર્મનાં અને અધર્મનાં પુણ્યનાં અને પાપનાં ફળને પૂર્ણ પૂર્ણ સમજાવે તથા પાપને ધણી અને ધર્મ તથા પુણ્યની વૃદ્ધિ કરતો રહે, તે જ ન હેમ.

૧ પુત્ર સ માંસ જ સુરા જ શેષ્યા પાપાઈ ચોરી પરવાર સેવા ।

પતાની સપ્તામી વ્યસનામિ હોઈ, ચોરાતિચોર નરક મયન્તિ ॥

અર્થ—૧ સુગાર કારણતનાં જેસાં કામ તથા ખેડ છે તે સુગારમાં જવાળ છે.

ચોપાક, મજાપાત્ર ખેડ તથા સદ્ગુણો ધણી તે પણ સુગાર કહેવાય છે સુગાર મનુષ્યની જુદીને તથા તેના સદ્ગુણો અને ધુન સંપત્તિનો નાશ કરી તેને દુર્ગતી અને દુઃખો બનાવી દે છે. ૨ માંસનો આહાર પણ હિંસાની વૃદ્ધિ કરનાર, સ્વભાવને દૂર બનાવનાર તથા ક્રોધ આદિ રોગોનાં ઉત્પાદક હેમ છે વળી પશુઓના તરફ નિંદ્રાથી બનેલાં મનુષ્યો સમજપર મનુષ્યો પણ ધણી અને છે અને તેનાં પ્રરિણામે તેને નરકના ઘેર દુઃખો ભોજ્યવર્ષ પડે છે ૩ અંશિ-પાત્ર પણ જુદીને જુદીને, રૂપનો, જળનો, ધનનો અને આભારનો નાશ કરે છે દરમિયાં નિશામાં જાન જુદી ન કરવાનું કરે છે. આત્મા, કામિની આદિથી અભિચાર સેવે છે અને ક્ષેસની વૃદ્ધિ કરી નરકમાં જાય છે ૪ વેશ્યાચમન કરનાર પોતાની નતિથી ધમથી અને સમાજથી બદ મંત્ર ધનજાતનો નાશ કરે છે તથા આદિ પ્રમેદ, બદનાદિ આદિ અવર રોગોનાં જોત બની સદી સદીને આકાશ મૂલ્ય પામે છે અને નરકમાંથી જાય છે ૫ સિંહાર કરવામાં પણ જનાથ સ્ત્રીન નિરપરાધી પશુઓ કે જેઓ બિચારાં માસ પાણી ખાઈ ને કાંઈ શેકૂ પણ મળે તેનાથી નિર્વાંઘ અધારી માનવ નત પર ઉપકાર કરે છે એવાં પશુઓ તથા જનચર ખેડાર ખાઈ જીવોની નિર્દયપણે દિસા કરે છે તે મૂલ્યને અતિ નરકમાંથી મંત્ર પરમાધામીના સિંહાર બની અને મહા કામ કરે દુઃખો પામશે. ૬-૭ ચોરી અને પરમીચમન કરનાર પણ જનાથાં તાર ફૂન મંત્ર રા ન કે જમાજનો અપરાધી બની મળ્યાં દુઃખો પામે છે અને પ્રીતિ નરકે જાય છે આ સાતે અસનો આ સોઠ અને પરચોકમાં દુઃખાત્રા હોવાથી હેમ સોઠ વિરહ જવાળ છે

૮ દક્ષ હોય—આવક ધણો વિચક્ષણ હોય દ્રષ્ટિ માત્રથી જ મનુષ્યને તથા કાપને સમજી જાય. સમયે ચિત્ત કાર્ય કરવાવાળો હોય અને પાપાંડીઓના છળથી કદી પણ છેતરાય નહિ એવી હોશિયારી રાખે ચતુર

૯ લજ્જાવંત હોય—અનંતજ્ઞાનીની તથા મહા પુરુષોની લજ્જા રાખતો થકો ગુપ્ત કે પ્રજ્ઞ કુકર્મોનું આચરણ કદી પણ કરે નહિ, પ્રતોનો ભગ કરે નહિ, લજ્જા સર્વ ગુણોના શૂળરૂપ કદી છે. પાપ કામ કરતા લાજે.

૧૦ દયાવંત હોય—ધર્મનું મૂળ દયા છે એમ જાણી સર્વ જીવો ઉપર દયા કરે. દુ:ખી જોઈને અનુકર્યા લાવે, યથાશક્તિ સહાયતા કરી દુ:ખમાંથી બચાવે, મોતના પંજામાંથી છોડાવે.

૧૧ મધ્યસ્થ હોય—સારી કે માઠી વાતો સાંભળીને અથવા બધી ખૂરી વસ્તુને જોઈને રાગ તથા દ્વેષમય પરિણામ કરે નહિ. તેવી જ રીતે કેાઈ પણ પદાર્થમાં અત્યંત આસક્તિ ધારણ કરે નહિ, કેમકે રાગદ્વેષ અને ગૃહ્ણતા એ ચીકણાં કર્મ બાંધવાનાં મુખ્ય કારણ છે * આમ વિચારી આવક સર્વ પદાર્થોમાં સારા માઠા બનાવોમાં મધ્યસ્થ રહે, રક્ષા, શુદ્ધવૃત્તિ ધારણ કરે કે જેથી ચીકણાં કર્મો બંધાય નહિ, અને પૂર્વોપાર્જિત કર્મ શિથિલ થઈ શીઘ્ર નેનો છૂટકારો થઈ જાય

સુદૃષ્ટિવંત હોય—છદ્રયોમાં વિકાર ઉત્પન્ન કરવાવાળા પદાર્થોનું અવલોકન કરી અત કરણને મલિન ન બનાવે. દૃષ્ટિને ફેરવી લે, આંખમાં અમી હોય તથા સમ્યગ્દૃષ્ટ હોય. વિકારવાળો દ્રષ્ટિ ન કરે.

૧૩ ગુણુતુરગી હોય—જ્ઞાની, જ્ઞાની, તપસ્વી, સંયમી, શુદ્ધ ક્રિયાના પાલક, ધર્મચારી, હિમાશીલ, કૌયવંત, ધર્મપ્રદીપક, દાનેશ્વરી ઇત્યાદિ ગુણવાનો પર પ્રભ રાખે, તેમનું બહુમાન કરે, માહાત્મ્ય વધારે, યથાશક્તિ સહાયતા કરે, ગુણોની પ્રશંસા કરે, અને વિચારે કે મારા અહોભાગ્ય છે કે, મારા કુળમાં, ગામમાં કે સમાજમાં આવા આવા, ગુણવાન કે પ્રસિદ્ધ છે, તેમને લાઘે મારા કુળના કે ધર્મના ઉન્નતિ થશે ઇત્યાદિ વિચારથી તેમના ગુણનો પ્રેમી હોય.

× અયં નિજઃ પરો વેતિ ગણના લઘુચેતસામ્ ।

उद्धारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम् ॥

અર્થ—આ મારે, આ બીજાનું આવો વિચાર તુરંજી છુદ્ધિવાળાને હોય છે ઉદારચરિત મનુષ્ય તો પૃથ્વીનાં સમસ્ત પ્રાણીઓને પોતાના કુટુંબ સમાન જ સમજે છે

* સમક્ષિત દષ્ટિ જીવડો, કરે કુટુંબ પ્રતિપાલ,

અંતરથી ન્યારો રહે, જિમ ધાવ ખિલાવે બાળ

અર્થ—જેવી રીતે ઝોરમાન માતા અથવા ધાઈ માતા બચ્ચાનું લાલન પાલન કરતી હોય, પણ મનમાં સમજતી હોય કે આ બાળક મારું નથી, જ્યાં સુધી હું સ્તનપાન કરાવું છું ત્યાં સુધી તે મને માતા માને છે દુધ છૂટ્યા પછી તે મને સંભારશે પણ નહિ તેવી જ રીતે સમક્ષિત દષ્ટિ પણ કુટુંબનું પાલનપોષણ કરતાં અંત કરણથી સર્વને સ્વાર્થનાં સર્ગા જાણીને તેનાં મોહ, ધાયા અને પ્રગયથી અલિપ્ત રહે

૧૪ ઉપશ્ચયકત હોલ—જાલનો પક્ષ મદલ્ય કરે અને જાનવાલનો પક્ષ ઊડે જઈ રહ્યા કરે કે સમન્તિએ રાજદ્વેષ ઊભાવો નોંધએ અને જો તે જાલનો પક્ષ પારલ્ય કરે અને જાનવાલનો પક્ષ ઊડે તો રાજદ્વેષ થયો કે નહિ? સમાધાન—એને એ અને જાપતને જાપત જાપત અને કરેવું તેને રાજદ્વેષ શી રીતે કહેવાય? સમન્તિ દષ્ટિ તે જ છે કે ન વસ્તુના વ્યક્તિય સ્વરૂપને સમન્તે આત્મલ્પી આદરે અને જાંઘવા યોગ્ય ખરે. માલકે જાનપક્ષી જરૂર થવું નોંધએ જાનો મીનો એવો પણ જાણે જાલ જાન છે કે માલકની મક્કા, પિતા, શ્રી પુત્ર મિત્રાદિ, સ્વજન, શુદ્ધાચારી થયેપરાવલ્ય હોવાથી જાલક સુપશ્ચયકત કહેવાય છે. જોઈએ પણ એકો પક્ષ લીએ નહિ

૧૫ દીધ દષ્ટિ હોલ—કેઈ પણ કાલના પરિસ્થાપનો દીધદષ્ટિથી વિચાર કરી જે કાલે જીવિજમાં આત્મિક યુક્તિનો વિકાસ કરનાર સુખદાયક અને પ્રાયશ્ચિક્ષક મનુષ્ય દ્વારા પ્રજાસનીય હોલ તેવું જ કાલે માલક કરે છે અને નિશ તથા દુઃખદ કાલે ઊભી દે છે જાલ કરે તે સુખી અને વસરવી જાલ છે અને વસરવિચારુ* કાલે કરનારને પ્રજાવાપ કરેલો પડે છે.

૧૬ વિશ્લેષક હોલ—જાલનું અને જાનકાનું દ્વિધ તેમ જ સેધનું અને વિરુદ્ધ રચના કરનાં હોલ છે. જરૂર યુક્તિની જોશએ તેમાં જાનકાન જાનીન જેટલું જાલર છે તેની પરીક્ષા તો વિશ્લેષક-વિદ્યાની પ્રવૃત્તિ હોલ તે જ કરી શકે છે તેઓ જાલ દેખાવ નોંધ જાનમાં પડતા નથી, જરૂર જાલના ઝલેની તપાસ કરી વૈશ્વિક પ્રવૃત્તિ કરે છે જાલી જ રીતે જાલક પણ નવનત્વના શાન વડે વિશ્લેષક જાનીને જાલુવા થેલ્ય જાલે, જાલરવા થેલ્ય જાલરે અને જાંઘવા થેલ્ય ઊડે છે

૧૭ જલમુશામી હોલ—વધેલ્ય અને યુક્તદંતી જાલ્યામાં રહેનાર હોલ, તેમના ઉત્તમ યુક્તિનો સ્વીકાર કરે તેમના જેવા સદ્ગુણથી જવા વ્યવસ્થિત પ્રજન કરે તેમની વૈશ્વિક સંકિત કરે, અને જલજનના ચાનાદિ ઝલેનું જાનકરણ કરેલો રહે.

૧૮ વિનિત હોલ—જિજ્ઞાસુ મિજસાસણે મૂલો જાણી જિજ્ઞાસુનામાં પદનું જાલ વિનય કથી છે એવું જાણી માતા પિતા વડિલજાલ યુકે જાલિ વેશએનો વૈશ્વિક વિનય કરે તેમ જ જાળી સાથે નમ્રતાવે વડે* યુગે વધેલ્ય વિનય સાથે.

૧૯ જાલ હોલ—કેલા ઉપકારને જાલુવા તેનું નામ જાલતા. કેઈએ જાલુવા ઉપર

* તપા કુપત ધૃતિ ધ્યાન, ચિત્તેકો યમા સંયમો
યે યુગાસ્તેષુ તે યુગા, જ પુનઃ પશ્ચિર્તકુર્યા :

જાણ—જે તપમાં યાનમાં યેનમાં જાનમાં વિવેકમાં વધમાં સવધમાં જાણમાં યુગેમાં જલ છે તે જાણે જલ છે એકલા કોઈ વાળથી જલ કહેવાતો નથી

મળી પડે છે તે કરતાં છતાં પણ ધર્મની વૃદ્ધિ કરતો રહે છે તેથી તથા આત્મસાધન કરનાર અર્થાત્ મોક્ષ માર્ગનો સાધક હોવાથી સુસાધુ કહેવાય છે ૧૫ સુપાત્ર-સુવર્ણપાત્રમાં જેમ મિદલનું હૃદય જળવાઈ શકે છે તેમ શ્રાવકમાં સમ્યક્ત્વાદિ સદ્ગુણો સુરક્ષિત રહી વસ્તા હોવાથી તે સુપાત્ર કહેવાય છે અથવા શ્રાવકને આપેલી સહાય નિરર્થક થતી નથી તેથી તે સુપાત્ર છે ૧૬ ઉત્તમ-શ્રાવક મિથ્યાત્વોનાં કરતાં અનંતગુણી વિશુદ્ધ પર્યાયનો ધારક હોવાથી ઉત્તમ છે ૧૭ દિયાવાદી-શ્રાવક પુણ્ય પાપનાં ફળને માનનાર તથા બધેમોક્ષનો માનવાવાળો હોવાથી ત્રિયાવાદી છે. ૧૮ આસ્તિક-શ્રી જિનેન્દ્રનાં તથા સુસાધુનાં વચનો પર શ્રાવકને પ્રતીતિ હોય છે, તેથી તે આસ્તિક છે. ૧૯ આરાધક શ્રાવક જિનારા પ્રસાર ધર્મકરણી કરતો હોવાથી આરાધક છે ૨૦ જૈન માર્ગનો પ્રભાવક-શ્રાવક મનથી સર્વ જીવો પર મૈત્રીભાવ રાખે છે, ગુણાધિક પ્રત્યે પ્રમોદ (હર્ષ) ભાવ રાખે છે, દુઃખી જીવો પર કરુણાભાવ રાખે છે અને દુષ્ટ તરફ માધ્યસ્થ ભાવ રાખે છે. વચનથી તથ્ય પથ્ય વચનોચ્ચાર કરે છે તથા સમકિતીથી માંડીને સિદ્ધ ભગવંત પર્વત ગુણવર્તોનાં ગુણુમીતન કરે છે અને ધનથી ધર્મોન્નતિના કાર્યોમાં ઉદારતા અને વિવેકપૂર્વક દ્રવ્યનો નિરતર સદ્વ્યય કરતો હોવાથી તે જૈનધર્મનો પ્રભાવક, જિનશાસ્ત્રનો દીપાવનાર હોય છે અને ૨૧ અડ્ડાંતના શિષ્ય-અડ્ડાંત અર્થાત્ તીર્થંકર દેવના જ્યેષ્ઠ શિષ્ય તે સાધુ અને યશુ શિષ્ય તે શ્રાવક એટલે શ્રાવક તે અરિહંત ભગવાનના શિષ્ય છે.

ઉક્ત ૨૧ ગુણ અને ૨૧ લક્ષણ અર્થાત્ ચિન્હ જેમનામાં હોય છે તે જ સુશ્રાવક કહેવાય છે. આ શ્રાવકો બાર પ્રકારનાં પ્રતોનું આચરણ કરે છે.

શ્રાવકનાં ગુણ-મનહર છંદ

મિથ્યા મતભેદ ટાળી, લયા અણુવ્રત ધારી, એકાદશ ભેદ ભારી, હિરદે વહત હૈ, સેવા જિનરાજકી હૈ. યહ સિરતાજકી હૈ, લકિત મુનિરાજકી હૈ, ચિત્તમેં ચહત હૈ, નિવારી વિધય અરુ, ભોજન અભક્ષ્ય પ્રીતિ, ઇદ્રિયકી જીતી ચિત્ત સ્થિરતા ગહત હૈ, દયાભાવ સદા ધરે, મિત્રતા પ્રમાણુ કરે, પાપ મલ પક હરે, શ્રાવક સો કહત હૈ

અર્થ—સમકિત પ્રાપ્ત કર્યા પછી જે શ્રાવક વ્રત ધારણ કરે છે તે મિથ્યાત્વના બધા રિતરિવાજને છોડી દે છે. અને અણુવ્રત, ગુણવ્રત તથા શીલવ્રતનું પાલન કરે છે. અવસર પ્રાપ્ત થતાં શ્રાવકની ૧૧ પડિમા પણ આદરે છે. આવા શ્રાવકો વીતરાગની આરામાર્જન ધર્મ માને છે સદૈવ મુનિરાજોની સેવા કરતા રહે છે, વિષય કષાય મદ પાશ્વમાં નિરંતર ઉઘમી રહે છે રસેન્દ્રિયને કાળૂમાં રાખી ધ્વંસોની લોલુપતાનો ત્યાગ કરે છે, જિતેન્દ્રિય થઇને ચિત્તવૃત્તિને સ્થિર કરે છે, સર્વ પ્રાણીઓ પર દયાભાવ તથા મૈત્રી ભાવ રાખે છે, અનાથ, અપંગ, દુઃખી જીવોને યથાર્થકત સહાયતા કરે છે અને કઠોર વૃત્તિનો ત્યાગ કરી સદા નમ્રભાવ ધારણ કરે છે. આટલા ગુણોનો ધારક હોય તે શ્રાવક કહેવાય છે

શ્રાવકનાં ૧૨ વ્રત

જેવી રીતે તળાવમાં પાણીની આવક રોકવા માટે તેમાં જે જે પાણી આવવાનાં નાળાં હોય તેને બંધ કરી દેવાં પડે છે, તેવી રીતે આત્મા ૩૫ તળાવમાં પાપરૂપ પાણી

આવર્ત રાશ્ત્ર માટે ધમ્મજાનું નિર્દેશન કર્યું થયે છે ધમ્મજોને રક્ષા પાપથી વિરમ્બું તેને મ્તા કહેવામાં આવે છે આ મનો જે પ્રકારે પ્રદક્ષ કરી રાક્ષસ છે ૧ નેજો કવેષા પાપ વ્યાપારથી નિવર્તે છે તેવા સાધુ સ્વવિરતી કહેવાય છે અને નેજો જાતસરજ્યા અનુસાર છૂટ રાખી સક્રિય પ્રમાણે ધમ્મજો નિર્દેશ કરે છે તેજો દેશવિરતી (પાતક) કહેવાય છે તેમાંના ૫ અણુમન ૩ ગુણુમન અને ૪ વિશ્યામન એ પ્રમાણે બાર મત હેમ છે

૩ અણુમન

જેમ પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર નાનો હોય છે તેવી જ રીતે આ પાંચ મનો સાધુજોના પાંચ આકામતાના મુક્તમો નાના હોવાથી અણુમત કહેવાય છે અણુ એટલે પાતણું, ક્યારે પાતણાં પાંચાર હોવાથી પણ આ મનો અણુમત કહેવાય છે તેના પાંચ પ્રકાર છે.

પહેલું અણુમત સ્વૂષ પ્રાણાતિપાત વિરમ્બ

પહેલાં નાના મનમાં મલ્લો સ્વૂષ છવેની દિ સાધી નિવર્તવું છવ જે પ્રકારના હેમ છે ૧ સ્વાતર છવ અને ૨ ત્રસ છવ તે સ્વૂષ તેમાં ચુદરશ્ચેને સ્વાતર છવેની દિ સાધી નિવર્તવું હુમ્મર છે કારણ કે સસાર સળથી અનેક કાર્યોમાં પૂણી થાણી અગ્નિ વાતશ અને વનસ્પતિની દિ સા કવાનો પ્રસવ મલ્લોને વારવાર પ્રાપ્ત થાય છે એટલા માટે સૂષ થાણુપાત્રાઓ વેરમલ્લ અર્થાત સ્વૂષ ત્રસ છવ (નેધદિવધી પર્વેદિ સુધીના) ને નાણુને, પ્રોછીને એટલે એજાખીને મારવાનો શ કમ્પ કરીને આકુરિ-નણુ જોખને ઉદ્દેરીને સ્વદ હણે નહિ, બીજા પાસે દણાવે નહિ એમ ૨ પ્રકારના કરણે અને મનથી હણવા દણાવવાનો વિચાર કરે નહિ, વચ્ચથી દણવા હણાવવાનું કહે નહિ અને કાળથી દણવા દણાવવા । કૃત્ય કરે નહિ કરાવે નહિ એ રીતે બે કરણ અને ત્રણ ચાત્રી ત્રસની દિ સાધી નિરૂપિ ૧૫ મતનું આચરણ કરે.

પહેલાં મનના આચાર-૧ ચુદરશ્ચેને ત્રસ છવની દિ સાધી કાળની અનુમેદાના-અવસાથી નિવર્તવું હુમ્મર છે કેમકે તેમને વચેરે દાગ કરાવેલાં ચુદકમોમાં દાગ છવની દિ સા થઇ થઇ હેમ તે। પણ તે કાળને અણુ બતાવે છે તથા રાજ પ્રમુખ સાથેના સંમ્પામમાં વેરીનાં પરાવન કરી જાળ્યા હેમ તેની પ્રવચ્ચ જાતતાની સમજ કરવી થયે નજરાણી તથા ઉત્કલ પણ કરવા થયે. ધર્મ્યાદિ કારણેથી અનુમેદાન કરવડો આચાર થાય છે. ૨ પેતાના સરીરમાં કે માતા પિતા, મા, પુત્રાદિ સ્વજનના સરીરમાં, દત્ત, દસી થા, ભેંસ ધેમા ધર્મ્યાદિ અધિવેળા સરીરમાં કૃપિ જાદિ છવેત્પતિ થઇ થઇ હેમ તે। તેને માટે જુલાય વચેરે જીવધિ, મયમ પદા જાદિ ઉપચાર કરવા થયે છે ૩ પરમકી જાદિ ઠમુ તથા એર મહાપાક વચેરે મારવાને જાળ્યા હેમ તેને પેતાની અને પેતાના કુટુંબ જાદિમન વચેરેની રક્ષા માટે સમાજ કરવો પડે-મરવા થયે ૪ પૂણી જોતાં કદમિ તમ છવની પાન કર્મ જન થાણી નગીને વાપરવા જાં સ્વપ ત્રસ છવ તેમાં રક્ષી જન, અગ્નિને જાગ જ કરતાં તેમાં તમ છવ થયી જન, વાપુની અપદમાં જાળીને ત્રસ છવ થયી જન, વનસ્પતિનાં ઉદન બેઠા કરતાં તેમાંના ત્રસ છવ થયી જન, મમતાવચન કરતાં કે સપનાસન કરતાં જાણ ત્રસ છવ મપાળને પરી જન, જ્ઞાન જમાવવાનો ઉપયોગ રાખતાં જાં પદ્મ ત્રસ છવની દિ સા થઇ જન તેનું ધાર તે। કામે છે પણ મલ્લો જન થયો નથી.

બાર પ્રકારના અમૃત કલાં છે ૬ છ કાયનાં અમૃત, ૫ પાંચ ઇન્દ્રિયોનાં અને ૧ મનનું. આ બાર અમૃતમાંથી પંચમ ગુણસ્થાનવર્તી શ્રાવકને ત્રમ જીવના એક અમૃત સિવાય બાકીનાં ૧૧ અમૃત લાગે છે ત્રસ જીવની હિંસા થાય તેવાં કાર્યો બાણીબૂઝીને કરે તે શ્રાવક નહિ. એટલા માટે જે જે કાર્યોમાં ત્રસ જીવોની હિંસા થતી હોય તેવાં કાર્યોમાંથી કેટલાંક અહીં દર્શાવીએ છીએ તેનાથી શ્રાવક નિવૃત્ત થવું જોઈએ. ૧ પ્રહર રાત્રિ ગયા બાદ અને સૂર્યોદય પહેલાં છુલકે અવાજે બોલવું નહિ કેમકે આવા અવાજથી દિંસક પ્રાણીઓ ભયન થઈ હિંસામાં પ્રવર્તે, નજીકમાં રહેનાર મનુષ્ય, પશુ ભયન થઈ મૈથુન, ખાંડવું, પીસવું, રાંધવું, ધવાદિ આરંભ કરવા લાગી જાય છે, માટે ઉકન સમયે જોરથી બોલવું નહિ. ૨ રાત્રિના સમયે રાંધવું, ઝાડું દાઢવું, ઊંચ ફેરવવી, સ્નાન કરવું, કપડાં ધોવા, મુઝાકરી કરવી, ખાનપાન*

* સ્તૃતસ્વનનનાવેપિ સૂતકં જાયતે કિલ ।

અસ્તં ગતે દિનાનાથે, મોજન ક્રિપતે કથં ? ॥ ૧ ॥

અર્થ-સ્વજન, સ્વગોત્રોનું મૃત્યુ થઈ ગયું હોય તો સૂતક પાળી આપણે મોજન કરતાં થી તો પછી દિનનો નાથ સૂર્ય અસ્ત થઈ ગયા બાદ મોજન શી રીતે કરી શકાય ?

રક્ત મ્હવન્તિ તોયાનિ, અન્નાનિ વિશિતાન્યપિ ।

રાત્રિમોજન રક્તસ્ય, મોજન ક્રિયતે કથં ? ॥ ૨ ॥

અર્થ-રાત્રિના સમયે પાણી રક્ત સમાન અને અન્ન માંસ સમાન બની જાય છે. તે રાત્રિ મોજન કરનારને રક્તપાન અને માંસભક્ષણના જેવું પાપ લાગે છે, આમ કાશ્મીરના અતુશાસન પર્વમાં કહે છે

હૃદકં નૈવ પાતવ્યં, રાત્રાવેવ યુધિષ્ઠર ।

તપસ્વિના વિશેષેણ, ગૃહિણા ચ વિવેકિના ॥ ૩ ॥

હે યુધિષ્ઠર ! વિવેકી ગૃહસ્થોએ અને ખાસ કરીને તપસ્વીઓએ રાત્રે પાણી પીવું જોઈએ

યે રાત્રૌ સર્વદાહાર વર્જયન્તિ સુમેધસઃ ।

તેષાં પક્ષોપવાસસ્ય ફલં માસેન જાયતે ॥ ૪ ॥

અર્થ-જે સુદ્ધિમાન મનુષ્યો રાત્રિમોજન હ મેશને માટે છોડે છે તેને દર મહિને ૧૫ રાસનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે.

નૈવાહુતિ ન ચ સ્નાનં, ન શ્રાદ્ધ દેવતાર્વનમ્ ।

દાન ન વિહિત રાત્રૌ, મોજન તુ વિશેષતઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ-રાત્રે દેવની આહુતિ સ્નાન, શ્રાદ્ધ, દેવપૂજન, દાન, એટલા કામ કરવાં નહિ, રાત્રિમોજન તો બિંદુકુચ ન કરવું.

હન્નામિપન્નસ કોચા, જ્વરોગશ્ચ જાયતે ।

અતો નક્તં ન મોક વ્યં, સૂક્ષ્મજીવાદનાદપિ ॥ ૬ ॥ આયુર્વેદ

અર્થ-હૃદય અને નાભિકમળ સૂર્યાસ્ત થતાં સંક્રાન્તિ જાય છે, તેથી રાત્રિમોજન પાક છે, વળી રાત્રે સૂક્ષ્મ જીવો પણ ખોરાકમાં આવી જાય છે

મેઘાં પિપીલિકા દન્તિ, યૂકા કૂર્યાજ્જેલોદર ।

કુરુતે મશ્વિકા વાન્તિ, કૃષ્ટરોગ ચ કોલિકા ।

કર્તુ વગેરે પ્રતિજ્ઞાથી ત્રસ જીવની ક્રિયા થાય છે તથા કાપ, વીછી વગેરે જેની બનાવટથી બાપણ પશુ જીવન જોખમીય. તેથી ઉપર જતાવેલાં કાર્યો રાત્રિને વખતે ન કરવા, ૩ પાપખાનામાં દિશાએ જવાથી અને ઘટ્ટર મેરી વગેરેમાં પેશાબ કરવાથી અપાપક સમુચિત્ત્વ મનુષ્ય તથા કૃમિ આદિ જીવોની ધત્ત થાય છે વળી કુચાથી તથા રોચી મનુષ્યોના પેશાબ પર પેશાબ કરવાથી આદી વગેરે એવી રોચી કાચુ પડી જાય છે. પ્રપે જાન્ય ઘટ્ટર વગેરેનો ઉપયોગ નહિ કરતાં માવકે પુત્તી ભીનમાં પ્રગમ્યને તપ્ત કરવે ૪ ધત્તીની ફાટમાં ફરમાં રાખ, હોતરાં ધામ જાણાનો ફરગો વગેરે ઉપર પેશાબ કે ઝાંઝા કરવાથી તેની બહાર રહેલા ત્રસ જીવોની ધત્ત થવા સુભવ છે ૫ પ્રતિધેનન કાંઈ (ભરીકાણી નજરે જોવા) વિના વચ્ચે ધાણીને જાણવાથી અપ્રકા વગેરે પાણીમાં ફૂલપ્રવાથી તથા તે ઉપર ત્રસ પાણી રડવાથી તેને આધિત રહેલા માકં વગેરે ત્રસ જીવોની ધત્ત થાય છે ૬ દોઝ દિવાળી આદિ પર્વ દિન ચોખાસામાં આવે છે તે વખતે દીવાલ વગેરે ઉપર માકં આદિ જીવોનો હોમ છે પરંતુ સોઠ રૂઢિને અનુસરી લીંપણ, ધાવણ, ધોળાવવા વગેરે કરવાથી ત્રસ જીવની ધત્ત થાય છે ૭ સોટ, ફળ શાક સમયથી પાપક પડી રોચ મસજા પકવાળ આદિ આવ પાકાઈને મણા દિવસ છુપી સમઠ કરી રાખવાથી તેમાં ત્રસ જીવોની ઉત્પત્તિ થઈ જાય છે તેમ જ તે તે ઓળે વર જોયે આવથી ત્રસ જીવેનું કાણુ થઈ જાય છે ૮ ચૂસે પડી જાણી, લાકમાં સોટ, ફળ, શાક મસજા વાસણ આણીએ આદિ ફાટ પશુ વસ્તુને વિના દેખે કાખમાં લેવાથી ત્રસ જીવની ધત્ત થઈ જાય છે ૯ ચોખાસાના દિવસમાં ભીન પર જઈ કાંઈ, માકીના વાસણ વગેરેમાં કંચુઆ આદિ જીવોની ઉત્પત્તિ થઈ જાય છે, તેથી તેવી વસ્તુએ ઉપર જીવની પોષણથી પોષ્યા વિના ઉપયોગમાં લેવાથી ત્રસ જીવની ધત્ત થાય છે ૧૦ ચૂસ, પાણીવારાં પડી આણીએ રસોડુ જમ્યા બેસવાનું રથાલ વગેરે ઉપર જઈવા નહિ ભાખવાથી ઉપર જાણમાં આવતા જીવો તેમાં પડી મરતુ થાય છે અને વસ્તુની પશુ ખરાબી થવા થાય છે ૧૧ અધુરગ પાણી પીવા કે વાપરવાથી તેમ જ પાણી સ્પર્શ જાડ સખાળાનું જરાનર જતન ન કરવાથી પશુ ત્રસ જીવોની ધત્ત

કૌટક વારસાદ ચ ચિત્તમોતિ શાલ્યપચામ્ ।

પલિત વ્યંજનાત્પિ તાતુ ચિય્યતિ દુષ્કિકમ્ ।

અર્થ-રક્તિભોજનમાં જે કાઠી ખવાય જાય તે કુદિને નાશ થાય છે જુ આવથી જોતર માખી આવથી ઉમટી કરેલીયા આવથી કુચ રામ, કાંટા આવથી કંઠ રમ, સહેલાં શાકથી ધોળા વાળ અને વીછીને કાંટા ખરાબી તાળવું ઉદાય છે જાણી જાણી અનેક ગુહસાન રક્તિભોજનથી થાય છે

* સૂક્ષ્મામિ જૈનૂનિ અલાઘ્યામિ અલમ્ય ઘર્ણાસ્તિસ્થિતાનિ ।

તસ્માગમ્ય ધીયન્વયાનિમિત્ત નિમ ચરુરાઃ પરિયમ્યન્તિ ॥

અર્થ સામનપુરાણમાં કહ્યું છે કે પાણીના જેવા ૧ રમણા અનેક સૂક્ષ્મ જીવો પાણીમાં રહે છે તેથી નિમચરુરાંએ મુનિઓએ જીવવા નિમિત્ત કયેક (કાચું) પાણી તથા અધુરગ પાણી વાપરતું તેમજ પીતું નહિ

હવે સ્થાવર જીવોની હિંસાથી સર્વથા નિવૃત્ત ન થઈ શકાય તો પણ નીચે પ્રમાણેની મર્યાદા ગ્રાવેદ અવશ્ય કરવી જોઈએ ૧ પૃથ્વીકાય જેતીવાડી કરવાનાં, જમીન ખોદવાનાં, ખીલું, ખારો, ખડી, હિંગજો, ગેર આદિ પૃથ્વીકાયના વ્યાપારનાં, સચેત ક્ષારોથી વસ્ત્ર ધોવાનાં, સચેત માટીથી દાતણ કરવાનાં તથા ચૂનાં, કોઠી આદિ ઉપકરણ અને મકાન બનાવવાં વગેરે પ્રકારનાં પૃથ્વીકાયની હિંસાથી નિવૃત્તવાનાં યથાશક્તિ પ્રત્યાખ્યાન કરે સર્વથા પરમકૃપાણુ ન બને તો મર્યાદા તો અવશ્ય કંઈ વિના કારણ પૃથ્વીકાયની હિંસા કરે નહિ. અને પૃથ્વીકાયની બંનના કરે ૨ અપકાય-નદી, તળાવ, ફાં, વાવ આદિ જળાશયોમાં અદર પડી રના કરવાથી પાણી દુર્ગંધયુક્ત થઈ રોગિષ્ઠ બની જાય છે અને અપકાય જીવોની તથા તેની નેત્રાએ રહેલા ત્રસકાય જીવોની મોટા પ્રમાણમાં હિંસા થાય છે કેટલાક અગ્નિની મનુષ્યો પોતાના સ્વજન કુટુંબી વગેરેમાં કોષ્ઠનું મૃત્યુ થયું હોય તેને સ્વર્ગે પહોંચાડવાના હેતુથી તેના શરીરની રાખ, હાડકાં વગેરેને તીર્થસ્થાનના પાણીમાં નાખે છે ઘણાક તો ચિત્તાની ધમધમતી રાખ વગેરે પાણીમાં નાખે છે તેના પરિણામે પાણી ગરમ થઈ તેમાં રહેલા મરુદ્ધાદિ પાંચેન્દ્રિય જીવો પણ મરી જાય છે તો પછી પોતા વગેરે નાના જીવોનું તો કહેવું જ શું? રાખમાં પણ ક્ષાર હોવાથી રાખ મિશ્રિત પાણીનો વેગ જોડે દૂર પહોંચે છે તેટલે દૂર સુધીના ત્રસ સ્થાવર જીવો

અર્થ—૨૦ આગળ પહોળું અને ૩૦ આગળ લાંબુ એવું વસ્ત્ર એવડું કરીને તેના વડે ગળાયેલું પાણી પીવું પાણી ગાળતા ગળણામાં રહી ગયેલા જીવોને જે ઠંડાણથી પાણી ફરી લાવ્યા હોય તેવું પાણીમાં પાછા નાખી દેવા આ વધિ સાચવી પાણી પીનારા પરમગતને પામે છે આમ અહાભારતમાં કહ્યું છે.

મરી જવા પામે છે મરનાર તો મરે છે તે જ ક્ષણે જે અંતિમાં જવાનો હોય છે ત્યાં માત્રો
 જાય છે ત્યાંનું જેટલું આશુષ્ય જાણુ મરે તે પૂર્ણ કર્યા વિના ત્યાંથી તે નીકળવાનો નથી
 એ નિયમ રાખજો. પણ પાપ કરીને ને જે અંતિ મનુષ્યની રાખ કે કામદં મનુષ્યમાં
 પદરાવણો તો પણ તે જીવ નરકમાંથી ઉઠીને સ્વર્ગમાં પહોંચવાનો નથી જ વળી જેટલાં
 જીવોનો મનુષ્યો મદલની જાણથી જમવા માટે ધરમાંનું દાંડેલું પાણી તો બહાર ફેંકી દે છે
 અને નદી, કુવા વગેરેનું વગર દાંડેલું પાણી પવિત્ર માની પાણુ ધરમાં લાઇ આવે છે ।
 એમને પૂછીએ કે ભાઈ ! પાણીને મદલ લાગુ અને દૂધ, દહીં થી, તેલ વગેરેને શા સાર
 ન લાગુ ? માર કારણ તો એ છે કે ઉકેલ પદાર્થોના પેલા બેસે છે અને પાણી તો ચૂંત
 મૂકે છે આથી પાણીનો ભ્રમ કરવામાં પણી બેદરકારી રાખે છે આ કોઈ એટલું નથી
 સમજતા કે પાણી તો જમતું જમીનું જીવન છે દૂધ થી વિના તો કરોડો મનુષ્યો આખો જીવ
 જીવંત કરી દે છે પરંતુ પણી વિના એક દિવસ કાલો પણ મહા મુશ્કેલ મળ પડે છે તેથી
 પાણી તે જાણ પદાર્થથી અધિક મૂલ્યવાન છે એવું જાણી ધાતક મિથ્યાત્વીની દેખાડેથી
 કદાપિ કરતો નથી જ્યોત્ મદલથી પ્રસન્ન પાણી ફેંકી દેતો નથી, પાણીમાં કામદં કે રાખ
 નાખતો નથી પાણીમાં પદી સ્નાન કરતો નથી, અલગ પાણી પીતો કે વાપરતો નથી વિના
 પ્રયોજન પાણી દેળતો નથી હોળોના તહેવારે પાણી ઉછાળવું રમ જાતવા, જોતને રજાવા
 વગેરે પાણીનું તુલ્ય કરતો નથી કુવા, વાવ નજી વગેરેની મર્યાદા કરે છે જેટલાં ધર્મનિષ્ઠ
 જાણો સચેત પાણી પીવાનાં પણ પચ્ચક્રાણુ કરી શકે છે તથા પાણી થીની પેટે વાપરે છે
 થી નિષ્કાસે છે પાણીમાં અસખ્યાના જીવ છે કે તેજસ્વ—આમ દસધાર ખડક છે જ્યોત્
 તેની કોઈ કિંમતથી બંધે ચક્રા ત્રણ રથાવર જીવેનું તે બધું કરી શકે છે એમ જાણી
 જીવિના આરુઢી આકરને વિરોધના જમાવો જોઈએ જેટલાં કોઈને જોઈવા પહેરવાને અને
 વસ્ત્રોનો ચોર હોવા છતાં મરિઓની દેખાડેથી રસપાત્ર થયે એટલે કરી તાપણુ કરી તાપે છે
 અથવા સચ્ચી વગેરેમાં જાણી લાકડાં વગેરે સજાતી તાપવા બેસે છે જેથીમાં ધુન ઉપયોગી
 થતુ જાય અને જીવ રસોઈ વગેરે અનેક કાર્યમાં ઉપયોગી થઈ લાકડાંનો પેટાના કલિક
 ધુળને માટે આ રીતે કુલ્યવ કરે છે આવી રીતે તાપવાથી રૂપને નાશ થાય છે આજના
 કામમાં મરમી અને પૃથ કામમાં ઘરડી રહેવાથી તે કુરસીને કાનિ પહેંચે છે અને ભેલ ભેજ
 વસ્ત્રોને કળા બદી જાય તો આજના ધુન પણ નોપજે છે વળી જેટલાં કોઈ ભગવંતે
 ઉત્સવોમાં કે દીપેકસરી અર્ધ પ્રસન્ન સર્જી મળને માટે દારૂનું ઊડે છે તેમાં અનેક ત્રસ
 જીવોની ધત થવા ઉપરાંત પાણીવાર મનુષ્યનો તેમ જ મામમિષકતની પણ કાનિ થઈ જાય છે
 અને જીવો પણ કુરપોચ થાય છે મારે આ રીતેજ પણ અન્ય કારક છે દીવળોની લક્ષ્મી-
 પૂજા લક્ષ્મીના આજમન માટે કરવામાં આવે છે પણ ભણા ! લક્ષ્મીમાં આજ લક્ષ્મીથી
 લક્ષ્મી ફેરી રીતે આવડી ! આ સિવાય દમણી દમણી તમાકુ પીવાનાં આસનો પણ
 ખૂબ જ વધી ગયાં છે તમાકુમાં કૌશલ સ્વાદ નથી ખાનાર, પીનાર કે મુખનારના મેઠા
 અને નાકમાંથી કુત્રેજ નીકળે છે દેહ દાણ અને કષે નમાં કાપ પડી જાય છે કાગલ
 જગી જાય છે કાવ વગેરે રાગોના ઉપદ્રવ થાય છે અને વખતે અકળા મૃતુ પણ થાય
 છે કાનિ દર્શનને પ્રત્યક્ષ જાણવા છતાં પણ કુસા, અવધ, બીડે સીમારે અર્ધ

મિલે છે ! આવકે આ પ્રકારના બચસનના ફંદામાં કદાપિ ન ફસાવ જોઈએ અને ઉપર
માલેના અગ્નિના આગંત સમારંભથી દૂર રહેવું જોઈએ. તેવી જ રીતે ધર્મ નિમિત્તે
કૂંડ, દીપ, પત્ર, લવનાદિ પણ ન કડવાં જોઈએ. અને ચૂલા, ભટ્ટી, દીવા સગડી આદિ
વસ્તુઓ આરભ કરવા પહે તેની મર્યાદા કડવી જોઈએ. વાયુકાય-પંખાથી, ત્રિચોળાથી,
પાંચ વગાડાથી, ઝાપટ નાંખવાથી, પુંકવાથી અને ઉધાડે મોઢે બોલવાથી વાયુકાયના
જીવોની ધાન થાય છે વાયુના અપાટમાં આવીને ત્રસ જીવે પણ મરી જાય છે. તો તેની
હિંસાથી જોડેને અંગે બગી રાકાય તેટલે અંગે બચવા પ્રયત્ન કરવો વાયુકાયની રક્ષા થવી
જરૂર છે. ૫ વનસ્પતિકાય-તેના ૩ પ્રકાર છે. ૧ ઘડિ, ચણા જીવાર, બાજરી આદિ
ધાન તથા સૂમ બીજ, ગોટલી વગેરેમાં એક જીવ હોય છે. ૨ કાચા ફૂલ, ફળ, બાજી,
તરણી, પાંદડાં, ડાખળા વગેરેના મોલના અગ્રભાગ જોડલા એક દુકડામાં અસંખ્યાતા જીવ
હોય છે અને ૩ કંદમૂળ વગેરેમાં અનંત જીવ હોય છે, સચેત વસ્તુ ભોગવવાનો ત્યાગ બને
તો ધણુ ઉત્તમ છે, અન્ન વિના તો કામ ચાલવું દુષ્કર છે, પરંતુ લીનોતરીના ભક્ષણથી
તો જરૂર બચવું જોઈએ. અને કંદમૂળાદિનો તો સ્પર્શ સરખો કરવો પણ ઉચિત નથી તો ભક્ષણ
કરવાની વાત જ ક્યા રહી ? અથાત અનંતકાય કંદમૂળાદિ કદાપિ ખાવા ન જ જોઈએ.

દયાળુ મનુષ્યો પાત્ર ઇન્દ્રિયામાંથી એકાદ ઇન્દ્રિય કાન, આંખ વગેરે ઓછી હોય અર્થાત
બહેરા આંધળા, મૂંઝા કે લૂના લગડા હોય તો તેમને જોઈ દયા લાવે છે તો બિચારા
એકેન્દ્રિય હોવાને તો ચાર ઇન્દ્રિય ઓછી છે, માત્ર એક જ ઇન્દ્રિય છે, એટલે તેઓ વિશેષ
દયાને પાત્ર છે સ્થાવર જીવો બિચારા કમોદ્યે કરી પરવશ પડેલા કૃતકર્મના ફળો ભોગવી
શકા છે અને જોયો તેમની ધાત કરે છે તેમને કર્મ બધાય છે એવું જોણી આવક યથાશક્તિ
સ્થાવર જીવોની પણ રક્ષા કરાવે છે x

x અથવા કહ્યું છે કે, સાધુજી વીશ વસા દયા પાળે છે. સાધુની અપેક્ષા આવકની દયા
સવા વસાની હોય છે

ગાથા—જીવ સુદુમા શૂલા, સંકળ્યા આરંભ ભવે દુવિહા ।

સવરાહ નિરવશહ, સાવિક્ષા નૃવ નિરવિક્ષા ॥

અર્થ—સાધુજી તો ત્રસ અને સ્થાવર બન્ને પ્રકારના જીવોની દયા પાળે છે, પરંતુ
આવકથી સ્થાવરની દયા પાળવી દુષ્કર હોવાથી ૨૦ વસામાંથી ૧૦ વસા કરમ થયા, સાધુજી
તો સકલ્પ કરી અથવા જાણીને તથા અજાણપણુ એમ બન્ને પ્રકારે હિંસાના ત્યાગી હોય છે,
અને આવક સકલ્પથી તો ત્રસ જીવની હિંસાના ત્યાગી હોય છે, પરંતુ સ્થાવરના આરંભ કરતાં
કદાચિત ત્રસ જીવની હિંસા પણ થઈ જાય છે, તેથી ૧૦ વસામાંથી ૫ વસા કરમ થયા.
સાધુ તો સઅપરાધી અને નિરપરાધી બન્નેની રક્ષા કરે છે અને આવકને તો નિરપરાધીને
હણવાના ત્યાગ છે, પરંતુ આ વ્રતના ધારણ કરનારા રાજા પણ હોય છે અને તેમને સંઘામાંદિનો
પ્રસંગ પણ પ્રાપ્ત થાય છે, તથા અન્ય આવકને ચોરાદિનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે
અને ચોર તથા શત્રુ મારવા માટે આવે ત્યારે તેને મારવાનો પ્રસંગ
પણ આવી જાય છે. ઇત્યાદી કારણથી સઅપરાધીની રક્ષા કરવી દુષ્કર હોવાથી ૫ વસામાંથી
૨૦ વસા કરમ થયા, હવે સાધુ તો સાપેક્ષ-કારણવશાત અને નિરપેક્ષ-વિના કારણ બન્ને

પહેલા મતના ૫ અતિચાર

૧ નધિ—કોઈ જીવને નિષેધમાં નધિ તેા અતિચાર * લાગે જેમ પુત્ર, ભાઈ ભી, મિત્ર યત્ન કાષ્ટ, કાસી આદિ મનુષ્ય, ગાય, કોશ આદિ આદિ પશુ પાવટ મેના, દુઃખા આદિ પક્ષી સાથ, અજીવર આદિ અવદ છત્વાદિ પ્રાણીઓને કોરોથી કે સાંજથી નધિ, દેડમાં નાખે હાથ પગમાં બેઠી નાખે, જોખની સાથે બાંધી મૂકે મહાનામાં, પાંચરામાં કે રોપણા વગેરેમાં પૂરે આ પ્રમાણે નિષેધમાં નાખવાથી અતિચાર લાગે છે કેમકે તે નિષેધના છવેા પરવશ પડી અતિ કષ્ટ પામે છે અગરજ છે, તરફે છે મારે આવાં ક્ષાલીન કૃત્ય આવકને કરવા ચોક્ક નહિ કર્યાંમિત્ર કોઈ મનુષ્ય ક્ષત્રીકવ કૃત્ય કરવાથી સિદ્ધિને પાત્ર નજીવ તેમ જ કોઈ પશુ કાણૂમાં રહેતું ન હોય, નુકસાન કરતું હોય અને તે વચનની સિક્ષા માનથી સમજતું ન હોય અને તેને કાલ્ય નિષેધમાં નાખવાનાં ખાસ નરર પડે એવો પ્રસન્ન પ્રાપ્ત થતાં મનુષ્ય નિષેધને ન નધિ કે જેથી તેને ઇળ પહેલે અથવા બામ તેમ ફરી ફરી ન લે તેમજ અગ્નિ આદિ ઉપદ્રવ પ્રાપ્ત થતાં તે ફરી પેતાનો અથવા પશુ ન કરી કો આવાં મહા નિષેધે નિષેધવાથી કોઈ વખતે તે જીવ મૃત્યુ પામી જાય તેા પાંચેકિય જીવની કિલ્લાનું પાપ લાગી જાય છે વળી મત્સ્યોએ પક્ષીઓને પશુ પાળવાં ન જોઈએ, પક્ષીઓને પાંચરે પૂરી વેચને મેવા મેવા મિષ્ટાન્ન અવરજિા તેા પશુ વ તેને નિષેધ સમજી જકુ કુ પડી જાય છે કદચિત્ત મત્સ્ય અથવા પક્ષીને તેની રક્ષા નિષિધ પાંચરામાં રાખતું પડે તેા અતિચાર થયા બાદ નિષેધમુક્ત કરી દેવું

૨ વહે—કોઈ પશુ પ્રાણીને પ્રહાર કરે માર મારે તેા અતિચાર લાગે. ઉપર કહ્યા પ્રમાણે કોઈ કુલેચાર વચનથી કે નિષેધથી સમજતા ન હોય, તેમજ પશુ વગેરે સધિ રસે આચવા ન હોય અને તેમને લાકડી, ત્રુશ્ક આદિથી પ્રહાર કરવાની જરૂર હોતી જાય તેા નિષેધવશ્યે એવો માર ન મારે કે જેથી તેના અથ ઉપર સોજા હોઈ આવે, મોઢી નીકળે, મૂચકાંત થઈ જાય અને મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય આવા પ્રકારના પ્રહાર આવક કદચિ ન કરે. વળી જે ડેકલે એક વાર માર મારે તે જ ડેકલે બીજી વાર પ્રહાર ન કરે તેમ જ સીર, કંઈ, કુપ્તેકિય હાકાં વગેરે અમરેશના પદ પ્રહાર કરે નહિ, કારણ કે અમરેશના પદ પ્રહાર કરવાથી તેમને જકુ કુ અ જાય છે એવું જાણી એવા રચનાપર પ્રહાર ન કરે

પ્રકારની કિલ્લાના ત્યાગી છે અને આવક નિરપેક્ષ કિલ્લાના તેા ત્યાગી હોય છે જરૂર સપેક્ષક કિલ્લાનો ત્યાગ કરવો કુશલ છે કેમકે આચવા જગદ અધ્યાત્મને આશુક આદિથી પ્રહાર કરે તથા સ્તરીરમાં ક્રોધ આદિ જીવ સહજે ઉત્પન્ન થાય તેને મારે વ્યુત્થાન આદિ બોધધાન્યાર કરે છે એટલા મારે રાગ વસાવાથી ૧૧ વગેરે ક્યા જ આવક પાળી રહે છે

* જેમ કોઈને અધિક વસ્તુનાં પ્રત્યાખ્ખાન હોય છતાં તે વસ્તુ મદલ્ય કરવાનો પ્રયત્ન કરે તે અનિશ્ચય ૨ તે વસ્તુની પાસે જાય તેા અનિશ્ચય, ૩ તેને મદલ્ય કરી મે તે અતિચાર અને ૪ તે વસ્તુ મેલવે તેા અનિચાર અતિચારનું પાપ પમાનાય કરવાથી અનિશ્ચયનું પાપ આગેત્વથી અનિશ્ચયનું પાપ પ્રાપ્તિયતથી અને અનિચારનું પાપ મૃત્યુ મવાન્યાર કે પાપા પ્રાપ્ત થત જાય છે. આ ચાર પ્રકારના ઉપદ્રવથી તે પાપ દૂર થાય છે આ ચાર પ્રકારનાં પાપધાંથી અતિચાર એ ત્રીજા પ્રકારનું પાપ જાણવું

૩ હવિષ્કેએ—અગોપાગનું હેદન બેદન કરે તો અતિચાર લાગે કેટલાક અગ્નિની
૫૧ ગાય, બેંસ, બળદ, ઘોડા, ફતરા વગેરેને આગમાં ચલાવવા માટે તેનાં નાક વીંધી નાથ
લાગે છે, ઘોડાને લોદાનાં કાટાવાળા ચોટડા ચડાવે છે, પગમાં ખીટા અને નાળ જડાવે
છે, તથા રોષા નિમિત્ત ત્રિશુલ ચક્રાદિ તપાવેલાં લોદાં તેના અંગ પર ચાપી દબ ચામડું
લાગા દે છે, કાનનું હેદન કરી કાઢીઓ કે કડીઓ પહેરાવે છે, પૂંછડાં છેદે છે, શીંગડાં
ખી નાખે છે, ગુપ્તેન્દ્રિયનું હેદન કરે છે, ખમી કરી પુરુષત્વહીન કરી નાખે છે. ઇત્યાદિ
દંડનાનાં કામ કરવાં કે કરાવવાં તે શ્રાવકને બિલકુલ ઉચિત નથી. કદાચિત્ કોઈ અંગ સડી
જાય અથવા ગડ, ગુંચડ રમોળી વગેરે થવાથી તેને કુખમુકત કરવા માટે અગોપાગ હેદાવવા
છે તો આરામ થના સુધી તેની પામેથી કાંઈ કામ ન લે તેવી જ રીતે પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી
આદિને દાગોના પહેરાવવાને માટે તેના કાન, નાક આદિ વીંધાવવા પડે તો તેમની ઇચ્છા
અર્થે બસાતકારે કદી પણ ન વીંધાવે

૪ અષ્ઠભારે—મનુષ્ય, પશુ વગેરે પામે તેના ગળ ઉપરાંત બાર લાદે અથવા ખેંચાવે
અતિચાર લાગે જેમકે માડી, ઘોડા, બળદ, પાડા, મજુર ઇત્યાદિ દ્વારા કોઈ સ્થળે કાંઈ માસ
પેચાડવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય તો જેની પીઠ પર કાંઈ પર ગડ ગુંચડ ચાંદાં આદિ કોઈ
પારનું દર્દ થયું હોય અથવા તે લૂંટો, લંગડો, અપંગ, દુર્ગંધ, રોગિષ્ઠ ઓછી ઉમરવાળો
વૃદ્ધ ઉમરવાળો તથા હીન શક્તિવાળો હોય તો તેના ઉપર કોઈ પ્રકારનું વજન લાદે નહિ,
કે તે બિચારા બહુ દુઃખ પામે છે, અને કોઈ વાર તેનું મૃત્યુ પણ થઈ જાય છે. કદાચિત્
કે મજૂર ગરીબ હોય અને ઉદ-નિર્વાહ અર્થે વજન ઉઠાવવું કબૂલ પણ કરી લે તો તેના
પાયા લાવી કામ લીધા વિના જ યથાશક્તિ સાતા ઉપગમવી તે દયાળુ શ્રાવકોનું કર્તવ્ય
પણુ જે નીરોગી, હૃદયુષ્ઠ, વજન ઉઠાવવાને શામધ્યવાન હોય તો પણ તેની પાસે શક્તિથી
ધિક, અથવા દેશકાલની પ્રચક્તિ અર્થાદયો વધારે બોલે ઉપડાવે નહિ પણ પર પ્રમાણસર
રે ભર્યા પછી તે ઉપર સ્વારી કરે નહિ સ્વારી કરવી હોય તો ઓછો ભાર ભરે મનુષ્યને
૫૧ ઉઠાવવા આપતી વખતે પૂંછી લે કે તું આટલું વજન ઉપાડી શકીશ ? વધારે ઉઠાવવાનું
કહે નહિ તથા સવામણ હોય તે વસ્તુને એક મણુ છે એવું અસત્ય કદાપિ બોલે નહિ
જે ગળ ઉપરાંત વધુ પડતો પથ કરાવે નહિ.

૫ ભત્તપાણવુગેએ—આહાર પાણીનો જિયોગ પડાવે, અંતરાય પાડે તો અતિચાર
જે. સ્વજન, મિત્ર, ગુમાસ્તા દાસ, દાસી ગાય, ઘોડા વગેરે પશુ પેતાને આશ્રિત રહેનાં હોય
તે ક્રોધના આવેશમાં આવી કે કાંઈ ગુન્હાની શિક્ષા કરવા માટે અથવા મોંઘવારી કે
મલાદ પ્રસંગે ભૂખ્યા, તરસ્યા રાખે નહિ ભૂખ તરસથી ક્રોધ અને વૈરની વૃદ્ધિ થાય છે
આત્મામા બહુ જ કલુષિત બાવ રહે છે તેથી ચીકણા કર્મ બંધાય છે કેટલાક નિર્દય
ને સ્વાર્થી લોકો વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે અથવા રોગાદિથી નિર્ગંધ અને નિરુદ્ધથી થયેલાં
તાપિતાદિ સ્વજન, દાસ, દાસી, ગાય, બળદ, આદિ પશુઓને નિસત્વ, વાસી અથવા ખરાબ
રાક આપે છે, નોકરોના પગાર ઘટાડી નાખે છે, ઘાસ દાણાકુણી વગેરે ખરાબ ખોરાક આપે
તથા કમતી આપે છે દુર્ગંધાં પશુ દૂધ આપનાં બંધ થાય એટલે તેને પેટપૂર્ણ ઘાસ, ચારો
ખાણુ આપે નહિ, અને કેટલાક દુષ્ટો તો કૃતદંતી બની વૃદ્ધ નકામાં પશુઓને કસાઈખાને

અથવા ખાદ્યને વેચી દે છે. જાતે ધેર અન્નપાન કરે છે જાતે કામ કરતાં માત્રોને નિલકુશ ઉચ્ચિત નથી કેમકે સુખ અને આરામ આપણને જેટલાં ધિવ છે તેટલાં જ તેમને પણ પ્રિય છે. પોતે મેજાશીખ હાલવા અને અશ્રિતોને તથાસાવર્તા તે જ્ઞાણનું કર્તવ્ય નથી. પેતાનાં માતૃપિતા, સ્વજન કે જેમણે આપણા ઉપર મળ્યા મળ્યા ઉપકાર કર્યા છે અનેક કષ્ટે સમન કરી આપણું પાલન પોષણ કરી મોટા કર્યા છે અને મહા કષ્ટે પ્રાપ્ત કરેલી લકઝી પણ આપણને સુમત કરી છે આ જાણુ એટલા માટે કયું છે કે અમારી વહલવસ્થામાં તેઓ અમને સુખી કરશે અમારું પાલનપોષણ કરશે. આમ છતાં તેમની સાથે કૃતજ્ઞતા કરી, વિશ્વાસપાત કરવો તે ધેર પાપ છે જેમની દોષન વડે પોતે સુખોપભોગ કરી રહ્યા છે, એવું માન્યા અથવા જેમના પરિશ્રમના પરિણામે પોંચે પ્રાપ્ત થયો છે એવા મુમાસ્ત્યા, ઘસ ઘસી કે જેમણે આખી જીમર અદ્યેનત ચમૂરી કરી શીડનું પર કયું હેલ તેઓ વહ મામ કે રાજદંડી કારણે અશક્ત અને ત્યારે તેમને દુર્ગતિ દશામાં છેલ્લી દેવાં પચાર બંધ કરવો. આજીવિકા તેથી નાખવી એ પણ વિશ્વાસપાત જ છે અને એમનાથી અધિક ઉપકાર પશુઓનો છે. નિચારા નિચીલ પાસઝારો ખાધને કૂખ થી આવે, માખણ મસાઇ જાડ જાડી નવચક અને સ્વદંડિ પદાર્થો આપીને આપણું પોષણ કરે છે તેમનો જનતા ઉપર જેટલો મહાન ઉપકાર છે ? ને માતાનું વર્ષ ને વર્ષ કુચ્છપાન કરીએ છીએ તેમની જીમરકાર સેવા કરીએ છીએ. તો પછી વર્ષોનાં વર્ષો સુધી એટલે જીવનકાર કુચ્છપાન કરતવાનું મહામાતા મૌ આદિ પ્રાણીઓનાં જેટલી સેવા બળવવી નોંધીએ ? વળી એક માતાનું કૂખ પીનારા એ ભાઈઓ પરસ્પર કેવો સખ મે રાખે છે તો પછી જીનાતતા પુત્રો પ્રત્યે પણ આપણે પ્રેમભાવ દા મટે ન રાખીએ ? એના ઉપર લુચ્છમ કરીએ એને જીવનકાર નયુચ્છ જનાથી છાંએ એ જેટલી કૃતજ્ઞતા ! જેટલી નિર્જનતા ! સવા બાંધીએ તો વખતે બેંધખાન બને છે પણ પશુ તો ભાઈઓ પણ વિદેશ મહાદેવ નિમકકલામ અને ઉપકારક હોય છે જરા આંખ ઉધાડીને જુઓ તો ખરા ! માથા પુત્રો જનવપર જેટલો અનદક ઉપકાર કરી રહ્યા છે ! હજી ખંડી અન, વજ ઉત્પન્ન કરવામાં મદદ કરે છે જોતવડે કૃવામાંથી પાણી કઢવું મળ ઉપગત ભાગ કયો હેલ જર્તા ઇચ્છિત સ્થળે પહોંચાડી દેવો જૂન તરસ, દાઢ તાપ સહીને ખાડા, રેશા પદામ કે જીભ જમીન વગેરેની ઇશ્કર કર્યાં વગર અવિરત પરિશ્રમ કરી માનવજનતા અનેકવિધ કાર્યોમાં મદદકાર થવું સુમિત્રની પટે પાશક પ્રત્યે પ્રેમભાવ રાખવો. સુચિત્તની પટે તામતતજન સહેલાં સહેલાં સેવા કરવી વિશ્વાસ નોકરની પટે પહેંજેરી કરવી અધુની પટે નેવો મથે તેવો ખોરાક ખાઈ અતુષ રહેવું એ જાણુ પશુ વિના અનગમાં બીજી કેમ કરશે ? ક્ષિનતા મરત વચ્ચો અને કસ્ટૂરી જેવા જલુ ચમ્પવાન પદાર્થો પણ પશુઓને પ્રાપ્તે જ પ્રાપ્ત મામ છે વિદેશ શુ કહીએ, પશુઓ ! ટગીરનો ઉત્પન્ન થતાં જાણુ, મૂર પણ નકામાં જતાં નથી. ખાતર રપે, જળાત્મક રપે, જોતપરપે મર સ્વચ્છ કરવામાં એમ અનેક પ્રકારે ઉપયોગી નીવડે છે તેઓ મરી ગયા પછી પણ તેમના સરીરનો જાણ પદાર્થ નકામો જતો નથી. તેમના મામમાંના પચરખા બને તે કાંડ, કાંકા, તાપ દાઢથી પગનું રક્ષણ કરે હાલકા ખાતરમાં ઉપયોગી મામ એવા ઉપયોગી અને ઉપ લક પ્રાણીઓ સાથે વિશ્વાસપાત કરવો કૃતજ્ઞતા કરવી એ મહાપાપ છે આમ નિચારી ને ધર્મોત્તમા હેલ તે પશુઓનું તેમની જીવની સુધી

जहा धन्नाण खखणट्टा, करति वइओ जहन हे वत्थ ।
तह पढम वय रक्खणट्टा, करति वयाइ' सेसाइ ॥

* શ્રી ઉપાસકે દર્શાગ સૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનમાં લગવત શ્રી મહાવીર સ્વામીએ આનંદ પ્રતોના અતિચાર બતાવતા પ્રથમ વ્રતના પાંચમા અનિચારમાં કહ્યું છે કે ‘મત્તપાણ’ અર્થાત્ શક્તિ હોવા છતાં પણ જો કોઈને આહાર પાણીની અનરોધ પાડીશ તો તારા વ્રતમાં અતિચાર લાગશે એટલા માટે આવકો સવા પહોંર દિવસ ચડે ત્યાં સુધી પોતાના દ્વાર ઉઘાડાં (અભગદ્વાર) રાખતા હતા કોઈ પણ ભૂખ્યો તરસ્યો પોતાનાં દ્વાર પર નિરાશ થઈ પાછો ન ફરે અહિં કોઈ કહે કે, આવક તો માથુને ઘાન દેવા માટે દ્વાર રાખતા હતા તો આ કથન શાસ્ત્રથી મળતું નથી, કેમકે ચોથા આરામાં તો સાધુઓ દિવસ ચડ્યા પછી ગોચરીએ જતા હતા તેથી આ નિયમ અભ્યાગતોને માટે જ હતો સતી વાન તો એ છે કે, આ શાસ્ત્રને માનનારા જ ભૂખ્યા તરસ્યા અભ્યાગતોને અન્ન વાચાં એમાંત પાપ મનાવે છે. તેઓ ઉક્ત જિતવાણોને વિપરીત પરિણામની ભોળાઓને નાંખે છે સુઘ જનોને આવા ઉત્સવ પ્રરપ્તોના ફદમાં ફસાવુ ન જોઈએ.

જાણ-જેમ માનના ખેતરની રક્ષાને જાણે તેની ચારે તરફ કાંટાની વાડ કરે છે તેવી જ રીતે આ પ્રથમ મતાના રક્ષણાર્થે જાણણ કહીએ છીએ તે જ્યાં મત વાડ રહે જણવા.

૨ બીજી જાણના મુજબ મુખાવાડ વેરમજી

સાધુની પેઠે સર્વથા મુખાવાડથી નિહત થવું એ મુદત્તને માટે મુશ્કેલ છે, કેમકે મુદત્તવથી સદ્ગુણો બેઠાવ જાય છે કે છઠ્ઠાં છઠ્ઠાં પહેલર હિ ચડી મયો, અને સ્વિચ્છ તેા એક પદી પણ આરો ન હોય છત્તવદિ અનેક પ્રકારનાં નાનાં નાનાં જાડ વચન જાણે જોવાઈ જાય. રજૂસ મુખવાડ મંચ પ્રકારનાં કર્યાં છે તેનો ત્યાગ કરવો.

૧ કલાલિક-કયા સજાથી મુખવાડ, જેમ કેટલાક શીખાનો પેતાની પુત્રીને શીખતાને ધેર આવડાને માટે, દબ્બના લાલમુજો દબ્બોચાજન કરવાને માટે, તેમજ સમા સજાથી તથા મહાજનના મોલડીઓ ખુલ્લમત કરવાને માટે છત્તવદિ મરજથી મેલીસાળના કમમાં વરજવાની મેજાવેલતા કે જીમરના સજામાં જસલ જોડે છે. આખી કહી, બહેરી, છત્રી લગરી, કુશલો અગરીન, રપરીન છુલ્લિનીન છત્તવદિ કુશલો કયામાં હોવા જતાં તેને મુખાવી કયાની જોડી મસલા કરીને સજામાં જોડે રૂપાવી દે છે લગ કયા બાદ આરે તે કયાના કુશલ પ્રકટ થાય છે ત્યારે તેના પતિને તેમજ કુશલોને મજો પચાલાય થાય છે અનેક કયા ઉભા થાય છે સત્તાય અને કસેસથી તે કસીના જાણારો અતીત થાય છે વખતે આપત થયુ થાય છે આજ પ્રમજી ૧૨ વર્ષની બાળકીને ૬ વર્ષના છુલ્લ સજા પચાવી દે છે બીજી પર જેમ થાય ત્યારે મિયાં ધેર (કનર) જોર થાય એ કહેવતને અવિતાર કરે છે વળી ૧૬ વર્ષની કયા અને ૧ વર્ષની પતિ એવાં અનેક જોડી જાય છે આ પ્રકારના અવેલ સજાને જોમવાથી અનેક જનજો ઉત્પન્ન થાય છે જાણી વરમ જોનધર્મના પાળવારા અને પદાજન નામ ધરાવ નારામાં આહુ જમે તે તેા સમેકામની વાત છે કેટલીક કલકરી વચાતી કેમોમાં પણ અવત સરીખીના કુશલ પીલિત હોવા જતાં પણ તેઓ કયાવિકલ નિમિત્તો એક જોડી પણ લેના નથી જાણે પચાલકિત કયાને કસિવર કરે છે વળી કેટલીક જોમમાં પુત્રના થતું પાણી પીવાનું પણ નિવેધ કયું છે તેઓ પુત્રોનાં થતું પાણી પણ કહી પીતા નથી પરંતુ તે જ લોજો દબ્બની લાલમે પેટાની પેટની દીકરીને થાય નહીની પેઠે વેચે છે મેં મોટેલ જાણે છે તે નિચારી જાણે જાણારો રાત રાત પડે કરે છે જાણાં કુશની આપમાં દીકરીને મજો દેતાં જરાપણ જ્યાં કે રાવ જાવતી નથી ! જારે કસાજી પણ અધિક નિર્ધન કોર હેવાલજા બનોને પેતાની ખારી પુત્રોના રકત માંલનું સૌવલ થઈ જાય, નિચારી કુરી કુરીને મરે એવાં ધેર અપજલ કરતાં જગર પણ અચાલ નથી અનેક અને કયાવિકલના કારણથી જાણનિધવાઓનું પ્રમજી વધતુ જાય છે. એટલુ જ નહિ પણ અસિચાર, જાલ વકા, જાલકયા અને અકમકયા જેવા ધેર અનર્થ થઈ રહ્યા છે જતાં પણ મહાજનોની જાણ કછ હપડતી નથી. જાણાં કૂલ કરે છે તે માવક પડે તેા લાવક નથી. પણ તેમનામાં અલ્પસાઈ પણ નથી એમ કહીએ તેા અવિતરેકિત નથી. જાણ્યા માટે જે લાવક હોય છે તે કનરિકનો ત્યાગ અવરજ કરે છે કલાલિક

શબ્દમાં વર + અલિક એટલે વર સંબંધી જૂઠું બોલતુ તેનો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે વિષયલોહી વૃદ્ધ વયે પરણવાને તૈયાર થનારા લોકો પણ સમાજને શાપ સમાન છે. આ લોકોને સહકાર આપવો એ પણ મહા અનર્થનું કારણ છે છુટાપામાં વરરાજ બનવાની અભિનાયાએ ક્ષત્રપ લગાવી ઘોળા વળને કાળા કરે છે, પથરના દાતની બત્રીશી ચડાવે છે, વગેરે દોગથી પોતાની ઉમ્મર નાનો બતાવી બીજાઓને ફસાવે છે, કેદ પૂછે કે કેટલા વર્ષ થયા ? તો વાદ પડનાથી તેને છેતરે છે આવા કૃત્ય શ્રાવકોને માટે તદ્દન અનુચિત છે. આવી જ રીતે દત્તપુત્ર લેવા માટે કે આપવા માટે, ગુમાસ્તા નોકર રાખવાને માટે તેમના યથાર્થ ગુણ અવગણીને છુપાવી અસત્ય બોલે છે આ માણસ સત્યવત છે, શીલવત છે, દયાળુ છે, પ્રમાણિક છે, સાહનિક છે, ઉદ્યમી છે, ઇત્યાદિ ખાટું બોલી અન્યને ફસાવે છે પછી તે ચોર ભરાડી બળીયારી આદિ દુર્યાણવાળો નીકળે તો પરસ્પર ખતેને અનેક કષ્ટ ઉઠાવવા પડે છે, આ જ પ્રમાણે પોપટ, મેના, કબૂતર આદિ બધા દ્વિપદી પક્ષીઓના સબધમાં પણ જાણવું. શ્રાવકોએ આવી જાતના મૃધાવાદથી નિવર્તવું જોઈએ.

૨. ગવાલિક—ગૌ સંબંધી મૃધાવાદ-ચતુષ્પદોમાં ગાય શ્રેષ્ઠ હોવાને લીધે અહીં ગૌ શબ્દ ગ્રહણ કર્યો છે પરંતુ બધા ચતુષ્પદોના આમાં સમાવેશ થાય છે એટલા માટે ગાય, ભેંસ, ઘોડા, હાથી, બળદ, પાડા, જાંટ, બકરા વગેરે પશુઓનો વેપાર કરવો તો શ્રાવકોને અનુચિત છે, પણ કદાપિ ધર સંબંધી પશુ આદિ વેચવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય તો શ્રાવક જરા પણ અસત્ય બોલે નહિ જીવી રીણે અસ લોભી જનો ઔષધાદિ પ્રયોગ કરી ગાય, ભેંસ વગેરેનાં આઉ મોટા બનાવે છે અથવા શી ગડા વાર્કા ચુકા કે ખરાબ આકૃતિમાં હોય તેને સારી આકૃતિમાં બનાવી દે છે અને કહે છે કે, આ ગાય વા ભેંસ બહુ સારી છે, સોજ છે, ધણું દૂધ દે છે આ બળદ કે ઘોડો ચાલવામાં તેજ છે ઉમરમાં થોડો છે વગેરે મિથ્યા ગુણ બતાવી વેચે છે અને પછી કહ્યા પ્રમાણે ન હોય તો ખરીદનારને ઘણો પરતાવો થાય છે અને પશુ દુઃખ પામે છે, માટે એવું કૃત્ય શ્રાવકે કરવું અનુચિત છે શ્રાવકે ચતુષ્પદ સંબંધના જૂઠાથી નિવર્તવું જોઈએ.

૩ ભોમાલિક—જમીન સંબંધી મૃધાવાદ-જમીન એ પ્રકારની હોય છે. ૧ ક્ષેત્ર-ખુલ્લી જમીન તે ખેતર, વાડી, બાગ, જંગલ, ફૂવા, તળાવ, વાવડી વગેરે અને ૨ વત્યુ-ઢાંકી જમીન તે ઘર, હવેલી, દુકાન વખાર વગેરે જમીન સબંધી જૂઠું બોલે. જેમકે, જે ખેતર કે બાગ બગીચામાં ધાન્ય કે ફળફળાદિની ઉત્પત્તિ થોડી હોય અથવા હલકા પ્રકારની હોય તને વિશેષ અને ઉંચા પ્રકારની ઉત્પત્તિ થતી હોવાનું કહે, જે જળાશયનું પાણી ખરાબ રોગિષ્ટ હોય તેને સ્વાદિષ્ટ, સ્વચ્છ, આરોગ્યપ્રદ અને અખૂટ બતાવે, મકાનમાં વ્યંતરાદિનો કે સર્પાદિનો ઉપદ્રવ હોય-વિષમ સ્થાન આદિ દોષયુક્ત હોવા છતાં નિરુપદ્રવી, સાતાકારી કહે આ પ્રમાણે ખરાબ વસ્તુને સારી કહી બીજાને ઉચી કિંમતે વેચે, વિશ્વાસઘાત કરી બીજાને ફસાવે તથા દુશ્મનોની સારી વસ્તુને ખરાબ બતાવી તેનાં આલેખને ભરમાવી લાભાંતરાય પાડવાથી અનેક ઝગડા ઉત્પન્ન થાય છે, અને શ્રાવકોના વિશ્વાસ ઉડી જાય છે. બીજા પણ ધણા અનર્થ થવા પામે છે એટલા માટે ઉપર કહેલા જૂઠું બોલવાં નહિ, દગા કરવો નહિ ભોમાલિક શબ્દમાં બધી અપદ (પગ વગરની) વસ્તુઓનો સમાવેશ થાય છે. આથી સચેત

મહી પચ્છી વનરપતિ, ફગ ફૂલ ધાન્યદિને મારે તથા અગ્નિ વસ્તુ વસ્ત્ર, જ્વાલ સ્વર્ણ, ચાંદી, વામણ વગેરેને મારે અને ૧૫મ વસ્તુ કવિશ્યા આદિને મારે પણ અસ્તુ ન મોઘનું કેમકે તેઓ ઉત્ત પ્રકાશનું જુદું બેઝે તે પણ અન્યનું કારણ છે એવું જ્યોત્સી મતે ૫૫૬ વસ્તુઓને મારે પણ જુદું મોઘનું ન બેઝમે

૪ યાજ્ઞયેસો કેળવી યાજ્ઞ ઓગવવા જુદું મોઘનું તે યાજ્ઞમેસો કેળવ મનુષ્ય મદા પરિશ્રમે યોગ્યબોધ કર્યા કરીને દ્રવ્યપાત્ર ન કરે અને તે દ્રવ્ય સમય પર અને કામમાં જાતણે હાલદિ લગ્યાર કરી પોતાના સ્વજનોને તે પ્રશ્નુધિકે પ્રિય દ્રવ્ય ગ્રામ રાજવા મારે આપે મિત્ર અથવા સદુકાર ઉપર વિશ્વાસ રાખી બની રીતે સોપી જલ પછી તે દ્રવ્યના મોઘમાં જુનધાત્તમે મિત્ર અથવા સદુકાર તે દ્રવ્ય અથવા આત્માલુચિકે (યાજ્ઞ જોષ પદ્યોને) છુપાવી દે બાંધ ફેડ કરી તેનું રક્ષાન કરી નામે અથવા વેચી નામે અને જ્યારે તે પાછા યેવા આવે ત્યારે “ચોર કેટલાકને રો” એ કહેવન પ્રમાણે પોતાની ચોરી છુપાવવા મારે તે જિવારને ચોર ફરાવી તેના જર જુદા કષ્ટક ચગામે, નિચારા નિર્દોષ કરીવતી ફેળી કરે કેમકે તેનું કેલ સાશીજન તે હોતુ નથી જાતા જુગમ જોઈને તે નિચારા દિપક સ્થળ જલ છે કેમકે ગાંધ મની જલ છે, કેલ તે જ-જમવે દેહનને માપી દેવાધને મરી જલ છે અને કેલ છદ્મીમર ઝુરી ઝુગીને મરે છે જાતા વિશ્વાસમાં મિત્રોથી મનુષ્યોને પાપનો પડો જ્યારે જગલ છે ત્યારે ફરી જલ છે અને તે જા જતમાં જમ્મે શીકાર પામે છે અનેક કષ્ટ જોયમે છે અને મરીને કુચતીમાં જલ છે. જન-વપથી ઉપાજન કરેતુ દ્રવ્ય કદિ સુખદાતા નીવડતુ નથી અને (વસીર કાગ ડેર) પણ નથી યાજ્ઞ ઓગવવાળા કુકન્યાઓ જાગાથી અવોમા નિધરાવજુ વાંચીયવજુ દરિદ્રીવજુ પામે છે તથા નરક નિવ ચ મનિયાં ધોર કુ જોને પામે છે જાતું અન્યનું કારણ સ્થાપન મુવચમે જ્યોત્સી મતેએ એવા દરમનના પનના રંગને પણ હપ્પા ન કરવી

૫ ફરી સમી—જાણવમાં બારી સાપ્ત આપરી એ પણ મદા અન્યનું કારણ છે કેટલાક વહીવ ચેરદરેક દ્રવ્ય સાવચળા પડીને, કેટલાક જ્વાલપીથ બાંધ રસન ખાતે, કેટલાક દર મખાવા પેલ ઠી બામથ કેલ કચગી । બોગી સહો જાણીને કેટલાક ખુલાખરીય મોઠા મિત્ર સ્વજનદિના મેદમાં કે ઘરમમાં પડીને જ્વાલપથ (રાજસમા)માં પચ સમજ અથવા જન જનકમુદમાં બોગી સહો પૂર મ જોડાને કાયો અને સાચાને જોડો ફારે છે જ્વાલને જન પો અને જન્યાઓને જ્વાલો ફારે ક જ્યારે એક સાચો માણસ જોડો ફરે અને તેનો જાલ પદક માપી જલ ત્યારે તેના જાનમને કેટલું અપરિમિત કુલ મત્રુ કષ્ટ તેનો જ્વાલ કરતાં પણ કષ્ટરી ફરે છે ૫ જિવાર જાતા વિજય પ્રમંમે કેટલાકને જાલપાન કરવા પડવા છે ફરી કાપાજ મુવવદ મદાપાનનું કારણ જા જલ પામ્યામાં જમ્મ કુનધાતા છે જાણવજ જાણ અતે જાણે જ જલ છે ૫ કહેવન પ્રમાણે જ્યારે જલ પ્રાદ થઈ જલ છે ત્યારે તે જલજ જાલ દરેકને રાજદક પચદક અપદકદિ અનેક સરોયી પ્રદિપ થત છે પ્રાજ જાગી મરી કદિ જાલ જલ નથી.

૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫

૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫

જલ—જલ રૂપાં જ રા ૫૫ ઠી યાજ્ઞા નથી તેમ પણ પણ જલ રીટી ટાગુ નથી

ઉપરુક્ત પાંચે પ્રકારનાં જૂઠાંમાં પ્રાય. બધાં જૂઠાંનો સમાવેશ યથ જાય છે. શ્રાવક તેનાં પ્રત્યાખાન પહેલાં વનની પેઠે જો કશું ત્રણ જોગે કરે છે. ફક્ત અનુમોદન ખલ્લું રહે છે. કેમકે કદાચ કોઇ કહે કે, તમારી જોળી કન્યાનું વેવિશાળ સાચું જોડું જોલીને અમુક સારે ઢેઘણે કરી આપ્યો છું, અથવા તમારે મકાન કે જેતર સારા ભાવે વેચી નાખ્યું છે તમારા પુત્રને છોડાવવા માટે મારે ફેટમાં આટલું જોડું તો જોલવું પડ્યું. થાપણ મૂકવા વાળો મરી ગયો અથવા નિર્વંશ ગયો વગેરે સાંભળતાં ચિત્તમા પ્રસન્નતાની પ્રાપ્તિ થાય છે—યથ જાય છે. જો કે સુત્ર શ્રાવકાએ તો આ પ્રકારની અનુમોદનાથી પણ આત્માને બચાવેા જોઇએ.

ળીજ વ્રતના ૫ અતિચાર

૧ સહસ્રાબ્જખાણે—સહસ્રાહાર અર્થાત્ કોઇના ઉપર જોડું આજ ચડાવે તો અતિચાર લાગે. જેમ કાગડો હુલ્લપુલ્લ પથુને જોઇને દુઃખિત થાય છે, જેમકે ત્યાં તેને ખાનાનું કશું મળતું નથી પણ ભાકું પડ્યું હોય, કોઇ અંગ સડ્યું હોય વગેરે જોઇને તે ખુશી થાય છે આવી જ રીતે છિદ્રગવેધી માણસો યાની, ગુણી, શુદ્ધાચારી, શ્રીમાન, શુદ્ધિમાન, તપસ્વી, ક્ષમાવંત ઇત્યાદિ ગુણાથી અલંકૃત મહાપુરુષોને જોઇને, તેમની કીર્તિ મહિમાને સાંભળીને તેને સહન નહિ કરતાં ઉલટા માતસર્વભાવ ધારણ કરે છે. કેમકે સત્યપુરુષોનાં સદાયગુણ જોઇને સામાન્ય મનુષ્યો એવા દુર્ગુણીઓનાં દુરાચરણને જાણી શકે છે, તેથી દુરાચરણી અને કુકર્મીઓને પોતાની યથેચ્છ પ્રવૃત્તિઓ ચલાવવામાં અતરાય હોવા થાય છે આથી તેઓ પોતાની નીચતા છુપાવવા તેમજ પાપ પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ રાખવા સત્યપુરુષોના ઉપર મિથ્યા કલક ચડાવે છે અને કહે છે કે, અમે એમને બહુસારી રીતે જોળખીએ છીએ. તેઓ બ્રહ્મચારી કહેવરાવે છે પણ ગુપ્તપણે વ્યભિચાર સેવે છે, ક્ષમાવત દેખાય છે પણ પ્રસંગ પડતાં અમારાથી પણ વિશેષ ક્રોધાક્ષત બની જાય છે, ઉપરથી શુદ્ધાચારી દેખાય છે પણ અંદરખાને બધું પોલપોલ ચલાવે છે, પંડિતાઇને ડાળ કરે છે પણ અમે પ્રશ્નાદિદ્વારા પરીક્ષા કરી લીધી છે; કંઈ જાણ્યું નથી. ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારનાં મિથ્યા દોષારોપણ કરી, યાની ગુણી મહાપુરુષો કે મહાસતીઓની નિંદા કરી ચીકણાં કર્મ બાધે છે અને તે કર્મોના ઉદયે કરી આ ભવમાં અને પરભવમાં અનેક પ્રકારના કલકથી કલંકિત થાય છે એમ ભગવતી સૂત્રના ૫ મા શ્લોકના છઠ્ઠા ઉદેશમાં કહ્યું છે એટલુંજ નહિ પણ તે મુખપાકાદિ અનેક રોગોથી પીડાય છે અને નરક તિર્થ્યાદિ ગતિઓમાં અનંત કાળપર્યંત પરિભ્રમણ કરે છે. માટે આ અતિચારને ફેંખતું કારણ જાણી આત્માથી શ્રાવક તેનો પરિત્યાગ કરે છે વગર વિચારે જોલવું નહિ કોઇને આધાત થાય એવું જોલવું નહિ.

૨ રહસ્યાબ્જખાણે—કોઇના રહસ્ય એટલે છાની વાત કે છિદ્ર ઉઘાડાં પાડે તો અતિચાર લાગે છદ્મસ્ય ભૂલને પાત્ર હોય છે વીતરાગ સિવાયનાં બધાં મનુષ્યોમાં ગુણ અને અવગુણ બન્ને હોય છે કોઇક જ એવો વિરલ મનુષ્ય હોય છે કે જેમાં કોઇ દુર્ગુણ ન હોય દુર્ગુણી મનુષ્ય પોતાના દુર્ગુણ તરફ તો લેશ માત્ર લક્ષ આપતો નથી, પરંતુ છિદ્રમાલી યઇને અન્યના અવગુણોને ગ્રહણ કરી લે છે અને ઝગડા આદિ પ્રસંગમાં પોતાની બડાઇ અને અન્યની લઘુતા બતાવવા માટે સામાન્ય દુર્ગુણોને જાહેર કરતો થકા.

કહે છે કે શુ મોડું લાગે મારી સામે જોશે છે । કુ તને જાને તારા જાપદ્યને સારી પો
જોજાણુ છુ । અમુક જાપદ્ય તે નથી ક્યુ' કે । તારા અમુક લગામે કે જાપદ્યને
જામ નહોતુ ક્યુ' । જાપા વાક્યે સંજોગોને લાગે માણસ આત્મ તરમિદો નથી જામ
છે અને તેના દિલને ધક્કો જ આપાત જોયે છે જનતામાં પોતે પ્રતિષ્ઠિત જણાતા હોય
જાને આ રીતે એકજમ તેનાં હિતો ખુલા પડવાથી તેને મોડું જાણવું કારે થઈ પડે છે
જાને કેટલાક તે આપખાત કરી જોયે છે જાવી જ રીતે કેટલે એકાંતમાં વાતાવાચ કરતાં
હોય તેમને જોઈ તેમની અંતરેણા અદિથી સરથ લાવી રાજમાં જઈ ગાદી કરે કે
કેલણે રાજ વિશ્વ પરજન રમી રમી છે જાના પરિણામે તે જિજ્ઞાસાગિન બુદ્ધેશ્વર ઉપર
રાજાને કે રાજકર્મચારીઓને કેવળ માન, તેને પકડી કેમકાં પૂરે જાણવા બીજી રીતે હોય
કે વળી કેટલાક વિશ્વસતેલીઓ મિત્રોમાં ફાટફૂટ પાડવા ગાદી ચુકાવી કરી જ્યાં કરાવે
છે ખુબ વાતો પ્રચ્છ કરી નિંદા કરે છે માનહાનિ કરે છે, પ્રીતિ વેઠાવે છે ક્રોધ કરાવે
છે, ફજેતી કરે છે અને તેના પરિણામે વળકેમ કરે છે જા કાલ પરજનમાં જાનેક પ્રમ-
દનાં કુન્નિયે તે ક્રોધે કરીને પામે છે એમ જાણી માણીએ બધાને પેતાના અકમ
સમાન જાણી 'સાચર વર વળીરા સમુદ્ધ જેવા જળીર જતવું જોઈએ, કેલાતમાં કે
સંજોગવામાં જાવેલી કેલની ખરાબ વાતને કદાપિ પ્રચ્છ કરવી જ નહિ જા પ્રમાણે
પારકાના રહસ્યને પ્રચ્છ કરવાના ત્યાગી હોય તે જ માલક કહેવાય છે

૩ સદામતભેજે—પેતાની કીના પ્રમ ઉપાદા પાડે તે અંતર્યાર લાગે, કીના
હવમાં વાત જોઈ શકે છે, એટલે તે પેતાના ખ્યાર પતિ ઉપર વિશ્વાસ રાખી તેની
પાસે હાથ જાતી કરે છે ન કહેવાની વાત જણુ કહી દે છે જાવી વાતોમાંથી કીની કેલ
છત્રી રાખવા જેવી જાણેજ વાત પ્રુથ જીજ્ઞા કેલ પાસે પ્રચ્છ કરી દે અને કીની
જાણમાં જાવી જામ તે તેને જાણેજ આપખાત જોયે છે અને કીની જામ પાજ્ઞામતિથી
હોવાથી તે આપખાત જણુ કરી જોયે છે. ઇલાદિ જાનનું કારણ જાણી કીની કહેવી
ગ્રામ વાત જાનને કહેવી નહિ. તેમ જ કીઓનું જણુ કત જા છે કે પતિએ મોહાંખીન
જની કઈ મર્મવલા કહી દીધી હોય તે જીજ્ઞા કેલને કહેવી નહિ. જા પ્રમાણે જ મિત્ર
સ્વજનકદિ જણુ વિશ્વાસે રહી કેલ ગ્રામ વાત કહે તે જણુ કેલને કહેવી નહિ.

ઉપર ત્રણે અતિયારોને સારાકિ એ છે કે જા આજ્ઞાથી જની કો તે કુલુવતેના
કુલુવતેના કરવા, જરૂર કુલુવે તે કેલના જણુ કદાપિ પ્રચ્છ કરવા જ નહિ.

૪—મોસેલએસે-શુધ એટલે જુડો ઉપરેલ જાવે તે અતિયાર લાગે. જેવો દિલ
વગેરે પાંચ આજ્ઞા સેવવાનો ઉપરેલ, અર્ધાંચ નિમિત્તનો ઉપરેલ, મત્ર, વત્ર તંમ, જોત
પરિનો ઉપરેલ પૂજ, વા, હવનનો ઉપરેલ, રાજાનો તથા કાળ પૂજ પત્રકિ વેઠવાનો
ઉપરેલ, ત્રીજા જાનયોને જાનદિથી પેલવામાં જાપ છે એવો ઉપરેલ, ક્રોધ ઉપાતક
કે ક્રોધવધ ઉપરેલ પિયા પુત્ર, કી કતાર, કો નોકર, કાઈ જાત વગેરેમાં જરૂર
વિરુધ પાડવાનો ઉપરેલ, સોકથા જાતકથા, દેશકથા, રાજકથા, યોગકથા, ઇલાદિ વિષ-
કાઓ કરી જા ૧૨૪ ચાને જાનને ખરાબ કરવાની સમર્થન આપવી ઇલાદિ
પ્રકારના ઉપરેલ તે જા ઉપરેલ કહેવાય છે જા ઉપરેલથી જે જાજ્ઞા અથવા ક્રોધ
નિવળ જાપ છે કે પાપના આપકારી તે ઉપરેલ જાપ છે અસવ ઉપરેલ આપવેલ

અનુચિત કે અનુપયોગી વાતો કરવી તે શ્રાવકનું કામ નથી. પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયે પામાણિક ન સભ્ય, નિર્દોષ વચનોચ્ચાર કરી આત્માને પાપથી બચાવે તે જ શ્રાવક કહેવાય છે.

૫ ફૂડ લેહકરણ-ખોટા લેખ લખે તો અતિચાર લાગે ફેટલાક લાલચુ લોહો ભોળા લોહોને હુંટવા અથવા અદાવતથી ખીજીને ફસાવવા દગાખાણ કરે છે. જેમકે, સો ના આંક ઉપર મીંડું ચડાવી હજાર બતાવી દે છે ખીજીના જેવા અક્ષરો લખી ખોટી હુડી ચીડી પત્ર લખે છે, ખોટા દસ્તાવેજ બતાવે છે. ગરજવાન મનુષ્યને રૂ. ૧૦૦) ધીરી રૂ. ૨૦૦)નું ખાતું પડાવી લે છે અને તેને ફસાવી બ્યાજ સહિત રૂ. ૨૦૦) વસુલ કરે છે. લાંચ આપીને ખોટા સાક્ષી ઉભા કરે છે, અને રાજમાં ખોટી અરજી અને ખોટા સાક્ષીઓ આપી ફરિયાદ કરે છે દેણુદારને જ્યારે આ હકીકત જાણવામાં આવે છે ત્યારે તે બિચારા ગરીબને ફાળ પડે છે, તે ધણોજ કંકળાટ કરે છે. પણ સત્તાવાન લેણીયાત આગળ તેનું કશું ચાલતું નથી બિચારો પોતાની આખર જાળવવા દાગીના, કપડાં, મકાન વેચી અથવા ગીરો મૂકી તેના પંજમથી મહા મહેનતે છૂટે છે અને ફેટલાક તો આવી આપત્તિમાં ફસાઈ પ્રાણ-મુક્ત પણ રૂદ્ધ જાય છે, કદાચિત્ આવી કપટજાળ પ્રગટ થઈ જાય તો તે દગલખાજના ધનની અને આખરની પાપમાલી થાય છે, જનસમાજમાં હઠધુત થાય છે અને વખતે જેલમાં પણ જવું પડે છે અને ગરીબોની આંતરડી કંકળાવીને અન્યાયથી મેળવેલું ધન પણ વિશેષ વખત ટકતું નથી.

અન્યાયોપાજિતં ચિત્તં, દશ વર્ષાણિ તિષ્ઠતિ ।

પ્રાપ્તે ઇકાદશે વર્ષે, સમુલં ચ વિનશ્યતિ ॥

* શ્રાવકે ભાષાના ૮ ગુણ ધારણ કરવા જોઈએ — ૧ અવસરે થોડું બોલે બહુ બોલ બોલ કરવાથી કિંમત ઘટે છે ૨ થોડું બોલે તે પણ ઇષ્ટ મિત્ર અને મનોરંજ બોલે. કોઈને જરાપણ દુઃખ ઉપજે તેવું કે નિંદાયુક્ત ન બોલે ૩. મિષ્ટ વચન બોલે, અને તે પણ સમયોચિત બોલે રામ નામ સારું છે છતાં લગ્ન પ્રસંગે “રામ બોલો ભાઈ રામ, જોમ ન બોલાય. ૪ સમયોચિત બોલે અને તે પણ ચતુરાઈ સહિત બોલે વાક્યાતુર્યથી રાજ મહારાજ તેમજ ખોટી પરિષદને મંત્રમુગ્ધ બનાવી શકાય છે ૫ ચતુરાઈથી બોલે અને તે પણ અભિમાન રહિત બોલે, પોતાની પ્રશંસા પોતે ન કરે, તેમ કરવાથી લઘુતા થાય છે, પરંતુ અન્યના ગુણોને પ્રસિદ્ધિમાં લાવવાથી ગૌરવ વધે છે. ૬ અભિમાન રહિત બોલે અને તે પણ મર્મભેદક ન બોલે માર્મિક વચનો બોલવાથી, અન્યના દુર્ગુણ પ્રકાશવાથી ઘણાં અનિષ્ટ નીપજે છે ૭ મર્મભેદક ન બોલે અને તે પણ શાસ્ત્રની સાક્ષીયુક્ત બોલે. કારણ એવાં વચન સર્વાભ્યાસ થઈ શકે છે. ૮ શાસ્ત્રની સાખ સહિત બોલે અને તે પણ સર્વ પ્રાણીઓને સાતાકારી બોલે શાસ્ત્રમાં જો (જાણવા યોગ્ય), હોય (છાડવા યોગ્ય), ઉપાદેય (આદરવા યોગ્ય) એમ ત્રણ પ્રકારનાં કથન છે તેથી ફેટલાક શાસ્ત્રનાં કથન પણ અનાધિકારી અચળનોને દુઃખપ્રદ થઈ પડે છે, જેમકે “મૂતા દિયાણં તમ તમેણં” આ પાઠને અર્થ અવસર જોઈને જ કરી શકાય.

અર્થ - અન્ન-વસ્તુથી મેળવેલું દ્રવ્ય દસ વર્ષથી અધિક ટકતું નથી, અને અગ્નિ ૧૧ વર્ષ ટકી જાય તો ખજેરો પ્રાપ્ત કરેલું દ્રવ્ય પણ તેની સાથે નાશ પામે છે.

આ પ્રયત્ને બીજા ક્રતના ૫ અભિચારનું સ્વરૂપ સમજીને સુધ માલોઃ પોતાના ક્રતની રક્ષા મટે તે પાંચ પ્રકારના દોષથી કબેલાં દૂર રહે છે.

બૃહ બ્રાહ્મવાના સુખ્ય ૧૪ કારણો.

૧ ક્રીડ-ક્રોધને વશીકૃત થયેલો મનુષ્ય કોઈ વાર એવું અજ્ઞાત બેઠો પામે છે કે તેથી ૫ મેદિય છવતી થતી થઈ જાય છે. ૨ માન અભિમાનને વશ પડીને પણ એવાં વચન બોલે છે કે જાણે મારા સરખો સહારમાં કોઈ થયો નથી થતો નહિ. ૩ કપટ-સ્વાભાસ એ તો બહુનું મૂળ જ છે. ૪ લોભ લે. અને વશ પડી વેપારીઓ બાંધેલો. અને નામધારી સાધુઓ બહુ બોલે છે. ૫ રાગ-રાગને વશ પુત્રાદિને રચાઈતાં બહુ બોલે છે. ૬ દ્વેષને લીધે કષ્ટ થઈ દુઃખને કષ્ટ અગવે છે. બહુ સાક્ષી પૂરે છે. ૭ કાંતી-કાંતી મશકરી કરતાં મર્યાદા મર્યાદા બહુ બોલે છે. ૮ ભય-ભીતનો માર્ગો રાગ, શોક કે અધિકારી અનુચ પોતાનું અપહૃત છુપાવવા બહુ બોલે છે. ૯ લજ્જા કરમનો માર્ગો કુચ્છ છુપાવવા બહુ બોલે છે. ૧ ક્રીડા-શ્રી સુખ બહુ બોલે છે. ૧૧ ક્ષોભ-શ્રી સુખ પ્રસન્ન દર્શવિષય બહુ બોલે છે. ૧૨ શોક-વિષય પ્રસન્ન શોકાકુલ થઈ બહુ બોલે છે. ૧૩ શક્તિવ્યથા-પોતાની અતુલા બીજને જતાવવા વાજીબ બેરિસ્ટર બાદિ બહુ બોલે છે અને ૧૪ મહુ-ભોજનવ્યથા-મહુ ભોજ ભોજ કરવાની ટેવ હોય છે તેનાથી પણ બહુ ભોજાઈ જાય છે. આવીએ ઉપરના ૧૪ કારણોને વશ થઈ નહિ અને અગ્નિ વશ થવાય તો પણ બહુ ભોજનું નહિ.

બીજા કારણ સત્ય વચન પણ અજ્ઞાતના ટેવા જ હોય છે. જેમકે અધિજાને અધિકાર, કાલને કાલો, કોડીવાને કોડીયો નપુસને નામદ કોનડો, ચોરને ચોર લગામને લગામ અધિકારીને અધિકારી જાણને યોધો વિધવાને રાંડ અને વંખા અને વાંચણી કહે છે. આવી વચન થઈ સત્ય છે તો પણ તે વચનો મનુષ્યને કુખપ્રદ જામતેલ દોષથી જામવાને તેવાં વચનોને પણ બહુમાં વધવા છે. આવી એવાં વચન ભોજનથી ઉચિત નથી.

બહુ વચનનું ફળ-બહુ ભોજનારના બધા સમુદ્ધો નાશ પામે છે. બહુ ભોજનારનો કોઈ વિશાસ કરતું નથી. તેના મત્ર મત્ર તત્ર નિષા બોધિ બાદિ નિષ્ફળ જાય છે. બહુ ભોજનારને વખત કબોતે થઈ પડે છે. બહુને લોભો, રાગો, લજ્જા, ક્રુદ્ધો, ક્રમ, ક્રમ,

૪ જ સત્યમપિ માપેત્ પરણીજાકારક થ

છોકેયિ સ્વયતે યસ્માત્ કૌશિકો મરકં તત્ત્વ ૭

અર્થ - જે વચનો જાનને પીકારી તે સત્ય હોય તો પણ ભોજવા નહિ. જેમકે લોકો સાચાં એમ સમજાય છે કે કૌશિક મુનિ જાનને કુખપ્રદ વચન ભોજવાથી નરકમાં ચાલ્યા ગયા.

પદ્માસ, ધૃત આદિ લગ્નરપદ નામોથી સમોષે છે આ પ્રમાણે લોકમાં અનેક હાનિ થાય છે અને મૃત્યુ બાદ પરલોકમાં તે મૂંગા, તોતડા, કટુભાષી, દુર્ગંધયુક્ત મુખવાળા આદિ મોઢાના અનેક રોગોથી ગ્રસ્ત થઈ જાય છે. એકેન્દ્રિયાદિ જાતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. તથા નરગતિમાં જાય તો ત્યાં પરમાધામી તેના મોઢામાં કાંટા કે મેખો મારે છે, જીભ ખેંચી કાઢે છે. ઇત્યાદિ જૂઠું વચનનાં માર્કાં ફળને જાણીને સુર જીવોએ જૂઠુંનો સર્વદા સર્વથા પરિત્યાગ કરવો જોઈએ.

સત્યનું ફળ-સત્ય સધળા સદૃશ્યોને ખેંચી લાવે છે સત્યવંત સર્વનો વિશ્વાસપાત્ર હોય છે. કરેલાં શુભકર્મ કે ધર્મનાં સર્વોત્તમ ફળનો દાતા સત્ય જ છે કહેવત છે કે "સત્યકી બાંધી લક્ષ્મી ફિર મિલેગી આય" જ્યાં સત્ય છે ત્યાં લક્ષ્મીનો નિવાસ છે. સત્યવંતનું કાર્ય શીઘ્ર સિદ્ધ થાય છે. સત્યના પ્રભાવથી મહા બચંકર રોગો પણ નાશ પામે છે સત્યથી સંગ્રામમાં તથા સવાદમાં વિજય પ્રાપ્ત થાય છે. સત્યવતના મંત્ર, યંત્ર, તંત્ર, વિદ્યા ઔષધાદિ તત્કાળ ફળદાયી નીવડે છે સત્યવંત સદૈવ નિશ્ચિંત અને નિર્ભય હોય છે તેને ક્યારે પણ મોઢું સંતાડવું પડતું નથી સત્યવંતના કથન નરેન્દ્ર, સુરેન્દ્રને પણ માનનીય હોય છે સત્યવંતની પાસે મહાત્મ પુરુષો પણ સલાહ પૂછવા આવે છે સત્યથી દુશ્મન પણ વશ થઈ દાસ બની રહે છે. સત્યવંત આ લોકમાં નરેન્દ્ર દેવેન્દ્રનો પૂજ્ય હોય છે. અને બવિધ્યમાં પણ ઇષ્ટ, મિષ્ટ, પ્રિય, આદ્ય વચની અને સ્વર્ગ મોક્ષનાં મુખોનો મોકતા બને છે

ત્રીજું અણુવ્રત-શૂલાઓ અદિત્રાગણાઓ વેરમણું

સાધુની પેઠે સર્વથા પ્રકારે અણુદીધી વસ્તુ ગ્રહણ કરવાથી અર્થાત ચોરીથી નિર્વત્તું ગૃહસ્થને માટે મુશ્કેલ છે, કારણ કે ધુર, કાંકરા, તૃણ આદિ નિર્માલ્ય વસ્તુઓ ગ્રહણ કરતી વખતે ગૃહસ્થ કોઈની આજ્ઞા મેળવવાની દરકાર કરતા નથી તેમ જ ખરીદીને લાવેલી વસ્તુ કદાચિત્ સામાની નજરેચૂકથી થોડી અધિક આવી ગઈ હોય તો તે પાછી આપવા પણ કોઈ ભાવે જ જાય છે આમ સ સાર વ્યવહારનાં અનેક કામોમાં નાની નાની ચોરીના દોષ સેવાઈ જાય છે આ પ્રકારની ચોરીઓ યદ્યપિ લોકવિરૂદ્ધ ગણાતી નથી તથાપિ લોકોત્તર વિરૂદ્ધ તો અવશ્ય છે. આનાથી બચાય તો ઘણી સારી વાત છે નહિ તો નીચે જણાવેલી પાંચ પ્રકારની રચુલ ચોરી કરવાનાં પચ્ચક્રખાણ તો દરેક શ્રાવકે અવશ્ય કરવાં જોઈએ

† અર્થવેદ મંડુકોપનિષદમાં કહ્યું છે કે "સત્યમેવ જયતે નાવત્તં અર્થાત્ સત્યનો જ જય છે, અસત્યનો નહિ

નાસ્તિ સત્ય સમો ધર્મો, ન સત્યાદ્વિચતે પરં ।

ગ હિ તીવ્રતરં કિ ચિદ્વત્તાદિહ વિચતે ॥ મહાભારત આદિ પવં

અર્થ-જગતમાં સત્ય સમાન કોઈ ધર્મ નથી અને સત્યથી કોઈ શ્રેષ્ઠ નથી, અને અસત્ય સમાન કોઈ પાપ નથી અને તેના જેવું કોઈ ખૂરં પણ નથી.

સત્યપ્રતિષ્ઠાયામ્ ક્રિયાફલાશ્રયત્વમ્ પાતંજલ યોગદર્શન

અર્થ-સત્યની સિદ્ધિ થતાં અર્થાત સત્યનું યથાર્થ આચરણ કરતાં ક્રિયાના ફળની સિદ્ધિ થાય છે. એટલે કે સત્ય આચરનાર જે કંઈ કહે તે પ્રમાણે ક્રિયાનું પરિણામ આવે છે.

૧. પાતરખણી—મુદરચીને ધન પ્રાપ્ત્યથી પણ અધિક વડાણ હોય છે ધનવાન મનુષ્યો ધનના રક્ષણ માટે પોતપોતાની જુદી પ્રયત્નો ઉપયોગે યોગે છે જમીનમાં કાંઈ છે તિનેરીમાં મી છે ચોરી પહેરાં ઝાડેવે છે જાચો સુવે છે ઇત્યાદિ પ્રયત્નો ધનની સલાજી માટે કરે છે પરંતુ જેઓ અન્યાયથી દ્રવ્યોપાર્જન કરનાર હોય છે તેમને ધનવાનોનાં તેવાં દુઃખની કસી પણ પરવા હોતી નથી તેઓ તો ક્રોધ, ક્રોધણી આદિ કલ્મશયોગથી ભીત વજેરમાં બાંધા પાડી, ભરી બારણાં તોડી વડી વજેરે જોળગી યુત્તરણે રાખેલા ધનને હાડતી જાય છે મહિષાસુરે આ વાત જાણે છે ત્યારે તે નિચારાને બહુ આપણ થાય છે અસખ્ય દુઃખ થાય છે અને વધેપણ કરે છે કેટલાક તો પ્રાણમુક્ત થઈ જાય છે કલ્મસુ તે ચોર પકડાઈ જાય તો તેને પશુ મારપીટ કારાવાસનાં કષ્ટ હુમ્મણ તુર્ગદ અનેક પરિતાપ વેઠવા પડે છે અને વખત પર અજાણ મરણે મરી નરક તિર્થ અતિનાં અપાર દુઃખનો ભોજાળને છે માટે ચોરીને જાને ભેદમાં દુઃખદાના જાણીને સાચા ચોરીનો પરિત્યાગ કરે છે

૨. માંસહી છોડી—જોઈ માંસાંતર કે દેહાંતર જતી વખતે તથા ચોરદિક્ષથી જન્મવા માટે પોતાના પ્રાણુથી પણ અધિક શ્રેય મેળવે ચેરી, પાતલ, રંગાટ, રંગાટ, રંગાટ વગેરેમાં રાખી અથવા માંસહી પોટથી ભાંધી પોતાના પાંદેરી કે મિત્ર સ્વજન પર કારણે રાખીને તેમને ત્યાં સાંચવવા મી છે પછી તે ધનને સાચવનારની જુદી જુદી અને લાલચમાં પડી તે પેટી માંસહી વજેરેને ખોલી તેમાંથી માંસ કાઢી લે અને પોતે શાકુકાર છે એવું જતાલવા તેમાં બીજો ખરાબ અથવા ઝોછી કિમ્મનો મારા કરી કે અને પેટી માંસહી વજેરે ને ચિત્તામાં કલ્પ તેવી સ્થિતિમાં રહેવા કે અપાર શ્રદ્ધા અધિક તે વસ્તુ પાછી લેવા બાવે ત્યારે તેને તે સોંપા કે અને પોતાની શાકુકારી દેખાવવા કહે કે ભાઈ! જોઈ લેજો જાત્રા સલાજી લેજો પછી જાને અવગણના નથી તે નિચારો ભોજા અને વિશ્વાસુ તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખી જલદથી બહુ કલ્પ તેમનું તેમ જોવથી વજર ખોલે ન પોતાને ધેર લઈ જાય છે અને પછાંજ ઉત્સાહપૂર્વક પેટી ખાંદિ ખોલે છે પરંતુ અપાર પોતે મૂંઝેલા માથા તેમાંથી નીકળતો નથી ત્યારે તે નિચારો મજાત્ત જાય છે એક પેશનું પણ નુકસાન થતાં મુદરચને ખાલું આવતું નથી તો પછી જોય ઉપર આખી છાંમીનો આધાર હેઠ તેવી વસ્તુઓ યાથી જાણી તેને કેટલું બહુ દુઃખ થાય તે થાયે જ વિચારી લેવું આપા વિશ્વાસપાત્ર રૂપ મહાપાપનો આવક પરિત્યાગ કરે છે

૩. માટ પાડીને—અન્યાયથી રૂબ ઉપાર્જન કરવાના કેટલાક લાલચુ લોભ પોતાના જેવી ચોરની મદદગી જમાવી જાત્રા આદિ વિષય રચનાના રસ્તા ઉપર રહે છે અને રસ્તે જતા આવતા સેકોને છત્રી કરાવી અથવા માનુટ કરીને ધન ભરી લે છે એવી ન રીતે કેટલાક લોભો ખેતરમાં માથમાં જાત્રામાં પરામાં લૂંટે છે કેટલાક તો નગર જુદાની ખીર્ક કાઢી લે છે કામીના તોડી તેમાંથી માંસ લઈ લે છે અથવા અનેક પ્રયત્ને પુનઃતા માંસ કરી ચોરી કરે છે કેટલાક કુટ લોભો તો પરાંણો લાલચે નાનાં જાણીને મારી નાખે છે માથમાં એકિતો ડાપો મારી થાક પાડે છે જોઈ શો પુરુષ, પશુઓને પ્રાણમુક્ત કરે છે આમ કરવા જતાં ને તે ચોર પકડાઈ જાય તો વખતે તેનું પણ અજાણ યુત્તુ થવા પામે છે અને નારકીક દુઃખનિર્લ પીટ દુઃખો કહેવાં પડે છે આવા જુલોને મદદ અન્યાયના કારણરૂપ જાણી આવક તેનો પરિત્યાગ કરે છે

૪ તાણુ પર કુચીએ કરી—કોઈ મનુષ્ય ઘર, દુકાન, વખાર, તિજેરી, પેટી વગેરેને તાણુ વામી પોતાના વિશ્વાસુ મનુષ્યને તેનો ચાવી મોપી દે છે પછી ચાવી લેવાવાળા માણસ ધનની લાલચમાં પડી ધણીની ગેરહાજરીમાં તે ચાવી વડે તાણુ ખોલી માલ કાઢી લઇ પાછું તાણુ વાસી દે તે જ પ્રમાણે કેટલાક મુનીમ, ગુમાસ્તા, પડોશી એક માળામાં રહેવાવાળા વગેરે મનુષ્યો ધરધણીની ગેરહાજરીમાં બીજી કુચી લાગુ કરી તે વડે અથવા ખોલે વગેરે અન્ય સાધન વડે તાણુ ખોલી તેમાંથી સાર સાર વસ્તુ કાઢી લે અને પાછું તાણુ વાસી દે છે. બિચારા માલિકને ઘર આદિમાં પોતે રાખેલી વસ્તુ મળતી નથી ત્યારે તે બહુ ફિરમ પડી જાય છે પણ શું કરે ? કોનું નામ લે ? અને કદાચ નામ લે તો પણ શું વળે ? ચેરનાર સહેલાઇથી તો કબૂલ કરે જ શેનો ? આવા વિશ્વાસઘાત અને ચોરીના કૃત્ય બંને ભવમાં ભવંકર દુખદાતા નીવડે છે એવું જાણી શ્રાવક તેવા કર્મોનો પરિત્યાગ કરે છે.

૫ પડી વસ્તુ ધણીયાતી જાણી ગ્રહણ કરે—કોઈની કંઈ વસ્તુ કદાચ રસ્તામાં પડી મળેલી હોય, અથવા કયાય મૂકીને પછી તે લેવી ભૂલી ગયો હોય. તે વસ્તુ શ્રાવકને નજરે ચડે અને તે જાણે કે આ વસ્તુ ફલાણા માણસની છે, છતાં ગ્રહણ કરે અને છુપાવીને પોતાની કરી રાખે તે શ્રાવકનું કામ નહિ આવે પ્રસંગે પંચની સાક્ષીએ તે વસ્તુ સંભાળી રાખે અને માલિક આવે ત્યારે તેને સોંપી દે. અને માલિક ન મળે તો પ્રાપ્ત દ્રવ્યને ધરોપકારનાં કામમાં વાપરી નાંખે અથવા સરકારને સ્વાધીન કરે. પણ અણહક્કનું દ્રવ્ય શ્રાવક કદાપિ પોતાનું કરીને રાખે નહિ

ઉક્ત પાંચ પ્રકારની ચોરી કરનાર રાજથી દડાય છે, લોકોમાં નિંદાય છે મરીને કુર્મીમાં જાય છે અને અનેક દુખ પામે છે ચોરી કરવી તે લૌકિક લોકાત્તર બંનેથી વિરુદ્ધ કૃત્ય છે એવું જાણી શ્રાવક તેનો સર્વથા પરિત્યાગ કરે છે.

ત્રીજી પ્રતિપા ૫ અતિચાર

૧ તેનાહડે—ચોરીનો માલ ખરીદે કે રાખે તો આનચાર લાગે. કેટલાક ચોરીનો ત્યાગ તો કરે છે, પણ પ્રસંગોપાત મૂલ્યવાન વસ્તુ સસ્તામાં મળતી જોઇ લલચાઇને ખરીદી લે છે. તેઓ મનમાં તો સમજે છે કે, આ ચોરીનો માલ હોવો જોઈએ પણ વિચારે છે કે, મારે ચોરીનો ત્યાગ છે, પણ ચોરાઉ માલ લેવામાં મને શી હરકત છે ? ઇત્યાદિ કુવિચારથી ચોરાઉ માલ ખરીદી મનમાં પ્રસન્ન થાય છે, કે આજે મને ઠીક કમાણી થઇ, પણ એવું નથી વિચારતો કે, જો આ વાત પ્રકટ થઇ જશે તો અનેકગણ દ્રવ્ય હતા છતાં પણ ઇજ્જતની રક્ષા થવી મુશ્કેલ થશે કેટલાક તો ધૂષ્ટાપૂર્વક કહે છે કે અમને શી ખબર છે આ ચોરીનો માલ છે ? પણ લાલચનાં પડોળાને દૂર કરી જરા દીર્ઘદ્રષ્ટિથી વિચારે તો રહેજે માલમ પડી જાય કે આ ૧૦૦નો માલ ૭૫માં આપે છે તેનું કાંઈ કારણ હોવું જોઈએ વિવેકી શ્રાવક આવી લાલચમાં કદી ફસાતો નથી, પરંતુ ચોરીનો માલ ખરીદ કરવો તે પણ ચોરી સમાન જાણી તેનો પરિત્યાગ કરે છે

૨ તકરબએએ—ચોરને ચોરી કરવાની પ્રેરણા કરી ઉત્તેજન આપે તો અતિચાર હોય. કેટલાક લેખી મનુષ્યો ચોરીના માલમાં અધિક લાભ જાણી તે ચોરને ચેરી કરવાના ઉપાય જતાવે, ખાતપન, શબ્દ, મહાનર્થ જે નોંધએ તે સદાચ આપે ચોરને ક્ષી કરવું નહિ, સકેટ પામે કુ મદદ કરીશ. તારો સપથો માલ વેચી આપીશ ઇત્યાદિ પ્રકારે ચોરની સહાયના કરે છે તેઓ પણ ચોર કહેવાય છે અને રાજ્યથી દડાવ છે ખાતી ફૂલોને માલકો બનુચિન જાણી તેનો સર્વજ્ઞ પરિત્યાગ કરે છે

૩ વિરુદ્ધ રાજાપદ્મએ—રાજ્ય વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરે તો અતિચાર હોય. રાજાના લાભને અને પ્રજાના સુખાર્થે રાજ્ય કમલ કાનૂન પડે છે તેનું પાલન કરવું એ પ્રજાનું કર્તવ્ય છે તેનો ભંગ કરે, અર્થાત્ દાસચોરી કરે, પ્રતિજ્ઞાધિન ચીત્તેનો વેપાર કરે, રાજકર્મચારીઓને કાંઈ આપી પેતાનો સ્વાર્થ સાધે ઇત્યાદિ રાજ્યાવરુદ્ધ કામ કરવાથી કરાવાસ અર્થે સિદ્ધ ભોજવની પડે છે સેકોનો વિશ્વાસ ઉઠી જાય છે મેષજનિતિ આદિ કષ્ટ ભોજવવા પડે છે આથી પ્રજાનું કિંત કરવાવાળા રાજ્યના કામદાઓનો ભંગ માલકોએ કરવો નહિ.

૪ કૃત્યે કૃમત્યે—ખોટાં તોલાં કે ખોટાં માપ રાખે તો અતિચાર હોય. કેટલાક લેખી લેખી અન્યાયથી ક્રમોપાર્જન કરવા મટે આધારમાં રથા ફરકા કરે છે લેખનાં તોલાં (મણ સેર અર્થે) અને માપ (પાથી મળ વગેરે) ખોટાં રાખે છે દેવાનાં તોલ, માપ એવાં રાખે છે અને ક્રમદાવાળાં તોલ માપ જરાગર રાખે છે જાત સુધ સુધ તોલ, માપ રાખી લેખોને ઉત્તરી, વિશ્વાસપાત કરે છે તેની જ રીતે તોલ માપ કરતી ઉત્તરિણી કરીને જોશુ આપે છે અને વધુ લઈ લે છે કરીન નિચારા

ક્રી શ્રી પ્રમ આકરણની સત્રમાં ચોરની ૧૮ પ્રવૃત્તિ કહી છે—૧ ચોરને કહે કુ તારી સાથે છુ કામ પામે મદદ કરીશ ૨ ચોરની કુખ સત્તા પૂછે ૩ અમિતી ચીંધી ચોરીનું રચન જતાવે ૪ પ્રથમ સાકુકર જતી રાજ્ય, શેઠ વગેરેનાં રચન નોંધ આપે જહી તે રચનની ચક્રિતી ચોરને આપે. ૫ ચોરને સતાવાનું રચન જતાવે. ૬ ચોરને કોઈ પદ્મ આપે ત્યારે તે પૂર્વમાં મથો હોય તો પશ્ચિમમાં મથો એમ વિપરીત જતાવે. ૭ ચોરને રહેવા પ્રાપ્ત, મેલવાને આસન, સ્વાને પથારી વગેરે આપે. ૮ ચોર પદી નવાથી જાલવા કમરિંધી થયલ જતાં તેને મેર પદોક્ષ્ય અર્થે પાહન આપે ૯ ચોરની મેર જવાની સક્તિ ન હોય તો પોતાના ધરમાં છુપાવી રાખે. ચોરનો માથ ખરીદે ૧૧ ચોરનો સાકર કરી ઉંચા જાણને મેલકાડે. ૧૨ પશ્ચિમ ચોર હોય અને પદ્મ આપે ત્યારે નથી એમ કહે. ૧૩ ધેર જાનેવા ચોરને જન વચ્ચેથી સાતા ઉપજાવે અને જતી વખતે કાધુ આપે. ૧૪ ચોરને જે જે વખતે ૭ ૭ ચીને જ્યાં જ્યાં નોંધએ તે તે વખતે તે તે ચીને ત્યાં ત્યાં પદોક્ષ્ય ૧૫ જાણા ચોરને તેજસ્વિનું મદન કરે કરાવે રનાન કરાવે ઝાળ ફરકી વગેરે ખવરાવે શેઠ કે મલમજી કરે. ૧૬ ચોરને ભોજન જનાવવા અગ્નિ આટી સામગ્રી આપે. ૧૭ ચોરી લાવેમ પન, પાન વસ્ત્રાદિ જો પોયા વગેરે પશુને પોતાના ધરમાં સર્વ પ્રકારનો નદોળસ કરી રાખે. ૧૮ ચોરને જર્વ પ્રકારની શાના ઉપજાવે. આ ૧૮ પ્રકારે ચોરને સદાચ દેવાર પણ ચોર કહેવાય છે અને રાજ્યના કાનૂન પ્રમાણે પણ તે ચોર જામલ સિદ્ધાને પાત થાય છે

44

ચોરવ ભળવવા અને વધારવા તથા પાપથી જમવા ન્યાયથી ઉપદ્રવિત દબાવી ન સતેવ
 ધારણ કરવો. ભેદને દુષ્કાળ વગેરે પ્રસંગે પાન્યદિ પશુનાં મેથાં મધ ત્યાં હેલ ત્યારે
 આવકનું કતબ છે કે, પોતાના ધર્મનો પ્રભાવ જનતા પર પાડવા મુદ્દે તેમજ કરીબોલા પર
 જનુકંપા લાવી શોડે નહિ સતેવ માને. બાળ પશુ કરીબોલા વાસેથી બાળની સે પણ સામાની
 નિરાધારતા કે કરજનો લાકા લઈ કરીબોલાં વળાં કરવા એ આવકનું કામ નહો. સતેલી સ્ત્રી
 કરીબોની અસ્થિ મેળવવાથી યોગ્યતા એવી જાય પશુ કે સ્ત્રીનો પશુ ન જાય અને
 સતેલી હેલ છે આમ ધર્મની પ્રભાવતા કરવી એ આવકનું ખાસ કતબ છે

ત્રીજા મંત્રની સમ્યક્ પ્રકારે જ્ઞાપના કરનારો આવક રાજના સમરમાં, કાઠકારની
 દુકાનમાં કાર્યા માલ્યો જાય તે તેની રાજ અપ્રતીત કરતું નથી રાજ પ્રજાનો તે માનનીય
 અને વિવાહપાત્ર હેલ છે તેમની ન્યાયોપાર્જિત લક્ષી જલુ કાળપર્વત રિંચર રહે છે કુદિ
 પામે છે અને સુખદાતા પણ નીવડે છે આ ત્રીજું મંત્ર જ્ઞાપનારા સદેવ નિર્ભય રહે છે
 તેમજ હસ્તમાં સમવલી જ્ઞાનું નિવાસસ્થાન હેલ છે તે મનપ્રત્યાખ્યાનનો નિર્ભયપણે નિર્વાહ
 કરી શકે છે અનેક વિદ્યોધી પોતાના જ્ઞાત્રાને જગ્યાવે છે સતેવના પ્રતાપે આ કવર્માં
 સુખી રહે છે અને પરધોક્ષમાં પણ સ્વર્ગ અને કમથી મેલનાં સુખો પ્રાપ્ત કરે છે

ચોથું જિલ્લુમંત—મુક્તાઓ મીડુલાઓ વેરમજ

જાણુની પેઠે સવત બ્રહ્મચર્ય મંત્ર પાળતું તે ગૃહસ્થને મદિ દુષ્કર છે જન્ય યતિની
 અપેક્ષાએ મનુષ્યચરિત્રાં ગૌયન સદાનો ઉદય અધિક હેલ છે કૃતવર્તનો ભણ અને રૂઝ
 વીર ધીર, જોનો ? મનુષ્ય મેલરાજના પ્રજા બ્રહ્મજ્ઞ સામે ટકી શકે છે અને સર્વા
 બ્રહ્મચર્યમનું પાલન કરે છે તે પોતાના છટ જમની સિદ્ધિ-મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરી શકે
 છે નવ નવ રેડિએ જાવા જાતિ દુષ્કર બ્રહ્મચર્ય મંત્રનું પાલન તે સર્વસમર્પિતજ્ઞની
 સાધુ મુનિરાજને ન કરી શકે છે આવકોથી તેમ એકએક ન અને તે પણ ધીમે ધીમે
 કમોનો સમ છેડવા મદિ પ્રથમ સ્યુજ ગૌયન "થી નિવર્તે" છે જર્વાત સ્વદાત્મી
 સતેવ રાખી રીવ ગૌયન સેવનો પરિત્યાગ કરે છે કસણ કે પતની સાક્ષીએ જેવું પાણી-
 મહણ કુડું" એવી જીને પતિના જાણવન બ્રહ્મચર્ય ધારણ કરવાના અતિકરથી કારે
 જાપાત પદોમે-કાચ તે જાપાત પણ કરી જોસે જાવવા બજિવારનું સેવન કરી કુળને
 કમ કે લગાડે જાતી જાપાત થયેસો આવક સ્વભીથી સમજ કરે છે પણ વિવશોક્ષી-
 પશુઓ જીસમ કરવો નહો. કેમકે જિનવાણીનું પાન કપુ" હોવાથી તે સમજે છે કે
 વિવશક્રિત એ જિહ્વા કમ જાપવાનું અને જાવમજનું કારણ છે વિવશક્રિત મનુષ્યની
 કુદિ મદ પડે છે અને જગ શીલુ માલ છે યાનુષ્ટિ વડે જાતી રક્ષકતિ ધારણ
 કરનારા આવકોને કક પ્રતીતિ હેલ છે કે હળારો વધ x કાચ રહે એવા જોય દેવાનાંજોની

કે નરકમાં જાય સદા અધિક તિર્થમાં જાહારસગા અધિક દેવતામાં પરિક્ષ
 સદા અધિક અને મનુષ્યમાં ગૌયન સદા અધિક હેલ છે

x વેર્મનક દેવોન ૨ વર્ષ વર્ષત, જ્યોતિષી દેવોનો ૧૫ વર્ષ વર્ષત,
 જવનાનિની ૧ ૦૦ વર્ષ વર્ષત અને વણજવરનો ૫ વર્ષ વર્ષત જોયમ રહે છે

સાથે આપણે અનંતી વાર ભોગવી આવ્યા છીએ તો પણ તૃપ્તિ થઈ નહિ, તો પછી મનુષ્ય સંબંધી અશુચિમય અને ક્ષણભંગુર ભોગોથી તૃપ્તિ શી રીતે થાય ! ! ભોગ ભોગ-ધવાથી તૃપ્તિ કદાપિ થતી નથી, પરંતુ તેનો ત્યાગ કરવાથી જ સંતોષ થાય છે. આવા સુવિચારથી શ્રાવક સંતોષ ધારણ કરે છે. અને પોતાની સ્ત્રીથી પણ દિવસે તેમજ બીજા, પાંચમ, આઠમ, અગિયારમ, ચૌદમ, પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા તથા તીર્થકરના કંસ્યાણુક આદિ પર્વતિથિએ સંવંધા બ્રહ્મચર્ય પાળે છે, કેમકે દિવસે સ્ત્રોસંગ કરવાથી વિષયાસક્તિ, નિર્બળતા અને ખરાબ સંતતિની ઉત્પત્તિ વગેરે દોષાપત્તિ આવે છે. અને તિથિએને દિવસે સ્ત્રોસંગ કરવાથી દુર્ગતિનો આયુર્બંધ પડે છે, * તથા દુર્ગભની ઉત્પત્તિ થાય છે. આવી જ રીતે શ્રાવક એક રાત્રિમાં બે વાર મૈથુન સેવે નહિ, કારણ કે તંદુલવિયા-સિયા પર્યંતમાં કંલુ છે કે, એક વખત મૈથુન સેવ્યા બાદ ૧૨ મુહૂર્તપર્યંત યોનિ સચેત રહે છે ઉત્કૃષ્ટ ૯ લાખ ૧ સગી મનુષ્ય અને અસખ્ય અસંખી મનુષ્યની ઉત્પત્તિ થાય છે.

* પંચ પર્વેમાં બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવાનું કારણ એ છે કે-શાસ્ત્રનું કથન છે કે-અસંખ્યાત વર્ષાયુવાળા નારકી દેવતા અને યુગલિક મનુષ્યો જ્યારે છ મહિના આયુષ્ય બાકી રહે છે ત્યારે આગલા ભવનું આયુષ્ય બાધે છે અને સંખ્યાત વર્ષના આયુવાળા તિર્થંચ, મનુષ્યો આયુષ્યનો ત્રીજો, નવમો, સત્તારીશમો વગેરે ભાગ બાકી રહે ત્યારે અથવા અંતમુહૂર્ત આયુષ્ય બાકી રહે ત્યારે પરભવનો આયુર્બંધ કરે છે. સંભવતઃ એ કારણથી કરુણાસિંધુ જિનેન્દ્ર પ્રભુએ અને આચાર્યોએ અશુભ આયુનો બંધ ન પડે તેટલા માટે પર્વ તિથિઓ કાયમ કરી છે જેમ કે ત્રીજા અને ચોથા એ બે ભાગ ગયા એટલે, ત્રીજો ભાગ પાંચમનો આવે. એવીજ રીતે છઠા અને સાતમ બે ભાગ ગયા એટલે ત્રીજો ભાગ આઠમ આવે એમ ક્રમશઃ એકાદશી તથા ચતુર્દશી આવે છે આમ આ તિથિઓ ત્રીજા ભાગમાં આવે છે (પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા એ પાક્ષિક પર્વ છે) આ દિવસોમાં પરભવનું આયુષ્ય બંધવાનો સંભવ છે એટલા માટે હમેશા બ્રહ્મચર્ય પળાય તો ઠીક નહિ તો પર્વ તિથિઓમાં તો સારનાં કાર્યોથી વિરકત થઈ દયા, શીલ, સંતોષ, સામાયિક, પૌષ્ઠ આદિ ધર્મકરણી કરવી તેમજ, કે જેથી દુર્ગતિનું આયુષ્ય ન બંધાવા પામે

† મેહુણસળ્ળારુઢો જવલક્ષ્મ હ્રોણે સુદુમ્મજીવાણં ।

કેવલિણા પળ્ળત્ત, સદહિયન્વા સયા કાલં ॥ ૧ ॥

સ્ત્થીજોણિણ સ મવ તિ, વેદ દિયા ડ જે જીવા ।

હક્કો વાં દો વા તિણિણ વા, લક્ષ્મ પુહ્તં તુ ઉક્કોસં ॥ ૨ ॥

પુરિસેણ સદ્દ ગયાપ તેસિં જીવાણ હોદ્દ ઉદ્ધવણં ।

વેણુગદ્દિ તેણં, તત્તાયસલગ્ગણાણ ॥ ૪ ॥

અર્થ—શ્રી સર્વજ્ઞ પ્રભુએ કહ્યું છે કે, સ્ત્રીની યોનિમાં કોઈ વાર એક, કોઈ વાર બે, કોઈ વાર ત્રણ એમ ઉત્કૃષ્ટ નવ લાખ સૂક્ષ્મ જીવો ઉત્પન્ન થાય છે. જેમ વાંસની નળીમાં ભરેલા તલમાં, તપાવેલો લોહાનો સળીયો નાખવાથી તે તલ બળી જાય છે તેવી જ રીતે સ્ત્રી યુર્યના સમાગમથી તે મધા જીવો મૃત્યુ પામે છે આ કથનનું સત્ય શ્રદ્ધાન કરી એવાં પાપથી બચો

મીઠા વખતના સંભોગમાં તે બધાને નાશ થઈ જાય છે, મુઠ્ઠાએને માત્ર પુત્રપ્રાપ્તિને કારણે જ શ્રી જૈનની આત્મસ્થિતિ હોતી થયે. અધિક ભોજ્ય ભોજ્યવાથી પુત્રપ્રાપ્તિને કારણે પણ ભોજ્ય રહે છે વેશ્યાને અધિક સત્તતિ મળી નથી તેનું પણ ભોજ્ય કારણ બન્યા છે એટલા પ્રદેશમાં મિત્રાઓ અને સગાં રહેવું એ પરમ કિંતાવડ છે.

શિશ્યા પ્રત્યક્ષ પ અતિચાર

૧ ઇતરિય પરિચ્છેદિવાચમણે—પોતાની પરણેલી નાની ઉમરની શ્રી સાથે યમન કરું હોય જાન થઈ જાય પછી પણ બધાં સુધી શ્રી યદુમતી ન થાય ત્યાં સુધી તેની સાથે યમન કરે તો અતિચાર લાગે.

જેમ ભોવો વિચાર કરે કે મારે પરભીચનનાં પચ્ચદ્ધાણુ છે પરંતુ વેશ્યા તો જાણી જાણી મળે તેને થોડું ફળ આપીને પરપુરુષથી તે અધિક સમય જમન ન કરે તેવો નિર્દેશ કરી તેટલા સમય માટે મારી શ્રી જાનાવી લઈ તો શ્રી હરકત છે. ઇતરિય વિચારથી વેશ્યા સાથે યમન કરે તો દોષ લાગે, જેથી બધારે તે જાણી પણ શ્રી નથી તે તમસી પણ શ્રી રીતે થઈ શકે. સ્વદાતા તો તે જ કહેવત છે કે જેનું પચની સાચીને પચ્ચદ્ધાણુ કરવામાં આવ્યું હોય, તે સિવાયની બધી પરભી નળુવી ને ઉક્ત વિચારથી વેશ્યાયમન કરે છે તેને જાનાચાર લાગે છે અર્થાત્ તેના યમનો કામ થાય છે.

૨ અપરિચ્છેદિવા ચમણે—પચ્ચદ્ધાણુ થયા જનાઈ જેની સાથે માત્ર સમય જમન છે તેવી શ્રી સાથે યમન કરે તો અતિચાર લાગે.

(૧) જેમ ભોવો વિચાર કરે કે મારે પરભીચનનાં પચ્ચદ્ધાણુ છે પરંતુ જા કુમરિયા હોય જેમની શ્રી થઈ નથી તો તેની સાથે યમન કરવામાં શ્રી દોષ છે. જાન વિચારી કુમારીકા સાથે યમન કરે તો જાનાચાર લાગે, કારણકે, તે કામ રાજ્યવિરુદ્ધ, નિતિવિરુદ્ધ અને અનીતિનું છે. ને કારણે જાન રહી જાય તો જાનમાં નહીં નિતિ થાય છે અને જાનમાં તથા જાનપ્રપાત અર્થે થઈ જાય તેવો નીપજો છે. (૨) જેમ ભોવો તકે કરે કે, વિધવાને જેમ માણીક નથી તેથી વિધવાને મારી શ્રી જાનાવીને રાણુ તો શ્રી દોષ છે. જાન વિચારી વિધવા સાથે યમન કરે તો જાનાચાર લાગે કારણ કે પતિના મૃત્યુ પછી પણ તે વિધવા તેની શ્રી કહેવાય છે તેથી પરભી જ છે વિધવાયમનથી લોકાપવાદ, અર્થજ્ઞાની વૃદ્ધિ રક્ષાપાત,

ए विदिया मणुस्सा, पगणर मुत्तचारिलप्पमि ।

જાનોસ પચકપસા જાયતિ પગણેસાપ ॥ ૧ ॥

પચકપસાપ મજ્ઞ જાયર હક્કસ વેણહ થ સમસી ।

સેસા પુણ પમેવ ય વિદિય ધપ્પતિ સત્તમેવ ॥ ૨ ॥

અર્થ—જોકે વખતના શ્રી સમાયમમાં ઉત્કૃષ્ટ નવ જાન થયી પમેદિય મુખ્ય થઈ જાય તો તેમાંથી જેમ વાર જોકે ક્યારેક ને અને ક્યારેક ત્રણ થાય છે જાણીના બધા નાશ થાય છે એમ તદ્દલ વિધવામાં કહ્યું છે.

શ્રી સંભોગ બાદ મુદ્ધવે રેડી સચેત રહે છે અર્થાત્ તેમાં જાણીના ઉત્કૃષ્ટ અને મૃત્યુ થઈ છે તે ૧૨ મુદ્ધવની જાન જેમ જેમ પણ અતિયાથી યદુમતી આપુજ બાંધુ હોય તેવો છપ તે મેઢનમાં મુદ્ધવણે જાણ થઈ છે.

ખાજાલા કે આત્મધાત આદિ અનેક મહા ભયંકર દોષોપત્તિ હોય છે. (૩) ક્રોધ એવો વિચાર કરે, વેશ્યા તો ક્રોધની જો નથી એમ વિચારી તેની સાથે ગમન કરે તો અનાચાર લાગે.

આહે કુમારીકા હો, વિધવા હો કે વેશ્યા હો, તે બધી જ પરસ્ત્રી કહેવાય છે તેનું પ્રેમ ઉત્તમ પુરુષો કદાપિ કરતા નથી. તેમ કરવું એ લૌકિક તેમજ લોકોત્તર બન્ને પ્રકારે નિષિદ્ધ છે. તેમ જ આ ભવ પરભવ બન્ને લોકમાં દુષ્પ્રદ છે વળી વેશ્યા તો જગત્પત્ની છે સ્વાર્થની સગી છે. સ્વાર્થવશ આધિના, લૂલા, લંગડા, કુટરોગી, ચંડાલ શ્રીને પણ તે પોતાના પ્રાણુપ્યારા બનાવી તેની સાથે ગમન કરે છે. અને સ્વાર્થને લેવા બંધ પડે એટલે તે પ્રાણુપ્યારાને પણ ધક્કો મારી બહાર કાઢી મૂકે છે વળી સામાની પુરુષો વખતસર માતા, જેન કે પુત્રીની સાથે ગમન કરવાનું મહા ભયંકર પાપ પણ બોરી લે છે, કારણ કે વેશ્યાના મકાન ઉપર એવું સાધનખોડ લગાવેલું હોતું થી, કે અમુક સાહેબ અહીં પધારે છે જે વેશ્યાને ત્યાં બાપ જતો હોય છે ત્યાં બેટા પણ જાય તો તેને માતૃગામી કહેવામાં શી હરકત છે? અને બાપના સંબંધથી ઉત્પન્ન થિલી વેશ્યાની છોકરી સાથે ગમન કરનાર ભગિનાગામી (જહેનની સાથે ભોગ ભોગવનારો) હોવામાં શી હરકત છે? અને પોતાના જ સંબંધથી ઉત્પન્ન થયેલી વેશ્યાની જી સાથે પણ રંડીબાજ લોકો ભોગ ભોગવતાં લજવાતા નથી! આવા પુરુષોને પુત્રીગામી પણ કહેવામાં શી હરકત છે? અહા! જે શબ્દ જગત્માં મા જહેનનો ગાળ રૂપે ભિન્નતા લોકો ક્રોધાતુર બની જાય છે, તેવાં જ કુકર્મ કરવામાં તેઓ તત્પર બને છે! આથી વધારે ધૂણાસ્પદ અને ખેદજનક બીજું શું હોઈ શકે! આવાં મહાન અનર્થ અને કલમનાં કામ વેશ્યાગમનના પરિણામે થાય છે આ સિવાય વેશ્યાગામીને ચાંદી, પ્રમેહ પાદિ અનેક ખરાબ રોગો લાગુ પડતાં તે રીબઝ રીબઝને, સડી સડીને અકાળે મરે છે. મર્યા પછી પણ નરકમાં પરમાધામી દેવો તેને ધગધગતી લોહ પુનળીની સાથે, હાના તીક્ષ્ણ ખીલાચુકત તમ શય્યાપર સૂવાડી આલિંગન કરાવે છે, ઉપર મુદ્દલોના હોર કરે છે આવી રીતે બન્ને ભવમાં વ્યભિચાર ભયંકર દુષ્કર્મ કારણ જાણી શ્રાવક પર જીગમનનો સર્વથા પરિત્યાગ કરે છે

૨ અનગક્રીડા-કુચમર્દનાદિ અનેરે અંગે કામક્રીડા કરે તો અતિચાર લાગે ક્રોધ એમ વિચારે કે મારે પરસ્ત્રીગમનનાં માત્ર એક કાયાની કેટલે પચ્ચક્ષુપાણુ છે તેથી પરસ્ત્રીના અધર (હોઠ) ચુંબન, કુચમર્દન, આલિંગનાદિ કરવામાં શો દોષ છે? આમ કરે તો અતિચાર લાગે કેમકે તે પણ એક પ્રકારનો વ્યભિચાર છે અને અનંગક્રીડા બાદ અભિચાર પાળવું મુશ્કેલ છે અભિચારીને માટે તો ગ્રમ અગોપાંગતું દૂરથી નિહાળવાનું પણ સાક્ષમાં નિષિદ્ધ છે તેવી જ રીતે કાષ્ટ, પાપાણુ, મૃત્તિકા, વસ્ત્ર, ચર્માદિની પૂતળીની સાથે પણ કામક્રીડા કરવાથી અનંગક્રીડાનો અતિચાર લાગે છે વળી કેટલાક હસ્તકર્મ તથા નપુંસક ગમનને પણ અનગક્રીડા કહે છે આ કર્મ મોહોત્પાદક, વિષયવર્ધક છે અને એ રીતે વીર્યપાત થવાથી શારીરિક, માનસિક બારે હાનિ થાય છે અનેક ભયંકર રોગો ઉત્પન્ન થાય છે તેથી તેવા નીચ, નિંદ્ર, નિરર્થક અને નાલાયકી ભર્યાં કર્મોનો શ્રાવક સર્વથા પરિત્યાગ કરે છે.

૪ પરવિવક્ષ્ય કરણે સ્વભાવ સિવાય જનના સ્વ સ્વમ્ કરાવે તે અતિચાર થાજે. ડેટલાક જન્ય મતાવશ્યમીઓ કન્યાદાન કરવામાં ધમ' માની અને ડેટલાક ત્રિભા-
શિમાની થોડા નામનાને ખાતર પાડેછીના, માખના જાતિના કે દેવના મનુષ્યોના વિવાહ
સન્ધ્યે નોટી જાપે છે જાણી કામ' આવજો મારે જનુચિત છે કેમકે જાણી કામ
મેયુનનુદિના અને સચાર ત્રિદિના કારણરૂપ છે વળી કષ્ટી સમાન આચાર વિચારના
ન હોય અને તેઓમાં છવતકાર કમેષ રહે છે કલોગ વાલ વગેરે કારણે જાણક દેશલ છે.
ડેટલા નિશાસ્ય લેવા પડે છે તેથી આવક પારકા વિવક્ષ્ય સન્ધ્યે જોડવામાં પચ્ચાપાણ
કરે છે પેતાનાં પુત્ર, પુત્રી વગેરેના સન્ધ્યે ક્યાં વિના છૂટકા થતા નથી એટલા તથા
સ્વકુલ મીઝો સિવાય જનના સન્ધ્યે જોડવાની ઝંઝટમાં તે પુષ્ટતા નથી

૫ કામભોજેષુ તિબ્બાશિષ્યાય—કામભોજ સેવવાની તીવ્ર અભિલાષા કરે તે અતિચાર
થાજે. ઓવેદિય અને અશ્વરિદિવના વિષયને ક્રમ ક્યો છે અને શેષ તથા ઈદિયોના વિષયને
ભાલ કહ્યો છે ૧ ઓવેદિયથી વિવિધ પ્રકારનાં વાજીત્રોની સહાયથી રાજસભ્યો અને ગાનક
નમાં તસ્વીન રહે ૨ અશ્વરિદિયથી ઝૂપત અભોજાનાં નિરીક્ષણમાં તથા નમ્ર મિત્ર, નાટક
મેટક કે સીનેમાના નિરીક્ષણમાં સુખ અને તેનું નામ કાલ ૩ ઇલેવેન્દિયથી જાવર, પુષ્પદિ
સુધવામાં સુખ અને ૪ રસોન્દિયથી દૂધ કહી થી તેલ મીઠાઈ એ પાંચ વિષય તથા
માખણ, મધ, ખસિા અને ગ્રાસ એ ચાર અશ્વરિયસ ભોજ્યવત્તામાં અને મનેષ્ય ભોજન
જારોજવામાં તથા ૫ રપ્પોન્દિયથી વખાજૂરણ સમ્પાસન તથા સ્ત્રી આદિના રપ્પ
સેવનમાં તસ્વીન અને એ પ્રમણે પાંચ ઈદિયોના વિષયમાં સુખ અને તેને કામભોજમાં
તીવ્રભિલાષી કહે છે ડેટલાક થોડા વિવચાસકત્વ બની આન સચારક્રિયા પેતાના રૂપને
આકર્ષક બનાવે છે. ઝૂપત અભોજાન દેખાલ તેવાં બારીક કુ નિસબ્બ વજ્ર પારણ કરે છે
જાવર પુષ્પ તેમજ કામોતોજક કૃત્તણ સજીવે, રસાયણ સ્વચનક્રિયા વગેરેનું સેવન
કરીને વિષયક્રિયા કરે છે અને ભોજોભોજમાં સુખ અને છે તેથી બીજામાં કમ' નર્મણ
છે અને વખતે રસાયણકર્ષક દૂરી નીકળે તેા કુદર્શિ રાજરોજ્યે ભાલ અને છે ગરમી
સહ, મિત્રમધ, કમ્પ ના મૂર્છા મુસ્તી વિકસતા ક્ષમ, નિમજતા આદિ અનેક રોગોથી

કુ વજ્ર પહેરવનો. મૂળ ઉદ્દેશ કરીતું અને જાનનું રક્ષણ કરવાનો છે પરંતુ બારીક
વજ્રો તે ભેમાંથી એકેકનું રક્ષણ કરી ચક્રતા નથી ઉદ્દેશ્ય તે જાનેને કલ્પિત નીવડે છે.
ઉત્તમ જાતિનો સ્ત્રીઓમાં પણ જાનકાલ મહુ બારીક વજ્રો પહેરવનો સિવાય જોવામાં આવે
છે. જાણી વજ્રો પહેરીને સમર્થિ માર્ગિક પ્રસ જે લાગનગરમાં ફેટલાં થતી ડેટલીક સ્ત્રીઓ
માલ દિવસે નીકળે છે એ મણીજ સરમની વાત છે. પતિ જાણી બારીક વજ્રો લાવી જાણે
છે તે પણ મજા જાણે છે

एक राज्ञी बिनस्याप वा गति प्राप्स्यारिणा ।

न सा क्लृप्तसहजेण प्राप्य सकया पुषिष्ठिर ॥

અથ—જાડો કુપિપર । એક રાજિ અસમય પાળનારની જેવી ઉત્તમ મતિ થાય છે
તેવી ઉત્તમ મતિ હજાર થઈ કરવાથી પણ થતી નથી.

સહી, સડીને મરે છે. ‘કામે-પત્યેમાણા અકામાપ્રાંતિ હુગ્ગ’ અર્થાત્ કામભોગના પ્રાપ્તિ મનુષ્યો કામભોગનું સેવન કર્યા વિના જ મરીને નરકાદિ દુર્ગતિમાં ચાલ્યા જાય છે. આવું જાણી શ્રાવક જન આ પાંચમા અતિચાર દોષથી આત્માને બચાવી વિષયવૃદ્ધિનાં કામથી અલગ રહે છે કામભોગના ધ્રુષ્ટાનો નિરોધ કરવા માટે પોતાની સ્ત્રી સાથે પણ એક પથારી પર શયન કરતો નથી આયંબિલ, ઉપવાસ આદિ તપ કરતો રહે છે બ્રહ્મચારી સતીસંતોનાં ગુણકીર્તન કરી, તેમનાં ઉજ્જવળ ચરિત્રોનું પઠનપાઠન કરતો રહી વિશુદ્ધ ચારિત્રવાન બને છે

બ્રહ્મચર્ય ૩૫ x શ્રેષ્ઠ વ્રતનું પાલન કરનારની દેવો પણ સેવા કરે છે વિશ્વમાં તેમની ધીર્તિ વિરતરે છે. શુદ્ધિ, બળ અને તેજની વૃદ્ધિ થાય છે, દુષ્ટો તરફથી થતાં મત્ર, તંત્ર, વંત્ર, કામણટ્ટમણુ વગેરે તેમને કશી અસર કરી શકતાં નથી. બીજાદિ દુષ્ટ દેવો ઉપદ્રવ કરી શકતા નથી અગ્નિ પાણી સમાન, અને સમુદ્ર સ્થળ સમાન થઈ જાય છે સિંહ પગે વિકરાળ પ્રાણીઓ તેમની આગળ બકરી સમાન બની જાય છે. સર્પ પુષ્પમાળા સમાન, વન ગામ સમાન અને વિષ અમૃત સમાન બની જાય છે આમ અનેક અનિષ્ટ પર્યોષ ઇષ્ટકારી બની જાય છે પ્રતિદિન કરોડ સૈન્યાનું દાન દેવાયો જે ફળ નથી થતું તે ફળ એક દિવસના બ્રહ્મચર્યથી પ્રાપ્ત થાય છે, બ્રહ્મચારી આ લોકમાં અનેક સુખોના પ્રોક્તા થાય છે અને ભવાંતરે સ્વર્ગ મોક્ષનાં સુખો પામે છે.

પાંચમું અણુવ્રત-શૂલાઓ પરિગ્રહાઓ વેરમણું

સાધુજની પેઠે સર્વથા નિષ્પરિગ્રહી રહેવું એ ગૃહસ્થને માટે મુશ્કેલ છે. કહેવત છે “સાધુ કોડી રાખે તો કોડીની કિમ્મતનો, અને ગૃહસ્થની પાસે કોડી ન હોય તો કોડીનો” આ પ્રમાણે પોતાની આખરનું સરક્ષણ કરતા, શરીર અને કુટુંબનો નિર્વાહ કરવા- ઇત્યાદિ કાર્યને અર્થે ગૃહસ્થને દ્રવ્યની આવશ્યકતા રહે છે, એટલા માટે પૂર્વ પુરોધાદયથી અથવા ન્યાયપૂર્વક કરેલા વ્યાપારાદિથી દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થાય છે તેમાં શ્રાવક સંતોષ ધારણ કરે છે, તૃષ્ટાને અધિક વધારતો નથી તૃષ્ટા પરમ દુઃખનું કારણ છે “તૃષ્ટા ગુરુજી ! બિન પાલ સરવર” અર્થાત્ જેવી રીતે પાળ વિનાના સરોવરમાં ગમે તેટલું પાણી આવતું હોય તો પણ તે જદિ ભરાતું નથી તેવીજ રીતે તૃષ્ટાવૃત્ત મનુષ્યને ગમે તેટલું દ્રવ્ય મળી જાય તો પણ તેને સંતોષ થતો નથી

“જહા લાસો તહા લોમો લાસો લોમો પવદ્દહ” જેમ જેમ લાભની વૃદ્ધિ થાય તેમ તેમ લોભની પણ વૃદ્ધિ થાય છે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી પણ જોઈ શકાય છે કે જેમના પૂર્વજે ઝાડનાં પાંદડાંનાં વસ્ત્રો પહેરતા, માટીથી શરીર રંગતા, પથુના ચામડાથી મહેક્કી વાંસની હોડીમાં બેસીને શિકાર કરતા એવી હીન હીન સ્થિતિને બદલે આજે તેઓના પશુને રાજ મહારાજ બની બેઠા છે, તો પણ તેમને હજી સુધી તૃપ્તિ થતી નથી, અને રાજ સપ્તાની વૃદ્ધિને માટે આશ્રિતોનાં દ્રોહ કરે છે તથા કરોડો મનુષ્ય, પશુઓનો રાજ સપ્તાની વૃદ્ધિને માટે આશ્રિતોનાં દ્રોહ કરે છે તથા કરોડો મનુષ્ય, પશુઓનો સંહાર કરે છે. એવાઓને કર્વાચત આખી પૃથ્વીનું રાજ્ય પ્રાપ્ત થઈ જાય તો પણ તૃપ્તિ થવાની જ નહિ ! આવી હીન સ્થિતિના લોકો આટલી ઉંચ સ્થિતિ પામ્યા છતાં તૃપ્ત

મથા નહિ તે પછી હનરપતિ, અપતિ કે કોઈપતિ જવાથી સ્વમાન્ય બનેા તમ શી રીતે જવાન્યા હતા ! એક સતેવ વિના કેઈ પણ તૃપ્ત મધ સંકલનું નથી મધે સુખાથી જીવેએ પ્રાપ્ત દ્રવ્યથી જ સતૃપ્ત રહેવું જોઈએ. કેટલાક એવા હેતુથી દ્રવ્ય જામ્ય કરે છે કે અપતિ એકાન્તરીમાં અમારા પુત્ર પોતરફિ ધનના પ્રતાપે સુખોપજોતી બને, પરંતુ તેમણે વિચારવું જોઈએ કે જો પુત્ર કુપાત્ર થશે તો દ્રવ્યને નશ્વત્ત કરી રહે અને જો પુત્ર સુપાત્ર થશે તો તમારા દ્રવ્યની જરૂર પણ નહિ કરે એટલે પુત્રને મધે દ્રવ્યસત્તન કરવાનું કષ્ટ ઉઘડવી તમારા પોતાના મધે પાપકર્મોનો સત્ત્વ થા મટે કરો છો ! કેઈ કેઈને સુખી કે દુઃખી કરી સતૃપ્ત જ નથી. ફક્ત કર્મોનુસાર જથ્થા છવેા સુખ દુઃખ જોયવે છે કેઈ નિધન પ્રતાપિતાનો પુત્ર કરેઅપતિ બની નભ છે અને તાલેવતના પુત્ર બિખારી પણ બની નભ છે. અત્યારે તમે પુત્ર રક્ષણી અને કરીર રક્ષણી કિંમત કરો છો, પણ અર્જુનો ભયારે અંદરગિર પર હાથે મધે કટકતા હતા ત્યારે તમને ત્યાં રક્ષણ કેણે કયું ? જરૂર આવતાં વેત પ્રતાપના કુચપાનની આવશ્યકતા રહે છે તે કેવું ઉપવન કરી શકે છે ? આ જણુ તમારા આનુષંગી અને પુરુષસ્તનના પ્રતાપે જામ્ય કરે છે તો હવે પેટ ભરવાની કરીર પોતવાની અને પુત્રરફિની અજીવિકાની આક્રમી બધી કિંમત તા સામ્ય કરો છો ! જોને પેટપોતાના પૂર્વકૃત કથના ઉચ્ચનુસાર સાધન સામગ્રી મળતી જ રહે છે અને અવિચાર્યાં પણ મળતી રહેશે, જાનું બાણી અન્નને મધે અનુચિત કર્મ કરી કર્મજામથી આત્માને ભારે કરવેા ન જોઈએ આનંદજી અરફિ સુખાવેશોએ જે પ્રમાણે દ્રવ્ય-અર્થાદા (પરિમલ પરિમાણ) કરી લીધી પોતાની પાસે હવે વેદ્યા જ દ્રવ્યથી સતેવ માન્યે, અધિક રાખવાનાં પચ્ચૂખાણુ કર્યાં તેથી રીતે આવકે પરિમલની મર્યાદા કરી સતેવ રાખવેા જોઈએ કદચિત્ તે પ્રમાણે તૃષ્ણાને નિરોધ ન થઈ શકે તો પોતાની હૃદયનુસાર પરિમાણ કરી થઈ વધારે રાખવાનાં પચ્ચૂખાણુ અવશ્ય કરવાં જોઈએ. કેઈ કહેશે કે, પાસે ૧ રૂપિયાની પણ પૃથ ન હોય અને જાળ ઉપરાંત રૂપિયા ન રાખવા એવાં પચ્ચૂખાણુ કરવાથી શું ફળ ? તેમણે જાણવું જોઈએ કે “સ્વીચરિષ પુરુષસ્વ માણ્ય દેવોડપિ ન જાનાતિ કુતો મનુષ્યા” અર્થાત્ પુરુષના જામ્યને દેવી પણ જાણી શકતાં નથી તો અનુભવ શું જણુ ! પ્રત્યક્ષ જ જોઈએ હીએ કે જામ્ય અને જામ્યાના આત્માના રાજ્ય મહારાજ્ય બની મથા છે જોમને પરિમલની મર્યાદા હશે તેઓ અધિક પ્રદક્ષિના કર્યવે સતેવ પાસણુ કરી મર્યાદા ઉપરાંત મલકણ નહિ કરે. પરિમલ અધિક નહિ વધારે તો પાપથી વેના આત્મા જામશે. પ્રત્યાખ્યાન કર્યા વિના સતેવ થવેા દુરીય છે * જાનું જાણી આવક નિમ્બેકત & પ્રકારના પરિમલનું પરિમાણ અવશ્ય કરે છે

* મહા મહા અપ્ય કોદો, મહ મહ અપ્ય પરિમલદાર મો ।

સદ સદ મુદ પવજ્ઞ, અમ્મસ્સ જ દોદ સિદ્ધિ ॥

અર્થ—જેમ જેમ જોશ થયે છે તેમ તેમ જામ્ય અને પરિમલ પણ પડતા નભ છે, અને તેમ તેમ સુખ અને થયની પણ થઈ થતી નભ છે

પ્રશ્ન ૫ મું સાગારી ધર્મ-આવધાન

૧ "એત યથા પરિમાણ" — એત=ક્ષેત્ર એટલે ખુદી જમીનનું ઇચ્છિત પરિમાણ
 ૨ બાગ, બગીચા, જેતર, વાડી, જંગલ, ઇત્યાદિ ખુદી જમીનનો પરિગ્રહ રાખવાનું
 મનતાં મુખી તેો શ્રાવક ઉચિત સમજતા નથી, કારણ કે તેમાં બહુ કાળપર્પત
 કષાય જીવોનો આરભ થતો રહે છે વખતે પંચેન્દ્રિય જીવોની પણ હિંસા થઇ જાય છે.
 કદાચ રાખવો પડે તો તેવાં તેવાં રચાનોની લંબાઇ પહોળાઇ અને સંખ્યાનું પરિમાણ
 કદાચ રાખવાનાં પ્રત્યાખ્યાન કરે વિશેષ રાખે નહિ અને રાખ્યા હોય તેમાંથી પણ
 ધર્મો ધરતો જાય.

૨ 'વત્થુ પરિમાણ' — કદાચ જમીનનું ઇચ્છાનુસાર પરિમાણ કરે. ધર (માળ
 વિનાનું) મહેલ (માળ વાળાં મકાન) ગ્રાસાદ (શિખરખંધ), દુકાન, વખાર, તલધર
 (ભોજરામાનું ધર), જંગલ (બગીચામાનું મકાન), કુટિર (ઘાસનું ઝુંપડું) ઇત્યાદિ
 પ્રકારનાં મકાનોમાંથી જેટલાની જરૂર હોય તેની લંબાઇ, પહોળાઇ અને સંખ્યાની મર્યાદા
 કરી અધિક રાખવાનાં પ્રત્યાખ્યાન કરે મહેલા પૂરતી મકાનની સગવડ હોય તો નવાં
 મકાન બાંધવાનો આરભ સમારંભ કરે નહિ, કારણ કે તેમાં પણ છકાય જીવોની અને
 વખતે પંચેન્દ્રિય જીવોની પણ હિંસા થઇ જાય છે કદાચિત રહેવા યોગ્ય મકાન ન હોય
 અને તૈયાર મકાન વેચાણ મળી શકતાં હોય તો ખર્ચ વધુ થાય તે તરફ નહિ જોતાં
 પોતાના આત્માને આરભનાં કામથી બચાવવા તરફ અધિક લક્ષ આપવું તેમ છતાં પણ
 કામ ચાલે તેમ ન હોય તો મકાનની સંખ્યા, લંબાઇ પહોળાઇનો મર્યાદા કરી તેથી
 અધિક મકાન બનાવવાનો તથા પોતાની નેશાયર્માં પણ રાખવાનો ત્યાગ કરી દે.

૩-૪ દિરણુ સોવન પરિમાણ—દિરણુ=ચાંદી અને સોવન=સોનું તેનું ઇચ્છિત
 પરિમાણ કરે જેમકે, લગડી પાટ વગેરે વગર ઘડેલું સોનું રૂપુ અને વીટી, કઠી, કડા,
 દાર, નેપુર આદિ દાગીના તે ઘડેલું સોનું રૂપું તેનો કિંમતની, નંગની, વજન આદિની
 મર્યાદા કરે, જૂતા દાગીનાથી કામ ચાલતું હોય ત્યાં મુખી નવા દાગીના ન બનાવે. કારણ
 કે ન્યાં અગ્નિનો આરભ થાય છે ત્યાં જાણે કામના જીવોની ઘાત થાય છે, અને ઘાતને
 ગળાવવામાં પણ ઘણું પાપ કલું છે ઘડેલા તૈયાર દાગીના મળતા હોય તો આરંભ કરી
 નાહક કમબંધન કરવાં તે શ્રાવકને ઉચિત નથી કદાચિત કામ ન ચાલે તો નાહક દાગીના
 બનાવરાવવાના નંગ, તોલ અને કિંમતનું પરિમાણ કરે તથા પોતાની નેશાયર્માં રાખવાનું
 પણ પરિમાણ કરે તેનાથી અધિકનો ત્યાગ કરે.

૫. ધન પરિમાણ—રોકડ નાણાંનું ઇચ્છિત પરિમાણ કરે, જેમ પાઇ, પૈસા, આની,
 બેઆની, પાવલી, અર્ધો, રૂપિયો આદિ જે સિદ્ધા ચાલતા હોય તે તથા હીરા, પન્ના,
 માણિક, મોતી, પરવાળાં આદિની કિંમતની તથા સંખ્યાની મર્યાદા કરે, અધિક રાખવાનાં
 પચ્ચક્ષ્ણાણુ કરે પૃથ્વી ખાદ્યાવી પત્થર ફાળાવી જવેરાત કાઢવાનાં તથા છીપો ચીરાવી
 મોતી કાઢવાનાં કામ કદી ન કરે, કેમકે પૃથ્વીને ખાદ્યાથી તથા અનેક પ્રકારના મશાલાના
 પ્રયોગથી ત્રસ જીવની પણ ઘાત થાય છે અને છીપો તો પ્રત્યક્ષ ખેદદ્રિય પ્રાણી છે,
 તેને ચીરવાથી લાલ રંગના રક્ત જેવાં પ્રાણી નીકળે છે. તથા તેઓ અરરાટ શબ્દથી રૂદ્ધ
 પણ કરે છે આવું નિર્ધ્ય કૃત્ય શ્રાવકે કરવું તે ઘણું અનુચિત છે. સર્વ પ્રકારના પદાર્થ

તેનાર મળી શકે છે તે પછી જાનકા કરી કર્મ આધિવાનું શુ પ્રયોજન? છીપ મીરાવના
ધધા તે કદાચ કરવા જ નહિ અને બેરહત રાખવાની મર્યાદાથી અધિકના
પચ્ચક્રાણુ કરી લેવા.

૧ ધાન પરિમાણ—ધાનનું ઇચ્છિત પરિમાણ કરે જેમકે ચોખા મજી સુવર,
માજરી, માં, મધાઈ મગ ચણા આદિ ૨૪ પ્રકારનાં ધાન્ય અને ધાનનાં જ જેવાં રાજવરો,
ખસખસ વગેરે અનેક પ્રકારનાં છે તે તથા ધાન્ય સમ્બંધી મેવા, મીઠાઈ પકવાન, શી-
એળ, સાકર કરિયાણુ, તેમ મીઠું વગેરે અનેક વસ્તુ છે તેની ધરાખન' માટે આવશ્યકતા
હોવા તેટલું જ રાખવાનું ધૈર મણુ આદિનું પરિમાણ કરે અને તેથી વિશેષ રાખવાનો
ત્યાગ કરે. આ વસ્તુઓને વિશેષ કાળ રાખવાથી તેમાં ત્રસ ઇવોની ઉત્પત્તિ થાય છે તેથી
તેને રાખવાના કાળની ખજી મર્યાદા કરવી ઉચિત છે. અધિક સમય મુધી સમઠ કરી
રાખવો ઉચિત નથી અને તેનો બાપાર કરવો તે ખજી ધાવકોને માટે ઉચિત નથી કારણ
કે તેને જાલથીયે રહેલા ત્રસ ઇવોની પછી ધાત થાય છે. વળી જાલી મીનોનો નેપાર
કરનાર કુકળ પકવાની ખજી કાવના કા થા હરે છે; કારણ કે તેવા પ્રસંગે અધિક લાજ
પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જાન્ય આત' રોડ જાનથી બીકલું કર્ય' જ થાય છે. કદાચિત્ તેવા વેપાર
વિના કામ ચાલી ન શકે તે વસ્તુના વળનનું અને રાખવાના કાળનું પરિણામ કરે મર્યાદા
ઉપરાંત વસ્તુ રાખે નહિ તેમ જ મર્યાદિત કાળ ઉપરાંત વસ્તુનો સમઠ કરી રાખે નહિ. તેમજ
કુકળ પકે તે કીક એવા વિચાર કદાચિત મનમાં આવવા દે નહિ. પ્રાણીમાત્રનું કિંત જિતવે

૭ દ્વિપદ ૧૬૫ પરિમાણ દ્વિપદ (જે પળવાળા) નું ઇચ્છિત પરિમાણ કરે. ઘાસ,
કાસી નોકર ચાકર તથા પોષક આદિ પક્ષીઓ તે દ્વિપદ પરિમલ મણુલ છે. માલોએ
કાસ કાસી નોકર ચાકર અધિક રાખવાં તે ઉચિત નથી કારણ કે તેમ કરવાથી પ્રમાણની
પૂર્તિ થાય છે. વળી જાતે કામ કરવાથી જેટલો જાતના થાય છે તેટલી જાન્ય પાસેથી કામ
લેતાં થઈ શક્યા નથી. જામ છતાં નોકર ચાકર રાખવાજ પડે તે બર્બાસુધી સ્વધર્મને
જોત મળે ત્યાં મુધી જાન્યધર્મને રાખે નહિ. સ્વધર્મને સદામતા પહેલે અને તે જાતનાપૂર્વક
તેમજ નિમકલવાલીથી કામ કરે છે. વળી તેમ કરવાથી પાખડીના સરખ પરિચય દૃષ
સમજિતના અર્થતઆરથી ખજી જાતી શકાય છે. કદાચિત્ જાન્ય ધર્મને રાખવા પડે તે તેમને
સ્વધર્મનુરામી જાનાવવાનો પ્રયાસ કરે. તેમના કામ પર પૂરી દેખરેખ રાખે કે જેથી કોઈ
કામ જાનવનાથી ન થવા પામે અને ધર્મોત્તાની સમર્થનું કાળ તેને ખજી પ્રાપ્ત થતાં તે ખજી
દવાણુ ધર્મોત્તા જાતી જાન્ય તેવીજ રીતે આડે રમ વગેરે વાકાન ખજી અધિક રાખવાં ન
તેહજે જેમકે તેથી ખજી પ્રમાણની અને જાનવનાની પૂર્તિ થાય છે. કદાચિત્ રાખવાં પડે તે
જાનવના ઝોળી થાય તેવો વિવેક રાખે. ઘસકાંતી તેમજ શકટ (ગાડો) આદિની મર્યાદા
કરે મર્યાદાથી અધિક રાખવાના પચ્ચક્રાણુ કરે પક્ષીઓનો તે પ્રથમ મતમાં જ નિવેધ
કરી દીધો છે. વળી એનું ખજી પરિણામ કરે કે જાલકા પુત્ર પુત્રી થવા જાડ હું જાખક
જાલકા' જાત ધારણ કરી લઈશ.

૮ ત્ર્યુપદ ૧૬૫ પરિમાણ—ચોપનાં પશુઓનું ઇચ્છિત પરિમાણ કરે. જેમકે માવ,
ભેડ, ઘેડા, હાથો, ઠંડ મધિયાં જઠરાં કૂતરાં ઇત્યાદિ પશુઓના આવશ્યકતાથી અધિક

સંકેદ કરવો આવશેને ઉચિત નથી કેમકે તેવા માટે વનસ્પતિ, પાણી આદિનો અધિક પારલ કરવો પડે છે કદાચિત્ પશુઓ રાખવા પડે તો અતરાય કર્મબંધનથી તેમજ દિંસાદૃવથી નેટણું બચાવ તેટલું બચવા કાળજી કરે તેમજ અમુક પ્રમાણથી અધિક થતુપદ નહિ રાખુ તેવાં પગરૂખાણુ કરે.

૯ કુવિધ યથા પરિમાણ—ધરવખર્ચીના ઇચ્છિત મર્યાદા કરે વસ્ત્ર, પાત્ર ફરનીચર વગેરે સામગ્રી આવશ્યકતાથી અધિક ન ગણે પરિચલ થોડો તેટલી ઉપાધિ પણ થોડી, કહ્યું છે કે “સંપત્તિ તેટલી વિપત્તિ,” દાખલા તરીકે વપરાશમાં થોડાં વાસણો આવતાં હોય છતાં સારસંભાળ તો ધરમાં નેટલાં વાસણો હોય તેટલાં બધાંની દરવી પડે છે વળી ધરવખર્ચી અધિક પ્રમાણમાં હોય ને તેમાં લીયક્રુગ વગેરે અનંતકાય જીવોની તેમજ ત્રસ જીવોની ઉત્પત્તિ થવાનો સંભવ છે, તેમની સાગસંભાળ કરતા તેવા જીવોની હિસા થઈ જાય છે, એવું જાણી મું આવકે અધિક ઉપાધિ વધારની નહિ જરૂર પૂરતા ગખવાની મર્યાદા કરી તેનાથી અધિક રાખવાનાં પચ્ચક્રખાણુ કરી લેવાં

આ પાંચમું વ્રત એક કાળ, ત્રણ યોગથી ગ્રહણુ કરાય છે અર્થાત્ અમુક પરિમાણથી અધિક પરિગ્રહણુ મન, વચન, કાયાના યોગથી નહિ રાખું. એવા નિયમ શ્રાવક કરે છે કાળ કે પ્રસંગોપાત પુત્રાદિને વ્યાપાગદિ દ્વારા ધનવૃદ્ધિ કરવાનું કહી દેવાય છે તેમજ તેને ધનપ્રાપ્તિ થવાનું જાણી ખુશાલી પણ ઉપજે છે

પાંચમાં વ્રતના ૫ અતિચાર.

૧ ખેતવત્થુ પમાણાષ્ટકમે—ક્ષેત્ર અને ધર વગેરેનું પરિમાણ અતિક્રમે-ઉદ્ભવે તો અનિચાર લાગે જેમકે મર્યાદા કરતી વખતે એક ખેતર રાખ્યું હોય પછી તેને લગતું બીજું ખેતર મળી જાય તો મર્યાદા ઓળંગી બીજું ખેતર પ્રથમનામાં ભેળવી દઇ એકનું એક ખેતર રહ્યું એમ મન મનાવે તેવીજ રીતે ધર સાથે (દીવાલ તોડીને) બીજું ધર ભેળવી દઇ સખ્યાનું પરિમાણ કાયમ રાખી જગ્યા વધારે તો અતિચાર લાગે કેમકે પરિમાણ કરતી વખતે ક્ષ બાષ્પ પહોળાઇતું કદાચ માન ન રાખ્યું હોય તો મન તો સાક્ષી પૂરે છે કે આ ધર કે ખેતર બીજાના છે અને હવે હું મારામાં ભેળવી દઉં છું તેથી શ્રાવકે તેમ કરવું તે ઉચિત નથી, કદાચિત્ અધિક ધર આદિ આવી જાય તો તેને પરોપકારાર્થે સમર્પણુ કરી દે.

૨ હિરણ્યુ મોવન્ન પમાણાષ્ટકમે—ચાંદી સોનાનું પરિમાણ અતિક્રમે તો અતિચાર લાગે મર્યાદાથી અધિક ચાંદી સોનું આવી જાય તો તેને પ્રથમની ઠાળમાં લગડીમાં કે દાગીનામાં ભેળવી દે અથવા સ્વયં કમાઈને પુત્રાદિને આપી દે તો અતિચાર લાગે ને પરોપકારાર્થે વાપરે તો પુણ્ય ઉપાજન કરે †

† કેટલાક કહે છે કે, ‘પરિચલ અનર્થનું મૂળ છે તેનાથી ધર્મ કે પુણ્ય થતું જ નથી’ તેમને પૂછીએ કે, ઉકત નવ પ્રકારના પરિગ્રહમાં બળીયા, ધર પણ છે તે ને સાધુજને ઉતરવા આપે તો શું કળ મળે ? ધાન્ય પણ પરિગ્રહ છે તે સાધુજને આહાર પ્રતિકાભે તો શું કળ મળે ? દુપદ-પુત્ર પુત્રી તે પણ પરિગ્રહ છે તેને દીક્ષા અપાવે તો શું કળ મળે ? તેને એ જ ઉત્તર મળશે કે સાધુજને દાન દેવાથી કે દીક્ષા અપાવવાથી એકાંત ધર્મ થાય છે જે પ્રમાણે આ ધર્મ પરિગ્રહના ત્યાગથી થયો તે જ પ્રમાણે જાણવું જોઈએ કે, જે સૂકૃત્યમાં પરિગ્રહનો સહવ્ય કરશે તેને ધર્મ તથા પુણ્ય થશે કેમકે અન્ન, પાણી, લયણ, સયણ, આદિ પરિગ્રહ જ છે અને તેનાથી પુણ્ય થાય છે એવું ઠાણુંગ સૂત્રમાં કહ્યું છે અને જે કુકૃત્યમાં પરિગ્રહનો ઉપયોગ કરશે તેને પાપ પણ થશે

૩ મનમન પમાણાધિક્કમે—રાક્ષ નાણુ અવેરાત અને પાન્નનું જે પરિમાણ મનુ જેલ તેનાથી અધિક રાજે અભવા પોતે ઉત્પન્ન કરી પુનઃક્રિને આપે તેા અતિચાર થાએ. કેમકે ઇન્દ્રિયો નિરોધ કરવા તથા પાપ પટાવવા માટે જ પરિમાણ કરાવ છે તેમ નહિ કરતાં સ્વર્ગ આપારદર્શિ દ્વારા દબ્બ ઉત્પન્ન કરી તે પુનઃક્રિની ગ્રાહીકીનું જતાણી પોતે સંતોષી જનવા થાએ. પરંતુ કેવળગાનીથી તે જાણ છુપા રહેતા નથી. મર્ણાદમી અધિક મન પાન્નથી મધ જન તેને મર્ણના કે પુણ્યના કામમાં વાપરે તેા દેવિત ન જને.

૪ કુપિત ચક્રવર્ત પમાણાધિક્કમે—દ્વિષદ નોકરાશિ તથા અનુભવ તે પણ તેનું જે પરિમાણ મનુ જે તેનાથી અધિક રાજે તેા અતિચાર થાએ. માત્ર વજેરે મર્યા રાખેલાં પશુઓનું જન્યાં માટે પચ્ચક્રમાણુ કરતી વખતે અભાર રાખવાને ઉપદેશ રાજે તેા ઠીક છે, નહિ તેા તેમને ક્રુઅસ્થાનકે ખેંચાડે તેા જ અતિચાર જાણી રહે. કદચિત્તુ લુપ્તાં લગ્યાં પશુને તથા મૃત્યુના ક્રુઅર્થથી જાગાવેલાં પશુ પક્ષીને અન્ન સ્થાને માંદગવાને યોગ્ય તે ન માત્ર ત્યાં સુધી અનુકેપાસ્તુકથી રક્ષણ કરવા સાર રાજે તેા દેવ નહિ. લોભ નિમિત્તે ન રાખવાં જોઈએ.

૫ કુવિપ પમાણાધિક્કમે—મસ્તખરીની વાહણ, કુલણુ ફરતીચર વજેરે અધિક મધ મર્્યા જેલ તેને પુનઃક્રિના નામનાં કરી લાઇ રાજે તેા અતિચાર થાએ. એક સેલ જારખી પણ મર્ણાદમી અધિક રાખવાથી દેવ પાત્ર મવાય છે.

તુલ્યા એ કુઃખનું જગ છે કલ્પોપાજ્ઞન કરવાને માટે દાહ, તપો, જાળ, તરણ, કુલાણી અદર્શ અનેક કષ્ટો સહેવાં પડે છે. મનની શક્તિ મર્્યા કુકુળના, રાજ્યના અનેક અમાઓ ઉપરિચિત થાવ છે. કૃષ્ણ મનુજ તેા ખડાં ખમ્તાં પણ કુખીત થાવ છે. અગ્નિ, વાલ્મી, ચેતર ઇન્દ્રક્રિના પ્રયોગે કાશ્ચિત્ત મનનો નાશ મર્ધ જન તેા પણ મનનો મર્યાકે કુખ વડે છે. આજ જાણી માત્રક સર્વેશા તુલ્યોનો પરાભવ કરી ન શકે તેા પણ આસ્તે આસ્તે મમ્તવ પટાવવાને પ્રયત્ન કરે. પરિમકની મર્ણાદ જાણી અવસ્થ કરવી જોઈએ. વળી વિચારતું કે જને તેટલી દબ્બની શક્તિ થાવ તેા પણ મને શા કામની છે? કુળર ધોધ મર આંકણે જેલ તેા પણ સવારીમાં તેા એક જ ધોડો. કામ આપવાનો છે. જને તેટલાં મશન હશે તેા પણ કું તેા એકજ મકેનમાં રહીશ. આજ છે તેા વિના કસણુ પરિમક વધારી નકાણી ઉપદ્રવ અને આરભ સમાર જના પાપ શા માટે વધારવાં? આ પ્રમણે વિચાર કરી સતોષ મારણુ કરી મર્ણાદિ થવું અને ૭ મર્ધ તથા પુણ્યના પ્રતાપથી દબ્બ પ્રાપ્ત થવું છે તે જ માર્ગે પ્રાપ્ત દબ્બનેા સદબ્ધવ કરને. યાનરદિક ખર્ચોન્નતિ, સ્વા, દાન ઇન્દ્રદિક સુકૃત્યમાં જેટલું દબ્બ વપરાયો તેટલું જ દબ્બ તમાર છે. જાણી રહેતે તેના મર્યાકે તેા તમારી દેવકીમાં અચર દેવકી જાત ખીજ જનશે અને તે મનને ઉપાજ્ઞન કરવામાં જે જે પાપ થવું હશે તેનો ચાંસડી તેા તમારી સાથે જ આવશે. તે પાપ પુણ્યનાં ફળ જોગવતી વખતે તમારા દ વધી મેહમજાક ઉગાવનારા સ્વભાવ મિત્રો કેઇ સહાયતા કરવા કે સુખકુખમાં જાગ લેવા આવનાર નથી. આદ્ય તે કવ' કેઇ સમજ રહે છે. ખતાં જન મેહમાં ફાગળને કુકુળક્રિના કારણે કષ્ટો વેડી દબ્બો-પાજ્ઞન કરી કુખને વેળાતું એ સુવ માણો. માટે ઉગ્નિ નથા, માટે સતોષ મારણુ કરને. વળી મધમાં દબ્બનેા અનુકે કિરશેા જગાડવાના અકવવાળાની લક્ષ્મી અમળ રહે છે. વૈદ્યાક્રિતિની જાણ શક્તિ થાવ છે. જનસમાજમાં પણ જાન મદરવ મહે છે. હવે સદુપ રહે

છે. આ પ્રમાણે સુખપૂર્વક જીવન વ્યતીત કરી આગળ ઉપર સ્વર્ગના અને અનુક્રમે મોક્ષનાં સુખ પ્રાપ્ત કરી શકે છે

ત્રણ ગુણવ્રત

જેવી રીતે ક્રાહારમાં રાખેલું ધાન્ય વિનાશ પામતું નથી તે જ પ્રમાણે નિમ્નોક્ત ત્રણ ગુણવ્રત ધારણ કરવાથી ઉક્ત પાંચે અણુવ્રતનું સંરક્ષણ થઈ શકે છે. તથા સર્વ દિશાની અને સર્વ પદાર્થોની નિગંતર અનનતી ક્રિયા આવતી રહે છે તેનો સંકેત થવાથી આત્મગુણોની વિમુક્તતા અને વૃદ્ધિ હોવાથી ત્રણ ગુણવ્રત કહેવાય છે, છઠું વ્રત ક્ષેત્રથી ૭મું વ્રત દ્રવ્યોથી, ૮મું વ્રત ભાવથી મર્યાદા કરીને આશ્રવનો સંકેત કરે છે અને સવરગુણોના વધારા કરે છે

છઠું દિશાપરિમાણ વ્રત

મુખ્ય દિશા ત્રણ છે. ૧ ઉર્ધ્વ (ઉચ્ચ) દિશા ૨ અધો (નીચી) દિશા અને ૩ તિરછી દિશા. તેના ૧ પૂર્વ, ૨ દક્ષિણ, ૩ પશ્ચિમ, ૪ ઉત્તર, ૫ ઉર્ધ્વ અને ૬ અધો એમ છ પ્રકાર પશુ કહી શકાય ૧ પૂર્વ, ૨ અગ્નિ, ૩ દક્ષિણ, ૪ નૈઋત્ય, ૫ પશ્ચિમ, વાયવ્ય, ૭ ઉત્તર, ૮ ઇશાન, ૯ ઉર્ધ્વ અને ૧૦ અધો એ રીતે ૧૦ પ્રકાર પશુ થઈ શકે અને વિસ્તારે ૧૮ પ્રકારની દિશાઓ કહી છે—૪ દિશા, ૪ વિદિશા (ખૂણા) એ ૮ તથા ૮ આંતરા એ ૧૬ તથા ઉર્ધ્વ અને અધો મળી ૧૮ પ્રકારની ૬ દિશા છે, પરંતુ અહિં મુખ્યતાએ પ્રથમ કહી તે ૩ દિશા જ ગ્રહણ કરી છે તેમાં ગમનાગમન કરવાની મર્યાદા ન હોવાથી જેવી રીતે બારી બારણાં ખુલ્લાં રાખવાથી ઘરમાં કચરો ભરાય છે તેવી રીતે દિશા પારમાણુ ન ધરાવતે સમસ્ત જગતમાં થતાં પાપકર્મોના હિસ્સા (રાવી) આવે છે અને મર્યાદા કરનારને તે જટલ ક્ષેત્ર ખુલ્લું રાખ્યું છે તેટલાનોજ પાપનો હિસ્સો આવે છે, બાકી આખા લોકનો આશ્રવ બંધ થાય છે એટલા માટે શ્રાવક ૧ ઉર્ધ્વ દિશાનું યથાપારમાણુ—ઉર્ધ્વ દિશામાં ગમન કરવાનું પરિમાણુ કરે જેમકે પહાડપર, વૃક્ષપર, મહેલપર, મીનારા પર, તથા દેવનાનાં કે વિદ્યાધરનાં વિમાનમાં બેસીને અથવા હવાઈ જહાજ (બલુન)માં બેસીને તથા આકાશમાં ગમન કરવું પડે તેના કોશનું પરિમાણુ કરે ૨ ‘અધો દિશાનું યથા પારમાણુ’ અર્થાત નીચી દિશામાં ગમન કરવાનું પરિમાણુ કરે જેમકે તલધર બોયિરાં, સુવર્ણકિની ખાણ, શુક્રા, કૃવા, વાવડી વગેરેનું પરિમાણુ કરે ૩ “ત્રીછી દિશાનું યથા પરિમાણુ” અર્થાત ત્રીછી દિશામાં ગમન કરવાનું પરિમાણુ કરે, જેમકે પૂર્વમાં, દક્ષિણમાં, પશ્ચિમમાં, ઉત્તરમાં આટલા કોશથી અધિક મારે જવું નહિ એમ પરચ્ચક્ષાણુ કરે આ પરચ્ચક્ષાણુ બે કરણ ત્રણ યોગથી થાય છે. તેનો હેતુ મર્યાદિત ક્ષેત્રની બહાર જઈને ૧૮ પાપ અને ૫ આશ્રવથી નિવર્તવાનો છે પરંતુ કોઈ જીવને બચાવવા માટે સાધુનાં દર્શનાર્થે, કોઈ મહા ઉપકારનાં કામને માટે તેમજ દીક્ષા ધારણ કર્યા પછી મર્યાદિત ક્ષેત્રની બહાર જાય તો વ્રત ભંગ થતો નથી

* ૧૮ ભાવ દિશા—૧ પૃથ્વી, ૨ પાણી, ૩ અગ્નિ, ૪ વાયુ (એ ૪ સત્ય) ૫ અગ્રમીજ, ૬ મૂત મીજ, ૭ સ્કન્ધમીજ, ૮ પર્વ બીજ, એ ચાર ભેદ વનસ્પતિના, ૯ બેષદ્રિય, ૧૦ તેષદ્રિય, ૧૧ ચઉરિદ્રિય, ૧૨ પચેન્દ્રિય, (એ ૪ તિર્થંચ) ૧૩ સમૂચ્છિમ, ૧૪ કર્મભૂમિ, ૧૫ અકર્મભૂમિ, ૧૬ આંતરદીપ (એ ૪ ભેદ મનુષ્યના) ૧૭ નરક અને ૧૮ દેવતા. એમાં સકર્મી જીવો ગમનાગમન કરે છે

છઠ્ઠા પ્રવચન ૫ અતિચાર

૧-૩ ઉપવ' અધી, તિપ'કૃષિયા પરિમાણતિક્રમ-જીવો નીચી અને ઘ્રોળી દિશામાં વચન કરવાનું જે પરિમાણ ક્યુ' છે તેનું સમબલ્યપૂર્વક ઉચ્ચ'થન કરે તેો અતિચાર થાય અને કરેલા પરિમાણને જુદીને નિશાના વશમાં બેસતન થઇને મહાંવાસુ હવામાં હવર્ધ' બહાજદારા છૂટી જાય તેો રેલમાં, મોટરમાં નિત્રા બાવી જવાથી બહાજ ૩ સ્તીખરજી વેલન અર્ધિ થઇ જવાથી અને દેવના તથા વિદ્યાધર કરણુ કરી બધ જવાથી 'કેદમિત્ર' મર્ષાદ્ય ઉપરાંત અસ્ત્યો જાય અને ત્યાં જઇને પાંચ આમવચાથી કેતલ' આગવનું સેવન કરે તેો અતિચાર થાય અને એવી રીતે મર્ષાદ્ય બહાર જવાનું જ્યાં જાન થયું ત્યાંથી જ પાછો ફરે અને મર્ષાદિતિ દ્વેષની આદર આવે ત્યાં સુધી આમવનું સેવન કરે નહિ તેો અતિચાર થાય નહિ. તેથીજ રીતે વાયુમાં છૂટીને ડાઈ વસ્તુ મર્ષાદિતિ દ્વેષની બહાર જાયી જઇ હેમ, હૃષિકિયા પદી જઇ હેમ અને તેને સેવા મટે પોતે જાય જાયવા બીજા પાસે મચાવે તેો અતિચાર થાય, ખરવ ડોળને કાઢા વિના જ બીજા કેમ જાયી આવે તેને પ્રકણુ કરી લેતો દેવ થાય નહિ

૪ દ્વેષદ્વિ—દ્વેષમાં રૂઢિ કરે તેો અતિચાર થાય, જેમકે આરે દિશાએ ૫-૫ ચાઉ દ્વેષ રાખ્યું હેમ અને કદચિત્ત પૂર્વમાં ૧ ચાઉ જવાનો પ્રસવ પડે ત્યારે વિચાર કરે કે પશ્ચિમમાં જવાનું આરે કંઈ કામ પડ્યું નથી મટે પશ્ચિમના ૫૦ ચાઉ છે તે પૂર્વમાં મેગવી છઠ્ઠે આમ વિચારી પૂર્વમાં ૫ ચાઉથી આધક જાય તેો અતિચાર થાય આમ આવકે ૮ કરવું જોઈએ.

૫ સમ્પન્ન તરધાએ—સડેક પડ્યા છતાં બાજણ વધે. હેલ, ચિત્ત બ્રમ અર્ધિ કારણે વિરમણ થઇ જાય કે મે પૂર્વમાં ૫ ચાઉ રાખ્યા છે કે ઉપ ચાઉ ૧ જ્યાં સુધી રમણ ૮ થાય ત્યાં સુધી ૫ ચાઉથી આધક જાય તેો અતિચાર થાય.

૬ મ્ત મારણુ કરવાથી ૩૪૩ બનરજીવના વિસ્તારવાળા સપૂર્ણ દોષનું જે પાપ આવવું હવ તે રોકાઇને જેટલા જાતની મર્ષાદ્ય કરી હેલ તેટલા જ દ્વેષનું પાપ આવે છે વખ્યાનિ નિરોધ થઇ જાય છે અને મનને શન્તિ પ્રાપ્ત થાય છે મતધારી આવકે સ્વર્ગ કમે કરી મેક્ષના સુખ પ્રાપ્ત કરી લે છે

સાતમું ઉપસોગ પરિસોગ પરિમાણ પ્રત

આદાર—જન પશુ, પક્ષી, સાક અપર, ત બાલાદિ જે વસ્તુ એક જ વંદ જોજવવામાં આવે તે ઉપસોગ અને રચન વજ બદલ, ઓ, સપનાસન વાસણુ અર્ધિ ૭ વસ્તુ વારવાર જોજવવામાં આવે તે પરિસોગ એ જ ને પ્રકારની વસ્તુના મુખ્યત્વે ૨૧ પ્રકાર કાઢા છે તેની મર્ષાદ્ય આવક કરે છે

૧ ઉચ્ચસ્થિવિદ સરીર સાદ કરવાના કે શોષ નિમિત્તે રાજવાના રમાજ કુવાજની મર્ષાદ્ય, ૨ કાલજ વિદ કાલજની મર્ષાદ્ય, ૩ હજવિદ—પેરી જાજી નાગીએર, નારની અર્ધિ હજ ખાખાં તેમજ માથામાં નાંજવાના આંગિયાં વગરની મર્ષાદ્ય, ૪ જાજીવિદ—જાતાર તેલ કુમેલ અર્ધિ સરીર મેળવવાના તેમની મર્ષાદ્ય, ૫ ઉચ્ચસ્થિવિદ સરીરને સ્વચ્છ સતેજ કરવા મટે પીડી વગેરે મેળવવાની મર્ષાદ્ય, ૬ ધન્યસ્થિવિદ—સનાન પશુની

મર્યાદા, ૭ વત્યવિહં-વસ્ત્રની x જાત અને સંખ્યાનું માન, ૮ વિલેવણવિહં-વિલેપન જેવાં કે સુખડ, કેશર, અગર, અત્તર, તેલ, સેન્ટ વગેરેની જાત અને માપ, ૯ પુષ્કવિહં-કુલની જાત અને સંખ્યા, ૧૦ આભરણવિહં-ધરણીની જાત અને સંખ્યા ૧૧ ધ્રુપવિહં-ધ્રુપની જાત અને વજન, ૧૨ પેન્જવહ-દ્વંધ, રાખડી શરખત, ચા, ફાશી, ઉકાળા આદિ પીવાની વસ્તુની મર્યાદા, ૧૩ ભદ્રૂખણવિહં-પકવાન કે મીઠાઈની જાત, ૧૪ ઓદણવિહં-ઓખા, ખીચડી, ચૂલી આદિની જાત, ૧૫ સ્પવિહં-ચણા મગ, મઠ અડદ આદિની દાળ તથા ૨૪ પ્રકારનાં ધાન્ય, ૧૬ વિગયવિહં-દ્વંધ, દહીં, ઘી, તેલ, ગોળ, સાકર, ૧૭ સાગવિહં-મેથી, તાંદલજો પ્રમુખ ભાજી, તથા તુરીયાં, કાકડી, ગલકા, બીડો, વાલોળ, આદિશાકની જાત, ૧૮ માહુરવિહં-અદામ પરતા, ચારોળી, ખારેક, દ્રાક્ષ, અંથુર, અખોડ આદિ મેવા જાત, ૧૯ માહુરવિહં-અદામ પરતા, ચારોળી, ખારેક, દ્રાક્ષ, અંથુર, અખોડ આદિ મેવા તથા આખળાં આદિના મુરખ્યા, ચલકદ આદિ ૧૯ જમણવિહં-ભોજનમાં જેટલા પદાર્થો ભોજનવામાં આવે તે ૨૦ પાણીવિહં-નદી, તળાવ, ફવા, નળ. નહેર કુંડ અથવા વરસાદનું પાણી; તેવી જ રીતે ખાઈ, મીઠું, મોણું આદિ પાણીની જાત, ૨૧ મુખવાસવિહં-પાન, સોપારી, લવિગ, એલચી, જાયફળ, ચૂણું, ખટાઈ, પાપડ, આદિ મુખવાસની જાત ૨૨ વાહનવિહં-હાથી ઘોડા, ઉટ, બળદ, પ્રમુખ ચરતાં, ગાડી, બગી મોટર, સાયકલ, ચાના, પાલખી પ્રમુખ ફરતા, વહાણ મછવા, હોડી, સ્ટીમર, આદિ તરતાં, વિમાન, ગભારા આદિ ઉડતાં ઇત્યાદિ જેટલાં સવારીના ઉપયોગમાં આવે તે વાહન ૨૩ વાહનવિહં-પગરખાં, ચપલ, ચાખડી, મોજાં વગેરેની જાત ૨૪ સયણવિહં-ખાટલા, પલગ, પાટ, ફેચ, ટેબલ, ચુરશી, બિઝાનાં વગેરેની જાત ૨૫ સચિત્તાવહ-કાચા દાણા, કાચી લીલોતરી, કાચુ દ્રવ્ય, જેમકે ઘઉં એક વસ્તુ છે પણ તેની રોટલી પુરી, ચુલી, આદિ ધણી ચીજો અને તે જુદાં જુદાં દ્રવ્ય થયા વળી તરેલી પુરી અને તવામાં કરેલી પુરી એમ બે દ્રવ્ય થઈ ગયાં એમ દરેકમાં દ્રવ્યના ભેદ જાણવા.

ઉપર કહેલી ૨૬ વસ્તુમાં કેટલીક તો ઉપભોગની છે અને કેટલીક પરિભોગની છે તેમાં સર્વ વસ્તુઓનો સમાવેશ થઈ જાય છે શ્રાવકોનું કર્તવ્ય છે કે જે અધિક પાપકારી વસ્તુ હોય તેને ત્યાગ કરે અને જે વસ્તુ ભોગવ્યા વિના ચાલી શકતું નથી તેની ગણતરી તથા વજનનું પરિમાણ કરે અને બાકીના પચ્ચક્ષુખાણુ કરે પરિમાણ કરેલી વસ્તુમાંથી પણ અવસરોચિત કમી કરતો રહે, પરંતુ લુબ્ધતા કદાપિ ધારણ કરે નહિ.

x એક ગજ રેશમ બનાવવામાં હજારો કીડાની ઘાત થાય છે રેશમના કીડાએ પોતાના મુખમાંથી લાળ કાઢી પોતાના જ શરીર પર લપેટેલી હોય છે તે જો અદરનો કીડો એની મેળે જ યોગ્ય સમયે બહાર નીકળે તો બધા તંત્ર કાપીને નીકળે એટલે તેને ઉના ખદખદતા પાણીમાં નાંખી કીડાઓને મારી નાંખે છે અને પછી રેશમ ઉકેલી લે છે, રેશમી વસ્ત્ર પહેરનાર આ પાપનો ભાગીદાર થાય છે માટે શ્રાવકે રેશમી વસ્ત્ર પહેરવાં નહિ

* પુલ્લ અધિક ક્રોમળ હોવાથી તેમાં અનંત જીવો હોય છે, તેમજ તેમાં ત્રસ જીવોનું પણ નિવાસસ્થાન હોય છે તેનું હેદન ભેદન કરવાથી ત્રસ જીવોની હિંસા થઈ જાય છે. કેટલાક અંચ જીવો દેવ દેવીને કૂલ ચડાવવામાં ધર્મ માને છે. શ્રાવકે આમ કરવું ઉચિત નથી.

૨૨ અવસાન X

૧-૫ વાં પીપ્પલા, પીપર, ઉજરી અને કાંઠા જે પાંચેનાં ફળોમાં ઝીણા બહુનો પર્ણા દેખ છે અને તેમાં ત્રસ ઇલાની ઉત્પત્તિ, પણ આધક થાય છે ઉચ્ચરનાં ફળને દેખવાથી પ્રત્યક્ષ ઉક્તિ થયો તેમાંથી નીજળવા દેખાય છે ૧ યરિા-મહુડાં, અમ્બુર તથા કાંઠાંને સેમવે છે તેમાં બેસુમાર કાંઠા ઉત્પન્ન થાય છે તેના આકાર કાંઠી વખતે કાંઠાનો પણ આકાર નીકળે છે તેને યરિા કાચવા ઘર કહે છે તેનું સેવન કરનાર પાત્રક બની ગય છે, જેમ તેમ જાડે છે મળ મૂલ આદિ ગણીનાં સ્થાનમાં પડી ગય છે મગા, જમિની, પુત્રી આદિની સાથે કુશળ પશુ કરી લે છે કાં માત્ર જાગનાં કરી લે છે. કાચાં બની ગય છે નકાળાબ કદવાકદમનો કાંઠા વિચાર કરવો નથી. તેના ધરમાં નિતર લાકડાં જમ્યા થાયું રહે છે તે માતા પિતા, શ્રી પુત્રદિને મારે પાડે છે કદાચ વધુ પડેલાં ઘર પીએ છે તો અકાળે મૃત્યુ પામી નરકમાં ગય છે આનું મહાન જનનનું કારણ બહુ પ્રસાદ ધર્મનાં કુશળે કરીશમાં પણ નિશા યાત્રને કરામ બતાવ્યા છે મારે તેનું સેવન કરવું તે હિંદુ-મુસલમાન સર્વેને મદે અનુચિત છે ૨ મીસ-મચ્છ કચ્છ બચેર બજાર પ્રાણી ગાય, ભેંસ, નકારાં આદિ ગાયમાં રહેનારાં પ્રાણી, દરણ સસલાં સુવર આદિ જનનમાં રહેનારાં પ્રાણી, ચકરાં કુશળ કિનૂતર આદિ ઉલ્લાં પ્રાણી ઇલાની ઇલાની કદાચ વચાથી જ મીસ તોવાર થઈ શકે છે માત્ર પેટનો ખાડો પૂરવા મારે જ ઉપયોગી અને ઉપકારી પ્રાણીઓ કુશળે પોષિત પદાર્થો ઉપજાવે વચ્ચેથી દેનારાં અને પાત્ર, તરણાં આદિ નિર્માણ વસ્તુથી પેતાની આજીવિકા ચકાવનારાં નિશારાં નિરપરાધી ઇલાની માત્ર કરવી તે કચ્છ જ કૃતધર્મનું કામ છે પ્રાચીન કાળમાં જોવી નીતિ પ્રચલિત હતી કે જો કદાચ પણ મુખમાં તરણ થઈ શકે તો તેને પણ અભયધન મળવું તો પછી નિત્ય વચ્ચે કદાચ કરનારાં વસ્તુઓ પર પાતળીપણું તો મુદ્દત ન કરવું જોઈએ કેતકપણ પશુની પાત કદી પણ ન કરવી જોઈએ તેમ જ મીસ પણ ખાનું ન જોઈએ. ઇસ્લામ ધર્મનાં શાસક પેશાગને પણો નાવાક સમ? છે અને તેનો ગાય કપાનિ ન બાંચે તેરલા મારે જ વચ્ચે કરે છે, મીનીય દેખી ક્રમ જન લદ્દ કરે છે તો પછી પેશાગથી ઉત્પન્ન થયેલી વસ્તુ મીસ તો રપક કરવા ચોખ પણ નથી કરાને કરીશના કાશ્મન પારામાં મીસને કદાચ બતાવું છે સુરતક દબની કાંથી જાતનામાં પુર આજીવિકાપ્રાપ્તિ કરવા પુ છે કે મીસા અને લોહી અને પડોની કાંથી નદિ, જાવું એક પાદેજમતી પાપનો મ જ પડોચો. નાજાવના ૨ મા પ્રકારમાં કૃત્તિ છે કે, "Thou shalt not kill" અર્થાત્ દિશા કરવી નહિ આ પ્રમણે દિશા કરવાનો મત

નમરવેશનાં પાત્ર કદેર પાણીમાં બીજાવેલ રહેતાં દોલથી તેમાં તેવા જ રમવા થક ઇવો તથા લીલપુત્રની ઉત્પત્તિ થાય છે તેથી તે ખાત્ર પોત જ નથી.

X આ ૨૨ અભયધર્મનાં નામ મધ્યમાંથી લીધાં છે તે બધાંને જોઈ જાનાં સમબંધ ન જોઈએ કેતકાં જદુ પાપનાં સ્થાન છે કેતકાં શ્રીમાં પાપનાં સ્થાન છે કેતકાં રપક કરવા ચોખ પણ નથી અને કેતકાંને બીજાંમાં મદલ પણ કરે છે વિવેકી માત્રોને જોઈ કેતુ ૧૫ થાય તેમ કરવું જાય છે

જ્યાં ધર્મના માનનીય શાસ્ત્રોમાં છે અને હિસા વિના માંસ થતું નથી. તેથી માંસ ખાવાની કંઈક જ મના થઈ ગઈ. વળી પણ માંસ રક્ત અશુચિથી ભરેલું અને દુશ્વળ ધીયુક્ત હોય છે અને ક્ષય, ગડમાળ, રક્તપિત્ત, વાત, પિત્ત, સંધીવા તાવ, અતિસાર આદિ અનેક રોગોના ઉત્પાદક માંસનો ખોરાક છે તેવી જ રીતે જાતિ અને ધર્મથી બ્રહ્મ કરનાર તથા ભવિષ્યમાં નર બનીને હું લઈ જનાર અને મહાન દુઃખદાતા માંસનો ખોરાક છે. તેથી અબક્ષ્ય છે. ૮ મધ પણ

§ તુહં પિવાઈ મસાઈ । खडाई सोल्लगाणि य ॥

સાવિત્રી મિસ મંસાઈ । અગ્નિ વળ્લાદ્વેગસો ॥ ઉત્તમ અમ ૧૯ ગાથા. ૬૯

અર્થ—નારકીને પરમાધામી કહે છે કે, તને માંસ બહુ પ્રિય હતું તે માંસના ટૂંકડાને તળીને ખાતો હતો; તો હવે તારા જ શરીરનું ગરમાગરમ માંસ તને ખવરાવીએ છીએ. તે તારે ખાવું બેઠાં આમ કહી તેના શરીરનું માંસ ચીમટાવડે તોડી તોડી તેને અગ્નિમાં ગરમ કરી ખવરાવે છે, આમ માસાહારીની નરકમાં ભયંકર દુર્દશા થાય છે.

हिंसामूल ममेध्य मास्यदमलं ध्यानस्य रौद्रस्य यद् ।

व्रीमत्सं रुधिराविल कृमिगृहं दुर्गन्धिपूयादિકं ॥

शुक्का सूक्ष्मप्रभव नितान्तं मलिन सद्भिः सदा निन्दित ।

को भूक्ते नरकाय रक्षस समो मांस तदात्मदुइ ॥

અર્થ—માંસ તે હિંસાના મૂળ કારણભૂત છે, અપવિત્ર છે, રૌદ્રધ્યાનનું કારણ છે. આવમાં મલિન છે. દોહીથી ભરેલું, દુર્ગંધીવાળું વીર્ય તથા દોહીથી ઉત્પન્ન થયેલું એટલા માટે અત્યંત મલિન છે. સર્વ સત્યપુરુષોએ તેની નિંદા કરી છે આવા માંસનું ભક્ષણ તે જ કરે છે કે જે આત્માદોહી અને રક્ષસ સમાન હોય છે પરંતુ સારા માણસો કદાપિ રક્ષકક્ષણની ધ્વજા પણ કરતાં નથી

योऽति यस्य च तन्मांस, मुभयो पश्यतांतरं ।

एकस्य क्षણिको तृप्ति, रन्य प्राणैर्वियुज्यते ॥

અર્થ—જે માંસ ખાય છે, અને જેનું માંસ ખવાય છે તે બન્નેના મુખદુઃખમાં ફેરફાર બધો તફાવત છે ? તેનો જરા વિચાર કરો । માંસ ખાનારને ક્ષણિક તૃપ્તિ થાય છે અને તે ખિચારાં પ્રાણીનાં અમૂલ્ય પ્રાણોનો સમૂળ નાશ થઈ જાય છે

ફેટલાક કહે છે. અમે હાથથી હિંસા કરતા નથી, પરંતુ તૈયાર માંસ ખરીદ કરી ખાઈએ છીએ તેમાં અમને શા દોષ ? પણ તે એમનું કથન અચાનકતાનું છે. કારણ કે, મનુષ્યના પાંચમા અધ્યાયના ત્રીજા ભાગમાં મનુ મહારાજે આઠ જથ્થોને ઘાતક કહ્યા છે

अनुमन्ता विशसिता निन्दन्ता क्रयविक्रया ।

संस्कृता चोपहर्ता च, खादकश्चेति घातकाः ॥

અર્થ—૧ પ્રાણી વધતી આરા દેનાર, શરીરને ધા કરનાર, ૩ મારનાર, ૪ વેચાતું લેનાર, ૫ વેચનાર, ૬ પકાવનાર, ૭ પારસનાર અને ૮ ખાનાર એ આઠેય ઘાતક હિંસક છે.

માંસ મહાયિતાડમુત્ર, યસ્સ માંસ મિદ્વાદાયહં

પતન્માંસસ્ય માં સ્તવ, નિરુક્તં મનુરબ્રવિતઃ ॥

અવસ્થા છે. મધમાખીએ જાનેક વનસ્પતિનો રસ એક રથાને એકઠો કરી તે ઉપર ભેટી રહે છે. વાપરી બીસ વચેરે દલકી જાતનાં મનુષ્યો જાગ્રિપ્રયોગથી માખીએને દ્યારી, ભગારી તેના મદા સુશીળતે રોષાર કરેલા મધપૂડાને કપડામાં બાંધી નીચેલી લે છે તેમાં માખીએના ઇંડાંનું પણ રસ ભળેલો હોય છે. આથી પુણ્યસ્થા જાને પાપથી પેદા થતા પદ્મનાં પાંચ મેઝ નથી. ૬ માખણ—જાણથી અમર મધા બાદ જોડા જ કળમાં માખણમાં હૂમી જાદિ ઇવેલી ઉત્પત્તિ થઇ જાય છે તથા લીજ દુગ પણ આવી જાય છે તેમજ કાષ્ઠવિદારને વધારનાર હોવાથી માખણ પણ અવસ્થા છે. ૧ દિવ-અરફ તે કાચા પાણીને જમાવેશ હોવાથી અસખ્ય ઇવેલો પિંડ હોવાથી અવસ્થા છે. ૧૧ વિષ-ઝેરી પદાર્થો જેવા કે જરીણ વજીઆત, સોમક, કાચ, માંજો, તમાકુ ઇત્યાદિ નિશી ઉત્પન્ન કરનાર વસ્તુ પણ અવસ્થા છે. આવી વસ્તુઓ ડેટલાક શીખ નિધિરો ખાઈ છે અને ડેટલાક રેત્યાંનિ કારણે ખાઈ છે એકવાર ખાતું છા ક્યો પછી તે ઉપનું મલુજ કુરોશ થઇ જાય છે. આવા પદાર્થો ક્ષણેક ઘુરસો ખાઈ છે પણ જરિણને સરીરની ધણીજ અરાખી કરી નાખે છે કેથી વસ્તુને સેવનાર મનુષ્ય જલહીન, તેજહીન, રશહીન, જની જાય છે તેના સ્વભાવ ઝીરીયો થઇ જાય છે. સમય પર ડેટ કરવાની વસ્તુ ન મળે તો રાત રાત તારકી તારકી અકળા મૂલ્ય પામે છે, વળી જરીણ જાદિ ઝેરી પદાર્થો જમાવવામાં જાનેક ત્રસ ઇવેલી થતા થાય છે એટલા માટે ડેટ/પણ પ્રકારના કેથી પદાર્થો સેવન કરવા મેઝ નથી. ૧૨ કરા-જાકાકામાંથી પડતા કરા પણ અસખ્ય અપકાલ ઇવેલો પિંડ અને રેત્યાપાક હોવાથી ખાવા મેઝ નથી. ૧૩ મારી-ઝેર મેળવીયન ખી ક્ષત્રીય પાંચે રેતની મારી ખાવાથી જમરી પાંકુરોજ, ઉદરદિ, મદ્દાજિ બંધોસ જાદિ જાનેક રેત ઉત્પન્ન થાય છે તથા અસખ્ય ઇવેલો પિંડ હોવાથી તે વસ્તુ ખાવા મેઝ નથી. ૧૪ રાત્રીભોજન-સૂત્રાંત પછી જાને સૂત્રાંત પહેલાં ડેટ પણ વસ્તુનું ખાનપાન કરતું તે તદ્દન અનુમિત છે. ડેટલાક રાત્રે કેવળ જાન થતા નથી પણ પકવાનદિ ખાઈ લે છે તે પણ અનુમિત છે. કારણ કે રાત્રિભોજનને જાંબણે જોડાનું કર્યું છે. તેમ કરવાથી જાનેક ત્રસ ઇવેલું કક્ષણ અને રેત્યાપત્તિ થાય છે. કરાણીયા, કરાણી અને સપની ગરમ જાદિ રાત્રીભોજનમાં ખાઈને મલ્લા મૂલ્ય પામ્યાના કાળમાં મેળવુદ છે. ૧૫ પપેટ દહ-દમ્મ, જનમદ્ધ અંતર ઇત્યાદિ કોશ કે ૭માં મલ્લા બીજ હોય છે અને જેટલાં બીજ તેટલાં ઇવ

જાય — મનુષ્ય કહે છે કે નિરકતથી માંસનો જાય આ પ્રમાણે થાય છે. માંસમાત્ર નસન્ધમાત્ર જાય જે પ્રમાણે ઘૂંચાયે કક્ષણ કરે છે તે જ પ્રમાણે જવાતરે ઘૂંચાયે તાર કક્ષણ કરીલ ખાવો માંસનો જાય થાય છે.

અમાસુ ય પદ્માસુ વિવિધમાણાસુ ય મંસપતીસુ ।
આર્પતિય મુપપામા, મણિમો મુણિનો ય ઝીપાળ્ય ॥

અર્થ — જન વિગતર જાખાવનાં શાકમાં કપુ છે કે કાચા માંસમાં પાકા માંસમાં, રથાના માંસમાં અને માંસની પ્રમેક અરથમાં જાનત નિમેતીયા ઇવેલી તેમાં ઉત્પત્તિ થતી જ રહે છે.

જાણવા. ૧૬ અનંતકાય—(૧) સૂરજ, (૨) વજ્રકંદ, (૩) લીલી હળદર. (૪) આદુ, (૫) ક્યુરા, (૬) સવતારી, (૭) ખિરાલી, (૮) કુંવાર, (૯) ચોર, (૧૦) ગુલમેલ, (૧૧) લસણ, (૧૨) વંશ કારેલી, (૧૩) ગાજર, (૧૪) સાજીવણ, (૧૫) પક્કકદી, (૧૬) ગિરકરણી (નવા પાંદડાની વેલ) (૧૭) ખીરકંદ (૧૮) ચેગી, (૧૯) લીલીમોચ (૨૦) લોણ વૃક્ષની છાલ, (૨૧) ખિલુડા કંદ, (૨૨) અમરવેલ (૨૩) મૂળા, (૨૪) ભૂમિકેડા, (૨૫) વિરડા (ધાન્યના અંકુરા) (૨૬) ઢગ ખથવા (૨૭) કુગળી, (૨૮) પાલનું શાક, (૨૯) આમલીયો ન અંધાણો હોય તેવી કાચી આમલી, (૩૦) આલૂ, (૩૧) પિંડાલુ અને (૩૨) જેને તોડવાથી દૂધ નીકળે તથા જેની સંધી તૂટ્યા બાદ ઉબ્બે લાગે. ગાંઠ પ્રત્યક્ષ દેખાતી હોય, કોષપણુ ગોટલીવાળા ફળમાં ગોટલી અંધાણી ન હોય, તેમજ મગ, ચણા, મઠ આદિ પાણીમાં ભીંજવવાથી તેમાં અંકુરો ફૂટી ગયા હોય તે બધા અનંતકાય જાણવા તેમાં અનંતાનંત જીવોનો પિંડ હોવાથી તે અનંતકાય ખાવા યોગ્ય નથી. (૧૭) અથાણી—કેરી, લીંબુ, મરચાં આદિનાં અથાણાં આથવા બાદ તે ઝટ ગળતાં નથી, ઘણા દિવસ બાદ તેમાં લીલકુગ તથા ત્રસ જીવોની ઉત્પત્તિ થઈ જાય છે, સડી જાય છે એવાં અથાણાં પણ ખાવા યોગ્ય નથી (૧૮) દહીવડાં—કાચા દહીંમાં પાણી ભેળવી તેનું ઘોળવું કરી તેમાં વડાં નાંખે છે તે અમુક કાળ પછી ખદખદી જાય છે. (૧૯) રીંગણાં—તેમાં ઘણા ભીંજ હોવાથી અલક્ષ્ય છે. (૨૦) અળસ્યાં ફળ—જેનું નામ પને ગુણદોષ જાણવામાં ન હોય તેવાં ફળ ખાવાં નહિ, કેમકે તેમ કરવાથી રોગોત્પત્તિ થાય અને વખતે અકાળ મૃત્યુ પણ થઈ જાય છે. (૨૧) તુચ્છફળ—જેમાં ખાવું થોડું અને ખી દેવું ઘણું શેરડી, સીતાફળ, ખોર, જાંબુડાં વગેરે અને (૨૨) રસ ચલિત—જે વસ્તુ ગડીને તેનો રસ પલટી ગયો હોય, દુર્ગંધવાળી બની ગઈ હોય એવી વસ્તુથી પણ રોગોત્પત્તિ થાય અસંખ્ય જીવોની ઘાત થવાનો સંભવ છે

સાતમા પ્રતના ૨૦ અતિચાર

બોજન સંબંધી ૫ અતિચાર—સચિત્તાહારે—શ્રાવકને સચેત વસ્તુ-કાચું પાણી, પોતરી આદિનાં પચ્ચક્રખાણુ હોય અને બોજનમાં તેવી કોષ વસ્તુ આવી ગઈ હોય ત્યારે સચેત છે કે અચેત તેનો પૂરો નિશ્ચય થયા વિના તે વસ્તુ ભોગવવી ન જોઈએ છતાં ભોગવે અતિચાર લાગે. કદાચિત્ સર્વથા સચેતનાં પ્રત્યાખ્યાન ન થઈ શકે તો તેનું ધ્વંષિત રિમાણુ કરે અને તેનાથી અધિક ભોગવવાના પચ્ચક્રખાણુ કરે. પરિમાણુ કેટલું કયું તેનું સ્મરણ થઈ જાય તો જ્યાં સુધી પૂરું સ્મરણ ન થાય ત્યાં સુધી સચેત વસ્તુ ખાવી નહિ, નાઈ લે તો અતિચાર લાગે ૨ સચિત્ પડિબદ્ધાહારે—કેરી, તરબૂચ વગેરે ઉપરથી તો

પદ્મ પુરાણમાં કહ્યું છે કે—લસુનં ગજન ચૈવ, પલાંડ પિણ્ડમૂલક ।

મત્સ્યો માંસ સુરા ચૈવ, મૂલ કસતુ તો અધિકં ॥ ૧ ॥

વર મુક્તં પુત્રમાંસં, ન ચ મૂલ તુ મક્ષણં ।

મક્ષણં જાયતિ નરકં, વર્જનં સ્વર્ગં ગચ્છતા ॥ ૨ ॥

અર્થ—લક્ષણુ, કુગળી, મૂળા, માંસ અને મદિરા તેનું કદાપિ ભક્ષણુ ન કરવું કદાપિ ખાળ પડી જાય તો મરેલા પુત્રનું માંસ ખાવું સારું, પણ કંદમૂળ કદાપિ ન ખાવું કેમકે કદાપિ ખાનાર નરકમાં જાય છે અને તેનો ત્યાગ કરનાર સ્વર્ગમાં જાય છે.

નિષ્ક્રિય છે પણ અંતની ગોઠણી બીજા સચેત છે તથા જ્યેષ્ઠી તરતનો લીધેલો ક્રેદ, તરતની વહેલી ચટણી, તરતનું ધાવણ પાણી વગેરે સચિત પ્રતિબદ્ધ બાહ્યર કહેવાય છે આમજિ ફળની ગોઠણી અલગ થઈ પહેલાં તથા ચટણી આદિ પર પૂરું સ્થાન પરિણમ્ય પહેલાં અચેતની પચ્ચદ્ભાણ વળા તેને ભોમવે તો અતિચાર લાગે. ૪ અપહુલિઓસદ્ધિ ભદ્રાભણ્ય— ફેરી ફેળા વગેરે પકાવવા મહે પાસ આદિમાં ફાળી ચૂક્યાં, પરંતુ પૂર્ણ પાક્યાં નહિ, તેમજ સાકા પૂરું ચોળાનું નહિ કંઈક સચેત કંઈક અચેત હોય તેવું ઉતારી લીધું થઈ, અણુ, બાળકો, માર્ગ વગેરેનો ચોંક પાસની અગ્નિમાં સેકીને પાડે તેમાં પણ ધણા ફળા અચેત રહી ગયા હોય તેને અચેતની જુદિથી ખર્ષી જાય તો અતિચાર લાગે. ૪ દુષ્પહુલિઓસદ્ધિ ભદ્રાભણ્ય— ને વસ્તુ જલ્દી પાકીને જમી ગઈ હોય, સડી ગઈ હોય, વાસ થઈ ગઈ હોય, ત્રસ જીવ ઉત્પન્ન થઈ ગયા હોય અથવા ભણ્યું કરી દુષ્કરિતે પકવેલ હોય એવી વસ્તુ ખાતે તો અતિચાર લાગે. અને ૫ દુષ્કેસદ્ધિ ભદ્રાભણ્ય— ફેરી સીતલજન, ખેત આદિ જેમાં ખાતનું થોડું અને ફેરી ફેવનું ધણું એવી વસ્તુ ખાતે તો અતિચાર લાગે.

અર્થ (વ્યાખ્યા) સર્વોપી ૧૫ અતિચાર—૧ અભાર કર્મ—ગેવથા જનાલી વેચવાનો વેપાર તથા શુદ્ધાર, સુતાર, કુશાર હથવાઈ, શ્યામુળ, ધાત્રી, કસારા, ખીચ કારખાલી વગેરે ને વેપાર અગ્નિના આરભથી થાય છે તે. ૨ વનકર્મ—ખાત, જમીન, વાડી આદિમાં ફળ ફૂલ, સાકામણ વગેરે ઉત્પન્ન કરી વેચે જમીનના વેપાર કરે તથા વનમાંથી પાસ લાકડાં, કાઠજા આદિ લાવીને વેચે, જસદ્ધિ ઉભા કરી લાકડાનો વેપાર કરે. ૩ શકલ કર્મ—ગાડાં વાડી, રથ ધેમાણા, આના, પાવનો, નવ પ્રવર્ધિ જનારીને વેચે તથા તેના ઉપકરણ પીંડાં વગેરે વેચે. આરક કર્મ—ઉદ, ધોળાં, મરિયાં, મેઘનાડી, બદાન આદિ જાન્યે ભાડે આપે તે શાકી કર્મ ૫ દેહકલ કર્મ—ખાત ફેલા, તળાવ, ખેત આદિ ખેતરા ખેતલવાના વેપાર કરે તે ફેલી કર્મ. ૬ દત્ત બાલિકા—†

* ફેરીના ઉભા, સીતલજનની બીજા રસમાં ફેરી ફેવાનો ફેરીઓ તથા માખીઓનો કચરાણ નીકળી જાય છે તેનો જમણ કરવેલ.

† ઉડા ખાડો ખેતી તેના ઉપર પાતળા વાંસ બિજાવી તેના ઉપર કાળજી દાખવી ઉભી રાખે છે તેના ભોમને થઈ અચલી કાપી જાને છે અને ખાડામાં પડે મૃત્યુ પામે છે તેનાં કાઠાનાં મૂકા વગેરે જનાને છે સચિત્તુ છે કે મૂકા મારે પ્રતિવર ૭ દબાવવાથી ખેતી નાંખવામાં જાને છે તેના પાપના જાણીયાર દાણીમાંના વાપરનારા જાને છે. તેના જેવી જાણ જાણીમાં જાતી દબાવી પ્રથા છે તેનો નાશ કરવો જોઈએ.

૬ ધીમર્થ અને જનમાં આમાના પુણ્ય ઉપવેશ થાય છે વેપારીઓ ચોલધનાં પુણ્ય આપનાં રાખે છે પાણી કપાણાં માત્રીઓ વગેરે ધણી ગીતેમાં માખડી વગાંવ છે આવી આમડું મોંપુ થયું છે અને જનાવ મોડા કબના લાગે દબાવે પશુઓની ધાન આપા મહે કરે છે તેના પાપનો દિશો આપધની વસ્તુઓ વાપરનારાને જાને છે આમડું અર્ધવર છે એવ જાણી તેની જાનેલી વસ્તુઓ વાપરી ન જોઈએ.

હાથીદાંત, શીંગડા, હાડકા, જીભ છીપ વગેરેનો વેપાર કરવો કરાવવો તે. લાક્ષી વાણિજ્ય-
લાખ ડું, ચપડી, ગુંદ, મનસીલ, ધાવડીનાં પુલ, હડતાળ, ગળી, મહુડાં, સાજી આદિ ક્ષાર,
સાજી ધત્યાદિ વસ્તુઓનો વેપાર † લખવાણિજ્યમાં મળાય છે. ૮ રસ વાણિજ્ય—
દૂધ, દહી, ઘી, તેલ, ગોળ, સાકર, સરખત, મુરખ્યા, મધ, મદિરા વગેરે પ્રવાહી x પદાર્થોના
વેપારને રસ વાણિજ્ય કહે છે ૯ વિષ વાણિજ્ય-ઝેરી પ્રાણુઘાત વસ્તુ જેવી કે, અરીણુ
વચ્ચનાગ, સોમલ ધતૂરો ધત્યાદિ ઝેરી ઔષધિઓ તેમજ ઉપલક્ષણથી તલવાર, ધતુખ્ય,
ચક્ર, ભાલાં, ખરછી, ખંદક, તોપ, તમચા ચપ્પુ, છરી, કટારી* ધત્યાદિનો વેપાર પણ
વિષ વાણિજ્ય કહેવાય છે ૧૦ કેશ વાણિજ્ય-મનુષ્ય, પશુ, પક્ષીના વાળ કે પીછાંતી
ખનેલી વસ્તુડું જેવી કે, ધાખળા, શાલ, જીનનાં વસ્ત્ર, મોળાં, ટોપી તથા ચમરી ગાયના
વાળનાં ખનેલા ચમર આદિ વેચે તથા મનુષ્ય, પશુ, પક્ષીને વેચતાં તે પણ કેશ વાણિ-
જ્યમાં ગણાય છે. ૧૧ યંત્ર પીડન કર્મ-તલ વગેરે પીલવાની ધાણી. કપાસ લોદવાના
ચરખા, શેરડી પીલવાના સીચોડા, જીન-, મીલ, ચક્કી વગેરે વેચે અથવા તેનાં ચક્ર, પદા,
પુલી, ખીલા આદિ સાહિત્ય વેચે તે યંત્રપીડન કર્મ જાણવું ૧૨ નિર્લાંછન કર્મ-
ખજા, ઘોડા આદિ પશુઓને ખસી કરે (ગુલામગુર્જાં છેદન કરે); કાન, નાક, શીંગડા પૂંછ-
કાતુ છેદન કરે; મનુષ્યને નાજર+ બનાવે છે આ બધાં નિર્લાંછણુ કર્મ ૧૩ ક્વાશિદાપન

† વૃક્ષોને છેદી કે ટોચી તેમાંથી રસ કાઢે છે તેની લાખ બનાવે છે. લાખ
આદિમાં અનેક ત્રસ જીવોની હિંસા થાય છે

x પ્રવાહી વસ્તુઓમાં વખતે પચેદ્રિય જીવો પડી મરી જાય છે. તથા મીઠાપમાં કીડી
મીઠા આદિ જીવોની ઉત્પત્તિ આધિક થાય છે તે જીવો પણ નીચે ચંપાઇને મરી જાય છે.
તેમજ વસ્તુ વાપરતાં પણ તેમની ઘાત થઇ જાય છે

* શસ્ત્રોથી જેટલી જીવહિંસા થાય છે તેના પાપનો હિરસો શસ્ત્ર બનાવનારને, વેચનારને
અને વાપરનારને સૌને લાગે છે

‡ ટોપી આદિ પર પક્ષીઓનાં પીંછાં લગાવવા માટે હિંસક લોકો જીવતાં પક્ષીઓની
પાંખો ઉખેડી લે છે તે બિચારાં તરફડી મરી જાય છે

- કપાસમાં જીવડાં બહુ હોય છે તે ચરખાના રોલમાં ખોલાઇને મરી જાય છે તેમ જ
મીલમાં તો મહા આરબતુ સ્થાન છે તેમાં તો વખત પર મનુષ્ય જેવા પણ અકસ્માતથી
મરી જાય છે.

† બિચારાં પરાધીન પડેલાં અનાથ પશુઓનાં ગુપ્ત અંગોતુ છેદન કરતી વખતે
જેટલાક પશુ તો અકાળ મૃત્યુ પામે છે, જેટલાં અસહ્ય દુખો ભોગવે છે. આ કામ ઘણું જ
નિર્દય અને નિંદનીય છે

+ રજવાડામાં જેટલેક ઢેકાણે દાસીપુત્રને નાનપણથી જ અગ લગા કરી નામદાં બનાવે,
છે. અને પછી તે મોટો થાય ત્યારે રાણીઓના રક્ષણાર્થે પહેરેગીર તરીકે તેને રાખે છે આ
લોકોને નાજર કહેવામાં આવે છે

કમ-જેલ એતર, જામ, જમીનના આક્રિમિથી કયેરા માલ વગેરે સાથે કરવા માટે જાપ્ત થયેલા ૧૪ સુરે દ્રવ્ય તથા જોષણ કમ-તથાવ દ્રવ્ય (કુદ) કુવા વાવ, નદી, નાળાં આદિ જળાશયનાં પાણી ઉદ્દેશ્યને તથા તળાવ આક્રિમિ પાળ ફેંદી એતર જમીનના વગેરેને પાણી પાવાને માટે નીચે વહેવારાવે તેમ જ જળાશય સાથે કરવાને માટે પાણી ઉદ્દેશ્યને તે સરભ તથાવ પરિણેતલ કમ અને ૧૫ અસતી જન પોષણ કમ-અસતીનું પોષણ કરે અર્થાત્ ઊંઘીએને વેચણ લખને કે દસીએનું ખાન પાન, વજાતુષણ આદિથી પોષણ કરીને તેમની ખસે વેચનાના જેવાં કમ કરાવે અને તેનાથી ગ્રામ જગેલા દબને મદલ કરે તથા ઉત્તર માતવાને નિલાદી પાળે જલાદીને માતવા ફતર્યા પાળે ખંપદિ જવપક્ષ કરવાની અભિલાષથી જવેનું પોષણ કરે, સિંકરી નિલાદી, ફતરા કમરા આદિનું પોષણ કરીને તેને વેચે પોષક મેના, કમ્પર કમ્પર, મરથા આદિનું પોષણ કરી વેચે ખંપદિ વેપાર કરે તે દ્યા કે રજા નિમિત્તે પોષે તેા કરવત નહિ.

ઉક્ત ૧૫ કર્માશન (કમ જમન) નાં કમ ઉ કેમકે આ વેપારમાં તલ જવોની પછી દિલા જલ ઉ આપનાં કેટલાક વેપાર અનુકરણ અને નિંદીય હોવાથી અર્થોએ કરવા ચેત્ત નથી કરામિત એ વેપારથી આશ્ચર્યજા અસતી હોય અને બીજે કેઈ ઉપાલ ન હોય તેા તેની અર્થાંક કરવા નોષએ જેમકે જાનસજીએ ૫ હળની અર્થાંક રાખી, સમસજી કુભાર નિલાદા પાળીને જ ઉપજવિદા અભવતા હતા આ પ્રમાણે ૨ અતિચાર રહિત અત્યારા મેનું પાલન કરે ઉ તેનું મેર પવત જેલુ પાવ તેા રાકાઈ જલ ઉ અને ફલ રાઈ જેલુ પાવ રહી જલ ઉ અને ચારીરિક, માનસિક કુખ ચાંતિથી પેતાનું જવન અતીત કરી અવિધર્મા સ્વમ અને મેક્ષર્મા અનંત મુએનો મોક્ષા અને ઉ

= જ નકર્મા જ્વ અગાધાથી એકદિવથી ચાંદી પચેનિવ જલ ત થયાં હાસીકાંત જની જલ ઉ

‡ અસતીએનો વેપાર એ પછુ જ નિર્ભજન કમ ઉ પ્રસંગોપાત્ત તે નર્મપ્રતારિકાંકા દેવનું અમલ મર્ધ પડે ઉ કેટલાક “ અસત્ જલ પોષણપા ” પણ ફેરવી તેને નરમે “ અસત્ જલ અલ પોષણપા ” મોસે ઉ અને કહે ઉ કે અસતીએ અસત્ જલનું પોષણ ન કરતું નોષએ. પણ આ પણ અને અર્થ રાખ વિદા ઉ કેમકે ઉપાસક દર્શનમાં કહે ઉ કે જાનસજી આદિ અતોએ ૪ હળર માપે હતી અમવતી સૂતમાં દુ ગ્રીયા નમરીના અર્થોની મરદિનું વર્ણન કરતાં કહે ઉ કે અતોએ ત્વાં જલ, બેસ જકરા આદિ પશુઓ થયાં હતાં. આ નર્મા પશુઓ અસતી હોય ઉ અને અતોએ તેનું પાન-પોષણ કરે ઉ કરણ કે નો પોષણ ન કરે તેા પદેશા મનને પાંચમે અતિચાર “ અવપાલ્ય મોષએ ” હામે આવી રીતે જેઓ સૂતવાય પશુઓને ઉત્તયા અર્થ કરે ઉ તેમને કમના વ જ્વપ અવ ઉ માટે અમર્મા નહિ પડતાં ઉપર દર્શવેશે સમોક્ષ અર્થ ખાનવો નોષએ. અને દ્યા ખરવા તથા દબ દેવાથી વચિત રહેતું ન નોષએ. ઉપર કમ ૧૫ કમ ઘનનાં કાષ જન્ને મોક્ષર્મા મેર કુ ખનાં દેવાર ઉ એવુ જાણી વધારકિત વેગે ત્યાવ કરવો નોષએ.

અથ—૧ મદ્-જાતિ આદિ ૮ પ્રકારના મદ, ૨ વિષય-પાત્ર ઈંદ્રિયોના ૨૩ વિષયોની લોલુપતા, ૩ કષાય-ક્રોધાદિ ચાર કષાયોનો ઉદ્ભવ, ૪ નિદ્રા-નિદ્રા અને ૫ વિગહા-સ્ત્રી આદિ ૪ પ્રકારની વિકૃતિ એ પાંચમાથી એક એક પ્રમાણે આચારણ કરનાર મહા પુરુષ પણ અનંત સંસાર પરિભ્રમણ કરે છે, તો જે પાત્રેનું આચારણ કરશે તેની કુકેવી કુગતિ થશે ? માટે શ્રાવકોએ પાત્રે પ્રમાણે જોખા કરવા સદેવ ઉદ્યમવત રહેવું જોઈએ બીજી રીતે પણ ૮ પ્રમાણ કહ્યા છે; ૧ અચાનતામા-રમણ કરવું, ૨ વાત વાતમાં શકા કરવી, ૩ પાપોત્પાદક કહાણીઓ નોવેલ, કોકશાસ્ત્રાદિ પુસ્તકોનું પઠન, ૪ ધન, કુટુંબાદિ પર અત્યંત લુપ્થ બનવું, ૫ કુશ્મન પર તથા મલિન વસ્તુ પર દ્રોષભાવ ધારણ કરવો, ૬ ધર્માત્માનો આદર સત્કાર ન કરવો, ૭ ધર્મકરણી આદરપૂર્વક ન કરવી, અને ૮ ખોટા વિચાર, ઉચ્ચાર અને આચારથી

ત્રણે મેલેને મલિન કરવા આ બાહ્ય પ્રમાદ સંસાર સમુદ્ર તરવાના અભિલાષીએ સરેવ ત્યાજ્ય નેષજ્ઞે. તેનાથી કેટલે પણ પ્રકારનો લાભ નથી અને કર્મબંધ તે સહેજે જ થઈ જાય છે.

કેટલાક લોક બજારો, મોપાટ, રોડ જ અભિનિ રમવામાં ફાગડના મોખા મારવામાં કે ખરાબ પુસ્તી વાંચવામાં એવા તો મશમુસ થઈ જાય છે કે તેમને વખતનો કે કામ, વસ, દક્ષ તમકાનો પણ ખ્યાલ રહેતો નથી આથી તેઓ અનેક બાધાઓના ભોજ બની મેસે છે, તેમાંથી તરફ તરફના અપમાદ ઉત્પન્ન થાય છે સબજનોને પણ ઘટ્ટુ માની લે છે રમતમાં ને ફરી જાય છે તે બાલક સરમિદા અને દુખાની બની જાય છે આમ બેચેનતા બેચેનતા તેને જીવનનો શોખ પણ લાગી જાય છે પછી તે જીવનની સદાચાલ જાતી, ધન અને આજીવની પુણ્યપણી કરી વખતે રાજનો પણ ફેડી જાતી જાય છે અથવા અજાણ મૃત્યુ પામે છે. કામચતો આ પ્રમથ્ણે અપવચ કરવાને જાય છે બાહ્યવાનજવણ કર્મપુસ્તકનું પઠન, સત્પુષ્પોના કુણકુણાદ કે સુપરેસરિ રમી કામમાં સફળ થઈ જાય છે તે કર્મમાં સત્પુષ્પ બેવાય છે અનેક મનુષ્યોના તે ગ્રિષ કે પૂજનીય અને કે વસતી અને સુખી થાય છે આમ જાણી આવેલે નિવૃત્તિના સમય ખરાબ કામમાં ન વીતાવતાં કર્મલાભ લેવે. કેટલાક જાત મનુષ્યો નિર્દોષ ભાવે ઉદ્યોગ બાહ્યમાં આસે છે તથા કામી માટી પાણી, લીધેલરી, કીધેલરી આદિને પુણ્ય માયે છે આલતા આલતા વિના કારણ પછીની કાળ પાંચાં પુણ્ય આદિ તેથી નામે છે કામમાં સેટી હેલ તો પછીને, જામને કે આન આદિ મારવો આસે છે સારી જમીન ઉદ્યોગે માટી મીઠું કે અનાજના દમલા પર, મુણે ઉપર કે લીલા થાય ઉપર નેસી જાય છે કુખ, ક્ષી લી, તેજ, વાણી, જાલ વગેરેનાં વાજલ ઉપમા મૂકી કે છે આમનું, કળનું લીપનું, રાખનું, ધીનું, લીપનું વગેરે કામ તથા આણીયે, સામેકુ પડી જુમે. વજ વાજલ વગેરે વસ્તુઓને વગર નેમે જ કામમાં ભે છે તેથી થણી વખત ત્રણ જીવની આત થઈ જાય છે આ જામ કામ પ્રમાદાદિત જાણવાં. આમાં લાભ તો મુદ્દલ નથી પરંતુ હિસારિ પાપેનું આત્મારણ્ય જતાં વજ કર્મબંધ થયા પામે છે કે ને રેતાં રેતાં પણ જીવતાં મુશીક છે આમ જાણી આવેલે પ્રમથાવસ જાનવાંડે લેવે. ઉચિત નથી.

કે હિ સંપ્રવાણ —કે સાકારી સજોનું પ્રધાન, ને સજો વડે જીવની થત થાય તેવાં સજા સમલી રામે અને જરૂર પડતાં પાકાથી વગેરેને તેવાં સજો-જરી આક્રી ત્રીકમ, કેટલાક, પાત્રા વગેરે વાપરવા આપે આમ કરવામાં પેતાનો ક્રોધ સ્વાર્થ ન હોતાં છતાં વિના કારણ પાપના આત્મીય થઈ પેતાના આત્માને હરે છે આવે આમ કરવું તે ઉચિત નથી.

કે પાવકપ્રાવજેસી —પાપકર્મોપરેલ પાપ કર્મને ઉપરેલ આપે, નેમકે કર્મકાળ, રેવાલને મરિ મકાન જામવામાં ફાગડે જામવા જોવાવવા તથા જામવામાં લીધે સ્નાનકે કરવામાં દેવ થઈ મુખ લીધે રેસની કરવામાં, કામ રજાનામાં, પાપ સવાવામાં નજાત કામ પડીવળ આદિ વાજા જામવામાં પત્ર પુણ્ય, ફળ માન્ય આદિ રેવને અપવાવાદ પાકા મચ્છ, સાજ, વીછી આદિ મુદ્દ જામવાને મારવામાં બેસ, જાકો, પાપ, ફાગ આદિને રાણી રેસ આદિને બોલ આપવામાં વજાધાન રેવામાં લખારિ કરવામાં ઉચારિ

આહમ્મ પ્રતના પ' અતિચાર

૨ કુકકુઘ્ય—કૌકુઘ્ય અર્થાત કુચેષ્ટા જેમકે લૂકુડી ચડાવવી, આખના ઇશારા કરવા, હોઠ વગાડવા, નાક મરોડવું, મુખ મલકાવવું, હાથ પગની આંગળી વગાડવી, હાથ પગ નચાવવા, દીન વચન અથવા ખીભત્સ સપ્તોચ્ચાર કરી વિકારોદ્ભવ થાય તેવી અંગચેષ્ટા કરવી, તેવી જ રીતે હોળીના તહેવારોમાં નગ્ન પૂતળું ખેસાડવું નગ્ન રૂપ ધારણ કરી ખીભત્સ નૃત્ય ગાનાદિ કરવા, કામવિકારની વૃદ્ધિ થાય એવા નૃત્ય કરવા વગેરે પ્રવૃત્તિથી અતિચાર લાગે છે.

૩ મોહરિએ—મૌખ્ય, લુચ્છાઈ આદિથી મુખતું નિરથક વાચણપણું, બહુ ખેલવા-
પણું, અથવા વેરીની પેઠે વચન ખેલે, જે વચન ખેલવાથી ચેતાના અને પરના આત્મ-
પણું, અથવા વેરીની પેઠે વચન ખેલે, જે વચન ખેલવાથી ચેતાના અને પરના આત્મ-
પણું, અથવા વેરીની પેઠે વચન ખેલે, જે વચન ખેલવાથી ચેતાના અને પરના આત્મ-

૪ સંબુતાહારણે—સંયુક્તાધિકરણ અર્થાત શસ્ત્રનો સંબંધ મેળવે, જેમકે ખાણીયો હોય તો સમિલું અને સમિલું હોય તો ખાણીયો મવો બનાવે. ધંટીનું એક પડ હોય તો ખીજી પડ નવું બનાવે ચપ્પુ, છરી, તલવાર વગેરેને હાથા કે મૂઠ બનાવે, ધાર યુક્તો ચપ્પ મઠ હોય તો તીક્ષ્ણ બનાવે કુહારી, બાલાં, બરછી વગેરેને હાથા કે બલકાં લગાવે આમ અપૂર્ણ ઉપકરણને પૂર્ણ કરવાથી તે શસ્ત્ર આરભની વૃદ્ધિ કરનાર બની જાય છે ખીજો કાષ્ટ માગે તો તેને પણ દેવું પડે છે તેથી અતિચાર લાગે છે. જો તે અપૂર્ણ હોય તો સહેજે બચી જવાય છે આવું જાણી અપૂર્ણ શસ્ત્રને વિના પ્રયોજન પૂર્ણ ન કરવું તથા

આવશ્યકતાથી અધિક રાગનો સમક પણ ન કરવે. વળી ધરમાં જે કાંઈ હેલ તેને પણ એવી રીતે ગ્રાહ રાખવું કે તે બીજાના હાથમાં જવા ન પામે. વળી કેટલાક માનના જૂઠ્યા નાતપ્રેય કે મહાજનના મોવડી જની બેસે છે અને લગ્ન, કરબ આદિ બારબી કામમાં આજિવાન થઈને તાલમાં બેસાવવાની, ખાંડ, સાકર વગેરેની ચાલણી કરવાની રાત્રિ વગેરે કુપ્રધારવાની આઘાત આપે છે તથા પાપારબી કામને ઉતોળના આપે છે એવાં કામ પેસે કરે છે બીજા પાસે કરાવે છે દિવાળી, કશરા, હોળી આદિ પર્વને મહેલી પણ, યુગલ, રક્ત, ધાતુ રાખિયુ તળવુ, મકાન વિજાતવર્ષ આદિ બારબી કામેનો ભધાની પહેલાં પ્રારભ કરી દે છે તે જોઈ બીજાઓ પણ બારબ કરવા થઈ પડે છે આથી તેવાં કામની પાપની કિયાનો અધિકારી તે પ્રારભ કરનાર બને છે આ પણ અનર્થક છે આત્મા તેથી વિના કાલુ દમ છે મહે ભાવ્યોએ તેમ કરવું નહિ.

૪ કુવસોગ પરિસોગ આશિરો—ઉપભોજ પરિભોજમાં અતિ આશક્ત બને. જેમકે નાચક, ચેલક, જેમ તથાચ, કો પુરુષાદિનાં રૂપનું નિરક્ષણ કરવામાં, રાગ, રાગણી વાણી સંભળવામાં અવર, પુરુષાદિની સુખમાં મોઝા રક્ષવતીના ઉપભોજમાં, કો બાઈના સુખમાં ઈત્યાદિ પ્રવૃત્તિમાં અતિ આશક્ત બને. વહા ! વહા ! કેવી મળ પડે છે ! ! કાવચિ કુદોચાર કરે. આ પ્રમથ્ણે ભોજપભોજમાં મસકાન નાચાથી છવ તીમ રસે ચીકણાં બને દીપ' રિશતિનાં કાલુ, કુલેષ કમ નામિ છે બાલુ જાણી કાવક અપ્રાપ્ત ભોજની ઇચ્છા માત્ર કરતા નથી, બને પ્રાપ્ત ભોજમાં કુલ્લ નન્યા નથી. લાજા રણુલ્લસિકાએ જહાભોજવામાં કહ્યું છે કે—

સમઝા સકે પાપસે, સમ સમઝા હપ મ્હા; જે કુવસે લે ચીકણે હસ વિષ્ય કર્મ' જ'મ્મલ,
સમઝ લાર સ સાઝમે, સમઝા ટાલે લોપ, સમઝ ર કર જીવહે ગમે થનતિ મોસ

અર્થ—સમજી ગણુસ લો પાપકર્મનું અત્યરણ કરવો જ નથી. કલ્પિત કાલુ પચાત્ કરવું પડે લો તે મનમાં ચકાસ લે પાપથી કરીને કામ કરે છે તેથી તેની રક્ષકિ રહે છે બાને લીધે જેમ રેતીનો ધુડી બી વ ઊપર ફેંકવાથી લાં ચોઢી નથી પણ તરલ નીચે પડી જાય છે તેવીજ રીતે તેનાં કર્મ' પણ તપ, જપ અને પદાપાવર્ત કરવાથી છૂટી જાય છે સસારમાં મુલ્લ જમ્ય પ્રાપ્ત કર્યાનો સાર એ જ છે કે સમજણ (યમ) પ્રાપ્ત કરી યમી જનવુ યમી કરી તે પાપુલ્લનાં રૂળને વચકાત્મ સમજી. પુલ્લનાં રૂળ સુખાદા બને પાપના રૂળ કુલ્લકાતા છે એવું યમ જનામાં દર્શી તે પુલ્લની શુદ્ધિ કરી બને પાપને પદાપ્તે જામ અનુભવે પાપને કમી કરતાં કરતાં ઝાઈ વખતે તે સ્વ' પાપકર્મ જની જરો અને પુલ્લથી સ્વભાવત. નિર્દાત પામીને મોઝા પ્રાપ્ત કરી સેરો. દને જે જ્યાની મુલ્લ છે તે પાપચરણ કરીને જાનક પામી, આથી જેમ બીનો ચીકણો કાવ બી વ ઊપર ફેંકવાથી તે લાં તરલ ચીકી જાય છે અને છુટીલીએ તે લાંથી છુટો પડે છે તેવી જ રીતે તેનાં કર્મ' પણ નરક તિર્થાદિ કુર્વતિનાં મહા કુખ દેવાય રાજા રતા ભોજના જ્યાં જવાની જુદાવા ન થઈ શકે તેવાં ચીકણાં જમાલ છે રક્ષતાથી ભોજપભોજ ભોજને માટે કુલ્લતાથી ભોજને જેમકે સાકરને રક્ષાવાને ખાનારને પણ તે માંડી લાગે છે અને લીલુપાથી ખાનારને પણ તે માંડી લાગી. લો પછી કુલ્લ જનીને ચીકણાં કર્મ' લા મહે

બાધવા ? અથ્થ સુખને માટે મહાદુઃખ ઉપાજન કરી લેવું તે સુર મનુષ્યોને ઉચિત નથી. આઠમાં વ્રતનું આ સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ સમજી જઈને જેટલા અનર્થદંડના કામ છે તેનાથી સુર શ્રાવકોએ પોતાના આત્માને બચાવવો કે જેથી તે અનેક પ્રકારનાં પાપોથી અને ચીકણાં કર્મબંધનથી બચી જઈ આ જગતમાં સુખોપજીવી થઈ ભાવિષ્યમાં સ્વર્ગ અને મોક્ષનાં સુખો પ્રાપ્ત કરી શકશે. ઉપરુક્ત ૫ અણુવ્રત અને ૩ ગુણવ્રત એ આઠ વ્રત ભવજીવ ધારણ કરી શકાય છે.

૪ શિક્ષાવ્રત

૧ જેવી રીતે રત્નાદિ મૂલ્યવાન પદાર્થ કાઢીને સોપાને આપણે એવી શિખામણ આપીએ છીએ કે, આને રૂડી રીતે સાચવજો, ગુમાવશો નહિ, તેવી જ રીતે ઉક્ત આઠ વ્રતાચરણ રૂપ રત્નની પ્રાપ્તિ કરનાર જીવોને નીચે જણાવેલા ચાર વ્રતોમાં પ્રવૃત્તિ કરવાથી જીવકાળમાં લાગેલાં પાપોની સમજ અને ભવિષ્યમાં નિર્દોષ રહેવાની સાવધાની રૂપ શિક્ષા (શિક્ષણ) પ્રાપ્ત થાય છે, આથી તે શિક્ષાવ્રત કહેવાય છે. ૨ જેમ શિક્ષક પાઠકનો ઉપાસનો કરી વિદ્યાપાત્ર બની સારારમાં સુખી થાય છે તેવી જ રીતે નિમ્નોક્ત ચારે શિક્ષાવ્રતો અંગીકાર કરનાર જીવો આઠ વ્રતોનું વારંવાર સ્મરણ ચિંતન આદિ કરી તેના સુખથી નિર્વાહ થઈ શકે તે પ્રકારનું આત્મમગ્ન પ્રાપ્ત કરે છે તે કારણે પણ તે શિક્ષાવ્રત કહેવાય છે. શિક્ષાવ્રત આત્મભાવમાં દાખલ થવાનો અભ્યાસ કરાવે છે, અનુભવગ્રાંથ સ્વાનુશ્રુતિ શિખવે છે.

૯ નવમું સામાયિક વ્રત

જીવાજીવ સર્વ પદાર્થો પર તથા શત્રુ મિત્ર પર ન્યારે સમભાવ થવા રૂપ લાભની પ્રાર્થિત થાય ત્યારે તે નિશ્ચય સામાયિક* કહેવાય અને વ્યવહાર સામાયિક કરતી વખતે સંસારનાં સર્વ કાર્યોથી નિવૃત્તિભાવ ધારણ કરી પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, પુષ્પ ફળ, ધાન્યાદિ જે સચિત વસ્તુ છે તે બધાથી અલગ એકાંત સ્થાનમાં-પોષધશાળા, ઉપાશ્રય, સ્થાન-કદિમાં સાંસારિક સ્વરૂપનાં દર્શક પાષડી, અંગરખું, દાગીનાઈ વગેરે દૂર કરી, પહેરવા-ઓઢવાનાં વસ્ત્રમાં કોઈ પણ સચેત વસ્તુ કે જાતુ આદિ રહેવા ન પામે તેટલા માટે તેનું પ્રતિજ્ઞાન કરી નિજીવ ફાસુક ભૂમિકાને ગુચ્છા કે પોંજણીથી પોંજી પ્રમાણે એક આસન (પથરણ) ઉપર, સૂતર કે શયનું બિજાવે તેમજ આઠ પડવાળી બુદ્ધપતિ- પડિલેહીને (બારીકાદથી

* સમ=સમભાવ+આય=લાભ+દુઃખ=રાણું—જેનાથી સમભાવનો લાભ થાય તે સામાયિક અથવા જેમાં આત્માનો શાંત રસ પ્રાપ્ત કરાવનાર ચાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપનો લાભ થાય તે સામાયિક

† ઉપાસક દર્શાગ સૂત્રમાં કુંડોલિક શ્રાવકે સામાયિક કયુ^{૧૦} હંટું ત્યારે નામકિત મુદ્રિકા (વી ટી) દૂર રાખી હતી આથી એમ સમજાય છે કે, સામાયિકમાં અંમ ઉપર કોઈ પ્રકારનો દાગીનો રાખવો ન જોઈએ

- પગવીસંગુલાયાય, સોલસ ગુલ વિચ્છિજો । ચરુક્કાર સંજુયાય મુહપત્તિ પરિસા હોહ ॥

અર્થ—૨૧ અંગુલ લાંબા અને ૧૬ અંગુલ પહોળા વસ્ત્ર ખંડનાં આઠ પડ કરીને તેના મધ્યમાં દોરો નાખીને મુખપર બાધે તે મુહપત્તિ કહેવાય છે.

નભરે જોઈને) મુખપર જાણે. જહી સાધુ સાધીછ હોય તો તેમને નમસ્કાર કરી જામણિની
જાણા માને ને હોય તો પૂર્વ તથા ઉત્તરદિશા સન્મુખ મુખ રાખી પ્રથમ નવકાર થવ જણે,
જહી શ્રી મંદીરસ્વામિને તિહુપુત્રો—નવ વાર હક બેસ કરી, ‘આભદ્રિજ’—ને હાથ ભેરી,
નમસ્કાર કરી જમણા કાન સુધી ‘પર્યાદ્રિજ’—પ્રદક્ષિણા કરીને, ‘પદ્મ’—
મુણમામ કરે નમસ્કાર—નમસ્કાર કરે, ‘સકારેનિ’—સકાર દે, ‘સમ્યક્’—
સન્માન દે ‘કમ્પાલ’—કમ્પાલકારી જણે મંજલ—મનજકારી માને, ‘ઉવર’—ધર્મદેવ
માને, ‘ચેત્ત’—ગાનવત માને, ‘વલ્લુવાસાધિ’—પદ્મપાસના—સેવા કરે ‘મલ્લેસવ દ્વિતિ
મસ્તકે’ કરી વદે. જા પાસથી નમસ્કાર કરીને પછી ઉભો રહી કહે કે જહો ભગવાન!
જાપની જાણા હોય તો હુ સામ્યકમ્પ જાણે જા પછી ‘કમ્પાધિ’ પ્રદક્ષિણા
—કમ્પા હુ પાપથી નિવર્તવાને ‘અસ્થિવદ્વિજા’—રસ્તામાં અસર્તા વિરક્તજાને—
વિરાધના થઇ હોય, ‘જયજાનમજે’—જયજનન કરતાં પાશ્વકમ્પે—પ્રણામને કમ્પા
હોય, ‘શ્રીવક્ષમજે’—શ્રીવ કમ્પા હોય, હસ્થિકમ્પે—વનસ્પતિ કમ્પરી હોય, ‘જોશા
જાજનુ’ પાસથી ‘ઉત્તિજ’—શીડીઓનાં, ‘દર’ ‘પશુજ’—શીલ દુન ‘જિ’—પણી, મહી—
મહી ‘અકાર’—કરોળીવાનાં થ, ‘સતજા’—કરોળીવાની જાળ ‘સકમ્પે’—કમ્પા હોય,
જે, જે જાણ વિરાદિજા—જે જે જાણ જાપની વિરાધના કરી હોય,
‘જોશિજિ’—જોશિજિ, ‘જેધજિ’—જે ધજિ, ‘તેધજિ’—તે ધજિ, ‘અકારેજિ’—
અકારિજિ, ‘પરિજિ’—પરિજિ, ‘અભિજિ’ સામા જાપર્તા હવજા હોય વસિયા—પૂજા
જાદિજા હાથા હોય ‘સેલિયા’—મલ્લજા હોય, સપાધજા—જોશા કમ્પા હોય, ‘સપદિજા’—
સપદ કમ્પા હોય, ‘પરિજિ’—પરિજિ ઉપજાઓ હોય, ‘કિસામિજા’—કુર્મ દીધુ હોય,
‘ઉદિજા’—કાળ પદ્મી હોય, કમ્પાઓ કમ્પ—જોશ રવાનેશી બીજે સ્થાને ‘સકમ્પિજા’—
મુખા હોય, જીવિજાઓ—જીવતરથી વરેવિજા—જુદા કમ્પા હોય, તરજ મિજા મિ
કુલક—તે જોડ કમ્પિજા નિખળ જાણે.

‘તરજ ઉત્તરીકરજે’—તેને વિશિષ્ટ શુદ્ધ કરવા માટે ‘વિસેલીકરજે’—વિશુદ્ધ કરવા
માટે ‘વિસેલીકરજે’—ઉત્તરકરિત કરવા માટે ‘પાવજા કમ્પા’—પાપકમ્પોને નિજાવજાઓ—
કાળવાને, ‘મિધિકારકમ્પ’—કમ્પોત્તર કરે હુ જાનતજા—જાનતીકૂટ રાજુ હુ,
‘સેલસિજે’—જે જો આસ જેવાથી નીલસિજે—નીચો આસ મુકવાથી, ‘પાદિજે’—
—પાદી ઉપરક જાવવાથી છીજે’—છી ક જાવવાથી જાણજેવા—જાણ
જાવવાથી ‘કેકકુ જેવા’—જોશકાર જાવવાથી વાળનિસજેવા—વા સમ્પાથી ‘અમલીજે’—
મહાર જાવવાથી ‘પિતમુજા’—પિતમુજાથી મુજા જાવવાથી સુદર્શક અનંત મતેક

મુદ્દાપતજેજ કળ્પોદિયા વિષ્ણુ જાણે જો કોયિ સાધાવ .

ધર્મ કિરિયાવ કર ઠિ, તસ્સ પકારસ્સ સામજાવજ પાપકિલ્લ મયઈ .

અર્થ—મુદ્દાપત જાણવા વિના સામજિક કરે તો ૧૧ જાણવિજનું પ્રત્યક્ષ જાણે.

૧ + અનંતની સત્તામાં ૫ પ્રકારના દેવ કલા ૭ ૧ અનિમ દેવ દેવ—જે જાણે મરીને
દેવતા થઈ તે ૨ નરદેવ—અકતી મહારાજ, ૩ દેવમિદેવ—તીર્થ—કર ભગવાન, ૪ ‘ધર્મદેવ’—
જાણ મુનિરાજ જાણે ૫ જાણદેવ—જાણે જાણના દેવોને કહેવાય જે

—જરાક ચરીર હલવાથી, ‘સુદુમેદિ’ ‘ખેલસંચાલેદિ’—જરાક બળખો હલવાથી, ‘સુદુમેદિ’ દિટ્ઠિસંચાલેદિ’—જરાક દ્રષ્ટિ હલવાથી, ‘એવમાધએદિ’—એ વગેરે, ‘આગાર’ એદિ—આગાર એટલે છૂટથી, ‘અભગ્ગો’—અભગ, ‘અવિરાહિએ’—અખડિત, ‘હુન્ન’—હોળે, ‘મે’—મારો ‘કાઉરસગ્ગો’—કાઉરસગ્ગ, ‘બવ’—બધાં સુધી, ‘અરિહંતાણુ’ ભગવતાણાં—અરિહંત ભગવંતોને, ‘નમોદ્ધારેણુ’—નમસ્કાર કરીને, ‘ન પારેમિ’—પાર નહિ, ‘તાંવ’—ત્યાં સુધી, ‘કાય’—કાયને, ‘કાણેપા’—સ્થિર રાખીને, ‘મોણેપા’—મૌન રહીને ‘કાણેણુ’—ખ્યાન વડે, ‘અપાણ’—આત્માને ‘વોસિરામિ’—પાપથી દૂર કરે છુ (આ પ્રમાણે પાઠ કરીને બન્ને હાથ બરાબર સીધા લટકતા રાખી, પગના અગૂદા ઉપર દ્રષ્ટિ રાખી સ્થિર થઈ ધરિયાવહીનો કાઉરસગ્ગ કરે, અને નમો અરિહંતાણુ કહી કાઉરસગ્ગ પારે) પછી બે હાથ બેડો કહે કે—

‘લોગસ્સ ઉન્નેયગે’—લોકમાં ઉઘોત કરનાર, ‘ધમ્મતિત્થયગે’—ધર્મ રૂપ તીર્થના સ્થાપનાર, ‘જિણે’—રાગદ્વેષ છૂતનાર, ‘અરિહંતે’—અહંતોને, ‘કિત્તપરસ’—સ્તવશી, ‘ચઉવીસ’ પિ કેવલી’—ચોવીસ તીર્થ કરે અને કેવળગાની, ‘ઉસભ’—૧ ઋષભદેવ, ‘મન્નિ-પય’—અને ૨ અજીતનાથને, ‘વદે’—વંદુ છું, ‘સભવ’—૩ સંભવનાથ, ‘મંભિનંદણુ’ ચ’—અને ૪ અભિનંદન, ‘સુમધ’ ચ’—૫ સુમતિનાથ અને પઉમપદ’—૬ પદ્મપ્રભ, ‘સુપાસ’—૭ સુપાર્શ્વનાથ, ‘જિણુ’—જિન, ‘ચ’—અને ‘ચદ્ધ’—૮ ચદ્રપ્રભ, ‘વદે’—વંદુ છું ‘સુવિહિ’ ચ’—૯ સુવિધિનાથ, ‘પુદ્ધત’ બોજી નામ પુષ્પદત, ‘સીઅત’—૧૦ શીતળનાથ ‘સિન્ન’સ’—૧૧ શ્રેયાસનાથ, ‘વાસુપુન્ન’ ચ’—૧૨ વાસુપુન્ન અને ‘વિમલ’—૧૩ વિમલનાથ, ‘મણંત’ ચ’—અને ૧૪ અનંતનાથ, ‘જિણુ’—જિન, ‘ધમ્મ’—૧૫ ધર્મનાથ, ‘સતિ’—૧૬-શાંતિ નાથ, ‘ચા’—અને ‘વંદામિ’—વંદુ છું કથું’—૧૭ કુંથુનાથ, ‘અરં’ ચ’—અને ૧૮ અરંનાથ, ‘મલ્લિ’—૧૯ મલ્લિનાથ, ‘વદે’—વંદુ છું ‘મુણિસુવ્વય’—૨૦ મુનિસુવત, ‘નમિજિણુ’ ચ’—અને ૨૧ નમિ જિનેશ્વરને, ‘વંદામિ’—વંદુ છું ‘ઋદ્ધેમિ’—૨૨ નેમિનાથ, ‘પાસ’—૨૩ પાર્શ્વનાથ ‘તહ’—તેમજ ‘વદ્ધમાણ’ ચ’—૨૪ વદ્ધમાન સ્વામીને, ‘એવ’ એ પ્રમાણે ‘એએ’—‘મે અભિથુયા’—સ્તુતિ કરી ‘વિહુયરયમલા’—કર્મરૂપ રજમેલને ટાળ્યા છે, ‘પહીણુ’ જરૂર મરણા—જરા અને મૃત્યુના દુખને ખપાવ્યા છે, ચઉવીસ પિ જિણવરા’—ચોવીસે જિનેશ્વરે ‘તિત્થયરા મે પસીયતુ’—તીર્થ કરો મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ, ‘કિત્તિય’—વચનથી કીર્તન કયું, વદિય કાયાથી વાંઘા, ‘મહિયા’—મનથી પૂજા કરી, ‘જે એ લોગસ્સ’—જે આ લોકમાં, ‘ઉત્તમાસિદ્ધા’ ઉત્તમ સિદ્ધ ભગવત, ‘આરગ્ગ’—રાગ રહિત, ‘ખેહિલાભ’—સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ ‘સમાહિ વર સુનમ’ ઉત્તમ સમાધિ, ‘દિ તુ’—આપો ‘ચદેસ નિમ્મલયગ’—આપ ચદ્ર-માથી અધિક નિર્મળ છો, ‘આધચ્ચેસુ અહિય પયાસચરા’—સૂર્યથી અધિક પ્રકાશ કરનારા, ‘સાગર વર ગંભીરા’—મોટા સાગર જેવા ગંભીર, ‘સિદ્ધા સિધ્ધ મમ દિસતુ’—હે ભગવતો, મને સિધ્ધપદ (મોક્ષ) આપો (આ પ્રમાણે વિધિ કરીને જે સાધુ, સાધ્વી કે વડીલ શ્રાવક હાજર હોય તેમની પાસેથી અને કોઈ મોટિરા ન હોય તો ઇશાન કોણ તરફ સુખ રાખી હાથ બેડો પછી નીચે સુજળ સામાયિક અગીકાર કરવાનો પાઠ બોલવો.)

‘કરમિ’—કરે છું, ‘બંતે’—અહો ભગવાન ! ‘સામાધય’—સામાયિક વ્રત, ‘સાવજ્જ’—જોગ

પન્થકામિ-પાપકારી આપારની બધી જાત નિવર્ત-આ સુધી નિવર્તને (જે સમા-
વિષ્ટ મદે ૪૮ મિનિટ) પન્થવાસકામિ-એવું પચન કરે ત્યાં સુધી 'કુવિક-એ કરવે
જાને પિત્તવિકેણ-તથા જોએ પાપનાં કામ, ન કરેમિ-કુ કર નહિ ન કરવેમિ-અર્થ
નહિ, 'અવસા-એ કરી, 'વચસા' વચને કરી 'કાવસા' કાવાને કરી x તરજા તે પાપ
આપારને કાતે-જાહે કામવાનું 'પરિકામકામિ-પ્રતિક્રમ્ય હુ નિવર્તમિ- નિકુ હુ
ચરકકામિ-કુરુ સાક્ષીએ નિકુ હુ અપાણ વેદધારકામિ-આત્માને પાપ કષોર્થ
અવસ રાખુ હુ આ પ્રમાણે મત મહત્વ કરી પછી કામે દી-અવ બીજો રાખી મેલે જાને
મે કામ જોડી પ્રથમ સિદ્ધને જાને પછી અરિહતને એમ મે નમોસ્તુ મોલે (સુતો
૫૪ ૬ ૭)

નવમા પ્રત્યાયા ૫ અતિઆર

૧ 'અવ કુપરિકામિ' મનમાં અરાજ વિચાર કરે તો અતિઆર લાગે. જાણી
ધેમણી પેઠે મન સન્માજ' છાડી કામજો' દોડી જાય છે તેટલા મદે રાત્રિ
સમાપ્તી અરપ ધેમણે કામમાં રાખી સન્માજ પ્રવર્તાવવો તે સમાવિકધારી માલકું
કામ છે મનના ૧ દોષ કલા છે ૧ અવિવેક દોષ-વિવેક વિના સામવિક કરે તે. ૨
'અવિવેક દોષ-અસકારી' અર્થ કરે તે. ૩ 'સામવેક દોષ-અવિદ્યા' સામાની ધમ્મકથી
કરે તે. ૪ 'અવ' દોષ -મારા જેવું શુદ્ધ સામવિક કેવું કરી શકે? એવો અર્થ કરે તે. ૫
'અવદોષ-કોઈ અસ્થિત કે નિશ્ચિત કામથી સામવિક કરે તે. ૬ નિશ્ચિત દોષ-સામવિક
કરીને તેવું કામ મન, અર્થ અર્થિ ધમ્મકે તે ૭ સક્ષમ દોષ-સામવિકનું કામ કરે કે નહિ
એવો સંદેહ આવે તે. ૮ કલા દોષ-સામવિકમાં કીધ, ધાન, અધ્યા, સોમ કરે તે.
૧ 'અવક્રમણ દોષ' નકુ મનથી સ્થિતપૂર્વક સામવિક ન કરે તે. આ ૭ પ્રકારના
દોષ દાણને સામવિક કરવું

૨ 'અવ કુપરિકામિ' વચન માં પ્રવર્તાવે-અરાજ વચન મોલે. અવ જોડા જોડા
કરવાથી સકળમાં સત્ત્વ વચન મોલાઈ જાય છે મદે સામવિકમાં વિના પ્રયોજન મેલવું
નહિ જાને પ્રયોજન હેતુ તો નીચેના ૧ દોષ દાણને મેલવું ૧ કુવચન દોષ-સામવિક
કમાં કુવચન મોલે. ૨ સકરસકાર દોષ-વિચાર પચર મોલે. ૩ સ્તેક દોષ-સામ-
વિકમાં રામ ઉત્તમ કરનાર સસાર કળથી વાળ નામ ૪ સંસેપ દોષ-સામવિકના
પાપ જાને વાક્યો દૂર રીતે મોલે ૫ કસદ દોષ-કસકારી વચન મોલે ૬ વિચક
દોષ-અધિકાર વચરે. ૪ વિચકા કરે ૭ કાસ દોષ કોઈની દારી મરકરી કરે ૮

x જે કરવું જાને તથા જોવાનાં ૭ કામો જાય છે ૧ કર નહિ મનથી ૨ કર નહિ
વચનથી ૩ કર નહિ કામથી ૪ કરવું નહિ મનથી ૫ કરવું નહિ વચનથી ૬ કરવું નહિ
કામથી આમાં અનુમેદનાના એટલે કામ જાણનાં ૩ કામો ખુશા રહી જાય છે કારણ
કે મુદ્ધકથી મનેદનમદ કવો નકુ મુરેક છે ૭મ કે સામવિક અગ્રીકાર ક્યાં પછી કોઈ
મદે કે તમારે પુરકાનો લાભ કવો છે કાવદિ આર્થ વચન સંજગનાં મનમાં ખુશાઈ ઉપર છે
વચનથી કુ કારદિ રાજ નીકળી જાય છે જાને કામ પ્રકુચિત પચ જાની જાય છે એટલા
મદે અનુમેદનાના તથા જેલ કામક મરિકા ખુશા રાખે છે.

‘અશુદ્ધ દોષ’- સૂત્રપાઠ ન્યુનાધિક કે અશુદ્ધ બોલે ૯ ‘નિરપેક્ષા દોષ’-સામાયિકમાં ઉપ-
યોગ વિના બોલે. ૧૦ મુગ્ધાદોષ’-રપટ ઉપચાર નહિ કરતાં યુંજુ યુંજુ અવાજથી બોલે

૩ ‘કાય દુર્પરિહારો’-શરીરના અધિક ચપળતા કરવાથી દોષ લાગે છે માટે સામા-
યિકમાં વિના પ્રયોજન હલન ચલન કરવું નહિ અને કાયાના ૧૨ દોષ વજીને સામાયિક
કરવું ૧ ‘કુઆસન દોષ’-સામાયિકમાં અયોગ્ય આસન બેસે ૨ ‘ચલાસન દોષ’-
સામાયિકમાં સ્થિર આસન રાખે નહિ આસન બદલે, ચપળતા કરે. ૩ ‘ચલદષ્ટિ દોષ’-
સામાયિકમાં દષ્ટિ સ્થિર નહિ રાખતાં જ્યાં ત્યાં નજર ફેરવે ૪ ‘સાવલક્રિયા દોષ’ સામા-
યિકમાં કંઈ પાપક્રિયા કે તેની સંજ્ઞા કરે. ૫ ‘આલંબન દોષ’-સામાયિકમાં બી તાદિકનું
ઝોડીગણુ લે ૬ આકુંચન પ્રસારણ દોષ’-સામાયિકમાં વિના પ્રયોજન હાથ પગ લાંબા
કુંકા કરે. ૭ ‘આલસ દોષ’-સામાયિકમાં અગ મરોડે, બગાસા ખાય, ૮ ‘મોટન દોષ’-
હાથ પગના ટાયકા ફેડે ૯ ‘મલ દોષ’-સામાયિકમાં મેલ ઉતારે. ૧૦ વિમાસણ દોષ’-
લમણે કે ગાલે હાથ રાખી શોકાસને બેસે, પુન્યા વિના ખજી, પુન્યા વિના હાલે ચાલે
૧૧ ‘નિદ્રાદોષ’-સામાયિકમાં નિદ્રા લે ૧૨ ‘વસ્ત્રસંકેચન દોષ’-સામાયિકમાં ટાઢ પ્રમુ-
ખની ખીકથી વસ્ત્ર સંકેચે તે. ઉપર કહેલા કાયાના ૧૨ દોષ ટાળીને સામાયિક કરવું
આમ ૩૨ દોષ રહિત સામાયિક વ્રતનું પાલન કરવાથી શુદ્ધ સામાયિક થાય છે.

૪ ‘સામાધ્યવ્રસ સઘ અકરણ્યાએ’-નિદ્રા મૂર્છા, ચિત્તભ્રમ આદિ કારણથી સામા-
યિકના કાળમાં સશય ઉત્પન્ન થાય કે, વખત પૂરો થયો કે નહિ? તો જ્યાં સુધી એ
સંશયનું નિરાકરણ ન થાય, સમય પૂરો થયાનો નિશ્ચય ન થાય અને સામાયિક પારે તો
અતિચાર લાગે જેવું જોઈએ તેવું બરાબર વ્રત ન થયું હોય તો અતિચાર

૫ ‘સામાધ્યવ્રસ અણુવદ્વિવ્રસ કરણ્યાએ’-સામાયિક અવ્યવસ્થિતપણે કયું હોય,
નિદા, વિકથા, આદિ પ્રપચ્ચમા પડીને સામાયિકનો કાળ વ્યર્થ ગુમાવે.

ઉપયુક્ત પાંચે અતિચાર રહિત શુદ્ધ સામાયિક સમાચરવાથી નવમા વ્રતનું આરાધન
થાય છે.

પ્રશ્ન—આ કાળમાં આવું શુદ્ધ સામાયિક થવું મુશ્કેલ છે તેથી અશુદ્ધ સામાયિક કરવા
કરતાં ન જ કરીએ તો શું ?

‘સમાધાન’—આ કથન તો એવું થયું કે ખાવો તો પકવાનન જ ખાવો, નહિ તો
બૂખે મરી જવું, પહેરવું તો રત્નકંબલ જ પહેરવું, નહિ તો નાગા ફરવું. આવા વિચારવાળા
વજીમેતે મરશે. પરંતુ પકવાન ખાવાની ઇચ્છા મનમાં હોવા છતાં જ્યાં સુધી પકવાન ન
મળે ત્યાં સુધી રાંટલા રાંટલીથી કામ ચલાવશે અને પકવાન પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન
કરતા રહેશે તે વખત આવ્યે પકવાન પણ પ્રાપ્ત કરી શકશે આવી જ રીતે ઉતરતા કાળના
કારણે, સંધ્યાણી હિનતાને લીધે તથા પ્રમાદાદિના કારણથી કદાચિત્ શુદ્ધ સામાયિક ન બની
શકે તો જેવું બને તેવું કરે દોષ લાગી જાય, તેનો પશ્ચાત્તાપ કરે, અને શુદ્ધ કરવાનો ઉદ્દેશ
જારી રાખે તો કોઈ વખતે શુદ્ધ સામાયિક પણ કરી શકશે જેટલી સાકર નાખશે તેટલી
મીઠાશ જરૂર આવશે યાદ રાખવું કે, કોઈપણ કામ એકદમ સુધરી જવું મુશ્કેલ છે. વિદ્યા
પ્રાપ્ત કરવી એ બહુ કુષ્કળ છે એમ જાણી કોઈ બણવું જ છોડી દે તો તે મૂર્ખ જ ગણાય

અથવા પ્રથમ અક્ષર ઊપેશ જેવા મુદ્દર ન થવાથી અનુ ન જોડી કે તે તે પશુ પુ
વ્યુત્પન્ન પછી તેને સુધારવાની આજ્ઞા આજ્ઞાકુસુમવત છે પદ્ધતિ પદ્ધતિ નીપત્તે અર્થ
લઢિયો જામ " એ નામે હ મેલ સામાયિક કરતા કરતા કોઈ વખતે શુદ્ધ સામાયિક પણ જની
જશે એક સમય માત્ર પણ સમભાવભાવી જામ તે તે નિશ્ચય સામાયિક થઈ જામ છે તે
શુ એક મહત્ત્વ જેટલા કાળમાં એક સમય પણ શુદ્ધ પરિણામ નહિ આવે ? શુદ્ધ સામાયિક
કરવાના ઉપાયોને એક સમય તે શુ પણ વિશેષ કાળ સુધી પરિણામ શુદ્ધ રહી શકે ? એ
આવે વિચાર રાખીને હમેશાં જને તેટલા સુચારિક અવસર કરવા જોઈએ.

સામાયિક તત્ત્વ એ સમય ધર્મની વાનગી, છે સમય જાળવવાનો ફેવાથી સંસ્કૃત
સામાયિક સામાયિક પ્રમાણે ખાન, પાન, સ્વનાદિ કરી શકે છે અને સ્વચ્છતા સામાયિક તત્ત્વ
સ્વચ્છ કાળનું ફેવાથી તેઓ ખાન, પાન, સ્વનાદિ કરી શકતા નથી.

સામાયિકનું ફળ

ગાયત્રી—વિષસ વિષસ સમય વેદ સુવચસ્સ કંઠિય પગો ।

હયરો પુણ્ય સારમણ, ન પશુવ્યદો તસ્સ કોદ ॥ સ મોષ કિપરી

અર્થ—નિવર્તિત જામ ખાદી સોનાનું જામ વધે પ્રવૃત્તિ * કોઈ કાલ કે તેનું પુણ્ય
તે એક સામાયિક કાના કળની જાળવરી કરી શકે નહિ કારણ કે તે જાન તે પુણ્યરહિત
કારણ છે તેથી અવિષમમાં જામ સંપદાની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે પરંતુ સામાયિક તે અભ્યર્થનાથી
ઉપાધી મેળવનાં જનતં સુખોને આપનાર છે

ગાયત્રી—સામાયક કુણ્વો સમમાલ સાલમો ઘડીય જુગા ।

માલ સુરસ્સ સંમદ, હિતિ મગિતારી પલિયાહ ॥ ૨ ॥

વાળમદ કોઢિમો કલ્પ જુણસડી સહસ્સ પળ્લીસ ।

તવસીય પળ્લીસાપ, સતિય મહમાળ પલિયસ્સ ॥૨૩ પુણ્ય પ્રમાણ

અર્થ—જે કાલે સમભાવથી એ થઈ (૪૮ મિનિટ) નું એક સામાયિક વર્ણવિધ
કરશે તે ૬૨ ૫૬ ૨૫ ૬૨૫૬ (જામ, કોદ, એમણેજાં જામ, પશુવ્યદો, નવસો, પશુવ્યદો
પશુવ્યદો અને એક પશુવ્યદોના આઠ જામ કરીએ તેમાંના ૩ જામ) એટલું ફેવાવિત
આપણે જોઈએ.

પરણ્યામાં કુટાલ કૈવર રહે તેટલું જામ અને જામવિધાં રહે તેટલું પાણી ક્રેલણ કરી
માસ મસખમજના તથા કોઈ વધે સુધી કરનાર જામના તપસીના તપનું કળ સમકિતી આવના
એક સામાયિકના કળના સોળથા જામની પણ જાળવરી કરી શકતું નથી. જાવા મહાન
કામને આપનાર સામાયિક તત્ત્વ છે એટલા અદિ જો વધારે ન જની શકે તે હમેશાં સવાર,
મંપોર અને સાંજ એમ ત્રણ સામાયિક જામ કરવાં જોઈએ. કલ્પિત ત્રણ વાર ન જની
શકે તે સવાર જામ મળી એ સામાયિક અવસર કરવાં જોઈએ. " આઠ પ્રકાર કામ હી તે
દાં થઈ જિજ્ઞાસુકી " આઠે પ્રકાર મર ધર્મમાં રત્યા પચા રહેવાને જલ્દી એ થઈ જામના
કલ્પારથી જામ જાવવી જોઈએ.

* ફેલો—જામ ખાદી સોના તથા જામ વધે થાન

સામાયિક તત્ત્વે નથી જામનું શ્રી જામના

સામાયિક વ્રતનું સમ્યક્ પ્રકારે આરાધન કરવાથી ચિત્તસમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે આત્માની અનંત શક્તિ પ્રકટ થાય છે રાગદ્વેશ રૂપી દુર્જય શત્રુનો નાશ થાય છે, શાનાદિ ત્રણ ગતોનો લાભ થાય છે, જન્મ, જરા, મૃત્યુ રૂપ જલિમ દુ.ખોનો અંત આવે છે અને ભવિષ્યમાં સ્વર્ગનાં અને કમલ મોક્ષનાં અનંત સુખો પ્રાપ્ત થાય છે.

દશમું દેશાવકાશિક વ્રત.

પુર્વોક્ત છઠ્ઠા વ્રતમાં દિશાનું અને સાતમા વ્રતમાં ભોગોપભોગનું પરિમાણ જલ્પ જીવને માટે કથું છે, પરંતુ એટલા બધા ક્ષેત્રમાં જવાનું અને ભોગોપભોગ ભોગવવાનું નિરંતર કામ પડતું નથી અને અવ્રતની ક્રિયા તો ચાલુ જ રહે છે. માટે આત્માથી નિરંતર કામ પડતું નથી અને અવ્રતની ક્રિયા તો ચાલુ જ રહે છે. માટે આત્માથી સ્વં શ્રાવકે પોતાના આત્માને પાપથી બચાવવાને માટે હમેશાં પ્રાતઃકાળમાં એક ઘંડીનાં, એક પ્રહોરનાં, એક અહોરાત્રિનાં અથવા પખવાડીયુ કે માસનાં એમ જેટલા કાળની મર્યાદા કરવી ઘટે તેટલા કાળનાં અને જેટલા ક્ષેત્રની મર્યાદા કરવી ઘટે તેટલા ક્ષેત્રની બહાર જઈ સા, જૂંઠ, ચોરી, મૈથુન અને પરિગ્રહ એ પાંચે આશ્રવો સેવવાનાં પચ્ચક્ષાણુ સામાયિક વ્રતની પેઠે બે કરણ ત્રણ જગે કરી લેવાં, તેમજ મર્યાદાની અંદર રહીને પણ સાતમા વ્રતમાં ભોગોપભોગના છવીશ બોલની જે મર્યાદા કરી હોય તેમાંથી જેટલી આવશ્યકતા હોય તે ઉપરાંત ભોગોપભોગના પચ્ચક્ષાણુ એક કરણ ત્રણ જગે કરવાં, તેમાં આગાર—જે રાજાનો આજ્ઞાથી મર્યાદા ઉપરાંત જવું પડે, દેવતા કે વિદ્યાધર હરણ કરી મર્યાદા બહાર લઈ જાય, ઉન્માદાદિ રોગથી વિવશ થઈ મર્યાદા બહાર ચાલ્યું જવાય, અને સાધુજનો દર્શનાર્થે જવું પડે કે મરતા જીવને બચાવવા આદિ મોટા ઉપકારના કામ માટે જવું પડે તો વ્રતભંગ થાય નહિ મર્યાદા બહાર ગયા બાદ બને ત્યાં સુધી હિંસાદિ ૫ આશ્રવ સેવવા નહિ.

૧૭ નિયમ

દશમા વ્રતનું સહેલાઈથી સમાચરણ કરવા માટે નીચેના ૧૭ નિયમો યોજ્યા છે

- ૧ 'સચિત'—સજીવ વસ્તુ જેવી કે નિમક આદિ કાચી માટી, નળ ફૂવા, વાવ, તળાવ આદિનાં પાણી, ચૂલા, સગડી, ચલમ, ખીડી, હુકકા, દીપક આદિ અગ્નિ, પંખા, ઝુલા, વાજાંત્ર આદિ વાયુ, ફળ, ફૂલ, ભાજી આદિ કાચી વનસ્પતિ, કાચું ધાન્ય, મેવા આદિ સજીવ વસ્તુ, ૨ દ્રવ્ય ખાવા, પીવા કે સુધવાના પદાર્થો ૩ 'વિગય'—ઘી દૂધ, દહીં, તેલ, મીઠાઈ, તથા તળેલી વસ્તુ આ વિગયમાંથી એકાદ તો અવશ્ય છોડવી જોઈએ ૪ 'પન્ની' પગરખાં, મોજાં, ચાખડી આદિ પગમાં પહેરવાની વસ્તુ ૫ 'તબેલ'—સોપારી, લવિંગ, એલચી, ચૂરણ, વગેરે. ૬ 'કુસુમ'—તમાકુ, અત્તર, પુષ્પાદિ સૂધવાની વસ્તુ. ૭ 'વત્ય'—પહેરવા એઢવાનાં વસ્ત્રો. ૮ 'સયણ'—પલંગ, સાંચા, ગાદી, શેત્રંજી આદિ બિછાના ૯. 'વાહણ'—ઘોડા, મળદ, ગાડી, ટાંગા, રેલ, મોટર, સાયકલ જહાજ વિમાન આદિ સ્વારી ૧૦ 'વિલેવણ'—તેલ, પીઠી, કેશર, ચંદન ઇત્યાદિ ૧૧ 'અખંભ'—સ્રી પુરુષથી કુશીલ સેવવાની ૧૨ 'દિશા'—પૂર્વાદિ છ દિશામાં ગમનાગમન કરવાનું ૧૩. 'નાવણ ધોવણ'—નાનાં મોટાં સ્નાનનાં તથા વસ્ત્રાદિ ધોવાનાં ૧૪ 'હુતોસુ'—ખાવા પીવાની બધી વસ્તુના સામાન્ય

વળનનું પરિમાણ ૧૫. અસિ — પચેદિશની માત્ર માત્ર તેવાં તત્ત્વનાં આદિ ક્રમોને તત્ત્વ અને ચાકુ સદી, પરી વગેરેની અર્થાત્ ૧૬ અસિ — ખડીયો, કાચ, કાચ, ચોપામ, તથા અવેરત, કપડાં કરિયાણાં, આજ આદિ વેપાર અને ૧૭ અસિ — ખેતર, ગઝીયા, વાડી વગેરે.

આ ૧૭ પ્રકારના નિયમોમાં કેટલાકમાં સખ્યાનું અને કેટલાકમાં વળનનું પરિમાણ કરવાનું હોય છે પરિમાણથી અધિક વસ્તુ ભોજ્યવત્તાં પચ્યકૃખાણુ એક કરણ અને તથા ચોખ્ખી કરે, મન, વચન કાયાથી સ્વયં ભોજ્યને નહિ. કુદ ગાદિનું પાણતોલણ કરવાને જે જે ભોજ્યપ્રાપ્તો આરભ કરે. પહે વચ્ચે દેશ પહે તેને આત્મા છે જ્યારે મારેલા નિરંજક સખ્યા સમયે માત્ર કરી હો, સૂચકો કેઈ વસ્તુ અધિક ભોજ્યવત્ત જઈ હોય તો મિથ્યા કૃષ્ણ કરે. જેમ ૧૭ નિયમોનું અવિસ્તાર વણ ન સાતમા પ્રકારમાં થઈ ચુકે છે.

દ્વાપાસન મત.

એક અક્ષરજનિ અથવા અધિક કાચ પર્વત સયેત વસ્તુ ભોજ્યવત્તાં ઉપર મેં ભોજ્યવત્તાં, પચરમાં આદિ પહેરવાનાં પુરવને શી અને શીને પુરવને સંપદો કરવાનાં, આપરવદિ સસારી કાચ કરવાનાં પચ્યકૃખાણુ કરે અને અન્યને મેં જાણવેલાં તેવાર અયેત અક્ષર પાણી ભોજ્યીને આદે પહેરે ધર્મખાનમાં વીતાયે, કથમાં કમ ૧૧ કામ-વિકે તો અવસ્થ કરે. આનું દ્વાપાસન મત તે પણ ક્ષમાં મતમાં છે ?

૧૦ પ્રત્યાખ્યાન

૧ નમુકકાર સહિય — ઉચ્ચએ સુરે નમુકકારસહિય પચ્યકૃખાણિ, મહાવિક પિ અક્ષર-અસણુ, પણ ૧ ખાઈમ સાઈમ અન્નાત્થાભોજેણુ સહસાગારેણુ વેદિસરમિ. પહેલાં નવકારસીન્દ પ્રત્યાખ્યાનમાં જે આત્મા ૧ સૂચકો કેઈ વસ્તુ મેંમાં નમત્ત અથ અને ૨ કમ કરતાં વસ્તુ મેંમાં પડી અથ, જેમકે, માત્ર દેશાં કૃષ્ણાં જંદાં મુખમાં પડી અથ તો અપ્પાર.

૨ પેરિસીય — ઉચ્ચએ સુરે પેરિસિય પચ્યકૃખાણિ, અસણુ પણ ખાઈમ, સાઈમ અન્નાત્થાભોજેણુ સહસાગારેણુ પચ્ચન્નાક્રમેણુ ક્રિયાએકેણુ સાધુવચ્ચેણુ સન્નસચ્ચદિ-વસિથવારેણુ વેદિસરમિ. ૩ આ પેરિસી પ્રત્યાખ્યાનના ૭ આત્મા ૧-૨ ઉપર પ્રમાણે, ૩ વાણમાં સૂચ ૬ કાવાઓ માણ ન પડે ૪ કુદ આત્મા કરે તો, ૫ રેખાદિ કારણે અવધ કરવું પડે તો અને ૬ પરવણ પડી અથ તો.

૧ અચતીય સૂચમાં તુજિયા નક્કીના પોખજિય આદિ માત્રાએ ભોજન કરીને પોખ-મત કરવાને અધિકાર અપાયો છે તે આ દ્વાપાસન મત હોયું નોંધવું.

૨ પાણી સિવાયના ૩ આકારનાં પચ્યકૃખાણુ કરતી વખતે પાણુ અથ ન ભોજ્યે.

૩ દિવસના ૧૬ મા કાચને નવકારથી કહે છે તથા નવકાર મન અણીને જે પ્રત્યાખ્યાન પાંચમાં આવે છે તે.

૪ દિવસના ચોથા કાચને (પહેરને) પેરિસી કહે છે.

૫ મખાન્દ કાચને જે પેરિસી કહે છે.

૬ એક આકારને બેટી એક વખત અક્ષર કરે તે એકાસણુ.

ઉક્ત ૫ અતિચાર તો કેવળ દિશાની મર્યાદાના જ કહ્યા છે, પરંતુ આ વ્રતમાં ઉપભોગની પણ મર્યાદા કરેલી છે. અને ૭ નિયમ તથા ૧૦ પ્રત્યાખ્યાન પણ આ વ્રતમાં જ છે. તેથી તેના પણ ૫ અતિચાર આ પ્રમાણે કહ્યા છે. ૧ જેટલા દ્રવ્યાદિ રાખ્યા હોય તેનાથી અધિકની પ્રાપ્તિ થયે પ્રથમનામાં તે સ્વાદ નિમિત્ત બેળવીને ભોગવે, જેમકે દૂધમાં સાકર બેળવીને એક દ્રવ્ય માને ૨ મર્યાદા બહારની વસ્તુને માટે અન્યને કહે કે, દૂધમાં આ વસ્તુ રહેવા દો, મારા પચ્ચક્રખાણ પૂરા થયે હું તે ખાઈશ કે પહેરીશ અથવા અમુક કામ કરીશ ૩ પ્રત્યાખ્યાન કરેલી વસ્તુનો સ્વીકાર કરવા અથવા તેની આકૃતિ ચિત્રાદિ કરી બતાવે. અથવા પત્ર પર લખી પોતાના માટે રહેવા દેવી એવો સંકેત કરે. અને ૫ મર્યાદિત વસ્તુ ભોગવતાં તેમાં અત્યંત આસક્તિ રાખે. આ પાંચ અતિચારથી આત્માને બચાવવો જોઈએ.

૧૧ અગિયારમું પોષધવ્રત.

સોનાદિ ત્રિરતન રૂપ ધર્મનું પોષક અને નિર્જગુણોમાં રમણ કરાવી અભ્યંતર સયમથી આત્માને પોષનાર તેમજ છકાય જીવના રક્ષણદારા બ્રાહ્મસંયમથી આત્માનું પોષણ કરે તે પોષધવ્રત, તેને ધારણ કરવાની વિધિ, જે દિવસે પોષો કરવાનો હોય તેના આગલા દિવસે 'પણ' મત્ત' શ્ચ સોયણ' અર્થાત્ એક વખત ઉપરાંત ભોજન કરે નહિ, અહોરાત્રિ અખંડ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરે બીજો દિવસે પ્રાત્ કાળમાં પોષધશાલા, ઉપાશ્રય આદિ ધર્મસ્થાનમાં અથવા ઘરના એકાંત સ્થાનમાં જ્યાં ગૃહકાર્ય દ્રષ્ટિગોચર ન થતું હોય, જ્યાં ધાન્ય, કાચુ પાણી, વનસ્પતિ તથા કીડી વગેરેનાં દર ન હોય તથા જ્યાં સ્ત્રી, પશુ કે નપુસક રહેતાં ન હોય એવા પ્રકાશિત સ્થાનમાં એક મુદ્દત રાત્રિ બાકી હોય ત્યારે રાત્રિપ્રતિક્રમણ કરીને સર્વોદય થતાં જ ઓઢવા, પાચરવાનાં વસ્ત્રોની પ્રતિલેખના કરે. ૭૨ હાથથી વધારે વસ્ત્ર ન રાખે. પછી રજોહરણથી ભૂમિપ્રમાજન કરે જેથી કીડી વગેરે જનું પ્રવેશ કરવા ન પામે. આ પ્રમાણે આસન જમાવી મોઢે મુહપતિ બાંધે, પછી ધરિયાવહી, તરસઉત્તરીનો પાઠ સંપૂર્ણ બોક્ષીને ધરિયાવહીનો કાઉરસંગ કરે. નમો અરિહંતાય કહી કાઉરસંગ પારીને લોગસ બોલે પછી નીચે મુજબ પાઠ બોલે 'પડિક્કમામિ'—પાપથી નિવૃત્ત' હું. 'ચઉકાલ'—દિવસ તથા રાત્રિના પહેલા તથા ચોથા પહોરમાં, 'સજ્જાપરસ'—શાસ્ત્રની સ્વાધ્યાય, 'અકરણાયાએ'—ન કરી હોય 'ઉબઓ કાલ'—દિવસના પહેલા અને છેલ્લા પહોરમાં, 'ભ'ઉવગરણસ'—વસ્ત્ર રજોહરણાદિ, 'અપડિલેહણાએ'—પ્રતિલેખના ન કરી હોય, 'દુપડિલેહણાએ'—ચક્ષુથી સારી રીતે નિરીક્ષણ કયું ન હોય, 'અપમજ્જણાએ'—રજોહરણાદિથી પ્રમાજન ન કયું હોય, 'દુપમજ્જણાએ'—માઠી રીતે પ્રમાજન કયું હોય, 'અપ્પકમે'—અતિક્રમ (ખરાબ વિચાર), 'વપ્પકમે'—વ્યતિક્રમ (ખરાબ પ્રવૃત્તિ, 'અપ્પચારે'—અતિચાર (ખરાબ સામગ્રી ભોગવવી) 'અણાચાર'—અનાચાર (ખરાબ કામ કરવું તે), 'જે મે'—એ પાપમાંથી જે કોઈ પાપ મે, 'દિવસિઓ'—દિવસ સમયથી 'અપ્પચારો કઓ'—આચરણ કયું હોય તો, 'તરસ મિચ્છામિ દુક્કડ'—તે માટે પાપ દૂર થાઓ, એટલું કહીને પછી 'ધરિયાવહી અને 'તરસઉત્તરી'નો પાઠ બોલે, પછી કાઉરસંગ પારીને 'લોગરસ' બોલે. પછી જો સાધુ સાધ્વીજી હોય તો તેમના

ખસણ પાણી, ખાઈમ, સાઈમ, અન્નલાણીઓએણ, સહસાચારેણ, (પારાવલિપાચારેણ), મહત્તારાચારેણ સ વ સમર્થિવત્તિપાચારેણ વૈસિરશ્મિ. " તેના ૫ આચાર ઉપર પ્રમાણે

૯ દિવસચરિત્ર પચ્ચક્રઆણ-શ્વિસચરિત્ર પચ્ચક્રઆણિ, અણણ પાણી ખાઈમ, અન્નલાણીઓએણ, સહસાચારેણ, મહત્તારાચારેણ સ વ સમર્થિવત્તિપાચારેણ વૈસિરશ્મિ. " તેના ૪ આચારના અર્થ ઉપર પ્રમાણે લખવા,

૧૦ ગાઠી મુકિના પચ્ચક્ર આણ-૧૦ વડી સહિત પચ્ચક્રઆણિ, અણણ પાણી, ખાઈમ, સાઈમ અન્નલાણીઓએણ, સહસાચારેણ, મહત્તારાચારેણ સવ્ય સમર્થિવત્તિપાચારેણ વૈસિરશ્મિ

ઉપરના છો પચ્ચક્રઆણનો સમાવેશ આ ક્ષમા મતર્મા થાત છે તેમજ અતિથિ સંવિધાન મત સિવાયના ૧૧ મતોનો પણ તેમાં સમાવેશ થાત છે

વતર્માન કાલે આ મત આદરનારના બે પ્રકાર છે- ૧ મુજરાત, કચ્છ કેશિયાણા આદિ દેશના માણે. તે આ ધ્વનના પાઠના કથનાનુસાર પ્રાતઃકાળથી જ ધર્મસ્થાનકે બધને દિકાની અને ઉપભોગની ખરિભોગની મર્ષાદા કરીને બધી સચેત વસ્તુ ભોજનવાના, બીનો સપ્તો નદિ કરવા વગેરે પૂર્વોક્ત સ્થાપાલન મતર્મા કલા પ્રમાણે મર્ષાદા પાલન કરે છે બીજાને મટે બનાવેલો આકાર પ્રાપ્ત કરી ભોજન કરે અને પ્રાણવા, મારવા મેવા દક્ષિણદિ દેશમાં આવક ઉપવાસમાં પાણી પીધુ હેલ, અગ્નીવા લીધુ હેલ, તમાકુ સુધી હેલ એમ કેટલેક વસ્તુનું સેવન કર્યું હેલ તે તેમજ ઉપવાસ કરનારા આખો દિવસ સસારનાં કાર્યો કરી થોડા દિવસ ગાળી રહે ત્યારે સબર કરવા સ્થાનકમાં આવે છે અને તે દરમુ મત અગ્રીકાર કરે છે

ક્ષમા મતના ૫ અતિચાર

આણવવાપઓએ-મર્ષાદાની બહારથી કેટલે વસ્તુ અન્નલાણ વગરની તે, ૨ પૈસવણુપઓએ-મર્ષાદાની બહાર કેટલે ચીજ ચોક્કસની તે, ૩ સદાણુવાઓ-મર્ષાદાની માર રહેલ મનુષ્યદિને ઘન પ્રવેશ કરી બેઠાવે, ૪ હવાણુવાઓ મર્ષાદાની બહાર પોતે નદિ ભર્તા મુજ આદિ અન્ન દેખાડી મનુષ્યદિને બેઠાવવાની એછા કરે તે, ૫ અદિવા પુચ્ચક્રપદ્ધતે-મર્ષાદાને ક્ષેત્રની બહાર જવર કાઢી આદિ ફડી બેઠાવવાનો સંજોગ કરે તે આ પાંચે પ્રકારથી અતિચાર થાય છે કારણ કે દિકાની મર્ષાદા બે કરવા અને ત્રણ ચોક્કસ કરી છે, ઉપર પાંચે કાર્યોમાં ત્રણે મોચની પ્રતિ થાત છે

૧ આમાં દિવસનો થોડો થાત ગાળી હેલ ત્યારથી સમૂપાઈ શકે ૫૫૧૧ આરે અજારનો થાત કરે છે,

* વચ ૩ ચેતનીની મહિ વાગી પછી તે છોડે નહિ ત્યાં સુધી કેટલે વસ્તુને ભોજન નદિ તે મહિ પચ્ચક્રઆણ અને કાળા દાણની મૂડી જપ રાખે ત્યાં સુધી ખાત અને મૂડી બોમ્બા નાર ખાત નહિ તે મૂડીસહિત પચ્ચક્રઆણ આ પચ્ચક્રઆણ કરતી વખતે મહિને ખાલે મુદિ ઘન ભોજનો.

ઉક્ત ૫ અતિચાર તો કેવળ દિશાની મર્યાદાના જ કલા છે, પરંતુ આ વ્રતમાં ઉપભોગની પણ મર્યાદા કરેલી છે. અને ૭ નિયમ તથા ૧૦ પ્રત્યાખ્યાન પણ આ વ્રતમાં જ છે. તેથી તેના પણ ૫ અતિચાર આ પ્રમાણે કલા છે. ૧ જેટલા દ્રવ્યાદિ રાખ્યા હોય તેનાથી અધિકની પ્રાપ્તિ થયે પ્રથમનામાં તે સ્વાદ નિમિત્ત ભોજનને ભોગવે, જેમકે દૂધમાં સાકર ભોજનને એક દ્રવ્ય માને ૨ મર્યાદા બહારની વસ્તુને માટે અન્યને કહે કે, હમણાં આ વસ્તુ રહેવા દો, મારા પત્રચક્રપાણ પૂરા થયે હું તે ખાઈશ કે પહેરીશ અથવા અમુક કામ કરીશ ૩ પ્રત્યાખ્યાન કરેલી વસ્તુનો સ્વીકાર કરવા અર્થે તેની આકૃતિ ચિત્રાદિ કરી બતાવે. અથવા પત્ર પર લખી પોતાના માટે રહેવા દેવી એવો સંકેત કરે અને ૫ મર્યાદિત વસ્તુ ભોગવતાં તેમાં અત્યંત આસક્તિ રાખે. આ પાંચ અતિચારથી આત્માને બચાવવો જોઈએ.

૧૧ અગિયારમું પોષધવ્રત.

જ્ઞાનાદિ ત્રિરતન રૂપ ધર્મનું પોષક અને નિજગુણોમાં રમણ કરાવી અન્યંતર સયમથી આત્માને પોષનાર તેમજ છકાપ જીવના રક્ષણદારા બ્રહ્મસંયમથી આત્માનું પોષણ કરે તે પોષધવ્રત, તેને ધારણ કરવાની વિધિ, જે દિવસે પોષો કરવાનો હોય તેના આગલા દિવસે 'પગ્મં મત્તં ચ મોયણ' અર્થાત્ એક વખત ઉપરાંત ભોજન કરે નહિ, અહોરાત્રિ અખંડ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરે. બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળમાં પોષધશાલા, ઉપાશ્રય આદિ ધર્મસ્થાનમાં અથવા ધરના એકાંત સ્થાનમાં જ્યાં ગૃહકાર્ય દ્રષ્ટિગોચર ન થતું હોય, જ્યાં ધાન્ય, કાચુ પાણી, નનરપતિ તથા કીડી વગેરેનાં દર ન હોય તથા જ્યાં સ્ત્રી, પશુ કે નપુસક રહેતાં ન હોય એવા પ્રકાશિત સ્થાનમાં એક મુદ્રત રાત્રિ બાકી હોય ત્યારે રાત્રિપ્રતિક્રમણ કરીને સર્વોદય થતાં જ ઝાઢવા, પાયરવાનાં વસ્ત્રોની પ્રતિલેખના કરે. ૭૨ હાથથી વધારે વસ્ત્ર ન રાખે. પછી રજોહરણથી ભૂમિપ્રમાજન કરે જેથી કીડી વગેરે જનું પ્રવેશ કરવા ન પામે આ પ્રમાણે આસન જમાવી મોઢે મુહુરત્તિ બાધે, પછી ધરિયાવહી, તરસઉત્તરીનો પાઠ સંપૂર્ણ બોક્ષીને ધરિયાવહીનો કાઉરસગ્ગ કરે નમો અરિહંતાય કહી કાઉરસગ્ગ પારીને લોગરસ બોલે પછી નીચે મુજબ પાઠ બોલે 'પડિસ્ક્રમામિ'—પાપથી નિવૃત્તિ હું, 'અઉકાલ'—દિવસ તથા રાત્રિના પહેલા તથા ચોથા પહોરમાં, 'સન્ઝાયરસ'—શાસ્ત્રની સ્વાધ્યાય, 'અકરણ્યાયમે'—ન કરી હોય 'ઉભઓ કાલ'—દિવસના પહેલા અને છેલ્લા પહોરમાં, 'ભ ડોવગરણુરસ'—વસ્ત્ર રજોહરણાદિ, 'અપડિલેહણાએ'—પ્રતિલેખના કરી હોય, 'દુરપડિલેહણાએ'—અક્ષુથી સારી રીતે નિરીક્ષણ કયું ન હોય, 'અપમન્જણાએ'—રજોહરણાદિથી પ્રમાજન ન કયું હોય, 'દુરપમન્જણાએ'—માઠી રીતે પ્રમાજન કયું હોય, 'અધક્ષમે'—અતિક્રમ (ખરાબ વિચાર), 'વધક્ષમે'—વ્યતિક્રમ (ખરાબ પ્રવૃત્તિ, 'અધચાર'—અતિચાર (ખરાબ સામગ્રી ભોજનવી) 'અણુચાર'—મનાચાર (ખરાબ કામ કરવું તે), 'જો મે'—એ પાપમાંથી જે કોઈ પાપ મે, 'દેવસિઓ'—દેવસ સબધી 'અધચારો કઓ'—આચરણ કયું હોય તો, 'તરસ મિરજામિ દુક્કડ'—તે માટે પાપ દૂર ચાઓ, એટલું કહીને પછી ધરિયાવહી અને 'તરસઉત્તરી'નો પાઠ બોલે, પછી કાઉરસગ્ગ પારીને 'લોગરસ' બોલે. પછી જો સાધુ સાખીજી હોય તો તેમના

જાણતું પાણી, ખાઈમ, સાઈમ જનનત્યાજીઓએ, સદસાગરો (પારુત્યક્ષિપત્રો), મહાપારાગરો સુવ સમર્થિવત્તિપત્રોએ બોલિરામિ." તેના ૫ આગર ઉપર પ્રમલ્લે

૯ દિવસચરિત્ર પચ્ચૂખાણુ—દિવસચરિત્ર પચ્ચૂખાણુ, જાણતું પાણી, ખાઈમ, સાઈમ, જનનત્યાજીઓએ સદસાગરો મહાપારાગરો સુવ સમર્થિવત્તિપત્રોએ બોલિરામિ." તેના ૪ આગરના અર્થ ઉપર પ્રમલ્લે જાણવા,

૧૦ ગાઠી મુકિના પચ્ચૂખાણુ—"ગાઠી સહિત પચ્ચૂખાણુ, જાણતું પાણી, ખાઈમ, સાઈમ જાણત્યાજીઓએ સદસાગરો મહાપારાગરો સુવ સમર્થિવત્તિપત્રોએ બોલિરામિ.

ઉપરનાં શ્રી પચ્ચૂખાણુનો સમાવેશ આ દશમાં મતમાં જાણ છે તેમજ અતિથિ સવિધાત્મક મત સિવાયનાં ૧૧ મતોનો ખસુ તેમાં સમાવેશ થાય છે.

વર્તમાન કાલે આ મત આદરનારના ને પ્રકાર છે- ૧ ટેન્ડરકત, ૨૭ ક્રિયાત્મક અર્થિ દેશના મત્રો. તે આ મતના પાઠના કથનનુસાર પ્રત.જાણી ન મધ્યસ્થાનકે બધને દિશાની અને ઉપભોગની પરિભ્રમણની પર્વાદા કરીને જાણી સચેત વસ્તુ જોત્યવત્તા, બીનો સપ્તી નહિ કરવો વગેરે પૂર્વોક્ત દ્વાપાશ્વન મતમાં કલા પ્રમલ્લે મર્વાધનું પાશન કરે છે બીજાને મદ્રે જાણવેલો આકાર પ્રાપ્ત કરી જોત્યવે છે અને માણવા, મારવા મેવામ દક્ષિણદિ દેશમાં માલક ઉપવાજમાં પાણી પીધુ હેતુ, જારીયા લીધુ હેતુ, તમાકે મુઘી હેતુ એમ કેટલાં પદ્ય વસ્તુનું સેવન કરુ હેતુ તે તેમજ ઉપવાસ કરનારા જાણે દિવસ સસારનાં મર્વોં કરી જોયા દિવસ જાણી રહે ત્યારે સુવર કરવા સ્થાનકમાં જાણે છે અને તે ક્ષત્રુ મત જાણીકાર કરે છે

દશમા મતના ૫ અતિથાર

આજીવવાપચ્ચોએ-મર્વાધની જાણથી કેટલાં વસ્તુ જાણવા મર્વાધી તે ૨ પૈસવજીવજીએ-મર્વાધની જાણથી કેટલાં જીવ જોજીવી તે ૩ સદાજીવજીએ-મર્વાધની જાણથી રહેલા મુજાજીને સજ્જ પ્રયેલ કરી જોજાવે ૪ દ્વાજીવજીએ મર્વાધની જાણથી પોતે નહિ જતાં મુજા જાણી જાવ દેખાડી મુજાજીને જોજાવવાની એજા કરે તે ૫ અતિથિ પુમ્મજીવજી જેવે-મર્વાધી એજની જાણથી પત્થર મંકરી જાણી દેહી જોજાવવાનો સજ્જ કરે તે આ પાંચે પ્રકારથી અતિથાર જાણે છે મારવા ૩ દિશાની મર્વાધ ને કરવા અને ત્રણ પેજીવો કરવી છે ક્ષત્ર પાંચે કાર્યોમાં ત્રણે જોજાની પ્રકૃતિ થાય છે

૬ આમાં દિવસનો જોડો કાલ જાણી હેતુ ત્યારથી સમજીવજી રજિત પર્વત ચારે આકારનો ત્યાજ કરે છે,

* વસ્તુ ૩ જોજીની ત્રીં વાળી પછી તે ઊંડે નહિ ત્યાં મુધી કેટલાં વસ્તુને જોજવે નહિ તે ગાઠી પચ્ચૂખાણુ અને ઘણા દાશની મુધી જાંધે રાખે ત્યાં મુધી જાણ જાતે મુધી જોજાવા માત્ર જાણ નહિ તે મુધીસહિત પચ્ચૂખાણુ આ પચ્ચૂખાણુ કરતી વખતે ગાઠીને જાણે મુધી સજ્જ જોજાવે.

ઉક્ત પ અતિચાર તો કેવળ દિશાની મર્યાદાના જ કલા છે, પરંતુ આ વ્રતમાં ઉપભોગની પણ મર્યાદા કરેલી છે. અને ૭ નિયમ તથા ૧૦ પ્રત્યાખ્યાન પણ આ વ્રતમાં જ છે. તેથી તેના પણ પ અતિચાર આ પ્રમાણે કલા છે. ૧ જેટલાં દ્રવ્યાદિ રાખ્યાં હોય તેનાથી અધિકતી પ્રાપ્તિ થયે પ્રથમનામાં તે સ્વાદ નિમિત્ત બેળવીને ભોગવે, જેમકે રૂંધાં સાકર બેળવીને એક દ્રવ્ય માને ૨ મર્યાદા બહારની વસ્તુને માટે અન્યને કહે કે, કમણ્યાં આ વસ્તુ રહેવા દો, મારાં પચ્ચક્રખાણ પૂરાં થયે હું તે ખાઈશ કે પહેરીશ અથવા અમુક કામ કરીશ ૩ પ્રત્યાખ્યાન કરેલી વસ્તુનો સ્વીકાર કરવા અર્થે તેની આકૃતિ ચિત્રાદિ કરી બતાવે. અથવા પત્ર પર લખી પોતાના માટે રહેવા દેવી એવો પ્રકેત કરે અને પ મર્યાદિત વસ્તુ ભોગવતાં તેમાં અત્યંત આસક્તિ રાખે. આ પાંચ અતિચારથી આત્માને બચાવવો જોઈએ

૧૧ અગિયારમું પોષધવ્રત.

ગાનાદિ ત્રિરત રૂપ ધર્મનું પોષક અને નિજગુણોમાં રમણ કરાવી અન્યંતર સયમથી આત્માને પોષનાર તેમજ છકાય જીવના રક્ષણદારા બાહ્યસંયમથી આત્માનું પોષણ કરે તે પોષધવ્રત, તેને ધારણ કરવાની વિધિ, જે દિવસે પોષે કરવાનો હોય તેના આગલા દિવસે 'વ્રત' ભક્ત' શ્ર્વ સેવયજ' અર્થાત્ એક વખત ઉપરાંત ભોજન કરે નહિ, અહોરાત્રિ અખંડ હૃદયનું પાલન કરે બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળમાં પોષધશાલા, ઉપાશ્રય આદિ ધર્મસ્થાનમાં પથવા ધરના એકાંત સ્થાનમાં જ્યાં ગૃહકાર્ય દ્રષ્ટિગોચર ન થતું હોય, જ્યાં ધાન્ય, કાચુ પાણી, નરપતિ તથા કીડી વગેરેના દર ન હોય તથા જ્યાં સ્ત્રી, પશુ કે નપુસક રહેતાં ન હોય તેવા પ્રકાશિત સ્થાનમાં એક સુદૃઢ રાત્રિ બાકી હોય ત્યારે રાત્રિપ્રતિક્રમણ કરીને શોદિય થતાં જ ઝાઢવા, પાચરવાનાં વસ્ત્રોની પ્રતિલેખના કરે. ૭૨ હાથથી વધારે વસ્ત્ર રાખે. પછી રજોહરણથી જૂમિપ્રમાણ ન કરે જેથી કીડી વગેરે જંતુ પ્રવેશ કરવા ન મે આ પ્રમાણે આસન જમાવી મેઢે મુહ્યત્તિ બાધે, પછી ધરિયાવહી, તરસઉત્તરીનો ૧૬ સંપૂર્ણ બોક્ષીને ધરિયાવહીનો કાઉસગ્ગ કરે નમો અરિહંતાણુ કહી કાઉસગ્ગ પારીને લોગસ્સ બોલે પછી નીચે મુજબ પાઠ બોલે 'પડિસ્સમામિ'—પાપથી નિવૃત્તિ. 'અઉકાલ'—દિવસ તથા રાત્રિના પહેલા તથા ચોથા પહોરમાં, 'સજ્જાપરસ'—સ્નાની સ્વાધ્યાય, 'અકરણ્યાયો'—ન કરી હોય 'ઉબબો કાલ'—દિવસના પહેલા અને દ્વા પહોરમાં, 'બ ડાવગરણુરસ'—વસ્ત્ર રજોહરણાદિ, 'અપ્પડિલેહણુએ'—પ્રતિલેખના કરી હોય, 'દુપ્પડિલેહણુએ'—ચક્ષુથી સારી રીતે નિરીક્ષણ કયું ન હોય, 'પરપમજ્જણુએ'—રજોહરણાદિથી પ્રમાણ ન ન કયું હોય, 'દુપ્પમજ્જણુએ'—માઠી રીતે માજ ન કયું હોય, 'અપ્પકમે'—અતિક્રમ (ખરાબ વિચાર), 'વપ્પકમે'—અતિક્રમ ખરાબ પ્રવૃત્તિ, 'અપ્પચારે'—અતિચાર (ખરાબ સામગ્રી ભેળવવી) 'અણુચાર'—નાચાર (ખરાબ કામ કરવું તે), 'જો મે'—એ પાપમાંથી જે કોઈ પાપ મે, 'દેવસિઓ'—વસ સબધી 'અપ્પચારો કઓ'—આચરણ કયું હોય તો, 'તરસ મિચ્છામિ દુક્કડ'—મારું પાપ દર આઓ, એટલું કહીને પછી ધરિયાવહી અને 'તરસઉત્તરી'નો પાઠ લે, પછી કાઉસગ્ગ પારીને 'લોગસ્સ' બોલે. પછી જો સાધુ સાધ્વી જ હોય તો તેમના

મુખારવિણી પેલધનાં પચ્ચક્રખણ કરે સાધુ સાધીછ ન હોય તો વચેત્વ કરી માલક પાસે
જાને તે પણ ન હોય તો રવળ પૂર્વ તથા ઉત્તર દિશા સન્મુખ મુખ રાખી શ્રી મદીર
સ્વામિની આઘાયામીને જય પરમેષ્ઠીને વદના નમસ્કાર કરી નિમ્નોક્ત પાઠથી પોષધ મતનો
સ્વીકાર કરે.

“અગ્નિચારમુ પેલધવત અસુણુ પાપાં, પાત્તર્થાં સ્થાપ્તમં, ચક્રવિદ્, પિ જાહાર
પચ્ચક્રખર્મિ, જ્ઞાનકા પચ્ચક્રખર્મિ માત્રાવત્તત્ર વિધેવર્ણ પચ્ચક્રખર્મિ, અધિસેવત્ત
પચ્ચક્રખર્મિ, સત્યમુદ્ધારાદિ સાતજ્ઞા જોગ પચ્ચક્રખર્મિ જ્ઞાનચક્રોરારાં પચ્ચક્રખર્મિ
કુવિદ તિવિદેવ્ય નકરેમિ. નકારેમિ, અસુણુ વચસા, કલ્પકા, તરણ જાતે પદ્મિખર્મિ
નિદામિ કરિકર્મિ, આપાપાં વેદિચરિમિ.”

અર્થાત્—અગ્નિચારમાં પેલધવતમાં જ્ઞાન પાછી, સુખદી અને મુખવાસ એ ત્રણ
જાહારનાં તથા પિ સ્વદેથી જીવન પણ સુધવા અર્થે વસ્તુનાં મૈયુન સેવવાનાં મુખ
સુવર્ણાભિં પ્રાપ્તિ આદિ જ્ઞાત્રોનાં હીરા પના, ક્રેતી રત્નાર્થે ઝવેરાતનાં તથા સુવર્ણ
ભિં આજ્ઞાત્રોનાં વેશ, ચક્રવિદ વિશેષનાં કેશર આદિ તિલકનાં, મુદ્ધાર જાકે, અદ્વય
અર્થે સ્ત્રોતનાં અને જ્ઞાનને કુખ ઉપજો તેના ખન વચન અને કલ્પનાં યોગ પ્રવર્તિતવાનાં
પ્રથમ જાની પોંડે એ કરજો અને તજ્યો એ પ્રત્યાખ્યાન કરે. પછી સાધુ સાધીછ સ મુખ
અધવા પૂર્વ ઉત્તરભિમુખ એસે. પછી યાગો દી ચણુ ઉભો રાખીને એ દાઢ કમળ ડાઘાની
પોંડે જોડીને મસ્તો સ્થાપે. નીચે કુશીને એ વાર નમુણુર્ણ કહે. પછી જોડે મત સઘાવજુ”
નથી એવા મુદ્ધરવની પાસેથી પોષધદાતામાં રહેલા ગુપ્તો રત્નોદરણ, સધુનીટી પરાવરણ
જાગળ વચેરે મેઘ મુજાની આઘા એ. જામ વિધિપૂર્વક પોષધવત મદલુ કરીને પછી
અદીરક્રિ આજ્ઞાનમવણ પાનપાન યાન ખાન પરિવરણ (પરત્વતન), નામ રચણ,
ધમકથા અર્થે ધમખાનમાં જ્ઞાપીત કરે. તે કદાચ સધુનીટીતિની જરૂર પડે તો ઉપાધવમાં
રહેલા મુતિકર્મિનાં જાગળમાં કારણથી નિરતા થઈ રચાનક જહાર પરિવે. પરિવચ
જાતી વખતે આવરકર્મિ સ્વદ જણ વાર કહે અને નિછવ જગ્યા જોધ રત્નોદરણથી
પ્રમાણ ન કરી કહે કે અસુણુવદ જસ કિત્ત (અવમ) જા સ્વદેથી કોદેની આઘા મામે.
પછી માત્રા (પેઠાજ) છડે છડે પરાગીને વેદિચરિમિ સ્વદ ક વાર કહે. પછી રચાનકર્મ
જાગળી વખતે પિત્તકર્મિ સ્વદ ક વાર કહી પ્રવેશ કરે જાગળને સુકી વનનાથી એક
જાગળ મૂકે પાગ પરિવાતદી પદ્મિએ-કાઠરજગ્યા પારીને મોચરસ એસે અને પછી કહે કે
પરિવચની કિયા વધવિધિ કરી ન હોય જાગળ જગળી વિરાધવા થઈ હોય તો તરણ
મિચક્રમિ કુણ્ડ કદમિર જાગળીનિનુ કારણ ઉત્પન્ન થાય તો પોષધમાં ખાતજ કરતાં વચ
મુદ્ધરિ વચેરે તેમ ન રેવા છ કોઈ જરૂરના પેરથી અમેન પાછી મોરા વચેરેમાં
મદલુ કરી જાગળ નિરવજ બુધિમાં જર્મ નિરવ થઈ જાગળી વિધિ નપુત્રીતિમાં કદા
પ્રમાણે કરે. કદમિર પિત્તકોષ થઈ જગ્યા—ઉપડી થાય તો પણ તે પરાગવની વિધિ
જગ્યા ઉપર મુજબ કરે અને તે ઉપર પૂગ રાખ વચેરે નાખી રેવાથી તસ જગળી થત
તેમજ સમુદ્ધરવની ઉપગિથી જાગળી કાગળ ઉ જોધર્થે પરાગવાની વિધિ પણ તે જ
પ્રમાણે જગળી પોષધવતમાં વિના કારણે રિવમે મનુ નદિ રિવસના યોગ પદેરમાં

પોતાનાં વાપરવાનાં વસ્ત્રો રત્નેહરણુ ગુચ્છો, વગેરેની પ્રતિલેખના કરે, તેમ જ રાત્રે લઘુ-નીતિતુ કામ પડે તે માટેની ભૂમિની પણ પ્રતિલેખના કરે ઉપર પ્રમાણે ધરિયાવહી પડિક્કમે, સાંજે દેવસી પ્રતિક્રમણ કરે પહોર રાત્રિ વીતે ત્યાં સુધી ધર્મધ્યાન કરે. પછી નિદ્રા લેવાની જરૂર હોય તો ભૂમિ અને બિછાનાની રત્નેહરણુથી પ્રમાણનાં કરે ધ્યાન સ્મરણ કરીને પછી હાથ પગને લાખા દુકા નહિ કરતો નિદ્રા લે. નિદ્રામાંથી પહોર રાત્રિ બાકી રહે ત્યારે જાગ્રત થઈ ધરિયાવહી પડિક્કમે. લોગરસનો કાઉરસગ કરે નમો અરિ-હંતાયું કહી કાઉરસગ પારે. પછી પ્રગટ લોગરસ બોલે પછી નીચે મુજબ પહેલાં સમણુસૂત્રનો પાઠ બોલે

‘ધ્વજામિ’-ધ્વજુ છું. પડિક્કમિઉં-પાપથી, નિવર્તવાને ‘પગામસિજ્જાએ’-મર્યા-દાથી અધિક ઉપકરણોવાળા બિછાનામાં ઘણું સુઈ રહ્યો હોય, નિગામ સિજ્જાએ વધારે પડતું સુઈ રહ્યો હોય સથારા ઉવટ્ટણુએ’-પથારીમાં સૂતાં સૂતાં વગર પુંજ્યે પડખુ બદલવાથી, પરિવટ્ટણુએ’-વારવાર પાસું ફેરવવાથી, ‘આઉટ્ટણુએ’-હાથ પગ વગેરે અંગ સંકાયવાથી, ‘પસારણુએ’ — અંગ પસારવાથી, ‘છપપ્પસંધટ્ટણુએ’-છ પગી (જૂ) ને દાખી હોય, ‘કુધએ’-ખુલ્લે મોઢે બોલવાથી, ‘કક્કરાધએ’-દાંત પીરયા હોય, ‘છીએ’-ખુલ્લે મોઢે છીંક આદી હોય, ‘જંબાધએ’ ખુલ્લે મોઢે બગાસું -દાંત પીરયા હોય, ‘છીએ’-ખુલ્લે મોઢે છીંક આદી હોય, ‘જંબાધએ’ ખુલ્લે મોઢે બગાસું -દાંત પીરયા હોય, ‘આમોસે’-શરીર પુંજ્યા વિના ખાજ ખણી હોય, ‘સસરકપામોસે’-સચિત રજાથી ખરેલા બિછાના ઉપર વગર પૂંજ્યે સૂતો ખેઠો હોઈ, ‘આઉલમાઉલાએ’-આકુળ વ્યાકુળ બન્યો હોઈ, ‘સુવણુવત્તિયાએ’-અરાબ રવાન આવ્યા હોય, ‘છાથીવિપરિયાસિયાએ’-સ્વપ્નમાં આસેવન કયું હોય, ‘દટ્ટીવિપરિયાસિયાએ’-સ્વપ્નમાં દટ્ટિનું વિપરીત પરિણામ થયું હોય, ‘મણુવિ પરિયાસિયાએ’-સ્વપ્નમાં મન અરાબ પ્રવત્યું હોય, ‘પાણુભોયણુ વિપરિયાસિયાએ’-સ્વપ્નમાં આહાર પાણી ભોગવ્યાં હોય, ‘જો મે’-જો કાંઈ મને, ‘રાધઓ’-રાત્રિમાં, ‘આધઆરો કઓ’-અતિચાર લાગ્યા હોય તો ‘તરસ મિચ્છામિ દુકકક’-તે માફ પાપ મિથ્યા થાઓ આટલું કહીને પુનઃ મૌનરથ, ધર્મધ્યાન કરે સૂર્યોદય થયા પહેલાં રત્રિ પ્રતિક્રમણ કરે સૂર્યોદય પછી વસ્ત્રાદિકની પ્રતિલેખના કરે કદાચ તેમા કોઈ જાતુનું કલેવર નીકળે તો તેને યતનાથી એકાંતમાં પરઠવીને તેનું પ્રાયશ્ચિત લઈ શુદ્ધ થાય

પોષધવ્રતના ૧૮ દોષ

પોષધ નિમિત્તે પોષધને આગલે દિવસે ૧ હળમત કે સ્નાનાદિ દેહવિશુધા કરે ૨ મૈથુન સેવે, ૩ સરસ આહાર ભોગવે, ૪ વસ્ત્ર ધોવે, ૫ દાગીના પહેરે અને ૬ વસ્ત્ર તથા હસ્તાદિ રંગે ઝોટલાં કપડાં પોષધ નિમિત્તે આગલે દિવસે કરે તો દોષ લાગે તથા પોષધ ક્યાં બાદ ૭ અવિરતિને સત્કાર કે આસન આપે વૈયાવચ્ચ કરે, ૮ શરીરની વિશુધા કરે જેમકે શરીરના વાળ, દાદી મૂંછ સમારે, ઘોતીની પાટલી જમાવે, ૯ પોતાના કે પરના શરીરનો મેલ હિતારે, ૧૦ દિવસે શયન કરે અને રાત્રે બે પહોરથી અધિક નિદ્રા લે, ૧૧ ગુચ્છા વગેરેથી શરીરને પુંજ્યા વિના ખરજ ખણે, ૧૨ દેશ દેશાન્તરની, રાજ્ય રજવાડાની, લડાઈ જગડાની, જોના શૃંગાર, હાવભાવ, ભોગવિલાસની, બોજન બનાવવાની, સ્વાદની ઇત્યાદિ વિકથા કરે, ૧૩ ચાહી ચુગલી નિંદા કે હાહા મશકરી કરે, ૧૪ વ્યાપારની લેણદેણની,

હિસાબની કયા કરે, જાણ મારે, ૧૫ પેતાના કરીરતું કે શ્રી આબિા કરીરતું સરભદ્રિથી નિરીક્ષણ કરે એવું જાણત નાઈત, વગેરે સાંસદિક સમર્પના વાતો કરે ૧૭ ઉપર મેઢે મોમે તથા નેમ્બી અને સમત વસ્તુ હેલ તેની સાથે વાર્તાલાપ કરે અને ૧૮ પેલધર્મા રાન કરે તો ૧૯ લાગે. પેલધર્મવતું સમાચરણ કરનારે ઉપજા ૧૮ દેખેતો પરિવાલ કયો નોમ્બે.

પેલધર્મવતના ૫ અતિચાર.

૧ અપહરિસેદ્ધિય દુપહરિસેદ્ધિય સિન્નસ સ ધારએ—જે સ્થાનમાં પોયો કયો દેલ તે સ્થાનનું તથા બિજાનું એકવાના વચ ખરાલ, પાટ આબિનું સક્ષ દ્રષ્ટિથી પ્રતિષેખન કયું ન હોય, પૂરેપૂરાં દેખ્યા વિના ખરાલ રીતે પ્રતિષેખન કરી કામમાં લીધાં હેલ તથા હથન ચથન કરતાં સ્વનાસન કરતાં ચમનાચમન કરતાં જમીનની કે પથારીની પ્રતિષેખના ન કરે અથવા ખરાલ રીતે પ્રતિષેખન કરે તો અતિચાર લાગે. કારણ તેમ કરવાથી તસ-સ્થાનર છવોની દિલ્સ થવાને સ કવ છે.

પ્રતિષેખન—જેવું, વાપસવું, નિરીક્ષણ કરવું

અપધમનજય દુપધમનજય સિન્નસસ મારએ—ઉપર મુજબ દ્રષ્ટિથી દેખવા છતાં ૩૦ રથે છવોની સ કા ખે તો ત્યાં અચર દ્રષ્ટિ જરાનર ન ખેએ તેવા અપધમનજય સ્થાનમાં રતે રણ મુચ્છદ્રષ્ટિથી પ્રમાણ ન કર્યા વિના ચમનાચમન કરે તથા સ્થાન, પાટ, બિજાનાનાં તેમજ એકવાનાં વચદિ પ્રમાણ ન કર્યા વિના કામમાં લે અથવા ખરાલ રીતે પ્રમાણ ન કરે તો અતિચાર લાગે.

૩ અપહરિસેદ્ધિય દુપહરિસેદ્ધિય ઉચ્ચારપાસવજુલમિકા—વડીનીત, લપુનીત, વચન અદિ જરૂરવાની શુભિને સક્ષ દ્રષ્ટિથી દેખ્યા વિના તેમજ રાખ ડાલ, કમરો વગેરેના હથા ઉપર ખરાલે અથવા નજર નીચે દેલ અને પરલે નીચે તો અતિચાર લાગે, કારણ કે આ પ્રમાણે પરિવવામાં દિલ્સ થવાને સ કવ છે.

૪ અપધમનજય દુપધમનજય ઉચ્ચાર પાસવજુ શુભિ—નજર નોયા છતાં ૩૦ પજુ છવજુ દેતાની સ કા દેલ તો અથવા અપધમનજય કારણે દ્રષ્ટિતો ઉપયેલ ન ખેએ તેવા સ્થાનમાં મુચ્છા કે રતેદરજુથી પ્રમાણ ન કર્યા વિના લપુનીત, વડીનીત અદિ જરૂરે તો અતિચાર લાગે. અથવા કુષ રીતે પ્રમાણ ન કરવાથી અતિચાર લાગે.

પોસદોવવાસરસ સમ અબુલુપાસવજુ—પેલધર્મવતના વતનું સમય પ્રકારે અનુવાચન ન કરે. તેની જે વિધિ કહી છે તે પ્રમાણે કરે નહિ અથવા ક્યાં જાદ સમય પ્રકારે પાત્રે નહિ. ઉપરુંક ૧૮ દોનોમયી ૩૦ પજુ દેલ લગાડે. જાન મારે અમુક કામ કરવનું હજુ મેં નહક પેતો. કયો ઇતદિ પમાણ કરે. પરજુમાં ખત્યા પીવાની વસ્તુ વિને વિચાર કરે. પેતો. ક્યાં પછી અમુક આરજ સમારજનાં કયો કરીલ એવો નિમય કરે. અસનદ વચન મેં, આરબની રહિનાં વચન મોરે, અખનાથી ચમનાચમન કરે. આપુ સારી તથા ખાલ ખાલનું અપમાન કરે. પેતાનો સમય પૂર્ણ થય પદેશ પેતો. પદવાની મરના કરે પેતો. પદવાની પ્રતિષેખના કરવાની મુવિચિત રાખ કરવાની પૂરી વિધિ કરે નહિ તો અતિચાર લાગે.

ઉપર પ્રમાણે પાંચ અતિચાર તથા ૧૮ દોષ રહિત નિર્દોષ પોષધવ્રતનું સમાચરણ કરવાથી ૨૭,૭૭,૭૭,૭૭,૭૭૭૮૬ (સત્તાવીશ અબજ, ૭૭ કરોડ, ૭૭ લાખ, ૭૭ હજાર, સાતસો સત્તોતેર પદ્યોપમ, અને એક પદ્યનો નવમો ભાગ અધિક જેટલું દેવગતિનું આયુષ્ય બંધાય છે. આ વ્યવહારિક ફળ જાણવું અને નિશ્ચયમાં તો એક જ પોષધવ્રતનું સમ્યક્ પ્રકારે આરાધન કરનાર અનંત ભવભ્રમણથી મુક્ત થઈ થોડા જ ભવમાં મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી લે છે. ચક્રવર્તી મહારાજ સ્વાર્થ સાધનાર્થ દ્રવ્ય તપ દ્રવ્ય પોષો કરે છે તો પણ ૧ અઠમ પોષમાં છ ખંડના રાજ્યનો ભોક્તા બની જાય છે હજારો દેવ તેમની આજ્ઞામાં પ્રવર્તે છે. ૯ નિધાન, ૧૪ રતન આદિ મહા ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે. આવી જ રીતે વામદેવાદિ અનેક પુરુષોએ એક જ તેલના પોષધવ્રતમાં મોટા મોટા દેવતાઓને પોતાના વશવર્તી બનાવી દીધા છે. તેમની પાસે અનેક કાર્યો કરાવ્યા છે તો જોઓ નિશ્ચય પોષધવ્રત કરશે, જિનાજ્ઞાનુસાર તેના આરાધક બનશે તો તેનું ફળ અકથ્ય છે પોષધવ્રતને આમ આત્મ શુણના અનંત સુખોનો દાતા સમજીને સુચ શ્રાવક મહિનામાં છ પોષા (બે આઠમના બે અને ચૌદશ પાખીના બે છઠ્ઠ પોષા) અવશ્ય કરે કદાચિત્ છ ન બની શકે તો બે અઠમ અને બે પાખી એમ મહિનામાં ૪ પોષા તો જરૂર કરે. અને ચાર પણ ન બને તો બે પાખીના બે પોષા તો જરૂર જ કરે મહિનામાં ૨૮ દિવસ ભરે પેટ ભરીને ખાઓ પણ બે દિવસ તો ઉપવાસ સહિત પોષા અવશ્ય કરવા જોઈએ. ફેટલાક દાંભિક ધર્માવલંબીઓ દેખાદેખીથી પાખીના ઉપવાસ તો કરે છે, પણ સસારના ધધા રોજગાર તેમને એટલા પ્રિય હોય છે કે, ઉપવાસને દિવસે પણ તેઓ તેને છોડી શકતા નથી કદાચિત્ કોઈ પોષધવ્રત કરવાનો ધગદો કરે છે તો આજો દિવસ ધધો કરી દિવસ અસ્ત થવાને વખતે દોડતો દોડતો ઉપાશ્રયે આવે છે. અને બિછાનું નીચે પટકી ઝટપટ કપડાં ખોલી, હાથ જોડી મુનિરાજને કહે છે કે, મે પાણી પીધું નથી મને પોષો કરાવો, પોષો પચ્યફળીને પડિકકમણું કર્યા બાદ સોડ તાણી સૂઈ જાય છે અને છેક દિવસ ઉગતે જાગે છે અને ' નમો હત્યાણુ, નમો સખ્યાણુ, બોલતાં કપડાં પહેરી બિછાનું બગલમાં દબાવી ' મત્યએણુ વદામિ ' કહેતાં એવી રીતે ભાગે કે જાણે જલમાંથી છૂટ્યા ! ! વિચારવું જોઈએ કે સંસારની લાલસા ફેટલી બધી જળર છે અને ધર્મને કેવો નકામો સમજે છે સુચ આત્માથી શ્રાવકનું કર્તવ્ય છે કે આવી કુરંદિને છોડી સાચું શુદ્ધ પોષધવ્રત કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, અને અન્યને પણ સુધારવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ શુદ્ધ પોષધવ્રતના સમાચરણથી આનંદ, કામદેવ આદિ શ્રાવકો એકાવતારી થયા છે

બારમું અતિથિ સ વિભાગ વ્રત

જોઓ નિત્ય ભિક્ષાર્થે ન આવે, વારો નકકી કરી તે પ્રમાણે પણ ભિક્ષાર્થે ન આવે તથા આમત્રણ આપવા છતાં પણ ન આવે અર્થાત્ જેમના આવવાની કોઈ સુકરર તિથિ નથી તે× અતિથિ કહેવાય છે એવા અતિથિ વિષય કષાયના શમાવવા વાળા, શુદ્ધિ માટે

× તિથિપર્વોત્સવા સર્વે, ત્યક્તા યેન મહાત્મના ।

અતિથિઃ સ વિજાનીયા, ચ્છેષમભ્યાગતં ચિદુઃ ॥

અર્થ—જે મહાત્માએ તિથિ પર્વ, ઉત્સવાદિનો ત્યાગ કર્યો છે અર્થાત્ કદાચ દિવસે જ કદાચાને ત્યાં ભિક્ષાર્થે જવું એવો નિયમ બાધીને આવતા નથી તેઓ જ અતિથિ કહેવાય છે શેષ ભિક્ષુક અભ્યાગત કહેવાય છે.

કમ કરનારા કમણુ કહેવાય છે તથા કમણી પરિગ્રહ રહિત અને કાલથી કમકમણીએ બેઠ કરનાર કહેવાથી નિમ્ન કહેવાય છે એવા કમણુ નિમ્ન સાધુએને મદિ શ્રેષ્ઠ અર્થિત અને એકલુક નિરોપ બોજનદિનિા કમવિભાજ કરે અર્થાત પ્રાપ્ત બોજનપ્રાપ્તિથી અમુક દિસે વહેરાવવાનો મનોરથ આવક કરે અને સાધુનો મોજ પ્રાપ્ત પ્રતિષ્ઠાને તેને અતિશય સવિભાજ મત કહે છે

ચક્રસ્થના પરમા જે બોજન નિમ્નન થયુ છે તેમાં કુટુનાદિ ભોજ્યવપાજા સર્વનો દિસે છે પરંતુ જમ્મી વખતે સાળીમાં પીરસાયેલા બોજનના માલિક આપણે પોદે છીએ આપણા દિસ્યામાંથી મુનિરાજને વહેરાવતા આપણને મહાન લાભની પ્રાપ્તિ થાય છે આ પ્રકારના લાભનો અભિલાષી આવક જમવા એસે ત્યારે અચેત વસ્તુનો સ્થ થતા પણ થાય તેવું ન રાએ માથમાં સાધુજી કહે કે ન કહેલ તો પણ બોજનનો માથ એકલુ કરવા પહેલાં ચેડો સમય ધીરજ રાખી જારણા તરફ નજર કરે અને મનમાં ચિતવે કે કેલ સાધુ સાખી પધારે તો તેને કાન છંદ હતાથે માથે કેમકે અપ્રતિબદ્ધ વિકારી સાધુ કદાચિત્ જમવાને પણ જાતી મડે છે સાધુ સાખી દ્રષ્ટિએયાર થઈ જાય તો કાણુમાં કેલ જવું ન પડે તેનો નકોળસત કરીને તરફળ સાધુજીની સમુજ આતી નમરકર કરે અતિ આજ્ઞાપૂર્ક બોજનરજામાં લઈ જમી કોટુ ઉલટકાવથી આજાર પ્રતિષ્ઠાને સાધુજીને ૧૪ પ્રકારની વસ્તુઓ અપાય છે ૧ અસથુ —જન, પકાયેલા જનમાંથી જે નોછએ તે આપે, ૨ પાણુ —પાણી, ઉનું પાણી કાણુદિના પિતલનું પાણી, જાસની પરાસ, કરમત, રોડોનો ૨૫ જાદિ કાબરે કહેલ તે વહેરાવે, ૩ આકમ —પકવાન્ય સુખડી અચેત મેવે, ખીંટા ૪ સપ્તમ —સાપારી એલચી લવીચ, ગૂણુ જાદિ, ૫ વાલ —કાર, કાણુ કે રેસમનાં સ્વેદ વસ્તુ ૬ પદિમ્મ —પાત્ર, લાકડાનાં તુળદાનાં કે માટીનાં ૭ કનલ —જિનનાં વસ્તુ પાળનો, જનતા ફાલ્લીની જાદિ, ૮ પાત્રપુત્રજીવુ —રંગે કરલુ ચુરો તથા મિજાવવાનું જાકુ વસ્તુ આ જાકુ વસ્તુ તો આપ્યા પછી પાછી મેવણી નથી કે પીડ —આજાર પાણી રાખવા તથા મેસવાનો નાનો પાટમે, ૧ ફલક સુવાળી થાટ જમવા પુદ વિભાજમાં સ્થાપન કરવાનું પાટીયુ સેભલ — રહેલ મહેનું મહાન ૧૨ સમારજે—૨૬, તપરથી રાખી સાધુએની પધારી થાટ પલનું સાળનું કેદવા વજેરનું પરાળ ૧૩ એસક — જોરમ કાંડ અચેત ખીંટા, વિમેજ મરી જાદિ, તથા ૧૪ મેસન —સાપાકદિ તેજ ગૂણુ, મેળી વજેર તિવાર કરેલી જવા આમાંથી ૭ જે વસ્તુએની આપણે ત્યાં નેચવાઈ કહેલ તેનું આપ મણુ કરવું વહેરાવણી વખતે મરગ કરવી નહિ મમરણું નહિ. સાધુના પૂજવાથી જેની કહેલ તેવી સ્થ થાલ કરેલી જાકુવનુ કે જાકુવનુ વહેરાવવું નહિ. જાકુવનુ વહેરાવવાથી એસક આપુણ નપાય છે એટલા મહે જેનું કહેલ તેવું કરી રેવું અને સાધુ મહે કે જાકે । આપુમન આ જાકારે કરે નહિ આવે પ્રજાએ આવક પોતાનાં કન્યતરાલ કમનો

૧ વાક રહિત પાકાં કેળાં, આજરજ, પાકી કેરીની કાતરી, પોપેરા (બીજ રહિત), તુડી જાલ, પસા, કેપર, ઈવદિ અચેત મેવે સાધુજીને કાચમાં આપી શો છે

દાણાચી સત્તામાં દાણ પ્રકારનાં દાન કર્યાં છે તેમાં સર્વ દાન કરતાં પદ્મદાનને એકલવ નિરવધ બતાવ્યું છે અને તેનું ફળ સદાચર પરિત કરી મોક્ષપ્રાપ્તિ છે

આ પ્રમાણે બારમા વ્રતના અભિચારના સેવનથી કુ એકપત્તિ થાય છે એમ જાણી મુખ બનેા એવાં કામથી આત્માને જમાવશે અને મુખાય દાનનો મહેચિત થાક પ્રાપ્ત કરે તે અર્થે પણ વ્રત મુખ સંપ્રેરિતો મોક્ષતા મનશે અને દેવાદિકનો પૂજનિક મનશે અને કથચિત્ ઉત્કૃષ્ટ રસ આપી જશે તો તીર્થ"કર જોત જાપી ત્રીજે જાને તીર્થ"કર વ્રત સર્વ જગતનો પૂજનિક મની જશે અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી લેશે.

દેવદાક નામધરી મદદયા અને આવક એવા છે જે જે પોતે દાન આપવા અપાત વવા સમર્થ હોવા છતાં પણ પશુપાત, દેવ અવવા લેખને વ્રત પરી પોતે દાન આપતા નથી અને બીજા આપતા હોય તો તેમને અટકાવે છે પોતાના સપ્રધાય સિવાય બીજાને મિથ્યાસ્ત્રી પાળડી, અવવાનના ચોર અર્થે મિથ્યા કલક મકારે છે બીજાને દેવામાં સમક્ષિતો નામ થાય અને નરકગામી થવાય એવું કહી અમમાં ફાસાવે છે પોતાના સિવાય બીજાને દાન આપવામાં પશ્ચાદ્ધાણ પણ કરાવે છે મોળા સકલો એવા પાળડી-એના મિથ્યા ઉપદેશને કાલ માની તેનો રવીકાર કરે છે અને તેઓ ત્યાગી, વૈરાગી, નિલજામાં વત'વા સુસાધુએના દેધી મની જાય છે અને જાવા, ભોચી ફરીર અને અક્ષ-લુચ્ચી પણ તૈન સાધુએને ખરાલ સમજે છે દાન સ માલ આપવું તો બાલ્યુએ રહ્યું, પણ તેમનું ચામે ત્યાં સુધી સુસાધુએને પરીવડ આપવામાં પ્રયત્નથીજ રહે છે વધારે શુ કહીએ ? દેવદાક કુણ તો સાધુની ધાત કરવનું પણ ચૂકતા નથી. જાત્યા લેખાસત્તીએથી ચેતતા રહેવું અવગતે તો આવકના પહેલાં વ્રતમાં જાલ પશ્ચીની અતરાય પગવવી તેને અભિ-ચાર કલો છે અવકલેવજીએ એક જગતે મોટે છીકુ ચાલ્યું હતું તો ૧૨ અઢિના સુધી આકાર ન અપેા. તીર્થ"કરને પણ કમી ન ઊઘવા તો બીજાનું શુ ચલુ ? મારે દાનમાં

+ ગાથા—અણુક પા સગ્ગહે ચેજ મય કલ્પિય તિય । સ્વજાપ ગારવેજ ય અદમ્મે પુણ સસમ ॥ ઘમ્મ અરૂમ્મ પુત કય તિય ॥ ૬૯૫૩ સ્ત

૧ અણુક પાદાન—કુભી ઇવેને કુભયુક્ત કરવાને કાલ વસ્તુ જાપે ૨ 'સ'મદધન'—જ કરમસ્ટ ઇવેને સ કરમથી ઊઘાવે. ૩ અ અવાન'—દાન પ્રકારના અવથી અવગીત મનેશા ઇવેને અસવ કરવાતમરણ-મુખ પ્રાણીને મૃત્યુથી જમાવવા વસ્તુ જાપે તે અમવદાન ૪ 'કલ્પ'એદાન'—સ્વભાવદિન મૃત્યુ બાદ અભવાવનાદિને જાપે તે. ૫ અભવદાન—કેલની કામમાં જાતી કલક દાન કરે તે ૬ ચારદાન—અભિમાનમાં જાતીને કલક જાપે તે. ૭ અપમદાન—વેશ્ય અર્થે કુમ કરનારને જાપે તે ૮ પમદાન સાધુ આવકને દાણ આદા-રદિ જાપે તે. ૯ કદિનિવ—જાત્રે મારા ઉપર ઉપકાર થોઈ છે મારે તેને કલક જાવતુ તેવજે એના વિચારથી જાપે તે અને ૧ કલ્પનિદાન—આટ ચારણ વચેરે કદિનના રોધને જાપે તે કદિદાન.

અંતરાય ન પડાવવી અને સુપાત્રનો યોગ પ્રાપ્ત થતાં યથોચિત દાનનો લાભ લેવો. જોઈએ. કેમકે શ્રાવકનાં ૧૧ વ્રત તો તિર્થંચ પણુ ધારણ કરી શકે છે* પરંતુ બારમું વ્રત આર્થ મનુષ્ય સિવાય અન્ય કોઈ પણુ નિષ્પન્ન કરી શકતું નથી વર્તમાનમાં સુભાગ્યો-દયથી સાધુ સાધ્વીને દાન દેવાનો સુઅવસર સાંપડ્યો છે, તો ઉત્સુક ભાવે ભક્તિપૂર્વક યથોચિત દાન દ્રઢ મહા લાભ પ્રાપ્ત કરશે તે આ લોક પરલોકમાં સુખી થશે અને અનુક્રમે મોક્ષના અનંત સુખોને મેળવશે.

આ ૫ અણુવ્રત, ૩ ગુણુવ્રત અને ૪ શિક્ષાવ્રત એ બાર વ્રતનું સક્ષિપ્ત વર્ણન કર્યું છે જે શક્તિ હોય તો બારે વ્રતોનું પાલન કરવું, નહિ તો શક્તિ અનુસાર બને તેટલાં વ્રત અંગીકાર કરી જેમ જેમ અવસર પ્રાપ્ત થતો જાય તેમ તેમ વ્રતોમાં વૃદ્ધિ કરી બાર-વ્રતધારી શ્રાવક બનવું જોઈએ.

શ્રાવકની ૧૧ પ્રતિમા

ઉપર્યુક્ત બારે વ્રતોનું યથાવિધિ શુદ્ધ સમાચરણ કરતાં કરતાં વૈરાગ્યભાવમાં વૃદ્ધિ કરતાં કરતાં જ્યારે વિશેષ વૈરાગ્યભાવ આવે છે ત્યારે શ્રાવક અધિક ધર્મ વૃદ્ધિ કરવાના અભિલાષી ગૃહકાર્ય અને પરિગ્રહાદિના બાર પોતાના પુત્ર કે બ્રાતા વગેરે જે તેનું નિર્વહન કરવાને સમર્થ હોય તેને સોંપી દે છે, અને પોતે ગૃહકૃત્યનાં મમત્વથી નિવૃત્તિ પામે છે અને ધર્મવૃદ્ધિનાં ઉપકરણ જેવાં કે, આસન, ગુચ્છો, રજોહરણ, મુખવસ્ત્રિકા, માળા, પુસ્તક તથા ઓઢવા બિછાવવાનાં વસ્ત્ર આદિ ગ્રહણ કરીને પોષધશાલા આદિ ધર્મસ્થાનકમાં આદ્યા જાય છે. અને પછી નીચે પ્રમાણે શ્રાવકની ૧૧ પડિમા (પ્રતિમા) નું યથાવિધિ સમાચરણ કરે છે

૧. ૬ સંખ્ય પડિમા-એક મહિના પર્યાંત નિર્મળ સમક્ષિત પાળે, શકા, કાંક્ષાદિ પાંચ અતિચારમાંથી કોઈ પણુ અતિચાર કિંચિન્માત્ર સેવે નહિ. ગૃહસ્થને તથા અન્યતીર્થીને નમસ્કારાદિ કરે નહિ અને એકાંતર ઉપવાસ કરે ૨. વ્રત પડિમા-જે મહિના પર્યાંત સમ્યક્ત્વપૂર્વક ઉક્ત બારે વ્રતોનું ૭૫ અતિચાર રહિત નિર્મળ પાલન કરે, કોઈપણ અતિચારના સેવન ૩૫ કિચિત્ દોષ લગાડે નહિ અને બેલે બેલે પારણાં કરે. ૩. સામાયિક પ્રતિમા-અર્થાત્ ૩ મહિના પર્યાંત સદૈવ સમ્યક્ત્વપૂર્વક વ્રત, મન્દાન્હ અને સંધ્યા એમ ત્રિકાલ ૩૨ દોષ રહિત શુદ્ધ સામાયિક નિરંતર કરે, અને તેણે તેણે પારણાં કરે ૪. પૌષધ પ્રતિમા-ચાર મહિના સુધી સમ્યક્ત્વ, વ્રત અને સામાયિકપૂર્વક ૧૮ દોષ રહિત દર માસે ૭ પોષા કરે (૨ આઠમ, ૨

× સુશ્રાવક પ્રથમ સાધુ સાધ્વીને યથાવિધિ દાન આપી પછી પારણું કરે. કદાચિત યોગ ન હોય તો દિશાવલોકન કરી પારણું કરે. સાધુને દેવા યોગ્ય વસ્તુ યદિ સાધુનો યોગ હોય તો તેમને આપ્યા વિના પોતે ભોગવે નહિ સ્થાન, શય્યાસન, આહાર, પાણી, ઔષધ, વસ્ત્ર, પાત્ર આદિ જે પોતાની પાસે હોય તેમાંથી કંઈક પણુ હિસ્સો સાધુને અવશ્ય આપવો જોઈએ વિશેષ દેવાનો અવસર ન હોય તો ચોડામાંથી થોડું પણુ દેતા રહેવું આમ ઉપદેશમાલામાં કહેલું છે.

* અહિ મનુષ્ય લોકમાં શ્રાવકનાં વ્રત લઈ પછી તેનો ભંગ કરે છે, તેમાંથી કેટલાક મનુષ્ય આયુષ્ય પૂર્ણ કરી અસખ્યવર્ષોમાં ‘અરણુવર’ નામના દ્વીપમાં સખ્યાતા જોજન લાંબુ પહોળું માન સરોવર છે તેમાં મચ્છાદિપણુ ઉત્પન્ન થાય છે તે સરોવરના કંઠસ્થળ ઉપર રત્નમય રેતી છે અને :

કાશ્વવિદ્ય સુત્રમાં કહ્યું પ્રકારનાં ઘન કદાં છે તેમાં સર્વ' ઘન કરતાં ધમધનને એકવર્ત નિરવર જતાનું છે અને તેનું ફળ સસાર પરિત કરી મોક્ષપ્રાપ્તિ છે

આ પ્રમાણે બારમા મતાના અભિચારીના સેવનથી કુ ખેતરપતિ થાય છે એમ જાણી મુદ્ધ જનો એવાં કામથી આત્માને બચાવશે અને મુખ્યત્વે ધર્મનો વ્યવસ્થિત લાભ પ્રાપ્ત કરે તે જાહેર પણ વસ્તુ સુખ સપરિતો મોક્ષતા જનશે અને દેવદેવિયો પૂર્ણનિક જનશે અને કદાચિત્ ઉત્કૃષ્ઠ રસ જાણી જશે તો તીર્થ'કર એવ જાણી ત્રીજે જણે તીર્થ'કર વધુ સર્વ' જનશેનો પૂર્ણનિક જની જશે અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી લેશે.

દેવસાક નામધારી ચક્રકથા અને આવક એવા છે કે જે પોતે ઘન જાણવા અપાત વવા સમર્થ' હોવા છતાં પણ પક્ષપાત, દેવ અથવા લોકને વક્ષ પડી પોતે ઘન જાણતા નથી અને બીજા જાણતા હોય તો તેમને અટકાવે છે પોતાના સપ્રધાન સિવાય બીજાને મિથ્યાદવી પાળડી અજવાળના ચેર જાદિ મિથ્યા કહી મધ્યે છે બીજાને દેવામાં સમક્ષિતો નાશ થાય અને નરકમાંથી થવાય એવું કહી અમમાં હસાવે છે પોતાના સિવાય બીજાને ઘન જાણવામાં પચ્ચક્રપાણુ પણ કરાવે છે ભોળા અકવો એવા પાળડી-એના મિથ્યા ઉપદેશને કાલ થાની તેનો સ્વીકાર કરે છે અને તેઓ ત્યાગી, વૈરાગી, નિલસામ્ભવ વર્તતા સુસાધુઓના દેવી જની જાણ છે અને જાણ, જોગી, ફરીર અને અજ્ઞ-ચુદ્ધિથી પણ જૈન સાધુઓને ખરાબ સમજે છે ઘન સ યત્ર જાણવું તો બાણુએ રશું, પણ તેમનું મારે ત્યાં સુધી સુસાધુઓને પરીવહ જાણવામાં પ્રયત્નશીલ રહે છે વધારે શુ કહીએ ? દેવસાક કુટિયા તો સાધુની યાત્ર કરવાનું પણ ચૂક્યા નથી જાણા જેનાભાસીઓથી ચેતતા રહેવું અજવતે તો આવકના પહેલાં મતમાં કદા પાણુની અતરાય ખાતવવી તેને અભિ-ચાર કહો છે અપભવેદ્યએ એક જાણને મેલે છી કુ અલભ્યુ કદુ તો ૧૨ અદિત્ય સુધી જાહેર ન કમો. તીર્થ'કરોને પણ કોઈ ન ઊમથા તો બીજાનું શુ મલુ ? મહે ઘનમાં

+ ગાયા—મણુક પા સ ગાહે લેલ મય કલ્પિય તિથ । સ્વપ્નાય નારવેષ' જ મહમ્મે પુણ સત્તમ ॥ ઇમ્મ અર્જુમ પુર્વ' કર્ષતિય ॥ કાશ્વન સ્ત

૧ 'અનુક પાણ-કુટિયા ઇથેને કુ અનુકત કરવાને કદા વસ્તુ આવે, ૨ 'સ મહમ્મ-ક મહમ્મત ઇથેને સ કર્ષતિયા ઇથેને. ૩ 'અ અભવાત'—સાત પ્રકારના અવધી અભવિત જનેવા ઇથેને અભવ કરવામરણે-અનુપ પ્રણીને મુતુધી જમાવવા વસ્તુ આવે તે અભવજાત. ૪ કલ્પએધન-સ્વભાવદિ-મુતુ જાત અભવાતનાદિ આવે તે. ૫ અભવજાત-કેટલી કાપમાં જાણી કષ્ટક ઘન કરે તે ૬ નારવજાત-અભિચારમાં જાણીને કષ્ટક આવે તે. ૭ 'અપમ ઘન-વેસ્થા જાદિ કુદમ' કરનારને જાણે તે ૮ 'ધમ ઘન સાધુ આવકને કામુક જાદિ-રહિ જાણે તે. ૯ કદિતિય-જાણે મતા ઉપર ઉપકાર કરો છે મહે તેને કષ્ટક આવવુ નેપએ એવા વિચારથી આવે તે અને ૧૦ કાપતિકમ્મ-જાદ આત્મ પથેરેને કદિતિના મેલે આવે તે કદિતિ ઘન.

અંતરાય ન પડાવવી અને સુપાત્રનો યોગ પ્રાપ્ત થતાં યથોચિત દાનનો લાભ લેવો* જોઈએ. કેમકે શ્રાવકનાં ૧૧ વ્રત તો તિર્થંચ પણુ ધારણુ કરી શકે છે* પરંતુ ખારસું વ્રત આર્થ મનુષ્ય સિવાય અન્ય કોઈ પણુ નિષ્પન્ન કરી શકતું નથી વત્માનમાં સુભાગ્યોદયથી સાધુ સાધ્વીને દાન દેવાનો સુઅવસર સંપડ્યો છે, તો ઉત્સુક બાવે ભક્તિપૂર્વક યથોચિત દાન દઈ મહા લાભ પ્રાપ્ત કરશે તે આ લોક પરલોકમાં સુખી થશે અને અનુક્રમે મોક્ષના અનંત સુખોને મેળવશે.

આ ૫ અણુવ્રત, ૩ ગુણુવ્રત અને ૪ શિક્ષાવ્રત એ ખાર વ્રતનું સક્ષિપ્ત વર્ણન કયું* જો શક્તિ હોય તો ખારે વ્રતોનું પાલન કરવું, નહિ તો શક્તિ અનુસાર બને તેટલાં વ્રત અંગીકાર કરી જેમ જેમ અવસર પ્રાપ્ત થતો જ્ય તેમ તેમ વ્રતોમાં વૃદ્ધિ કરી ખાર-વ્રતધારી શ્રાવક બનવું જોઈએ.

શ્રાવકની ૧૧ પ્રતિમા

ઉપયુક્ત ખારે વ્રતોનું યથાવિધિ શુદ્ધ સમાચરણ કરતાં કરતાં વૈરાગ્યભાવમાં વૃદ્ધિ રેતાં કરતા ન્યારે વિશેષ વૈરાગ્યભાવ આવે છે ત્યારે શ્રાવક અધિક ધર્મ વૃદ્ધિ કરવાના મહિલાધી ગૃહકાર્ય અને પરિગ્રહાદિનો ભાર પોતાના પુત્ર કે બ્રાતા વગેરે જે તેનું નેવંહન કરવાને સમર્થ હોય તેને સોંપી દે છે, અને પોતે ગૃહકૃદ્યનાં મમત્વથી નિવૃત્તિ ભમે છે અને ધર્મવૃદ્ધિનાં ઉપકરણુ જેવાં કે, આસન, ગુચ્છો, રજોહરણુ, મુખવસ્ત્રિકા, ળાળા, પુસ્તક તથા ઓઢવા બિછાવવાનાં વસ્ત્ર આદિ ગ્રહણુ કરીને પોષધશાલા આદિ ભંસ્થાનકમાં આહ્યા જાય છે. અને પછી નીચે પ્રમાણે શ્રાવકની ૧૧ પડિમા (પ્રતિમા) નું યાવિધિ સમાચરણુ કરે છે

‘ ૧ હ સણુ પડિમા-એક મહિના પર્થત નિર્મળ સમકિત પાળે, શકા, કાક્ષાદિ પાંચ પ્રતિચારમાંથી કોઈ પણુ અતિચાર કિંચિન્માત્ર સેવે નહિ. ગૃહસ્થને તથા અન્યતીથીને નમ-કારાદિ કરે નહિ અને એકાંતર ઉપવાસ કરે ૨ ‘વ્રત પડિમા’-જે મહિના પર્થત સમ્યક્ત્વપૂર્વક વ્રત ખારે વ્રતોનું ૭૫ અતિચાર રહિત નિર્મળ પાલન કરે, કોઈપણ અતિચારના સેવન ૩૫ ચિત્ત દોષ લગાડે નહિ અને બેલે બેલે પારણાં કરે ૩ ‘સામાયિક પ્રતિમા’-અર્થાત્ ૩ મહિના પર્થત સદૈવ સમ્યક્ત્વપૂર્વક પ્રાત, મધ્યાહ્ન અને સંધ્યા એમ ત્રિકાલ ૩૨ દોષ રહિત શુદ્ધ સામાયિક નિરતર કરે, અને તેણે તેણે પારણાં કરે ૪ ‘પૌષધ પ્રતિમા’-ચાર મહિના સુધી સમ્યક્ત્વ, વ્રત અને સામાયિકપૂર્વક ૧૮ દોષ રહિત દર માસે છ પોષા કરે (૨ આઠમ, ૨

* સુશ્રાવક પ્રથમ સાધુ સાધ્વીને યથાવિધિ દાન આપી પછી પારણુ* કરે. કદાચિત ગ ન હોય તો દિશાવલોકન કરી પારણુ* કરે. સાધુને દેવા યોગ્ય વસ્તુ યદિ સાધુનો યોગ હોય તેમને આપ્યા વિના પોતે ભોગવે નહિ સ્થાન, શય્યાસન, આહાર, પાણી, ઓષધ, વસ્ત્ર, આદિ જે પોતાની પાસે હોય તેમાંથી કંઈક પણુ હિસ્સો સાધુને અવશ્ય આપવો જોઈએ. શેષ દેવાનો અવસર ન હોય તો થોડામાંથી થોડું* પણુ દેતા રહેવું આમ ઉપદેશમાલામાં કહ્યું છે.

* અહિ મનુષ્ય લોકમાં શ્રાવકનાં વ્રત લઈ પછી તેનો ભગ કરે છે, તેમાંથી કેટલાક મનુષ્ય યુષ્મ પૂર્ણ કરી અસખ્યતમાં ‘અરણુવર’ નામના દ્વીપમાં સખ્યાતા જોજન લાંબુ પહોળું માન રોવર છે તેમાં મચ્છાદિપણુ ઉત્પન્ન થાય છે તે સરોવરના કંઈકરથળ ઉપર રત્નમય રેતી છે અને

મોક્ષ, ૧ જામાવાસના અને ૧ પૂર્ણમા' અને ચોથે ચોથે પારણા કરે. ૫ નિયમ પ્રતિમા પાંચ માસ સુધી સમર્પિત, વત, સામાયિક અને પેલધપૂર્વક પાંચ પ્રકારના નિયમનું સમાચરણ કરે. ૧ બાદી સ્નાન કરે નહિ ૨ હળમત કરાવે નહિ ૩ પગમાં પગરખા પહેરે નહિ ૪ ધાતીની એક બાજુ ખુશ્તી રાખે (છેડા જેવે નહિ), ૫ દિવસે અઘરાય' પામે અને પચોસે પ'ચોસે પારણા કરે. ૬ અઘરાય' પ્રતિમા' ૭ મહિના સુધી સમર્પિત, વત, સામાયિક પેલધ નિયમપૂર્વક કરે નવ વાડ વિશુદ્ધ અખાંતિ અઘરાય'નું પાસન કરે અને ૭ ૭ ઉપવાસનાં પારણા કરે. ૭ સચિત્ત પરિત્યાગ પ્રતિમા'—સાત મહિના સુધી સમર્પિત, વત, સામાયિક, પેલધ, નિયમ અને અઘરાય'પૂર્વક અર્ચ' પ્રકારની સચિત્ત વસ્તુના ઉપભોજ પરિભ્રમણે પરિત્યાગ કરે અને સાત સાત ઉપવાસનાં પારણા કરે. ૮ અણ્ણાર ભ પ્રતિમા—આઠ મહિના પર્ણત સમર્પિત, વત, સામાયિક, પેલધ, નિયમ અઘરાય' અને સચિત્ત પરિત્યાગપૂર્વક હાલનો સ્વયં ભાર ભ કરે નહિ અને આઠ આઠ ઉપવાસનાં પારણા કરે. ૯ 'પેસાર ભ પ્રતિમા—નવ મહિના સુધી સમર્પિત, વત, સામાયિક પેલધ નિયમ અઘરાય' સચિત્તત્યાગ અને અણ્ણાર ભપૂર્વક હાલ શ્રવેશો ભાર ભ અન્ન પાસે પશુ કરાવે નહિ અને નવ નવ ઉપવાસનાં પારણા કરે ૧૦ ઉદ્ધિષ્ઠાકૃત પ્રતિષ્ઠા—દસ મહિના સુધી સમર્પિત વત સામાયિક પેલધ, નિયમ, અઘરાય' સચિત્તત્યાગ અણ્ણાર ભ અને પેસાર ભ પરિત્યાગપૂર્વક પેશ્વતને મઠે બીજા કોઈએ હાલનો ભાર ભ કરી વસ્તુ બનાવેલી હોય તેને મઠનું ન કરે અને ક્ષુ રજા ઉપવાસનાં પારણા કરે, અને ૧૧ 'સમય સુચ પ્રતિમા—સમયવર્ધિ ૧ મેલપૂર્વક ૧૧ મહિના સુધી ભૈરવ સાધુનો વેષ ધારણ કરે તથા કરણ ત્રણ ચેત્તરી સાવર કમળો ત્યાગ કરે મસ્તક ઘડી અને મૂળો હોય કરે, કિખા (ચેત્તરી) રાખે, સ્થિત ન હોય તો હળમત પદ્મ કરાવે રત્નોહરવળી ઘડી પર કપડું ન બાંધે ખુશ્તી ઘડીને રત્નોહરવળ રાખે. ધાતુનાં પાંચ રાખે અને સ્વચ્છતિમાં કિશ્કાવત્તિથી ૪૨ દેવ રહિત આહાર પાણી આદિ ને વસ્તુની જરૂર હોય તેને મઠવા કરે. કોઈ મુકરજ સાધુ અથવા મહારાજ આદિ સંપ્રદાયી સમર્પિત કરે ત્યારે સ્પષ્ટ કહી દે ૩ ૬ સાધુ નથી પણ પત્નિધારી માલક હુ કિશ્કાવત્તિથી મઠનું કરેલા આહાર આદિને ઉપાધ્ય આદિ સ્થાનકમાં લાગીને મૂર્ચ્છ રહિત ભોજન અને ૧૧ ૧૧ ઉપવાસનાં પારણા કરે આ પ્રમાણે ૧૧ પ્રતિમાનું પાસન

સિદ્ધાસન બ્રહ્મસન નિષાલ્યાં ૭ ત્યાં અપોતિથી દેવો કીડા કરવા બાને છે તે દેવ દેવીઓને નેહને જન્મચર શ્રવેશને અવગ્રહ, ઇદા અવાન, અનુપ્રેક્ષા કરવાથી જ્ઞાતિસ્મરણ યાનની પતિ થઇ જાય છે તેથી તેઓ જ્ઞાતકળમાં મનુષ્યના કલ્પમાં કરેલાં વતકાલ માટે પથ્યાચાર કરે છે. અને શવિધ્વમાં પોતાના આત્માનું એમ કરવા માટે માલકનાં ૧૧ વત અગ્રીકાર કરે છે પાણીમાં રહ્યા થકા પશુ શરીરને સિંચર રાખી સવર સામાયિક પ્રતિક્રમણ પેલધિત્વવાહ આદિ ધમનું પાસન કરે છે પરંતુ મનુષ્ય લોકની જઠાર સાધુનો ચોખ ન હોવાથી અતિવિશ્વાવિશ્વાસ વત નિષ્પન્ન નહિ થતું હોવાથી પથ્યાચાર કરે છે પથમકલિ ધમનું અભાષન કરી આત્માને જાંતે સમાધિમરણે મરી ઉત્કૃષ્ઠા આઠમા દેવમોકર્મા દેવ પછે ઉપને છે અને ચોમા ન કાચમાં મેલ પ્રાપ્ત કરી મે છે

કરવામાં પાા વર્ષ લાગે છે. પછી શારીરિક શક્તિ ક્ષીણ થઈ જાય, આયુષ્યનો અત નજીક જાય તો સંચારો કરી દે અને આયુષ્ય અધિક હોય તો દીક્ષા અંગીકાર કરી લે.

પૂર્વોક્ત પ્રકારથી ૧ જન્ય શ્રાવક સમકિતી કહેવાય છે. ૨ મધ્યમ શ્રાવક વ્રતધારી કહેવાય છે. અને ઉત્કૃષ્ટ શ્રાવક પડિમાધારી કહેવાય છે. એમ ૩ પ્રકારના શ્રાવક હોય છે.

સાચા શ્રાવકના લક્ષણ.

આર્યા—કય વય કમ્મો તહ, સીલવં ચ ગુણવં ચ ઉજ્જુ વવહારી ।

ગુરુ સુસુઓ પવયણ કુસલો, ચલુ ભવઓ સદ્ધો ॥

અર્થ—૧ સમકિત વ્રતાદિ શ્રાવકના કર્મનું સમ્યક્ પ્રકારે સમાચરણ કરું હોય, ૨ મેમા શીલાદિ ગુણે અલંકૃત હોય, ૩ ન્યાયપક્ષી, સત્યવાદી, ગુણગ્રાહી હોય ૪ નિષ્કપટ-ધરણતાથી વ્યવહાર ચલાવતો હોય, ૫ ગુરુ આદિ સાધુની તથા ચતુર્વિધ સંધવી તન, મન, ધનથી; સેવા ભક્તિ કરતો હોય અને ૬ પ્રવચન શાસ્ત્રોના અભ્યાસથી કુશળ બન્યો હોય તેજ સાચો શ્રાવક કહેવાય છે

અગારિસામાદયંગાણિ, સદ્ધા કાણ્ણ ફાસણ ।

પોસહ દુહઓ પક્ખ, પગરાય ન હાવણ ॥ ૨૩ ॥

પવ સિક્ખાસમાવન્ને, ગિહિવાસે વિ સુવ્વણ ।

મુચ્ચઈ છવિપવ્વાઓ, ગચ્છે જક્ખસ્સલોગયં ॥ ૨૪ ॥ ઉત્ત. અ ૫

અર્થ—દીક્ષા ગ્રહણ કરવામાં અશક્ત હોય તો તે ગૃહવાસમાં રહીને પણ સમકિત વર્ષક સામાયિક આદિ વ્રતોનું શ્રદ્ધાન અને સ્પર્શન કરે છે, બન્ને પાખીના પોષા કરે તે અને રક્ષવૃત્તિથી સસાર પક્ષનું અને પ્રેમાતુરાગ રક્ત થઈ ધર્મપક્ષનું પાલન કરે છે. ધર્મના રણી કરવામાં એક રાત્રિની પણ હાની કરતો નથી, અર્થાત્ નિત્ય નિયમ પ્રમાણે ધર્મ-રણીનું સમાચરણ કરે છે આ પ્રમાણેની શિક્ષાએ સંપન્ન જે ગૃહસ્થ છે તેને વિશુદ્ધવ્રતી હોવા, તે હાડ, ચર્મ, માંસાદિ અશુદ્ધિથી ભરેલું આ ઔચરિક શરીર છોડી અત્યુત્ત ક્રિય શરીરનો ધારક ઇચ્છા પ્રમાણે રૂપ બનાવનાર, મહા ઋદ્ધિવત દેવતા થશે અને ભવિષ્યમાં હોડા જ ભવમાં જન્મ, જરા, મરણ અને આધિ વ્યાધિ, ઉપાધિ રૂપ સર્વ દુખોનો અત રી મોક્ષના અનંત સુખોનો ભોક્તા થશે.

શાસ્ત્રોધારક બાલ બ્રહ્મચારી ઋષિ સંપ્રદાયાર્થ સ્વ મુનિશ્રી અમોલખઋષિજી

મહારાજ વિરચિત ‘શ્રી જ્ઞેન તત્ત્વ પ્રકાશ’ ગ્રંથના બીજા ખંડનું

‘સાગારી ધર્મ’ નામક પાંચમું પ્રકરણ સમાપ્ત

પ્રકરણ ૬ હું

આતિથ શબ્દિ

મૃત્યુમાર્ગ પ્રવર્તસ્ય, વીતરાગો, વવાણ મે ।

સમાધિબોજપાયેય, યાવન્મુક્તિપુરી પુરઃ ॥ મૃત્યુ મહોત્સવ.

અર્થાત્—જેવી રીતે પરદેશમાં રહેલા પોતાના યુવને ધેર બોલાવવાને માટે જવાણ પિતા જતન કરા રસ્તાની મરકિતી આપે છે અને અરમીને માટે કંઈ પણ મોઢાસે છે કે જેથી તે મુખે મુખે રસ્તો ખસાર કરી ધેર પહોંચી શકે. તેવી જ રીતે હે । જરૂર જવાણ પિતા વીતરાગ દેવ । હું પણ મૃત્યુમાર્ગમાં પ્રવૃત્ત અને મુક્તિપુરી પ્રાપ્ત કરવાનો આશિ ધારી છું એટલા માટે આજ મારા ઉપર કૃપા કરીને મુક્તિને મુખેથી પ્રાપ્ત કરી શકું એવી મિત્રની સમ્રાધિ અને યાત્રાદિ ત્રણ રતા રૂપ બોધનું બાધુ આપીને મુક્તિપુરીમાં મને લેવાની બે ।

મૃત્યુના ૧૭ પ્રકાર

૧ ઉત્પન્ન થવા પછી અતિસમય આગળથી કમળી થતુ જાય છે તે અવિચિત્ર મૃત્યુ
૨ વડામન કાળમાં જે શરીર રૂપ જ્વાલ પ્રાપ્ત થઇ છે તેનો અધાત્વ થાય તે તદ્દભવ મૃત્યુ
૩ ક્ષત કવચમાં આગુળ થી કરી જાકિ ઉત્પન્ન થવા તે આગુ જાકિ પૂરુ થાય તે અવધિ મૃત્યુ
૪ સ્વયંથી અને દેહથી આગુ ફાટુ થાય તથા જન કવચમાં એકા પ્રકારનું મૃત્યુ થાય તે આગુત મૃત્યુ
૫ એથી કામથી અમિથી પાણીથી, પહાડથી પાણી ઉત્પન્ન પ્રકારથી અદ્યમથાત કરી મરે તથા યાન ઉપન આરિત્રની આરપના રક્તિ અર્થાત્તત્તથી મૃત્યુ પામે તે આગુ મૃત્યુ
૬ સમ્યક્ યાન સમ્યક્ ઉપન, સમ્યક્ આરિત્ર સ્થિતિ સમાધિલાવથી આગુળ પૂરુ થાય તે 'ચરિત મૃત્યુ' ૭ સમયસ્થથી અપદ થઈને મૃત્યુ પામે તે 'આસન મૃત્યુ' ૮ સમ્યક્ત્વ સ્થિતિ આવકનાં મરેનું આમરણુ કરી જાક સમ્રાધિ લાવથી મૃત્યુ પામે તે નાશપ્રિય મૃત્યુ ૯ માતા નિપાણુ અને મિથ્યાત્વઉપન કલ્પ એ ત્રણમથી કેટક જલુ એક કલ્પ સ્થિતિ મૃત્યુ પામે તે 'સમય મૃત્યુ' ૧ પ્રમાણે વડા થઇ તથા અત્ત સમય વિભવ પરિણામેથી આગુમુક્ત થઇ જાય તે 'પલાય મૃત્યુ' ૧૧ ધર્મિયોને વડા પરી, કપાલ, વેદના કે કાંઈને તક પડીને મૃત્યુ પામે તે વશાત્ મૃત્યુ ૧૨ સમય શીલપ્રતિભા નિર્લોક ન થવાથી આપથાત કરે તે 'વિપ્રાણુ મૃત્યુ' ૧૩ સમાગમાં શીલ' પારણુ કરી મરણ પામે તે કુદપુષ્પ મૃત્યુ ૧૪ મનાર્થમિ ત્રણુ આહારમાં યાવન્મૃત્યુ મૃત્યુમૃત્યુ કરી મૃત્યુ પામે તે ક્ષત પ્રત્યાખ્યાન મૃત્યુ ૧૫ સમાગમાં કરી જાક અન્યની પાસે સેવા આકરી નહિ કરાવતા થકા મૃત્યુ પામે તે 'મિત્રિત મૃત્યુ' ૧૬ આહાર અને શરીર બન્નેનો યાવન્મૃત્યુ ત્યાજ કરી સ્વયં કલનઅન કરી વચ્ચ મૃત્યુ પામે તે 'પાદોપચયન મૃત્યુ' અને ૧૭ કેવળયાન પ્રાપ્ત થકા જાક દેહોત્સવ થાય તે કેવળી મૃત્યુ આ ૧૮ પ્રકારનાં મૃત્યુનું અન અપદપાકુ સ્થાવના પાંચમા થાય પાકુમાં મુ છે

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનમાં મૃત્યુના મુખ્ય બે પ્રકાર કહ્યા છે.

વાલાણં તુ અકામં તુ, મરણં અસદ્ ભવે ।

પંડિયાણં સકામં તુ, અક્રોસેણં સદ્ ભવે ॥

અર્થ—બાલ અણાની જીવે અકામ મરણે મરે છે તેમને વારંવાર મરવું પડે છે અને પશ્ચિત પુરુષો જે સકામ મરણે મરે છે તેને ઉત્કૃષ્ટ એક જ વખત મરવું પડે છે. અર્થાત્ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી લે છે. એટલા માટે આત્મહિતાથીઓએ બંને પ્રકારનાં મૃત્યુનું સ્વરૂપ સમજવાની આવશ્યકતા છે. પરલોકને નહિ માનનારા એવાં કેટલાંક અક્ષાની મનુષ્યો કહે છે કે, ‘જો પરલોક હોત તો આપણાં આટલાં આટલાં સર્ગાં સ્નેહીઓ મરીને ગયા તેમાંથી કોઈના પણ સમાચાર આપ્યા હોત. વળી હમણાં જે કામભોગો પ્રાપ્ત થયા છે તેને છોડી દેવા અને ભવિષ્યના સુખની આશાએ જૂખ, તરસ, ટાઢ, તપ આદિ કષ્ટો ઉઠાવવાં એ તો નરી મૂર્ખાઈ જ છે, તેનાં કરતાં તો હાલમાં જે ભોગો પ્રાપ્ત થયા છે તે જ ભોગો લેવા સારા છે. ‘આ ભવ મીઠો તો પરભવ કોણે દીઠો’ આવે બકવાદ કરવાની ધૂંઢતા કરે છે અને હિંસા, જૂઠું, ચોરી, બિચાર આદિ પાપાચરણ કરતાં જરા પણ અવકાતા નથી. સ્વાર્થે કે વિના સ્વાર્થે સહજમાં ત્રસ, સ્થાવર જીવોની હિંસા કરે છે માંસ મદિરા સેવે છે, પરસ્પૃષ્ઠો કે વેશ્યાનું સેવન કરે છે. આમ વિષયમાં અત્યંત આસક્ત બનીને ગાઢાં કર્મ બાંધે છે. ધર્મના નામથી ભડકે છે, પાપકાર્યોમાં હર્ષોત્સાહ ધારણ કરે છે. સાધુજી કે સત્પુરુષોની સંગતિથી દૂર ભાગે છે. ચોર, ઠગ, બિચારીની સોળતમાં આનંદ માને છે. આવી રીતે જીવનભર પાપકર્મનું આચરણ કરે છે પછી ન્યારે મૃત્યુના મોઢામાં પડે છે—અતિસાર, કોઢ જલોદર, ભગંદર, શ્વસ, ક્ષય આદિ કુષ્ટ રોગોથી ઘેરાઈને ત્રાસ પામે છે અને ખરાડા પાડે છે કે હાય ! હાય ! ! હવે હું મહા કષ્ટે પ્રાપ્ત કરેલી સુખોપભોગની આ સર્વ સામગ્રી તથા પ્રાણુપ્યારા કુટુંબને છોડી ચાલ્યો જઈશ આ પ્રમાણે મૃત્યુની ઈચ્છા વિના જ જે ઝુરણા કરતો ત્રાસ પામતો મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે તેને અકામ મરણ કહે છે. આ મરણથી મરનાર પ્રાણી આ સંસારમાં અનંત જન્મ મરણને પ્રાપ્ત થાય છે. ન્યાં સુધી આવા અકામ મરણે મરે છે ત્યાં મુઘી સંસારના દુ.ખોથી છૂટી શકતો નથી, મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી આવાં મરણો કરી અનંત કાળ વીતાવી દીધો. આમ સંસારનાં મહાકષ્ટ ભોગવતાં ભોગવતાં ન્યારે કોઈ ભવી જીવ સર્વ કર્મોની સ્થિતિ એક કોડકોડ સાગરોપમની અંદર રહે તેટલો હુણકમી થાય ત્યારે કંઈક ધર્મરાધનની ભાવના જાગ્રત થાય છે. સદ્ભાગ્યોદયથી સદ્ગુણની સગતિને પામીને સંસારના સ્વરૂપને સમજે છે ભવબ્રમણનાં દુ.ખોને જાણે છે ત્યારે તે દુ.ખોથી ત્રાસિત બને છે. જન્મ, જરા, મરણનું સ્વરૂપ સમજવાની સહેજે અભિપ્રાય ઉત્પન્ન થાય છે અને સકામ મરણને માટે જેમ કોઈ શર, વીર, ધીર ક્ષત્રિય રાજા પર કોઈ પરચક્રી રાજા ચડાઈ લઈને આવ્યો હોય ત્યારે તેના અગમનના સમાચાર સંભળતાં જ તે વીર ક્ષત્રિના રોમ રોમમાં વીર રસ વ્યાપ્ત થઈ જાય છે અને તે તત્કાળ ચતુરંગિણી સેના સાથે સજ્જ થઈ રાજસુખનો પરિત્યાગ કરી દે છે જૂખ, તરસ, ટાઢ તાપ આદિ કષ્ટોની તથા સત્ત્વ અસ્ત્રાદિના પ્રહારની લેશ પણ પરવા કરતો નથી, ઉલટો તે દુ.ખોને પણ સુખનું સાધન સમજી પોતાના પરાક્રમથી, કૌશલ્યથી શત્રુ સેનાને ધ્રુજાવતો તેનો પરાજય

કરી પોતે વિભવવળ જાને છે અને પોતાના રાજાને નિર્વિન બતાવે છે. આવી જ રીતે સકામ મરણનો ધમ્મક મહાકથા કાળે રૂપ યજુને રોગકાંડે દૂત દ્વારા નિષ્ઠ આત્માને જાણી તેમજ સાવધાન થઈ જાય છે. અને ધાર્મિક સુખોનો પરિણામ કરી કુષા, વૃષાદિ કુખની કિમિત્વ પણ દરકાર નહિ કરતાં ચાન, દહન, ચારિત્ર, તપ રૂપ અંતરિક્ષી સેનાથી સજ્જ થઈને સકામ મરણરૂપ સકામ દ્વારા કાળરૂપ દુર્ગત યજુનો પરાજય કરે છે, તેથી જાનત આશય આત્મિક સુખની પ્રાપ્તિ રૂપ મોક્ષ-રાજ્યને પ્રાપ્ત કરી સદાને માટે નિર્વિન થઈ જાય છે.

તેથી જન્મ થયો તેનું મૃત્યુ તો એક દિવસ અવસ્ય થવાનું છે. મૃત્યુથી ભયવાનો જન્મરૂપ કોઈ ઉપાય છે જ નહિ તો પછી મૃત્યુને વશુસાદી આત્માની ખરાબી કા માટે કરી નોંધજો ? કા માટે જાનત મરણને વધારવા નોંધજો ? એક જ વખતના મરણથી ફરી ફરી પણ મરતું જ ન પડે એવો ઉપાય કા માટે ન કરવો ? આ ઉપાય માટે તેટલો વિચાર, હેતુ તો પણ એક વખતના મૃત્યુથી નેટલું કુખ થાય છે તેટલું કુખ સમર્પિ મરણે મરતાં થતું નથી. આવો નિયમ કરી સદીર મહાકથા જ સકામ મરણે ચરી શકે છે અને મૃત્યુના કુખથી સદાને માટે છૂટી શકે છે.

સકામ મરણનાં અણનિષ્પન્ન ૫ નામ છે- ૧ સકામ મરણ—મુખ્યુએન્દ્રી કામના મૃત્યુથી ભયવાની છે. તે સિદ્ધ થાય અર્થાત્ પુનઃ મરતું ન પડે તે સકામ મરણ ૨, ક્ષત્રિય મરણ—સવ પ્રકારની આર્થિક, આર્થિક, ઉપરિધી પોતાના ચિત્તની નિષ્ઠિત કરીને સમર્પિભાવ મારણ કરે છે તે ૩ અનરુદ્ધ-અવલગ્ન વશુ કે અરુ આકારનાં પશુમાણ કરી લેવાં તે. ૪ કાચારો—મૃત્યુનાં વિજાનામાં છેલ્લી વખતનું રક્ષક કરવા સજ્જ થઈને તે અને ૫ કલેખના—મત્તા, નિદાન જાને ચિધ્યાત્વ એ પ્રણે કલ્પની આશ્રયના, નિશ્ચા મહાંકા કરી શુદ્ધ થઈ તે. ધર્મકાં નામ-સકામ મરણનાં કલાં છે.

સાગારી સુધારો

મૃત્યુનો ભરાણો નથી કોઈ વખતે અણનિષ્પન્ન મૃત્યુ થતાં જાત્યા ખાંથી કાંઈ પરભવમાં આવ્યો જાય એવો ૪૨ કાળીને ખર્ષાત્મા સ્ત્રીવ સ્ત્રી વખતે હિંતર (ભય) કાળને માટે અર્થાત્ ભયવ થતાં સુધીનાં અને કલ્પ નિદાન જાને મૃત્યુ થઈ જાય તે.

જન્મ થવાનું અનન્ય આઈને એક ચોર કબેલ રાજાની સાથે ભોળા કરી બેસી હવે. અતુર પ્રધાને રક્ષામાં સૂઈ પાદમાં નિજાની દીર્ઘા ચોરના આશવા વડે પાદચ્છિ અજ્ઞાન થતાંની સાથે તેને પકડી લીધા. રાજાએ આ ચોરને મહા ભય કર જાણી કુદમ કર્યો કે ગા કરાઃ સોલ જરમ કરી ચોરને રવાડે રવાડે મુસાદી દે. પછી લીલા આમતારાં તેને મહી રાઈ દી રૂપ જાનારી ચોરમાં રાખી જાહેર કરા કે રસ્તે આમતાર કરેક અનુભ તેને રોકેર આમતારો જન્મ હવે કહો કે તે ચોરને કેટલું કુખ થતું હશે ? આનું કુખ વર્ષાકાળમાં રહેલા કાળને પહેલા અહિનામાં થાય છે જીભ મહીનામાં તેથી જન્મક્રી જીભમાં ત્રણજન્મ અને નવમા અહિનામાં નવજન્મ કુખ થાય છે અને જન્મની વખતે કોમલકુ કુખ થાય છે અને મરતી વખતે તે ચોરના કુખથી કોમકોમલકુ કુખ થાય છે જન્મ મરણનાં આવા મહા ભય કર કુખ છે એનું અણવચન છે.

પાવનશ્વનનાં પ્રત્યાખ્યાન કરી લે છે તેને સાગારી* સંચારો કહે છે તે આ પ્રમાણે કરી શકાય છે: શયન કર્યા પહેલાં નવકાર તિફ્ફુતો, ધરિયાવહી તથા તરસઉત્તરીનો પાઠ કહી ચાર લોગરસનો કાઉસગ કરે, પછી એક લોગરસ પ્રગટ કહી બે હાથ જોડી કહે કે, — “ભક્ષંતિ, ડગ્ગંતિ, મારતિ કિવિ ઉવસગેણું મમ આઉ અંન ભવંતિ તથા શરીર સંબંધ મોહ મમત અદ્વારસ પાવકાણું ચઉવિહં વિ આહારં વોસિરે” સુહ સમાહિએણું નિદ્ધા વપ્પક્કિતિ તઓ આગાર* અર્થાત્-નિદ્રામાં કદાચિત્ સપ્ સિંહાદિ ભક્ષણ કરી લે તેથી મત્યુ થઈ જાય, અગ્નિ પ્રયોગથી બંસ્ત્રીભૂત થઈ જાઉં, પાણીમાં તણાઈ જાઉં, શત્રુ આદિ મારી નાખે, આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં મરી જાઉં, તથા અન્ય કોઈ પણ ઉપસર્ગ દ્વારા મારા આયુષ્યનો અન થઈ જાય તો મારો શરીર સંબંધ, મોહ, મમત, ૧૮ પાપસ્થાનક અને ચાર પ્રકારના આહાર ભોગવવાનો ત્યાગ કર છું. અને જો સુખે સમાધિએ જાત્રન થઈ જાઉં તો હું સર્વ પ્રકારે ખુલ્લો છું પછી નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરતો થોડા શયન કરે જાત્રત થયા બાદ પૂર્વોક્ત પ્રકારે ૪ લોગરસનો કાઉસગ કરી કહે કે—“ પડિક્કમામિ પગામસિન્નજ્જએ જાવ જો મે રાઈસિ અધપારે કઓ તરસ મિચ્છામિ દુકકડ” પછી સાગારી અણુસણુનું પચ્ચક્રખાણુ પારતાં આ પ્રમાણે બોલે “સાગારી અણુસણુનાં પચ્ચક્રખાણુ કર્યાં હતાં તે સમકાએણું, ફાસીય, પાલિય, સોહિય, તીરિય, કીત્તિય, આરાહિય આણુએ અણુપાલિતા ન ભવઈ તરસ મિચ્છામિ દુકકડ”† આ સાગારી સંચારાનો વિધિ કહી. ચોર, સિંહ, સાપ, વ્યંતર, અગ્નિ, પાણી આદિ કોઈ પણ પ્રકારે પ્રાણીત ઉપસર્ગ પ્રાપ્ત થાય તથા બિમારી આદિ પ્રાપ્ત થતાં જો અણુગારી સંચારો કરવાનો અવસર ન હોય ત્યાં પણ ઉપર પ્રમાણે સાગારી સંચારો કરવો ઉચિત છે.

અણુગારી સંચારો—સંલેખના.

પ્રાણીત ઉપસર્ગ આવે, અન્ન પાણી ન મળે એવો દુર્ભિક્ષ દુષ્કાળ પડે, વૃદ્ધાવસ્થાથી શરીર અતિ જીજ્ઞ થઈ જાય, અસાધ્ય રોગ ઉત્પન્ન થાય ઇત્યાદિ પ્રસંગોમાં પ્રાણ બચાવવાનો કોઈ પણ ઉપાય ન હોય ત્યારે તથા કાળજ્ઞાન મંથર્મા-વર્ણવેલાં ડું લક્ષણોથી પોતાનો અત-

* સક્ષેપમાં સાગારી સંચારો નીચેના એક દોહરાથી થઈ શકે છે.

આહાર શરીર ને ઉપધિ, પચ્ચક્ર પાપ અહાર,

મરણુ હોય તો વોસિરે, જીવુ તો આગાર.

† નમુકકારસી આદિ ૧૦ પત્યાખ્યાન તથા સામાયિક, પોષધ આદિ પારતી વખતે આ પાઠ બોલવો.

‡ દોહા—અતિ ગાજ, અતિ વીજ નહિ, મૂત્ર ન ખડે ધાર,

કર દીસ જો રથ ભ સમ, હંસો હાલણુહાર.

અર્થ—કાનમાં અગિળીઓ નાખ્યા બાદ ગણગણાટ થતો અવાજ સંભળવામાં ન આવે, આંખની ઉપરનો ભાગ દબાવવાથી વીજળી જેવો ચમત્કાર દેખાય નહિ, પેશાબ કરતી વખતે મધ્યમાં રોકી શકે નહિ મસ્તક ઉપર પળે રાખી હાથનું કાંકુ જોતાં જો હાથ સ્તંભ જેવો જાડો દેખાય ઇત્યાદિ લક્ષણોથી માલૂમ પડે છે કે હવે હંસ રવાના થવાનો છે.

સમય નિહર જાણે ત્યારે પોતાના ધર્મના રક્ષણાર્થે ને સરિરિદ્વિનો ત્યાગ કરે છે તેને સભેખના તપ કથી છે

સંલેહ્યા પુત્રિહા, અમ્મ તરિયા ય બહિરા જેન ।

અમ્મ તર કસાપસુ, બાહિરા હોર કુ સરીરે ॥ ૨૧૧ ॥ મ ૦ મા ૦

અર્થ—૧ કીમદિ ક્યાયેને કીયુ કરવા તે અમ્મતર સભેખણા અને ૨ સરીરેના પરિત્યાગ કરવો તે બાજુ સભેખણા જેમ ને પ્રકારની સભેખના હોય છે

દને સભેખણા કરવાની વિધિનો સૂચાર્થ કહે છે—‘અપ્પવિઝમ’ મારણતિય સલેહણા કુસણા આરહણા—દને સસારુ કોઈ પણ કામ બાધી રહી નથી. જેવાં સુચારિક કામોથી મન કામના નિરત્તિ પામી છે તેથી ‘અપ્પવિઝમ’—એથી મારણતિય મરણને અવકાશે કરાવી સભેહણા—તપથી સરીર અને ક્યાયને પાતળા પડવાની ક્રિયા, ‘કુસણા’—સેવવાની ‘આરહણા’—આરાધન કરવાની ક્રિયાને પ્રસંગે પોતપોતાનાને પોત પ્રમદ્ધ* અત સમયે અપ્રમસાધિનમાં તપર થયો થોડા પ્રથમ બા અવધાં સમ્યક્ત્વપૂર્વક મત મારણ કર્યા બાદ તે સમક્ષિત તથા મ્ત્રામાં કલ્પપોષે ને ને હોય અતિચાર લાગ્યો હોય તેની મનેવણા (રમતણ) કરે અને રશૂતિગેચર દોષો ને સ્વપ્ન, પત્તવ, મોહવ્ય, નત્તવે કે અભવને લાગ્યા હોય તે નાના મેદા સપગા દોષોની આયોચના કરવા—પ્રમદ્ધ કરવાને માટે ગાંધીવાદિ ઇન્દ્રિયુક્ત આત્મા* ઉપાભાવ કે સાધુછ ને નિહર હોય તેમના સન્નુત્ત પ્રકાશ કરે. માનિત આયોચણા સભગારવા થોજ્ય જેવા કોઈ સાધુછનો થોજ્ય ન હોય તો ઉક્ત કુલકુલ સાધીછ સ મુખ અધોચણા કરે. સાધીછનો પણ થોજ ન હોય તો પૂર્વોક્ત ગુણે કરી

* સસસ્તો મદ્ધ યિ કદુગ્ગ, યોર ધીર તથ ચરે ।

દિવ્ય ઘાસ સદ્ધસ્ય મુ તમો યિ તસ્ય મિપ્પલ્લ ॥

અર્થ—અત કરણમાં માયા બાદિ સમ મારણ કરીને દળરો વર્ષ ૧૧૦૮ કરથી તપધર્મ પણ નિપૂજ્ય થઈ જાય છે

સદુ માન્દાવ જ્ઞાણ અથ પરિનિવિત્તિ અગ્ગય સોહી ।

કુદ્ધર કરણ આઠાણ, નિસસ્લં તસ્ય સોહગુણા ॥

અર્થ—માસ માસઅમલના તપ કરવાથી પણ અક્રમેચાર કરો નથી. પરંતુ અત કરણના સમ રહિત આયોચના નિરણા કરવાથી આત્માનો ઉદ્ધાર થાય છે

નિવિધ મુવની વૃજાંત્રા કયું છે કે ‘ત ન કુદ્ધર મ પદિસેયિગ્ગદ્ધ તે કુદ્ધર મ નમ્મ આલોહગ્ગદ્ધિ’ અર્થાત્ અન્ય તપદિ ધર્મક્રિયા કર્યો જેથી કુદ્ધર નથી તેથી કુદ્ધર આલોચના કરવા તે છે

નિઠપિય યાપયદા નમ્મ આલોહય શુર નગામે ।

પત્તા તર્જત મત્તા માગયસુદ અણાપાદ ॥

અર્થ—ગુદ્ધર પરીણામથી અત કરણના સમ રહિત થઈ આયોચના કરવાતળા અનત છવોમે પાપાપ કોનો કર્ત્તવા નાશ કરી અખ્યાતપ કાપન મેમનાં સુખો પ્રાપ્ત કરતાં છે એવું ન્વણી ક્રક કથીને નિર્વકપને અને નિર્વકથો આલોચના કરવી જોઈએ.

સહિત શ્રાવકજી સન્મુખ દોષ પ્રકાશ કરે અને શ્રાવકનો પણ યોગ ન હોય તો ઉક્ત ગુણ-
યુક્ત શ્રાવિકાજી સન્મુખ અને તેવો પણ યોગ ન હોય તો જગતમાં જન્મને પૂર્વ તથા
ઉત્તર દિક્ષા સન્મુખ ઉભો રહી જે હાથ બેઠી સીમંધર સ્વામીને નમસ્કાર કરી ઉચ્ચ સ્વરે
કહે કે અહો પ્રભો ! મેં અમુક અમુક અનાચરણનું આચરણ કયું છે જેનું પ્રાયશ્ચિત્ત
અમુક મારી ધારણામાં છે તેનો હું આપની સાક્ષીએ સ્વીકાર કરું છું. ન્યૂનાધિક હોય તો
તરમચિઝમિ દુકકડં. આ પ્રમાણે નિઃશંક બની પછી જેમ કાળા કાચલા અગ્નિમાં પડ-
વાથી તેની સફેદ રાખ બની જાય છે તે પ્રમાણે આત્માને ઉજ્જવળ કરવા માટે સથારા
(તપ) રૂપ આગમાં ઝુકાવવું. ન્યાં ખાનપાન, ભોગવિલાસના પદાર્થો ન હોય, સાંસારિક
શબ્દ સાંભળવામાં આવતા ન હોય, ન્યાં ત્રસ સ્થાવર જીવોની હિંસાનો સંભવ ન હોય
એવા નિર્દોષ પોષધશાલા ઉપાશ્રયાદિ સ્થાનમાં અથવા જંગલ, પહાડ, યુક્ત અ સ્થાના-
નમાં શિક્ષા આદિની ઉપર ન્યાં ચિત્તસમાધિને યોગ્ય જગા હોય તે સ્થાનને રમેહરણા-
દિથી ધીમે ધીમે પ્રમાજન કરે, પછી લઘુનીતિ, પીત્ત, શ્લેષ્માદિ પરઠવવાની જગ્યાનું
પ્રતિલેખન કરે. જે જમીન જીવજંતુ કે વનસ્પતિ રહિત હોય તેને આખથી સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિથી
જોઈ લે પછી સથારા કરવાના સ્થાનપર આવી ગમનાગમનના પાપની નિવૃત્તિ અર્થે
ધરિયાવહી પડિછમે. કાર્યોત્સર્ગ પારી લોગરસ બોલી કહે કે, પ્રતિલેખનામાં પૃથ્વીકાય
આદિ છકાયતી વિરાધના થઈ હોય તો તરસ મિચ્છામિ દુકકડં, પછી જે શરીર કષ્ટ સહવા-
સમર્થ હોય તો જમીન પર તથા શિક્ષા આદિ પર વસ્ત્રનું બિછાનું કરી તે ઉપર સથારા
કરે અને જે અસમર્થ હોય તો ઘઉં, ચોખા, કેદવા આદિનું પરાળ કે તૃણાદિ જે તદ્દન,
સાદું (ધાન્ય રહિત) મળી જાય તો તે લાવી તેનું ગા હાથ લાંબુ અને ૧૧ હાથ પહોળું
બિછાનું કરે, તેને શ્વેત વસ્ત્રથી ઢાંકીને તે ઉપર પૂર્વ તથા ઉત્તરાભિમુખ પત્થકાદિ
(પલાડી પદ્માસન) આસને બેસે અથવા જે આસન સુખદ માલૂમ પડે, જેનાથી ચિત્તની
સમાધિ રહે તે આસને બેસે. જે બેસવાની શક્તિ ન હોય તો બીંતાદિકને ઓઠી ગણે
બેસે અથવા સૂઈ જઈને પણ ઇચ્છા મુજબ સ્થિર આસન કરે. પછી બન્ને હાથ બેઠી
દશે આંગળીઓ એકત્ર કરે. અને જે પ્રમાણે અન્યદર્શની આરતી ઉતારે છે તે પ્રમાણે
બેઠેલા હાથોને જમણી બાજુથી શરૂ કરી જમણી બાજુ તરફ ત્રણ વાર લઈ મસ્તકે
સ્થાપન કરે. પછી નમોઃત્યુષ્ઠો નામ બોલે પહેલું નમોઃત્યુષ્ઠું શ્રી સિદ્ધ ભગવંતને અને
બીજું શ્રી અરિહંત ભગવાનને કહેવું, વિશેષમાં છેલ્લું પદ 'ઠાણું સપ્તાણું' ને બદલે
'ઠાણું સપાવિઉ કામાણું' (એટલે સિદ્ધ પદ પામવાના ઇચ્છુક) કહેવું પછી ત્રીજું
નમોઃત્યુષ્ઠું 'મમ ધર્મચરુ ધર્માચરિય ધર્મોવદેસગરસ જીવ સંપાવિઓ કામરસ' અર્થાત્
મારા ધર્મચરુ, ધર્માચાર્ય ધર્મોપદેશના દાતાર યાવત મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાના અભિલાષી છે
તેમને નમસ્કાર હો આ પ્રમાણે વંદન નમન કરીને પછી પૂર્વે સમાચરણ કરેલાં સમક્રિત,
મત નિયમમાં આજ સુધી સ્વવશે, પરવશે, જાણપણે, અજાણપણે જે કંઈ દોષ અતિચાર
લાગ્યા હોય તેની આલોચના-વિચારણા કરી તેનાથી નિવૃત્ત છું, ગુરુની સાક્ષીએ ગર્હા
(તે પાપની નિન્દા) કરે છું એમ કહી પછી ભવિષ્યને માટે પ્રત્યાખ્યાન કરી માયા
નિયાણું અને મિથ્યાવદર્શન એ ત્રણ શંક્ય રહિત અને આ પ્રમાણે શુદ્ધ નિર્મળ થઈને

સ્વરૂપમાં 'સવ્ય' જાણાઈવાય પચ્ચક્ષુષામિ-સર્વ'ના પ્રાણુવિષાતનો ત્યાગ કરે છું
 સવ્ય સુસાત્ત્વ પચ્ચક્ષુષામિ-સર્વ'ના મૂળવાદનો ત્યાગ કરે છું 'સવ્ય' અનિર્ણયતા
 પચ્ચક્ષુષામિ-સર્વ'ના અવતાન ત્યાગ છું 'સવ્ય' મેહુર્થ પચ્ચક્ષુષામિ સર્વ'ના
 મેહુનનો ત્યાગ કરે છું 'સવ્ય' પરિચ્છેદ પચ્ચક્ષુષામિ સર્વ'ના પરિચ્છેદ
 ત્યાગ કરે છું 'સવ્ય' કેદ માર્ગ માય લેદ રાગે દોસ્ત કલેદ નવ
 મિત્ર્યા હસલ સદા, અકરશ્ચિન્ન નેવ પચ્ચક્ષુષામિ સર્વ કોષ માન, માય, લેલ, રાગ,
 દેષ, કલેદ, અભ્યાખ્યાન રીતુ-ન પરપરિવાદ, સતિ, અરતિ માયામૃદા, મિત્ર્યાકાનકલ્ય
 એ અનવરણીય નેચના પ્રત્યાખ્યાન નવનવવાએ નિવિદિ વિવિદેવો-છવું ત્યાં સુધી તથા
 કરલુ તલુ ચેત્તથી કરે છું અર્થોવ ન કરચિ, ન કરચેચિ, કરત પિ અન ન સમ્યગ્લયુષિ
 અલુસા, વલસા, કલસા-હીલ અદારે પાપોને કુ પોતે કરીલ નહિ અીન પાસે કરાતીલ
 નહિ અને અન કેદ કરલુ હશે તેને રહુ પણ નવ્યીલ નહિ મનથી વચનથી અને કલથી
 આમ અદારે પાપનાં પ્રત્યાખ્યાન કરીને પછી સવ્ય અસર્વ પર્વા આદ્યમ સાધ્યમ અજ-
 વિદ પિ અદાર પચ્ચક્ષુષામિ-સર્વ'ના પ્રકારે કષ્ટ પણ આગર સંકેત અન પાણી
 સુખથી મુખવાલ અને અપિ સંપદથી સુખવાની કે આખમાં આલવ્યપદી વસ્તુ, ધન્યદિ
 સર્વ વસ્તુનાં પચ્ચક્ષુષાલુ કરે છું આમ આરે અદારનાં પ્રત્યાખ્યાન કરીને પછી એ
 કે ન પિય ધમ સરીર-આ સરીર ને અને ધકુ-ધપકસરી છે 'કત-મત-સુમ છે
 'પિય'-મિય, વલલુ છે 'અલુ-અનેલ છે 'અલુમ-અનેલ છે 'મિલ-અ-
 'મિલ-અ' પેન'પ છે 'વિસદસિય'-વિસસીય છે 'સમય-માનનીય છે 'અલુમ-અ-
 ધલુ માનવા ચેત્ત છે, બંદ કરલુ સમાર્થ-આજ્ઞાઓના કરે (પી) સમાન, 'સલ
 કરમ્યુષ-રેતના કરીયા સમાન છે તે સરીરને 'માર્થ સીર્ષ' રમે દલ વાલ
 'મા વાં છે વલ-રમે ગરથી લાગે, 'મા વાં ખુલા-રમે ભૂલ લાગે, 'મા લુ પીવાલા-રમે
 તરલ લાગે, 'મા લુ નાલા-રમે સર્પાદિ (આમ) હસે 'મા લુ ગીરા-રમે ચીર ગાદિ
 હપદ્ય કરે, 'મા વાં હ લા-રમે હાંસ કરે 'મા વાં મલયા-અજ્ઞર રમે ત્રાસ આપે, માર્થ
 વાળ-ચિતિય સર્પીમ સન્નિવાળ-રમે વાત, પિત્ત, સળેખમ, સન્નિવાત વગેરે
 વિવિદા રેત્તવા યા પરીસહોલસચ્ચા વિવિધ પ્રકારની અધિજો, પરીસહો અને હપદ્યો
 હાસા હસલ મર્યા કરીને રપતે' હત્તદિ ને ને હુ અપદ અજ્ઞર હસલ મર્યા તે તે સર્વ
 હપદ્યો વધા કુખેતો પ્રતિકાર કરી તથા સત્કાર સ-માન કરીને આ સરીરનું રક્ષણ કરું
 મરી આ અપાનતાને હવે અને એક વાલ છે કે ને સરીરને એ પ્રાણથી પ્યા મણી
 સામ્યુ તે ન માં સરીર આલ અને હુ અ છે રહું છે આવા અખ્યાન સરીરનો મેલ
 હવે કુ ઠાકુ છું એમ પિયર્થ ગરમેદિ હરસાસ્તિરસાસેદિ વેદસિરમિ-આવા આ
 સરીરને પણ અંતિમ થાસોખ્યાસ પર્વત વેદસિરમું છું હવેથી આ સરીર માં નહિ
 અને કુ એનો નહિ આ પ્રમણે મમત્વભાવનો પરિભાવ કરીને પછી એ કે હવે છવન
 પર્વત આ સરીરનું રક્ષણ કે સુખોપચાર નહિ કરે આમ સરીર વેદસિરતીને 'મલ અલ-
 વક-અમણે વિદારમિ-મર્યાને નહિ વાંછો યો વિચરીય આ અલસરી સમાનું મન
 સંધારે કરવાની વિદિ સ્થિત પૂર્વ મુ

સંલેખનાના પાંચ અતિયાર

૧. 'ઇલોગાસંસપ્પઓગે'—મારા સંચારાના ફળરૂપે મને મૃત્યુ બાદ રાજા, રાણી, પ્રધાન, શેઠ, શેઠાણી આદિ પદની પ્રાપ્તિ થાઓ. સેના, પરિવાર, ઝહિ, સંપદાનું શ્રેષ્ઠત્વ પ્રાપ્ત થાઓ બધાનો માનનીય, પૂજનીય બનું. ઇત્યાદિ આ લોક સંબંધી સુખની વાંછા કરે તો અતિયાર લાગે ૨ પરલોગાસંસપ્પઓગે—આવી જ રીતે પરલોક સંબંધી સુખની વાંછા કરે જેવી કે, મને ઇંદ્ર, ઇંદ્રાણી, દેવ દેવી કે અહમેન્દ્રાદિની પદવી પ્રાપ્ત થાઓ, તો અતિયાર લાગે ૩ 'જીવિયાસસંસપ્પઓગે'—સંચારો કરવાથી મહિમા પૂજા થતી જોઇ, વિશેષ લોકોનું આગમન જોઇ ઇચ્છા કરે કે, હું વધારે વખત જીવતો રહું તો ઠીક, આમ ચિંતવે તો અતિયાર લાગે ૪. 'મરણ્યાસસંસપ્પઓગે' x-ક્ષુધા તૃષાદિ વેદનાએ વ્યાકુળ થઇ વિચાર કરે કે જલદી મરી જાઉં તો ઠીક, તોપણ અતિયાર લાગે અને y 'કામભોગાસંસપ્પઓગે'—સારા રાગ રાગણી વાજાત્ર વગેરે સાંભળવાનું, નાટક, ચેટક, સ્ત્રી આદિનાં રૂપ નિરીક્ષણ કરવાનું, અત્તર પુષ્પાદિ સુગંધી દ્રવ્ય સૂંઘવાનું, ષડરસ ભોગવવાનું, સ્ત્રી શયનાસનાદિ ભોગવવાનું નિયાણું કરે તો અતિયાર લાગે. સંચારો કરનાર મહાત્માએ ઉક્ત પાંચે પ્રકારના વિચાર કદાપિ ન કરવા જોઇએ. અને સંચારાથી પ્રાપ્ત થતા પરમાનંદ સુખના લાભને ગુમાવવો ન જોઇએ.

વિશેષ લખવાની કશી આવશ્યકતા નથી સંક્ષેપમાં એટલું જ કહેવાનું કે, મોક્ષાભિલાષીઓએ વિષય માત્રનો સર્વથા પરિત્યાગ કરવો જોઇએ કે જેથી શીઘ્ર આત્મકલ્યાણ થાય.

સમાધિમરણ (સંચારા) વાળાની ભાવના

૧ અહો ! ઇતિ આશ્ચર્ય ! કે અનંત પરમાણુ પુદ્ગલોનો સમૂહ મળીને આ શરીરપિંડ નિર્માણ થયું હવે અને જોતજોતામાં તો તે પ્રલય થવા લાગ્યું અહો ! પુદ્ગલોની કેવી વિચિત્રતા છે !

૨ અહો ! જિનેન્દ્ર ભગવાન ! આપે કહ્યું છે કે 'અધુવે અસાસયમ્મિ' અર્થાત્ આ પુદ્ગલપિંડ અધુવ અને અશાપ્ત છે, આ કથનનો આટલા દિવસ મેં ખ્યાલ કયો નહિ, પરંતુ હવે શરીરની આ વિનાશક રચના જોઇને નિશ્ચયાત્મક બન્યો છું કે, આપનું કથન યથાતથ્ય છે.

x તપશ્ચર્યા તથા સંચારા આદિ ધર્મકરણી કરીને જે ઉક્ત પ્રકારે આ લોક પરલોક સંબંધી ઝહિ સિદ્ધિ સુખપ્રાપ્તિનો અનુબંધ બાંધે છે તે કોડોનો લાભ ફેારીમાં ગુમાવી બેસે છે થોડી કરણીનું વિશેષ ફળ મળતું નથી તેમજ કરણીનું ફળ પણ નિષ્ફળ જતું નથી તો પછી વાંછા કરીને કરણીનું ફળ શા માટે ગુમાવવું જોઇએ, નિર્વાંછક કરણીદ્વારા મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે માટે કેવળ મોક્ષને અર્થેજ કરણી કરવી અને તેનો મહા લાભ પ્રાપ્ત કરી લેવો.

x વધારે જીવવું કે ઝટ મરવું એ ફાઇના હાથની બાજી નથી, ઇચ્છા કરવાથી આયુષ્ય ઓછું અધિકુ તો થતું નથી, પરંતુ કર્મબંધ તો અવશ્ય થાય છે માટે નકાના વિચાર કરીને વિનાકરણ કર્મ બાંધવા ન જોઇએ.

૩ ને પ્રમદ્ધે મનુષ્યનો મેળો કળાતરે વિખરાઈ જાય છે તેવી જ રીતે કુદંબને સમયે પણ સહારશ મેળો છે, તેનો પણ વિખરવાનો સ્વભાવ છે જેમ મેળામાં મેળા મળેલા લોકો મેળા વિખરવાની દિશા કરતા નથી તેવી જ રીતે કુ (મૈત્ર્ય) પણ પ્રેમક કુ અને પણ આ સરીરમાં જ જુટવાની દિશા કરવી તે ભ્રમિત નથી.

૪ જન્મનો કર્તા મર્તા કોઈ નથી. સર્વ સંયોગ સ્વભાવથી જ થાય છે અને સ્વભાવથી જ વિખરણ છે તેવીજ રીતે આ સરીરનો સંયોગ પણ સ્વભાવથી જ થાય છે અને સ્વભાવથી જ વિખરણ. આનો શાખો રહેશે નહિ, અને વિષયો વિખરશે નહિ તે પછી તેના વિષેભની દિશા આરે શા મારે કરવી ભોધાયે ? થવાનું હશે તે થવા કરશે.

૫ કુ મૈત્ર્ય રાજ્ય સ્વભાવનો કર્તા ભોક્તા, અનુભવી અને જ્ઞાનજન્ય કુ આરો રાજ્ય સ્વભાવ અવિનશી છે અને આ સરીર નાશરત છે સરીરનો નાશ થવા ખર્ચ પણ આરા સ્વભાવનો નાશ થવો નથી. મારે આરે સરીરની ચિંતા કરવી અનુચિત છે.

૬ જ્યોત્સના ! જિનેન્દ્ર ! આટલા સ્વિચ કુ આ સરીરને માર માનવો હવે, પરંતુ હવે મને સત્ય ભાસ થયો છે આ મારી અમાનતા છે કારણ કે આ સરીર મારી જાણ વિના જ મારા કંદર યત્રુ ને રાજ અને દહાવર્યા છે તેને મળી થયું અને થતું રહેવાની પણ તૈયારી કરી રહ્યું માર કોત તે મારા યત્રુઓને મળી અને કુળની કસવને તત્પર કેમ થતા ! આપ સ્વભાવોદીને માર માનવું તે મને ભ્રમિત નથી એટલા મારે હવે તે માર નથી. રહો મારે જાણે.

૭ ૨ ! મોળા છવ ! આ સરીરને આવશિત આરો પુત્ર કહે છે ભાઈને આરો ભાઈ કહે છે કાકા કાકી ભત્રીજા કહે છે મામા મામા ભાણેજ કહે છે કી પતિ કહે છે, પુત્રપુત્રી પિતા કહે છે બ્રહ્મદેવો પેત્રપેત્રાનું કહે છે અને દુ વાર અને છે કહે વિચાર કર કે આ સરીર કેનું કેનું છે ? તત્ત્વસ્થિતી ભેદો તે કોઈનું નથી, કારણ કે તેને રાજ્ય કોઈપણ સમયે નથી. મારે કુળ સમયોજના મમત્વભાવને ' પરિચાલ કર. અજાણે મધ નિશ્ચાત્રમ જા કે દુ સચ્ચિદાનંદ છે. એટલા મારે હવે નિજ સ્વભાવમાં રમણ કરવું તે જ અને મેવરકર છે.

૮ ૨ અત્મન ! આ સરીર સંપદા ઈંદ્રજાન્ય સમાન છે

ઘાઠો યૌવન સમ્પદા પરિણતા કિંમ્ કિંતો સમ્પદો ?

સુસુત્વેન યુવા મરા પરિણતો વ્યર્થ સમાલોકયતે ?

સોડપિ કયાપિણતા ક્ષાન્તવશતો ન શાયતે સર્વથા ?

પદ્મીતઘવિ કૌતુક કિમપરિ સ્તીતિમ્નઃકાલા સજ્જે ?

વેરામજ્જા

અર્થ-આ સરીર કળને વશ પડી ઈંદ્રજાન્ય તમાસાની પે કણમાં પરિભ્રમ પામે છે તેનું જા અવલોકન કર. જાત્યાવસ્થામાં આ સરીર સર્વને પ્રિય થાય છે પછી કો કોનો પુરુષો પ્રાકુર્ભાવને પ્રમર્તા પ્રમર્તા સુવાવસ્થામાં પ્રવેશ કરી આ સરીર છત્તાર મનેહર જતી જાય છે કો પુરુષોનાં મનને હરણ કરવા થાય છે. અને એજ રીતે પવરતાં પ્રમર્તા દહાવર્યાને પ્રાપ્ત થઈ આ સરીર અંજિત (મૈત્ર્ય) અંજિત (જ્ઞાન)ના

વાળવાળું) થઇ ધૂણાર્પણ થઇ જાય છે, તેનાથી પ્રેમ કરનારને જ તે ખાડે ઝેર લાગવા માંડે છે, તેમ જ તેના પાલકને પણ તે ગ્દાનિતુ ઉત્પાદક બની જાય છે. અતે મૃત્યુનો માસ બની તે મુડદું બની જાય છે ત્યારે તે જ સ્વજનો તત્કાલ તે શરીરથી મોહનો પરિત્યાગ કરીને અગ્નિમાં ભસ્મીભૂત કરી દે છે. આવી આ શરીરની અને કુટુંબીઓની હાલત જાણવા એવા છતાં પણ શરીર અને સ્વજનથી મોહ છૂટતો નથી એ સંજેદાશ્ચર્યની વાત છે !

૯ જે જીવે છે તે મરતો નથી અને જે મરે છે તે સદા જીવિત રહેતો નથી, અર્થાત્ આત્મા અવિનાશી છે અને શરીર વિનાશી છે તેથી મૃત્યુ માત્ર શરીરનો ગ્રાસ કરી શકે છે, નહિ કે આત્માનો. ન્યારથી શરીર ઉત્પન્ન થયું છે ત્યારથી ક્ષણે ક્ષણે તે ક્ષીણ થઇ રહ્યું છે. પરંતુ હું તો જેવો હતો તેવો જ છું અને હોષશ. મૃત્યુ મને પ્રાપ્ત થયું નથી, થતું નથી. યશે નહિ; આવો નિશ્ચય જેમને સમ્યગ્જ્ઞાન દ્વારા થઇ ચૂક્યો છે તેને મૃત્યુનો ભય કદાપિ હોતો જ નથી.

૧૦. હું આકાશવત્ છું, એટલા માટે અગ્નિમાં બળતો નથી, પાણીમાં ભીંજતો નથી, વાયુથી ઉડતો નથી, હસ્તાદિથી ગ્રહણ કરી શકતો નથી, અને નાશ પણ પામતો નથી વિશેષમાં આકાશ અચેતન્ય, અમૃતિ છે, અને હું તો ચેતન્યવત્ અમૃતિ હોવાથી અધિક સત્તાવંત છું, તેથી મને કોઈનો પણ ભય કદાપિ હોય જ નહિ.

૧૧ જેવી રીતે શ્રીમંતના પુત્રના બંને બાળુના ગુજવામાં મેવા ભરેલા હોય તો જે બાળુએ હાથ નાંખે તે બાળુથી સ્વાદિષ્ટ પદાર્થ જ મળે છે, તેવી જ રીતે મારા પણ બંને હાથમાં મેવા છે, અર્થાત્ જીવતો છું તો સંયમ પાળું છું સ્વાધ્યાય, ધ્યાન, દાનાદિ કરું છું, અને મરીશ તો સ્વર્ગ મોક્ષમાં સખનો મોકતા બનીશ, મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સીમંધર સ્વામી આદિ તીર્થકરોનાં, ગણધરોનાં, સાધુ સાધ્વીઓનાં દર્શનનો લાભ પ્રાપ્ત કરીશ, ધર્મોપદેશ સાંભળીશ. પ્રશ્નોત્તરદ્વારા સંશયનું નિવારણ કરી તત્ત્વજ્ઞ બનીશ જેથી રાગદ્વેશનું ઉચ્છેદન કરવામાં સસર્થ બનીશ. અને પછી મનુષ્યજન્મને પ્રાપ્ત કરી સંયમ તપથી કર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરીશ.

૧૨ જેમ કોઈ ગૃહસ્થ શ્રીમત બની પોતાના તૂટ્યા ફૂટ્યા જીવું થઇ ગયેલા ઘરનો પરિત્યાગ કરવાને માટે ઘણું દ્રવ્ય ખર્ચી હવેલી બનાવે છે, અને પછી તે તૈયાર થયેલી હવેલીમાં ઘણા ઉત્સાહ અને હર્ષપૂર્વક પુરાણા મકાનનો ત્યાગ કરી નવી હવેલીમાં નિવાસ કરે છે તેવીજ રીતે આ મારો આત્મા તપ સયમાદિરૂપ સદ્દ્રવ્યથી શ્રીમંત બન્યો છે, હવે આ આધિ વ્યાધિ, ઉપાધિથી પૂરિત અસ્થિ, માંસ, ચર્મમય સડન પડન સ્વભાવવાળા ઔદારિક શરીરરૂપ ઝુંપડીનો ત્યાગ કરવાને માટે પ્રુણરૂપ દ્રવ્યના વ્યયથી તૈયાર કરેલ મનાવણિત રૂપોને કરી શકાય તેવી દિવ્ય દેવતાના શરીર રૂપ હવેલીમાં પહોંચ્યાડનાર મૃત્યુરૂપ સહાયક પ્રાપ્ત થયો છે તો હવે દેવલોક રૂપ હવેલીમાં નિવાસ કરવાને માટે હર્ષોત્સાહપૂર્વક આ ઝુંપડીનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

૧૩. જેમ લોભી વણિક બુખ, તરસ, ટાઢ, તાપ સહી અનેક દેશોમાં ભ્રમણ કરી માલનો સંગ્રહ કરે છે, તેને ભંડાર આદિ અનેક બંદોબસ્ત કરી સાચવે છે અને ભાવ વધવાની

૨૩. જોવે છે અને જ્યારે તેણેનો રાગ જાણે છે ત્યારે જાતિ કષ્ટે સમજેલા [માનવો] મમત્ત્વ ઉપરી તરત તેને પરિત્યાગ કરી દે છે, અને વેળાને લાભ પ્રાપ્ત કરી લે છે. તેથી જ રીતે હે છવ ! પ્રાણીધારા ધન કુટુંબનો પરિત્યાગ કરી, અનેક કષ્ટો સહન કરીને કરીરથી વપ, સમય, ખર્ચરૂપ ને માત્ર જામક ક્ષેત્રો છે અને દોલેથી જાગ્યાથી તેને સાચા મો છે તે મજાને નાકે હવે સ્વર્ગ મેક્ષરૂપ લાભ પ્રાપ્ત કરવાને યાદે આ મૃત્યુરૂપ તેણેનો ભાવ જા મો છે; તો હવે કરીરથી મમત્ત્વનો પરિત્યાગ કરી સ્વર્ગ મેક્ષરૂપ લાભ પ્રાપ્ત કરી લે.

૧૪. જેમ ક્ષિપ્રસંહાર કરેલી મનુરીતું રૂઝ શૂદ્ર જાણે છે તેવીજ રીતે છન્ડીપત્તિ કરેલી કરણીતું રૂઝ મૃત્યુરૂપ શૂદ્રથી પ્રાપ્ત થાય છે તો હવે રૂઝ પ્રાપ્ત કરવાનો ઇન્કાર શા યાદે કરે છે ? તેના તો જાણ કરવો જોઈએ.

૧૫. જેમ કોઈ રાજાને કોઈ પરમહી રાજાએ પકડીને કેમાં કે કાંઈપિંજરમાં કબળે કરી લીધેલ અને ક્ષુધા તૃષ્ણા, તામન, વર્તનદિ કુખથી પીડિત કરવા લાગ્યેલા આ સમાચાર તેનો કોઈ મિત્ર રાજા સાંભળી સેના સહિત આવે અને કારાગર કે કાંઈપિંજરથી તેને છોડાવી સુખી કરે, તેવીજ રીતે ચૈતન્યરૂપ રાજાને કમરૂપ પરમહીએ સંસાર કારાગરમાં અને કરીરરૂપ કાર્યપિંજરમાં કબળે કરી રાખ્યો હતો, રાગ, શોક, વિરોધ, પરમિત્તતા જાદિ વિવિધ કુત્તોથી પીડિત કરી રહ્યો હતો, તે કુખથી મુક્ત કરવાને યાદે આ મૃત્યુરૂપ મિત્ર રાજરૂપ સેનાથી સન્ન થઈ અને કુખથી મુક્ત કરવાને યાદે જાગ્યો છે તેથી તે ઉપકારક છે. તેના પ્રતાપથી જ કુ જા સાંસારિક કુત્તોથી છુટી શુદ્ધમાત્રમાં પરમ સુખી જની નૃષ્ણ, જાણે ઉત્સાહ રાખી સમરૂપિય થઈ શકે.

૧૬. શુદ્ધ સ્વચ્છ અને વર્તમાનમાં જોએએ ઉત્તમ જોવા સ્વર્ગ અને મોક્ષનાં સુખો પ્રાપ્ત થતાં છે કરે છે અને કરીરે તે જાણી સમરૂપિય થયેલા જ પ્રતાપ છે એમ જાણવું જોઈએ કેમકે સમરૂપિય થઈ શિવજ્ઞ સ્વયં મોક્ષનાં સુખો પ્રાપ્ત થતાં નથી. યાદે હે સુખાથી જાગમતું ત્યારે પણ સમાધિયમરૂપ થવું ઉચિત છે.

૧૭. કલ્પવૃક્ષની જાગ્યાં બેસીને મનુષ્ય સારી કે જૂરી જેવી ઇચ્છા કરે તેવાં રૂઝ તેને મળે છે તેવી જ રીતે મૃત્યુ પશુ કલ્પવૃક્ષ જમાન છે તેવી જાગ્યાં બેસીને જાગ્યાં મૃત્યુ સમયે ને વિવશ, કષ્ટાત્મ મોહ મમત્ત્વદિ ખરાબ ઇચ્છા કરે છે તે નરક ક્ષિપ્તિયદિ કુત્તોતનાં કુત્તો પામે છે અને ને સમરૂપિય થઈ ત્યાજ્ય વેશ્યા, મત્, નિવસ સત્, સીમ, ક્યા કામ જાદિ ઇચ્છેલા જાગ્યાં સહિત સમરૂપિય થઈ પારણ કરે છે તે સ્વર્ગ મોક્ષનાં સુખો મેળવે છે એટલા યાદે મૃત્યુરૂપ કલ્પવૃક્ષને પ્રાપ્ત કરીને હવે શુદ્ધ અને શુભ ભાવ રાખવો જ જોઈ છે કે જેથી જાગ્યાં પરમાત્મની પરમસુખી જની શકે.

૧૮. જાગ્યાંથી કરેલા કૃત્રિમ કાંઈકા સમાન સરેવ સ્નેહ, મમ મુત્તદિ જાગ્યાં જાગ્યાં એવા જા અપવિત્ર અને જાગ્યાં જાગ્યાં કરીરના કૃત્રિમ ઉપકારી જાગ્યાં કરીરના તથા દિ વ દેવનાના કરીરને પ્રાપ્ત કરવાનાર મૃત્યુ જ છે એટલા યાદે મૃત્યુ સ્વામી થવું પરમ હિતાવક છે.

૧૯. જેવી રીતે ખમોપદેશક મુનિ મહાદેવ અનેક નય, ઉપાય, પ્રવચન પરાંસ, દેવ દાન જાદિ હતા કરીરું સ્વરૂપ સમજાવી મમત્ત્વ કપી કરાવે છે, એવી રીતે મારા કરીરમાં

ઉત્પન્ન થયેલો આ રોગ પણ મને પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી ઉપદેશ આપે છે કે હે જીવ ! તું આ શરીરનું મમત્વ શા માટે કરે છે ? કેમકે આ શરીર તારું નથી પણ મારા સ્વામી કાળને બક્ષે છે તો હવે તેનાથી મમતા કર નહિ.

૨૦. કિંબલુના, મુનિરાજથી પણ અધિક અસરકારક ઉપદેશ દાતા મને તો આ રોગ માલુમ પડે છે, કેમકે જે શરીરને મેં પ્રાણપ્રાણ ગણી અનેક સુખોપચારથી યોગ્યું તેમ જ તેની ખુશસુરતી અને ક્રોમળતા આદિ ગુણોમાં લુપ્થ બની રહ્યો હતો તે પ્રેમ મુનિરાજના અનેક ઉપદેશથી પણ છૂટવો મુશ્કેલ હતો, હવે અનેક ઉપચારથી રોગ નષ્ટ થતો નથી ત્યારે સ્વભાવથી જ નષ્ટ થઈ જાય છે.

૨૧. કે જીવ ! જે આ રોગોદયના દુઃખથી તું ગભરાતો હોય, ખરેખર તને આ રોગ ખરાબ માલુમ પડતો હોય અને તેનાથી પૂરેપૂરો કંટાળો આંચો હોય, તો તું હવે બાહ્યોપચારનો પરિત્યાગ કરી દે, કેમકે આ રોગ કર્મબિન છે, બાહ્યોપચારમાં રોગ મટાડવાની સત્તા નથી, કદાચિત્ એકાદ રોગ કમતી પણ થઈ ગયો તો શું થયું. કાલે કરી પુન તેનો પ્રાદુર્ભાવ થવાનો જ છે પરંતુ સર્વ રોગોના અને તેની અચૂક ચિકિત્સાના ગાતા શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાનરૂપ પરમવૈદની બનાવેલી પરમૌષધિ સમાધિ મૃત્યુરૂપી છે. તેનું સાચા દિલથી સેવન કર કે જેથી આધિ, બ્યાધિ, ઉપાધિ રૂપ સર્વ દુખો સમૂહ નાશ પામી અનંત, અક્ષય અનંદામર, અવ્યાબાધ મોક્ષના સુખો પામ થઈ શકે.

૨૨ જેમ જેમ વેદનીયનું જોર અતિ પ્રબળ થતું જાય તેમ તેમ પોતે અધિક ખુશી થતો જાય, કેમકે જેવી રીતે અધિકાધિક તાપ લાગવાથી, સુવણ્વું અધિક સ્વચ્છ, શુદ્ધ, નિર્મળ થઈ કુંદન બની જાય છે તેવીજ રીતે તીવ્ર વેદનિયના ઉદય સમયે સમ પરિણામ ધારણ કરવાથી કઠણ કર્મોનો પણ સમૂળ શીઘ્ર નાશ થઈ જાય છે અને આત્મરૂપ સુવણ્વું શુદ્ધ, સ્વચ્છ નિર્મળ થઈ સિદ્ધ સ્વરૂપ બની જાય છે. તથા દેવતા તો અવશ્ય થઈ શકે છે.

૨૩ જેવી રીતે ગજસુક્રમાલજીના મસ્તક પર સોમિલ ખાણે અંગારા બર્ષા તેની મહાવેદના સહી રકદંકજીના શરીરની સર્વ ચામડી તેમના બનેલીના અનુચરોએ ઉતારી લીધી તેની મહાવેદના તેઓએ સમભાવે વેડી રકદંકજીના ૫૦૦ શિષ્યોને પાલક પ્રધાને ધાણીમાં પીલ્યા તેની મહાવેદના સહી. x ઇત્યાદિ મહાપુરુષોએ તીવ્ર વેદનાના ઉદય સમયે સમભાવ રાખ્યો તો તેમણે તદ્દાલ મુક્તિ પ્રાપ્ત કરી સીધી તેવી જ રીતે તું પણ સમભાવ રાખીશ તો તારૂં પણ શીઘ્ર આત્મકલ્યાણ થઈ જશે તેમાં સંશય નથી.

૨૪ હે આત્મન ! તે નરકમાં ૧૦ પ્રકારની મહા ક્ષેત્રવેદના સહન કરી છે. પરમાધામીના માર આદિ મહા કષ્ટો સહન કર્યા છે. તિયંચ યોનિમાં કુષ્ઠા, વૃષા તાડન, પરવશતા આદિ ઘણાં કષ્ટો સહન કર્યા છે દેવતામાં આભિયોગિક દેવ થઈને વજ્ર-પ્રહારાદિ કષ્ટો સહન કર્યા છે આમ અનાદિ કાળથી મહા દુઃખ વેઠ્યાં છે તેવું કષ્ટ તો

x ઉક્ત બંને રકદંકજી અવગ જાણવા. જેમની ખાલ ઉતારી તે મહાતીર સ્વામીના સમયમાં થયા અને જેમના શિષ્યોને ધાણીમાં પીલ્યા તેઓ શ્રી મુનિસુમત સ્વામીના વખતમાં થયા.

૧ પ્રશ્ન—મૃત્યુ આવ્યા પહેલાં જ આહાર પાણી આદિનો પરિત્યાગ કરી મૃત્યુની સન્મુખ થઈ મરવું તેમાં આત્મહત્યા (આપઘાત) નું મહાપાતક નથી લાગતું શું ?

સમાધાન—જો ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, વિષય, કષાય ઇત્યાદિને વશ પડી અર્જન, પાણી આદિનો ત્યાગ કરી મરે તો તથા ક્રોધાદિના આવેશમાં અગ્નિમાં બળીને, પાણીમાં ડૂબીને, ઝેર ખાધને ઇત્યાદિ પ્રકારે મૃત્યુ કરે તો આત્મધાતનું પાપ ગણાય છે. પરંતુ ક્રોધાદિ ક્રોધપણુ કારણ વિના, ફક્ત પોતાના આત્માના કલ્યાણને માટે સંસારના મોહ મમત્વનો પરિત્યાગ કરી, ચારે આરાધનાપૂર્વક જો આહાર પાણી આદિનો પરિત્યાગ કરી સમાધિભાવથી દેહમમત્વ છોડી સલેખનાં સહિત મૃત્યુ કરે છે તેને આત્મ-હત્યા કહેવાતી નથી વ્યવહારનું પ્રત્યક્ષ દર્શાત પણુ જોઈ લો સુદૃઢ અને નિરાગી મનુષ્યો સંગ્રામમાં મરે છે તેને આત્મધાતી ક્રોધપણુ કહેતું નથી, તો પછી કર્મશત્રુઓનો સંહાર કરવા ભાવ સંગ્રામમાં પ્રવૃત્ત થઈને જ શરીરનો ત્યાગ કરે છે સમાધિમરણુ મરે છે તેમને આત્મધાતી કેવી રીતે કહેવાય ? ન જ કહેવાય ‘પુરુષાર્થ’ સિદ્ધિપુપાય’ નામક ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે : ‘હિંસાના કારણુ રૂપ જો કષાય છે તેને ઘટાડવાની પ્રવૃત્તિ તે અહિંસા જ કહેવાય છે સલેખનાં વ્રત અહિંસાની સિદ્ધિ અર્થે કરાય છે તેમાં આત્મધાતનો દોષ કિંચિત્ માન પણુ નથી’

૨ પ્રશ્ન—શાસ્ત્રકારોએ મનુષ્યજન્મને ધણો દુર્લભ બતાવ્યો છે. વળી આ શરીરનું, પાલનપોષણુ કરવાથી જ શુદ્ધ ઉપયોગ વ્રત, સંયમાદિ ધર્મારાધન પણુ થઈ શકે છે. તેથી એવા ઉપકારક શરીરનું રક્ષણુ કરવું એ જ ઉચિત છે, પરંતુ તમે સચારો કરીને તેનો નાશ શા માટે કરો છો ?

ઉત્તર—તમારું કથન સત્ય છે અમે પણુ એમ જ માનીએ છીએ પરંતુ જેમ કેાઈ શાકુકાર દ્રવ્યપ્રાપ્તિને માટે દુકાનની સારસંભાળ કરતો હોય, તેવામાં દેવયોગે અગ્નિપ્રયોગ થઈ જાય તેવે પ્રસંગે તે શાકુકાર પોતાનું જોર ચાલે ત્યાં સુધી દુકાન અને દ્રવ્ય બન્ને બચાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે, પણુ જ્યારે કેાઈ પણુ ઉપાયે દુકાનની રક્ષા થઈ શકશે નહિ એમ તેને જણાય છે ત્યારે તેમાંથી દ્રવ્યને જ બચાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે, પરંતુ દુકાનની સાથે ધનનો પણુ નાશ થવા દેતો નથી. તેવી જ રીતે અમે પણુ આ શરીર રૂપ દુકાનની સહાયથી તપ, સંયમ, પરોપકારાદિ અનેક લાભો ઉપાજન કરતા હતા અને એ લાભની આશાએ તેનું અન્નવસ્ત્રાદિથી પોષણુ પણુ કરતા હતા, પરંતુ જ્યારે મૃત્યુરૂપી ભયંકર આગ લાગવાનો પ્રસંગ પડ્યો અને આ શરીરનો બચાવ કેાઈ પણુ ઉપાયે થઈ શકશે નહિ એમ લાગ્યું ત્યારે આ બળતી ઝું પડીને છોડીને અને તેના રક્ષણુનો પ્રયત્ન પણુ છોડીને અમે અમારા પોતીકા માનાદિ આત્મિક ગુણો રૂપ રત્નોના રક્ષણુ (સ્વરક્ષણુ) માટે ઉદ્યત થયા છીએ કેમકે આત્મિક ગુણના પ્રસાદ વડે જ અમે અક્ષય, અનંત, નિરાપાધ મોક્ષનાં સુખોને પ્રાપ્ત કરી શકીશું

યસ્તવવિજ્ઞાનવાન્ ભવત્યમનસ્કઃ સદાઽશુચિઃ ।

ન સ તત્પદમાપ્નોતિ સ સારં નાધિગચ્છતિ ॥ ૧ ॥

યસ્તુ વિજ્ઞાનવાન્ ભવતિ સમનસ્કઃ સદા શુચિઃ ।

સ તુ તત્પદમાપ્નોતિ યસ્માદ્ ભૂયો ન જાયતે ॥ ૨ ॥

આર્થ—જે વિવેક રહીત મનુષ્ય મનની પાછળ ચાલે છે, તે હમેશા અજ્ઞેય રહે છે, જનતા સંસાર પરિભ્રમણ કરે છે પરંતુ જ્ઞાતપદ (મેક્ષા) પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. અને જે વિવેકી મનુષ્ય મનને વશ કરી નિરંતર શુદ્ધ કાર્યમાં રમણ કરે છે તેને ફરીથી પુનરાવર્તિત કરી ન પડે એવા આનંદમય (મેક્ષા) પદને પ્રાપ્ત થાય છે *

સમાધિમૃત્યુસ્થિતતાના ૪ ધ્યાન

૧ પદરથ ધ્યાન—નવકાર મત્ર, લોભસ્થ (અતુલિ) સ્થિતિ સ્થાવર નમોઃશુભ, શાન્તિ-સ્વાધ્યાય, આયોમ્નાયા શાંતિ, સ્તવન, ૭૬ મંત્રાપુરુષો અને સતીઓનાં ચરિત્ર ઇત્યાદિના પાઠ, કવચમાં મનને સ્થિર કરે તન્મય કરી દે તે પદરથ ધ્યાન. ૨ પિંડરથ ધ્યાન—સરીરે પિંડી સાર કરીને સરીરને પ્રકર અવસ્થા પૂર્વે તથા સરીરની વિચિત્રતાના અર્થોત્પ્રદ્યક્ષના પરાવર્તનના રોગાદિ અસમર્થિ સમયના વેરાનમય વિચારોના સરીરના નાશાભવતર અશુદ્ધ ખાઈઓના આકૃતિના પરિવર્તનના તેમજ સરીર અને આત્માની સિન્નતાના વિચારોમાં મનને સ્થિર કરે તે પિંડરથ ધ્યાન અથવા લોકના સંસ્થાનનું તેમજ મીન્ય પ્રકરણમાં દર્શાવેલ મેક્ષમાં રહેલાં સ્થાનોનું ચિંતન કરે તે પણ પિંડરથ ધ્યાન ૩ રૂપરથ ધ્યાન—પ્રથમ ખાંડના પ્રથમ પ્રકરણમાં વર્ણવેલા અસ્થિત પરમાત્માના ગુણોની સાથે પેતાના આત્માના ગુણોની એકતાનો તથા સિન્નત્વ (પૃથક્ત્વ) જણાવેલી અલિન જનતાના સાધનનો વિચાર કરી તે ગુણોમાં તસ્લીન અને તે રૂપરથ ધ્યાન. ૪ રૂપાત્મક ધ્યાન—સિદ્ધતા ગુણોની સાથે આત્માના ગુણોની એકતા કરે કે જે પ્રમાણે સિદ્ધ પરમાત્મા એકત રૂપથી સર્વ ચિત્ત આનંદમય છે તે જ પ્રમાણે કુ પણ સ્થિતરૂપે સર્વ ચિત્ત આનંદમય છે જનતા યોગ, જનતા ઇશ્વર જનતા ચક્રરત્ર જનતા તથા, જનતા નીચે અરૂપાવસ્થા અખંડિતતા, અનંતરતરણ અવિનાશીય સિદ્ધ ભક્તવર્તમાં અનંતરથ છે અને મારામાં સ્થિતરૂપ છે જે ગુણો સ્થિતરૂપ છે તે અસ્થિતરૂપ (પ્રકરણો) થતાં કુ પણ સિદ્ધ બની જઈ જનતા, જનતા, મરણના અલિન કુળોથી વિમુક્ત થઈ અનંતરતર થઈ જઈ, અર્થ, અર્થ, ઉપરથી સર્વના મુક્ત થઈ સ્થિતરૂપ અનંતરતર થઈ જઈ. જે જેથી થઈવેનો થઈવે કદાપિ થાય નહિ. આમ જે મુગ પદ છે જેનો અર્થ મારા પણ નાશ ન પામે તેની પ્રતિ થતાં કુ પણ ખુદ જનતા અર્થ, સુખમય બની જઈ. આ પ્રમાણે મારે આનંદ નાશ કાપથી ખેડરૂપ આપેલો થઈ પછી નાશભારથી સારીરિક અવસ્થામાં સહમ અને જેમો ૧ પદરથ ધ્યાન-તે કમરની નીચેના અર્થ તરફ પ્રથમ લક્ષ રાખી પછી ૨ પિંડરથ ધ્યાન તે કમરની ઉપરના અર્થ તરફ લક્ષને મારાવે પછી ૩ રૂપરથ ધ્યાન તે મીવાની ઉપરના અર્થ તરફ લક્ષ મારાવે અને પછી ૪ રૂપાત્મક ધ્યાન તે સર્વ સરીરઆપક આત્મામાં લક્ષને સ્થિર કરે એમ મન અને સરીરનું નિર્માણ કરી પછી આત્મરૂપ અને તેની થઈવેમાં આનંદો ચિત્તન કરે. આ શુદ્ધ આત્માના પ્રથમ થઈવે 'પૃથક્ત્વવિતક' નામનો અણવેલ. પછી દ્રવ્યમાં અને થઈવેમાં સમસ્તનું ઉઘી એક

* ધર્મપ્રધાન પુરુષ, તપસા હૃત ક્રિસિયમ્.

પરલોક મયત્પાદુ મસ્થામ્ અણીરીપમ્.

અર્થ—જે ધર્મ પ્રધાન પુરુષે તપ વડે કામ અને કામનાનો શુષ્ક કરે છે તે આત્મા નિર્ભરથપને પ્રાપ્ત કરી પરક્રમાં મળી જાય છે.

આત્મ દ્રવ્યમાંજ સ્થિત થઈ જાય (તે શુદ્ધ ધ્યાનનો બીજો પાયો 'એકત્વવિતર્ક' જાણવો). આ ધ્યાનવડે શ્રેણીસંપન્ન બનીને એક આત્મશુદ્ધિમાં ગરકાવ થઈને દૈહિક ભાવથી પૃથક્ થતાં જ ચાર ધનધાતી કર્મેનો સર્વાંશે નાશ કરે અને કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શનને પ્રાપ્ત કરી લે છેવટે શુદ્ધ ધ્યાનનો ત્રીજો પાયો 'સૂક્ષ્મક્રિયાપ્રતિપાતિ' પ્રાપ્ત કરીને આયુષ્યકર્મના અત સુધી પ્રવર્તતા સ્વભાવથીજ શુદ્ધધ્યાનનો 'સમુચ્છિન્નક્રિયા નિર્વાત્ત' નામનો ચોથો પાયો આવતાં જ આયુષ્યના બળ ઉપર નિર્ભર રહેલાં વેદનીય, નામ અને ગોત્ર એ ત્રણ અધાતી કર્મે આયુષ્યનો ક્ષય થતાં જ એકી સાથે સર્વાંશે ક્ષય કરી નાખે છે અને મોક્ષગતિ પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધ ભગવાન બની કૃતકૃતાર્થ, પૂર્ણ નિષ્ઠિતાર્થ, અનંત પરમ સુખી બની જાય છે.

કદાચિત્ શુદ્ધ ધ્યાનની મંદતા અને શુભ ધ્યાનની વિશેષતા થઈ જાય તો સાત લવ માંત્ર અથવા અધિક આયુષ્યની ન્યૂનતા હોવાથી અથવા એક છઠ્ઠ (બેલા)ના પ્રયોગથી ક્ષય થાય તેટલા અથવા તેથી વધારે કર્મ અવશેષ રહી જવાથી તેને ભોગવવાને માટે તે વિમળ પુણ્યનો પુરુષાર્થ બનેલો જીવ સર્વાંથસિદ્ધ મહાવિમાન આદિ ઉંચા દેવલોકમાં ૧ અહમ્બેદ્ર, ૨ ઇદ્ર, ૩ સામાનિક, ૪ ત્રાયત્રિંશંક અને ૫ લોકપાલ એ પાંચ શ્રેષ્ઠ પદ્ધિઓમાંથી કોઈ એક ઉત્તમ દેવનું પદ પ્રાપ્ત કરી અત્યુત્તમ સુખોપભોગ અનેક સાગરોપમ પર્વત ભોમવી પુનઃ મનુષ્ય લોકમાં નીચેના દશ બોલોને પ્રાપ્ત કરવાવાળો ઉત્તમ મનુષ્ય થાય છે—

સ્વેતં વત્થુ હિરણ્ય ચ, પસવો દાસપોરુસં ।

ચત્તારિ કામસ્વ ઘાણિ, તત્થ સે ઉવવજ્જપ ॥ ૧૭ ॥

મિત્તવં નાયવં હોદ્ધ, ઉચ્ચાગોપ ય વણ્ણવં ।

અળ્પાણકે મહાપન્ને, અમિછાપ જસો વલે ॥ ૧૮ ॥ ઉત્તમ અ ૩

અર્થ—૧ ખેતર, બાગ, બગીચા, ૨ મહેલ, હાટ, હવેલી, ૩ ધનધાન્ય, ૪ અથ, મજ્જ આદિ પશુ તથા દાસ દાસી, એ ચાર બોલનો એક સ્કંધ (૧ બોલ) જાણવો અર્થાત્ એ ચાર વસ્તુ તો અવશ્ય હોવી જોઈએ જ્યાં આવે યોગ હોય ત્યાં તે દેવતા ઉત્પન્ન થાય છે. ૨-૩ તેના મિત્રો અને જાતિજનને સુખપ્રદ હોય, ૪ તે ઉચ્ચ ગોત્રવાળો હોય, ૫ સુશ્રવત હોય, ૬ તેનું રોગરહિત શરીર હોય, ૭ મહા શુદ્ધિવંત હોય, ૮ વિનયવંત હોય, ૯ યશસ્વી અને ૧૦ બલવત હોય આ દશ બોલોની પ્રાપ્તિ કરીને પછી ભોગાવલિ કર્મેદ્ય હોય તો શક્ષત્તિથી ભોગવે અને પુનઃ સંયમનું સમાચરણ કરી યથાખ્યાત ચારિત્ર પાળી, સર્વ કર્મો શેનો ક્ષય કરી, સિદ્ધ, શુદ્ધ, સુકેન, પરિનિર્વાણ બની સર્વ કુંપરહિત થઈ, મોક્ષના અનંત સુખનો ભોક્તા બની જાય

અતુલ સુહસાગર ગયા અવ્વાવાહ અણોવમ પત્તા ।

સવ્વ મળાગયં મદ્ધ ચિદ્ધ તિ સુદ્ધિ સુહ પત્તા ॥ ૨૨ ॥ ઉવવાધ.

અર્થ—અન્ય કોઈપણ સુખની જેને ઉપમા આપી શકાતી નથી, એવા અનુપમ અતુલ, નિરાખાધ સુખસાગરમાં નિમગ્ન બનેલા, અનંત અનાગત કાળમાં એકાંત સુખીજ સુખી રહે છે.

શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ

શાસ્ત્રોદ્ધારક બાલબ્રહ્મચારી ઋષિસ પ્રદાયાય સ્વ. મુનિશ્રી અમોલબ્રહ્મપિણ

મહારાજદારા વિરચિત 'જ્ઞેન તત્ત્વ પ્રકાશ' ગ્રંથના બીજા અંકનું

'અતિમ શુદ્ધિ' નામક છઠું પ્રકરણ સમાપ્ત

ઉપસહાર

પસ ધમ્મે સુઘે, મિતિય સાસય જિજ્ઞાસેસિય ।

સિદ્ધા સિદ્ધંતિ ધાણેણ, જિજ્ઞાસસ્સ તિ તદ્ધાવરે ॥ સિદ્ધેમિ ॥૧૭૭૭૮૭. અ. ૧૧

અર્થ—જા 'શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ' ગ્રંથના દ્વિતીય ખંડમાં સ્વયં જાને મારિત્રધર્મ'નું વિસ્તારપૂર્વક કથન કર્યું છે તે ધર્મ બ્રહ્મકાળમાં જો જનન તીર્થ'કરો થયા છે, તેમણે તે જ પ્રમાણે પ્રતિપાદન કર્યો છે. વર્તમાનકાળમાં શ્રદ્ધાવિરહ, ક્ષેત્રધર્મ વીણ તીર્થ'કરો વિચરે છે તેઓ ધર્મ તેજ પ્રમાણે પ્રતિપાદન કરે છે જાનિ શ્રવિષ્યકાળમાં જો જનન તીર્થ'કરો થશે તે જામાં જો જ પ્રકારે પ્રતિપાદન કરશે. અર્થાત્ જા ગ્રંથનો જો મૂળ જ્ઞાન છે તે જિજ્ઞાસાને સમ્મત હોવાથી જા ધર્મ' પ્રાપ્તે કરી નિશ્ચય છે, ૬ થે કરી નિષ્પ છે જાને પરતુત શાશ્વત અવિનાશી છે સત્, તત્ત્વ જાને ધર્મ છે તેથી જાને માનનીય જાને જાણીએ છે તેમજ જા ધર્મ'નું પરમારંભન કરીને સુતકાળમાં જનન તીર્થ'કરો શિદ્ધ થયા છે, વર્તમાનકાળમાં સમ્મત હોવા સિદ્ધાંતને પ્રાપ્ત કરે છે જાને શ્રવિષ્યકાળમાં જનન તીર્થ'કરો શિદ્ધાંતને પ્રાપ્ત કરશે. એમ અર્થ જામવત યકાલીર સ્વામીના પાંચમા અધ્યયન શ્રી સુધર્માસ્વામીએ પેતાના અગ્રેષ્ઠ શિષ્ય શ્રી જગન્નાથજીએ કર્યું છે.

આંતિમ મ ગણપ

' ધસ જ ધમ્મે પચ્છમથે ધ હહમથે ય દ્વિયાપ મુદ્ધાપ ।

સોમાપ વિસ્સેયસાપ અણુગામીયસાપ મથિસ્સહ ॥

અર્થ—જા ધર્મ' જા છવને જા શવના પરશવના કિલકારી સુખકારી કુલ્લ કમણ્ણુ કરનાર, નિસ્તાર કરવાવાળો જાને અણુગામી એટલે કાલે રહી કમણ્ણુ મેઝાના અર્થસંમિત સુખનો કેનારો થશે.

વચ્ચારેતુ.

અતિ પરમપૂજ્ય, ન્યાયગિરિનિધિ, સ્વાસ્થ્યવાદસંમિલક ક શ્રી શ્રી ૧ ૮ શ્રી

કલ્પાનંદ યાત્રિક યકારાજના સંપ્રદાયના કિયાપાત્ર, યાત્રાનિધિ, શ્રી શ્રી

૧ ૮ શ્રી મુળાચારિક યકારાજના કિય જ્ઞાન મુનિ શ્રી શ્રી

૧ ૮ શ્રી જૈનાચારિક યકારાજના કિય તપસ્વીરાજ શ્રી

કેવળચારિક યકારાજના અણુગામી શાશ્વેદારક નાથ-

જામજારી પદ્ધિ મુનિશ્રી શ્રી આશીષજીચારિક

યકારાજ વિરચિત —

શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ અથ સમાપ્ત.

મંગળ સ્તોત્રમ્

અહં તો ભગવત ઇંદ્રમહિતા સિદ્ધાશ્ચ સિદ્ધિસ્થતા, આચાર્યા જિનશાસનોન્નતિકરા પૂજ્યા ઉપાધ્યાયકાઃ, શ્રી સિદ્ધાંતસુપાઠકા મુનિવરા, રત્નત્રયારાધકા પંચૈતે પરમેષ્ઠિન. પ્રતિદિનં, કુર્વન્તુ વો મંગલમ્ (૧) આહીચંદનબાલિકા ભગવતી, રાજમતી દ્રૌપદી, દીશદ્યા ચ મૃગાવતી ચ સુલસા, ગીતા સુભદ્રા શિવા, કુતિ શીલવતી નલસ્યદયિતા, ચુલ પ્રભાવત્યથ પદ્માવત્યપિ સુદરી પ્રતિદિનં, કુર્વન્તુ વો મંગલમ્ (૨) વીર સર્વં સુરાસુરેંદ્ર મહિતો, વીરં છુધા સંશ્રિતા, વિરેણુભિહત સ્વકર્મં નિચયો, વીરાય નિત્ય નમ, વીરાત્તીર્થમિદં પ્રવૃત્તમતુલં, વીરસ્ય ઘોરં તપો વીરે શ્રી ધૃતિ કીર્તિ કાંતિ નિચય, શ્રી વીરભદ્રં દિશ (૩)

અહં તો મંગલં નિત્ય સિદ્ધા જગતિ મંગલમ્, મંગલં સાધવ. સર્વે, જૈનધર્મોડરતુ મંગલમ્, (૧) મંગલં ભગવાન વીરો, મંગલં ગૌતમઃ પ્રભુ, મંગલં સ્થુલભદ્રાદ્યા, જૈનધર્મોડરતુ મંગલમ્ (૨) સર્વં મંગલ મંગલ્ય, સર્વં કલ્યાણ કારણ, પ્રધાન સર્વં ધર્માણાં, જૈનં જ્યતિ શાસનમ. (૩)

ચતુર્દશ નમસ્કાર

૧ ઝઙ્ઘ, અસિઆહિસાય નમ ૨ શ્રી ઋષભદેવાય નમ ૩ શ્રી શાંતિનાથાય નમ ૪ શ્રી પાર્શ્વનાથાય નમ ૫ શ્રી વીર વર્ધમાનાય નમ ૬ શ્રી ગૌતમ ગણધરાય નમ ૭ શ્રી સુધર્મં સ્વામીને નમ ૮ શ્રી જિનેન્દ્રાય નમ ૯ ઉસભાષ મહાવીર વદામ જિણુ ચહિવિસં ૧૦ ચયુર્વિધ સ ધાય નમ ૧૧ વંદે પ્રવચન માતરં ૧૨ વંદે દયા માતર ૧૩ વીરં વંદે ૧૪ અહં નમ

મહાવીર છંદ

ચોવીશમા મહાવીર શરવીર મહાધીર, વાણી મીઠી દૂધ ખીર, સદ્કારથ નદ હે, નાગિણીશી નારી જાણી, ઘટમાં ગૌરાગ આણી, જોગ લીઓ જગભાણુ, ટાળ્યા મોહ ફંદ હે, ચૌદ દુનર સંત, તાર દીયા ભગવત, કર્મકો કિયો અંત, પામ્યા સુખ કદ હે કહે કવિ ચંદ્રભાણુ, સૂણો હો વિવેકવાન, મહાવીર કીયા ખ્યાન, ઉપજે આનદ હે.

પૂર્વ ત્રિયાસી લાખ, લિયો જિનરાજ સુખ, એક લાખ રહી જળ, એસે દિલ ધારી હે ધન, સુત, બધવ, નારી, દેખીયે અનિત્ય સહુ, કામ નહિ આવે, એસી જિનજી વિચારી હે. ભરત ખેલાઈ સમજાઈ સહુ રાજ દીયો, આપ લોચ લેખે ભયો, મહાવત ધારી હે. પ્રથમ જિનેન્દ્ર ચંદ્ર કહત બિનોદીલાલ, એસે નાબિનંદનકો, વદના હમારી હે.

શ્રી શાંતિનાથ સ્વામીનો છંદ

શારદ માય નમુ શિર નામી, હુ ગુણુ ગાઉં ત્રિશુવનકે સ્વામિ, શાંતિ શાંતિ જપે સખ કોઈ, તે ઘેર શાંતિ સદા સુખ હોઈ. ૧ શાંતિ જપી જે કીયે કામ, સો હી કામ હોવે અભિગમ, શાંતિ જપી પરદેશ સધાવે, તે કુશળે કમળા લેઈ આવે. ૨ ગર્જ થકી પ્રભુ મારિ નિવારી, શાંતજી નામ દિયો હિતકારી, જે નર શાંતિ તણા ગુણુ ગાવે, ઋદ્ધિ અચિતી તે નર પાવે ૩ જે નરકુ પ્રભુ શાંતિ સહાઈ, તે નરક કયા આરતી નાહી, જો કછુ વંછે સોહી પુરે,

કુળ ધરિ મિથ્યા મતિ મુરે ૪ અવધન નિરજન જ્યેષ્ઠ પ્રકાશી ૫૪ ૫૪ જાતરકે પ્રમુ
 વારી સ્વામી સ્વરૂપ કશું નવિ જન્મ, કહેતાં મુજ મન અવરજ્ઞ માત્ર ૫ ૫૪ દીપે
 સમલી હવિષારા, ઇત્યા મોહ તણા દગ સાસા, નારી તણ સિવશુ રંજ રામે, રાજ
 તબ્બો પશુ સદિભ સ્ત્રીએ ૬ મદા અણવત કહીને દેવા કાવર કુધું ન એક હજેવ,
 નાદિ સ્મગ પ્રમુ પસ લહીને શિક્ષા આહારી નામ કહીને ૭ નિદા પુનઃકુ સમ
 કામક પશુ સેવકકુ હે સુખધનક, તણ પરિમક કુવા જનનાથક નામ આતિમિ સવે
 શિદિ લામક ૮ સત્રુ મિત્ર સમ મિત્ર મણીને નામ દેવ અરિકત કણીને, સકળ સ્વ
 કિતવત કહી ૯ સેવક જણી મહાપદ દીને ૯ સામર નેસા હોન મરિસા, કુપણ એક ન
 મંદિ કરીસા મેર અવગ જિમ જાતર જામી પશુ ન રહે પ્રમુ એકશુ ધામી ૧૦ શેક
 કહે જિનજી સજ દેમે, પશુ સુખનાતર કમકુ ન દેમે, રીસ વિના બાવીસ પરીજા સેના
 કટી ને જવહીસા ૧૧ માન વિના જન અણુ મનાઈ માવા વિના સિવશુ સજ લાઈ
 મોમ વિના યુજ રસિ મહીને શિક્ષા કાતે ત્રિમડો સેવિને ૧૨ નિમ્રંજપણે કિર જન
 ધરાવે નામ વતિ પશુ અમર ઠગાવે, અવધન દાતા સુખ કાવણુ આજગ મક માયે
 અરિસારણુ. ૧૩. શ્રી જિનરાજ દ્વાજ કણીને કમ' સેવકો મૂળ અણીને મહાવેક
 સમક તીરમ માયે, લગ્ની મણી દેમે નવિ આયે. ૧૪ વિનવવત અવત કહેવે, નામી
 કિસીકુ કિસ નમાવે, અકમનો મિરઠ ધરાવે પશુ સેવન જદ પકલ ઠાવે ૧૫ રાજ
 નહિ પશુ સેવક તારે, દેવ નહિ નિયુજા સજ વારે તણ આરભ નિભ આતમ ખાવે
 સિવ રમણીસા સાથ અથાવે. ૧૬ તેરા અદિમા અજમૂત કહીને તેરા યુજી પાર ના
 લીને ઘ પ્રમુ અવરજ્ઞ સાહેન મેરા, કુ મન મેહન સેવક તેરા ૧૭ ઘ રે ત્રિશેક તણે
 પ્રતિપાળ કુ રે અન્યમ ઘ રે દ્વાજ ઘ કલ્યાણ રાખવ ધીરા, ઘ પ્રમુ તરકે ૭
 વડ વીરા ૧૮ ટુંદિ સમે વડ કામજ પામે તે મેરા કાલ અથા રે સવાયે, કનગી
 પ્રમુ વિનુ તમશુ કો કુપા ઇનરજી અવશુ ૧૯ અનમ અણના અન નિવારે, અવ
 સામરથી પાર ઉતારે, શ્રી હવિષાપુર મડલુ સેકે, ત્મા શ્રી શવિતિ સદ મન મેકે.
 ૨ પદસામર મુરમ પસાયા, શ્રી યુજ સામર કહે મન કામ ને નર નારી એક મિતે
 માવે તે મનવાંજિત નિશ્ચે પાવે ૨૧

શ્રી જૈનમ સ્વામીનો ૭૬

વીર જિનેશ્વર ૩૨ે શિખ, જૈનમ નામ જ્યો નિર્લક્ષિ જે કી ૭ જૈનમનું ખામ
 તેા પર વિશ્વે નવે નિધાન. ૧. જૈનમ નામે મિરિવર ગે મનવાંજિત દેશ કાવે
 જૈનમ નામે નાવે રેજ જૈનમ નામે સર સમેજ. ૨ ને રેરી વિશ્વવંશ વડમ તજ નામે
 નાવે કુકા મૂન પ્રેન નરિ મડે પ્રણ, તે જૈનમના ક્ષ વખાળ. ૩ જૈનમ નામે નિમળ
 કાન જૈનમ નામે વાપે આજ, જૈનમ જિન સાસન સજગાર જૈનમ નામે જાજાજાર
 ૪ સાગ દગ મેરસ મૂન મોગ મનવાંજિત કાવડ તમેળ પર સુધરજી નિમળ મિત
 જૈનમ નામે પુત્ર વિનીત ૫ જૈનમ ઉચો અવિરગ કામ જૈનમ નામ અપો જન જાજ
 મેરા મરિર મેર સમાન જૈનમ નામે સકળ વિદાળ. ૬ પર અવજન યોગાની જેડ,
 વા ૫૬૦૫ વાંજિત કો વહિવગ માને મેરા રાજ, જે સેવે જૈનમના પાવ. ૭ જૈનમ

પ્રણમ્યા પાતક ટળે, ઉત્તમ નરની સંગત મળે, ગૌતમ નામે નિર્મળ જ્ઞાન, ગૌતમ નામે વાંધે વાન ૮. પુન્યવત અવાધારો સહુ, ગુરુ ગૌતમના ગુણ છે બહુ, કહે લાવણ્ય સમય કરજોડ, ગૌતમ તરે સંપત્તિ કોડ ૯ ઇતિ

શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથનો છંદ

(દોહા)

કલ્પવેલ ચિંતામણી, કામધેનુ ગુણ, ખાણ, અલખ અગોચર અગમ ગતિ, ચિદાનંદ ભગવાન. ૧ પરમ જ્યોતિ પરમાત્મા, નિરાકાર કીરતાર, નિર્ભય રૂપ જ્યોતિસરૂપ પૂરણ બ્રહ્મ અપાર ૨ અવિનાશી સાહીબ ધણી, ચિંતામણી શ્રી પાર્શ્વ, અરજ કરું કર જાડ કે, પૂરો વંછિત આશ. ૩. મન ચિંતીત આશા ફળે, સકળ સિદ્ધવે કામ, ચિંતામણીકા જાપ જપ, ચિતા હરે એ નામ ૪ તુમ સમ મેરે કે નહી, ચિંતામણી ભગવાન, ચેતનકી એહ વિનતી, દીને અનુભવ જ્ઞાન. ૫.

(ચોપાઇ)

પ્રાણુત દેવલોકથી આયે, જન્મ વણારસી નગરી પાયે, અશ્વસેન કુળ મંડન સ્વામી, ત્રીહુ જગદે પ્રભુ અતરજમી. ૬. વામા દેવી માતાકે જાયે, લંછન નાગ ફણી મણી પાચે, ગુભ કાયા નવ હાથ વખાણો, નીલ વરણ તનુ નિર્મળ જાણો ૭. માનવ યક્ષ સેવે પ્રભુ પાય, પદ્મભાવતી દેવી સુખદાય, ઇદ્ર ચંદ્ર પારસ ગુણ ગાવે, કલ્પવૃક્ષ ચિતામણી પાવે ૮. નિત સમરો ચિતામણી સ્વામી, આશા પૂરે અંતરજમી ધન ધન પાર્શ્વ પુરીસાદાણી, તુમ સમ જગમે કે નહી નાણી ૯ તુમારો નામ સદા સુખકારી, સુખ ઉપજે દુખ જાપ વિસારી, ચેતનકો મન તુમારો પાસ, મન વંછિત પૂરો પ્રભુ આશ ૧૦.

(દોહા)

ૐ ભગવત ચિતામણી, પાર્શ્વ પ્રણુ જિનરાય, નમો નમો તુમ નામસે, રોગ શોક મિટ જાપ ૧૧. વાત પત્ત ફરે ટળે, કંઈ નહી આવે પાસ, ચિંતામણી કે નામસે, મિટ શ્વાસ ઓર ખાસ ૧૨ પ્રથમ દૂસરો તીસરો, તાવ ચોથીયો જાપ, શળ બહોગેર ફરે રહે, દાદર ખાજ ન થાવ. ૧૩ વિરોધાટક ગડ ગુંમડા, કોઠ અઢારે ફર, નેત્ર રોગ સખ પરિહર, કઠમાળ ચકચૂર ૧૪. ચિતામણીકે જાપસે, રોગ શોગ મિટ જાપ, ચેતન પાર્શ્વ નામકો, સમરો મન ચિત લાય. ૧૫.

(ચોપાઇ)

મન શુદ્ધે સમરો ભગવાન ભયભંજન ચિંતામણી ધ્યાન, શૂત પ્રેત ભય જાવે ફર, જાપ જપે સુખ સંપત્તિ ૫૨ ૧૬ ડાકણ શાકણ વ્યંતર દેવ, ભય નહી લાગે પારસ સેવ, જળચળ થલચર ઉરપર જીવ ઇનકો ભય નહિ સમરો પીવ ૧૭ વાઘ સિંહકો ભય નહી હોય, સર્પ ગોહ આવે નહિ કોય, વાટ ઘાટમે રક્ષા કરે, ચિંતામણી ચિતા સખ હરે ૧૮. ટોણા ટામણુ જાફુ કરે, તુમારો નામ લેતાં સખ કરે, ઠગ કાંસીગર તરકર હોય, દ્રોષી દુશ્મન દુષ્ટજ કોય ૧૯ ભય સખ લાગે તુમારો નામ, મન વંછિત પૂરો સખ કામ, ભય નિવારણ પૂરે આશ, ચેતન જાપ ચિંતામણી પાર્શ્વ ૨૦.

(શબ્દા)

ચિતામણી નામસે સઠસ સિદ્ધિ કામ, રાજ્ય મહિ રમણી મને, મુખ સર્વત્ર
જહુ દામ. ૨૧ હપ જળ રથ પામક મને, બદ્ધમીઠા નહિ પાર પુત્ર કલત્ર મંજળ સદા, પાને
સિવ દરબાર. ૨૨ ચેતન ચિતા હરણેઠા જાપ જાપે તિન કાળ, કર જાનિત પઠ માણેઠા,
ઉપને મજળ મજળ ૨૩ પારસ નામ પ્રભાવથી, વામે જળ જહુ ગાન, મનરંજિત મુખ
ઉપને નિત સમરો જલવાન. ૨૪ સવત જ્યારા ઉપરે, જામનિયો પરીમાણ, પોણ શુભ
હિ પચમી, વાર સનિશર જાણ. ૨૫ પડે ઝુલે જા બાવણુ, ઝુલે લઈ ચિત્ત લામ, ચેતન
સર્વત્ર જહુ મને સમરો મન વચ કામ. ૨૬

શ્રી સાધુ વદન્ય પ્રારબ્ધ

નમુ જનન ચેતીથી તપભરિ મહાતીર જેણે જ્યારજ્યાર ક્ષેત્રમાં પાલી ખમતી
સીર. ૧ મહા જાતુલ જાણિ નર જર વીર ને વીર, તીરથ પ્રવર્તાવી પહેલ્યા જલજળ
તીર ૨ સીમંધર પ્રમુખ જલજલ તીર કર વીર, ઉ જાલી દીપમાં જલવતા જલદીર. ૩
એકસો ને સિરોર ઉત્કૃષ્ટ પડે જેનીય કન્ય એકા પ્રસુષ્ટ લેકને નમણુ સીર. ૪ કેવળ
દેવ કેદી, ઉત્કૃષ્ટા નવ કોઠ ઝુનિ દેવ સદાજ કીડી, ઉત્કૃષ્ટા નવસદાજ કેડ ૫. વિચરે
વિરેકે, મહેકા તપસી ધેર આવે કરી વડુ, ટાલે જલની ઝેડ. ૬ ચેતીથી જિનના, સખા
એ જલધાર ચોસે ને જાળ ને પ્રસુષ્ટ મુખકાર. ૭ જિન જાલન નાજ કન્ય મો
વીર જિલ્લ, મૌનમરિઠે જલધર, વર્તાએ જાણુ. ૮ શ્રી સપભદેવના, કરતરિઠે ચો
પુત્ર વેલજ્ય મન જાણી સવમ કિયો જાણુ. ૯ કેવળ ઉપરાજ્ય કરી કરણી કરત
જિનમત દીપાવી સખા મેઝા પકુત. ૧ શ્રી કરતેશ્વરના કુઆ પોપર જાણ,
જાણિ જલરિઠે પહેલા સિવપુર વાડ. ૧૧ શ્રી જિન જાતરના, હપ પાડે જલજલ,
ઝુનિ મુકે પહેલ્યા, ટાણિ કમનિ વહ ૧૨ કન્ય કમિઠ ઝુનિવર નમિ નમુ જલધાર
જેણે તાલજલ તાલ્યો સદાજ રમણિ પરિવાર. ૧૩ ઝુનિ જળ હરિશી, ચિત્ત મુનીશર
સાર શુભ સવમ પાળી પામ્યા જલનો પાર. ૧૪ વળિ ઇલુકાર રાજ્ય ધેર કમજાવતી
નાર, જુનુ ને જરા, લેકના દેવ કુમાર. ૧૫ હપે મહિ જાહિને લીધો સવમ કાર,
હજુ જલકાળમાં, પામ્યા મેઝા દાર ૧૬ વળિ સર્વત્ર રાજ્ય હરણુ જાહિરે જામ,
ઝુનિવર મહાજાળી, જાણ્યો મારજ દામ. ૧૭ જાહિર જાહિને લેકના મુરજ પાળ, હરિરાજ
મરિશીશર તથા કરી ચિત્ત લામ. ૧૮ વળિ હો જાહિરે રાજ્ય રમણિ મહિ ઊડ હો
મુકે પહેલ્યા, જુને શોભા ચોડ ૧૯ હજુ જલસરિપ વીમાં જાણ રામ તથા મેઝા,
જળજલ મુનીશર તથા પચમ કેવલેક ૨ હજાણુ કદ રાજ્ય, વીર વાંવા ધરિ મન,
પડે હદ દહ શે દિયો જામ જાહોન. ૨૧. કરકુ પ્રમુખ ચારે પ્રલેક શુભ. ઝુનિ
મુકે પહેલ્યા જાણ કમ મહા જુલ. ૨૨ કન્ય એકા ઝુનિવર મુખપુત્ર જાણી,
ઝુનિવર જાણી જાણ રામ ને રીર. ૨૩ વળિ સમુ પાળ ઝુનિ રાજેમતી રકનેમ,
કેદી ને મૌનમ પામ્યા સિવપુર હેમ ૨૪ કન્ય વિજયવિજ ઝુનિ, જલસરિ વળિ જાણ,
શ્રી મર્યાચ ૮ પહેલ્યા ઉ નરવાણ. ૨૫ શ્રી ઉત્તરાખનમાં જિનવરે કો વચાણ
શુદ્ધ મને જાણે, મનમે વીરજ જાણુ. ૨૬ વળિ ખદક સન્ધાસી રાજ્યો મૌનમ રનેકા

મહાવીર સમી, પચ મહાવ્રત લેહ ૨૭. તપ કઠણ કરીને, ઝોંસી આપણી દેહ, ગયા
અન્યુત દેવલોકે, અવિ લેશે ભવ છેહ ૨૮. વળિ ઋષભદત્ત મુનિ શેઠ સુદર્શન સાર,
શિવરાજ ઋષીશ્વર, ધન્ય ગાંગેય અણુગાર, ૨૯. શુદ્ધ સયમ પાળી, પામ્યા કેવળ સાર;
એ ચારે મુનિવર, પહોળ્યા મોક્ષ મોઝાર ૩૦ ભગવતની માતા, ધન ધન સતી દેવાનંદ;
વળિ સતી ન્ય તિ, છોડ દિયા ઘર ફંદા ૩૧ સતિ મુકતે પહોળ્યા, વળી તે વીરના નંદ,
મહાસતિ સુદર્શના, ઘણી સતીઓના વૃંદ ૩૨ વળિ કાર્તિક શેઠ, પડિમા વહિ શુરવીર;
જમ્યો મહોરા ઉપર, તાપસ બળની ખીર ૩૩ પછી ચારિત્ર લીધું, મિત્ર એક સહસ્ત્ર
આઠ ધીર; મરી હુવા ગદ્દેન્દ્ર, અવિ લેશે ભવ તીર ૩૪ વળિ રાય ઉદાયન દિયો
ભાણેજને રાજ, પછી ચારિત્ર લખને, સાર્યા આતમ કાજ ૩૫ ગંગદત્ત મુનિ આણુંદ
તરણ તારણ જહાજ, મુનિ કૌશલ્ય રોહો દિયો ઘણાને સાજ ૩૬ ધન્ય મુનક્ષત્ર
મુનિવર, સર્વાનુભૂતિ અણુગાર, આરાધિક હુધને, ગયા દેવલોક મોઝાર ૩૭.
અવિ મુગતે જશે, વળી સિહ મુનીશ્વર સાર, ખીજ પણ મુનિવર,
ભગવતીમાં અધિકાર. ૩૮ શ્રેણિકનો ખેટો, મહોટો મુનિવર મેઘ તજ, આઠ અંતેહરિ,
આણ્યો મન સંવેગ ૩૯ વીરપેં વ્રત લખને, ખાંધી તપની તેગ, ગયા વિન્ય વિમાને,
અવિ લેશે શિવ વેગ. ૪૦ ધન્ય ચાવર્યા પુત્ર, તજ જત્રીશે નાર; તેની સાથે નીકળ્યા,
પુરુષ એક હજાર ૪૧ શુકદેવ સંન્યાસી, એક સહસ્ત્ર શિષ્ય ધાર, પંચશયશુ શેલક,
લીધો સંયમ ભાર ૪૨ સર્વ સહસ્ત્ર અઢાઈ, ઘણા જીવોને તાર, પુંડરાગરી ઉપર ક્રિયો
પાદોપગમન સથાર ૪૩ આરાધિક હુધને, કીધો ખેવો પાર, હુવા મહોટા મુનિવર નામ
લીધા નિરતાર ૪૪. ધન્ય જિનપાળ મુનિવર, દાય ધનાવા સાધ; ગયા પ્રથમ દેવલોકે,
મોક્ષ જશે આરાધ. ૪૫. મલ્લિનાથના છ મિત્ર, મહાબળ પ્રમુખ મુનિરાય સર્વે મુકતે
સીધાંયા, મહોટી પદવી પાય ૪૬. વળિ જિનશત્રુ રાજ, સુશુદ્ધિ નામે પ્રધાન, પોતે
ચારિત્ર લેખને, પામ્યા મોક્ષ નિધાન ૪૭ ધન્ય તેતલિ મુનિવર દિયો છકાય અમેદાન,
પોટિલા પ્રતિષ્ઠાધ્યા, પામ્યા કેવળજ્ઞાન ૪૮ ધન્ય પાંચે પાંડવ, તજ દ્રૌપદી નાર, રિથ-
વરની પાસે, લીધો સયમ ભાર ૪૯. શ્રી નેમિ વંદનનો, એહવો અભિગ્રહ કીધ, માસ
માસખમણ તપ, શેત્રુજ્ય જઈ સિદ્ધ. ૫૦ ધર્મધોષ તથા શિષ્ય, ધર્મશ્રિ અણુગાર;
કીડીઓની કણ્યા, આણી દ્યા અપાર ૫૧ કંડવા તુંબાનો, કીધો સધજો આહાર,
સર્વાર્થસિદ્ધ પહોળ્યા, અવિ લેશે ભવ પાર ૫૨ વળી પુંડરિક રાજ, કુંડરિક ડગીયો
જણ, પોતે ચારિત્ર લેખને, ન ધાલી ધર્મમાં હાણ. ૫૩. સર્વાર્થસિદ્ધ પહોળ્યા, ચવી લેશે
નિરવાણ, શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં, જિનવરે ક્યાં વખાણ ૫૪ ગૌતમાદિક કેવર, સગા અઢારે
ભ્રાત, સર્વ અધકવિષ્ણુ સુત, ધારિણી જ્યારી માત ૫૫ તજ આઠ અંતેહરી, કાઠી
દીક્ષાની વાત, ચારિત્ર લખને, કીધો મુકિતનો સાથ ૫૬ શ્રી અનેકસેનાદિક, જયે સહોદર
ભાય, વસુદેવના નદન, દેવકી જ્યારી માય ૫૭ ભદ્રીલપુર નગરી નાગ ગાહાવાઈ જણ,
સુજસા ઘેર વધીયા, સાંભળી નેમિની વાણ ૫૮. તજ જત્રીસ અંતેહરી, નીકળીયા છટકાય,
નજ કુખેર સમાણા, બેર્યા શ્રી નેમિના પાય ૫૯ કરી છઠ છઠ પારણા મનમે વેરાગ્ય
લાય, એક માસ સંચારે, મુકિત ધિરાજ્યા જાય ૬૦ વળી દારક સારણ. સુમુખ દુમુખ
મુનિરાય, વળી કુમર અનાદિષ્ટિ, ગયા મુકિતગઢમાંય. ૬૧ વસુદેવના નદન, ધન્ય-ધન્ય

વેળાપ્રમાણ રૂપે જ્ઞાતિ સુદર કળાવંત વળ બાળ, ૬૨ શ્રી ગેમિ ભુમીયે, કામ્યો ગેમ
 જાળ, બિહુની પડિયા મધ્ય મસાણુ યદાકાળ ૬૩ દેખી સેધિસ દેખો, મસ્તો બીધી
 પાળ, ખેરતણા ખીરા, શિર હવિયા અસરણ ૬૪ મુનિ નભર ન ખડી મેટી મનની
 ભળ, પરીસદ સહીને મુક્તિ મળા તલકાળ ૬૫. ધન્ય જાળી મધાળી ઉવમસાદિ સ્થાપ,
 સાંભ ને પ્રવુમન જ્ઞાનિદ સધુ જગાધ, ૬૬ વળી સચ્ચનેમિ કદનેમિ, કરણી કીધી
 નિર્જાપ, હો મુક્તો પહેલ્યા ભિન્નવર વચન બારાધ ૬૭. ધન્ય જાણુ નમણી મિયા કામક કા
 વીરયે' મત લેખને સચ્ચવદિ કુવા સ. ૬૮ કરી જહ જહ પારણા કુમા કરી કારણ: જ
 માતની મહી, કમ' મિયા મકેચર ૬૯ કુવર અધમુતે કીધા મૌનમસ્વાય, સુધિ વીરની
 વણી, કીધા ઉવમ કામ જ આરિત લેખને પહેલ્યા ચિતપુર કામ પુર જાણિ મકામ
 જાત અસદે મુનિ નામ. ૭૧ વળી કૃષ્ણરામની અમમકિધી જાણ, પુત્ર વહુ રામે જગ્યા
 પુત્રતા કાક ૭૨ જાલકુળ સનિયા દાખો કુખ કાયા, પહેલ્યા ચિતપુરમે' એ જે
 સ્વતનો પાક ૭૩ મેલિકની રણી, કાલીઆદિક ભણુ હો પુત્ર વિરોજે, સાંભળોને વીરની
 વણુ ૭૪ અદનખણાયે સવમ લેઈ કુવા ભણુ, તપ કરી દેહ ઝોંટી પહેલ્યા જે નિર-
 વણુ, ૭૫. નરદિકે તેરે મેલિકે વૃષની નાર સપળી અદનખણાયે લીધા સવમ કારે
 ૭૬ જો કાસ સવારે પહેલ્યા મુક્તિ મોઝાર એ રેવું ભણુનો અવકાસાં અધિકાર ૭૭.
 મેલિકના મેટા, ભણિવાદિક તેવીસ, વીરયે' મત લેખને, પાળ્યો વિચારીસ, ૭૮ તપ કંઈ
 કરીતે, પૂરી મન જગીયે, દેવલોકે પહેલ્યા મેલિક જાણી તણ રીસ. ૭૯ કાક દિનો ધનનો તણ
 જગીયે નાર મહતીર લગીયે, લીધા સવમ કાર. ૮ કરી જહ જહ પારણા જાણનિજ ઉચ્ચિત
 આદાર શી વીરે વખાવ્યા, ધન ધનનો જાણુમાર ૮૧ જો કાસ સવારે કાવૈસ સિદ્ધ વકુત
 મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં કરશે કાવનો જાત. ૮૨. ધન્યાની રીત કુવા નવે સત, અનુવૈરવતારમાં
 કાંઈ મધ્ય કામવત. ૮૩ સુનાકુ પ્રમુખ, પાંચ ખંચસે નાર તણ વીરયે લીધા ૫૫
 મહામત કાર ૮૪ આરિત લેખને પાળ્યાં નિર્જીત્યાર, દેવલોકે પહેલ્યા, સુખવિપાકે અધિ-
 કાર. ૮૫. મેલિકના પોત પોમદિકે કુવા ભસ વીરયે' મત લેખને કાકયો દેહનો કસ ૮૬ સવમ
 જાતાધી દેવલોકમાં જામ વસ, મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મેલિક જાણી કોઈ જાણ. ૮૭. જગજાતા
 ન કન નિવધદિકે કુવા નાર તણ પચાસ અવેશી ત્યાજ લ્યો સવાર ૮૮ લકુનેમિ
 કમિયે, કાર મહામત લીધ સર્વોર્થસિદ્ધ પહેલ્યા, દેખી વિદેહે સિદ્ધ ૮૯ ધનો ને રાજિ
 કસ, મુતીસ્વરૂપી જો ક નારીનાં જામન, વાલુણુ નાખ્યા ગેમ. ૯૦ ખર કુટુબ કમીયે,
 ધન કમનની કોમ માલ માસખમણુ તપ દાળશે કાવની જોડ. ૯૧ શી પ્રમથ' સ્વામીના
 સિધ્ધ, ધન ધન જાણુવાય તણ જાણ અલેશી માત પીતા ધન ધામ કર પ્રભવદિકે
 તારી પહેલ્યા ચિતપુર કામ સજ ખવતાંવી જગમાં સખુ નાપ. ૯૨ ધન્ય ૯૯લ મુનિ
 વર કૃષ્ણરામના નક, કાક અભિગ્રહ પારી દાળી દિવે કાવ ૯૩. ૯૪ વળે અધિક અધિકની
 દેહ ઉતારી માલ પરીસદ સહીને, કાવ દેશ દિશ દાળ, ૯૫. અનિખામક અધિકની, કુવા પાંચદે
 સિધ્ધ, ધણીમાં પાંચ મુક્તિ મળા તણ રીસ. ૯૬ અનુલિખિત સિધ્ધ, અદમાકુ મુનિ-
 રણ મોર પુત્રધારી અદમુખ જાવયો કામ. ૯૭. વળે અધિકમાર મુનિ સ્મૃતિભદ્ર
 નરિયેસ અરણિકે અધમુખો મુની વરોહી ભણ. ૯૮ ચોરિયસ ભિન્ન મુનિવર, સચ્ચ

અઘ્વાનીશ લાખ, ઉપર સદૃશ અડતાળીસ, સુત્ર પરંપરા લાખ ૯૯. કોષ ઉત્તમ વાંચો, મોટે જ્યોત્સના રાખ, ઉધાડે મુખ જોદ્યા, પાપ લાગે ઇમ લાખ ૧૦૦ ધન્ય મરદેવી માતા, ધ્યાયો નિર્મળ જ્ઞાન, ગજ હોદે પાયો, નિર્મળ દેવજ્ઞાન ૧૦૧ ધન્ય આદીશ્વરની પુત્રી, બ્રહ્મા સુદરી દોષ, આગ્રિ લેઈને, મુદિત ગયા સિદ્ધ હોય, ૧૦૨ ચોંતીરો જિનની, વડી શિષ્યણી ચોતીશ, સતી મુકતે પહોંત્યા, પૂરી મન જગીશ ૧૦૩ ચોવીશે જિનનાં સર્વ સાધરી સાર, અડતાળીસ લાખ ને, આઠમે સિતોર લગ્ગર. ૧૦૪ ચોડાની પુત્રી, રાખી ધર્મશુ પ્રીત, રાજેમતી વિન્યા, મૃગાવતી સુવિનીત. ૧૦૫ પદ્માવતી મયણુરેહા, દ્રૌપદી દમયંતી સીત; ધત્વાદિ સતીયો, ગઇ જન્મારો જીત. ૧૦૬. ચોવીશે જિનના, સાધુ સાધરી સાર, ગર્વા મોક્ષ દેવલોકે, ઉદયે રાખો ધાર ૧૦૭ ઇણુ અદી દ્રૌપદા, ધરડા તપસી બાળ, શુદ્ધ પચ મહાત્મનધારી, નમો નમો ત્રણકાળ. ૧૦૮. એ યતિયો સતિયોનાં, લીજે, નિત્ય પ્રતે નામ, શુદ્ધ મનથી ધ્યાવો. એહ તરણુનો કામ. ૧૦૯ એ યતિયો સતીયોશુ, રાખો ઉજ્જવળ ભાવ, કહે ઋષિ જેમલ; એહ તરણુનો દાવ. ૧૧૦. સંવત અઢાર ને, વર્ષ સાતે શિરદાર, શહેર ગાલેર માંદી, એહ કલો અધિદાર. ૧૧૧

ધતિ શ્રી સાધુ વંદના સમાપ્ત

શ્રી જીવરાશિની સજ્જાય.

હવે રાણી પદ્માવતી, જીવરાશિ ખમાવે; જણપણું જગતે લણું, એણીવેળાએ આવે; તે મુજ મિચ્છા મિ દુઝ્ઝડ ૧ અરિહંતની સાખ, જે મે જીવ વિરાધિયા, ચોરાશી લાખ. તે મુજ ૨, સાત લાખ પૃથ્વી તણા, સાતે અપકાય, સાત લાખ તેહ કાયનાં, સાતે વળી વાપ, તે મુજ ૩. દસ લાખ પ્રત્યેક વનરપતિ, ચઉદે સાધારણુ, ખી તી ચૌરેદ્રિ જીવના, બે બે લાખ વિચાર. તે મુજ ૪ દેવતા તિર્થંચ નારકી, ચાર ચાર પ્રકાશી, ચઉદ લાખ મનુષ્યના, એ લાખ ચોરાશી તે મુજ ૫. ઇણુ ભવે પરભવે સેવિયાં, જે પાપ અઢાર, ત્રિવિધે ત્રિવિધે કરી પરિહર, દુર્ગતિનાં દાતાર તે મુજ ૬. હિ સા કીધી જીવની બોલ્યા મૃયાવાદ, દોષ અદતાદાનના, મૈથુન ઉન્માદ. તે મુજ ૭ પરિગ્રહ મેળવ્યો કારમો, કીધો ક્રોધ વિશેષ, માન માયા લોભ મેં કીયાં, વળી રાગ ને દેષ તે મુજ ૮ કળહ કરી જીવ દુહળ્યા, કીધાં કુડાં ક્વક, નિદા કીધી પારકી, રતિ અરતિ નિશક તે મુજ ૯ ચાડી કીધી પારકી, કીધો થાપણુ મોસો, કુચર કુદેવ કુધર્મનો, ભલો આણ્યો ભરોસો તે મુજ ૧૦ ખાટકીને ભવે મે કીયાં, જીવના ધાત, ચડીમાર ભવે ચરકલાં, માર્યા દિનરાત તે મુજ ૧૧ કાજી મુદ્દલાને ભવે, પઠી મત્ર કઠોર, જીવ અનેક જલ્મે ક્રિયા કીધાં પાપ અધાર. તે મુજ ૧૨. માછીને ભવે માછલાં, ગદ્યાં જળવાસ, ધીવર બીલ કાળા ભવે, મૃગ પાડ્યા પાસ તે મુજ ૧૩. કાટવાળને ભવે મે ક્રિયા, આકરા કર દડ, બંધીવાન મરાવિયા, ફેરડા છડી દડ તે મુજ ૧૪ પરમાધામીને ભવે, કીધાં નારકી દુ.ખ; છેદન બેદન વેદના, તાડન અતિ તિખ્ખ. તે મુજ ૧૫ કુંભારને ભવે મે ક્રિયા, નીમાહ પચાળ્યા, તેલી ભવે તલ પાલિયા, પાપે પિડ ભરાળ્યા તે મુજ ૧૬ હાળી ભવે હળ ખેડીયા ફેડ્યા પૃથ્વીનાં પેટ, સૂડ નિદાન ક્રિયા ઘણાં, દીધા બળદ ચપેટ તે મુજ ૧૭. માળી

એવે રાપ રેષિયા નાનાવિધ વૃક્ષ મૂળ પત્ર ફળ પુલનાં લાગ્યાં પાપ અલક્ષ્ય તે મુજ
 ૧૮ અધિવાત્માને એવે અર્થાં અધીકા કાર, પોહી ઉટ કીડા પડ્યા, જ્યા નાણી સ્વાર. તે
 મુજ ૧૯ છીપાને એવે છેતર્થાં કીધા મજા પાસ અજિ ખારક કીધાં મજા, પ્રાણીક
 અભ્યાસ તે મુજ ૨૦ યદ પછે રજા મુજર્તા, ચાર્યા માણસ વદ, અંદર માંસ માણસ અખ્યા,
 ખાર્યા મૂળ ને કદ તે મુજ ૨૧ ખાણુ અણાવી ખાણી, પાણી ઉત્તેર્યાં ખારક
 કીધા અતિ મજા, પોતે પાપજ સત્યા તે મુજ ૨૨ અંતર કમ' કીધા વળી
 ધરમે જલ દીધાં સમ ખાધા વીતરાજના, કુડા કોઢજ કીધા તે મુજ ૨૩ મિત્થી
 એવે છેદર મજા તિરોળા કતારી મૂઠ અધાર તણે એવે મે' જુ લીખ મારી.
 તે મુજ ૨૪ કામજીવ તણે એવે જોડેલિ જીવ જીવ મજા ધણે મેલિયા પડતા
 રીવ. તે મુજ ૨૫ ખાણુ પીણુ મારના ખારક અનેક રમિણુ ધંદલુ અજિનાં,
 કીધાં પાપ છેદે તે મુજ ૨૬ વિષયા ચાર કીધી વળી સેવ્યા પમ પ્રમાદ, જીવ
 વિષેલ પદવિયા, રૂન વિષવાદ તે મુજ ૨૭ ચાહુ અને માલક તણુ, જીવ સેવને
 અર્થાં મૂળ અને છેતર તણા, મુજ કુપણુ અર્થાં તે મુજ ૨૮ સાપ વીછી શિક
 ચીતર, કહરા ને કમળી દિલકે જીવ તણે એવે, કિસા કીધી સળળી તે મુજ ૨૯
 સુવાવડી કુપણુ મજા, વળી મજા મળાળા જીવાણી રેલ્યાં મજા સીવજમત અભ્યાસ
 તે મુજ ૩૦ કવ જનત કમર્તા મજા કીધા રેક સળધે ત્રિવિધે ત્રિવિધે કરી
 વેસિર કી જન્મ પવિત્ર તે મુજ ૩૧ કવ જનત અમર્તા મજા કીધા પરિત્ર
 અન્ન, ત્રિવિધે ત્રિવિધે કરી વેસિર લીણુ પ્રતિમધ તે મુજ ૩૨. કવ જનત
 અમર્તા મજા, કીધાં કુલુજ સળધે, ત્રિવિધે ત્રિવિધે કરી વેસિર તિણુ પ્રતિમધ તે
 મુજ ૩૩ હણિધરે ઇક કવ પરકાવે કીધાં પાપ અખત્ર, ત્રિવિધે ત્રિવિધે કરી વેસિર,
 કી જન્મ પવિત્ર તે મુજ ૩૪ એણિ વિધે જે જાણના, એવે કરી નેક અમ
 સુદર કહે પાપથી વળી હુદરી વેદ. તે મુજ ૩૫. રામ વેરાહી ને જુલે, એક ત્રીજી કાળ
 અમય ધંદર કહે પાપથી છુટે વચકળ. તે મુજ ૩૬ કતિ સમાપ્ત

ચતારી મંત્ર

શ્રી ચતારિમંત્ર અરિકતામંત્ર સિકામંત્ર સાકુમંત્ર કેવળી પન્તો
 ધમ્મે મમ્મ ચતારી મેણુત્તમા અરિકતા મેણુત્તમા સિકા મેણુત્તમા, સાકુ મેણુત્તમા,
 કેવળી પન્તો ધમ્મે મેણુત્તમા, ચતારી કર્ણ પન્વન્નમિ અરિકતા કર્ણ પન્વન્નમિ,
 સિકાકર્ણ પન્વન્નમિ સાકુકર્ણ પન્વન્નમિ, કેવળી પન્તો ધમ્મેકર્ણ પન્વન્નમિ,
 ચાર કર્ણ કરે નેક અવસાવરમા ન જુડે વેદ સકળ કમચિ જાણે અંત, મેક્ષતણા
 મુજ સે જનત, જીવ ધરીને ને મુજ માન, તે જીવ તરીને મુકવે જન્મ, અસાર મરિક
 કરણા ચાર, અવર યજુ નદિ કોવ, ૭ નરનારી આરે તેને અશય અવિચળ પા દોળ,
 અંતો અમન વસે અ ધીનજો અદાર, આ મોતખને સમરિયે વેદ, ધનવંજિત ફળ દતાર

ક્ર. સં.	સુરોધિય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકાસતી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	એ પોરસી ત્રણ પોરસી ક. મી.
૧	૭ ૨૭	૬ ૧૪	૮ ૧૫	૧૦ ૯	૧૨ ૫૧
૫	૭ ૨૮	૬ ૧૬	૮ ૧૬	૧૦ ૧૦	૧૨ ૫૨
૧૦	૭ ૨૯	૬ ૨૦	૮ ૧૭	૧૦ ૧૨	૧૨ ૫૫
૧૫	૭ ૩૦	૬ ૨૩	૮ ૧૮	૧૦ ૧૩	૧૨ ૫૭
૨૦	૭ ૩૦	૬ ૨૬	૮ ૧૮	૧૦ ૧૪	૧૨ ૫૮
૨૫	૭ ૨૯	૬ ૩૦	૮ ૧૭	૧૦ ૧૪	૧૩ ૦
૩૦	૭ ૨૭	૬ ૩૩	૮ ૧૫	૧૦ ૧૪	૧૩ ૦

ફેબ્રુઆરી

ક્ર. સં.	સુરોધિય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકાસતી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	એ પોરસી ત્રણ પોરસી ક. મી.
૧	૭ ૨૭	૬ ૩૫	૮ ૧૫	૧૦ ૧૪	૧૩ ૧
૫	૭ ૨૫	૬ ૩૭	૮ ૧૩	૧૦ ૧૩	૧૩ ૧
૧૦	૭ ૨૩	૬ ૩૯	૮ ૧૧	૧૦ ૧૨	૧૩ ૧
૧૫	૭ ૨૦	૬ ૪૩	૮ ૮	૧૦ ૧૧	૧૩ ૧
૨૦	૭ ૧૭	૬ ૪૫	૮ ૫	૧૦ ૯	૧૩ ૨
૨૫	૭ ૧૪	૬ ૪૮	૮ ૨	૧૦ ૮	૧૩ ૧
૩૦	૬	૦	૦	૦	૦

ક્ર. સં.	સુરોધિય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકાસતી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	એ પોરસી ત્રણ પોરસી ક. મી.
૧	૭ ૧૧	૬ ૪૯	૭ ૫૯	૧૦ ૬	૧૩ ૦
૫	૭ ૭	૬ ૫૧	૭ ૫૫	૧૦ ૩	૧૨ ૫૯
૧૦	૭ ૩	૬ ૫૩	૭ ૫૧	૧૦ ૧	૧૨ ૫૮
૧૫	૬ ૫૮	૬ ૫૫	૭ ૪૬	૯ ૫૭	૧૨ ૫૭
૨૦	૬ ૫૪	૬ ૫૬	૭ ૪૨	૯ ૫૫	૧૨ ૫૫
૨૫	૬ ૪૮	૬ ૫૯	૭ ૩૬	૯ ૫૧	૧૨ ૫૪
૩૦	૬ ૪૩	૭ ૦	૭ ૩૧	૯ ૪૭	૧૨ ૫૨

એપ્રિલ

ક્ર. સં.	સુરોધિય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકાસતી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	એ પોરસી ત્રણ પોરસી ક. મી.
૫	૬ ૪૨	૭ ૦	૭ ૩૦	૯ ૪૭	૧૨ ૫૧
૧	૬ ૩૮	૭ ૨	૭ ૨૬	૯ ૪૪	૧૨ ૫૦
૧૦	૬ ૩૫	૭ ૨	૭ ૨૩	૯ ૪૨	૧૨ ૪૯
૧૫	૬ ૩૦	૭ ૫	૭ ૧૮	૯ ૩૯	૧૨ ૪૮
૨૦	૬ ૨૫	૭ ૮	૭ ૧૩	૯ ૩૬	૧૨ ૪૭
૨૫	૬ ૨૧	૭ ૯	૭ ૯	૯ ૩૩	૧૨ ૪૫
૩૦	૬ ૧૮	૭ ૧૧	૭ ૬	૯ ૩૧	૧૨ ૪૫

ਨਵੰਬਰ

ਕੁਮਾਰੀ	ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੁਮਾਰੀ	ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੁਮਾਰੀ	ਨੌਮਾਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਪੋਰਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਐ ਪੋਰਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਨਵੰਬਰ ਕੁਮਾਰੀ
੧	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੧੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੧੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੨੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੨੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੩੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫

ਦੀਸੇਮਬਰ

ਕੁਮਾਰੀ	ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੁਮਾਰੀ	ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੁਮਾਰੀ	ਨੌਮਾਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਪੋਰਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਐ ਪੋਰਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਨਵੰਬਰ ਕੁਮਾਰੀ
੧	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੧੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੧੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੨੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੨੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੩੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫

ਸੰਤੋਖਰ

ਕੁਮਾਰੀ	ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੁਮਾਰੀ	ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੁਮਾਰੀ	ਨੌਮਾਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਪੋਰਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਐ ਪੋਰਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਨਵੰਬਰ ਕੁਮਾਰੀ
੧	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੧੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੧੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੨੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੨੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੩੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫

ਸੰਤੋਖਰ

ਕੁਮਾਰੀ	ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੁਮਾਰੀ	ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੁਮਾਰੀ	ਨੌਮਾਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਪੋਰਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਐ ਪੋਰਸੀ ਕੁਮਾਰੀ	ਨਵੰਬਰ ਕੁਮਾਰੀ
੧	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੧੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੧੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੨੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੨੫	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫
੩੦	੧੫	੧੦	੭	੭	੧੨	੧੫

सुखाय

क्र.सं.	सुरोन्म क.मी.	सुनास्त क.मी.	नोआरसी क.मी.	पोरसी क.मी.	ने पोरसी नखुपेरसी क.मी. क.मी.
१	१ ८	७ ३३	१ ५६	६ २६	१२ ५१ ११ १३
५	१ ६	७ ३३	१ ५७	६ ३	१२ ५१ ११ १२
१	१ ११	७ ३३	१ ५६	६ ३२	१२ ५२ ११ १२
१५	१ १३	७ ३३	७ १	६ ३३	१२ ५३ ११ १३
२	१ १४	७ ३२	७ २	६ ३४	१२ ५३ ११ १२
२५	१ १७	७ २६	७ ५	६ ३५	१२ ५३ ११ ११
३	१ १६	७ २७	७ ७	६ ३६	१२ ५३ ११ १

सुगार

क्र.सं.	सुरोन्म क.मी.	सुनास्त क.मी.	नोआरसी क.मी.	पोरसी क.मी.	ने पोरसी नखुपेरसी क.मी. क.मी.
१	१ १६	७ २७	७ ७	६ ३६	१२ ५३ ११ १
५	१ २१	७ २४	७ ६	६ ३७	१२ ५३ ११ ६
१	१ २३	७ २१	७ ११	६ ३८	१२ ५२ ११ ६
१५	१ २५	७ १८	७ १३	६ ३८	१२ ५२ ११ ६
२	१ २७	७ १४	७ १५	६ ३९	१२ ५१ ११ ४
२५	१ २८	७ १	७ १६	६ ३९	१२ ५१ १५ ५६
३	१ ३१	७ ५	७ १६	६ ४	१२ ५८ १५ ५६

घ

क्र.सं.	सुरोन्म क.मी.	सुनास्त क.मी.	नोआरसी क.मी.	पोरसी क.मी.	ने पोरसी नखुपेरसी क.मी. क.मी.
१	१ १६	७ १२	७ ४	६ ३	१२ ४४ १५ ५८
५	१ १४	७ १४	७ २	६ २६	१२ ४६ १५ ५६
१	१ ११	७ १६	१ ५६	६ २३	१२ ४५ १६ १
१५	१ ६	७ १७	१ ५७	६ २६	१२ ४४ १६ १
२	१ ७	७ १६	१ ५५	६ २४	१२ ४३ १६ १
२५	१ ६	७ २१	१ ५४	६ २५	१२ ४६ १६ ३
३	१ ४	७ २५	१ ५२	६ २४	१२ ४५ १६ ५

गुन

क्र.सं.	सुरोन्म क.मी.	सुनास्त क.मी.	नोआरसी क.मी.	पोरसी क.मी.	ने पोरसी नखुपेरसी क.मी. क.मी.
१	१ ४	७ २५	१ ५२	६ २४	१२ ४५ १६ ६
५	१ ४	७ २७	१ ५२	६ २५	१२ ४६ १६ ७
१	१ ४	७ २८	१ ५१	६ २५	१२ ४६ १६ ७
१५	१ ४	७ ३	१ ५२	६ २६	१२ ४७ १६ ८
२	१ ५	७ ३१	१ ५३	६ २७	१२ ४८ १६ ६
२५	१ ६	७ ३२	१ ५४	६ २८	१२ ४६ १६ १
३	१ ७	७ ३३	१ ५५	६ २६	१२ ४५ १६ १२

નવેમ્બર

ક્ર. નં.	સુરોધ્ય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકાસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	બે પોરસી તથા પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૫૧	૬ ૧૦	૭ ૩૦	૯ ૪૧	૧૨ ૩૧ ૧૫ ૨૧
૫	૬ ૫૪	૬ ૭	૭ ૪૨	૯ ૪૨	૧૨ ૩૧ ૧૫ ૨૦
૧૦	૬ ૫૭	૬ ૫	૭ ૪૫	૯ ૪૪	૧૨ ૩૧ ૧૫ ૧૮
૧૫	૭ ૦	૬ ૩	૭ ૪૮	૯ ૪૬	૧૨ ૩૨ ૧૫ ૧૮
૨૦	૭ ૩	૬ ૨	૭ ૫૧	૯ ૪૮	૧૨ ૩૩ ૧૫ ૧૮
૨૫	૭ ૬	૬ ૨	૭ ૫૪	૯ ૫૦	૧૨ ૩૪ ૧૫ ૧૮
૩૦	૭ ૧૦	૬ ૧	૭ ૫૮	૯ ૫૩	૧૨ ૩૬ ૧૫ ૧૯

ડિસેમ્બર

ક્ર. નં.	સુરોધ્ય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકાસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	બે પોરસી તથા પોરસી ક. મી.
૧	૭ ૧૦	૬ ૧	૭ ૫૮	૯ ૫૩	૧૨ ૩૬ ૧૫ ૧૯
૫	૭ ૧૩	૬ ૨	૮ ૧	૯ ૫૫	૧૨ ૩૮ ૧૫ ૨૩
૧૦	૭ ૧૬	૬ ૩	૮ ૪	૯ ૫૮	૧૨ ૪૦ ૧૫ ૨૩
૧૫	૭ ૧૯	૬ ૫	૮ ૭	૧૦ ૧	૧૨ ૪૨ ૧૫ ૨૩
૨૦	૭ ૨૨	૬ ૭	૮ ૧૦	૧૦ ૩	૧૨ ૪૫ ૧૫ ૨૭
૨૫	૭ ૨૪	૬ ૧૦	૮ ૧૨	૧૦ ૬	૧૨ ૪૭ ૧૫ ૨૮
૩૦	૭ ૨૬	૬ ૧૨	૮ ૧૪	૧૦ ૮	૧૨ ૪૯ ૧૫ ૩૦

જાન્યુઆરી

ક્ર. નં.	સુરોધ્ય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકાસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	બે પોરસી તથા પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૩૧	૭ ૩	૭ ૧૯	૯ ૩૯	૧૨ ૪૭ ૧૫ ૧૫
૫	૬ ૩૨	૬ ૫૮	૭ ૨૦	૯ ૩૯	૧૨ ૪૫ ૧૫ ૧૧
૧૦	૬ ૩૨	૬ ૫૬	૭ ૨૦	૯ ૩૮	૧૨ ૪૪ ૧૫ ૧૦
૧૫	૬ ૩૫	૬ ૪૯	૭ ૨૩	૯ ૩૮	૧૨ ૪૨ ૧૫ ૪૬
૨૦	૬ ૩૬	૬ ૪૫	૭ ૨૪	૯ ૩૮	૧૨ ૪૧ ૧૫ ૪૪
૨૫	૬ ૩૭	૬ ૪૦	૭ ૨૫	૯ ૩૮	૧૨ ૩૯ ૧૫ ૪૦
૩૦	૬ ૩૮	૬ ૩૬	૭ ૨૬	૯ ૩૮	૧૨ ૩૭ ૧૫ ૩૬

ફેબ્રુઆરી

ક્ર. નં.	સુરોધ્ય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકાસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	બે પોરસી તથા પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૪૦	૬ ૩૪	૭ ૨૮	૯ ૩૮	૧૨ ૩૭ ૧૫ ૩૬
૫	૬ ૪૦	૬ ૩૧	૭ ૨૮	૯ ૩૮	૧૨ ૩૬ ૧૫ ૩૪
૧૦	૬ ૪૨	૬ ૨૫	૭ ૩૦	૯ ૩૮	૧૨ ૩૪ ૧૫ ૩૦
૧૫	૬ ૪૩	૬ ૨૨	૭ ૩૧	૯ ૩૮	૧૨ ૩૩ ૧૫ ૨૮
૨૦	૬ ૪૫	૬ ૧૯	૭ ૩૩	૯ ૩૯	૧૨ ૩૨ ૧૫ ૨૫
૨૫	૬ ૪૮	૬ ૧૪	૭ ૩૬	૯ ૪૦	૧૨ ૩૧ ૧૫ ૨૨
૩૦	૬ ૫૧	૬ ૧૧	૭ ૩૯	૯ ૪૧	૧૨ ૩૧ ૧૫ ૨૧

મુર્ખ ઉદય, અસ્ત, નોઝારસી, પોતસી, મેપોતસી, ત્રણ પોતસીમાં નીચે લખેલા નીચે મુજબ મીનીટ ઉમેરવી તથા ઘટાડવી.

ગ્રામ	મીનીટ ઉમેરવી	ગ્રામ	મીનીટ
પોતનક	૪	વાંકાનેર	
ગોંધ	•	વડવાણ	
લુનાચક	૧	કાંચિયા	
ભાખનગર	૨	લીંબડી	
મેરબી	•	મુશ	
નેવપુર	•	પાલીતાણા	
હારા	૯	મેહાલ	}
		વાલનગર	
		ચંચિરેણ	}
		વેરાવળ	
		પ્રભાસપાલજી	

જાનકા તરીકે— તારીખ ૧ થી ફેબ્રુઆરીના રોજ નીચે પ્રમાણે છે

મુર્ખ ઉદય	અસ્ત	નોઝારસી	પોતસી	મેપોતસી	ત્રણપોતસી
ક. મી	ક. મી	ક. મી	ક. મી	ક. મી	ક. મી
રાજકોટ— ૭-૨૭	૧-૩૫	૮-૧૫	૧૦-૧૪	૧-૨	૧૫-૪૭
ભાખનગર— ૭-૨૬	૧-૩૭	૮-૧૭	૧૦-૧૬	૧-૩	૧૫-૪૬
(૧ મી ડિટ વધાર્યા)					
લીંબડી— ૭-૨૩	૧-૩૧	૮-૧૧	૧-૧	૧૨-૫૭	૧૫-૪૩
(આર મીનીટ ઘટાડ્યા)					

એ મુજબ દરેક ગ્રામ માટે ત્રણી મેત્રુ

ગ્રામ ભણવાના નકશો— મુશયાજી ભાડા, ત્રણ પૂર્ણ મુગ, હસા, ભાખ કે ચિયા પુખ.

કિમના નકશો— ત્રણકેતારા, રેહીણી, હસા, જાનુઆર, જાન્યુઆર, પૂર્ણ ભાખવડ, પુનવ મુ રેવની ભાખોની મુગ અવજ, સ્થળી એ મુખ છે

ફાંકુ—એકમને કનીવાર, બીજને શુભવાર ત્રીજને ગ્રાવર, ચોથને સુધવાર માં મંગળવાર છાને મેઘવાર સાતમને રવીવાર આ મેઘ વિહાર તથા પ્રવેશમાં ત્યાગનો છે સ્થાન નકશો—રેહીણી ત્રણ ઉતારા

રવીમેઘ—મુર્ખ નકશાથી જળનાં દિન નમન છુટી

૪ ૧ ૬ ૧ ૧૩, ૨ મુ નકશ રવીમેઘ જળુ તે દરેક મુખ ગ્રામ તથા પ્રવાજ વીએરમાં ઉત્તમ.

ભાખના નમનો— પુનવ મુ પુખ અવજ ધની ૧૧ એ મુખ છે કિના વિશાખા, અપા, ભાળી એ વળ્ય છે ભાળીના નમનો મધ્યમ ૭ કનીવાર મંગળવાર વળ્ય ૭ રીશી (૪-૬ ૧૪) પા ૮)) નથી વળ્ય છે

નજ પ્રવેશ હસા ભાખોની ચિયા જાનુઆર તરત ત્રણ રેહીણી પુખ મુગ મુશયાજી રેવની નામ મેઘ બુધ ગા ૩ ૧૩૧૧ મુખ છે

જાનકાતરી નામ અવજ ૬ ૬ ૧૧ કાંચિયા ભાખ ૭ પ્રવેશમન રોજ તેજ પમ ૧૧૭ ધાખર ૬ ૭ છે

